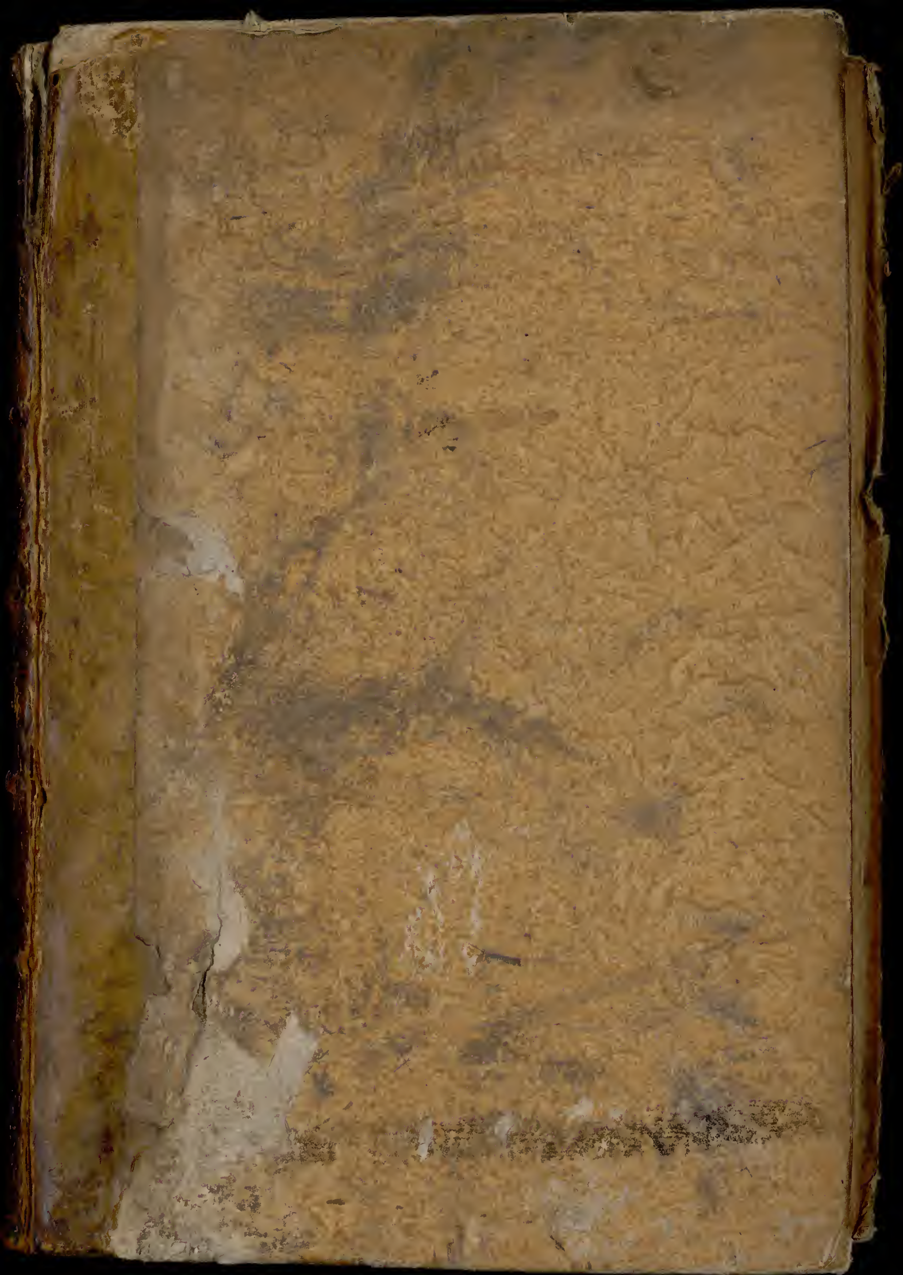

58.

TOMVS PRIMVS

COMMENTARIORVM IN CLAVDII GALENI OPERA, MEDICORVM PRINCIPIS:

Complectens interpretationem Artis Medicae, & librorum sex De locis affectis.

AVTHORE

THOMA A' VEIGA EBORENSI.

ANTVERPIÆ,

EX OFFICINA CHRISTOPHORI PLANTINI.

M. D. LXIIII.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

Vidi codicem istum ex commissione clarissimi Principis Domini Henrici, maioris Inquisitoris, ac totius Lusitanorum ditionis gubernatorum prudentissimi ac doctissimi, & nihil continet quod fidei Orthodoxæ aduersetur.

Doctor Martinus Ledesmius.

Sum in eadem sententia Doctor Francisco Fr.

PRIVILEGII SENTENTIA.

REGIO diplomate cautum est, ne quis alius præter Christophorum Plantinum in hisce maiestatis suæ ditionibus ante sex annos à die impressionis absolutæ imprimat, aut alicubi impressum importet, venalem've habeat librum, cuius est titulus: *Tomus primus Commentariorum in Claudij Galeni opera, Medicorum Principis, complectens interpretationem Artis Medicæ, & librorum sex De locis affectis.* Qui secus fecerit, libris & pœna in sanctione æstimata mulctabitur: vt in eadem latiùs expressum est. Bruxellæ v. Calend. Februa. Anno M. D. LXIII. stylo Brabantiæ.

Signat. I. Fabri.

POTENTISSIMO ET FELICISSIMO LVSITANORVM REGI SEBASTIANO, HVIVS NOMINIS PRIMO, THOMAS RODERICVS A' VEIGA S. D.

NNVS AGITVR VIGESIMVSSEXTVS augustiſſime Rex Sebaſtiane, ex quo aui tui imperio, optimi & benigniſſimi omnium, qui vnquam fuere, Principum, medicorum authorum enarratione adoleſcentiam inſtituo, munere illo quidem, honeſto & liberali. Sed neſcio quo vel animi feruore, vel literarum amore, ſordebat mihi profeſſio: concipiebam maiora, quæ & diuturna ſtudia mea decerent, & florentiſſimam Conimbricæ academiam. Auebam opus efficere, ſtudioſis vtile, maieſtati verò tuæ gratum: creuit cum ætate & literis deſiderium. Occurrebant humano more cupienti, innumerabilia argumenta, præclarum eſſe, & à me ſemper omnibus votis expetitũ, de hominibus bene mereri; vbique obuios eſſe multos, qui valetudinis incommodo laborantibus aſſiſterent: non deeſſe qui auditoribus authores interpretentur. Qui tamen nodos difficultatum ſoluat, controuerſias claſſicorum medicorum dirimat, errores interpretum detegat, docta barbarorum dicta luce orationis ornet, longas ambages vitet, neceſſaria tradat, aut rarum eſſe, aut nullum: plurima Arabum iacere vtiliſſimè inuenta, non pauca ſuperiore æuo ingenioſè diſputata incultu dictionis horrere, nec legi; vnum Galenum magni fieri: hunc tamen in Latinam conuerſum linguam innumeris mendis ſcatere; ſæpe longum, obſcurum, immemorem, à multis oppugnatum, ſine enarratore, poſtulantem adiutricem manum. Me verò ſcribendo plus aliquanto poſſe, quàm alio viuendi genere: facturumque ex re & mea & aliorũ, ſi poſtremum hoc vitæ ſtadium in hoc labore conſummarem. Hæc ſæpè meditatus, tandem commentarios in Galeni opera edere, in animum induxi, in partes diſtinctos nouem: quarum prima nunc auſpiciis tuis in publicum exit inuictiſſime Rex. Quo enim nomine prodirent fortunatiores? aut cui libentiùs meum inſudabit in-

genium? cui ſuauiùs meæ merebunt vigiliæ? Quo verò alio titulo inſignientur glorioſiùs? fortiùs in improbos armabuntur? recipientur à probis gratiùs? Nam, vt omittam regale diadema, & excelſi capitis honores; cuius non rapient animum, atque ad ſe conuertent, tam inſignia animi & corporis, miracula dicam an faſtigia, in vnum, quaſi conſilio, conſpirantia? Videas tantorum populorum caput, vnam regni ſpem, ſolum magnanimæ auiæ ſolacium, in ipſis adoleſcentiæ rudimentis & incunabulis, tanta humilitate, modeſtia, pietate, quantam in media plebe haud facilè reperias. Grandes natu reueretur, conſiliis paret, dictis audit: humanus, facilis, quietus, mitis; non hæc ſine numine Dei Opt. Max. eueniunt. Debemus illa tibi, & quantum poſſumus, gratificamur benigniſſime IESV. Debemus & præceptorũ, qui Celſitudini tuæ aſſiſtunt, ſedulitati, amori, religioni. Deus bone, quæ vultus dignitas! quantus lepor! quàm magna in puſilla ætate grauitas! quàm integrum iudicium! quàm præcox (ſuprà quàm dici poteſt) ingenium! Decennium non exceſſerat, & tam aptè, congruenterque ad grauiſſimum argumentum, de quo agebatur, nuper dixit; primùm Latinè, deinde Hiſpanicè: vt magna illa nomina, Auia, & Patruus maior (iis enim præſentibus cum ſpectatiſſima amita maiore oratio habita eſt) ſe continere non potuerint, quin obortis lachrymis, geſtientis animi indicibus, ora rigarent. Quòd ſi de venatione ſermo incidit, ſi de re militari, ſi de adminiſtranda Republica, nil audias puerile, nil vulgare, quale ab ea ætate vel prudentiſſima expectari poſſit; ſed ingentia omnia & admiranda, excelſas ſpes, virilem animum, vitiorum odia, virtutum æmulationem. demum, ſi opera conſideres, nil addi poſſe putes: ſi ætatem, nil non ſperes. Ergo viue feliciſſime puer, viue Deo, viue tuis, viue & nobis; literarumque ſtudia, & hos clientis tui labores benigniſſimo iſto vultu ſuſcipe & foue.

COM-

COMMENTARII IN ARTEM MEDICAM GALENI.

AD BENIGNVM LECTOREM PRAEFATIO.

EX LIBRIS, QVOS HACTENVS DE RE *Medica ſcriptos noſtra probauit ætas, nullus eſt, quem vniuerſi, qui huic diſciplinæ nomina dederunt, aut crebriùs, aut maiore cum vtilitate manibus verſent, quàm Galeni monumenta. Nec id immeritò: nam in illis ſummus author ferè totam artem compleuit; pauciſſimaque deſiderari poſſent, ſi omnia illius opera extarent: neque id perfunctoriè, ſed firmiſſimis demonſtrationibus, lucidiſſima oratione, admirabili à principiis ordine, rem deſcribit vniuerſam, vir omnium, qui fuerunt, ſenſu exactiſſimo, ingenio raro et præcellenti, diſciplinarum omnium eruditione inſignis, rerum vſu & experientia exercitatiſſimus, & quod non facilè in ſcriptore reperias, minimè ambitioſus. Multa tamen ſunt, quæ quantumuis auidum lectorem in eius lectione remorentur.*

Primùm, quòd de multis Galeni nomine euulgatis operibus dubitetur, ſint'ne germana Galeni, nec'ne: quod diiudicare non cuiuis homini peruium eſt. Operum Galeni difficultas prima.

Deinde, Latina verſio multis locis aut non explicat, aut non ſatis explicat authoris ſenſum. Secunda.

Huc accedit, quòd libri non ſunt ab eo in capita diſtributi, id quòd ſcripta multò reddit difficiliora. Poſteriores quidem diuiſerunt; ſed tam præpoſtero ſæpè iudicio, vt magis lectioni ſuis diuiſionibus tenebras offuderint, quàm lucem attulerint vllam. Tertia.

Ea verò vel maximè cauſa hunc præcipuè authorem difficilem fecit. Occupatiſſimus vir in facienda Romæ medicina, non Quarta.

potuit vsquam argumentum semel assumptum ad exitum perducere; & omnibus suis numeris absoluere: sed plerunque separat, quæ coniuncta meliùs cohærerent. Et cogitur lector ex aliis locis aliorum interpretationem mutuari; & quæ alibi minus elaboratè scribit, ex alio eiusdem elaboratiore loco supplere, vt conueniat secum Galenus; & singularum rerum doctrina, quæ per diuersos locos dispersa mutila erat, in vnum locum congesta, perfecta sit & absoluta.

Quinta. *Postremò, multos habuit vir summus inter omnes nationes admiratores, sed non paucos scriptorum suorum censores: nam inter Græcos, Alexander Trallianus non rarò incusat, quem semper extollit: inter Arabes, Auerrous Cordubensis: inter nostros, præstantissimi viri Turisanus Florentinus, Andreas Vesalius, Ioannes Fernelius, Baptista Montanus, Ioannes Argenterius, Hieremias Triuerius: & multi alij celebres nostro æuo medici multa illius damnarunt; non pauca cum laude addiderunt: id quod idem Galenus in Aristotelis scriptis anteà fecerat: in quibus locis ieiuna est Galeni lectio, nisi singulorum inuenta in medium afferantur, agitentur, pensentur. His de causis visum mihi est prouinciam aggredi longam, & difficilem: quam tamen ad vmbilicum perducere, superni erit & arbitrij, & auxilij: vt singula Galeni scripta scholiis & interpretationibus illustrem, quæ paulò antè dictas difficultates vel tollant, vel minuant. Elapsis iam annis publicæ professionis meæ 25. ætatis verò 50. in vtilitatem primùm meam, deinde, si Deo Opt. Max. visum fuerit, aliorum; quorum idem fuerit iudiciũ. In quo opere lectorem admonitum esse volo, ne exigat ordinem in interpretandis libris: vt enim sese obtulit occasio, ita hunc priùs, illum posteriùs interpretatus sum: quæ omnia interpretata liberum cuique est, pro suo arbitrio in vsum suũ commutare. Deinde, ne exigat, quod Galenus aliquãdo facit, æqualitatem interpretationis in omnibus libris. Nam cùm non omnes æquè publicis enarrationibus accommodati sint, & præstet difficiles locos tractare in libris, qui ex instituto Academiarum publicè enarrantur; meritò interpretationes alibi explicatiores, alibi breuiores*

In proœmio 7. Aphor. lib.

uiores

uiores traduntur: ita tamen vt quoad eius fieri poßit, nec breuitas obscura, nec copia nimia sit. Cùm autem sint interpretis partes duæ; mẽtem authoris aperire, & num ea vera sit decernere: cumque illa necessariò, hæc ex consuetudine interpreti præstanda sit: ea mihi in interpretando Galeno ratio vtilißima visa est, vt perpetuò sensus authoris breui aperiatur. In multis autem & locis, & operibus, vbi disputatio longior necessaria est, & authoris sententia controuersa, subiiciantur interpretationi earum rerum, quæ ambiguæ atque ancipites sunt, disceptationes. In quibus verò libris Galeni vel ordo, vel doctrina nimis exacta sunt, quàm vt medicis vsui esse poßint; post breuem libri enarrationem addatur separata nouo opere & ordine eiusdem argumenti tractatio. Postremò, quia iuxta aliquam ex variis editionibus capita citanda erant, visum est sequi vulgatiorem Gallicam magis, quàm Venetam infrequentem. Hæc te admonitum esse oportuit. Vale. Interpretum munera.

A 4

GALENI ARS MEDICA.

EX MVLTIS, quæ librorum enarratores præfari solent, quatuor illa & vtiliter disputantur, & necessariò expenduntur: quid polliceatur operis titulus, quem in vniuersa arte locum habeat, qualis scopus, quibus partibus tota tractatio secetur, & constet.

De primo ferè conueniunt in titulo libri Galeni sequentes; Methodus Therapeutica quatuordecim libris comprehensa, Therapeutica ad Glauconem duobus, liber De constitutione artis; liber Definitionum, Ars medica præsens. Distant autem: quoniam in duobus prioribus non tota ars traditur; sed curandi ratio sola exercitato in affectuum & medicæ materiæ cognitione præscribitur. Liber De constitutione artis nullam docet ex professo artis partem, tantùm vniuersam in artificiosum redigit ordinem: vt ex illis lineamentis intelligatur, quot numero partibus tota ars constituatur & coalescat. In libro autem Finitionum sine vllo ordine describuntur medica nomina ad lexici instar: nec id semper rectè: quare meritò spuriis annumeratur. Præsens ars medica ordine suo totam artem tradit: ita ex quinque subsimilibus operibus dictis, methodus Therapeutica partem solam artis, vltimamque prosequitur. Therapeutica ad Glauconem compendiũ eius est; vtrunque opus medicinæ portionem quandam complectens. Ex his verò, quæ vniuersam artis cognitionem pollicentur, liber De constitutione ordinem habet, non doctrinam: liber Definitionum, doctrinam, non ordinem: Pręsens, ordinem medicinę simul & doctrinam: quare meritò à professoribus ad enarrandum præ illis eligitur, commendaturque. Sed quomodò tam breui totam artem continet? an sicut vniuersale potestate complectitur particularia, quomodò liber De physico auditu naturalem philosophiam vniuersam: an magis, sicut compendium, fusè tradita, quod fecit Oribasius in compendio ad Eusthacium, quod Auicena in Canticis, Rasius in Diuisionibus? Illud constat, non sola vniuersalia artis hîc tradi, cùm sæpè ad maxima particularia descendatur: nec verò singula etiam particularia complectitur. ita verò continet rerum omnium medicarum capita, & vniuersaliũ & particularium: ac si quispiam Epitomen condat totius philosophiæ Aristotelicæ, tam quæ in libris vniuersalibus quàm quæ in particularibus docetur: quare commodè aiunt eam esse collationem libri huius ad reliquos omnes artis in vnã compositionẽ redactos, quæ pueri ad virũ, quæ Dialecticæ ad Rethoricam. Verùm qui exactiùs considerauerit orationis filũ, & doctrinæ seriem in toto opere obseruatam, inueniet esse magis medicinæ supplementum, quàm compendium. Non enim ex æquo cõplectitur omnia artis capita: sed ita discurrit singula; vt quæ alibi exactè tradita sunt, hîc vel non tractentur, vel breuissimè tangantur: quæ verò in fusis libris desiderantur, hîc compleantur; vt toti arti libellus hic extremam manum instar pictoris imponat. Argumento est, quod infrà ait, in libro De optima constitutione tradita esse vniuersim optimi habitus indicia: hîc verò membratim, particulariusque agẽdum esse. De agnitione verò ægrotantium locorum ait, sibi hîc supersedendum: quia in libris De locis affectis eum locum exactè tractauerat. Cur autem authores medicinæ (quod reliqui artifices disciplinarum non obseruarunt) compendia composuerint, causa est: quia reliquæ disciplinæ præstant inquirendis libris moras: medicum verò oportet (quod dicebat in procemio Auicena) habere in numerato, propter præcipites agendorũ occasiones summa, maximaque artis præcepta. Accedit, quod etiam per itinera (quam rationem Paulus sequitur) & nauigationem, librorum copiam non ferentia, medicinæ nonnunquàm locus est. Num autem liber hic sit magni Galeni, an magis Galeni alterius Paraphristæ filij Menedoti, non sine causa dubitarũt nonnulli. Multa enim hîc immodicè repetuntur, & præter compendij scopum: quædam parum exactè docentur. Neutra dispositio alibi semper Galeno reiecta, hîc non solùm recipitur, sed ad nauseam vsque multipliciter scinditur. Sed magna sunt argumenta, quòd sit opus Galenicum: Tum quòd Oribasius, Paulus, Ætius, referunt Galeni nomine series eius multas; tum quòd sic breuissimè prosequitur à se alibi integrè tradita: latè autem alibi prætermissa. Oppositæ verò rationes suis locis diluentur.

Inscriptionis ratio.

Collatio libri huius ad reliquos artis.

Cap. 8. in fine.

Cap. 81.

Cur Medici authores cõpendia composuerint.

In procemio.

Quis libri author.

DE

Quo loco legendus. Cap. 2.

De ſecundo propoſito, quem locum in medicina hoc opus habeat, apertè lib. 4. De different. pulſ. dixit Galenus traditiones per finitiones eſſentiales non conuenire initiatis, ſed doctis; qui iam antè latè demonſtrata memoria retinere cupiunt. Quare pręſens liber tyronibus non conuenit: tum quia concluſa ſunt difficilia, quæ ſola hîc traduntur; tum quia liber eſt verbis parciſſimus, & perpetuum eſt quod Poëta dixit, Obſcurum fieri, quicunque breuis eſſe laborat. Addidit obſcuritati cumulum, quod profeſſoribus placuit hîc aceruare difficultates artis, quæ in libris aliis, qui enarrari ſolent, opportunum explicationis locum non habent.

Medicinæ ſubiectum.

Tertio verò loco explicare tentandum eſt, quid ſit ſcopus, & quale ſubiectum, tam libri huius, quàm artis totius. Subiectum medicinæ homo eſt: nam ſubiectũ artis, id eſt, circa quod artifex operatur; ſicut ſubiectum ſcientiæ id, de quo probantur paſſiones. Operatur autem medicus in corpus humanum: eſt igitur homo ſubiectum. Prætereà ſubiectum eſt, quod idem manens ſubit varias paſſiones; tale eſt corpus ipſum. Item apertè Ammonius in introductorio Porph. ſubiectum medicinæ hominem ſtatuit; ſcopum verò ſanitatem. Quò minus audiendi ſunt quidam ex recentibus, ſtatuentes pro ſubiecto medicinæ ſanitatem: alij verò ſanitatem & morbum. Mouentur eò, quòd ſcribitur initio libri De ſectis medicinæ, *Scopus ſanitas eſt, finis poſſeßio*. Vbi per ſcopum interpretantur ſubiectum, eò quòd ſubdit finem eſſe poſſeſſionem ſanitatis. Quare per ſcopum finem intelligere non poſſunt. Addunt ex lib. De part. art. med. ſicut phyſici materia eſt generatio & corruptio, corpus autem materia ſecunda & quaſi per accidens: ita medici non corpus humanum, ſed ſanitas materia propria eſt: quæ duo tamen haud difficulter diluuntur. Quod enim attinet ad id quod primo loco opponunt, conſtat apud Galenum ſcopum ſignificare finem intentum artifici, non materiam: cùm perpetuò ſeparet materiam à ſcopo, id eſt, à fine artificis; & ab vtilitate, hoc eſt, ab vltimo fine facti iam operis: quæ ſignificatio etiam apud reliquos Græcos obſeruatur. Sicut ergo fabri materia lignũ eſt; ſcopus, ſcamnum; finis, ſeſſio in ſcamno: ita medicinæ ſubiectum homo eſt; ſcopus, ſanitas; finis, ſanitatis poſſeſſio, vel operum incolumitas. Quare ſanitas nomen ſubiecti recipere non poteſt, niſi fortè per abuſum, quod appellant, ſubiectum cuius gratia. Ad alterum verò locum ex lib. De part. art. medic. dicendum eſt, de ratione quam vocant formalem, ſermonem in eo loco à Galeno haberi. Ea eſt affectio ſubiecti, cuius nomine de ſubiecto agitur. Nam ratio formalis ſubiecti immediatiùs conſideratur ab artifice, quàm ſubiectum ipſum, quia propter quod vnum quodque tale, & illud magis tale eſt: Medicus autem non conſiderat corpus quatenus corpus eſt, ſed quà intendit inducere ſanitatem, quam citra corpus humanum inducere nequit. Atque hoc ſolum ſignificauit eò loci Galenus. Sed quomodò eſt ratio medicinæ, ſanabile, ſi docet etiam de affectibus, qui ſanitatem non admittunt prædicere, producere, lenire? Sanè cùm contrariorum ſit vna doctrina, ratio ſanabilis includit etiam inſanabile. Vel quod dixit lib. 9. Therap. Galenus, ratio formalis eſt, poſſe in ſanitate conſeruari, & à morbo leuari. In quibus tamen includuntur rationes aliæ priores, quando non datur has poſteriores aſſequi. Sunt autem priores rationes, conſeruare non iam ſanitatem, ſed vitam; & ſoluere non ex toto morbum, ſed morbi partem aliquam: quomodò Maraſmo laborantes balneamus in frigida, non ad ſanitatem, ſed ad vitæ durationem & morbi leuamen. Subiectum itaque medicinæ homo eſt, ſcopus ſanitas. Huius verò operis ſubiectum idem ipſe homo eſt: agitur enim hîc de agnoſcendis, conſeruandis, curandiſque illius affectibus omnibus: Scopus, de hominis affectibus tradere integram definitiuo ordine diſciplinam.

Scopus. Cap. 8. Li. De diſ. ſymp. 1. 1. poſt. 2. Ratio medicinæ quæ. Cap. 8. Libri Scopus.

Diuiſio.

De quarto propoſito, commodè ſecatur in particulares libros tres; è quibus prior finitiones tradit humanorum omnium affectuum, poſterior ſigna, tertius prouidentiam, quæ cognitis debetur ſiue tuendi, ſiue reducendi, ſiue auferendi.

Primus liber quatuor ſectionibus diſtribuitur.

Prima procemium eſt, explicans ordinis in ſcribendo rationem.

Secunda tradit finitionem & partes medicinæ, cap. 2.

Tertia affert eſſentiales finitiones corporum ſalubrium & inſalubrium, cap. 4.

Quarta conſimiles finitiones affert de neutris corporibus, cap. 6.

SECTIO

SECTIO PRIMA.

CAP. PRIMVM.

Tres ſunt omnes doctrinæ, quæ [1] ordini inhærent. Prima quidem à notione finis, quæ per reſolutionem fit. Secunda ex compoſitione conſtat [2] eorum, quæ per reſolutionem ſunt inuenta. Tertia ex definitionis diſſolutione, cui nunc incumbimus. Licet autem huiuſmodi doctrinam appellare non tantùm definitionis diſſolutionem, ſed & explicationem, vt nonnulli vocarunt; vel reſolutionem, [3] vel diuiſionem; vel, vt nonnulli alij, explanationem; vel expoſitionem, vt alij. Conati ſunt, & Herophiliorum quidam talem facere doctrinam, quemadmodum Heraclides Erythræus. Conati ſunt, & eam quæ per compoſitionem, & ipſi Herophilij, & quidam Eraſiſtrati ſectatores, & Athenæus Attaleus. Neminem tamen ante nos eam, quæ oritur ex notione finis, ſcripſiſſe comperitur doctrinam, [4] ex qua omnes artes [5] via quadam ac ordine conſtituuntur. [6] Sed illam quidem alio pertractabimus loco: hîc autem definitiuam faciemus doctrinam.

Infrequens eſt Galeno præmittere operibus ſuis proœmia. Verùm quia hîc ordine nouo priſcis inſueto artem tradere aggreditur, poſt eius copioſam in amplis & multis voluminibus explicationem, præfatur propoſiti ſui rationem. Primùm docens poſſe tradi vnam eandemque diſciplinam artificio & ordine triplici: quare nihil impedit traditio aliorum librorum, quominus hîc cum vtilitate ordine alio tradatur. Secundo §. Quæ quantum ab ea, confert hunc ordinem ordini in aliis libris obſeruato, vt intelligatur quid peculiariter ex quouis eorum ſperandum ſit. Hîc ergo primò docet diſciplinam de quauis propoſita materia triplici ordine tradi poſſe: compoſitiuè, reſolutoriè, definitiuè. Secundò numerat quoſdam ex priſcis, qui medicinam ordine compoſitiuo ſcripſerunt: inter quos numerat Heraclidem: alios tentaſſe, licèt non perfecerint, definitiuam: numerat Eraſiſtratios & Athenæum. Tertiò ait reſolutoriam neminem ante ſe ſcripſiſſe, vbi à fine artis incipitur, & per finis reſolutionem vſque ad prima peruenitur initia.

1. *Ordini inhærent.*] τάξεως ἐχόμεναι, ordinatim conſtitutæ, vel ordinem ſeruantes: nec additum eſt, quod quidam aiunt, ad maiorem tantùm explicationem, ſed ad ſententiæ veritatem: nam plurima traduntur in diſciplinis citra vllum ordinem, vt in medicina aphoriſmi, epidemiæ, præſagia.

2. *Eorum quæ per reſolutionem*] Significat reſolutoriam præcedere, vt poſteà ſequatur doctrinæ traditio ordine compoſitiuo.

3. *Vel diuiſionem*] Definitiuam doctrinam concedit appellari diuiſionem definitionis: quia licèt ſcientia docens rei eſſentiam in definitionibus eſſentialibus claudatur, quibus conſtat definitiua doctrina; quia tamen per diuiſionem partium definitionis, conſtituuntur ſubiecta plurima in eo doctrinæ ordine agnoſcenda, citra quam vnius tantùm finiti cognitio haberetur: meritò compellat non ſolùm definitiuum hunc ordinem, ſed etiam explanatiuum, vel diuiſiuum finitionum.

4. *Ex qua omnes*] Ex qua notione finis, non (quod alij contendunt) ex qua doctrina reſolutiua; nam ex doctrina reſolutiua, quam Galenus ſcripſit, hoc eſt ex ſcientia ipſa ſic tradita non conſtituuntur artes. Imo ipſa traditio talis, ars eſt, quæ ex modo reſolutiuo, vel ex reſolutione, vel ex notione finis (idem enim ſunt hæc omnia) conſtituitur; ſicuti & reliquæ omnes artes apud Platonem, & Galenum.

5. *Via quadam atque ordine.*] Methodo, quod verbum Cicero & Quintilianus interpretantur viam, vel ordinem docendi.

6. Sed illam quidem alio pertractabimus loco.] διήλθομεν, *percurrimus* satiùs quàm *pertractauimus*: significat autem librum De cõstitutione artis. Quod hinc apertè datur intelligi: in postremo cap. huius operis dum percurrit Galenus vniuersa volumina à se scripta, incidens in mentionem libri De constitutione refert, se anteà in hoc ipso opere de eo libro meminisse, qui tamen nullibi, si hunc locum excipias, eius libri meminit. Verbo autem, *percurrimus*, insinuat se libro De constitutio. non tradidisse singularum partium artis doctrinam; sed ex proposito fine indagasse tantùm earum numerum, & in ordinem digessisse.

Trium ordinum explicatio. QVOD autem attinet ad hos ordines, illud expendendum est, non esse hîc sermonem (quod antiqui interpretabantur) de demonstratione à priore, vel posteriore; sed de inuenienda, constituenda, & tradenda tota arte quauis, ordine aliquo, quo partes eius omnes colligantur. Aptè colligitur hæc interpretatio lib. 9. Therap. & De art. const. *Cap. 8.* Nam & hîc de ordine tradendi totam artem agit, non de demonstranda vna aliqua propositione.

Dubitatio prima. SED dubitant, quomodò non sunt plures tribus ordinibus, cùm plurimi libri in variis scientiis ordinem obseruantes tradendi, nulli trium doctrinarum sint addicti? Secunda. Accedit, quod diuisiua doctrina ex eodem nono Therap. vtilissima est ad doctrinarum constitutionem, quæ tamen in tribus non numeratur. *Cap. citato.* Tertia. Quid, quòd resolutiuo ordine doctrina rerum tradi non potest: nam de composito ante simplicium & componentium cognitionem præpostero ordine & obscurè traderetur. Quibus ita satisfaciendum est. Ad primum. Ad primum; cùm hîc tradatur doctrinarũ ordinem obseruantium numerus, nõ eius quæ in quouis opere seruatur, sed iuxtà quã vniuersa ars quæuis traditur; necesse est, si ordine tota ars tradenda est, vt sumpto vno principio, ordine reliqua ad finem vsque consecutione quadam ducantur, ita vt nulla pars artis remaneat non discussa. Talia autem principia non sunt plura tribus, duobus extremis principio artis, & fine, & tertio finitione artis. Cùm enim finitio dicatur etiam terminus, quia claudit finiti essentiam, continet potestate omnes & singulas artis partes, quare etiam explicatio illius, ordinata est totius artis explicatio: sicut si initium doctrinæ sumatur ab alterutro extremorum. Vnde conficitur, vt triplici tantùm ordine vniuersa ars quæuis doceri queat, & processus ille disciplinarum, de quibus meminimus, varius in Dialectica, Physica, Geometria, non tollit quominus ordo illarum vniuersus sit compositiuus; Ad secũdũ. licèt ad compendium & memoriam nonnunquam interserantur finitiones. Ad alterum; diuisio instrumentum est accommodatissimum ad constituendas artes, non tamen diuisio est traditio totius artis ordinata: sed ea traditio est, vel resolutio, vel compositio, vel definitio. Dubitatio. Sed cur si præsens doctrina constat finitionibus & diuisionibus, non habet similiter nomen diuisiuæ, sicut definitiuæ? quia diuisio conducit hîc, vt instrumentum; non est ipsa doctrina. Nam essentiales finitiones continentes causas demonstratione inuentas, sunt ipsissima definitiua scientia. Ad tertium. Ad id verò quod postremo loco obiectum est, licèt fateamur duplicem ordinem, resolutiuum incipientem à fine terminatum ad initium, vt in ædificando si incipitur à tecto, & terminetur in fundamento: aut in medicina à morbi ablatione requirente contrarium vsque ad prima hominis elementa: & secundùm ordinem compositiuum incipientem à fundamento domus, vel in medicina ab elementis corporis humani: non propterea significamus artem quamuis vtroque ordine dicto doceri posse, sicut nec res peragi. Quemadmodum enim domus fabricatio à tecto iniri non potest: ita nec medicus à curatione affectus, vel ignoti, vel compositi, doctrinam aggreditur vnquam. Sed necesse est quod perinde atque in operibus voluntatis finis est vltimum ad quod operando acceditur; ita in operibus intellectus, id est, artibus, finis intellectus sit vltimũ ad quod docendo peruenitur. Quare opera artiũ ordine tantũ cõpositiuo fiunt, neque alio artes ipsæ docẽtur. Verùm id quod diiudicat perfectionẽ aut defectũ in doctrina cõpositiua, resolutiua est. idque est, quod vitio vertit Galenus antiquis medicis, quòd licèt tradiderint cõpositiuã, prætermiserint tamen verũ bene docẽdi exactumque iudiciũ ex resolutione profectũ. Eo etiã factũ est, vt in calce huius operis libros vniuersos, quos de re medica Galenus edidit, ordine

ordine tantùm compositiuo digerat, licèt sic concedat illorum librorum doctrinam reduci posse ad duo illa ordinum genera. Nam verè potest in illis duplex ordo contineri, sed doceri non possunt nisi compositiuo: iuxta quem à Galeno recensentur. nam quod quidam conantur interpretari ibi tradi ordinem quo scripti sunt, non quo legendi, recipi non potest. Interserit enim libros quos nondum scripserat, & legendos esse ait quosdam priùs, alios posteriùs. Quid, quòd in libro de libris propriis memorat ordinē, & tempora, quo singuli scripti sunt, longè alia, quàm quæ hîc tradentur. Id etiam in causa est, vt hîc Galenus definitiuam soli conferat resolutiuæ, quasi non separans resolutiuam re, à compositiua: ita vt dupliciter doceri possint. Significat ergo Galenus compositiuum ordinem, quo artes docentur per se insufficientem & incertum esse, nisi ex resolutione finis colligatur. In eoque affirmat defecisse priores medicos: se autem integrè tradidisse partes omneis artis via resolutiua inuentas. post quarum inuentionem ordine docendę sunt compositiuo: ita vt à libro de elementis, & de natura humana initium sumatur: sequantur libri de temperamentis, & de morbo & symptomate, tandem conseruatoria methodus, & medendi ratio. Ex tribus ergo ordinibus compositiuum compleuit Galenus, resolutiuum solùm pinxit: definitiuum, quia compendij capax, per capita perstrinxit. Ideò suprà citans librum de constitutione dixit se percurrisse in eo opere, deliniasseque artem, non docuisse.

Quæ quantum ab ea, quæ ex resolutione consistit, & dignitate, & ipso [1] docendi ordine linquitur, tantum & ad totius compendium, & ad singulorum memoriam præstare inuenietur. [2] sufficienter enim & facillimè memoriæ commendantur ex definitionis dissolutione vniuersa. Quoniam totius artis capita in se optima definitio complectitur: quam quidam substantialem vocant, ex aduerso distinguentes aliis, quæ [3] notionales appellantur. Illæ siquidem ab his, quæ accidunt rebus definitis: hæ verò ab ipsa essentia constituuntur. Elaborata est autem à nobis particulatim, & in pluribus conscripta tractatibus totius medicinæ contemplatio: quibus vti quis possit ad triplicem doctrinam. Nunc verò definitiuam aggrediemur, hoc vnū præfati quòd solùm capita, & quædam, veluti conclusiones eorum, quæ alibi latiùs sunt demonstrata, nunc à nobis dicentur.

Confert præsentem ordinem definitiuum compositiuo obseruato in reliquis huius artis voluminibus, vt intelligatur, quid post illa scripta hæc præstent. Primò, compositiuum inquit excellere dignitate & methodo tradendi. Definitiuum verò excellere duabus aliis dotibus, compendio, & memoria: quorum vnum ferè ex altero pendet. Secundò, recensèt se non accessisse ad hunc ordinem, cùm cedat dignitate priori, nisi post absolutum priorem in plurimis libris: quare ad compendij cumulum, non quasi fugiens compositiui ordinis difficultatem ad definitiuum accedit. Tertiò, admonet se modò definitiuè eandem disciplinam, quam in libris illis magnis & multis, traditurum. Ne tamen iteratio tædium pariat, præmonet hîc breui, & per capita tantùm agendum esse: vt neminem pœniteat breuis laboris ob vtilitates compendij & memoriæ comparandas.

1. *Docendi ordine*] Methodo ait Galenus. Nam, quod paulò antè ostensum est, aptissima ad inquirendas omnes cuiusuis artis partes methodus, resolutio est. Compositiua autem doctrina tradit partes omnes, prout per resolutionem inuentæ sunt: quod suprà significauit dicens, constare compositiuam ex compositione eorum, quæ per resolutionem sunt inuenta.

2. *Sufficienter enim & facillimè*] Prolixitas siquidem compositiui ordinis sufficientiam habet, non facilitatem: compendiaria via facilis est: sed prætermittens multa, sufficientia caret: appositè itaque per sufficientiam & breuitatem extollit definitiuam. Breuibus enim verbis contenta est, ideò facillimè & rerum essentias causasque demonstratione inuentas verissimè proponit, ideò sufficiens: constat enim definitiua doctrina essentialibus, non accidentalibus finitionibus.

3. *Notionales appellantur*] Legitur νοηματικὰς, notionales in quibusdā libris: in aliis ὀνοματικὰς nominales: & vtrumque nomen descriptionibus quadrat. notionales, quia aliqua

ex parte notam faciunt rem, non ſubſtantiã explicant: Nominales, quia indicant quid nomen ſignificet tantùm.

Sed expendẽda ſunt in hoc loco: primùm, quis ſit ordo definitiuus: ſecundùm, qualis ſit, ſi reliquis ordinibus conferatur.

Definitiuus ordo quid.

De primo, quis ſit ordo definitiuus, definitiuè traditur ars, quando initium ſumitur ab artis finitione, multis membris conſtante, rurſumque ſingulum membrorum in alia ſecatur, quouſque diuidendo ad indiuiſibilia accedatur: & de vnoquoque ſic collecto ſua traditur per finitiones doctrina. Eſt autem finitio duplex, quemadmodum Galenus docuit, alia nominis vel notionalis, rem explicans ignoranti per accidentia, vel circunſcribens per notiora, quandoque per pauciora, quandoque per plura: nec in eo valdè laborandum eſt, licèt inter eas magis laudentur quæ cum breuitate claræ ſunt. Quòd ſi res ipſa cognita eſt, nil neceſſe eſt finitionem nominis afferre: niſi quòd cùm illa ſit arbitra finitionis eſſentialis, oportet hoc, aut illo modo illam ſupponere, ad veſtigandũ quid eſt: aliàs, quod ſæpe accidit, agitantur quæſtiones de nomine, quaſi ſint de re, dum inquiritur eſſentia ignoti ſignificati. Altera eſt ſubſtantialis, quæ Ariſtoteli, vel eſt principiũ demonſtrationis, vt punctum eſt, cuius pars non eſt: vel concluſio, vt tonitruum eſt ſonus in nube: vel demonſtratio poſitione differẽs, vt tonitruum eſt extinctio ignis in nube. Sumitur autem hìc finitio ſubſtantialis pro eſſentiali: nam aliàs accidentium finitio non daretur: cùm tamen in toto hoc libro affectiones humanas definiamus, ſubſtantiæ autem nomine pro eſſentia etiã accidẽtis quandoque vel Ariſtoteles ipſe vſus eſt. Ex hoc diſcrimine duplicis finitionis colligit Galenus, ſubſtantialem finitionem raro vſu venire in diſciplinis, ita vt qui ab illa incipiunt tractationem, obſcuri reddantur: eò quòd talis finitio complectitur cauſas definiti, quæ per demonſtrationes clarè, ſed prolixiùs: finitione breuiùs, ſed obſcuriùs comprehendũtur. Vnde apparet Auicenæ inſtitutum incipientis quamuis diſputationem à definitione eſſentiali non probari Galeno. Apparet etiam librum hunc vtilem eſſe poſt amplam tractationem compoſitiuam, vt breui mandentur memoriæ ibi latè demonſtrata: non tamen incipientibus artem conuenit, niſi accedente præceptore, qui viua oratione ſuppleat alibi fuſè explicata.

Lib.4. de diff. pulſ. cap.2.

Lib.2. poſter. cap.10

Li.7. Metaph. ad initiũ, lib. citato.

Collatio triũ ordinum mutua.

De ſecundo propoſito, qualis ſit præſens ordo ſi reliquis conferatur. meritò Galenus hìc refert compoſitiuam excedere dignitate: tum quia conſtituit artem per cauſam finalem, quæ Galeno ſemper aſſeritur maximè diuina & præſtantiſſima cauſarum, quam ferè non ſumit definiens: tum quia lata demonſtratione apertiſſimè conuincit. Excedit ſecundò compoſitiua methodo, hoc eſt, via & ordine conſtituendæ artis. Nam ad complectendas omnes partes cuiuſque artis, ita vt nulla effugiat, finis nos certiùs & ordinatiùs ducit, ſicut vnum extremum ad media & initium: quàm finitio, quæ capita tantùm rei continet. Neque obſtat, quod quidam obiiciunt finitionem habere pro obiecto veritatem rei, reſolutionem autem indagare per diuiſionem, ipſum verum: quare ordo definitiuus dignior erit reſolutiuo. Nam non conferimus hìc in dignitate finitionem diuiſioni: ſed in tradenda tota arte exactè, vter ordo præſtet, is'ne qui ſingulas partes artis definit: an qui per reſolutionem de ſingulis inuentis, ſigillatim tradit perſpicuas & integras demonſtrationes: certũ autem eſt nil æquè conuincere, aut firmius perſuadere demonſtratione. Econtrario definitiua excellit breuitate, quia finitio anguſtata eſt demonſtratio: & memoratu facilior eſt, tum ob compendiũ, tum quia membra diuiſionis ob mutuam pugnantiam facilè memoramur.

Lib.6. de vſu part. cap.12.

Obiectio.

Dubitatio prima.

SED dubitant, ſi excellit ordine compoſitiua definitiuam: quomodò definitiua eſt memoratu facilior? Libro enim de memor. & reminiſc. quæ ordinem ſeruant reminiſcentiæ beneficio, faciliùs reuocantur. Solutio, ordo exactus in reſolutione eſt, poſt quam ſequitur compoſitiua. Ipſa autem compoſitiua non conſtat tam ordinatis diuiſionibus, quàm definitiua.

Dubitatio ſecunda. *Lib.2. poſt. cap.9.*

ALTERA dubitatio, ſi proprium eſt definitiuæ non demonſtrare, ipſius enim quid eſt, non eſt demonſtratio. Quorſum Galenus in definitiua doctrina præmonet per capita tantùm tradendum, non demonſtrandum? opinor, explicat in definitiua non eſſe expectandas demonſtrationes: vel, quia poſſunt innoteſcere finitiones per demonſtrationes, præfatur ſe id non facturum, ne repetat alibi demonſtrata: vel excuſat non inopiam demonſtran-

monſtrandi, ſed quòd non omnia particulatim perſequitur: vel præmunit dicenda, ſi forte occurrat aliquid minus elaboratum: quod enim alibi non ſemel admonuit, non eſt expectanda exacta doctrinæ elaboratio, vbi res per capita tantùm traduntur. 2. Epid. ſect. 2. com. 46.

SECTIO SECVNDA.

CAP. II.

Medicina eſt ſcientia ſalubrium, inſalubrium & neutrorum: nil verò differt, & ſi quis [1] ægrorum dixerit. Nomen autem ſcientiæ communiùs, non enim propriè accipe re oportet. Salubre autem & inſalubre & neutrum vnumquodque tripliciter dicitur, hoc quidem vt corpus, hoc autem vt cauſa, hoc verò vt ſignum: Etenim corpus, quod ſanitatem ſuſcipere natura aptum eſt, & cauſam, quæ eandem efficere, vel conſeruare, & ſignum, quod poteſt iudicare, hæc omnia ſalubria medici appellare conſueuerunt. Eadem ratione ſuſceptiua morborum corpora, & eoſdem efficientes conſeruantéſue cauſas, & indicantia ſigna inſalubria vocant: nec aliter corpora neutra, cauſas ſignáque dixerunt. & ſecundùm primam quidem rationem cauſarum ſalubrium eſt medicina ſcientia: propter eas autem, & aliarum ſecundo quidem loco inſalubrium, & tertio neutrorum: & poſt has eodem modo corporum. Primo quidem & hîc ſalubrium, ſecundo loco inſalubrium, tertio neutrorum. Itidem de ſignis dicendum. In actionibus autem, prima quidem eſt corporum cognitio, quæ habetur ex ſignis, poſt hæc earum, quæ eſt in ipſis inuentio, cauſarum.

Tradit finitionem medicinæ, diuiſioneſque partiũ definitionis, vt in ſequentibus ſectionibus afferat de ſingulis membris diuiſionis eſſentiales finitiones: & hic quidem diuidit partes definitionis: in §. autẽ [*Sed quoniam ſuſceptiuum*] ſubdiuidit ea membra. In præſenti, primò definit medicinam per ſcientiam, addens ſcientiam hîc latè ſumi, aliàs non eſſe genus ad medicinam: & cùm definiat per ſalubre inſalubre, adijcit poſſe inſalubris loco dici morbidũ. Cùm autẽ proponat definitio tria membra huius artis, ſecat quoduis illorum in alia tria. Nam ſalubre dicitur corpus, ſignũ, cauſa: Inſalubre, corpus, ſignum, cauſa: neutrum, corpus, ſignum, cauſa: quare euadunt ſubiecta medica nouem. Secundò reducit in ordinem nouem illa medicinæ ſubiecta: agnoſcit enim in illis duplicem ordinem, primum doctrinæ de illis tradendæ· alterum exercendæ in opere doctrinæ. In ordine intentionis primus locus eſt cauſarum ſalubrium: ſiquidem id intendit medicus, inuenire cauſas ſalubres. Secundo loco gratia inueniendarum cauſarum ſalubrium inquirit cauſas inſalubres, & tertio cauſas neutras. Quartus locus debetur corporibus ſanis. Quintus corporibus ægris. Sextus corporibus neutris. Septimus ſignis ſanis. Octauus ſignis ægris. Nonus idemque poſtremus ſignis neutris. In opere verò ordo eſt oppoſitus, à ſignis enim progredimur ad cognoſcendos corporis affectus: quibus cognitis ſuccedit indagatio cauſarum.

1. *Ægrorum dixerit*] Satiùs vertetur, morbidorum: nam νοσερὸν & νοσώδης, quibus verbis hîc vtitur Galenus, importát aptitudinem natiuam, ſicut Latinis inſalubre, vel morbidum: cùm ægrum dicat actum.

Requirit hic locus diſputationem ſequentium problematum. Primùm, definitio medicinæ tradita ſit'ne præferenda vulgaribus. Secundùm, num ſit ſcientia. Tertiùm, ſecetur'ne in theoricam & practicam.

PRIMVMQVE finitio hæc patitur dubitationes: non videtur Galenus præſtare finitionem eſſentialẽ iuxta promiſſa in prooemio: ea enim ex 4. de different. pulſ. traditur per cauſas, vel omnes, vel potiſſimas. Præſens verò per ſolam nominis explicationem: nã formalis ratio eſt, quòd ſit ars operatrix, inſtrumentum inueniendæ medicinæ eſt ratio & experimentum, materia affectus corporis humani, finis conſeruatio naturalium, abla- Dubitatio prima, de finitione medicinæ.

6.Collect. cap.1. Initio Canonis.

tio eorum,quæ præter naturam ſunt: quomodò per cauſas omnes traditur Auerroo definienti, quòd ſit ars operatrix ratione & experimento inuenta, vt ſanitas conſeruetur & morbus auferatur. Nec valde diſtat Auicenæ finitio: Scientia qua humani corporis diſpoſitiones noſcuntur ex parte qua ſanatur,aut ægrotat: vt habita ſanitas conſeruetur, & amiſſa recuperetur. Arbitror,licèt alij repugnent, intentionem libri eſſe finitione eſſentiali docere. Sed ne laboretur in æquiuoco,error eſt docere eſſentialem,niſi priùs conſtet per notionalem de nominis ſignificato. Quapropter ſolet dicere Galenus notionalem arbitram eſſe eſſentialis: ideò & hîc, & toto opere, ſicut & lib. de morb. & ſympt. & perpetuò alibi à notionali aggreditur. Nam & de ſingulis corporum, priùs explicat quid ſignificet vnumquodque, pòſt ſubdit de quouis ſubſtantialem finitionem. Et id innuit infrà dicens [*dictum eſt igitur quot modis vnumquodque corporum dicatur, & quale vnumquodque ſit*] nam per [*quot modis*] intelligit notiones corporum in hoc capite explicatas, per [*quale*] autem finitiones eſſentiales, quæ paulò pòſt ſequentur. Ideò & de ſcientia medicinæ, & de omni medico obiecto hîc præfatur numerum, & notiones, ante eſſentiales ſequentium capitum finitiones.

Dubitatio ſecunda.

ALTERA dubitatio. Competit hæc finitio etiam mulomedicinę: ſed ex eodem ſoluitur fundamento: nam in finitione nominis non oportet apponi illa quę ab omnibus ſubaudiuntur ex Galeno citato. Subauditur autem ab omnibus medicinam eſſe diſciplinam de homine.

Dubitatio tertia.

OBSTAT & illud, quod datur per æquiuoca, quare praua eſt: nã referente ipſo Galeno: Salubre, inſalubre, neutrum, de corpore, ſigno, cauſa non ſecundùm vnam rationem dicuntur. Sed de corpore quatenus ſuſceptiuum, de ſigno quatenus indicatiuum, de cauſa quatenus effectiuum. Quò fit vt medicina non ſit vna ſcientia, ſed plures: nam ſcientia tractans de multis ſub varijs rationibus non eſt vna. At in notionali non tollitur quin æquiuocatio ingrediatur finitionem, quæ tamen ſtatim explicetur. Nec conuincitur medicinam eſſe plures, ob ſubiectorum multitudinem: nam licèt nomen, ſalubre, non dicatur de illis tribus ſecundùm vnam, ſed ſecundùm varias rationes: medicina tamen conſiderat illą omnia ſecundùm vnam rationem, quatenus ſunt media neceſſaria ad vnum finem acquirendæ ſanitatis.

Dubitatio quarta. Lib.5. de Sanit.cap.6.& lib.4. cap.1.

SED adhuc inſtant, recedit à ſe ipſo Galenus in hac finitione multipliciter. Nam cùm alibi perpetuò appellet medicinam, artem, hîc vocat ſcientiam: appellat ridiculoſos homines eos, qui introducunt tertiam diſpoſitionem neutram, & tamen hîc pro vno neutro inducit triginta ſex: alibi perpetuò vtitur nominibus, ſanum & ægrum, pro ſubiectis medicinæ, hîc illis reiectis recipit vocabula, ſalubre & inſalubre. Sed ceſſat dubitatio: Scientiæ verbo ideò vtitur, quia ars importat operationem, quam non recipiunt illa nomina, corpora, & ſigna: nam quando tota doctrina vno verbo effertur, à fine denominatur tota ars: vbi verò per partes explicatur, vt hîc, non poteſt quæuis partium appellari ars, ſed ſcientia latè ſumpta pro diſciplina. Adde quod in hoc libro non deſcendit ad omninò particularia, in quibus eſt artis operatio. ſed ſubſiſtit in vniuerſalibus magis ſcientiam concernentibus. Ideò autem addit hîc tertiam affectuum ſpeciem, quia cùm non interſit magis duas quàm tres conſtituere, hîc ſequitur trimembrem: quia diuiſio numeroſior magis conducit definitiuæ doctrinæ. Ideò etiam vtitur verbis, ſalubre, & inſalubre, non, ſanum & ægrum: quia intereſt medici non ſolùm agnoſcere pręſentem diſpoſitionem, ſed & originalem & natiuam: verba autẽ, ſalubre & inſalubre, ſimpliciter dicta pertinent ad naturalem potentiá vel impotentiam, ſecundam Qualitatis ſpeciem: ſalubre verò cum adiecto [*vt nunc*] dicit infrà, vocari etiam ſanum, & pertinet ad habitum, vel diſpoſitionem, primam Qualitatis ſpeciem. Vt ergo definitio includat vtraſque diſpoſitiones, quas medicina conſiderat, & natiuas & præſentes: vſus eſt verbis, ſalubre & inſalubre, non, ſanum & ægrum, actum importantibus.

Dubitatio quinta.

SVPEREST & illa quæſtiuncula, quomodò inquit ſalubre & inſalubre, priùs dici de cauſis quàm de reliquis duobus: cùm vulgò & verè aſſeratur hæc nomina priùs dici de corpore, & per eius conſideratioñe de cauſis & ſignis efferri: & ſi agnoſcit Galenus duplicem ordinem horum trium, videlicet, intentionis, in quo initium ſumitur à fine, & operis, in quo à ſignis: quomodò omiſſo vtroque hoc ordine, aggreditur opus præſens à corpori-

corporibus? Eam ita diluendam esse reor. Inter hæc tria considerari potest primus ordo significandi: in quo salubre & insalubre priùs de corpore dicuntur, eò quòd forma per ea significata, non inest nisi corpori tanquàm subiecto: signo non inest, nisi indicatio eius formæ, causæ eiusdem inductio. Secundus ordo intentionis, in quo causæ præcedunt. Cùm enim medicus omnia consideret, vt inueniat causas sanantes, causæ præcedant intentione necesse est. Tertius ordo operandi,& orditur à signis ad agnoscendas affectiones, quibus postremò medeatur. Quartus ordo docendi, in quo incipitur ab eo, sine quo reliqua agnosci intelligique non possunt: quomodò à corporibus vel dispositionibus orditur in præsenti. Nam solutio quorundam hîc, quòd non incipit à causis, quia esset ordo compositiuus, nec à signis, quia esset resolutiuus, cùm hîc obseruet tantùm definitiuum, nulla est: eò quòd etiam in libris de morb. & sympt. ordine compositiuo procedentibus,à corporibus progreditur ad causas & signa. Quare exclusa eorum interpretatione, explicandum est verbum [*Secundùm primam intentionem*] pro eo quod est potissimam, quam medicus intendit: considerat enim causas salubres, ceu finem omnium considerationum. proxima intentio est ad causas morbosas, vt videlicet auferantur, ceu immediatè necessaria ad sanationem: tertia ad neutras causas: nam cùm neutrum non agnoscatur nisi collatione extremorum, meritò possidet inter causas postremum locum: licèt ordine doctrinæ compositiuæ, ob communitatem doctrinæ, quam habet cum malè sanis & cum parùm ægris, habet locum in vtriusque cõfinio & medio.

SEQVITVR, Num medicina sit scientia ex Galeno hic, an magis ars ex Hippoc. lib. de lege. [*Medicina artium omniũ nobilissima est,*] & coniecturalis ars ex Platone in Epinomide, [*Medicina certis cõiecturis, opinionibusque procedit,*] & in prooemio acut. cõiecturalis ars est. Sane accipiuntur tripliciter ea nomina, scientia & ars: primò latè, secundò vt distinguuntur à fine, tertiò vt separantur certitudine. Si primo modo sumuntur, & ars est & scientia: nam artis nomen vniuersale est etiam ad contemplatorias lib. de constitut. art. & scientia est subdente Galeno, [*nomen autem scientiæ communiter, & non propriè accipere oportet,*] & li. 9. ther. [*nullius artis scientiam,*] vt ostendat se data opera confundere hęc nomina. Et 6. Metaph. [*omnis scientia, vel est contemplatrix, vel factiua, vel actiua,*] & particulatim Aristoteles ipse medicinam modò numerat inter scientias, modò inter artes. Si verò secundo modo sumantur hæc nomina, vt à fine distinguuntur, quomodò 6. Eth. [*ars est recta ratio rerum, quæ à nobis fiunt: scientia verò habitus demonstratiuus, qui in speculatione consistit.*] & 2. Metaph. theoriæ finis veritas est, artis vero opus: tota medicina ars est. Omnis enim propositio non docens vel præsagire, vel curare in medicina, sophistica est, & à medicina aliena 1. Epid. sæpe: quandoque vocat sophisticum in medicina, omne quod ad melius sanandum non confert 1. pror. Nec illa duo opponuntur, quia totius artis finis vltimus est sanatio: & ideò etiam præsagitionis, quare prædictio in vltimo fine sanationis includitur. Si verò tertia significatione separentur penes certitudinem & incertitudinem, quomodò definitur Scientia, habitus intellectus contemplatiui circa necessaria tantùm operantis: ars autem practici circa ea, quæ contingunt aliter se habere: Cùm constet ex lib. de plen. partes aliquot medicinæ scientificè tradi, alias sub artificiosa tantùm coniectura, quæ media est scientiæ & ignorantiæ: nonnullas simplici tantùm coniectura, quæ magis ad ignorantiam, quàm ad scientiam accedit: functiones enim membrorum, causæ morborum, methodi & sanitatis tuendæ & morborum curandorum certò agnoscuntur: alia quædam incertiùs: omnium verò partium artis, maximè coniecturalis & incertissima est affectuum ægnitio: conficitur, vt in ea significatione etiam philosophia ipsa periclitetur, ne non mereatur suũ nomen, multo magis medicina, dixit author introductorij. Aphrodisæus verò non valde à præfata sententia diuersus inquit: In se considerata medicina primariò, certa, firma, & immutabilis est, ideò scientia. Dum autem cum materia habet commercium, ista priuatur dignitate, ars effecta, & sua firmitate spoliata. Sed non est spectandum quod fit secundariò ex accidenti, sed quod primariò substantiæ ratione: sicut anima est immortalis, licèt annexa corpori illius affectibus consentiat. Ergo medicina in se scientia est in hac significatione, applicita verò ægro ars coniecturalis est, & redacta ad particularem ægrum quandoque infra artis certitudinem subsistit, coniecturis & suspicionibus contenta. Cùm enim æternum sit plethorico

Medicina an scientia.
Cap. 1.
Cap. 6.
Cap. 1.
6. Ethicor.
Cap. 10.
Cap. 7.
Cap. 3.
Cap. 1.
Con. 33.
6. Ethicor.
Cap. 7.
Cap. vlt.
Cap. 4.
Li. 2. probl.
in proœm.

febrienti constante virtute mittendum esse sanguinem : Petro autem ita febrienti conuenire sit contingens, non perpetuum : fit, vt medicina in vniuersali spectata scientia sit, applicita verò ægro, ars, & quandoque solùm coniectura : vnde discordiæ medicorum oriuntur circa particularem ægrum. Quæ solutio etiam Auerroo probatur 5. Metaph. & sicut dialectici separant Logicam in docentem, quam cōcedūnt esse scientiam, & vtentem, quam fatemur esse artem : non secus de medicina statui potest. Qualis autem ars sit, num factiua, quæ monstrat opus post actionem manens, an actiua, cuius opus non manet, vt ars saltandi : planè lib. de const. vna est ex factiuis non primi generis, sed ex refectiuis : quales sunt secundarij artifices, ædes reparantes, vel vestes resarcientes. Nec ideò vilis ars est : nam cuius operis primarius artifex Deus est, eius refector secundarius, medicus constituitur : qui licèt collatus summo Deo, primum hominem condenti, sit secundarius artifex : collatus tamen reliquis artificibus humanę vitæ, superior est. Quare vocauit medicinam artem architectonicam, id est, imperantem mechanicis omnibus lib. ad Trasib. eòque imperat ædificatoriæ, culinariæ, sutoriæ, & cæteris.

Cap. 2. *Cap. 3.* *Cap. 29.*

Omnibus enim modum imponit sanitati humanæ accommodū, cùm finis omnium inferiorum sit vita & sanitas humana.

Secetur'ne in theoricam & practicam. *Cātic. cō. 2.*

De tertia verò difficultate, num diuidatur in theoricā & practicā iuxta vulgarem sententiam, etiam antiquis dubitatum fuit: & creditum repugnare eam diuisionem Galeno dixit Auerrous. Plurimùm autem controuersa est nostro æuo disceptatio : mihi verò pro comperto est, si propriè sumitur cognitio theorica & practica, vt videlicet à fine vario denominantur, quòd theoricæ finis sit contemplatio, practicæ opus, & quod theorica sit habitus intellectus contemplatiui, practica verò practici, non esse recipiendam propositam diuisionem. constat enim totam medicinam esse habitum recta factiuum ratione, & totam de facticio tractare. quæ omnia ad intellectum practicum attinent, eique soli referūtur. Nec obstat quòd eadē propositio & à medico & à physico scribitur: quales multæ sunt de elementis & de partibus hominis: quia variis intentionibus & ad varios vsque terminos ab vtroque artifice traduntur: à philosopho vsque ad cognitionem, à medico vt ad sanitatem inducendam necessariæ sunt: quod satis est, vt physico sint theoricæ, medico practicæ. Possunt & hæc duo nomina in ea sumi significatione, licèt valdè impropriè, vt importent duas partes medicinæ, quas Galenus vocat doctrinam & exercitationem, non intelligens per exercitationem ipsam operationem erga ægrum : ita enim non esset pars artis, cùm ea operatio non sit habitus intellectus, quod Auicena rectè dixit: sed in ipso habitu intellectus dirigente ad sanationem, quem medicinam appellamus, est considerare partes duas. Sicut enim inter habitus prudentiæ est pars, quæ præcipit & docet de contingentibus quid agendum sit, ipsa tamen non agit, ea est legislatrix & architectonica ciuilis, licèt sit habitus intellectus actiui: & cōparatio illius ad partem exercentem, est comparatio scientiæ ad artem. quomodò se habent senatores vrbium ad ædiles, architecti ad ædificatores, naucleri ad nautas: ita in medicina alia pars est in vniuersalibus tantùm consistens, tam in agnitione affectuum, quàm in prædictione & curatione, & comparatur ea pars artis ex libris tantùm & demonstratione. est & alia medicinæ pars, quam vocat Galenus particularem exercitationem: ea cōparatur dupliciter: vel per libros, sed qui descendant ad particularia, qualis traditur in libris quatuor posterioribus de locis affectis, & in libris epidemicis: vel conspectu ipso ægrorum. comparatur enim magis sensu quàm demonstratione: & constat multa sui parte ex habitu assuescibili magis, quàm docili. vt agnitio, quæ per tactū comparatur, de differentiis pulsuum & caloris ad febrium dignotionem, & colorum ad epaticos & spleneticos agnoscēdos, saporum ad internoscenda medicamentorum temperamenta. Quare cùm hæc pars artis ex ægrorū conuersatione facilè paretur, non ex libris : malè precatur Galenus medicis, qui totam artem ex solis libris citra ægrorum visitationem comparare sperant. nec dissentit Aristoteles, in artibus experientiam vtiliorem esse dicens ad perfectionem artis comparandam, quàm rationem : eòque actio in particularibus versatur. in omni autem habitu, qui circa singularia operatur, experientia vtilior est ratione. Nec pugnat etiā superioribus, quod hîc vnam tantùm medicinæ partē appellamus architectonicam, cùm suprà tota asserta sit architectonica: quia collata ad mechanicas tota est imperans. Si verò inter

2. Metaphy. 1. Obiectio. *Li. 6. ethic. cap. 4.* *In proœmio* *Li. 6. ethic. cap. 7. & 8.* *Lib. 4. de locis.* *In proœm.* *Li. 6. ethic. citato, & proœmio metaphysicæ.* Obiectio.

inter se mutuò conferuntur, pars vna medicinæ architectonica est, reliqua ministra. videlicet in agnitione affectuũ doctrina continetur in duobus prioribus libris de locis affectis: exercitatio verò in quatuor posterioribus. prædicendi doctrina in tribus libris præsagiorum: exercitatio verò in epidemiis. medendi doctrina in libris methodi: exercitatio in his, quas vocant practicas. maior autem exercitatio vsu ipso ægrorum comparatur. Et has duas partes vocat sæpe Galenus duo medici crura: quorum altero deficiẽte necesse est medicum claudicare: possuntque ea comparatione vocari pars theorica & practica, qua Aristoteles dixit esse inter has partes prudentiæ comparationem, quæ est scientiæ ad artem. & quia quemadmodũ in consultatoria ratiocinatione vniuersalis in maiore sumpta mediatè mouet, particularis verò quæ in minore sumitur sine medio, quia magis attingit effectum particularem. vt, omnis philosophus est honorandus: Socrates est philosophus: ergo Socrates est honorandus: ita in medicina particularia illa, ceu magis attingentia effectum practicæ nomen habere possunt: vniuersalia theoricæ, ceu remotiora, ab effectu, licèt ambæ cognitiones sint habitus intellectus practici ad solam operationem tendentes. nam licèt possint addisci ab aliquo intentione solius contemplationis: cùm tamen non sint scriptæ ab authoribus, nec redactæ ad disciplinam, nisi quatenus dirigunt ad opus, tota erit verè practica. Sicut Geometria semper est scientia, licèt addiscatur, ab architecto gratia ædificandi. Secus est de disciplinis: quarum vna pars verè est scientia ad solam contemplationem tendẽs: alia verò ars, quæ gratia tantùm operis edendi addiscitur. quomodò Musica diuiditur in theoricã & practicã, & Astronomia, & Arithmetica.

Li.6.ethic. cap. citato. Lib.3. de anima. cap.10.

CAP. TERTIVM.

Sed quoniam & effectiuum & indicatiuum & susceptiuum dupliciter vnumquodque dicitur, hoc quidem simpliciter, hoc verò vt nunc: nosse oportet amborum esse medicinæ scientiam: ipsum verò simpliciter duobus dicitur modis, & quod semper & quod vt plurimùm: de quorum vtroque medicina pertractat. Neutra verò, & corpus, & causa, & signum, & quod simpliciter dicitur, & quod vt nunc tripliciter vnumquodque appellatur: hoc quidem, quia neutrius contrariorum est particeps: hoc verò, quia vtriusque: hoc verò, quia aliquando huius, aliquando illius. horum autem ipsorum secundum rursus duobus dicitur modis: aut quia vtriusque contrariorum ex æquo participat, aut quia aliquando plus alterum. est verò & in tota definitione, si verba animaduertimus, ambiguitas quædam: quam & ipsam dissoluere oportet. Cùm enim dicitur medicinam esse scientiam & salubrium & insalubrium & neutrorum, significatur quòd & omnium particularium, & quòd quorundam, & [1] *qualium. Sed omnium quidem infinitum quoddam est atque impossibile: quorundam diminutum atque artificio carens. qualium verò artificiosum pariter & sufficiens ad omnia artis particularia. quod etiam dicimus in medicinæ definitione comprehendi. Primùm igitur de corporibus dicere aggrediemur, qualia nam sint salubria & insalubria & neutra: post hæc de signis & causis differemus.*

Subdiuidit nouem subiecta medica dicta. ita enim in toto opere singulorum tractatuum diuisiones omnes præponit definitionibus. Subdiuisionum prima est, vnumquodque nouem subiectorum quæ dicta sunt, intelligitur vel simpliciter tale, quod nomen vltra actum sanitatis, verbi gratia, in corpore salubri simpliciter, importat aptitudinem & naturalem potentiam ad conseruandam sanitatem, vel vt nunc tale, quod merum actum notat, imò minuit innuens ita esse sanum, verbi gratia, salubre vt nunc, quod non habet facultatem, qua diu in ea dispositione duret. Secunda subdiuisio. Simpliciter tale, intelligitur vel semper, quod per totam vitam aptum est ita durare, exempli causa, salubre simpliciter semper corpus, conseruare natiuam sanitatem, vel simpliciter vt multùm quod per bonam vitæ partem. Tertia subdiuisio comprehendens sola neutra tam corpora, quàm causas, & signa, quoduis ex neutris tripliciter dici-

tur, vel per abnegationem extremorum. nempe corpus neutrum, quod nec ſanum eſt, nec ægrum: vel participationem extremorum, quomodò eſt corpus neutrum, quod in vna natura valet, in reliqua ægrotat, aut quibuſdam membris valet, aliis ægrotat: vel tertiò per ſucceſſionem temporum. quo ſenſu dicitur corpus neutrum, quod cùm hyeme valeat, æſtate ægrotat, aut è conuerſo: quales ſunt naturæ illæ, de quibus pronuntiauit Hippocrates, naturarum hæ quidē ad æſtatem, hæ verò ad hyemem bene maleúe comparatæ ſunt. Quarta ſubdiuiſio ſolùm comprehendens neutrum ſecundi ſignificati, vel participatio eſt æqualis, quando corpus neutrum per participationem extremorum paria habet membra bene valentia, & ægrotantia: vel participatio eſt inæqualis, quando vnum extremorum in compoſitione ſuperat reliquum: vt ſi corpus neutrum per participationem habet vnum membrum ægrum, reliqua ſana, vel è conuerſo. Si ergo tria neutra corpus, cauſa, ſignum diſtribuuntur per quatuor ſignificata, dicta videlicet per abnegationem, participationem æqualem, participationem inæqualem, ſucceſſionem temporum: euadunt neutra duodecim, & cùm quoduis ex duodecim ſecetur tripliciter in ſimpliciter ſemper tale, ſimpliciter vt multùm tale, vt nunc tale: euadũt omnia neutra medica triginta ſex, quibus ſi addis ſalubria nouem videlicet corpora, cauſas, ſigna: quorum quodque eſt ſimpliciter ſemper tale, vel ſimpliciter vt multùm, vel vt nunc ſalubre: & totidem inſalubria nouem. ſcilicet euadunt omnia ſubiecta medica numero, quinquaginta quatuor, quod inuenire propoſitum erat. Secundò interſerit difficultatem dialecticam in definitione talem. Cùm proponit definitio medicinam differere de ſalubribus, inſalubribus, & neutris, vel intelligit de ſingulis inſalubribus, & erit infinitum, quare non cadens ſub arte: vel ſignificat de quibuſdam indiuiduis ſalubribus agere, & erit diminuta tractatio, cùm plurima indiuidua non attingat: vel ſignificat agere medicinam de omnibus ſalubribus non ſub ratione indiuidua, ſed quatenus omnia conueniunt in vna qualitate, vel ſpecifica ratione ſalubrium. Reſpondet autem dubitationi, admittens hoc poſtremum, reiiciens duo priora.

Libro 3. Apho. 2.

1. *Qualium*] appellat ſpecies qualia, quia vniuerſalia in prædicamento ſubſtantiæ ſignificant quale quid apud Ariſtotelem. Et apertè Galenus dixit nil referre, ſiue dixeris ſpeciem, ſiue qualitatem, ſiue genus, ſiue differentiam.

In prædic. cap. de ſubſtan. *Li. 11. ther. 1. 2. de Sani. 16.*

Celebris verò agitatur hoc loco de neutra habitudine difficultas, ſeparandáne ſit à duabus illis extremis, ſanitate & morbo. Sed commodè in hoc loco ſemel Galeni mens conſideranda eſt, dum ab huiuſmodi quæſtionibus medicos deterret. Sunt enim, quæ in ſcientiis rerum difficultates proponuntur, triplici gènere contentæ. quædam rerum ſimilium inter ſe differentias inquirunt, in quo vno ferè rerum omnium cognitio ſita eſt: aliæ modum quærunt, quò de illis rebus doctrina facilior, breuiorque tradatur: poſtremum genus eſt, quo de nominibus, quibus res illæ ſignificantur, indagatur in ſignificando proprietas. primum genus difficultatum ſi expediatur, doctum facit: ſecundum docentem: tertium ornatum, & quod ad rerum cognitionem attinet ſophiſticum. Primum genus nec omitti vnquam poteſt, nec varietatem citra errorem patitur vllam, non magis quàm rerum ipſarum, quæ proponuntur, naturæ. Secundum docenti neceſſarium: nam certo ordine, verbiſque pronuntianda aliis, vel ſcribenda rerum concepta cognitio eſt: ſed non ſimiliter priori inuariabilis: pro vario enim ſcopo vel libri, vel docentis, numerari poſſunt ſanorum claſſes, vna, tres, ſeptem, cùm continuum omne quamuis partitionem admittat. Poſtremum verò, quo de verborum propriis agitur ſignificatis, ſiue probatorum authorum in controuerſo verbo vſus obſeruetur, quod grammaticorum eſt, ſiue ornatus, quod rhetorum, ſiue naturæ & genera ſignificati ſecundùm conuenientiam differentiamúe in decem primis rerum omnium generibus, quod eſt dialectici proprium: conſtat ad ſcientiam, quæ de rebus agit, non attinere. Cupit autem Galenus ita tractari genera hæc, vt in primo & ſecundo genere ad vnguem explorentur omnia. In hoc poſtremo ſi non eſt controuerſia in ſignificato, vtamur in ſcientiis certis, propriiſque rerum vocabulis: turpe eſt enim propriam vocem ignorare: & quod Cicero dixit, mandare quenquam literis ſuas cogitationes, qui eas nec diſponere, neque illuſtrare poſſit, nec delectatione aliqua allicere lectorem, hominis eſt intemperanter abutentis & otio & literis. Si verò diſcordia de nominis proprietate ſuboritur,

Quæſtionũ in ſcientiis diſcrimina. *Li. de Medicatr. initio.* *Infrà 88.* *Tuſculan. Lib. 1.*

ritur, vel ea facilè componatur, si fieri potest, sumptis scilicet in eo vsu vocabulis, quem dederit is, cum quo initur disputatio: vel certè citra ea cõtrouersa nomina per alia, vel nomina, vel circumloquia, res ipsæ agitentur & expediantur: ita enim futurum arbitratur, vt de rebus scientia breui tradatur, alioqui in immẽsum propter difficultates de nomine intercidentes excursura. quod cùm nunquam non commendet, nunquã potuisse se suis persuadere idem ipse testis est: nos verò persuasos esse pręstat. Illud in primis duobus problematum differentiis præstatuendum meditandumque est: fieri nonnunquam vt aliud requirat doctrinæ ratio & scopus, aliud exacta & minuta rerum perscrutatio: & oportere philosophum, cui sola rei indagatio spectatur, posterius hoc sequi: medicum, qui curationis solam rationem habet, prius, quod institutũ seruat Galenus in multis partibus artis docẽs perpetuò, non quod physica consideratio scrupulosè inuenit: sed quod aptius est medicationi, vtiliusque operi intento: eò quòd considerat omnia quatenus operi medico substant: qui, cùm non operetur nisi in cognitam dispositionem signis & sensu, non considerat nisi manifestè sensilia. hoc prudens Galeni consiliũ non rectè expendens Auerrous audet in multis reprehẽdere Galenum, ipse multo magis reprehendendus, in quibus Galenum calumniatur. Ex hoc enim vno scopo cõcedit & tradit Galenus moderatam temperaturã cum latitudine, licèt calor & frigus medij expertia sint. Inter ætates vigẽtem durantem aliquot annis, licèt homo semper aut augeatur aut minuatur præter quàm in puncto. Sic inter tempora morbi addit antiquis statũ amplum, cùm tamen verè non sit nisi momentaneus. optimum temperamentum, optimam sanitatem. Salubritatem simpliciter semper, licèt omnia sint instantanea, concedit cum latitudine. Sicut multos pulsus & vrinas moderatissimas, ęquale ad pondus durans, purum cibum, puram medicinam, excrementa sincera, humorem morbi purum, intemperaturam simplicem durantem, neutram dispositionem cum latitudine. Neque obstat quod videtur in his supponere falsum, cùm tamen scientia & ars sint habitus veri. nam non supponit in dictis dari verè medium durans: sed extrema parua, quæ sensus non diiudicat qualia sint. Quare vocat contraria medium habentia, non calorem & frigus; sed calorem sensilem, & frigus sensile: inter quæ intercedũt calor & frigus, quæ sub sensum non cadunt, quę medicus vocat moderatã temperaturam ob causam dictam. licet etiam ita explicare difficultatem, quòd licèt scientia & ars ambo sint habitus veri, variè intelligitur in illis veritas: nam scientia veritas est adæquatio intellectus ad rem: artis verò veritas est adæquatio intellectus ad opus. quia cùm ars non cõsideret quomodò res se habeat, sed tantùm inquirat doctrinas vtiles operi: nil impedit doctrinam non exactè veram, vel aliqua ex parte falsam, esse vtilem operi, quare cõstituet artis vtilem & suo modo veram propositionem: quomodò architectus ad inueniendam latitudinem ianuæ in cella vinaria, metitur dolij circulum, & supponit circulum continere duos diametros & tertiam, licet verè diameter sit incommensurabilis circulo. Hæc præfati in genere, intelligemus de nominis proprietate agere eos, qui multis hinc inde rationibus congestis disceptant de infirma sanitate, qualis quæ senum est, vel è morbo resurgentium; nuncupandáne sanitas sit, an morbus, an verò neutra quædam habitudo corporis. Ideò sæpè eam compellat sophisticam, & ridiculosos eos, qui in huiusmodi libros medicos insumunt. Sophisticum enim in medicina est, quicquid non mutat, vel curationem, vel prædictionem. Talis est, quæ modò mouetur, dubitatio: cùm eius infirmæ sanitatis agnitio prouidentiaque per quoduis ex illis tribus nominibus, vel per nouum aliquod pari vtilitate doceatur. Si verò placet eas logicas quæstiones (sunt enim duæ, etiamsi vna tantùm proposita sit) hîc expedire, quod seorsum & per otium magis decebat: ita probabilius dicendum est, sanitatem & morbum denotare corporis status, quibus nullus intercedat tertius. nam eum tertium Aristoteles negat in pòst prædicamentis: quin & Galenus ipse definit illa duo per contradictoria: si sanitas est moderantia, morbus erit immoderantia: & si sanitas est naturalis constitutio, morbus erit innaturalis. Item ex regula Topica, si genera sunt immediata, & species, genera sanitatis & morbi sunt æquale & inæquale, quæ ceu contradictoriè opposita non habent medium: ergo nec sanitas & morbus. Altera Logica item disquisitio: sítne moderantia per sanitatem significata momentanea, an ampla. In qua si modò cum vulgò loquendũ est, quemadmodum

Li. de diff. sympt. 1.

1. Epid. sect. 5. com. 5.

Dissensionũ Auerroi à Galeno causa.

4. de Sanit. 1.

5. de Sanit. 6.

Corporis status quot.

Cap. de oppos. 4.

Topic. 5.

De differ. mor. cap. 1.

modum loqui præſtat, fatendum eſt amplitudinem habere etiam inſignẽ, ne perpetuò
Infrà cap. 8.& 88. homines ægrotare fateamur innouatis fruſtrà vocum ſignificatis. Cur verò Galenus alibi ſemper bimembrem diuiſionem ſequitur, hîc trimembrem, ſuprà dictum eſt, vtrobique autem concedit facilè contradicenti.
Dubitatio. Nõ pugnat verò cum his, quòd medicus ſola ea, quæ ſenſu diiudicari poſſunt, conſiderat. Cùm ergo neuter affectus ſenſum effugiat, non erit medicæ conſiderationis: quia ſenſus in neutris non iudicat ſpeciem certam ſanitatis, vel morbi, cùm ob paruitatem ſenſum effugiat: ſed priuatiuè indicat non diſcerni ſpeciem qualis ſit. Quare agnoſcit neutrum medicus per priuationem ſenſilis cognitionis extremorum: non itaque qua ratione ſanum eſt, vel ægrum, quę ſen-
4.de Sanit. 1.& infrà 8. ſum effugiunt, ſed quatenus neutrum, quod ſub ſenſum cadit. Agnoſcitur item per ſymptomata propria neutrorum, quæ vocant morboſa ſymptomata, vt imbecillitas operis, & ſpontanea laſſitudo.
Dubitatio. Num autem neutrum præſens, in diuiſione bimembri affe-
4.de Sanit. 1.& li.5.6. Cap.2. 2. de temp. 9.& 7.the. cap.11. ctuum humanorum, quam Galenus ferè ſequitur, includatur in membro ſanitatis, vel potiùs morbi? Quidam contendunt includi in latitudine morbi, ſiquidem libro primo de locis oſtenditur eiuſdem generis eſſe incipientem & perfectum morbum, ſicut & res omnes ſimilares. Illud verius dixeris, perpetuò ſeparat ægrum à reliquis per ſenſilem læſionem, & omnem affectum ſenſilis læſionis expertem ſanitatem vocat. Libro autem de locis inquit, morbi eſſentiam pro materiali ſignificato, nempe calorem, vel frigus eiuſdem eſſe generis incipientia, & aucta, ſicut & reliqua ſimilaria. Quare neuter affectus pro materiali, morbus eſt: pro formali, vt dicit inſenſilem læſionem, ſanitas: in diuiſione bimembri.

SECTIO TERTIA.

CAP. IIII.

Salubre ſimpliciter corpus eſt, quod ab ipſo naturæ ortu bonam habet temperaturam in ſimplicibus & primis particulis, atque in his, quæ ex ipſis componuntur inſtrumentis, eſt commenſuratum. Salubre verò nunc eſt corpus, quod in præſenti eſt ſanum. Eſt verò & hoc eo tempore quo ſanum exiſtit, bonam habens temperaturam, & commenſurationem non tamen optimam, at ſibi propriam. Ipſius verò ſalubris ſimpliciter corporis, tale quidem eſt ſemper, id quod eſt optima temperatura præditum, ac maximè eſt commenſuratum: vt multum autem quod à conſtitutione optima non valdè admodùm deficit.

Præſenti ſectione tradit definitiuam doctrinam corporum ſalubrium, vt inſalubrium §. ſequenti [*inſalubre verò.*] hîc primò explicat eſſentiam ſalubritatis ſimpliciter, ea eſt ab ortu contracta: affirmans eam conſiſtere in probo temperamento partium ſimilarium, & exacta organorum commoderatione. Secundò explicat reliquam differentiam ſalubrium vt nunc, aſſerens eam modò quidem habere commodum temperamentum & compoſitionem dictam, cæterùm non eſſe exacta, eo enim diſtat à ſimpliciter ſalubri, cùm vtrunque nomen præſentem notet ſanitatem: quod ſimpliciter tale eſt optimum ab ortu, vt nunc nec importat ortum, nec dicit perfectionem: imò abnegat. Tertiò de membris ſimpliciter ſalubris pronuntiat, ſimpliciter ſemper ſalubre, eſſe ab ortu optimè & temperatum & commenſuratum, vt multum verò ab ortu quidem probè conſtitutum, non tamen optimè.

Dubitatio. NVNC ſoluendæ ſunt de propoſita finitione dubitationes. Prima. Quomodò, cùm conſtituatur ſanitas ex tribus naturis, & morbus ex vitio cuiuſuis ex illis, hîc non numerat niſi duas, temperaturam & compoſitionem, omiſſa vnitate. Sanè ob breuitatem
Cap.6. omiſit: refert autem infrà, maximè cùm ab ortu vitium ſolutionis ſit rariſſimum. Secunda. Plurimas ſanitates non complectuntur finitiones Galeni: qualis eſt eius, qui ab ortu habuit optimam ſanitatem, & nunc eam habet vel languidam, vel corruptam.

talis

talis est, qui ex saluberrimo habitu, contracto morbo gallico euasit morbosissimus. Item non complectitur eius sanitatem, qui, cùm ab ortu non habuerit optimam, nunc habet optimam siue ex casu, siue ex arte reducente. Iam quicunque morbosum habitum ab ortu contraxerunt, non sunt ægri vt nunc, cùm sint ab ortu tales, nec simpliciter insalubres, cùm simpliciter insalubris sit actu sanus: ægri autem à natura, non sunt actu sani. Quid, quòd sanitas mediæ adolescentiæ optima est etiam in salubri habitu, & tamen non est sanitas vt nunc, quia est optima, nec simpliciter ex suppositione. Dubij explicatio hinc petenda est. Galenus sanorum actu multas differentias constituit, non sic actu neutrorum vel ægrorum: videlicet in latitudine sanorum. *Infrà 8.*

Salubre simpliciter semper,	Neutrum aliud simpliciter vt multùm,
Salubre simpliciter vt multùm,	Insalubre simpliciter vt multùm,
Neutrum simpliciter vt multùm,	Insalubre simpliciter semper.
Neutrum simpliciter semper.	

SALVBRE verò vt nunc complectitur species omnes sanitatis dempto salubri simpliciter. causa varietatis, quòd relinquat indiuisa, actu neutra & ægra, actu verò sana per septem classes diuidat, hæc est: neutralitas & morbus actu ferè non contrahuntur ab ortu, quare in illis solas præsentes dispositiones considerat, ideò indiuisa relinquit: sanitatem verò non solùm inquirit, qualis sit actu præsens, sed & qualis ab ortu contracta: cùm iuxta varietatem contractæ ab ortu, victus tam per sanitatem, quàm morbum varius debeatur, sicut & medicamenta. Ideò separat per signa actu sanos in classes iuxta diuersitatem natiuæ sanitatis. In latitudine ergo sanorum vocat optimam sanitatem [*simpliciter talem*] sicut pessimam sanitatem in eadem sanorum latitudine [*insalubritatem simpliciter.*] Ratio appellationis est: quia verbum [*simpliciter*] importat optimum, & inculpatum in quouis genere, secundo de sanitate dicente Galeno [*quod simplex inculpatumque est, cæteris omnibus præponi postulat: simplex autem inculpataque sanitas est in corporibus optimi habitus.*] Vocat item parum recedens ab optimo, etiã simpliciter tale: sicut indiuisibile etiam Aristoteli dicitur, vix diuisibile, & ingustabile, vix gustabile. Sed cur alibi simpliciter tale definit per optimum, hîc per contractum ab ortu? scilicet etiam infrà omisit verbum [*ab ortu,*] meritò tamen hîc apposuit. quia de quouis homine inquirenda est aptitudo ab ortu contracta, & talis est maxima vel salubritas, vel insalubritas: eò quòd, cùm ea dispositio corporis sequatur ad certam mixtionem elementorum, quæ solius Dei & Naturæ opus est, nulla arte vel casu exquisitè post ortum talis acquiri potest, quæ dispositionem æquè fixam cum natiua habeat. Nunc ergo ad obiecta corpora, quæ videtur Galenus omisisse: qui post ortum, optimum temperamentum reductionis beneficio comparauit, est ille quidem optimè temperatus, non aspirabit tamen ob eam, quæ dicta est, causam, ad dignitatem, nomenque salubritatis simpliciter talis. nam sanitas mediæ adolescentię vt sit in quouis homine suarum ætatum optima, non sequitur, vt aliis hominibus collata optima sanitas censenda sit. qui verò natura est simpliciter salubris, sed ex gallica lue multò post ortum infectionem deprauationemque contraxit, nõ accedit ad infelicitatem eius, quem ex more dicimus insalubrem simpliciter, quia in salubritate vincitur ab eo, qui ab ortu contraxit eam insalubritatem: qualis qui natus ex parente sic laborante hæreditariò eam possidet. Potest tamen vocari is qui tempore deflexit ad morbosum [*ex tempore insalubris,*] is verò qui tempore & arte euasit optimè temperatus [*ex tempore salubris,*] licèt Galenus his appellationibus non vtatur. qui verò ortus est cum morbo, æger est vt nunc: nam definitio ægri vt nunc non excludit originalem morbum: eò quòd in actu neutro, vel ægro cùm non separet originale ab eo quod actu tale est, per nũc talia vtrunque intelligit, eũ qui ab ortu, & qui modò talis est. Docet autẽ Galenus in Epidemiis explicãs illud Hippocratis, [*erat autẽ natiua quædã tabes*] Hippocratem addidisse, natiuam, propter sophistas negantes morbum aliquem esse natiuum: cùm natiuus morbus possit esse dupliciter. Primus, in quo minor dubitatio est, quando quis cũ morbo actu oritur, vel cum aptitudine ad crebrò ægrotandum. Secundus, quando oritur cum aptitudine ad certum morbũ, vt quod filij tabidorum euadant tabidi, nephriticorum nephritici. Est & illa dubitatio aduersus finitionem salubrium. æquiuocationem committit in aduerbio [*nunc*] quod in salubri minuit, & in insalubri minimè:

Ratio classiũ sanitatis.

Cap. 1.

Lib. 2. de anima.

2. de natur. facult. 3.

Li. 6. Epid. Sect. 2. com. 3.

minimè: ſed ſolam importat temporis differentiam. non committitur tamen, ſi rectè expenditur, æquiuocatio, ſed vtrobique[*nunc*] mutat aptitudinem in actum: & quia aptitudo nunquam ægrotandi eſt melior diſpoſitio, quàm actu non ægrotare, ideò ſalubre ſimpliciter præfertur ſalubri vt nunc: quia verò aptitudo ad ægrotandum non eſt deterior, quàm actu ægrotare, ideò inſalubre ſimpliciter præfertur inſalubri vt nunc.

Poſtrema. quomodò ſtatuit aliquid ſalubre ſemper, cùm non videatur perpetua ſanitas conſeruabilis, ſaltem enim deficiet in emiſſione dentiũ, & partubus. Sanè licèt plurimi intorqueant verbum [*ſemper*] ad aliam ſignificationem, vt importet optimam ſanitatem, non perpetuam durationem: non videtur Galeni eloquentia pati eas violentias ſermonis, maximè cùm hìc [*Salubre nunc*] interpretetur ipſe [*in tẽpore præſenti*] paulò pòſt interpretetur[*ſemper, per omnes ætates.*] quòd ſi ſemper ſalubre definit per optimam temperaturam, & compoſitionem: rectè facit iuxta propoſitum tradens eſſentialem finitionem ſalubris ſemper per cauſam. Nam & de neutro nunc in tertio ſignificato, dicet non dari, quia in præſenti non poteſt vnum corpus varias habere conſtitutiones, pro variis temporibus. Vndè apparet [*nunc & ſemper*] Galeno ſignificare differentias temporis. Ergo intelligitur in ſano ſimpliciter, ſemper, optima ſanitas per omnes ætates collatione ad coæuos. ita vt ſit aptus ſemper durare ſanus, niſi intercedat violenta cauſa cogens ad dolorem, vel morbum: vt conſtitutio praua aëris, ortus dentium, partus.

Cap. 6.

CAP. QVINTVM.

Inſalubre verò ſimpliciter eſt corpus, quod ab ipſo ortu naturæ, vel in conſimilibus partibus malam habet temperaturam, vel in inſtrumentariis incommoderationem, vel vtrumque vitium. Inſalubre verò nunc eſt corpus, quod eo tempore, quo tale dicitur, ægrotat. nec obſcurum eſt, quod & hoc ipſum eo quo dicitur tempore ægrotans, vel in conſimilibus malam habet temperaturam, vel in inſtrumentariis incommodè rationem, vel vtrumque. Eſt verò & ſemper inſalubre, quod ex ipſo naturæ ortu, vel peſſimam habet temperaturam in ſimplicibus & primis particulis [1] omnibus, vel aliquibus, vel his quæ obtinent principatum: vel in inſtrumentariis incommoderatum exiſtit. Similiter autem in his vel omnibus, vel aliquibus, vel his quæ obtinent principatum. Vt multùm verò ſalubre eſt corpus, quod ab huius quidem vitio recedit, non tamen [2] mediocritatem attingit.

Inſalubrium corporum finitiones ex oppoſitis ſalubrium ferè patent. Primò ſeparat in ſimpliciter inſalubre, quod ab ortu habet vitium magnum, intra ſanitatis tamen latitudinem, ſiũe id vitium ſit ſimplex, ſiue duplex: & vt nunc inſalubre, quod in præſenti habet vitium, intra eandem latitudinem tamen non habet, ſed actu eſt æger. nec in eo meretur accuſationem Galenus: quia ſimpliciter talia omnia conſtituit ſpecies ſanorũ: quò fit, vt inſalubre vt nunc, ne coincidat cum claſſibus ſanorum, importet vitium ſenſile conſtituens morbum. quòd ſi inſalubre ſimpliciter conſtitueret extremum, & peſſimum corporis affectum, oppoſitum ſalubri ſimpliciter, doctrina euaderet apertior, neque minùs præſenti vtilis. Secundò ſubdiuidit inſalubre ſimpliciter in ſemper tale, quod ſummum vitium habet inter ſanos, & vt multùm tale, cuius vitium ab extremo deficit.

1. *In omnibus, vel aliquibus, vel principalibus*] Dubitát quomodò in doctrina compendiaria multiplicat fruſtrà verba. Verùm nec idiota id fruſtrà faceret, quod quidam hìc in Galeno concedunt. nec explicandum eſt cum barbaris, vel principalibus, id eſt, & principalibus. dura enim mutatio eſt diſiunctiuæ in copulatiuam. Sed per [*aliquibus*] intelligit multas peſſimè conſtitutas: & per[*principalibus*] vnam tantùm, vel duas, quæ etiam ſi ſint paucæ collatione corporis totius, propter influxum tamen in totum, ſufficiunt reddere corpus inſalubre ſimpliciter ſemper. ſatius autem ſcriberetur pro aliquibus, pluribus. Sicut Ariſtoteli definitur propoſitio probabilis, quæ videtur vel omnibus, vel pluribus, vel ſapientibus.

Obiectio. 2. *Nondum ad mediocritatem*] Quomodò in definitione inſalubris vt multũ aſſerit, quòd recedit

recedit à maximo vitio insalubris semper, sed nondum mediocritatem attingit? nam mediocritas & moderantia est summum temperamentum, à quo maxime abest insalubre vt multum. Responsio est. Galenus habet [*medium*] quo verbo non intelligit medium hominum, quod est salubre simpliciter semper, sed medium latitudinis sanorum, de quibus modò agebat, tale autem medium est neutrum simpliciter, à quo parum recedit insalubre vt multum. Sed opportunè facimus si ad exactam scriptorum perscrutationem quærimus. Primò, num sanitas & morbus sint contraria. Secundò, num sit sanitas bona temperatura & compositio, an præter illa aliud. Tertiò, num corpora simpliciter semper talia amplam habeant, an instantaneam dispositionem. Quartò, quomodò numerus hic dispositionum humanarum conuenit cùm tradito lib. ad Trasyb. Quintò, num dispositio omnis naturalis præstet dispositioni præter naturam. Sextò, num omne simpliciter semper tale, vehementius sit tali vt multum. Septimò, num optima sanitas etiam sit diuturnissimę vitæ. Octauò, num possit naturalis ab ortu aptitudo esse vt multum, non semper talis.

De primo, Num sanitas & morbus sint contraria: siquidem definiuntur in pòst prædica. [*quæ sub eodem genere maximè distant, & eidem subiecto vicissim insunt, à quo se mutuò expellunt.*] Videntur autem maximè distare calidum & frigidum intemperamentum: siquidem in genere qualitatis opponuntur extrema magis, quàm temperantia febri. Ad hunc modum satisfaciendum est, morbus calidus & frigidus possunt considerari ratione materiæ, quatenus sunt in specie qualitatis tertia, passionis, vel passibilis qualitatis: & sic magis opponuntur, quàm febriens & sanus: quomodò etiam auaritia magis opponitur prodigalitati, quàm liberalitati: quia multum dare magis opponitur pauco, quàm moderato. Si verò considerantur ratione formalis, qua ratione reponuntur in prima specie qualitatis, habitus vel dispositionis, magis opponitur febriens sano, quàm refrigerato: quia dispositio sani magis distat à dispositione febrientis, quàm vnius ægrotantis dispositio ab ægrotante alio: sicut auaritia in ratione virtutis magis opponitur liberalitati, quàm profusioni, & in vniuersum vitium virtuti: ea ratione hìc sanitas & morbus veniunt in considerationem: quare contraria sunt. Sanitas & morbus an contraria. *Cap. de oppositis.*

De secundo, Num sanitas sit bonum temperamentum & compositio, morbus verò mala, an aliquid vltra illa. arbitror dicendum non esse illa. Ostendo: Omnis sanitas est habitus, vel dispositio ex prima specie qualitatis: numerus autem & quantitas, quæ sunt compositio, non continentur in prædicamento qualitatis. Addo, idem temperamentum est sanitas Indo, morbus Sclauo: & sanitas puero, morbus seni: ergo aliud dicit morbus ab intemperamento. prætereà sanitas & morbus sunt affectus viui tantùm: complexio, compositio, vnitas etiam inanimatis insunt: ergo aliquid superaddit sanitas illis naturis. cuius gratia dixit Aristoteles ad sanitatem non esse motum, sed mutationem, licèt ad materiale sanitatis sit motus. & Auicena tria esse dixit morborum genera sequentia intemperiem, compositionem, solutionem: non ipsa intemperies, praua compositio, solutio. Cùm ergo sanitas non sit illa tria, non est item proportio illorum trium, & morbus improportio (quod alij introducunt) nam ita sanitas esset ad aliquid: cùm tamen verè sanitas sit habitus, vel dispositio ex prædicamento qualitatis cum Aristotele. sed sanitas est dispositio corporis potens ad solitas functiones, consistens in similaribus debita proportione mixtis, & in organis conuenienti moderamine compositis. Itaque cùm in homine sanò sint materialia, vel realia, elementa bene mixta, & organa rectè composita: formalia verò proportio componentium commoda, & prætereà potentia ad functiones: cùm illa duo formalia non habeant esse conseruandum, vel remouendum præter materialia dicta: medicus autem sola ea separat, quæ requirunt separatam intentionem medici in opere: Galenus perpetuò difficultates dialecticas non variantes curationem relegans ab opere medico, nec admittens in medicina, promiscuè definit sanitatem & morbum per tria dicta, significans medicum non debere ea distinguere, quatenus medicus est. Quare sæpè vocat morbum, illa materialia, quomodò definit morbum per causam immediatam læsæ functionis: cùm tamen nec illa proportio, nec illa dispositio denominās subiectum ægrum, sint causa immediata læsæ actionis: sed ipsa intemperies materialis. Sic definit febrem per calorem præter naturam: febris autem

Sanitas an temperies.

2. part. cap. 2.

Lib.1.de diffe.feb.1. 2.ther.ca.3 & de diffe. symp. ca.1. Lib.de dif. morb.ca.1. est morbus. Sæpè item definit morbum per affectum, vel dispositionem: quandoque per proportionem, quomodò lib. de differentiis morb. per moderantiam, vel æqualitatem componentium: & infrà concedit eandem dispositionem per variam relationem ad opus, modò neutram, modò ægram appellari posse. Ex qua varietate definiendi constat Galenum data opera non separare in re medica tria illa dicta, quare non est cur in eo à nonnullis accusetur.

Cap.82. Simpliciter semper an duret. *Cap.vlt. Cap.3. Cap.8.* De tertio, Num corpora salubria simpliciter semper, & insalubria simpliciter semper durent. Satisfacit author paulò infrà dicens, latitudinem autem magnam habet quæuis harum differentiarum: ergo datur durans. Significata autem sanissimi, vel temperatissimi multa sunt pro varia latitudine in eo cõsiderata.nam de ampla latitudine dixit libro quinto de sanitate, multos subinde reperiri.de angustiore dixit libro de optima constitutione, vnum aliquem nasci temperatissimum per temporum interualla. de exactissimo autem temperamento, libro primo de sanitate.si vnquam fuit, non durauit, nisi ictu oculi: vnde apparet quamuis differentiam sanorum ex septem hîc memoratis diuisibilem esse, & quòd singulæ differentiæ sensibiliter vincunt: alioquin à medico non distinguerentur: cuius est sensilia tantùm discrimina agnoscere. Cùm autem latitudo omnis sit diuisibilis in semper diuisibilia, sequitur dari innumera corpora simpliciter semper sana, quæ tamen se excedunt insensibiliter, aliâs essent, si se excederent sensibiliter, salubria vt multum.

Numerus humanorum affectuum. *Cap.3, et de dif.morb.2* De quarto, Quomodò distent membra diuisionis dispositionum humanarum hîc tradita à traditis libro ad Trasyb. singula ad hunc fere modum disponenda sunt. Illic agit de dispositionibus tantùm actu citra assertionẽ neutrius dispositionis separatæ: hîc autem etiam de talibus natiuis & naturalibus potentiis, cum assertione neutrius dispositionis. reducuntur autem illæ classes ad præsentes sic.

Salubre simpliciter semper,	Optimus habitus.
Salubre simpliciter vt multum,	Bonus habitus.
Neutrum simpliciter vt multum,	Sanitas in habitu.
Neutrum simpliciter semper,	Sanitas in affectu.
Neutrum simpliciter vt multum,	Sanitas in affectu.
Insalubre simpliciter vt multum,	Sanitas in affectu.
Insalubre simpliciter semper,	Sanitas in affectu.
Neutrum vt nunc,	Sanitas in affectu.
Ægrum vt nunc,	Ægrum.

Nũ affectus præter naturam melior naturali. De quinto, Num dispositio aliqua præter naturã sit melior naturali. videntur enim vrgere sequentes rationes. desiderabilior est diaria in salubri simpliciter semper, licèt sit naturalis, quàm insalubritas simpliciter semper, licèt naturalis. Ad hæc moriens morte naturali nõ habet affectũ præter naturam: & tamen deteriùs dispositus est, & magis læsas functiones habet, quàm tertianarius. Est & illud non leue argumentum. ægrotans in visu, qui acutissimè cernebat, meliorem visum habet alio, qui citra morbum obtusissimè videat. Soluũtur autẽ. Nam dispositio salubris simpliciter eo die, quo diariam patitur, est deterior quouis die insalubris simpliciter: verùm anni vitæ insalubris, deteriores sunt annis vitæ salubris simpliciter hominis. moriẽs verò ex naturali morte cùm habeat læsionem sensilem functionum, habet morbum & dispositionem præter naturam: vocatur tamen ea mors naturalis, quia sequitur actionem naturæ libro de Maras. Iam omnis dispositio in vniuersum pręter naturam deterior est dispositione vniuersim naturali: verùm nil obstat dispositionem, quæ Petro acutissimè vidẽti est præter naturam, & ideò morbus, esse magis optandam visione Pauli, qui ex natura sua obtusissimè videat.

Cap.2. Li.1.de sanit.cap.6.

Num simpliciter semper excedat vt multum. De sexto, Num omne simpliciter semper tale, magis tale sit, quàm vt multũ tale, valde controuersi sunt in soluenda dubitatione, quam ita proponunt: ostendentes salubre aliquod vt multùm esse sanius salubri simpliciter semper. Statuunt vnum in temperatura & compositione semper salubrem, in extremo versus sanum vt multum: & alterum item in compositione parem, sed in tẽperatura multo meliorem. Cùm ergo ambo dicti sint semper salubres, fingunt in hoc instanti melius temperatum labi in compositione, & arguunt. Immediatè post hoc iam erit vt multum salubre, saltem non erit semper salubre,

bre, vtpote exiens latitudinem ſalubritatis ſemper: & tamen eſt magis ſanus, quàm alter manens ſemper talis. Probatio minoris: Aliqua proportione eſt ſanior in præſenti is, qui habet temperaturam meliorem: ſed ea non poteſt amitti in inſtanti: igitur. Nec ſatiſfacit dicere ſermonem medici eſſe de ſenſibilibus diſpoſitionibus. Quare immediatè poſt hoc inſtans, habebit corpus dictum idem nomen ſalubris ſimpliciter ſemper, quod modò habet: quia cùm ſalubre vt multum aliquo termino ſeparetur à ſalubri ſemper, nempe ſenſili defectu: ſequitur dandum eſſe inſtans ſeparationis, poſt quod immediatè ſit ſenſilis defectus. Quare ita certiùs ſolueris: Ex duobus propoſitis temperatior eſt ſanior intemperatura, ſed abſolutè non eſt ſanior altero: quia ſanior eſt, qui magis recedit à morbo, vel magis accedit ad ſummam ſalubritatem. ſed vterque dictorum inſenſibiliter recedit, & per inſenſibilem lapſum vterque conſtituitur vt multum ſalubris: igitur. Sicut ſi bonitatem conſtituat certa latitudo iuſtitiæ & temperantiæ: & alter ſit in extremo vtriusque imperfectiſſimo: alter in vno tantùm extremo imperfectiſſimo: planè hic ſecundus non eſt melior præcedente aliquo exceſſu, licèt ſit in vna virtute excellentior: nam æquè habet rationem morbi morbus ſimplex compoſitionis, ſicut compoſitus ex intemperie & praua compoſitione. Licet & ita dicere: Sanum multum ſeparatur à ſano ſemper per lapſum certæ latitudinis, ſiue ea latitudo ſit in vna ſola natura, ſiue in multis ſanitatem integrantibus: quò fit, vt falſò ſupponat caſus: moderatiſſimum in temperatura, in compoſitione autem lapſum intra latitudinem ſalubris ſemper, ęquè accedere ad ſalubre vt multum, cum eo, qui ſimul in temperatura & compoſitione valde lapſus eſt: nam prior multò magis recedit à ſalubri vt multum.

De ſeptimo, Num ſalubris ſimpliciter ſemper ſit longæuus neceſſariò: inſalubris verò breuis vitæ. Ariſtoteles lib. de longit. vitæ mouet, non ſoluit. Primò autē Rhetor. [*eſt etiam ſine robore ac ſanitate vis quædam alia longæuitatis*] inquit. de quo ita ſtatuendum eſſe videtur. Longæuitatis cauſam eſſe conſtat copiam principiorum vitæ cum proportione eorum commoda: ita vt nec humidum præ copia ſuffocet calidum, nec præ inopia exiccetur à calido: cum quó ſtat creber languor tripliciter. Primò, propter vitium compoſitionis, quod cum dicta proportione poteſt coire. Secundò, propter intemperamentum vnius, vel plurium membrorum, quæ non ſint principia vitæ. Tertiò, propter prauitatem victus: nam ſic multi natura ſalubres degunt valetudinarij. & propter contrarias cauſas poteſt aliquis breuis vitæ degere ſemper ſanus. ferè tamen concurrunt longæuitas & ſalubritas: vel eo nomine, quòd rarò ſaluberrimi ægrotent.

Nū optimè ſanus ſit longæuiſſimus. *Cap. 5.*

Lib. 6. de ſani. cap. 6.

De octauo, Num poſſit eſſe corpus aliquod ſalubre vt multū, vel inſalubre vt multum. Cùm enim ſalubre ſimpliciter, & inſalubre ſimpliciter dicant naturales aptitudines, quæ perpetuò durant in ſubiecto, omne ſimpliciter tale, ſemper erit tale. Sed dubitationem facit multiplicitas dictionis [*ſemper*] nam omne inſalubre ſimpliciter, ſemper eſt inſalubre ſimpliciter, non tamen eſt inſalubre ſimpliciter ſemper. Committitur enim æquiuocatio in verbo [*ſemper*] quod in priore propoſitione ſignificat durationem aptitudinis naturalis. In poſteriore importat aptitudinem adeſſe ſemper ſanum.

Detur'nè vt multū tale.

SECTIO QVARTA.

CAP. SEXTVM.

Quoniam verò & neutrum corpus tripliciter dicebatur, vnum quidem quod neutrius erat extremæ diſpoſitionis particeps: aliud autem, quoniam vtriuſque: aliud, quoniam aliquando huius, aliquando illius. iuxta primum ſignificatum neutrum erit corpus, quod exquiſitè medium eſt & ſaluberrimi & inſaluberrimi corporis, & huius, hoc quidem ſimpliciter quod ab ipſo ortu naturæ ita eſt conſtitutum, hoc verò vt nunc quod in præſenti tempore medium exquiſitè exiſtit ſaluberrimi & inſaluberrimi corporis. Ipſius autem ſimpliciter, ſemper quidem tale eſt, quod in omnibus ætatibus tale perdurat: vt multum autem, quod nonnullas recipit mutationes, veluti per ætates

diuersas. Iuxta verò secundum significatum, neutrum erit corpus, quod ab ipso ortu naturæ contrariarum simul est particeps dispositionum aut in vna parte, aut in duabus differentibus: in vna quidem, si secundùm alteram oppositionem effectiuarum qualitatum bonam habeat temperaturam, vel etiam secundùm vtranque, sed in formatione, & magnitudine, & numero partium, vel situ delinquat, vel contrà in his quidem rectè se habeat, vel omnibus, vel quibusdam, peccet autem in temperatura. In differentibus verò partibus, & iuxta omnes oppositiones potest quidquam esse particeps contrariorum. Et semper quidem tale, quod per omnes ætates in eodem habitu perseuerat: vt multum verò, quod aliqua ex parte euariat. ita verò & nunc neutrum est corpus iuxta secundum significatum: quia vel parte in vna hæc quidem ipsi salubria existunt: illa verò insalubria: vel indifferentibus ita afficitur partibus. iuxta verò tertium significatum neutrum erit corpus, quod aliquando quidem salubre, aliquando verò insalubre existit: vt nonnullis accidit, qui in pueritia salubritate corporis vigent: cùm verò ad iuuentutem peruenerint, insalubres euadunt. In vno verò tempore, quod ita est neutrum consistere nequit. latiùs autem si accipiatur, contingit. Nouimus enim quòd nunc dupliciter dicitur. Salubre igitur, & insalubre, & neutrum corpus quot modis dicatur, & quale vnumquodque sit sufficienter explicauimus. Sed de signis deinceps dicendum.

Capite postremo huius libri exequitur similiter superioribus diuisiones neutrorum corporum. Primò, diuisionem æquiuoci in æquiuocata, & est diuisio peculiaris neutris, quam non recipiunt salubria, & insalubria: ideò hîc peculiariter eam interserit. Videlicet neutra dispositio vel importat abnegationem extremorum: vel secundò participationem eorum, & hanc vel æqualem, vel inæqualem: vel tertiò successionem extremorum in variis aut temporibus, aut ætatibus. Secundò definit neutrum primi significati, & subdiuidit. In qua definitione intelligenda sunt verba illa [*medium saluberrimi, & insaluberrimi*] cum eadem æquiuocatione, qua & definitum: cùm enim neutrum primi significati aliud sit simpliciter tale, aliud vt nunc: neutrum simpliciter est medium saluberrimi, id est, salubris simpliciter semper, & insaluberrimi, id est, insalubris simpliciter semper: neutrū verò vt nunc medium est saluberrimi, id est, actu optimam sanitatem habentis, & insaluberrimi, id est, actu pessimè ægri. Subdiuisio est, neutrum primi significati aliud simpliciter tale, quod ab ortu habet mediocritatem dictam: aliud vt nunc, quod in præsenti habet. Rursum neutrum primi significati simpliciter, aliud semper tale, quod per totam vitam aptum est eam mediocritatem seruare: aliud simpliciter vt multum, quod non per totam vitam, sed in aliqua ætate labi aptum est, siue ad sanitatem, siue ad morbum.

Dubitatio. CVR autem in definitione salubris, & insalubris vt multum, non est vsus ea distinctione ætatum, qua hic vtitur: sed illic definiuit vt multum, quòd aliquid deficit ab extremo summæ salubritatis, vel insalubritatis: hîc quod non per omnes ætates seruat eam mediocritatem? Causa est vt ea varietate definiendi magis exprimat omnia definita: nam & illa vt multum, poterat definire vt neutrum vt multum hîc, & neutrum vt multum similiter illis. Adde quòd hîc erat difficilius intellectu, recedere ab eo medio modicè repugnandi morbis, quàm illic: vbi facilè intelligebatur quid erat recedere à summo temperamento vel intemperamento: oportet autem finitiones esse manifestas. Tertiò, neutrum secundi significati secat, in simpliciter tale, quod ab ortu participat sanitate, simul & morbo: Subaudiendum enim est cùm ait, [*neutrum erit corpus quod ab ipso ortu*] verbum *simpliciter*. & ea compositio extremorum vel in duabus naturis erit vnius partis, vel in variis partibus siue secundùm eandem, siue secundùm varias naturas: & id vel simpliciter semper, vel simpliciter vt multū, vel vt nunc. Quartò similiter diuidit neutrum tertij significati, per simpliciter, quod ab ortu comparatum est esse

sanum

ſanum in pueritia, ægrum verò in adulta ætate, aut è contrario : vel eſſe ſanum hyeme, ægrum verò æſtate. neutrum verò vt nunc tertij ſignificati rurſum duplicem intellectum habet, iuxta variam ſignificationem aduerbij (*nunc*) vel enim importat inſtans operis, vel præſens tempus, verbi gratia annum, vel ætatem. & in prima ſignificatione, non poteſt intelligi neutrum nunc tertij ſignificati : nam in vno inſtanti non poteſt eſſe pro variis temporibus ſanum & ægrum, cùm inſtans non habeat varia tempora : & in ſecunda verò ſignificatione aduerbij (*nunc*) dicta, poteſt dari neutrũ nunc tertij ſignificati, ſi (*nunc*) dicit totum annum : erit enim tale quod in medietate anni eſt ſanum, in reliqua medietate ægrum. Quintò tandem claudit librum referens ſe tradidiſſe de ſubiectis corporibus medicinæ tam notiones cum diuiſionibus, quàm quale vnumquodque ſit, hoc eſt, definitiones eſſentiales de quouis dictorum membrorum. Duo in ſerie hac corporum diſputari poſtulant. Primum, an neutrum ſecundi ſignificati ſeparetur à reliquis diſpoſitionibus dictis. Secundum, an plures ſint corporis diſpoſitiones, quàm hîc ab authore referantur.

DE PRIMO, Num neutralitas ſecundi ſignificati ſeparetur ab aliis diſpoſitionibus. Videtur enim ex finitione ſequi omne tale eſſe inſalubre vt nunc: ſiquidẽ ad denominationem ægri, ſufficit læſio ſenſilis in vna parte : quia morbus dicit defectum, vel imperfectionem : ad denominationem verò ſani requiritur omnium integritas, quia dicit perfectionem. Non ſequitur tamen : nam neutrum ſecundi ſignificati eſt ægrum in vna parte : ad denominationem verò totius corporis ægri non ſufficit læſio ſenſibilis cuiuſuis operis, ſed conſueti, id eſt, ſecundùm quod conuerſamur & exequimur munia noſtra. nam furunculus brachij lædit ſenſibiliter nutritionem carnis brachij, & tamen non denominat iuxta conſuetum vſum totum corpus ægrum. Si autem tales neutros ſecundi ſignificati mihi opponas, quorum intemperatura partis totũ hominem ægrum conſtituat, nil contra tradita : nam non ſunt membra diuidentia vnius diuiſionis, ſanum actu, ægrum actu, & neutrum nunc ſecundi ſignificati: ſed ſanum actu, neutrum nunc primi ſignificati, ægrum vt nunc.

Num neutrũ ſecũdi ſignificati ſeparetur ab aliis diſpoſitionibus.

Lib.7. therap. 11.

SED ADHVC videtur coincidere mẽbra vnius diuiſionis. Nam neutrũ ſimpliciter ſecundi & tertij ſignificati videntur coincidere cum inſalubri ſimpliciter : cùm tamen ſanum actu diuidatur in ſalubre ſimpliciter, neutrum ſimpliciter, inſalubre ſimpliciter. Maior oſtenditur: quia neutrum ſecundi habet aptitudinem ad ægrotandum in aliquibus membris, & neutrum tertij ad ægrotandum certo tempore vitæ, & eadem conueniunt inſalubri ſimpliciter. Solutio: Membra diuidentia actu ſanũ, ſunt ſalubre ſimpliciter : neutrum ſimpliciter primi ſignificati, inſalubre ſimpliciter. Nam ſecundi & tertij ſignificati aliquod ſimpliciter neutrum eſt inſalubre ſemper: verbi gratia, habens peſſimam temperaturam in principali cum optima compoſitione : aliquod verò tale eſt inſalubre vt multum, verbi gratia, vbi gratia vnius membri ægri multo tempore vitæ ægrotauerit.

Dubitatio.

DE SECVNDO, Plures'ne ſint diſpoſitiones humani corporis, quàm hîc à Galeno numerẽtur. Videntur enim plures combinationes manere ſine nomine. videlicet, ex ſalubri ſemper in vna parte, & vt multum in alia : ex inſalubri ſemper in vna, & vt multum in alia : ex ſalubri vel inſalubri, cum neutralitate. verùm licèt citrà crimen poſſent rara illa nec multi vſus omitti, eſt tamen illa in relato numero includere. ergo primum eſt ſalubre vt multũ cùm iam labatur ab optimo. Secundum eadem ratione eſt inſalubre vt multum. Tertium eſt neutrum ſimpliciter primi ſignificati. Cùm ſit aptum ad non eſſe ægrũ, nec ſanum ſecundùm totum. vel, ſi magis placet, addamus, ſupplendum eſſe in finitione Galeni ſecundi ſignificati. quod habet aptitudinem ad eſſe ſanum, vel ægrum in vna parte, & neutrum in alia. & hæc de corporibus ſatis : magis enim periclitatur oratio hæc authoris, ne nimia fuerit, quàm ne parca.

Nũ ſint plures diſpoſitiones corporis.

LIBRI PRIMI FINIS.

ARTIS MEDICÆ GALENI LIBER SECVNDVS.

SECVNDVS liber de ſignis medicis ſcinditur Sectionibus tredecim.

CAP. SEPTIMVM.

Sunt autem ex his ſalubria quidem quæcunque præſentem indicant ſanitatem, & futuram prænuntiant, & præteritam memoriæ ſubiiciunt. Inſalubria verò, quæ & præſentem indicant ægritudinem, & futuram prænuntiant, atque præteritam memoriæ ſubiiciunt. Eadem autem ratione neutra dicuntur, quæ neutram diſpoſitionem oſtendunt, prænuntiant, & memoriæ ſubiiciunt, & quæ nil omnino de diſpoſitionibus indicant, & nihilo magis ſalubrem, quàm inſalubrem diſpoſitionem oſtendunt, & partim quidem ſalubrem, partim verò inſalubrem diſpoſitionem indicant. & quæ aliquando quidem ſalubrem, aliquando verò inſalubrem. & hæc quoque ſecundùm tria tempora, veluti ſalubria & inſalubria appellantur. Vocantur autem nonnunquam à vetuſtioribus medicis hæc omnia ſigna prænuntiatiua, quamuis præſentium & præteritorum indicatiua ſint. Vſus verò non paruus ex prænuntiatiuis: minor autem ex his, quæ memoriæ ſubiiciunt. Cùm verò ſint ſalubria corpora, hæc quidem ſimpliciter, hæc verò vt nunc, quæ & bene valentia dicuntur: ſalubrium ſimpliciter corporum duplicem diximus eſſe differentiam. quoniam nonnulla quidem ſemper, nonnulla verò vt multùm eſſent talia: & ſemper quidem, quæ optimam conſtitutionem ſortita ſunt, vt multùm verò, quæ non magnopere ab illa recedunt.

Præſenti Sectione diuiſiones, & vniuerſalem doctrinam de ſignis corporum tradit. Et in hoc quidem §. diuiſiones. Sequenti autem §. *Horum autem dignotiones*] generales notæ optimæ ſanitatis docentur. Tertio §. *Eorum autem quæ ab ipſo deficiunt*] ſimiliter generales notæ habentur lapſæ ſanitatis. Quarto generalia ſigna ægri vt nunc, & neutrius vt nunc §. *Poſt quæ deinceps ſequuntur*] Quinto §. *Sunt verò earum quatuor.*] cap.9. diuidit per claſſes membra corporis, de quibus particularis cognitio ſequentibus Sectionibus tradenda eſt.

Primò ſecat ſigna in indicatiua pręſentis affectus. præſagientia futuri euentus, rememorantia præteritorũ. Secundò vnumquodque ex his membrũ ſecat in ſalubre, inſalubre, neutrũ. & quia de ſalubri & inſalubri cõſtat ſignificatio, particulariùs iuxta æquiuocationem neutrius explicat neutra ſigna iuxta tria ſignificata. Videlicet iuxta primum neutrum per abnegationem ſignum indicatiuum eſt, quod indicat neutram diſpoſitionem, vel quod nec ſanitatem, nec morbum indicat, vel non magis ſanitatem quàm morbum. rectè enim illa omnia adduntur, licèt in quibuſdam libris deficiant: nam & infrà cap. huius

huius libri vltimo vniuersa illa vocat signa neutra primi significati. Iuxta secundum verò significatum neutrum signum est, quod indicat sanitatem simul, & aliarum partium morbum. Iuxta tertium verò quod aliquando sanitatem, aliquando morbum indicat: qualia sunt cretica signa iuxta varium tempus sui euẽtus in morbis. Tertiò recenset tria illa genera signorum à quibusdam priscis non malè insigniri omnia nomine prognosticorum: sed hic propriùs distingui, per indicantia, prognostica, rememorantia: & cùm vniuersa sint medico vtilia, maiorem tamen vsum ex prognosticis, quàm ex rememorantibus expectandum esse. Quartò reducit ad memoriam sectiones corporum ex libro priore, vt intelligatur tradenda esse indicia vniuersalia de simpliciter semper salubri, paulò pòst de defecta sanitate sexcuplici. Quæ autem in proposita oratione peculiarem considerationem exigũt, hæc sunt. Primùm quid sit signũ. Secundùm quotuplex. Tertiùm quam habent inter se dignitatis proportionem.

De primo, quæ sit finitio signorum. Diuisionẽ hanc signorum, quæ finitionem supponit ideò hìc exequitur separatim à libro primo, quia ibi cùm esset de corporibus tractatio, solas eas recensuit, quæ ita conueniunt signis vel causis, vt etiam corporibus conuenirent. hìc eas prosequitur, quæ solis signis: sicut infrà parte tertia operis, quæ solis causis. Est autem signum id, quod aliud significat re vel ratione distinctum, sicut ergo effectus, quia significat causam vnde prodit, signũ est: sic causa, quia significat effectum qui prodit, obtinere medicis potest nomen signi. quomodò febris tertiana cognita indicat sitim, & capitis dolorem. Quomodò autem signa omnia sunt vel sana, vel ægra, vel neutra, si est signum aliquod mortis, & aliquod grauidationis? facilis est responsio: signa mortis sunt ægri vt nunc: signa verò grauidę, neutrius vt nũc. Quomodò vnum signum potest esse neutrum secundi significati, vt simul significet sanitatem & morbum? certè si datur dispositio composita in toto, vel in membro: sequitur vt indicium eius dispositionis compositæ, siue sit simplex, siue compositum, dicatur neutrum secundi significati. Quomodò autem intelligatur signum salubre simpliciter semper, vel vt multùm? scilicet, induunt appellationem corporum significatorum per ea, ita vt signum corporis salubris simpliciter semper, appelletur signum salubre simpliciter semper, & aliorum ex proportione. Signũ quid.

De secundo, quę sit diuisio signorum. Recensentur apud Galenum hìc triplicia, iuxta tria tempora significata: quæ omnia priscis dicebantur prognostica, quale est quod legitur primo prognost. [*præsentiens enim & prædicens coram ægro præsentia, præterita, & futura.*] ideò autem vocabant prognostica, quia per illa prædicit medicus quæ nondum ab ægro audiuit, quare licèt fuerint præterita vel præsentia, meritò prædictiones dicuntur: quia sunt præsagia ad ægrum audientem, quæ ipse non recitauit. Verùm propriùs insigniuntur singula suis nominibus, vt præsentia indicent, quæ vocant indicatiua signa. rememoratiua autem non sunt (quod quidam hìc interpretantur) ea, quæ oportet medicum habere perspecta de ægro: sed sunt signa significantia statum ægri antequàm in morbum incideret, vel ante statum morbi præsentem. Sicut propriè præsagia indicant quid futurum sit. Non oportet autem vt membra huius diuisionis semper re distent, satis est quòd ratione: nam coctio vrinæ indicat præsentem dispositionem materiæ, simul & futuram victoriam naturæ. Signũ quotuplex. *Com.2.*

De tertio, quę sit collatio signorum horum in dignitate. Meritò Galenus hìc ait, maiorem esse vsum præsagientium, quàm rememoratiuorum, insinuans videlicet omnium vilissima esse rememoratiua: non quasi rememorantia non valdè faciant ad cognitionem morbi: imò indicatio curatoria haberi non potest, nisi agnito temperamento præcedente natiuo, vel corporis, vel membri ægri: & externa etiam maximè conducunt: nam licèt à causa externa præcedente non sumatur indicatio ad curationem lib. quarto Meth. intelligit Galenus non sumi immediatè ad curationem: non negat sumi ad agnitionem. Idcircò ergo ea hìc viliora facit, quoniam præterita agnosci possunt relatione ægri, licèt medicus per signa nõ agnoscat, verbi gratia, quòd facies Hippocratica habeat ortum à vigilia prægressa, vel fame: Ita quòd rimari ex signis præterita, ferè soli gloriæ medici bene facit: futura partim vtilitati ægri, sed magis gloriæ medici: præsentium verò agnitio (si quid aliud) ægro curando conducit. Signorum collatio. *Lib.7.therap.vlt.* *Cap.3.* *Lib.1.præsag.com.11*

CAP. OCTAVVM.

Horum autem dignotiones ſumendæ ſunt ab his, quæ ſecundùm eſſentiæ rationem ipſis inſunt. Et ab his, quæ ex neceſſitate conſequuntur operationibus, caſibusque,[1] *qui propriè accidentia vocantur. Ab eſſentia quidem ipſa eorum, quæ optimam habent conſtitutionem, commenſuratione conſimilium quidem in caliditate, frigiditate, humiditate, ſiccitate. Inſtrumentorum verò in quantitate, ac numero eorum ex quibus componuntur, ac prætereà formatione & ſitu partium ſingularum, ac totius inſtrumenti. Ex his verò quæ ex neceſſitate conſequuntur conſimilia, quantum pertinet ad tactum à mediocritate quæ in mollitie ac duritie conſiſtit: quantum verò ad aſpectum à colore optimo, & læuitatis & hiſpiditatis mediocritate. In operationibus à perfectione, quam & ipſarum virtutem appellamus. Ab his verò quæ inſtrumentarias partes conſequuntur, à commoderatione & pulchritudine omnium totius corporis inſtrumentorum, ac prætereà ab earum quæ ipſis inſunt virtute operationum. Optimæ igitur compoſitionis corpora ſigna indicatiua ſunt hæc.*

Primò ſigna optimæ ſanitatis numerat eſſentialia quædam, alia quæ neceſſariò ad eſſentialia conſequuntur: conſequentia autem partitur in caſus & operationes. Secundò explicat eſſentialia in optima ſanitate, in ſimilaribus temperaturam qualitatũ quatuor: in organis autem optimam quantitatem, numerum, formationem, ſitum. Tertiò numerat conſequentia ad optimum habitum ſimilarium, quorum quædam tactu diiudicantur (gaudet enim Galenus in hoc opere diuiſionum frequentia) vt moderantia inter molle & durum, alia viſu, qualia coloris præſtantia, & moderantia inter glabrum & hiſpidum, poſtremò perfectionem operis ſimilaris cuiuſque. Quartò numerat conſequentia optimum habitum organorum. ea ſunt commoderatio organorũ mutua, & pulchritudo, poſtremò perfectio operis organi: licèt enim operatio organi pendeat tanquàm ab agente ab vno ſimilarium componentium, verùm cùm reliqua componentia præſtent vſum parti agẽti, ex perfectione operis tributi organo, meritò colligimus organi ſanitatẽ.

Cap. vlt. 1. *Qui propriè accidentia vocantur*] Significat verbum ſymptoma, quo hic vſus eſt, quod & tradidit primo therap. propriè dici de conſequente morbum, accidens autem vel συμβεβηκὸς de conſequente ſanitatem vel morbum. Habent autem dubitationes tum ſigna optimæ ſanitatis ab authore tradita, tum quæ adiungit conſequentia organorum commoderationem.

Dubitatio prima. DE PRIMO, Num conſtét ſigna Galeni optimæ ſalubritatis. Fortè enim videbitur negligentiæ accuſandus in omiſſione ſigni præſtantiſſimi, repugnãtiæ ad cauſas morbificas. Et certè poterat ſine errore addere id ſignũ: nam eo vel maximè ducimur in agnitionem optimè ſani, quia plurimis annis vitæ quis non ægrotauerit. Verùm quia tria dicta à Galeno citra interrogationem rem notam faciũt, quod maximè cupit Galenus, & ſufficientem tradũt cognitionem ſaluberrimi, ideò hîc omiſit: paulò pòſt ad dignotionem lapſarum ſanitatum admittit. (Lib. 1. præſag. com. 11)

Secunda. Cap. 2. ALTERA dubitatio libro de differẽtiis Sympt. ſola tria agnoſcit, ſed varia ſigna, qualitatem mutatam, exiens mutatũ, actionem læſam. Sanè libro de differentiis Sympt. diuidit ſymptomata, id eſt, conſequẽtia ad morbum: quare non potuit addere eſſentialia morbi: quia non conſequuntur ad morbum, ſed ſunt ipſe morbus.

Tertia. Cap. 10. SED ET illud nõ cõuenit quod infrà numerat ſigna ſanitatis cerebri quinque, inter quæ numerantur pili, capitis figura, hîc prætermiſſa: at in notis particularium membrorum tradit particularia accidentia, quæ hîc vniuerſali nomine caſuum intellexit.

Quarta. Cap. 1. POTEST & illud mouere, quod omittit inter conſequẽtia optimum temperamentum, accidẽtia multa relata ſecundo de temper. quale eſt habitudo corporis media gracilis & pinguis, mitis & iracundi, quòd ſit humanus, amicorum amans, niſi quod in exemplo tantùm hîc docet: nam innumeras mediocritates animi & corporis numerare poterat.

Auget

AVGET dubitationem quod eſſentialia illa, temperies, compoſitio, vnitas, conſtituũt finitionem ſanitatis: ergo ſunt ipſa ſanitas, non ſigna eius. Sed ſanitas totius colligitur tanquàm ex ſigno, ex temperaméto, & compoſitione cuiuſque partis, ita vt quoduis illorum dicatur ſignum totius temperati. Vel externæ temperies & compoſitiones ſunt ſignum internarum. Vel quia ſignum à ſignificato non neceſſariò re ſeparatur, ſed aliquando ſola ratione, ſicut partes definitionis apertum faciunt definitum: ſic temperatura, & compoſitio partium ſanitatem totius. Quinta.

PRÆTEREA dubitant, Quomodò aſſeruntur certiſſima ſigna eſſentialia, cùm temperies ſenſata ſæpe decipiat: nam ſi tangens eſt calidum in ſecũdo, iudicabit corpus tactũ quòd ſit calidũ in primo, quaſi ſit frigidũ: ſi verò ſupponatur tactus tẽperatus, docetur ignotum per ignotum: inquirimus enim indicia ad cognoſcendum temperatum. Diluitur, quia per alia ſigna habetur coniectura de temperie tangentis: maximè quia cutis propter coalternationem membrorum non ſolet valde recedere à temperamento. Sicut enim iudicium de medicamento, ab experimento eſt certiſſimũ tertio ſymp. & tamen cauendum eſt ab errore accidentariò: non ſecus in iudicando per temperiem ſenſatam. Sexta. *Cap.9.*

SEPTIMA. Quomodò non numerat operationes inter eſſentialia, ſiquidem operationes ingrediuntur finitionem ſanitatis & morbi: verùm tales finitiones dantur per poſteriora: ideò non conſtituunt eſſentiam. Septima.

DE ſecundo, Num pulchritudo indicet ſalubritatẽ. Numerat Galenus duo: commoderationem, & pulchritudinem: ex quibus cõmoderatio, vel cõmenſuratio quandoque importat non caſum, ſed eſſentiam ſimilarium: qua ſignificatione initio capitis octaui dixit eſſentiam ſimilarium eſſe commenſurationem calidi, frigidi, humidi, ſicci. quandoque importat eſſentiam organorum, quomodò ſuprà definiuit ſalubre ſimpliciter, temperatum in ſimilaribus, commoderatum verò in organicis. hîc verò commenſuratio non eſt eſſentia aut ſimilarium, aut organorum: ſed eſt caſus ſequens ad ſalubritatem organorum: videlicet proportio mutua omnium inſtrumentorum inter ſe. pulchritudo verò non eſt intelligenda illa fucata, qua fœminę excedunt mares, cùm tamen non excedant in optima ſanitate: ſed intelligitur compoſitio partium omnium cum proportione operibus accommodatiſſima, qua mares ſuperant fœminas: quæ eſt verum corporis bonum, ſequens ſcilicet ad ſanitatem & robur vera corporis bona. Vnde intelligitur maſculinam pulchritudinem, & in ſuo genere etiam fœmininam, atteſtari corporis ſalubritati & robori ceu effectus eorum. Nũ pulchritudo ſanitatem indicet. *Cap.4.* *Libro ad Traſyb. cap.6. et 9. & 1. de vſu part. 9.*

Eorum autem quæ ab ipſa deficiunt, & adhuc tamen ſalubria exiſtunt, nonnulla quidem in conſimilium temperatura vitium aliquod paruum habent, nonnulla verò in inſtrumentariorum commoderatione, & hoc quoque perexiguum. Accidit autem hoc vel in omnibus, vel in aliquibus, aut in vtriſque. Vitiorum verò genera eadem ſunt his quæ virtutem perficiunt, temperatura quidem in conſimilibus. numerus autem, & formatio, & magnitudo, & ſitus in inſtrumentariis. vtriſque autem communis vnitas, quam & ipſorum continuitatem appellamus. In his autem ipſis generibus ſunt corporum inſalubrium vitia ſecundùm vtrunque inſalubritatis modum. terminus autem, qui vtrunque diſtinguit, eſt operationum læſio ſenſibilis. Quæ verò ab optima corporis conſtitutione breue aliquid deficiunt, reuera quidem & ipſa in aliquo ſunt offenſa, non tamen id ſenſu comprehenditur. diſtinguuntur verò ex eo, quod magis minúſue in operationibus exiſtit, ac quia cauſis, quæ ægritudinem pariunt, non æquè reſiſtunt. Quæ autem ſimpliciter inſalubria ſunt corpora, diſtinguuntur ob id quòd facilè à cauſis, quæ morbos committendi vim habent, ſuperantur. Et quoniam in vigore operationum plurimùm deficiunt. In medio autem amborum collocantur ea, quæ neutra ſimpliciter appellantur, & cum latitudine quadam. Quo fit, vt tota ſanitatis latitudo in tres partes, quarum ſingulæ latitudinem habent non paruam, diuidatur. erit autem prima quidẽ ſalubrium corporum, ſecunda neutrorũ, tertia inſalubriũ.

Docet

Docet agnoſcendæ lapſæ ſanitatis vniuerſalis notas. Et primò ſalubrium vt multum, de quibus inquit habere ea exiguum aliquod vitium aut in temperatura, aut in compoſitione : Et particulatim explicans exigui vitij modum ſubdit, reperiri id vitium vel in quibuſdam membris, vel in omnibus, vel in vtriſque. Videtur autèm Galenus his verbis ſignificare vitium occupare, vel aliqua organa,vel omnia, vel vtraque mēbra, id eſt, ſimul organa & aliqua ſimilaria. Vel(quod magis puto)ita explicetur, poſſidere exiguũ id vitium quandoque aliqua mēbra non omnia, quandoque omnia. verbi gratia, vbi recedunt omnia per calorem vt vnũ: aut in vtriſque, id eſt, & omnibus & aliquibus, verbi gratia, vbi omnia membra recedunt per calorem vt vnũ, vltra quod commune vitium, particulatim obſidet hepar calor, vt tria. addit explicare particulariùs modũ temperaturæ & malæ compoſitionis: aſſerens tot eſſe materias ſuſcipientes bonā temperaturam & compoſitionem, quot ſuſcipiunt malam. Videlicet,bona temperatura conſideratur in calore, frigore, humiditate, ſiccitate, non ſecus mala. bona compoſitio in numero componentium conſiſtit, quantitate,formatione, ſitu: ſic & mala. nec ſecus de tertia natura vnitatis ſtatuendum eſt. Non ergo diſtant in materiis corporũ diſpoſitiones,ſed in qualitatibus earum: nam inſalubria in dictis naturis habent vitium momentaneum, & ſiquidem acceſſerit ad ſenſilem læſionem, eſt inſalubre nũc: ſi verò eò non accedit, inſalubre eſt ſimpliciter, aut neutrum ſimpliciter, aut ſalubre multum : mutuò autem hæc inter ſe ſecernuntur per varios gradus defectus in opere, & repugnandi morbis,aut magis,aut minùs. Salubria ergo vt multũ diſtinguuntur à ſemper ſalubri aliquanta imperfectione operum, & quia non æquè eſt incolume à morbis & ab offenſis occurrentium. Secundò agnoſcit inſalubria ſimpliciter, id eſt, peſſimam ſanitatem, videlicet, quia ordiēdum eſt ſemper exercitium à facilioribus: eſt autem facilior dignotio eorum, quæ maiori interuallo diſſident: qualia ſalubre ſimpliciter, & inſalubre ſimpliciter. Inſalubre ergo ſimpliciter dignoſcitur, quia & imperfectio operum inſignis eſt, & facilè læditur à quouis offendente. Tertiò agnoſcit neutra ſimpliciter per mediā quandam diſpoſitionem duorum ſignorum, videlicet imperfectionis operum, & offenſæ externæ. concludit latitudinem actu ſanorum tripartitam eſſe, ita vt quæuis pars prædita ſit inſigni latitudine.

1. *Terminus autem qui vtrumque diſtinguit*] ſcilicet vtrumque inſalubritatis modum. Inſalubre ſimpliciter ab inſalubri nunc. apertè enim errant, qui ſecus interpretãtur. Galenus quidem ſic. noſtræ verò partes ſunt de enarratis per ambiguas rationes diſceptare. Primùm inquirentes,num ſpecies ſanitatum pares ſint morbi ſpeciebus. Secundò, quomodò agnoſcantur ſpecies corporum per operũ varietatem. Tertiò, num ſaluberrimi operationes omnes præſtent in temperatis. Quartò, num idem ſaluberrimus excedat intemperatos omnes in repugnando morbis.

Nũ ſanitatis ſpecies ęquēt morbos. De primo. Num ſpecies ſanitatum ſint numero æquales ſpeciebus morborum. Illud dici ſolet,quod hìc ſcribit Galenus[*vitiorum genera eadem eſſe his quæ virtutem complent*]non ſignificat pares eſſe numero ſpecies ſanitatis & morbi: nam cùm ſanitas dicat medium, *Cap.3.* morbus extremũ, non ſunt æquales ſpecies vtriuſque nominatæ libro quarto Topic. Vel ſatius quando duorum generum vnum eſt medium, reliquum extremum, non oportet ſpecies vnius reſpondere ſpeciebus alterius: vt æquale non diuiditur in ſpecies, cùm inæquale ſecetur in maius & minus, & intemperamentum ſecatur in calidum & frigidum, non temperamentum. & morbus non ſanitas: quia cùm ſanitas dicat copulatum ex tribus naturis, non patitur ſectionem: nam ſpecies copulati ex tribus nulla eſt, non ſolùm nomine carens, ſed & cogitatione incomprehenſibilis. non ergo ſignificat Galenus differentias ſpecificas ſanitatum eſſe pares differentiis morborum : ſed quòd genera ſunt eadem, quæ per varias differentias additas euadunt, modò ſanitates, modò morbi, vt in genere temperamenti, eucraſia ſanitas, diſcraſia morbus eſt.

Agnitio affectuu per operationes. De ſecundo. Quomodò agnoſcãtur ſpecies corporũ per operum varietates. Admodum diligenter agnoſcit Galenus varietatem. videlicet in ſalubri ſimpliciter ſemper ſummam perfectionem. In ſalubri vt multùm ſenſilem defectum perfectionis, momentaneum defectum in neutro ſimpliciter, magnum in inſalubri ſimpliciter. In neutro autem nunc agnoſcit imbecillitatem functionum ſenſilem : ſicut in ægro læſionem, vel vitium operis ſenſile. Vnde apparet medico meritò conſiderari, diſtinguique dicta omnia

nia corpora: partim enim diſtinguuntur per varietatem manifeſtam operationum iuxta explicatas earum differentias: partim per manifeſtam diſtantiam in repugnando cauſis morbificis, aut magis, aut minùs: partim etiam per potentias valdè manifeſtò diſtantes: nam ſimpliciter ſemper ſalubre potentiam habet ad ſanitatem tota vita, vt multum autem ad ſanitatem bona parte vitæ, neutrum ſimpliciter non magis ad ægrotandum, quàm ad eſſe ſanum. Inſalubre ſimpliciter potentiam habet ad ægrotandum, vel tota vita, vel bona eius parte. Sicut neutrum nunc per morboſa ſymptomata: morbus verò per vitium cogens deſiſtere à conſuetis muneribus. quare omnia dicta corpora diſtinguuntur ſenſu, licèt plurimorum læſio ſit inſenſilis.

De tertio, Num temperatus habet omnes & ſingulas operationes perfectiſſimas. ac primùm inquirendum eſt, in quo conſiſtat perfectio operis, quam medicus conſiderat, & cui opponit læſionem: pòſt ſatisfiet propoſito. De primo. Perfectio operis intelligitur vehementia, vel intenſio operis in quauis facultate, citra læſionem tamen aliarum. *Perfectio operis quì agnoſcatur.*

Oſtenditur: Quia ſignificatio vulgaris verbi, meliùs currere vel perfectiùs currere, eſt quòd citiùs pertranſeat maius ſpaciũ, & cũ minore fatigatione: & meliùs, vel acutiùs videre, quòd diiudicet minima & è longinquo. Idem de perfectione memoriæ & intellectus ſentit vulgus. Nam & Ariſtoteles li. de gener. animal. definit acutè videre per minima & procul diſcernere. Idem ſcribitur de perfectione omnis ſenſus libro primo de cauſ. ſympt. & lib. primo de ſanita. malè videmus omnes cum lynce collati, malè currimus cùm Iphyclo collati. Præterea, perfectio operis dicit defectũ omnis læſionis, ſicut ſanitas defectum omnis morbi. Cùm ergo læſio actionis ſit tantùm ablatio, diminutio, corruptio: Sequitur perfectionem operis intelligendam eſſe, præſentiam operis cum vehementia & integritate oppoſita corruptioni & diminutioni. quia tamen inter ſpecies corruptionum numeratur intenſio lædens alias functiones, ideò perfectio non definitur per intenſionem abſolutè, ſed per intenſionem determinatam, quandiu non ſequitur læſio aliarum: nam ſi plurimùm excedit appetitus, ſequitur lęſio in coquendo: ſi plurimùm intenditur expultrix, concoctio non ſinitur perfici: quia anticipat tempus expulſio. Sic viſio immodica inducit imagines ſuffuſorum, & auditus immodicus, tinnitus aurium. Ad hæc niſi ad ſenſum dictũ intelligeretur perfectio operis, vel indicaretur ex ſubordinatione ad præſtantiorem formam (quod quidam dicunt,) vel ex mutua proportione & æqualitate operum omnium, (quod aliis placet.) ſed vtrumque horum reprobum eſt. Primùm, quia ſequeretur ſingulas operationes hominis eſſe præſtantiores, quàm cuiuſuis bruti, cõtra ſententiam Galeni citatam, & Ariſtotelis lib. ſecũdo de anima, aſſerentis imperfectionem odoratus in hominibus. Et præterea non daretur vnam functionem hominis eſſe meliorem alia, cùm omnes ſubordinentur vni intellectiuæ: quare nemo ingenio magis, quàm memoria valeret: nec coctione magis, quàm appetitu: quod abhorret ab vſu loquendi. Secundum item recipiendũ non eſt. quia qui optimè appetebat, & modò minus appetit, licèt magis accedat ad mutuam proportionẽ & æqualitatẽ functionũ naturaliũ, eſt medico neuter, aut æger: & tanquàm læſus poſtulat ſubſidiũ. Perfectio ergo operis determinans omne ſanũ actu, non dicit mutuã æqualitatem functionum: ſed vehementiam citra læſionem aliarum cum incolumitate dicta. *Ratio prima* *Secunda.* *Li. 5. ca. 1.* *Lib. 1. de cauſ. ſymp. 2. & 1. de loc. vlt.* *Tertia.* *Quarta.* *Cap. 9.*

Iam verò de propoſita difficultate, Num temperatus ſingulas operationes perfectiſſimas habeat. planè iuxta ſenſum dictum perfectionis operum negandum eſt. Oſtenditur: nam ſanguineus optimè alitur lib. 6. de tuenda valet. [*Corporales functiones pueri optimas habent: eas quæ animi ſunt, quæ ad remiſsionem vſque ſuccedit ætas.*] Sed talis eſt comparatio optimæ ætatis, id eſt, adoleſcentiæ ad reliquas, qualis temperati ad intemperatum. Præterea, quis non videt robur animalium functionum maximum in vigente, ſapientiam in ſene, augmentum in puero. Item, ſenex temperatus optimè degit, cùm calefit & humectatur, quinto de ſanitate: ergo ſanguineus qui id habet à natura, ſaniùs degit tẽperato coaeuo. Accedit, quod 2. de part. animal. animalia ſanguine tenui prædita magis valent ingenio, craſſi ſanguinis & fibroſi magis viribus, modicè vtrunque habent qui temperatũ ſanguinem obtinent. Eſt & illud non leue argumentum, quòd infrà in cerebro temperato functiones omnes principes moderatæ ſint. non dixit, ſummæ. Intorta eſt enim interpretatio, cùm mox de quibuſdam intemperatis *Num tẽperatus ſingulis functionib⁹ excedat.* *Cap. 2.* *Ratio prima* *Secunda.* *Tertia.* *Quarta.* *Cap. 2.* *Quinta.* *Cap. 13.*

extollat

extollat actiones, de temperatis autem afferat esse moderatas, interpretari per moderatas, perfectissimas. Confirmat dictum, quòd forma non mutat perfectionem operis, nisi ob præsentiã tẽperamenti accõmodati operi: sed apud omnes variæ operationes requirunt, ceu familiaria varia temperamenta: ergo aliquæ, non omnes optimè fient cum vno. Rursum non minùs est instrumentũ formæ compositio, quàm tẽperies: sed constat compositionem mediam rari & densi non magis singulis morbis resistere, nec singulas operationes optimè exercere: sed raram magis repugnare internis affectibus & promouere expulsionem, densam magis repugnare externis, & promouere retentionem: ergo nec temperamentum mediũ excedet in singulis. Quin etiam infrà Galenus ingenium non tribuit modicæ substantiæ cerebri, sed tenui, & Auerrous inter signa temperati cerebri, intellectus eius est, inquit, inter velocem & tardũ. Quid, quòd cùm Galenus his duabus notis separet temperatum ab intemperatis, meritò idem sensus erit vtriusque notæ: & sicut in repugnando morbis, non singulis, sed omnibus simul vincit alios: ita & in perfectione operum. Sicut itaque fatemur perfectiores & meliores esse aliquas operationes intemperati quàm temperati, ita nonnullas brutorum magis quam hominum, iuxta illud vulgare:

Libro 3. de causs. symp. cap. 3.

Sexta.

Septima.

Octaua.

4. Collect. 8

Nos aper auditu, lynx visu, simia gustu,
Vultur odoratu, præcellit aranea tactu.

Si modò intelligatur de tenuitate tactus, non de certitudine iudicij in primis qualitatibus, in quo homo excedit. Non tamen fatemur totum aggregatum functionũ esse deterius intemperato: quia siccum cerebrum magis est offensum in aliis functionibus propter siccitatẽ, quàm promotũ in memoria propter eandem. Num autem saltem operatio potissima in quauis specie perfectior visatur in temperato, vt sapientia in homine, fortitudo in leone? Videtur enim Galenus id asseuerare. Existimo oportere ita dici, sapientia in homine partim sequitur modum substantiæ cerebri, & iungitur substantiæ tenui & claræ, tam cerebri, quàm spirituum, infrà: partim naturam humorum in corpore, & iungitur modicæ permixtioni bilis cum melancholia. causa est, quia cùm sapientiã perficiant duo, velocitas discursuum, & iudicium graue de inuentis: author velocitatis est bilis, grauitatis & iudicij melancholia libro primo de natu. hum. adde, quod vtrique humori iuncta est siccitas, quæ duplici nomine facit ad sapientiam, tum quia siccitas tollit excrementa impedientia discursum spirituum & claritatem. tum quia facit ad quietem: anima autem quiescendo fit sapiens. Conuenitque hæc sentẽtia cum eo quod scribitur libro, quòd animi mores, splendor siccus, mens prudentissima: ideò senes ait esse prudentissimos: nisi quod in decrepitis ob excessum frigiditatis minuitur intelligentia: Et cum Aristotele 30. probl. affirmante aptissimos ad sapientiã esse melancholicos. quod ergo scripsit Aristoteles, secundo de partib. animal. valere ingenio animalia quorũ sanguis tenuis & subfrigidus est: intelligatur in variis speciebus animalium, nam intra humanam speciem melancholia modicè permixta non reddet sanguinem tenuem, nec frigidũ permixta bili. Quod item scripsit Galenus primo de temper. agnosci tẽperamentum ad iustitiam in quauis specie ex perfectione operis, quod vnicuique secundùm naturam inest: non intelligatur significasse operationem perfectissimã speciei: sed omnes operationes speciei conuenientes. Et quod subdit, vt ex sapientia homo, ex fortitudine leo, ex mansuetudine ouis, in exemplo dicta sunt: proinde non satis elaboratè. Nam fortitudo vero similiter maior est in bilioso leone, mansuetudo in pituitosa oue, sapientia in melancholico homine.

Temperatus an sapientissimus.

1. de tẽpera. 12.

Cap. 12.

Com. 40.

Cap. 5.

Probl. 1.

Cap. 2.

Cap. cit.

Num temperatus singulis morbis plurimùm renitatur.

SEQVITVR vt quartũ propositũ agitetur, Num tẽperatus singulis morbis plus intemperatis repugnet: satisfiatque per propositiones. Prima, non singulis, sed omnibus simul apertè: libro de optima constitutione, & 5. probl. Sic etiam ætas temperata collata ad intemperatas: Sic in compositione medium rari & densi, mediũ mollis & duri, 6. de sanitate: & in temperaturis explicans ordinem paratorum ad febres libro 8. Therap. & apud Auicenam prima tertij velocior est canities intemperato quàm in quibusdam intemperatis: canities autem putredo est.

Ad finẽ, & probl. 22.

Cap. 6.

Cap. penul. cap. de sig. cerebri.

Propositio prima.

NEC VALET quod quidam aiunt Galenum 8. Therap. tantùm spectasse indicationem à varietate temperamenti, non à robore virium temperati: & quòd indicatio à robore

robore eſt potentior indicatione à temperamento : nam cùm Galenus ſimpliciter in eo loco inquirat, quale corpus citiùs occupetur febribus in opere,& vno nomine minùs reſiſtat temperatus alio & præſtantiore magis : oportebat abſolutè affirmare temperatum magis reſiſtere : ſi modò tradit doctrinam vtilem. Idem lib. 9. Therap. argumentatur, aqua frigida non lædit ſanum temperatum, ergo minùs ægrum ipſum iam febrientem: modò ſani ad febrientem intolerantia multæ frigidæ eadem eſt proportio ; & adhuc maior ex parte roboris virium, quæ temperati ad intemperatum, vtriſque nimirum ſanis : & 9. Therap. inquit, pletorici primùm euadunt robuſtiores temperatis, & tamen tales ſunt intemperati. Sed miſſis locis authorum,rationibus cõfirmabitur propoſitio: conficiaturque in hunc modum prima. licèt quædam opera caloris innati fiant ab eo magis in ratione innati, quàm in ratione caloris : vt reſolutio flatuum in moderata coctione, & verſio alimenti in ſuccum, & alere hominem, vel repugnare morbis in vniuerſum : verùm repugnare magis huic morbo quàm illi, non pendet ex forma, cùm formæ vtrunque extremum ex æquo aduerſetur : ſed naſcitur ex temperamenti contrarietate ad certum morbum. Confirmatur,ſi temperatus plus intemperatis repugnat: ergo vicinior temperato magis quàm remotus : ſed calidus in primo eſt vicinior temperato, quàm calidus in 2. magis igitur reſiſtet frigidis calidus in primo,quàm calidus in 2. contra experientiã. Quid, quòd 3. apho. iuuenes melius degunt hyeme quàm adoleſcentes temperati : ergo minùs læduntur : magis ergo reſiſtent calidi quàm temperati. rurſum temperatus à frigido læditur, quia cùm indigeat conſeruatione alteratur, & recedit ab optimo temperamento : calidus autem iuuatur, (iuuantur enim à contrarijs moderato vſu.) Intereà reducuntur,quare iuuantur: ergo minùs reſiſtit temperatus noxæ frigidorum quàm calidus. tandem à calido in primo temperatus calefit,calidus in 2. non calefit: calefieri eſt lædi: magis igitur læditur temperatus. Nec valet reſponſio quorundam, quòd requiritur ad calefactionem temperati propter vim reſiſtentem potentia maior, licèt ſufficiat calor remiſſior, quàm ad calefaciendum calidum in 2.quia apparet experimento eundem aërem calidum,ſcilicet in primo cum eadem quantitate, temperatum calefacere : non calefacere calidum in 2. imò magis refrigerare, iuxta id quod legitur libro 2.Symp. roſaceum infrigidatos excalefacit,calefactos refrigerat. Nunc aduerſantiũ argumenta excutienda ſunt: aiunt enim,ſuppoſito quod ſi a.eſt minus b. eſt minus quouis æquali b. reſiſtentia temperati ad calidum eſt maior quàm bilioſi : & tanta eſt reſiſtentia temperati ad frigidum : ergo ex ſuppoſitione magis reſiſtet temperatus frigido quàm bilioſus. Se ipſos decipiunt, ſiquidem conſtruunt argumentationem in quatuor terminis: nam in antecedente plus reſiſtit, quàm bilioſus ſcilicet reſiſtat calido : In conſequente autem infertur, plus quàm bilioſus reſiſtat frigido : quod ſi inferatur plus reſiſtere frigido temperatum, quàm bilioſus calido, verum concluditur. Adijciunt & illud, tanto plus reſiſtit bilioſus frigido quàm temperatus, quanto temperatus reſiſtit magis calido quàm idem bilioſus : ergo reſiſtentia ad vtrunque collectiuè ad calidum & frigidum par eſt in temperato & in bilioſo. Planè reſiſtere probè omnibus collectiuè eſt reſiſtere ſufficienter huic, & ſufficienter illi : quod ſolus temperatus habet. de reſiſtentia verò compoſita vtrique intemperamento, verè concluditur eſſe parẽ vtrobique.

Cap.16. *Cap.5.* Ratio prima. Secunda. Tertia. *Aph.18.* Quarta. Quinta. *Cap.vlt.* Ad primam. Ad ſecũdam.

PROPOSITIO ſecunda: robur virtutis multum facit ad repugnandum, ſicut & ad actionem : nam ſicut vis ventriculi chylificat propter calorem, ſed propter vim chylificantem multò magis : ſic experimento, nerui puerorum licèt humidi faciliùs corripiuntur conuulſione ſicca ob debilitatem neruorum : & pueri ipſi, licèt abundent innato calido, faciliùs corripiuntur frigido affectu ob eandem debilitatem: & conualeſcens, licèt calidus, crebriùs læditur à quouis frigore quàm ſanus robuſtus : imò & bilioſus crebriùs quàm temperatus aliquando : & in hyeme rariùs ægrotant homines etiam à frigida cauſa ob robur naturæ : & homo temperatus rarò ægrotat, nec niſi à valida cauſa. quare apparet quòd ob dotes temperamenti, videlicet quòd eſt mundus ab excrementis: & quòd inſtrumentum illud eſt magis accommodatũ formæ operanti : paruis ideò cauſis morbificis cuiuſcunque lapſus magis reſiſtit temperatus intemperatis contrarijs.

Propoſitio ſecunda. *2. de præſa. pulſ.4.* *Lib. de optima conſt. ad ſi.* Propoſitio tertia. *Secunda 1. doct.2.ca.4* *Aph.20.*

PROPOSITIO tertia: temperatus magis reſiſtit ſingulis cauſis, quàm plurimùm intemperati contrario intemperamento : dicebat Auicena, quia in valde debili propor-

tionale & improportionale nocet. & Galenus libro 2. aph. qualitas valde aucta deijcit etiam propriam facultatem: quia licèt sit familiare certum temperamentum certæ facultati, subaudiendum est intra certam latitudinem, extra quam cùm iam non conueniat formæ primariò agenti: nulli facultati formæ bene facit, siue in agendo, siue in resistendo. Quare temperatus repugnabit frigido morbo, plusquam frigidus homo: & plusquam remissißimè, & intentissimè calidus: minùs tamen quàm modicè calidus.

Propositio quarta.

PROPOSITIO quarta: Vniuersim temperati rariùs ægrotant intemperatis. Primò, quia valde recedunt ab extremis morbificis: extrema autem raò accidunt. Intemperati autem, verbi gratia frigidi nō valde recedunt à frigido morboso, ideò sæpius ægrotāt. Secundò, quia robur virtutis illorum causa est, vt maiorem causam expectent ad ægrotandum. Quod si Aristot. in proble. videtur dixisse oppositum: commensurata, temperataque corpora crebriùs ægrotare, citiùs autem sanari: conciliant multi, quòd à causa externa sæpius ægrotant temperata, non ab interna. sed cùm hìc vniuersim asseratur temperatos rariùs ægrotare: illic vniuersim crebriùs: constat solutionem non esse recipiendam. Item ratio Aristotelis non magis habet locum in morbis internis, quàm in externis, quòd citò communicatur affectio partis cuiusuis toti. Nec verum est si de optimè sanis interpretemur quod subdit, temperatos vbi ægrotant citiùs sanari, imò tardiùs ex 2. de præsag. pulſ. Alij explicant Aristotelem de intemperamento æquali, quòd talia corpora frequentiùs ægrotent: exempli gratia, vbi caput frigidum, ventriculus calidus est, aut è conuerso. Sed esset falsa sententia contra experientiam, & Galenum 6. de sanitate. planè enim æqualia intemperamenta rariùs, inæqualia frequentiùs ægrotant. Est ergo sensus: corpora mollia, rara, delicata, qualia nobilium & ciuium sunt, si conferantur ad rusticos & mechanicos crebrò ægrotare: eò quòd ob carnium & compositionis molliciem, etiam leuissimi partium affectus, dolores, & vulnera, toti corpori communicant: quare & crebrò ægrotant, & citò propter morbidi affectus sparsionem sanantur. Contrà rustici & villici raò, sed validis morbis corripiuntur. Itaque magis agit de moderantia in compositione quàm in temperie. Nam quod attinet ad temperamentum, meritò credit Galenus lib. 5. de sanit. temperatiora esse rusticorum quàm ciuium corpora.

Aristotelis mens. *5. probl. 22.*

Cap. 4.

Cap. 12.

Cap. vlt.

Post quæ deinceps sequuntur quæ iam ægrotant corpora, quæ sensibilibus operationum læsionibus distinguuntur. Quæ igitur dolore infectantur, & quorum motus sunt vitiosi, aut omninò interierunt, manifestam habent determinationem. Quæ verò imbecilles edunt operationes, in magnis quidem distantijs facilè discernuntur: in paruis verò ambigua sunt, atque idcircò in eo genere noxæ collocantur, quæ neutrius contrariorum participat dispositio, quam & ipsam neutram diximus appellari. ita tamen, vt horum omnium sensus sit iudex, non ipsa natura rerum inspiciatur: ne periculum sit in dogma perpetuæ paßibilitatis incidere: & quidem signa sanorum corporum, sed quæ insalubria, salubriaque & neutra existunt, quantitate distantiæ different: duobus inuicem contrarijs terminis à nobis statutis, optima videlicet constitutione corporis, & nuper facta ægritudine, ac deinde considerantibus, vtri eorum viciniora sunt ea, quæ ad examen veniunt corpora. Quæ enim proximiora sunt optimæ constitutioni, salubria: quæ verò ab hac longiùs distant, atque ad ea quæ iam ægrotant magis accedunt, insalubria: quæ autem intermedia atque æqualiter ab vtrisque distare videtur, neutra. Optimæ igitur constitutionis corporis indicia explicauimus. Eorum verò quæ ab ipsa deficiunt, totidem sunt numero genera, quæ in magis & minus secari poßunt. Cùm autem in tres latitudines diuisa sint, corporis salubris simpliciter indicia trademus. Ex his enim et reliquæ duæ latitudines innotescēt. generaliter igitur priùs à nobis in eo, quem de optima cōstitutione, sermonē habuimus: specialiter autē nūc dicetur, si priùs partes diuiserimus.

SEQVVNTVR generales notæ neutrorum & ęgrorum vt nunc: priùs autem ægrorum propter causam dictam. Primò igitur tradit notas ægrorum nomine vno generali

læsione

læſione,ſcilicet,ſenſili functionum : deinde quod ſolet magis particulari : videlicet, per dolorem,corruptam, ablatam functionem,vel valde imbecillam. Secundò agnoſcit neutrum nunc per imbecillitatem operis non inſignem : ita tamen, vt ſenſus percipiat imbecillitatem illam: aliâs ſi ratione ſola duceremur, non ſolùm in neutris nunc, ſed & in ſalubribus vt multum fatenda eſt aliqua imbecillitas : quare nemo eſſet abſolutè ſanus: ſed vel neutri, vel ægri omnes, quod maximè recedit à vulgari loquendi vſu. Tertiò in epilogo comprehendit dicta, & magis explicat de notis & harum,& ſuperiorum diſpoſitionum : nam quia claſſes lapſarum ſanitatum in aceruo tantùm ibi agnoſcebantur, per magis & minùs in operationibus : & magis & minùs repugnare morbificis cauſis: hîc explicatiùs addit,cùm duo extrema habeant aptas notas,videlicet ſalubre ſimpliciter ſemper, & ægrum vt nunc: de ſpeciebus lapſarum ſanitatum pronunciandum eſſe per vicinitatem,vel remotionem à dictis duobus extremis. quæ enim viciniora ſunt ſalubri ſemper,ſunt ſalubria vt multum : quæ verò viciniſſima ſunt ægris, inſalubria ſimpliciter ſunt : quæ modicè ab vtroque extremo recedunt, neutra ſunt ſimpliciter. Quartò proponit ordinem ſeruandum in tradendis deinceps particularibus ſignis. Ná cùm in prima huius 2. libri parte de ſignis actu ſanorum diſputetur : Sanorum autem ordines ſeptem numerati ſunt ſola quantitate differentes : non ſunt expectanda particularia ſigna de quouis ordine, cùm ſpecie non differant: ſed tradentur ſigna,ſicut paulò antè de vno extremo optimæ ſanitatis : ita deinceps particulatim de quouis membro & de toto ſigna peſſimæ ſanitatis, id eſt contrarij extremi. Nam cùm ſola quantitate diſtent ſigna lapſarum ſanitatum : & exercitatio agnoſcendorum debeat incipere ab eo quod facillimum eſt, & euidentiores notas habet : meritò de inſalubri ſimpliciter tradentur ſigna : verbi gratia,de ſummè calido cerebro, quæ tamen ſi remiſſiora conſiderentur, indicabunt reliquas duas ſanorum latitudines neutrorum ſimpliciter, & ſalubrium vt multum. Illæ enim tres latitudines ſunt, quas intelligit dicens, [*quæ ab ea deficiunt optima conſtitutione, totidem ſunt numero genera*] videlicet, quòd antè relata ſunt, tria ſcilicet ea ſunt ſalubre vt multum, neutrum ſimpliciter, inſalubre ſimpliciter. & quia deinceps non ſolùm tradentur particularia ſigna inſalubris ſimpliciter : ſed etiam particularia optimæ conſtitutionis : admonet optimæ conſtitutionis ſigna generalia totum corpus concernentia, dicta eſſe libro de optima corporis conſtitutione : hîc autem ſigna optimæ conſtitutionis etiam de ſingulis membris ſcribentur, verbi gratia,temperati cerebri ſigna, temperati cordis, & ſingulorum.

IN TRADITIS ſignis breuia quædam perſcrutationem requirunt : fortè enim videretur hîc dolorem numerare ſeparatim à tribus ſymptomatis, & in eo diſſentire à ſe ipſo : etenim memorat ægri ſigna, corruptam operationem,& deficientem,& magnam imbecillitatem : quæ non diſſentiunt à relatis libro de differentijs ſympt. tantùm hîc addit dolorem: ſed id ſymptoma etiam ibi conceſſit poſſe ſeorſum ſcribi,tanquàm quartum ſignum ſeparatim à tribus illis : vel etiam accipi pro ſpecie corruptæ actionis. Itaque in eo non eſt controuerſia amborum locorum. Dubitatio.

SED CVR ex tribus generibus læſæ actionis, applicat neutro ſolam diminutionem operis, quam vocat imbecillitatem, non corruptionem, ablationem, dolorem : cùm & illa etiam,vbi leuia ſunt,nec valde impreſſerunt, à neutro non excludant : cauſa eſt, quia læſio actionis determinans morbum, diuiſa in ablatam, corruptam, diminutam, non comprehendit has tres ſpecies ſecundùm totum ſuum ambitum, ſed ſolùm vbi increuerunt : aliâs imbecillitas parua conſtitueret hominem ægrum contra Galenum hîc. Neutrum ergo determinat quæuis læſio actionis non prohibens conſuetas actiones,ſiue ablata ſit, ſiue corrupta, ſiue diminuta: ablata, vt in infantibus progreſſus : corrupta, vt cruditas ventriculi, vel dolor capitis exiguus : vel diminuta, vt imbecillitas membrorum : verùm quia rariſſima eſt in neutro ablatio, vel corruptio actionis : frequentiſſima imbecillitas eius, ideò Galenus hîc applicat pro nota neutrius nunc, imbecillitatem actionis non magnam. Dubitatio.

SED ADHVC videtur pugnare cum hoc loco quod ſcribitur libro 7. Therap. Imbecilliũ alios eſſe ſanos, alios ægros, & diſtingui alterutrũ per hoc,quòd propter noxæ magnitudinem à conſuetis actionibus obeundis vel deſiſtatur,vel non deſiſtatur. Nam hîc Dubitatio. Cap. 11.

imbecillitatem paruam nõ censet sanitatem, sed naturalitatem: & prætereà hîc agnoscit morbũ non perpetuò per ablationem operis, sed vel per corruptionem, vel per magnam imbecillitatem: illic per solam desistentiam ab opere. Sed soluitur: ferè Galenus sequitur placitum de duabus tantùm dispositionibus, quia neque apud vulgus sunt plures, & illę satisfaciunt medico, quod suprà ostensum est. In quo genere docendi paruę imbecillitates sanitati annumerantur: hîc in definitiua doctrina, quia numerosiora membra conducunt, magis sequitur placitum neutrorum: quibus annumerat paruas imbecillitates, quare in eo non est pugnantia. Nec in altero: nam non habet 7. Therap. omnem morbum agnosci ex ablata operatione partis ægræ: sed imbecillitatem partis ita demùm constituere morbum: si fuerit tanta, vt cogat desistere hominem à solitis muniis, qualia sunt progredi, appetere: quod idem hîc significauit dicens, imbecillitates magnas facilè discerni, cùm cogant hominem abstinere à solitis functionibus, quod in exemplo facili intelligendũ est: nam sunt & alia signa magnę imbecillitatis constituentis morbum.

Dubitatio. SED ADHVC superest dubitatio: Si neutrum vt nunc ex Galeno hîc agnoscitur ex noxa operis per sensum, quomodò separatur ab eo ægrum nunc per noxam sensilem? Item, multi ex neutris & sanis habent sufficienter sensilem noxam, vt pueri in loquendo, & ambulando, senes in videndo, & appetendo. Satisfaciendum est autem ad primum, Galenus nullum horum corporum considerat, quod sensu agnosci non possit: esset enim inutilis medico consideratio: ergo in actu sanis, sed lapsis agnoscit ex sensibili defectu perfecti operis: in actu ægro & sensibili noxa: in actu neutro ex indifferentia ad sensum: vel ex permixtione operis incolumis & læsi ad sensum. Ad secundum ex primo de sanitate, morbus non est quiuis affectus, lædens sensibiliter functiones, sed si sit affectus simul præter naturam: quare, quando aliquis ab eo quod secundùm naturam poterat, valde deficit: æger est vulgari significatione, conficiturque aliquem ægrum esse in visu, licèt multò plus videat alio sano: & aliquem nondum ægrum deteriùs operantem ægro. læsiones ergo puerorum & senum, quia naturales sunt, non sunt morbi: estque sensibilis noxa determinans ægrum, quæcunque præter naturam prohibet hominem à publicis vitæ munijs: id quod fit propter actionem aliquam vel partis, vel totius ablatam, aut vitiatam, aut insigniter deficientem.

Cap. 5.

CAPVT NONVM.

Sunt verò earum quatuor vniuersæ differentiæ: quoniam nonnullæ earum principia existunt, aliæ verò ab ipsis originem habent, aliquæ nec aliarum gubernationi præsunt, nec aliunde gubernantur, cùm insitas habeãt natura potentias, à quibus regũtur, quædam verò sunt, quæ insitas & emanantes habent. Principium igitur sunt cor, hepar, cerebrum, ab illis verò ortum habent & ijsdem subministrant, nerui quidem & spiritualis medulla cerebro, cordi verò arteriæ, hepati venæ: ipsa verò seminaria vasa testiculis. Quæ autem à se ipsis gubernantur sunt cartilago, os, copula, seu ligamentum, membrana, adenes, adeps, caro simplex. Reliquæ verò partes, cùm vnà cum istis habeant, ex se ipsis regimen, arterijs, neruis, & venis insuper eguerunt. Capillorum autem ac vnguium, nec regimen vllum est, sed generatio tantummodò. hæ igitur sunt partium differentiæ.

POSTREMÒ huius sectionis §. membra corporis quadripartitò scindit, pòst superaddens quintum: quoniam non constabat annumerandum esse corporis membris, qualia sunt pili & vngues. contextus facilis est. Primò, quadripartitam facit sectionem: nec enim plura concipi membra possunt. Sed cùm singula membra facultates habeant, quibus regantur in vita, & durent: quædam & sibi habent & alijs. quædam canales sunt deducendarum facultatum. tertia habent, sed non alijs mandant, nec verò recipiunt. Postrema & habent innatas & suscipiunt à principijs. Alia quædam nec verè membra sunt, cùm à natura solam obtineant generationem: non posteriorem gubernationem, vt vngues & pili. Secundò, numerat membra primi generis principalia quatuor. Tertiò,

numerat

numerat totidem canales in tribus membris principalibus gratia indiuidui deducentes per corpus facultates, in quarto autem, id eſt, teſtibus vaſa ſeminaria deducentia non in proprium corpus,ſed in fœmineum. Quartò numerat membra innatarum ſolùm facultatũ. Quintò reliqua,quæ plurima ſunt,non numerat, qualia ſunt organa omnia corporis ſiue ad ſenſum,ſiue ad motum comparata ſint in corpore, quæ vtriſque facultatibus abundant, & propriis, & à principalibus deriuatis. Duo ex præſenti capite in diſputationem veniunt: primum, num quatuor membrorum genera verè ab authore numerata ſint? proximum,num etiam vltimi generis partes pili & vngues facultatibus gubernentur?

DE PRIMO, quot ſint membra principalia, & in quò conſiſtat principatus membri, latè traditum eſt 3. de locis. orta autem quid recipiant à principalibus, an ſpiritum, an qualitatem, an materiam,primo de loc. In tertio autem genere eorum, quæ ſolis innatis reguntur,numerat os, ligamentũ, membranas, adenes, adipem, carnem ſimplicem: in quibus de oſſe & ligamento non eſt dubitatio, cùm non recipiant canales: membranæ verò quædam recipiunt neruos ad ſentiendum,vt perioſtia, & circundantes viſcera. Sed tales magis reponentur in genere membrorum quarto: Galenus autem hìc intelligit frequentes mẽbranas quæ canalibus dictis deſtituuntur.numerat item adipem, vt intelligatur (quod fortè non crederetur) eſſe animatũ, & regi naturalibus facultatibus. Nam & nunc etiam quibuſdam diſplicet Galenus, adipem inter mẽbra facultatibus naturalibus prædita numerans.Vrgent enim rationibus. Quoniá adeps ſanguis ſit frigore concretus: Si ergo ſanguis facultates non habet, ex frigore non acquiſiuit. Item,quoniá nullam formá habet,ſed tantùm adnaſcitur mẽbranis. Addunt,quòd per inediam tranſit in membrorum alimentum inſtar reliquorum humorum. Sed non cogũt: nam adipem non à ſolo frigore concreſcere, ſed gigni & regi à naturali facultate illa argumenta ſunt: quòd in corde calidiſſimo loco perpetuò reperitur: in mẽbranis cerebri frigidiſſimis non reperitur: quòd ſubſtantiam habeat ſtabilem,quam calor ebulliens etiam multis horis non diſſipet, quod in lardo apparet: oportebat autem,ſi à ſolo frigore concretũ eſt, mox ab adhibito calore liquari.prætereà,quomodò ab ebulliente cordis calore non diſſipatur exiguus ille adeps cordis, ſi non ineſt illi vis qua nutritione perpetua durat? quî fit vt in quibuſdam animalibus certa & ſede & figura perpetuò viſatur, in aliis varia ſede & craſſitie & figura proueniat, & ad certum vſque terminũ in membris augeatur? ſi non præeſſet illi vis aliqua, vnde albedo membranæ ſimilis,ſi non agit in ea tráſmutatione membrana coquens, ſed ſolùm frigus congelans? quòd autem fingunt alere membra per famem, probare non poſſunt: ſed tantùm,quod ſcripſit Galenus à calefaciente cauſa citius carne liquari: quod illi ob maiorem ſubſtantiæ laxitatem euenire conſpicuum eſt. adde & illud quod frequens eſt, in medio lardo adenes reperiri, qui niſi ibi vis adeſſet informatrix, gigni non poſſent. licèt autem omnia dicta trahát ſanguinem in hepate genitũ, cùm non recipiant per canales, ſed ſola vi innata tractrice illo fruátur, meritò de talibus pronũciat regi ſola innata facultate. carnem item numerat non omnem,ſed ſimplicem: eſt enim triplex libro ſecundo de temper. vna propriè caro, quæ ſemper pars eſt muſculi ex genere quarto membrorum. Secunda vocata priſcis parenchyma, id eſt, affuſio, quia nullum eius vſum veteres eſſe credebant, præterquam vt affunderetur vaſis perficientibus viſcus, ne cohærerent. Verùm Galenus putat eſſe eius carnis vſum alium diuiniorem ad perficiendum opus viſceris: tanquam partem principem viſceris, & hæc item caro vt prior abundat canalibus tribus. Poſtrema caro eſt ſimplex ad opplenda,vel munienda tantùm membra quædam, vt in gingiuis, cole, vtraque veſica, vtero, ventriculo: de qua pronũciat annumerádam eſſe tertio generi, cùm vacet dictis canalibus. In quarto autem genere membrorum à Galeno numeratorum,quod vtriſque regitur facultatibus ſubaudiendum eſt: modò non ſit principale, nec ortũ à principali: nam cerebrũ regitur etiam vltra innatam vim, vitali & naturali aduentitiis: nec ſecus cor, hepar, nerui,vaſa: quare in diuiſione ſubaudienda eſt dicta determinatio.

Cap. vlt.

Adeps num animæ particeps.

Ratio prima

Secunda.

Tertia.

Cap. 8.

DE SECVNDO propoſito pilis inquam & vnguibus: In his quæ à Galeno de illis traduntur nonnulla ſunt, in quibus ab eo quis cum ratione diſſentiat. Primùm, quoniam opinatur eiuſmodi partes vita præditas non eſſe, ideò nec regi naturalibus facultatibus:

Num pili & vngues animata.

cùm multa & magna argumēta oppositū suadeant. Nam eiusmodi partes, quæ vel armorum vice, vel indumenti animantium corpori circum dedit natura, sunt vt cutis in quibusdam animalibus, quam & verè ali certum est, & per temporum interualla subnascente alia exui, vt in serpentibus: frondes in arboribus fructuū tegendorum gratia, quæ vt facultatibus gubernantur quandiu viuunt: ita suis temporibus decidunt & substituuntur aliæ. In auibus pennæ: in quibus nutritio per se tota apparet, non modo ad radicem, qua per calamum etiam vena membranosa permeat: sed per extimas fibras & pinnas apparet vniforme incrementum: nam in pauonibus extremarum pennarum color in rotæ modum rotundus, & cum pulchritudine varius, æquè cum corpore paui increscit in orbem: idem æquale incrementum non minùs manifestè apparet in conchyliis, buccinis, ostreis, locustis, testaceis omnibus & ostracodermis, in quibus crustæ, apices, circuli, forcipes, vngulæ, vngues, non minus quàm reliquæ partes corporis æquali incremento prouehuntur: nec secus squammæ, & cornua. nam in ceruis extra per ramos certa quadam lege cornua grandioribus & adultis diuiduntur: id quod ab informatrice in capite cerui residente longissimè distante fieri non potest. Sic vitulus sine cornibus nascitur, sed cum corpore reliquo pariter adolescunt cornua certa quadam dimensione, figura, colore, intus in cuspide variè camerata, cameris ipsis proportione seruata intrò augescentibus. idem in velleribus & plumis dictum puta, quæ omnia certissima argumenta sunt, eiusmodi per se tota obtinere informatricem: à qua peculiarem formam habent, proportionale incrementum, quare & naturales, quibus reguntur, facultates. Adde, quòd hæc omnia, sicut & pili, & vngues, in hominibus ad certum vsque terminum augmenti progrediuntur: quem vbi assecuta sunt, licèt nunquam destituantur excrementicio ad radicem alimento, nil amplius crescunt: quòd si secantur, statim denuò crescunt. manifestè scilicet vi animæ, quæ in illis est, expetente iustum augmentum, nec vltra suam mensuram admittente incrementum. Quid, quòd authores ipsi vel inscij in hanc descendunt sententiam: nam Auerrous apertè opinatur ope naturæ circundare corpus pilos, vt segetem triticeam lupinos: ita enim exhaurientes corporis fuliginem relinquunt dulciorem sanguinis alimoniam: Galenus verò dixit eos ebibere materiam fuliginosam: Rasius & Auicena, edocti experientia testantur conferre visui tonsuram capitis: conferunt enim (inquit Auicena) magis attonsi quàm rasi, in quantum exiccant attrahendo humiditates ad nutrimentum eorum: experimento enim & pili, & vngues, & magis crescunt, & crascescunt, quo crebriùs resecantur: tanquàm eorum natura festinante ad deficientis generationem, sicut in resecta carne. Accedit illa ratio vel validissima, quòd in vnguibus apparent fibræ deferentes alimentum, quales in arborum frondibus: & quòd pili per totum canescant: & repente migrent in varios colores pro alimenti suscepti intra poros varietate, non ad radicem appositi: & quòd non segniter reficiat vires perfusio pilorum ex odoratis. Rationes verò aduersantium haud difficulter dissoluuntur. Quod enim mirantur in omni ætate crescere, non magis meretur admirationem: quàm quòd dentes, quos Galenus animatos & sentientes esse fatetur, crescant perpetuò. Nam si commodum alimētum membrorum per partes perpetuò disseminaretur, partes perpetuò alerentur: quia verò excrementicia fuligo harum omnium partium alimentum, eo magis crescit quo alimentum minùs rectè conficitur, meritò fit, vt etiam per senectam non cessent augeri. Imò & in quibusdam defunctorum, quod scripsit Aristoteles, siue quia aliquandiu durat residua vis alens in illis partibus, sicut in ramis arborum abscissis: siue quia id incrementum improprium est per solam fuliginis ad radicem in defunctis suppeditationem. Siue, quod scribit Aphrodiseus, apparent augeri cùm verè non augeantur: deinde, quod addunt cicatricem in radice vnguis citò apparere in cuspide, nec in omnem dimensionem, quod est viuorum proprium, sed in solam crescere longitudinem: non animaduertunt, non omnia membra æqualiter augeri, nec per ætates omnes, nec per dimensiones, sicut nec oriri, sed pro varietate vsus cuiusque. Nam certo tempore prodeunt & crescunt folia, flores, fructus, dentes. non in alio: sic vbera fœminis, humeri maribus, pudenda vtrisque eo tempore augentur & crescunt, quo necessaria esse incipiunt, id est, in pubertate: quod annotauit Aristoteles. nimirum igitur si in enumeratis partibus auget, quantum oportebat

[Marginal notes: Ratio prima — Secunda. — Tertia. *Lib. 2. Collect. cap. 8.* — *Lib. 11. de vsu part. cap. 14.* — *Rasius 2. cont. Aui. cap. de ophtalmia.* — Quarta. — *3. de hist. animal. cap. 11.* — *1. probl. 145.* — *1. de gener. cap. 5.* — *7. de hist. animal. cap. 10.*]

crassitiem, & latitudinem : aliquanto magis longitudinem, quoniam & id vsus requirebat : eam mensuram quam primùm excesserunt, non amplius augentur : sed melius aliquid inueniente natura, reddit ea procidua in plurimis animalium : satagens exhaurire noua substitutione corporis excrementa : sicut in iubis & caudis equorũ non cessat ad multam longitudinem extendere : in reliquo corpore magis facit deciduos : quoniam ita vtrorumque vsus exigebat, dimetiente ipsa pilorum natura singula pro suis vsibus. Alterum de quo incusari possit Galenus est: quòd inquit vngues ex arteria, sicut reliqua membra, vitam suscipere, ex neruis sensum, ex venis alimentum: in quibus videtur excedere, dum vnguibus non solùm vegetatiuum tribuit, quod hîc negauit : sed & sensitiuum. quòd si interpretemur dictum esse de illis, tanquã de mediis, non tanquàm de instrumentis sensus: non quadrant verba illa [*sicut & reliqua membra corporis*] nec congruit quòd vnguis suscipiat à vena alimentum tanquàm medium, non tanquàm alitum. Tertiò minus elaboratè scripsit ad radicem vnguis accedere neruum, venam, arteriam, præstantia dictos vsus : nam non accedunt huiusmodi canales ad radicem vnguis, sed vngui substernuntur : quanta vnguis est. quod enim Aristoteles scribit, vnguis cutis est substratæ carnis : vnde colorem reliquæ cutis imitatur, vt in Æthyopibus nigra sit, in fusco homine fusca : & nulla cutis media intercedit carnem & vnguem : quare sicut subter reliquam cutem rami canalium expanduntur non secus subter vnguem : non quod ille scripsit, cessant ad radicem vnguium. Quartò, non satis videtur expendisse quantum vngui cum dentibus conueniat : nam cùm proposuisset natura ex omni parte corpus hominis reddere tactile: ideò enim depile creauit, & citra assueta brutorum nutrimenta : qua parte obtinuit osseas dentium & vnguium substantias, ea mixtione elementorum, horum vtrunque donauit, qua facile communicarent externam quamuis intemperiem neruo: vel substrato, vt in vngue, vel ad radicem & meditullium accedẽti, vt in dentibus : quemadmodum enim metalla licèt solidiora figulinis sint vasis, multo tamen promptiùs transmittunt calorem, quencunque aliqua sui parte exceperint : sic dentes & vngues ex simili materia cõstantia celeriùs deferunt quàm cutis reliqua, quam meritò figulino vasi compares, conceptum vel frigus, vel calorem. Vnde ex immoderantiis potissimùm dolemus dentes & vngues. Quo constructionis inuento sapientissimè natura resarcit in illis partibus, imò & auget sensum : qui ob earum partium soliditatem periclitabatur amitti. quòd autem neutrum horum in se sentiat, illud est vel manifestissimum argumentum : quòd cùm inter causas doloris violentissima sit & potentissima solutio, nulla sectione siue vngues siue dentes, nos vel leuissimè afficiunt. Quare poterat Galenus iungere pilis & vnguibus dẽtes, nec tribuere dentibus id peculiare quòd sentiant, & soli inter dictas partes anima sentiente præditi sint : cùm magis constet ex dictis frui hæc omnia vegetatiuo principio, non sensitiuo. oportetque in his, vt in multis aliis artis partibus, & medicorum antistitem suspicere, & meminisse non rarò hominem fuisse. Num autem vngues gignantur ex osse & cute, addunt alij & ex carne? apertè derisit Galenus : gignuntur enim ex peculiari materia. sicut rostra, vngulæ, cornua. Quod ergò dixit Auicena gigni ex ossibus leuibus, intelligatur, ex materia simili ossi leui.

Vngues nõ sentiant. *2. de anato. administ. cap. vlt.* *3. de hist. animal. 9.* *2. de anat. citato.* *Prima 1. doct. 5. cap. 24.*

SECTIO SECVNDA.

CAP. DECIMVM.

Indicia autem singularum temperaturæ sumpto à cerebro initio, deinceps dicemus. Sunt verò quinque insita genera quæ ipsius naturam ostendunt. primum quidem totius capitis dispositio. Secundum verò sensibilium operationum virtus & vitium : & tertium actiuarum: quartum earum quæ tenent principatum: & quintum naturalium. Aliud verò genus præter hæc omnia, ea quæ extrinsecus aduenit alteratio. Et quidem totius capitis dispositio ex magnitudine & figura sumitur atque capillis.

Prosequitur propositum, particulatim tradendi signa sanitatis singulorum membrorum. Orditur autem à capite, siue seruans ordinem situs, quem medici etiam in tractatione morborum obseruant: siue dignitatis. nam licèt cor sit dignius ad vitam, cùm bene viuere, quod nobis per cerebrum inest, præstet simplici vitæ, quam cor tuetur: præstabit operatio cerebri operationi cordis. In tradendis autem cerebri signis duplici ordine progreditur: videlicet à signis ad significata, & rursum à significatis ad signa: quemadmodum enim quando inquirit agnitionem membri ægri, in primis duobus libris de locis affectis, docet quot sint species signorum indicantium corporis affectus, explicans qualis affectus singulæ signorum differentiæ ostendant: pòst in posterioribus quatuor tradit de quauis seorsum affectione, coniungens in quauis omnes species signorum eam indicantium: vt ita integra comparetur agnitio partis difficillimæ medicinæ, quæ in cognitione affectuum versatur: & sicut in ludo literario, initiatis pueris præscribitur ad discendum alphabetum recto ordine, & rursum conuerso,& permutato, vt initium sumatur ab y, cesset in a: ita hìc in agnitione sanitatis cerebri per classes suas distributæ, proponitur ea duplex exercitatio: primùm, per tractationem specierum indicantiùm: deinde per classes temperamentorum singulorum cerebri. nec ideò tamen bis vniuersa repetuntur, quia in vtroque ordine omittuntur nonnulla, & relegantur ad alterum. Primò ergo hic ex more præmittit diuisiones ad definitiones signorum afferendas. Secundò, capite vndecimo docet primum genus signorum. Tertiò, per sensus ibi locatos, docet reliqua signa. Quartò, ordine iam conuerso capite 13. iungit vniuersa signa temperati cerebri. Quintò, cap.14. signa calidi. Sextò, cap.15. signa frigidi. Septimò, cap. 16. signa sicci. Octauò, cap. 17. signa humidi. Nonò, cap. 18. de compositarum iam intemperaturarũ signis: calido & sicco. Decimò, cap. 19. signa docet calidi humidi. Vndecimò, cap. 20. signa frigidi sicci. Duodecimò, cap. 21. signa frigidi humidi. Hìc ergo proponit diuisiones necessarias huic sectioni quatuor. Prima, signa sanitatis cerebri alia indicant temperaturam ipsius, de quibus in prima parte huius secundi libri agendum est, alia compositionem & vnitatem, de quibus in calce huius libri. Secunda diuisio, indicantia signa temperaturam cerebri, alia sunt interna, alia externa. Tertia, interna sunt quinque videlicet: dispositio capitis, opera sensus, opera motus, operationes principes, operationes naturales. Externum verò signum est externa alteratio. Quarta, primum genus, quod appellabamus dispositionem capitis, secatur in tres species: in signum à magnitudine capitis, signum à figura capitis, signum à capillis. Quæ autem in scripta oratione peculiarem & longiorem considerationem exigunt, hæc sunt: quot numero sint capitis signa. Secundum, quis sit capitis in animalibus vsus. Tertium, quæ cerebri functio. Quartum, quale cerebri, de quo inquiritur, naturale sit temperamentum. hæc enim licèt paulò à litera remotiora ob euidentem doctrinæ vtilitatem cum difficultate coniunctam, oportunum locum disputationis hìc habere videntur: nam & vsus ita obtinuit: & non valdè in eo laborandum est, quo loco de quauis quæstione, sed quàm rectè agatur.

Signa capitalia quot.

De primo, quot sint differentiæ signorum attestantium capitis temperamenta: signa vniuersa salubritatis paulò antè reduxit ad genera tria, hìc ad sex: videlicet hæc sex ad illa tria referri possunt, licèt non oporteat referri: nam ibi texebat catalogum signorum optimæ sanitatis. Pòst signorum sanitatum lapsarum: sicut lib. de different. symptom. signorum morbidorum: hìc autem numerat vniuersas species signorum attestantium cuicunque sanitati capitis, siue bonæ, siue nequam. & sicut suprà post numerata tria signa optimæ sanitatis, essentialia quædam, nonnulla à casibus, ab operibus alia: superaddidit externum à repugnãtia ad morbos: ita hìc capitalia numerat signa, quibus pòst superaddit signum ab alteratione externa: coincidens cum eo quod à repugnantia ad causas morbificas priùs sumebat. quod autem pòst memorat signum à somno & vigilia, recensendum est inter actionum principum signa, iuxta tradita tertio de locis. Vocat autem ex his priora quinque innata, quia ex corporis ipsius notis sumuntur: postremũ externum, quia ex his, quæ extrinsecus succedunt cerebro, omniũ primum genus vocat dispositioné capitis, nõ significãs dispositionis vocabulo dialecticorũ more primã qualitatis speciem, sed id omne quod in capite sensu percipitur, ea sunt capitis quãtitas, figura, pili.

De

DE SECVNDO, quis ſit capitis in animalibus vſus. Quidam aſſerebant neceſſarium eſſe caput propter cerebrũ, nam ſine capite verum cerebrum eſſe negabant: ducebantur enim ex appellatione cerebri Græca ἐγκέφαλος, id eſt, in capite: quare, ſi quando cerebrũ extra caput continetur, non auſi vocare encephalon, vocant encephalo proportionale: non ſecus quàm in quibus animalibus vitæ principium & origo non obtinet figuram & ſitum cordis, compellabant id principium cordi proportionale, non cor, eſtque phraſis Ariſtoteli conſueta. Sed meritò reprobata Galeno: nam nomina horum membrorum conueniunt illis ſecundùm ſuam ſubſtātiam, vbicunque ſint, modò habeant eandem facultatem: quare ſicut oculus, licèt in facie ſit, ſi non habet facultatem videndi, non eſt oculus niſi æquiuocè: ita ſi pars habens facultatem videndi, alibi quàm in facie locetur, adhuc dicitur oculus, non proportionale oculo. ſic & cerebrum, vel encephalos, non proportionale encephalo, dicetur pars illa frigida alba mollis, facultate ſua prædita vbicunque ſita ſit. Vſus ergo capitis non eſt continere encephalũ: cùm ſubſtantia, & facultas, vſusque encephali etiam ſine capite conſeruetur, vt in mollibus & teſtaceis piſcibus experimento comprobatũ eſt. factúmque eſt caput, ſi Galeno credimus, propter oculos: nam oportebat oculos locari in ſublimi corporis ſede, & vndique oſſeo integi munimento: argumento ſunt ſpeculę, quas ideò excelſas conſtituunt: & cancri capitis expertes, quibus in prælongis ceruicibus in conſpiciendo attollendis oculis, idcircò natura inſeruit: vt perpetuò animalia ex excelſo loco proſpicerent. Quia autem viſus, vtpote ſenſus minutiſſimorum tenuiumque idolorum, requirit neruum molliſſimũ: talis non poterat eſſe niſi cerebro proximus, atque adeò coniunctus (per diſtantiam ſiquidem & receſſu à cerebro, denſatur neruus omnis, dureſcitque) ne longo itinere gracile membrum ſimul & molle periclitaretur: oportuit cerebrum, neruorum originem, iuxta oculos locari. Quoniam igitur oculi eminētem locum neceſſariò obtinuerunt, & oculorum gratia cerebrum: cerebri gratia, oportuit reliquos ſenſus ſuprà locari: ne nerui ſenſorij longiore interuallo concreſcentes parum idonei ſenſationibus redderētur: oculos autem cum cerebro & reliquis ſenſoriis iunctim caput vocamus. Verùm (dicendũ eſt enim licèt à Galeno nonnihil alienum ſit) non ſolùm oculis, ſed & reliquis ſenſibus benefacit ſitus ſublimis: nam vox meliùs auditur ab excelſo loco prolata, quàm ab imo: nec enim multi obices intercedunt, & aditum excludunt: & olfactus aſcendentem vaporem commodius recipit quàm deſcendentem: ſic guſtus alimenta parte ſuperiore ingerenda: aptius ſiquidem inferna deiicienda erant. ſed, quod maioris momenti eſt, non videtur ea cauſa præcipua creandi capitis, quam Galenus docet, vt oculi in ſublimi locentur. Cùm enim caput plurimis brutorum inſit, & tamen non procerius reliquo corpore: cauſa creandi capitis aliunde petenda eſt. nam ſi in pectoris frontiſpicio truncato capite, brutis omnibus, quæ innumera ſunt, locarentur oculi: non minus quàm modò proſpicerent. Cauſa ergo creandi capitis (ſi quid ſentio) eſt maior commoditas & perfectio ſeparādæ animalis facultatis à vitali: ſicut vitalis à naturali diſtinguendæ cauſa, thorax animalibus datus eſt. Sicut enim in imperfectis, vt plantis & quibuſdam animalium, per totum permiſcentur facultates, vt & oſſa cum carnibus in vnam mediocritatem: eò quòd non habeāt exactam aut partium varietatem, aut facultatum integritatē, ita in perfectiſſimis præſtat ob varietatem trium principalium, quibus animans gubernatur, & temperamēti diuerſi ſingulis accommodi: ſimul & ad opportunam cuiuſque facultatis in corpus per proprios canales diſtributionem: vt ſitu diſtarent mutuò.

Quis capitis vſus. — *8. de vſu part. 1.* — *8. de vſu part. 5.* — *2. de part. animal. 8.*

CVR autē eo ordine tres vētres diſpoſiti ſunt: vt ſupremũ obtineat animalis facultas, mediũ ſpiritalis, poſtremā naturalis? Sanè decuit multis de cauſis: primũ oportebat plurimum ſeparari, vim cogitantē ab alimēti officinis: crebri enim alimēti halitus interturbant intelligentiā: eò fit, vt venter craſſus non gignat tenuem mentē, & pueri ob immodicum alimenti motum ſapientiæ inepti ſint. Accedit & illa cauſa altera: calor multus ſpiritalium neceſſarius ad opera vtriuſque facultatis animalis, & naturalis, ita commodè communicatur vtrique, ſi in medio locetur amborum. Poſtremò, quia ſenſus omnes, & maximè viſus, in prora corporis exactiùs iudicant: maximè autem accedente collo reddi poſſunt ſublimia: è contrario excrementa alimenti, tanquàm grauia commodiùs in imo reſident qua & excernuntur: media igitur pars ſpiritalibus membris conueniet.

Cauſa ſitus principaliũ. — *7. phyſic. cap. 3.*

SEQVI-

Quis cerebri vſus. *2. de part. animal. 7.*

SEQVITVR vt indagetur cerebri ipſius munus & operatio, ſi quæ eſt. Ariſtoteles opinatur formatum eſſe cerebrum gratia moderandi caloris animalium ſanguineorum: nàm cùm altio & motus propria animalium munera non perficiantur commodè alia qualitate quàm calore: calor autem non quiuis eſt appoſitus ad peragendas eas functiones, ſed cum temperamento: creauit in ſubſidium moderandi caloris cordis, frigidiſſimum cerebrum. Argumenta Ariſtotelis ſunt, quòd ſit cerebrum pars corporis, maximè exanguis. Et quòd natura (cũ ſoleat contraria inuicem iungere) ne immodicè excederet frigiditas cerebri, adiunxit illi dorſalem medullam: quæ communi medullarum ratione calet. Et quòd in homine creauit cerebrum omnium maximum, quia & cor calidiſſimum. Sed meritò reprobatur à Galeno: non enim agnouit Ariſtoteles, vt qui non exactè perſpectam haberet hominis fabricam, cerebri vſum, ſicut nec ſtructuram.

8. de vſu part. 3.

Ratio prima

Nam quid impediebat quo minus cor ea caloris moderantia crearetur, qua non egeret refrigerationis cerebri ſubſidio: nam & reliqua membra iam inde ab ortu temperiem habent, ſuis functionibus accommodam, quam tota vita ſuis facultatibus citra externa adiutoria conſeruant. quòd ſi igneus cordis calor ob eximiam vim ne deurat, requirit alienum refrigerium: promptiſſimum erat ex externo aëre parare ſufficiens: poterat enim natura creare aſperam, latiorem, ita vt eſſet aëris capacior: non mutuari frigiditatem à membro longiſſimè diſtante, & interuallo medio oſſibus vallato, & præſenti ſuo temperamento, (quod ſolùm ad cor accedit) multo remiſſiùs frigente quàm aër etiam æſtiuus.

Secunda.

Præterea, ſi ſolam ex genito cerebro refrigerationem aucupatur natura: quorſum mira cerebri ſtructura, ventriculorum, neruorum, camerati corporis, infundibuli, plexus: ſi eſt inſtar glaciei cuiuſdam in ſolum vſum refrigerandi creatum? Eſt ergo vera ſententia creatum eſſe cerebrum, vt in ſe ederet actiones internorum ſenſuum: In reliquis verò membris ſenſuum & motionum arbitrariarum opera. Non eſt tamen negandum ei qui ſemel agnouit dignitatem & munus cerebri, frigiditatem illius conferre maximè refrigerando ſpiritui vitali: ita vt ex vtroque principio paretur aptiſſimum motus & ſenſus inſtrumentum: niſi enim validus calor ſanguinem attenuaret, ſpiritus generatio nulla foret: ſi cerebri frigiditas non attemperaret genitum ſpiritum, ebullitio illius temerarios motus & ſenſationes induceret: ex vtroque verò principio, facto in ſpiritu moderamine vſus animalibus comparatur: decuitque vt in mutua hac opera cor infrà, cerebrum ſuprà locaretur: vt ſpiritus à corde ebulliens natura ſua ſurſum facilè feratur: in cerebro verò & refrigeratus & denſatus deorſum in corpus ſomni & quietis inducendæ cauſa detruderetur. Coniecturæ verò illæ Ariſtotelis inualidæ ſunt, nec prorſum veræ: dorſalis enim frigus apertiſſimis conuincitur teſtimoniis: quare fruſtrà ſumit ad moderantiam cerebro adiunctam fuiſſe. Quòd verò cerebrum homini ampliſſimum conceſſum eſt, factum eſſe vero ſimilius eſt, propter multiplices cogitationes & operationes principes, quibus multis numeris vincit bruta.

Quale cerebri temperamentum.

POSTREMO agendum eſt de temperamento cerebri: difficile eſt autem indicare quomodò per tactum membrorum temperatura medicis agnoſcatur: nam in mortuo non apparet temperies ex corde influens: in viuo ſentitur non ſola à corde influens cum innata, ſed etiam tertia ex coalternatione vicinorum membrorum, humorum, vaporum, ſpirituum. Cùm ergo vniuerſa ſint, quæ de quouis membro conſiderari poſſunt, temperamenta tria, id inquiritur, cùm de quouis membro inquiritur abſolutè temperamentum, quod conſeruandum eſt. Eſt autem conſeruãdum id quo cum membra operantur: operantur membra non cum ſolo innato, ex elementis componentibus conflato: non abſolutè cum influente, & tertio per coalternationem: ſed cum eo quod in quouis membro factum eſt, fixum, & in naturam verſum: tale eſt innatum, aliqua tamen ex parte mutatum per reliqua duo. nam influens, & ex coalternatione ferè eſt fiens in membro. Rem ita ſe habere ex eo colligas licet: quòd Galenus indagans membrorum ſingulorum temperaturas, quandoque cauet ne vlla extranea temperies miſceatur innatæ: quandoque è contrario conſiderat quid ex vicinorũ commercio pars patiatur: idcirco ad ferendum iudicium de membri tacti temperamento, expectat exhalationem vaporum immutantium, aut ſaltem quòd cogitatione fingatur menſura caloris aſcititij, & fientis, ſeparenturque ab innata: quam ſolam rimari videtur, cùm non admittat eam

ſolam,

ſolam, ſed quicquid etiam ex commercio aliarum duarum factum eſt: quomodò in pituita tangēda expectat, quòd ceſſet in ea calor ex vaporū commercio impreſſus. In cute, quòd tangatur in continente temperato, ne imponat impreſſa qualitas à continente. In cerebro aperto, exhalatio vaporum. & tamen quandoque videtur admittere talia temperamenta aliunde contracta: cùm non admittat niſi partem eius factam, quanta iam abiit in innatam: ita vt cùm innata vnum conſtituat actionis principium, vt quando de vaſis ait: quomodò erunt frigida cum tam perpetua ſanguinis vicinitate: & de cerebro, quomodò erit frigidum, conuerſans cum tanta copia calidorum vaporum, & ex omni parte choroide cinctum valde calente. Recipit ergo in temperamento membri indicando innatum cum ea portione influentis à corde, & per coalternationem reliquorum omnium membrorum, humorum, ſpirituum, vaporum, continentis, quæ iam tranſiit in factum: exempli cauſa, vbi ex diutina in certa patria mora contractum membris eſt aëris temperamentum, verſumque in habitudinem: tale iam cum innato inſtrumentum eſt operum omnium naturę, & id iunctim conſeruandum eſt: à quo ſi labatur, ægrotat. In hanc ergo formam ſi indagetur cerebri temperamētum, Galenus putat eſſe humidiſſimum, ita vt in humiditate ſoli adipi concedat: In actiuis verò tanto eſſe frigidius cute, quanto eſt magis exangue: cùm ergo in eo non plurimum vincatur à cute, non valde recedit per frigus. Vnde apparet catalogum Auicenæ frigidorum vt cerebrum, humidorum vt hepar, non eſſe elaboratum: cùm cerebrum ſit humidius hepate, & humidius quàm frigidius. minus recipiendū eſt quòd Iſacius ſcribit, eſſe naturaliter calidum humidum, vtpote medullam: frigidum verò ex accidenti gratia vaporum in caluaria concreſcentium: nam nec cerebrum, nec dorſalis ſunt ex medullarum genere niſi æquiuocè: quod rectè contra Ariſtotelem pronunciauit Auerrous Peripateticæ Scholæ ſectator eximius: partim, quia ad ignem non liquantur inſtar medullarum, ſed aſſantur: partim, quia teguntur duabus membranis, à quo longiſſimè abſunt medullæ pinguiſſimæ, & citra interpoſitam membranam nutriētes oſſa. Nec pugnat cum hac ſententia, quod ſcribitur ab eodem Galeno cerebrum ad aërem etiam æſtiuum nudatum lædi, quia refrigeratur: vnde videtur colligi eſſe cute calidius. Si enim aër æſtiuus calidior eſt cute, aër autem æſtiuus refrigerat cerebrum, videtur cerebrum cute calidius. non pugnat, inquam, cum dicta ſententia, eò quòd accidit refrigerari & lædi cerebrum ab eo aëre triplici de cauſa. Primò ob copiam vaporum calefacientium cerebrum, & ita ſolùm colligitur temperamentum cerebri fiens ex coalternatione, eſſe calidius aëre æſtiuo, & proinde cute, quod non negamus: ſicut ex tactu eius colligitur. Deinde læditur ob diſſuetudinem, nam & dorſum nudatum ad aërem æſtiuum frigeſcit, licèt non ſit calidius dorſum eo aëre. tandem cùm in nudato capite ſit copia cerebri, membranarum, neruorum, quæ omnia natura ſua valde frigida ſunt: nil mirum, ſi, ſicut dentes & reliqua intenſi frigoris, à ſimili etiam remiſſiore intendantur in frigore. cerebrum ergo ſuo temperamento, quod medici conſiderant facto, magis humidum, minus frigidum eſt: præſenti autem conflato ex triplici temperamenti genere (quod tactus iudicat) calidum. nec ideò ſequitur non inducere ſomnum per refrigerationem, nec refrigerare vitalem ſpiritum, dum illum in animalem commutat: ſiquidem ea operatur facto temperamento, quo ſpiritum coquit, quod oſtenſum eſt ad frigidum inclinare.

1.de tēper. vlt. 8.de vſu part.2. 2.de tēper. Cap.1. 8.de vſu part.2. 1.de temp. vlt. & li.2. Cap.1. Prima 1. doct.3. Cap.1. Vniuerſ. dicr.ca.16. 2.Collect. ca.3. et 12. 8.de vſu cap.2.3.

CAP. VNDECIMVM.

Paruum igitur caput vitioſæ conſtitutionis cerebri propriū eſt indicium. magnum verò non neceſſariò indicat bonam [1] *cerebri compoſituram. Sed ſiquidem ob inſitæ virtutis robur, quæ multam atque optimam materiam afformauerit, eueniat: optimum eſt ſignum. at ſi ob materiæ tantùm multitudinem, haudquaquam bonum. diſtinguenda verò ſunt hæc & ex figura ipſa, & ex his quæ ab eo habent ortum: à figura quidem ipſa, ſi concinna. Semper enim hoc bonum eſt ſignum. Ex his autem quæ ab eo ortum habēt, ſi valida eſt ceruix.* [2] *Et ſi aliis oſſibus optimè cōſtet: atque omnis præterea neruoſa ſubſtantia boni ſit habitus, & robur habeat intentum. Propria autem capitis figura eſt, ve-*

eſt, veluti ſi excogitares ſphæram exquiſitè rotundam, ex cera conſtructam, paulatim vtrinque depreſſam. In hac enim neceſſe eſt, vt [3] poſteriores prioreſque partes plus gibbæ fiant, quàm ſphæræ conueniat: quæ verò vtrinque conſiſtunt, magis rectæ. Quòd ſi ea quæ ſecundùm occiput eminentia minuatur: ſimul intueri oportet neruos, atque ceruicem, vnà cum oſſibus aliis. nam ſi ſecundùm naturam conſtiterint, materiæ defectu, non virtutis imbecillitate contingit. Illis verò non rectè ſe habentibus, principium eſt debile. Sed magna ex parte defectus qui occipiti eueniunt, conſequitur eorum quæ antè diximus, imbecillitas. rariſſimeque aliter euenire conſueuit. Caput etiam, quod ſecundùm occiput in acutiem tendit, animaduertere oportet, iiſdem adhibitis diſtinguendi rationibus, quibus anteà in capite grandiore facto vtebamur. vt plurimùm verò, & hîc [4] optimum eſt ſignum figura concinna eius partis quæ cerebro adhæret, quam nonnulli medici poſterius cerebrum appellare conſueuerunt, quemadmodum & poſterius exiſtit ea ſutura, quæ Græcæ literæ Λ formam habet præfinitam. Eſt verò huiuſmodi pars ſpinalis medullæ principium: & eius ratione neruorum omnium, qui actionibus obſeruiunt. Ipſa autem pars poſterior per ſe ipſam, paucos admodum ſenſitiuos obtinet neruos, plurimos verò actiuos. Quare vbi bene fuerit affecta vtraque pars, robuſtas habebunt eas quæ ab ipſis deriuationes. Eædem quoque diſtinctiones adhibendæ ſunt ad partes capitis anteriores ad frontē attinentes, quæ etiam ad poſteriores, earundemque & paruitatem & magnitudinē inſpicere oportet, atque itidem figuram.

Primum genus ſignorum cerebri, quod modò proſequitur à capitis diſpoſitione, ex magnitudine ſumebatur, figura, capillis, hoc genus exequitur: niſi quod de pilis ſermonem prætermittit ob prolixitatem ad capita ſequentia, vbi ſeorſum ſigna ſingulorum temperamentorum recenſentur. Primò ergo ex magnitudine ita indicat, minus moderato ſemper prauum: maius aliquando bonum, ſæpiùs malum. diiudicatur ex figura & ortis: nam figura bona & orta robuſta arguunt amplitudinem capitis nō eſſe reprobam: contraria confirmant prauitatem. Secundò explicat naturalem capitis figuram: ſphæram ceream (nam ea facilè comprimitur) à lateribus vtrinque modicè compreſſam. Tertiò iudicat de paruitate partium capitis: nam quia figuram explicauerat, non accedens iam ad ſecundam ſpeciem diſpoſitionum capitis, ſed quaſi neceſſariò ad primam ſpeciem, quæ ex magnitudine ſumitur: ideò procedit ad explicandam paruitatem partium capitis, in qua occipitis eminentia deficit, de qua pronuntiat ferè eſſe reprobam: quando tamen iungitur probatis figuræ & ortis, minùs culpá meretur. Quartò tranſit ad amplam occipitis eminentiam, de qua ex eiſdem diſtinctionibus, vt in magno toto capite iudicat, explicans orta ab occipite, non eſſe omnes æquè neruos: ſed dorſalem cum motoriis neruis, pauciſſimis autem ſentientibus. Quintò de eminentia anteriore tantundem pronunciat, ſiue paruitate excedat, ſiue magnitudine, explicans orta à ſincipite, faciem, & ſenſus in facie ſitos, viſum, olfactum, auditum, guſtum.

1. *Cerebri compoſituram*] Legendum eſt [*conſtitutionem*] nam eodem verbo κατασκευῆς vtitur hîc & paulò antè: compoſitura autem magis importat organicam naturam, de qua modò ſermo non eſt.

2. *Et ſi aliis oſsibus optimè conſtet*] Quidam fruſtrà emendant [*Si cum aliis oſsibus bene compoſita ſit ceruix:*] ſenſus tamen authoris in ſcriptis verbis eſt, colligendum eſſe robur cerebri ex robore non ſolùm ceruicis & neruorum, ſed & reliquorum oſſium corporis, propter mutuum oſſium reſponſum.

3. *Poſteriores prioreſque partes*] Rectè habet: non, quod alij codices ſub disiunctione [*priores'ue partes*] habent.

4. *Optimum eſt ſignum figura &c.*] Lege [*bonum ſignum eſt cerebelli concinna figura, quod quidam medicorum poſterius cerebrum vocant: ſiquidem retro eſt, ſeparatum lambdoide ſutura.*]

Sequitur vt explicata ſeries, ſi quid habet controuerſum, introſpiciamus, habet enim

multa. Primum, num meritò in vniuersum culpanda sit capitis paruitas. Secundum, quot sint capitis figuræ. Tertium, num rectè numerentur ab authore orta à capite. Quartum, num orta, quod scribit, attestentur suis principiis.

DE PRIMO, Num perpetuò reprobum sit paruum caput: multa possunt nos ab assentiendo remorari, nisi explicentur sigillatim. potest enim ex pauca materia, sed temperata, formari caput: oportet ergo exploratam habere huius sententiæ causam. ideò enim in omni membro habente sua natura cauitatem reprobatur paruitas, laudatur amplitudo: quia amplum sufficienter recipit materias, vel membra continenda, & citra periculum vel obstructionis, vel motus necessarij: quare non solùm praua est paruitas, quæ in omni trina dimensione intelligitur, sed & longitudo ob defectum duarum dimensionum, vt in capite, ventriculo, ceruice, pectore. Ad quem sensum explicant multi Galenum hîc, quasi in paruo capite incuset prauam compositionem. Verum cùm hîc fuerit pollicitus tradere notas solius temperamenti, seruans notas compositionis ad libri finem; necesse est intelligere ex magnitudine, quo signo hîc vtitur ad temperiem agnoscendam, sumi etiam ad temperiem coniecturam: licèt propter materiæ affinitatem possit simul de compositione inquirere. Agnoscitur ergo ad hunc modum ex magnitudine proba temperies, ex paruitate mala: nam cùm minus moderato caput prodierit, vel causa est in formatrice eius debili, quæ sufficientem materiæ quantitatem ad formationem allicere non potuit, vel materiæ trahendæ pertinacia, quæ trahenti facultati obsecuta non fuit: quorum vtrunque necessariò arguit partis intemperiem. siquidem imbecillitas facultatis ex intemperie partis est, in qua facultas cõsistit: pertinacia autem materiæ vel crassities est, vel inconcoctio. ex oppositis autem causis magnitudo concinnæ figuræ iuncta, temperamento attestatur. Sed instant, oculus paruus præfertur magno: cur ergo non & caput? Sed in oculo ratio est peculiaris, cur paruitas supra magnitudinem commendatur, non supra mediocritatem; videlicet, paruus confert visui, non spargens spiritum. quæ ratio in cerebro deficit: nam & exactè inspecturi oculis conniuemus ad angustandã pupillam. prætereà paruitas oculi non commendatur simpliciter ad omnes functiones, sed ad solum visum. Adde, quòd oculus non est membrum habens cauitatem vt caput. Addunt ex Aristotele, frons angusta indicat prudentem hominem: magna vero segnem. cùm tamen Aristoteles facilè mobiles dixerit esse angustæ frontis homines, non prudentes. Amplitudo autem frontis non est mirum si damnatur: siquidem & hîc magnitudo sæpe reprobatur supra mediocritatẽ. Præstereà citant ex tertio probl. qui minores sunt capite, prudentiores sunt: vulgò explicant caput paruũ per inopiam carnis & crassitiei caluariæ, quia minùs grauat efficere prudentiam in hominibus, si ad bruta conferantur. quin & intra speciem humanam in homine parui capitis collato ad hominem magni: paruitas tamen capitis propter paruitatem caluariæ, de qua hîc sermo est, magis lædit quàm augeat prudentiam. Si tamen res grauiter expẽdatur, in specie humana paruitas & magnitudo capitis non pendent ex aucta carne, cùm in eo minima sit inter homines varietas: sed ex caluariæ amplitudine. Quare satiùs concedetur paruum caput ferè excellere prudẽtia, eò quòd tales sunt cogitabundi, & in discursibus celeres, propter angustiam loci, in quo spiritus mouẽtur: non tamen ideò absolutè est melius id caput omnibus operationibus, quod hic considerat Galenus: imò nec etiam ad principales functiones, cùm virtus illarum non sit celeritas discursus, sed firmitas & mediocritas cogitationũ. Auget dubitationem, quòd in equis præfertur caput paruum: in illis tamen non quæritur imaginatio valida, sed validus motus, qui ex robusta ceruice (quæ in equis laudatur) originem habet. Sed superest & illud excutiendũ, cur de toto paruo capite simpliciter pronũciet malum: de paruitate sincipitis & occipitis addit consideranda esse figuram & orta. Opinor: paruitas totius capitis indicat paruitatẽ omnium ventriũ, ideò semper reprobatur: vnius autem partis paruitas licèt ferè sit reproba, non ita necessariam arguit maliciam, quia alter venter amplus supplere potest. Neque nos moueat quòd in 6. epid. de toto paruo capite addit, etiam post agnitam paruitatem considerenda esse orta. Non enim caret vitio locus, & legendum est, ἐκ περιουσίας, ex abundanti consideranda esse orta in paruo capite, significans ex illis colligendam esse quantitatem maliciæ: nam malicia in genere ex sola paruitate sufficienter agnoscitur. Nec

Margin notes: Paruum caput an semper malum. — *6. epid. com. 3.* — Obiectio prima. — Secunda. *1. de hist. animal. 8.* — Tertia. *Probl. 3.* — Quarta. — Quinta. — Sexta. *Com. citat.* — Septima.

magis vrget, quod suprà absolutè scripsit concinnam figuram bonum esse signum: hîc verò non semper, sed vt plurimũ: siquidem de quouis medico indicio bono pronunciari potest, semper esse bonum, quasi significet perpetuò bonũ aliquod, vt coctio vrinæ semper est bonum in hoc sensu: In alio verò, vt bonum dicit certitudinem boni euentus, de nullo potest pronunciari, nisi, vt plurimum bonum: vt coctio vrinæ, vt plurimũ bonum. nimirum quia ferè terminatur ad sanitatem: eò quòd signa agnoscendi, nisi multa iungantur, quod Galenus docuit, nunquam efficiunt certam scientiam. Quod si pergant interrogare quale intemperamentum colligitur ex paruitate? quidam aiunt, si paruum, siccum est: si etiam turpe, frigidũ: si pulchrũ, calidum. Magnum verò caput, humidum est: si simul turpe, frigidum: si pulchrum, temperatum. Alij negant, quia potest paucum esse, humidissimũ tamen, vt gutta aquæ. Illud certiùs definiri potest: paruum caput necessariò siccum est, prout siccitas molem importat per humidæ substātiæ inopiam, sicut & oculi parui. humida enim membra, quò maiora, eò humidiora sunt: ita fit, vt in humano genere caput sit humidissimum, quia grande est brutis collatum. Sic inter homines ipsos grande caput collatum reliquis hominibus est humidum quantitate, licèt qualitatis intēsione non oporteat. Quoad actiuas autem paruum indicat debilem informatricem: fit autem debilis à quouis intemperamento, atque ita de temperamento natiuo colligendum esse videtur. nam quod consequitur ad paruitatem temperamentum, fere calidum est propter perpetem & celerem in angusto loco motum. turpitudo autem nascitur à quouis intemperamento seminis: sed frequentius à defectu qualitatis maximè facientis ad formationem, cumque ea calor sit, sæpe frigori iungetur deformitas.

Libr. de plen. vlt. cap. Octauâ.

Quot sint capitis figuræ. *9. de vsu cap. 17. 2. Collect. cap. 11.*

DE SECVNDO, quot sint capitis figuræ: naturalis figura sphærica est, cum compressione laterum vergente ad anticam partem: quod postremum Galenus non recensuit. causa rotunditatis, quia oportuit esse magnũ, vt sufficeret tam multis actionibus, non ponderosum tamen: ideò figuram habuit capacissimam. Addit Auer. etiam ob robur: ita enim rotundæ turres ad robur faciunt. adde etiam ad faciliorem capitis circumuersionem. Compressionis autem laterũ, vel, quod idem est, oblongæ figuræ causa est: quia protuberat cerebrum retro in dorsalem, antè in opticos & carunculas mammillares. videlicet, quia sensus oportebat eò vergere, quò & motum prosequendorum, quod est ad anteriora: dorsalem verò retro, quia sciebat egere dorsalem osseo munimēto, quo & egebat pars postica ad securitatem, vtpotè visu destituta. Cur autem laterales compressiones antrorsum vergant, vna causa est, quòd processus dorsalis est multo crassior quàm neruorum faciei: altera, quia in ea figura constituitur sinus quidam, in quem aër ex anteriore parte accedens impingit: vt ita per moram cogatur maiore impetu aures ingredi: ideò enim auriculæ multo magis prominent parte posteriore quàm antica, vt eum sinum ampliorem constituant. Est & tertia causa quare ad antica vergit compressio, quia ita non sunt ossa temporum impedimento oculis maiore circulo conspecturis. Innaturalis autem figuræ species quatuor numerantur: prima, in qua deest anterior gibbus. Secunda, in qua posterior. Tertia, in qua vterque, ita vt maneat rotundum. Quarta, innaturalissima, in qua extuberat ad latera. quam, ceu summè recedentem à natura, putat Galenus non dari cum vita: sed vidit Conciliator, & Vgo hîc, & Vesalius. Sed quomodò non meminit in ea enumeratione de excessu vnius, vel ambarum eminentiarum: & de capite, quod sursum in acutiem vergit, de qua videtur locutus Hippocrates 6. Epid. quod propriè videtur acuminatum, Græcè φοξὸν. Illud dicendum est; acutum caput, vel acuminatum appellamus quod aspectu ipso vergit vel ad vnam eminentiam, vel ad vtranque: id quod accidit vel ex defectu, vel ex abundantia: quandoque, quia increscit eminētia, quandoque quia deest opposita: nā deficiente vna, altera pars, licèt naturalis, videtur increuisse. Ideò 6. Epid. acutum semper est innaturale, sed non semper prauum. Sed siquidē acuties ex defectu orta est, mala est: si ex excessu, non semper mala, sed ex dictis distinguenda. Addit, excessum occipitij magis toleratur propter magnitudinem dorsalis inde orientis, quàm sincipitis. Ergo ad obiectum vniuersim secantur figuræ capitis in naturalem, rotundam, acutam: rursum acuta in abundantem, & deficientem: hîc similiter meminit tam de deficientibus, quàm de auctis eminentijs: non tamen meminit de acuto in altum vergente, cuius palatum

9. de vsu citato.

Concil. different. 79. Vesal. lib. 1. cap. 5. Com. 3.

6. Epid. citato. Cap. citat.

concauum eſt, & dentes conuerſi. 6. Epid. 9. autem de vſu part. quia ſola diuidebat *Cap.citato* acuta per defectum, ſolas quatuor figuras initio dictas memorauit. Sed videtur du- Obiectio. rum, quòd ex figura iudicat de temperamento contra ſecundum de temp. vbi refellitur *Cap.14.* ea indagatio: allata ratione, quòd figura ſequitur principium diuinius: quare ex ea non licet colligere temperaturam. Solutio, mores ſequuntur temperamentum, compoſitio mores: ideò à primo ad vltimum ex compoſitione licet ſignificare ſupra temperaturam: quod phyſiognomici quandoque faciunt, ex compoſitione coniectantes mores & temperaturam: licèt non certò ex vno indicio. quare potuit ſimiliter Galenus hîc numerare inter alia ſigna temperaturæ etiam figuram, licèt ſequatur principium diuinius, id eſt, doctrinam informatricis: non ſimpliciter temperaturam agentem. Sed certior ſolutio eſt, quòd ex figura non arguit ſimpliciter & vniuerſum ſupra temperaturam: ſed ex concinna figura ſupra robur informatricis, & è conuerſo. quia autem robuſta informatrix ſemper iungitur bono temperamento, ideò colligit per accidens ex figuræ concinnitate bonam partis temperaturam. *2.de ſcie cap.2.*

SEQVITVR ordine tertium, num rectè numerentur orta à capite, dorſalis, nerui, Orta à capite qualia. ceruix, & reliqua oſſa: hæc enim numerat Galenus. inter quæ dorſalis eſt paulo frigidior & ſiccior cerebro, ſicut nerui dorſali: partim, quia deſtituuntur magnis ventribus ple- *2.de temp. 8.* nis multo animali ſpiritu: partim, quia non habent exhalationem à toto aſcendentem calidam humidam: partim, quia ob amplitudinem & ſitum cerebri ſupra os baſilare, potuit creare ipſum longè mollius reliquis duobus. de neruis autem opinatur Galenus, ferè motorios oriri à cerebello, ſenſorios à cerebro: formatumque eſſe cerebellum multo durius cerebro, vt eſſet origo motricum, quos tanquam actiuos oportebat eſſe ſicciores. addit creatum eſſe cerebellum, indiuiſum ventribus, quia ab eo erat proceſſura dorſalis indiuiſa. Iungit etiam ſuperioribus, idcircò ad viſcera vniuerſa & inteſtina mandari neruos, non à proxima dorſali, ſed à longinquo cerebro: quia oportebat viſcera frui neruis, non ad motum deferendi corporis, ſed ad ſenſationem noxij moleſtantis. *16.de vſu cap.3.5.* Quæ omnia ex rerum euidentiis manifeſtam patiuntur contradictionem: nam cerebri partes & cerebelli mollicie non diſtant, ſed quædam cerebri partes ad celloſum corpus magis denſantur, reliquæ omnes pari conſtant ad tactum mollicie. nec verum eſt oriri neruos motorios à cerebello ſimul & dorſalem, ſenſorios vero à ſincipite: imò tam ſeptem neruorum paria, quàm ſpinalis à cerebro ipſo oriuntur, prope quartum ventrem, vbi ſpiritus mandandus continebatur elaboratiſſimus: cerebellum autem duobus tantùm quaſi punctis dextro & ſiniſtro hæret cerebro. quare & quod addidit, ideò cerebellum vnum factum, vt dorſalis vna prodeat: non ſecus reprobum eſt. facilè eſt autem ſeparare cerebelli ſubſtantiam ſpiris obuolutam & fuſcam, à cerebro anfractuoſo & plurima parte albiſſimo. quod autem neruos ad viſcera à cerebro deduxerit, non à dorſali, non eſt cauſa quam refert, vt haberent ſenſum exactiorem: nam cùm à dorſali mandet neruos ad cutem multò exactius ſenſuram occurrentia, potuit maiore vſu, ſiler à dorſali explantare ad viſcera. Sed prouidit firmitudini neruorum, quorum proceſſus multò quàm vaſorum magis in via periclitatur, ob eximiam moliciem & tenuitatem contentæ medullæ: quare ſicut dorſali, id eſt, trunco neruorum peculiare tegumentum oſſeum conſtruxit, & à dorſali implexos neruos non diuidendos in ramos deduxit: ita ad viſcera (quæ omnia pendebant, & firmiter cohærebant cum gula & aſpera arteria, & per illa media cum palato & cerebro) tutiſſimè mãdauit deorſum à cerebro neruos, quos à dorſali parùm tutò mandaſſet: nam cùm viſcera non cohæreant coſtis, nec vertebris, nec muſculis: quæ membra recipiunt à dorſali ramos, non potuit ſine fracturæ periculo à dorſali expandi neruus ad viſcera. De oſſibus autem ſcribitur 6.Epid. à capite oſſium *Sect.6.* naturam æſtimato: non quaſi oriantur oſſa à capite, ſed quia oſſa κώλων, id eſt, artuum, *com.24.* brachiorum ſcilicet & crurum reſpondent proportione oſſibus, quibus articulantur: videlicet, oſſa brachiorum humero, oſſa crurum ſacro, oſſa autem humeri, & ſacrum, vertebris reſpondent, quibus & cohærent, vertebræ dorſali, dorſalis cerebro, cerebrum caluariæ. quare vniuerſa corporis oſſa magnitudine reſpondent capitis magnitudini. cùm ergo oſſa omnia ſpecie eadem ſint, & quantitate mutua conueniant, meritò coniectamus ex robore oſſium corporis, robur caluariæ, ex imbecillitate imbecillitatem.

licèt enim infrà fateatur musculos corporis non omnes necessariò eodem insigniri temperamento. In ossibus ferè non eueniet, quia & ossa omnia inuicem articulantur, & magnitudinis æqua proportione constant.

Num orta principiis respondeat. QVOD verò quarto loco scriptum est, orta attestari principiis, & è conuerso, habet dubitationem, cùm nonnulli præclaro ingenio præditi oriantur, vel cæci, vel surdi; & neruus natura siccus ab humido cerebro oriatur. Diluitur: cùm orta similia sint in substantia suis principiis, vnde oriuntur; & vis informatrix statim à formato principio conuertatur ad ortorum formationem: ferè accidet, vt non distent inuicem, sed sibi mutuò attestentur & respondeant. potissimùm autem id obseruabitur, vt si orta valida sunt, multo validior credatur fons & origo: quo pacto enim vis erga canales diligens, negligenter formauerit principale? Ergo ingeniosus non necessariò capite valet, imò è diuerso plures prudentissimi capite sunt imbecilli. Deinde etiam fieri potest vt cerebrum nobile formetur, orta autem oculi, vel aures deficiant. Tertiò, fit etiam vt qui non obtinet ab ortu valdè integram intelligendi vim, ob sensuum defectum, ex accidenti reddatur perspicacior, vniuersa animi vi intrò se conferente. Ad alterum, sicut cerebrum constat ex membranosa substantia circundante sicca, & interna medullari humida, ita & neruus. Adde responsum ortorum ad principia non esse intelligendum absolutum: sed ita, vt si in suo genere principium, verbi gratia, cerebrum labitur à temperato cerebro per calidum, coniectemus neruos ex eo cerebro oriundos à temperatis neruis per calorem desciscere.

Et sensus ibi locatos; visum, gustum, atque odoratum: hæc enim se inuicem indicant atque attestantur, & quæ à principiis oriuntur, principij virtutem, vel vitium; & principium eorum quæ ab ipso nascuntur. Earum autem operationum, quæ obtinent principatum, virtus ac vitium, sunt ipsius principij [1] seorsum tantummodò indicia. Voco autem operationes principatum obtinentes, quæ à solo principio proueniunt. [2] Ingenium quidem igitur subtilem cerebri substantiam indicat, tarditas verò intellectus crassam: discendi verò facilitas formarum facilè susceptiuam, memoria verò stabilem ac firmam. sicuti & discendi difficultas formarum non facilè susceptiuam, obliuio verò fluidam. Mobilitas quoque in opinionibus calidam, stabilitas autem frigidam. adhuc autem duo indiciorum genera mihi videor prætermisisse, de quibus sum ab initio me dicturum pollicitus. quorum alterum ad operationes attinet naturales, alterum verò ad ea quæ extrinsecus occursant. Erit autem [3] in vtrisque sermo communis.

Tradit doctrinam de reliquis signis cerebri, præter primum à dispositione capitis sumptum: primò referens actiones sensificas, ex quarum robore, aut imbecillitate agnoscit cerebri dispositionem. prætermittit autem actiones motus, eò quòd prosequitur hîc signa sincipitis deficientis per orta à sincipite, id est, per neruos sensificos, sicut paulò antè de motoriis agebat, ceu ortis à cerebello. Secundò exequitur genus quartum actionum principalium, quibus plurimùm fidit, tanquàm propriis solius cerebri, non etiam organorum; memoratque operationes aliquot iudicantes: videlicet, ingenium indicat tenuem cerebri substantiam: discendi facilitas substantiam formarum susceptricem: mobilitas opinionum calorem: memoria stabilem cerebri substantiam: horum verò contrariæ operationes oppositum statum demonstrant. Tertiò excusat quod de postremis duobus generibus signorum ab actionibus naturalibus, & ab externis alterantibus non agit; seruans ad ordinem, qui sequitur de singulorum temperamentorum indiciiis.

1. *Seorsum tantummodò*] Legendum est [*solius ipsius principij tantummodò.*]
2. *Ingenium*] Verti potest, *prudentia, sagacitas, ἀγχίνοια.*
3. *In vtrisque*] *de vtrisque* satiùs legetur.

Ingenium vnde pédeat. SED paulò latiùs spatiandum est, & de signo ab ingenio petito, & de altero ex reliquis principalibus actionibus. Ergo principalia membra quasdam functiones in se exercent, vt cerebrum cogitare, memorari: alias in reliquo corpore, vt sentire & mouere

per

per ſenſoria & muſculos, cor in ſe iram exercet: in reliquo corpore pulſationem. hepar in ſe concupiſcentiam, in corpore alitionem per ſanguinis ſuppeditationem. Sunt autem multo certiora indicia ſtatus principiorum, functiones primi generis quàm ſecundi: eò quòd operationes primæ à ſolo principio pendent: ideò illi ſoli & certo atteſtantur. reliquæ verò ſignificant membra, vnde pendent, videlicet diſpoſitionem principij & membri, in quo exercetur operatio. Sunt autem operationes principes omnes tribus generibus contentæ: imaginatrix, ratiocinatrix, recordatrix: licèt enim diuidant has philoſophi in magis particulares: verùm ad tria illa genera reducuntur, & varietas triplicium operationum ſufficienter indicat cerebri ſtatum. Inter eas ergo orditur à prudentia, vel ingenio, functione mentis, vel intellectus, vel cogitationis, (non enim ſeparat hæc nomina Galenus) tanquàm à præſtantiore inter principes operationes. Quod tamen ab eo colligit tenuitatem cerebri, habet dubitationes.

Libris de plac. & 2. præſag. com. 6.

Lib. de differentiis ſympt. 3.

Dubitatio prima.

PRIMA: Cùm propoſuerit tradere notas ſolius temperamenti in cerebro, colligit alia à temperamento: videlicet, hîc tenuitatem, modum ſcilicet ſubſtantiæ cerebri, & paulò pòſt aptitudinem ad formas ſuſcipiendas. Sanè conſtat ex hoc loco, quod alibi oſtenſum eſt, per temperaturam intelligere Galenum, non ſolam mixtionem primarum qualitatum: ſed & ea quæ neceſſariò ſequuntur ad eam proportionẽ qualitatum. Nam ea conſequentia ſunt etiam cauſa proborum, aut malarum operationum, quare erunt ſanitas, vel morbus: vt perſpicuitas in cornea ad viſum, & tenuitas cerebri ad diſcurſuum velocitatem.

Secunda.

ALTERA dubitatio: Hîc ingenium tenui cerebro facit familiare, infrà autem capite de hepate tenuitatem ſanguinis refert in humiditatem hepatis: vnde videtur tenuitatem cerebri pariter in humiditatem eius referendam eſſe: humiditas autem cerebri ſtoliditatis, non ingenij origo eſt. Sed (licèt quidam putent concludere) varia cauſa eſt tenuitatis ſubſtantiæ in liquido & in ſolido corpore: nam in liquido, vt ſanguine, tenuitatis cauſa eſt mixtio aquæ plurima: ea ideò atteſtatur humiditati hepatis, quia in humido hepate ob inopiam reſolutionis manet ſerum. In ſolido autem corpore, quale eſt cerebrum, tenuitas ſubſtantiæ magis ſequitur portionem multam ignis & aëris cum defectu terræ incraſſantis: ideò tenuitas ſubſtantiæ cerebri non indicat humiditatem cerebri, ſicut tenuitas ſanguinis humiditatem capitis.

Tertia. Cap. 5.

Cap. 13.

TERTIA: Septimo de plac. ſcribitur ex Eraſiſtrato cauſam prudentiæ in homine ſupra bruta eſſe, varietatem maiorem compoſitionis cerebri humani: ſicut reliqua membra, in quibus natura intendit perfectionem in quouis animali, exactius elaborat. Eam tamen ſententiam 8. de vſu refellit, aſſerens melius eſſe exiſtimare intellectum ſequi, non varietatem compoſitionis, ſed temperiem animalis ſpiritus. hîc verò ab vtroque loco diſſentit, referens ad modum ſubſtantiæ cerebri tenuem. Arbitror in quauis animalium ſpecie, vſui præſtantiori à natura in ea ſpecie intento, præſtari compoſitionem exactiorem: quandoque magnitudinẽ præcellentem, vt dentes apro armorum vice: neruos odoratorios cani ad venandum: cerebrum homini triplo, quàm bouillum maius ad cogitationes. quandoque compoſitionis varietate & numero, vt muſculi crurum lepori, & ceruo, ad fugiendum. quandoque temperie prouidet operi magis accommoda, vt viſum feli noctu venaturo, & homini cutem temperatiſſimam ad tactum, & cerebrum tenuiſſimum ad intellectum. Ergo cauſa intelligentiæ humanæ ſupra bruta potiſſima eſt intellectiua anima, qua bruta ſuperat. Inſtrumentalis autem non eſt varietas maior conſtructionis cerebri: nam (quod Galenus arguit) oportebat cerebrum aſini, vel arietis non formari cum illis anfractibus & mæandris: quos tamen ſimiliter humano cerebro habet: ſed erit inſtrumentaria cauſa amplitudo cerebri, & ventriculorum eius gignentium copioſum ſpiritum, tam multis ſufficientem internis ſenſationibus; & præterea temperamentum ſpiritus. id manat à tenuitate cum certo, aptoque temperamento cerebri. tenuitas autem facit ad intellectum: tum quia ſpiritus tenuis per ſe totum ſuſcipit phantaſmata, quare exactiùs ſuſcipit: tum quia promptè permeat totum cerebrum, vbi idola contemplanda continentur: tum etiam, quia tenue inſtar tenuis aquæ, vel lucidi ſpeculi manifeſtas repræſentat rerum imagines. temperamentum autem faciens ad ſapientiam in cerebro, oſtenſum eſt ſuprà eſſe ſiccum cum moderantia calidi &

 frigidi:

frigidi : valde enim calidum mobiles reddit, valde frigidum tardos.

Facultates aliæ principes vnde. De reliquis verò operationibus principibus, imaginatricis opus eſt facilè percipere: id quod indicat Galeno cerebrum eſſe bene ſuſceptiuum formarum. cui autem temperamento atteſtetur bona ſuſceptio formarum, variant interpretes. verùm cùm non poſſit aſcribi, niſi vel calori, vel tenuitati, vel humiditati : de calore autem pronunciat ſolam mobilitatem, de tenuitate ingenium : Supereſt, vt de humiditate intelligenda ſit ſuſceptio facilis formarum, videlicet naturali, nam de excrementicia & innaturali dixit 3. de loc. inducere ſtoliditatem. *Cap. 4.* Operationem autem cogitatricis memorat vltra ingenium, de quo dictum eſt, mobilitatẽ opinionum, caloris cerebri argumentum. quod ſignum intelligendum eſt ſuppoſita prudentiæ paritate : nam imprudentia ſæpe inconſtantiæ cauſa eſt, vt in pueris, mulieribus, & viris parum ſapientibus : videlicet latent illos, neque occurrunt, quæ dubitare faciant aduerſæ rationes. quare & citò pronunciant, & facilè à pronunciato recedunt : vbi verò prudentia conſtat, mobilitas calorem cerebri ſignificat, qui in cauſa eſt vt citò migret ſpiritus ad contraria ſimulachra, & rationes. Poſtremò memoria ſtabilis ſicci cerebri indicium eſt ob manifeſtam cauſam permanentiæ Idolorum.

CAP. DECIMVMTERTIVM.

Siquidem cerebrum ſortiatur bonam quatuor primarum qualitatum temperaturam, omnia quæ diximus habebit moderata, & excrementa, quæ vel per palatum, vel nares, vel aures, vel oculos expurgantur, hæc quoque modicè ſe habebunt. Atque ab his quæ extrinſecus occurſant, minimè læditur, quæ ſcilicet vel calefaciunt, vel frigefaciunt, vel humectant, vel exiccant. Talibus igitur capilli capitis, cùm adhuc ſunt infantes ſubrufi, cùm verò pueri ſubflaui, cùm iam adoleuerunt, flaui fiunt, mediique ſunt inter eos, qui omnino ſunt criſpi & ſimplices, non tamen facilè caluitium patiuntur. Quæ verò dicuntur ac poſteriùs dicenda indicia ſunt, accipere oportet, vt in bonam habentibus temperiem habitationibus. Quæ autem ad capillos attinent, non ad locorum tantùm, ſed ad humorum quoque temperaturam, quæ cerebri temperaturæ proportione reſpondet, ſunt referenda. Si verò calidius ſit, quàm oporteat, in altera verò oppoſitione bonam habeat temperaturam, ſiquidem in caliditate exceſſerit, omnia quæ dicentur validiora erunt indicia : ſed ſi paruus fuerit exceſſus, imbecillia. Communis autem hæc ratio ſtatuatur in omnibus partibus, quarum in temperaturis vniuerſis indicia ſumus tradituri.

Altero & ſecundo ordine texit doctrinam de ſignis temperaturarum cerebri : in quo auſpicatur à certo cerebri temperamento, iungens vniuerſa eius indicia, potiſſimũ explicans omiſſa paulò antè propoſito ordine : pilos, actiones naturales, & externum ab occurſantibus indicium. Inter temperamenta autem incipit à temperati ſignis. Primò agnoſcit temperiem ex moderantia dictorum omnium nuper ſignorum. vnde intelligitur, quod ſuprà citatum eſt, non eſſe temperati ſingulas functiones optimas : nam nec ingenium eſt ſummum, nec intellectus tarditas, ſed ambo extrema moderata. ſic addiſcendi facilitatem & difficultatem habebit moderata: excrementa verò per meatus omnes expurgatorios exeunt modicè. vnde etiam intelligitur nõ eſſe tribuendũ laudi, quòd nil vnquã per nares, vel palatũ excernatur, ſed quòd moderatè: item ab occurſantibus minimùm lædetur. Numerat autem agentia à quatuor qualitatibus, ſubintelligens etiam flatus, crapulam, ſatietatem, famem, cefalalgica, odores, hominum conuentus: quæ omnia debile caput ſolent offendere, non validum. Secundò proſequitur à pilis indicium, numerans omnes qualitates, quæ in pilis conſiderantur : vtpotè colorẽ, quòd infantibus ſubrufi, pueris ſubflaui ſint, adultis flaueſcant: figuram, quòd medij ſint inter criſpos & lenes: copiam, quòd non citò calueſcant. Tertiò addit determinationes duas : vnã ad omnia ſigna & dicta & dicenda, quòd vera ſunt, & locũ habent tantũ in regionibus tẽperatis: vtpotè de colore corporis tẽperati, habitudine totius. Altera determinatio cõcernens

nens solos pilos: oportet supponere humores respondere temperamento cerebri, nam ob varietatem humorum à cerebri temperamento, pili non semper indicant capitis temperamentum. Quartò transit ad intemperati notas, ac primùm calidi: proponens determinationem necessariam in omnibus signis intemperamentorum: quòd signa hîc tradita, si intensa sunt, indicant intemperiem validam, si verò remissa, inualidam.

Quoniam verò capitis sententia amplè patet, per partes interpretanda, disputandaque est: primùm de indicio à naturalibus desumpto functionibus, proximè de natura pilorum. Tertiò, de calore eorum. Quartò, de crispitudine. Quintò, de caluitie. Sextò, de canis. Septimò, de duabus Galeni determinationibus. De signo ab actionibus naturalibus, illud intelligendum est, cùm signa oporteat esse sensui nota: actiones autem naturales effugiant sensum nostrum, non potest ab illis peti cognitio, nisi, quatenus per exeuntia excrementa sensui manifestata coniectamus, peruenimusque in agnitionem naturalium, internarumque actionum. Cùm autem sint numero quatuor, dispositio attractricis, & expultricis, ex quantitate intelligitur exeuntium: nam si vel plus modico attractum est, vel plus modico viget expultrix, increscat quantitas exeuntium excrementorum necesse est. Si verò vel tractrix defecit, vel expultrix, minor modo est excrementi apparentis quantitas. Ex qualitate verò eius agnoscitur dispositio reliquarum duarum coctricis & retentricis: nam si temperatum est qualitate excrementum, & substantia, bona præcessit coctio: sin secus, mala. Doctè itaque Galenus ex quantitate simul & qualitate exeuntium per meatus cerebri purgamentorum, agnoscit statum omnium quatuor naturalium, vel actionum, vel facultatum.

DE NATVRA verò pilorum ita sentiendum est: pilorum materia vapor est humorum siccus: est enim, sicut in magno mundo duplex, alter humidus pluuiæ & roris materia, alter siccus ignitarum impressionum fomes: sic in homine humidus somnum inducit, & vbi excedit, catarrum: siccus verò abit, modò in pilos, modò in vngues, vngulas, cornua, pro partium diuersitate. agens verò apud multos est frigus externum coagulans. Sed cùm sint mixta, & adhuc magis viuentia, citra calorem innatum prodire non possunt. quare certius est ab innato calore per coctionem fieri, nec ad id oportet calorem dominari frigori, sed prodit coctio perpetuò à calore determinato per frigus commixtum. quandoque quidem excedens sæpiùs excessum: vt in lacte, imò & in viuentibus, musca, & ape: verùm tanquàm postremum sigillans omnia coagulansque, iungitur frigus externum: quod etiam de vnguibus & de adipe concessit Hippocrates. Causa autem, quam vocant sine qua non, est amplitudo pororum moderata: siue enim deficiant, nō nascuntur, vt in infantibus: siue excedant, decidūt, vt in multis senum.

Pilorum natura. *4. metheo. 2.* *2. de tēp. 1.* *Lib. de ossibus.*

EX CAVSIS verò colorum in pilis, prima sumitur ex materiæ varietate, quæ, quò magis adusta est, magis nigricat. Secunda, ex agente, quanto calor eleuans validior est. Tertia, ex continentis temperie, vnde variant secundùm climata, Æthiopibus nigri, Germanis flaui. Quarta, ex varietate partis, vnde exeunt: videlicet in brutis iuxta colorem cutis, ob crassitiem eius: In homine autem ob tenuitatem cutis magis sequuntur temperamentum membri substrati cuti, nempe capitis pili cerebri temperamentum. sic thoracis pili cordis indicant temperiem colore suo, præcordiorum verò pili hepatis. Verùm etiam in homine nonnihil sequuntur varietatem cutis, & alimēti eius: ideò enim quorundam pili etiam adolescentum albent, propter pituitæ cutaneæ albedinem: non enim abundant in toto pituita. Sic in alopecia pili sequuntur cutis colorem. sic in senibus pili crassescunt ob cutis crassitiem. Omne enim membranosum, quale est cutis, tensum attenuatur, laxum verò per senectam crassescit. Potest & illa esse causa crassitiei pilorum per senectam, quæ scripta est 6. Epid. quòd rarescunt meatus cutanei per ætatem. Nec obstat, quòd senibus caput caluescit, quare magis quàm adolescentes tolerant nudare caput: quia illa astrictio pororum sincipitis, ex qua caluescunt nonnulli, habet peculiarem causam ex maxima siccitate cutis sincipitis excarnis cum caluaria substrata.

Colorum in pilis causæ. Prima. Secunda. Tertia. Quarta. *5. de gener. animal. 4.* *Sect. 5. com. 6.*

Quinta causa, ex externa permixtione: quomodò opacæ fuligines occupantes meatus, pilos inficiunt nigredine in his, qui ferunt operta capita. Si autem loco fuliginū atrarum ingreditur externus aër, albent, quomodò mulieres lotos pilos soli exponūt nudato capite, vel etiam nidore sulphureo suffiunt, vel aqua forti imbuunt, vt ita dissipatarum

Quinta.

fuliginum locum ſubingrediens aër occupet: aut vbi in ſenecta auctæ pituitæ vapor per pilum diffunditur. Sed obiiciunt dupliciter contra cauſas dictas: primò, ſi ſol extrà dealbat pilum temperatum, cur calor bilioſi intrò non dealbat fuliginem? Soluitur, non agit in fuliginem ſeparatam, ſed permixtam humido: quare ex eleuato vapore humido vſto nigricat pilus, extrà autem calor ſolaris agit in ſolum pilum ſiccum. Vel aliter, poſtquàm partes pili frigore concreuerũt & denſatæ ſunt, ſol opacos vapores meatuum reſoluens, propter ingredientem aërem per accidens dealbat: quæ cauſa deficit calori bilioſi, cùm nondũ conſtet pilus concretus. Altera obiectio, pilus eſt ſiccior quouis humore: cùm ergo bilis porracea ob ſiccitatẽ, agente calore tranſeat in ęruginoſam albiorẽ, ergo & materia pili agente calore bilioſi albeſcet. Arbitror illam Auicenæ ſententiã non cõſentire Galeno, nec rationi, nec experimẽto: & timidè ab Auicena prolatã eſſe dicẽte, & hoc quidem indicium eſt æſtimatiuum. Galenus enim perpetuò docet de bilis ſpeciebus, quò quæque ex illis eſt craſſior & nigrior, eò eſſe calidiorem: quò tenuior & albior, minùs calidam. nec refragatur ratio, nam cùm finis vſtionis in bile ſit atra, & bilis flauæ ſpecies omnes, media ſint ad eum finem: ſequitur ante atræ generationem bilem albeſcere non poſſe: ſicut nec cineres ante carbones fieri. Item color à calore inducitur varius iuxta varietatem paſſiuarum qualitatum actu vincentium, non vi: aliâs omnis bilis caleſcens alberet, omnis enim bilis virtute ſicca eſt, ſicut actu bilis porracea humida eſt: ergo agente calore nigreſcet quid, quod experimento conſtat, ſi ad ignem apponatur porracea, indies reddi nigriorem; ergo & intra corpus. Videtur autem dediſſe cauſam errori, quòd aliqua porracea eſt multo incolumior quàm æruginoſa: videlicet porracea, quæ in ventriculo citra morbum gignitur, de qua frequens eſt Galeno ſermo: vnde fit vt aliqua bilis albior ſit deterior aliqua nigriore, non tamen ſunt tales eiuſdem ſpeciei & generationis.

Obiectio prima. — *Secunda.* — *Prima 1. doct. 4. cap. 1. 10. ſimpl. 13.* — *2. de temp. 13. & de atra bile 2.*

DE CAVSIS verò criſpitudinis refert Ariſtoteles ad alteram duarum cauſarum: prima, portio ignis abundans in pilo, vnde exhalatio aſcendit: & cùm terreum vſtum commixtum deſcendat, fit motus pili contrarius: quo cum (pilus enim ob ſui imbecillitatem facilè flectitur) criſpatur. Secunda, terreum vſtum abundans: nam pauca humiditas permixta cùm facilè ſiccetur à continente, conuellitur pilus, quòd criſpitudo eſt. Galenus autem parum ab eo recedit: refert enim ad ſiccitatem pili, promiſcuè hoc verbo oſtendens abundantiam in eo ignis, vel terræ. vera autem ſit potior cauſa, calor ignis, an ſiccitas terræ? Videtur calor ignis: quia cùm immediata cauſa conuulſionis huius ſit exiccatio pili: id quod potentius ſiccat humidum internũ, erit potentior cauſa: oſtenſum eſt autem calorem potentius exiccare humidũ, quàm ſiccitatem. Addit aliam cauſam Galenus: obliquitatem meatus, cuius refert priores cauſas duas: debilitatem exhalationis. quare non potens rectà meare & rumpere ob debilitatem intorquet meatum: vel duritiem cutis, ita vt etiam à robuſta exhalatione findi, niſi per moram, non poſſit.

Criſpitudinis cauſæ. Prima. — *5. de gener. animal. 3.* — *Secunda.* — *2. de temp. 10.* — *5. ſimpl. 4.*

Quidam obiiciunt aduerſus hanc Galeni cauſam: ſi pilus exiens vel ob debilitatem, vel ob duritiem cutis, fit criſpus: criſpus pilus cauſat pori obliquitatem, non è conuerſo obliquitas meatus criſpitudinem. Sed non aduertunt vaporem penetrantem nondum obtinere nomen pili: quare criſpi pili cauſa erit obliquitas meatus, quæ originem habuit ab exhalatione morante. Meritò ergo temperatum cerebrum cum ſimili temperamẽto humorum gignit pilos criſpi & lenis: cùm nec portione ignea, nec terrea plurimũ abundent: nec item exhalatio debilis, nec cutis dura ſit, ſicut nec ad oppoſitum valde labitur. Videtur autem vltra dictas duas cauſas addenda tertia ex informatrice aſſimilante parentibus: qua de cauſa filij Æthiopum, etiamſi in temperata regione naſcantur, pilos habent criſpos, nigros, breues.

Obiectio.

IAM VERO de caluitio varij varia prodiderunt. Hippocrates lib. de nat. pueri. quia vidit eunuchos nunquam calueſcere, & ex aliis quoſdam tantùm, opinatur cauſam caluitiei eſſe certum temperamentum ſimul cum effluxu ſeminis. In acceſſu ergo, quibus dominatur flegma caleſcens, accedit & vrit radices pilorum, quare defluunt: qui ergo eo humore vacant, vel à Venere abſtinent, non calueſcunt. Verùm quia experimẽto conſtat humidos non calueſcere, ſed ſiccos, & quia pituitæ non eſt vrere, fortè flegmatis nomine vſu quorundam veterum intellexit bilioſum, & acrem humorem à φλέγειν inflam-

Caluitij cauſa.

inflammari dictum: de qua significatione meminit aliquádo Galenus. Aristoteles verò paulo vlterius procedens, de caluitie ita pronunciat: primò asserit caluitiem humanam respondere defrondationi arborum, depennationi volucrum, desquamationi piscium, exuuiæ serpentum: quorum omnium causa est defectus humidi pinguis alentis & sustinentis partes dictas viuorum excrementicias. id quod ostendit hoc argumento, quòd ex plantis resinosæ, pinus, picea, cypressus; & oleosæ oliuæ, laurus, malus medica non defrondescunt. Nec obstat quod tales partes videntur constare non pingui & vtili humiditate, sed aquea excrementicia: quia licèt illarum partium humidum, si conferatur ad membrorum humidum, sit excremēticium, est tamen pingue, ceu innati caloris pabulum, cùm eo alantur, & facilè inflammentur pili, cornua, vngulæ. Si autem dubitetur, cur absumitur humidum earum partium quotannis, non internum membrorum: causa referēda est partim ad paucitatem, tenuitatem & impuritatem eius, simul cum situ externo earum partium: partim ad vim regentem, quæ ex industria destituit partes illas à regimine & alitione. cùm enim non conducat excrescere illas in immensum, & puritati alimenti bene faciat, vt perpetuò excrementa in eas partes absumantur; iubas, pilos, cornua, squamas, folia: vtilissimè colligit se natura ad viscera & principes partes, pǒstquàm per æstatem extimæ illæ partes & munimenta integram mensuram assecuta sunt: vt ita priora decidua cedant aduenienti excremento in ea reparatione absumendo. Aristotelis prima sententia. 8. de placitis cap. 12. 2. natur. facult. vlt.

SECVNDÒ, quærit Aristoteles, cur homo non patitur similiter dictis viuētibus annalem caluitiē, & cur nō repilescit caluus, sicut refrondescūt & repennescūt illa: respōdet, ob pinguis copiā homo nō priuatur vniuersis pilis, sicut arbores oleosæ, licèt habeāt folia aliqua decidua, non tamen quotannis in totum priuantur frondibus: abundantiam autem eius humidi in homine indicat longæuitas, sanguinis copia, & innati caloris. ideò autem non repilescit homo (inquit) quia ætates non redeūt, sicut tempora: id est, cùm illa superiora arescant & deficiant ab æstatis calore, meritò succedente contrario temporis statu, hyberno materiam suppeditāte, & verno roborante informatricis actionem, fit innouatio decidentiū. In homine verò, cùm sola ætatiua arefactio absumat humidū dictū, ampliùs redire nequeūt: neque enim à senecta est vllus ad iuuētam reditus. Secunda.

TERTIÒ, quærit Aristoteles, cur homines solo capite caluescant, & magis sincipite: mulieres verò, & eunuchi nunquam caluescant. Respōdet, caluescere solum caput, quia licèt caput sit pars humidissima, parum tamen habet humidi calidi pinguis: ostenditur ex absentia in totum adipis in cerebro, & mēbranis eius, & quia inter assandum nil remittit pingue cerebrum, quale ex carne defluit: & quia, cùm concurrāt perpetuò, & respondeant copia calidi innati cum pingui humido: cerebrum abundans frigore, calore innato destitutum, pariter etiam pingui humido carebit. Caluescunt ergo homines ea corporis parte, quæ ob pinguis inopiam citiùs arescit: & cùm inter partes capitis sinciput ob insignem cerebri contenti copiam maximè frigeat; ad portionem defecti caloris, deficit pingui: ideò inter partes capitis potissimùm caluescit sinciput. & quia per accessum, plurimum seminis calidi humidi à cerebro descendit, vnde pars, alioquin pinguedinis expers, multò magis arida redditur: fit, vt in non fundentibus semen, quales sunt mulieres, & eunuchi, nunquam appareat caluitium. Sed propositæ tertio loco difficultati multò manifestius satisfacit Galenus: cùm (inquit) cutis hominis sit mollissima, quo siccior est, hirsutior euadit: quare cutis capitis, quia hæret ossi nudo, & in se dura est gestādis oneribus creata, priùs reliquis corporis partibus vestitur pilis: & adhuc citiùs sinciput, quoniam ea pars capitis & siccissima est, & magis nudo ossi hærens. Arescente ergo cute per senectam reliqua cutis non accedit ad siccitatem ineptam cōtinendis pilis, sed sola sincipitis cutis: nec id in omnibus, sed in siccis tantùm naturis. Non ergo in pueris fiet caluitium, non in eunuchis, non in mulieribus, nec in viris pituitosis, sed solis natura siccis: quæ ratio ex tactu confirmationem habet, cùm in caluis sinciput sentiatur tactu densissimum, durum & occalescens, instar cicatricum, quæ ex eadem densitatis causa perpetuò glabra perseuerant. Tertia. 2. de temp. 11.

SED IAM ad canitiē accedamus. Idem Hippocrates citatus, quia vidit in alba vitiligine nasci canos, videlicet non sufficiente vi nutritoria cutis assimilare sibi vnitū iam alimentum, quare manēs album transit in canos; credidit, siue ab ortu prodeant, siue per Canorum causa.

senectam

Prima sententia. 5.de gener. animal.4. senectam semper obtinere hanc causam albi alimenti cuti hærentis. quæ tamen sententia Aristoteli reprobatur: eò quòd in vitiligine alba cutis crassescit, instar cutis brutorũ, in quibus color pilorum sequitur cutem: ideò ex eo non licet inferre, in sanitate canitiem sequi alimentum cutis album. Alij asserebant effici ex ariditate, instar herbarũ per Autumnum arescentium. Reprobat Aristoteles, quia ab ortu quãdoque oriuntur cani, nil autem nascitur aridum. Iam operti pili experimento citiùs canescunt, operti autem minùs siccantur: non ergo prodit ab ariditate canities. Item à cuspide priùs canescunt, quàm à radice: non itaque ex siccitate alimenti canescunt: nam alimentum radici apponitur. Suasioni autem eorum, qua ita persuadere conantur, vnctio hydrelæi prohibet caluitiem, hydrelæum humectat: humectatio igitur prohibet canitiem. Respondet, non propter humectationem, sed propter refrigerationem aquæ, prohibetur putredo ab extraneo calore: oleum autem additur, vt ea permixtione immoretur aqua refrigerans.

Cap. 5. Reprobatio prima. Secunda. Tertia.

Sententia altera. 2. de temp. 11. Sunt, qui opinentur causam esse pituitam per senium auctam, cuius vapor inficit pilos: à qua sententia non longè abest Galenus, referens ad putrescentem pituitam. Sed obstant multæ ex dictis rationibus: & quia quidam per morbum cani facti sunt, quibus conualescentibus rediit pristinus color; cùm tamen per morbum non increuerit momentanee pituita. Aristotelis sententia. Affirmat ergo Aristoteles causam esse putredinem pili, ob defectũ innati in eo caloris: cumque calor priùs deficiat in pilis, quàm in membris, vt iam humidum pili coquere non possit, & in pilum conuertere, tenuatur, & albescit pilus: quod canitiem vocamus. tenuatur autem ob atrophiam, albet, quia tracta humiditas possessa ab extrinseco calore ob innati defectum in flatum vertitur: Is flatus inter terreum contentus albet, vt in cinere, spuma, & carie parietum, cui maximè respondet canities.

Dubitatio prima. SED SOLVENDÆ sunt dubitationes: Prima, cur ergo defunctorum pili non canescunt: similiter enim & magis corripiuntur ab extraneo calore. causa est, concrescit humiditas alimentosa, & pili densati sunt, & amplius nulla attrahitur noua: quare durat pristinus color, quicunque fuerit. Secunda. Secunda, cur in genere humano manifestissima apparet canities, & magis in capite: & maximè in temporibus ita, vt ex ea causa tempora vocentur, quasi certæ notæ transactæ ætatis. Respondet Aristoteles, quia canities putredo est, putredini maximè paret humiditas: humidissimum autem animalium homo est: magis autem caput, quia cerebro longè magis excedit parte corporis humidissima, & calore defecta. De temporibus verò comminiscitur rationem magis ingeniosam, quàm veram: occiput, inquit, cùm paucum cerebelli contineat, non abundat humiditate valde putredini obnoxia: contrà, sinciput ob cõtenti cerebri copiam putredini renititur: omne enim nimium magis renititur, duratque, vt vini dolium magis quàm 4.metheo. 1. cyathus, & mare magis flumine, flumen palude: cùm ergo tempora, id est, partes capitis laterales cerebrum habeant amplius occipite, ita vt putredini pareant, & minus sincipite, ita vt præ copia non valde repugnent: fit, vt inter capitis partes omnium primæ canescant. Sed monstrat experimentum, non canescere priùs latera tota capitis, sed solam Loco citat. angustissimam frontis partem lateribus adiacentem. Manifestiùs & veriùs soluit Galenus; homo potissimùm canescit, quia, cùm non subeat annuas pilorum vicissitudines, meritò per longam ætatem infirmatur pilis (quod canities est) magis capite ob immodicam humiditatem à substrato cerebro suppeditatam. Inter capitis partes primo loco tempora, quia humidissimæ parti substat cerebrum, simul & musculi temporales. nam in reliquo capite humiditas cerebri à suprà posita caluaria remittitur: in solis temporibus musculi cerebro suprà feruntur: quò fit, vt maximè is locus obnoxius sit putredini: nam in reliquo corpore innascuntur pili musculis mollibus, sed non irrigantur à substrato cerebro: in occipite innascuntur caluariæ siccæ cum contento modico cerebello: ideò occiput plus reliquo corpore, sed minùs & tardiùs reliquo capite canescit: magis canescit sinciput ob contentam cerebri copiam à caluaria refractam: maximè & ocyssimè tempora propter concursum duorum humectantium: nec licet inferre (quod hîc quidam faciunt) ex eo, quòd occiput capillatius est, magis abundare humiditate: nam hirsuties ferè siccitati attestatur. Tertia. Attexunt dubitationem, cur quidam ex tristi nuntio repentè incanuerunt, alij ex diuturno morbo, quibus tamen deficiente causa rediit pristinus color: videtur, per timorem validum vniuersum

vniuersum calorem confertim redire ad viscera, vnde cutis riget, & meatus, qui ad latera laxabantur, concreta per frigiditatem cute diriguntur,& pili eriguntur experimento: multò ergo magis destituitur pilus suo calore,sicut & in diuturno morbo marcescit: quare, cùm habeat pilus dispositionem senilem, nimirum, si corripiatur ab extraneo calore similiter senili: reparato autem calore in illis per probam alimoniã restituitur color.

Addunt, cur, cùm caput & mentum canescant, medię palpebræ non canescunt? Placentinus ait, quia abundant palpebræ probo alimento ex oculorum pinguedine. Cur mentum ferè habeat remissiorem capite colorem,vnde & sæpè citiùs canescit, licèt non habeat proximum cerebrum. Idem putat imbecilliorem locum esse mentum ad pilos alendos, augendos, conseruandos. vnde & colore pilorum est remissiore: ferè enim, quibus mentum nigricat, magis nigricat caput, non è conuerso. Quæ temperatura citiùs, quæ serius canescit? Sanè pro aptitudine ad putrescendum: caput ergo, quod humido abundat, calido destituitur, promptissimè corripietur: tardissimè, quod cum siccitate iunctum habet sufficientem calorem: moderatè habet,quod temperatum est.

Quarta. 7. medicinæ. Quinta. Sexta.

Cur mulieres, eunuchi, pueri, steriles viri imberbes sunt? Arbitror, vbi testes præditi sunt sufficiente calore ad semen fœcundum & prolificum, excalfacit & rarefacit vniuersum corporis habitum: hoc est, musculos cum cute, sicut & cor,vnde vis masculina nascitur: rarefacta cute prodit pilus per omnes partes, quas natura voluit ad eum vsum formari rariores: eæ sunt mentum, pectus, præcordia, tibiæ, brachia: cùm ergo numeratæ naturæ destituantur sufficiente testium calore, qui & alteratione sola & seminis communicato vapore cutem rarefaciat: fit, vt pili per paucas partes latissimorum tantùm meatuum prodeant, quales sunt caput & pecten.

Septima.

DE RELIQVIS verò pilorum coloribus in hunc modum sentiendum est: æquè distant hi colores quatuor,pallidum, ὠχρὸν. rufum, πυῤῥὸν. flauum,ξανθὸν. rubicundum, ἐρυθρὸν: ex quibus priores tres Galenus tribuit bili. posteriores duos sanguini, arteriali quidem flauum, venali autem rubrum: videlicet secutus species bilis confessas omnibus: nam libro de atra bile agnoscit inter species bilis rubram, sicut & porraceam, & cæruleam. & quia sensifici habitus non verbo,vt intellectuales,sed multa sensuum exercitatione comparantur: oportet exercere visum erga pallidi agnitionem in citro maturo, vel palea apud Actuar. erga rufum autem in auro non sincero, quale est vulgare. & in homine, quem *ruiuo* vocamus: est enim color albior, & minùs flauo splendens, imò non splendens erga flauum proposuit manifestam exercitij materiam Galenus, ardentem carbonem: rubei exemplum, manifestum est vulgaris sanguis. Neque obstat sententiæ allatæ de æquè distantia horũ colorum: quod scribitur secundo de temp. rufum esse in medio albi & flaui: intelligit enim ibi per medium, non exactam æquè distantiam, sed totum intermedium spacium. Sed & illud memorandum est, ex primo Cris. colorem inferiorem sæpe venire nomine superioris,addita præpositione (sub) quomodò pallidus color subrufus appellatur. quare illic commendat in vrina subrufum, ceu notam moderatissimæ vrinæ: & tamen 2. præsag. mediæ vrinæ colorem ait esse pallidum: non enim oportet cum multis opinari nostras vrinas sanas, quas intuemur palearum colore, non fuisse antiquis moderatas, sed ob ingluuiem sequuta cruditate conspici pallidas, quæ priscis erant subrufæ, vel subflauæ. cùm enim subrufum & pallidum non distent, intelligitur etiam antiquorum moderatissimas vrinas fuisse pallidas, sicut & nostras. non tamen omne subflauum est rufum, vel subrufum omne pallidum: nam flammæ color est subflauus,& tamen non erit propriè is color rufus, quia splendet. Præterea, sicut colores hi cùm subtrahuntur ad remissiorem colorem: ita cum (valdè) ad superiorem, & intensiorem. vnde colligitur intellectus loci 2. præsag. vbi, cùm laudasset in deiectione colorem pallidum, subdit reprobam esse, si valdè pallida sit: videlicet, quia significat per valdè pallidam, rufam & flauam: qui colores in deiectione indicant bilis excessum: Et apertè paulò pòst fatetur valdè pallidum esse flauum: quare frustrà ibi cõtendunt interpretes quidam, per valdè pallidũ, significari multam seri cum bile permixtionẽ. In præsentia ergo meritò, cùm in natura temperata calor infantis non adurat fuliginem, apparet color pilorum subrufus, vel pallidus (quod idem est) perfecta autem ætate euadunt flaui. ita enim habet Galenus τελειουμένοις, iam adultis, non quod

Causæ colorum in pilis. 1. Cris. 12. Cap. 2. 1. de differ. vrin. 8. 2. simpl. 1. Cap. 10. Cap. 12. Com. 26. Com. 20. Com. 47.

quidam

quidam legunt [*in adolescentia*] nam post perfectam ætatem non ampliùs mutatur pilorum color.

Determinationum Galeni ratio. SED veniendum est ad determinationes duas, quas Galenus inducit Prima, generalis ad omnia signa, habet locum in solis temperatis, aut saltem non valdè intemperatis locis: causa est, quia cùm hîc inquirantur signa optimæ sanitatis in toto, & in quouis membro: & intemperatorum per recessum & collationem ad optimam sanitatem: temperata autem corpora in sola regione temperata visuntur: fit, vt signa præsentia non habeant locum in extremis locis. nam temperatissimus Indus, vel Germanus, non est simpliciter temperatus homo. Altera determinatio particulariter concernens pilos: quòd humores corporis non dissideant temperamento à cerebri temperie: nam, quòd pili ex regione mutent dispositionem, apparet ex Æthiopibus, quibus, cùm temperatura innati calidi frigida sit, pili tamen crispi & nigri sunt: contrà, Germanis innato calore abundantibus pili lenes & flaui sunt. quòd autem ab humoribus mutentur, apparet: nam si ex humorum fuligine, tanquàm ex materia, prodeunt, ex cerebri autem complexione, tanquàm ex agente: par est, vt varient pro varietate ambarum causarum. quòd memorandum est, ne temerè cum multis pronunciemus de temperatura membri ex vno tantùm signo: &, quod peius est, ex eo citra adiunctas determinationes. vt si ex pilis nigris, crispis perpetuò pronuncietur calor cerebri: quæ tamen pronuncianda non est, nisi, vbi hepar & cor humores gignentia non recesserint per calorem, & vbi aliæ notæ subscribunt.

2. de valet. tuenda 13.

Dubitatio. DVBITANT, cur suprà, cùm indagaret temperamentum per operationes principes, non adiecit similem determinationem: videlicet, modò spiritus vitalis à corde delatus non variet à cerebri temperamento: similiter enim fieri potest, vt operationes respondeant calori spiritus vitalis, licèt cerebrum frigidum sit. Sed varia ratio est: partim, quia operationes principes fiunt à cerebri temperamento magis quàm spiritus: cerebrum autem in suo temperamento non mutatur à vitali spiritu: partim, quia vitalis spiritus transiens per coctionem in animalem mutatur à suo temperamento, quod in materia pilorum non accidit, cùm non transeat per coctionem in pilum, similiter spiritui vitali.

CAP. DECIMVMQVARTVM.

Deinceps igitur signa cerebri caliditatis præter ea, quæ nuper diximus, sunt: quòd ea, quæ circa caput, omnia rubicunda & calida magis, & quæ in oculis venæ magis sensui patent. Capilli quoque in his, statim in lucem editis, habent in capite ortum; & cùm plurimùm in caliditate à mediocri tẽperatura recesserint, nigri & robusti & crispi fiunt: cùm verò non multùm subflaui quidem ab initio fiunt, deinde nigricant; ac progredientibus ætatibus caluitium patiuntur, atque eò magis, qui plus modico sunt calidiores. Excrementa verò, quæ per palatum, & nares, & oculos, & aures, pauca & concocta ipsis existunt, cùm integram habuerint sanitatem: cum verò eis caput repletur, (continuò enim, ac tum præsertim, cùm nullam victus seruauerint rationem, tale quid eis accidit) plura quidem in ipsis excrementa atque inconcocta generantur. Implentur quoque ac aggrauantur eorum capita calidis cibis, & potibus, odoribus, ac hisce omnibus, quæ extrinsecus occursant: in quorum numero est, & qui nobis circumfunditur aër. Sed prætereà magis, si non solùm natura calida, sed etiam humida, talia corpora extiterint. Breuibus autem somnis huiusmodi temperaturæ contentæ sunt, neque admodum profundis.

Signa calidi cerebri quatuor refert: Primum, à tactu calido, à visu rubicunda facie. Secundum, à pilis magis nigricantibus, quàm in natura temperata, & citiùs quàm in temperato caluescentibus. Tertium, ab excrementis, quæ per sanitatem pauca sunt, sed accedente causa quauis calida, plurima: quia caput à talibus immodicè repletur. Quartum, à somno breui non profundo.

Cum

CVM temperamenta cerebri numerentur nouem, calidi autem ſigna quatuor, occurrit de numero temperamentorum diſceptatio, deinde de ſignis traditis. Quæ igitur quæruntur de numero temperamentorum, quæ hîc numerat nouem ſunt: Num ſint intemperantiæ aliquæ ſimplices. Secundò, Num durent. Tertiò, Num ſint vniuerſæ numero nouem. De primo Galenus hîc fatetur, & primo de temp. contra priſcos & 7. Therap. innixus rationi: datur calor cum humiditate in ſanguine, & cum ſiccitate in bile, ergo dabitur cum temperamento paſſiuarum: magis enim diſtat extremum ab extremo, quàm à medio. Item in tranſitu ſanguinei ad pituitoſum, neceſſariò fit tranſitus per medium actiuarum manente lapſu in humiditate. Contrà tamen inſtat Auerrous, oſtendens accidere non poſſe mutationem in vna harum contrarietatum, altera contrarietate manente immota. Sic, quantitas innati calidi in mixto neceſſariò reſpondet radicalis humidi quantitati, ſiue ea duo ſint ſeparata, vt flamma cum oleo, ſiue iuncta in vnum coëant mixtum, vt in homine. ideò enim ſequitur ſenectus & mors naturalis ad humidi in viuentibus inopiam. Si ergo menſura caloris variatur, ceu formę humidi: menſura etiam humidi ceu propriæ materiæ non manebit. Addit Auerrous, quòd licèt hæc ratio illi concludat, verùm non proinde accuſandus eſt Galenus, quòd morbos intemperaturæ ſimplicis quatuor recenſuerit: nam & ipſe Auer. eoſdem agnoſcit, fateturque: cauſa eſt, quia, licèt neceſſariò variato calore mutetur humiditas, non tamen quantum augetur, vt in exemplo dicatur, calor ſupra moderatum, tantundem augebitur humiditas ſupra moderatum. Satis eſt, quòd aliquid etiam mutetur humiditas mutato calore. Quò fit, vt accidat augmentum calidi ſupra temperamentum eſſe morboſum, & tamen auctam humiditatem nondũ morboſam euaſiſſe. Non conuincit tamen Galenum: nam ratio Auerroi procedit de humido alente calorẽ, quod eſt pingue ſubſtantificum: præter quod eſt aliud aquoſum excrementitium, iuxta quod dicuntur pituitoſi recedere per humidum. & cùm temperies non minùs ſequatur quantitatem huius humidi non reſpondẽtis proportione calido, quàm radicalis humidi: ſequitur, vt ad mutationem calidi non ſequatur vniuerſim ſimilis humidi alteratio. Ad hæc calidius vnum altero dicitur, ſiue quantitate increſcat, ſiue qualitate intendatur: quare fieri poteſt vt manente quantitate eadem humidi, & eadem calidi inexiſtentis quantitate, qualitas tamen caloris vel augeatur, vel minuatur, vnde euadit mixtũ magis aut minus calidum non variatis licèt paſſiuis.

Intemperantia ſimplex an detur. *1. de temp. 15.* *7. Thera. 3* *2. Collect. 1* *3. Collect. 1* *1. Aph. 15.*

NVM VERÒ durent ſimplices illæ temperaturæ paulò obſcurius eſt. quem locum ita definit Galenus: Si calor eſt ſummus, non poteſt coire cum temperamẽto paſſiuarũ, id eſt, citiſſime reddit corpus, quod in paſſiuis eſt temperatum, ſiccum: quare durare ſimplus non poteſt, ne breui quidem, quam medicus conſideret, mora. ſummus autem calor cum humiditate poteſt, non tamen diu durare: eò quòd humiditatẽ ſummus calor intra aliquantum tempus depaſcitur. ſummus calor cum ſiccitate diutius perſtat, videlicet quouſque abſumpto humido caloris ſubiecto, pariter calor minui incipiat. ſummus ergo calor ita habet, quod ad durationem attinet. plurimum verò frigus cum temperamento paſſiuarũ parum durat, nam per cruditatem pituitam auget, & excremẽta humida. plurima humiditas citò conciliat per ſuffocationem frigiditatem. plurima ſiccitas calorem, aliquando auget, aliquãdo minuit. auget, ſcilicet, dum acuit: minuit, dum abſumit calidi alimentum, ait Auicena. Itaque excellentes intemperantiæ ſimplices paruo tempore durant, moderatæ tamen diu: ita vt etiam per totam vitam, citra quam quòd concilient intemperamentum in reliqua contrarietate. Nec obſtat, quòd ineſt per ſe calori omni, exiccare, quare cùm non poſſit abſolui ab exiccando, non poteſt durare temperies paſſiuarum: quia temperies medica (quod ſuprà libro 1. oſtenſum eſt) intelligitur cum latitudine, intra quam recipitur parua exiccatio. Nec nos moueat, quòd per ætates neceſſariò mutentur temperamenta, quare non poterit tota vita durare ſimplex intemperies, licèt moderata ſit: quia intelligitur intemperies illa ſimplex in ordine ad temperiem ætatis, quæ conſideratur: verbi gratia, qui ab ortu intemperiem habet ſimplicis frigiditatis modicæ, in pueritia collatione temperati pueri eſt frigidus tantùm, & in iuuentute ſimiliter, & in ſenecta. De tertio verò propoſito, Num calor & frigus coëant in vnum intemperamentum, aut humiditas cum ſiccitate: & num media

Intemperantia ſimplex an duret. *5. de ſanit. cap. vlt.* *Tertia 1. doct. 3. 1.* *Obiectio prima.* *Secunda.*

F tempera-

Cap.1. temperatura ſit aliquando reproba: primò de diff. feb. diſputatum eſt.

Signa calidi cerebri. SED ACCEDAMVS ad ſignorũ explicationem in calido cerebro: primũ, numerat calorem cum rubore partium ad faciem attinentiũ,& venarũ in oculis amplitudine. vbi conſiderandũ eſt orta non ſolùm mutari iuxta principij varietatem, ſed & iuxta naturã loci, quâ tranſeunt: nam rubor & amplitudo vaſorum ab hepatis calore oriuntur: ſed à capitis natura, vnde facies oritur,non leuem mutationem ſuſcipiunt. calor enim capitis eos effectus operatur, & quia plus trahit ſanguinis, & quia mandatum ſanguinem fundendo auget: plurimi enim morbi plethorici ſunt, quibus fuſio dedit occaſionem. *1.Aph.15.* conſentit huic ſigno experimẽtum: viri enim tota fronte & facie rubicundiores ſunt fœminis, licèt fœminæ & pueri genis magis rubeant: fœminæ, quia domi in opaco & vmbra reſident: pueri, quia ſupra laxam & mollem carnem, pellucida cutis ſubſtratum ſanguinem manifeſtiùs exprimit. Alterum indicium,pili citò oriuntur craſſi & criſpi nigreſcentes. cur citò oriantur, manifeſtum eſt: nam cùm duplices halitus, ſicut in magno orbe, in homine appareant, prior humidus, ſomni author, poſterior ſiccus, pilorũ materia. in pueris prior abũdat, non poſterior,cùm nondũ calor impreſſerit: quò fit, vt valdè ſomno lenti ſed glabri ſint. è contrario in ſenibus deeſt humidus & mulcebris vapor, abundat aduſtus: quò fit, vt ſenes valdè vigilent, ſed hirſuti ſint. Caput ergò calidũ, cùm citò imprimat vſtionem halitui, citò reddit caput infantis capillatum: & ex eadem cauſa pili ſunt nigri beneque nutriti, calueſcũt item ob ſiccitatem ſincipitis ex calore contractam. oportet enim meminiſſe hîc tradi ſigna calidi in paſſiuis temperati: nam calidũ cum humiditate tardiùs calueſcet, quàm ſiccum in actiuis temperatum. Adiungit indicium ex excrementis, excrementa pauca & ea cocta, quia calor ſiccando minuit, & calfaciendo reſiduum coquit in meatibus expurgatoriis cerebri, quę recenſet quatuor, palatũ,nares, oculos, aures.

Obiectio prima. *Cap.6.* Sed ſi 8. de vſu part. in ſano cerebro expurgatio per ſolum palatum ſufficit purgationi cerebri; & in calido cerebro minus eſt excremẽti quàm in tẽperato,quomodò hîc agnoſcit in cerebro calido excremẽta etiã in naribus, & auribus,& oculis? Solutio: momentanea excrementa in capite temperato, & adhuc magis in calido ſolo palato purgãtur,per reliquos meatus parũ,& vix ſenſile in ſano corpore.

ſecunda. *Apho.15.* Sed & illud ſoluendũ eſt, ſi primo Aphor. calor innatus magis reſoluit excrementũ, & coquit vtilè in ratione naturalis quã in ratione caloris, quãobrem in hyeme & per ſomnũ melius quã in æſtate, & vigilia: quomodò temperatũ caput non magis abſumit excrementa & coquit quàm calidum? At vtriuſque varia ratio eſt: nam æſtas & vigilia ita intendunt calorem innatũ, vt minuant diſſipando eius quantitatem, cùm cerebrum à natura calidum habeat calorem membri frigidi quantitate non modò non defectũ, ſed etiam auctũ. Addit cõmodè Galenus, talia capita, vt per ſanitatem plus temperatis ſunt expertia excrementorũ: ita ab occurſantibus calidis cibis, potibus, odoribus, ventis repleri parata ſunt. quare oportet, vt obſeruent victus rationẽ: alioquin ſanitate capitis admodũ inæquali viuũt, modò per ſanitatẽ ſicco capite leues, modò per aduerſam valetudinem repleto capite graues.

Quæſtio. CVR CALIDA capita à calidis repleãtur, cauſa partim in occurſantibus ſita eſt. nã calida ſua natura per immodicã exhalationẽ apta ſunt caput replere. ſuffitus aromatum, *5.Aph.28.* inquit Hippocrates,ad multa vtilis eſſet: niſi capitis grauitatẽ, id eſt, plenitudinem inducerent. partim ſitum eſt in capitis calore: nam & calor communi nomine caloris trahit, *Li.1.ca.5.* & meatus in calido patentes facilè excipiunt aſcendentem flatum: quapropter præcipit Celſus, in obnoxiis deſtillationi, vt ſæpè abluatur os frigida ad occluſionẽ patentiũ meatuũ.

Obiectio. Sed obiiciunt, cùm plurima in corpore mẽbra ſint calidiora calido capite, quomodò non illa à capite, ſed magis caput trahit ab illis caloris nomine: ita vt apud Trallianum inſtar cucurbitulæ calidum caput à toto trahat. *Cap. de cephalea.* Ratio eſt, quare repletur maxima, ſitus capitis; nam & ſurſum conſcendunt habitus totius, & vaſa ad caput terminãtur, & cùm reliquum corpus vel ſit ſolis membranis tectũ, vt brachia, crura, venter, vel per interualla coſtarũ oſſea, vt pectus; ſolum caput vna oſſea caluaria opertum, corporis vapores congelando ad plenitudinem inferendam retinet. *3. de locis cap.5.* Vltimum indiciũ, ſomni breues & leues: nam cùm in vigilia inducenda primũ locum habeat ſiccitas, ſecundum calor; tales propter calorẽ breues habebũt ſomnos, propter defectũ craſſæ humiditatis, non profundos. ſed eſt in pluribus horũ ſignorũ aduertendũ, ne fortè habeat originem ſignum ex tem-

ex temperatura totius,non capitis. nam excremētorum copia ſæpè ex totius humiditate oritur, etiam cum capitis calore,non minùs quàm ſomnolentia: & rubor faciei ex hepatis calore: quare citra determinationem dictam incerta ſunt & fallacia. Eſt & quod in illis faciat dubitationem: non enim videtur, quomodò rubor & calor faciei, aut ſomnus & vigilia, reducantur ad ſex genera ſignorum capitalium dicta. oportet ergo fateri non reduci ad illa ſex omnia ſigna, ſed potiſſima tantùm: niſi magis placeat reducere diſpoſitiones illas faciei ad primum genus diſpoſitionum capitis: ſomnum autem & vigiliam ad facultates principes, cùm ſint operationes facultatis vniuerſum corpus regentis.

CAP. DECIMVM QVINTVM.

Frigidioris verò quàm oporteat cerebri indicia ſunt, plura in propriis meatibus excrementa; & capilli recti, & rufi, & ſtabiles, & qui longo poſt natiuitatem tempore naſcuntur; tenues, atque ab initio malè nutriti, & facilè à cauſis frigidis offenduntur, atque hoc ipſo offenſionis tempore deſtillationibus & grauedinibus capiūtur, nec, ſi tetigeris partes ad caput attinentes, admodū calidæ ſentiuntur, nec, ſi inſpexeris, rubicundæ apparent, & oculorum venæ omnino viſum effugiunt, & ſomnolenti quodāmodò ſunt.

Indicia quatuor numerat,ſuperioribus oppoſita,frigidi cerebri ſeorſum interpretāda: primum, excrementorū copia perpetua, non cùm replētur capita, vt in calido, eò quòd perpetua eſt cauſa abundantiæ frigiditas impotens coquere & reſoluere. Secundum, pili rufi,ſtabiles: & qui longo poſt natiuitatem tempore oriuntur,tenues. Sed quomodò rufi ſi in temperato ſubrufi apparent: certè quando explicat mutationes colorum per ſingulas ætates,quod fecit in temperatis, incepit à ſubrufis infantium: hìc autem & pòſt, ſolum colorem perfectæ ætatis memorat, eò quòd eum reliqua vita tota conſeruat: ergo pro flauis temperati, frigidæ naturæ habent rufos, vbi perfectæ ætatis ſunt. Quomodò item ſtabiles, ſi tenues ſunt? quia ſtabile opponitur citæ caluitiei calidorum: nam frigiditas per inopiam reſolutionis conſeruat humiditatem ad pilorū durationem: quòd autem tardè oriantur,cauſa eſt inopia caloris tardè cutem fiſtulantis. Sed quomodò tenues, ſi oriuntur à craſſioribus humoribus? frigidi enim humores quàm calidi craſſiores ſunt. Quidā ita perſuaſi legunt: [*pili tardè oriuntur tenues,*] vt ſit ſenſus,tunc tenues eſſe,quādo oriuntur, non quòd poſteà ſint tenuiores moderato. ſed, cum tenuitas in primo ortu pilorū ſit perpetua, pilis omnibus non potuit particulatim in hoc capite à Galeno notari. Ergo præſtat dicere falſò aſſumi, frigidos humores eſſe craſſiores calidis: nam craſſus humor oritur, vel à plurimo frigore congelante, vel à plurimo calore reſoluente: ſæpiùs tamen craſſi humores reperiuntur frigidi quàm calidi: quia potiſſimùm fiunt craſſi humores in corpore per moram diſſipata parte tenui, reſidua autem pars à tenui ferè frigida eſt, ſicut tenuis calida: cauſa ergo, quòd tenues ſint frigidi capitis pili, eſt debilis fuligo à tenui calore producta, quantumuis humores concederentur craſſi. Tertium indicium, offendūtur ab occurſantibus frigidis non ſecus quàm calida capita ab occurſantibus calidis: verùm in frigido offenſa ferè catarrum inducit frequētiùs multò quàm repletio in calido capite: id enim ſignificat Galenus dicens, [*atque hoc ipſo offenſionis tempore*] videlicet, quia licèt cauſa remotior, vt ſomni, ita & catarri ſit quandoque calida, quandoque frigida: verùm proxima ſemper concurrit frigiditas cerebri congelans aſcendentem vaporem: cùm ergo frigida capita habeant cauſam hanc perpetuam & continētem catarri, magis, vbi offenduntur, in catarros incidunt, quàm calida. Quartum, quodāmodò ſomnolenti ſunt non ſimpliciter, quia ſomni naturalis humiditas potior cauſa eſt quàm frigiditas.

2. præſa. 38. *Li. de ſomno. cap. 3.*

CAP. DECIMVM SEXTVM.

Siccioris autem cerebri indicia ſunt, paucæ ſuperfluitates effluētes, & ſenſuum perſpicacitas. Sunt autem ad vigiliam prompti, & capillos habent robuſtos, & celerrimè in genitis innaſcuntur: criſpi autem potiùs quàm recti, & citò calui fiunt.

CAP. DECIMVM SEPTIMVM.

Humidioris autem cerebri indicia: capilli plani, & nequaquam calui fiunt. ſenſus

autem turbulenti, & excrementorum multitudo, ſomni multi atque profundi, & hæ quidem ſimplices ſunt intemperaturæ.

Ex ſignis cerebri ſicci: primum habet ἀπέριττον ἐν ταῖς ἐκροαῖς, id eſt, expers excrementorum in meatibus, ita enim legendum eſt. Sed cùm ſuprà de calido dixerit, excremẽta pauca, hîc alia phraſi vſus ſit, putant quidam cauſam eſſe, quia in calido minus eſt excrementi quàm in ſicco: videlicet, quia potentiùs ſiccat calor, quàm ſiccitas. Vt ergo ſignificaret Galenus plus aliquanto excrementorum eſſe in ſicco quàm in calido capite, hîc dixit, [*excrementis non ſupereffluens.*] Sed fefellit illos praua interpretatio. Nam cùm ſuprà pauca excrementa dixerit, hîc nulla eſſe ait: quod maiorem excrementorum inopiam ſignificat. nec ratio adducta vrget: nam aceruatam & præexiſtentem humiditatem potentiùs abſumit calor, quàm ſiccitas, verùm ſiccitas membri magis prohibet, ne ſuccreſcat humiditas, ceu illi è regione contraria, quàm calor. Argumentum manifeſtum eſt: quia calor compatitur ſecum humiditatem etiam copioſam, ſiccitas verò minimè. Cùm autem in calido capite addidiſſet paucis excrementis [*cocta*] hîc prætermiſit: quia coctio caloris munus eſt, non ſiccitatis.

Dubitatio prima. ALTERVM indicium, perſpicacitas ſenſuum, de quo dubitant, cùm ſentire ſit ſimul ſuſcipere idolum externum, & dignoſcere ſuſceptum: ad ſuſceptionem autem faciat humiditas, ſicut ad iudiciũ ſuſcepti ſiccitas cerebri propter ſpiritus iudicantis tenuitatem, pariter & claritatem: cur ſicci cerebri ſenſatio magis promouebitur ex ſpiritus claritate, quàm deficiet ex humidi defectu? Secunda. Sed & illud non conſtat, num ſenſus etiam internos intellexerit Galenus: Auicena enim ita explicat. Tertia. Quin etiam videtur ſiccum cerebrum in functionibus omnibus excedere temperatum: nam in actionibus ſenſus Galenus docet: *Tertia 1. de ſignis cerebri.* in motiuis apertior eſt ratio, quia indiget motus ſiccitate & robore magis quàm ſenſus: De principalibus actionibus apparet ex prudentia, ſi verum eſt, quod dicebat Heraclitus, ſplendorem ſiccum eſſe mentem prudentiſſimam: *Lib. quod animi mores 5.* De naturalibus ſufficiens teſtimonium eſt excrementorum inopia. Quæ obiecta ita diluenda eſſe reor: Siccitas cerebri facit ad ſenſuum perſpicuitatem, quia neceſſariò gignit tenues & claros ſpiritus, non tamen neceſſariò iungit ſibi organorum ſiccitatem: nil enim impedit coire cum ſicco cerebro mollem linguam & facilè laxam, aut oculos. Quod addunt de internis ſenſibus, Galenus vocat interiores ſenſus facultates principes, non ſenſus, aut hîc aut alibi, quare non conuenit ea interpretatio. Siccum verò cerebrum excedere in ſentiendo ex Galeno hîc concedendum eſt, & magis in motu arbitrario: ſed facultas princeps, quam vocauit facilitatem addiſcendi, magis annectit ſibi mollitiem cerebri, à qua longè abeſt ſiccum cerebrum. Inter naturales item functiones potiſſima coctrix humido promouetur, ſiccitate languet minuiturque: quare non omnes actiones excellunt in ſicco cerebro, ſi temperato conferatur. Poſtremum indicium, robur pilorum, facit dubitationem multis, cùm pili Æthiopum continentis, ſcilicet, ſicci admodùm fragiles ſint, non robuſti: quare coguntur facere differentiam inter ſiccitatem temperaturæ efficientem robuſtos, & ſiccitatem continẽtis reddentes fragiles: *Cap. 11.* cùm tamen apertè 2. de temper. conueniant omninò in effectu pilorum, temperatura natiua, ex ætate parta, continentis. Illud multo certius eſt, ſubſimiles eſſe, non eaſdem diſ- *Galen. loc. citato.* poſitiones pilorum, plurimum incrementum, robur, craſſitiem: ex quibus duo priora præſtantiſſima ſunt in moderata natura: nam & frigus immodicum per exhalationis paucitatem pilos efficit, & pauci incrementi, & inualidos, & calor immodicus per attenuationem plurimam diſſipat fuligines, ita vt etiam parui incrementi & inualidi ſint: non ſecus quàm in magno mundo pluuiæ copiam tollit immodicus calor æſtatis, & conſtitutio gelida hyemis, auget autem modica aëris temperies. ſic in corpore humano moderatus capitis calor, & ſufficit eleuandis fuliginibus, & non ſufficit diſſoluendis. quare in ea natura pili prodeunt capitis plurimi incrementi, & robuſtiſſimi. in craſſitie autem moderati, συμμέτρως habet Galenus: videtur cauſa, quia in actiuis temperati, ſed ſicci, de quibus in hoc capite agitur, cùm habeant humores, & ideò fuligines craſſiores, meritò craſſiſſimos pilos edent: nam calidiores moderato propter attenuationem, & reſolutionem tenues producunt. ergo pili robuſtiſſimi hîc

meritò

meritò intelligentur craſſi valdè, quòd talibus naturis oſtenſum eſt ineſſe. poteſt & intelligi robur in propria ſignificatione pro reniſu ad fracturã, nam & id ineſt huic intemperaturæ: modò ſiccitas non valdè excedat. Quod addit, *criſpi* potiùs quàm *lenes*: dubitationem habet, cùm criſpitudo habeat pro cauſa ſiccitatem, non calorem, cur ſuprà de calido cerebro abſolutè pronunciauit criſpitudinẽ, hîc de ſicco nõ abſolutè: at ſuprà non de omni calido pronunciauit criſpitudinem, ſed de valdè calido: hîc autem de omni ſicco, inquit, magis eſſe criſpos quàm lenes, quia naſcitur quandoque criſpitudo ab obliquitate meatuum, & lenitas à rectitudine, etiam cum temperamento ſicco. 2.de temp. 10.

MANIFESTA verò ſunt humidi indicia: nam ſomnus multus perpetuò ſequitur humiditatem: profundus verò fit, vbi acciderit eam eſſe tenacem. Sed cur non meminit, ſicut in ſuperioribus de tactu capitis & oculorum venis? Scilicet non mutantur ex paſſiuis. cur non meminit de facilitate plenitudinis in humido cerebro? quia paruiſſima eſt, nam calidum caput citiſſimè repletur: humiditas autem cerebri iuuat etiam, ſed citra calorem inſigniter non facit ad plenitudinem: quare prætermittit ad caput de calido humido cerebro.

CAP. DECIMVMOCTAVVM.

Compoſita autem, primum, calida & ſicca; ſecundum, quàm & ſuperfluitatibus carent, & ſenſibus vigent, & plurimùm vigilant, & citò calui fiunt, & prima quidem capillorum generatio celerrima eſt, & plurimo abundans alimento. capillos autem habent nigros & criſpos, & tangentibus caput calidi ſentiuntur & rubicundi vſque ad vigoris ætatem.

CAP. DECIMVMNONVM.

Si verò humiditas adiungatur caliditati, parùm vtriſque qualitatibus imperantibus mediocritatem color bonus, & quæ circa oculos calidiora, venæ magnæ, & plura excrementa, & mediocriter cocta, & capilli recti & ſubflaui, & non facilè calui fiunt. Implentur verò, atque aggrauantur eorũ capita, à caliditate. at ſi humectentur, protinus multò magis excrementorũ habent multitudinem. Et ſi plurimùm humiditas & caliditas creuerit, his caput eſt ægritudinibus obnoxium, atque excrementis abundans, & quod facilè à calefacientibus et humectantibus offendatur. Auſter his ſemper aduerſatur, atque optimè in Aquilone ſeſe habent. non tamen diu vigilare poſſunt, & cùm ſe ad ſomnum conuertũt, ſimul graui ſomno tentantur, & vigilant, & ſomnia habent imaginationibus plena. Viſus his turbulenti, neque ſatis ſenſibus vigent. Quòd ſi plurimùm in caliditate cerebrum à mediocritate receſſerit, paulùlum autem humidius extiterit: calidæ intemperaturæ indicia præ ſe feret, cum quibus leuia quædam humiditatis ſigna coniungentur: veluti, ſi longè quidem humidius, paulùlum verò calidius, vehementia quidem erunt & manifeſta humiditatis indicia, debilia autem caliditatis. Communis autem hæc ratio in omnibus compoſitis temperaturis exiſtit.

Initio compoſitorum intemperamentorum illud proponendũ, inquirendumque eſt: cur contra compendij inſtitutum Galenus tam multus ſit in notis compoſitorũ iungendis, poſt ſimplicium indicia, maximè cùm ex ſolenni veterum doctrina poſſet eſſe contentus ſolis traditionibus ſimplicium intemperaturarum, tam in agnitione hîc, quàm in curatione 7.Therap. Verùm vtrobique poſt doctrinam ſimpliciũ adiungit particulatim de compoſitis: vel vt oſtendat contra priſcos dari ſimplices intemperaturas (quod illi negabant) non ſolùm ratione, ſed & experimento ſignorum & curationum ſeparatarum: vel vt exerceat lectorem in variis ſignis compoſitorum intemperamentorum, quæ non colliguntur facilè à tractatione ſimplicium, quale eſt, ſi coëunt qualitates contrariorum effectuum, quid ſperandum ſit: vt ſi iunguntur calor faciens ad vigiliam cum humiditate faciente ad ſomnum, qualis ſequitur ad ſomnum habitudo: aut ſi iungitur pauca caliditas cũ multa humiditate, vel è conuerſo? Proponit ergo ſigna calidi ſimul & ſicci, 3.Therap.5 Ratio doctrinæ compoſitorum.

[*excrementis carent*] quia vtraque intemperies illis vacat. ex eisdem causis sensibus vigent, plurimùm vigilant, citò caluescunt. [*rubicundi autem sunt vsque ad vigorem*] secus quàm sanguinei, de quibus 6. de sanitate, scribitur etiam per inclinantem ætatem tueri natiuum caloris humidi temperamentũ: calidũ verò siccum cerebrũ, licèt gratia caloris ruborem inducat faciei, non sufficit ob siccitatem arefacientem conseruare tota vita. Ideò etiam nõ meminit de plenitudine capitis, quia licèt calor plenitudinẽ pariat, siccitas prohibet.

Cap.4.

Quæ intemperatura deterior.

DVBITANT inter intemperaturas cerebri, quæ sit deterior: plures sentiunt deterrimam esse præsentẽ calidã siccam, eò quòd est improportionabilis cerebro iuxta aphor. 28. lib. 2. Sed non concludit ratio, quia aphorismus agit de lapsu talis, vel talis denominationis in ordine ad temperatum hominem; vel ad temperatam cutem inter membra. Itaque morbus, qui absolutè, vel in ordine ad cutem sit calidus, si in cerebro locetur, multò periculosior est, quàm morbus absolutè frigidus in eodem cerebro: eò quòd calidus morbus in cerebro nascitur per maiorem lapsum attemperamẽto suo. vbi verò conferuntur inter se lapsus cerebri (quod supponatur frigidum esse in secundo, quando temperatum est) per vnũ gradũ auctũ frigoris, lapsui per vnum gradũ deficientis sui frigoris, quod hîc vocamus, lapsum per calorem, asserendũ est deteriorẽ esse cerebri lapsum per frigidũ humidũ quàm per parem calorem cum siccitate: quia in ordine ad cerebrũ temperatũ par recessus est vtrobique: in ordine autem ad corporis salubritatẽ præstat omnia membra esse temperata cutis temperamento, aut illi vicinissima. Nam ab occurrentibus frigidis læditur corpus propter valde frigida membra, iuxta aphor. 18. lib. 5. frigidum inimicum ossibus, dentibus, cerebro, spinali medullæ. sic ab occurrentibus calidis propter valdè calida membra offenditur. quò fit, vt gratia salubritatis corporis tutandi præstet, si labendum est, vt labatur cerebrum ad calorem, cor verò ad frigiditatem, non tamen oportet lapsus, quos affirmamus meliores, edere digniores operationes: nam cor frigidum, cùm sit melius calido, habet tamen metum peculiarem, qui deterior est, quàm audacia calidi cordis: & frigidum cerebrum prudentius est calido.

Cap.6.

INDICIA verò calidi humidi tripartitur: primũ, proponens notas, vbi ambæ qualitates remissæ sunt. Secundò, vbi ambæ intensæ. Tertiò, vbi inæquales sunt intẽso, scilicet, calore, sed humiditate remissa, vel è conuerso intensa humiditate, sed remisso calore. In quibus, quòd hanc secuerit in membra, non aliâs, causa videtur sumenda ex primo de temper. quia in hac combinatione maxima accidit varietas: nam paruus recessus per calidum humidum simillimus est temperato, ita vt prisci illum habuerint pro temperato & præstantissimo: multus autem recessus est maximè obnoxius putredini & morbis: quod illic vniuersaliter docuit, hîc particulatim in exemplo cerebri ostẽdit. Adde, quòd oportuit in vno capite exempli loco tradere inæqualitates duarũ qualitatũ coëuntium: quod hîc facit subdens, idem iudicandum esse de reliquorum intemperamentorum combinationibus, nam & suprà inter simplicia intemperamenta cap. 13. distinxit varios gradus caloris, subdens idem in reliquis simplicibus intelligẽdum esse: quare frustrà colligit Haly. hîc lapsum calidum humidũ maiore intensione tolerari à sano homine, quàm quemuis alium. Quod attinet ad particulares notas [*color bonus est*] quia humidum facilè tinguitur, sanguis autem tractus & fusus facilè tinguit: ideò & partes ad caput attinentes calidæ sunt: sicut & venæ oculorum apparentes ob eandem causam. Locus ergo ita legatur, [*color bonus, & caliditas, venæ autem oculorum magnæ,*] excrementa plura ob humiditatem: modicè cocta ob calorem.

Dubitatio.

SED CVR, si est æqua proportio caloris ad humidũ hîc, & in tẽperato, non fit æqua dissolutio humidi, ita vt par maneat vtrobique? non sequitur tamen. nam Geometricè, vel secundũ proportionem æqua fit resolutio: & ita proportionabiliter æquè manet de excrementis, sed non æquè Arithmeticè, imò ex maiore copia excrementorũ plus relinquitur excrementi. De intẽsis autẽ qualitatibus apponit signũ, [*nec verò diu vigilare possũt*] ita enim legendũ est, explicans exactè habitudinem eius temperamenti erga somnũ: habent enim per sanitatẽ affectũ similem comati non somniculoso: grauantur capite, nec loquuntur, nec patiũtur excitari ob copiã humiditatũ: & tamen ob calorem excitantem non dormiunt, sed obscurè percipiunt externa sensilia. qui affectus accidit multis eorũ, quorũ capita calida humiditate per sanitatem replentur. Ex eadem causa somnia multa & turbu-

& turbulenta patiuntur, quia calor mouet typos sine ordine & tumultuariè.

DVBITANT, cur abũdet hæc tẽperatura excremẽtis supra calidã siccam antecedentẽ: nã si perficitur coctio calido humido, & vbi melior coctio, minus superest excremẽti, quomodò scribitur abundare excrementis? Sanè si materia coquẽda esset par in vtroque capite, meliùs coqueretur, minusque superesset excrementicium in calido humido: quia tamen copiosior est coquẽda humiditas in sanguineo quàm in bilioso capite, meritò plus excremẽti relinquitur in sanguineo. Adde, quòd in meliore coctione exactior est nutritio, & vbi nutrimentũ purius, plus relinquitur excremẽti. Accedit, quòd in bilioso adest causa absumens partem excrementi, siccitas scilicet, quæ causa sanguineo deest. Dubitatio.

CAP. VIGESIMVM.

Frigidæ verò & siccæ cerebri intemperaturæ, frigidum & minimè coloratum ratione sui caput reddunt. Semper enim memoria repetenda, quæ à nobis est initio distinctio posita, vt prætereà aduertamus quantum ex humorum temperatura alterentur, quæ circa ipsum existunt. Protinus autem huiusmodi temperaturæ venis carentes habent oculos, & à causis frigidis facilè læduntur, quare inæquali sanitate fruuntur: quoniam nonnunquam lenissima habent capita, & excrementorum moderatos effluxus, & sine excrementis, nonnunquam verò destillationibus & grauedinibus minima ex causa capiuntur. Sensus autem eorum in iuuentute quidem omnes vigent, atque omni vitio carent, sed progrediente ætate citò marcescunt, & (vt summatim dicam) omnes celerrimam circa caput senectutem ostendunt. quare & citò cani fiunt, capilli verò ipsis quidem genitis vix exeunt, & malè nutriuntur, & rufi sunt. In progressu autem ætatis, superante magis frigiditate caliditatem, quàm siccitate humiditatem, multum non caluescunt. è contrario verò si contigerit siccitatem quidẽ plurimùm dominari humiditati, frigiditatem verò caliditati parum, calui fiunt hi.

CAP. VIGESIMVMSECVNDVM.

Humidæ verò & frigidæ cerebri temperaturæ faciunt homines graui somno tentari, & ad somnum facilè conuerti, sensibus quoque minimè vigentes, atque excrementis redundantes, & qui caput frigiditati ac repletioni habent obnoxium, ac destillationibus & grauedinibus facilè tentantur. Neque verò hi calui fiunt. hæc igitur indicia sunt cerebri temperaturæ, à quibus si digrediaris ad vnumquodque sensorium dignotiones transferre licebit.

Indicia frigidi sicci apponit: Primum, vbi ambæ qualitates æquantur. Secundò, in fine capitis, vbi ex duabus vna vehementer superat alteram, subdens frigidæ hæc aperta ex dictis indicia. Ergo in frigido sicco apparet: primum, caput frigidum & decolor, capitis ratione: nam cùm caput gratia sui temperamenti alteret faciem, simul & facies, quatenus pars est totius, subeat totius naturam: meritò ex dispositione faciei non licet seorsum colligere de temperamento capitis: sed sub disiunctione vel capitis, vel totius. Sed quod ait eam determinationem suprà à se traditam, tanquàm concernentem plurimas notas dictas, condonandũ est illi: nam suprà (si modò nõ intercidit iniuria temporũ locus.) de solis capillis ab eo tradita est, tanquàm illis solis propria. Secundum, venæ oculorum ob paruitatem delitescunt: cùm siccitas angustet & frigiditas non dilatet. Tertium in salubritate & incolumitate rheumatum, meritò ascribit huic intemperiei inæqualem sanitatem: nam ex vtraque qualitate repugnat hęc temperatura repletioni, quare quandiu abest externa læsio, saluberrimè in capite degunt: sed cùm à frigidis facilè offendantur, quando offenduntur, prolixis rheumatibus occupantur: quia neque coquunt, neque resoluunt deficiente vtraque qualitate coctrice. Quartum, sensus in tenera ætate (ita enim legendum est, non, quod quidam interpretantur, *per pueritiam*, alij *per iuuentutem*) perspicaces sunt, propter turbantium vaporum inopiam: nam & siccitas prohibet, & frigus eorum copiam & delationem sursum. sed cùm exiguus calor

natiuus capitis citò deficiat processu ætatis, & quia priùs deficit in membro frigido, quale caput à toto genere est, & quia præsens caput supponitur recedere per frigidum: fit vt ob defectum caloris citò deficiat in capite calor ad sensationes necessarias, quare senecta festinat in capite cum canitie: & videtur tale temperamentum reperiri in quibusdam pueris præcocis ingenij, quibus progrediente ætate non respondet sperata sapientia. tale etiam temperamentum in iis est, quibus intempestiui cani in capite oriuntur, licèt reliquo corpore adhuc vegeto sint. Quintum, pili tardè exeunt, nec bene nutriti propter frigus: quod attinet ad caluitiem, gratia frigiditatis tardè calui fiunt, gratia caloris citò: quare sequitur effectus excedētem qualitatem, quod Galenus docet. Vbi autem legitur [*excrementorum moderatos effluxus & sine excrementis*] legendum est, [*expertes excrementorum in meatibus sunt* ἀπέριττοι ἐν ταῖς ἐκροαῖς] nam moderatos effluxus excrementorum habent temperati, non frigidi sicci. Vbi autem legunt quidam [*parum calui fiunt hi*] legendum est in hunc sensum: [*Si contigerit siccitatem plurimùm excedere humiditatem, frigiditatem verò parum excedere calorem, tales calui euadunt.*]

Illud in calce & huius & sequentium sectionum memorandum est: quòd cùm docente Galeno 9. Therap. per plures ac cognitu difficiles notas, cuiusque membri temperamentum coniectura potiùs quàm scientiā inueniatur: conandum est ei qui ex dictis fructum percepturus est, priùs in se, deinde in aliis, diu exerceri, & sæpe ad habitum difficilem comparandum: licèt vulgò temerè medici pronuncient de singulorum hominum temperaturis, tam totius, quàm partium. *Cap. 16.*

SECTIO TERTIA.

CAP. VIGESIMVMTERTIVM.

Sed sufficiet de oculis facere mentionem. Quicunque quidem tangentibus, manifestè calidi existunt, & facilè ac crebro motu cientur, & venas latas habent, calidi omnes sunt, frigidi verò contrarij: & humidi quidem molles simul, & multa humiditate pleni: sicci verò duri simul & aridi. A similibus autem suæ temperaturæ causis facilè offenduntur: iuuantur autem à modico contrariorum vsu. sed hoc quidem commune in omni cuiuscunque partis temperaturæ dignotione oportet meminisse.

Ob signorum affinitatem, qua indicia sensoriorum conueniunt cum cerebralibus, annectit tractatui cerebri notas oculorum: vt ita ex vnius sensorij exemplo & eius nobilissimi, lector exerceatur ad expendendas cōsimiles aliorum sensuum notas. Separatur autem hæc sectio in partes treis: In prima docet quatuor temperaturarum simplicium signa proportionalia explicatis sectione præcedenti, ex quibus & compositorum intemperamentorum simul & temperatorum oculorum notæ elucescent: quæque facili negotio ad alios sensus quatuor transferas. Secundo cap. 24. peculiarem notam apponit ex quantitate sumptam: licèt enim in capite etiam magnitudo prębeṙet indicium, non tamen in specie indicabat certum cerebri temperamentum, sed tantùm probam, aut reprobam eius constitutionem: in oculis verò varia quantitas certam notat temperaturam. Tertio cap. 26. pronunciat ex alio peculiari signo coloris. Cùm enim oculi insigniantur soli varijs coloribus, albo, nigro, viridi, cæruleo, meritò obtinent eam notam sibi propriam. Hîc ergo primò calidi signa numerat proportionalia superioribus, calorem sensatum tangenti, crebrum oculorum motum, vasa lata. Secundò frigidi signa inquit esse contraria. Tertiò de passiuis humiditatem agnoscit ex mollitie in substantia oculorum, & ex lippa multa, aut lachrymis ex parte humorum. Quartò notas sicci inquit esse contrarias: addens commune omnis intemperaturæ signum ab externa alteratione: quòd vnumquodque intemperamentū siue occupet totum, siue quamuis partem, bene habet contrariis moderato vsu: læditur verò à similibus suæ temperaturæ.

ANTEAQVÀM oculi indicia excutiamus, vniuersalia quædam de oculis ex more agitanda sunt, quale sit oculi temperati temperamentum, si ad cutem (quod semper

facimus)

facimus) referatur. Deinde, num humores tres oculum componentes membra ſint. Tertiò, ſi frigidi ſunt, cur non rigent, inſtar aliorum membrorũ, & cur nobiliſſimi ſunt. Quartò, ſi aquei ſunt, cur lucent. Quintò, cur ſiccis frigidis, qualia ſunt metallica elota, conſeruantur, cùm ſint natura frigidi humidi: oportebat enim, vt vel planè ſimilibus, vel ex toto contrariis fouerentur. quorum vt non facilis, ita neque impoſſibilis ſolutio eſt: licèt de inſtrumento viſus ſit controuerſia, Empedocle, Thymæo, Galeno, aſſerentibus eſſe igneum, & Ariſtotele ipſo ex aliorum ſententia: Ariſtotele verò ex propria ſententia ſtatuente aqueum: verùm cõſtat dominari in eo aqueum, frigidum, humidũ. Nam cùm coaleſcat ſolis membranis, adipe, humoribus, quæ omnia frigida ſunt: adeps verò & humores multo membranis copioſiora, humida, meritò conſtituitur temperamento frigido, humido: dicuntur tamen illis prioribus ignei iuxta tertium ignis ſignificatum, non pro flamma, non pro pruna, ſed pro ſplendore. Eſt ergo ſenſus illorum, inſtrumentum videndi, id eſt, partem ſimilarẽ paſſam à viſili (ea eſt glacialis) eſſe igneam, id eſt, ſplendido illuſtratam ſpiritu, citra quem non eſſet viſorium. quod non tollit cum Ariſtotele & medicis eſſe aqueum, id eſt, dominari in eo, ſicut & in toto oculo, aqueum elementum ſuper reliqua.

Oculi temperies. *7. de placitis 13.* *31. probl.* *vlt. de ſenſu 2.* *7. de placitis 13.*

MAIOR eſt in ſequente problemate varietas. Quidam oſtendunt omnes humores eſſe membra, & partes oculi animatas ſic: Citra humores oculus non eſſet viſorius, ergo non eſſet oculus: nam ſuprà oſtenſum eſt nomina membris ab opere imponi. ſi conſtituunt eſſentiam oculi, ergo ſunt partes eius. Verùm non conuincit: quia etiam ſine ſpiritu oculus non videt, ſine ſaliua lingua non guſtat, ſine ſanguine membra non aluntur, & tamen illa omnia non ſunt animata, nec partes corporis. Galenus ergo de vitreo dixit, iungi glaciali ſine medio. quare credit, cùm nihil interponatur membranoſum, & immergatur illi glacialis, habeatque vitreus mediam ſubſtantiam & puritatem inter ſanguinem & glacialem, creatum eſſe vitreum, vt eſſet alimentum glacialis. Solet enim natura ea quæ valde diſtant, inter ſe medio quodam interſtitio ſeparata coniungere. Et quemadmodum in oſſibus, valde à ſanguine recedentibus albedine & duritie, mediam ſubſtantiam medullæ creat, cuius intermedio alantur: ita hìc vitreum glacialis gratia, niſi quòd oſſa, quia ob ſoliditatem tolerabant, excauauit media ad medullæ alituræ intrò ſuſceptionem, eam excauationem, quia non tolerabat glacialis, inuerſo ordine excauauit vitreum inſerens glacialem, vt eo artificio per pororum ſuctionem aleretur glacialis. Auicena inter Arabes paulo obſcurius, tamen & ipſe ſcripſit: vitreum mittere alimentum ad glacialem, ſimul & Zoar. ſed aſſumunt omnes falſum: nam diuiditur glacialis à ſubſtrato vitreo membrana araneoſa, non ſecus quàm antica parte ab albugineo: quod vltra conſpectum & ratio indicat. cùm enim Rhagoides per membranam cilio ſimilem amplectatur glacialem vndique pro arbitrio verſandam: oportuit glacialem vndique operiri tunica illa tenuiſſima, cui hæret cilio ſimilis, vt ea connexione muſculi Rhagoidi hærentes verſarent glacialem. De albugineo dixit etiam Auicena eſſe excrementum glacialis, quod in oppoſitam partem, id eſt, anteriorem mandatur.

Humores oculi an membra. *10. de vſu part. 2.* *Tertia 3. tract. cap. 1* *Li. 1. tract. 8. cap. 14.* *Cap. citato.*

Sed obſtat intercedens aranea omnibus cognita: non ſolet autem natura ſeiungere membranis, vel vaſis alimentum à membro quod alitur: quod in teſtibus, cerebro, hepate, oſſibus, apparet. Eſt ergo ſatius credere animatos eſſe tres humores: nam de glaciali conſtat, cùm ſeruet perpetuò figuram, puritatem, & quantitatem viſui neceſſariam. reliqui etiam humores ſeruant eaſdem dotes, figuræ, puritatis, & quantitatis: quę vt ſunt animati propria, ita longè abſunt ab alimenti & excrementi inconſtantia. aluntur autem tres humores per vaſa, quæ membrana cilio ſimilis nigra & araneoſa defert ad mediam glacialem, vnde alimentum omnibus ſuppeditatur. Quis ergo eſt vſus duorum humorum circundantium glacialem, ſi non eſt alitio? Scilicet tuentur, ne offendatur planiſſima & leniſſima glacialis aſperitate & duritie circundantium membranarum. Præterea vt irrigent perpetuò, ne glacialis, aut circundans aranea præ motu & aëre continente ſiccetur, aut corrugetur, & pereat viſio. Sed & præſtant aptum commeatum ad ea quæ coire oportet in glaciali: vitreus continet, ceu ſtagnum, viſorium ſpiritum in copioſam glacialis illuſtrationem: albugineus autem inſtar ocularium defert ſpecies viſilium amplificatas ad eandem glacialem. Ideò vnus ex his antrorſum eſt,

Humorum oculi vſus.

qua

qua ſpecierum aditus patebat, alter retrorſum, qua ſpiritus dimanabat ad glacialem: tantoque euaſit albugineus tenuior vitreo, quanto viſilium ſpecies per albugineum deferendæ tenuiores ſunt ſpiritu viſorio. Neque obſtat, quòd effuſus albugineus in puero tempore reparatus fuit: imò magis confirmat dictam ſententiam: quia ſatagit natura membra abſciſſa citiſſimè reparare: quod in carne vulnerum intuemur, velociſſimè creſcente propter defectum, cùm reliqua non increſcat.

1.de cauſ. ſympt.2.

C V R verò non rigeant oculi, dixit Ariſtoteles, quòd ob copioſum adnatæ membranæ adipem nemo vnquam perſenſit in oculo frigus. quæ ſolutio recipienda eſt: licèt enim in genere membrorum adeps non caleat vt medicamentum, verùm calet vt indumentum augens reflexione ſua calorem, & lentore prohibens aëris percutientis ingreſſum. poteſt addi pro cauſa, copia ſpiritus delati ad oculos, licèt Ariſtoteles non recipiat. Cur autem mobiliſſimi ſint oculi, licet temperamento ad frigidum inclinent? referunt ad copiam ſpiritus ad eos delati. Verùm illa eſt facilior cauſa, quòd reliqua mobilia ſunt oſſa, aut membra grauia non multis muſculis mota: hîc verò mobile eſt oculus leuiſſimum membrum. mouent autem plures, & ij validi muſculi. Cur lucent, dixit Ariſtoteles, & ab eo Peripatetici, quòd non eſt lux interna oculi ipſius: quia ſi ea eſſet, ſemper ſentiretur, cùm ibi ſit ſenſile & ſenſus aptus ſentire. Secundò affirmant oculorum humorem, qui in medio continetur, aliquid fulgoris emittere poſſe in tenebris: tum, quia aqua cùm ſit perſpicua planaque, vbi in oculo inſpiſſatur, aliquid habet lucis, eſt enim lux actus perſpicui: tum, quia lumen receptum à continente non ſtatim euaneſcit ab oculo, ſicut nec viſilium ſpecies, ſed aliquid illius in oculo ſeruatur. Tertiò addunt, quando velociter oculus compreſſus mouetur repræſentari fuliginem oculo ob hanc neceſſitatem. Sicut ſi ante aquam in vaſe obſcuro contentam locetur candela, apparet fulgor & imago lucis in aqua quieſcente, ſi verò aqua agitetur, ſpecies flammæ in aquæ ſuperficie turbatur, ita vt vna parte aquæ eleuata ſupra alteram & reflexa ad alteram, ſi aqua eſſet videns, vna ſui parte conſpiceret ſpeciem lucis in alia: ſic cũ humidũ oculi ob cauſas duas dictas aliquid emittat fulgoris, celeriter moto oculo, ab vna parte oculi reflectitur fulgor ad aliam, ita vt iudicet pars oculi fulgorem ab oculo exeuntem. Galenus verò affirmat in oculis eſſe copioſum lumen ex ſpiritu animali plurimo, qui & ex perforatione opticorum agnoſcitur, & ex eo quòd clauſo altero oculorum altera pupilla dilatatur: nec ideò ſequitur, debere à quieſcente oculo perpetuò videri eam lucem. nam cùm recipiatur in glaciali, vbi ſit externorum viſio, interna non percipit, cùm nec vueæ circundantis colores percipiat, quæ tamen diſtat à glaciali magis quàm fulgor glacialis ipſius. Secundò addit, cùm oculus comprimitur ita vt cogatur conſertim exire ſplendidus ſpiritus, vel etiam caput violenter percutitur, vel quiſpiam à ſomno expergiſcitur poſt aceruatum per ſomnum ſpiritum, vel vbi imminente obſtructione optici & cæcitate ab humore decumbente extruditur, quod Galenus memorat accidiſſe homini cuidam permultas noctes ante cęcitatis infœlicitatem, fit vt exiens ſpiritus & ſplendor in aëre ſentiatur ab oculo, quemadmodum accidit in phrenitide & validis capitis doloribus, vt vapor per oculos exiens ſentiatur in aëre repręſentans figuram & colorem vaporis. Et eſt ſententia manifeſtis conſona experimentis.

Li. de ſenſu 2. & 31. prob.32.
Cur non rigent oculi.
Cur oculi mobiliſſimi.
Li. de cenſu citat.
Cur lucent.
7.de placi.8
Cit. cap.

Poſtremò, cùm oculus ſit frigidus humidus, cur conſeruatur frigidis ſiccis, nec planè ſimilibus, nec ex toto contrariis. Cauſa eſt, quia extra appoſita occurrunt membranis frigidis ſiccis: ideò ceu ſimilibus conſeruantur. Adde, quòd talia retinent ſpiritum, ne exhalet, in quo potiſſimùm conſiſtit viſus conſeruatio. Poſtremò abſumunt talia excrementitiam humiditatem, quæ in debili oculo perpetuò increſcit.

Cur bene habet frigido ſicco.

S E D excutiamus tradita à Galeno indicia: fruſtrà hîc contendunt interpretes, reperianturne in ſenſoriis ſigna cerebralia ſuprà numerata? conſtat enim facultatum principum genus non habere locum in ſenſoriis, ſicut nec motum in multis. Inter notas ergo calidi intemperamenti numerat mobilitatem oculorum: ea eſt vel in palpebris, quas quidam à natura perpetuò habent irrequietas: & vocatur ea affectio Græcis ἵππος, nobis equus: vel in oculis, quos etiam ab ortu quidam perpetuò agitant, & vocantur peti, iudicanturque vulgò inconſtantes, aut temerarij propter calorem ſignificatum oculorum, cui frequenter iungitur calor cerebri faciens ad opinionum mobilitatem. Verùm

de

de vtraque dicta mobilitate memorandum eſt, quod docuit Galenus naſci eum motum & tremorem quandoque non à calore membri, (quod hîc colligit) ſed ex imbecillitate natiua muſculi mouentis: ſicut enim quidam oriuntur debili inter membra capite, alij ventriculo, aut articulis, ita muſculoſam partem alius alio habet ab ortu debiliorem, aut firmiorem. vnde fit, vt qui infirmos habent palpebrarum neruos, aſſiduò nictent: qui oculorum, aſſiduò oculos moueant: qui mandibularum, per ſomnum dentibus frendeant: qui reuerſiuos, ſomniantes loquuntur: qui infirma habent labra, facilè illis tremunt; alij manibus: quidam ſphinctere & peditus retinere non poſſunt: quare ex mobilitate oculorum non perpetuum, ſed frequens ſumitur caloris eorum indicium. Signum autem humiditatis affert molles oculos, id eſt, facilè illachrymantes: argumentum eſt, quod humidæ naturæ leuiſſimè plorant: pueri, mulieres, ebrij, & homines magnis oculis præditi. Poſtremum ſignum ab externa alteratione, iuuari à modico contrariorum vſu, habet dubitationem: quomodò gaudet, aut iuuatur intemperies contrario corrumpente, ſi naturaliſſimus eſt cuiuſque appetitus conſeruatio: verùm ipſa intemperies, ſiquidem repugnat alteranti, nunquàm gaudet, nec iuuatur contrario, ſed corrumpitur: natura tamen ipſa, id eſt, forma iuuatur, quia in meliorem habitum ducitur à deteriore intemperamento. *1.præſa.21.*

CAP. VIGESIMVMQVARTVM.

Magnitudo oculorum quidem, vbi concinnitas & operationum virtus, multitudinem bene temperatæ ſubſtantiæ oſtendit, ex qua ſunt conformati. Quæ ſi deſint, multam quidem ſubſtantiam, non tamen bene temperatam oſtendunt.

CAP. VIGESIMVMQVINTVM.

Paruitas verò oculorum, adiuncta quidem concinnitate ac virtutum operatione, paucam quidem ſubſtantiam, ſed bene temperatam oſtendit, ex qua ſunt conformati: ſi verò ſociam habuerit inconcinnitatem quandam, atque operationum vitium, tum paucam ſimul & vitioſam materiam oſtendunt.

Secundum genus indiciorum à quantitate ſumitur: aliter enim iudicat in oculis ex magnitudine, quàm in capite: videlicet, cùm in capite paruitatem damnarit omninò, in oculis non ſemper: ſed ex quantitate ſolam colligit materiæ quantitatem, ex qua formati ſunt: temperaturam verò aut bonam, aut malam, ex pulchritudine & operum perfectione, bonam: ex turpitudine & operum vitio, malam.

SED audienda ſunt, quæ de præſenti ſigno dubitant. Primum, cúr non pronunciat perpetuò paruos oculos prauos, quod de capite fecit. cauſa eſt, varietas vſus & formationis vtriuſque membri: vſus quidem, quia cerebrum gignit ſpiritus in vſum, non tantùm facultatum principum, quæ in cerebro eduntur, ſed & in opera ſenſus & motus arbitrarij, quæ per vniuerſum corpus perficiuntur: oculi verò ſolius viſus gratia. formatione item diſtant, quoniam cerebrum membrum cauum eſt, in quo ſemper prauitas reprobatur, non oculi. Adiiciunt, ſi orta atteſtantur principiis, vbi oculi parui caput paruum: paruum autem caput ſemper reprobum eſt: Ergo & oculi parui reprobi. Soluitur, ferè & temperamento & quantitate reſpondent orta principiis, quare frequenter coibit paruitas capitis cum oculorum paruitate. Ex quo non colligitur paruos oculos in ſe eſſe prauos, quod hîc conſiderat Galenus: ſed quòd iungetur paruitati oculorum frequenter aliquid prauum. Adde quòd 6. Epid. ſimilis fit diſtinctio de paruitate capitis, vt hîc de oculis. Addubitant in oculis & quouis membro & toto corpore, vter receſſus deterior ſit per magnitudinem, an per paruitatem? Illud videtur ex lib. de opti. corporis conſtitutione, ex quantitate non ſumitur cognitio certa temperamenti: ſed ex magnitudine ſiue totius, ſiue partis, certò colligitur duorum alterum, vel copia materiæ, vel humiditas eius: ſicut ex paruitate alterum duorum oppoſitorum. cùm enim membra parua ſint, vel quia ex pauco ſanguine genita, vel quia ex moderato, ſed ſicco, ſiccum autem repugnat multæ extenſioni, fit, vt paruitas ſub diſiunctione vnum dictorum

Dubitatio prima. *6.Epid.3.* *Secunda.* *Citato.* *Tertia.* *Cap.vlt.*

Vter recessus præstet, paruitas, an magnitudo.

rum duorum significet, sicut magnitudo alterum oppositorum. quare dari potest corpus, similiter & membrum quoduis temperatum, & tamen vel quantitate moderatum, vel magnum, vel paruum. Licèt autem ita verè à Galeno dictum sit, sæpiùs tamen magnitudo extollitur supra paruitatem, tam in toto quàm in quauis parte. Vna causa est, quia magnitudo sæpe nascitur ab humida materia, quæ patitur multam extensionem, licèt quantitate non excedat: & à calore aliquo seminis trahente ab vtero copiosam materiam, vel ab altero horum: sed inter intemperatas calida & humida, nisi valde intensæ sint, præferuntur reliquis, ergo magnitudo vt plurimùm paruitati præferenda est. Altera causa habet locum in toto & in quouis membro habente cauitatem, vt vasa, pectus, ventriculus, cerebrum: talia enim angusta nec gignunt, nec recipiunt sufficientem materiam, non facilè distribuunt, obstructioni obnoxia sunt. quare talia parua, semper mala sunt, magna verò bona. Tertia causa habet locum, vbi magnitudo habet comitem pulchritudinem: si enim iungitur magnitudo pulchritudini, multo melior est paruitate similiter pulchra: nam magnitudo pulchra indicat robur informatricis, quæ & multam materiam potuit trahere, & eam concinnè efformauit. paruitas verò cum eadem concinnitate, non æquè indicat robustam informatricem: potuit enim pulchrè effingere tractum, multum tamen allicere nequiuit. Colligitur ex dictis, cur, licèt ex quantitate non desumatur certa agnitio temperamenti, plurimùm tamen præferenda est paruitati magnitudo. duo tamen dictis addenda sunt: Primum, licèt (quod Galenus hîc facit) magnitudo, vel paruitas compatiantur quoduis temperamentum, ideò non indicant certum. Verùm cùm calidum, frigidum, humidum, siccum dicantur, & de quantitate aucta & de intensione, propter auctam quantitatem oculus non dicetur humidior, vel frigidior moderato intensione & vehementia, dicetur tamen frigidior & humidior moderato quantitate, & mole: quia habet plus moderato de oculorum corpulentia, quæ frigida humida est, non secus quàm cerebrum magnum, quantitate frigidum est & humidum, ob auctam substantiam frigidam humidam: de quo tamen modo intemperamenti hîc non consideramus notas, sed de solo eo, qui erga vehementiam, aut languiditatem intelligitur. Alterum est, licèt magnitudo ferè excedat paruitatem, quoad omnes simul operationes, non tamen quoad quamuis earum, sicut suprà de intemperatorum functionibus dictum est, si ad temperatum conferantur: quoad particularem enim vnam operationem potest paruitas præstare magnitudini & mediocritati, sicut nonnunquam magnitudo præstat: quomodò ad exactam visionem præstant paruitas & submissio oculi magnitudini & elationi, & caput paruum ad solicitudinem, & cor magnum ad audaciam, præstat etiam mediocritati intra eandem scilicet speciem: homo enim ampli pectoris ideò magni cordis audacior est homine moderati pectoris. similiter & lepus ampli pectoris: quia cor auctum quantitate supra moderatum in quauis specie necessariò auget corporis calorem. In variis autem speciebus si conferantur mutuò, animalia & audacissima & timidissima magnitudine cordis excedunt, variis licèt de causis. Nam calidissimum cor, quia plurimo aëre eget ad refrigerium, ventrosum, ideò magnum creatum est, vt leo, vt vrsus: lepus verò & ceruus magno corde formati videntur propter cursum perpetuum, quem solum armorum vice illorum vitæ tutandæ natura concessit: cùm enim iugem cursum, quo fugientes festinant, non debeant interpellare respiratione, necesse habuerunt tantum aëris intra cordis sinum semel recipere, quantum pluribus pulsationibus sufficiat toto cursus spatio: frigiditati autem temperamenti eorũ satisfacit natura remissione, flacciditateque caloris, in corde licèt amplo.

1. apho. 15.

Cor magnũ an audacius

Sed cui temperamento attestatur magnitudo membri? Certè si quoad quantitatem quæritur temperamentum, magnitudo attestatur temperamento proportionali: verbi gratia, cor magnum est calidum siccum quantitate, si ad moderatum conferantur, cerebrum magnum frigidum quantitate & humidum. De temperamento autem, quod in qualitate versatur, constat ex citato lib. de opt. corp. constitutione non colligi certò aliquod temperamentum, frequenter tamen iungi calori trahenti copiosam materiam, & humiditati materiæ facilè, & multùm dilatabili.

CAP.

CAP. VIGESIMVMSEXTVM.

Quæ verò ad colores attinent, ita distinguere oportet: glauci quidem oculi, qui pura humiditate & non multa refulgent, tales quidem sunt ob splendidi luminis abundantiam: è contrario verò nigri, & qui intermediam naturam seruant, causas quoque intermedias seruant.

CAP. VIGESIMVMSEPTIMVM.

Glaucus igitur oculus fit vel propter magnitudinem, vel propter splendorem humoris, qui à Græcis crystalloides nominatur, vel propter situm prominentem, aut propter tenuis & aquei humoris, qui in pupilla existit, paucitatem & puritatem, atque omnibus quidem in vnum conuenientibus, fit glaucissimus oculus. Quòd si aliqua adsint, aliqua verò non, tunc maior, aut minor glaucedo contrahitur. Niger verò oculus fit, vel ob paruitatem crystalloidis, vel propter profundum situm, vel quoniam splendidus, aut fulgidus exquisitè non est: vel quoniam tenuis humor, vel superabundat, vel purus non existit, vel propter vnam aliquam ex his, quas antè diximus, causis, aut propter omnes fieri consueuit. In his autem magis & minùs (vt antè diximus) reperitur. Tenuis itaque humor, quò magis ad aquæ naturam accedit & superabundat, humidiorem oculum ostendit: quemadmodum si crassior ac minor fiat, sicciorem. Crystalloides si quidem durior existat, sicciorem efficit oculum: si verò mollior, humidiorem. Sic etiam si plus modico tenuem humorem excesserit, sicciorem: si autem defecerit, contrarium.

De coloribus ita agit, vt primùm expositis duobus extremis coloribus glauco & nigro doceat causam coniunctam vtriusque, videlicet glauci multum oculi splendorem: nigri verò splendoris inopiam. Secundò, particulatim causas remotiores coniunctarum tradit: splendoris ergo multi inducentis oculis glaucedinem, causas numerat ex parte crystalloidis magnitudinem eius, & puritatem splendentem, & situm eminẽtem: cùm enim insit natura splendor glaciali, quanto plus horum trium particeps fuerit, eo magis fulgebit: ex parte autem albuginei, quanto fuerit & minor & tenuior. quemadmodum enim aër nebulosus, quò minus habet nubium & earum tenuium & peruiarum, offendit solem: ita & aqueus paucus, purusque fulgorem glacialis minùs impedit.

Tertiò, nigredinis oculi, id est, deficientis splendoris, particulares & remotiores causas tradit oppositas superioribus: Ex parte glacialis paruitatem, impuritatem, profunditatem: ex parte autem albuginei copiam cum crassitie. Quartò, cùm hactenus ex colore collexisset habitudinem duorum humorum, qui se spectandos præbent glacialis & albuginei, iam nunc ex coniectata habitudine humorum elicit principale propositum inueniendi temperamenti oculorum ita: Glacialis si mollis est, aut pauca, humidum oculum ostendit, si dura, aut multa, siccum: albugineus verò si tenuis, aut multus, humidum oculum reddit, si crassus, aut paucus, siccum: quare solas passiuas colligit per medium apparentis coloris: eò quòd inter humores oculi glacialis siccissimus est, albugineus humidissimus.

POSTVLAT hic locus longiorem disputationem de coloribus oculorum: deinde de agnoscendo ex illis temperamento, demum de visionum varietate. Igitur de coloribus oculorum & eorum causis: asseruntur Galeno extremi, niger, vel caninus, & glaucus, nec in eo dissentit (quod multi iudicant) ab Aristotele, aut à veritate: agnoscit enim Aristoteles in mari, vel flumine colores, vbi vsque ad imum visu & luce perfunditur, & aqua ipsa pauca est, colorem glaucum, id est, album pellucentem. Si verò ad imum visu agnoscitur, sed aqua amplior est, color illi dicitur aqueus: quod si gurges impedit, quominùs aquæ imum videatur, vel præaltus est & nigricat, vel non est præaltus & apparet cæruleus. Vnde intelligitur apud eum, non secus quàm apud Galenum, extremos locos occupare colores, glaucum, & nigrum: glaucus autem color à Græco γλαὺξ

Colorum oculi causæ.

5. de gener. anim. 1.

γλαὺξ deducitur, quæ nobis noctua eſt, vulgò curuia: cuius oculi cũ albedine fulgent, à quibus non longè abſunt felini, vel catini, & vniuerſim omnium noctu venantium, vnde etiam nobis dicuntur oculi felini. Latini multi vertunt pro glauco, cæſium, verbo à cælo deriuato: eſt enim ſimilis color ſplendenti cælo: & à nomine, cæſius, meritò creditur deductum eſſe Luſitanum verbum *gazzios*. Alij putant Latinũ, cæſius, à cæde deriuari, argumento, quòd cæſium de ſolis oculis dicitur, qui cædem minantur, videlicet, fuluis & igneis, quales ſunt iratorũ hominum oculi, & quod Græci vocant χαροπὸν, vertunt, cæſium. De cauſis autem recedit ab Ariſtotele Galenus, licèt iuxta vias ſuas vterque ſatisfaciant experimentis. Cùm ergo oculi nigrum, quod humore plenum eſt, vario colore appareat: putat Ariſtoteles cauſam eandem eſſe, ob quam fluminis aqua variè colorata conſpicitur. Si ergo humor oculi pauciſſimus eſt, glaucus redditur oculus: ſi plurimus, niger: ſi moderatus, medium aliquem colorem habet. Iuxta quam cauſam ſoluit problemata de viſu: cur glauci oculi interdiu cæcutiũt, noctu vidẽt, quod in omnibus noctu venantibus apparet, & in hominibus etiam glaucis, ſi ad nigros referantur. Cùm enim pauco humore polleant oculi glauci, à multo lumine diurno non ſecus offenduntur, quàm noſtri oculi frequenter a conſpecto ſole cæcutiunt: In nocte verò à paruo lumine iuxta pauci humidi menſuram ſufficienter immutantur ad viſum. Alterum problema, cur infantes & ſenes magis glaucis ſint oculis, mediæ ætates magis nigricent. De infantibus affert cauſam, quia ob oculi paruitatem, ſicut & reliquorum membrorum, humidum contentum paucum eſt, ideò opacum eſſe non poteſt. Senum verò membra cùm areſcant omnia, multò magis areſcent humores: quare deficiente humido, glauci euadunt. Galenus verò opinatur glacialem natura ſua ſplendere ad eum vſum, vt ex interni mixtione cum externo lumine inſtrumentum fiat moderatum, viſionique aptum: quapropter glaucum fieri ex multo ſplendore opinatur, nigrum verò ex pauco. Iuxta quam ſententiam & ipſe commodè ſoluit propoſita problemata. Quòd enim animalia glauca noctu rectè, interdiu malè videant, cauſa eſt, quia cùm abundent interno lumine ab externo diei multo offenduntur: tantum enim illis noctu venantibus interni luminis datum eſt, quantum ſufficeret illuminando per noctem aëri: ſicut animalibus per diem paſcentibus, aut venantibus, quantum cum ſolari lumine iunctum ſufficeret, ideò per noctem minùs vident. Alterum verò ita: Infantes pauco & tenui albugineo præditi ſunt, glaciali verò peruia ob mollitiem ſpiritusque copiam vnde ſplendent. Senibus cùm reliqua omnia areſcant, tum maximè humor tenuis, qualis eſt albugineus, multò magis, quàm glacialis ob innatam duritiem. Cùm ergo oſtenſum ſit defectum albuginei permanente glaciali cauſam eſſe glaucedinis, meritò multi ſenes glauci conſtituuntur. Licèt autem vterque iuxta ſua placita ſoluant apparentia, Galeni ratio congruens, magisque ſuaſoria eſt: quia comparatio humorum oculi ad aquam fluminis non quadrat, nam aqua ex ſe tota opacat: cryſtallois verò in medio humorum ſplendida eſt etiam in mortuo animali, multò magis in viuente, quandiu ſpiritu turget. Apparet enim ſplendor pupillæ ſi inſpiciatur ex loco inferiore: Et quia imagines cancellatim ſe interſecantes clauſis oculis paulò antè viſæ repræſentantur ob internum lumen. Nec obſtat, quòd oportet recipiens eſſe denudatum à formis recipiendis, quia nullam determinatam ſpeciem impedientem reliquas poteſt habere ſenſorium ex natura ſua: lumen verò ſicut & perſpicuitas ſunt naturæ communes omni ſpeciei viſibili, non impedientes, imò adiuuantes perceptionem reliquorum obiectorum viſus. Adde in Ariſtotelem, quòd varietas in copia humorum oculi nunquàm ea eſt, quæ inter aquam fluminis pauciſſimam, cuius imum facilè & clarè videtur, & plurimam, ita vt ob profunditatem fundus proſpici nequeat: quare ea ratio in humore oculi locum habere non
4. collect. 3. poteſt. Dictæ cauſæ colorum oculi ex humorum varietate deſumptæ, addit alteram Auerrous: calorẽ oculi per coctionem inducentẽ nigredinẽ, & frigiditatem per cruditatem albedinẽ: vnde glaucos oculos indices frigiditatis & cruditatis cerebri, & oculorũ, valde Arabibus ait reprobari. Tertiam addit Iohannitius in Iſagogis copiam deſcen-
Tertia 3. dentis ſpiritus animalis & glacialem illuſtrantis: quam tamen meritò quis dicet eſſe in-
tract. 3. tellectam à Galeno ſub nomine glacialis ſplendentis. Inter alia enim ideò ſplendet,
cap. 34. quia multo ſpiritu repletur. Quartam inuenit Auicena, colorem ſubſtratæ vueæ, quam
poſteà

posteà Vesalius amplificauit: vt opinetur eam vnicam causam sufficere ad colorandos oculos: nec immeritò mouetur, nam apparet in cornea perpetuò is color, siue in viuo, siue in mortuo animali, qui in extima & gibbosa vueæ superficie cernitur, ita vt per corneam, perspicuam membranam, substratæ vueæ calor aspicientis oculos feriat. Astipulatur huic sententiæ, quòd in oculo ferè apparet color idem, qui in cute externa: Germanorum enim oculi candidi, Æthiopum nigri sunt. Verosimile est autem vueam parte exteriore similiter reliquæ cuti colorari. Num autem vltra hanc causam, quam frequentissimam esse nemo dubitare potest, habeant etiam locum superiores causæ, dubitationem habet: Et videtur, quia animalia noctu videntia glauca sunt omnia, quare plurimo lumine interno prædita. nam color vueæ albus, quomodò efficiet animalia noctu cernentia? Item sunt glauci homines pueri, Germani, Scythæ, non tamen omnes frigidi, humidi. Non est autem verosimile colorem vueæ secundùm solam partem anteriorem & exteriorem mutare temperamentum. Quare color oculi sępè prodibit ab vueæ colore, non rarò etiam ab humorum & spirituum oculum componentium constitutione. Quod autem legitur primo Epid. nigros oculos attestari temperamento frigido, & nigros pilos similiter, videtur corrupta lectio, tam in pilis quàm in oculis. *Lib. 7. 14.* *3. Epide. Sect. 3. 70.* *Sect. 2. com. 78.*

Sequitur, vt ex colore intermedio dictarum causarum, agnoscatur oculi temperamentum: si nascitur ex causa humorum, quæ primo loco relata est, glaucus color indicat augmentum glacialis cum diminutione albuginei, quare siccitatē: si ex secunda causa cruditatis, frigiditatem: si ex tertia copiosi spiritus, significat calorē cum humiditate: si ex quarta albedinis vueæ, magis attestabitur frigiditati, albedo enim frigiditatis soboles est. Quare nihil mirum est, quod secundo de temp. dixit nasci glaucedinem apud quosdam à calore, apud alios ab humiditate, hîc autem ex glaucedine significari ait siccitatem. Verùm 3. Epid. citato, pronunciat ex ea frigiditatem, aut humiditatem, aut vtrunque vitium. Et licèt nulla dictarum coniecturarum sit perpetua, verùm vniuersalior est postrema, quia ex pluribus dictarum causarum quatuor nascitur. *Cap. 14.*

De varietate verò videndi, dubitant primò: Quis oculus sit magis ad videndum appositus. Iudicatur autem ex colore, ex situ, ex spirituum cōstitutione. Ex colore optimus est caprinus: is apparet in oculis caprarum medius inter glaucum & nigrum: nam vt niger ob luminis interni inopiam noctu non videt, glaucus ob copiam interdiu, ita medius ob luminis mediocritatem vtrobique modicè & sufficienter. ex situ autem profundus exactiùs videt longinqua. Argumentum est in stellis, quæ ex puteo etiam per diem apparent, & lunares Eclipses per oblongas pyramides papiraceas contemplantur: verùm profundi oculi, quæcunque à lateribus sunt, minùs circunspiciunt. qua de causa nocturna animalia donantur profundis oculis, vt eo subsidio lumen internum (quod exiguum est, si ad diurnum conferatur) rectiùs prodiens magis illustret medium. Eminens verò locus vt ad lateralia visilia magis extenditur, ita minùs exactè prospicit remota: optimè constitutus est ad visionem moderatus situs, cùm in neutro momentaneè peccet, licèt in singulis vincatur ab extremis constitutionibus: quod suprà de temperatis dictum est, si ad intemperatos conferantur. Ex constitutione autem spiritus, dixit Galenus, cùm separentur quantitate, & qualitate: quod ad quantitatem attinet, multus sufficit spectare etiam remota, purus, quod ad qualitatem attinet, exactè diiudicat minima. Constituuntur autem combinationes quatuor: multus enim spiritus simul & purus, eminus & exactè intuetur: multus & nubilus, eminus non tamen exactè: paucus simul & purus, cominus & exactè: paucus nubilosus, cominus non exactè: nec sentit ibi Galenus (quod multi interpretantur) multum & purum, meliùs videre remota proximis: non enim de ea collatione ibi agebat videndi remota ad visionem proximorum, sed in vniuersum tradit varietatem videndi ex varietate spiritus visorij. Nec etiam opponitur sententiæ dictæ, quod legitur apud Aristotelem, non coincidere in eundem, longè videre & exactè: quia solùm sentit Aristoteles non coire necessariò illa duo, non negat aliquando coire, vt in spiritu multo pariter & puro. Ex constitutione ergo spiritus constat optimam esse visionem in multo simul & puro spiritu. Quis oculus visui aptior. *5. de gen. anim. 1.* *1. de caus. symp. 2.* *Loco citat.*

Altera de visu quæstio est, cur senes specillis meliùs videant, iuuenes magis hebetentur? Cur senes specillis exactiùs videant.

hebetentur? Sanè armauit natura oculos innatis ocularibus, glaciali, ſcilicet, ſplendidiſſima, & cum ſumma perſpicuitate denſa: intermedio enim glacialis apparent omnia multo maiora. Et ſicut in reliquis, quæ ad vitam attinent, ars imitatur naturam, ita & in hoc ſpecillorum inuento. Excogitauit enim ocularia ex externo cryſtallo, vt ſuppleant externi cryſtalli fulgore & denſitate, quod deeſt interno ſenum: Iuuenes verò, cùm ex ſe habeant ſufficiens, externo magis hebetantur, ceu immodico, cur anguſtia pupillæ naturalis benefaciat viſui, accidentaria verò ex tempore contracta incommodet? Reſpondet Galenus, naturalis ex anguſtia foraminis vueæ naſcitur: ea anguſtia perſpicacitatis in videndo cauſa eſt, quia vnita vis vehementior redditur: ideò donatur homo inter animalia anguſta pupilla, vt diiudicet exactiùs minuta, eò quòd viſus inter ſenſus accommodatiſſimum eſt ad diſciplinas principium, quibus addiſcendis homo natus eſt, licèt à nonnullis animalibus indiſtantium iudicio vincatur. Accidentaria verò anguſtia ex defectu albuginei oritur, vel à ſubſidente & corrugata cornea, quorum vtrunque viſui manifeſto incommodat.

Cur anguſtia pupillæ viſioni commoda. *1. de cauſ. ſymp. 2.*

Cur luſci obiecta admouent oculis. *31 prob. 25*

CVR cùm luſci & ſenes ambo imbecillitate videndi laborent, luſci tamen viſilia oculis viciniſſimè admouent, ſenes amouent? Reſpondet Ariſtoteles, ſenes habent tantam in viſu imbecillitatem, vt videre nequeant, niſi conſtituant viſile in ea diſtantia, in qua radij ab ambobus oculis egredientes coëant: non coëunt autem, niſi paulò remotior res conſtituatur: ideò ſeparant videnda ab oculis. Luſci verò, vtpotè minùs imbecilles vident, etiam ante coitum radiorum: vno enim oculo proſpectare poſſunt: verùm diſcernere minutias viſilis, (qualia ſunt cauæ, aut gibbæ partes) niſi multo lumine illuſtrentur, nequeunt, ideò admouent oculis viſile, vt adiuti copioſo lumine diſcernant. Sed contra Ariſtotelem facit, quod oporteret luſcum, licèt videat etiam citra locum vnionis radiorum, multò tamen faciliùs indicare in loco vnionis paulo remotiore: quod tamen experimento non apparet, nam in loco paulo remotiore non vident. Prætereà illa approximatio non facit ad multum lumen viſilis: planè enim ita admouent rem viſili, vt pauciſſima lux interponatur viſili & oculis. Alij ſoluunt, quod craſſus ſpiritus ſenum multo lumine accedente à remotis attenuatur: quare melius vident. Sed neque hi ſatisfaciunt: nam reflexio ad attenuationem ſpiritus in oculo manentis à remoto accedens eſt multo imbecillior & minùs potens attenuare: prætereà oporteret, vt ſenex poſt conſpectum remoti facilè perſpiceret proxima, attenuato iam & præparato ſpiritu, quod non euenit. Eſt ergo certior ſolutio iuxta ea, quæ ex Galeno tradita ſunt, quòd ſenes, vtpotè deſtituti lumine interno, indigent multo externo: remotior autem res magis illuminatur, ſcilicet non occluſa via luci: ideò enim ſenes videnda non ſolùm modicè ab oculis ſemouent, ſed & in eo ſitu conſtituunt, vt in ea incidant luminares radij, quò reflexio magis illuſtret oculum lumine defectum. Luſcioſi autem albis oculis ideò multo lumine interno abundantes, refugiunt copiam externi, ideò iungunt oculis viſilia, vt obumbratum viſile minùs illuſtretur. Perpetuò enim moderantia luminis conſtantis ex interno & externo commodat viſui, immoderantia officit. Nec obſtat, quod apud Galenum multus ſpiritus facit ad conſpectum remotorum, non paucus: quare exiguus ſenum ſpiritus ad diſtantiam non ſufficiet: quia paucus ſpiritus non videt longinqua, quare neque ſenes abſolutè remota vident. Sed inter propinqua ea meliùs vident, quæ in ea diſtantia conſtituuntur, vt copioſum lumen intercedens appoſitè illuminet medium.

1. de cauſ. ſymp. citat.

Cur luſci minuta ſcribunt. *Probl. 15.*

CVR luſcioſi debili viſu ſcribunt minutiſſimas literas, dixit Ariſtoteles. In videndo luſci contrahunt palpebras, ita docente ingenioſa natura, in ſubſidium imbecillis viſus, quò iunctim prorumpens vis vegetior euadat: vel (quod Galenus dicit) quia refugit externi luminis copiam: ideò & viſile admouendo obumbrat, & contractione palpebrarum ingreſſum eius prohibet: & quia contracta pupilla minima diiudicat (ideò enim ad minimorum iudicium perpetuò palpebras contrahimus) diſcernunt luſci minima: exarant autem minimá, quia minima vident: talia enim ſcribunt, qualia vident. Sed ea videtur certior cauſa, quare contrahentes palpebras minuta ſcribant: quia anguſtatur pupilla, quæ arctior reddita viſilia repræſentat maiora, vnde opinantur ſcribere ſe grandes literas, cùm ſcribant paruiſſimas. Quod autem anguſta pupilla

imagines

imagines maiores visui reddat, ea causa videtur; quia ex pari distantia quanto basis pyramidis visoriæ minor est, tanto vno obtutu minus est, quod glaciali imprimitur: cùm autem id, quod glaciali simul imprimitur, tota glaciali dilatetur seruata partium serie, fit, vt à basi minore species ingressa maior appareat, à maiore verò minor: est autem basis pyramidis ingredientis pupillam minorem minor. maiora igitur apparebunt ex pari distantia visilia à minore pupilla.

SECTIO QVARTA.

CAP. VIGESIMVMOCTAVVM.

De cordis autem temperaturis deinceps dicendum est, si priùs hæc in memoriam reuocauerimus: quod vnamquanque partem seipsa vel calidiorem, vel frigidiorem, vel sicciorem, vel humidiorem dicimus factam, non alicui alteri rei comparantes. Vtrunque enim extiterit cor natura frigidius, multo sanè calidiorem temperaturam possidebit calidissimo cerebro.

De corde tractatio in octo partes secatur pro varietate octo intemperamentorum: videlicet, omittit ceu facilè collectu lectori, ex notis intemperamentorum extremis & intensis rimari notas temperati cordis medias & remissas. determinationem verò præmittit toti disputationi necessariam: Ea est satisfactio obiectioni promptæ, quomodò de frigido corde tradendæ sunt notæ, cùm nullum sit frigidum cor: satisfactio est, quoduis minus moderato corde calens, frigidum censetur.

Iuxta assuetum ordinem, posteaquàm de præsenti sententia dixerimus, agetur de temperamento cordis, tum de compositione, tandem de vsu. Primùm ergo author hìc interserit generalem licèt determinationem, quia magis eam requirebat tractatio cordis frigidi, in quo videbatur pugnantia adiecti: licèt ea explicatio non minùs habeat locum in reliquis membris quàm in corde. Addit autem in explicatione [*cor quantumque natura, id est, ab ortu frigidum, est quouis cerebro etiam calidissimo calidius*] quia hìc de naturalibus tantùm temperamentis sermo est, non de morbosis, de quibus in calce huius secundi agendum est: vel etiam addit verbum [*natura*] quia ex morbo cor proximè mortem apparente, respiratione frigida, videtur frigidius cerebro phrenetici ob assationem conuulso. Quod autem de corde post cerebrum egerit, potuit seruari ordo situs, vt quemadmodum in libris de locis affectis, vbi singulorum membrorum morbosa intemperamenta indagantur à capite ad imos pedes, orditur, ita & hìc in inquirendis natiuis & sanis omnium membrorum temperamentis, potuit & seruari ordo dignitatis: nam inter principalia membra, si definitur principatus penes necessitatem, ad vitam principalius est cor cerebro: si verò principatus definitur dignitate functionum, tanto est cerebrum corde præstantius, quanto sentire & moueri præstat vitæ, id est, bene viuere, quàm simpliciter viuere, vnde & solæ cerebri functiones principes appellantur. Determinatio autem Galeni interpretanda est ex traditis alibi, de æquiuocatione calidi, frigidi, humidi, sicci: dicitur enim cor frigidum quadruplici significato. Primò, quia absolutè sit tale, id est, nihil habens permixtum contrariæ qualitatis frigidæ: In quo sensu constat nullum cor esse frigidum. Secundò, quia per exuperantiam sit tale, id est, plus habens in mixtione frigidæ quàm calidæ qualitatis, qua etiam acceptione constat nullum cor esse frigidum. Tertiò, per collationem ad medium generis membrorum, id est, ad cutem humanam, quomodò omne cor est calidum; vel per collationem ad medium speciei membrorum, id est, ad temperatum cor, quomodò aliquod cor est frigidum, aliquod calidum. Quartò, per collationem ad quiduis obuium, vt si cor Petri cordi Pauli conferatur, in qua significatione potest esse calidum, potest & esse frigidum. Ex his quatuor acceptionibus monet Galenus lecturos, se traditurum de tertia tantùm, ac de ea non vniuersim, sed de temperatura cordis, collatione ad medium tantùm speciei, id est, ad cor temperatum: docet enim de quo-

6. de vsu 7.

Calidi æquiuocatio.

3. simpl. 2.

uis corde, qualiter temperatum sit, si moderato cordi comparetur. Licèt autem medici etiam negotij sit indagare temperamentum cordis, vt & cuiusuis membri in ordine ad medium generis, id est, ad cutem: verùm non hoc pollicetur præsens opus, sed solam collationem ad moderatum cor.

Cordis temperamẽtum. *Prima 1. de complex. membrorũ. 1. de temp. vlt. 2. Collect. 3* TEMPERAMENTVM verò cordis in ordine ad cutem, in actiuis constat esse calidissimum: in passiuis variant. Nam Auicenæ asseritur siccum: contrà tamen sentiendum est cum Galeno: non propter rationem Auerroi ob copiam, scilicet, spirituum & sanguinis, quam habet: nam non consideratur temperamentum, quod membrum simul cum contento conficiunt, tale enim iunctum, non est membrum, nec cor: sed temperamentum solius membri animati operantis, constans ex innata elementorum mixtione, simul & impressa alteratione influentium & vicinorum: quantum, scilicet, est iam factum & redactum in vnitatem temperiei cum innata, quod suprà explicatum est. *Cap. de cerebro.* Colligit ergo Galenus humiditatem eius accommodo instrumento tactus, proprij sensorij. Ostendit autem tactus humiditatem eius, propterea quòd est mollius cute, non quidem cute simul cum musculosa carne substrata, (id enim videtur decepisse contrà sentientes) sed sola cute, quæ longè durior est corde, & eatenus est siccior, quatenus durior: quare, cùm non modò viuum cor, sed etiam mortuum, tactu sit mollius cute, nulla ratione conciliari potest & recipi Auicena affirmans, cor *Cap. 8.* esse in ordine ad cutem siccum. Non obstat quòd secundo de temp. asserit esse durum: quia collatione ad lienem, hepar, & renes, agnoscit in corde duritiem, à qui- *6. de vsu 17* bus membris superatur etiam in humiditate. Non mouet etiam nutritio cordis à crasso sanguine, quam recenset Galenus allata ratione, quoniam ob duritiem cordis deriuauit illius alimento portionem venæ cauæ ante ingressum in cor, ne coctione cordis attenuaretur, & ineptum euaderet membri duri alitioni. Quia, quod Cordis alimẽtũ quale. attinet ad assumptum, mens Galeni est coronariam venam alentem cor explantari à caua in ingressu ad sinum cordis dextrum, antè, scilicet, quàm ingressus sanguis in cor percoquatur, & attenuetur: quod illi doctissimus Vesalius vertit vitio, quasi sentiret eam explantationem fieri à caua, antequàm ad cor accederet. Verùm (quod maioris momenti est) ea explantatio non videtur alere vniuersum cor, sed solam Ratio prima extimam & eam minorem partem. Cuius sententiæ argumenta sunt: quòd coronaria illa vena tota, minor multò & angustior est, quàm vt sufficiat toti cordi alendo Secunda. membro calidissimo & perpetuo motu agitato. Prætereà vasa illa perreptant solam Tertia. externam superficiem, nullo modo intrò ad sinus penetrantia. Sed & ea distributio vasorum respondet distributioni vasorum in vesica fellea, nam & ea ima parte, qua incubat hepati nulla vena donatur, quia per suctionem à substrato hepate nutritur, parte verò superiore vasa habet ad alendam eam partem necessaria: non secus cordis extima pars longè ab interno sanguine sinuum posita vasa pauca obtinuit, nam Quarta. interior & crassior sola suctione sanguine sinuum alitur. Postremò, par est credere eundem esse arteriarum circundantium cor & venarum scopum: cùm erga interna cordis, respiratione ventilentur, externa verò à sinibus remota adminiculo externarum arteriarum, non secus & aluntur. Quod ergo attinet ad assumptum allatæ instantiæ, cor non alitur vniuersim crasso sanguine: deinde, licèt ex eo aleretur, non proinde colligitur siccitas membri nutriti: nam lien & hepar humida, licèt crasso san- *4. de vsu 15* guine, aluntur. Quod si pergant quærere, cur pulmonem & cor dicauerit natura respirationi: ita vt plena aëre per interualla turgeant, quorum tamen cor est viscerum durissimum, pulmo laxissimum mollissimumque: causa est, quia pulmo distenditur consecutione vacui, in quo motionis genere, quod leuius est, citiùs mouetur, cor verò à propria vi, fibrarum suarum ope mouetur: quæ si non forent validissimæ, perpetuo *Prima 1. de complex. membrorũ.* motui sufficere non possent. Quærunt, quomodò spiritus à corde geniti sint corde ipso calidiores, cùm oporteat semper agens esse præstantius passo? Satisfaciunt dupliciter: vel quòd imprimitur calor intensus spiritui non à solo corde, sed à corde, simul Spiritus cur corde calidior. cum præexistentibus in corde spiritibus, concurrunt enim instrumentariæ priores ad generationem sequentium: vel quòd, etiam si gignatur spiritus à corde non calidior corde, verùm à natura sua, cui conuenit calor intensior, id est, à forma sua intenditur,

ditur post generationem: sicut aqua excalfacta à natura sua redit ad frigiditatem sibi familiarem. Illa tamen est & facilior & vniuersalior solutio, quòd non obstat, vbi agens est dissimilare effectum esse intensiorem toto agente, non erit tamen intensior parte agentis dissimilaris intensissima, à qua prodiit effectus: Exempla sunt, gelatur aqua à frigore continentis, cùm tamen in toto aëre non sentiatur frigiditas par aquæ gelatæ, videlicet inducitur intensa frigiditas in aquam à parte aëris vaporosa frigidissima. Sic cadens pruina ad stirpium germina exurit, vapor enim plantæ aceruatus, nec dissolutus præ densitate externa producit calorem intensum vrentem plantam, videlicet parte ignea in vapore contentam intensè calente, vt deurat. Idem hoc efficit vapor mitis in pernione contentus: idem vapor retentus in aceruo tritici, aut milij putrefaciens, & vrens frumentum non ventilatum: idem efficit calor moderatus membrorum circundans humorem & putrefaciens illum, febremque inducens: non temperie totius membri circundantis, nec continentis aëris, quem accidit frigere per hyemem: sed parte ignea vaporis occupante & putrefaciente humorem. De collatione autem sanguinis arterialis ad venalem, cùm medici considerent facultates & temperamenta rerum, non qualia in se sint (quod Philosophus facit) sed quid in corpus humanum applicita imprimant: meritò asscribunt aquæ summam humiditatem, non aëri: videlicet quia aqua siue extrà, siue intrò sumpta multo euidentius aëre humectat, siue id faciat crassities maior, & mora in agendo, siue intensior humiditas aquæ magis quàm aëris. Quapropter primum humidorum aqua asseritur Galeno: & Auicenæ, pituita humidior sanguine, cùm tamen sanguis magis referat aërem, pituita verò aquam: sic sanguis arterialis plus aëris particeps quàm venalis, licèt philosophis afferatur humidior, nobis meritò æstimatur minùs quàm venalis humidus. In actiuis autem constat tanto esse calidiorem arterialem venali, quanto cor superat hepar caliditate.

Collatio sanguinis arterialis ad venalem.

1. simp. 32.

Prima 1. de complexio.

QVOD verò attinet ad situm & figuram cordis, non nouit exactè Aristoteles, docens in homine cor paruum esse & inclinare ad læuam, cùm in reliquis omnibus planè in medio locetur. Affert suæ sententiæ causam, quia homo omnium animalium maximè refrigeratam habet partem sinistram, cui moderandæ bene facit inclinatio cordis ad sinistram. Quem secutus Auicena confirmat sententiam rationibus: quoniam, inquit, oportebat cor cedere hepati elatiori, & maiori, quàm lien sit: Et vt cederet venæ cauæ ex hepate dextro ingredienti cor, & ne iuncta caliditas hepatis & cordis in dextro inflammaret. Sed culpa est, rationibus indagare rem facilè sensu explorandam. Monstrat autem experimentum cum Galeno exactè in medio esse omnium thoracis differentiarum, scilicet, intelligit nomine thoracis partem corporis à iugulo vsque ad septum: licèt thoracem vsque ad inguina extendat Aristoteles, ita vt complectatur corporis truncum. Addit Galenus causam erroris, quia senserunt, inquit, pulsum in sinistra papilla, qui sinistri ventriculi est pariter & aortæ inde emergentis. Rationes autem illorum non vigent: nam Aristotelis ratio ita in authorem retorqueri potest: vel imparitas illa multa sinistri ad dextrum in homine vtilis est, aut inutilis: si vtilis, quid opus est vtilitatem infringere locato in sinistris corde? si inutilis, quid induxit naturam ad formandam disparitatem, quam pòst esset emendatura? Ergo quod gemina creata sint & animalia, & semina, & viuentia omnia conseruandæ vitæ gratia in libris de vsu partium ostensum est. Quod autem decuit non esse potestate in totum paria dextra sinistris, sed illa calidiora, habitiora, & validiora, læua verò frigidiora, graciliora, infirmiora, ea causa fuit, vt in motu altera pars temperamenti meritò facilè quiesceret, cui motio inniteretur, altera verò calore suo ad motionem excitaretur & turgeret, vt ex imparitate dicta motio facilis & spontanea prodiret: quæ ratio, vt in omni moto viuente locum habet, ita multo euidentius in homine. Cùm enim sit animal sapientissimum ad arteis omnes exercendas natum, frequentissima eget dextri motione quiescente sinistro, vt intexendo, scribendo, pingendo, suendo: quare à natura habet illud interuallum dextrum ad sinistrum longè manifestissimum, augeturque exercitio ipso, cùm exercitata per vsum artium dextra euadant magis, quàm ex natura constent firma, robustaque. Reliqua autem animalia,

Cordis situs.

1. de histo. anim. 17.

3. de part. 4

11. tertij 1.

6. de vsu 7.

1. de hist. 7.

Solutio primi.

cùm ferè ſolo motu progreſſiuo exerceantur : in quo viciſſim quieſcunt modò ſiniſtra, modò dextra, non eguerunt tam euidenti imparitate partium . cùm ergo in reliquis cor in medio pectore ſitum ſit, conuincitur decuiſſe in homine vel ibidem locari, vel magis verſùs dextrum, vt eius calorem promoueret. Ad aliam ex Auicena : minus eſt lien hepate, quanto minus eſt fæcis in corpore , quàm ſanguinis : prætereà lien depreſſius eſt, cùm ex hepate ſuſcipiat defluentem grauem humorem . Ideò locus relictus in ſiniſtro à ventriculo occupatur. cor verò, cùm poſſideat locũ multo excelſiorem in medio pectore,mutare non potuit locum ex inæqualitate membrorum naturalium. Minùs probat illa, quoniam oportebat cor cedere venæ cauę ex dextro hepate ad dextrum cordis ventriculũ meanti: cùm ea ſit cauæ venæ à iecoris gibbo explantatio, vt debeat ad dextram partem deduci , quò accedat ad cor in medio pectore ſitum: quare inclinatio cordis ad ſiniſtrũ acceſſum cauæ venæ incommodaret. Nec magis vrget poſtrema,quoniã iuncta caliditas in dextro cordis & hepatis inflammaret dextrum. Si enim in brutis non inflammat, quorum dextra oportuit non immodicè calere , quomodò inflammabit hominis dextra, quæ oportuit creari inſigniter calida? De Ariſtotelis ergo lapſu non eſt quòd miremur, nondũ enim erat anatomica cognitio ex toto explorata, nam & duo alia de corde humano comminiſcitur, quæ ambo ex ſenſu pariter exploduntur: videlicet cor humanum eſſe paruum, cùm conſtet iuxta ac cerebrũ cor in homine magnitudine excellere: & quod diſtinguitur tribus ventriculis, primo paruo,medio moderato, ſiniſtro autẽ maximo, cùm ſint tantùm duo interſepto vno diuiſa. De Auicena verò rectè pronunciauit Theophilactus, fuiſſe medicum ratione magnum, experientia paruum. nec poſſunt pati expoſitionem,quaſi intellexerint de mucrone qui verè vergit antrorſum & ſiniſtrorſum: nam id commune eſt omni animali, non ſoli homini , quod ipſi tradiderunt . Nec ideò ſequitur epithemata & vnctiones, quæ cordi ſanando admouentur malè imponi ſiniſtrę mamillæ. nam cùm operatio externorum remediorum maximè fiat per ſuctum pulſantium arteriarum ad locum inunctionis pertingentium : pulſatio autem maxima & violentiſſima ſub ſiniſtra papilla ſit, ibi aptiſſimè imponentur . Adde quod oportet eligere locum, vbi oſſa pateant & peruia ſint, quomodò in omnibus affectibus & cerebri & cerebelli ſincipiti iubentur imponi, & in cordis affectibus, non medio pectori , vbi os perpetuum eſt, ſed ad læuam, vbi degenerans in coſtas præbet aditum medicamento. De figura autem eius : parte extima paulo minùs toto tempore, quo diſtentum eſt , rotundum, interna verò parte oblongum eſt in mucronem ceſſans : eius figuræ inquirit cauſas Galenus libro de vſu partium. Videntur autem afferri poſſe rationes quatuor.Prima, ad continendam amplam materiam cum ſecuritate rotunditas facit, ad tractum autem per longas fibras , quæ tenſæ interna cauitate trahunt , præſtat longitudo . vtrique ergo prouidit rotunda, ſed oblonga figura. Secunda, ad receptionem bene facit rotunditas, ad coctionem magis anguloſa figura: quomodò in piſcibus triangulare , in homine verò minus,quàm in aliis oblongum eſt : ceſſat tamen in omnibus in mucronem . videlicet, quia in angulis humor vndique à carne complexus exactiùs coquitur, videturque creatum triangulare in natatilibus. quia cùm vno tantùm ventriculo conſtet cor , oportuit machinari moram multiplicatione angulorum ad coctionem: In pedeſtribus enim licèt rotundum ſit, per moram tamen colaturæ ad ſiniſtrum ventriculum paratur ſufficiens coctio accedente mucronis anguloſo ſinu , ſimul & internis vẽtriculorum diuiſionibus, quas natura in eundem retinendi & coquendi vſum parat. Quoniam autem humanum oportebat eſſe capaciſſimũ, euaſit & rotundius. Tertia, facit oblonga figura, vt per tempus contractionis ſubſideat tumor cordis , reddaturque oblongum : quod multo ſatius eſt, quàm ſi ſeruata rotunditate vndique contraheretur, & corrugaretur in minorem orbem: nam diſtentio eius quod vndique æqualiter contractum & corrugatũ eſt , aut vix, aut nullo modo per fibras fieri poteſt. Quarta, vt fibræ perpetuò motæ haberent immobile principium, mucronem, ſcilicet, cui inniterentur inter mouẽdum. præſtitit autem vt quieſcens mucro, cui fibræ innituntur, ſit imus, quoniã receptio & ſanguinis & aëris parte ſuperiore perficitur.

[Margin notes: Secundi. — Tertij. — *Lib. de vrinis.* — *3.ſimpl.18.* — *13.Therap 21.* — Cordis figura. — *Libr.6. cap.7.* — *3.de hiſt. 17.*]

IAM DE vſu cordis. Cùm operatio ſenſus & motus requirat inſtrumẽtum calidius, quàm alitio, quæ hepatis calore & ſanguine perficitur : condidit natura membrũ tanto

[Margin note: Cordis vſus.]

hepatc

hepate calidius, quanto ſpiritus ad animales functiones neceſſarius excedebat calore ſanguinem: quemadmodum enim alitio, cùm ſit permutatio alimenti in alitum, requirit qualitatem omnium maximè agentem, id eſt, calorem, cuius meritò vita definitur participatio calidi in humido: ſic ſenſatio cùm ſit agnitio ſpectrorum citiſſima, & arbitraria motio, quæ calore promouentur, requirunt actu calorem multo, quàm in vegetabilibus, vehementiorem: & ſicut priori operi deſtinauit in plantis, quod vocant radicationem, in animalibus verò hepar: Sic poſteriori cor, quod eo calore condidit, vt ſufficeret per ebullitionem & ſpumificationem ſanguinem in ſpiritum vertere. Et quia peculiare ſpiritus temperamentum moderandum erat, & variis aptandum actionibus, genuit membra ſubfrigida, alba, mollia citra vaſa, cerebrum & teſtes: vt per tota illa conuerſans ſpiritus à corde delatus recipiat temperamentum, puritatem & ſplendorem, ad diuinas functiones, in cerebro quidem ad ſenſationes & motus, in teſtibus autem ad generationem: hac neceſſitate creatum eſt membrum actu calidiſſimum cor. Ex conſequenti autem, quia intenſus calor ebulliens citra ventilationem durare non poterat, indidit cordi eam compoſitionem & vim, qua ipſum perpetuò pulſaret, mãdaretque eam vim per totum quacunque ſpiritus deferebatur, egens eadem ob caloris exceſſum ventilatione. Quia autem ſolet natura his quæ in certum vſum creat, abuti ad alios vſus, ſimiliter cordis calore vtitur vltra ſcopum præcipuum antè dictum, ad promouendam alitionem, & fouendum, roborandumque hepatis calorem, conficiendaque alimenta.

CAP. VIGESIMVMNONVM.

Calidioris igitur cordis, vt admodùm qui ei proprius eſt, atque conueniens, indicia quædam ſunt inſeparabilia & propria, magnitudo reſpirationis, & pulſus velocitas, & frequentia, & audacia, & ad actiones natura prompta: quod [1] *ſi multum in caliditate exceſſerit, tunc furibunda quædam iracundia & temeritas adſunt. Eſt autem thorax his hiſpidus, & præſertim pectus, & quæcunque* [2] *iliis partes proximiores. Magna verò ex parte calidi cordis temperatura vniuerſum corpus calidũ reddit, niſi hepar vehementiùs obſtiterit. Dicemus autem paulo inferiùs totius corporis indicia. Eſt quidem & latitudo thoracis, caliditatis indicium, niſi & hîc quoque cerebrum plurimum obſtiterit,* [3] *quoniam ei magna ſpinalis medulla reſpondet: tantæ verò erunt vertebræ, quanta & ſpinalis medulla: quare & ſpina vniuerſa. Configitur verò thorax ad eam ſpinæ partem, quæ metaphrenon, id eſt, dorſum dicitur, tanquàm ad carinam nauis: quare neceſſariò eius longitudo æquabitur dorſo, latitudo verò erit pro vertebrarum ratione, quando ad proportionem earum craſſitudinis fuerit conſtitutus. Cùm verò cordis caliditas ſuperans perflauerit, ac dilatauerit in primo ſui ortu thoracem, erit eiuſdem caliditati proportione reſpondens. Quare cùm caput paruum, thorax autem latus extiterit: maximum hoc tibi fuerit cordis caliditatis indicium: cùm verò magno exiſtente capite paruus fuerit, propriiſſimum hoc erit cordis frigidioris ſignum. Si verò capiti fuerit proportione reſpondens, tunc aliis ſignis de corde diſtingues, ex ipſius thoracis amplitudine nil aſſumens.*

Inter notas cordis calidi tantùm, numerat primo loco magnam reſpirationem in ſubſidium refrigerandi cordis, & pulſuum celeritatem cum frequentia. Videlicet, quia priùs refert eas, quæ ſunt & inſeparabiles & propriæ talis cordis, qualia ſigna dicimus ineſſe omni & ſoli. Secundum, audacia & promptitudo adeundi quaſuis res etiam difficiles, & in immodico caloris exceſſu pro audacia, furia adeſt & temeritas. Verbum, audaciæ, Græcè eſt εὐτολμία, importans animum aptum aggrediendis diſcriminibus.

Et vbi legitur [1. *ſi multum in caliditate exceſſerit*] habetur Græcè [*plurimum*] ita vt indicetur magnus exceſſus. Tertium, item proprium & inſeparabile ſignum, hiſpiditas pectoris & partium proximarum. Quod enim legitur

2. *Iliis*

2. *Iliis proximiores*] Habetur Græcè [*hypochondriis*] nam ilia, vel inania loca magis ſubſtant. Secundò, apponit notam frequentem calorem totius, de quo tamen totius calore pollicetur paulò pòſt ſeparatam tractationem. cap. nempe 50. Tertiò, addit & aliud ſignum non perpetuum, ſed frequens tantùm, videlicet pectoris amplitudinem, eam frequentiam ita conuincit: Amplitudo pectoris quandoque ſequitur ad cordis calorem, quandoque ad capitis magnitudinem, licèt non coëat cordis calor. nam ad cerebri magnitudinem ſequitur caluariæ amplitudo, & ad eam vertebrarum amplitudo, ad vertebras coſtæ, ad coſtas pectus latum. Si ergo cum capitis paruitate, vel mediocritate iungitur pectoris amplitudo, neceſſariò colligitur ex eo ſigno cordis calor: ſi cũ capite magno, non colligitur inde temperies cordis, ſed inueſtiganda eſt ex aliis ſignis dictis.

Quod legitur 3. *Quoniam ei magna, &c.*] legitur Græcè, *Quoniam ei magnitudo ſpinalis medullæ ferè reſpondet.*

SED SINGVLA ex dictis particulatim ſuo loco agitãda ſunt, & in examen vocanda. Primum enim ſignũ ex reſpiratione & pulſu deſumptum difficultatem habet: cùm reſpiratio & pulſus à ſimilibus cauſis mutentur ad ſimiles differẽtias, cur in reſpiratione appoſuit magnitudinem, non celeritatem & frequentiam: In pulſu è conuerſo celeritatem & frequentiam, non magnitudinem, maximè cùm infrà inter ſigna cordis frigidi numeret pulſus minores moderato. quare in oppoſito, oppoſitum expectare oportet, in calido maiores. Soluunt vulgò, factum eſſe ob phraſim aſſuetam Hippocrati, vt ex vna parte copulatiuæ explicata, ſubaudiatur oppoſitum de oppoſita, de qua admonuit Galenus in aphoriſmo, vbi fauces ægrotant &c. Quare hìc magnitudo reſpirationis ad pulſum, celeritas & frequentia pulſus ad reſpirationem extenditur. Poſſet ſolui faciliùs, vt legatur coniunctim, [*magnitudo reſpirationis & pulſus.*] Deinde: [*celeritas & frequentia,*] vt de vtraque operatione efferantur tres illæ differentiæ caloris. Sed ſatius huic nodo ſatisfiet: quod, cùm caloris aucti familiares differentiæ ſint, magnitudo, celeritas, frequentia, ex illis tribus nõ augetur magnitudo, niſi adſit robur virtutis. Cùm ergo cor ab ortu intemperatum per calorem habeat factum intemperamentum, & idcircò aliquam in propria operatione pulſus debilitatem, non poterit ſatisfacere vſui caloris aucti per pulſum vltra moderatum magnum, ſed per ſolas celeritatem & velocitatem. Quia verò reſpirationis operatio non prodit à corde, ſed à cerebro, quod hìc non ſupponitur debile, meritò aucta neceſſitate ſubuenit cerebrum magnitudine reſpirationis ante velocitatem & frequentiam. Sed cur non addit in reſpiratione vltra magnitudinem, velocitatem & frequentiam? quia in ſanis, de quibus ſolis hìc inquiritur, non eſt tantus caloris exceſſus, quin illi ſatisfaciat ſola magnitudo. Quomodò item velocitas pulſus eſt perpetuum calidi cordis indiciũ, ſi fit, vt iungatur quandoque calido cordi arteriarũ frigiditas? quia illud accidit in ſolis prauiſſimis morbis, nõ in claſſibus ſanitatũ, quas hìc indagamus.

2. Apho. 15 — *3. de præſa. pulſ. 3.*

Cur audaces cordis calidi homines.

IAM DE altero ſigno audaciæ: cur iungatur calido cordi, cauſæ ſunt. Prima, quia cùm calidi ſpiritus facilè moueantur extrorſum imaginata fœlicitate euẽtus, petunt exteriora: motus extrorſum ſpirituum, lętitiam & fiduciam inducit, ex qua audentes redduntur. Altera, vbi ſpiritus quantitate & qualitate abundat, maius robur ineſt: meritò igitur ex maiore robore ſperant victoriam. Accedit, quòd calor citò mouens, perturbat, quare non ſinit quieſcere ad integram conſiderationem futuri periculi. Sicut ergo temperantia cordis parat fortitudini, ita calor audaciæ & temeritati, frigus timori. Sed opponunt de Æthiopibus, in quibus vincente calore ignauia animi viſitur, & de Germanis & Gallis cum frigiditate, licèt temperamenti, audacibus. Soluunt: aſſerentes viſcera in Æthiopia, ſicut nobis per hyemem non calere, ſed frigere magis, vnde imbelles euadunt, contrà quàm accidat in Germanis & Gallis. Sed quàm non ſatisfaciat hęc ſolutio, apparet ex dubitatione mota à Galeno, non ſoluta: Ea eſt, ſi viſcera & ventres omnes officinæ coquendi alimenti per hyemem magis calent, cur abundat pituitæ generatio in hyeme, cuius origo eſt inopia coquentis caloris, in æſtate verò bilis: ita vt bilioſorum morborum æſtas ferax ſit, ſicut hyems pituitoſorum. nam ſolutiones Galeni ad eam difficultatem (ſummi ſemper viri pace) non ſuadẽt. Prima, frigus per hyemem non ſolam cutem tangit, ſed in carnes etiam & vaſa ſe inſerit: quin & in quibuſdam vel per itinera, vel veſtiũ inopia ad ventrem accedit, quem & refrigerat. Sed ſi paucis tantùm vẽter refrigeratur,

1. Apho. 15 — *Li. de nat. hum. 37.* — *Calor num hyeme calidior.*

paucis

paucis accreſcet per hyemem pituita,& tamen effectus auctę pituitæ in hyeme vniuerſalis eſt, non ergo referendus eſt ad raram tantùm cauſam. Fortè recipi poſſet hæc Galeni ſolutio, ſi ita confirmetur. Omnibus per hyemem,ſicut extima cutis, ita & os ventriculi refrigeratur ex accedente frigido aëre, ita vt fiat antiperiſtaſis tam extrà ex circunfuſo aëre, quàm intrò ex accedente ad os ventriculi inter inſpirandum. Argumenta manifeſta ſunt, minima ſitis per hyemem, plurima per æſtatem: & quod in hyeme gaudēt ventriculi alimentis actu calidis, æſtate verò perfrigeratis, imò & talia præcipiuntur ſumi. Gignitur ergo pituita, quia alimenta à continente congelata ſumuntur: & prætereà ab internæ ſuperficiei ventriculi frigiditate impeditur eorum integra attritio, ita vt in hepate exactum ſanguificationis cultum non aſſequantur, ſed maneat portio ſub pituitæ forma. Secunda eiuſdem ſolutio: In hyeme plurimum ſumitur alimenti, ob validam appetentiam, ideò cōfici nequit à robuſtiore licèt calore, non ſecus quàm in pueris crudi humores abundant magis quàm in viris propter ingluuiem, licèt concoctrice excedant viros. Sed neque hæc ſatisfacit: nam appetentia alimenti maior hyemis, vel ſequitur auctam reſolutionem, vel auctam vim tractricem, non auctam reſolutionem. Eſt enim euidens minorem eſſe hyemis quàm æſtatis reſolutionem, ergo roboratam tractricem: ſed quantum in hyeme creſcit tractrix propter augmentum innati caloris, tantundem augeſcit concoctrix ob eiuſdem caloris augmentum: non itaque magis peccabit in alimenti confectione natura per hyemem, quàm per æſtatem: licet ea ſolutio etiam Aphrodiſæo placuerit, poſſetq́ue fulciri, ſi aſſeratur augeri famem in hyeme ex refrigerato ore ventriculi, ſicut in æſtate ob calorem eiuſdem remittitur. Tertia eiuſdem ſolutio: Alimenta per hyemem in vſum venientia magis pituitoſa ſunt: muſtum, ſuilla, rapa: ſi tamen citra affectionem æſtimentur, multa calidiora in hyeme ſumuntur, multo frigidiora per æſtatem: per hyemem potus paucus, & hîc vini meracioris, per æſtatem verò aqua plurima & gelida: per hyemem cibus, aromata, mel, caro: per æſtatem, olera, horarij fructus, acetaria, pulli: poſſet fortè excuſari, quia hyemis alimenta, licèt ratione temperamenti calida ſint, vinum, ſuilla, rapa: verùm ratione modi ſubſtantiæ craſſæ & difficulter coctilis pituitoſa euadunt. Cùm tamen dictæ ſolutiones non plenè ſatisfaciant, inueſtiganda eſt alia certior, explicato magis theoremate de antiperiſtaſi, cui innititur dubitatio. Cùm ergo vnum contrarium contrario apponitur, quale eſt aër hyemalis homini per hyemem, vel aër Germanus perpetuo, contrarium, quod ita oppugnatur, in ſe colligitur fugiens contrarium, miro naturæ prouidentis inſtinctu, quoniam enim ſciebat intra lunarem orbem imminere vnicuique à contrario oppugnante perniciem, indita ea naturali rebus prudentia, vt fugiant vndique cōtrarium, & in ſe coëant, fit, vt vnde imminebat interitus non modò non pereant, ſed euadāt etiam vegetiora & magis potentia vnita intus vi. Sed quia non minùs vtiliter inditum eſt agenti circundanti, vt perſequatur paſſum & ſibi aſſimilet, quàm paſſo, vt fugiat contrarium: non ceſſat externum frigus permeare meatus omnes corporis, ita vt externa primùm valde refrigerentur duplici nomine, videlicet fugientis innati caloris ad viſcera, & proinde in carnibus quantitate deficiente, ſimul & qualitatis frigidæ ab externo, vicinoq́ue continente impreſſæ: Interna verò quantitate vniti caloris innati calidiora redduntur, ſed interim à frigore penetrantis aëris nonnihil refrigerantur in qualitate. Cùm ergo ab Hippocrate pronunciatur, ventres hyeme calidiſſimos eſſe natura, non eſt interpretandum cum Galeno lib. de nat. hum. id eſt, temperatiſſimos: ſed ſicut, quod idem Hippocrates ſubdit, pueros plurimum habere innati calidi. Quemadmodum enim pueri excedūt viros quantitate innati calidi in toto corpore abundantis magis quàm in viris, qualitate verò, vel intenſione exceduntur à iuuenibus: ſic viſcera per hyemem, ſi conferantur ad ſe ipſa per æſtatem, excedunt quidem quantitate innati caloris, ſed exceduntur qualitate intenſioneque. Id quod his argumētis facilè colligitur. Primùm, bilis in hyeme naturali, minuitur quantitate, & refrigeratur qualitate apud Galenum ſæpè: ergo maſſa humoralis reddetur frigidior intenſione per hyemem diminuta, & refrigerata bile, parte, ſcilicet, eius maſſę calidiſſima. Cur enim prohibetur per hyemē purgatio addita ratione? quoniam humores tunc concreſcunt in vaſis, ſicut accedēte vere funduntur. Iam verò iuuenes hyeme non valerent contra experientiam, & Hippocratem, ſiquidem in eorum

Tertia 1. doct. 2.7.

2.prob.5.

Antiperiſtaſis quid agat

Com.citat.

Ratio prima *8.de plac.4*

Secunda. *1.epid.ſect. 1.9.et ſect. 3.62.*

Tertia. *Li. de nat. hum.37.*

viſceribus

Tertia 1. doct.5.cap. primo. Quarta. Quinta. *1.Apo.15. 3.Apo.10. 2.Crif.3.* Sexta. *2. de temp. 12. 3.de cauf. pulf.5. 1.Apho.15*

visceribus calor quantitate augeatur, qualitate non remittatur: ita vt absolutè reddátur secundùm viscera calidiores, & ideò deteriùs habeant. Subscribit Galenus quandoque ita docens, aër assimilat temperamento suo corpora nostra: quandoque ita, per æstatem calor innatus, vt est qualitate auctior, ita quantitate minor. Prȩtereà adsunt signa refrigerati cerebri somnus prolixus, catarrus plurimus, hepatis frigidi vrina subpallida apud omnes, cordis verò frigidi pulsus humilis, tardus, paruus: ventriculi refrigerati fames auctior, sitis minor. Quid, quòd opera, quæ per hyemem in corpore fiunt, testátur hunc statũ innati calidi. nam quia ventres coctionis organa per hyemem calore innato secundùm quantitatem augētur, naturalia opera chylificatiò, sanguificatio, corporis nutritio insigniter promouētur: scilicet naturales functiones quantitate innati caloris perficiuntur. quia verò iidem ventres qualitate caloris refrigerantur, refrigerato ex parte calore, sanguis gignitur multus, sed pituitosus: verè ob summam continentis & interni caloris moderantiam plurimus sanguis, temperatus, contrà æstate ob intensum, licēt paucum quantitate, internum calorem bilescit alimentum. Quando ergo contrarium circunstans accedit corpori, quid in corpore sequatur, si circunstans contrarium nec valdè excedit, nec repentè accedit, dictum est. nam si excessus contrarij multus est, magis remittitur innatus calor qualitate, quàm quantitate augeatur: ita vt credatur non sequi Antiperistasin, quare senes & conualescentes hyeme non roborantur. Similiter, si repentè accedit contrarium, sequitur valida repercussio & densitas carnium: ita vt sequatur plurima vnio interna: ad vnionem intensio impedita penetratione continētis frigoris, quomodò repentina frigora ineunte hyeme gignunt causos & perniones, & pruina vrit radices plantarum, & præcipitur balneandis in frigida, vt repentè se iactent in frigidam, ne internus calor à frigida aqua refrigeretur. Cõstat ex dictis facilis solutio, ad quæstionem, quam Galenus lib. de nat. hum. maximam iudicauit, & ad propositam hîc de audacia Germanorum, & ignauia Æthiopum. cùm enim audacia sit operatio affectuosæ partis animæ, quæ aucto in quantitate innato calore inualescit, sicut timor magis est torpor & ocium eius partis animæ, fit, vt in Germanis crescat audacia, deficiat in Æthiopibus. Iungit Galenus audaciæ promptitudinē ad actiones, quo nomine non intelligit quasuis motiones arbitrarias: nam in talibus quidam valdè perciti sunt ex cerebri calore, parum tamen audaces & frigidi corde: sed in discriminosis adeundis promptitudo peculiaris est cordi calido: nec ea promptitudo operationum est audacia, sed iungitur & sequitur audaciam.

1. Epid. citato. 3.de sanit. 6. Com.citat.

Ira cur cordi calido iungitur.

ORDO exigit vt agatur de sequente signo ab ira desumpto: cur incidat in cor calidum dubitat Turisanus. Non enim satisfacit dicere causam esse, quia calidus sanguis cordis citiùs efferuescit: eò quòd ira, quæ libido vindictæ est, antecedit eam efferuescentiam. afferunt ergo huius appetitus aucti in calido corde causas: prima, quia ab eodem obiecto, quod iniuriam intulit calidum cor, vtpotè faciliùs mobile, magis irritatur quàm frigidum. Secunda, quia anima mouet corpus iuxta corporis variam dispositionem variè. Cùm ergo calidum cor habeat dispositionem ad sumēdam de aduersario vindictam propter innatũ robur promptiorem, meritò ab anima mouetur ad maiorem appetitum vindictæ. Sed dictis addi potest tertia, licèt enim antecedat appetentia vindictæ feruorem primum sanguinis, verùm quia ex pari appetitu magis ebullit sanguis in corde calido quàm in frigido, sequitur, vt ebullitio maior in corde calido augeat appetentiam, & rursum appetentia ebullitionem, ita vt mutuis incrementis reciprocè augescant, quod in frigido corde non accidit. Ebullitio autem ideò intendit appetitum, quia feruor ille non sinit quiescere lacessitum ad iræ sedationem. hoc videtur significasse Aristoteles dicens, non minùs animam mouere corpus ad iram, quàm corpus animam. Commodùm addi potest quarta causa, cùm ira, de qua hîc agitur, non sit simplex vindictæ appetitus, sed simul cum aggressione, ea ira non incidit in cor frigidum: eò quòd in frigido appetentia habet iunctum timorem retrahentem animum ab aggressione, quam ira includit: in calido verò iungitur audaciȩ, quæ non solũ non retrahit, sed stimulat etiam ad aggrediendum. Quòd autem ira, indicans cordis calorem, non sit simplex maleuolentia, & appetentia vindictæ, apparet ex multis, qui cum melancholico corde diu seruant maleuolentiam, & tandem dolo & astu se vendicant, in quibus perstitit appetitus vindictæ,

1.de anima cap.1.

sed

ſed citra aggreſſionem vindictæ: ideò non ſignificans inſeparabiliter & propriè cor calidum. Duo tamen ſuperioribus adiicienda ſunt: alterũ,quod hîc legitur Græcè ὀξυθυμία, non θυμὸς, quo vocabulo hîc abuſus eſt Galenus, vel quicunque author fuit libri. Nam, docente Galenò, oppoſita temperamenta indicant duo illa nomina, quæ multi interpretum Latinorum vertunt iracũdiam,& iram: ita vt intelligatur ὀξυθυμία, quam vocant iracundiam, animi puſilli & frigidi affectio, quæ ex leuibus occaſionibus excandeſcit, nec ſibi imperat, quod faciunt mulieres, pueri, & viri parum fortes. θυμώδεις verò (vocant iratos) intelliguntur magnanimi, paruorum contemptores, & qui rarò, ſed vehementer & fortiter iraſcuntur. Cùm ergò prima illa affectio frigidi cordis ſit, poſterior calidi, non potuit hîc, niſi per abuſum afferri ceu caloris ſignum oxythymia. Quod verò attinet ad Latina nomina, multis placet, vt ex his duabus affectionibus iracundia importet frigidam, ira verò calidam. Ciceroni verò tanto oratori magis placet, vt iracundia indicet promptitudinem ad vitium, licèt actu non inſit: vt & anxioſus, amator, ebrioſus: verùm iratus, vt anxius, amans, ebrius indicent actum ipſum, non aptitudinem. Alterum eſt, quomodò temeritas, & furibunda ira annectuntur cordi calido, ſi adſunt etiam in calidiſſimo cerebro, quale eſt phrenetici? Sanè duo faciunt hominem intrepidum, & periculorum contemptorem, vel ſui fiducia, quod cor calidum præſtat, vel inconſideratio tentati diſcriminis, quod phreneticis ineſt. Non immeritò igitur exceſſus caloris & in cerebro & in corde facit temerarios, ſed quia in cerebro, non niſi per morbum, de qua diſpoſitione hîc non agitur, potuit verè Galenus numerare ſignũ hoc inter propria & inſeparabilia cordis calidi, ſani tamen.

1. Epid. ſect. 2. 78.

Iracundi & irati diſcrimen.

Tuſcul. lib. 4.

De postremo verò ſigno proprio hiſpidi pectoris, cur ex partibus thoracis pectus maximè hiſpidum ſit, cauſa eſt, quia vniuerſum pectus homini piloſius eſt tergo, contra inſtitutum reliquorum animalium. Quare vbi cor calidum eſt, manifeſtiſſima erit in pectore hirſuties. Sed cur id peculiariter homini datum eſt? Fortè quia hirſuties pro armatura præſtatur brutis ea parte, qua iniuriis patent: ea eſt tergus, prona enim incedunt: nam & ſquamæ & aculei & cutis multo craſſiora in tergore gerunt quàm in ventre. In homine verò cùm recti incedant, pars anterior eo magis indiguit pilorum tegumento, quo magis caret vertebrarum & muſculorum munimento. Fortè etiam ex materiæ euenit neceſſitate, nam fuligo in parte calidiore magis abundat, calidior autem eſt anterior pars poſteriore. Sed cur calidior eſt pars anterior? primùm, quia licèt cor in medio thorace locetur, prohibetur tamen retro operari ob craſſitiem interpoſitorum muſculorum & oſſium. Altera cauſa, quia à frigiditate ſpinalis & vertebrarum impugnatur cordis calor eò accedens & infringitur: ideò enim rigores per dorſum inuadunt, ſicut ſudores multo magis vrgent pectore quàm dorſo. Accedit, quòd licèt cor plurima parte in medio ſitum ſit: verùm mucro antrorſum vergit. Sed cur mucro cordis inclinat antrorſum? Ariſtoteles dixit vniuerſale eſſe vt in omnibus animalibus vergat mucro ad partem, in quam fit motus. Cùm enim opinetur neruos motrices terminari ad fibras cordis, ipſas verò fibras in cuſpide vniri, ideò ait vergere ad partem motus, vt ad eum ſitum adducat contractione fibrarum membra mouenda; cumque conſtet non eſſe recipiendam eam rationem motus, terminarique motorios neruos ad cerebrum, non ad cor: ſupereſt, vt alia ratio inueniatur, ob quam cuſpis illa antrorſum inclinet. Ea afferri poteſt, vt eo ſitu calidiorem reddat partem, in quam fit motus. Nam membra eius partis, in quam mouemur, deferunt vniuerſum corpus, reliqua pars poſterior portatur magis quàm portat. Id autem, quod portat, maiorem calorem requirit, quàm id quod portatur. Aliam rationem comminiſcitur Galenus: cùm enim cor cum tegente pericardio in medio thorace pendeat, & periclitetur in validis motibus ſaltus & tremoris cordis, decidere in aliquam quatuor differentiarum ſitus à medio: deduxit membranas duas interſepiẽtes à pectore ad dorſum tenſas, tanto in medio interuallo, quantum eſt pericardij ſpacium, quæ impedirent inclinationem cordis ad latera. Ne autem retrorſum in motibus dictis inclinaret, qua parte dictæ membranæ ad dorſum implantantur, coëunt: vt ita prohiberent etiam ad dorſum inclinationem. Supereſt pars anterior, in qua membranæ interſepientes tanto magis ſeparantur mutuò, quanto ad poſteriorem faſtigiátur & coëunt. Quia ergo inclinationem ad pectus non impediebant

2. de hiſt. 1.

2. probl. 18.

3. de part. 4. & lib. de iuuent. vlt.

Cor cur antrorſum.

6. de vſu 7.

H dictæ

dictæ membranæ, neque licebat creare alias, quæ duas priores interſecarent, ne prohiberetur ventilatio pulmonis, appoſuit cordi apicem antrorſum faſtigiatum, qui in violentis cordis motibus incidens pectori prohibet, ne cor finibus ſuis parte, ſcilicet, ſui nobiliſſima accedat ad pectus, & offendatur in tactu. Addit Galenus, hiſpidas reddi partes iliis proximiores: ita enim vertit Leonicenus *hypochondria*. Sunt autem hypochondria partes ſubcarti lagineæ ſupra loca inania ſita, quæ regio occupatur ab hepate dextra, ab ſplene verò ſiniſtra: & indicant hiſpiditate ſua hepatis & lienis calorem, cordis verò tunc ſolùm, cùm excedit, & vicinis communicat.

SIGNA verò non iam perpetua, ſed frequentia ſunt ſimilis temperies totius, membra enim ſingula corporis toti imprimunt temperaturam ſuam, non pari tamen omnia vi. Vilia enim membra, & parua minimam vim habent: vnde meritò reprobantur apud Galenũ, qui ex temperamento vnius partis pronunciant de temperamento totius, verbi gratia, ex adunco naſo totius humiditatem, ex glaucis oculis corporis frigiditatem. Nec idcircò accuſandus Hippocrates, qui primo & tertio Epid. ex glaucedine oculorum colligebat naturale totius temperamentũ, vel ex aſpera voce, vel nigris capillis, quia ex vno tali non licet pronunciare. Iungere verò omnia tam totius ſigna, quàm partium conſpirantium in vnam temperiem, & nil negligere coniectatem, ſummũ eſt medici munus, & valde commendandũ. Ergo cùm membra immutent totum, eò quòd à ſe profectum inſtrumentum corpori communicant, definiatur autem principale membrum, quod toti impartitur vel materiam, vel vim, ſequitur, vt inter membra principalia potiſſimũ aſſimilent ſibi corpus. Nec ea tamen omnia vno ordine, ſed inter principalia minimum teſtes. Hi enim non materiam prǽſtant corpori, non ſpiritum, ſed qualitatem ſimul cum tenuiſſima aura, vnde conciliatur carnibus ſeminalis nidor, & ſapor, & inſuauitas cum calore & gracilitate, & ad actiones robur & audacia. cerebrum verò iam ſpiritum communicat ſibi attemperatũ, quem perpetuò ſubminiſtrat. potétius eſt hepar, vt quod etiam alituram materiam mandat. Cùm ergo hepar aſſimilet ſibi ſanguinem, ſanguis verò attemperet ſibi membra: fit, vt multũ poſſit hepar in alterandis membris omnibus. Omnium habet cor vires maximas: nam & ſanguinem arterialem mãdat à materia operantem alentemq́ue, & vitalem ſpiritũ non minùs imprimentem: deinde excedit ſummopere in potentiſſima & violenta qualitate caloris, cui innatum eſt, omnia peruincere aſſimilareq́ue ſibi. Præterea non ſolùm cordis calore fruitur reliquũ corpus, ſed & hepar ipſum in ſanguine conficiẽdo: quare etiam ſanguinis venalis conſenſu trahit in ſuũ temperamentum corpus. Cùm ergo reliqua membra dempto hepate ſi conferantur cordi, ferè nullam vim habeant immutandi corporis, meritò addit Galenus pro frequenti, *non perpetuo ſigno*, quod ex magna parte corpus conſentit cordi: nec in eo opere à reliquis impeditur, dempto hepate: nec verò etiam ab hepate vniuerſim impediri, aut obuiari poteſt, ſed tum demum, ſi valdè repugnauerit, id eſt, ſi intemperies contraria hepatis valdè exceſſerit lapſum cordis ad contrarium. Si enim pares lapſus fuerint amborum, ad contraria, cor dignitate & potentia vincet, aſſimilabitq́ue ſibi corpus, repugnante licèt hepate. Sed videtur obſtare, quod ſcribitur lib. de Maraſ. impoſſibile eſſe, vt vniuerſum corpus corripiatur aliquo intemperamento, ſi aliud obtinet cor: & ratio, quia cùm membrum conſeruans temperaturam totius ſit cor, non poteſt manente eo principio conſeruante immutato, acquiri nouum toti temperamentum. Sed locus ille agit de affectibus intemperamenti morboſi, & poſt ortum contracti: hic de intemperamentis ſanis ab ortu: & quia in prima formatione membra non acquirunt temperamentum ſuum à corde, ſed cor non ſecus quàm reliquum corpus à formatrice, poteſt pro materiæ varietate aliud recipi in corde, aliud in reliquo corpore temperamentum.

2. de temp. ad finem.

5. cap. de oculis.

6. de pla. 10

1. de temp. vlt.

NOTA poſtrema calidi cordis ex amplitudine thoracis colligitur: hanc etiam numerat inter frequẽtes non perpetuas. Cauſa, quia calidum cor amplificat thoracem duplici nomine: partim, quia calor vniuerſim diſtendit: partim, quia informatrix poſt creationem cordis calidi domiciliũ parat ſufficienti aëri recipiendo in calidi cordis ſubſidiũ. Et cùm ex ſuprà traditis, oſſa vniuerſa corporis reſpondeát ferè capitis magnitudini, imò & vniuerſum corpus, nã muſculi oſſibus, vaſa muſculis reſpondẽt, fit, vt ex effectu duarũ cauſarũ nõ poſſit colligi ſtatus vnius ex eis, ſed ſub diſiũctione, vel huius vel illius: Amplus

ergo

ergo thorax ſignificat vel calidum cor, vel magnum caput. Quare ita ſolùm licet colligere: Eſt amplus thorax, & caput non magnum, ergo cor calidum. Sic paruus thorax vel naſcitur ex frigiditate cordis, vel paruitate capitis: ita ergo ſolùm colligi poteſt; Anguſtus eſt thorax, nec caput paruum: igitur cor frigidum eſt. Si verò reſpondet capiti magnitudo thoracis, (ait Galenus) non colligitur temperies cordis ex hoc ſigno, ſed per alia indaganda eſt. Sed audiendum eſt, quomodò incuſetur à quibuſdam Galenus: nam, cùm magnitudo thoracis, inquiunt, cordis calorem & capitis magnitudinem ſequatur, ſi reſpondet proportione capiti, intelligitur cor nec frigore ſuo contraxiſſe eam magnitudinem, nec calore amplificaſſe: quare colligitur cor temperatum eſſe ex ea proportione, quod Galenus hîc negat. Verùm Galenus meritò ablegat à medicis ſignis, id eſt, vtilibus ad cognoſcendam temperaturam cordis, quæ inueſtigatur, magnitudinem thoracis proportionalem magnitudini capitis: nam ſi caput eſt magnum, ſimul & thorax, incertum eſt, num magnitudo thoracis habeat pro cauſa calorem cordis, an capitis magnitudinem: cùm ergo agnitio quantitatis in magnitudine dictorum membrorum effugiat medici ſenſum, agnoſci non poteſt ex eo temperies cordis. Si enim agnoſceretur amplitudinem capitis in ordine ad mediocre eſſe, vt vnum, pariter & thoracem vltra moderatam magnitudinem increuiſſe, vt vnum, meritò colligeremus cor eſſe temperatum: ſicut ſi cum magnitudine capitis, vt vnum, thorax eſſet amplus, vt duo, meritò colligeretur cordis receſſus per calorem. Sed quoniam eiuſmodi quantitates exceſſuum & defectuum membrorum in quantitate, vel omnino ſenſu percipi non poſſunt, vel difficillimè, meritò excluduntur apud Galenum expertiſſimum medicum à medicis ſignis. Illud verò non malè quidam huic ſigno adiiciunt, quòd licèt ex Galeno magnitudo hîc thoracis ſequatur, & ad capitis magnitudinem, & ad cordis calorem: verùm in thoracis magnitudine eſt conſiderare longitudinem, quæ ſequitur vertebrarum longitudinem, quibus duodecim coſtæ articulantur, & latitudinem, vel amplitudinem, quæ magis ſequitur cordis calidi diſtentionem. Itaque vt euadat augmentum thoracis non frequens, ſed perpetuum calidi cordis indicium, vel addendum eſt, *modò iungatur capiti non magno*, vel intelligendum eſt augmẽtum, non ſecundùm longitudinem, ſed etiam ſecundùm duas alias ſitus differentias. — Obiectio.

CAP. TRIGESIMVM.

In frigidiore verò corde pulſus minores exiſtunt, quàm modo naturæ conueniat, non tamen neceſſariò tardiores, vel rariores. Reſpiratio autem, ſiquidem tanto thorax minor extiterit, quanto cor frigidius, pulſibus erit proportionalis. Si verò maior fuerit, quàm pro frigiditatis vehementia, non minorem tantùm, [1] *ſed etiam tardiorem & rariorem naturam oſtendit. Tales autem timidi ſunt natura & ſine audacia* [2] *& ſegnes, & nudum pilis pectus habent. De eius verò paruitate diſtinguendum eſt, vt diximus priùs, eodem modo & de totius corporis caliditate.*

Reſpondentia ſuperioribus ſigna recenſet in frigido corde: quatuor, ſcilicet, inſeparabilia, & duo frequentia tantùm: quæ tamen duo additis ſuis diſtinctionibus redduntur perpetua.

1. *Sed etiam tardiorem &c.*] Legendum eſt [*non minor tantùm, ſed & tardior & rarior ſit reſpiratio.*]

2. *Et ſegnes*] Alibi legitur μελλ[illegible], *cogitabundi & cunctantes in operibus*: quo verbo Galenus ſignificat affectum animi oppoſitum ad promptitudinem actionum: nam qui minùs valent audacia, ſolent cogitatione ſupplere.

Ex enarrati capitis ſententiis duo in quæſtionem vertuntur. Primum, de ſigno à pulſu, videtur enim contra alibi definita ſupponere, quòd deficiente vſu acquiritur paruitas ante tarditatem & raritatem, cùm ibi ſit definitum, in diminuto vſu priùs acquiri raritatem, inde tarditatem, tandem paruitatem. At in præſenti non ſolus vſus minuitur, quod ſupponit Galenus lib. citato, ſed etiam facultas infirmatur, tum ob factum intemperamentum, quod ab ortu contraxit, tum, quia frigidum eſt, quæ qualitas — Dubitatio. 1. de differ. ſpir. 6. — Solutio.

innato calido plus officit. Cùm ergo vis debilis non poſſit cor perinde ac firma moderati cordis attollere, conuincitur in frigido corde perpetuò pulſus apparere paruos : potuit & illa cauſa paruitati addi, quòd frigidum cor cùm anguſtet vaſa, format arterias minores, minores autem arteriæ pulſus edunt minores. Sed cur ſicut gratia infirmatæ facultatis pulſificè, fit perpetuò paruus pulſus, gratia diminuti vſus non fit perpetuò etiam rarus? ſiquidem familiare eſt diminuto vſui, vt priùs raritatem monſtret pulſus, quàm reliquas differentias duas? quia magis minuitur facultas, quàm vſus, vnde cùm præ paruitate pulſus non ſufficiat vſui licèt diminuto, ſæpè cogitur non ſolùm conſeruare moderatam velocitatem & frequentiam, ſed etiam ea augere : quod apparet in pueris & fœminis, ſi viris conferantur, habent enim pulſus minores, ſed velociores & frequentiores viris. Obiicit Turiſanus oſtendens aduerſus Galenum, non reparare vim pulſificam defectum magnitudinis in pulſu, velocitate & frequentia multipliciter : Primò, cùm ſit vis naturalis perpetuò operans, non fatigata in opere non deficit in pulſu ob fatigationem. Verùm etiam naturales facultates ſingulæ interquieſcunt, dum per vices operantur, & viciſſim ociantur, operante enim tractrice, reliquæ quieſcunt. Sequitur coctricis operatio, tandem expultricis : pulſatilis verò ocia habet manifeſta per intermedias quietes, non ſecus quàm facultas animalis per ſomnum ociatur : quare omnes facultates licèt varia, ſua ocia habent, in quibus concidentes vires reparantur. Altera eiuſdem obiectio, vis tractrix deficiens in opere ob imbecillitatem non ſubuenit velocitate & frequentia, aliâs in atrophiæ morbo corpus non graciléſceret. Sed ſoluitur, conſtat vim pulſificam habere naturalem agnitionem vſus ſui, ſiquidem præſente febre auget differentias caloris, præſente frigore minuit, & in debilitate facultatis intermittit. Si ergo in augendis his differentiis, magnitudinis, velocitatis, frequentiæ, aucto calore nulla eſt dubitatio, cur non credetur habere eandem prudentiam in obſeruando ordine earum, vt ſuppleat magnitudinem vel velocitate, vel frequentia? nec altrix facultas expers eſt eius prouidentiæ, nam conualeſcens & fameſcens, licèt debiliore facta facultate, velociùs rapiunt ad membra alimentum : & puer & ſenex, imò omnes per æſtatem crebriùs, ſed parciùs, ob debilitatem ingerimus. Nec ideò ſequitur hominem in atrophia non graciléſcere, quia tandem debilitata facultas nec trahit velociter, nec frequenter. Nec verò plus poteſt illa: Velox motus & frequens arguunt mouentis potentiam, non impotentiam, ergo ex debilitate non increſcent hæ differentiæ. Non enim aſſerimus ob debilitatem abſolutè augeri velocitatem mobilis : ſed quod ob mouentis debilitatem fit paruus motus, eò quòd eleuatio magna arteriæ eſt opus requirens maius robur, & quia paruus, ideò ſæpè velox ob neceſſitatem. Eſt enim ea debilitas virtutis, quæ non poſſit ad opus validum magni pulſus, poteſt tamen ad debile frequentis & velocis. Cùm autem rigent, ſequeretur in ſtatu acceſſionum pulſum debere eſſe minorem: eſt enim eo tempore virtus propter auctum cordis calorem imbecillior. Dicendum eſt calorem vigoris per ſtatum acceſſionis auctum, augere vſum tantùm, non debilitare facultatem, eò quòd non eſt facta intemperies: ideò conſtante vi, aucto vſu, fit pulſus maior, non ſolùm velocior & frequentior.

Margin notes: Obiectio. — Solutio. — Secunda. — Solutio. — Tertia. — Solutio. — Quarta. — Solutio. — 3. de præſ. pulſ. 1.

De postremo verò ſigno à reſpiratione : Quod ait reſpirationem eſſe proportionalem pulſui, id eſt, ſemper paruam, non ſemper tardam, vel raram, quando thoracis magnitudo cordis frigiditati reſpondet, id eſt, ſi thorax minor eſt moderato, habet dubitationem contra dicta, quòd diminuto vſu fit reſpiratio parua, antequàm fiat tarda vel rara, nec patitur ſolutionem datam de pulſu, videlicet quòd hîc non minuitur ſolus vſus, ſed etiam facultas cordis. Nam cùm reſpiratio non ſit munus cordis, ſed cerebri, non ſupponitur hîc facultas reſpirandi labefactata. Eam ita diluendam eſſe reor, quando vſus minuitur inuariatis reliquis duabus cauſis pulſus continentibus, vel reſpirationis, videlicet facultate & inſtrumento, prima differentia acquiritur raritas, inde tarditas, tandem paruitas : in præſenti verò ſupponitur non ſolùm vſus diminutus à moderato propter cordis frigiditatem, ſed etiam inſtrumentum thoracem ſcilicet defeciſſe à moderato, & variaſſe, idcircò primùm ibi acquiritur paruitas. Si verò quæratur, cur ſuprà de corde calido non addidit de magnitudine thoracis diſtinctionem, reſpondere eam nonnunquam calori cordis & non paruitati capitis: Arbitror ſupplendam eſſe

Margin notes: Dubitatio. — Solutio. — Dubitatio.

esse ex hoc loco: ibi autem explicata non est, quia nondum præcesserat doctrina de quantitate thoracis, quomodò respondeat modò temperamento cordis, modò quantitati capitis.

CAP. TRIGESIMVMPRIMVM.

Cor autem siccius pulsus efficit duriores, & iram non promptam quidem, sed feram, & quæ non facilè sedari queat, magnaque ex parte vniuersum corpus siccius existit, nisi hepar obstiterit.

Solum ex ira sumptum indicium quiddam controuersum habet. Sed locus opportunus est, in quo de respiratione & pulsu difficilia capita agitentur, inquiranturque vtriusque causæ. Ergo de nota ex ira: vna causa est, cur siccum cor tardè recipiat iras simul, & tardè deponat siccitas. Nec obstat, quòd ira, cùm sit appetitus vindictæ ob conceptam noxam, in anima recipitur, in qua non videtur, quid faciat siccitas vel humiditas. Quia cùm ira recipiatur non magis in sola anima, quàm in solo corpore, imò in vno ex ambobus constante, potissimum in corde, cùm sit sedes affectuosæ animæ partis, non secus quàm lumen à recipiente medio variatur: ita vt siccum cor, sicut figuras, ita & iras difficulter & suscipiat & demittat. Quod autem hîc quidam obiiciunt Galeno facilem excandescentiam calido cordi magis quàm sicco asscribendam esse, nil vrget: nam magnitudo iræ calori asscribenda est, paruitas verò cordis frigiditati, verùm promptitudo ad irascendum ab humiditate cordis, sicut tarditas irascendi à siccitate eiusdem nascitur. Quod item quidam adiiciunt pro signo cordis sicci magnitudinem & frequentiam pulsus, eò quòd siccitas exacuit calorem sicut humiditas obtundit, recipiendum non est: nam hîc supponitur, quod suprà ostensum est, siccitatem dari simplicem, ita vt in actiuis nulla fiat mutatio, sed planè conseruetur temperies in illis, quare pulsus in differentiis caloris nullam recipiet diuersitatem. Postremò memorandum est, vt hîc de solis sanis agatur: nam in ægris nil impedit cum corde humido iungi durum pulsum, quod in pleuretico humidi cordis facilè reperitur.

MAIORIS operis & ingenij est sequens perscrutatio: quod sit agens respirationis, *Agens respirationis.* de quo & prisci & iuniores variè disceptant. Aristoteles opinatur causam esse solam *Libr. de* spumificationem ebullientis in corde sanguinis in inspiratione, in expiratione verò re- *mort. & de* frigerationem eiusdem sanguinis ab ingrediente frigido aëre. Sequuntur eam senten- *iuuent.* tiam inter medicos grauissimi Erasistratus & Asclepiades, habent autem duplicem ex- *3. de diffic.* positionem. Prima, vt intelligatur non intercedere in eo opere vim aliquam animæ: *spir. 5.* altera, vt iudicetur principale agens in eo motu composito esse vim animæ, vti autem, ceu instrumento, dictis ebullitione & refrigeratione. Putat Auerrous Aristotelem ad *1. Cant. 74.* hunc secundum modum intellexisse, vt scilicet, cor repræsentet clibanum, facultas animæ clibanariam, quæ pro coquendis panibus calorem moderatur, & metitur. Colligunt eam fuisse Aristoteli mentem, eò quòd in paruis naturalibus, quo loco superiora habentur, cùm sint scripta post libros de anima, inquirit de affectibus animæ, non causam primariam, scilicet, animæ potentiam, quam ex libris de anima demonstratam supponit, sed instrumentariam tantùm & proximam. Ita enim libro de somno & vigilia, causam somni adstruit euaporationem alimenti, expergefactionis verò demandationem geniti spiritus, cùm in vtroque opere primarium agens sit animæ virtus. Prætereà in libro de respiratione affirmat creatum esse pulmonem respirandi gratia, ergo non fit ex mera ebullitione in corde respiratio. Addunt, quòd eodem libro subdit, similiter animalia ex respirando refrigerari, vt plantas ex alimento, sed plantæ alimento ex vi animæ fruuntur, ergo & animalia respiratione. Sed præstat vtranque interpretationem dictæ sententiæ seorsum refellere. Primam sic: constat apertis experi- *Redargutio prima.* mentis, tempus vnius respirationis complecti plures pulsationes, ergo non distenditur *8. de plac. 14.* pectus & contrahitur ad cordis motum. Deinde attractio aëris ad vsum refrigerij *Secunda.* oportuit, vt variè fieret, pro varietate vsus, similiter & contractio varia pro fuliginum copia, aut inopia, si ergo natura non creauit tam necessariis vsibus facultatem animæ variè pro vsibus dispensantem, manca fuit. Quid, quòd in nullo ebulliente externo *Tertia.*

liquore etiam maximè vniformi visitur æqualitas, & ordinatio respirationis, ergo multo minùs in sanguine cordis constante ex quatuor substantiis temperamento & consistentia diuersis. Quarta. Adde, quòd pro arbitrio possumus inchoare inspirationem & terminare, eamque celeriorem & tardiorem efficere: ergo non nascitur ex mera caloris necessitate. Nam vsque ad mortem etiam retineri posse ostendit seruus iratus, apud Galenum. Quinta. Confirmat opinionem, quod indicat respiratio dispositionem virtutis, aut validam, aut inualidam: ergo ea concurrit in opere. Sexta. *2. de mot. musc. 7.* Demum ex veneno etiam frigido assumpto cor vehementiùs pulsat: ergo non nascitur à sanguinis ebullitione, qui in eo casu concreuit, sed à vi cordis pulsante. Redargutio prima. Altera verò oppositio dictæ sententiæ ita impugnari potest: facilius est animæ per vim mouentem moderari distentionem & contractionem cordis à villis profectam, quàm moderari ebullitionem sanguinis. Non itaque vtitur in eo opere, tanquàm instrumento ea ebullitione, quam facultas animæ moderetur. Probatio assumpti: quia moderari ebullitionem est augere illam, vltra quam requirat calor, vel extinguere citra terminum à calore intentum, quæ difficiliora sunt quàm simpliciter dilatare & contrahere cor, vel pectus. Secunda. Iam villi duri & multi, quibus cor texitur, sicut attestantur motui per virtutem contrahentem operanti, ita impediunt distentionem à flatu. Tertia. Conuenitque facultatem vitalem per villos operari, siquidem reliquæ animæ facultates motus sibi peculiares per villos exercent. Nam animalis contractione musculi fibrosi interni claudit membrum, externi aperit: naturalis facultas contractione longi villi trahit, rotundi expellit. Ergo & cor contractione longorum distendetur ad tractum, rotundorum colligetur ad expulsionem. Relinquitur agens respirationis esse vim animalem per villos musculorum septi & pectoris operantem.

Agēs pulsus. QVID VERÒ de pulsu? *Loco cita.* Aristoteles videtur asserere, distendi pulsus omnes simul cum corde, propterea quòd constant tunicis duris cum corde distento cohærentibus: *2. collect. 9. & 1. Cantic. citato.* licèt Auerrous interpretetur Aristotelem de causa iuuante tantùm, non de primaria, potissimaque. Altera sententia est Turisani: quòd sicut cor ex ebulliente intra se sanguine pulsat, ita arteriæ ex ebulliente intra se spiritu sanguini permixto. Tertiam astruunt Erasistratus & Asclepiades, opinantes in sinistro ventriculo cordis, & in arteriis omnibus ab eo ortis solum aërem contineri, sicut in dextro & venis cum eo hærentibus sanguinem: iuxta quod placitum opinantur distendi arterias, eò quòd replentur aëre à corde contracto demandato, sicut contrahuntur, eò quòd inaniuntur aëre, à corde distento attracto. Redargutio prima. Ex quibus prima sentētia ita refellitur: Arteriæ etiá capillares tenui molliqúe membrana, quandiu viuunt constantes, non possunt ob continuitatem, quam cum corde longissimè sito habent, in eodem momento cum corde moueri & quiescere, maximè cùm vndique circundētur mole carnea impediente distentionem. Secunda. Prætereà si cōtinuitas sola sufficit pulsationi, oporteret venas pariter pulsare, quæ omnes intermedio cauæ cordi cohærent: vnde ad cordis motū pars cauæ cordi proxima pulsat. Redargutio prima. Turisanus verò ita refellitur: quòd sanguis in corde contentus totus simul ebullit, vnde totum cor simul distendatur, rationabile est: sed quòd vniuersus sanguis per totá arteriam extensus simul incipiat ebullire, simulque cesset, absurdum est, cùm in tam longo spacio sanguis quantitate & qualitate valdè variet. Secunda. Et quomodò non magis ebulliet sanguis in aorta, imò etiam in vena caua causonizantis, quàm in arteria parua pedis sani: quare oporteret plus & frequentiùs pulsare vnam arteriam altera, imò vnam venam arteria. Tertia. *Lib. num sang. in arteriis. vlt.* Sed & vrget experimentum de calamo immisso intra arteriam, & ligato ad arteriæ tunicam, de quo meminit Galenus. Ex quo cōuincitur pulsare arterias ex eo, quod per tunicas earum deriuatur, non ex contento spumificante. Redargutio prima. Erasistratus verò sic: Constat ex lib. Galeni citato in cordis sinistro ventriculo & arteriis cōtineri naturaliter sanguinem. Cùm ergo pellitur à corde, cùm non possit per crassam sanguinis molem in arteriis contentam vno impetu detrudi vsque ad fines arteriarum, non poterit tota arteria simul pulsare, quod experimur. Secunda. *Lib. de vsu pulsf. 6.* Manifesta verò probatio est: datur pulsus paruus, sed vehemens, datur magnus, sed languidus: Ergo vis est, quæ mouet arterias vltra contentá materiam. Tertia. Nec inualidum est experimentum canalis intromissi arteriæ monstrans apertè vim mouentem communicari per arteriarum tunicas.

Illvd considerandum est, postquàm constat esse vim animæ pulsificam, qualis vis animæ sit: quęstioni. B. Thomas in opusculo de motu cordis ferè tribus propositionibus respōdet. Prima, non mouet anima cor intermedio alicuius ex quinque facultatibus suis, vegetatiua, sensitiua, appetitiua, secundùm locum motiua, intellectiua, sed seipsa sola: sicut cælum à forma sua, & leue & graue à suis ad certa loca mouētur. Secunda, decuit naturalem motum animalis prodeuntem ab anima sensitiua, vt anima sensitiua est, esse pulsationem & in corde monstrari: esse quidem pulsationem, quia est motus compositus ex tractu & pulsu, atque adeò simillimus circulari, sed eatenus deficiens, quatenus intersecatur is motus quietibus, cùm circularis similiter constet ex tractu & pulsu non intersectis, sed continuis. Quemadmodum enim cælesti corpori corporum nobilissimo conuenit circularis motus inter motus perfectissimus: ita inter inferiora corpora animali inditus est à sua forma circularis, sed deficiens motus, quem pulsum vocant, eò quòd sit inter inferna corpora nobilissimum. Tertia, licèt motus animalium pendeat ab apprehensione, & liber sit: verùm initium motionum omniū, id est, motus cordis, in quod primum anima recipitur, à natura est. Ita enim & reliquę potentiæ, licèt sint voluntariæ in processu suorum operum, verùm initia & veluti seminaria innata habent à natura indita, verbi gratia, in intellectu assensus dignitatū, in appetitu appetitio fœlicitatis, sic in motu corporis pulsatio cordis, initium est omnium animalium motionum. Sed aduersus hanc sententiam est primò, quòd in corpore sunt motus triplices, vnus arbitrarius, alter cordis & arteriarum. Tertius alimenti: quorum nullus pendet ab aliis, & apparet vitium in quouis illorum illæsis reliquis duobus principiis: Ergo cor non est origo motus arbitrarij. Prætereà, agnitio & assensus dignitatum naturalis conducit indagandis reliquis veritatibus non pugnans cum processu. Sic in principio appetitiuo electio fœlicitatis: motus verò pulsus inuoluntarius pugnat cum arbitrario: quarè non potest esse initium & origo reliquorū. Quod si oportuit dari motū aliquem naturalem initium motus arbitrarij, præcedebat motus alimenti constans ex tractu vtilis & pulsu noxij, & motu sursum pariter & deorsum. Facilior sententia & experientiæ consonantior, quamque Auerrous secutus esse videtur, habet, vim pulsantem esse partem facultatis vegetantis. Cùm enim facultas vegetabilis communis sit plantis & animalibus, in plantis solas reparat partes, quibus plantæ abundant, terream & aqueam tractu alimēti vel solidi, vel liquidi. In animalibus verò superantibus, plantas spiritu aëreo & igneo, duplex est vegetabilis operatio, prior, in solidum alimētum ad membrorum & carnium reparationem: posterior, in circunstantem aërem & sanguinis vaporem, quo spiritus exhaustus restituatur: nec aliter trahitur alimentum spiritus in suum ventriculum, id est, cor, vnde per canales, id est, arterias ad cerebri ventriculos deducitur, vt animalis spiritus perficiatur, demandandus per neruos in vniuersum corpus, quàm membrorum nutrimentum ad ventriculum, inde ad hepar, à quo per venas in corpus distribuitur. Et quemadmodum illic villi longi cordis trahūt vtilem aërem, rotundi expellunt inutilem fuliginem: ita in membrorum alimoniam longi villi ventriculi, & intestinorum trahunt vtile, rotundi expellūt inutile: quāto autem dissolutio spiritus promptior est quàm carnium, tanto frequentiorem instituit distentionis & contractionis motum in corde & arteriis, quàm alimenti ingerendi & excrementi expellendi vices, id quod significauit Galenus asserēs similiter reparari ignem & aërem respiratione & pulsu, vt terrā cibo, aquam potu. Hæc itaque sentētia de motu cordis, vt facilior, & medicinæ authoribus probata, recipiēda est: nam præter alia, si est ab anima sensitiua, vt talis forma est, cùm informet totum animal, oporteret toti animali inesse motum pulsus, sicut toti cælo & cuiuis parti eius inest motus circularis, & grauis partibus motus deorsum.

Pulsatio cuiusfacultatis opus. Propositio prima. Secunda. Tertia. *3. de ani. 9.* Redargutio prima. *8. de plac. 1* Secunda. Tertia. *2. Collect. 7* *1. de sanit. 2*

Sed soluēdæ sunt dubitationes. Prima, si est operatio vegetatiuæ facultatis pulsatio, cur separantur medicis, ceu variæ facultatis naturalis, & vitalis? Ratio: meritò separant, quia distant communitate, nam naturalis vis plantis omnibus simul & animalibus communis est, vitalis solis animalibus. Distant & origine, cùm naturalis in hepate, vitalis in corde initiū habeat. Demum duæ partes sunt vegetatricis in animali: Appellare autem etiam vitalem naturalem & Galenus solet. Nam altricem vniuersim vocat, non facultatem animæ vegetantem, sed naturam, Stoicorū more, eò quòd plantas ipsas vocent φυτὰ

Dubitatio prima. *1. de natur. facult. 1.* *7. de vsu 9.* *6. de san. 2.*

naturalia. In qua significatione sæpè scribit, ambas has esse naturales, vel corporeas, & thoracis motum scribit ab anima fieri, cordis à natura: sicut apud Aphrodis. in problem. anima interdiu operatur, natura verò noctu: per animam enim facultatem sentiendi & mouendi intelligunt, per naturam verò vegetatiuum principium. Si autem lib. de his, quæ in medicat. scribit respirationem esse naturalem operationem, naturale opponit operi violento & præter naturam: non secus æquiuocat etiam in nomine liberæ operationis: vocat enim perpetuò liberam operationem eam, quæ animalis est & arbitraria, alibi autem vocat pulsum actionem liberam, non respirationem: intelligẽs per liberam, eam, quæ suo impetu ducitur & arbitrio nostro non subiacet.

Sect. 3. com. vlt. *1. de diff. spir. 18.*

Secunda. SECVNDA, si est naturalis motus pulsatio, quomodò fit ad opposita. B. Thomas satisfacit, quod habent duo vicem vnius circularis, sed deficiẽtis: facile tamen est asserere, formæ inanimatorum vnum motum tantùm à natura conuenire: animato verò ob organorum varietatem, & quia ex se apta est totum alere, & toti extendi, conuenit motus ad opposita: vt plantis crementũ deorsum sursum, & ad vtrunque latus, mandatio sanguinis & spiritus in totum: attractio alimenti sursum & expulsio deorsum: imò tam est perpetuum, quod vbi est vna facultas animæ mouens ad vnam partem, datur alia similiter animæ facultas ad oppositum. Quod hoc argumẽto colligit Galenus cõtractionem pulsus prodire à facultate animæ contrahente, quia dilatatur pulsus à facultate animæ distendente: sicut omni musculi mouenti ad vnam differentiam, opponitur alter mouens ad oppositam. Sicut ergo in altrice membrorum attractrix & expultrix sunt facultates animæ genere vna, specie variæ, ita in pulsatili cordis.

Lib. de vsu pulsf. 8.

Tertia. SED ET illud quæritur, sit'ne pulsatio cõmunis operatio omnibus animalibus? dixit enim alicubi Galenus solis calidis communem esse, alibi addubitans, addit frigida animalia hærentia, vel nullam, vel paruissimam pulsationem habere: sed probabilius est, quod licèt paruá, omnia tamen animalia pulsationem habeant. Si enim omne animal definitur sensu & motu: sensus autem & motus requirunt animalem spiritum: animalis spiritus citra pulsationem non alitur: omne igitur animal pulsat.

4. de præs. pulsf. vlt. De form. fœtus 9.

Quarta. CVR VERÒ vocetur vitalis? Sanè, licèt animæ functiones variæ sint, verùm vita definitur inter eas potissimùm nutritione: tandiu enim viuimus, quandiu nutrimur: & apud Galenum viuorum tria sunt genera, animalia, plantæ, semina, videlicet, quia tot sunt quæ aluntur. Cùm autem alitio animalis partim sit membralis, partim spiritalis, meritò animalium vita determinatur spiritus alitione, & refrigeratione, quæ in corde & arteriis perficitur: eò quòd ea alitio magis necessaria & perpetua est, nec intermitti patitur, vt sensus, motus, membrorum nutritio. Ideò vitam potissimum agnoscimus ex respiratione & pulsu, mortem verò ex eorũ ablatione potissimũ in principio, id est, corde. Appellatur itaque vitalis facultas, quia eius præsentia inter omnes animę facultates, vita agnoscitur, defectu verò mors.

1. de anima vlt. Li. de marasf. primo.

Quinta. POSTREMÒ, Num distet à vitali vis pulsatilis: quidam astruunt eas differre, licèt ambæ in corde consistant rationibus duabus: prior, vitalis munus est gignere vitalem spiritum, quod arteriæ non faciunt, sed cor: posterior, vitalis reperitur in omni membro viuente per communicationem à corde, ceu fundamentum reliquarum virium, pulsatilis autem communicata à corde in solis arteriis reperitur. Galenus tamen in finitione pulsus vocat vim vitalem eam, qua arteriæ mouentur, & perpetuò alibi. Ad priorem autem rationem, arteriæ non minùs quàm cor gignunt spiritum: imò sinister cordis ventriculus ideò gignit, quia arteriosus est. Ad posteriorem, non est necessaria vis aliqua in membris, per quam viuant distincta ab anima & calore innato, siquidem vita, docente Galeno, vel est anima, vel operari animæ, & si quid aliud est, certè facultas non est.

4. de differ. pulsf. 2. 1. de loc. vlt. 3. de loc. 7. 9. Ther. 10

CAP. TRIGESIMVMTERTIVM.

Calidi & sicci cordis pulsus duri sunt, & magni & veloces & frequentes: & respirationes magnæ & veloces & frequentes, & multò magis ad velocitatem, & frequentiam vergunt thoraci cordi non aucto proportionabiliter, hi verò præ cunctis pectus habent maximè hirsutum & ilia: ad actiones autem prompti sunt, & iracundi, & subi-

& subiti, & mores tyrannici ad furorem faciles, non facilè verò placabiles. De totius autem corporis temperatura & thoracis amplitudine, his, quæ antè diximus, proportionabiliter est distinguendum.

Proponit ob causas explicatas suprà de cerebri temperaturis, etiam indicia compositi intemperamenti post signa simplicium. In quibus facit dubitationem, quod addit inter differentias pulsus magnitudinem, quam nec in corde calido tantùm, nec in sicco tantùm recēsuerat. Quidam soluūt, quia licèt magnitudo sit propria calido cordi, verùm non innotescit in calido tantùm, eò quòd temperatura totius ferè respondet temperaturæ cordis: quare tales erunt in toto calidi tantùm. Temperatura autem totius calida tantùm, reddit hominem carnosum: caro aucta abscondit pulsus magnitudinem, ita vt discerni non possit. Ideò ibi prętermissa est differentia pulsus ex magnitudine: hîc verò apposita, propterea quòd ex calido sicco intemperamento gracilescit, ita vt non lateat tangentem magnitudo pulsus. gracilescit autem talibus corpus, quia sanguis ex eo intemperamento exustus est ineptus membrorum alitioni, & quia intemperatura composita valdè debilitat vires, & quia valdè mobiles sunt, & quia porosi. Cùm tamen suprà alia causa dicta sit, ob quam in corde calido non addidit signum ex magnitudine pulsus, hîc, quòd apposuerit, causa afferri potest: quia vbi iungitur calori siccitas, exacuitur calor: quare tanquàm in calore valdè aucto vltra frequētiam & velocitatem pulsuum, apposuit & magnitudinem. Altera dubitatio de signo ab ira. Non enim videtur, cur siccitas sicut facit ad iræ durationem, non faciat eam ad tardam impressionem & excandescentiam. Sed magnitudo iræ, quam furorem vocat hîc, ex actiuis pēdet: velocitas eius aut suscipiendæ, aut demittendæ ex passiuis. Ergo ij non facilè excandescent, sed vbi irascuntur, efferantur, & in furorem prorumpunt: ex siccitate item fit, vt conceptum furorem citò non deponant, quod tyrannorum est. — *Dubitatio.* — *Dubitatio.*

SED prosequentes cœptam de pulsu tractationem quæramus, Num cor per pulsum refrigeretur, & respondeant'ne sibi mutuò respiratio & pulsus? Tertiò, Num pulsus optimus in quauis differentia medium locum obtineat? Quarto, Sint'ne omnes pulsuum causæ continentes numero tres? De primo, Num cor per pulsum refrigeretur, quod vulgò circunfertur, multa dissuadent: Galenus habet lib. de vsu pulf. cordi sola respiratio calorem tuetur. Iam membranæ appositæ aortæ dilatato per ingressum aërem corde clauduntur, ergo non ita cor refrigeratur: aër verò per arterias ad cor accedit sanguinis arterialis commercio, & mora admodum excalfactus, & ineptus cordis refrigerio: cùm habeat natura promptissimam refrigerationē ex attracto per thoracem aëre, quod si non sufficiebat aëris copia, facilè erat parare pectus amplius & aëris capacius. Ergo distentis arteriis certum est ad illas trahi per externa ora aërem, per interna autem terminata ad ventriculum & intestina tenuem chyli portionem, per ora ad cor hiantia sanguinem & spiritum à corde, quin etiam bonam fuliginum cordis partem: per laterales autem meatus, quos vocat Galenus anastomoseis, trahit à venis, quas ea de causa natura connexuit arteriis, venalem sanguinem in arterialis nutrimentum. Contractis verò arteriis fuligines expurgantur, partim per externa ora in continentem aërem, partim in inanitatem arterias circundantem, quam motus arteriarum gratia natura fabricauit: exprimitur & in venas aër ventilaturus contentum in venis sanguinem: spiritus verò & arterialis sanguis in vsum alendorum membrorum calidorum, & in calidi adiutorium membris communicantur, nec non aliquid recepti aëris cordi mandatur. — Num cor pulsu refrigeretur. Ratio prima Secunda. Tertia. — *De vsu pulf. 6. & 3. natur. facul. 14. 7. de vsu 9.*

Nec obstat, quod dictum est, cordi solam sufficere respirationem ad caloris sui conseruationem, quia refrigerio eius satisfit inspirato aëre. Sed non potuit vitare natura, quin compressione arteriarum vndique fiat contentorum expulsio: ita vt etiam ad cor portio aëris mandetur, quæ & ipsa licèt excalfacta iuuet ex parte cordis refrigerium. Sunt enim (quod dixit Hippocrates lib. de alim.) omnia in omnibus, & est corpus nostrum intrò & extrà transpirabile & confluxibile. Non obstat item, quod dictū est partem fuliginum cordis mandari per aortam in omnes arterias expurgandam per arteriarum externa ora, reliquam verò partem per arteriam venosam in pulmones detrudi per expirationes purgandam: cùm videatur magis conuenire, vt vniuersa fuligo per aortam mandetur, — Obiectio. Obiectio.

6.de plac.4 mandetur, non per venosam arteriam. Non enim solet natura, dicebat Galenus, per eos meatus excrementum remittere, per quos paulò antè vtile traxit, ne videlicet ex commercio inutilis in via alimentum vitietur. Sed vtilis aër per arteriam venosam ad *1 de hist. anim.2.* cor trahitur, ergo inutilis fuligo per eam non pellitur. Nam & apud Aristotelem communissimæ plurium partes animalium sunt, qua alimentum trahitur vna, qua pellitur excrementum altera, non vna vnquam facit vtrique operi. Hanc ob-Solutio. iectionem ita diluendam reor: Ex longis interuallis mandat natura excrementum per viam, qua vtile alimentum trahere solita est: nam cùm perpetuò per guttur ad pectus vtilem aërem trahat, in vitio pectoris, tussi remittit per idem guttur pectoris excremēta. Sic per nares aërem cerebro vtilem perpetuò trahit, sed in destillatione muccū à capite per easdem nares remittit, membra per venas à iecore vtilem sanguinem alliciunt: sed vbi membra cacochymia laborant, per venas ad iecur & intestina excrementa propellunt. Solum ergo significat Galenus non fieri vsu cōtinuo commeatū per eandem viam vtilis & noxij. Id enim inficeret vtile tractum, præter quàm vbi breuitas viæ patitur velocem expurgationem noxij, quod in arteria venosa contingit. Ob eius enim breuitatem sperari potest fuliginum expurgatio integra ante sequentem aëris tractum. Adde, quod etiam hìc obseruauit natura, quantum potuit institutum separandi vtile ab excremento: sed non potuit corde contracto non mandari fuliginis aliquid etiam, per venosam propter fuliginis tenuitatem omnia permeātis, licèt expultrix cordis magis ad aortam fuligines propellat.

PROXIMVM est secundo: Num respondeant sibi proportione Germani ij motus, respiratio & pulsus? ac primùm: Num in motibus & quietibus suis. Secundò: Num in eo quod est ab vna causa consimiliter mutari. Tertiò: Num ad præsagiendum, cuius Num pulsus & respiratio sibi respondeāt in motibus. gratia potissimùm considerantur, pares vires habeant. Quartò: Num ad vitam ex æquo necessarij sint. De primo dixit libro de vsu pulſ. parum abest, quin omnis respiratio ad pulsum proportionem habeat: conueniunt enim in tribus, quia constant ambo ex duobus motibus intersectis duabus quietibus, & quia eiusdem, saltem proportionalis vsus *De vsu pul. 1.& de dif. spir. 5.* gratia, refrigerandi innati caloris cordis, vel membrorū, alendi animalis spiritus, expurgandarum fuliginum. Tertiò, quia vtrobique quies sequens distentionem minor est, interna verò post contractionem maior: distant mutuò in aliis tribus, in subiecto, quod in respiratione est pectus cum pulmone, in pulsu cor cum arteriis, in numero motuū, ferè enim quinquies pulsat cor interuallo vnius respirationis. Tertiò in agente, quod in respiratione facultas est animalis, in pulsu naturalis.

Nū in causis DE secundo proposito, cùm in instrumento & efficiente diffideant, sequitur, vt à causis omnibus, quæ interuentu instrumenti, vel facultatis mutant, non subeant similes mutationes. Nam in phrenitide vitiata facultate animali euadit respiratio magna rara, pulsum tamen perstante paruo frequenti. Sic in pleuritide vitiato instrumento respiratio fit densa parua, cum pulsu licèt magno. Quia verò ambæ operationes in tertia causa continente, nempe in fine, vel vsu conueniunt, quæcunque mutant intercedente mutatione vsus, similiter mutant ambas functiones, vt exercitatio, vigilia, balneum, febris, nisi aliquid impediat eam mutationem in vna functione, non in alia: verbi gratia, assumpto cibo pulsus magnificatur propter auctum vsum, sed respiratio, cùm perficiatur distentione septi, quam ob tumorem ventriculi assequi non potest, cogitur effici parua: sed, quoad eius fieri potest, assimilem reddit pulsui respirationem: efficitur enim frequens, vt parua, sed frequens respiratio pulsus magnitudinem compenset.

Num in præsagio. DE tertio, ambæ operationes supra vsum æquè significant, supra facultatē item suam ex æquo, videlicet respiratio supra animalem, pulsus supra vitalē: excedit tamen pulsus signū, tum quia facultas vitalis vitæ, scilicet, magis necessaria est prædictioni: tum quia, cùm sint motus ambæ & de motu plura tactu sentiantur quàm visu, pulsatio tactu diiudicatur, respiratio visu, meritò plura ex pulsu præsagire licet.

Num ad vitam. DE quarto, pulsus cordis magis necessarius est, quàm respiratio: fœtus enim in vtero non respirant & plurimæ præfocatarum, & apoplecticorum, in quibus omnibus cùm viuant, pulsat necessariò cor: pulsus tamen arteriarum minus est vitæ necessarius, quàm

quàm respiratio. Apparet, sectis vel ligatis quibusuis arteriis animal viuit, priuatum respiratione confestim perit.

SEQVITVR, num pulsus naturalis & optimus in quauis differentia pulsuum locetur, in medio excessuum. Et quidem magna & tota dubitatio est de medio languidi & vehementis, quam mouet Galenus, relinquitque sub dubio lib. primo de caus. puls. eò quòd nondum auditor satis persuaderetur ex solutione sua, nisi multis interpositis, tandem lib. quarto soluit. Summa est, naturalē pulsum in ea differentia non esse medium languidi & vehementis, eò quòd id medium indicat medium inter robustum & infirmum, naturalissimus autem status est magna virium firmitas. Num autem optimus pulsus sit vehementissimus, an moderatus in latitudine vehementiæ, non est perinde facile indicare: Certius est eum non esse vehementissimum. Cùm enim vehementia sit magnus conatus in pulsando, & is accidat quandoque à vi valdè robusta, quandoque ab aucta necessitate, vt in eo qui irascitur, vel exercetur, vel intentat crisim, sequitur, vt robusta facultas accedente huiusmodi causa aliqua violenta vehementissimum edat, quo tamen tempore ob præsentiam violentæ causæ status, & pulsus naturalissimus non est. Adde etiam, quòd si ad paruam plethoram sequitur virium incrementum, quod scribit Galenus cùm parua plethora non sit status optimus, sequitur euadere pulsum vehementiorem optimo dupliciter, quandoque ex maiore naturæ conatu aucta necessitate, quandoque ex auctis viribus per modicam plethoram cum temperamento membrorum.

Pulsus optimus nū excessuum medius. *Cap.7.* *Cap.2.* *Libr. de plen.7.*

TANDEM disceptandum est, num causæ pulsus & respirationis continentes numero ternario comprehendantur cum Galeno. Videtur enim pulsus expergiscentium vibratus, cùm in nulla trium causarum præcesserit mutatio, similiter & instante crisi pulsus altus fit, manentibus tribus illis causis immotis. Verùm facultas vtrobique mutata est, licèt non penes robur & imbecillitatem, at penes conatum facultatis, quem modò nouum assumit, dum vel spiritum per somnum aceruatum vasis infundit expergiscentis, vel humorem criticè pellit. Est etiam in expergiscente facta instrumenti mutatio, dum obstructiones per somnum contractæ infusione humorum & spirituum soluuntur.

Causæ pulsus continentes an tres.

CAP. TRIGESIMVMQVARTVM.

Si verò caliditas vnà cum humiditate dominabitur, minùs quidem his, quos anteà diximus, ij sunt hirsuti, ad actiones verò nihilominus prompti. Non tamen ferior est illis animus, sed ad iram procliuis tantummodò. Pulsus verò magni ac molles & veloces & frequentes existunt. Et respiratio, cùm thorax cordi fuerit proportionalis, eandem cum pulsibus formam seruabit: si verò minor extiterit, tanto illis velocior erit & frequentior, quanto & thorax minor extiterit. Si autem multa facta fuerit euersio in temperatura, ac si hoc præsertim in humiditate acciderit, præter ea, quæ nuper diximus, contingent etiam ex putredine morbi, his qui in ipsis fuerint humoribus corruptis ac putrefactis. Expirationes autem maiores sunt ac velociores inspirationibus: & submissio arteriæ in pulsibus velox.

Indicia calidi & humidi cordis primùm proponit vniuersalia, quæ remissa indicant coniugatam hanc intemperiem, sed remissam, intensa verò intensam: deinde peculiaria signa aucti intemperamenti, naturam putredinosam, & expirationes maiores velocioresque inspirationibus. Quemadmodum enim post notas simplicium intemperamentorum addit notas compositorum, quia nonnulla ita indicant compositionem, vt nulli insint componentium: ita nonnulla indicant intensam, non remissam intemperaturam.

IN TOTO capite remorari potest lectorem, quod scribit de promptitudine ad actiones & ad putredinem. De primo, quia siccitas promouet arbitrarias motiones, humiditas remoratur, argumento phreneticorum, quorum motus robustiores sunt quàm sanorum, & puerorum, in quibus valde deficiunt, non ergo æquè prompti sunt calidi humidi ac calidi sicci, quod Galenus hîc docet. De secundo, quia sanguinea natura inter intem-

3.de caus. sympt.3.

intemperatas optima eſt, ita vt priſcis fuerit iudicata ſimpliciter temperaturarum optima, ergo non putredinoſa. Sed diluuntur ad primum: quidam ita perſuaſi interpretantur per actiones, non motus, ſed affectiones animi: ita vt ſignificet Galenus calidos humidos non minùs facilè ad gaudium, vel triſtitiam, & conſimiles affectus mutari, quàm calidos ſiccos. Sed cùm verbum πράξις, quo hîc vtitur, ſignificet externam operationem, & ſuperioribus capitibus promptitudine actionum, motus arbitrarios intellexerit, hîc ſimiliter audiendum eſt. Licet enim ſiccitas augeat in motu robur & durationem, quod iuuenes monſtrant pueris collati, verùm Galenus hîc non æquat ambos in robore, nec in duratione motuum, ſed in promptitudine, eò, ſcilicet, quòd non cunctantur aggredi, ſicut & pueri non minùs prompti ſunt in illis, quàm iuuenes, licèt robore cedant, quoniam calor motionis author, vtrobique par eſt.

Sanguinei an putredinoſi. 8. Ther. 7.

AD ALTERVM, temperatura vel totius, vel hepatis, vel cordis, humores gignentium, vbi excedit calore & humiditate, ſummoperè obnoxia eſt putredini, maximè vbi humiditas ſuperat, ita vt tales naturas Galenus appellet putredinoſas, referens non ſolùm crebrò incidere morbos ex putredine: ſed & quòd per ſanitatem fœtida habent, ſudorem, vrinam, expirationes. Cùm enim conſeruatio mixtionis pendeat ab innato calore permiſcente paſſiuas, ſecundùm formæ mixti exigentiam, quando non poteſt is calor dominari paſſiuis, ſequitur, vt ab externo continentis calore poſſideatur humiditas mixti. Externus enim calor perpetuò conatur ſibi aſſimilare, quicquid in mixto caloris capax eſt: eſt autem capax caloris humidum, non ſiccum. Quando ergo humiditas excedit, cùm obtineatur, putret, & eò magis, ſi humiditas non eſt frigida, reluctans calefactioni, ſed calida propter permixtum abundantem calorem. Ideò vniuerſim calida humida intemperies parat putredini, maximè ſi humiditatis eſt maior exceſſus quàm caloris, quia multò minùs obtinetur à calore, vel calor maior eſt humiditate, quia ſequitur ebullitio humiditatis, & ad ebullitionem reſolutio, vnde putredo diminuto innato calore. Ad rationem ergo, non damnat author perpetuò calidum humidum intemperamentum: ſed tunc ſolùm, ceu putredinoſum, quando valde excedit. Adde, quòd licèt ratione temperamenti ſanguis magis debeat putrere reliquis humoribus, ratione tamen ſubſtantiæ naturæ dilectæ magis conſeruatur, & à putredine defenditur. Præterea calida humida facilè putrentia ſunt, quæ recedunt à temperamento ſuo ſpecifico per eas qualitates, eò quòd tam copioſa humiditas à calore proprio coqui non poteſt: verbi gratia, ſanguis, qui in ſua ſpecie recedit per calidum humidum: ſanguis verò temperatus, licèt in ordine ad æquale ponderis calidus ſit, non ideò valde patet putredini. Nam quod quidam putant effugere, aſſerentes ſanguinem non eſſe calidum, ſed temperatum, ſicut ver, non tollit dubitationem. Licèt enim inter humores aſſeratur temperatus, conſtat hominem, in quo ſanguis ſupra moderatum abundat, recedere à temperato homine, per calidum & humidum. Cùm enim temperamentum moderatum hominis ſit cutis temperamentum, id quod eſt multo calidius cute, multum promouebit temperati hominis calorem & humiditatem. Sanguis autem cuti collatus eſt calidiſſimus & humidiſſimus, ergo ſanguis auctus in corpore inducit corpori temperaturam calidam humidam.

Obiectio. 1. de temp. vlt.

Obiiciunt quidam aduerſus dictam Galeni ſententiam, quòd putredini magis patet intemperies calida humida excedente humiditate calorem, quàm æquata: ſic ſequitur, vt aliquis maior lapſus à temperato ſit ſalubrior, quod recipiendum non videtur. Nam ſi temperamentum eſt optima ſanitas, minor lapſus à temperato erit minùs inſalubris, maior verò lapſus magis inſalubris. Aſſumptum oſtenditur, ſi conferatur calidus humidus in ſecundo alteri, in quo cum pari humiditate calor tantùm ſit, vt vnum, prior lapſus eſt maior, & tamen ex Galeno hic minùs putredini obnoxius. Verùm ſicut temperatus omnibus morbis iunctim magis intemperatis reſiſtit, in ſingulis tamen vincitur: ita minor lapſus abſolutè eſt minùs morboſus quàm maior, certo tamen morbo, verbi gratia, putredini, nil impedit eſſe magis obnoxium lapſum illum minorem calidi in primo cum humiditate in ſecundo.

Diſtentio an par contractioni.

SED proſequenda eſt de pulſu tractatio: quærendumque, Num ſint æquales ſemper inſpiratio & expiratio in pectore, ſicut ſyſtole & diaſtole in pulſu: refert enim Galenus in corde valde calido humido non æquari. Multi ita ſoluunt, in bene ſanis æquantur,

non

non in lapsis, nam in diaria maior est distentio, & velocior: in putrida, sicut in corde præsenti, contractio. Verior solutio est: Potest intelligi quæstio de spacio dimenso, in quo sensu licèt constet paria esse spacia distentionis & contractionis, verùm tactu perpetuo iudicatur distentio maior: nam vt initium distentionis nos fugit, ita contractio aut tota, aut plurima parte: quare perpetuò plus percipitur dę distentionis spacio, quàm de contractionis, eò quòd multo facilius est aduertere qualitatem motus penetrantis digitum arteriæ, quàm à digito recedentis. Potest & intelligi paritas, quoad terminos motus. Cum enim sit moderatus quidam terminus, in quem accedit dilatatione sua arteria, similiter & moderatus alius, in quem retracta arteria contractione accedit: fit, vt augescēte vsu vnius ex his motibus, non solū perficiatur velocius moderato, sed & transgrediatur arteria medium illum & moderatum motus terminum. Nam in vigilante perpetuò motus humorum & spirituum, & proinde etiam dilatatæ arterię, fit & velocior moderato, & maior, id est, transgrediens metam moderatam dilatationis: in dormiente è contrario, cùm increscat fuliginum expellendarum vsus, contractio velocior moderato est, & maior, id est, transcendens contractionis modicæ metam. Potest & intelligi, quoad qualitates motus velocitatem & frequentiam, æqualitatem & inæqualitatem, & nec ita oportet respondere sibi mutuò. Nam ostensum est aucto vsu alterutrius ex his motibus velociorem illum euadere, non alterum. Inæqualis autem fit modò distentio, quomodò aliquando Hippocrates inquit apparere duplicem intrò reuocationem, quæ intersectæ inspirationis species visitur in plorantibus pueris: modò cōtractio, quomodò idem quandoque inquit apparere duplicem extra reuocationem, quæ intersectæ expirationis species in fabris ferrariis apparet, dum conantur vi candens ferrum emollire. Potest & intelligi, quoad quantitatem temporis motus, quod etiam varium est, rythmumque constituit. Ergo in præsenti, cùm aucta putredine in valde calido humido corde fuligines increscant, meritò exspiratio & systole euadit & velocior, & maior contractione. *3. de caus. puls. 8.*

NVM autem arteriæ omnes simul inter se, & cum corde incipiant distentionem & contractionem, etiam priscis dubitatum est: & alicubi conatur Galenus in viua dissectione inuestigare veritatem propositi. Videtur autem sentiendum, non (quod plures opinantur) arterias totius contrario motu cordi agitari, vt tempore distentionis cordis contrahantur: non (quod alij putant) pulmonis arterias simul cum corde agitari, reliquas verò contrario motu: sed quòd vniuersæ arteriæ tam antecedentes cor, quæ per pulmonem disperguntur, quàm sequentes, quæ ab aorta in vniuersum corpus, quàm cor ipsum simul distenduntur, simul & contrahuntur. Quemadmodum enim fons alendorum membrorum hepar in medio est, antecedunt autem nonnullæ venæ radicum vice, sequuntur aliæ deferentes coctum membris alimentum: ita in alendo spiritu radices sunt pulmonis arteriæ, deferunt autem coctum spiritus animalis alimentum reliquæ arteriæ. Rationes huius dogmatis sunt. Prima: Conuenit inter omnes quietem externam minorem esse reliqua tam in corde, quàm in arteriis: præterea conueniunt initia motuum in idem tempus incidere in corde & arteriis: Ex quibus ita colligitur eodem tempore dilatari cor cum arteriis. Si enim inciperent arteriæ dilatari, quando cor incipit constringi, cùm cor incipiat constringi paulo post dilatationem suam, arteriæ inciperent distendi paulo post constrictionem suam: quare quies arteriarum antecedens dilatationem non esset maior contra assumptum. Altera: Apertè ait Galenus, si imponatur vna manus pectori, altera arteriæ carpi, sentietur vtrobique simul ictus: ergo cor cum arteriis simul distenditur. Non enim recipiendum est subterfugium authoris compendij pulsuum, Galenum enim non esse constat, credit is author, cor percutere pectus, quo tempore contrahitur, videlicet, quia contractum fit longius quàm dilatatum: longum autem accedit cuspide suo antrorsum vergente ad pectus, ita vt ictus sentiatur. Sed contrà est quod legitur 6. de vsu part. pulsum sensatum in sinistra papilla prodire ab arteria aorta, & sinistro cordis ventriculo. Cùm ergo vnus ictus sentiatur, & is dicente Galeno pendeat ab arteria, simul & à corde, cor cum arteria distenditur. Adde, quod cùm cordis substantia in medio pectore sita sit, solo cuspide antrorsum inclinante, non potest attingere cuspis thoracem, vt eò referatur ictus in thorace perceptus: sed quo tempore cor dilatatur contracta longitudine redditur amplum, ita vt

Num cor & arterię simul distendātur. *7. de anato. aggres. 14.* *Ratio prima* *Secunda.* *3. de præsa. puls. 2.* *Cap. 2.*

I pulmonem

pulmonem premat, & intercessu pulmonis pectus percutiat: quare constat experimentum citatum ex 3.de præsag.puls. Quin etiam eodem capite paulò ante inquit, Vna est contentio, quæ distendit cor & arterias: ergo non variæ variis temporibus operantes. Prætereà in introduct. puls. arteriæ simul inter se & cum corde mouentur: sed simul inter se seruant eandem motus speciem, verbi gratia, dilatationem: ergo simul cum corde seruabunt motus speciem. Prætereà constat arterias non dilatari vi propria, sed à corde deriuata: non potest dimanare à corde vis dilatans, quo tempore cor constringitur: ergo dilatantur simul cum corde. Minor ostenditur: nam attractrix & expultrix in vno membro non simul operantur, cùm per contrarios villos peragantur, nec potest vis dilatans à corde emanare, quo tempore ociatur in corde, & aduersa constringens in opere est. Prætereà etiamsi daretur ab innata vi arterias dilatari, vnde inuariabilis ille consensus irrationalium facultatum loco distantium, vt perpetuò simul operetur contrahens in corde & dilatans in arteriis. Fidem etiam dicto facit, quòd, quemadmodũ in alitione solida membrorum vna est & continua attractio ab extremis membris per venas & hepar vsque ad ventriculum: ita in alitione spiritus conuenit, vnam esse distentionem extremarum per corpus arteriarum, per cor vsque ad pulmonem, simul ergo arteriæ omnes cum corde distenduntur. Illa verò ratio manifestissima est, in putrida febre omni anticipat cor oppressum copia fuliginum contrahi in ordine ad tempus naturalis contractionis incipiendæ, ergo arteriæ anticipabunt distendi contra experimentum.

Cap. 1. Tertia. Quarta. Quinta.

Sed satisfaciendum est obiectis aduersantibus, quæ multos remorantur. Primùm, si simul cor cum arteriis omnibus & ante & post cor distenditur, quorsum data sunt ostiola in quatuor cordis orificiis? Sanè, cùm cor perforetur foraminibus quatuor, & oporteret cor distentum non æquè ex omnibus illis trahere, sed plurimum ex vena caua sanguinem, ex arteria autem venosa aërem: nec æquè ad omnia illa contractùm pellere, sed in pulmonem per venam arteriosam sanguinem pellere, in aortam verò spiritum: meritò præfecit valuulas orificiis ita per fibras cordi hærentes, vt aliæ dilatato corde clauderentur, aliæ constricto: sic quædam recluderentur dilatato, quædam constricto corde, vnde compareretur dicta vtilitas inæqualiter trahendi & pellendi. Adiiciunt, quando ergo replebuntur arteriæ? non quando inaniuntur: si enim totus canalis arteriæ simul inanitur, per ora fit contenti expulsio, non ergo repletio, non tempore quietum, cùm ad repletionem necessariò iungatur motus dilatationis arteriæ, non dilatationis tempore: si enim tunc etiam cor dilatatur, trahit ab aorta validiore vi & conceptaculo capaciore, quàm aorta à corde, ergo magis trahetur ab arteria ad cor, quàm è contrario. Nam cùm duo membra naturaliter trahunt à se mutuo, validiùs rapit ab imbecilliore, non è contrario. Solutio, quando dilatantur arteriæ, replentur secundùm ora quidem exteriora continente aëre, secundùm mediam partem sanguine venali, interno autem ore ad cor terminato spiritu & sanguine arteriali, pauxillum enim eius à corde trahitur: nam licèt cor validiùs arteria trahat, verùm valuulæ appositæ aortæ, cùm eo tempore claudantur, prohibent tractum ad cor, non tractum à corde. Prætereà, quod maximum est, ad cordis distenti repletionem est facilis commeatus aëris plurimi, vicinissimi, in pulmone contenti, per arteriam venosam tunc patentem. Cum ergo in repletione vacui semper sequatur priùs, quod tenuius est, fit, vt cor non trahat sanguinem ab aorta clausa, priùs anticipans repleri aëre ab arteria venali reclusa. Cùm verò ita vrgent, Corde distento pulmo inanitur parte aliqua contenti aëris, subsidet ergo & gratia pulmonis pectus, quare respondebit numero respiratio pulsui. Nec minor est dubitatio de distenta & contracta arteria: subsidente enim arteria oportet carnes vndique subsidere, vel vacuum relinqui. Item contracto intra pericardium corde, quid occupat locum intercedentem cor & pericardium. Nos contrà ita: Distento corde pulmo paulatim inanitur, quare subsidet, & pulmoni attiguum septum sequens pulmonem retractum & ipsum, ad superiora retrahitur, quod in præfocatis apparet, vnde & venter exterior subsidet. Nam pectus in naturali respiratione non distenditur. In contractione verò arteriarum occupat circundantem locum fuligo, spiritus, & sanguis, ab arteria emissa: sequente verò dilatatione ita premuntur, vt cogantur subire membrorum meatus ad commodam nutritionem. Sic in contractione cordis locus interce-

3. de præs. puls. 6. Ad primum. Ad secundũ. *3. natur. facul. 13.* Ad tertium.

dens

dens repletur aëre rarefacto, ſicut in dilatatione rurſum condenſatur. Cùm verò inſtant: Scribitur 3. de præſag. pulſ. quandocunque coit calor cordis cum frigore arteriarum, aut calor vnius partis arteriæ, vtpotè inflammatæ, cum temperamento aliarum, pulſuum initia eadem ſeruari in corde, & omnibus arteriis, ſed qualitates pulſationum diſſimiles eſſe, videlicet magnum eſſe & velocem pulſum in parte calidiore, paruum verò & tardum in frigidiore. Ex quo aſſumpto ſequitur, vt perpetuò, etiam in diſpoſitione ſana cordis pulſus ſit maior & velocior, quàm arteriæ pedis, quanto calor cordis ſuperat arteriæ pedis calorem. Contrà dicendum in hunc modum eſt: Si partes omnes conſtant temperamento ſuo, ſatisfacit varietati caloris in illis varietas amplitudinis arteriarum. Minùs mouet illa: Si exit per ora arteriarum fuligo emiſſa à partibus mediis, ergo quando conſtringuntur media, diſtenduntur extrema. Verum enim id eſſet, ſi contraherentur arteriæ, quia inaniuntur, modò autem contrahuntur omnes partes ſimul à vi in tota arteria ſimul operante. Pariter & illa arteria magna in eodem tempore trãſit multo maius ſpacium in dilatatione ſua cum paruiſſima: ergo non æquè velociter omnes mouentur contra librum de pulſ. ad Tyro. vbi ex differentia in vno pulſu colligit eandem in omnibus. Siquidem in eum ſenſum intelligenda eſt paritas pulſuum in velocitate, quomodò calidum innatum amplius in puero, ſui videlicet proportione corporis: ſic arteriæ magnæ pulſus eſt maior arithmeticè, quàm paruæ, & vehementior & velocior, ſed proportione ſuæ magnitudinis vel geometricè pares ſunt omnes. Intelligenda eſt autem ſimultanea operatio cordis & arteriarum, demptis rariſſimis caſibus, in quibus facultas pulſifica eò deuenit imbecillitatis, aut impedimenti, vt non poſſit liberè & repentè, inſtar luminis, toti arteriæ communicari, ſed paulatim extenditur: in talibus enim non ſimul pulſant partes omneis arteriæ, ſed per partes.

Ad quartum *Cap. 2.*

Ad quintum

Ad ſextum. *Cap. 1.*

Li. aduerſ. Iulianum.

4. de differ. pulſ. 6. et 8. et 3. de præſag. citato.

CAP. TRIGESIMVMQVINTVM.

Humidioris verò & frigidioris cordis pulſus quidem molles, moribus autem nequaquam audaces, ſed timidi & ſegnes exiſtunt. Tales etiam glabrum pectus habent, minimeque iram retinent, ſicut & ad iram [1] *non admodum ſunt prompti. Quæ verò ad thoracem & vniuerſum attinent corpus, diſtinguere oportet, ſicut ea quæ antè diximus.*

Manifeſtum eſt caput ex dictis [1 *Non admodum*] delendum eſt [*admodum*:] abſolutè enim non ſunt prompti ad iram ob temperamenti frigiditatem, iram, inquam, momentaneam.

CAP. TRIGESIMVMSEXTVM.

Frigidius verò cor & ſiccius pulſus quidem duriores reddit & paruos, reſpirationem autem, ſi quidem thorax paruitatẽ cordis frigiditati proportionalem habuerit, moderatam: ſi verò maior extiterit, raram ac tardam. Hi verò præ omnibus minimè ad iraſcendum ſunt prompti: cùm autem coacti fuerint iraſci quibuſdam, retinent iram, habent autem maximè omnium nudum pilis pectus. De paruitate autem thoracis, ac prætereà totius corporis frigiditate ſimiliter diſtinguendum. Vnum illud commune in hiſce omnibus memoria repetentibus, quòd quæcunque de moribus ſiue nunc, ſiue alio ſermone explicata ſunt ad temperaturæ cognitionem, non de optimis moribus, aut vitioſis, qui ex philoſophia hominibus adueniunt, ſed de inſitis ac naturalibus nos expoſuiſſe.

In capite de ſignis frigidi ſicci cordis facit difficultatem, quod affirmat eos eſſe ab ira alieniſſimos, cùm conualeſcentes ob defectũ innati caloris, & ſenes vtrique frigido ſicco tẽperamento amarulenti & irati ſint, rixoſique & queruli. Secundò, quòd aſſerit tales eſſe omniũ in pectore maximè glabros, cùm ſit monſtratum 2. de temp. duas eſſe capillaturæ cauſas, calorem, & ſiccitatẽ, ex quibus vna eſt in corde præſenti, neutra in frigido humido. Tertiò, quomodò internoſcẽtur natiui mores ab aſcititiis ad vtilitatẽ dignotionis cõparandã? Sed ceſſant: nã melãcholici ſunt natura triſtes, inſuaues in cõuerſatione, moroſi. *Cap. 10.*

Sed aliud eſt moroſitas, aliud ira: tales enim iraſci timent, & ob frigiditatem & ob ſiccitatem irritari ineptam. De glabritie verò pectoris deluſus Thadeus praua verſione putat, in frigido humido maiorem glabritiem à Galeno ſignificari: ſed illic dixit ψιλῶν τριχῶν, tenuium pilorum. hîc in frigido ſicco, ἄτριχον πάντων μάλιϛα, ſine pilis omnium

Paul. lib. 1. 66. maximè. Quare planum fit authorem ita voluiſſe: quod & citát ſimiliter Paul. & Ætius: eſtque locus difficilis. Nam ſi temperatura totius & cutis reſpondent ferè cordi, & cor

Ætius li. 4. 84. hîc ſupponitur ſiccum: conficitur, vt in corde ſicco frigido minùs glabrum ſit pectus, quàm in frigido humido. Sed eſt euaſio, aſſerere frigidum cor, id eſt, parùm calens ob defectum agentis paucam fuliginem thoraci communicare, ad pilorum generationem, ſed ſi iungitur humiditati ob materiæ ſanguineæ copiam, non omninò deficit in eo opere. Vbi verò pręter frigiditatem cordis etiam iungitur eiuſdem ſiccitas, ob inopiam materiæ, vltra defectũ agentis, multo minus ſuggeritur pilis alimenti. Internoſci verò poſſunt natiui ab aſcititiis moribus: nam quando ſigna, quæ per ætatem mutari poſſunt, ſuſpecta ſunt, ad temperamentum indagandum naturale, ſupplendum eſt ex aliis indi-

2. de temp. 9. ciis, quæ mutari per ætatem nequeunt, quod Galenus facit, dum ad indagandum frigidum temperamentum totius non fidit ſoli pinguedini, vt quæ etiam ex ocio & crapula comparari poſſit, ſed addit cõiecturæ à vaſorum gracilitate, quæ cùm mutari non poſſit, ſi pinguedini iungitur, oſtendit frigiditatem certam natiui temperamenti: ita in moribus ſignum, cùm poſſit decipere propter acquiſitam mutationem, potiſſimũ ſubſidium relinquitur, ſpectare alia indicia, quæ ſimilem mutationẽ non ſubeunt. Addit Haly hîc, etiã internoſci natiuos ab aſcititiis mores, quia aſcititij à magnis occaſionibus euertũtur, non natiui: verbi gratia, qui ex philoſophia natura iracũdus manſueſcit, à paruis moleſtiis non iraſcitur, à magnis tamen excãdeſcit. Sed cùm non minùs poſſit philoſophica inſtitutio ad formandos mores quàm natura, poſſunt aſcititij mores non minùs natura-

Tertia 1. cap. 2. libus firmi eſſe, ſed rarò admodũ: ita vt ſæpè vſui ſit dignotio Haly. Addit Auicena, non ſolùm mutari mores ab ortu ex ſeminum temperatura, & poſt adultam ætatem ex eruditione & conuerſatione, ſed etiã ex lacte in prima educatione: experimento enim conſtat infantes in multis referre nutricum non minùs quàm parentum mores, vnde præcipitur, vt eligatur bene morata.

Motus arteriæ ambo an ab anima. QVÆ VERÒ relinquuntur, vt intermiſſum de pulſu ſermonem repetamus, ſunt de agente pulſus: poſteaquàm cõſtat ex ſuperioribus eſſe vim animæ, num ſit vis animi, quæ diſtendit, contractio verò ſit à natura arteriæ reductio ad priſtinum ſtatum, an magis ſit vis animi contrahens, diſtentio verò naturalis arteriæ reductio, aut certè vterque motus ab animæ vi prodeat: prætereà, num contractione trahãt arteriæ, an dilatatione.

Cap. 7. Ratio prima Secunda. Tertia. Ergo Galenus libro de vſu pulſ. ita conuincit dilatationem eſſe ab anima, niſi enim ita dicatur, oporteret omnem pulſum eſſe æqualem alteri, ſaltem in vno homine. Magnus prætereà pulſus non eſſet indicium roboris, aut caloris, ſicut nec vehemens, iam imminente criſi, pulſus redditur valde altus, conante vi animæ expellere noxiùm humorem. Nec nos moueat, quod defunctorum arteriæ latæ reperiantur, quod monſtrat dilatari à fibrarum ſuarum ductu & natura, etiam citra animę vim. nam etiam ſi à natura ſua diſtendantur: verùm quod tantum, tam velociter, tam vehementer, quantum vſus requirit, virtutis operationem indicat. Sicut & manus licèt ſua ſponte cadat, à vi tamen animæ, pro vario arbitrio, variè deprimitur. Quòd autem contractio ſit etiam ab anima, oſtendit. Primò, ſicut formæ inanimati ita ineſt vnus motus, quòd non ineſt à natura oppoſitus: ita animæ nunquàm conuenit vnus, quin ab eadem anima inſit facultas ad oppoſitum. verbi gratia, in naturali attractio alimenti ab anima eſt, expulſio item ab eadem anima: in animali, eſt facultas contrahens per internos muſculos brachium: eſt & alia animæ facultas per externos extendens. Cùm ergo hîc detur dilatans animæ vis, dabitur & contrahens. Quid, quod vſus contractionis, fuliginum, ſcilicet, expurgatio varianda erat pro fuliginum copia, quæ dormienti & ſaturo multa eſt, vigilanti & ieiuno pauca. Ergo oportuit naturam non deficere in eo opere, ſed committere id munus facultati animæ, quæ in copioſa fuligine contraheret vehementer, velociter, profundè, in defectu verò eius contraria operaretur, vis autem agnoſcens varietatem vſus, facultas animæ eſt. Quòd autem arteriæ non repleantur contractæ, quomodò anguſtatis labiis fit

orc

ore suctio, ostenditur, quia licèt quandoque fiat tractus contracto ore, verùm nunquam angustatur membrum, in quod quippiam recipitur, sed dilatatur, in arterias autem recipitur sanguis.

Num cerebrum pulset. 4.de differ. puls.2. 6.de placit. 12. 4.de differ. puls.2. Libr. de differẽ.quæ in medicat. sect.3.vlt.

SVCCEDIT illud: Num pulset etiam cerebrum, non solùm cor & arteriæ? Si Galeno creditur, pulsat vterque sinus cordis, etiam exempto à pectore corde aliquandiu, & vena caua cor ingrediens, & vena arterialis instar ostiorum fluminum, quæ consensu maris, in quod se recipiunt, fluunt & refluunt, non innata vi, sed aliunde recepta. De cerebro fuit controuersum antiquis, num pulsarent solæ eius arteriæ, an etiam membranæ, an magis cerebrum ipsum. Rufus in anatome dixit, externam membranam cerebri pulsare, apparetque locus corruptus, pro interna: nam externa non recedit à caluaria, sed perpetuò quiescit caluariæ attigua. Galenus aliquando membranas cerebri dixit pulsare, secutus magis famosam suo tempore sententiam, non elaborans propriam. In soluenda itaque proposita difficultate primum ostendetur ad anteriores eosdemque maximos cerebri ventriculos esse commeatum per colatorium, per quod & aër ingreditur externus, & exeunt intrò contenta. Deinde inquiretur, fiat'ne eiusmodi commeatus, beneficio pulsantium ventriculorum, an alio magis ingenio. Primùm, sequentibus rationibus confirmatur: odor non sentitur, quantumuis impetu pellatur in nares, nisi ab innata virtute fiat suctio aëris vapori permixti. Cùm autem demonstratum sit lib. de insti. odoratus, non fieri odoratum in naribus, nec in faucibus, superest, quòd per spongiforme os ad ventriculos cerebri perueniant. Præterea sugentes errina, sentiunt in prora capitis, vnde & post plurimum emungunt non solam qualitatem, sed & substantiam attracti liquoris. Sed & sternutamenta alleuant caput, & exhauriunt muccosa à capite. Odores verò grauant caput, suffitus aromatum, &c. Sed grauitas ad nudam qualitatem referri non potest. Iam os spongiforme in radice narium instar cribri pertusum, apertè monstrat hunc vsum. Ad hæc ingressus aëris ad ventriculos cerebri benefacit spiritus animalis nutritioni, & refrigerio, & tenuitati: expulsio autem purgandis ventriculis, in quibus excrementa necessariò in cerebro aceruanda decumbunt: ergo non potuit natura prætermittere tantas commoditates. Quin etiam compressis naribus sentitur in auditu tinnitus, & pulsatio, propter aërem in cerebro remoratum & non expulsum per nares, & si iungitur vulnerata caluaria, compressis similiter naribus fit sanguinis per vulnus eiaculatio. Est igitur ad cerebrum ingressus, & à cerebro egressus aëris per nares, quod primo loco ostendendum erat.

Ratio prima. Secunda. Tertia. Quarta. Quinta. 7.Apho.57 5.Apho.28 Sexta. Septima.

Cerebrum non respirat. 1. de insti. odoratus. Ratio prima 8.de vsu 10 & 14. Secunda. 2.de caus. sympt.4. Auic.quinta 3.1. Tertia. Haly.3. theo.14.

NVM AVTEM accessus dictus aëris fiat à cerebri anterioribus ventriculis innata facultate distentis & contractis, incertum est. Galenus putat: sequuntur illum Auicena & Haly, pace tamen tanti viri, certius videtur non respirare cerebrum. Cogor multis ita sentire. Primùm, summa mollities cerebri est sine vlla interna membrana, qualem Galenus finxit adesse, quare rumperetur in distentione: cùm etiam ea, quæ per interualla mouentur, vt musculi robustissimis fibris constent: multo fibrosiora sunt, quæ perpetuò mouentur, cor & arteriæ. Adde, quod ventriculi cerebri tertius, quartus, & quintus, qui in dorsali est, eadem constant constitutione, temperatura, substantia, eiusdem igitur vsus gratia, cùm facultates substantias sequantur. Sed non illi respirandi cerebri gratia formati: ergo nec anteriores consimiles. Manifesta verò probatio est, si proprio motu pulsaret, in vulneribus caluariæ penetrantibus, appareret motus cerebri alius à pulsu arteriarum, cùm sit motus ventriculorum maior, & per se insit cerebro, motus verò arteriarum minor, & per alterũ. Atqui non apparet alius motus, quàm respondens reliquis corporis arteriis: non pulsant itaque ventriculi. Nec mirum est cõciliari cerebro propter arteriarum motum illum tam manifestum: membrũ enim mollissimum non solùm extrà, sed intrò vndique arteriis contextum ab earum motu attollitur & subsidet: cùm etiam pes graue & durum membrum, si supra aduersum crus suspensus pendeat, à suis arteriis subinde pulset. Et quod maximum est, cùm in omnibus tribus facultatibus reperiatur attractio & expulsio: & nulla fiat citra villorum beneficium, attractio quidem per longorum contractionem, expulsio verò per transuersorum contractionem, siue consideretur alimenti motus in naturali, siue musculorum in animali, siue cordis & arteriarum in vitali, multo magis requirentur villi in attractione & expulsione maximorũ ven-

Quarta.

triculorum cerebri, & nunquàm non motorum: non adſunt autem cerebro hi villi: nec motus igitur aderit. Confirmo: Nec eſt is motus naturalis, nec voluntarius, non datur tertium membrum motus: ergo non mouetur ſua ſponte cerebrum. Aſſumptum inducitur, ſuppoſito experimento, quod nunquàm fit expiratio à cerebro, ſiue in emunctione narium, ſiue in ſternutamento, quæ non concurrat cum expiratione pectoris, & non ſequatur inſpirationem. Similiter non fit ſuctio, aut odoratio, quin concurrat cum inſpiratione pectoris. Cùm ergo reſpiratio ſit voluntaria functio pro arbitrio, vel accelerans, vel tardans motiones, fieri non poteſt, vt in idem tempus perpetuò conueniat cum cerebri reſpiratione naturali. Eſt enim naturalis motionis proprium, vt perpetuò eundem tenorem ſeruet nil pro arbitrio mutata. Sed nec voluntaria poteſt eſſe ventriculorum motio. Sunt enim duo illi motus cerebri & pectoris voluntarij, in variis membris per varia inſtrumenta peracti, vnde inuariabilis ille mutuus conſenſus in irrationabilibus membris, vt perpetuò ſimul incipiant dilatari, & ceſſent: ſimul incipiant contrahi & ceſſent. Ergo expiratus à pectore aër egreſſum habet per os, per nares à palato, per colatorium à cerebri ventriculis. Et quemadmodum in fiſtula inſufflatus aër opera digitorum varia foramina claudentium, modò hoc, modò illo foramine magis meat: ita in thoracis efflatione beneficio vel nutantis, vel erectæ epiglottidis, fit, vt per hos tres meatus non æquè trahatur aër, nec per eoſdem tantundem mittatur, ſed pro vario vſu & animalis arbitrio modò hac magis, modò illac: cumque ſint tria foramina dicta, oris amplitudo maxima eſt, via à palato ad nares rectiſſima eſt, à rimis autem caluariæ in palatum ceſſantibus ingreſſus ad ventriculos cerebri anteriores ſimul anguſtus & obliquus eſt. Ceſſant enim duo illi ventriculi in canales duos oblongos, ſed meatuum anguſtiſſimorum ad naſi colatorium parte anteriore, poſteriore autem parte in canales alios obliquos, & anguſtorum meatuum, ceſſantes in caluariæ rimas ad palatum attinentes: vt in omneis tres ventres animalium vtilitas reſpirantis pectoris extendatur. Nam venter totus naturalis coctionis alimenti ab eleuato & depreſſo ſepto perpetuò agitatus, habet innatū exercitium ad alimenti confectionem, & caloris promotionem, non modicè conducens. Totus verò venter ſpiritalis per os expurgatur per expirationem, refrigeratur inſpiratione, non ſecus & meatus ſuperior, qui per palatum ad nares terminatur, is enim potiſſimùm reſpirationem operatur rectitudine ſua, ſicut os magis locutioni & alitioni facit. Commeatus verò tertius & ſupremus, per rimas palati ad ventriculos cerebri & ſpongiforme os accedens facit & ipſe expurgationi ventriculorū illorum, per emunctionem & ſternutamenta, facit & ad alitionem & refrigerium animalis ſpiritus ſimul & pręcipiendis odoribus, dum diſtentum pectus illac trahit externū vaporem. Sed hic ſupremus meatus ideò obliquus & anguſtus factus eſt, quia & rarior eſt illius loci refrigerandi vſus, & periculum erat, ne contentus ſimul cum aëre in illis animalis ſpiritus reciproco illo & perpeti aëris motu expiraret: deſtituitur enim oſtiolis quæ prope cor viſuntur, neque ea cerebri patiebatur mollities.

Arteriæ num villis operentur. SED AGAMVS poſtremam de pulſu & reſpiratione difficultatem: Num arteriæ in attrahendo & expellendo aëre vtantur villis ſuis. Quidam putant, contra ſuperiores & priſcos medicos, villos arteriarum non facere ad tractum aëris, vel fuliginum excretionem, ſed ad tractū ſanguinis & ſpiritus à corde, & expulſionem eorum ad membra, non ſecus quàm in venis habētur ad conſimilem vſum citra diſtenſionem & contractionem. Quorum argumenta ſunt: aër ſicut & pulmo mouentur ad arterias & cor, ea de cauſa, ne detur vacuum, ergo non indigent villis, vt moueantur, cùm ſua ſponte moueantur. Item, per poros trahitur Aër ad arterias, ſed ad vniuerſos poros corporis, non ceſſant villi arteriarum longi. Præterea aër non eſt ſolidum corpus, quem adhæſu ſuo trahant cōtracti villi, quomodò gula contracta cibos. Poſtremò cerebrum diſtenditur & contrahitur citra villorum opem, ergo & arteriæ ad id munus non indiguerunt villis. Et illi quidem *6. de vſu 8.* ſic, temerè à maioribus deficientes: nam villi in corde & arteriis habētur numeroſiores, validiores, & magis varij, quàm in vlla alia corporis parte: quoniam partes hæ omnium maximè in motu vario ſunt, modò diſtentæ contractione villorum longorum, modò contractæ compreſſione tranſuerſorum, modò retinentes & coquentes in mediis quietibus agentibus obliquis villis. Eſt autem ad eam ſententiā ratio manifeſta: nullus

voluntarius

voluntarius motus, licèt per interualla magna tantùm perficiatur in corpore, citra villorum operationem editur, longorum, ſcilicet, quia vna tantùm eſt muſculi operatio longitudinis ſuæ contractio. Motus item alimenti, ſi momentaneus eſt, vt in locis communibus coctionis vt ventriculi: vel diſtributionis, vt vaſorum: vel expurgationis, vt inteſtinorum & veſicæ, citra villorum miniſterium accommodatorũ motibus non peraguntur. Ergo multo minùs perpetuus arteriarum & cordis motus. Quemadmodum enim per breue interuallum, vt in partes neruos intercedẽtes facultas ſenſifica citra neruos defertur, per longam diſtantiam non defertur: & ſicut ſanguinis delatio per intermedias venarum partes peragitur citra venas, per longum ſpacium non peragitur: ita attractio & expulſio pauciſſimi alimenti & excrementi per breue oſſis vel carnis ſpacium, ſine vllis villis ſolo temperamenti adiutorio fit, per longum verò ſpacium valida tractio vel expulſio non fit, tantoque robur maius in villis requiritur, quanto motus ſunt vel frequentiores, vel validiores, vt in corde & arteriis. Quod enim inquiunt facere eos villos, non ad dilatationis & contractionis motus, ſed ad ſuctionem quietam ſanguinis & ſpiritus à corde, ſicut in venis: oportebat, ſi ad eum vſum tantùm villis donantur arteriæ, tanto eos eſſe tenuiores villis venarum, quanto ſanguis arterialis eſt magis ſequax, quàm venalis, & ob innatam tenuitatem, & quia ex amplo trahitur conceptaculo, non ſicut venalis ex hepatis anguſtis meatibus. Argumenta verò illorum oſtendunt tantùm, hos villos non per ſe tendere in aëris tractum, quod nemo vnquam intellexit, ſed tendunt in arteriarum dilatationem, ſicut muſculi pectoris in pectoris diſtentionem. Sequitur autem ad horum membrorum dilatationem aër & ſanguis, ne vacuũ ſuccedat: ſicut ad pectoris diſtẽtionem aër. Poſtrema de cerebro obiectio per ſuperiora exploſa eſt. *6. de vſu 17*

SECTIO QVINTA.

CAP. TRIGESIMVMSEPTIMVM.

Hepatis calidioris indicia: venarum latitudo, rufa bilis abundantior, in conſiſtente verò ætate etiam atra, calidior ipſis ſanguis, atque eadem ratione corpus vniuerſum, niſi obſtiterit cor, his venter & ilia hirſuta.

CAP. TRIGESIMVMOCTAVVM.

Frigidioris verò, anguſtia venarum, pituita abundantior, ſanguis frigidior, & totius corporis habitus, niſi à corde caleſiat, venter illis glaber eſt ad ilia.

Tractationẽ de ſignis hepatis ſecat ſecũdùm octo intẽperamẽta in partes octo: ex quibus in præſenti quatuor indicia affert calidi, & alia totidẽ cõtraria frigidi. [*Venarũ amplitudo, flaua bilis*] Interpres vertit *rufam:* & poteſt ita etiã appellari, cùm vtroque colore frequenter viſatur, licèt mera bilis flaueſcat, poſt iuuentam autem ætate inclinante pro flaua aucta viſitur atra, eò quòd flaua in iuuenta vſta auget in inclinante atram. Tertium, totius calor, niſi cor repugnauerit, videlicet, quia duo illa membra vim habent immutandi totum, in quo opere ſe vel iuuant, vel impediunt. Quartum, venter & hypochondria, (interpres vertit *ilia*, cùm tamen ilia ſint inania loca infra hypochondria, quæ Celſus vocat *præcordia*) hirta, ob cauſam caloris ſæpè dictam: frigidi verò indicia ſunt oppoſita quatuor. *1. Criſ. 12.*

ANTEA QVÀM indicia calidi hepatis in examen veniant, de vſu eius diſputandum, de eo quod ab eo gignitur, & de membrorum alitione ex iecoris operatione. Igitur quod attinet ad vſum hepatis, à Galeno quidem ita refertur: Commodius erat, vt purgaretur in variis locis alimentũ, in priore quidem à fæce: ſicut triticum in area à paleis, in poſteriore autem à tenuioribus excrementis, ſicut triticum à piſtoribus purgatur ab externis & permixtis ſeminibus. Verùm hic vſus cõuenit his mẽbris, tanquã expurgatoriis, non tanquã concoctoriis, cùm tamen munus eorũ ſit maximũ, coquere alimẽta, non purgare. Vſus ergo alter & præſtãtior hepatis ita colligitur: oportebat membrũ ſuſcipiẽs alimentũ *Iecoris vſus. 4. de vſu 1.*

esse membranosum, quod distensioni & contractioni pateret. Suscepturum enim erat dura alimenta, modò copiosiora, modò pauciora. Quare erat accommodandum susceptæ copiæ alimenti: aliàs enim aliquando fluctuarent alimenta, & non coquerentur, aliquando recipi non possent. Quod autem membranosum est, tenue, & exangue necessariò euasit, quare frigidum. Oportebat item organum coctionis alimentorum calidum esse duplici nomine: tum quia alteratio, qua alimentum vertitur in aliti naturam, requirit qualitatem maximè actiuam caloris: tum quia non satisfacit animalium calori nutriendo solus alimentorum calor. Sunt enim alimenta omnia, vel stirpes minùs actu quàm animalia calida, vel animalia, sed emortua longè viuis frigidiora. Quare egêt alimenta calore etiam mutuato ab organo confectionis. Hac necessitate hepar in perfectis animalibus vltra ventriculum creatum est, & coctionis officina in duo diuisa est, ventriculum facilè suscipientem, & hepar sufficienter coquentem. Cùm enim frigus membranosi corporis & calor coctori in idem coire non possint, factum est, vt ante distributionem alimenti in corpus, in ventriculo & hepate coctoriis organis maneret, vt quantū ventriculo deerat necessarij caloris, hepate compensaret. Ideò enim euasit hepar rubeum, quia prima calidi in humidum operatio rubefactio est, id quod apparet in Iride: sicut lux difficulter permeans diafanum rubescit, qualis apparet Sol in mediocri nube, & lux inspecta per iunctos digitos, & fuligo in cuspide flāmæ. Nam & ventriculo ipsi, quoad potuit prouidit, partim circundans illi vndique calida membra, illius exiguum calorem fouentia, partim in edentulis, vt auibus, annectens carnem solidam calfacientem, partim etiam, quoad ferre poterat terrea membranæ substātia igneis portionibus aspergens. Ideò enim vruntur sępe in ventriculo alimenta, ideò in multorum ventriculis coagulum gignitur, ideò internæ membranæ ventriculi gallinarū pulueratæ lac coagulant, lapidesque renum comminuunt.

2.natur.facul.4. — *8.de placit. 13.*

Hepar num facultatem præstet.

NVM AVTEM addendus sit tertius vsus hepatis præstandi membris omnibus semper, aut, quod alij volunt, per quædam interualla vim alentem, aut quod aliis magis placet, si non præstandi ab initio, at conseruandi vim in illis ab ortu innatam, quæ tamen citra hepatis influxum ad totam vitam nunquam sufficeret. Ostensum est primo de loc. affect. superfluere hepar ad vsum præstandæ naturalis facultatis: quod & nunc præter alia inducitur. Partes omnes stirpiū citra vllum eiusmodi influxū diutius aluntur (sunt enim nonnulla stirpium animalibus viuaciora) & tamen licèt minùs caleant animalibus, durant in alitione. Ergo partes animalium innato calore, simul cum anima, sufficienter alentur. Prætereà ipsum hepar ad alitionem, & naturales functiones suas, non parum iuuatur cordis calore, per cauam communicato. Cùm ergo reliqua membra non secus illo fruantur multo & intensiore & potentiore, quàm sit iecoris calor, nil amplius iecoris influxu ad nutritionem indigebunt. Postremò sicut functiones, quas membra per interualla quædam ædunt, vt sensationis & arbitrarij motus, præstabat expectare aliunde imperium, sicut & arterias modò quidem suscipientes vim distendentem, modò contrahentem, modò dum quiescunt neutram: ita è contrario actiones perpetuò edendas à membris in alimentum, impediebat pendere ab aliena & influxa vi. Quare ad vsum conficiendi sanguinis ad membrorum alimentum facit hepar, non ad demandationem nutritoriæ facultatis. Vnde etiam intelligitur frustrà asseri naturalem spiritum deferentem alentem facultatem, quod sub dubio reliquit Galenus, nisi quis ita compellet partem sanguinis tenuissimam, quanta cedit in spiritus vitalis alimoniam.

Cap. vlt. — Ratio prima — Secunda. — *1 de temp. vlt.* — Tertia. — *12.Ther. 5*

Dubitatio prima.

SED DE sanguificatione ipsa, quæ in hepate peragitur, superest dubitatio prima: Cur cùm alimentum ineptum euadat nutritioni animalis, mixti, scilicet, perfectissimi & moderatissimi per excessum & simplicitatem cuiusuis ex quatuor elementis, non separantur à sanguine excrementa quatuor pro elementi excedentis numero, sed terreum alimenti bis, in ventriculo secedens in intestinorum fæcem, in hepate verò in melancholiam: igneum autem semel bilis flauæ forma: aqueum semel, quod vrinam appellamus: aëreum nullibi? Quia nutritio est reparatio assumpti, absumptum magna ex parte est aëreum, cui inexistit natiuus calor, ideò aërea alimenti portio, ceu vtilis seruatur, non excernitur: Ignea & aquea semel purgantur, quia ex abundanti aqua periculum impendebat extinctionis natiui caloris: ex ignis verò excessu marce-

scendi

ſcendi eiuſdem moderati caloris per humidi diſſipationem. Intererat ergo vitæ duo illa ſecerni, ſi verè oſtenſum eſt libro de morte & vita, & de iuuentute duas eſſe mortis ſpecies, alteram extinctionem, alteram marcorem. Terreum verò exactius illis decebat expurgari: cùm enim animalium corpora fiſtuloſa ſint, & vndique canalibus perforata, morborum occaſio frequentiſſima eſt obſtructio. Siue enim obſtruantur vaſa, putredo naſcitur, vnde febres & acuti morbi: ſiuè membrorũ meatus claudátur, chronici morbi & frigidi naſcuntur. Sed obſtructionum occaſio tota eſt craſſities ſanguinis ex terræ copia: oportuit igitur terreum excrementum non à ſolido tantùm alimento in ventriculo ſecerni, ſed & à ſucco in hepate. Et reſiduus eſt qui membris mandetur ſolus alimenti pinguis ſuccus, qui ſi plenè confectus eſt ſanguis, ſin minùs, pituita dicitur.

ALTERA dubitatio: Quomodò vna forma hepatis cum vno temperamento inducat formas quinque, humorum, ſcilicet, quatuor, & vrinæ quintam? Soluunt quidam, aſſerentes nil obſtare, quominùs agens æquiuocum ob varietatem partium alimenti inducat varias formas. Temperamentùm autem, quo ad eas gignendas vtitur, actu quidem vnum eſt, facultate multa: ſicut medium repræſentat extrema. Nam & membra cum temperamento vno trahunt gratia caloris in eo temperamento, coquunt gratia humiditatis, retinent ob ſiccitatem, pellunt ob frigiditatem. Sic hepar variis partibus vnius temperamenti ex ſucco alimenti varia gignit. Vel aliter: nullam ex illis formis, ne ſanguineam quidem hepar habet, quare nec illis donat ſuccum tractum. Sed quemadmodum ſemina per aërem ſparſa tantùm mixtiones trahendo aceruant, in quas forma animæ pro mixtionis merito à cælo inducitur, ſiue planta ſit, ſiue animal (nam ſemen in aëre, quomodò animam pręſtabit, quam actu non habet?) Sic in ſequeſtrandis quinque mixtionibus in hepate, author eſt hepar ipſum, in induendis verò formis pro mixtionum ratione cælum. Cùm ergo primum conſcendit ſuccus locum, quem *portas* vocant, quantum eſt in alimento commoderatum, & alitioni vtile ab hepate trahitur, ſeparaturque. Deinde, quia calidi eſt heterogenea ſecernere, ſicut ſimilia congregare, beneficio caloris ſeorſum congregantur excedentia per calorem, & ſeorſum, quæ per frigiditatem deficiunt. Rurſum in hepatis gibbo concreſcente iam & coagulato ſanguine caloris vi & mora ſeorſum deſtillat ſerum. Cùm ergo dictæ mixtiones opere hepatis multiplicentur, pro earum exigentia formæ rurſum diſtribuuntur: in partem vtilem & ex toto confectam ſanguinis· in vtilem ſed ſemiconfectam, pituitæ: in inutilem per calorem & leuitatẽ, bilis: in fæculentam, melancholiæ: in ſeroſam, vrinæ. Poteſt item æſtimari ab eo permixto trahi portionem vtilem ſolam ab hepate alitioni ſuæ neceſſariam, in quam propter grande interuallum inducit primùm formam ſibi ſimilem ſanguinis, tandem ſimillimam hepatis, ſicut oſſa priùs medullæ, poſtremò oſſis in attractum ſanguinem. Excrementa autem ſingula à ſuis conceptaculis trahuntur, vbi & formis induuntur, partes igneæ à veſica fellea, terreæ ab ſplene, ſeroſæ à renibus. Dubitatio ſecunda.

TERTIA dubitatio: Num gignatur quandoque vnus tantùm ex alimẽto humor? Et certè in ventriculo frigido quandoque ex alimẽto & maximè pituitoſo, chyli loco gignitur ſola pituita innaturalis, quandoque ſola bilis, vbi in calido ventriculo non percoquitur calidum alimentum: vt mel totum tranſit in flauam, braſſica verò & cepe in porraceam. Sed in hepate non accidit, vt totus ſuccus in vnum commigret humorem: cùm enim operatio iecoris ſit in liquidum ſuccum, in quo facilè ſecedunt partes, quandiu intenditur ſanguinis generatio excrementa plus minùs accreſcunt, nec durante vita tantopere labetur hepar, vt non indat ſanguinis formam ſaltem intemperatiſſimi. Dubitatio tertia. *2.acut.30.* *2.præſ.39.*

QVARTA dubitatio: Quomodò ſanguis ex hepatis actione euadit calidior & humidior iecore agente. Quidam contra manifeſtũ experimentũ cenſent, iecur eſſe ſanguine & calidius & humidius. Verùm ſanguis feruet, & magis excalfacit tangentem hepate. Nam de humiditate, cùm iudicet tactus iunctus rationi, dubitari non poteſt. Sanguis mollior eſt hepate, nec tamen obtinet mollitiem propter fuſionem à calore contractam. Ergo humidior eſt hepate. Ergo calorem habet ſanguis præter innatum alimenti, etiam aſcititium ab hepate contractum. Ideò per accidens calidum eſſe ſanguinem ſcribit Ariſtoteles: ſed habet eum manifeſtiorem, quàm hepar ipſum, ſubſtantiæ humidæ ratione, Dubitatio quarta. *2.de part. anim.2.*

quæ

quæ caloris multo est, quàm sicca susceptibilior. Quomodò aqua in lebete ebullit per lebetem moderatiùs calentem,& calx aqua perfusa adurit non sicca, licèt calorem aqua infusa à calce contraxerit. De humiditate verò manifesta solutio est, non comparari ex hepatis commercio, sed ex materia, quæ succus alimenti tenuis est.

QVID VERÒ sit id, quod ab hepate per venas in membra mandatur, etiam prisci
2.Collect.1 dubitarunt, nec consenserunt philosophi cum Auerr. putant secretum purum sanguinis humorem,ab vtraque bile & sero, ceu excrementis ad alimentum mandari: ideoque
1.de natu. circumponi hepati expurgatoria excrementorum, vesicam felleam, lienen, renes. Con-
hum. & 2. trà Hippocrates & Galenus ostendunt secerni quidem à confecto succo excrementa,
element. quæ ob excessum intemperamenti inutilia alendo euaserunt. Ea sunt serum vniuersum,
Num solus
sanguis alat. vtraque autem bilis non vniuersa, sed portiones illarum valde excedentes, ita vt vniuersus sanguis cum pituita, ceu imperfecto sanguine, & portionibus bilis vtriusque sanguini proximis, & ad mediocritatem accedentibus, demandentur nutriendis membris omnibus. Tertia accessit paradoxa Turisani sententia, opinantis nullum esse sanguineum humorem separatum a tribus, sed solos tres in hepate procreari, quorum concentus sanguis appellatur: & id esse, quod per vasa meat, portiones, scilicet, bilis vtriusque cum pituita: ita vt intelligatur id totum vna substantia, sed ex tribus partibus dissimilaribus constans lactis instar. Priores duas sententias Galenus putat esse probabiles, sed se-
Ratio prima cundam probabiliorem ita confirmat. Cholagogum quouis anni tempore exhibitum educit bilem, sicut melagogum melancholiam. Ergo perpetuò in vasis abundant simul
Secunda. cum sanguine. Addit, extractus sanguis, etiam in sanis, pro vario tempore apparet modò rubeus, modò nigricans, aut albens, aut pallescens, ergo ex variis temperatur &
Tertia. constat. Sed & ægrotamus frequenter tertiana, & quartana, continuis, quorum causa
Quarta. humor est intra vasa putrescens alius à sanguine. Quid, quòd nullo ingenio iunctæ quatuor humorum substantiæ ita secerni possunt, vt non commigrent omnium permi-
Quinta. xtæ portiones. Postremò, varia temperamenta membrorum non minùs, quàm plantarum in terra, requirunt alimenti varietatem. Cur ergo natura oblatam occasionem ex humorum varietate non recipiet? Sed hæc argumenta, vt causam reddunt probabiliorem, ita non omninò certam ostendunt. Nam licèt affirmemus vnum tantùm sanguineum humorem ad alitionem mandari,non diffitemur varietatem aliquam partium
Ad primum. in sanguine, quam in plurimis mixtis agnoscit, confirmatque Galenus. Ad primum
3.simp.5. ergo, in ægris cùm labet vis hepatis discretrix, nimirum, si ad vasa mandatur non sincerus sanguis,sed permixtus excrementis, vnde solutoria trahunt humorem. Nam in sanis
Ad secundũ. ex conceptaculis trahent fellea vesica, & liene. In ægris verò reperitur admodùm va-
Ad tertium. riè coloratus, in quibus multa est humorum cum sanguine commixtio. Ideò autem ægrotamus continuis febribus humoralibus, quia non purus sanguis ad vasa defertur.
Ad quartum Iam si non est momentanea permixtio humorum cum sanguine, non impedit, quo-
2.præsa.39 minùs solus sanguis dicatur mandari ad vasa: appellamus enim sincerũ, quod insignem permixtionem non habet. Varia autem membrorum temperamenta non vrgent.
Ad quintum Nam sicut ex vno alimento omnia membra aluntur, ita & ex vno sanguine, maximè cùm & sanguis dissimilaribus partibus constet, & alitio ipsa non fiat ex simili, sed per alitionem reddatur simile alimentum initio dissimile. Quod autem attinet ad opinio-
Ratio prima nem Turisani tertio loco relatam planè reiicienda est, non modò quia cum maioribus omnibus pugnat, sed etiam quia rationi. Primum enim, calor innatus semper intendit coctionem moderatam, ad quam sequitur ob mixtionem alieni in alimento separatio excrementorum. Et siquidem alimentum familiare est, pauca est alieni admixtio. Ergo
Secunda. in massa sanguinea plus multo continetur vtilis sanguinis, quàm excrementorum. Ad hæc vbi agens quædam immodicè coquit,alia infra modũ,necesse est,vt quædam mode-
Tertia. ratè coquat & assimilet, id vocamus sanguinẽ propriè. Sed detur esse mixtũ ex pauca bile cum multa pituita & melancholia, necessariò euadit frigidum. Item mixtum ex bile & melancholia siccis cum pituita humida euadit humidum. Prætereà mixta extra, bilis,pituita, melancholia non euadunt rubra. Massa autem vasorum est calida humida rubea: non est igitur id commixtum. Ad rationes autem illius, quarum difficultas in
Ad primam. causa fuit vt recederet ab apparentibus, dicendum est ad primam. Vnumquodque

mixtum

mixtum resoluitur in ea, ex quibus constat: atqui sanguis vase secto in tria secernitur aquam, rubrum, nigrum subsidens. Ex tribus igitur tantùm constat: Non est necesse vt quouis artificio mixta ostendant numerum eorum ex quibus constant. Nam quędam nullo ingenio separari queunt, licèt ex variis constent, vt aurum. Alia in pauciora quàm sint componentia, vt aloë, & rosa macerata separantur in partem acrem soluentem, & solidam astringentem, licèt etiam constent tertia amara: & lac coagulo in duas tantùm partes, caseum, & serum: sicut sanguis refrigeratus in aquam & grumum. Idem verò sanguis calore exassatus in alia duo tantùm, bilem & atram. Licèt ergo daretur tres tantùm substantias in sanguine extracto monstrari, non sequitur ex tribus tantùm componi: maximè, quia tres illæ substantiæ non sunt quas affirmat. Nam aqua est serum sanguinis, non pituita humor præ frigore crassescens, nec rubrum illud plurimum & crassum est bilis, quæ pauca & tenuissima per vasa fertur. Ad alteram: Lac non distat in compositione à sanguinea massa, cùm per leuissimam alterationem ex ea fiat. At lac ex tribus tantùm dictis constat: ergo & sanguis. At in noua mutatione ad lac non oportet seruari pristinas sanguinis partes: nec partes illæ lactis, tres sunt illæ substantiæ, nam serum liquidissimum quo pacto erit pituita cocta? Ea enim per coctionem acquirit calorem, temperamentum, & substantiam sanguinis, butyrum verò in actiuis temperatum, in passiuis humidissimum quomodò fiet ab cinerea parte & exassata sanguinis dulcissimum ab amarissimo, humidum à siccissimo? Caseus verò plurima lactis pars quo pacto erit paucissima melancholia in sanguine delata? Cum verò ita nos premunt, Si est humor sanguinis vllus, quomodò non erit illi putrescenti suus sicut reliquis periodus? ita reddemus: periodi humorum causam habent interuallum quiescentis ab accessione naturæ. Cùm verò sanguis plurimus nunquàm non naturam molestet, & irritet vbi vitiosus est, non permittit naturam feriari per interualla. Quare vna accessione citra periodos cessat vel morbus, vel vita. Cùm rursum obiectant, Si est humor aliquis sanguineus, cur non committit etiam intermittentem, sed solam continuam, quam medici vocant, Synochum? Dicendum est, excrementa omnia ob sui paucitatem, putrescentia posse innato naturæ instinctu extra venas pelli, tanquàm ad ignobilia. Sanguis verò sui copia, & necessitate ad membrorum alitionem extrorsum pelli non potest, & quia intermittens febris non fit ex humore intra vasa putrente, ideò ex sanguine intermittens non nascitur.

2. Caus. trac. 1. *2. Elem. 3.* *2. de differ. feb. 9.* Ad secundã. Ad tertiam. Ad quartam.

SED agamus de alimento membrorum ex sanguine. Licèt sanguis sit vltimum alimentum in sanguineis alimentis apud philosophum, intelligendum est de communi ad omnia membra mandato, ad differentiam chyli & pituitæ, non de immediate alente quoduis membrum. Nam Aristoteles ipse concessit neruos ali albo crasso, & pilos cum cute, glutine: Galenus verò ostendit similiter ali ossa medulla, mammas lacte, testes semine. Nam ex sanguine citra medium aluntur sanguinea membra, caro & adeps, spermatica verò ex eodem per mediam humiditatem, quæ alibi alia est. Vnde intelligitur perperàm vulgò ex Auicena desumi numerum humiditatum quatuor intercedentium sanguinem & membra, quæ ad differentiam humorum in hepate genitorum secundæ nuncupantur. Nam inter carnosa & sanguinem nil intercedit, inter solida verò & sanguinem vna tantùm humiditas. Dedit errori occasionem, quòd numerantur Galeno siccitates quatuor: cùm autem in quauis siccitate absumatur sua humiditas, non sine causa afferuntur humiditates quatuor: non tamen eiusmodi quæ inter sanguinem intercedant & membra. Sed prima est sanguis ipse in vasorum orificiis, alimẽtum scilicet carnium. Altera, humiditas illa varia alimentum solidorum vniuersali nomine dictum ros. Tertia, humiditas ipsa carnea. Quarta, humiditas solida membra componens. Ex vtro autem sanguine comparatur membris alitio? Sanè ex vtroque, nam venalis nutrit arterialem. Quare cor asseri potest parare toti alimentum, non secus quàm hepar. Sed accedendum est ad calidi hepatis indicia: Amplitudo vasorum, causam habet calorem distendentem, & copiam sanguinis indigentem amplo conceptaculo, prætereà bilem flauam auctam. Cùm enim naturalis bilis color sit rufus, vel subflauus, meritò vbi receditur per calorem, bilis est amplior moderato, & ea pro rufa flaua visitur.

Nũ sanguis vltimum alimentum. *2. de parti. anim. 3.* *3. de hist. 6.* *3. de hist. 11.* *1. de natur. facul. 10.* *1. de semine 16.* *3. de tẽp. 1.* *Auic. prima 1. de humoribus* *7. Ther. 6.* *6. de vsu 12* *2. Collect. 8.* *Libr. de maras. 5.*

QVOD tamen addit, in vigore succedere atram pro flaua dubitationem habet, eò quòd

Dubitatio prima.

3. Apho. 30 quòd 3. Aphor. inclinanti ætati propria eſt atra, & melancholici morbi. Credo, abundantia atræ maxima eſt inter anni tempora in autumno, inter ætates indeclinante, quæ illi proportione reſpondet, verùm in hepate calido anticipat generatio illius. Et quemadmodum in adoleſcentia auget bilem, quæ in moderato hepate in vigore ſolum apparet, ita in vigore increſcéte calore ſuccedit atra. Adde, quòd ſicut 3. Aphor. in inclinante numerantur morbi aliquot bilioſi, phrenitides, & cauſi, ob remanentem bilem, ita hîc iam per vigorem aliqui melancholici.

Dubitatio ſecunda. ALTERA dubitatio, Quomodò humor frigidus ſiccus augetur in calido hepate, cùm magis oporteat ex aucto calore hepatis ſperare incrementum calidi humoris?

Solutio. Sanè gratia interuenientis accidentis fit, vt ex calore multo, ſiue extra accedente, ſiue interno, augeatur in humoribus fæx. Nam deſtillati liquores vbi inſolantur, plus fæcis aceruant: & aqua lutulenta, quia fit tenuior ebullitione, amplior ſecedit in fæcem. Sic inter alimenta plus melancholici ſucci corpori accedit, ex melongena & carduo calidis, quàm ex vaccina carne frigida, & in hepate calido pluſquàm in frigido, ſi vtrunque ſiccum eſt. Hinc eſt, quod apud Galenum agens melancholiæ vniuerſim aſſeritur calor immodicus, non frigus.

Li. de atra bile, & hic & 3. præſag. co. 28.

Dubitatio. QVIDAM autem hîc expendunt abundantiam humoris in corpore ſequi potiſſimùm temperamentum hepatis, ſed partim etiam tertiæ coctionis, vel vitium, vel incolumitatem, inducti ex verbis Gal. lib. de cauſ. ſymp. Ita enim ille ſcribit. [*Eryſipelatum cancrorum, & reliquorum præter naturam tumorum cauſa eſt vitium in ſecunda vel tertia coctione.*]

Lib. 3 de cauſ. ſymp. cap. 1.

Solutio. Verùm cùm membra diſtent intemperamento ab hepate, & paſſum, in quod membra operantur ab eo, in quod hepar agit, non eſt vero ſimile membra in accedens alimentum, quod obtinere in ſui nutritionem nequeunt, formas humorum imprimere. Sed ideò vitium tertiæ coctionis cauſa eſt cacochymiæ, & illius interuentu tumorum præter naturam: quia natura membrorum, vbi euincere nequit totam accedentem materiam, & permixta excrementa ſanguinis commercio emendare, permittit manere in vaſis abundantem ex hepate cacochymiam, quæ paulatim augeſcens tandem abit in tumores præter naturam.

CAP. TRIGESIMVMNONVM.

Siccioris autem ſanguis quidem craſſior & minùs abundans, venæ duriores & totius corporis habitus ſiccior.

CAP. QVADRAGESIMVM.

Humidioris autem ſanguis quidem abundantior atque humidior, venæ autem molliores: ita verò & vniuerſum corpus, niſi partes ad cor attinentes obſtiterint.

Dubitatio. Reliqua horum capitulorum manifeſta ſunt. Illud dubitari poteſt, cur inter indicia ſicci hepatis, ſimul & inter indicia calidi, non meminit de ſiti, quæ ſæpiſſimè viſitur in illis hepatis intemperamentis?

Solutio. Cauſa eſt, quia inquirit notas, quæ per proprietatem, non quæ per conſenſum ſequuntur, & quæ ſemper, non quæ frequenter, ſitis autem per conſentientem ventriculum ſequitur, neque id perpetuò.

Dubitatio. CVR ſiccitas hepatis minuit ſanguinem, rationes ſunt:

Solutio. Quia trahit aridum iecur partem ſucci ſibi ſimilem ſiccam, ideò ſanguini gignendo ineptam, & rurſum tractam innata ſiccitate magis exſiccat. Poſtremò, quia deſtituitur altera qualitate faciente ad ſanguificationem, nempe humiditate.

CAP. QVADRAGESIMVMPRIMVM.

Calidioris verò, ſimul atque ſiccioris hepatis indicia, ilia plurimùm hiſpida: ſanguis craſſior ſimul atque ſiccior, rufa bilis plurima eſt; conſiſtente autem ætate & atra, venarum autem latitudo & durities. Sic verò & vniuerſum corpus ſe habet. Nam quæ ex corde caliditas originem habet, poteſt obtundere eam, quæ ab hepate naſcitur, frigiditatem: ſicuti & frigiditas caliditatem. Siccitatem verò non poteſt humidius cor ad

contrarium habitum transferre. Media verò inter has, quæ dictæ sunt, ea quæ ab hepate humiditas oritur. Magis enim à cordis siccitate superatur, quàm siccitas ab humiditate; minus autem caliditate; adhuc verò multo minus frigiditate. Hæc enim inter omnes qualitates, quæ ab hepate eueniunt, facillimè vincitur. Liquet autem, quòd cùm in vnum conuenerint vtriusque principij temperaturæ, totum secundùm illas exquisitè afficitur corpus; paulo verò inferiùs ipsius dicentur indicia.

CAP. QVADRAGESIMVMSECVNDVM.

Humidius autem, ac simul calidius hepar, minus quidem quàm calidius, & siccius ilia reddit hispida: plurimum verò sanguinis, & venas amplas, habitumque calidiorem, atque humidiorem facit; nisi obstiterit cor. Si verò ampliùs in ambabus qualitatibus à naturæ modo recedat, à morbis, qui ex putredine, ac vitiosis humoribus fiunt, facillimè capitur: adhuc autem magis, si plurimum augeatur humiditas, caliditas verò non ita. Si autem contrà parum quidem humiditas crescat, plurimùm verò caliditas, minimè vitiosis humoribus laborant.

CAP. QVADRAGESIMVMTERTIVM.

Humidius autem & frigidius hepar habet ilia glabra, sanguinem verò ad pituitæ naturam accedentem generat, cum venarum angustia. Sic & reliquum afficit corpus; nisi à corde ad contrariam naturam transferatur.

CAP. QVADRAGESIMVMQVARTVM.

Frigidius autem & siccius hepar, cum pauco sanguine atque venarum angustia efficit corpus, atque frigidius, & ilia glabra; nisi & hîc cor dominetur.

Signa omnia de indiciis compositarum intemperaturarum manifesta sunt. Quod autem in calido sicco inquit, sanguinem gigni crassiorem, quidam putant non esse verum, si fiat ad temperatum hepar collatio: eò quòd caloris sit attenuare, & rarefacere. Dubitatio.

Sed non aduertunt dictum esse lib. de temperam. vniuersas has notas non esse intelligendas collatione extremi temperamenti, sed medij tantùm; tum quòd nota illa sanguinis crassi non tribuitur hepati calido tantùm, sed calido simul & sicco. Siccitatis autem proprium est, sanguinem gignere crassiorem sicciorémque moderato. Sed & si spectetur ipsa per se caloris operatio, licèt in ratione caloris attenuet, in ratione tamen coquentis, quam potissimùm habet, quaque fungitur in hepate, dum chylum coquendo vertit in sanguinem, incrassat materiam & constantem reddit; & quia resoluit aqueum tenue, & quia permiscet illi terreum, cuius permixtione crassescit. Paucitatem autem sanguinis ideò non tribuit huic intemperamento, quia altera qualitate caloris magis auget sanguinem, altera siccitatis minuit. Quare in sicco tantùm, & in frigido sicco meminit eius notæ, non in calido sicco. Solutio. *Lib. 1. cap. 18. & 19.* *Libr. 4. Metheor. cap 2.*

Qvod autem subdit, [*Sic verò & vniuersum corpus.*] Vel intelligatur sic in duritie, quæ immediatè præcesserat: nam siccitas hepatis sine exceptione reddit corpus siccum; vel si refertur etiam ad calorem, intelligatur cum exceptione sequenti, quod attinet ad calorem, videlicet, *nisi cor obstiterit.* Dubitatio.

Qvod item cap. 42. de calido humido hepate pronunciat, constituere naturam totius putredinosam. Similiter dictum est, atque paulo antè de corde calido humidoque docuit putredinosam corpori naturam inducere, quando ambabus qualitatibus excesserit. Vtrunque enim horũ membrorũ vim habet in corporis humoribus immutandis. Dubitatio.

Sed vtrum magis? Planè in alterando corpus certant inter se, de quo statim disputabitur; sed putredinosa natura constituitur per solam humorum temperaturam; & quia humores magis ab hepate, quàm à corde mutantur; ideò in eo opere plus potest hepar Dubitatio.

quàm cor. Quòd autem plus mutentur ab hepate humores, causa est; quia magis in hepate morantur; & quia magis in hepate gignuntur, in corde solùm alterantur, & quia per numerosiores, & ampliores venas mandatur ab hepate, quàm à corde per arterias sanguis. Quod autem subdit, vbi calor valde excedit humiditatem, minimè tale temperamentum vitiosis humoribus laborare; significat multo minùs esse tales putredinosos, non ex toto non esse putredinosos. Aduerbium enim ἥκιστα Galeno & Hippocrati non omninò negat, sed minuit tantùm.

Libr. 4. de victu acut. co. 95.

Quæstio.

SED quoniam frequens est in vniuersa hac tractatione Galeno mentio de mutuis membrorum inter se & ad totum actionibus, passionibusque; opportunè facimus, si ad interpretationis cumulum de hoc argumẽto ex professo agimus. Secabimus autẽ ob rei luciditatem, alioquin per se obscuræ, difficultatis solutionem per propositiones: quarum

Propositio prima.

PRIMA est, cùm inquiritur, alterent'ne se mutuò mẽbra, intelligi potest quæstio in formatione ipsa hominis, aut post formationem. Rursum post formationem potest actio intelligi priuatiua, aut positiua. Postremò post formationem positiua vel fiens, vel facta (liceat vti verbis ob receptum vsum notioribus magis quàm elegantioribus,) ergo in formatione ipsa alterant se membra, maximè quæcunque aliis vicinitate iuncta sunt, aut consensu, quomodò ex calido cerebro coniectamus neruorum & oculorum calorem, & ex frigore frigus, eò quòd in formatione non adest impedimentum aliquod eorum, quæ statim tradentur, quominùs aduersantia temperamenta in se agant. Post formationem item constat esse mutuam actionem priuatiuam: vocant ita non effectum aliquem realis temperamenti inductum, sed impedimentum sui præsentia, ne membrum contrariè intemperatum excedat & furiat. Hoc modo cor suo calore priuatiuè contrà operatur cerebro, non calorem in illud inducẽs, sed prohibens, ne cerebrum præ frigiditate concrescat. Sic cerebrum, licèt cordis calorem actu & opere non minuat, temperetque, tamen prohibet, ne excandescat, & vratur. De positiua item mutua actione fiente, non vertitur in dubium. Constat enim experimento partes omnes proximas cordi præ volitante cordis calore, tactu validum calorem ostendere, etiam si sint vasa nerui, ligamenta, imò & cerebrum ipsum ex vaporum concursu abundè tangentem excalfacit, licèt facto temperamento algeat.

Dubitatio.

SOLA ergo reliqua est soluenda dubitatio, Num sit mutua membrorũ inter se actio, post formationem, positiua, facta: voco factam, quæ ita mutarit innatum membri temperamentum, vt transierit in alterum fixum, immanensque, quocum operetur. Ea ita

Solutio.

soluenda videtur: Tria in corpore sunt, immutantia factum membrorum temperamentum. Primum, ignis internus intendens assimilare sibi commixtum humidum attenuando & ignefaciendo, vnde redduntur membra arida, & marcida. Altera est continentis operatio pro suo temperamento mutantis, sibique attemperantis corpus vniuersum. Postrema est, membrorum aduersantium in vno corpore mutua alteratio. Ne tamen tria illa agentium genera liberè suas exerant vires, & corpus à natiuo commutent temperamento, obstacula tria conueniunt in corpore, impedimẽtaque: Primùm, vnitas formæ substantialis. Sicut enim in similaribus corporibus, qualia elementa sunt, & ex mixtis in anima formæ est tueri temperamentum vnum, ne mutetur, imò & si mutatum est, vt in aqua excalfacta, ad pristinum restituere, non secus cùm animati forma requirat varietatem temperamenti in variis membris, tuebitur pro suis functionibus temperamentum cuiusuis partis, impedietque, ne ab alieno aduersæ partis euertatur. Alterum impedimentum nutritio est: eius enim beneficio dum perpetuò substituitur simile resoluto secundùm natiuum temperamentum, quasi succedentibus copiis, non sentitur contractus ex vicinis lapsus. Tertium, de quo solo meminit Galenus, quantitas varietatis modica, si consideretur vnitas temperamenti per membra omnia à corde fluentis. Æquè enim per vniuersas partes spargitur, & tollit, aut saltem minuit pristinam & natiuam earum oppositionem. Eiusmodi ergo impedimenta in causa sunt, ne vllum trium immutantium, quæ dicta sunt, trahat membra in sui similitudinem, & in totum mutet.

Li. de inæq. intẽp. ca. 7.

Dubitatio.

NVM autẽ in totũ prohibeant facti temperamenti ex aliqua parte inductionem, non

Solutio.

cõueniunt authores. Certũ est tamen retardari, & minùs factam ab illis alteratiõẽ, non ex toto impediri. Nam de actione calidi in humidum, constat ex ea mutare mẽbra

omnia

omnia per ætates sua temperamenta etiam facta; siquidem tandem superante siccitate facta, ignis actione senectutem mortemque incurrimus. De actione item continentis, monstrat experimentum accessum ad insuetam regioneē sæpe esse morbosum; propterea quòd ignotus locus, non statim imprimit membris factum temperamentum, sed fiens, quod pugnans cum patrio gignit morbum. Facto autem aliquo annorum progressu, non solùm non est morbosa statio, sed etiam ita salubris, vt si deseratur, morbi prodeant: id quod apertè testatur factam iam esse & impressam membris, continentis temperiem. De actione verò mutua membrorum, humorum, vaporum, testimonia sunt, quòd nervus transiens per os exiccatur & durescit, & cerebrum sua natura frigidissimum ex calidorum spirituum, vasorum, & vaporum calore temperatur; sicut vasa calida sunt ex contento sanguine; & quod scribit Galenus prorsus fieri non posse, vt si multo tempore decumbit humor ad membrum, non contrahat membrum decumbentis humoris intemperantiam. Ergo dicta tria mutant maximè quidem & promptissimè fiente intemperamento, tardè & parum facto. *Li 9. ther. cap. 13.* *Li. 8. de vsu part cap. 1.* *Libr. 1. de tēp. ca. vlt.* *Li. 7. ther. cap. 6.*

QVOD si inter ea tria fiat collatio, quod ex tribus plus potest mutare corpus, id magis mutat & citiùs, quod vehementius est, nempe internus ignis, minùs continentis temperatura, adhuc minùs membra, vel humores aduersantia. Ad hunc itaque modum bona ex parte confecta res esse videtur. Nec verò eorum rationes, quicunque dictæ sententiæ non accedunt, quicquam conuincunt. Prima, si mutantur, inquiunt, temperamenta membrorum optima, nullum est corpus salubre simpliciter semper, cùm per omnes ætates non duret optimum membrorum temperamentum. Non aduertunt enim, quo sensu dictum sit, per omnes ætates durare saluberrimum temperamentum. Ita enim in salubri simpliciter semper per omnes ætates durat optimum temperamentum ætatiuum, vt in pueritia optimum seruetur puerile, in senecta optimum senile, demum semper præstet coæuis, non tamen idem seruatur temperamentum, quod fuit ab initio. Ad alteram, si potest caro inducere ossi vnum ex gradibus caloris, quos habet, ergo magis posteà imprimet alium, & tandem assimilabit. Minùs enim renititur calori, vt duo, os ex parte excalfactum, quàm merè frigidum. Soluitur, eò quòd tota vita facto temperamento non momentaneè alterat, quare longè abest ab assimilando propter tria dicta impedimenta. Dubitatio. Solutio. Ad opposita. Ad primam. Ad secundā.

PROPOSITIO secunda, Num principalia membra alterent se mutuò plus reliquis, quod cum Platone Galenus sæpe significare videtur? Minimè inquam. Nam distant à se mutuò, cùm multa ignobilium sese tangentia promptiùs alterent: habent tamen principia quò compensent nonnihil detrimentum interualli, quod mandant instrumentum, quo intercedente communicant sibi sua temperamenta. Propositio secunda.

CVR ergo de principiis quasi contrà operantibus meminit Galenus, non de ignobilibus, dicens: [*Nisi hepar repugnauerit, & nisi cor repugnauerit?*] Sanè non significat author verbis citatis principalia magis se alterare, quàm non principalia, sed impedire actionem contrarij principalis in corpus. Quare inter se non magis operantur, quàm non principalia, sed in immutando tertium, nempe corpus. Dubitatio. Solutio.

CVR verò magis immutent corpus, causæ sunt: Quia tangunt singula membra instrumento à se demandato, quod reliqua non faciunt, & quia non solùm tangunt, quomodò os carnem sibi proximam, sed & penetrant tenuitate spiritus sui & sanguinis meatus omnes membrorum: Et quia qualitates habent excedentes, ideò in alterando potentes, cor calorem, hepar humiditatem, cerebrum frigiditatem: Postremò, quia ex principalibus hepar & cor non solùm à qualitate agunt in corpus totum, sed & à materia: ita vt alimentum à se genitum transeat in membra omnia corporis. Et quia postrema hæc causa, eaque potissima in solis hepate & corde locum habet, ideò de his duobus solis dictum est, assimilare sibi corpus, nisi alterum ex illis fuerit contrariè temperatum. Dubitatio. Causa prima Secunda. Tertia. Quarta.

PROPOSITIO tertia, Num multa illa concurrētia ad alterandum membrum singula inducant suum temperamentum membro, an impediant se mutuò aduersantia? Ea sunt membrorum omnium vires & temperamenta, vapores totius, humores, spiritus, continens, animi affectiones, & reliqua corpori accedentia, ita vt ex solo dominante & Propositio tertia.

Solutio. accedente ſequatur effectus. Varij ſunt authores. Eſt autem multo faciliùs opinari, Ratio prima vnum ſolum effectum in membrum induci ab exceſſu in ea complexione agentiũ: tum quia fruſtrà aſſeritur multiplicitas illa impreſſorum in membrum temperamentorum: Secunda. tum quia contraria ex finitione ſua abiiciũt ſe mutuò à ſubiecto, poſtquàm ambo genita Tertia. ſunt. Ergo quod eſt facilius, impedient inductioné contrarij ſua præſentia. Adde, quod exteriora agentia contraria vnum, non duos ſenſus tactui imprimunt. Nam permixta aqua ex gelida & feruente ſolam ſenſationem præbet excedentis in mixtione qualitatis: Obiectio. Ergo & in interna complicatione agentium tantundem eueniet. Neque obſtat, quod *Cap. vlt.* lib. de inæqual. intemp. conceditur ex ſparſione aquæ feruẽtis ab vno, & gelidæ ab alio in idem corpus, ſentiri feruorem ſimul & horrorem. Quia ibi vario, non eodem tempore eidem parti per ſe totam applicantur. Cùm enim aqueæ moles non ſe penetrent, non accedunt ſimul ad vnam partem, ſed ad diuerſas, quod hîc locum non habet, vbi qualitates citra materiam oppoſitæ operantur.

Propoſitio quarta. PROPOSITIO quarta: Num caloris aſciticij præter innatum & factum temperamentum, ſeruiant naturæ operanti inſtrumenti vice? Non eſt perinde expeditu facile: Solutio. conandum tamen eſt expedire. Calor extrarius quantus innatum fouet & roborat, quique paulo pòſt habet tranſire in innatum, conducit naturæ functionibus ſimul cum innato: Exempli cauſa, in maturatione fructuum ſolaris ſimul cum innato fructuum, in nutritione, ſenſu, & motu membrorum calor à corde influens ſimul cum innato. Proſpiciens enim natura nec fructibus maturandis defuturum ſubſidium ex æſtiuis ſolibus, nec membris alendis ex cordis influxu, minus indidit innati caloris & his & illis, vt vtrobique ex permixtione vtriuſque reſultaret temperamentum naturalibus functionibus accommodũ. Tale itaque temperamentũ non ſolùm facit ad naturæ opera, poſteaquàm tranſiit in factũ, ſed dum etiamnum fit, & in motu eſt, vt ſicut de contento in inanibus *Libr. 5. ſimpl. cap. 8* ſpaciis vapore in ſpiritum tranſeunte pronunciauit Galenus, iam tum eum facere ad naturales functiones, ante integram in ſpiritum mutationem, ita de externo calore natiuo ſimili ſtatuatur. Reliqua omnis aſciticia tẽperies non ſolùm non miniſtrat naturæ operanti cum facto temperamento, ſed ab illa miniſtrante facto temperamento impugna- Ratio prima tur & euertitur. Niſi enim ita fieret, eueniret, vt pulſus putridè febrientis eſſet debilior *Libr. 3. de præſa. pulſ. cap. 2.* & minor, quàm ſani contra experimẽtum. Nam intemperatum pulſationis inſtrumentum deteriores efficit pulſationes. Item inæquale intemperamentum læderet eſſentia- Secunda. liter functiones, non ſecus quàm æquale contra id quod lib. de inæqual. intemp. ſcribi- Tertia. tur non lædi functiones, niſi facto iam intemperamento. Poſtremò, ſi nutritio fieret *Cap. 4.* intercedente intemperamento illo extrario, nouum alimentum non reciperet natiuum membrorum temperamentum, magis quàm aſciticium.

Propoſitio quinta. PROPOSITIO quinta huius loci propria: Num alteratio corporis ab hepate manans impediatur ſecundùm omnes quatuor qualitates à contrariè temperato corde? Solutio. Ad hunc fermè modum dicendum eſſe videtur. Sicut non omnia membra æquam habent potentiam in alterando corpus: ita nec vnum in alterando ſecundùm omnes qualitates ſuas. Nam in mutatione actiuarum cor principatum obtinet ſuper reliqua, in mutatione autem paſſiuarum hepar. Si quidem feruor ille ſenſatus in toto à ſolo corde manat, humiditas verò illa, alendo vtilis corpusque irrigatura à ſolo hepate. Cor enim licèt aliqua ex parte immutet ſanguinem arterialem, non tamen gignit vllum, quem ab hepate non receperit. Quare ſicut horti humiditatis vnus fons eſt ſtagnum, ita humiditatis corporis hepar. Meritò itaque fit, vt hepatis calorem impediat frigidum cor, & hepatis frigiditatem calidum cor. Verùm in paſſiuis non facilè repugnat cor, ſed ſi labitur hepar per humiditatem, rarò poteſt impedire ſua ſiccitate cor, ne corpus humeſcat ab hepate, ſiccitatem verò ab hepate manantem nunquàm humidum cor emendabit: Quia cor & parùm humectat ſanguinem iam ex parte ſiccum, calor enim cordis cum temperamento in paſſiuis modico non poteſt humectare: & multò magis, quia hume- *Cap. 5.* ctatio lib. 7. Ther. difficillima eſt & tardiſſima operatio. Atque ita conſtat tota Galeni ſen- *Cap. 29. & 30.* tentia. Neque nos mouere debet, quod ſuprà conceſſit vinci calorem & frigus cordis Obiectio. ab hepate contrariè intemperato, quare non videretur in actiuis potentius immutans cor. Quia maior potentia cordis non tollit, quo minùs quandoque hepar plus corde immutet,

mutet, ſed facit, vt ſi ad contraria labuntur pari lapſu, vincat cor. Verùm ſi lapſus hepatis oppoſitus eſt multo intenſior, trahet corpus in ſui conſenſum, repugnante licèt corde. Ideò de corde aſſerebat, ſimiliter & totum corpus temperatum eſt, niſi hepar vehementer repugnauerit. De hepate verò ſimpliciter pronũciabat. Similiter verò & totum corpus, niſi cor repugnauerit. Nòn vrget item obiectio altera: Non videtur (inquiunt) Obiectio.
cor in immutatione actiuarum plus hepate poſſe. Nam hepar calidum, vt vnum, toti communicat calorem vt vnum, ſed cor in primo calidum, non pluſquàm vt vnum excalfacit cor, cùm non poſſit vltra gradum ſuæ potentiæ. Ergo paria ſunt in agendo. Non cõuincit, eò quòd imparitas intelligitur in victoria, quando ſibi aduerſantur æquo Cauſa prima
lapſu. Nam in eo concurſu ſequitur corpus cordis tẽperiem, non hepatis. Adde etiã, Secunda.
quod vehementiùs labitur cor ad calorem quàm hepar. Præter id quod hepar non ea Tertia.
facilitate communicat ſuum temperamentum, qua cor. Vnde fit, vt in primo calidum hepar per dimidium tantùm gradum excalfaciat corpus, cor verò in eodem primo calidum ſufficiat per vnum excalfacere. Sed & illud ſoluendum eſt. Non minùs eſt cor Obiectio.
caloris origo quàm hepar humiditatis: ſi ergo defectus caloris in corde emendatur hepatis calore, cur non inopia humiditatis in hepate reparabitur humiditate cordis? Cauſa eſt, quoniam calor corporis, licèt à corde magis, verùm & ab hepate etiam originem ducit. Vnde fit, vt deficiens in vno principio, ab altero reparetur. Verùm humiditatis corpus alentis, ita eſt hepar origo, vt non poſſit ibi deficiens ab alia humiditate reparari, ſufficique.

SECTIO SEXTA.

CAP. QVADRAGESIMVMQVINTVM.

Temperatura verò teſticulorum, calida quidem ad venerem procliuis eſt, & maſculorum generatrix, & fœcũda, celerrimeque genitales partes obſepit pilis, ſimul autem, & circumiacentes attingit partes. Frigidior verò contraria efficit. Et humida quidem multo & humido ſemine abundat. Sicca paucum & modicè craſſum generat ſemen.

Scinditur ſectio pręſens in partes, quarum prima, quam ordimur, proponit notas omnium ſimplicium intemperamentorum. Proxima quatuor capita diſcurrunt per notas compoſitorum quatuor. Ac primùm calidi exceſſus enumerat notas 4. procacem naturam, maſculinam prolem, fœcunditatem, celerem pectinis hirſutiem. Frigidi verò temperamẽti oppoſita quatuor: ſic humidi abundantiam cum tenuitate ſeminis. Sicci verò contraria. Paulo tamen vberiùs explicanda ſunt. Primùm teſtiũ (quod ſemper fecimus) vſus: Deinde horum indiciorum veritas. De primo, triplex fuit priſcorum ſententia. Quidam putarunt, gignere eos ſemen. Non enim meatibus, quos vocant ſeminarios eam vim tribuebant. Alij, inter quos eſt Ariſtoteles, opinantur gigni ſemen in meatibus, *Libr. 1. de*
non in teſtibus, quare coguntur excogitare alios quoſdam teſtium vſus. Poſtremò, Ga- *gener. ani-*
lenus vtranque ſententiam complexus arbitratur in vtroque loco gigni, & creatos eſſe *mal. & lib.*
teſtes in ſubſidium gignendi ſeminis, ſimul cum meatibus illis. Primi ducebantur eò, *5. cap. 7.*
quòd meatus ſunt inſtrumenta deferendi vel ſanguinem, vel ſemen genitum: teſtes *Galen. lib.*
ergo conficient, quod deferendum eſt. Sed refelluntur, tum quia ante teſtes viſitur in *1. de ſemi.*
vaſis ſeminariis ſemen, tum quia reuolutio vaſorum fruſtrà foret à natura creata, niſi in- *cap. 11. 12.* Impugnatio
tenderet per eam ſeminis confectionem. Poſtremò, quia ſolet natura etiam meatibus primæ opinionis.
diſtributoriis, ne pereat, & ocioſum ſit delationis tempus, indere etiam coctionis vim: Ratio prima
inteſtinis quidem chylificandi, venis ſanguificandi, meatibus ſeminariis generãdi ſemi- Secunda. Tertia.
nis. Cuius facultatis in meatibus manifeſtiſſimum argumentum eſt, quòd multa animalia citra teſtes in meatibus gignant, & contineãt fœcundum ſemen. Secunda verò ſentẽtia cum Ariſtotele authore ita per ſuas partes reiicitur. Primò, ait teſtes non crea- Impugnatio
ri gignendo ſemini hoc argumẽto: Si eſſent neceſſarij ad eam generationem, non fieret ſecundæ.
citra teſtes ſemen. Atqui multa animalia piſces & ſerpentes citra teſtes in ſolis meatibus

Solutio. generant fœcundum ſemen. Non ſunt igitur ſemini generando neceſſarij teſtes. Sed non vrget hæc ratio. Similiter enim multa abſurda cõficies. Vegetabilia diſcernunt vtile alimentum ab alieno citra ſenſus, ergo ſenſus non dantur ad diſcretionem vtilium à noxiis. Aſſumptum verum eſt, conſequens falſum. Sic multa vegetabilia & animalia citra ſemen oriuntur: Ergo ſemen non fit ad generationem; non conuincit. Sic ventriculi multi citra carnem chylificant; Ergo caro vẽtriculi volatilium non creatur in vſum chylificandi. Sic multa animalia citra hepar ſolo ventriculo coquunt alimẽtum totius; Ergò hepar non habet vſum conficiendi alimentũ pro toto. Sic multa animalia citra oſſa conſtant; Ergo oſſa non data ſunt in vſum ſuſtinẽdi corporis. Cauſa, cur peccent dictæ illationes, nec concludant, quod conantur, vna in omnibus & perpetua eſt; quia ſæpe natura vnam operationem exercet per pauciora inſtrumenta, & eandem non raro per plura: videlicet imperfectè per pauciora, perfectè per plura. Quare non oportet, ſi imperfectum ſemen in meatibus ſolis gignitur, vt perfectum in præſtantioribus animaliũ citra teſtes conficiatur.

Alia Ariſtot. ſententia. Addit Ariſt. cùm teſtes, quibus dati ſunt, animalibus duplici conſtent differentia, nonnulli pendentes, alij dorſo hærentes: pendentiũ vſum eſſe ſuo pondere inſtar penularum in textrinis rectum conſtituere meatum ſeminarium natura ſua flexuoſum. Niſi enim hoc ingenio tenderetur, moroſa eiaculatio refrigeraret ſemen, & inutile generationi redderet.

Impugnatio Ratio prima. Redarguitur tamen ex multis hic vſus. Primò: meatus ſeminalis non procedit ſolùm ſinuoſè, vt ea vtrinque tẽſione dirigatur, ſed multis ſpiris circumuoluitur, ita vt tendi, niſi longiſſimo interuallo, nequeat. Secunda. Adde, quod hærent flexus illi, vndique vicinis, ita vt tẽſionem non admittant. Tertia. Deinde, ductus huius meatus eſt ſecundùm corporis profunditatem à renibus ad genitale, quapropter pondera tendentia oportebat locari, alterum antrorſum, retrorſum alterum; non quomodò nũc locantur dextrorſum & ſiniſtrorſum. Quarta. Prætereà, teſtes non pendẽt ad latera meatuum, quod ex diſſectionis incuria ſupponit Ariſt. ſed recipiunt intra ſe vno latere eos meatus, aduerſo verò ſemen emittunt. Quinta. Quid, quod vaſa ſeminaria in animalibus, quorum teſtes non pendent, ſed hærent, ſimiliter ſunt varicoſi. Si ergo requirit ille anfractus ad directionem pendentia pondera, oportebat ſimiliter in illis pendere teſtes, aut reddi ea infœcunda. Quorum tamen neutrum ex experimento confirmationem habet.

Alia Ariſtot. ſententia. Proſecutus autem Ariſt. de altero teſtium genere, adiungit in teſtibus hærentibus dorſo eundem eſſe vſum, qui cæci inteſtini, vt recipiat ſemen & remoretur, ne perpetua irritatione excitet ad crebram venerem, retrahatque animantia à præſtantioribus, quibus ea oportebat incumbere, muniis.

Impugnatio Ratio prima. Sed & hoc manifeſtam habet redargutionem. Poterat enim natura eam moram faciliore compẽdio comparare per ſeminalium vaſorum inuolutiones. Ergo fruſtrà illi vſui genuit duos teſtes. Secunda. Præter quàm quod eſt admodùm improbabile, vt membra, quæ grauando tantùm & tentando creantur, & conceptacula ad ſemen retinẽdum, vnam habeant, & carnem, & ſubſtantiam, & figuram. Vna autem apparet in teſtibus pendentibus & inhærentibus. Ergo non habent duo illa teſtium genera dicti vſus diuerſitatem.

Alia Ariſtot. ſententia. Sed diſcutiamus poſtremum de teſtibus Ariſt. inuentũ. Cauſam eximiæ mutationis, quæ exectis animalibus accidit, arbitratur eam eſſe: quia abſciſſis teſtibus non ampliùs tenditur cor, quod eorum põdere tendebatur, ideò & firmabatur. Vulgò verò addunt ceſſare reflexionem caloris à teſtibus ad cor, vnde corpus molleſcit, & robur amittit.

Impugnatio reflexionis. Verùm neutra ſententia ſuadet: non reflexio: nam ea fit à calore ſurſum conſcendente, non deorſum deſcendente: nec in quoduis corpus incidente, ſed in denſum, cauum, à quo longiſſimè abſunt teſtes. Poſtremò, nullum maiorem reliquis membris conſenſum cum corde habẽt teſtes, à quo ſperari poſſit ea reflexio, magis quàm à reliquis mẽbris.

Impugnatio roboris. Robur verò cordis ex cõtentione teſtiũ, quam probabilitatẽ habet? cùm teſtes minimo pondere conſtent, nec pendeant ex corde, niſi per arterias carnibus vicinis non attenſas, ſed hærentes & agglutinatas. Prætereà tenſio non eſt roboris cauſa in membris, ſed tẽperies. Poſtremò in gallinis & ſuibus etiam fœminis & omnibus, quorum teſtes non pendẽt, ſed hærent, eadẽ fit mutatio ſi caſtrantur; & tamen non ſequitur ibi laxatio cordis. Adde, quod ſi volebat natura tendere, cor poterat facilè id parare per aortam & cauam cordi proxima, mẽbranaceaque, ideò robuſta, nõ per teſtes & longinquos & molles.

Mutationes ex caſtratura. Quanta autẽ mutatio corpori accedat, ſiue auferantur teſtes, ſiue rumpantur,

pantur, intorqueáturque ſeminalia vaſa teſtes ingredietia; apparet: quia pili nõ ampliùs naſcũtur,ſiue in mẽto,ſiue quauis alia corporis parte: carnes molleſcũt; vires labant,ceſſatque virilis animus; ſegnes & timidi reddũtur: vox acuta fit,caro ſuauis pro nidoroſa; pingueſcũt; frigida & humida reddũtur: demũ tota in fœminam tranſeũt. Ipſi teſtes in viris,ſicut vbera in fœminis,ſi perſundatur frigida,omni hœmorragię prętantiſſimè ſubuenitur. Quæ omnia,vt nos facilè ad ſemen in teſtibus abũdans referimus, cuius validæ qualitates toti cõmunicant: ita aduerſarij nequeũt,cùm diffiteantur eam teſtiũ vim. Ariſtotelis itaque de teſtiũ munere ſentẽtiæ ſic per partes explodũtur. Vt autẽ iam receptui canamus, & vſus teſtiũ in ſemine gignẽdo agnoſcatur,ſequẽtia teſtimonia efficiẽt: Nisi tribuatur teſtibus munus creandi ſeminis,nullũ aliud habent in corpore,quod oſtenſum eſt. Atqui Ariſt. ipſe fatetur,nil fruſtrà à natura condi. Gignunt igitur teſtes ſemen. Altera ratio,apparet experimẽto in ſalaciũ teſtibus plurimũ ſeminis, in teſtibus verò continentiũ nil. Ad hæc,quemadmodũ ſumma ſimilitudo inter hepar & ſanguinẽ cõuincit hepar eſſe ſanguinis officinã, ita maxima illa ſeminis ad teſtes,oſtendit à teſtibus prodire ſemen. Cõſtat prætereà ex tota hac ſerie naturam cõceptaculis & meatibus cõtentuns coquendas materias indidiſſe vim coctricẽ,verùm pluribus eorũ addidiſſe circundantem peculiarẽ carnis ſubſtantiã, à qua & coctrix vis intẽderetur, & ad certã ſpeciem & ſimilitudinem carnis dearticularetur. Exẽpli gratia, in vaſis tenuis meningis coquitur ſpiritus vitalis in animalem; verùm circunſtans cerebri ſubſtantia promouet eam coctionem,& particulatim determinat ad ſpiritus animalis ſubſtãtiam. Sic cordis ventriculi coquunt, ſed ex addita carne fibroſa plurimùm in opere promouentur. Sic ventriculi pedeſtrium animaliũ ingeſtũ alimentũ ſoli coquunt; ſed accedente in volatilibus carne multo redditur coctio præſtantior. Vaſa mamillarũ dealbant ſanguinẽ: ſed ex accedentibus mamillarum glandibus plurimùm augetur, roboraturque lactis prouẽtus: Sic meatus ſeminales poſſunt ſemen efficere, ſed accedẽtibus teſtibus multo fœlicior prodit ſeminis generatio. Quod autẽ attinet ad teſtiũ tẽperamentũ, licèt in eo diſſentiant,videtur eſſe calidũ. Nam ſi eſt ſemen calidũ humidũ non ex influente tantùm,ſed ex innata tẽperatura, quam ex elemẽtis cõtraxit; Eſt certè calidũ abſolutè,& ſemẽ, & teſtes ſemẽ producẽtes.

Side notes beside this paragraph: Verus teſtiũ vſus. · Ratio prima · Secunda. · Tertia. · *Auerrois 2. Collect. cap. 10.* · Quarta. · Teſtium temperies.

De secvndo, vere'ne ſint notæ temperamentorum hìc traditæ; facit difficultatem, quòd calidum ſemen valde fœcundum eſſe inquit, & paulò pòſt de calido ſicco ait eſſe fœcundiſſimum, cùm tamen apud Hippocratem omnes intemperati, & teſtes in viris, & vteri in fœminis malè fœcundi ſunt, temperati verò fœcundi. Sed & atteſtatur Hippocrati ratio. Cùm enim operatio ſeminis ſit fœcunditas, oportet eam maximè illucere in temperie iuſticiali ſeminis. Poterat fortè ſolui, ſi interpretemur hunc locum, non de collatione calidi ad temperatũ, ſed ad frigidum. Verùm ſuprà monſtratum eſt, iudicia omnia, de quibus agitur, ad temperatum referenda eſſe perpetuò, non ad contrariũ intẽperamentũ. Quare ſatius eſt aſſerere,maiorem in calido ſicco ſemine fœcunditatem, quàm in tẽperato. Quemadmodũ enim ex duabus ventriculi functionibus coctio in calido melior ſit,quàm in tẽperato,eò quòd calore promouetur coctio: ſic cũ conceptio coctione peragatur,ſemen calidius magiſque coctũ aptius eſt ad germinationem fœcunditatẽque. Et ſicut tẽperies optima plus intẽperatis facit ad optimã ſalubritatẽ,nõ tamẽ ideò ad maximè longã,ſed vincitur in longæuitate à calida humida; ita tẽperies ſeminis optima facit ad tẽperatiſſimi conceptũ; non tamen proinde ad pluriũ conceptus, quod hìc vocamus fœcunditatem. Reſtat ſatisfacere loco ex 5. Aphor. Eſt autem ſolutio, quòd hìc aliter quàm illic ſumitur fœcũditas. Nam hìc ſignificat pluriũ generationem, illic fœcundum ſemen dicitur, quod cum pluribus fœminis generat; fœcundus vterus, qui ex pluribus viris etiam variè temperatis liberos ſuſcipit. Nam calidi teſtes, vel vterus ſi iungatur calidis, non gignunt; ſi temperatis, rarò gignunt; ſi frigidis, gignunt. Quare parum fœcundus eſt intemperatus vterus, quia cum ſolo oppoſiti temperamenti viro generat; temperatus verò fœcundus, quia quibuſuis viris admixtus grauidatur.

Side notes beside this paragraph: Dubitatio. · *Libr. 5. Aph. 62.* · Solutio.

Qvod item hìc habetur frigidum ſemen aptum eſſe fœminarum generationi, non tollit, quominùs frigiditas infœcunda ſit, ſi conferatur ad æqualem & ad calidam temperaturam: ſed tantùm ſignificat fœtus edere, quamuis raros fœmininos tamen, contrà calidi & fœcundiores ſunt in numero fœtuum, & eorum ferè marium. Dubitatio.

CAP. QVADRAGESIMVMSEXTVM.

Calidior verò ac siccior, & crassum semen habet, & fœcundissima est, ac celeriter ab initio protinus ad coitum excitat animal. Sed et his genitales partes citissimè hispidæ fiunt, atque omnes quæ circunstant, suprà quidem vsque ad vmbilicum, infrà verò vsque ad media fœmora. Petulca igitur est, & ad libidinem prona huiuscemodi temperatura, statim verò satiatur, & si cogatur, ostenditur.

CAP. QVADRAGESIMVMSEPTIMVM.

Si autem caliditas humiditati coniungatur, hirsuti quidem tales minùs, plus verò semine abundant. Non tamen plus cæteris appetunt, sed minore detrimento præter modum venereis indulgent. Quæ si satis excreuerint & caliditas, & humiditas, non sine detrimento à venereis abstinent.

Calidi intemperamenti compositi indicia manifesta sunt. Quòd enim calidi sicci incontinentiores sint, causa est irritatio à calore, qui siccitate acuitur: quòd iidem parùm tolerent venerea, causa est paucitas seminis cum siccitate: Accessus autem exhaurit semen, & siccitatem auget.

Dubitatio. SED durũ videtur, quòd præferatur calor siccus in fœcũditate calori humido. Cùm enim conceptio quædam concoctio sit, & coctio omnis calore cum humiditate promoueatur, videtur fœcundior calida humida seminis natura. Solutio. Verùm, licet magis coquat calor humidus, velociùs tamen siccus. Argumẽto est, quod assatio multo est elixatione velocior, potissimùm, vbi coquendum est fluidum, quale hic mensalis sanguis. Ergo calidum siccũ semen, dum citius cogit & incrassat sanguinem, frequẽtiùs multò fœcũdat fœminam, quàm si fuerit cum calore humidum. [*Crassum semen habet*] *crassissimum* lege.

Num semen animatum. *Cap. 1.* EXIGIT hic locus, vt de semine disputetur: primum, num animatum sit, an inanimum: secundò, vnde prodeat ad generationem. De primo: Num semen sit animatum: Galenus in lib. de maras. non solùm fatetur animatum, sed & viuum: dicens viuorum tria sunt genera, animalia, plantæ, semina, cùm tamen Peripatetici viuũ de solis efferant animalibus. Solutio. *Cap. 3. & 4* Aristoteles verò lib. 2. de gener. animal. adscribit illi vegetabilem animam, & eam non actu, instar formati iam corporis, sed in potentia actui propinquissima. Treis enim potentias præter actum agnoscũt. Primam vocant materialem remotissimam, in qua nihil acquisitum est effectiui principij, quomodò infans est potentia orator. Altera opposita, actui vicinissima, in qua totum effectiuum principium adest, vt quando voluerit, operetur. Vocant formalem, quomodò doctus iam Rethoricam, licèt non oret, potens est orare, vbi voluerit. Tertia, composita media, quomodò vir nondum doctus Rhetoricam, vir tamen, potentiam habet ad orandum. Ex his ergo tribus potentiæ significatis, anima vegetabilis in semine est in formali potentia: ita vt citra alterationem propriam & citra acquisitionem actiui principij, vbi obtinuerit commodum locum & materiam, operetur, actu verò non operatur. Sicut Geometra dormiens, in potentia actui propinquissima Geometer est, is verò qui contemplatur actu. Et quemadmodum anima asseritur actus primus, non secundus, vel, quod idem est, potẽtia ad functiones collata ad actum secundum, id est, ad functiones: ita anima seminis collata ad vegetabilium & animalium iam formatorum animas, potentia est nondũ actus primus, qualis est illorum anima actu iam alens, & opera vitæ exercens. Aduersus astruentes semen inanimum. Neque verò difficile est respondere aduersantium rationibus ostendentibus vel esse expers animæ, vel actu animatum, instar plantarũ. Primæ sunt, anima est actus corporis organici, atqui semen Ad primam. organicum non est: non est itaque animatum. Sed non aduertunt, quod sicut semen potentia est animatũ, ita & organicum. Cùm primùm autem incipit actu exercere animæ opera, iam est præditum vasis ex vtero trahentibus, quare organicum. Ad secũdam *Libr. 1. de anima cap. vlt.* Nec magis potest alia eorundem: Tandiu viuimus, quandiu nutrimur. Cùm ergo semen non alatur, non viuit. Nam quandiu potentia viuit, potẽtia alitur, cùm primùm actu viuit, actu Ad tertiam. & alitur. Neque obstat, quod alij opponũt: Si esset operatio nutritoriæ, germinatio tritici,

tici, triticum æquè ſecundùm omneis dimenſiones creſceret, quod in carne aucta experimur: modò tritici granum immiſſum terræ magis extenuatur, quàm augeatur: non eſt igitur altricis functio. Soluitur enim, fatentibus eius quod nutritur, quamlibet partem nutriri; ſimiliter & eius, quod augetur, quamlibet partem augeri; non tamen proinde quælibet pars æqualiter alteri augetur. Nam per hyemem radices ſolæ augẽtur, per æſtatem ſola folia & fructus: ſimiliter in animalibus alio tempore longitudo, altero craſſitudo, & altero humeri, altero genitalia. Sicut ergo in arboribus altricis munus eſt, quod ex naturæ præſcripto quodam tempore non craſſeſcentibus ramis, folia, flores, & fructus germinent & augeantur: ita ex eadem innata doctrina fit, vt altrix vis ſeminis non reponat ſibi æqualiter, tractum alimentũ, ſed in nouam abſumat germinationem. Eorum verò, qui ſemen actu animatum affirmant, argumenta ſunt. Non fit ex ſanguine caro, niſi agente carne animata: multo ergo minùs fiet ex ſanguine totum animal agente inanimo ſemine. Non perſpiciunt tamen ſemen, quando format ex ſanguine animal, iam eſſe actu animatum. Addunt, ſemina plantarum figurata eſſe & organica, ergo animata. Sicut enim elementorum & metallorum animæ expertium proprium eſt partibus conſtare ſimilaribus; ita animati diſſimilaribus. Primùm, id quod aſſumunt, non eſt perpetuum. Nam ex ſeminibus quædam manifeſtò ſunt ſimilaria, vt animalium; alia diſſimilaria, vt plantarum. Verùm ſi exactiùs conſideretur id, quod verè ſemen eſt, perpetuò eſt ſimilare album, lacteſcẽſque. Quod enim extrà circũdat, obtinet vicem teſtium, & ſcorti tuentium medullam, quæ vt actu eſt ſimilaris, potentia verò organica; ita actu non eſt animata, ſed potentia. Sed & ita confirmare nituntur placitum, oua, volucrum ſemina aluntur, & proportionabiliter augentur: ergo animata. Certè ſi conſideratio exerceatur in plantis, ſemina aluntur & augentur, quandiu partes ſtirpium ſunt, cumque denuò mandantur terræ, rurſum aluntur & augentur. De medio tẽpore difficultas eſt, in quo ſicut potentia tamen aluntur, ita & potentia viuunt. Atque ita confectum eſt ſeminis formam neque eſſe actu animam, nec in remota potentia, ſed proxima. Num verò actus ille ſeminis ſit ex genere animarum vegetabilium, an magis ſui generis forma quodammodò ſuperior ſenſitiua anima, quodammodò inferior, ſextò de locis diſputandum eſt, nunc ſufficiat Ariſtotelem ſequi.

Lib. 1. de generat. cap. 5.

Aduerſus aſtruentes ſemen actu animatum.

Ad primam.

Ad ſecundã.

Ad tertiam.

Dubitatio.

SED TEMPVS eſt, vt de altero problemate diſſeratur: Sit'ne ſemen colliquatio, an excrementum alimenti; & num à toto, an à certa ſede confluat. Cùm enim conſtet ex ſubſtantia ſeminis membris ſimili, & ex opere gignendi membra, ſemen vel proximè antecedere membrorũ alitionem, vel ſtatim ſequi ceu colliquationẽ ad membrorũ concretionem: multi ex antiquis, inter quos eſt Hippocrates lib. de genitura, opinantur eſſe colliquationẽ à toto defluentẽ propter motũ venereũ diſſoluentẽ. Reprobantur autem meritò ab Ariſt. multis. Primùm enim colliquatio res eſt præter naturam membrorũ, cùm diſſoluat naturalem mẽbri concretionẽ: non erit igitur rei naturalis origo, non aſſimilabitur fœtus parentibus. Nam inter colliquandũ amittitur membrorũ ſimilitudo.

Semen an colliquatio.

Ratio prima

Deinde craſſi homines multo minùs fœcũdi ſunt: non eſt ergo colliquatio. Nam craſſum ab agente colliquante multo magis deſtillat, quàm gracile. Qui autẽ opinamur eſſe portionem alimenti nondum in membrũ verſam, facilè ſoluimus propoſiti experimenti difficultatem; aſſerentes ex vario motu naturæ quoſdam eſſe valde ſeminoſos, cùm ſint proprio corpore graciles; alios plurimum alimenti mandare mammis. Vnde nutrices quædam corpore graciles lacte refertiſſimæ viſuntur, aliæ contrà: nonnullæ fœtus ædunt prægrandes, corpore licèt exiguo, aliæ è conuerſo ipſæ opimæ fœtus edunt exiguos. Sic qui præpingues ſunt, cùm totam alimoniam conuertant in corporis alimentum, deficiunt ſemine. Eſt & illa Ariſtotelis ratio non inualida. Colliquatio ſiue ex febre, ſiue ex exercitio, vel venere, non habet in corpore locum peculiarem, quò defluat, cùm non mandetur à virtute, ſed à materiæ neceſſitate: excrementa verò alimenti habent; fex, vrina, lac, bilis. Sed ſemen habet peculiare conceptaculum meatus ſeminarios. Eſt igitur non colliquatio membrorum, ſed alimenti excrementum vel quantitate, vel qualitate peccans. Præterea ſi eſſet colliquatio, ſemper læderet. Atqui nonnũquam alleuat corpus, redditque alacrius. Non eſt itaque colliquatio. Poſtrema, plurimũ ſemen emittit iuuenis, ſanus, robuſtus: minimũ ſenex, æger, inualidus. Non eſt igitur colliquatio,

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

ſiquidem

ſiquidem imbecilla magis robuſtis colliquātur. Cum Ariſtotele ſentiūt Athenæus, & Galenus. Poſtquàm igitur conſtat eſſe partē alimēti proximè antecedentē membrorū generationem; ſcrutandum eſt, accedat'ne ab omnibus membris, an à quibuſdam, an in ſolis præexiſtat teſtibus? Hippocrates lib. citato, Plato & Empedocles opinantur ab omnibus defluere ſolidis membris, ſimiliter carnoſis, & humoribus: ducti rationibus, vna & maxima: Apparet ſimilitudo liberorum ad parentes etiam in minimis & aduentitiis, oportet ergo communicare ſemen cum parte, cuius imprimit ſimilitudinem. Altera; ex mancis prodeunt manca, non aliter quàm deficiente ea parte ſeminis. Iungunt & illud, delitiam ſentiri per acceſſum in toto. Quid ni ergo fatebimur à toto prodire?

Gal. lib. 2. de ſemine cap. 5. Semen non defluit à toto. *Libr. 1. de gen. animal. cap. 18*

Ratio prima. Redarguuntur tamen diligentiſſimè ab Ariſtotele: Vel enim partes illæ, inquit, ordine cohærent, & ſic conſtituunt animal, non fit ex ſemine animal: vel abſciſſæ ſunt à natiuo ſitu, & ſic iam non ſunt membra, niſi æquiuocè. Manus enim à corpore abſciſſa non eſt manus, niſi æquiuocè. Ex talibus autem non fit animal, non magis quàm ex æneis membris. Secunda. Cùm verò concurrant ſemper germina amborum genitalium, prodibit perpetuò hermaphroditus. Tertia. Iam quid obſtabit, quominùs fœmina ſola fœcunda ſit, habet enim locum concipiendo commodum, & partes omnes membrorum in ſemine. Quarta. Deinde quis locabit natiuo ſitu tam multiplices partes? Quinta. Non contineri autem ibi aut ſimilares partes, aut organa, illud argumentum eſt. Caro definitur ex colore & modo ſubſtantiæ, manus verò ex actione apprehendendi. Cùm ergo nec qualitates carnis, nec actio manus reperiantur in ſemine, nō eſt ibi caro, nec manus. Sexta. Tum etiam caro augetur ex non carne, ergo fiet ex non carne. Quòd enim caro non augeatur admixtione extranei, apparet, quia indies caro eſt magis caro, & os magis os. Septima. Quid, quòd ſemen, quod ſolebat eſſe fœmininū, redditur maſculinū ex ſola temperiei mutatione. Ergo non fit vterus fœtus ex vtero in ſemine. Octaua. Præterea quædam animalia gignunt alia à ſe ſpecie diſtantia: ergo non ex partibus in ſemine contentis. Nona. Ad hæc in vno acceſſu fit vna in membris ſpumificatio. Vna ergo partium aggregatio, ſed ſæpè vno initu plures prodeunt fœtus. Decima. Confirmat veritatem auulſio plantæ (ita appellant portiunculam corticis, quæ alteri arbori inſerta commutat totam arborem in ſui ſimilitudinem) ea producit & fructus, & folia, & flores ſimiles his, vnde prodiit: non continentur tamen illa omnia in portiuncula corticis: igitur non ex partibus contentis in ſemine. Vndecima. Poſtremò, multa inſectorum fœminina concipiunt fœtus etiam patribus ſimiles, cùm non receperint à patre ſemen nec genitale, ſed magis illa immittunt mari vterum, vt ex ſolo maris calore fœcundentur.

Ad primam. Nunc rationibus aduerſariorum ſatiſfaciendum eſt: Non vrget apparens illa ſimilitudo ad parentes, ſiquidem apparet etiam ſimilitudo in vnguibus, & pilis, & fructibus, quibus carebant arbores, quando ſemina produxerunt: quin & ad auos & proauos, à quibus nil ſemini mandatum eſt, ſicut nec ab vnguibus & pilis. Præterea, ſi prodeunt partes à ſolis ſimilaribus, vnde maximè ſimilitudines, quæ in organis ſpectantur? Si ex ſolis organis, vnde ſimilitudo in vngue, cute, verruca? Si ex vtriſque, quomodò prodibunt alia ſimilaria, alia organica, ſi non eſt res organum, ſeparata à componentibus ſimilaribus? aut quid facit vtraque vnum? Quicquid autem id ſit, quod facit vtraque vnum, id citra ſeminaria partium ſimilitudinem ad parentes conſeruabit. Ad ſecundā. Quam verò nil probet ratio ex mancis deſumpta, manifeſtum inde eſt, quòd non minùs ex mancis prodeunt non manca. Nec enim deauriculatus edit deauriculatos filios; quod certiſſimum eſt argumentum non requiri ſingulas in ſemine partes. Si autem aliquando in claudicatione refert filius patrem, eadem cauſa eſt, quæ in reliquis ſimilitudinibus minoris ſæpe momenti. Ad tertiam. Iam delitia ſi ex defluxu eſſet à toto, ſentiretur toto acceſſus tempore; ſed in ſola emiſſione ſeminis à teſtibus ſentitur: non igitur à toto.

Semen non defluit à parte vna quauis.

Sequitur altera ſententia affirmantium ſemen non ab omnibus decidi partibus, ſed à quauis indifferenter ad inſtar plantarum. Sed & hanc Ariſtot. citat. dupliciter reiicit. Ratio prima. Partim, quia plantarum partes ob imperfectionem, ſicut ſeparatæ viuunt, ita & ſeparatæ germinant: animalium verò partes, ſicut abſciſſæ non viuunt, ita nec germinant. Secunda. Partim, quia nec in plantis vis ſeminalis in quauis promiſcuè parte eſt, ſed in quibuſdam ineſt radici, in aliis ſemini, in nonnullis nodo, in alij cortici, vel ramo.

Semen non deciditur à ſolo corde. *Li. 1. de gene. animal.*

Tertia eſt Ariſtotelis ſententia. Ea eſt, quod duo principia

cipia generationis nostræ, semen in mare, & menstruum in fœmina gignuntur in corde: à quo tamen, priusquàm ad meatus commeent seminarios, distribuuntur per vasa in corpus; vt à membris omnibus permutationem quandam alterationemque suscipientia tandem in meatus confluant seminarios. Ostensio prioris partis est: oportuit semen producturum simile toti parenti, vel prodire ab omnibus partibus parentis, vel ab vna, sed quæ gerat vicem totius tam in alendo indiuiduum, quàm in conseruando speciem. Tale membrum cor est: Igitur. Præterea vtrunque horum principiorum excrementum sanguinis est, licèt vtilius semen menstruo. Cum ergo sit idem agens gignens sanguinem & excrementa eius, gignens sanguinem cor est: gignit igitur cor, semen & menses. Rursum semen, sicut mas, definitur potentia producendi fœtum propter exactam coctionem; menstruum verò impotentia propter defectum coctionis. Sed perfectio & imperfectio coctionis in primo coquente, id est, corde est propter varium temperamentum eius vel masculinum, vel fœmininum: igitur in corde est vtriusque generatio. Quod autem additur in secunda parte nõ immediatè transcolari ad genitalia, sed priùs in membra distribui: Ostendit primò, quia semen magis coctum est sanguine, eam coctionem non recipit à corde, solum enim sanguinem gignit: recipit igitur à membris. Et si ad singulas partes non accederet, quî fieri posset, vt seruaretur similitudo ad membra parentum; aut cur tantoperè dissolueret habitum corporis, dissiparetque? Aristoteles quidem ita sentit, licèt aliter à multis explicetur. Verùm cùm innitatur sententiis non receptis: quòd gignens sanguinem toti cor est, cùm constet esse hepar: & quòd mas solus fundit semen, non fœmina; non eget peculiari redargutione. Quarta est Auicenæ sententia. Semen gigni in testibus, confluente parte, & corpulenta & spiritali à tribus membris principalibus semper, à reliquis autem aliquando, modò ab hac, modò ab illa inducitur, quia fœtus in principalibus perpetuò respondet parentibus, reliquis verò membris non semper; sed modò in vno, modò in alio. Item constat multis experimentis plurimum semen à cerebro mandari, non à solo corde. Albertus magnus memorat quendam, postquàm ex immodica salacitate occubuit, inuentum sine cerebro; alium verò post inflictum capiti vulnus, amisisse veneris appetentiam. Hippocrates testatur ex vstis, aut scarificatis vasis retro aures, euasisse steriles multos; & Aristoteles ipse secutus famosam sententiam, quod à cerebro defluit semen; ideò ait bobus cornua maiora esse, quàm tauris; & eunuchos non caluescere quia in illis non destituitur caput alimento seminali. Demum Plato in Timæo, testante Galeno, ideò vocat dorsalem, genitalem medullam, quia ab ea plurimum geniture descendat. Quemadmodum ergo ex partibus crassis trium prncipiorum fit seminis materia: ita ex conflatis & alteratis tribus spiritibus fit vnus gignitiuus. Sed vel illud satis est reddere hanc sententiam parum probabilem, quòd non apparent meatus à tribus principiis ad testes attinentes, per quos credi possit dictus confluxus. Quintum est Galeni de seminis generatione placitum: opinantis ex his, quę in dissectione apparent, in testibus gigni ex sanguine cum multo spiritu arteriali contento semen aliturum testes: sicut in reliquis solidis gignitur ex sanguine proximum membrorum alimentum. Solet autem natura, quando intendit excocta materia, alium vsum præter alitionem membri, augere vasa, vel conceptacula materiæ ad augendam materiæ copiam. Quale facit in ventriculi inanitate amplificanda, vbi chylum parat non pro se tantùm, sed & pro toto: ita in mammillis ad editi fœtus alitionem; in testibus ad noui generationem vltra propriam alitionem. Præterea, vbi conatur exactam contenti coctionem, non deducit per recta vasa, sed multiplicatis flexibus inuoluit, parans per moram coctionis perfectionem; quod fecit in vasis mamillaribus lactis gratia; in plexu choroide gratia spiritus animalis gignendi; in testibus gratia seminis perficiendi. Quare spiritum vitalem vocat eum, qui in semine continetur. Supersunt tamen illa in tuendo hoc placito explicanda. Primum, si est excrementum alimenti testium, cur tantoperè debilitat? Secundum, si à testibus secedit, quomodò caput valde læditur? Tertium, vnde comparat fœtus ad membra etiam ignobilia similitudinẽ, si nil habet ab illis? Quartũ, si est semen sanguis cõcoctissimus & plurimo igne, aëreque præditum, quomodò remedio est morbis pituitosis, quod docuit Hippocrates?

QVÆ singula in hunc modum expedienda videntur. Primùm sic: Excessus committuntur

cap. 19. & lib. 2. ca. 1. & 4. & li. 4. cap. 8.

Semen non deciditur à tribus principiis.

21. 3. cap. 7

Lib. 3. animali cap. 8.

Li. de geni. & de aëre & aqu. & 6. epi. sect. 5. 22.

10 prob. 58 com. 5.

Semen à testibus secedit.

Li. 1. de semine ca. 13 & lib. 14. de vsu parti. cap. 9.

Libr. 1. de sanit. tuen. cap. 1. Hip. 6. epi. sec. 5. 23. & 4. probl. 16.

Dubitatio prima.

tuntur ferè ab omnibus in veneris vſu ob iunctam oblectationem; quare neceſſariò fit tractio à ſuperioribus non ſolius ſanguinis, ſed materiæ vicinioris ſemini tertiam adeptę coctionem, parumque à membri forma deficientis; quò fit, vt ablatio eius ſummè debilitet. Ita enim comparatum eſt, vt defectus ſpirituum & membrorum, tanquàm finis alimenti ſummoperè proſternat vires, minus aliquanto ſeminis, adhuc minus ſanguinis, ita vt dixerit Auicena, quadrageſies plus diſſoluere ſemen vacuatum ſanguine. Poſtremò, minimè debilitat chyli vacuatio.

Lib. 3. animali cap. 3.

Dubitatio ſecunda.

AD SECVNDVM, Duæ cauſæ ſunt, cur exceſſum veneris magis ſentiat caput: vna, quòd ſit extremum, vbi ceſſat vis teſtium tractoria. Quemadmodum enim tractio alimenti à cute incipiens ad ventriculum terminatur per media vaſa, & iecur, nec tamen in intermediis ſentitur, ſed in poſtremo ventriculo: ita vis trahendi à teſtibus vacui ſucceſſione continua ad cerebrum cum dorſali accedit: & quia ad cerebrum aliunde trahere non poteſt, fit, vt cerebrum cum dorſali noxam & inanitatem contrahat; ſicut ſolus ventriculus fameſcit. Altera cauſa; mollities cerebri dorſalis & medullarum concedentium trahentibus teſtibus, quod ſolidiora membra non permittunt, ideò magis exhauriuntur; & vulgò creditur libidinoſos exhauſtos eſſe dorſali & medullis.

Dubitatio tertia.

AD ID verò, quod tertio loco quæſitum eſt; vis informatrix reſidens in membris parentis, ſiue ſit anima, ſiue ſeiuncta ab anima, cùm diſcurrat per totũ & per ſomnum agnoſcat, totius etiam minimas affectiones mutationeſque, & partium ſingularũ munera, ſicut gignit in toto deficientia, aut vbi gignere non poteſt, ſupplet ſimillima defectis: ita certæ materiæ, id eſt, ſemini in teſtibus imprimit vim formatricem gignentem ſimillimum corpus ei, cui præeſt, & vnde deciditur; nec ad eas particulares ſimilitudines requiritur materia à quauis parte accedens ſingulariter, ſed forma agens conſcia eius ſimilitudinis. Nam ſimilitudo non prodit à materia, ſed ab agente.

Dubitatio quarta.

AD QVARTVM, Galenus apud Hippocratem citat. inquit: Venus motu ſuo excalfacit habitum, niſi ſit natura ſua valde debilis conſtitutio corporis; vacuatione verò & reſolutione ſiccat. Sed hæc duo remedia ſunt pituitæ: idcircò morbis pituitoſis remedio eſt. Ariſtoteles verò ait, quia ob ſimilitudinem coloris & ſubſtantiæ ſimul cum ſemine pituita deſcendit.

CAP. QVADRAGESIMVMOCTAVVM.

Si verò frigidiorem & humidiorem temperaturam teſticuli habuerint, partes circumpoſitæ glabræ ſunt, & tardè rem veneream exercere incipiunt, neque proni ad actum huiuſcemodi ſunt. Aquoſum verò & tenue ipſis eſt ſemen, & infœcundum, & fœminarum generatiuum, vel omninò non generans.

CAP. QVADRAGESIMVMNONVM.

Frigidior verò & ſiccior temperatura ſimilis quidem in reliquis eſt antedictæ. Craſſius verò in ipſa ſemen conſiſtit, atque omnino paucum.

Primum, ſi quid Galeni dictio complectitur difficile, explicandum eſt; deinde enitendum eſt ad alteram de ſemine quæſtionem, cur prodeant ex ſemine liberi, aut ſæpè, aut nonnunquàm parentibus ſimiles.

Dubitatio prima. *Probl 30.*

DE PRIMO, in notis frigidorum teſtium dubitant, quomodò hîc iudicãtur temperantes, frigidi ſicci teſtes, ſi lib. 4. probl. melancholici ſunt libinoſi? Iungitur autem ſæpe cum melancholica natura, ſimilis teſtium temperatura. Cauſa & ratio vtriuſque ſententiæ eſt, quoniam melancholici Ariſtoteli pronunciati libidinoſi, ſunt atrabilarij calido ſicco temperamento, non naturali melancholia abundantes. Adde in melancholicis coire ad libidinem, præſidia non vulgaria duo. Alterum, natura flatibus abundans craſſis frigidis, tales autem lentiginem inducunt & ſatyriaſim, mouentque ideò ad libidinem. Nam quos Indi vocant Amphyoniſtas, opium frequentantes, ideò in venereo opere diu perſeuerant, quia flatu craſſo frigido ex opio penè turgent. Alterum eſt, natura ob flatuum celerem motum facilè appetitiui parens, ita vt non ſibi valdè imperent, ſed imaginatam libidinem temerè ſequantur.

DVBI-

Dvbitant & illud, quomodò non meminit inter indicia frigidorum teſtium imberbis menti; vulgò enim tales infœcundi ob teſtium frigiditatem æſtimantur. Sanè id ſignum indicat cutis & totius frigiditatem; cui ſæpè iungitur teſtium frigiditas, quare inter teſtium ſigna meritò locum non habuit. Difficultas ſecunda.

Addvnt dubitare, cur non meminit inter indicia temperaturæ teſtium, quòd temperatura totius illis reſpondeat; cùm non ſolùm ſint membra principalia, ſed experimento apertiſſimo plurimùm immutent corpus præſentia ſua, vel abſentia. Plurimum enim inter taurum & bouem, gallum & capum, virum & eunuchum diſcrimen eſt. Sed multa ſunt, quæ cùm plurimum mutent ſui vel præſentia, vel abſentia, ſui tamen temperamenti varietate minimum: tale membrum teſtes ſunt. Nam cùm corpori non mandent proprium temperamentum, nec per alimentum, nec per ſpiritum inſenſibiliter ſibi corpus attemperant: cùm cerebrum, licèt mandet toti ſpiritum ſui ſimilem, non aſſimilet ſibi corpus; ita vt capite de cerebro prætermiſerit etiam Galenus ſignum ex totius deſumptum temperie, in ſolis referens hepate & corde alimentum præſtantibus. Difficultas tertia.

De altera verò quæſtione; de cauſa, inquam, ſimilitudinis fœtuum ad parentes, propoſitionibus quibuſdam quæſitum indagabitur. Prima, ſimilitudo triplex eſt, in ſpecie, in ſexu, in accidentibus. Prima naſcitur ex ſpecifica varietate informatricis: ideò enim hominis ſemen hominem generat, quia vis eius ſeminis informatrix actus eſt ſui generis, ſicut ſemen gallinæ gallinam. Secunda, ſimilitudo ſexus, cauſam habet ſeminum, menſtrui, & vteri temperamentum. Si enim calidum ſiccum eſt, mas gignitur: ſi frigidum humidum, fœmina. Tertia cauſa eſt, varietas facultatis formatricis non ſpecifica, ſed indiuidualis. Facultas enim informatrix plurima expanditur per continentem aërem à cælo, gignens innumera, plantas, animalia, metalla, lapides: in aëre, aqua, terra, ſub terra: manens actus non contractus ad naturam indiuidui per ſignatam materiam; ſed vnus ſpecie actus maluæ genitor, alius lumbrici. Hic ergo cùm non ſit per proprietates certæ materiæ coërcitus, producit ſemper ſibi ſimile ſpecie, non tamen ſimile huic, vel illi indiuiduo. Quæ verò informatrix in animatorum ſemine continetur, cùm ſit per ſignatam materiam contracta, ab illa recipit, vt producat ſpeciem ſimilem, reſpondentem tamen etiam certis definitisque affectibus & proprietatibus eius indiuidui, vnde deciſa eſt: Cùm enim ſit vis corporea informatrix reſidua in parentis membris, & ſui ſimilitudinem teſtibus inducat, neceſſariò inducet ſimilitudinem, non ſolùm actus & formæ, in qua ſpecies conſiſtit, ſed & materiæ, & qualitatum corporalium, in quibus ſimilitudo hæc tertia intelligitur. De cauſa ſimilitudinis fœtus. Propoſitio prima. *Libr. 2. de ſemine, cap. 15.*

Propositio ſecunda, affectus parentum, qui traducuntur ad liberos, non ſunt, quotquot inſunt, parentibus, ſed qui inſunt partibus informatis: ita vt iam in habitum tranſierint. Nam affectus potentiæ ſuperioris ad informatricem, non tranſeunt, cùm ab ea, nec à ſuis habitibus ſecedat vis ſeminis informatrix. Quæ ergo inſunt ſenſitiuæ potentiæ, vel phantaſticæ, vel rationali, non tranſeunt, vtpote ſenſationes, artes, ſcientiæ, virtutes, aut vitia præſentia: non traducuntur autem talia, eò quòd facultas animalis, cui inſunt dicta omnia ſolis animalibus propria, multò eſt ſupra gignentem, etiam ſtirpibus communem. Sic etiam, quæ inſunt corpori informato, nondum tamen in habitum abierunt, ſed adhuc pugnant cum natiuo membrorum ſtatu: verbi gratia, febres putridæ, aut fientes, cuiuſuis membri intemperies, aut morbi. Verùm conſtitutio partium facta, & in membri habitum verſa traducitur, vtpotè temperies totius facta, quomodò filius building biliosi bilioſus eſt: & partis, quomodò ferè chronici affectus hæreditarij ſunt, quia pendent ex factis partium intemperamentis; filius nephritici, tandem euadit nephriticus; tabidi tabidus; podagrici podagricus. Sic aptitudo, habilitasque ad continendum cùm ſit corporea, affectio tranſit, & filia continentis pudica eſt, impudicæ impudica. Sic iracundi iracundus, fortis verò fortis. Sic in figura membrorum, & quantitate, ceu factis corporalibus accidentibus conciliatur ſimilitudo. Propoſitio ſecunda.

Propositio tertia, Cur in his etiam, quæ ad poſteros tranſeunt, non apparet perpetua ſimilitudo, ſed in quibuſdam reſpondet fœtus patri, in aliis matri: in quibuſdam patruis, auis, atauis, proauis, & quod maius eſt, quandoque extraneo cuipiam nulla Propoſitio tertia.

consanguinitate iuncto, quandoque etiam iumẽto aut aui? Causa duplex est. Vna; quòd informatrix, licèt habeat omnium paternorum membrorum simulachra, non æqualiter ab omnibus illis excitatur ad opus. Sicut enim in cerebro innumera sunt agnitionum idola, & tamen non omnia simul & æquè agnoscuntur ab anima, quia nec ab omnibus æqualiter excitatur in suum opus, id est, cognitionem; sic nec informatrix ab omnibus speciebus membrorum paternorum, & sicut vis informatrix patris agnoscit totius dispositionem formati, & vsum singulorum, in corpore seu præsentium sibi; verùm actu non de singulis format agnitionem, sed de quibusdam, à quibus valde stimulatur, verbi gratia, in copioso semine retento mandans imaginationi per somnium imaginẽ Veneris, & in stillicidio imaginem præfocationis: sic informatrix seminis non singulis idolis applicatur sufficienter ad operationem formandi fœtus. Altera causa; quoniam conata vis assimilare, quandoque impeditur in opere, ne assimilet. Impeditur autem tripliciter, vel quia diuersa similitudo in altero semine potentior est: nam si excedit qualitas inducẽs similitudinem, euertit diuersam in altero semine similitudinem remissiorem; vtpotè si oculi patris parum recedunt ad paruitatem; oculi verò matris plurimum ad magnitudinem, respondebunt oculi quantitate sua magis matri quàm patri: vel quia inepta materia non potuit à formatrice obtineri, & quoad speciẽ inducendam & quoad similitudinem. Nam si quandoque tanta est menstrui rebellio, vt nec formam humanam possit agente formatrice suscipere, quomodò non frequentiùs ita repugnabit, vt formam quidem recipiat, sed similitudinem accidentium non suscipiat: vel tertiò, quia imaginatio varia, vel inter concipiendum, vel in toto formationis tempore plus mouet imperans informatrici ex ordine facultatum naturalium, quo inferiores parent superioribus, quàm idolum paternum in semine seruatum possit ad oppositum mouere. Constat enim tam nostro æuo, quàm superioribus referente Alberto & Auicena pullũ prodiisse ceruice accipitrina, eò quòd inter concipiendum valdè timuit gallina viso accipitre. Quædã verò pulchra & alba fœmina nubens albo viro edidit Æthiopẽ, quia cubiculũ, in quo conuenerant, picturam habebat nigri hominis. Alia edidit fœtum pilosum, vnguibusque vrsinis; quia aduersa paries vrsum habebat depictum. Econtrario item pulchra pictura obuersa coëuntibus causa est pulchri fœtus, & adulterini filij ex imaginatione viri redduntur falsis parentibus similiores. Vnde vulgari adagio filia ex adultera excusat matrem à culpa: de quo etiam legitur sancti patriarchæ de virgis decorticatis exemplum. Ex his tribus causis euertentibus similitudinem, in plantis sola ineptitudo terræ locum habet; ideò certissima est inter omnia plantarum ad parentem similitudo. In brutis verò locum habet etiam secunda sumpta ex varietate informatricis duorum seminum, rarissimè etiam imaginatio. Verùm in homine treis omneis locum habent; habet enim homo, & celerẽ & valde potentem. Addidit Alexandrinus, & quoniã homo maximè variat alimenta, & tempore accessus; cùm bruta & vno alimento vtantur, & tempus ferè vnum anni obseruent ad coitum. Ob has ergo necessitates minimus est in humano genere fœtuũ ad parẽtes responsus, multo maior in brutis, maximus in plantis.

Aui. lib. 9. animal. *Li. de ther. ad Pis. cap. 14. & Pli. li. 7. cap. 12* *Genes. 30.* Imaginationis discursum. *10. prob. 10* *6. Epid. Sect. 8. 20.*

Propositio quarta.

PROPOSITIO quarta: Cur ergo quidam repræsentant patruos, à quibus nil acceperunt; alij atauos, & abauos, qui tempore seminis gignendi iamdiu perierunt: quidam vitulos, catulos, aues? præthereà referunt quidam nati parentem risu, voce, gestu, quæ nil sui remittunt semini. Planè cùm oporteat causam, & effectum aliqua parte conuenire; nil autem habeat à patruo fœtus, non potest reddi patruo similis, qua patruus est, vel auunculus; sed cùm repræsentet quandoque auum, à quo licèt intercedente patre vim excepit fœtus; dicitur repræsentare patruũ, eò quòd præ se fert auum, cui patruus similis euasit. Similitudo verò ad maiores hanc causam habet: formatrix in semine cùm producatur à formatrice residua in membris paternis, species habet singulorum membrorum patris; non tamen eas solas, sed & membrorum aui. Cùm enim formatrix patris à formatrice in membris aui producta fuerit, iuxta similitudinem auitam recipit species. In semine ergo continetur non sola imago oculi paterni, sed & oculi auiti, & proauiti, nisi quòd quo longiùs proceditur, vetustate obscuratur & delitescit imago. Creditur autem subscribente experientia extendi species illas maiorum ad progenies quatuor; vnde nec vlteriùs cõsanguinitatis gradus numerantur. Quomodò autẽ species

illa

illa auiti oculi, quæ in patre non finxit iuxta eam speciem, in filio, neglecta recente patris specie format obliteratam & obsoletam aui; difficile esset explicare; nisi indies in nobis periculum faceremus, succurrere non rarò imaginationi speciem visam ante triennium, & iam penè deficientem, non occurrente aliqua ex his, quas eo ipso die formauimus: videlicet accidit imaginatiuam in illis, informatricem verò in his moueri, quandoque magis ab antiqua, quàm à recente imagine ob causas paulo antè dictas. Bruta autem tunc prodeunt, quando nimia materiæ ineptitudo non solùm prohibuit similitudinem accidentium, sed & formæ; quo tempore vis illa vniuersalis à cœlo perpetuò fluens in aërem, & semina supplet informatricis infirmitatem; gignitque, quod proximius est & deficienti informatrici & repugnanti menstruo; est autem vicinius homini pedestre animal, remotius volatile, adhuc remotius planta. Cæterùm vox, risus, gestus, non transeunt ipsa, sed organa, à quibus ipsa eduntur: par est autem, vt à similibus organis similes prodeant operationes.

SECTIO SEPTIMA.

CAP. QVINQVAGESIMVM.

Totius autem corporis habitus diximus & superiùs, quomodò hepatis & cordis naturam sequatur. Ei autem magis assimilatur, quòd vnam aliquam ex primis qualitatibus potentiorem habuit, quas & effectrices appellant. Totius verò corporis habitus in illis maximè dicitur partibus, quæ oculis primæ subiiciuntur. Sunt verò hæ, musculi, qui omnia ambiunt ossa, carnes quædam compositæ ex prima & simplici carne, & filis, quibus innascuntur. Propria enim musculorum substantia his duobus constat. Quæ verò ad ipsa vasa pertingunt, veluti riui quidam sunt, qui non substantiam complent, sed eis subministrant, vt in vita permaneant. Dicentur igitur & horum temperaturæ indicia in bene temperata habitatione. Nam quæ malè temperatæ sunt, cutem permutant ex se ipsis formantes, & quædam ex indiciis corrumpunt. Ita etiam in bene temperata regione, si quis se tempore æstatis nudum Soli exposuerit, permutabit indicia, quæ ex calore & duritie & mollitie sumuntur; si verò quemadmodum bonam temperiem obtinet locus, ita & ipse bene temperato victu vsus fuerit, vt qui nec se singulis diebus in Sole torrefaciat, neque sicuti plerique, more puellarum, continuè in vmbra degat: hic certa atque exquisita temperaturæ indicia præ se feret. Tanquàm igitur de hoc futuro sermone, nunc ad ipsum accedemus.

Quemadmodum suprà, cùm tradidisset notas principalis, nempe cerebri, putauit superfluò addi de ortis à principali: Cæterùm in gratiam tyronum interposuit exemplum de oculis à cerebro ortis: sic hîc exaratis iam quatuor principalium indiciis, transit ad notas totius; prætermittens notas membrorum secundi, tertij, & quarti generis, quæ suprà relata sunt: verùm paulo pòst exempli loco non grauabitur interponere de ventriculo, & pulmone, & arteria. Hîc ergo indicia temperaturæ totius decem capitulis claudit: In primo, præmittit necessarias dearticulationes signorum. In reliquis nouem addit nouem temperamentorum notas: vnius moderati; quatuor simplicium; compositorum quatuor. In præsenti primò reducit ad memoriam, quid de indiciis temperaturæ totius ex dictis habeatur, vt intelligatur, quid ex sequentibus spectari debeat. Dictum est enim, quomodò agnoscatur totum cognito & corde & hepate. Verbum autem ἕξις habitus, alibi non significat temperaturam; sed magis corporis constitutionem, quæ spectatur in formatione & carnulentia vel gracilitate; hîc autem importat totius temperaturam. Secundò explicat, quid nomine totius intelligat, cuius scrutatur temperaturam; asserens intelligere se musculos totius, quos & definit. Tertiò addit dicendis notis determinationes duas: Prior est, vt recipiantur, ceu veræ non in omni regione, sed in sola temperata. Nam signa coloris & tactus apertè ex continentis intem-

Cap. 9.

Li. 2. aphor. 34. & libr. de bono habitu.

intemperatura variant. [*Ex ſe ipſis formantes*] *ad ſuam naturam trahentes* legendum eſt. Poſterior determinatio etiam in temperato climate ſupponitur propoſitum virum, de quo notæ traduntur, nec perpetuò puellarum ritu in vmbra degere; nec ruſticorũ more inſolari, & gelu & æſtiuo ſole occaleſcere, ſed moderatam viuendi ratioñe ſeruare. Quæ verò huius tractationis ſpinoſiora ſunt & ambiguitatibus plena, in quatuor claſſes redigemus. Primum, cur temperaturam muſculorum compellat temperaturam totius. Proximum, quod ſit muſculorum omnium in corpore munus. Tertium, quæ muſculi conſtructio. Quartum, ſint'ne neceſſariæ relatæ ab authore determinationes.

Dubitatio prima.

De primo, cur temperaturam muſculorum appellet totius temperaturam; poteſt enim non nullis ea ſententia impugnari. Primùm, iniquè muſculos pro toto ſumit, cùm ſint muſculi pars corporis vilior. Conſtat enim totum inſtar nucis iuglandis ex medulla interna molli ſeminali vitæ radice, cui reſpondent viſcera; & ex teſta occludente medullam, ad quam analogiam habet ſceletos humana; & tertiò, ex ignobili putamine circundante teſtam, cui reſpondent muſculi cum cute. Deinde ſi ex cognito hepate & corde conſtat de totius temperamento, quorſum modò rurſum rimatur, quaſi ignotum totius temperamentum? poſtremò, ſi conſtant muſculi ex vaſis non minùs, imò magis ad vitam neceſſariis, quàm neruis, & ex circundante membrana, cur illarum partium definiens non meminit, quod fecit Auicena muſculos definiens? Quibus ita & repugnandum & ſatisfaciendum eſt: ideò vocat muſculos totum, quia manifeſtiſſima ſunt corporis pars; (quod multi interpretantur) ſed quia ſunt maxima pars, & vnius temperamenti. Rariſſimum enim eſt, vt vnus muſculus ab altero temperie diſſideat: cùm viſcera, præterquàm quòd ſunt paruiſſima, ſi ad muſculos conferantur, ſæpè inter ſe varient: Quò ſit, vt totum reſpondeat muſculorum temperamento, non viſcerum. Nec inficiamur exactum totius temperamentum colligendũ eſſe ex coalternatione omnium partium componentium, non ſecus quàm in quouis alio mixto: verùm cùm cognitio temperamenti ſingulorum ſimul & quantitatis ſit difficillima, collectio verò coalternationis illorum multo difficilior, atque adeò opere impoſſibilis; coniectat Galenus, quod maximè poteſt, ex muſculis totum; quod ſolum medico licet, & ſine momentaneo errore licet.

Prima 1. de anato. muſcul.

Dubitatio ſecunda.

Nil verò mouet, quod de corde & hepate obiiciunt: nam muſculorum temperies non ſolùm ſequitur cor & hepar, ſed & cerebrum, teſtes & reliqua membra, & quod plus poteſt, temperiem ſeminis, vnde geniti ſunt. Prætereà ex dictis ſæpe vnum calidum eſt, aliud frigidum; & eſt difficillimum ea mutuò conferre, vt intelligatur, quales ex vtroque prodeant muſculi. Demùm difficillimum eſt internorum & multorum ſigna rimari, multo magis quàm vnius & externi.

Dubitatio tertia.

Qvod verò attinet ad muſculi finitionem: muſculus dicitur membrum mouens voluntariè, quare licèt ad vitam muſculi magis faciant arteriæ; & ad durationem venæ; verùm quia illa non faciunt ad voluntarium motum, ſicut nerui & ligamenta, relegat Galenus partes illas à definitione muſculi ita conſiderati. Auicena verò conſiderat muſculum pro organo ex multis ſimilaribus conſtante, quomodò definit per partes omnes ingredientes illius conſtitutionem.

Muſculorũ munus.

Qvod verò maioris machinæ eſt, munus vſuſque muſculi indagandus eſt. Nam licèt muſculi operatio vna tantùm ſit contractio, quod vel in defunctis apparet, quorum muſculi, ſi tranſuerſim incidantur, in ſuum quæuis pars locum contracta ſecedit; vt intelligatur prauè quoſdam muſculo aſcripſiſſe etiam dilatationis motum: verùm vſus naturæ ex ea contractione intentus quincuplex eſt, parùm plurimis animaduerſus. Primus, frequentiſſimuſque, vt dum muſculi extrema mobilibus inſertantur, contracto in ſe muſculo extrema coëant, quæ anteà ſeiuncta diſtabant, nec verò natura opus habuit, vt ad iunctorum ſeparationem altero vteretur inuẽto, ſed ſola ſitus mutatione, ex muſculo parat & ſeparatorum coniunctionem, & rurſum per interualla iunctorũ ſeiunctionem. Vt enim internus contractus coniungit, ita externus pari contractione extremorum extendendo ſeparat. Secundus vſus quodammodò oppoſitus priori eſt, dum extremis fixis & immotis muſculis inſeritur, vt dum contrahitur, cùm extrema flecti nequeant, ipſe in ſe muſculus tendatur, conſtituaturque rectus, quo artificio ſeptum creatum eſt,

Primus.

Secundus.

tum eſt, hinc vertebris dorſi, illinc oſſi pectoris & cartilaginibus coſtarum cohærens, vt contractum tendatur; tenſum inanitatem pectoris reddat aëris capaciorem; ſic abdominis muſculi, vt in ſe tenſi comprimant ventrem ad excremēta propellenda. Tertius eſt, vbi multi circundantes flexile membrum conſtituūt, illud rectum & rigidum: cùm enim quædam membra oporteat eſſe rigida, idque perpetuò, eò quòd minimè eo rigore illorum functio impediatur, vt oſſa: alia pro tempore oporteat eſſe recta duraque, non tamen perpetuò & ex conſtitutione ſua, ne functio propria impediatur; vt opticus neruus in videndo penis in ſemine pellendo, ceruix vteri in recipiēdo; artificioſiſſimè prouiſum eſt à natura, vt huius ſecundi generis membra vndique circundantium muſculorum contractu, tempore functionis ſuæ tenderentur; vt ita ope muſculorum compararent ſibi rigorem, quem natiua conſtitutio largiri non poterat. Quartus, vbi circularis muſculus orificio expurgatorio obducitur, vt ſphincter ad ceruicem veſicæ, & in ore recti inteſtini; vt contractus perpetuò prohibeat excrementorum effluxus, extra occaſiones, in quibus ex arbitrio placet expellere. Quintus, vbi ſimiliter circularis apponitur meatui ingredientis vel egredientis materię, nō vt prohibeat vel ingreſſum, vel egreſſum, ſed vt promoueat. Quomodò circūdat ſupremā gulæ partē ad alimenti voluntariā deglutionem, & meatibus ſeminariis ex teſtibus egredientibus apponitur ad voluntariam expreſſionem promouendam: argumentum, in his ambobus non ſola operatur naturalis facultas, ſed & animalis; quia alimentum in ore continemus, quandiu libet, deuoramus autem, vbi libet. Sic in ſeminis eiaculatione, mas vniuerſis muſculis ob Sympathiam ad teſtium muſculos contrahitur, & fœminam premit, arctatque, vndique conans ad eorum muſculorum contractionem, vt feſtina ſit prolifici ſeminis in vterum emiſſio. Hunc etiam vſum aliquando complet ſphincter ad veſicæ collum; nam quod vrinæ in pene relinquitur, ſæpè illius contractione propellitur; ita vt viciſſim modò prohibendo, claudendoque perficiat vſum priorem: modò eadem contractione poſteriorem, propellendo, quantum in pene reſiduum vrinæ eſt.

Tertius. *Quartus.* *Quintus.*

De tertio propoſito, quod in muſculi compoſitione explicanda verſatur; cùm ſint partes eius propriæ, caro, neruus, ligamentum, quod inter illa ſit princeps, cui actio mouendi tribuatur, diſceptant. Inter varias autem easque valde diſcrepantes multorum opiniones, mea hæc ſententia eſt: ſicut in ſentiendo, licèt ſimpla res eſſe videatur, duo conueniunt; alterum, impreſſio ſenſilis obiecti in organum ſibi ſimile; alterum cognitio impreſſionis in organo receptæ; ex quibus primum præſtat organi conſtructio, alterum verò vis à cerebro ad organum demiſſa: ſic in voluntario motu iungitur imperium imaginationis ad proſecutionem, vel fugam obiecti, & contractio membri ſequēs voluntatis imperium; quorum primum præſtat cerebrum per neruum, alterum ligamentum oſſi mouendo inſertum. Diſtant inter ſe binæ dictæ animales functiones, quòd in ſentiendo, eò quòd magis paſſio ſit, quàm actio, præcedit impreſſio organi cerebri actionem; in motu verò cùm ſit actio, imperium cerebri præcedit contracti actionem ligamenti. Sicut ergo pars princeps in viſu glacialis eſt ſuſcipiens impreſſionem, non tamen ſola videt, cùm ex ſe non ſufficiat ad cognitionem, ſed illuſtrata viſorio ſpiritu per opticum: ita in voluntario motu pars princeps ligamentum eſt; cui inſunt omnia ad motum neceſſaria. Eſt enim durum, vtpotè ex oſſe ortum, eſt rotundum, gracile, robuſtiſſimū, & maximè procliue, vt ſua ſponte contrahatur: nam etiam in mortuo animali ſecti ligamenti partes in ſeſe recurrunt, conuelluntur que; non tamen ligamentum ſolùm mouet, cùm non habeat ex ſe imaginationis imperium, ſed illuſtratum animali ſpiritu à cerebro per neruos tranſmiſſo. Quæ ratio ſi penitus inſpiciatur, non ſolùm pars in muſculo princeps agnoſcitur, ſed etiam multa aliâs obſcura ſpinoſaque illuſtrantur, planaque redduntur.

Muſculi pars princeps. *Senſationis & motionis diſcrimen.*

Hinc enim & Ariſtoteli reſponſio paratur oſtendenti, non poſſe cerebrum, cùm ſenſu deſtituatur, præſtare reliquis membris ſenſum: multo minùs eſſe originem motus voluntarij: cùm is motus requirat agens validiſſimum, nil autem eſt in corpore cerebro infirmius. Cùm enim fatemur cerebrum eſſe originem ſenſus & motus, non ſignificamus vtranque partem horum affectuū à cerebro prodire, ſed alteram tātum. Impreſſio enim ſenſilis ab organo eſt, non à cerebri virtute: ſimiliter & membri contractio à ligamento eſt, non à neruo. Sed commune illud vtrique operi; nempe agnitio impreſſi in ſenſum

Solutio Ariſtotelicæ rationis. *Libr. 2. de part. animal. 7. & lib. de motu animal.*

idoli, imperium ad certum motum, à cerebro dimanat ad vtriusque virtutis organa: nec ad eam vim exigitur, vel quòd sentiat cerebrũ, vel quòd habeat robur ad motum comparatum. Nam licèt non sit accommodatum instrumentum recipiẽdis sensilibus, habet tamen sufficientem imaginationem & iudicium, vt vi mandata discernat, quæ in organis hærent impressiones: sic ad motum imperiũ largitur id membrum, quod recogitat de quouis obuio, sit'ne prosequendum, an magis fugiendum. Ex eadem ratione intelligitur malè quosdam opinatos esse partem in musculo principẽ carnem esse, inductos, quia frequens est Galeno contra priscos asserere, partẽ visceris cuiusque principem, vnde prodit cuiusque actio, carnem esse cuique visceri suam & peculiarẽ: cùm viscera omnia in vasorum sectione, & natura, & tegente membrana conueniãt: vnde coniectant non secus musculi actionis efficiens esse carnem musculi, quàm sanguificationis carnem hepatis, spiritus verò animalis cerebrum. Sed non est par ratio. Nam viscerũ munus, cùm sit cõcoquere, vel alterare in nouam & sibi similem speciem, meritò illi parti refertur, & ex ea prodit, cui inest calor plurimus, & substantia peculiaris in quouis viscerũ. Musculi verò operatio non est certa materiæ alteratio, sed communis membri motio. Quare illi parti tribuenda est, quæ maximè conuenit etiam artificialibus motoribus, duris, longis, rotundis tendonibus. Nec item recipiendum ex Galeno est, motorem esse fibras neruorum, qui accedentes ad musculi caput per totum musculi ductum scissi perreptant, adiungẽtes sibi ligamentorũ fibras in roboris augmentũ: poterat enim multis admoneri Galenus, ne ita sentiret. Primùm, experimento; monstrante dissectione plurimos musculos recipere accedentem tantùm neruum, & in accessu ad ligamentum cessantem, & hunc modò in capite, modò in vẽtre, modò in cauda. Deinde quod neruus flexuosè admodùm accedit ad musculum, qui incessus, vt non permittit cõtractionem tracturo instrumento necessariam: ita mirum ostendit naturæ artificium, quæ in sinuoso nerui accessu parat securitatem à ruptura, quo tempore actione ligamenti musculus contrahitur. Haud dissimili enim inuento cutem circa mouendos articulos plicat in rugas, vt sufficiat ad articuli contractionẽ. Præterea similitudo nerui accedẽtis tamen, non penetrantis ingredientisque ad partẽ sensorij principem, indicat similem ad musculos neruorum accessum machinatam fuisse naturã, qualis in accessu ad sensoria apparet: Postremò neruorũ natura, quorum medulla mollissima & tenuissima est, nec diffluit instar sanguinis, non patitur scissuras illas fictitias, quales vasa tolerant. Ideò enim in exortu vasorum à corde & hepate grandes truncos deducit natura, arteriosum vnũ, venosum alterũ, quos posteà ad capillares vsque secat; in neruis verò deducendis intelligens non posse seruari eundem scissionis tenorem, mox ab initio, plurimos à quauis vertebra ramos deducit, sed inuicem ad firmitatẽ implexos. Quando itaque de neruo & ligamẽto musculi dictũ est, sequitur, vt de vsu tertiæ partis, id est, carnis agatur. Et Auicena quidẽ docet ad cõparandũ robur tendoni, diuisum esse & carne multa infarctũ. Tantum tamen abest, vt ea infarctio cõparet tendoni firmitatẽ, vt magis infirmet. Nam scissio intorti funis, in vniuersum reddit illũ multò ignauiorem & rumpi faciliorẽ, non secus quàm addita carnis mollities. Ideò enim funes præualidos ex intortis funibus paramus, non intortos separamus. Ideò tendo, qui est ad animaliũ genua, citra vllũ carnis appendiculũ sustinet ingentis animalis pendẽs corpus, non sura, vel femoris musculus. Si potest is tendo excarnis totum animal sustinere, quomodò nõ magis poterit citra carnis adiutoriũ traducere tibiã?

Musculi pars princeps non est caro.

Neruus non est pars musculi princeps *Li. de motu muscul. & 12. de vsu 3*

De vsu carnis Auicenæ sententia. *Prima 1. de anato. muscul.*

Aristoteles verò cùm alibi, tum secundo de partib. animal. opinatur carnẽ vnam esse ex maximè momẽtaneis animalis partibus; cùm enim animal sensu definiatur, non quidem omni necessario, sed tactili; caro creata in tactus ministeriũ, pars est animali pernecessaria, cuiusque gratia vasa, cutis, & ossa formantur. Sed reiicietur à Galeno sic: Habebat natura cutem proximiorẽ tactili, omnis excessus immunem, tẽperatissimamque membrorũ; quare ad sensationes tactus aptissimam: temerè igitur addidit formationem ingentis molis carneæ ad tangendi vsum: maximè cùm nerui tactiles substernantur toti cuti, multo magis quàm per musculosam carnẽ disperguntur. Galenus verò ad hunc ferè modum de carnis vsu agit. Duplicia sunt externa, quæ animal offendũt: alia à qualitate profecta actione, alia mole ipsa & corporatura. Vtrique ergo offensioni, aptissimo carnis munimẽto prouidit natura: valida alterãtia sunt frigus hyemale, & ardor æstiuus; frigus

Aristotelis sententia. *Cap. 8.*

Galeni sententia. *Libr. 12 de vsu. cap. 3. & libr. 1. Cap. 13.*

frigus externũ caro innato calore & ſanguine arcet, æſtum verò humiditate rigat, non ſecus quàm nos per æſtatem domibus paramus. Ideò enim excarnes homines vtrique iniuriæ obnoxij ſunt, & hyemis, & æſtatis. Quæ verò mole ſua offendunt, vel acutie perforant, vt enſis; vel duritie frangũt, vt lapis: primo telorum generi repugnat caro craſſitie ſua remorans, & feſtinum acceſſum ad viſcera prohibens. Quo enim artificio natura caluariæ craſſitiem amplificat, relinquens mediam inter duo tabulata inanitatem ad retardandam per craſſitiem, licèt inanem, perforantis ingreſſum: eodem, carnis altitudo mollis licèt, in cauſa eſt, vt ex plurimis vulneratis pauciſſimi intereant, quoniam pauciſſimis ferrum ad viſcera adigitur, conſcenditque. Alteri verò telorum generi appoſitiſſimè caro obuiat innata mollitie, exoluens frangẽtium robur, non ſecus quàm nos molæ excarni, quæ ad genu eſt, ſupponimus ad indolentiam puluinar, & vrceos vitreos ionceis intertextis, & paleis ad ſecuritatẽ fracturæ contegimus. Sed rationes hæ Galeni, vt veræ ſunt; ita propoſitã dubitationẽ non expediunt. Nam ſi ad hunc tantùm vſum muniendi ab externis offendentibus, data eſt animalibus caro, quid facit tam copioſa in ſublumbaribus muſculis, & in his, qui ſub vertebris dorſi ad femora mandantur? neque enim ibi ſunt percutientia, aut frangẽtia. Deinde quorſum obſeruata illa proportio nunquam varians, vt pro magnitudine oſſis mouendi caro muſculo varia mole tribuatur? cur in ventre muſculi plurima eſt; in extremis extenuata ceſſat? Demum cur non æqualiter munit corpus & tegit, ſed ſolis moturis tendonibus apponitur pro illorum, ſcilicet, magnitudine? An non aperta hæc teſtimonia ſunt, in vſum tendonũ, & ex arbitrio motus datas eſſe ſolis muſculis carnes? Vſus ergo carnis is potiſſimus eſſe videtur, vt illa infarctione prohibeat natura, ne contractus tendo à corpore turpiter & periculoſè ſecedat ſecundùm ventrem. Argumentum eſt in puerorum ludicro (vocant fratricellos) cùm multis funiculis membra moueantur, à quibuſdam quidem antrorſum, ab aliis retrorſum, ne contracti funiculi ſinuentur, & à corpore ſecedant, perforant medium machinamentũ, vt traiectæ chordulæ cõtractæ licèt non ſeparẽtur & ſecedant, ſed hærcãt. Nec diſſimile inuentũ excogitauit natura in extremæ manus tendonibus ad digitos terminandis; cùm enim oporteret capiendi & artiũ inſtrumentũ eſſe leue excarneque, quare non poterat tendonis partẽ mediam carne implere, ſupplet carnis inopiam ligamento quodam tranſuerſo complectente ad radicem tendones vniuerſos, prohibenteque, ne contracti eleuentur, & tumeant. Intelligitur ex dictis, ideò medium tendonis in fibras diuiſum eſſe, carneque molli oppletũ, vt pro tẽdonis varietate mollis caro modò extẽſo tendine ſubſidat, modò cõtracto tumeat: vtrobique autẽ tendonem cogat oſſi mouẽdo per fibras iungi, non ſecedere & eleuari. Accedit & huic vſus alius. Cùm enim vnus animalis ſpiritus faciat ad ſenſum pariter & ad motũ, tẽperaturque in cerebro refrigeratus pro ſenſationis modulo, quanto motus ampliore calore perficitur, tanto oportuit ſpiritũ eundem in tendone moturo caleſcere: id quia nec tendo, nec os, nec cutis præſtare poterant, cùm ſint frigorifica, à carne addita muſculo præſtatur. Abutitur etiã natura carne (quod ſemper facit, eò quòd ad certũ vſum creauerat) ad extorũ & corporis munimentũ, & quia non potuit vno mẽbro à calore ſimul & à frigore tueri, duabus vehementer intẽperantibus qualitatibus; artificioſè indidit carni calorem cum humiditate. Videlicet ita obuiat frigori, ceu per ſe aduerſanti vitæque contrario caloris vi; calori autẽ, ceu non per ſe aduerſanti, ſed interceſſu ariditatis per humiditatẽ; vt ita duabus infeſtis qualitatibus frigoris & ſiccitatis repugnet. Nec verò etiam negligendus eſt vſus Alexandrino ſophiſtæ relatus, vt ſiccitas neruorum & ligamentorum ex perpetuo motu contracta, illa ad humidam carnem permixtione emẽdetur & prohibeatur. Nec prauè etiam addetur in munus alendorum animalium potiſſimùm hominum creatam eſſe carnem, vt accedant & hæ poſteriores vilioreſque cauſæ prioribus, nobilioribuſque.

Veri carnis vſus.

6. Epid. Sect. 6. 24. com.

QVANTVM verò attinet ad id quod poſtremò quæſitum eſt, de ſignis temperaturę muſculorum: determinationem ex regione & victu temperatis in notis temperaturæ muſculorum addidit hîc, & libro ſecundo de temper. Similiter & ſuprà agẽs de cerebri temperamento, non in reliquis. Cauſa eſt, quia quædam notæ tam totius, quàm capitis petuntur ex colore cutis & pilorum, & ex eiuſdem cutis tactu, quæ non ſolùm mutantur ab interno temperamẽto, ſed etiam à continẽtis exceſſu. Idcircò ſupponit ad ſignorum

Determinationum præſentis capitis cauſa.

Cap. 12.

certitudinem abesse intẽperantiam validam continẽtis; & quia ea vel est in se talis, vt in intemperato climate, vel in ordine ad eũ, de quo agitur, vt in eo qui licèt degat in moderata regione, immoderatè tamen se committit excessibus, quos pro temporum varietate etiam tẽperata regio admittit. verbi gratia, æstiuis solibus & hyemali pruinæ; ideò supponit hominem esse in regione temperata, & non intemperanter se committere immoderantiis aëris. Neque ideò redditur angusta huius loci doctrina, & inutilis ad intemperatas regiones. Quia ex proportione hîc dictorum etiam in illis notæ habentur, vt quod inter Æthiopes, qui est nigrior & hirsutior, calidior est; & docente Galeno præstat doctrinas siue ad agnitionem, siue ad curationem, ita tradi per vniuersale, vt in vno vel altero exemplo accedatur ad particulare; vt ex illis similiter possit quis in reliquis particularibus exerceri. Quam docendi formulam etiam in hoc libro obseruat, dum vltra vniuersales temperamentorum notas, exercet auditorem in quibusdam membris agnoscendis, non in omnibus.

Libr. 4. de locis, in initio: & 9. Therap. in fine.

CAP. QVINQVAGESIMVMPRIMVM.

Moderatæ temperaturæ indicia secundùm totum animalis habitum, color quidem ex rubro & albo commixtus; capilli verò flaui, & vt plurimùm mediocriter crispi; carnositas autem mediocritas in qualitate & quantitate. Medium est enim exquisitè huiusmodi corpus inter omnes excessus, vt qui ad ipsum dicantur & cognoscantur. Nam & crassum corpus ad hoc comparatum dicitur crassum, & tenue ad hoc eodem modo, & carnosum, & macilentum, & pingue, & durum, & molle, & hispidum, & glabrum. Nullius igitur horũ, mediocritas est. Sed qualis Polycleti regula ad summum totius peruenit mediocritas, adeò vt nec tangentibus molle videatur, neque durum, neque calidum, neque frigidum: Inspicientibus verò nec hirsutum, nec glabrum, nec crassum, nec tenue, aut aliquem alium habens excessum, vel defectum.

Expendenda in hoc loco sunt, primò signa temperati habitus, deinde quod annectit immoderantias per moderantia agnosci. Igitur ex signis temperatorũ scribitur primum, color meritò ex albo & rubro permixtus. Quando enim cutis seminale membrum ex probè concocto semine prodit, exactè alba est. Sic enim lac exactè coctum valde candet; quantum autem à perfecta coctione deficit, tantum ab albedinis integritate. Sanguis verò exactè percoctus, nulla vitiatus cacochymia ruborem floridum ex hepatis commercio repræsentat, qui ad cutem accedens alimenti gratia pulchro rubore faciem suffundit. Tantum ergo intelligitur esse in sanguine praui succi, quantum ab exacto rubore relinquitur. Vbi ergo cutis exactè concocta cum sanguinis accedentis puritate iungitur, color euadit modicè ex albo rubroque permixtus, vt quadamtenus cõueniat carnalis cum spiritali pulchritudine, quam Cantic. 5. sponsa pingebat. Dilectus meus candidus & rubicundus, electus inter millia. In spiritu enim candor innocentiam, rubor martyrium significat; sicut in corpore candor seminis integritatem, rubor verò sanguinis, duorum generationis principiorũ. Neque est contrariũ, quod scribitur apud Paulum & Ætium, colorem huius naturæ medium esse albi & nigri. Nam illi cùm in frigido temperamẽto agnoscant album colorem, in calido verò nigrum, asscribũt moderatæ naturæ medium vtriusque extremi. Galenus verò hîc speciatim determinat id mediũ, asserens esse commixtionem albi & rubri. Alterum signum temperati, petitur ex pilis flauis; non enim oportet colorem pilorum similem esse cuti, sed multo calidiorem. Generatio enim cuti est ex concocto semine, pilis verò ex vsta fuligine. Nec opponitur quod scribitur lib. 2. de temp. pilos temperati esse modicè nigros: quia explicante Paulo pili temperati in pueritia magis rufi sunt, quàm nigri, in vigore verò magis nigri, quod Galenus significauit libro de tempera. Hîc verò videtur per modice flauos (sic enim Græcè legitur) indicasse colorem temperatæ ætatis, id est, adolescentiæ. Quod addit, *modicè crispos*, non significat inclinare magis ad crispitudinem, quàm ad lenitatem: sed habere in ea contrarietate mediocritatem, quod non secus poterat significare per modicè lenes.

Li. 1. ca. 60 Lib. 4. cap 1. & 54.

Cap. 11. Lib. 1. 60.

Dubitatio. CVR AVTEM addat [*vt plurimum*] causa est, quia crispitudo, quod suprà ostensum est, quan-

est, quandoque sequitur meatuũ obliquitatem formationis sobolem, non semper temperiem. Iungit signũ ex corporis habitudine, quæ penes crassitiem & gracilitatem intelligitur, de qua lib. de temper. præfatus Galenus, quòd caro per coctionem caloris ex sanguine nascitur, adeps verò magis per concretionem ex membranæ, cui adnascitur, frigiditate. Quare vtrunque membrorum requirit humiditatem, sed caro iunctam calori, adeps frigori: ita per temperamenta habitudines corporum seiungit. *Libr. 2. cap. 9.* Habitudo corporis iuxta temperaturas.

Frigida modicè adiposa est,
Calida modicè carnosa,
Humida, parũ carnosa magis quàm adiposa,
Sicca, modicè gracilis,
Quadrata, omnium media.

Frigida humida, carnosa simul & adiposa,
Magis adiposa, superante frigore; magis verò carnosa, excedente humiditate;
Frigida sicca modicè adiposa,
Calida humida, plurimùm carnosa,
Calida sicca, plurimùm gracilis dura.

SED OBIICIVNT quidam: Videtur caro non gigni agente calore; siquidem per febres colliquantes soluitur: nil autem calore liquescit, nisi frigore cõcreuerit. Prætereà adeps humidior est carne, ergo excessus corporis per humiditatem magis faciet ad adipis quàm ad carnis augmentum. Auget dubitationem, quod adeps membrum est, & membranæ in albedine simile, ergo per coctionem actione calidi gignitur, non frigore. Quæ tamen nil nos mouere debent; nam liquatur recens concreta caro, non tota, sed portio eius adiposa carni interposita. Quod enim tota caro non liquetur, sed magis assetur & vratur, monstrat ignis externus inter assandum. Deinde humida intemperies simplex supponit temperiem actiuarum, temperatus autem calor, vt facit ad carnis generationem, ita pugnat adipis concretioni. Adde, quod licèt adeps asseratur humidior carne, non significatur materiam adipis esse humidiorem materia carnis, sed quòd cùm caro perficiatur maiore calore, inter coquendum à calore exsiccatur, non ita materia adipis, ideò adeps mansit humidior carne. Iam quod postremò obiectãt: Adeps per coctionem à membrana perficitur, coctio omnis calore natiuo, id est, permixto frigori prodit: non tamen oportet, vt in eo instrumento coctionis, quod calidum innatum nuncupant, calor excedat sibi iunctam frigiditatem, licèt in opere coquendi sit agens, vtpote accommodatum instrumentum: potestque permixta frigiditas intereà coagulare, quod in metallorum generatione & vnguium & cornuum euenit: non quasi natura ad mixti generationem, vel dispensationem frigoris instrumento vtatur. Nam permixtio certa elementorum ad mixti formam non fit frigoris beneficio, sed caloris: Interim tamen frigus permixtum elementali facultate in multis mixtis coagulat, vtiliter ad formam mixti sequentem, quæ inducenda est.

Dubitatio. *Libr. 4. Metheor. cap. 6. Libr. 2. de temp. cap. 3* Ad primum. *Libr. 10. Therap. cap. vlt.* Ad secundũ. Ad tertium.

SEQVITVR illius quæstionis disputatio: Num immoderantiæ (quod hìc habet Galenus) per moderantiam agnoscantur. Videtur enim contra notiores esse immoderantias: nam de valde obeso nemo dubitat, quin crassus & sit, & appelletur; similiter de valde gracili, quòd sit macilentus. De quadrato verò difficillimũ est sententiã ferre, cùm reddat nos animi ancipites, videaturque modò quidẽ ad gracilitatẽ, modò ad crassitiem inclinare. Prætereà morbos auctos agnoscere facile est, incipientes difficillimum, & maximè gloriosum. Hac etiam de causa in multis capitibus superioribus exercet Galenus auditorem in agnoscendis intemperamentis notioribus, ex quibus perducatur ad temperati difficiliorem agnitionem. Quidam rectè satisfaciunt, quod excessus habent duplicem existentię considerationisque modum; alterum respectiuum ad medium, in quo cùm immoderantia sit priuatio, moderantia verò habitus, & priuatio per habitum definiatur, non contrà; meritò excessus erit ignotior moderato, nec nisi per moderatum agnoscetur. Alterum est, esse absolutum excessus, nempe obesitas, vel calor, iuxta quod faciliùs agnoscitur excessus, & eo faciliùs, quo maior est. Nam & sensilia omnia eo magis patent sensibus, quo sunt vehementiora, vt sonus, color, frigus. Hac ratione fit, vt cùm in homine, quem vocamus temperatum, veri sint excessus ad vnam, vel alteram partem, sed remississimi, difficillimè agnoscuntur: ita vt tegamus ignorantiam absoluti excessus nomine temperamenti. Sententia ergo præsens certa est de respectiua excessuum

Immoderatum an per moderatum agnoscant. *Libr. 2. de victu acut. com. 47.*

excessuum essentia, sicut rationes allatæ probant de absoluta. Licet etiam ita aliter soluere; vt intemperatum per intellectum comprehendatur, prærequirit agnitionem temperati, etiam per imaginationem: vt autem per sensum agnoscatur excessus, non est necesse agnosci facilius, vel æquè facile medium: satis est, si sub latitudine quadam sentiatur. Quòd autem Galenus hîc de cognitione intellectiua egerit, monstrant verba illius, [*eo*, inquit, *quòd excessus omneis à medio suscipiunt appellationem.*] Atqui appellatio, vel vox, non significat rem nisi mediante cóceptu: agit ergo de cognitione per conceptum, non per exteriorem sensum.

CAP. QVINQVAGESIMVM SECVNDVM.

Quæcunque autem in caliditate à medio recedunt, non tamen in humiditate & siccitate, hæc quantum ad carnosum genus attinet (de hoc enim præsens est sermo) videntur quidem tangentibus calidiora, tantum, quantum & eorum temperatura calidior: tanto verò magis hirsuta sunt, quanto & calidiora, & minus pinguedinis habent, colorem autem rubrum, & capillos nigros habent.

CAP. QVINQVAGESIMVM TERTIVM.

Frigidioris autem temperaturæ indicia sunt, pilorum carentia, pinguedo, & frigiditas, quæ tangentibus obuiat. Color autem vnà cum capillis rufus, & vbi frigiditas excesserit, liuidus quodammodò existit, quē nonnulli medici colorem plumbeū appellant.

CAP. QVINQVAGESIMVM QVARTVM.

Siccior autem temperatura tanto gracilior est, & durior bona temperatura, quanto maior est siccitas. In reliquis autem eodem modo se habet.

CAP. QVINQVAGESIMVM QVINTVM.

Et humidior etiam in reliquis quidem eodem modo se habet, meliùs autem carnosa & mollior. Et quidem secundùm coniugationem qualitatum primarum factæ intemperaturæ compositam habent indiciorum formam.

Tactus an certū temperaturæ indicium.

De indiciis temperamentorū simplicium in toto, leuiores quidam scrupuli amouendi sunt: Siquidem signa caloris recenset, calorē tactu sensatū, & tamen quidam licèt valde calidi, tactu frigidi sentiuntur: videlicet, qui ob meatuum raritatem cum humorum tenuitate, perpetuò sudantes, & ex sudore immanente refrigerati secundùm cutem, tactum frigidum repræsentant.

Dubitatio secunda.

Altera dubitatio hîc calidam naturam ait esse adipis inopem, & tamen lib. de temp. eam ait esse magis carnosam, quàm adiposam, quæ verba insinuant esse eam naturam adiposam, licèt minùs quàm carnosam. Verùm illud oportet considerasse; illîc confert in adipe calidos tantùm, non ad temperatam naturam, sed ad carnem, quam dictæ gignunt naturæ, in qua collatione ait adipem carni cedere: verùm hîc confert eos ad moderatam naturam. Itaque meritò pronunciat destitui adipe magis quàm temperatos, quanto caloris excessus magis quàm moderantia renititur concretioni adipis.

Dubitatio.

De signis verò frigidi dubitationes sunt. Prima, quod recenset in cute & pilis eundem colorem rufum, cùm constet esse multo in pilis, quàm in cute nigriorem, quanto fuligo pilorum materia nigrior est semine, vnde cutis gignitur. Sed ex præhabitis relinquit supplendam eam differentiam colorum in latitudine rufi. Exactiùs autem ita explicabitur: cutis pro permixto ex albo & rubro albescit, pili verò pro flauis rufescūt.

Liuoris causæ.

Difficilior est illa, quomodò hîc liuorem tribuit simplici frigiditati magnæ, cùm alibi diuersa de liuidi generatione tradiderit. Nam 4. de sanitate asseuerat liuidum merum, vel albo permixtum significare abundantiam pituitæ in corpore, non cuiusuis, sed valde refrigeratæ; quales sunt vitrea, vel appellata crudus succus. Verùm 2. præsag. dixit significare paucam permixtionē atræ bilis, sicut nigrum multæ. Idem tamen 2. de fract.

Cap. 7. *Com. 22.* *Com. 31.*

fract. asserit duplicem eius generationem. Alteram, dum à floridis coloribus flauo, vel rubro peruenitur ad nigrum. Alteram, dum à nigro ad albũ. Primæ mutationis exemplum est, dum sanguis extractus à vasis continentis frigore primùm liuescit, tandem atrum euadit; secundæ, dum quod nigrum est, suppuratur, tendensque ad puris albi generationem, vel ad resolutionem liuescit. Idem tamen Galenus videtur quandoque tribuere illius generationem valido calori, vt 2. præsag. dum vomitionem liuidam simul & fœtentem vehementer condemnat. Cùm enim iungat liuorem fœtori, & fœtor omnis ex immodico calore oriatur, apparet liuorem iungi immodico calori. Idem ostenditur 3. Epid. vbi frigus extremorum cum liuore ascribitur, vel vehementi intestinorum inflammationi, vel extinctioni innati caloris, vnde intelligitur non semper prodire ab ea extinctione caloris. Postremò, 5. de locis affect. ex vitiata hepatis coctione gigni liuorem inquit, non explicans magis frigiditatem quàm calorem. His tamen locis non opposita, sed varia de eius ortu tradit, quæ omnia ad vnam communem causam vehementis frigoris hic reducit. Ergo lib. de tuenda valet. supponebat adesse in vasis cacochymiam purgandam, speciem autem eius coniectat ex liuore albedini permixto, quòd sit frigidissima pituita. In secundo verò præsag. agit de liuore deiectionis, de quo verè pronunciat prodire ex pauca atra fæci, sicut plane nigram euadere ex multæ mixtione. Locus verò ex 2. de fract. explicans duplicem illius generationem, ostendit perpetuò cohærere liuorem nigredini, extremi frigoris soboli. Ad id verò, quod ex 2. præsag. de vomitu obiicitur, Galenus in cõm. habet, ideò esse exitiale, quia significatur abundantia extranei caloris ex fœtore cum defectu innati ex liuore.

Com. 40. *Sect. 2.* *Com. 5.* *Cap. 7.*

SED si color sequitur ad calorem & frigus, non quatenus sunt naturalia, vel præter naturam, sed quatenus sunt tales qualitates, quomodò ibi apparet liuor excedẽte calore quouis? Quare videtur explicandus locus Galeni de variis vel temporibus, vel partibus euomiti. Nam potuit præcessisse liuor ex frigore aucto, & addi posteà fœtor ex occupatione extranei, intensique caloris: vel in quibusdam partibus ex frigore liuor, in aliis ex calore fœtor dominatur. Quod attinet ad locum ex 3. Epid. liuor extremorum semper indicat defectum caloris in patre liuente; sed non semper in toto. significat ergo in toto vel extinctionem innati caloris, quæ extremis communicat, vel visceris ingentem inflammationem, ad quam tracto sanguine relinquitur extinctio caloris extremorum cum liuore, quod Galenus significat. Ad postremum locum, ex 5. de loc. vitiata coctio hepatis ibi ex frigoris vehementia intelligitur.

Dubitatio.

DE SIGNIS verò passiuarum considerandum est ideò pauca signa earum referri à Galeno, quia cùm notæ sint effectus temperaturæ, passiuæ autem temperaturæ propter debilem eorum actionem parum imprimunt; fit, vt notæ earum sint perpaucæ. Argumentum est paucæ impressionis earum in corpus, quod 6. de sanitate scribit Galenus, tolerare corpus cum sanitate, excessum humiditatis summæ in pueritia, & siccitatis extremæ in senecta, cùm tamen ab actiuarum excessu laboret confestim.

Passiuarum notæ cur paucæ. *Cap. 2.*

CAP. QVINQVAGESIMVM QVINTVM.

Et quidem secundùm coniugationem qualitatum primarum factæ intemperaturæ compositam habent indiciorum formam, calidior simul ac siccior est hirsuta magis ac calida & dura existit, & pinguedine caret, tenuisque est, & capillos nigros habet. Si verò multum in caliditate excedat, color quoque cutis niger illi adest.

CAP. QVINQVAGESIMVM SEXTVM.

Calidior autem & humidior temperatura, mollior & calidior, & carnosior tanto est bona temperatura, quanto & vtrisque qualitatibus aucta fuerit, quæ si plurimùm augeatur, citò à putredinis corripitur morbis, quoniam & humor vitio promptè laborat. Si verò parum humidior sit, multo verò calidior, molliores quidem parum huiusmodi sunt his, qui bonam habent temperaturam, & magis carnosi: non verò parum hirsutiores, & tangentibus non parum calidiores, nigri verò illis capilli, & caro pin-

guedine caret. Si verò paulo calidior, multo verò humidior, mollis his caro est, & multa, & color commixtus ex albo & rubro; & tangentibus paulo calidiores, & (vt summatim dicam) in omnibus temperaturarum coniugationibus, semper superexcedentis qualitatis indicia eminebunt.

Cur multiplicet author diuisiones. Cur post tradita signa simplicium adiiciat etiam compositarum intemperaturarum, causa dicta est; quia fit nonnunquam, vt compositi signum toto genere distet à simplicium componentium signis. Eadem causa est, vt in multis coniugatis temperaturis ad exercitationem & exemplum reliquarum, non contentus simplici signorum annotatione, adiiciat diuisionem eius intemperamenti in remissum & intensum. Quod hìc facit in calido humido temperamento, docens intensi intemperamenti peculiarem notam naturam putredinosam. Et rursum diuisionem in compositionem duarum qualitatum æquè parium, vel imparium: Et rursus ex impari coniugatione, vel vincit calor humiditatem, vel humiditas calorem. Quod enim suprà dictum est, nec semper in agnitione affectuum, siue sanorum, siue ægrorum, subsistit in solis vniuersalibus, tanquàm insufficientibus ad exercitationem: nec semper exequitur particularia tanquã innumera, sed in quibusdam particularibus exercens, simile in reliquis exercitiũ auditoribus cõmittit.

Dubitatio. REQVIRIT hic locus disputationem de signis sanguineæ temperaturæ, cui proximè annectetur & illa, sit'ne vitæ omnium diutissimæ. Igitur de notis intemperaturæ sanguineæ: quod inquit, vbi immodicè excessit, esse putredinosam, non remissam; habet difficultatem. Similiter enim multus calor multæ humiditati dominatur, vt pauca paucæ: similiter ergo vtraque putridis morbis erit obnoxia. Ratio tamen discriminis est, quòd calor innatus mixtorum, non obtinet humidum prohibens à putredine in ratione caloris simpliciter, sed in ratione caloris naturalis pro mixti exigentia. Cùm ergo calor cum humido impensè auctus est suprà moderatum, conseruare ipsum, & à putredine immunem tueri non potest: tum quia excedens immodicè calor natiuam mixtionem, vt non efficit, ita nec rectè tuetur: tum quia humiditas ipsa moderanda regendaque excreuit, ita vt, licèt calor non sit modò minùs quàm antè naturalis, ob passi difficultatem, & abundantiam, æquè illum euincere & illi dominari non possit: tum quia ad humidi incrementum sequens obstructio putredini parat.

Dubitatio. CVR inter notas sanguinei temperamenti non numerat vitæ longitudinem? Ideò facit, quia inquirit viuentis hominis indicia, in quo nondum sensu, experimentoque constat vitæ longitudo. Quod autem inquit, si inæqualiter excedunt qualitates duæ, vincere eam, cuius superant indicia, intelligenda est superantia indiciorum iuxta proportionem potentiæ & impressionis qualitatum. Nam si excedens qualitas passiua est, non sunt expectandæ illius, licèt in compositione excedentis, vehementes notæ.

Quæ temperatura viuacissima. VT AVTEM reliquum inquiratur, Num sit longæuissima sanguinea temperatura; expendendum est, quid potissimum faciat vitam diuturnam. Igitur longæuissimi sunt multi ex sanguineis, quotquot accommodata & quantitate & qualitate constant calidi & humidi. Ratio prima Ostenditur primò: Cùm vita sit prima participatio calidi in humido innato, sequitur, vt pro varietate horum duorum principiorum variet vitæ duratio: videlicet ex parte humidi, quod est copiosius simul & lentius: copia enim humidi etiam supra moderatum, modò ex substantia sua alat internum calorem, sufficit ad multum tempus, lentor autem, quia tenue humidum & friabile, citò & gelatur, & resoluitur: quò fit, vt aquatilia, licèt multò excedant humidi copia reliqua animantia, minùs tamen viuacia sint & pedestribus & volatilibus; quia aqueo tenuique humido pollent. Et inter pedestria sanguinea viuaciora, inter insecta apes, quia dulce humidum lentum est, non facilè resolubile, aptumque calidi pabulum. Sic inter homines ipsos quidam exuperantis carnis citissimè dissoluuntur, famemque non tolerant, dixit Auicena: quorum, scilicet humidum aqueum est piscium instar; contrà humidum auri ita glutinosum est, vt nec igne minuatur. Sic inter plantas oleaceæ & resinatæ pingui humido abundantes viuaciores sunt, breuis vitæ cerasa, persica, demum aqueo humido, & ideò noxio & putredini obnoxio abundantes. Ex parte autem caloris ea quantitas exigitur, quæ proportione respondeat humido; nam si amplior est, citò exiccat, quare festinat mors per resolu-

Prima 4. tract. 2. cap. 8.

reſolutionem: ſi minor eſt, citò ſuffocatur, quare feſtinat mors altera per ſuffocationem.
In qualitate autem, nec excedat ita vt immodicè ſiccet, nec deficiat, ita vt alere non
poſſit, & attractione alimenti reſtituere abſumptum. Eſt & illa validiſſima ratio: ſenum Secunda.
omnium vnus eſt victus ad vitam appoſitiſſimus excalfaciens & humectans: qui ergo *Libr. 5. de*
eam temperaturam naturæ beneficio habet, traducet ſenectam & ſalubriorem & diu- *ſan. tuen.*
turniorem. Poſtremò, non ſecus viuit ex humido innatus calor, quàm ignis ex lignis, *per totum.* Tertia.
& lucerna ex oleo, ſed illa pro humidi alentis copia durant; ergo & animalium vita.
Sed præſtat idem authorum firmare ſententiis, & oſtendere hanc fuiſſe Ariſtotelis & Quarta.
Galeni mentem. Nam Ariſtoteles initio libri de long. & breui. vitæ, pollicetur traditu-
rum ſe cauſam longæuitatis tam in variis ſpeciebus, vt quòd homo ſit cane longæuior;
quàm in variis indiuiduis vnius ſpeciei, vt quòd Petrus Paulo; & ſtatim cap. 2. tradit
dictam cauſam. Galenus autem 6. de ſanitate inquit, [*quod attinet ad rationem tempe-* *Cap. 2.*
ramenti,] id eſt, niſi præoccupentur morbis ex putredine, qui calidiſſimi & humidiſſi- *Cap. 4.*
mi ſunt, iidem ſunt longæuiſſimi. Quod autem ibidem ad omneis temperaturas con-
tulerit præſentem, non ad ſolas intemperatas, monſtrat ratio vniuerſalis, quam ſubdit,
complectens etiam temperatam. Quandoquidem enim, inquit, non accidit ſeneſcere
cuipiam temperaturæ niſi exiccatæ, ſiccatur autem dicta tardiſſimè, quia calor innatus
multus copioſè reponit, & humidũ multum tardè diſſipatur; tardiſſimè igitur ſeneſcit,
& perit omnium temperamentorũ ſanguineum. Item addit, ideò antiquis creditum
ſanguineum temperamentum omnium optimum, & vocatum temperatum, vt planè
intelligatur conferre id temperamentum etiam ad moderatum. Adde, quòd iuxta ad-
uerſarios falſum eſt calidos humidos eſſe longæuiſſimos, ſi ad intemperatos reliquos cõ-
ferantur. Sicut enim opinantur temperatos eſſe viuaciſſimos, ita ſecundum locum tri-
buunt calidis tãtùm, vel humidis tantùm, tãquàm temperato vicinioribus, hos ſequun-
tur calidi humidi. Iam contrariæ factionis obiectionibus ſatisfaciendũ eſt; dum enim Solutio ad-
opponunt locum ex lib. Aphor. 2. vbi Hippocrates præfert quadratos ceu viuaciores uerſantium.
craſſis & gracilibus; intelligit quadratos eſſe ſimpliciter viuaciores, quia magis ſunt à *Apho. 44.* Ad primam.
morbis immunes vitæ curſum non rarò abrumpentibus; ex parte tamen temperamẽti,
naturalis mortis terminum prolixiorem habent ſanguinei. Nec magis vrget quod Ad ſecundã.
adiiciunt: Operationes temperati perfectiores ſunt, ergo & nutritio; ſed tandiu viui-
mus, quandiu nutrimur. Nam non ſunt ſingulæ operationes temperati meliores, ſed
nutritio melior in ſanguineo. Adde, quòd nec valet conſecutio: nam adoleſcentis ope-
rationes meliores ſunt, ceu temperatioris ætatis quàm puerorum; & tamen non diutiùs
viuit puero adoleſcens. Cùm autem ita colligunt; temperies bona tuetur formam in Ad tertiam.
materia, ergo optima optimè tuetur: ea eſt temperatiſſima: non proinde certò colli-
gunt moderatum viuere diutiùs. Temperies enim bona facit, ceu inſtrumentum ac-
commodatum ad bonas functiones formæ, quare temperatiſſima faciet ad optimas.
Duratio autem animæ in corpore, cùm non ſit peculiaris operatio huius vel illius ſpe-
ciei, ſed vniuerſalis affectus viuentis, non ſequitur ad optimam temperaturam huius
ſpeciei, ſed ad optima principia vitæ in omni viuente, qualia explicata ſunt. Inſtant, Ad quartam
Si eſt longæuior ſanguinea, perperam infrà lib. 3. omnem intemperaturam reducit ad
mediam. Parùm tamen validè, nam ingentes ſunt dotes temperati ſuprà explicati,
operationum perfectio, & ægris cauſis repugnare, ob quæ duo meritò omneis intem-
peraturas conandum eſt ad eam reducere; nunquàm tamen ſenem ſanguineum rectè
duxeris ad temperatum. Addunt: Ea eſt proportio calidi in primo ad humidum in Ad quintam
primo melancholici, quæ eſt calidi in tertio ad humidum in tertio ſanguinei; ergo ex
regula mouentium, in tempore pari exiccabitur vtriuſque humidum; pari ergo vita
vtrique degent. Reſpondent quidam concedentes totam argumentationem, variari ta-
men vitæ curſum ex externa continentis actione: Externus enim calor minùs & putre-
facit & reſoluit plurimum humidum ſanguinei, quàm moderatum temperati. Etenim *4. Metheo.*
maiora minùs putrent. Sed eſt ſolutio parùm tuta, periculoſaque; nam putrefactio ab *cap. 2.*
externo calore nil facit ad terminum mortis naturalis, quem ſolum hìc inquirimus. Et
ſi faceret, dictum eſt à Galeno ſanguineam intenſam valdè eſſe putredini obnoxiam
magis quàm temperatam; quoniam magis facit ad putredinem qualitas aucta caloris

cum humiditate, quàm prohibeat humidi putrefaciendi copia. De resolutione verò ab externa causa, vtpotè fame, exercitio, æstu, constat pueritiam & naturam sanguineam magis resolui. Commoda ergo ad obiectionem solutio petenda est ex lib. de Maras. vbi separatur innatus calor spiritus & membrorum ab igne primæ formationis. Sicut enim ignis operatio est, dissipare instar externi, ita innati est, non resoluere humidum, sed nutrire & augere. Quanto ergo plus est ignis intemperatura, de quo modò non agimus, nec consideramus ad vitæ longitudinem, tanto fiet siccior humidi exiccatio. Innati verò caloris augmentum, quod in præsentia consideramus, multiplicat, non minuit humidum. Quò fit, vt auctus in sanguineo innatus calor, non magis minuat, sed magis augeat humidum, quàm temperati calor. Est & illa diluenda ratio aduersariorum, quanto sanguineus cum maiore calore & humiditate ingreditur vitam, tãto minùs patietur aucta frigiditatẽ & siccitatẽ; quare peribit cũ maiore calore & humiditate quàm temperatus; vnde fiet, vt licèt ingrediatur senectam tardiùs temperato, nõ tamen decedat à vita tardiùs. Probatio assumpti. Nam variæ species viuentium, cum vario temperamento migrant è vita, & varia membra vnius indiuidui similiter; multo enim calidior & humidior est moriens caro hominis, quàm cutis, & ossa eiusdem: ergo & in variis natiuis temperaturis par est tantundẽ euenire. Diluitur autẽ ita cõtrà opponenti, si mors omni homini quomodocunque temperato succedit per certum siccitatis gradum; vt exempli loco per siccitatem vt duo, constat ad eum gradum tardiùs accedere sanguineum temperato: si succedit per æqualem diminutionẽ natiui humidi geometrice, vel seruata eadem proportione, vt si succedit omni homini naturalis mors, cùm primùm ex natiuo humido dimidium fuerit absumptum, etiam sanguineo tardior eueniet. Cùm enim sanguinei originale humidum sit graduum trium, non peribit ante exiccationem vnius cum dimidio; temperati verò originale humidum duorum est graduum: peribit itaque post vnius consumptionem. Sed & si fingamus mortem naturalem cuique succedere post ęqualem exiccationem humidi natiui numericam, nempe quando primùm defecerit natiuę humiditati gradus vnus: etiam sic tardior mors debetur sanguineo. Cùm enim resistãt tres gradus in sanguineo humiditatis resolutioni vnius, in temperato vero duò tãtum, tardiùs consumetur vnus ille in sanguineo gradus. Concludendũ est igitur longęuissimam vitam deberi inter temperamenta quibusdam sanguineis, quorũ humidum & calidũ quantitate & qualitate sunt vitæ aptissima. Quidam enim, licèt sanguinei, tenui humido abundantes, ideò facilè difflabili, vel immodicè excedentes in calore, vel humiditate, vel vtroque; ita vt coctionẽ exactã perficere nequeant, parum viuaces sunt. Sicut etiam quidam sunt ob totius temperaturam salubres, qui tamen ob inæquale & varium partium temperamentum euadunt insalubres; vt si caput calet, vẽtriculus verò friget, cum totius corporis moderata temperie. Et est solutio ad difficultatẽ Auerroi 6. collect. cur cum signis eiusdẽ temperamenti, hic diu viuat, ille citò pereat; hic salubris degat, ille insalubris. Est & illa prompta responsio, quòd vel fortunæ beneficio, vel continentiæ, quidam non habent occasiones aut ægrotandi, aut pereundi; alij habent. Auerröo tamen illa causa placet; quia cùm sit homo mixtorum vltimum, subit maiorem varietatem compositionis, quàm reliqua omnia, ita vt cum eodem ad sensum temperamento varias & affectiones, & passiones subeat. Nam rosa licèt in manifesto temperamento frigoris, & siccitatis in primo conueniat cum myrto, diffidet tamen in substantia & effectibus, ob eam mixtionis varietatem. Remotiorem causam recipit Auicena dictorum effectuum: refugit enim ad cælestem influxum. Commodè autem addit Haly hîc, licèt à Turisano imprægnatus, eos qui arte ad sanguineam temperaturam reducti sunt, non perinde esse longæuos, atque eos, qui ab ortu eam contraxerunt; videlicet non reparatur quantitas humidi substantifica & cocta maior præexistente: ita enim liceret reiuuenescere, sed qualitas tantùm inducitur calida humida, remorans magis naturalem mortem, quod facit victus senilis, non tamen similiter naturalibus sanguineis vitam prorogans. Superest, vt de reliquis temperaturis præter moderatam inuestigetur vitæ longitudo. Eas sic locat Haly, licèt vitio librarij prætermiserit calidam tantùm.

Libr. 1. Aphor. 13. Cap. 3.

Ad sextam.

Cur temperati nõnulli breuis vitæ.

Cap. 1.

Libr. 18. animal. in fine.

Intemperatorum vitæ varietas.

Breuissima vita est in frigido sicco.
Secundò, in frigido tantùm.
Quintò, in calido sicco.
Sextò, in humido tantùm.

Tertiò,

Tertiò, in ſicco tantùm.	Septimò, in calido tantùm.
Quartò, in frigido humido.	Octauò, in temperato.

Longiſſima eſt in calido humido. Cauſa ſumitur ex aſſumptis. Cùm enim longiſſima vita debeatur calido humido, ex duabus illis qualitatibus calor per ſe & citra medium facit ad vitam, humiditas ſecundò & gratia tantùm alendi caloris. Nam & vita primò definitur per calorem. Prima participatio calidi in humido innato. Quò fit, vt oppoſita vitæ principia ſint frigiditas & ſiccitas, & inter illa duo magis frigiditas, vt meritò vita breuiſſima debeatur frigidæ ſiccæ; in qua duo principia vitæ oppoſita inſunt. Deinde frigidæ tantùm; vt quæ deſtituatur potiore vitæ principio. Inde ſiccæ tantùm; ſequitur frigida humida: quia, licèt habeat principium vitæ imbecillius, humiditatem, deſtituitur potiore caloris. Eadem autem ratio locum habet in ſequentibus.

SED à quibuſdam non recipitur ſententia eius in calido tantùm, & humido tantùm, & calido ſicco. Putant enim tres has temperamentorum claſſes locandas eſſe poſt temperatam, deberique illis longiorem vitæ periodum: id quod oſtendunt, quia, ſicut calida humida excedit temperatam duratione propter abundantiam ſupra moderatum caloris ſimul & humiditatis: ita calida tantùm, licèt minùs, diutiùs tamen temperata viuet propter exceſſum caloris ad vitam facientis: pariter & humida tantùm propter humiditatis exceſſum. Cùm autem calor magis faciat ad vitam quàm ſiccitas impediat, ſequitur, vt æquè aucta vtraque qualitate, calida ſicca temperatura viuacior ſit quàm temperata. Addunt, cùm calor & humiditas ambo faciant ad probam humidi coctionem, & magis calor, calida tantùm excedet temperatam in vno coctionis principio, quare magis obtinebit & coquet humidum quàm moderata. Similiter & humida tantùm, nec ſecus calida ſicca. Non tamen conuincunt hæ rationes: nec enim receptum eſt probatis authoribus temperatum excedi in vitæ longitudine præterquàm à ſolo calido humido. Ergo licèt, vbi illa duo æquè augentur, nec immodicè excedunt, faciant ad vitam: vbi vnum tantùm increſcit reliquo non mutato, magis feſtinat quàm tardet idcircò mors. Siue enim ſolus calor augeatur, mors feſtinat per reſolutionem: ſiue humidum ſolùm per ſuffocationem. Nec ſecus ad alterum, ſi ſolus calor increſcit, cum moderato humido exurit; ſi ſola humiditas, cum moderato calore non coquitur, ſed excrementitia redditur.

Dubitatio.

Ad primam.

Ad ſecundũ.

CAP. QVINQVAGESIMVMOCTAVVM.

Frigidior autem ac humidior temperatura, ſi parum quidem vtraque augeatur, pilis nuda eſt, & alba, & mollis, & craſſa, & pinguis. Si verò magis exceſſerit, reliqua quidem ſunt ſecundùm proportionem augmenti qualitatum, color autem vnà cum capillis rufus: quemadmodum ſi plurimùm vtraque augeatur, liuidus. Si verò qualitatum augmentum fuerit inæquale, eius quæ ſuperexceſſerit, indicia eminebunt.

CAP. QVINQVAGESIMVMNONVM.

Si autem frigiditas vnà cum ſiccitate æqualiter augeatur, natura durum ac tenue, & glabrum corpus habent, & tangentibus frigidum: pinguedo tamen ipſis & ſi graciles ſint, per carnes diſperſa. Capilli autem & color frigiditatis, modum ac proportionem ſequuntur. Vbi verò calida & ſicca temperatura in tempore decrementi in frigidum & ſiccum labitur habitum, tunc hi graciles fiunt & duri, atque atra bilis in eis dominatur, & ob id nigri ſimul & hiſpidi euadunt. Vbi igitur altera qualitas plurimùm dominatur, altera verò parum à mediocritate recedit, ſuperabunt eius quæ dominatur, exilia autem erunt alterius qualitatis indicia.

Ex signis propositis est vnus, vel alter, qui lectorem remorari possit scrupus, de intemperaméto frigido sicco ab ortu contracto. Deinde de temporario agetur. Igitur ex indiciis frigidi temperamenti compositi ab ortu contracti, signum à calore desumptum ob compendium obscurius scriptum est. Cùm enim remisso frigori applicet album colorem, intensiori tribuit rufum, qui tamen nigrior est, & exustionem aliquam significat, intensissimo liuidum; cùm tamen perpetuò alius sit & nigrior pilorum quàm cutis color. Licèt ergo hîc promiscuè cutis & pilorum colorem describat, asserens cutis colorem cum pilis rufescere, in albo & liuido subaudienda cutis est: in rufo pili; propter breuitatem enim non discriminat pilorum à cutis colore. Alterum verò ex pinguedine per carnem sparsa habet causam, quia cùm frigida sicca temperatura, de qua hoc signum pronunciat, habeat frigiditatem agens adipis, careat tamen humiditate materia eius: meritò fit, vt in solidis membris & sub cute non concrescat, propterea quod repugnat generationi eius, & siccitas totius temperamenti & solidorum peculiaris. In carne verò propter natiuam humiditatem relinquitur aliquanta humiditas, quæ à frigore concrescat. Est & huius temperaturæ indicium à colore simile superiori frigidæ humidæ, variante scilicet colore pro frigoris quantitate, in remisso, albo, in intenso, liuido. Ex quo loco simul & ex 2. de temper. colligendum est, non coire, nec semper, nec frequenter cum temperamento totius frigido sicco, quod hîc venamur, abundantiam melancholiæ in vasis, nec nigrum totius colorem cum hirsutie: imò magis albedinem, vel liuorem. Scilicet frigus propter defectum exustionis tam pilos quàm cutem dealbat: & alimentum, cùm per defectum caloris & humiditatis qualitatum coquentium non percoquatur in sanguinem, manet sub forma pituitæ magis quàm melancholiæ. Qualis autem temperatura aceruet melancholiam, explicabitur sequenti annotatione.

Color frigidorum quis. *Melancholici color.* *Cap. vlt.*

Cæterùm de signis frigidi sicci ex tempore contracti, non est leuis dubitatio, cur cùm Galenus in hoc libro de singulis temperaturis tradat simpliciter notas citra diuisionem, in sola frigida sicca separat, ita vt alias afferat de eo temperamento natiuo, alias de eo ipso, si ex tempore contrahitur; ita vt multi pressi rei difficultate opinentur proprium inesse hoc biliosis à natura, quod nulli aliorum originalium temperamentorum; vt non conseruet per omneis ætates temperamentum quod ab ortu obtinuit: sed cùm infans calidior sit & siccior temperato infante, similiter & adolescens & iuuenis, verùm in ætatibus, inclinante & senecta desinit esse inclinans calidior & siccior temperato, & commutatur in frigidiorem & sicciorem temperato: id quod huic solæ inter temperaturas euenit, eò quòd parca natiui lapsus humiditas multum calorem ab ortu sustinere non potest. Sed reiiciendum est hoc illorum inuentum: nam si temperatus est salubris simpliciter semper, & biliosissimus insalubris simpliciter semper, ex definitione obseruabũt ambo natiua sua temperamenta per omnes ætates. Quare inclinans temperatus erit inter inclinantes temperatissimus; & qui natus est biliosissimus, erit inclinans biliosissimus. Item nisi senex biliosus inter senes recederet per calidum, falsò traderetur à Galeno in febriente bilioso sene, sumi à febre indicationem ad frigida à senecta, sicut à naturali conseruando; à bilioso verò temperamento ad calida. Quod si ea illorum, qua mouentur, ratio conuincit, fatendum est leonem senem minùs calere homine sene. Nam maior est ab ortu in leone calor & siccitas, si ad hominem conferatur, quàm in bilioso homine collato ad temperatũ. Si ergo leo senex adhuc conseruat maiorem calorem homine sene, cur non similiter biliosus senex collatus ad moderatum senem? Expendendum est igitur, cur Galenus separatim in hoc capite alia recenset signa frigidi sicci ab ortu, alia ab ætate. Deinde cur, si omnis inclinans est frigidus siccus, peculiariter hîc de bilioso inclinante meminit. Tertiò, cur humidum biliosi non conseruat gradum caloris pristinum; quandoquidem si accidat eum hecticè febrire, conseruat gradum multo intensiorem natiuo.

Biliosi an semper temperato calidiores. *Libr. 8. Thera. vlt.*

De primo, libri intentio est inuenire præsens temperamentum, quod ferè contrahitur ab ortu. Ferè enim varia hominum temperamenta causam habent varietatem principiorum in prima formatione: Accidit tamen aliquando, vel propter insignem à victu mutationem, vel propter similem ab ætate cõtractam, vt præsens temperies variet à natiua. Quo casu solet Galenus particulatim docere signa originalis, & particulatim præsentis.

Cur tradit seorsum signa temperamenti ex tempore.

præſentis. Id fecit ſecundo de temper. docens agnoſcere frigidam temperaturam præſentem non natiuam ex habitu pingui cum amplis vaſis. Vaſorũ enim amplitudo natiuum calorem abundare ſignificat, pinguedo præſentem frigiditatem. Sic hîc cùm ex diſcurſu ætatiuo contrahant vniuerſi in inclinante & ſenecta temperiem frigidam ſiccam, licèt ab ortu fortè habuerint, quamuis aliam, aut etiam temperatam; meritò adiũxit conatus nil relinquere, quod facit ad propoſitum negotium, ſeparatim ſigna frigidi ſicci natiui & frigidi ſicci ab ætate. Ad ſecundum propoſiturus exemplum de altero genere frigidi ſicci per melancholiæ abundantiam (nam in proprio genere non abũdabat) affert in medium natura bilioſum, quod in eo aperta eſt atræ per inclinantem abundantia. Nam, vt in pituitoſo non perducitur alimentum ad exactam ſanguificationem, in temperato non excedit; ita in bilioſo per exceſſum exuritur, ita vt in inclinante euaneſcente iam ignea parte plurima, maneat exuſtum terreum plurimum. Quia ergo in hac poſteriore parte tradenda erant ſigna atræ abundantis, abundat autem maximè in natura billioſa, ideò ad maiorem ſignorum euidẽtiam proponit naturam bilioſam inclinantem. Quod verò tertio loco dubitatum eſt, ſoluunt quidam dicẽtes ob humidi paucitatem, ceu materiæ conſeruantis, non durare priſtinum calorem, quandiu ſcilicet non iungitur valida aliqua cauſa excalfaciens, quæ cogat figi calorem, vel intenſiorẽ in pauco humido. Ea cauſa, quia adeſt hectico, poteſt modicum illud humidum conſeruare intenſum hectici calorem; quia verò deeſt ſano per ſenectam, non tuetur priſtinum gradum. Illud eſt & manifeſtius & planius, frigiditatem inclinantis ætatis, non pendẽre à diminutione gradus caloris, ſed quantitatis. Cùm enim calidum non pẽdeat ab humido in ratione ſuæ intenſionis & vehementiæ, ſed quantitatis, quia niſi habeat copiam humidi, ex quo ſubinde alatur, minuitur quantitas eius, & marceſcet; non ſecus quàm flamma lucernæ deficiẽte oleo: ſequitur, vt cauſa eius frigoris ſit inopia humidi reficientis ſucceſſione quadam deficientis calidi copiam.

SI AVTEM adhuc pergas quærere, cùm ætas inclinans ſit gradu frigidior præexiſtente, cur calidum illud quantum quantum eſt, remittitur in gradu priſtino caloris? Dubitatio.
Prorſus aſſerendum eſt mixtum ex partibus calidis & frigidis remiſſius reddi calidũ, non ſolùm quãdo pars calida componens à gradu ſuo labitur, remittiturq́; ſed etiam ſi quantitate minuatur. Itaque cùm inclinans habeat calidi vnam vnciam tantùm, cùm antè haberet eiuſdem calidi vncias duas, meritò homo inclinans eſt frigidior vigente. Adde, quòd etiam illa vncia remittitur in gradu caloris propter ſuccreſcentem pituitam. Cùm enim ex defectu coctionis propter aduerſantes qualitates pituita augeatur, ſua frigiditate caloris gradum priorem diminuet, & à perfectione priſtina deiiciet.

In omnibus verò, de quibus ſuprà diximus, & poſteà dicemus, commune eſt temperaturæ indicium, ſi membrum facilè frigeſcit, vel frigiditatis, vel raritatis: ſi verò non facilè, vel caliditatis, vel denſitatis. Si verò à deſiccantibus offendatur, & aridum & ſiccum, & non facilè mobile fiat, ſiccitatis: quemadmodum & ſi ab humectantibus grauiter ſe habeat, humiditatis. Inſpicere autem oportet, ſi eandem omneis muſculi ſeruant temperaturam, vel minimè eandem, atque in omnibus animaduertere ſubiectorum oſſium quantitatem. Nonnunquam enim gracile videtur membrum, cùm non ſit gracile, quoad muſculos attinet, ſed propter oſſium tenuitatem tale videtur. Sic & craſſior quibuſdam plerunque apparet, non ob oſſium amplitudinem, ſed ob multitudinem carnis, quæ vel aucta, vel comminuta, vel durior, aut mollior effecta, ſiccius aut humidius membrum oſtendit: pauca igitur ac dura, ſiccius; multa autem & mollis, humidius. Sic & inter media ſpacia ſimilarium corporum, vt plus vel minus humidæ ſubſtantiæ in ſe ipſis continent, vel craſſius, vel tenuius, vel humidius, vel ſiccius membrum oſtendunt; humidior quidem, vbi ſubtilior eſt, & plurima eſt humiditas: ſiccior verò, vbi craſſior ſimul & minor. Ipſæ enim ſolidæ corporis partes, quæ veræ ſolidæ ſunt ac primæ, nullo modo poſſunt effici humidiores. At ſatis eſt, ſi quis eas cele-

rius exiccari prohibeat: intercepta autem in ipsis spacia hac vel illa humiditate complere possibile. Hæc verò est proprium similarium partium alimentum, quod ex appositione fit, & non per vasa trahitur. Communis autem hæc ratio & omnium partium existit, & iterum in salubrium atque insalubrium causarum doctrina repetetur. Nunc autem ea, quæ ordine sequuntur, attingamus.

Annectit in calce huius sectionis sententias quatuor apprimè necessarias ad complementum agnitionis temperaturæ totius hominis. Prima, indicium est ab alteratione externa faciens ad agnoscendam intemperaturam siue totius, siue cuiusuis membri. Facilis alteratio ad certam qualitatē, significat lapsum natiuū membri ad eam qualitatem: nisi forte causa eius alterationis sit membri raritas. Secunda est determinatio scopi huius sectionis: propositum enim fuit per signa indagare temperaturam totius, id est, musculorum. Ne tamen decipiamur in ea inquisitione, oportet memorari, non necessariò esse idem in musculis omnibus temperamentum. Quare exploranda sunt dicta signa, non in sola facie, vel brachiis, sed in omnibus corporis musculis. Tertia est determinatio signi sumpti ex magnitudine & carnulentia totius. Sæpe enim imponit apparens membrorum magnitudo, quasi sit carnulentia, cùm magis sit ossiū amplitudo cum carnis inopia. Quarta determinatio est ad signum sumptum à mollicie sensata, pariter & à magnitudine. Fit enim non rarò in cachecticis & senibus, vt tactus mollis sit, & inflata membra; cùm tamen reuera membra in se sint & gracilia & sicca. Sed fallit tactum humiditas copiosa per membrorū poros dispersa, quæ simul & carnes tumefacit, & laxat, quare crassities monstratur cum tactus mollitie, citra membrorum vel crassitiē, vel humiditatem.

Primæ sententiæ agitatio. SED singulæ quatuor sententiæ seorsim vberiùs discutiantur. Et quod ad primam attinet, meritò vniuersale signum agnoscēdi locauit in tractatu de notis totius, cùm faciat hoc signum, & ad totius, & ad singularum partiū agnitionem. Verùm à Galeno ob breuitatem describitur non integrè. Nam quando contrariorū membrorū diuisiones afferuntur, nō completè traduntur vtræque; sed quædā membra in vna, quædā in alia diuisione, vt vtraque ex altera suppleatur. Ita ergo perficitur tota. Si aut totū aut membrum aliquod citò ab externo calefaciente calefit, vel calidum est, vel rarum; si tardè, vel frigidum, vel densum. Altera diuisio, si citò aut multū ab externo agēte refrigeratur, vel frigidum est, vel rarū: si tardè aut parum, vel calidum, vel densum. Sed cur in passiuis non similiter colligit ex facilitate passionis, vel temperaturam, vel compositionem, sed solam temperaturam dicens: si citò exiccatur, siccum est; si citò humescit, humidū. Secundò, quomodò separat rarū à calido, & densum à frigido dicens; vel calidū est, vel rarū: vel frigidum est, vel densum. Cùm cōstet omne calidum esse rarū, sicut omne frigidū densum. Tertiò, quomodò ex alteratione externa determinatè colligetur temperamentum, non solùm sub disiunctione, quod Galenus facit. Quæ tamen ita dissoluere tentandum est.

2. Apho. 15 — *Libr. 4. simp. cap. 2 & libr. 5. cap. 22.*

Dubitatio prima. PRIMVM quidem sic ob robur in agendo actiuarum, commoditas penetrationis ex raritate plurimū promouet actionem: in passiuis verò ob actionis ignauiam non sequitur momentanea impressio, nisi per moram in passo homogeneo; raritas enim non valde auget actionem.

Dubitatio secunda. AD secundum, calor post ortum cùm agat in virtute tantùm elementali, perpetuò rarefacit, sicut frigus condensat: verùm in prima formatione nihil prohibet raritatem iungi, & calori & frigori. Cùm enim sint naturæ compositionales raritas & densitas, & compositio non sequatur solum temperamentum, sed etiam vim diuiniorem; fieri potest, vt formetur frigidus cum raritate, & calidus cum densitate.

Libr. 2. de tēp. cap. 14

Dubitatio tertia. TERTIVM verò facilè ex litera absolui potest, si enim simul & à calido citò calefit, & à frigido citò refrigeratur, rarum est, non calidum: si verò ita à calido excalefit, vt tamen à frigido haud promptè refrigeretur, eiusmodi corpus calidum est, non rarum.

Dubitatio quarta. SVPEREST, vt inquiratur causa facilis impressionis ab vtraque qualitate, vtpotè à calido & frigido simul, quod author non docuit, non ab vna tantùm quod docuit. Sunt autem huius effectus causæ ferè treis. Prima, raritas compositionis dicta, cuius indicium tradidit lib. 2. de sanit. sudoris copiam. Altera causa, confluxus ad partē humorū contrariè tempe-

Cap. 15.

temperatorum per interualla, de qua ſcribitur lib. 4. Aphor. & apparet in partibus ex chronico aliquo affectu debilibus, vt ſentiatur modò igneus calor, modò niualis frigiditas, aut in capite, aut in quouis alio membro. Tertia cauſa defectus innati caloris in parte, de qua ſcribitur primo Prorhet. & eſt exitioſiſſimum ſignum in proximis morti, qui modò rigent, & operiri poſtulant, modò nil indumenti tolerant. Deficiente enim innato calore, qui renititur calefacienti, & refrigeranti, & vtrique opponitur; fit, vt pateat membrum omni alteranti ad quemuis exceſſum. Idem accidit gracilibus & conualeſcentibus, vt ab hyeme gelentur, ab æſtu verò inflammentur.

Aphor.40. *Sect. 2. com.8.* *Libr. 1. de vſu cap. 13 & ſecunda 1. doct.3. cap.3.*

EX SECVNDA verò ſententia colligitur frequens multorum error ex temperamento vnius membri colligentium ſimile temperamentum in toto. Stat enim eſſe hominem pectoris ampliſſimi, & hirſutiſſimi, quare leoni ſimilem audacem, cordeque calidum; non tamen perinde reliquo corpore calentem. Alius verò eſt hirſutis cruribus, hirci ſimilibus, ſalax, teſtibusque calidis, non tamen idcircò ſimiliter in toto. Quare errore illo vulgari medici hac parte labuntur, quem recenſuit in procemio acutorum Galenus, vt ſumant frequentia pro perpetuis. Commodè autem addit, quandoque exceſſum intemperamenti in vno membro cauſam eſſe oppoſiti exceſſus in reliquis, ſicut & imbecillitatem vnius cauſam eſſe roboris in reliquis. Sicut enim in variis ſpeciebus apparet; in genere aquatilium, quæ ſimplici cute molli teguntur, nil habentia extrà corticis, intrò ſunt magis craſſa & terrea, vt congri, lampetræ. Quæ verò ſquammis teguntur, carne ſunt molliore, & humidiore, eò quòd terreum ſeceſſit ab extima. Quæ verò teſta, aut cruſta teguntur, vt locuſtæ, & magis teſtudines, & oſtreæ, carne ſunt & humidiſſima & laxante. Sic intra vnam accidit ſpeciem, vt ſi hepar valde labitur ad calidum, membra alia maximè vicina, vt ventriculus, deſtituantur calore, & refrigerentur; quæ inæqualitas nobis frequens eſt; licèt quidam magis eò referant quòd immodicus calor hepatis exiguum ventriculi depaſcitur, ſicut radius ſolaris flammam. Adiicit & Galenus coniecturam, qua agnoſcatur æqualitas temperamenti in toto & partibus. Si enim conuenit compoſitio vnius membri cum reliquo corpore in magnitudine, colore, hiſpiditate, & vaſorum magnitudine, ferè conueniunt omnia etiam in qualitate temperamenti. Licèt enim compoſitio ſequatur vim diuiniorem, tamen etiam bona ex parte, ſequitur temperamentum, maximè color, hiſpiditas, & vaſorum amplitudo. Quando ergo Hippocrates in Epidemiis colligit temperaturam totius ex oculorum colore, vel vocis gracilitate, poteſt recipi, quaſi ea explorauerit in temperatura corporis æquali. In qua indicium de vna parte habet locum in reliquis: vel quando alia ſigna totius iunguntur ad eandem ſignificationem. Si enim adſunt ſigna caloris in toto, & iungitur vocis magnitudo, & pectoris amplitudo, multo magis firmatur indicium de calore totius. Altero ergo horum duorum modorum, poteſt locum habere, quod vniuerſim & ſine diſtinctione reprobum eſt, vt ex vnius membri temperamento de toto corpore pronuncietur. Colligendum autem ex hoc loco eſt, non modò in vno corpore membra variæ denominationis poſſe labi ad oppoſitas temperaturas, ſed & vnius. Nam fieri poteſt, vt in vno corpore hi muſculi caleant, reliqui frigidi ſint.

Secundæ ſententiæ agitatio. *Libr.2. de tēp.cap.12. Com.13. Libr.2. de temp.citat.* Varietas lapſuum in partibus.

ILLVD conſiderandum eſt de ſententia tertia non minùs neceſſariam eſſe eam determinationem, quæ ex magnitudine oſſium ſumitur. Nam qui eſt facie ſatis ampla & cruribus propter oſſium amplitudinem cum pauca carne, non modò non eſt carnulentus & craſſus, ſed eſt frigidus, graciliſque. Contrà, vbi paruiſſima ſunt oſſa, multa licèt caro reddit habitum tenuem, quare frigidus iudicabitur, qui verè calidus eſt: niſi priùs per ſigna ſeparetur craſſitudo carnis ab oſſium craſſitudine.

Tertiæ ſententiæ agitatio. Quartæ ſententiæ agitatio.

IN poſtrema verò ſententia, per ſolida membra Galenus hîc & ſæpè intelligit ſpermatica, quorum origo ex ſemine eſt. Quandoque etiam ſanguinea hoc nomine includit. Vocat autem hîc eadem ſpermatica etiam prima; licèt mirentur quidam, proptereà quòd oſſa ſuffulciunt corporis fabricam, fibræ verò carnem, quæ infarcit tantùm reſiduas ſolidorum inanitates: ideò meritò ſpermatica illa prima vocat. Addit explicare, cur quandoque ſenſata mollities non ſignificet membrorum humiditatem; quia poteſt mollem tactum efficere humiditas per poros ſparſa ad alendum plurima, licèt membra in ſe areſcant. Exempla ſunt apertiſſima in cachecticis & ſenibus, in quibus

Lib.2.præſag. 28. & lib.de Maraſ. cap.6. & 7. Therap. cap.5. Libr. 2. de differē.feb. cap.1. & 7. & 1. Epid. Sect. 2. com.73.

tactus mollis eſt,& laxus propter copiam pituitoſi alimenti in poris membrorum contenti: in catechecticis enim ob frigiditatem hepatis morbidam,in ſenibus ob ętatiuam, non plena fit alimenti ſanguificatio. Explicat quale ſit id alimentum, cùm enim apud Hippocratem lib. de alimento,& Gal. alimentum tripliciter dicatur: quod verè & actu alit, id eſt, quod actu reparat & reſtituit reſolutum; id eſt quod iam aſſimilatur. Non (quod vulgò referunt) quod iam aſſimilatum eſt,nam aſſimilata iam caro eſt,non nutrit carnem. Secundò, quod eſt quaſi alimentum, quod ſcilicet vnitur. Tertiò, quod eſt futurum alimentum, patetque latiſſima comprehendens non modò id quod apponitur, ſed & quod per vaſa trahitur, imò & quod in ventriculo & extra continetur: humiditas hæc per membra ſparſa, efficienſque mollem tactum, verum ait eſſe alimentum, non improprium & latè dictum, quale eſt quod per vaſa trahitur.

Lib. 1. natural facul. cap. 11.

Alimenti ſignificata.

SECTIO OCTAVA.

CAP. SEXAGESIMVM.

Ventriculi indicia, eius quidem qui natura ſiccior exiſtit, ſi celeriter ſitibundi fiant, & paucus eis ſufficiat potus, à plurimo autem aggrauentur, fluctuationibus infeſtentur, at ſuperfluitet id quod abundat: Et cibis delectentur ſiccioribus.

CAP. SEXAGESIMVM PRIMVM.

Humidioris autem, ſi neque ſitibundi fiant, & ſuperabundans humidum facilè tolerent, & cibis gaudeant humidioribus.

Iuxta diuiſionem membrorum ſuprà traditam, primùm de principalium membrorum quatuor temperatura diſſeruit, addens ad exemplum ortorum à principalibus oculos. Ex tertio autem genere, quæ ſcilicet reguntur facultatibus & innatis, & influentibus, propoſuit muſculos, ventriculum, pulmonem: ſiue quia hæc tria magis cohærent & famulantur principalibus; muſculi cerebro, ventriculus hepati, pulmo cordi: ſiue quia horum cognitio magis neceſſaria eſt, cùm plurimùm mutent naturam eorum quę corpori applicantur, ſiue per ſanitatem, ſiue per morbum. Nam aër non ſolùm cordi, ſed & temperaturæ pulmonis, cui primò occurrit, debet reſpondere: alimentum non hepati tantùm,ſed magis ventriculi temperamento primum cocturo; reliqua verò omnia iuxta totius naturam (ea eſt muſculorum natura) varianda ſunt. De ventriculo ergo iuxta morem docet notas hîc paſſiuarum ſimplicium. Secundò, actiuarum item ſimplicium. Tertiò, de compoſitis calidis. Quartò, de compoſitis frigidis. Primùm igitur de ventriculo breuiter; pòſt de potiſſima eius functione, ea eſt fames, diſputabitur.

DE PRIMO illa dubitari poſſunt, Cur cùm natura dicauerit ventriculum & hepar coctioni alimenti pro toto, ſitque multo difficilior ventriculi quàm iecoris operatio in cibi attritione; non præſtitit ventriculo maiorem quàm hepati calorem? Sed & illud; cur,cùm hepar in quatuor ſubſtantias ſua coctione ſeparet alimentum; ventriculus in ſolas duas diuidat, ſucculentam, & fæcoſam? De ordine verò, cur hîc contra morem reliquorum capitum aggreditur à paſſiuarum notis? Ea ita diſſolui,expedirique decet.

Dubitatio prima.

OPERATIO ventriculi in alimentum iuxta numerum facultatum naturalium quadruplex eſt, attractio, retentio, concoctio, expulſio. Ex quibus reliquæ tres meliùs perficiuntur membranoſo, fibroſo, & ſubfrigido membro; coctio meliùs carnoſo. Quia ergo priora munia in alimento ſunt attractio, & retentio; accommodauit natura ſubſtantiam, & temperaturam ventriculi membranoſam prioribus functionibus: refarſit autem defectum coctionis in ventriculo, generatione hepatis carnoſi.

Secunda.

NVMERVM verò ſubſtantiarum, quæ vtrobique variè prodeunt, quidam referunt ad varietatem agentis. Quanto enim calor hepatis potentior eſt, tanto magis ſeparat heterogenea, quare in plures partes alimentũ partitur. Sed addẽda eſt ex materia cauſa, quoniam liquidum actione caloris in hepate ebulliens facilè ſecedit in varias, quibus conſtat ſubſtantias,multo magis quàm ſolidum in ventriculo alimentum.

Tertia.

NOVVM verò ordinem hac de cauſa ſequutus eſt; ſigna ex ſiti & fame omniũ apertiſſima

tiſſima ad tẽperamenti ventriculi agnitionẽ, inter reliqua notiſſima ſunt. Illa autẽ ſignificãt magis paſſiuas quàm actiuas qualitates: ſoletque perpetuò Galenus in omniũ agnitione affectuum exercere lectorem primùm in facilibus, à quibus deducit ad difficiliora.

De fame verò tractatio propoſitionibus quibuſdam abſoluetur. Prima, ad famem quinque concurrunt ſymptomata lib. primo de cauſ. ſympt. non, quod vulgò citant, quinque motus. Primum, extima membrorum inanitio. Secundũ, naturalis tractus membrorum ab hepate, hepatis à ventriculi ore, videlicet maxima: nam quod eiuſmodi tractus, licèt minor, terminetùr ad totũ ventriculum & inteſtina, dixit lib. 9. de vſu part. Tertium, eſt diuulſio in ore ventriculi ex vaſorum actione. Quartum, ſenſus eius diuulſionis. Quintum, poſtremumq́ue, animalis appetentia qua cibus expetitur exterior. Ex his quinque primum ineſt animalibus, quatenus ex calido humido conſtant, ex vi ſcilicet elementali. Secundum & tertium ex vi vegetabili, quatenus animata ſunt. Itaque ad inſtar plantarum ſemper ſunt in opere. Quartum verò & quintum inſunt illis, vt animalia ſunt ſenſus participia: nam appetentia illa poſtrema cibi externi cùm ſequatur ſenſationem ſuctionis, animalis operatio eſt toto genere diſtans ab appetentia illa priore loco numerata naturali functione. Ideò autem eguerunt animalia duplici hac ſupra plantas actione, quia alimentum diſtans requirunt, non paratum ſemper & proximum in plantarum ſimilitudinem: quare inſtinctu naturæ planta tota ex radicis fibris trahit, membra verò animalis vim trahendi vniuerſam in ventriculum conuertunt: à quo meſeraicis vaſis inſtar fibrarum multiplicibus ſugunt. Sequitur ſolutio ventriculi, cùm vaſa non reperientia alimentum in ventriculo vnde trahant, conuertuntur ad ventriculi ipſius humidum exhauriendum. Cùm autem rurſum alimenta ſumuntur, conuertuntur (ait Galenus) venæ ad alimenta, ex quibus ſugunt. Ventriculus autem ex ipſis tantum trahit, quantum anteà venæ ab ipſo traxerant. [*ex ipſis*] videlicet alimentis, non quod quidam prauè interpretantur, ex ipſis vaſis. Addit Galenus, ex his quinque ſymptomatis quartum eſſe famem: quod tamen à multis non recipitur, opinantibus famem eſſe poſtremam illam appetentiam cibi externi, in cuius teſtimoniũ citant Ariſtotelẽ definientem famem, quod ſit appetitus calidi ſicci; ſitim verò appetitum frigidi humidi. Verùm licèt controuerſia, poſtquàm de numero rerum conſtat, iam ſit de nomine; ſi modò conſeruatur vulgaris verborum ſignificatio, fames eſt ſenſatio ſuctionis quarto loco numerata. Nam torqueri nos dicimus fame, & famẽ rem eſſe moleſtiſſimam, & quoſdã periiſſe fame, quæ omnia falſa ſunt, ſi fames importat appetentiam, vel ingeſtionẽ externi cibi.

[Margin notes: De fame propoſitio prima. — Cap. 7. — Cap. 11. — Libr. 1. de cauſ. ſymp. 7. — Libr. 2. de anima. cap. 3.]

Propositio ſecunda: Quæ ſit famis coniuncta & ſine medio cauſa, litigant. Multi referunt ad frigiditatem melancholiæ tranſmiſſæ ad ventriculum famis excitandæ gratia: qui alibi ſufficienter refelluntur. Nam (vt & hìc breui referatur) ſi intelligunt melancholicam fæcem, quæ perpetuò à ſplene ad ventriculum eructatur: cùm illa perpetuò & æqualiter mandetur in modum reliquorum excrementorum, non poteſt per certa ſpacia famem inducere. Si verò ſignificant ſuccum melancholicum, quem fameſcens ventriculus ex vicinis vaſis rapit, nec ille poteſt famem efficere. Nam priùs eſt ventriculum fameſcere, quàm repleri prauis illis ichoribus. Imò, poſteaquàm illos recepit, ceſſat fames, quod experiuntur hi qui impranſi prætereunt aſſuetam cibationis horam. Alij cauſam opinantur motum partium ventriculi diuulſarum: is enim motus, ſeu ſenſile commune ſentitur ad proprij ſenſilis perceptionem. Neque obſtat, quòd fameſcentes non percipiunt certam aliquam in ventriculo qualitatem, cuius gratia motum dignoſcant. Nam in eo qui à longè videtur, quandoque diſcernit viſus motum, non diſiudicans certum aliquem colorem; licèt motus non niſi interceſſu coloris ſentiatur. Nec nos moueat, quod ſentitur in fame dolor, & tamen non interuenit in particulis ventriculi motis qualitas prima ſua vehementia dolorifica. Quia licèt commune ſenſibile non percipiatur citra interuentum & perceptionem ſenſibilis proprij, quòd tamen cum moleſtia vel delicia percipiatur, non habet neceſſariò ex proprio ſenſibili. Fit enim ſæpè, vt figura aliqua præ turpitudine horrorem, & moleſtiam inducat intuenti, licèt figura non ſentiatur niſi ſub ratione colorati, qui tamen color non inducit horrorem. Sic licèt qualitas mouentis non inferat dolorem, & motus niſi gratia qualitatis primæ non ſentiatur, poteſt motus eſſe dolorificus,

[Margin notes: Propoſitio ſecunda. — Sententia prima. — Libr. 5. de loc. affect. — Secunda.]

Tertia. & molestè sentiri. Verùm relictis duabus explicatis soluẽdi rationibus, multo facilius & Galeno magis consentaneum est, asseuerare sensatum dolorificè à ventriculo famescente esse diuulsionem, vel solutionem ipsius à suctu vasorum. Nam famem Galenus definit, quòd sit sensus diuulsionis. & lib. 7. de placit. dixit cùm tactus sensus sit maximè corpulentus & terreus, terrei autem ad terreum primus occursus sit per acutum & obtusum, vtpotè contactus terreos molium suarum, posteriores per calidum & frigidum, aut per humidum & siccum: fit, vt ventriculus in fame molestè percipiat non frigiditatem, aut vllam ex primis qualitatibus, non motum, frictionem'ue partium suarum, vel vllum ex sensibilibus communibus: sed asperitatem, vel acutiem, aut solutionem, ex trahentibus violenter meseraicis. Vna enim oppositio ex iis quæ à tactu peculiariter agnoscuntur, est asperi & lenis, vel acuti & obtusi, ita vt asperitas affirmatione agnoscatur perforatione, rupturaque sensorij; planicies verò priuatione eius impressionis: sicut grauitas per depressionem, lenitas priuatione depressionis: & color immutatione sensorij, tenebræ priuatione. Causa autem remotior non proxima cogens meseraicas conuerti ad diuellendum, apud quosdam est defectus humidi substantifici ventriculi. Sed frustrà, quia in athleta, quamuis abundet ventriculus substantifico humido, deficiente intrò chylo, confestim insurgit fames; & in conualescente, cuius est ventriculus innato humido gracillimus, vbi cibis plenus est ventriculus, cessat ex toto fames. Est ergo causa cur vasa ad ventriculi humidum depascendum conuertantur, inopia humidi chylosi intra ventriculi inanitatem, à quo anteà sugebant.

Cap. 14.

Causa famis remotior.

Dubitatio. QVOD autem ex humidis ventriculi multis, famescentes meseraicæ trahunt? Sanè quod faciliùs cedit trahentibus, id est, quod apponitur. Deinde si cessat nouum alimentum, trahitur & id quod vnitur, tandem quod assimilatur.

Propositio tertia. PROPOSITIO tertia. Est'ne fames vel omnis, vel aliqua, naturalis affectus? Videntur enim illa duo repugnare naturali affectui; primùm, quòd intercedat in fame & siti perpetuò dolor, & ita symptoma præter naturam: alterum, quòd appetitur contrarium constitutioni præsenti. Nam sitiens excalfactus & aridus fertur in potum refrigerantem & humectantem. Solutio. Naturale multipliciter dicitur. Duo autem eius significata referuntur lib. de maras. naturale siquidem dicitur, quod sequitur ad opera naturæ, licèt non sit intentum, aut opus naturæ, quomodò senectus & mors in hoc significato naturalia conceduntur, non in altero. Alterum significatum est, quo naturale dicit operationem naturæ & à natura intentam. Ergo non solùm iuxta primam, sed & iuxta alteram verbi interpretationem, naturales affectiones sunt fames & sitis. Si enim natura non intenderet sponte sua molestiam illam, non muniret os ventriculi subiectum diuulsionis, tam multis neruis exactè sensuris diuulsionem etiam minimam. Nec ideò sequitur naturam in animali intendere malum & dolorem, quia intentat dolorem non tanquàm finem, sed tanquàm medium prohibens vehementius malum marcoris proprij. Quemadmodum enim in moribus etiam benignæ matres filios verberant, quo leuiore malo retrahant à maiore: ita natura ad speciei durationem genitalibus membris incidit ex retentò semine ingentem molestiam; vt ita excitaretur ad speciei durationem: ori verò ventriculi non minorem ex alimento deficiente, vt admoneretur alimenti necessariò pro vita sumendi, non nouercæ odio, sed matris amore. Est & aliud naturalis significatum, iuxta quod fames dicetur naturalis, quæ non pendet à causa aliqua præter naturam, sed à sola vasorum suctione. Iuxta quod aliqua fames est naturalis, de qua agimus: alia innaturalis, quæ oritur ab acida pituita, vel ab immodica ventriculi frigiditate, vel ab alimentis mordentibus, quæ omnia similiter suctioni vasorum imprimunt, vt delusa facultas consimiliter feratur in cibos.

Cap. 2.

Propositio quarta. PROPOSITIO quarta: Cur non sentitur fames in membris, sed in solo ventriculo; siquidem in membris sunt causæ famis, defectus alimenti sentiendus, & facultas sensura? Causa est: non adest in membris solutio cum dolore sentienda. Cùm enim trahentibus membris facilè concedant vasa, vasis hepar, hepati ventriculus; non sequitur solutio in aliquo horum, sed in solo postremo ventriculo, cui non concedit vlterius membrum. Accedit, quòd vis sentiens non similiter est in membris, vt in ventriculo.

Obiectio. Cur ergo si non sentitur dolor nisi in termino meseraicarum, cessant autẽ multo plures

ad

ad fundum ventriculi, & inteſtina, quàm ad os eius, in ore percipitur fames & roſio? Quia trahendi ductus ille in ſolo ore terminatur; nam inteſtinis concedit etiam fundus ventriculi, fundo os, ori nihil. Prætereà non eſt ſenſus acrimonia in illis, qualis in ore ventriculi. Quomodò ergo fameſcunt embrya, ſi non trahunt à vẽtriculo? prorſus non magis fameſcunt quàm reliquæ matris partes. Similiter enim reliquis membris trahit embryum à vaſis matris, & per vaſa ab hepate, & ventriculo materno: quare ipſum in ſe verè non fameſcit, ſicut nec reliqua membra materna. *Obiectio.*

PROPOSITIO quinta: Quomodò definitur Ariſtoteli 2. de Anima, fames appetitus calidi ſicci, cùm non ſit appetitus, ſed dolor præcedens appetitum, ſicut diſtat morbus à medicamenti inquiſitione? Præterea non ſemper fertur ad calidum ſiccum, imò per æſtatem & febres magis fertur in frigidum humidum? Quomodò item recipietur Galeni dictum lib. de Inæquali intemp. famem fieri ex aucta humiditate, ſitim verò ex ſiccitate? Primum enim non conuenit, vt cauſa & ſenſatum in fame ſit diuulſio, quod hîc aſſerimus, & humiditas quod illic. Præterea humiditas aut non gignit dolorem, aut imbecillimum, & vix ſenſilem, ſicut & ſiccitas; ſed fames & ſitis ad interitum vſque cruciant: non naſcuntur ergo ex paſſiuis qualitatibus. Sed ſoluuntur; nam datur ea finitio per cauſam finalem: eſt enim fames dolor conceſſus animanti ad quærendum externum alimentum. Ad alterum, putant famem compoſitum eſſe appetitum ex naturali & animali, in qua tamen compoſitione ſuperat naturalis: ſitim ſimiliter, in qua tamen compoſitione ſuperat animalis naturalem. In fame ergo, quatenus eſt naturalis appetitus, ſolùm quæritur reſtaurans; quatenus animalis, calidum quæritur, & ſiccum: ſic in ſiti quatenus eſt naturalis, res quæritur; quatenus animalis, frigidum & humidum. Sed ſunt fictitia, quia appetitus naturalis ventriculi ad alimentum non eſt aliud quàm tractus alimenti, & perpetuò operatur præſente obiecto: appetitus verò animalis fertur in cibum multo magis abſentem quàm præſentem, & non perpetuò adeſt; ſed deficiente tantùm in ventriculo alimento, quare ex ambobus vnus appetitus conflari non poteſt. Ergo id quod per famem trahitur, ſi conferatur ad id quod per ſitim, meritò vocatur calidum & ſiccum, cùm ſit calidius & ſolidius multò potione. Ad ſententiam verò ex Galeno citatam, non memorat ibi Galenus veram famẽ in ventriculo ex ſolutione ortam, ſed moleſtiam in toto corpore perceptam ex alimenti inopia: Cùm enim in fame deficiat ſolidum rori commixtum, in ſiti verò ros ſolido infuſus, poteſt dici in fame abundare humiditatem; quia in ea permixtione abſumptum eſt ſolidũ, non roridum; in ſiti verò abundare ſiccum, quia defecit ſolus ros, non ſolidum: & exceſſus earum qualitatum, quamuis paſſiuarum, ſufficit inducendæ moleſtiæ illi membrorum, non cruciatui ventriculi ex vera fame ortum ducenti. *Propoſitio quinta.* *Cap. 3.* *Cap. 5.* *Solutio primi.* *Secundi.* *Tertij.*

DE SITI verò ſententiis ſequentibus abſoluetur tractatio. Prima: Vtiliſſimè prouiſum eſt à natura vt ineſſet membris duplex ad humidum appetitus, nullus ad tres reliquas qualitates; videlicet, quia vita prima eſt calidi in humido participatio, quare à primo ortu obtinuerunt viuentia ſingula calidi modum ſibi ſufficientẽ; ſolo ergo eguerunt ad durationem humido pingui, inflãmabilique: nam calidum augeri nõ oportuit, multo minus vtile eſt frigidum calidum perimens: ſiccum verò calorem ſuſtinere non poteſt, quod in cinere apparet; ſolum igitur ſupereſt humidum lentum calidi pabulum, quod fame expetitur. De reliquò verò humido potabili; cuius trahendi gratia ſitis cõceſſa eſt, non eſt æquè manifeſtus vſus. Galenus cum Hippocrate tribuunt vſum nõ alendi, quod conſtat, ſed deferendi humidum illud pingue, craſſumque per anguſta vaſa, & meatus ad omnia membra. Nec enim per tenuiſſimas & ſæpè obſtructas vias promptè diſtribui poterat alimenti verus ſuccus, qui craſſitie ſua immoratur, lentore verò meatibus hæret: quocirca potum vocarunt vehiculum alimenti. Eſt tamen inuenire duos alios vſus nec contẽnendos, nec dignitate illo inferiores: vnus, vt permixtione ſua remoretur velocem alentis humidi ex calido inflammationem, quem vſum præſtat cordi ceu vehemẽter calido vltra potum, aër; & oleo lucernæ, admixtum ſal. Dum enim nonnihil liquatur tenuis humiditas oleo permixta, facit, vt multo magis duret oleum, nec tam citò ardeat. Hac de cauſa ferè aquæ potores pinguiores ſunt & longæuiores, impinguat enim aqua & homines, & pecora: ideò admiſcent ſal pabulo ſaginãdis pecoribus. Eſt ille alter & præ- *De ſiti. Propoſitio prima.* *Libr. de mort. & vita.* *5. de vſu. 3.* *Tertia 1. doct. 3. cap. 4.*

ſtantiſſimus

ſtantiſſimus vſus,vt ea attenuatione veri ſucci eliciatur,& prematur nutritura humiditas ex alimento, exucceturque ex toto : id quod faciunt artifices in extrahendo oleo ab oliuis,dum ſacculos oliuis tritis plenos perfundunt aqua calente, & extrahendo ſucco amigdalarum & cuiuſuis alterius fructus. Premitur enim dentibus alimentum, mãdatur ad ventriculi ſacculum,perfunditur multa aqua,vt ita integer alimenti ſuccus exhauriatur; extracto ſucco quicquid terreum eſt per inteſtina deſcendit, ſuccus verò ad vaſa totius, potus ad veſicam delabitur : non ſecus quàm in oleo extrahendo, ſeorſum terreum linquitur,oleum innatat,armurca labitur. Ideò autem hîc aqua bibitur frigida,illic perfunditur calens,quia licèt frigida potetur,à ventris calore ſufficienter caleſcit. Quod autem inter treis vſus hîc poſtremus potiſſimus ſit, illud eſt argumentum ; quòd ab hepate ſtatim ſecedit à ſucco ſerũ,tanquàm peracto iam munere ſuo. Si enim deferendi ſucci gratia bibitur,quanto anguſtiora ſunt extrema primis vaſis,tanto magis oportebat ſubire extrema vaſa,quàm hepatis partes.

Propoſitio ſecunda.

PROPOSITIO ſecunda: Quomodò inuadit aliquando fames non præcedente ſiti dubitant.Si enim humidum roridum multo eſt illo altero tenuius ſubſtantifico,à caloris actione quomodò non citiùs diſſipatur? Non ſatiſfacit vulgaris ſolutio : cauſam eſſe copiam roridi, vnde licèt tenuius ſit, tardius accedit ad inopiam ſiticuloſam. Si enim ſunt quatuor roridi, vna ſubſtantifici humidi partes, citiùs deficiet vna quàm quatuor. Non ſatisfacit, inquam, quia vltra quàm quòd in membris non apparet ea quantitas roris ; ſi permiſceatur libra vna ſaccari quatuor aquę,citiùs tota aqua abſumitur quàm ſaccarum, ad ſenſum minuatur ; & tamen non eſt minor lentor & craſſities,imò maior humidi carnoſi quàm ſaccari ; nec minus tenue eſt humidum potabile quàm aqueum ſaccaro admixtum. Ergo ſitim non ingruere ante cibi ſumptionẽ,& à cibi ingeſto ſtatim inuadere tantam,vt oporteat frequenti potu reſpondere humidum,prolueréque ſolidum alimentum ingeſtum,cauſa potiſſima eſt natura,gnara non modò operis ſitiendi,ſed etiam vſus ab eo opere intenti. Cùm ergo tendat ſitis in ſubſidium cibi,meritò ad ingeſtum cibum inſurgit,non ante ; & pro alimenti modo. Delatio ſiquidẽ alimenti ſumpto tantùm cibo neceſſaria eſt. Nec ſecus alter vſus prohibendi feſtinã alentis humidi à calido inflammationem ; calidum enim ſumpto cibo augetur, deficiente ceſſat: quare aſſumpto cibo ſuccedit etiam illa potus neceſſitas. Tertius autem vſus exuccationis alimenti omnium maximè reſponſum habet cum ſumpto alimẽto.Sicut ergo vis pulſans,licèt ſenſu careat, non ſolùm nouit mouere arteriam , ſed & agnoſcit vſum eius motus, & pro variato vſu variè mouet,modò in ſanitate moderatè eleuans arteriam,modò per febrem impenſè & velociter diſtendens : ſic vis ventriculi appetens potum nouit vſus ſitis,& tunc eam mouet, imprimitque ventriculo cùm potionis vſus auctus eſt ex cibo ; tunc ceſſat cùm propter inediam non eſt illis vſibus locus. Altera cauſa; accedit exiccatio ventriculi à ſumpto alimento,aut laxatio ab inedia. Alimentum enim abſumit vẽtriculi rorem primùm mole ſua,deinde,ſi ita accidit, etiam qualitate ſiccante acri, vel auſtera,vel dulci, ſed facilè inflammabili.

Propoſitio tertia. *Cap.30.*

PROPOSITIO tertia : Quomodò primo ſimpl.aliqua ſitis ſedatur aceto, ſi eſt ſitis omnis appetitus humidi? Certè in ſiti ſemper expetitur actu humidum,potentia autem ſiccum quandoque magis ſedat ſitim,quando videlicet oritur à cauſa præter naturã, cui acetum opponitur,vt à pituita ſalſa. Appetitus enim ventriculi, cùm ratione careat, fertur in humidũ quoduis obuium, non potens diſcernere inſitas natiuaſque eius qualitates, quomodò ſiticuloſus quãdoque bibit vinum vetus,vel aquàm ſalſam,ex quibus magis ſitit : licèt ſæpè etiam ex experientia docta natura diſcernat,quomodò fugit acetum, expetit aquam.

Propoſitio quarta.

PROPOSITIO quarta : Quomodò quædam animalia calidiora minùs potant, vt aues potiſſimùm rapaces ? Arbitror ex naturæ inſtinctu, ne nimio potu graues ad volatum reddantur,parum potant. Subuenit autem natura illorum neceſſitati inuento alio prolixi pulmonis aëre ſuo refrigerantis ſubiectum os ventriculi, à quo ſolo ſepto membranoſo interſtinguitur.Pectus enim in aquatilibus breuiſſimum eſt, cùm cor ſolum citra pulmones contineat : in pedeſtribus ferè par inferiori ventri naturalium : in auibus multo prolixius eſt,maximè parte antica,ob duas has neceſſitates ; vna,vt pulmo ventriculo

culo incubans suppleat potus inopiam; altera, vt prolixum & vnicum pectoris os firmum prestet fundamentum validis & magnis musculis alas moturis. Sicut enim in gressilibus amplissimi musculi sunt ad femora, quibus totum traducitur corpus, ita in volatilibus amplissimi ad alas, quanto scilicet motus volandi robustior est, & maiores vires requirit quàm gradiendi.

PROPOSITIO quinta: Quæ causa immediata est sitis, quæ videlicet illa sensatione in ventriculo sentitur? Quidam dicunt, sicut visus est lucis & tenebrarum, & auditus soni & silentij; ita tactus oris ventriculi est humidi roridi præsentis, & deficientis; in siti ergo sentitur defectus illius humidi. Sed non est recipiendum: quia priuationes à sensibus non percipiuntur necessariò, nec semper, cùm non sint obiecta imprimẽtia, sed à sensu accedente simul aduertentia animi libera. Ita enim percipimus auribus silentium, si iungitur vis animæ aduertens ad eliciendum eiusmodi iudicium, ex eo quòd sensorium est sanum, & tamen nil externum sentit. Secus multo est in siti: nam siticulosus velit nolit, sentit sitim, etiam si conetur non aduertere. Prætereà in siti adest dolor; ergo positiua causa doloris, solutio, vel qualitas prima. Oportet ergo sentiri vel siccitatem magnam in ore ventriculi, vel suctionem sui generis, quam natura dignoscit, separatque à suctione qua appetitur substantificum, non roridum. Sugit autem vel tractio vasorum à toto, vbi in toto deest humidũ illud, vel natura ipsa oris ventriculi sentiens alterutrum dictorum. Propositio quinta.

QVÆRENDVM iam de signis ventriculi sicci est, patent enim obiectionibus non paucis. Cur siccus ventriculus crebrò incidit in sitim? Manifesta ratio est, quia lapsus est sitis sicco ventriculo proportionalis; frequens est autem omnis proportionalis lapsus. Obiectio prima. Cur ergo multo potu grauatur, & ex eo fluctuationibus infestatur? Improportionalis lapsus (is est multus in sicco ventriculo potus) vt non facilè incidit; ita vbi inciderit, grauiter fertur & molestus est. Secunda. Cur læduntur sicci à potu, si commune est immoderãtiis natiuis omnibus gaudere contrariis moderato vsu? Quia multus potus non est moderatus vsus contrarij, sed immoderatus. Natiuæ autem intemperantiæ sicut modicis contrariis gaudent tanquàm à reducente: ita immodicis plurimùm offenduntur, tanquàm ab improportionali excessu ad interitum deducente. Tertia. *Suprà cap. 23.* Cur gaudent sicci ventriculi siccis alimentis? Quia natura indita est non solùm singulis speciebus appetentia sibi similium, piscibus aquæ, auibus aëris, sed & singulis intra quamuis speciem indiuiduis non modò temperatis, & moderatis, sed & intemperatis: Videlicet natiua cuique temperies, sua sanitas est, & incolumium operum principium; quapropter illam decuit vnumquodque tutari, qualis qualis fuerit. Cõseruatur autem similibus; indicio sunt pueri, qui cùm multo humido abundẽt magis quàm senes, plus tamen senibus appetitu feruntur in lac, fructus, & humida alimenta. Quarta. Sed si gaudent sicci secundùm ventrem siccis alimentis, cur crebrò sitiunt; potio enim crebrior & alimonia siccior mutuò pugnant? Causa varietatis manifesta est; gaudent & appetunt sicca alimenta paria naturæ suæ quandiu habent naturaliter; itaque cum voluptate animo obuersant arida edulia: at verò cùm iam inciderunt in sitim (incidunt autem crebrò ob innatum intemperamẽtum) non iam appetunt sicca edulia, sed humidam potionem. Quemadmodum enim (quod paulò pòst docebit) natiuæ intemperantiæ feruntur ad similia: ita ascititiæ & temporariæ ad opposita; siccitas autem sitientis extraria est, & ex tempore contracta intemperatura. Quinta. Sed oritur ex solutione dubitatio: Si natura duce appetiuit omnia similia natiuæ temperaturæ, quid opus est parte huius artis conseruante, quæ eiusmodi eligat talibus? Cui ita satisfaciendum est; non addimus artem hanc naturæ, quasi artis experti, sed tanquàm irrationali medicinæ rationẽm adiicimus, & naturæ defectus arte supplemus. Tota enim ratio conseruationis sanorum vno capite clauditur applicãdi similia: tota curationis in altera adhibendi contraria: quæ tamen ambo innata doctrina membra exequuntur expetentia naturalibus suis temperamentis similia, ascititiis verò & morbosis aduersa. Verùm sicut febriens sua sponte appetit frigidam febri contrariam, ita vt in eligenda qualitate offerendi ductore non egeat; eget tamen dirigente & moderante quantitatem & occasionem exhibendi, nam in tempore exhibita sanat, extra occasionem noxia est: sic in sanitate tuenda, licèt natura sufficiat eligendæ qualitati offerendorum, dum expetit similia; non tamen citra medici operam assequetur sumendorum quantitatem, & commo- Sexta.

ditatem temporis. Quare ficut morbi curatio, ita & fanitatis conferuatio pendet,& expectanda eft à natura initiante,fed multo magis à medico perficiente. Sed & illud dubitabile eft : Si eft fitis fami contraria, quod ex vtriufque finitionibus euidens eft, & ficcus ventriculus frequenter fitit, videtur humidum frequenter famefcere ex illo dialectico loco: Sicut contrarium in contrario,ita contrarium in contrario. Soluitur tamen: Non enim afferimus famem abfolutè fiti opponi,cùm ambo fint humidi appetentiæ,fames craffioris,fitis tenuioris; quæ tamen fi non in fe confiderentur,fed mutuò conferantur,fubeunt oppofitas rationes quibus alterum definitur appetitus calidi , ficcique; alterum frigidi,humidique: eò fit vt licèt ficcus ventriculus fiti obnoxius fit,humidus fame non promptè corripiatur,euenitque vt fimul vrgeatur quis & fame & fiti.

CAP. SEXAGESIMVM SECVNDVM.

Calidior verò natura ventriculus meliùs quidem concoquit,quàm appetat.Et multo magis quæcunque dura funt, & non facilè alterationem fufcipiunt. Nam quæ facilè alterantur, in ipfo corrumpuntur : gaudetque calidis cibis ac potibus, neque à frigidis vllam percipit noxam,fi modicè ipfis vtatur. Frigidus verò natura ventriculus ad appetendum quidem plurimùm viget, ad concoquendum minimè : tales præfertim cibos, qui frigidi funt, & non facilè alterationem fufcipiunt. Citò itaque in ipfo acefcunt,atque ideò acidis eructationibus talis ventriculus plurimùm abundat: & gaudet quidem frigidis, fed ab eorum vfu immodico offenditur. Ita & ea quæ extrinfecus frigida occurfant,nequit longiori tempore tolerare, quemadmodum neque calidus calida.

Requirit hic locus difputationem fequentium problematum trium : Prima,fit'ne coctio in calido ventriculo quàm in temperato auctior. Secunda,appetétia in frigido num excedat moderati appetentiam. Tertia, feratur'ne ventriculi appetentia in alimentum ceu in peculiarem nutritionem,an alia de caufa,vt corporis alitioni feruiat.

Calidus ventriculus an melius coquat.

DE PRIMO: Sit'ne coctio in calido ventriculo quàm in temperato auctior? Illud conftat calidum meliùs concoquere quàm appetat,fiquidem vt calor coctioni, ita frigus benefacit appetentiæ. Sed & illud multo eft verofimillimum,& antè demonftratis magis confequens,fi afferatur calidum etiam temperati coctioné vincere. Argumenta funt quod lib.de cauf.fympt. fcripfit Galenus ventriculi calorem, quandiu non adurit ob exceffum alimenta,promouere coctionem potiffimùm durorum eduliorum; fæpe autem calor ita excedit mediocritatem,vt non accedat ad vrenda alimenta. Alterum eft, cum vna quæuis naturalium facultatum vni magis temperaméto quàm aliis addicta fit,temperamentúque ad coctioné faciens calidú,ad appetentiá fit frigidú: efficitur vt temperatum, quod neutra excedit, in neutro opere emineat, fed vt appetitus in frigido excedit, ita in calido coctio: maximè (quod dictú eft) fi dura fuerint cóficienda,& caloris augmétum,non qualitate & morfu,fed copia & mole æftimetur; nam talis ad naturales omneis functiones inftrumentum eft longè accommodatiffimum. Quod autem lib. de temp. fcriptum eft [*Si bene coquit ventriculus,temperatus eft; fi malè, intemperatus: per calorem quidem fi ructus edit nidorofos, per frigus fi acidos.*] de exceffu caloris non quouis, fed vehementi & adurente dictum effe intelligatur; is enim folus ructus exhalat nidorofos.

Libr. 3. cap. 3.

Libr. 2. cap. 13.

Frigidus ventriculus an meliùs appetat.

QVÆ VERÒ fecundo loco inducta quæftio eft, iuxta dictam rationem explicatam determinationem habet. Pari enim ratione & calidus ventriculus in coquendo fuperat moderatum ; & frigidus in appetendo. Cuius illud eft apertum teftimonium : temperatus ventriculus,vbi accedente hyemali aëre refrigeratur,fecundùm fuperiorem partem, cui appetentia ineft,non minuitur,fed roboratur, increfcitque fupra autumnum fames. Neque verò ex eo colligitur frigus effétia fua,& per fe ingredi naturales functiones,quod perpetuò reiicimus.Nec enim ita frigus appetentiæ,vt calor eft coctionis inftrumétum : fed calor verè inftrumenti vice facultati coquenti obfequitur, frigus verò alia ratione ob intercedentem diuulfionem. Quia enim frigus denfat, & cogit partes ventriculi, quod autem induruit à diuellente rumpitur,dum vim patitur & fugitur; efficitur vt fuctio vaforum in frigido ventriculo etiam par cum maiore moleftia & dolore percipiatur; ea autem mo-

3. de cauf. fymp. cap. 3

tem molestia, aucta appetentia est. Ex quo intelligitur non esse appetentis facultatis ministram frigiditatem & agentem, sed præparare tantùm os ventriculi sensuræ facultati. Nec sequitur etiam ad explicatam sententiam senes magis iuuenibus appetere, quanto frigidiore constant ventriculo. Cùm enim ex quinque symptomatis in fame coëuntibus, reliqua omnia in sene labefactent appetentiam; vna tantùm frigiditas excitet: vincitur vna illa à pluribus oppositis causis, ita vt senes languidiùs multo iunioribus famescant. Siue enim consideretur inanitio membrorum, in frigido sicco habitu minima famem minuit, sicut in exercitatis plurima auget: siue spectetur vasorum suctus, indeficientibus per ætatem viribus languidus est, sicut in athletico habitu vehemens. Sola diuulsio ob frigiditatem ventriculi potest in sene concedi violentior. Nam sensus suctionis ob sensuum hebetudinem inclinantibus languidus est, & appetitus ipse animalis postremum omnium ob sedatas animi affectiones blandus, qui in pueris nimius & impotens est.

SED residua est illa adhuc dubitatio: Quomodò constabit Auicenæ consilium vt omnes qui rationem habent tuendæ valetudinis non edant vsque ad integram appetentiæ expletionem, si temperatus tantum appetit quantum conficere potest, calidus verò minus quàm conficiat coquendo, quòd si offertur minus alimenti quàm pro caloris copia corpus absumitur. Distinguendam esse arbitror appetentiam. Est enim quædam naturalis, & vera, solam habens naturalem ex diuulsione ventriculi originem, alia ficta voluptuosaque ex recordatione anteactæ voluptatis. Prior appetitus tam ad cibos quàm ad venerea etiam continētibus communis est; posterior solis pueris, & intemperantibus viris. Iuxta priorem, quam solam respexit Galenus, temperato quantum appetit offerendum est, frigido minus, calido plus quàm appetat. Iuxta posteriorem autem, quam Auicena considerauit, omnibus minus quàm pro desiderio. Fit enim ex varietate & lautitia ciborum vt plerique omnes homines voluptatum œstro rapiantur, & plus quàm pro naturali fame cibis se ingurgitent, cruditatum & morborum seminariis: idcircò salubri consilio admonemur à mensa surgere cum famis reliquiis. Dubitatio. *Tertia 1. doct. 2. cap. 7. Infrà cap. 85. 1. Apho. 15*

DE TERTIO verò proposito, Alatur'ne ventriculus chylo ex ingesto alimento, an magis expectet sanguificationem in carnis similitudinem. Inter varias opinantium ambiguitates, certum est Galenum opinari ex solo chylo ali non modò ventriculum, sed & plurima naturalium organorum; hepar ex sanguine; carnem cum reliqua corporis mole ex rore, cui materiam præstitit sanguis; non solùm autem, sed & est ea opinio multo sensui manifestior, rationique consentiens magis. Sensisse enim ita Galenum apertius est, quàm vt debeat multis ostendi: multis enim locis scribit non aliter ventrem trahere chylum quàm caro sanguinem, testes semen, lac vbera; tractum autem chylum suis membranis apponere, vnire, assimilare non secus quàm illa in proprias materias treis illas nutritionis partes exercent, vt nullus sit locus fingendo in breuissima pagina æquiuocationem vnionis & assimilationis, præterquàm quòd nomina ipsa vnio & assimilatio etiam infanti homini significationem alterationis solius citra alitionem non admittunt. Addit ventriculum sibi trahere soli alendo, per accidens autem residuum corpori alendo sufficere. Prætereà per longa quædam interualla negato externo alimento præstari ventriculo ab hepate, sufficitque ad alendum sanguinem; cùm toto residuo tempore à ventriculo feratur ad hepar, non è diuerso. Sed præstat rationibus stabilire, firmareque placitum. A' porta feruntur innumera ad ventriculum, & intestina vasa, perreptantia mesenteria & omentum, deducentia elaboratum in ventriculo chylum ad hepatis officinam; nullam autem à caua vena. Aluntur igitur naturalia organa non sanguine in hepate concocto, sed chylo. Quòd enim vniuersa illa vasa ad portas terminata vnum habeant deducendi chyli munus, nullum autem reducendi sanguinem ad organa primæ coctionis, ductus ipse vasorum & formatio docent. Recta enim deferuntur omnia, hiantque ad intestina non permeantia intestinorum longitudinem, paucissima ad superiorem ventriculi partem, plura ad inferiorem, plurima ad intestina, eadē omnia in plantatione, eodem succo plena chyloso, sed subrubro. Oportebat autem, si afferunt aliquæ ex hepate sanguinem in ventris alitionem, expandi per alenda membra, non hiare ad primum membri contactum; continere prætereà succum crassiorem rubi- Ventriculus an chylo alatur. Ratio prima *2. Apho. 18 3. facult. natur. 13. 6. de placit. 14. 5. Aph. 39. Libr. de motib. liquid. 11. 9. compos. secundùm locos 2.* Secunda. Tertia. Quarta.

cundiorem, magiſque concoctum; explantari verò non à porta, vbi nec coctus, nec defæcatus ſanguis continetur, ſed à caua. Quòd autem inſertantur vaſa hæc vniuerſa non perforantia ventriculum, & inteſtina ad internam vſque inanitatem, ſed in extimam membranam ceſſantia, quod doctis quibuſdam admirationem parit, artificium eſt naturæ frequens, vbicunque cupit materiam allicere tenuiorem, purioremque, vt per membri meatus, vel membranarum, non per vaſa patentia ſuctio peragatur; id quod in hepate facit tranſcolando ſanguini; & in vteri alimento ad vbera deducendo; in teſtibus, in cerebro, in inteſtinis & vētriculi chylo per vaſa hauriendo. Ex diſſectione itaque & conſpectu in hunc modum confirmari ſententia poteſt, ex alendorum verò ſubſtantia ſic.

Quinta. Viſcera illa ignobiliora ſunt & multo vitioſiore ſucco conſtant, quàm caro. Vero ſimile itaque eſt ali illa paulò impuriore & minùs cocto alimēto; maximè cùm prima illa fruantur alimenti totius parte ſelectiſſima & defæcatiſſima. Deeſt ergo illius alimento integra in hepate ſanguificatio; nam primam habet abſolutiſſimam in ventriculi inanitate, & tertiam in poris; ſecundam verò parùm abſolutam in vaſis vi ab iecinore mutuata, qua rubefaciunt magis quàm coquant & incraſſent chylum, & in verum commutēt ſanguinem.

Sexta. Ex chylo verò ipſo alente, ſic ratio petenda eſt: Multa edulia ſunt quæ alunt cruda corpus, alunt & cocta, licèt per externam coctionem familiariora reddātur, & alendo aptiora. Sic infuſa per ſedem, licèt non plenè in chylum verſa, vtpotè ad ventriculum non accedentia, ſed in ſolis inteſtinis vi mutuata à ventriculo, ſpeciem quandā chyli aſſecuta. Sic ſi Galeno creditur, & oculis, arteriæ internis oſculis multæ ad ventriculum & inteſtina hiantes inter diſtendendum, rapiunt partem chyli tenuem ad ſanguinis arterialis & ſpirituum alitionem; licèt nondum ſit chylus ille aſſecutus ab hepate profectam mutationem, qua in venalem tranſierit ſanguinem. Sic è contrario lac maternum poſt treis coctiones ab infante ſuctum, antequàm alat, experitur tres alias in infante coctiones. Cur ergo mirabimur, ſi prima hæc coctionis organa, vilia alioquin, nec boni ſucci membra ex alimento viuant, in quo coctiones duæ pleniſſimæ, ſanguificatio verò ſola non integra præceſſerint; ob eam neceſſitatem, quòd non facilè poterat commeatus à caua ad illa organa parari, & duplex vaſorum numerus per ventris ſpatium periculoſiſſimam delationem obtinebat, aliorum deferentium chylum, aliorum deducentium ſanguinem. Eò vel maximè, quòd membra hæc alba ſunt, & multa animalia, vtpotè exanguia ex ſucco non ſanguineo alantur; quid ergo impedit quominùs etiam ſanguineorū exangues partes ſucco non ſanguificato nutriantur? Et ſi plus eſt in ſubſtantia ipſa & mixtione diſcriminis inter fructum & gallinam, quàm inter chylum ex gallina progenitum & ſanguinem ex eadem gallina; aluntur autem partes & ex gallina & ex fructu eædem; cur non magis variæ partes in corpore alentur, priora illa organa ex chylo, hepar ex ſanguine, moles corporis ex rore eiuſdem edulij? Hæc ſatis poſſunt perſuadere quantum coniicio.

3. natur. facult. vlt.

Expenditur Galeni ratio. Celebris enim illa Galeni ratio minus poteſt: Ventriculus, ait, non trahit fruſtrà alimentum, non in gratiam corporis inſtar ratione præditi animalis: ergo in ſui alimentum. Nec excogitari poteſt, quòd licèt trahat in ſuam alimoniam, remittit tamen ſuum etiam chylum hepati, vt inde percocto alatur; nam id etiam munus eſt animalis perſpicientis aliunde expectandam eſſe exactam proprij alimenti confectionem, & ſpernentis paratum, promptumque ſpe melioris recuperandi. Alitur ergo attracto alimento quàm primum ſibi ſimile reddiderit, non ſecus quàm teſtes ſemen ſibi conficiunt, vbera verò lac, licèt ex ſuperfluo pulſoque in vterum ſemine fœtui materia, ex abundanti vero lacte alitio conſequatur. Hæc Galenus. Patitur tamen inſtantias hæc ratio: nam quemadmodum veſica fellea trahit per vaſa alimentum ſanguineum, & vterus ſimiliter, verùm alia quadam facultate trahunt, & ſuo tempore pellunt; veſica quidem fellea bilem, vterus verò ſemen, non iam nutritionis gratia, ſed ob familiaritatem quandā proprietatis: ita de ventriculo ſentire nullum abſurdum eſt, vt intelligatur trahere ab hepate proprium alimentum, ab ore verò non in alimentum, ſed ob alium quendam conſenſum certis temporibus & trahere, & pellere alimenta. Altera inſtantia commodè & conſentaneè illud ſentiri poteſt, cùm non ferat moleſtiam diuulſionis ventriculus, edoctus & à natura & ab experimento ceſſare eam ſumpto cibo, non quocunque, ſed occupante vniuerſam ventriculi amplitudinem; ita vt à nulla meſeraicarum vexetur, ſtimuleturque

Locis citatis.

turque, ob eam molestiam tuendam appetit externum cibum, non aliter quàm pruriens membrum scalpellationem, & retentum semen veneream mixtionem, petentibus singulis membris dolorum suorum explorata remedia. Sed neque illud ineptè dici posse videtur, naturales facultates, quod attinet ad propriam agnitionem, nec sui gratia ferri, nec aliorum, vtpotè in totum finis ignara: si tamen consideretur creantis naturæ industria, multa naturalium in alienos vsus expendunt operas suas citra vllum suum emolumentum, cum damno etiam nonnunquàm; nisi fortè videntur matres dum sibi non parcunt in liberorum salutem, & vterus dum disrumpitur præ fœtus exclusione, septum dum naturali instinctu in cordis refrigerium perpetuò agitatur, pectus verò per tussim in pulmonis subsidium, palpebræ oculorum; non aliorum, sed sui tantùm gratia operari. Quid ergo obstat quominùs de ventriculi fame & pastu idem credamus quod de matribus, quæ non ratione, sed naturali velint nolint facultate, non sibi, sed fœtuum alendorum vsui & alitioni vndique victum conquirunt. Ergo probabilis est tantùm Galeni ratio, non vltrà progreditur. Stat tamen constans, firmaque sententia superioribus inducta testimoniis, vt recipiendum non sit inuentum vel Zoaris cum Auerro, opinantium partem superiorem ventriculi chylo ali, inferiorem carnosam sanguine. Delusi enim sunt ex auium ventriculis, cùm in nostris ima pars non modò non sit carnosa, sed euadat etiam tenuior superiore: vel Auicenæ magis coniectantis exteriorem sanguine, interiorem verò chylo ali; communicant enim ambæ membranæ, vt in natura, sic in vasis: vel Galeni asserentis iuuari etiam ventriculi alitionem ex vasis omenti, quæ à vena caua exorta omento inseruntur, & ab omento in ventriculum. Constat enim dissectione nullum vas à caua demandari vel omento, vel organo cuipiam primæ coctionis. Num verò famis tempore deficiente externo alimento remeet ab hepate benignus, purus, vtilisque sanguis, quod Auicena cum Galeno scripsit; an magis, quod iidem authores alibi tradiderunt, vitiosus corruptusque, dubitabile est: videnturque ita conciliandi loci, vt priores agant de hepate sanguine refecto; posteriores, vbi copia in iecore minor est quàm vt probum concedat, sed ichores solos & excrementa.

Zoar lib.2. tr.2.primo.
Auic. prima 1. doct. 5.cap.2.
13.tertij. cap.1.
4. de vsu part.19.
Auic.13. tertij, 1. & tertia, 1. doct.2.7.
Galen.4.de vsu 19. & 3.natur.13

Ad obiecta. Ad primum.

Nunc quibus aduersarij rationibus partes suas tueantur, spectandum est. Apud Galenum, inquiunt, huius authorem fautoremque sententiæ, chylus vẽtriculo apponitur in vaporis modũ ἀτμωδῶς. quo verbo & peculiari determinatione quid aliud voluit quàm separate hanc à vera nutritione, vt intelligatur hæc instar vaporis & apponi & dissipari; illam verò crassitie sua ita apponi, vt hærendo alat. Indignus profectò viris doctis lapsus, & indecens interpretatio: quomodò enim non animaduertunt ab eodem authore eadem ipsa non solùm determinatione, sed & aduerbio seruatis, renum nutritionem explicari; & seorsum pulmonis, & alibi vniuersim omnis in corpore nutritionis. Neque audiunt illum interpretantem euaporationem, quòd sit accessio ad membra attenuati alimenti. Volens enim significare sparsionem attenuati ad partes alimenti, non habuit quo commodiùs rem aperiret, quàm si ita pronunciaret, euaporatione ad membra accedere alimentum. Cùm ergo vna eademque formula proponat ventriculi ex chylo, membrorum ex sanguine alitionem, intelligitur mentem authoris verè à nobis explicatam esse.

Libr.5. de vsu cap.6. & libr.6. cap.10. 3. de caus. sympt.3.& lib.1. de semine.8.

Ad secundũ.

Minus mouet, quòd adiiciunt ventriculum non gigni ex chylo, quapropter ex chylo ali non posse, cùm sit nutritio absumptæ partis regeneratio. Nam vnitas materiæ in generatione & nutritione perficitur, multa similitudine substantiæ, non exacta vnitate temperamentum. Nec enim ossa ex medulla, nec cutis ex glutine, nec nerui ex mucco, à quibus aluntur primam generationem obtinuerunt, sed ex similibus substantiis. Et cùm omnia membra humana vna forma donentur, varia tamen inter se constant temperatura; nec ex vno alimento, sed admodùm distantibus, & primùm prodierunt, & etiamnum modò nutriuntur.

1.de semine 26.

Ad tertium.

Qua de causa etiam euertitur illa eorum ratio, quòd vni formæ vna debeatur materia; nempe sanguis.

Ad quartum

Addunt locum ex lib. de temperamentis docente Galeno, id quod nutrit oportere vt pertranseat coctiones treis. Sed idem Galenus paulò antè explicauit agere se de carnis nutritione, & corporis molis, non de organis primæ coctionis, de quibus in hoc loco sermo est. Quid, quòd etiã hæc non antè aluntur quàm in ventriculo in depuratissimum chylum conuertatur alimentum, & in vasa traductum in aliquam rudem sanguinis speciem, tandem intra poros suos postremam & tertiam elaborationem

Li3.cap.1.

borationem ſit aſſecutum, ita vt hîc etiam trina coctio non deſideretur. Quãtum enim perfectionis deeſt ſecundæ, refici compenſarique videtur, ſelectu chyli, quem primum ex vniuerſo alimento ſibi deligunt hæc organa puriſſimum. Obiiciunt prætereà, quod è ventriculi vlcere prodit, euomiturque ſanguis; quaſi non in vaſis omnibus meſeraicis, quæ etiam ventriculum perreptant, rubens ſuccus contineatur: maximè cùm ad dolentem ex vlcere locum ab hepate, & à toto corpore ſanguis natura confluat. Si verò etiam apponunt rubentes illas maculas, quibus interna non ſolùm extima ventriculi membrana ſparſim inſignitur, quaſi durare nequeant niſi ſanguine alantur, oſtendunt immemores ſe eſſe nutritionis vueæ inter oculi membranas. Cùm enim multis ſit variegata coloribus, ex vno ſanguine ita alitur, vt per opus aſſimilationis, poſtremam nutritionis partem vertatur non ſolùm in temperamentũ, ſed & in colorem partis alendæ.

Ad quintum

Ad ſextum.

Ad ſeptimũ. *Cap. 5.*

Tandem locum obiectant ex lib. de different. ſympt. vbi agnoſcit ventriculi facultatum naturalium ſymptomata, quædam vt eſt coctionis totius corporis organum, & alia longè varia facultatum ſuarum ſimiliter naturalium, vt pars eſt nutriri poſtulans: quæ verba ſignificant alias eſſe eius, vt chylificatorium potentias, alias vt ſingularis pars alenda: quòd ſi aliæ ſunt, trahet pro toto alimentum, pro ſe verò ex hepate ſanguinem. Non tamen conuincit ille locus quod conantur. Non ſecus enim euenit in opere facultatum in ventriculo naturalium, quàm in oſſis alitione, teſtium, vberum: Os vna tantùm tractrice facultate præditum eſt, alia retentrice, coctrice alia, & vltima expultrice: verùm ſuis illis facultatibus operatur, modò in alimentum in cauitate contentum, modò in attractum inſertumque meatibus, ita vt quandoque deficiat, aut labatur in hac, non in illa coctione, vel tractu. Ex quo tamen non conficias varias obtinere os attractrices, aut coctrices. Sic teſtes ſui alendi tantùm gratia ſimplicibus facultatibus quatuor donantur, ex quibus vna quæuis aliquid operatur in ſanguinem adhuc in vaſis comprehenſum, aliquid in admiſſum iam ad teſtium inania. Sic mamillæ, ſic ventriculus. Quo ergo indicio colligetur diſtinctas eſſe non vnicas membri innatas facultates? Scilicet ex varietate obiecti, & finis. Vterus trahit ſemen in fœtus formationem, trahit & ſanguinem in propriam alitionem. Duplicem ergo tractricem habet, ideò & duplicem coctricem & reliquas naturales facultates. Veſica fellea ſugit bilem expurgando ſanguini, ſugit & ſanguinem ſe ipſam alentem. Duplicem igitur habet trahendi facultatem. Quæ quàm non conueniant organis primæ coctionis ex dictis apertum eſt; quominùs recipiendi ſunt qui ventriculi facultates recenſent naturales binas, communes alias in totius miniſterium, proprias alias in ſuum.

Malæ verò temperaturæ, quæ morbi ratione ventriculum occupant, hoc differunt ab his quæ naturales exiſtunt: quoniam contraria, non autem ſimilia appetunt, quemadmodum naturales. Malæ autem temperaturæ in ventriculo coniugatæ ex compoſitione ſimplicium cognoſcuntur. Oportet autem eas quæ iam ſunt dictæ, diligenter aduertere, eaſdem ab his quæ dicentur diſtinguentes. Non enim ſolum ventriculus ſitibundos & minimè ſitientes facit, & frigidi calidíue potiùs appetentes, ſed ea quoque viſcera quæ in thorace ſunt, vt cor, & pulmo.

Binas determinationes addit ſignis dictis, quod in aliorum membrorum indiciis ſimiliter fecit. Prima, dictum eſt calidum ventriculum calidis gaudere, ſiccum ſiccis: intelgendum eſſe monet de naturalibus temperamentis: nam morboſa magis gaudent contrariis. Secunda, dictum eſt ſitim frequentem ſignificare naturam ventriculi ſiccam: ſubaudiendum eſt tamen, modò non ſuccedat ſitis ad aliquod vicinum ſiccans, qualia frequenter ſunt cor, vel pulmo. De contextu quidem ſatis. Sed non implemus interpretis partes, niſi vtriuſque inquiratur & veritas & cauſa. Primùm, cur appetitus naturalis feratur ad ſimilia; contrà aſcititius: alterũ, num ſitis omnis arguat ventriculi ſiccitatẽ.

Cur naturalis appetitus fertur in ſimilia.

De primo. Inditus eſt rebus omnibus appetitus & communiſſimus, & naturaliſſimus conſtitutionis ſuæ conſeruandæ gratia, quo vel ad ſe trahunt ſimilia, vel ipſa feruntur ad ſimilia, ſi trahere non poſſint. Hinc eſt motus ille elementorum, ſimul & mixtorum

xtorum ad loca ſibi ſimilia; eò quòd ad ſe loca ipſa allicere nequibant. Hinc tam multæ rerum proprietates quæ ſibi familiaria ſimiliaque ad ſe trahunt, contraria verò fugiunt. Hinc etiam in animatis omnibus deſiderium ſimilis alimenti, & loci, vt piſces humidi aqua gaudeant; aues aëreæ aëre; pedeſtria magis terrea terra ipſa. Hinc etiam fit, vt indiuidua etiam vnius ſpeciei ferantur in ea toti ſpeciei accommoda, quæ eundem habent temperamenti lapſum, & calidus homo vel ventriculus calidis gaudeat; frigidus frigidis: nec ea appetitio ſimilium in natiuis ſolùm temperaturis & conſtitutionibus locum habet, ſed & in his quæ licet ex tempore contractæ, abierunt tamen per diuturnitatem & fixionem in conſuetudinem habitumque, ita vt illis exui nec velint, nec tolerent. Hoc ſignificauit aduerſus Empedoclem Ariſtoteles lib. de reſpiratione, aſſerens naturas *Ad finem.* rerum ſimilibus conſeruari: habitus verò in materia contractos, id eſt, aſcititia, non facta temperamenta, magis contrariis gaudere. Variæ huius appetitionis in his duobus temperamentis cauſa deſumitur, & à fine, & à priore. A' fine; cùm enim naturalia & conſuetudine ipſa in naturam verſa, vtilia ſunt; innaturalia verò & diſſueta noxia: meritò indidit natura principium illius conſeruandi, proſecutionem vtique ſimilium, & huius expungendi tractum contrarij, ex quo in abiiciendo iuuetur. A' priore verò ſic; vbi temperamentum factum eſt, vnicum tantùm eſt, quod vniuerſas partes paſſi occupat; vnum ergo tantùm quæret cui iungatur, cuius commercio roboretur & duret. Vbi verò intemperies adeſt fiens, cùm ea non occupet vniuerſas paſſi partes, ſed ſeruetur in imis ſolidis, quòd adhuc alia validior priſtina, & magis formæ conueniens; non potuit forma in ea temperamentorum mixtione & pugnantia, non hærere magis natiuo illi & fixo. cuius tuendi gratia quærit in ſubſidium expugnationemque aduentitij, pugnantes aduentitio materias remediorum, quorum adminiculo aduentitia temperies deficiat, pereatque. Nunc ad dictorum firmitatem ſoluendæ aduerſæ obiectiones ſunt. Si *Ad obiecta.* enim ventriculus appetit perpetuò ſibi ſimilia, nempe calidus calida; fieri autem poteſt *Ad primum.* vt coëat cum calido ventriculo frigidum corpus; appetetur ergo natiuo corporum temperamento oppoſitum, in quo maius damnum vertitur quàm ſit emolumenti in ventriculo conſeruando. Cui ita ſatisfactum iri volumus. Si vnum eſt ventriculi & vaſorum temperamentum, appetitus vtrique reſpondet, quod Galenus docuit; ſin autem pu- *Libr. 1. de* gnant, non potuit natura indere ventriculo maiorem prouidentiam alieni tutandi, quàm *cauſ. ſymp.* proprij temperamenti. Prouidit autem corpori quantum res patiebatur, creans ianitri- *7.* cem alimentorum linguam ante ventriculum conſtitutam, vt illius arbitrio pro corporis vſu alia reiicerentur, alia cum voluptate ſumerentur. Nec mirum ſi nec id inuentum excogitatum, quod à natura ſufficit inæqualium & variorum membrorum vſibus temperaturiſque tutandis; eo enim nomine inæquales illæ corporum temperies perpetuò damnantur, inſalubreſque habentur. Quòd ſi ita nobis occurrant; Ventriculus in ge- *Ad ſecundũ.* nere membrorum frigidus eſt, ſiccuſque, & appetit ſibi ſimilia, appetit ergo alimenta *6. de ſanit.* in alimentorum ordine frigida, ſiccaque talia corpori temperato officient; nos contrà *12.* aſſerimus, licèt à ventriculo frigiduſcula ſibi, ſcilicet ſimilia, natura duce expetantur, cùm tamen illa non protinus à ventriculo cedant in vſum & alitionem membrorum, ſed priùs in iecore excalfacta humectataque, cõſequitur vt membra reliqua ex ſibi ſimili alantur. Quantum enim natura ſua deeſt attracto à ventriculo calidi & humentis principij, tantum iecoris conuerſatione compenſatur & augetur, vt quod corpori ex ſe ſimile non erat, agente hepate ſimile euadat. Validiorem alij ita connectunt argumenta- *Ad tertium.* tionem: Apes melle ſummoperè oblectantur; frigida animalia calido vehementer *2. de tẽp. 10* alimento; ſues humidiſſimæ glande ſicciſſima; anates calidiſſimæ aquæ natatione, lotione, crebraque potione; nec Ariſtoteles ipſe in problem diſquirens huius rei cauſam *10. probl.* aliam excogitauit quàm vt aquea frigiditate repugnarent, emendarentque exceſſum *60.* caloris natiuum: qui etiam vniuerſim de alimento pronunciauit, libris de anima, alimentum omne initio diſſimile eſſe alendo corpori, in fine ſimile. Hîc autem non inquiritur *2. de ani-* num in fine alendi ſit ſimile, conſtat enim euadere idem non ſimile membro, ſed de *ma 4.* extremo alimento oſtenditur ſimilitudo ad id quod alendum eſt. Ad huius rationis expeditionem nonnulla prælibanda ſunt. Demonſtratum à Galeno eſt oportere, vt con- *6. de ſanit.* ueniat alimentum cum alendo corpore, & ſubſtantia, id eſt, mixtione, & qualitate, *2.*

id eſt, temperamento: ex quibus multo potior alendi cauſa, magiſque neceſſaria in ſimilitudine conſtat ſubſtantiæ. Nam in elementis, vbi ſola eſt qualitatum vel ſimilitudo, vel diſſimilitudo, conſenſus qualitatum vna & ſola cauſa eſt facilis transmigrationis mutuæ; in mixtis verò, quorum conſtitutio certa conſtat mixtione, plus facit ad alitionem & facilem mutationem alimenti ad corpus conuenientia mixtionis, quàm qualitatum, vel temperamenti manifeſti. Illud etiam præmonendi ſumus, ſingula natiua temperamenta etiam quæ in ſua ſpecie excedunt, & valde lapſa ſunt, quia natura conſtant, durationem per ſimilia appetunt; contraria fugiunt. Licet enim ars intelligens in talibus lapſum eſſe facilem, periclitarique hominem longè à medio temperamento poſitum, ſimilia caueat; qua de cauſa magis reducit per contraria, quàm conſeruat per ſimilia; non potuit tamen natura non ſimiliter reliquis naturalibus affectionibus, præſtare etiam illis ad ſimilia propenſionem, amicitiamque, qua in eo quod nata ſunt viuant, non mutentur, pereantque: tum, quia omnibus natura conſtantibus vnum præfixit ſuæ conſeruationis ſcopum in aduerſantium fuga, acceſſu verò ad familiaria: tum, quia irrationalis natura quantitates exceſſuum agnoſcere, & metiri non poterat; vt in paruis appetentiam inderet ſimilium; in magnis verò contrariorum. His ita definitis non eſt magni negotij ſuperiorem argumentationem ſoluere. Viuunt apes melle, glandes ſue, quoniam ingens eſt horum animalium ad dicta alimenta in dicta ſubſtantia conſenſus, & ſimilitudo; quæ multò vincit & reficit paruam in qualitate pugnantiam; anates verò frequenti natatione & potu oblectantur, vel propter plurimam natiuam humiditatem, quomodò ſues libenter luto voluuntur; vel quia, cùm ſint natura admodùm calidæ, frequenter incidunt proportionalem lapſum aſcititij caloris; aſcititius autem calor inclinat ad frigida. Quod ſi Ariſtoteles in problemat. refert ad emendationem natiui exceſſus, quem natura appetit, ſequutus eſt, quod in eo libro ſæpè videmus, ceu in dictato magis quàm edito, aliorum non propriam ſententiam; ſuam enim libro de reſpiratione verè docuit paulò antè à nobis citatam. Libro autem de anima alimentum dixit eſſe initio corpori diſſimile; videlicet conferens ad ſe ipſum in fine alendi; quod verba ipſa ſignificant. Nam ſi ſpectetur ſola ad corpus alendum relatio cum Galeno, ſimile eſſe ſtatuendum eſt, non diſſimile alimentum omne. Addunt dictis etiam obiectionem hanc, ſi appetitur perpetuò à ventriculo ſimile, quomodò omnes nos modò ferimur in carnes, modò magis in piſces, bellaria, acida, ſalſa, dulcia: demum nullum eſt ſaporis, vel edulij genus, quo non pro varia opportunitate capiamur; cùm tamen interim ventriculus non mutet id quocum natum eſt temperamentum? Cogeret ratio, ſi eam tantùm agnoſceremus appetentiæ cauſam, quæ dicta eſt, ſimilium ad conſeruationem attractio: ſed eſt & illa alia non infrequens deſiderij occaſio, ſuauitas ex cibo comparata: quæ cùm nos ducit, nec rationis, nec naturæ conſeruationis capax, vnam ſequuta voluptatem, trahit in varias appetitiones; eò quòd ſuauiores ſunt multiplices epulæ ſimplicibus. Cur autem ſint ſuauiores variæ illæ appetitiones, ratio duplex eſt. Prior, quoniam intemperiem ventriculo à copia cibi cuiuſuis contractam ſequens aduerſi qualitas emendat, in qua emendatione ſuauitas omnis vitæ continetur. Idcircò poſt carnium pinguetudinem & laxitatem ventriculi, nauſeamque, veteris caſei exiccatio oblectat: poſt piſcium lentorem incidentia, mel, & nuces: poſt ſalſi exiccationem diluti vini potus: poſt dulcium inflammationem aquæ potio. Poſterior cauſa eſt, quia exceſſus omnium ferè ſaporum pungendo ſtimulant ventriculum, excitantque famem. Cùm ergo ab vno alimento quaſi aſſuetus ventriculus iam non irritetur, accedens ſaporis nouitas ſentitur, atque adeò iam ſopitam appetentiam exuſcitat, & languentem recreat. Qua de cauſa interdicitur varietas ciborum, eò vel maximè, quòd ita multo plus aſſumitur alimenti, reparata per vires iam deficiente, & ſaturata appetentia. Adiiciunt & illam quæſtiunculam, Si conſtat, quod oſtendit Galenus ſcribens ad Traſyb. partes artis conſeruatricem, & curatricem non diſtare ſpecie, quaſi vna vtatur ſimilibus, alia verò contrariis, ſed ſola quantitate: emendat enim vtraque defectus per oppoſita, conſeruatrix quidem paruos, curatrix verò magnos: quomodò conueniet diſtare naturales ab extrariis temperaturis, eò quòd naturales exigant ſimilia, morboſæ verò contraria? Ea, quantum ſentio, in hunc modum diluenda eſt:

Pars

2. de anima 4.

Ad quartum

Cur ſuauis eſt cibi varietas.

Ad quintum *Cap. 19.*

Pars artis, quæ valetudinem tuetur, obiectum habet naturalem corporis constitutionem, sicut quæ morbis medetur, præternaturalem; & innaturalis quidem constitutio, cùm sit semper abigenda, semper requirit contraria; naturalis verò duplicem complectitur differentiam remediorum. Qui enim sani sunt, vel adhuc conseruant id quod ex natura obtinuerunt, nempe biliosus biliosam naturam, pituitosus pituitosam, requirunt similium exhibitionem, quod hîc docemur; vel licèt adhuc sani, lapsi sunt tamen exiguo nondum morboso excessu, & requirunt non secus quàm morbosi contraria, sed inualida; nempe famescens cùm per frigidi humidi excessum laboret, calido sicco emendatur, sitiens verò qui calores & ariditatis immoderantiam patitur, aquæ potu etiam à conseruatrice artis parte gubernatur. Cùm ergo plurima eorum, quibus subuenitur arte tuendæ valetudinis, sint exigui illi lapsus per contraria amouendi similiter morbidis, Galenus in eo opere non seiungit scopum vtriusque partis, cùm sit amolitio vitiorum per opposita: hîc verò idcircò separat eos scopos, ceu pugnantes; quia licèt lapsus requirant contraria, quatenus lapsus sunt, totum tamen genus naturalium similium oblationem expetit, vt contrariorum genus vniuersum morborum. Postrema obiectio, si verè lib. 4. simpl. ostensum est ali omnia animantia dulci, & paulò pòst dulcia omnia calida humida modicè esse, quomodò appetet ventriculus pro sui natiua temperie varios & sapores & edulia? Sed decipit nominis multiplicitas: ita enim alimur dulci solo, vt nil alat, nisi partem habeat dulcis in mixtione, non quasi oporteat in omni alimento sinceram esse, vel etiam excedentem dulcem qualitatem. Cùm verò dulcia asseruntur calida, humidaque, non de omni dulci alente verum est, sed de solo eo in quo dulcedo superat, ita vt appellationem dulcis tribuat alimento. Ventriculus itaque sola appetit ea, quibus aliquid dulcis succi admixtum est, variè tamen temperatum pro varietate innati temperamenti, aut ascititij.

Ad sextum. Cap. 9. Cap. 10.

DE SECVNDO: Num sitis frequentia perpetuum sit sicci ventriculi indicium; videtur enim, quod Galenus in præsentia negat. Nam nisi arescat ventriculus, sitire non potest. Sed aliud est, quod hîc inquiritur, non si siccus est quando sitit; sed si natiua temperie ad siccitatem deflectit ventriculus omnis crebrò sitiens. Inquiruntur enim hîc signa non præsentis temperaturæ solùm, sed ab ortu contractæ. De hac diligenter & necessariò admonet nos Galenus non iungi semper frequenti siti. Nam ex calore vicinorum potest crebrò ventriculus arescere, licèt natura sua sit aut temperatus, aut humidus. Numerat autem quædam ex vicinis quibus consentiens sitit, relinquens industriæ lectoris reliqua vicina subaudienda, qualia hepar, renes, ventriculi ipsius calor immodicus etiam citra siccitatem. Hæc enim omnia non secus quàm cor & pulmo calida crebras sites efficiunt.

Sitis an sicci ventriculi signum.

SECTIO NONA.

CAP. SEXAGESIMVM QVINTVM.

Sed qui ob horum sitiunt caliditatem, plus inspirant, & longiùs expirant, atque æstum in thorace sentiunt, non sicuti qui ventriculi ratione in illis caliditatem patiuntur. Et cùm potauerint, non statim sedatur sitis. Et magis cùm frigidum hauserint, quàm cùm calidum nimis. Refrigerat autem eosdem & frigidi aëris inspiratio, quæ nihil eos iuuat, qui ventriculi ratione sunt sitibundi. Ita & hi qui contrario modo se habent à frigida inspiratione sensibilem sentiunt effectum. Et hoc maximum sit frigidi pulmonis indicium. Vt verò frigidum inspirantes manifestè dolorem sentiunt & frigiditatem: ita & caliditas est ipsis amica. Sed & pituitæ excrementa cum screatu & tussi expuunt. Pulmonis autem siccitates excrementis vacant, & pituita, & vocem claram efficiunt. Quemadmodum humiditates obscuram reddunt, ac raucam. Et cùm vehementiùs, aut acutiùs loqui studuerint, tunc intercidunt excrementa.

Occasione

Occaſione antè dictæ determinationis de diſcenrenda ſiti, num ex ſiccitate ventriculi orireturan magis à pulmonis aut cordis calore, interponit agnoſcendorũ in pulmone temperamentorũ notas. Cùm enim præceſſiſſent calidi cordis agnitiones,relinquebatur de pulmone conſideratio. Primùm ergo caloris recenſet indicia tria, inſpirationem magnam,expirationem verò longam,ex quibus magnitudo inſpirationis ex diſtentione pectoris in omnem dimenſionem multa diiudicatur; longitudo verò expirationis videtur illi ſignificare expirationem cum efflatione, ita enim alibi caloré thoracis coniectat.

4.de loc.8. Cùm autem magnitudo inſpirandi ad immodicum cordis calorem non minùs ſequatur, ſicut expiratio cum efflatione ad fuliginum ex eodem calore abundantiam, quàm ad pulmonis calorem; recipiendum eſt ſignum hoc non ceu perpetuum, ſed tanquàm frequens in ſignificando pulmonem,ſi aliis iungitur indiciis. Nec aliter recipiendum eſt ſecundum indicium æſtus in thorace percepti. Tertium,ſitis frequens,vnde oratio inceperat: quam tamen à ſiti ventriculi propria eò ſeparat, quòd ex thorace oriunda aëre frigido,flabellatione,manſione in ſubterraneis locis,potu perfrigido,licèt pauco,ſedatur. Illa verò ex arido ventriculo progenita, niſi multo potu proluatur,etiam ſi non perfrigido,non ita facilè ceſſat: Eſt enim conſentaneum vt citiùs & euidentiùs conferant remedia parti primogenio affectæ adhibitæ,quàm conſentienti: in ſiti autem ex thorace primaria affectio in pectore reſidet, ad quod ſine vllo medio frigiditas accedit vel aëris, vel potionis,ſicut ad ventriculum potus ſubſtantia, & moles. Secundò ab indiciis frigidi pulmonis expediri poterat, ſi doceret tantùm eſſe præcedentibus contraria,ſed intelligens contraria illa eſſe paulò immanifeſtiora,reſpiratio parua,tepor in pectore ſenſatus, ſitis raritas,deflexit ad quædam alia notiora. Pulmo ſiquidem natura frigidus aquilonis percuſſum non tolerat, ſi verò nares & os reſpirandi inſtrumenta operiuntur, ita vt aër receptus temperetur, bene habet & gaudet. Cùm verò exiguus calor excrementa nec coquere poſſit, nec diſſipare, extuſſire coguntur, & ea per ſputa reiectare; quæ omnia ſenibus tam ſunt familiaria, quàm pulmonum frigus. Tertiò, ſiccitatis notas numerat inopiam ſcreatuum,vocem verò claram, ſiquidem & in exterioribus inſtrumentis ſicca tympana tinnitus edunt magis ſonoros, cùm nulla humiditas aëri permixta remoretur percuſſi aëris expeditam delationem,aut eundẽ ad obtuſum ſonum craſſefaciat. Quartò, humiditatis contraria indicia apponit.

Pulmonis temperatura. Est tamen quod ex more reliquorum capitum etiam hîc de pulmonum temperatura,vſuque paucis agatur. Et quidem quod attinet ad actiuas qualitates,validum teſtimonium caloris eſt alimẽtum,quod illi natura parauit plurimus ſanguis arterialis in corde præcalfactus: alitur enim tenui rubroque, ſicut lien tenui nigricante, hepar verò rubro,ſed craſſo; nec vnquàm natura membrum frigidum formaſſet, quod perpetuò primoque excepturum erat copiam externi aëris refrigerantis. De paſſiuis non eſt perinde facile decernere, multis videtur magis eſſe ſiccum. Quod enim conſeruat aperta foramina plurima,nec ea defluente opplet humiditate, conuincitur ſiccum eſſe; quod ſiticuloſum eſt, & ſitis frequentiſſimæ origo; quod alitur præcalido tenuique ſanguine,qui ad bilem vergat ſiccum eſſe neceſſe eſt. Sed illa ſunt euidentiora innatæ humiditatis teſtimonia. Inſeparabilem enim oſtendit eſſe Galenus à ſicco membro duritiem, ab humido mollitiem: eſt autem pulmo tactu non modò mollior, ſola cute, ſed & cute cum ſubſtrato muſculo. Quod ſi libeat adiicere ad firmitatem collectionis,quod Galenus ſuprà fecit, mollitiem membri ita tãdem neceſſariò atteſtari humiditati membri, niſi cauſam habeat ſparſum per membri inanitates excrementitium humorem: ne ſic quidem minus efficit ratio. Quantumuis enim pulmo tangatur expers alieni humoris, multò tamen ſentitur molliſſimus: quòd ſi carnem viſcerum omnium etiam cordis & renũ Galenus cute molliorem ſentit, quanto euidentius in pulmone fiet experimentum. Nam quod de patulis foraminibus cauſantur,primùm conſtans & natiua humiditas probè ſicco permixta non diffluit ad meatuum occluſionem. Deinde etiam ſolet artificioſè ita formare natura humidorum membrorum laxorumque extremas oras, qua in meatus, vel ventres ceſſant; denſat enim & in callũ mutat,ne innata mollities reddat ea fracturæ obnoxia, id quod in molliſſimo cerebro intuemur, qua parte terminatur ad ventres, & in pulmone,quà ceſſat in foramina aërem exceptura. Sitim verò pulmo inducit natiuo

4.de vſu 15

2.de tẽp.9.

Cap.59.

2.de tẽp 8.

calore

calore motusque iugi illa perpetuitate, substratum ventriculi os excalfaciens, illiusque humorem ebibens. Postremò sanguis, quo alitur arterialis, quod suprà ostensum est, non secus dici potest venali humidior, quàm aër à Philosophis aqua humentior. Natiua itaque pulmonis temperies calida humidaque ita stabilita esse videtur, firmataque. Nam, quòd ingestum alimoniam præstet corpori pituitosam, non conuincit temperaturã eius viuentis, similiter pituitosam esse. Nam cor alimẽtum est melancholicum, cuius viuentis temperamentum nemo dubitauit biliosum esse. Pulmonis verò ascititia temperies, quam ex conuersatione pituitæ sibi comparat, pituitosa sit necesse est: si modò verè à Galeno dictum est humorem omnem, vbi diu ad membrum defluxerit, illud sibi attemperare. Cùm ergo conueniant in pulmone innata temperies calida, ascititia verò frigida; fit, vt permixta quædam euadat, ex calido & frigido temperatura, non secus quàm in membris senilibus ex partium siccitate, pituitæ verò humiditate: & quemadmodum illic extraria remittit, non ex toto superat naturalem, quod suprà, dum de mutuis membrorum actionibus ageretur, ostensum est: non secus pulmo ferè durabit calidus, paulatim ita refrigerescente natura pituitæ commercio, vt tandem in senibus, quantũ ex tussis frequentia iudicare licet, in frigidum commutetur. Cur autem pituita pulmo refertus sit, quidam hîc comminiscuntur causam; quoniam insit à natura singulis partibus, vt in peculiarem quandam speciem vertant non solùm partem alimenti vtilem, sed & excrementitiam, eò fieri vt pulmo alimenti sui superflua in pituitã mutet. Sed de dogmate quidem ita sentiendum videtur, ex naturæ intentione in excrementum nulla inducitur qualitas. Frustrà enim mutaretur, quod protinus ceu alienum reiiciendum est. Si verò ex necessitate materiæ intelligunt naturales facultates non ociari, sed perpetuò conari sui similitudinem communicare, & verum est, & necessarium. Nam & ventriculus in partem alimenti sibi inutilem & quantitate excrementitiam operatur immutando, & hepar in sanguinem totius, & vasa in humorem, quem per morbi statum iam ex dimidio coctum à corpore expellunt. Vtcunque tamen de eo dogmate pronuncietur; pituita quæ excreatu eiicitur, non est alimenti pulmonis excrementum. Quî enim tam parui membri tanta moles esset superantis alimenti, cùm in reliquo corpore sola sensum effugiens difflatio sufficiat? Sed halitus ex vniuerso corpore ad caput conscendens, & in eo concrescens, & præ grauitate descẽdẽs in substrato laxissimo viscere recipitur; cumque inutilis sit alendo, nec præ copia difflari sustineat, superest vt expectoretur, reiiciaturque tussi. Quòd si demus caput siccum esse, corpus verò eiusmodi, vt paucissimos mandet capiti flatus, at ex vicinis partibus vasisque excipiet defluentem succum, cùm sit & laxissima pars, & non pateat ex thorace ad inferiorem ventrem cõmeatus. Hunc ergo succum qualis qualis fuerit, ideò in pituitæ imaginem commutat, quia ex permixto plurimo aëre, quo scatet, quemque perpetuo motu necessariò permiscet humori, reddit album, spumosum, tumidumque; qualis est frequentissima screatus imago. De vsu verò pulmonis constat creatum esse in subsidium pulsationis cordis, vt quemadmodum aqua è puteo hausta in stagnum excipitur, anteà quàm per alueolos in totum hortum ducatur; ita externus aër semel in pulmones, ceu in thecam recondatur, vt inde paulatim in cor deducatur, neque oporteat singulis pulsationibus continentis aërem cor subire. Huius receptaculi vtilitas est, quam Galenus significauit, vt si fortè occurreret noxius aër, possit cor illo neglecto interim frui meliore in pulmone asseruato. Sed illa multo maior, vt sufficeret animal locutioni, vel volatui, vel mersioni sub aquis aliquanto interuallo; nec cogeretur interrumpere functiones illas breuissimis spaciis, cum insigni operum & vitæ detrimento. Si verò in eo videtur natura posse iniustitiæ accusari, quòd primum occursum frigidi aëris pulmoni frigidiori præbuerit, cordi verò tanto calidiori visceri non cõcedit, nisi præcalfactum & ex pulmonis conuersatione moderatum; meminisse oportet multis compensasse naturam id damnum, quod in totum prohibere non potuit, si modò decebat aërem præcoqui in pulmone ante cor, non secus quàm alimentum in ventriculo frigidiore ante hepar coquit. Nam & aërem pulmo non statim in poros suos recipit, sed in arteriosas inanitates natura sua præcalidas. Deinde per longiora multò interualla trahit, ita vt aucta necessitate incolumiùs toleret frigidi occursum: demum insigni magnitudine à frigidi offendentis occursu se tuetur.

Cap. de hepate.

7. Ther. 6.

Pulmonis vsus.

CAP. SEXAGESIMVMSEPTIMVM.

Non tamen ipsa vocis magnitudo à caliditate, sicut neque paruitas à frigiditate inest; sed altera quidem asperæ arteriæ latitudinem sequitur, & vehementiorem efflatum; paruitas verò à contrariis aduenit causis. Quare neque semper, neque primùm, sed ex accidenti, & solas naturales temperaturas, non autem aduentitias vocis magnitudo, aut paruitas sequitur. Quoniam enim talia instrumenta temperaturæ ratione sunt facta, ad hæc consequitur huiusmodi vox. Idcircò contingit ex voce de naturali temperatura ratiocinari. Nam & lenis vox arteriæ lenitatem consequitur, sicuti & aspera asperitatem. Lenitas igitur arteriæ moderatam sequitur temperaturam, asperitas verò siccitatem. Asperitas enim fit ab inæqualitate duri corporis: arteriam verò duram efficit similarium partium, ex quibus constat siccitas; inæqualem dispersæ in eisdem humiditatis defectus. Eodem modo neque acuta natura vox, sine angustia faucium, neque grauis sine latitudine fieri potest. Angustia igitur ab insita atque innata nascitur frigiditate, latitudo autem à caliditate. Differentiis igitur naturalium vocum hæ quæ ex affectu aliquo fiunt, sunt proportionales: quæ & ipsæ indicia sunt causarum à quibus oriuntur, de quibus in libro de voce sufficienter distinxi. Reliquæ verò partes animalis interiores exilia habent temperaturæ indicia. Tentandum tamen ea ex iuuantibus atque nocentibus agnoscere, ac prætereà iuxta naturalium potentiarum operationes. Dictum verò est in tertio de causis accidentium, quòd cuiusque potentiæ virtus & vitium temperatura principalis existat. Temperaturarum itaque indicia iam explanauimus.

Quemadmodum paulò antè occasione sitis, de quo signo inter alia ventriculi mentionem fecerat, transiit ad pulmonem, eò quòd sitis nonnunquam ventriculi, quandoque pulmonis sequitur temperaturam; ita hîc, cùm inter pulmonis indicia de voce meminisset, quæ & pulmonis temperamento attestatur & arteriæ vocalis, transit ad notas temperaturæ asperæ arteriæ; vt intelligatur, vtrum ex duabus sequatur quæuis vocis differentia, pulmonis'ne an arteriæ constitutionem. Tria ergo proponit vocum genera per contrarias distincta differentias; magnam, paruam, lenem, asperam, acutam, grauem: ex quibus temperaturam rimatur arteriæ. Et primùm iudicat ex vocis magnitudine arteriæ latitudinem cum efflationis vehementia, sicut ex paruitate vocis opposita. Sed quia proposita est temperaturæ agnitio non compositionis, admonet ex eo signo non colligi temperaturam primò, nec omnem, sed secundariò tatùm, & solam natiuam, non præsentem. Quia enim in vasis omnibus iungi solet calori amplitudo, quæ ad compositionem pertinet; vocis autem magnitudo amplitudini arteriæ coniuncta est; fit, vt intermedio compositionis liceat colligere natiuum calorem arteriæ. Nam qui post ortum contractus est, cùm non mutet compositionem, non variabit vocis magnitudinem. Secundò, indicat ex alio vocum genere quod versatur in lenitate & asperitate, coniectatque ex illis differentiis, tanquàm effectis temperaturæ, per se arteriæ temperiem: nam vt lenitas vocis ex moderata arteriæ nascitur temperatura, cum æqualitate illinentis eam humiditatis; ita asperitas siccitatis arteriæ, vel inopiæ intrò sparsæ, & æquantis lentoris, germen est. Tertiò, ex acuta voce similiter colligit angustiam gutturis, & eius interuentu frigiditatem natiuam, sicut paulò antè ex paruitate vocis, angustiam inferebat arteriæ, & per eam innatam arteriæ frigiditatem; ex graui verò è contrario intelligit gutturis amplitudinem, & proinde ab ortu calorem. Quartò, quia genera illa ex magnitudine & grauitate vocis petita, non faciebant ad præsentis temperaturæ intelligentiam, sed natiuæ; quid ex illis possit etiam ascititiis accommodari, & quantum, inquirit, docens vbi ad temporariam temperaturam sequitur vocis differentia, consimilem ei esse, quæ ad natiuas sequi solet temperaturas. Quintò, claudens totum huius libri

libri De agnoſcendis membrorum temperamentis ſermonem, in reliquis partibus, de quibus particularis mentio facta non eſt, ait tentandam eſſe cognitionem ex duobus indiciis, quibus in omnibus partibus locus eſt; alterũ à iuuantibus & lædentibus. Quod enim ſuprà dixit [*ſingula malè habent ſimilibus, iuuantur verò contrariis moderato vſu: alterum à præſtantia, vel vitio operis naturalis.*] Cùm enim non omnes naturales functiones eodem perficiantur temperamento, ſed vna quæuis ex illis ſuo ſit addicta, & familiaris; valde meritò ex perfectione operis coniectamus præſentiam eius temperaturæ quæ operi famulatur & miniſtrat. *3. de cauſ. ſympt. 3.*

Quod legitur [1 *anguſtia faucium*] legendum eſt *gutturis*. Nam φάρυγξ & laringem ſignificat, quam guttur appellamus, vel caput aſperæ arteriæ proprium vocis organum, in qua hìc venit ſignificatione; & nonnunquàm fauces, id eſt ſpacium inter gulam & arteriam conſpectui aperto ore obuium, quæ ſignificatio hìc locum non habet.

De voce, & differentiis, eius difficili & lõga tractatione in alium locum diſputatio ſeruanda eſt; hìc ſi quid Galeni ſententiæ implicitum contiñent, expedietur. In prima, magna vox ex organi amplitudine & percuſſionis celeritate naſcitur: In voce autẽ amplitudo organi, arteriæ latitudo eſt; celeritas percuſſionis efflationis conciliatur vehementia: ideò temperatura non iudicatur à magnitudine vocis primò, ſed per accidens. Ita ſolet dicere Galenus, cui perpetuò idem eſt per ſe, quod primò; idem per accidens, quod ſecundò; licèt Peripateticis ex cauſis per ſe, quædam ſint per ſe primò, aliæ per ſe ſecundò. In ſecunda ſententia, lenitas vocis non ſecus indicat moderantiam caloris cum humiditate, quàm inter ſapores dulcedo: aſperitas verò vocis reſpondet acerbitati. In tertia accuratè expédit Galenus cum eadem amplitudine arterię, & proinde cum æqua vocis magnitudine, ſicut in tibia fit vox modò acuta, vbi digitorum ope magis implentur foramina, modò grauis, vbi foramina hiant, daturque liber efflationi exitus; ita in nobis variatur vox per acutum & graue propter anguſtiam gutturis, aut recluſionẽ, tribus illis laringis, cartilaginibus, tanquàm digitis muſculorum ope attemperantibus, & variè contrahentibus vocis organum. De quarta illud conſiderandum eſt aduentitias & temporarias temperaturas ferè non mutare vel arteriæ, vel gutturis naturalem amplitudinem, quare nec vocem, quod paulò antè admonuerat author; tantùm hìc addit dictis, fieri nonnunquàm vt mutet. Nam caſtratis & è morbo reſurgentibus vox redditur acutior variata temperatura. Quando autem mutat, ſimiliter mutat naturali temperamento; par eſt enim ad ſimilem cauſam temperamenti ſequi effecta arteriæ, & ideò vocis non diſſimilia. Quod verò attinet ad duo vniuerſalia, quæ ſubiungit, indicia, primùm vocat ex iuuantibus & nocentibus, paulò autem antè, cùm de oculis ageret, dicebat [*à ſimilibus autem ſuæ temperaturæ cauſis offenduntur, iuuantur à modico contrariorum vſu:*] quod commune cuiuſque partis temperaturæ eſt: paulò pòſt autem de toto corpore agens ad eundem ferè ſenſum dicebat. [*In omnibus verò commune eſt temperaturæ indicium; ſi membrum facilè frigeſit, vel frigoris, vel raritatis; ſi facilè caleſit, vel caloris, vel raritatis: ſi à ſicco offenditur, ſiccitatis; ſi ab humido, humiditatis,*] & hìc vniuerſim omnis partis temperaturam ex iuuantibus & nocentibus rimatur: tribus his locis vnam doctrinam perficiens, eandemque; nempe lapſum omnem à mediocritate, ſiue totum corpus occupet, ſiue partem, vt aduerſis lapſui ſuo iuuatur, ita ſimilibus lædi, offendique. Sed habet ea oratio aduerſas rationes duas, quæ cum illa conciliandæ ſunt; oſtenduntque non pugnare. Priorem; quòd infrà, dum de prouidentia, quæ intemperatis debetur, proponit, docet valde lapſis (eos vocat neutros) ſimilia noxia eſſe, contraria verò vtilia; hìc vniuerſim lapſis commendat oppoſita, reprobat ſimilia. Poſterior oppoſitio eſt ex loco, qui nuper præceſſit de ventriculo: naturales (dicebat) intemperaturæ eò diſtant à morboſis, quòd non appetant contraria, ſed ſimilia. Eſt autem perpetuum naturali appetentiæ ferri in commoditatem, non in læſionem partis, ſi perpetuò vitam ſalutemque tuetur, & intendit, non noxam & mortem. Quæ ita controuerſiæ expediendæ eſſe videntur in lapſorum natura, victu, & gubernatione, aliud eſt quod natura appetit, aliud ars prouidet, aliud opus ipſum & occurrentium oſtendit effectus. Natura perpetuò ſimilia appetit, & familiaribus gaudet; In opere lædunt ſemper ſimilia, conferunt contraria: ars incedens vtriuſque media in magnis lapſibus contraria, in modicis ſimilia, aliquando oppoſita cõſulit. Natura ergo ideò

Signum à iuuãtibus & lædentibus. *Cap. 24.*

Cap. 59.

Cap. 65.

ſemper fertur ad ſimilia natiuæ conſtitutioni, quia ſua cuique ſanitas natiua eſt conſtitutio; à qua ſi conſeruetur, opera vitæ prodeunt; ſi labat & corrumpitur, minuuntur & ceſſant. Siue ergo natiua conſtitutio iuxta ſpeciei indigentiam moderata eſt, ſiue modicè lapſa, ſiue immodicè, vna eſt irrationalis facultatis naturalis appetentia ad ſimilia, quibus cum duret, quale natum eſt. Rei verò experimentum, & euentus ita habet; quod temperatum in ſuo genere eſt, temperati adhibitione fouetur, & quia in optima conſeruatur habitudine, iuuatur; lapſi verò bene habent contrariis, non quia euertitur naturalis ſtatus, omnis enim euerſio & impugnatio naturæ, quadiu fit, moleſta & dolorifica eſt; ſed quia tunc quiſque meliùs degere creditur, quandiu incolumis viuit, morbi expers; lapſi autẽ omnes obnoxij ſunt morbis lapſui ſuo ſimilibus, itaque contrarij adhibitione tuti ſunt, & ab iniuriis, quibus antè patebant, immunes; quod iuuari dicimus. Ars verò medica, dum effugit rudem illam ſimilium appetentiam, qua nunquàm imprudens natura fertur innoxia, ſimul & natiui ſtatus impugnationem deuitat; media quadam via graditur, in modicis lapſibus fere eligens robur & durationem natiuæ conſtitutionis per ſimilia; in immodicis præferens tutiorem illam adhibendi contrarij. Ita ſedata locorum controuerſia res ipſa confecta videtur. Alterum verò vniuerſale temperaturarum indicium ex virtute, vel vitio naturalium functionum, magis quàm vel vitalium, vel animalium idcircò petitur; quia naturalis facultas ſolius proprij temperamenti eſt; ideò illi tantùm atteſtatur. Reliquæ partes magis à diſtantibus principiis prodeuntes illorum magis quàm partium exercentium ſtatum demonſtrant. Et quia ex præſtantia naturalis operis ea tantùm temperatura partis colligi poteſt, quæ propoſito operi miniſtrat, Galenus relegat lectorem ad librum tertium De cauſis ſymptomatũ, in quo ex profeſſo demonſtrat, quæ cuique temperies faciat. Ita ex perfectione coctionis in ventriculo, calorem & humiditatem partis coniectamus; ex appetentia frigiditatem, & in reliquis ad portionem.

Signum ex naturalibus facultatibus.

Cap. 3.

SECTIO DECIMA.

CAP. SEPTVAGESIMVM.

Circa magnitudinem verò, vel formationem, vel numerum, vel ſitum, quæcunque quidem ſenſibus ſubiiciuntur errata, cognitu facillima ſunt: quæ autem ſenſu percipi nequeunt, quædam cognitionem habent difficilem, quædam verò facilem. Capitis igitur magnitudo ac figura, & cerebri ſimul in propatulo ſunt, & de his anteà diximus: ſic & quæ thoracis ſunt, & quæcunque ad ſcapulas & humeros, vel brachia, vel cubitos, vel extremas manus, vel coxas, vel femora, vel tibias, vel pedes attinent, non eſt difficile agnoſcere ſiue ſecundùm formationem, ſiue ſecundùm magnitudinem ex his aliquid non rectè ſe habeat, ſiue ſecundùm numerum, vel partium, ex quibus conſtant, compoſituram, ſingularum etiam operationis detrimenta facilè patent. Quæ autem intra corpus ſunt, non omnia poſſunt agnoſci. Cuiuſdam enim ventriculũ adeò paruum ac rotũdum ac pronũ ſecundùm ilia ſitum habentẽ inſpexi, vt manifeſtè ex circunſcriptione propria, & videntibus & tangentibus appareret. Sic & cuiuſdam veſicã contigit intueri, ita expoſitam ac paruam, vt ſi quãdo vrinam tardiùs excerneret, tumor quidam circunſcriptus manifeſtè cerneretur. Non tamen aliud ex interioribus quicquam mihi vnquam manifeſtum præbuit indicium. Tentare tamen oportet quàm maximè fieri poteſt, virtutem ipſorum ac vitium, & ſi non certiſſima ſcientia, artificioſa ſaltem coniectura comprehendere: veluti, exempli gratia, in iecinore. Vidi enim aliquos, & quidem quàm plures quibus venæ erant anguſtæ, & totum corpus colore priuatum. Quod ſi pluſculum cibi aſſumpſiſſent, qui præſertim flatibus excitandis aptus eſſet, & craſſus ac tenax, nonnulli quidem veluti pondus quoddam inſidens, atque ſuſpenſum in profundo dextræ hypochondrij partis ſentiebant, nonnulli verò quandam cum dolore intentionem.

In his

In his quidem verisimile est iecur esse paruum, atque angustos meatus habere. Alterum vidi, cuius totus habitus pituitam præ se ferebat, quotidie tamen bilem rufam euomebat. Censui igitur inspicienda alui excrementa, in quibus minimum bilis apparebat. Quare coniectura quadam comprehẽdi eum meatum, qui biliosum egurgitat humorem, non minimam eiusdem partem ad imum ventriculi locum, quem Græci pyloron, id est, ostiarium vocant, effundere, vt in quibusdam apparet animalibus; ex quibus id constat quod plurimum ad eorum, quæ latent sensum, confert cognitionem, ea, quæ ex sectionis inspectione habetur, peritia, & operationum atque vtilitatum inuentio. Quicunque igitur facultatem dignoscendi huiuscemodi corpora, quæ ita lapsa sunt, consequi cupit, oportet ipsum in sectionibus, ac in operationum atque vtilitatum inuentionibus exercitari. Scripsimus verò de omnibus seorsum in tractatibus aliis: dè quibus in fine libri omninò proposuimus facere mentionem, vt discendi cupidi intelligant, quæcunque discere optauerint, ex quo'nam possint haurire tractatu. Sed tamen de hisce satis.

Cùm tradidisset notas temperamentorũ ab ortu, & salubrium, & insalubrium; tentat similem cognitionem de compositione natiua quadruplici, in magnitudine, figura, numero, situ. Nam solutionis ab ortu contractæ tanquàm infrequentissimi status indicia non recenset. Primò, docet vitia compositionis in extimis membris solo visu patere tam in tribus ventribus quàm in quatuor artubus. Secundò, inter interna de quibusdam proximis cuti præstari etiam nonnunquàm agnitionem ex tactu, citat in argumentum duo sibi cognita; alterum, cuius ventriculus tactu percipiebatur paruus, rotundus, & in ilium inclinatus; alterum, cuius vesica parua etiam apparebat & extrorsum inclinans, siquidem ex vrinæ etiam modica retentione tumebat. Tertiò, de partibus quæ nec externa sunt, nec externis vicina scientiam compositionis haberi posse negat, coniecturæ tamen nonnũquàm locus est; præsertim in peritis anatomicæ professionis, simul & vsuum functionumque singularum partium. Citat sibi coniectata in hoc genere membrorum, de duobus viris priorem, cuius hepar indicauit paruum, eò quòd vltra venarum exiguitatem, & decolorem habitum, ex assumpto quouis alimento, vel lento, vel crasso grauabatur; dolebatque confestim dextrum præcordium: alterum, in quo coniectauit meatum bilis terminari multa parte ad imum vẽtriculi; ductus ea ratione, quòd cum habitu corporis esset pituitosus, frequenter euomebat bilem, cuius tamen deiectio decolor & albescens spectabatur. Quapropter in multis licet habere eiusmodi indicia, modò dictarum doctrinarum exercitatione valeamus.

GALENVS quidem de indaganda natiua cõpositione sic. Sed adiicienda sunt, quæ posteriores dictis vel sapienter addiderunt, vel amarulentè calumniati sunt. Addidit Auerrous, gloriaturque complesse se à veteribus prætermissa de viscerum compositione agnoscenda, traditque in hunc fermè modum: In cerebro proba ceruicis compositio Capitis compositionis notæ. adsimilem in cerebro monstrat; meatuum verò latitudo tam hìc, quàm in quouis alio cauo organo intelligitur esse maxima ex temperatura calida humida, minima in frigido Collect. lib. siccο, modica ex reliquis temperamentis. Prætereà meatuum angustia ex promptitudi- 4. cap. 2. 3. ne ad vertiginem, epilepsiam, incubum: sicut cerebri paruitas ex promptitudine ad de- 4. 5. 6. fectũ rationis. Cordis verò bonam compositionem ex commoda temperatura & pul- Cordis. chritudine rimatur. Nam si formatrix bene valet temperamento, munus formandi organi integrè implebit. Si verò etiam sufficit pulchritudini donãdæ corporis extrariæ, minimeque ad vitam necessariæ, quomodò non magis internæ? Postremò extima thoracis compositio cordis formæ & magnitudini respondet. Iecoris compositio ex tempera- Iecoris. mento, quomodò sumatur, dictum est; similiter & meatuum penes amplitudinem, vel angustiam dispositio. Illa iecori peculiariter insunt, si fæces molles sunt, hepar paruum est, non sufficiens succum ex toto haurire: si frequenter obstruitur, meatus angustos habet. Si venter corporis collatione magnus est, ferè causa in hepatis magnitudine est. Reprobat Auicenam afferentẽ pro indicio magni hepatis prolixos digitos. Reprobat autem,

eò quòd informatrix non format digitos,aut membra instrumento caloris hepatis,vt pro eius varietate variè delineet. Verùm experimentum subscribit Auicenæ, & ratio. Nam vasa ab hepate prodeuntia, cùm terminentur ad extremas manus & pedes, ita connectunt vtraque, vt facilè consentiant mutuum; fitque, vt hepatis calor in illorum extremorum & calefactione & rimis multo innotescat, quàm in aliis apertiùs. Estque admodùm verisimile, ex magno hepate plurimam materiam extremis communicari, prominentium digitorũ occasionem. In pulmone verò bonam compositionem & meatuum constitutionem similiter superioribus membris ex temperatura colligit: particulatim velocitas respirationis citra cordis calorem exigui pulmonis indicium est. frequẽs tussis, nec præhumida vim coctricem pulmonis imbecillam arguit; ideò promptitudinem ad tabem. Iam ventriculus paruus bene habet exiguo alimento: Amplus semel plurimũ expetit: modicus modicè. Ita Auerrous de principalibus, & illorum ministris singulares inquirit organicas notas, non secus quàm Galenus fecit in temperaturis.

Pulmonis.

Ventriculi.

CALVMNIANTVR verò quidam suspicionem Galeni de situ meatus fellei. Cùm enim docuisset Galenus magna ex parte meatum hunc bilis expurgatorium vnum esse; eumque insertum dodecadactylo prope initium ieiuni intestini: aliquando tamen rarò in brutis, rariùs in homine bifurcari; portione eius fundum ventriculi petente, reliqua intestinum illud quod à duodecim digitorum longitudine appellant, atque vbi ita scinditur, graciliore germine inseritur ventriculo, rarissimè crassiore: verosimili argumento ex hac anatomica consideratione ductus, in pituitoso homine euomente bilem opinatur meatum illum felleum vẽtriculum conscendere, vel totum, vel maiore sui parte. Displicet coniectura cuidam, quoniam & ipse vidit hominem, cui similiter meatus ventriculo applantabatur, nec tamen euomebat bilem. Sed leuiore redargutione, quàm vt possit euincere. Fieri enim potuit, vt homo à se visus haberet meatu illum in formatione delinquentem, non modò quia ventriculum portione quadam petebat, sed & cæcum non ad inanitatem ventriculi pertingentem: vel eructabat bilem, sed ad imum, vnde deorsum detrudebat alimentum, non sursum: vel natura sua difficulter ad vomitum mouebatur: demum in coniecturis, quæ longe absunt à sciẽtia, liberũ est non minus illi quàm Galeno pro suo cuiusque iudicio diuinare. Cur verò variè inseratur hic meatus in pedestribus, volatilibus, piscibus, ratio ita reddẽda est. In volucribus venter spiritalis propter alarum exortum plurimùm descendit, quare non est locus multis intestinorum in volucris. Sicut nec in piscibus ob corporis longitudinem, & natationis velocitatem. Ne ergo alimentum ante integram succi distributionem perreptaret pauca intestina, nouis excogitauit rationibus: videlicet auibus præstitit duo oblonga & cęca intestina, piscibus verò ventriculum ipsum oblongum, & in mucronem cessantem: nec bilis meatum initio intestinorum inseuit, (festinaret enim excremẽti deiectio) sed prope rectum. In pedestribus verò, in quibus vacabat locus, multis anfractibus intestinorum, meritò ibi inseritur, vbi primùm intestina voluuntur; ne sopita natura fæces morentur & cum periculo obstruant. Cur autem coniunxit natura bilem à toto hepate in vnam vesicam felleam, non statim per meatum felleum ad intestina mandauit expurgandam, mirantur quidam: non aduertentes si perpetuò flueret assiduitate sua, non irritaturam ad excretionem, & paucam iugiter labentem ad intestina imbecilliter moturam: nunc per interualla grauata vesica multa accedens, repente mouet ad interpollatas necessariasque homini deiectiones.

2.de tẽp.13

Insectio meatus fellei.

SECTIO VNDECIMA.

CAP. SEPTVAGESIMVM QVINTVM.

Quæcunque verò vt nunc, insalubria sunt, hoc est, quæ iam ægritudinem patiuntur, dignoscere & hæc ipsa oportet. Quæ quidem subiiciũtur sensui, ex eorum, quæ ipsis insunt secundùm naturam, permutatione, in magnitudine, colore, figura, & numero, & situ, & ea, quæ est secundùm duritiem & molliciem & frigiditatem, & caliditatem diffe-

tem differentia. Quæ autem visum effugiunt, vt summatim dicam, ex operationum læsionibus, aut his quæ excernuntur, aut doloribus, aut tumoribus præter naturam, aut horum quibusdam, vel omnibus.

Hactenus sanitatis vniuersas classes discurrimus, proponentes, quantum res ferebat, vniuscuiusque seorsum indicia. Iam in secunda huius libri parte ægrorum actu notæ tradendæ sunt; constatque tota sectio partibus tribus. Primùm in vniuersum docet notas illas, numero, quatuor. Secundò cap. 76. particulatim iuxta varia membra læsa specia-timque exponit. Tertiò, notas illas quatuor secat in differentias §. capite 80. Excrescentiæ autem. Hîc ergo primùm de externis morbis, inquit, agnosci eos tactu & visu: tactu quidem, eò quòd vltra modũ increuit, aut elanguit vna ex primis qualitatibus, aut aliqua ex sequentibus tactui obuia, frigus, calor, ariditas, mollicies, duricies: visu autem, si color natiuus euariat, si figura, si numerus, si quantitas, si situs. Secundò, de internis affectibus docet vestigari ex quadruplici signorum genere, actione læsa, excretis, tumore, dolore; hæc enim in internis affectibus conueniunt, aut omnia, aut quædam.

EX ENARRATA serie duo in quæstionem vertuntur, de obseruato scilicet ordine, & de numero signorum in internis morbis. Ordo traditionis ita habet; in cognitione morborum tradenda sequitur author diuisionem celebrem etiam in compositiuo ordine receptam, vt separet internos ab externis affectibus. Externi enim promptam habent visu, tactuque perceptionem, vt nil necesse sit per occulta rimari: interni tam obstrusam, vt dixerit Hippocrates, magis patere diuinationi quàm scientiæ: & Galenus illis cognoscendis totos libros sex de affectis locis dicauerit: hîc multo pressiùs, per multas tamen notas inquirit. Quærunt, cur inter externorum affectus non numerauit certissimum illud actionis læsæ indicium? Causa est; Ad id genus signi accedimus, vbi affectus est paulo ignotior, in externis affectibus frustrà recipimus dispendia læsæ actionis, quod vnius visus tactus'ue compendio assequimur. Cur de singulis affectibus morbosis particulares notas non prosequitur, in generalibus membrorũ solùm subsistens? Quia quæ partes artis alibi exactè traduntur, nec breui comprehendi possunt, hîc per capita tantùm proponuntur, non singulatim tractantur. Talis est agnoscendorum morborum disciplina. [Ordo traditionis.] [*Lib. de flatibus.*]

DE NVMERO verò signorum morbidorum non pauca intentant aduersarij. Cùm enim libro primo de loc. indicia internarũ affectionum, quinque recensuerit, actionem læsam, excreta, situm, proprietatem doloris, symptomata propria: cur hîc ad quatuor tantùm reducit: in libro verò de differentiis sympt. tria sola enumerat, actionem læsam, excreta, qualitatem mutatam. Adde, quod præsentia quatuor signorum genera non minus externos quàm internos affectus notos reddũt, vt frustrà author solis internis ea addixerit. Auget dubitationem, quoniam libro de differentiis sympt. dolorem locat in genere actionis læsæ, quem tamen hîc tanquàm separatum genus enumerat. Postremò multa indicia prætermissa videntur, nam ex duritie pulsus agnoscitur iecoris inflammatio, sicut hepatici, & splenitici ex coloris vitio, quæ sub quadruplici signorum genere non continentur. Hæc ferè illi; quæ quantum ponderis habeant deinceps sigillatim expendemus. Propositum huius loci est agnoscere, adsit'ne interna aliqua affectio, nec ne; id quod quatuor his vestigiis rimamur; actione læsa, & excretis, tumore, aut dolore. Solet enim internus locus affectus etiam extrorsum communicare aut tumorem, aut dolorem: libro verò De locis, pro tumore & dolore numerantur situs, proprietas doloris, symptomata propria. Quoniam illic non inquiritur num pars aliqua interna affecta sit, sed indagatur quænam ex tam multis perpetiatur: id quod propria illa affecti loci signa tria monstrant, non tumor, aut dolor. Tumente enim & dolente latere fieri potest, vt affecta pars sit pulmo, cor, pleura, septum. Non ergo peculiaris locus internus ex dolore, & tumore perspicitur, sed magis ex illis, situ, specie doloris, peculiari symptomate. Locus verò, qui sequitur libro De differentiis sympt. hunc sensum habet, Symptomata omnia morbos quosuis siue internos, siue externos, consequentia sunt, læsa actio, excreta, affectus corporis aliquo sensu perceptibilis, visu, odore, tactu, auditu: vt vitiosus color, durities, sibilus, tumor. Malè enim quidam tertium hoc signum vocabant qualitatem mu- [Signorum morbidorũ numerus.] [*Cap. 5.*] [*Cap. 2.*] [*Cap. 3.*] [*5. de locis 7.*] [*Secunda 1. doct. 3. cap. 1.*] [Ad primum.]

tem mutatam : ſic enim tumor, & multa alia nullo trium ſymptomatum verbo venirent. Cùm ergo illic promiſcuè ſymptomata morbi conſideret, hìc ea tantùm, quæ affectus internos comitantur, nimirum ſi aliqua eſt in vtriſque diuerſitas; quam parum animaduertens Auerrous agens de ſignis internarum affectionum recenſet tria illa celebria, actionem læſam, excreta, corporis affectum. Quod deinde aſſurgunt, notas has etiam externis morbis communes eſſe, vt certum eſt; ita nil euertit dicta. Nam in externis manifeſtiora illa ex viſu tactuque deſumpta anticipant, & præuertunt medici inquiſitionem, vt nil neceſſe ſit in illis occultiora hæc rimari. Num autem dolor inter læſas actiones numerari debeat, problematicum eſt, & in vtramuis partem citra errorem trahi poteſt; quemadmodum author paulo antè ſignificauit. Cùm enim ſecentur morbi ſymptomata, in actionem læſam, excreta, ſenſilem corporis affectum: nec dolor ſit affectus, qui ſenſu externo percipiatur, minus ſit corporis excrementum, reliquum eſt vt vel quartum recipiamus genus, cui nomen ſit dolor; vel inter læſas annumeretur actiones. Priorem opinionem hìc ſequitur Galenus, poſteriorem illic. Siue ergo placet aſſeuerare quartum ſymptomatum genus, nil peccatum eſt; ſin magis fateri ſpeciem eſſe læſæ actionis, tantundem. Quamuis enim læſa actio in ablatam, diminutam, & corruptam diſtribuatur, & corrupta actio vulgò definiatur, quæ decipitur in obiecto indicando, quæ deceptio in dolentem non cadit, multo minus eſt dolor ablatio, aut diminutio actionis: verum eſt cur debeat dici vitiata ſenſatio dolor, eò quòd eſt perceptio obiecti organum perdentis. Cùm enim ſenſatio ab obiecto ſimul, & à ſentiente facultate dimanet, meritò ab vtriuſque vitio vitioſæ actionis appellationem ſubibit, ſi facultas decipitur propter facultatis læſionem, ſi obiectum lædit propter ſenſilis materiæ vitium. Leuis enim eſt quorundam reſponſio, opinantium dolorem dici actionem læſam, quia ſit fuga immodica noxij, qua ratione etiam immodicum gaudium, quia excedens eſt facultatis concupiſcibilis proſecutio, pariter appellari concedunt præter naturam & læſam actionem. Sed oporteret dolorem, qui ſit morbi ſymptoma, non incidere in fortem virum, cùm tamen ex colica, & nephritide etiam fortes pereant. Quod verò in calce addubitant de ſignis quibuſdam morborũ, quæ ad præſentia reduci nequeunt, Galenus ipſe ſoluit, dum philoſophico temperamento inquit [*vt ſummatim dicam*] innuens plurimas, non vniuerſas notas à ſe comprehenſas: maximè cùm & citatæ illæ de duritie pulſus, & tuſſi in actione læſa comprehendi poſſint.

4. Collect. 44. — Ad ſecundũ. — Ad tertium. — *Cap. 8.* — Ad quartum.

CAP. SEPTVAGESIMVMSEXTVM.

Particulatim autem, quæ quidem ſunt in cerebro, ægræ diſpoſitiones, aut dementiæ ſpeciebus, aut ſenſuum, vel imaginationum læſionibus, aut actuum, qui ſecundùm electionem fiunt, aut ex his quæ excernuntur per palatum, vel nares, vel aures, aut horum, qui ei dolores eueniunt, differentiis.

CAP. SEPTVAGESIMVMSEPTIMVM.

Quæ verò in corde fiunt, ex difficilis anhelitus ſpeciebus, & tremulis motibus, qui ipſi contingunt: ex pulſibus quoque eius atque arteriarum: ab excandeſcendi celeritate, aut tarditate: à febribus & refrigerationibus, & in colore differentiis; ac eis, qui ipſi adueniunt, doloribus.

CAP. SEPTVAGESIMVMOCTAVVM.

Quæ autem in iecinore ex defectu humorum atque abũdantia, & ad id, quod præter naturam euerſione, & colore malo; ac præterea ex permutatione naturæ, in his, quæ ad alimenti deductionem, aut ſuperfluitatum attinent excretionem. Sed ex grauitatibus, & tumoribus, & doloribus, non modò his, qui in eo ortum habent, verùm & illis qui compatiendi ratione proueniunt, quemadmodùm in aliqua vel ſpiritus grauis, vel tuſſis ſpecie.

CAP. SEPTVAGESIMVMNONVM.

Sic & ventriculi affectus agnoſcitur, vbi in concoctione, & appetitu humidi, vel ſicci alimenti, vel ſuperfluitatum excretione delinquitur. Ita etiam ex ſingultibus, eructationibus, nauſeis, vomitibus, & ipſis eorum, quæ euomuntur, ſpeciebus.

CAP. OCTOGESIMVM.

Ita & thoracis agnoſcuntur effectus ex ſpirandi difficultatibus, tuſſibus, & doloribus, qui in ipſo fiunt; & ex eorum, quæ expuuntur, differentiis. Sic & aſperæ arteriæ ægritudines, & difficiles anhelitus, & dolor in loco, & quæ expuuntur, & vocis offenſiones oſtendunt. Secundùm verò eandem proportionem & in aliis omnibus accidit partibus. Nam ex tumore, dolore, & operationum læſione & excrementorum differentia ſumentur indicia.

Ad exercitationem præfatæ doctrinæ de agnitione internorum affectuum per quatuor genera indiciorum, tradit exempla in membris non omnibus, ſed potiſſimis, qualia ſuperiore tractatione propoſuit ad agnitionem ſanæ conſtitutionis caput, cor, iecur, ventriculum, pectus, arteriam. Ex quorum exercitatione ſine negotio colligentur affectus etiam morboſi latentes in reliquis particulatim membris. Primùm in cerebro ex operibus, motus, ſenſus, principalibus: ex excretis per omnes expurgatorios meatus, nares, palatum, os, aures; ex capitis doloribus. Secundò, 77.cap. cordis morbos rimatur, ex operibus diſpnæa, ſaltu cordis, pulſibus, ex iracundia vel ignauia animi, ex febre, vel totius refrigerio, colore mutato totius, dolore cordis. Tertiò, 78.cap. iecur ex operibus morbidum intelligitur, ſi abũdant homines, vel deficiunt à mediocritate, ſi cacochymia adeſt, ſi diſtributio alimenti non procedit, ſi color totius vitiatur. Ex excretis, ſi ſunt præter naturam. Ex doloribus, ſi vel dolor, vel grauitas iecoris regionem, aut conuicina obtinet. Ex tumore, ſi eandem partem infeſtat. Quartò, 79.cap. ventriculus affectus ex operibus peculiaribus innoteſcit: ex opere mutato coctionis, vel appetentiæ, & huius, vel ad potum, vel ad cibum fruſtrata, vel aucta. Ex excretis item ſiue per aluum, ſiue per vomitum, ructu, ſingultu, nauſea, vomitu. Quintò, 80.cap. pectoris affectus conſimiliter ex ſuis affectionibus; diſpnæa, tuſſi, excretis, exputis, tumoribus & doloribus. Aſpera autem arteria ex eiſdem innoteſcit, niſi quod habet peculiarem actionem vltra pectus ædendæ vocis: à qua & ſignificantur illius affectiones. Atque transferre hæc ſignorum genera ad reſidua membra nullum iam negotium eſt.

IN HVNC modum author breuitate, qua ſigna morbida perſtringit, compenſat diſpendium antecedentis diſputationis; in qua tantùm exceſſit in notis ſanorum tradendis, quantum hic in morborum ſignis defecit: vt vtrobique videatur accuſationem mereri tractatio, ſi tanquàm totius diſciplinæ vtile compendium ſpectetur, non, quod initio dictum eſt, ceu auctuarium quoddam ad ea tantùm complenda, quæ ingens illa reſolutoria doctrina in multis libris exarata pollicebatur. Sed interim ſi quid continet ſeries obſcurius, exponendum per capita eſt.

IGITVR cerebrum agnoſcit ægrotare ex excretis per meatus expurgatorios. Nec obſtat quod in organis ipſis expurgatoriis videntur talia habere generationem, ideò organis non cerebro atteſtabuntur. Nam lippitudo nonnunquàm primo præſag. ex oculi imbecillitate gignitur, vt & lachryma deficiente vi retentrice in membro natura humidiſſimo, ſignificanteque proximum exitium; & in reliquis partibus iam iam defecturam ſimiliter retentricem. Aurium verò ſordem opinatur Ariſtoteles ex vapore earum partium per moram idcircò amareſcere, quoniam ſudor, qui in eam ſordem abit, ſalſus eſt; ſalſum autem per moram amareſcit. Verùm huiuſmodi excrementa, licèt nonnunquàm in ipſis creentur organis, ferè à cerebro deriuantur, vt poſſint illius ſtatum indicare; expurgat enim natura, ait Raſius, cerebri varium per multa orificia excrementum; bilioſa per aures; melancholica per oculos; pituitoſa per palatũ & nares. Adiiciunt quidam per aures ideò reiici bilioſa, quoniam calore ariditateque ſua tueantur oſſa aurium tinnitui apta, & præ ſiccitate ſonora: pituitam verò per os & nares, vt patuli illi meatus

Cerebri ſigna.

Com.10.

32. probl.4

In Introductorio.

ea humiditate prohibeantur ſiccari: reliquum melancholicum per oculos,qui præ multa humiditate non periclitabantur terrei humoris ariditate.Genus verò tumoris idcircò in cerebro omiſit, quia non apparet per internos ſed per externos tantũ capitis effectus.

Cordis indicia. INTER cordis autem ſigna, recenſet febrem, refrigerationem, vitiatum totius colorem: non recenſens, quod quidam hîc interpretantur, ſigna ad nullum quatuor generum relata in ſui accuſationem, ſed intelligens omnia talia eſſe cordis opera.Cùm enim operatio cordis in corpore ſit calorem totius moderari, ſimul & toti impartiri colorem, ſplendorem, & viuidum quendam ex ſpiritu florem: meritò in cordis affectibus illa mutantur, ceu cordis opera. *1. de locis vltimo.* Nam vel calor totius immodicè augetur in febris generatione, vel immodice refrigeſcit in rigoribus retrahente corde à toto calorem. Similiter & in animi per ſanitatem affectibus, vt & in cardiacis frequentes variæque coloris & caloris in corpore viciſſitudines alternant. Iam de ira,vel ἀθυμία,quam interpretantur ignauiam animi,quòd alterato corde mutentur, apertum eſt; ſunt enim affectuoſæ partis opera. Quod verò reſpirationem mutet cordis affectio, non oſtendit à corde ceu ab agente prodire reſpirationem, ſed ab eo tanquàm à fine pendere. Itaque non minùs immutat reſpirationem cerebrum ceu agens, quàm pectus ceu inſtrumentum,& cor,in cuius gratiam priora illa operantur. Pulſum verò cordis ſeparat à ſaltu, ſiquidem alius eſt affectus in quo pulſus cordis redditur tantùm celerior, vel tardior moderato, alius per quem totum viſcus tremulè concutitur.

Iecoris indicia. IECORIS indicia patientis ob diluciditatem authoris noſtra opera non indigent. Nam quòd ex colore totius hîc iecur, paulo antè cor affecta colligit, non eſt quod miremur, magis quàm quod vtrunque horum membrorum totius temperamento imperat. Ad cutis enim temperamentum,& humores ab illis genitos color euariat. Ex excrementis verò ambobus,humido & ſicco,ideò coniectat iecoris affectum, quoniam ad variam ſuctionem iecoris ſuccedit in excremento etiam ſicco varietas. Nutritionis idcircò non meminit, quoniam oſtenſa eſt non pendere ab eo principio.

Ventriculi notæ. IN ventriculi ſignis ille ſolus mouere poteſt ſcrupus: Cur author refert famem & ſitim nomine appetentiæ ſicci, & appetentiæ humidi. Poterat enim ſimiliter referre nomine calidi & frigidi, ſi eſt fames appetentia calidi ſicci; ſitis verò frigidi humidi. Sed quod magis duo illa per paſſiuas diſtent quàm per actiuas qualitates,indicio eſt, quod fieri poteſt, vt ſitis feratur ad calidum potum, non ad ſiccum: ſic fames ad frigidum alimentum, non ad liquorem. Et ratio oſtendit; eſt enim famis vſus,reparatio ſolidi humidi, ſitis verò liquidi ad alimenti diſtributionem. Par eſt itaque vt nomina illis appetentiis magis imponantur ab humido, & ſicco, quàm à calido, & frigido.

Excreſcentiæ autem non naturales, in inflammationibus, duriſque ac laxis tumoribus & eryſipelatis ſunt explorandæ. Dolor autem quemcunque obſederit locum, aut continuitatis ſolutionem, aut ſubitam alterationem oſtendit. Soluitur autem continuitas inciſione, exeſione, fractione, & tentione. Alteratur autem ſubſtantia à caliditate, frigiditate, humiditate, ſiccitate. Læditur autem operatio tripliciter: aut quia vix, aut quia vitiosè, aut quia nullo modo fit.

CAP. OCTOGESIMVMPRIMVM.

Quæcunque autem excernuntur, nonnulla quidem ſunt veluti partes patientium locorum, nonnulla verò tanquàm excrementa. Quæ verò in ipſis naturaliter continentur, ſingula propriam facient indicationem. Dictum autem eſt pleniùs de hiſce omnibus in tractatu De membris paſſis, quem nullus ante nos aut in artem redegit, aut ad abſolutam perfectionem deduxit: quemadmodum & in aliis omnibus euenit, quibus initium quidem aliquod ab antiquis eſt datum, non tamen abſolutum eſt opus. Ægrotantium itaque corporum ex tractatu illo indicia ſunt ſumenda. Eorum autem, qui in ægritudinem lapſuri ſunt, & qui ſanitati reſtituendi, præſens doctrina complectitur.

Genera

Genera illa signorum quatuor, nisi in species distribuantur, paulo ignotiora relinquuntur, quàm vt indicent per varias differentias diuersa morborum genera: huic vsui diuidit in species singulum illorum. Primùm, tumores in herysipelata, inflammationem, œdema, scyrrhum. Secundò, dolorem, in eum qui à solutione nascitur, & qui ab intemperamento: solutionem rursus in scissionem, fracturam, exæsionem, tensionem. Tertiò, læsam actionem in ablatam, deficientem, vitiatam. Quartò, excreta, vel sunt membri portio, vel excrementum peculiaris alimenti, vel quidpiam quod per naturam in membro continetur. Et quia post has diuisiones expectabatur cognitio de speciebus singularium morborum, per species singulares quatuor generum dictorum; Galenus relegat lectorem ad libros De locis, fugiens in hoc loco prolixam & tędij plenam tractationem, transitque ad neutra signa.

DIVISIONES tantùm Galeni in iudicium & examen trahendæ sunt. De quadruplici enim tumore ita contrà differetur. Numerantur à Galeno tumorum genera tria, durum dolens, durum indolens, molle indolens. Molle enim dolens nullum est, eò quòd doloris continens & magna in tumoribus causa tensio est, quæ cum molli tumore non iungitur. Illud prætereà conuenire non videtur, vt erysipelas definiatur permixtione humoris biliosi & sanguinei, quod Galenus perpetuò facit; reliqui tres simplici humore. Quod si tumor omnis definitur extensione in omnem dimensionem, quod idem obseruat Galenus, quo nomine erysipelas, cui ea eleuatio abest, inter tumores recensebitur. Magis merentur tumoris nomen flatulenti, & serosi, quorum nulla fit hîc ab authore mentio. Sed hæc aduersarij tela tantùm abest vt nos deiiciant, vt magis confirment. Cùm enim tumor omnis tactu percipiatur, à contento autem humore originem trahat, potest & secari per tactus differentias in tria illa: potest & per contenti humoris qualitatem in quatuor, ita vt quatuor illa tribus prioribus comprehendantur, non inter se pugnent diuisiones. De humore verò constituente erysipelas ita sentiendum est; licèt legatur lib. 3. Crisium, ex flaua bile impermixta nasci, ea sinceritas accipienda est, quod Galenus alibi monet, cum latitudine, quasi non iungatur insignis alieni permixtio. Planè enim humor committens hoc genus, vel est sanguis feruens tenuisque, vel bilis non mera, sed pauco sanguini admixta. Cur autem sincera bilis non efficiat erysipelas instar aliorum humorum trium, illa ratio est, quod mera bilis exedit cutem, inducitque illud affectionis cutaneæ genus, quod Græci vocant, herpetem, non eleuat cutem in tumorem erysipelaceum, nisi permisceatur crassiori sanguinis humori, cuius permixtione crassescat, fiatque hebetior quàm vt corrodat. Quomodò ergo prodibit quandoque purum, quandoque phlegmonodes erysipelas? Nimirum si erysipelas, quale monstratum est, constat, purum dicitur; sin permiscetur non pauco tenui sanguini, sed multo etiam crasso phlegmonis authori, tumor permixtus nascitur erysipelas phlegmonodes, vel phlegmon erysipelatodes. Atque ita intelligitur, quomodò bilis possit, quomodò non possit tumorem efficere. Nam flatus, & serum propter raritatem euentus in compendio nostro sine errore omissa sunt.

4. Aphor. 34. 2. ad Glauc. 2. Tumorum sectio. *Lib. de tumor. 10. & 2. ad Glauc. 1.* *Lib. de tumor. initio.* Solutio primi. Secundi. *Cap. 12. 2. præfa. 38* Tertij.

DE DOLORIS causis disputatum alibi fusè est. Illud hinc excipiendum, vt soluentia quandoque extrà, quandoque intrò accedant: & vtraque vel acumine perforantia, vel grauitate prementia, vt vniuersæ euadant causæ quatuor: incidens, & frangens externa, exedens & tendens interna. Sectio læsæ actionis proprium locum habet lib. De differentiis symptom. sicut sectio excretorum lib. primo De locis affectis, quare temerè hîc interponerentur.

Lib. de differēt. symp.

SECTIO DVODECIMA.

CAP. OCTOGESIMVMSECVNDVM.

Eorum igitur indicia, quibus ægritudinis periculum imminet, mediam formam habent inter ea quæ sanis, & quæ ægrotantibus eueniunt. Siquidem sanis omnia secundùm naturam insunt, præter naturam verò ægrotantibus. In confinio autem horum ea quæ sunt corporum neutrorum indicia. Quorum nonnulla quidem sunt ex eo-

rum

rum genere, quæ ſecundùm naturam, ſed vel qualitatibus, vel quantitatibus, vel temporibus permutata. Quædam autem ex his quæ præter naturam, ac minora his, quæ ægritudinibus adſunt. Atque idcircò hæ quidem corporum diſpoſitiones, quæ in ægritudinem caſura monſtraui, ſunt ex neutrorum genere, atque vnà ea quæ ipſa indicant ſigna. Primò enim hæc ſanitatem oſtendunt, ſecundò autem ægritudinem. Et fiunt eadem ſigna ſecundùm ad aliquid habitudinem neutra & inſalubria: quæ quidem præſentem diſpoſitionem oſtendunt, neutra: quæ verò futuram præmonſtrant, inſalubria. Eadem verò ratione & quæcunque ægrotantibus ſigna ſalutaria apparent, dicentur quidem ſalubria, quia futuram ſanitatem oſtendunt: dicentur etiam ægra, quatenus præſentem oſtendunt ægritudinem: neque in ambiguo eſt, quod quæ ſunt vtrorumque indicatiua, neutra dicentur, ſecundùm vnum quoddam neutri vocabuli ſignificatum. Neque verò mirari oportet eadem ſigna tres in diuerſis habitudinibus ſeruare rationes, quæ & ſalubria, & ægra, & neutra dicantur. [1] *Secundùm vtrunque verò ſignificatum, quæcunque his qui à morbo referuntur inſunt, ſigna neutra appellamus. Neque in alio ſignificato accipiunt ea quæ ſenibus inſunt. Hæc quidem omnia pluribus & conceptibus, & rationibus ſubiiciuntur. Quæcunque verò his, qui integra ſanitate fruuntur, inter ſalubria tantummodò computantur. Et quæcunque ægrotantibus inſunt, neque futuram prænuntiant ſanitatem, ſoli & hæc ægrorum conceptui ſubiiciuntur. Sed de his quidem poſteà dicetur: nunc quæ futuram præmonſtrant ægritudinem, priùs exequamur.*

De ſignis labentium in morbos ſermo eſt Galeno præſenti ſectione; de quibus primùm oſtendit nomen & partem artis, in qua continentur iuxta tradita initio lib. ſecundi. Secũdò §. Cùm verò ſit eorum, docet ſigna hæc vtraque tam ſpecie non diſtantia à ſanis, quàm reliquam differentiam eorum quæ toto genere ſunt præter naturam. Hîc primùm inquiſiturus naturam horum ſignorum, de illis pronũciat habere ea formam mediam inter ſigna ſanorum & ægrorum, ſicut & ſtatus ille medius eſt vtriuſque conſtitutionis. Secundò, id medium vel confinium duplex eſſe inquit: vel enim genere conuenit cum ſanis, diſtat ſola magnitudine: vel toto genere diſſidet à ſanis planè præter naturam exiſtens. Tertiò, ex natura eorum ſignorum explicata colligit, ad quam claſſem ſignorum talia debeant referri. Et affirmat vocari ea ſigna neutra indicatiua, quia indicant præſentem neutrum ſtatum. Simul & vocari poſſe inſalubria præſaga, quia indicant futurum morbum. Et ne quis miretur duas illas appellationes eidem ſigno aſcribi, affert conſtitutionem ægri, in quo apparent ſigna euaſuri à morbo, quæ inſigniuntur variis reſpectibus non ſolùm duabus, vt ſuperiora illa, appellationibus, ſed tribus. Nam ægra ſunt indicatiua, & ſalubria prognoſtica, & quia ſimul inſalubria & ſalubria, habebunt etiam nomen neutrius ſigni ſecundi ſignificati per participationem: neutra verò primi ſignificati erunt conualeſcentium & ſenum ſigna: quia indicant affectum, qui nec ſanitatis, nec morbi nomen meretur. Quartò, concludit ſigna hæc neutra ob varias rationes diuerſas appellationes ſignorum ſubire, cùm ſanorum ſigna & ægrorum, quæ videlicet non includunt vel lapſum in morbum, vel euaſionem à morbo, vnum tantùm conceptum habeant; vnoque nomine inſigniantur.

1 *Secundùm vtrunque verò ſignificatũ*] Lege *Secundùm alterum*, videlicet per abnegationẽ.

Ordinis ratio. DICENDVM nonnihil eſt de ratione obſeruati in docẽdo ordinis: tum diuiſio illa ſignorũ labentium in morbũ agitanda. Cur poſtremũ locũ habeant neutra ſigna, cauſa eſt, quoniã & cognitionẽ habent difficiliorẽ. Cũ enim in quouis ſuorũ ſignificatorũ includant ſanitatis, & morbi rationes, præcedant oportet ſimplicia compoſitum. Cur ex tam multis neutris ſignis duo tantùm genera proſequitur incidentium in morbũ, & à morbo reſurgentiũ, inueniendũ eſt. Cùm enim neutrũ ſignum tripliciter dicatur, abnegatione, participatione, tẽpore: & vnũquodque rurſum eorũ tripliciter vel præſentis diſpoſitionis,

vel

vel præteritæ,vel futuræ, euadunt ſigna neutra genere nouem. Ex quibus ſigna incidentium in morbum neutra ſunt per abnegationem indicatiua, eò quòd monſtrant præſentem diſpoſitionem neutram,ea conſtituitur neutra propter exiguitatem ſymptomatum præter naturam morbum prædicentium ; conceditque Galenus hîc eam diſpoſitionem corporis etiam ſanam vocari poſſe, quandiu læſio non apparet neutrum conſtitués. Hoc vnum neutrorum ſignorum genus author exequitur: prætereà eorum,qui à morbo conualituri ſunt, quæ neutra ſunt per participationem præſentis morbi,futuræque ſanitatis, ea quæ ſequitur ſectione. Videlicet duo hæc genera peculiarem tractationem, & vſibus vtilem continent ; reliqua neutra vel in antecedentibus locum habent ſalubribus, & inſalubribus, vel nullam includunt,quæ explicatione indigeat,difficultatem. Cur ſi eſt eadem via à Thebis ad Athenas, quæ ab Athenis ad Thebas, neutra ſigna decidentiæ vocat etiam inſalubria , neutra verò conualeſcentium non item ? Quoniam non eſt vna via qua ingredimur Thebas, & qua eximus à Thebis , ſed ſæpe aduerſa . Sic ſigna incidendi & euadendi à morbo, ſæpe nomine & re minimè conueniunt.

DIVISIO verò illa Galeni à multis controuerſa , à quibuſdam etiam reiecta eſt. Inſtant enim contrà,quod illa quæ hîc tanquam præter naturam recenſentur, ſibilus auriũ, floccorum apparitio, etiam in ſanis apparent, vbi auribus accedit vapor, vel oculis bilioſus. Sic in ſanis dolor ineſt, nec enim citra dolorem fameſcimus , non expiramus , non deiicimus excrementa, niſi ſtimulato illic pectore, hic inteſtinis. Poſtremò,ſi neutris adſunt parua ſanorum, nonnunquàm ægrorum ſigna ; quidam ex neutris in diuiſione trimembri ad ſanos pertinebunt, alij ad ægros, cùm ſuprà oſtenſum ſit vniuerſam latitudinem ab optima ſanitatem,vſque ad ſenſilem functionum læſionem,ſanorum appellatione venire. Non tamen obtinere poſſunt quod tentant. Nam ex neutris ſignis illa vocat naturalia, quæ ſecundùm naturam inſunt ſanis,licèt modò deficiant qualitate,quantitate,aut tempore. Sibili verò & flocci ſecundùm naturam ſanis non conueniunt , vt meritò ad ſecũdum genus relegari debeant, & poſſint. Dolor enim & morſus,quæ hîc in ſecundo genere collocantur inſignes, non leuiuſculi , quales per ſanitatem eueniunt, intelligẽdi ſunt. Poſtremò, licèt ex neutris ſignis nonnulla ſint ſana,ſed excedẽtia ; alia ægra, ſed remiſſa ; non tamen vnquàm neuter ægris attinebit. Signa enim præter naturam quandiu propter exiguitatem momẽtaneè functionibus non officiunt, nec paruum morbum nec magnum efficient vnquàm.

[Margin: Diuiſio ſignorũ neutrorũ. | 2.de tẽp.9. | Ad primum. | Ad ſecundũ. | Ad tertium. | Ad quartum.]

Cùm verò ſit eorum differentia duplex, priùs ea pertractemus quæ quantitatibus, vel qualitatibus, vel temporibus, non autem propriis ſpeciebus ab eo quod ſecundùm naturam euariant: veluti ciborum appetentia, intenta, vel diſſoluta, aut quæ non ſeruet tempus conſuetum, aut quæ ad edulia non vſitata feratur: aut ad excretiones cibi ſuperfluitatum, quæ aut pauciores, aut plures, aut humidiores, aut duriores exiſtant. Sic humidiorum excrementorum vel defectus, vel ſuperabundantia præter conſuetudinem naturalem , aut in colore , aut in conſiſtentia varietas aliqua , aut in tempore excretionis, & vigiliæ plures, ac ſomnus, aut non conſueto tempore. Eodem modo potus pluris, aut paucioris, calidi aut frigidi inſolens appetitus: ſicuti & circa rerum venerearum vſum immodica , aut intempeſtiua concupiſcentia . Et plures, aut pauciores ſudores his, qui ſint opportuni. Et ad motus torpor: aut, ſi moueri tentauerint, grauitas, aut vehemens exolutio. Menſtruorum occultatio , vel immodica, vel diminuta euacuatio, ſic & quæ per ora venarum (Græci hæmorrhoidas appellant) fit ſanguinis effuſio. Sed non eadem quæ priùs in cibo potuque voluptas, ſunt futuræ indicia ægritudinis: hebetudoque animi non naturalis , aut obliuio quædam inconſueta : aut ſomni, qui pluribus imaginationibus abundant, quàm priùs auditus: & odoratus , viſuſue hebetiores, aut turbulentiores. Et, vt ſimpliciter dicam, quæcunque ſecundùm naturam inerant, hæc quidem augmentata , hæc verò comminuta , hæc verò temporibus quibuſdam,

quibuſdam, aut qualitatibus immutata. Siquidem & ipſius corporis moles aut maior, aut minor, aut magis alba, aut magis rubra, quemadmodum liuidior, aut nigrior: ructusque, ac ſternutamenta, & flatus plures, aut pauciores his, quæ ſecundùm naturam: ſic & quæcunque per nares, palatum, aures, per quos meatus cerebrum expurgatur, vel temporibus, vel quantitatibus, vel qualitatibus immutata. Hæc igitur omnia ex genere eorum ſunt, quæ ſecundùm naturam. Morſus quoque ventris vel in ore ventriculi, vel in aliquo inteſtinorum, aut cùm aluus ſubducitur, aut cùm vomitus excitatur, aut cùm mingitur, ſiue aliquis alius dolor moderatus ex genere quidem exiſtit eorum, quæ præter naturam. Non tamen, qui ita ſe habent, ægrotare dicuntur; ſicuti neque qui capite grauantur, aut dolent, aut vigilant, cùm nondum in conſuetis impediuntur operationibus. Hic enim in huiuſcemodi diſpoſitionibus terminus eſt. Atque idcircò in eo, quòd ad aliquid, eandem diſpoſitionẽ ægram atque neutram appellabimus. Nam pro vigore potentiæ, quæ vel facilè ſuſtinet, vel vincitur, vnaquæque ex his, quas anteà diximus, vel morbus eſt, vel neutra diſpoſitio. Sic & quæcunque in ſenſibus, non in eo, quod magis, aut minus inuicem differunt: ſed eo, quod toto genere ſunt præter naturam. Et hæc ſunt ſigna morborum, donec modica fuerint, & nondum hominem à conſuetis operibus ſufficiunt amouere. Talia verò ſunt in guſtu quidem, cùm vel ſalſæ, vel amaræ, vel alicuius alterius qualitatis ſapor nobis indicatur, ſiue in omnibus quæ bibuntur, aut manducantur, aut præter quod aliquid aſſumatur, ſaliua ipſa talis ſentiatur. In odoratu autẽ, quando alicuius vnius qualitatis ſenſum habemus, nullo odore præſente, aut quum plura differentia naribus admouemus, omnia veluti ſimilia ſentimus. Sæpiùs verò nihil ſentimus, aut aliquid fœtens, etiam ſi nihil adſit, quod fœteat. Quantum verò ad auditum ſoni, & ſtrepitus, ad id quod præter naturam pertinent. Quemadmodùm in viſu quæcunque ante oculos apparere creduntur, nigra, & atra, & cærulea, & rufa, & rubra, & nonnulla rotunda, nonnulla autem oblonga, quædam gracilia, quædam craſſa, oculis prætendi videntur. In ſenſu autem tactus, quum inæqualitas aliqua, vel ſpiſſitudo, vel grauitas, vel tenſio, vel torpida, vel vlceroſa diſpoſitio in toto corporis habitu ſentitur. Sic & in ſingulis partibus, vel tenſio, vel compreſſio, vel morſus, vel grauitas, quando modicæ fuerint ac minimè firmæ, neutram quidem diſpoſitionem adeſſe demonſtrant, futuram verò ægritudinem prænuntiant.

Proſequitur ſigna neutra; primùm quidem naturalia quæ citra ordinem congerit, vniuerſa, videlicet, quæ ſanis accidunt, ſed aliqua dictarum conditionum à modo recedunt; pòſt numerat reliqua innaturalia ſimiliter ex genere morboſorum, exiguitate ſola diſtantia à morboſis. In quibus primùm conandum eſt ad capita quædam & ordinem ea redigere. Deinde quod interponit vnam affectionem eſſe huic ægram, illi verò neutram, diſcutiendum eſt. Tertiò, de ſymptomatis in guſtu agendum. Poſtremò, de infeſtantibus tactum.

SIGNA ergo neutra naturalia quodammodò & proportione reduci poſſunt ad vitia operũ, excreta, corporis affectus; vt reſponſum habeant naturalia accidentia cum ægris ſymptomatis, numerabunturque in primo genere ſigna: ſi aliqua ex facultatibus principalibus deſciſcit à modo, qualitate, quantitate, tempore: imaginatio, cogitatio, memoria: ſi ſomnia immodica, aut nulla præter morem: ſi ſomnus, aut vigilia immodica ſunt: ſi admotus torpor, aut exceſſus: ſi in aliquo ſenſuum particularium eadem immoderantia: in ventriculo, ſi fames, aut ſitis aliqua parte variat à natura. In teſtibus, ſi appetentia veneris. Ex ſecundo genere ſunt ſtercus, vrina, ſudor, hemorrhoides in aliquo trium dictorum

ctorum variantia: ſic & excrementa cerebri, & ventriculi, qualia ructus, ſternutamenta, ſingultus, flatus. Ex tertio genere ſunt color corporis, vel habitudo præter morem mutata. Et naturalia quidem ita. Quæ verò ſequuntur innaturalia, & ipſa ferè duobus capitibus continentur, dolore & oblæſione ſenſus. Primi generis eſt morſus ventriculi, vel inteſtinorum, aut ex euomito, vel egeſto perceptus, quandiu exigua ſunt. Ex ſecundo genere corrupta ſenſatio, in guſtu ſalſedo, vel amaritudo ſine cauſa. In odoratu fœtor aut ablatio odoris: in auditu tinnitus: in viſu ſuffuſorum ſymptomata: in tactu laſſitudo quæuis, ſiue totum occupet, ſiue partem quamuis. Illud puto in his, ſicut & in multis aliis artis partibus, ex Arabum ſchola recipiendum eſſe, vt imminentium morborum peculiariùs ſigna tradantur, & ſua cuique præcautio, quæ à Græcis incepta illi diligenter admodùm proſecuti ſunt Auicena, Raſius, Auerrous, ex illiſque præſentia ſuppleantur. *Auic.tertia 1.doct.5 ſum.2. cap.1. Raſius 4. alm.8. Auerrous 4.collect.15*

QVOD verò vna affectio ſit Petro neutra, Paulo ægra, in hunc modum perſuaderi poteſt: Morbus omnis finitur actionis læſione, vt vtraque finitionis parte reſpectum includit. Nomine quidem læſionis reſpicit vires, actionis vocabulo priſtinam conſuetudinem. Cùm ergo cauſa præter naturam vna minor eſt, quàm vt deiiciat vires Petri, lædẽs illius actionem, neutram conſtituit in Petro affectionem. Eadem ipſa cauſa, ſi ſuperat Pauli vires, læditque actionem manifeſtò, redditur Paulo morbus: ita relatio ad vires vni affectui varia nomina imponit. Nunc relatio illa ad conſuetam functionem, quomodò idem præſtet, videamus. Languida viſio in Petro ſua natura conſuetudineque viſu hebeti, neutra diſpoſitio eſt; eadem ipſa languens viſio Paulo conſueto acutè proſpicere, morboſa: ita quod propoſueramus confectum eſt. Affectus idẽ ſanitas & morbus. *1.de ſanit.6*

IAM DE ſymptomatis guſtatoriæ facultatis dubitant nonnulli: Cur ſenſus amari, præſente bile in lingua, aut ſalſi, vbi obtinet linguam ſalſa pituita dicatur Galeno corrupta ſenſatio, ſi eſt ſenſatio obiecti vera. Prætereà, cur in infecta lingua quandoque ſentitur ſapor inficiens etiam non guſtante homine, aliquando quo tempore guſtat tantùm. Quam ob cauſam in dictis linguæ infectionibus quædam alimenta horridiora percipiantur, vt vinum, & carnes? Demum quæ cauſa facit, vt non ſimiliter dulci ſapore, pinguique lingua occupetur, atque ſalſo & amaro? Quæ tamen fruſtrà in medium allata ſunt, niſi & ſoluantur. Lingua itaque tertiana laborantis ideò corruptè guſtat, quia iudicat ſenſile non externum. Eſt enim ſecundùm naturam organis ſentiendi indicare externa, non interna obiecta: tertianarius autem ſentit abſente externo obiecto amarorem: quin etiam præſente guſtabili falſò iudicat, percipiens amarorem in dulci obiecto, aut ſaltem multo minus dulce iudicans quàm re ipſa ſit. Cur verò aliquando percipiatur imbutus humor etiam abſente obiecto, aliquando non niſi præſente tantùm; illa cauſa eſt (inquit Auerrous) multus humor contentus mouere ſufficit, paucus requirit externum guſtabile, quod concutiat paucam quieſcentemque materiam. Ideò verò olera & ptiſana minùs horrida ſunt tertianariis carne vinoque, quoniam alimenta priora inſipida qualitate parùm agitant inficientem humorem, vel motum, licèt ſuo temperamento moderantur. Cùm verò naturali corporum ſtatu vaſa ſanguine dulci pinguique oppleantur, fit vt propter aſſuetudinem ſenſum non inferant linguæ interni hi ſapores; ſed aduerſi inſolitique, ſalſus & amarus, authore Ariſtotele. Guſtus ſymptomata. Solutio primi. Secundi. *3.Collect. 35.* Tertij. Quarti. *34.probl.5.*

DE SYMPTOMATIS verò tactus, quorum maximum frequentiſſimumque laſſitudo eſt, ob materiæ commoditatem paulò vberiùs agendum eſt, exponendumque quid ſit, quotuplex, quoque modo morbum prænunciet. Et, vt à finitione ordiamur, laſſitudo non eſt immoderantia exercitij, quæ ſolis exercitatis adeſſet, nullaque eſſet, quam inquirimus, ſpontanea: ſed eſt corporis affectus ſæpiùs ſequens exercitij exceſſum, nonnunquàm citra laborem ex interna occaſione originem trahens; à quo prodit, ait Galenus, pigritia & impotentia ad motum, &, ſi pergunt moueri, moleſta in corpore ſenſatio. Auicena item diſpoſitionem interpretatur, cuius ſymptoma ſit triſtis illa ſenſatio. Nec tamen valde repugnandum eſt, ſi vel idem Galenus libris De ſymptomatum cauſis, vel alij laſſitudinem definiant, per ſymptoma; non per affectum, ſymptomatis cauſam. Id enim multis nominibus commune eſt, vt in vtranque partem promiſcuè accipiantur, & pro corporis affectu, & pro ſymptomate conſequente affectum, vt conuulſio, ſtupor, apo- Laſſitudo quid. *4. de ſanit. 2. & lib.3. cap.7. Auic. tertia 1. doct. 2.12. 2. de cauſ. ſymp. 5. & 4. de ſanit. cap.1.*

por, apoplexia, laſſitudo: propriùs tamen de affectu efferuntur quàm de ſymptomate. Nam etiam quieſcentes laſſi dicimur, quo tempore non adeſt in motu pigritia aut moleſtia vlla. Quotuplex. Differentiæ verò laſſitudinum iuxta proprietates moleſtiæ perceptæ ſeparantur: quidam conantes moueri horrent, & per corpus morſus quoſdam percipiunt inſtar vlcerum, feruntque corpus ſe ſentire, veluti ſpinis confixum: alij grauatos ſe eſſe queruntur; poſtremi muſculos vniuerſos habere ſe cõtuſos, calenteſque; ex quibus prior ſpecies vlceroſa dicitur, ſecunda tenſiua, tertia phlegmonoſa. Cauſæ autem ſi ex antecedente labore prodeunt, ſunt, in vlceroſa mordax à carnibus colliquatio per muſculos defluxa & à cute retenta, vbi & morſus percipitur: tenſiuæ verò vehemẽs fibrarum, tendonumque prægreſſa cõtẽtio: phlegmonoſæ multa calenſque defluxio carnes replens, tumefacienſque. Si verò moleſtiæ illæ laſſitudinum temerè ſuapte ſpõte adoriuntur, vlceroſam efficit corporis aucta cacochymia, tenſiuam plethora, inflammatoriam plethora cacochymiæ permixta. Ita tres ſunt vniuerſæ laſſitudinũ ſpecies ſimplices, ex quibus compoſitæ aliæ nonnullæ conficiuntur. *6. Collect. 15.* Non tamen eſt, quod quidam putant, inter quos numerandus etiam Auerrous eſt, phlegmonoſa ex duabus prioribus compoſita. Id enim præter Galeni authoritatem apertiſſimè reclamantem, oſtendit ratio. *3. de ſanitate 10.* Cùm enim contuſio cum calore inflammationi ſimilis muſculorum diſpoſitio diſtet ab eorum tenſione & vlceroſo ſenſu, non ex illis conſtet, intelligitur ſeparatum eſſe laſſitudinis genus phlegmonoſum affectum, non ex ambobus vnum: videlicet ſi in ſe ſpectentur laſſitudines illæ, & ſecundùm vniuerſum ſui generis ambitum. Quæ enim ſpontanea eſt phlegmonoſa laſſitudo, ſi non in ſe, ſed in cauſa ſua conſideretur, cùm ex cacochymia permixta plethoræ conficiatur, meritò complexam rationem habebit in cauſa ſua, quod Galenus aliquando fatetur. *2. Apho. 5.*

De arefactiua verò diſpoſitione, quæ nonnullos exercitatorum occupare ſolet, per quam gracilitatem, ariditatemque muſculorum exercitati percipiunt ſolam, etiam Galenus dubitauit, ne fortè eſſet annumeranda laſſitudinibus. Reiicit tamen eam ab ea appellatione, ea de cauſa, quantum ex ipſo colligere eſt; quoniam κόπος Græcis, quod nos laſſitudinem vertimus, complectitur dolorem, moleſtiamque perceptam, qua tales exercitati carent. Nobis magis admittet fortaſſe verbum laſſitudo, vt illos etiam complectatur; ſicut & Arabibus, ex quibus Auicena quarto loco & ſpecie arefactiuam recenſet laſſitudinem. *Tertia 1. citato.* Sed quamobrem prænunciant morbos vlceroſus ſenſus, tenſio, grauitas, denſitas, inæqualitas, torpidus ſenſus, quæ hîc memorantur, non conuenientia cum dictis laſſitudinibus? *Cur morbos nuncient.* cur etiam additur, quando firma talia non fuerint; ſi enim ceſſant, ſanitatem adeſſe ſignificant, non imminere morbum? Iam ſi vndecunque contrahantur dicti affectus ſiue ſponte, ſiue ex labore, neutrum hominem conſtituunt & remedia requirunt, quæ Galen. libro quarto De tuenda valetudine ſcribit, cur Hippocrates ſolas ſpontaneas laſſitudines dixit non omnes prænunciare morbũ? *2. Apho. 5.* Ad primum. Sanè ſymptomata præſentia laſſitudinibus iunguntur, inæqualitas enim antecedit laſſitudinem vlceroſam; *2. de cauſ. ſymp. 5.* denſitas verò videtur indicare, quam paulo antè diximus, arefactionem; diſſoluta enim media humiditate carnes denſantur. Torpidus ſenſus laſſitudo eſt neruoſæ partis, grauitas phlegmonoſam, tenſio tenſiuam indicat. Ad ſecundũ. Talia ſymptomata ſi parum durant, nec morbi ſunt præſentis, nec futuri indicia: ſi firma, fixaque conſtant, non iam imminere morbum oſtendunt, ſed adeſſe: ſi modicè firma, neutra ſunt futuri mali præſaga: eam firmitatem non admodùm conſtantem author hîc compellat non valde firmam ac ſtabilem. Ad tertium. Quòd ſi ab externa cauſa laboris pendeant, poſſunt & ea morbo initium præſtare; non tamen ita crebrò, vt per illa liceat præſagire; non magis quàm ſi quis ab externis compedibus prohibeatur ingredi. Qui verò ſponte ita afficitur, ideò intelligitur in morbum caſurus, quoniam cauſam intrò ægrotationis alit cacochymiam, plethoram, aut mixtum vitium.

SECTIO DECIMATERTIA.

CAP. OCTOGESIMVMTERTIVM.

At quæ iam in ægrotantibus signa videntur, ex quibus nonnulla salutem, nonnulla mortem portendunt. Prima quidem salubria, altera verò genere quidem ægra, secundùm speciem autem perniciosa dicuntur. Sumuntur autem, vt vniuersaliter dicamus, ex operationum virtute ac vitiis: secundùm partem verò ex particularium operationibus, quarum genera anteà diximus. Primum quidem eorum, quæ principia existunt: secundum verò illorum, quæ à principiis ortum habent: & tertium eorum, quæ à se ipsis gubernantur: à principiis autem quasdam deriuationes habent.

De reliquo genere neutrorum signorum agit: ea sunt quæ in ægris apparentia salutem indicant futuram. Eiusmodi signa paulò antè dixit suscipere tres appellationes; insalubria enim sunt indicatiua, quia indicant præsentem morbum. Salubria prognostica, quia monstrant futuram sanitatem. Neutra autem hîc vocantur per participationem, eò quòd subeunt appellationem & salubrium, & insalubrium, & vtranque ostendunt dispositionem, vnam præsentem, futuram alteram, & primùm quidem recenset signa sanitatem per se significantia futuram, deinde §. Quartum siquidem, adiungit ea quæ per consensum & secundariò idipsum prædicunt. Hic ergo primùm ad agnitionem signorum in ægris salubrium, diuisionem prognosticorum signorum paulo altiùs orditur: distinguens signa prognostica, omnia insalubria, & perniciosa, ex quibus priora felicem morbi exitum, posteriora infelicem nunciant. Secundò, eiusmodi signa ait per se sumi ex operum virtute, aut vitio; & quoniam opera à membris fiunt, subdit non æquam vim obtinere ad illud indicium omnium membrorum operationes, sed sitam esse maximam ad prædicendum vim in operibus principalium membrorum, minorem in ortis à principalibus, vel in his quæ ab illis suscipiunt propagines. Quartum verò membrorum genus, quod innatis tantùm gubernatur facultatibus, cùm vitæ totius necessarium non sit, suorum operum firmitate, aut infirmitate futurũ euentum significare non valet.

DVO illa capita locus hic examinare postulat: Sit'ne in morbis vtilis præsagitio: quòd si vtilis, num etiam medico tentanda sit, certaque: tunc de Galeni diuisione considerabitur. Primùm, quàm sit vtilis præsagitio, ostendit Hippocrates sequentibus. Ægri admirantur medicum, & admirantes parent, parentes citiùs sanantur. Deinde præuisa tela minùs feriunt, itque sæpe medicus obuiàm præcognito malo. Postremò salutis prędictæ author creditur, mortis verò insons. Hæc doctissime Hippocrates. Addit Haly latiùs patere prædictionem agnitione; cùm prænotio in ægris afferat vtilitates ab Hippocrate recitatas, in sanis verò vel maximam præcauendi imminentem & præcognitum morbum, quod agnitio boni præstare non potest. Cur fiducia faciat medendo, Galenus ad solam refert obsequentiam: quæ quantum possit in morbis curandis, indies curantes experimur. Galenus refert multos à se relictos à sacerdotibus dæmonum curatos esse, non vi Deorum, non maiore medica sapientia, sed quoniam sacerdotum præscriptis ex medicina petitis multo parebant religiosiùs, ita vt quidam totos dies quindecim, à potu præcipiente dæmone abstinuerint. Conciliator memorat sanatos sibi multos, non aliis, per remedia nihilo meliora, sed de quibus tantùm melius speraret æger ob curantis nomen. Auicena putat non operari solam obsequentiam, sed & naturales facultates inseruientes imaginationi, speique conceptæ: quod paulò pòst disputabitur. Quod autem de prædicente, doctam curationem speret, illa ratio facit; quòd cohærent partes omnes artis; vt qui in vna excellit, in reliquis eruditus credi & possit, & debeat. Maximè autem cohærent prædictio & curatio. Cùm enim proba curatio sit naturæ imitatio, is optimè curat, qui prædicens certiùs cernit naturæ in morbo cursum, euentumque futurum.

Præsagitio num vtilis. *Proœm. præsag.* *10. Theor. 1* *6. Epid. Sect. 4. 8.* *Differentia 135.* *4. de anima Cap. 4.*

SED vtinam tam certò id ars præstare, quàm vtiliter posset. Quantum ergo & quatenus prædicendum generoso medico sit, sequentibus propositionibus venandum est. Num possibilis.

Prima, non omnia euentura ægris præsagiri queunt, quæcunque generationem ex morbo non habent, sed extraria, fortuitaque causa. Ratio manifesta est. Non prænoscit futura medicus vatis instar diuinans, sed agnoscens præsentem constitutionẽ, cuius

Propositio prima. *Li. de const. artis 22.*

effectum

effectum in posterum prædicit; quæ autem extrariam originem habent, nullam habent
Secunda. in corpore suæ generationis causam, nec igitur prædictionis. Secunda. Etiam quæ vi morbi euentura sunt, prænosci nequeunt, quandiu humor morbificus irrequietus est, turgetque. Nam ex commigratione ad locum nobiliorem mollis morbis ingrauescit; ex transitu ad ignobilem sanatur grauissimus. Et quoniam eiusmodi turgentiæ, motusque acutis morbis familiares sunt, multò minùs in talibus præsagiendum est; nisi inconstantiam, incertitudinemque præsagias illis morbis germanam. Quod oraculo illo docuit
2. Apho. 19 Hippocrates. [*acutorum morborum non omninò certæ sunt prædictiones aut salutis, aut mortis.*]
Prædictio chronici morbi an incertior. Innuens inconstantiæ prædictionem in illis locum habere, non certi euentus. Rasius enim in alium sensum trahens Hippocratem parum rectè expendisse videtur. Suadere nititur Hippocratem ea sententia retrahere à prædicendo medicũ tali ratiocinio. Etiam
31. Cont. 1. in acutis, breuibusque morbis incertitudinem habet prædictio, quid ergo de diuturnis sperandum est? Suadet interpretationem: primùm quoniam Galenus ipse morbos, qui ex breui tempore contrahuntur, certas prædictiones præstare docet; qui verò ex longo tempore, incertas: quare vel pugnabit secum Galenus, vel in hanc descendat interpretationem necesse est. Deinde humor, inquit, acutorum, cùm moueatur, præ se fert manifesta sui indicia; qui verò in chronico morbo latet, vnde agnoscetur qualis nam sit; aut quomodò non decipiet ignoratus? Postremò, si coacto dierum numero quid futu-
Sect. 2. Com. 22. rum sit, non datur perspicere; quomodò dabitur quid post menses & annos? Sed verisimiles hæ probationes retundendæ sunt. Galenus quid lib. de natura velit humana, statim explicabitur. Rationes verò illæ de latente in chronicis humore ostendunt tardiùs præsciri in diuturnis exitum, qualis futurus sit; non conuincunt incertiùs. Fixus enim & certæ sedi addictus humor quàm primùm sese exerit & manifestum facit, fidele &
Tertia. certum præsagium indicat propter immoti humoris stabilitatem. Propositio tertia. Demus humorem non turgere, sed firmum esse; non semper, quamuis à plebe molestè expetatur prædicendus exitus est. Nam potest, licèt modò quiescat, moueri in posterum; potest & quiescens nondum ita cum natura conflixisse, vt indicia victoriæ medicus explorata habeat: quo tempore toto & ambitionis & temeritatis plenum est de morbo pronunciare: tantumque in ea grauitate & expectatione situm esse putat Galenus authoritatis, & gloriæ medici; vt idcircò credat se non deceptum vnquàm in prædicendo,
Quatta. quia nunquàm festinauit, licèt lacessitus, sententiam ferre. Propositio quarta. Si hu-
1. De creticis, in fine. mor quietus est & præ se fert manifesta perseuerantiaque indicia vincentis, potest doctus & diligens medicus exitum intelligere; non secus quàm luctæ peritus astans luctatoribus post aliquot conflictus agnoscit vnius ex pugilibus excessum: cuius artis prædictoriæ de morbis tam gnarum se pingit Galenus, vt glorietur (mirum dictu) in tota vita, ne semel quidem in vlla prædictione deliquisse. Sed Galeni exemplum magis admirandum, quàm imitandum est medicis etiam doctis & prudentibus. Multa enim conueniant oportet, ne deludant nos morborum præsagia; quæ rarissimè fortè nunquàm no-
Li. De plenitudine ad fi. stro æuo coëuntia reperies. Primùm, pars huius artis dignoscens etiam præsentia plurimùm abest à scientiæ certitudine, multùm referens acceptum coniecturæ & incertitu-
1. De creticis, in fine. dini. Deinde, præsagitio requirit tria in medico difficilia, frequentem, imò continuam librorum considerationem, frequentem ægri visitationem, memoriam in conferendis
Haly. 10. singulis singulorum dierum signis. Tertia causa, difficillima est mutua collatio contra-
Theor. vlt. riorum signorum numero, pondere verò, quod oportet, multo magis. Quartam adiicit
7. Collect. 31 eruditè Auerrous, cùm natura quæ format corpus ipsa sanet; sicut in formando nonnunquàm errans monstra producit, ita & in morborum sanatione: monstra autem contemnũt, transcendũtque vniuersam præsagiẽdi doctrinã. Postremò Deus Optimus Maximus & eius imperio Diui cùm sint supra naturam, naturæ leges & medicorũ scita ir-
31. Cont. 1. rita faciunt. Quapropter expertus Rasius monet medicos, ne vulgò obtemperent expe-
2. Prorh. initio. tenti perpetuò prædictionem, quasi negotiũ esset leue. Et Hippocrates; Consulo, inquit, medico, vt quàm prudentissimè agat cùm in reliqua arte, tum in prædictionibus; illius probè memor quòd si successerit prædictio, in admiratione habebitur; si aberrauerit, & inglorius erit, & odio habebitur. Sed inter hæc verè illa quidem dicta, vindicare à men-
3. præsa. 43 dacio Galenum difficile est. Non cohæret enim quod in præsagiis scribit [*nunquàm errare*

in præ-

in prædicendo supra captum hominis est: quàm minimum errare artificis.] Et 3. Epid. [*Doctus in arte non magnoperè in prædicendo falli videtur posse,*] cum eo quod crebrò de se effert, nunq̃ in vita calumniam subiisse prædicentem; nisi ita euadatur. Certum euentum præfigere morbis omnibus supra captum hominis est: at in multis certò affirmare, in aliis sub periculi nomine prædictionem tegere, prudentis medici est, qualis in primis Galenus fuit. *Com. vlt. 1. Epid. Sect. 3. Com. 17. 3. de locis. cap. 3.*

Propositio quinta: Licèt æquam vim habere videantur saluberrima signa ad salutem, lethalia verò ad mortem, verùm prænotio saluberrimi morbi, vel crisis optimę plurimum habet scientiæ & firmitatis; non optimę & prauæ incertitudinis, & coniecturæ, dixit Galenus. Auicena verò de optimis signis, inquit, [*& non fallit hoc, de prauis contrà, ó quanta timorosa vidimus de casu pulsus, sudore frigido & similibus, quæ tamen sanitas insperata secuta est.*] Ratio apud Thadeum est, quia sanitas coctione, atque adeò positione intelligitur; mors cruditate, priuationeque. Sed illa est certior ratio: natura valde superante (id in optima crisi accidit) nil est quod interturbet naturæ motus, quominùs vniuersi vincentem naturam ostendant: nec aduersus morbi impetus medico imponere potest. Sunt enim superantis naturæ ordinati motus omnes. Vbi verò vel natura parum superat, vel etiam à morbo superatur, per interualla temporum, conflictuum & quietum, variè afficitur ægrotans, trahens in opposita iudicia medicum. Cùm enim natura innata sapientia, vbi agnoscit se in discrimine versari, per momenta quædam vires vniuersas colligit, & facto agmine adoritur morbificas causas, agnosci non potest quò tandem res euasura sit. Inter conandum enim nonnunquàm, licèt debilis, propter virium vnionem, & conatum vincit: nonnunquàm contrà, quæ propter conatum robusta apparebat, in certamine concidens propria infirmitate succumbit. Vnde intelligitur sanitatem sæpe certò prædici posse, mortem multo rariùs, incertiusque. Accedit, ne festinet medicus ad obitus præsagium, quod is qui decumbit, si prudentia valet, audito prę̨sagio non cõmittet se amplius prę̨sagienti medico; cuius famæ interest, ne ille viuat: prę̨terquàm quòd frequentibus exemplis admonemur multos perire ex eo mœrore collapsis viribus, iam sua sponte defectis; qui aut non ita citò perituri erant, aut fortè non perituri. Verùm sanitas, licèt aliquando maiore possit certitudine promitti, nunquàm sine conditione illa pronuncianda est, modò nil erretur ab ægro, à familiaribus, ab externis: quod in mortis vaticinio superuacuum est, cuius ratio paulò pòst explicabitur. *1. De cretic. in fine. Quinta. 3. Crisi. cap. 5. 9. secũda 4. 3. 1. de cret. in fine.* Propositio sexta, postremaque, certior est firmiorque prędictio in morbis ex nota ortis, recenteque occasione, quàm paulatim in corpore succrescentibus, quorum nullam causam agnoscimus: quoniam in illis prioribus agnita causæ quantitas manifestam facit morbi malignitatem, quanta expectanda sit. Morbi, ait Galenus, qui ἐξ ὀλίγου, id est, subitò oriuntur. In his verò, quorum humor per annos sensim aceruatur, difficillimum est quantitatem emetiri: quem locum Rasius aduersus Galenum aliter suprà interpretari conabatur. Sed de his satis. Sexta. *De natur. huma. Sect. 2. 23.*

DIVISIO verò signorum prognosticorum à Galeno tradita suas & ipsa difficultates patitur. Cur enim initio capitis bimembrem eam constituit, in salubria & ęgra, procedens verò adiungit tertium membrum, neutrorum prę̨sagiorum. Deinde perperam concedit cruditatis signa esse ęgra, quę iuxta sententiam primo Aphor. magis asserenda sunt neutra per participationem: nam vt in se solam longitudinem morbi ostendunt, ita exitus varios pro virtutis tenore; in validis quidem viribus salutem, in lapsis mortem. Quod autem modò sanitatem, modò mortem prædicit, ineptè ægris signis annumeratur. Sed & illud quis cum ratione dubitauerit, cùm coctio cruditati contradictoriè opponatur; quî fieri potest, vt medium intercedat vtriusque neutrum signum prognosticum, quod Galenus hîc recipit: quibus ita satisfaciendum est. Cùm exitus morbi sit tantùm duplex, sanitas, vel mors, initio tractationis non constabat dari posse, vltra prognostica salubria & perniciosa, tertium genus neutrorum: progrediens verò docet iuxta duplex neutrius significatum apparere in morbis vltra duo illa priora, tertia signa neutra: alia per abnegationem, ea sunt quæ ita futurũ indicant, vt tamen ex illis nec possis intelligere superare naturam ad sanitatẽ, nec morbũ ad mortem, vt in febre acuta vrina flaua, vel tenuis: alia per participationem, quæcunque pro occasionis varietate iudicium euentus permutant, vt cretica signa vacuatoria, quæ ante coctionem mala sunt, post coctionẽ salubria; iuxta illud senis [*decretoria non statim appareant*] quod ergò initio fugiens difficultatem omisit, *Præsagiorum signorum sectio. Apho. 12. Solutio primi.*

 progrediens

1. Apho. 12 Secundi. progrediens explicaturus difficultatem adiecit. De cruditate verò ita sentiẽdum est. Cruditatis verbum quandoque solam absentiam coctionis importat, quo significata cruditas signum est neutrum per participationem solam durationem ostendens lib. 1. Aph. hîc verò putrefactionem & contrariam coctioni dispositionẽ demõstrat; quæ vt ęgra est, ita medium recipit, quod nec coctionẽ superantẽ, nec dominantẽ ostendit putredinem.

Prædicendi summa. 2. præsag. 6. SEQVITVR vt quartò agitetur Galeni sententia, in qua prædictionis summa continetur: respiciendum esse scilicet ad opera trium facultatum, vt ex illis coniectetur victoria alterutrius pugilum, siquidem excedente morbo mors succedet, natura verò superante salus: mòdò nil erroris committatur. Quæ sentẽtia eo magis memoriæ mandanda est, quoniam occurrunt non rari morbi, quorum symptomata terrentia, mortem ante vulgi oculos intentant; quibus generosum medicum terreri non decet, si principia illa constant. Contrà apparent nonnulli lenes, & cum facilitate casuum imponant, deficiente vna ex facultatibus insperatò perimunt, quod Galenus admonuit. Memorat Rasius (quominùs condemnationem mereantur triuiales medici non prædictæ mortis) periisse sibi curanti, & nihil minùs speranti, ægrum nullo antecedente lethalium signorum; tantùm animaduertisse pridiè ante diem obitus, decumbenti leuatum brachium instar inanimis decidisse deficiente vi animali, licèt nondum duæ reliquæ magnoperè concidissent: vt intelligatur quàm prudenter admonuerit Hippocrates medicos nil superuenientium ægro negligere. Sed multipliciter instant. Si enim dicente infrà Galeno non contrahitur morbus antequàm causa morbifica sit superior natura, quî fiet, vt ex morbis alij habeant vincentem, alij victam naturam? Addunt; Si superante natura sanatur æger, superante morbo perit, quorsum medici aduocatio: nam quin vel superet natura, vel superetur, fieri non potest. Deinde & illud mouent, cur mors absolutè, sanitas sub conditione tantũ prædicatur; maximè cùm paulò antè ostensum sit certissimam prædicendi occasionem esse per saluberrimos morbos. Sed & illud non constat ex tribus principiis ad vitam necessariis, quod in primis, quod secundo & tertio loco vitæ & neci imperat. Postremò, si paulò antè cùm de agnitione affectuũ ageretur, tria signorum genera numerabãtur ab essentia affectus, à casibus, ab operibus, quid causæ est vt ad præsagituram ex operibus solis agnitio petatur? Quę omnia per partes ita dissolui, expedirique decet.

1. Pror. 4.

31. Con.

6. Epid. Sect. 2. 25.

Cap 85.

Cap. 8.

Ad primum. Primùm, sicut sanitas cõstat per functiones vitæ non quasuis, sed integras; ita lapsus à sanitate duplex intelligi potest; prior mitior, in quo aduersa causa morbũ gignens ita deiicit naturam, vt labefactet integritatẽ operum manifesta earum lęsione: alter grauior, in quo ita eadem aduersa causa facultates prosternit, vt in totum auferat functiones, quarum priuationem mortem appellamus. Victoria ergo infrà, morbi ad naturã ægrotare faciens intelligitur minor: hîc multo maior non iam minuẽs, sed omninò tollens è medio.

Ad secundũ. Quod verò adiiciunt medicũ superfluere, leuius est. Ex morbis enim quidã habent solam naturam superiorem, in quibus nullus est medici vsus. Frustrà enim medicamentorũ violentia tentatur, quod natura familiari alimẽto resarcit. Nonnulli ea sunt magnitudine, vt non modò naturam vincant, sed & medicum, quibus etiam nulli est medicus vsui sola prædictione contentus: plurimi medij sunt, in quibus vt morbus est, sola natura maior, ita minor natura simul & medico, horum gratia expetitur medicus. Cùm ergo hîc prædicitur mors ex excessu morbi supra naturam, nõ sola facultas ægri accipiẽda est naturę vocabulo, sed & ministeria medica, quibus natura tanquàm instrumẽtis ad sanandũ fruitur.

1. de locis 2.

2. Apho. 29

Ad tertium. Cur verò mors simpliciter, sanitas non absolutè prædicatur, multæ rationes sunt. Nam vt morbus perimens naturaliter, ideò necessariò, & vno tantùm modo operatur, ita natura sanans per varios casus, quique subsunt humano arbitrio. Nam & victus, qui inter sanandum necessariò sumitur, & medici medicamenta errori substant, vnde sperata salus frustrari potest. Deinde sanitas, cùm sit ex mediorũ genere & perfectorum, atque adeò vna, sicut & virtus, difficilè inducitur, morbus & mors cùm sint extrema, imperfecta, variaque, non dissimiliter vitiis facilè. Ideò ex conuersatione ægrorum ægrotant multi, ex accessu ad sanos nemo sanatus est vnquàm, dicebat Aristoteles. Adde instrumenta curandi à noxa in totum ferè absolui non posse, cùm morbus in perimendo nullum ferat saluti emolumentum. His de causis sanitas, licèt quandoque, in saluberrimis scilicet morbis habeat omnium

7. Probl. 4.

1. Epid. Sect. 2. 50.

morborum

morborum certissimam, & firmam ad salutem prędictionem; requirit tamen dictũ temperamentum, quo euadat firmissima: cùm morbus etiam citra eam determinationem, suam habeat, licèt incertiorem, ad mortem agnitionem. Iam dum inter tria principia ordo inquiritur dignitatis, duo Galeni loci inter se pugnare videntur: alter 7. Meth. alter 5. De loc. In quorum priore pręfert naturalem facultatem animali, in posteriore postponit. Conciliantur tamen. Nam si inquiritur ordo facultatũ absolutus; summa dignitas est in corde, cuius solutio, inflammatio, intemperies, citissimè hominem tollunt; proxima cerebri. Abolito enim in totum arbitrario motu cessat respiratio simul cum vita: tardior succedit ex deficiente sanguificatione interitus. Si verò illud magis quæritur; cuius virtutis robur, non sola præsentia plus faciat sanandis morbis: primus locus similiter cordi tribuendus est, vniuersali functionum authori, sed proximus non iam cerebro, sed hepati. Nam in morbis pluribus sicut firma coctrice ad humoris morbosi victoriam egemus, ita animalis vis, quamuis infirma, sufficit; cùm nec validæ ab ægris motiones, nec sensuum munia robusta expetantur. Vtrunque tamen aliqua trium facultatum valde laborat, confestim consentiũt reliquæ, non multò posteriùs. Postremò, ea de causa ad prædicendum sola faciunt signa ex operibus desumpta, quia essentialia & casus monstrant, & affectus speciem, & magnitudinem, quanta in se sit; quorum neutrum satisfacit prædicenti, nisi cõiectet, quantum præ morbi magnitudine facultates perpetiantur: id quod ex facultatum ipsarum operibus certò intelligitur.

Ad quartum. Cap. vlt. Cap. 1.

9. Ther. 10. & 5. de locis 1.

Ad quintum.

Quartum siquidem genus eorum, quæ tunc diximus, ex se quidem ad aliquid prænoscendum inutile est: secundùm accidens autem, & ex his aliquando præcognitiones erunt, quemadmodum & excrementis. Ex his quidem compatiendi ratione: ex excrementis autem semper, quoniam coctionis & incoctionis signa continent. Quare fieri non potest, quin omninò significent, aut naturam materiei, aut materiam naturæ, aut neutrum neutro dominari. Salubria quidem signa dicentur natura superante; insalubria verò superata. Neutra autem, quæ pugnas habent æquales. Sed quæ quidem manifestam indicant coctionem, ex salubribus sunt; sicut quæ cruditatem, ægra: quæ verò neque coctionem, neque cruditatem ostendunt, ex neutrorum sunt natura. Sunt verò & neutra quæcunque nunc quidem hoc, nunc verò contrarium significant, veluti digiti denigrati. Talia sunt etiam critica, id est, decretoria accidentia; de quibus omnibus in libris De crisi dictum est. Sicuti etiam de his quæ ad vnamquamque attinẽt operationem, in his libris in quibus De causis symptomatum agitur. Quare omnem horum singulorum materiam, ex eisdem libris colligere oportet. Ego verò prolixitati parcens hîc sermoni de signis finem faciam: transgrediar autem ad illum, qui de causis.

Cùm docuisset signa per se primò facientia ad prædicendum, adiungit ea, quibus ex accidenti contingit prænuntiare, & quædam quidem rarò, qualia sunt quarti generis membra solis innatis facultatibus prædita: alia semper, licèt similiter prioribus, ex accidenti, qualia excrementa indicantia coctione sua, vel cruditate statum naturæ simul & morbi. Postmodùm explicat, quænam sint præsaga signa neutra, iuxta vtrunque neutrius significatũ: per abnegationem, quæcunque nec salutem sufficientia sunt indicare, nec mortem: per participationem autem, quæ iuxta varias vel occasiones, vel tempora, vtrunque. Exemplum est in criticis vacuationibus & denigratis digitis.

SED sufficiet breui expedire præsagia per accidens sumpta, atque ita de neutris præsagiis pari compendio tractationem claudere, quòd ambo hæc compellet indicia. Per accidens, vna ratio fecit. Cùm enim per se, & sine medio functionum trium principalium vel integritas, vel vitium, monstrent morbi euentum: principia autem illa quædam in suis fontibus operentur, nonnulla in canalibus & membris suscipientibus canales, non in reliquis: superest, vt ex quarto membrorum genere per se indicium peti non possit.

Præsagia per accidens.

Ergo cerebrum in ſe ratiocinatur, memoratur, imaginatur: in membris ſecundi generis & tertij opera ſenſuum, motuſque arbitrarij exercet, cor in ſe iraſcitur, diſtenditurque: in membris cuſtodit pulſum, & innati caloris moderantiam: hepar in ſe concupiſcit, ſanguinemque conficit; in membris delato ſanguine per vaſa nutritionis opifex eſt. Eò fit vt oſſa, cartilagines, adenes, canalibus vacantia opera principalium non commonſtrent: tantum in lapſu ingenti virium, quoniam in corpore continentur, conſentiunt illis, & ſtatum illorum per accidens repræſentant. Sic enim ſcriptum eſt [*auris frigida & contracta, naſus verò acutus*] pro imminentis mortis indicio, licèt cartilagines illæ ad quartum membrorum genus ſpectent. Excrementa verò non ſunt materia operantis coctricis, vt per ſe ſignificent. Nec enim natura coquens conatur, aut ſtercus, aut vrinam coctione perficere. Sed quoniam vis ventriculi intereà, dum vtilem alimenti ſuccum coquit, non poteſt non imprimere in iunctum terreum, & facultas iecoris, dum humores excoquit, permixtæ vrinæ occurrit: eo accidenti fit, vt ex vtroque excremento modus anteactæ coctionis in humorem perſpiciatur; & illius interuentu morbi exitus. Cur verò excrementa ſemper, illa verò membra rarò indicent, non eſt inuenire difficile. Cùm enim viuere & nutriri ad conuertentiam dicantur, excrementa perpetuò atteſtantur coctioni; illa verò membra, quę ductus aliquos à principiis non recipiũt, tunc ſolùm manifeſtant principiorum ſtatum, cum magnitudo vitij illorum trahit in conſenſum membra etiam merè naturalia. Neutrorum præſagiorum exemplũ affert ex Hippocrate petitum, quod pedes nigreſcentes minus condemnari merentur, quàm liuidi, eò quòd liuor ad ſolam ſequitur calidi extinctionem, nigredo vero quandoque ad eandem auctam, aliquando verò cum vtilitate ad decumbentem humorem ex vaſis ad imos pedes; quæ permutatio vitæ ægri benefacit tanquàm ad ignobiliorem ſedem permutato humore.

1. præſag. 6.7. — *1. de anima, vltimo.* — *2 præſag. 9.*

ILLVD poteſt hìc quempiam mouere, cur cùm toto opere neutrum definierit per abnegationem, vel participationem duorum humanorum affectuum, ſanitatis & morbi; hìc aliter explicat, per ſanitatem & mortem? Sed facile ſoluitur cõſideranti hactenus de præſentibus affectibus ſermonem fuiſſe: ij ſunt ſanitas, morbus, neutra diſpoſitio. Nunc prognoſticorum diuiſio propoſita eſt: in qua non præſentes affectus diuiduntur, ſed futura morbi expectatio, eam partimur meritò in ſanitatis præſagia, & mortis: & tertia neutra, nec ſanitatis nec mortis nuncia, aut vtriuſque pro varia occaſione præambula. Sed de ſignis ſatis.

LIBER TERTIVS.

Diſciplina de cauſis ſalubribus, inſalubribus, neutris, ſex completur ſectionibus.
Prima docet cauſas conſeruantes optimam ſanitatem, capite 84.
Secunda conſeruantes lapſam §. cap. 86. At ſi quod ab optima.
Tertia effectrices in morbis temperamenti §. cap. 88. Salubres verò cauſas: vt nemo dubitet turpiter & indoctè diuiſa eſſe in toto Galeno capita.
Quarta, ſanantes morbos ſolutionis, cap. 90.
Quinta, docentur ſanantia organicos affectus, cap. 93.
Sexta, poſtremaque, efficientes cauſæ in neutris corporibus explicantur, cap. 99.

SECTIO PRIMA.

CAP. OCTOGESIMVM QVARTVM.

Quoniam verò & harum hæ quidem ſalubres, hæ autem inſalubres, hæ verò neutræ. Primùm de cauſis ſalubribus erit ſermo. Quoniam verò & harum nonnullæ quidem conſeruatrices, nonnullæ verò effectrices ſanitatis, (ſunt autem & tempore & dignitate priores conſeruatrices) incipiendum eſt à conſeruatricibus. Quum igitur non vnum tantùm ſit ſanum corpus, ſed plura, vt ſuprà diffiniuimus, in eorum ſingulis

propria

propria erit causa conseruatrix. Siquidem omnis causa in eo, quod ad aliquid, existit. Hîc igitur denuò sumendũ initium ab optima corporis constitutione, ac quæ ei salubria sunt, considerandum. Eorum autem inuentionem ipsius rei natura insinuat. Si enim impatibile atque inalterabile esset corpus, semper optima constitutio perduraret, neque artis præsidio indigeret. Quoniam verò alteratur, corrumpitur, & vertitur, neque eundem seruat prioris status tenorem, ea ratione auxilium desiderat.

Prima sectio & ipsa sex partibus constat. Primùm, monstrat necessitatem conseruationis etiam in optimè sano. Secundò, §. Secundum quot, rimatur materias sex, in quarum electione ars versatur conseruatoria. Tertiò, §. Optimæ igitur, docet vniuersalem methodum in proposito corpore ad electionem sex dictorũ. Quartò, §. Ij verò sunt, inuestigat commodam quantitatem trium priorum, aëris, exercitij, cibi. Quintò, §. Æqualis verò, rimatur quantitatem residuorũ trium, somni, affectuum animi, excrementorum. Sextò, §. Horum autem, qualitatem aptam in omnibus sex applicandis inquirit. Præsenti §. iuxta definitiuum ordinem, quem perpetuò sequitur, diuidit causas in salubres, insalubres, neutras, rursum salubres in conseruantes & efficientes; conseruantes rursum in eas quæ tuentur optimam, & eas, quæ lapsam valetudinem. Inter quas ostẽdit obseruari oportere dignitatis & naturæ ordinem, vt à salubribus ordiamur; & inter salubres à conseruantibus; inter conseruantes ab his quæ debentur corpori simpliciter salubri. Secundò, quoniam saluberrimum corpus optimis præditum naturæ dotibus nullo videbatur egere artis præsidio, quare nec conseruatricibus causis; ostendit ratione à natura rei petita, etiam in illo artis medicæ indigentiam. Siquidem enim sicut optimum habet, ita & constantem, firmumque & immutabilem habitum contraxisset à natura, nullo artis indigeret adminiculo: quoniam verò à multis, subinde mutatur, & à natiua probitate excidit, poscit medicinæ ad durationem auxilia: ita nil est in humanis sibi sufficiens, integrumque, sed aliis deest bona, aliis firma habitudo.

TRIA in hoc loco expendenda sunt. Primùm ordinis in hoc libro ratio. Proximùm de causæ conseruantis essentia. Postremò necessitas conseruationis medicæ disputabitur. Primùm illud considerandum est, quod multos fugit interpretum, vniuersam medicam contemplationem Galeno diuisam esse in corpora, signa, causas; ita vt in primo libro agnitionem humanorum affectuum per causas complecteretur. Dum enim affert essentiales singulorum affectuum finitiones, agnoscere docet affectus per causas temperamentum, scilicet, compositionem, vnitatem. Secundus verò liber eorundem affectuũ cognitionem pollicetur per signa: vt ex vtroque opere medicus intelligat non solùm quę causæ constituant vnumquemuis affectũ, sed & vnumquenque, qualis affectus obtineat, per indicia sentiat: pareturque ex duobus libris tota theorica pars, ex susceptiuo constans, & indicatiuo. Hic verò tertius incognitis iam affectibus prouidẽtiam, & opus medici edocet, totus in praxi & operatione constitutus: quam partem artis suprà vocauit effectiuum, hîc causas. Is enim nouit causas salubres sanorum, ægrorum, neutrorum, qui perspectum habet ex præsenti libro quid consulendum sit sano, ægro, neutro. Vnde intelligitur longè alio sensu venire hîc verbum (causæ) quàm alibi, dum rimamur causas morborum. Illic enim theoricè tantùm quæritur morbi per suam causam cognitio: hîc agnitio causæ est agnitio remedij efficientis sanitatem, vel factam conseruantis. Prætereà intelligitur, licèt titulus polliceatur docere causas salubres, insalubres, neutras: negociũ tamen medicum sicut & præsentem librũ solas agitare salubres causas, id est, sanantes, nam insalubres, id est, morbum inducentia, & neutras, id est, labefactantia sanitatem & in neutrum commutantia, perspecta habent malefici, non medici. Quia ergo solas causas salubres inquirimus, meritò incipit tractatio à conseruanda optima sanitate, progrèditur ad sanandos morbos, cessat in præseruandis, reducendisque neutris.

Ordinis ratio.

Conseruans causa quid.

DE CAVSA verò conseruatrice quæritur num sit causa: quod si detur, in quo causarum genere reponenda sit? Obstat enim ne concedatur esse causa, quod definitur Galeno causa, id quod ei quod fit partem aliquam suæ generationis præstat, atqui conseruans nil præstat generationi rei. Sed & Auicena definit causam id quod primò est, con-

De differentiis symp. 1. Secunda 1. primo.

seruans

ſeruans autem poſterius eſt eo quod conſeruatur. Quominus autem referatur in effectiuas (id enim magis confeſſum eſt) illud impedimẽto eſt, quòd multa conſeruantium ad aliud cauſæ genus ſpectant. Nam forma conſeruans temperamentum ad cauſam pertinet formalem, alimentum verò ad materialem, ſicut ſomnus, cùm ſit priuatio, nullius poſitionis effectiuum eſſe poteſt. Quidam reſpondentium ſatis opinantur propoſitum ſtatuere hac ratione: alterans, & conſeruans habent pugnantes inter ſe rationes. Eſt enim proprium alterantis cauſę mutare obiectum in alteram naturam: conſeruantis verò prohibere ne mutetur: oportet itaque, ſi includunt pugnantes rationes oppoſitas, vt ſub eodem genere locentur. Oppoſitæ enim differentiæ vnum genus ſecant, atqui alterans ſub efficiente locatur, conficitur etiam conſeruans ad effectiuum genus pertinere. Sed non vrget probabilis ratio: nam vt verum eſt oppoſita ſub aliquo vno genere locari, ita illud verum non eſt, quodcunque genus vnius oppoſitorum pariter includere reliquam contrarietatem. Iuſtitia enim iniuſtitiæ opponitur, & tamen iuſtitia ad virtutem pertinet, non iniuſtitia. Ergo conſeruans eſſe effectiuum principium ex Galeno conſtat, qui interpretans libro primo cauſas ſalubres, inſalubres, neutras, tam conſeruantes quàm efficientes, vertit effectiuum ſanitatis, morbi, neutrius affectus. Prætereà id quod conſeruat aliquid in re conſeruanda operatur; non vt materia, non vt forma, non vt finis: relinquitur quod vt agens.

Ad primum. Nec verò obiecta quicquam conuincunt; nam cauſæ nomen, ſi definitur ad cuius eſſe ſequitur aliud, includit conſeruatricem, quandoquidem duratio ſequitur ad conſeruantis præſentiam: ſi verò definitur id quod ei, quod gignitur, partem ſuæ generationis præſtat, complectitur finitio conſeruantem non occaſionalem: quod ſi addatur, id quod Galenus facit; vel quod remoueri non poteſt ab eo quod partem ſui præſtat genito, occaſionali vel cauſæ, ſine qua non conuenit, conſeruatricem non complectitur: complectetur verò ſi addatur, vel præſtat durationem ei quod genitum eſt. Id quod non ineptè ſignificauit Auicena definiens cauſam, ex qua prouenit diſpoſitio aliqua humana, aut eius fixio.

Lib. de differẽ. ſymp. 1

Secunda 1 primo.

Ad ſecundũ. Quod verò addunt, conſeruans poſterius eſſe conſeruato, cùm cauſa ſit prior tempore ex Auicena definiente, neutrũ aſſumptum verum eſt, & conſentaneum. Nam conſeruans eſt prius duratione conſeruati, cuius ſolius durationis, non conſeruati cauſa eſt. Deinde cauſa & cauſatũ more reliquorũ ad aliquid ſimul ſunt tempore. Si eſt enim aliquid actu cauſa, eſt aliquid actu cauſatũ: ſi eſt potẽtia cauſa, ſimul datur & potentia cauſatũ.

Ad tertium. Minùs vrget illa ratio, quòd coincidunt cauſarũ genera. Non enim oportet re ſemper, ſed ratione ſeparari: nam forma & finis Ariſtoteli in idem conueniunt, pro varia tamen nominum finitione ſeiunguntur. Sed eſt'ne eadem cauſa, quæ producit, conſeruans? Illud manifeſtũ eſt producentem cauſam, quo tempore producit, non conſeruare. Quomodò enim conſeruat quod alterat; quod autem producit, alterat. Id ergo ſolùm in quæſtionem vertitur; num quod produxit, poſteaquàm produxit, tueatur opus ſuũ & mutari vetet? Quod nec ſemper verum, nec perpetuò falſum eſt. Nam quod ita produxit, vt in ſuã traxerit ſimilitudinẽ, effectũ ſuũ conſeruat, vt luminoſum, lumen, quod ſemel aëri cõmunicauit, pòſt præſentia ſua ſeruat integrũ; vt ignis quod inflãmauit, ab extinctione tuetur: vt temperatũ medicamentũ, quem refrigeratũ ſanauit, iam ſani valetudinem cõſeruat. Quod verò agens ita alterauit, vt contrariũ ſuũ ex parte deiecerit, & ad mediam quandam naturam deduxerit, opus ſuum ſeruare non poteſt; magis, ſi pergit agere, deuincit, vt tandem ex toto ſibi ſimile reddat. Sic medicamenta frigida febrientem alterant & ſanant; quæ tamen ſi ſanato homini pergas adhibere, non ſanitatem conſeruabis, ſed in oppoſitum frigidum morbum commutabis.

3. ſimpl. 11.

3. ſimpl. 15.

Dubitatio. POSTREMA de cauſa conſeruante dubitatio eſt, quomodò præcedat dignitate & tempore efficientem. Et quidem de dignitate leuius eſt: cùm enim cauſæ ad cauſata referantur, ex obiecti dignitate ſuam ſortientur: conſeruantis cauſæ obiectum ſanum eſt, ſicut efficientis morboſum; meritò itaque dignitate excedit conſeruans. Tempore verò præcedit, ſiue quia plærique omnes homines priùs ſani ſunt, quàm ægrotent: ſiue quia inferna agentia omnia vi ſuperioris cæleſtiſque influxus operantur, à quo & conſeruantur; & cùm cæleſtia etiam tempore antecedant mortalia, conſeruantes cauſæ diuturnitate & tempore ſuperiores eſſe conuincuntur.

SED de conſeruante cauſa ſatis. Procedendũ eſt enim ad diſcuſſionem eius rationis, qua

qua monstrat author necessitatem artis conseruantis. Obstant verò, quominùs recipiatur, multa. Primùm, si occurrentia in vita, alterantiaque vitari huius artis beneficio queunt, poterit perpetua sanitas durare; si vitari nequeunt, frustrà adhibetur. Deinde si sanitas optima, si vnquam fuit, ictu tantùm oculi durauit, quomodò tantum sibi tribuit hæc ars, vt polliceatur per vniuersam vitam optimæ sanitatis conseruationem? Iam quod addunt mortem naturalem hoc beneficio vitari non posse, pugnat cum peripateticorum placitis statuentibus mortem omnem præter naturam. Sed & illud parum videtur consentaneum opinari, augente calido, humidi nostri, cùm sit similare corpus, partem consumi, cuius merito perimus, partem seruari, cuius beneficio viuimus. Quid enim faciet, vt ex similari corpore per vnius efficientis actionem pars repentè dissipetur, pars alia ad centesimum vsque annum perduret. Adde, quod si eundem vsum præstat humido nostro alimenti succus, quem saccaro, vel melli ad ignem affusa aqua; videtur conuenire, vt sicut mulierum experimento nil absumitur saccari, aut mellis, quandiu aliquid commixtæ aquæ residuum est; ita nil humidi nostri deficiat pręsente alente. Sed dissoluamus proposita, expediamusque. Occurrentium in vita, euertentiumque sanitatem nonnulla possunt, alia nequeunt vitari. Vtrisque, pro suo modo, succurrit medicina; consulens fugi à noxiis omnibus, quæcunque non necessaria sunt; quęcunque verò necessaria sunt, certa quadam lege pręscribit & moderatur, non vt nil, sed vt minimùm lędant. Ita fit, vt in totum detrimenta sanitatis, senium, & naturalem mortem non auertat: morbos in vniuersum, & intempestiuas, violentasque mortes auertat, quod Auicena explicauit. Tueri autem toto vitę periodo optimam sanitatem ars pollicetur, his omnibus (quod quasi satis antè admonitum, author omisit) sensu diiudicatis: ita vt in singulis ætatibus coęuos suos valetudine antecedat, pręstetque. Mortem verò aliquam naturalem in eo sensu accipimus ex duobus naturalis significatis, quę Galenus proposuit; quo naturale dicitur omne id quod ad opera sequitur naturę, licèt nihil minus natura conetur. Siquidem agentibus naturalibus vitę principiis calido humido sequitur, vel repugnante natura in vltimo vitę periodo finis caloris, quem hoc nomine naturalem mortem concedimus appellare. Vbi verò naturale intelligitur opus à natura intentum, peripateticis placet secundùm vniuersalem horum inferiorum naturam, mortem esse naturalem. Quemadmodum enim in cęlestibus, quę ęterna esse voluit, fugit interitum, ita in sublunari orbe, quem generationi, corruptionique dicauit, vniuersalis natura appetit horum generationem, illorum verò interitum; viuentium verò corruptio mors est. Si autem spectetur particularis indiuidui natura, nulla mors naturalis est, siquidem particularis natura si quid aliud expetit durationem & vitam non solùm in indiuiduo, sed & in specie, cuius tuendę gratia semen fundit, generatque.

[margin: Cōseruatrix an vtilis. 1. de sanit. 8 — Solutio primi. — Secundi. Tertia 1. primo. — Tertij. Lib. de maras. 2.]

Dum verò quęrunt, quid facit, vt ex similari humido nostro alia pars diffluat & euanescat, alia diuturna sit. Primùm, sicut in lampade non perinde fruitur ignis calore pars remotior atque vicinior, ideò nec extenuatione in vaporem; ita in corpore internus ignis aliam partem humidi contingit & vincit, aliam ideò non soluit in vaporem, quia non contingit. Accedit quòd nullum ex mixtis ex toto similare est, cùm etiam ebulliens aqua non simul tota abeat in auram, sed per partes. Iam quod citant testimonium fœminarum, ceu inualidum vel iure ipso, reiiciendum est; dum putant nil absumi ex melle aut saccaro bullientibus pręsente & admixta aqua. Nam vt verum est minimum ex lentis illis succis dissipari, quandiu calor habet facilem tenuis liquoris, in quam operetur copiam: ita falsum est nil lentos illos succos ab igne tangi. Nam & materia patitur ignis actionem, & licèt in se lentum, humidum illud innatum permixto alimenti succo diluitur; non secus quàm saccari humidum affusa aqua: quod autem diluitur, resolutioni paratur, deficiente tamen tenuiore alimenti succo citissimè erit de innato actum; per illius autem alentis accessum ita prohibetur innati dissolutio, vt in plures annos vita extendatur, quę citra alimenti accessum ne paucis quidem diebus superesset.

[margin: Quarti.]

Secundùm quot igitur alteratur modos, tot auxiliorum, hoc est, causarum conseruatricum genera habebit, quas ex his, quæ dicta sunt, liquet esse ex correctiuarũ genere:

sed

ſed quia paulatim correctiones faciunt, antequàm omnis ingruat noxa, non præſeruantes à futuro malo, ſed præſentis ſtatus conſeruatrices medici appellant. Alteratur igitur corpus noſtrum à nonnullis quidem neceſſariò, à quibuſdam verò non neceſſariò. Dico autem neceſſariò, quæ nulla eſt euitandi ratio, non neceſſariò autem reliqua. Nam aërem quidem nos ambientem ſemper attingere, comedereque, ac bibere, ac vigilare, & dormire eſt neceſſarium. Enſibus autem & exitialibus feris obuiare non neceſſarium. Quare circa primum cauſarum genus verſatur ars corporis conſeruatrix, circa ſecundum autem minimè. Quot igitur numero ſint ea quæ ex neceſſitate corpus alterant, diſtinguentes proprium in ſingulis eorum, cauſarum ſalubrium genus inueniemus. Ineſt igitur vnum quidem ex ambientis aëris adhæſu: alterum verò ex motu & quiete, & totius corporis, & partium ſingularum: tertium ex ſomno & vigilia; quartum ex his quæ aſſumuntur: quintum ex his quæ excernuntur & retinentur: ſextum ex animæ affectibus. Ex his enim neceſſe eſt aliquo modo affici corpus. Ab aëre quidem ambiente, quia aut calefit, aut frigefit, aut exiccatur, aut humectatur; vel ſecundùm horum patitur coniugationem, aut in tota alteratur ſubſtantia. Ex motu verò & quiete, cùm vtraque modum excesſerint, aut calefactum, aut refrigeratum, aut humectatum, aut exiccatum, vel aliquid ſecundùm horum patiens coniugationem. Sic & ex ſomno & vigilia ipſum pati eſt neceſſarium, ſecundùm eandem rationem, & ex animæ affectibus, & ex his quæ aſſumuntur, aut excernuntur, aut retinentur. Hæc ſiquidem omnia [1] partim quidem euidenter, partim verò per alias cauſas medias, alterant corpus, & ſanitatem corrumpunt; & de horum ſingulis ſcripſimus ſeorſum in libro, qui De ſalubribus inſcribitur. Omnia igitur nunc dicta genera materiæ quædam ſunt ſalubrium cauſarum. At vſu opportuno adhibito, cauſæ fiunt conſeruatrices atque ſalubres: ſed vbi à modo deliquerint, inſalubres redduntur. Vnde liquet ex his non alias præter has, aut ſalubres, aut inſalubres à nobis exiſtimari oportere, at eaſdem potiùs quandoque quidem ſalubres, quandoque verò inſalubres, in eo quod ad aliquid eſſe. Nam vbi motum corpus deſiderat, exercitatio quidem ſalubris, otium autem inſalubre: quum verò eget quiete, otium quidem ſalubre, exercitatio autem inſalubris. Eodem modo de cibis & potibus & de aliis omnibus ſtatuendum. Horum enim ſingula quando, vt neceſſitas corporis exigit, cum menſura ac qualitate opportuna adhibentur, ſalubria fiunt: ac cùm citra omnem neceſſitatem ac præter modum afferuntur, inſalubria. Atque hæ ſunt duæ circa ſalubre & inſalubre intentiones, rei ſcilicet quæ adhibetur qualitas & quantitas. Neque enim eſt rationi conſentaneũ etiam temporis occaſionem, quæ in his quæ dicta ſunt continetur, veluti tertium aliquod ab eiſdem diuerſum introducere. Si enim tali & tanta re allata egeat corpus, nemini dubium eſt quinetiam in tempore opportuno afferatur occaſio. Siquidem temporis inde ortum habet, quoniam fluxibile ac facilè mutabile eſt mortale corpus, ac pro tranſmutationis modo aliis alio tempore eget auxiliis. Quare non eſt tertium aliquod, præter ea quæ dicta ſunt, tempus. Sæpiùs autem eo tanquàm tertio quodam, ob eam, quam diximus cauſam, ad docendum vti conſueuimus. Quoniam verò in his ipſis intentionibus, & [2] aliæ cauſæ ſalubres, & id, quod eſt propoſitum genus, continetur, rurſus eaſdem repetamus.

Rimatur

Rimatur materias ſex, in quarum electione ars verſatur conſeruatoria. Primùm colligit ex dictis conſeruatricis materias eſſe illa dicta occurſantia homini. Dum enim eo temperamento adhibentur, vt prohibeant incipientes iam in corpore lapſus, ſanitatem tueri dicuntur. Vnde intelligitur, licèt tales cauſæ cum vulgo concedantur, appellari conſeruantes, ſi natura ipſa rei inſpiciatur, verè eſſe correctorias & curatrices, ſiquidem emendant exiguos lapſus necdum morboſos. Secundò, alterantium genera duo recenſet, alterum non neceſſarium, cuius proponit exempla ſuo tempore frequentia, enſibus obuiare, & feris, quæ feſta illis erant per gladiatorios ludos celebria; nec in his verſatur ars præſens. Videlicet ars in ſolis verſatur difficilibus, horum verò cautio ſola eſt, & facilis euitatio. Alterum genus, quia vitari non poteſt, artem recipit; quæ ita moderetur, vt quàm minimum offendant, id quod hîc conſeruationem appellamus. Ea ſunt numero ſex, aër, cibus, potus, ſomnus, vigilia, retentio, & vacuatio, motus & quies, affectus animi. De quibus crebris conſtat experimentis, & quòd neceſſaria ſunt, & quòd pro vario ſuo ſtatu permutant nos, & alterant. Tertiò oſtendit cauſas conſeruantes non diſtare ab inſalubribus materia & ſubiecto, quemadmodum curatoriæ diſtant. Nam ſani vtuntur cibo, potu, exercitio, ſanantur verò purgationibus & medicamentis: conſeruatoria verò pars eiſdem ipſis ſex rebus, quæ vulgo indocto ſunt ſuorum morborum occaſiones & cauſæ, his vtitur ad conſeruandam valetudinem & morborum cautionem, tantùm adhibito iudicio in menſura, & qualitate eorum. Quartò oſtendit, quot ſint numero in quouis dictorum ſex conſideranda in arte cònſeruante, vt ità habeatur integer numerus obiectorum huius partis, non ſecus quàm libro primo per diuiſiones inquiſiuit numerum ſubiectorum omnium totius artis. Ergo de quouis dictorum pertinet ad artem indagare commodam quantitatem, ſimul & qualitatem; addunt multi & occaſionem, vel ordinem: quod vt addi ad notiorem interpretationem poteſt, ita exactiori doctrinæ non facit: nam ſi modò intelligitur, quantum & quale alimentum in quouis tempore conuenit, aut non conuenit, nihil relinquitur amplius quod ab arte expectari poſſit.

1. *Partim euidenter, partim verò per alias cauſas medias*] Quædam alterant corpus euidenter, quæcunque ſtatim ab applicatione mutant, vt æſtus, vt frigora: per medias verò cauſas alterant, quæ longo pòſt tempore interuentu humorum, qui tractu putruerunt, offendunt: quod accidit etiam poſt aliquot annos his qui ſe ingurgitarunt fructibus, vel aquis niualibus.

2. *Et aliæ cauſæ ſalubres, & id, quod propoſitum eſt, genus continetur.*] In his duabus intẽtionibus ait verſari cauſas omnes ſalubres, tam propoſiti modo generis quæ videlicet ſanitatem optimã tuentur, quàm quæ lapſam; de quibus mox ſectione ſequenti agendũ eſt.

Ex enarrati capitis ſententiis nonnulla diligentiùs penſiculatiusq́ue in examen trahentur. Ante alia, ſit'ne conſeruatoria ars vna ex correctoriis. Proximum, quot ſint medicæ materiæ. Tertiò, num aër variè nos alteret, quod hîc docemur, an magis ſemper ſiccet; quod videtur quibuſdam placuiſſe. Addemus de ſomno & affectibus animi & dubia, & dubiorum ſolutiones. Primùm prudenter Galenus & hîc, & libro ad Thraſyb. monuit ſcopum conſeruatricis non eſſe, quod nomen videtur præ ſe ferre, prohibere ne mutetur, quin potius mutare emendareq́ue iam contracta parua in corpore vitia. Vt enim in appellatione cum vulgo ſentiendum eſt, ita in re cum ſapientibus. Qua conſideratione reiicit, quod quidam antiquorum aſtruebant, non eſſe vnam, ſed duas artes quæ corpori humano prẹſident, prouidentq́ue. Nam diuerſitatem artium non ſola facit ſubiecti mutatio, ſed & ſcopi in vno obiecto. Nam & præparator coriorum, & infector, & calcearius, & obiecto, in quod operantur, conueniunt; ſunt tamen diuiſi artifices propter varias formas, ſcopoſq́ue, quos coriis imprimunt. Sic ſalubris ars, quam euecticen Græci dicunt, & curatoria diſtant, quoniam ſalubris formam præſentem tuetur tantùm: curatoria nouam abſentemq́ue procurat & inducit. Sed hi quàm manifeſtè fallantur ex dictis liquidò conſtat. Si enim conſeruatrix, vel ſalubris mutat, emendatq́ue exiguos lapſus in ſanis, præcautrix paulo maiores in neutris, curatrix maximos in ægris; perſpicuum eſt eas artes ſola magnitudine ſe excedere, non ſpecie diſtare. Magis enim & minùs ſpeciem non commutant. Cur ergò vniuerſa ipſa ars non

Tota medicina vna ars.

magis obtinuit nomen salubris quàm curatoriæ? Scilicet toti nomen à magis necessaria parte impositum est medicinæ & medici: sicut posteà separata medicina, quæ manu medetur, ab ea quæ medicamentis; prior artifex medicus chyrurgus; alter medicus physicus nuncupatus est.

Medicę materiæ quot.

De medica verò materia ita habet, [*Quæcunque medicæ tractationi substant, triplici rerum genere continentur, naturalium, contra naturam, non naturalium.*] Numerant naturalia septem elementa, humores, temperaturas, membra, spiritus, facultates, operationes. Sequenti genere tria, morbi causam, morbum, symptoma. Demum non naturalia quæ eadem necessaria vocant sex, aërem, cibum, potum, somnum, vigiliam, motum, quietem, vacuationem, retentionem, animi affectus: de quibus agere nostrum est propositum. Sed diluenda sunt, quæ remorari lectorem possunt. Cur enim inter naturales res nostram naturam ingredientes constituentesque operatio numeretur, quæ longè ab essentia abest; siquidem constante facultate firma est & constans habitudo, siue actio sequatur, seu desit. Videtur etiam deesse numero compositio, vna ex partibus sanitatis & essentiæ, vel potissima. Cæterùm aduersus numerum senarium necessariarum rerum facit, quod actio caloris interni in humidum & necessaria est, & si quid aliud hominem alterat, vt non sine errore potuerit deesse numero. Præterea, si res illæ in indiuiduo necessariæ intelliguntur, falsa assumptio est. Nam citra quemuis oblatum aërem vita durabit, modò non desit aër. Si tantùm rerum dictarum species necessariæ sunt, multa similiter occurrent necessaria; nam obuians nobis ensis necessariò vulnerat, sic fera, sic quiduis aliud. Deinde iuxta dictam rationẽ coibunt in aquam lædentem, vt sit elementum, vt causa morbifica, vt res non naturalis. Sic in iram noxiam, vt sit operatio irascibilis, vt causa morbi, vt vna ex necessariis: atque adeò non distabunt tria genera dicta rerum. Adde quod cælum & regio mutant necessariò, quorum nulla est in dictis mentio. Quid, quòd libro Ad Thrasybulum salubres omnes materiæ quatuor tantùm recensentur, quæ assumuntur, quæ extrà occursant, quæ vacuantur, quæ fiunt. Postremò, quorsum cibus & exercitium separatim numerantur à genere replentis & vacuantis, si cibus & quies replentia sunt, inedia & motus inanientia? *Cap. 27.*

Solutio primi. Sed irretientes hos veritatis obices in hunc modum explodimus. Naturalia appellamus, quæcunque secundùm naturam homini insunt; inest autem operari secundùm naturam, licèt ipsa functio non constituat hominis substantiam. Secundi. Iam compositio ideò seorsum non explicatur, quia membrorum tractatio, disciplina compositionis est. Tertij. Sed accedamus ad ea quæ dicunt necessaria. Actio calidi in humidum ineuitabilis est; sed non id modò agimus, vt recenseamus omnia homini ineuitabilia, in quo ordine est & senium, & mors; sed externa sola occursantia consideramus, quæcunque consilio & arte moderari postulant, vt minùs noceant. Quarti. Quod verò quærunt de necessitate horum sex secundùm quoduis indiuiduum; apertum est de speciebus nos, non de indiuiduis agere. Eas tamen species non ideò appellamus necessarias, quia obuiantia nobis agunt, sed quia oportet illa nobis obuiare: feras verò & enses, etiamsi genera tantùm spectentur, non necessariò nobis occurrunt. Quinti. Iam cælum & regio, quia mutato aëre mouent, genere aëris continentur. Sexti. Non pugnare autem hunc locum cum illo Ad Thrasyb. hinc intelligitur, quòd hæc sex ad illa quatuor facili rediges negotio. Quæ enim assumuntur, cibus sunt & potio; quæ extrà occursant, aër; quæ vacuantur, vacuatio & retentio; quæ verò fiunt animi effectus, somnus & vigilia, motus & quies, neque ineptè. Tacuinus grauis inter Arabes author ostendit hunc ex tribus facultatibus numerum: duæ enim materiæ vnicuique ex facultatibus seruiunt, aër & affectus animi vitali, motus & vigilia animali, cibus & vacuatio naturali. *Cap. De rebus necessariis.* Septimi. Demum si alimenta solo nomine replentis hominem mutarent, sicut & quies, frustrà separatis generibus locarentur, comprehensa vno plenitudinis vel replentis vocabulo; sed res longè aliter habet. Alimenta enim suis, peculiaribusque differentiis alterant, motus & quies suis, vt non potuerint sola replentis ratione considerari, finirique. Sed de his satis.

Aër an semper siccet. AGENDVM enim deinceps de aëre est, vestigandumque per rationes num perpetuò siccet, quod quibusdã placere video, an nonnunquã humectet nos; quod lõgissimè abest ab

ab exiccando, in quam partem author inclinat. Satius autem oſtendetur pars ſanior,an-
tequàm contrariæ factionis argumenta ſoluantur. Quod ergo aër non ſemper ſiccet, Ratio prima
nos docuit Galenus, dum ſecundo libro criſiũ dixit, aërem condiſponere temperamen- *Cap.3.*
to ſuo corpora noſtra; eò fieri vt per æſtatem augeatur in corpore bilis corpore ex aëris
commercio calfacto & exiccato, contrà per hyemem pituita refrigerato pariter & hume
ctato ſupra autumnum. Quin etiam libro primo De valetudine tuenda, dum inqui- Secunda.
rit, quamobrem ſeneſcimus & perimus, propterea, ait, quod aër variè immutat ſanita- *Cap.3.*
tis noſtræ ſtatum, modò quidem ſiccans, modò humectans, & ſimiliter in actiuis affi-
ciens. Cui ſententiæ præſens aſtipulatur, dum alteratione aëris non ſoli tribuit ſiccita- Tertia.
ti, ſed non minùs humiditati. Illud verò Hippocratis teſtimonium vel apertiſſimum Quarta.
eſt, dum 3.lib. Aphor. auſtrini flatus opera recenſet,auditum hebetare,oculis caliginem, *Apho.5.*
capiti grauedinem inducere: quæ quodammodò citra humiditatis augmẽtum fiant, ne
excogitari quidem poteſt. Sed & ratio ex philoſophia deprompta,Aër hyemis aliquan Quinta.
do in gelu commutat aquam, per incraſſationem deducens ad terream conſiſtentiam:
ergo eo tempore non reſoluit. Nam vt reſolutio attenuatio eſt aquæ in aërem vergentis,
ita congelatio incraſſatio eius in terram migrantis: atqui idem ab eodem ſimul & valde
incraſſari,& immodicè attenuari non poteſt. Sed & aliter idem ita conficietur: Omne Sexta.
magis humidum applicitũ minus humido humectat, ſi paſſum humoris capax eſt. Hu-
midiſſimus eſt pluuius aër; minùs humidum homo, nec humoris incapax. Quidni igi-
tur aëre agente humeſcat? Adiiciamus & hanc: Pluuia ſuo leni tepore humores con- Septima.
cretos fũdit per corpus,quo beneficio humectat: meatus, per quos fit diſſolutio, obſtruit,
quo magis emollit: & dum incraſſat aërem, reddit eum quieſcentem, non mobilem,at-
que ita laxat maximè. Nam reſolutio noſtra plurimum ventilationi moti aëris acceptum
refert, quocum ſimul vapores corpori hærentes diſſoluuntur. Quid multis? pluuius Octaua.
aër vſque adeò auget humores in corpore,vt ſcripſerit Galenus per id tempus egere cor- *3.Apho.15*
pus abundantiore exercitio, & purgatione. Et alibi aër, inquit, pluuius non ſolùm non *1.Epid.*
demit à corpore aliquid, ſed adiicit etiam. Quod ſupereſt Galeni ſententiæ, quæ ad- *Sect.2.*
uerſæ parti fauere videntur, nil vrgent. Habet Galenus à corpore & cute noſtra perpe- *Com.7.*
tuò diſſipari aliquid, ideò famem ſuccedere: addit eam diſſolutionem alibi eſſe in ſere- Solutio
no ſtatu plurimam, in humida cõſtitutione paucam: quaſi verò idem ſit inquirere, num primi.
à corpore ſemper aliquid digeratur, & num aër ſemper corpus inaniat,ſiccetque, quorũ *1.Epid.8.*
alterum verum, alterum falſum eſt. Igitur actione interni ignis corpus indies redditur *1.De cauſ.*
ſiccius, & in perpetuo fluore eſt: qui tamen humidi aëris ope retinetur,minuiturque, ſi- *ſympt.7.*
cut per æſtum promouetur & augeſcit. Maius eſt in Auicena interpretando, & con- *2.de tẽp.5.*
ſeruando periculum: eò enim acceſſit vt diceret aërem ideò mortis cauſam eſſe,quia ſic- Secundi.
cat: & alibi in omni ſua conſtitutione vi à ſole & ſyderibus deflexa exiccare nos: parum *Prima 1.*
valida ratione opinionem muniens; nam ſi vis illa luminis à cælo corriuata non minùs *De cõplex.*
excalfacit quàm ſiccat, nec tamen potens eſt reddere aërem ſemper calefacientem nos, *vlt.*
quidni etiam aliquando non ſiccabit, quin potiùs humectabit, ſicut & refrigerat; nil im *Secunda 1.*
pediente vi luminis excalfaciente & arefaciente? Ita ergo tantùm recipiendus eſt, ſi vo- *doct. 2.*
luit aërem perpetuò in ſe habere quiddam ſiccans, non quaſi id præponderet perpetuò *cap.3.*
& natiuæ ſuæ humiditati, & ei quæ commercio aquæ, vel vaporum aëri conciliatur.Effe-
ctum eſt, aërem pro varia ſua conſtitutione ſiccare,aut humectare nos: ſæpius autem ſic-
cat & vi illa ſyderum; & motu flatus noſtros diſſipante; & ventorum commercio exic-
cantium. Illud vnum ambiguum videtur, ſi plurimum aër reſoluit, non refrigerat, non
humectat; qua ratione natura ex eo comparat cordi & arteriis refrigerij ſubſidiũ? Sanè
duplici nomine: tum quia calidiſſimis illis collatus aër perpetuò refrigerat: tum quia mo
bilitate & ventilatione ſua, dum flammam abigit, ne quieſcat,conſeruat, & cogens per
partes perire, perennem tuetur in foco.

SEQVITVR vt de ſomni affectibus diſputetur,ſi quid controuerſum eſt: ſunt autem Somnus an
multa; atque in primis, calfaciat'ne ſomnus viſcera, cutem & extima refrigeret? Nam viſcera cal-
apud Hippocratem legimus, planè dormiens calidior eſt circa interiora, vigilans contrà: faciat.
cuius rei eſt apud Galenum argumentum, quod dormientes pluribus egemus indumen *6.Epid.*
tis. Eſt & illud apud Ariſtotelem,quod vulneratus per ſomnum non æquè fundit ſangui *Sect.4.13.*
3. De hiſt.
19.

nem ac vigilans. Vnde obtinuit vſus, vt non protinus ab expergefactione ſanguis mittatur, ſed poſt aliquot horas in quibus fundi ſanguinem & per corpus diſtribui coniectura

Libr. De ſomno 3. eſt. Idem Ariſtoteles adiecit ſuperiores partes magis quàm inferiores frigeſcere, indicio, crebrior per ſomnum pedum iactatio, quàm reliqui corporis: & quidem eiuſmodi euentus dictis fidẽ faciunt. Cauſam etiam, cur ita fit, haud difficulter reperias: quando enim naturæ lege halitus ex corpore conſcendens cerebri & caluariæ frigore concreſcit, comparata grauitate deorſum labitur, & quia per internos meatus præcalidos non conceditur commeatus, (liquatur enim) fit, vt per carnes & cutem deſcendat, quæ mẽbra temperamenti ſui frigiditate afficit; & quia refrigerat, denſat: quia verò denſantur & pituita illa opplentur, à delato ſpiritu & ſanguine perforari non poſſunt: & quia ſpiritui inuia redduntur, à motu ſenſuque ceſſant: ideò & refrigerantur. Quare in orbem ſe iuuant ad externorum refrigerationem; pituitæ defluxæ frigus, inopia ſpirituum & ſanguinis, membrorum ocium. Repercuſſus igitur à carne calor ad viſcera deflectit, coituque ſuo roboratur & creſcit. Supereſt, vt diluantur quæ nos poſſunt remorari obiecta. Sunt enim nonnulli qui adhuc vigiles, cùm ſe ſomno tradũt, niſi valde operiantur, non caleſcunt, iidem paulò ab incepto ſomno tam multa indumenta tolerare nequeunt; exuruntur enim. In quibus meritò quis credat ſanguinem contineri acriorem, fuliginoſumque, & vſtioni proximum, qui ad ventriculum accedens alimenta inflammat, quorum halitus vniuerſum corporis habitum deurit, niſi ab indumentorum copia temperent. Frequentiſſimum eſt itaque pluribus egere dormientem veſtibus, indicto verò habitu paucioribus, quia per diem diſſoluitur, per ſomnum tecto retinetur fuligo.

Num coctiones roboret. PROXIMA dictis dubitatio eſt, roboretur'ne coctio etiam tertia membrorum per *3. De cauſ. pulſ. 8.* ſomnum, non ſolæ illæ viſcerum, quod Galenus docuit. Nam ſi caro frigidior redditur, par eſt illius coctionem nutritionemque deficere. Sed ſunt quæ cõpenſent calidi in par*1. De cauſ. ſympt. vlt.* tibus extimis inopiam: quies ſi quid aliud ad coctionem faciens, ſpiritus ipſe licèt exiguus à cutis denſitate cohibitus & difflare prohibitus, demum calor viſcerũ auctus communicat carni roborans, confirmansque, eo magis quo amplius alimentũ in ventre con*3. De cauſ. pulſ. 8.* ficitur. Illa eſt vrgentior ratio: Si pulſus dormientis paruus eſt, languidusque; atteſtatur autem pulſus, cordis temperamento; dormientis cor frigidius cenſendum eſt, non calidius. Sed ſeparanda, diſtinguendaque eſt frigiditatis differentia. Nam quædã præ reſolutione & extinctione refriguerunt; quædam licèt valde calentia, præ mole premẽtis materiæ, ſuffocantisque. Ergo dormiens, cor habet calidius collecto innato calore, frigidius tamen in ſomni initio propter confertum repentinumque obruentis humoris ad viſcera recurſum; non aliter quàm flamma obteneбreſcit, minuiturque lignorũ congerie. Hanc frigoris ſpeciem pulſus ille paruus, languidusque ſignificat, non abſolutum in corde frigus. Indicio eſt, quod vbi primum natura obtinet, conficitque vel ex parte alimentum,

Secunda 1. De pulſ. 12 confeſtim deliteſcunt pulſus illæ differentiæ, & permutantur. Nam quod Auicena ſoluens adiungit dictis, inualidum eſt: per ſomnum inquit ex vnione viſcerum calor augetur, ex quiete minuitur; neque aliter quàm per motum aſcendenti, vel laboranti reſpiratio & pulſus crebreſcunt, extremè per ſomnum quieſcenti propter frigiditatem rareſcunt, langueſcuntque. Qui tamen (tanti viri pace) primùm in eo peccat, quod non aduertit reſpirationem à valido exercitio non propter auctum calorem cordis, quem non percipiunt, crebreſcere; ſed magis reparandi ſpiritus animalis gratia, qui præualido na*3. De cauſ. pulſ. 12.* turæ conatu diſſipatus eſt. Cùm enim ſint reſpirandi vſus duo naturæ operanti noti, in febribus refrigerandi caloris gratia augetur, in exercitatis & caloris gratia, ſed magis ſpiritus animalis reſtituendi. Nec verum eſt pulſus parui & languidi cauſam in quiete frigefaciente ſitam eſſe. Nam ſi plus poteſt quies ad refrigerandũ ventres, quàm vnio ſanguinis ad calefaciendum, non eſt cum Hippocrate & Ariſtotele pronunciandum viſcera dormienti magis calere quàm vigilanti. Adde, quòd ſi ex quiete comparantur pulſui differentiæ illæ frigoris, oportebat non ſtatim apparere in ſomni initio, quando nondum quies operata eſt, ſed multo poſterius: quæ tamen in ipſo ſomni veſtibulo maximè ſunt; paulatim autem commutantur in magnitudinem & vehementiam. Igitur quod alibi de hyeme, ſi ad æſtatem conferatur, oſtenſum eſt, quantitate calidi abundare ventres, qualitate & vehementia minui; de ſomno ſtatuendum eſt ad vigiliam collato: par eſt enim

vtrobique

vtrobique ratio. Ita fiet, vt per ſomnum quantitas innati caloris in viſceribus maior, intenſio minor euadat; & pulſus nunquàm per ſomnum fit inſigniter magnus, aut vehemens; inſigniter autem initio langueat, & deficiat ob ſuffocantem, quod diximus, copiam. Iam ſi quis quærat, quî fiat, vt priuatio inducat effectus caloris & frigoris, ſomnus enim priuatio eſt. Intelligat oportet, in ſomno conuenire etiam vltra eam priuationem agentia actu, humiditatem concretam, vnionem calidi, quæ ſimul cum ſomno conſiderantur. Deinde interuentu accidentis fit, vt priuatio efficiat opera actu manifeſta; quomodò cæcitas cauſa eſt, cur quis in foueam ceciderit.

SEQVITVR altera de ſomno difficultas celebris, & à quibuſdam immodicè controuerſa: Num etiam cerebri coctio per ſomnum augeatur. Deterrent enim nonnulla, ſed maiora & certiora monent, non ſolùm vt credatur plus quàm per vigiliam concoquere, ſed quòd plus quàm reliqua membra per ſomnum conficiant. Cur ita ſentiam, ſubiungam. Licèt in prima ſomni parte cerebrum neceſſariò refrigeretur, & concipiat concretum intra ſe humorem obſtruẽtem ſpiritus aditus, atque adeò ſuo frigore coctionem remorantem, in membro maximè natura ſua frigido: vbi tamen proceſſum eſt in ſomno, plus reliquis partibus è diuerſo cerebrum calet. Nam ſi eſt ſomnus primi ſenſorij refrigeratio reparandi ſpiritus animalis ex toto corpore exhauſti gratia; conſtat & initio frigefieri, & tactu ipſo aceruare plurimum pro toto corpore & vigilia ſpiritum, à quo præclarè promouebitur coctio. Quinetiam ab effectibus probatio æquè manifeſta deſumi poteſt. Cùm enim humorum malitiam emendet ſomnus, & temperet, vbiuis in corpore contineantur, multo tamen euidentius, ſi caput obſident; hemicranicis enim affectibus, & cephaleis, & temulentiæ, nullum præſtantius ſubſidium excogitatum eſt. Iam ingenij acrimonia, memoriæ promptitudo, ſenſuum ſinceritas expergefacto à ſomno integerrima adſunt; natura per ſomnum partim coquente, partim diſſipante vniuerſa cerebri excrementa, & humida & flatulenta. Nunc aduerſæ factionis obiectis ſatisfaciendum eſt: Quandiu, inquiunt, durat ſomnus, præſtat obſtructio illa humẽtis materiæ, impedientis ſpiritus aditum, & ad cerebri ſubſtantiam, & ad motionũ, ſenſationumque organa. Cur enim quandiu dormitur, non ratiocinamur, non videmus, non mouemur, ſi eſt ſpiritus expedita & libera delatio? quòd ſi per totum ſomnum opprimitur cerebrum magis quàm in vigilia frigida humiditate, vnde maior coctio ſperabitur? Sed diluitur, quoniam materia illa initiante ſomno meatus vniuerſos præcludit & grauat, intereà tamen ſpiritus in ventriculis non diſtributus augetur; & quia non exhauritur, & quia non ceſſat coctione aëris & ſanguinis multiplicare ſeſe, roborareque: ita fit, vt circunſtans humor ſenſim diſſipetur, & beneficio aucti caloris multò felicior coctio procedat. Nec verò plus poteſt illa, quam annectunt, argumentatio: conuenire enim illis videbatur, vt ſi roborat coctionem cerebri ſomnus, in ſopori feris affectibus, quorum eſt ſanatio crudi humoris in capite coctio, conferret repugnante euentu; non conuenit tamen. Nam licèt coctionis nomine iuuet, infrigidationis & humectationis gratia lædit. Eſt autem perpetuum ſopori id genus intemperamenti capiti conciliare, potiſſimùm ſi obnoxium eſt illi ex abundante pituita caput. Quia ergo gratia intemperamẽti plus aduerſatur, quàm ex coctione emolumenti expectari poſſit, ita moderantur auxilium medici; vt in comatoſis affectibus per interualla quædam breues ſomnos ad coctionem laudent; multos & frequentes propter euidentem alterationis noxam vituperent.

Cerebri coctio per ſomnum.

Solutio primi.

Secundi.

ILLVD modò diſcutiendum eſt: Roboret'ne perpetuò ſomnus innatum calorem, nec'ne. Nam cùm ex ſuperiore diſputatione id confectum eſſe videri poſſit, leguntur apud authores nõnulla magis in aduerſam partem inclinantia. Nam & Auicena de conualeſcentibus agens ſcribit, ſomnum nonnunquàm cruditatem efficere, & frangere vim innati calidi; quod ſuperioribus è regione pugnat. Et Hippocrates 2. acut. nonnunquàm ait, ſomnum inducere capitis grauitatem, corporiſque diſſolutionem. Quin & ſincopen timeri ex ſomno docuit alibi Auicena, & Galenus ipſe quandoque infrigidari nos ex ſomno, nonnunquàm calidiores reddi, quare nil in ea oppoſitione perpetuum eſſe; ſolam humiditatem nunquàm non ex ſomno augeri. Hæc vt intelligantur inter ſe cohærere, paulò altiùs ordiendum eſt. Somnus ſi modum ſeruat, ſequiturque, mediocrem cibum efficit, vt vegetius redeat innatum calidũ. Si tamen aut infra modum ſubſiſtit, aut

Num roboret innatum calorem.

Secunda 4. 101.

Com. vlt.

Tertia 1. doct. 2. 9.

6. Epid. ſect. 4. 16.

1. de cauſ. ſympt. vlt.

 immodicè

immodicè excessit, magis infirmat calorem, flatibus corpus replet, faciem pallore deformat, tumefacitque, pandiculationes, oscitationes, ructus aceruat, & ex contrariis, dissidentibusque principiis, (quod miremur) vnus efficitur corporis status: ergo si somnus parcus est, flatus exurgunt, quoniam initium coquendi est flatuum generatio: percoctio, genitorum dissolutio: si immodicus est, rursum flatus suscitantur, siue quia calor internus cùm careat excremento, in quod operetur, vertitur in membrorum vtilem hu-
12. Ther. 3 miditatem, quam communi caloris facultate vertit in flatus: siue quoniam sanitas nostra vicissitudine somni vigiliæque iusta continetur. Ex quibus somnus coquit vtilem alimenti portionem, inutilem discutit vigilia: Ita fit, vt si suos excessit terminos sopor, & occupauit alienos, propter vigiliæ resoluentis inopiam excrementa succrescant in corpore; quæ in flatus mutata corpori pigritiam, & tumorem, & pallorem inducunt. Ita duo illi priores loci conciliantur; Auicena enim in breui somno timet cruditatem, grauitatemque, Hippocrates in plurimo. Tertius ex Auicena locus hanc occasionẽ habuit, quotiescunque ex larga quapiam vacuatione membra sanguine, spirituque, vitalibus inaniuntur, si contingat proximè à vacuatione somnus; multo sentitur fatigatio maior, deliquium, atque adeò syncope. Cùm enim somnus omnis à membris retrahat ad viscera calorem; fit vt residuum illud caloris exiguum in membris, somni opere confugiat introrsum.; & moles vniuersa corporis quæ iam viribus grauis erat, reddatur difficillima, grauissimaque in totum exhausto deferente spiritu, & sola expectetur syncope: quo timore præcipit tales vigilare, recrearique odore, & potibus primùm: post aliquantum autem tẽporis incolumiter somno sese dedant: qui verò protinus ab inanitione dormiunt,
Quarta 1. 20. praue habent. Siue igitur spaciosum iter quis confecit, siue missus illi sanguis est, siue peperit mulier, siue ex vulnere largam perpessus hemorrhagiam succedens somnus lassitudinem & confractionem auget membrorum; deliquium, & syncopen. Si verò non præcessit conferta & repentina vacuatio, sed famescens dormiuit, minùs hic, sed tamen etiam ex somno exurgit debilior: si post moderatum alimentum dormitum est, multo redit calor auctior: quod solum initio proposuimus. Libro verò sexto de morbis vulgaribus non hoc agit Galenus, vt inquirat, num natiui caloris substantiam aliquando minuat somnus, sed in vniuersum, num aliquando reddat nos quàm ante somnũ eramus frigidiores: quo sensu docet vtrumque pro varia dormientis conditione euenire. Nam si corpus non febrile abundans alimento, vel humore crudo excipit somnus, vnito intrò calore & ex crudis illis aucto efficit hominem seipso calidiorẽ. Si verò cum dictis humo-
Num semper calefaciat. ribus, vel alimento febriebat, retractus innatus calor cum ascititio illo confligens debellat, redditque infebrientem, itaque refrigerat, transit ad aliud genus humidorũ bilem, videlicet, quæ vt coctionem veram non patitur, (hanc enim fermè Galenus & solam coctionem appellari concedit) ita patitur ab vtili separari, expurgarique. In eo igitur statu humorum siue accedat, siue absit febris, somnus quandoque superat humorem, expurgatque, & refrigerat; id si non assequitur, non mutat quod corpus possidebat temperamentũ. Postremò si inflammatio interna vexat, & somnus intempestiuè adhibitus auxit phlegmonem simul & febrem, euadit homo ex somno quàm ante somnum calidior. Ita conficit quod pręmiserat somnum simpliciter, & iuxta vtramque caloris differẽtiam, nec calefacere semper, nec refrigerare: natiui tamen calidi substantiam, vtrunque adauget. Sed si calor omnis siccat, augetur autem calor per somnũ, quî fieri potest, vt non maior ariditas sequatur, eo vel maximè quòd per somnum, sicut & per hyemen inutilis humoris difflationem maiorem esse scripsit Galenus, sudore verò etiam ad oculum magis ex-
1. Aph. 15. hauritur; Deinde certum est inanitum & famescentem somno inaniri, siccarique, siquidem eo ingenio comparamus obesis gracilitatem. Et videntur quidem, quæ dicta sunt
Libr. De maras. 2. euertere Galeni sententiam quòd semper humectet somnus, cùm non euertant. Nam innatus calor tantum abest, vt siccet in ignis modum, vt magis ex opposito humectet eo magis quo auctior est. Dissolutionem autem & separationem excrementi fieri per somnum commodè constat: vniuersim tamen, & natiua humiditas vnione dormienti accrescit, & aliena, quia non exhauritur vigilia. Cæterùm inanitus & famescens membris quidem arescit, sanguis tamen ipse ex succis, qui intrò continentur, per somnum alitur, ita fit vt semper humectet somnus.

ILLVD item non iniuria vestigandum est, cur per somnum percepta multo maiora vehementioraque iudicentur, quàm re ipsa sint. Nam pituita ad linguam defluxa multis induxit somnium gustati mellis; alius modò ad cutem vapore instante sudore somniat mergi se in tepidum balneum; is, cui crus imminente resolutione refriguit, dormiens æstimabat crus se habere lapideum: cui pituita defluit ad fauces, strangulari se somniat; cuius verò ater halitus cerebrum obsidet incubum patiens, concipit imaginem grauantis molis, prementisque se, & vniuersos artus impedientis, ita, vt mugire cogatur: demum quando natura per somnum sui corporis statum tanquàm ex specula contemplatur, spectrorum imagines insigni magnitudine, & incremento fingit. Siue obtusus per somnum sensus impotens discernere sensilium differentias, confert se, imaginationemque suam ad id quod in quouis genere notissimum est: est autem notissimum sensu, quod summum est mel inter dulcia, lapis inter frigida & sensu carentia, & alia ex ratione; siue quia quo tempore otiatur facultas à reliquis sensationibus, obiectũ vnum censet vehementius esse, ita vox noctu quàm interdiu meliùs auditur, & dulcedo pituitæ maior somnianti est quàm vigilanti: siue quia dormiens non excitatur vt sentiat, nisi à vehementi ferientique obiecto, quia ergo ita assueuit non aliter dormiens sentire; vbi somniat dormiens, meritò æstimat sensilium esse eximiam magnitudinem, quam dormiens sentire potuit.

Visa per somnum cur maiora. *Li. De digno ex insomniis.*

SEQVITVR vt disseratur placitum Auicenæ docentis somni vim esse retinendis vacuationibus omnibus accommodam vno sudore dempto, quam magis prouocat. Videtur enim contrà ratio ostendere de vomitu & fluxu. Nam si toto somni tempore, quod verè à Galeno ostensum est, viget humorum motus introrsum ad viscera, sicut per vigiliam extrorsum ad cutem; verosimile est eo confluxu augeri, tantum abest, vt sistantur vacuationes illæ. Præterea, si confirmato innato per somnum calore naturales omnes facultates vegetiores euadunt: par est per somnum expultricem, & propter expultricem vacuationem intendi & augeri. Multo tamen plus possunt contraria argumenta. Siquidem enim plurimi fluxus operante fiunt immodicè expultrice, neque expultrix, nisi irritata pellit; non irritatur, nisi sentiat: efficitur, vt torpescente per somnum sensu deficiat, minuaturque vacuatio. Deinde, si motus corpora turbat, & fluxus concitat, docente Hippocrate; somnus verò turbatum corpus sedat, & fluentes humores coërcet, vt in quo non solus motus cesset arbitrarius, quod cum otio commune habet, sed etiam à sensu omni, & cogitatione mens vacat: meritò ceu fluxionum remedium somnum recipimus, cõmendamusque. Licèt enim suo illo motu introrsum promoueat nonnihil, multo plus potest in retinendo, propterea quòd intrò iam cõtentas materias figit, & firmat, nec moueri patitur. Quemadmodum enim, vbi lapis impactus est, vreteris non tantùm deorsum ducentibus vtimur, sed & ex vomitibus quotidiè descensum machinamur: scilicet agitatus, concussusque per conatus vomendi, lapis nonnunquàm descendit magis ex motu & turbatione, quàm ascendat ex peculiari vomitus vi sursum vellente: haud aliter per vigiliam, licèt extrò trahentem, concitatur alui fluxio magis propter humorum turbationem vigiliæ coniunctam, quàm retrahatur peculiari ad cutem vigiliæ reuulsione. Nam illa alia aduersariorum ratio de roborata per somnum expultrice, si quid virium habet, non minus nostram astruit, quàm illorum opinionem. Si enim confirmantur dormienti naturales omnes facultates, & retentrix pariter firmior erit, vacuatio proinde minor: ita ex vna propositione perperam admissa, oppositæ duæ conficiuntur. Ergo cùm propter instrumenti copiam cum temperamento coniunctam vires augentur, in eum sensum augmentum capiendum est, vt singulæ in suo opere accommodatiùs imperanti naturæ obtemperent, non vt rebellent, effrenesque sint. Dum ergo ita dormienti roboratur expultrix simul & retentrix, ambæ seruant moderata operum suorum tempora, vt ne excedat, neque deficiat à natura vacuatio. Cur verò sudorem somnus moueat, multæ causæ sunt. Vna; quoniam alimenti halitus, licèt nihilo amplior per somnum, quàm per vigiliam ad cutem accedat, in vigilia occurrens raræ calidæque cuti citra sensum perspirat, in somno à carnium densitate cohibitus & per moram concrescens in sudorem transit. Accedit quod copiosior habitus funditur à visceribus ad extimas vsque carnes dormienti, quanto amplius alimentum dormienti

Num coërceat vacuationes. *Secunda 1. doct. 2. 13.* *3. De caus. puls. 10.* *2. Natur. facul. 12.* *4. Aph. 15.* *Cur sudorem moueat somnus.* Prima. Secunda. *3. De caus. puls. 10.*

2.probl.17. coquitur, quàm vigilanti. Additur & illa Ariſtoteli: Vapor corporis, ſi liberè difflatur, impinguens in locum, vbi moretur, euaneſcit: ſi impinguit, per moram abit in ſudorem. Indicio ſunt corporis cauitates ſudore abundantes, alæ, inguina, quoniam ex cauitate non citò efflat vaporoſa humiditas. Ergo quieſcenti per ſomnum halitus, quia non difflatur, nec motu corporis diſſipatur, immanet factus pro vapore ſudor. Iungit 2.prob. 28. illam Auicena. Excrementorum expurgatio minor eſt per ſomnum, quàm pro eorum Secunda 4. 68. copia. Nam cùm nerui reliqui obſtruantur inſigniter, ij qui pectori mouendo deſtinantur minùs, ſed tamen & illi occluduntur, ne libera meet ſpiratio: quare fuligines ex Tertia. parte retinentur iam alimenti exuuiæ, vrina, muccus, ſputum, ipſa per cutem perſpiratio, aut nulla ſunt, aut valde exigua: itaque illarum expurgationum inopiam natura Quarta. copioſo ſudore compenſat. Poſtremò, multis iuxta cutem ſerum in vaſis continetur, Secunda 1. citato. quòd confeſtim exudant, vbi ſe ſomno tradiderint: ſiue expreſſo ob ſubſtantiæ tenuitatem ſerò in turbatione humorum & recurſu, ſiue denſitate ipſa carnium exprimente; ſiue, quod magis videtur, retentrice propter innati caloris abſentiam, deficiente non aliter quàm in animi defectu ſudor accidit ſyncopticus.

Secunda 1. citato. TANDEM de ſomni effectibus controuerſum eſt, quod Auicena ſcripſit, ſomnum omnes laſſitudinum ſpecies amouere. Et quidem (ne opinionibus recitandis immoremur) de arefactiua nulla quæſtio eſt. Natiuæ enim humiditatis inopiam nullo alio ingenio promptiùs ſanaueris. De vlceroſa verò ita habet Galenus: [*In iis id agendum eſt, vt quod ſemicoctum adhuc eſt, coquatur; quod planè corruptum, ſudore & vrina pellatur: id vtrunque optimè quiete, ſomnoque confiet.*] In reliquis duabus laſſitudinibus curandis nullam de ſomno mentionem facit cum ratione conueniens. Si enim ex ſola plenitudine tenſiua oritur, ex plenitudine cum temperamenti vitio phlegmonoſa, quomodò ſomna ſanabuntur plenitudinem omnem augente, & per internam vnionem ad putredinem parante? Ergo niſi intelligantur leniſſimæ quædam laſſitudines huiuſmodi, in quibus maior ſit ex reparato ſpiritu, & viribus vtilitas, quàm ex aucta plenitudine læſio, in reliquis ſiue tenſiua ſit, ſiue phlegmonoſa; præſtat vacuatio cum vigilia ad ſanationem. Sed de ſomno ſatis.

Num laſſitudines ſanet. 4.de ſan.5.

Affectus animi quomodò mutent corpora. DEINCEPS animi affectus in medium vocandi ſunt; inquirendumque, qua vi, quibus'ue mediis inſtrumentis affectus hi animæ (perturbationes Cicero vocat) imprimant corpori effecta ſua. Appellant medici affectus animi, non ſolas animoſæ partis in Tuſcul. quæſt. lib.3 corde reſidentis mutationes gaudij, mœroris, ſpei, timoris; ſed & quæcunque animalis facultas in cerebro concipit, imaginans, cogitans, memorans, ſollicita, concupiſcens. Quo ergo vinculo duo extrema, anima & corpus, in vnam coëant actionem, excogitan-Modus primus. dum eſt. Sunt huiuſce operationis, qui recipi debeant, modi tres. Primus, ſequitur corporis alteratio ad ſpirituum & ſanguinis motum, quò vel intra corpus ſe recipiunt in triſtibus percipiendis, vel extrà feruntur in lætis. Quo autem deferente ſpiritus pedis animæ expers recurrat in mœrore ad cor, in hunc explicandum eſt modum. Percepto mœrore ab anima ob vnitatem eius in toto, communicat omnibus partibus triſtem notionem; quare & cordi: cumque cor innatam habeat ab ortu doctrinam expandendi ad familiaria ſpiritum, auertendi à noxiis, retrahendique, reliquis membris immotis, cor ſolum ſuo munere fungitur; non ſecus quàm in motu fit arbitrario: quamprimùm enim in cerebro formatur proſequendi imaginatio, aut loquendi; ideò ſolus muſculus contrahitur propoſitæ motioni deſtinatus, quia diffuſo omnibus muſculis imperio, ſolus is exequitur mandata, qui gnarus natura miniſterij ſui, etiam ignorante eo, qui moue-6.De locis, vltimo. tur, animali, præeſt imperatæ motioni reliquis ociantibus. Quemadmodum autem explicata eſt corporis mutatio, dum anima aut gaudet, aut triſtatur: ſic cùm iraſcitur, propter ſanguinis feruorem bilem auget; dum meditatur, propter iugem ſpiritus modum infrigidat reſolutione ſua, & melancholiam auget. Demum quemadmodum pro-Ad mediũ. prio opere docet Galenus, corporis temperamentum animam in varios mores commutare: ita è conuerſo variæ animæ affectiones corporis temperamentum immutant: in illis videlicet functionibus, quæ vtrique parti noſtræ compoſitionis communes ſunt.

Modus ſecundus. Alter modus deſumi ex Ariſtotele poteſt, lib. De communi animalium motione. Ita enim habet; Viſio & imaginatio rerum agendarum vim obtinent. Etenim ſpecies vel caloris,

caloris, vel frigoris; & rei vel iudicandæ, vel formidabilis, mente percepta quodammodò talis agnoſcitur, qualis quæque res eſt: idcircò motione ſolùm affecti tum horrore, tum metu perculſi videmur. Spectra itaque externorum etiam in anima citra materiam recepta, non ita exuunt ſtatum illum externum, corporeumque, quo obiecta nos immutant, quin ſeruent veſtigium & vmbram quandam externorum vnde prodierunt; facultatem idcircò obtinent ſimiliter externis imprimere, alterareque. Tertius modus minùs prioribus promptus, ſed tamen & ille non ratione tantum, ſed innumeris ſuaſus eſt experimentorum teſtimoniis. Ratione quidem ſic. Cùm conſtent in orbe omnia, non modò cæleſtia, ſed & terrena miro & artificij pleno ordine, in quo inferna pareant, ſuperiora imperent, ſiue diuinas illas contemplemur hierarchias, ſiue quæ ſub lunari orbe continentur, & inter ipſas vegetantiũ facultates aliæ miniſtrent, & ſeruiant, attractrix, retentrix, concoctrix, & expultrix: aliæ imperent, miniſtrenturque, nutritoria & genitiua, pro quarum arbitrio priores illæ ociantur, agunt, ſtata tempora ſeruant: par eſt credere maiorem eſſe obſequentiam naturalium ad animales facultates. Diſtant enim non ſolùm genere, ſed & dignitate. Naturalium enim finis eſt eſſe; animalium, ſentire, moueri; demum bene eſſe. Quidni igitur ex hoc facultatum ordine manabit poteſtas illa imaginationis & appetentiæ corpori imperantium, vt pro illorum arbitrio naturales animalium facultates operentur, & obſequentes pareant? In omnibus quidem illud animalibus, euidentius in homine, cui eſt imaginatio moroſa magis, & impotens. Inter homines verò ipſos euidentiſſimè in melancholicis. Et ratio quidem ita. Experimenta verò apertiùs vrgent, quorũ nonnulla referentur. Conſpicientes alium oſcitantem oſcitamus contractis mandibularum muſculis in opus imaginatæ oſcitationis. Ideò autem magis ſequitur oſcitatio, quàm vel pandiculatio, vel tuſſis viſo pandiculante, vel tuſſiente; quia imaginationi promptiùs obtemperant in corpore, quæcunque facilè mouentur, vt ſpiritus, vt flatus; difficiliùs humores & membra: & ex motibus hi qui paratas habent, in quas operentur, materias. Ergo laxæ mandibularum carnes perpetuò continent flatum excuti per oſcitationem aptum, non ſemper carnes toroſæ, aut pectus; ideò rariùs obtemperant pandiculatio & tuſſis. Huc pertinet, qui ex intuitu mingentis mingit, id quod in brutis frequentiùs, in hominibus ſæpè etiam ſpectatur. Ita enim certiùs dixeris, quàm quod quidam ſcripſerunt in brutis: quia imaginatio viſæ vrinæ, vel lutulentæ aquæ non ſatis mouet adiungere animalia illa odoratum, cùm homini ſolus conſpectus mouere ſufficiat. Planè enim in iumentis multo eſt id experimentum, quàm in homine crebrius; in quorum grege, ſi quod adoritur mingere, reliqua identidem agunt: ſiue, quod ſcripſit Aphrodiſęus, eò quòd rationem repugnantem non habeant, & loci inhoneſtatem non exhorreſcant, quod homines faciunt: ſiue, quia cùm minùs tactu valeant, minùs irritantur à contenta vrina; quò fit, vt ſæpe etiam multam retineant: ita fit, vt vi imaginandi facilè pellatur, eò quòd parata ſit ad ſtimulandum materia. Iam dentes viſo ſerræ exaſperante motu torpent, & ſtuporem patiuntur, ſcilicet ſubſtantia conſtant duriſſima, ſed eadem promptiſſimè à frigefaciente, calfaciente, exaſperante, alterabili: quaque ratione ab externis intemperamentis promptiùs gingiuis afficiuntur: eadem ab concepta aſperitate, ſtridoreque. Infantes per ſomnum concipientes, lumbricorum in ventre morſum maſticant, familiari vermium indicio, maſticatoriis muſculis imaginata exprimentibus. Sic Venus concepta intendit colem, ſomniata excutit ſemen. Nam voluntas ipſa, quid in toto corpore poſſit, notius eſt, quàm vt multis demonſtrari egeat. Quæ enim in corpore pars non ritu obſequentiſſimi mancipij confeſtim à præcepto omni arbitrario motui obtemperat? Ganeones conſpecto ſuaui edulio maſticant, &, quod non facilè credatur, ſapore cupito linguam inficiunt. Inſpectus pallidorum mouet, augetque icterum rubidorum hemoptoiſin, & in exanthematis ideò iuuat, quia extrorſum ſanguinem propellit. In conceptu verò quid poſſit imaginatio, ſuprà relatum eſt: præter quæ exempla non pauca ſunt in cute infantis effigiem, formamque cupiti à grauida, & negati edulij apparere, & ſi quippiam effuſum eſt matris ſinui, quod grauiter ferret, in ſinu infantuli nonnunquàm videri. In hydrophobicis mira eſt imaginandi vis. Cùm enim ex melancholiæ illius proprietate, morſi à rabido cane perpetua phantaſia canes meditentur, vt tandem procedente malo

Tertius.

B. Dionyſius De cæleſt. hierarch.

1. probl. 34.

Raſius 9. cont. 1. Cap. 49.

Sexta 4. tract. 4. cap. 7.

canes

canes ſe eſſe arbitrati, inſtar canum & ambulent, & latrent, tantum poteſt fixa canis imaginatio, vt per oculos exeunti vapori formam canis imprimat; quę vel à ſpeculo, vel à liquore quouis ad oculos ægrotantis rediens eum efferat, quaſi canes inſpiciat, vnde liquores omnes auerſantur, queruntur que potari ſe canum viſceribus. Sed & non vulgares teſtes, nec pauci referunt, conſpexiſſe ſe in illorum vrinis canina fruſta, ſimulachraque. Quoſdam verò imaginationis effectus & ad primum modum, & ad hunc poſtremum ſimul referri, nil vetat. Nam qui facilè citra offenſam, per anguſtam trabem graditur, per eandemque ſupra flumen poſitam titubat & cadit; poteſt habere cauſam, retractum ſpirituum ex timore. Muſculi enim citra ſpiritum corporis molem ſuſtinere nequeunt. Poteſt & referri ad obſequentiam muſculorum titubantium ex concepta, coniectataque ruina. Qui verò cùm inter ſepulchra patrum deambularet, ex lapillo calceo hærenti, ita vt niſi à nudato pede auelli non potuerit, concepta opinione, quod ab auis vocaretur, intra hebdomadá deceſſit: poteſt & ad triſtitiam morbi cauſa, & ad imaginationem imperantem referri. Quidam ex noſtris, cùm decumberet cauſonizans, & frequenti delirio obnixiſſimè poſtularet, concedi ſibi natationem in ſtagno illo, (monſtrabat autem pauimentum) conſtare enim ſibi aiebat ſtatim ab ea natatione conualiturum ſe, & febre liberandum: tandem conſulente medico permiſſus eſt; cumque poſt aliquantum ſpacium crebrò cum ſumma iucunditate ſupra pauimentum domus volueretur, aiebat iam ſibi aquam accedere ad genua, optare ſe tamen, vt ſurſum conſcenderet. Paulò pòſt lætior iam, inquit, attingit inguina: ita aſcendente iuxta imaginationis concepta paulatim ad guttur vſque aqua, hilari facie geſtiebat, pronũciabatque ſe ſanum iam factum, febreque liberatum. Acceſſit medicus, reperit hominem ſanum, febreque liberum. Opinor; imaginatio & per ſomnia & delirantibus, quod paulò antè diſputatum eſt, obiecta maiora proponit, quàm ipſa ſint. Expetebat frigidum continens febris in viſceribus ardens: id continens appellabat ſtagnũ frigidæ, non ſecus quàm pituitam guſtans, per ſomnium putat ſemel edere: cumque ex volutatione in pauimento paulatim à pedibus refrigeſceret, fingebat aquam per crura conſcendere vſque ad integram ſanitatem. Circulatores verò quidam, dum vel figuris, vel verbis ſanguineos fluores compeſcunt, aut tela, quæ auelli non poterant, infixa nullo negotio trahunt: poteſt ad fiduciam eius qui ſanatur, ex parte referri: denſatis enim vi fiduciæ carnibus ſequitur, vt ſanguis introrſum, telum extrorſum protrudatur: vel, quod magis videtur, ex ſpiritus iniqui commercio talia parantur, ſicut quarundam aliarum ſanitatum Deus, diuique & ſancti homines authores ſunt. Sed hæc ſupra naturam ſunt, nos inferiora rimamur. Illud magis expendendum eſt impium Auicenæ, & quorundam ex Arabibus placitum; quo aſtruunt humanam animam, quoniam ſit forma non neceſſariò corpori hærens, proximaque ſupernis intelligentiis, imaginationis robore, ex natura ipſa comparare ſibi potentiam producendi formas nonnullas, & in corpore cui ineſt, & in alienis; non ſecus quàm illæ ſuperiores plures orbis inferioris formas metallorum, plantarum, animalium producunt, & gignunt. Huc referunt ſanctorum opera, & miracula, quaſi natura ipſa anima talia operante, non accedente ſigillatim diuina ope. Sed multis refellitur. Nam nec intelligentiæ ipſæ, licèt ſuperiores humana ſint anima, operantur, niſi naturalium agentium interuentu, pluuias, ſerenitates, germinationes: multo minùs igitur hominis anima. Quid? quòd multa ſanctorũ opera omnes naturæ excedunt actiones, quòd mortuus reſurgat, quòd certò prænoſcantur futura; vt conſtet non ideò fieri, quia natura obſequitur nobili animæ præcipienti. Deinde, plurimi ſanctorum ſimplicitate animorum commendabiles fuerunt, prece, non imaginatione potentes, & poſt obitum non minùs quàm viuentes. Quod ſi Maniaci fortiſſima imaginatio quòd ſit mortuus, aut claudus, nemini mortem aut claudicationem etiam ſui corporis intulit; quomodò credi par eſt, plus poſſe in alienum? Adde, quòd ſi homo diſtans obiectum citra contactum alteraret, in infinitum ageret, atque adeò infinita eſſet hominis anima. Cur enim non agat in quamuis diſtantiam, quod contactum ad agendum non requirit, ſiquidem ob tactus neceſſitatem in naturali actione interualli menſura exigitur. Poſtremò, in reliquis facultatibus, quæ natura ſola feruntur, bene habet, vt inferiores obſequantur ſuperiorum imperio: in ratione verò libera, quam

Lib. De anima, ſect. 4. cap. 4.

Imaginatio an remotis imperet.

Redargutio prima.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

quam creator noster arbitrij sui fecit, vt inuitas & repugnantes inferiores potentias (modò conaretur) suo imperio subderet, quomodò natura ipsa fecit has parentes illius imperio? Sed de his satis.

CONSEQVENS est, vt de reliquis tribus necessariis rebus, quomodò agant, summatim tradatur: & de motu quidem, cur calefaciat, semper quies infrigidet, libro De differentiis feb. disputatum est. De assumptis illud expendendum est, quì fiat, vt alimentum nonunquàm refrigeret; si verum est, quod scripsit Galenus, alimẽtum omne, si verè alimentum fit, id est, coquitur, calefacere nos: etiam si vel frigiditate lactucæ polleat. Fit autem ob eam causam, quoniam intereà dum sanguis ex lactuca gignitur, pristinus, qui vasa replebat, absumitur: in cuius locum si succedit vel calidior, vel amplior præcedente, dicitur alimentum corpus calefecisse; sin qui ex alimento genitus est sanguis, vel minùs calet, vel parcior est absumpto, solet dici alimentum refrigerans. Itaque & omne alimentum si per se consideretur, excalfacit, quando sanguis omnis calidior est humana temperatura: & tamen si conferatur ad statum corporis præcedẽtem, quædam calefaciunt alimenta, alia refrigerant. De retentis & excretis illud carptim admonuisse satis est: excrementum omne retentum sibi attemperat corpus, excretum in contrarium habitum mutat. Ita bilis immanens excalfacit & siccat: vacuata refrigerat, & humectat: vt non sit absonum, quod Auicena quandoque docuit, etiam sanandis immaterialibus intemperamentis conferre purgationes humoris oppositi temperamẽti, in cephalalgia calida bilis, in frigore iuncturarũ citra humorẽ pituitæ; & habeat medici immodicarũ purgationũ excusationẽ aliquá, temerè eas omni intẽperamẽto consulentes. Siue enim humor abũdat, sanat purgatio inaniẽtis nomine: siue intẽperies, alterãtis. Cùm ergo author in vsu sex horũ conseruantiũ auxiliorũ duas tantùm recipit indicationes; qualitatis vná; quantitatis alterám; sub iisdem qualitatis, & quãtitatis appellationibus varias in illis naturas significat. In aëre qualitas tẽperamentũ est; in motu vehemẽtia aut debilitas; in somno contectũ cubare, aut sub dio; in vacuatione cõferta, vel per vices purgatio: in omnibus tamen vnũ actionis per se principiũ qualitatis appellatione intelligitur. Quantitas verò in quibusdá mole spectatur, vt in alimẽto; in aliis duratione, vt in somno, & exercitio; in aliis ne cõsideratur quidẽ, vt in aëre. Sed cur reiicit indicationẽ tẽporis, quam lib. Ad Thrasyb. idẽ hoc argumẽtum tractans in numerũ admittit? Sanè negari non potest tẽporis indicationem à Galeno reiici ceu minimè artificiosam; siue tempus in affectus duratione spectetur, quod in Therapeutica facit; siue in remedij adhibitione, quod hîc. Posteaquàm enim cõstat affectus qualitas & essentia, frustrà inquiritur generationis morbi tempus. Remedium enim non ex diuturnitate affectus, sed ex specie illius pensandum est. Sic in remedij adhibitione, postquàm intellectum est, quale quantumque adhiberi oporteat, quid ampliùs temporis occasio quæritur? Si enim adhibetur extra occasionem, peccatum fuit; quia non quale, quantumque exigebat, accessit. Quare qui nec in qualitate, nec in quantitate remedij peccat, nil est quò vlteriùs spectet. Ita intelligitur iustè repudiari indicationem tẽporis non necessariam, & in affectu, & in auxilio. Est tamen quo respiciẽs pars aduersa se tueatur, curque Galenus ipse quandoque admiserit. Temporis affectus notitia ad curationem quidem non facit, vt inter curatrices indicationes computetur; ad cognitionem verò curandi affectus maximè facit. Remedij verò commoditatem sola qualitas & quantitas perficiunt: temporis consideratio ad qualitatem, quantitatemque auxilij coniectandam summoperè conducit. Ita vtrobique per se, & primò frustrà tempus reliquis indicationibus, siue conseruantibus, siue curantibus annumeratur: interuentu verò agnitionis vtrobique numerari potest. Quid ergo ordo, nonne & ipse in alimento probitatem variat, & maliciam? Certè, sed eandem excusationem recipit, quam tempus. Cùm enim ordo sit tẽporis habitudo penes prius & posteriùs in offerendis, nomine qualitatis & quantitatis continebitur, non secus quàm tempus. Si enim oblatum est alimentum, quale quantumque conueniebat, suo loco & tempore oblatum est. Offerri autem suo loco, obseruare ordinem est. Nam quod quidam respondent ordinem necessarium scopum esse in complexione offerendorum, hîc Galenum considerare simplicium absolutas indicationes; dum putant authorem excusare, incusant magis. Si enim cõseruator sanitatis nonnunquàm plura alimẽta; saltem

1. De diff. feb. 4.

Alimentum quomodò alteret.

3. De tẽp. 8

3. De tẽp. 9

Excreta quomodò alterent.

Prima 3. cap. De soda. 22. Tertij de iuncturis.

Cap. 27.

4. Ther. 5.

Temporis indicatio.

Ordinis scopus.

ſaltem cibum, & potum in vna menſa concedit,& citra ordinis in illis conſiderationem, ſeruatis licèt qualitate, & quantitate, peccabit: quomodò non eſt culpandus Galenus, prætermittens neceſſariam ad conſeruationem indicationem?

Optimæ igitur corporis conſtitutioni cùm circunfuſus aër fuerit in temperie poſitus, earum rerum, de quibus nuper diximus, quietis ſcilicet, ac motus, ſomni, & vigiliæ, & eorum quæ aſſumuntur atque excernuntur, quantitas moderata conueniet. Quum verò aër à temperie receſſerit, tantum à mediocritate euariare oportet, quantus fuerit ab optima temperatura receſſus.

Docet vniuerſalem methodum in optima ſanitate propoſita inueniendarũ ſex rerum conſeruantium, duabus ſententiis. Prima,ſi aër temperatus eſt, negotium medicum in moderandis reliquis quinque verſatur. Secunda, ſi labitur aër à temperamento, oportet reliqua quinque non admouere moderata, ſed in contrarium pari cum aëre lapſu inclinantia.

PAVLÒ tamen vberiùs illa agitanda ſunt, quot ſunt conſeruatrices, quotq́ue curatoriæ indicationes: poſtmodùm quanta ſit aëris in alterando dignitas & vis: tandem conſeruatio temperati num iuxta Galeni conſilium exercenda. Ergo conſcius Galenus, quàm crebrò interturbet medicum in opere indicationum copia: cùm enim ſit indicatio eius, quod agendum eſt, inſinuatio, ſi multi conſtituantur tales loci, nec ad breuem numerum redigantur,non facilè occurrent,& inter ſe pugnantes, & varij ancipitem medicum reddent, magis quàm inſtructum: conatur in vtraque parte artis & conſeruatoria, & curatrice, numeroſos illos locos ad breuiſſimum indicationum numerum redigere; & in tuenda valetudine hîc duos conſtituit; præſentem habitudinem, & aëris temperamentum. In curatione verò,in Therapeutica tractatione tres; præſentem affectum, præcedentem ante morbum, & aërem. Cur hîc duæ, illic tres numerentur, ratio aperta eſt. Qui tuetur, huc tantùm tendit, vt duret nil mutatum, quod adeſt: qui ſanat, mouere ſatagit, & ex vno in alium ſtatũ perducere: non perducet autem, niſi vtrunque motus terminum agnoſcat; ita curanti vtriuſque ſtatus cognitio neceſſaria eſt, conſeruanti ſolius præſentis. Cur vtrobique accedit ex aëre indicatio vnius ex ſex; apertè ſatisfacit Galenus. Aëris temperamentum, cùm à ſuperioribus pendeat, ſupra artem eſt. Nam quod rore infrigidamus per æſtum; igne per hyemem excalfacimus, minus eſt quàm vt inſigniter regionis, aut temporis ſtatum permutet. Igitur quia oportebat aërem, ſicut & reliqua quinque, attemperare affectui vel conſeruando, vel curando; neque datur tamen: reliquum eſt, vt ad aërem medicus perpetuò reſpiciat, qui ſi fauet ſcopo, illo fruatur: ſin pugnat, per alia quinque, in quæ imperium habet, renitatur illius offenſæ,vt ita ex omnibus ſex euadat, quod propoſito affectui conducat.

(Indicationũ medicarum numerus. 2.Ther.7.)

QVANTA verò ſit aëris in alterando vis & potentia, ex ſequentibus colligere eſt. Cùm reliqua omnia per interualla in corpus operentur, aër continuò agit; hæc prima prærogatiua eſt: altera, non manet in corpore inſtar alimenti patiens, & refractus, ſed ſubinde accedit nouus: tertia, & intrò per reſpirationem à corde rapitur, & extrorſum per vniuerſam cutem ab arteriarũ diſtentione: quarta, continens non ſolùm ipſum agit in corpus, ſed in alimenta, potusq́ue, ea ſibi attemperando, & eorum interuentu corpus noſtrum: quintò, non tantùm qualitate alterat, ſed etiam materia ſubſtantiaq́ue ſpiritus alit, ita vtriuſque cauſæ rationem in agendo ſubit efficientis & materiæ: & à priore quidem ita aëris poteſtas intelligitur: à poſteriore ex eo quod veriſſimè admonuit Hippocrates, in longis morbis patrium ſolum vertere. Si enim expugnat aër & vincit etiam medicamentis & arti inſuperabilia, quomodò non ſuperabit exigua illa conſeruantia auxilia? Sed quomodò crebrò cauſamur, & querimur de aliměto,quod ægrotandi cauſam dederit, de aëre rariſſimè? Ita videtur: diuturnitate temporis, & mora, plus poteſt aër. Siue enim migret quis ab alieno ad patrium aërem, paulatim ſanatur; ſiue à patrio ad alienum, tractu temporis ægrotat, magis quàm alimenti ratione mutata: ſemel ſi ambo corpori accedunt, aër tenuitate vincit; ideò & agendi celeritate: alimětum formæ multitudine denſitateq́ue;ideò & robore. Nec oſtendit oppoſitũ quorundam ratio: Abſentia

(Aëris vis. 6.Epid. ſect. 5. 20.)

aëris,

aëris plus quàm alimenti poteſt, perimit enim confeſtim: ergo & præſentia eius plus quàm alimenti. Neque enim ſequitur neceſſariò, vt ſi quid in genere neceſſarium eſt, ſit etiam vehementia ſua & robore neceſſarium. Illa magis Ariſtotelis interrogatio ſoluenda eſt: Si aër plus quàm aſſumpta alterat, cur iter agentibus magis quàm aëris, aquæ mutatio cauetur? *1. probl. 13.* In qua vt philoſophi reſponſa ſilentio prætereamus, de quæſiti veritate monſtrat experimentum, ſi mutatio eſt ad magnam diſtantiam, vt ſi ad Indos quis, vel Germaniam ab Hiſpania nauiget, aëris mutationem timeri ab omnibus, non aquæ: ſi ad breue aliquod ſpatium, vt ſi ab vrbe ad ſuburbium, vel ab vna prouincia ad vicinam, aquas caueri magis. Nec minùs aſtipulatur ratio experimento. Aër non à terra mutatur, ſed à vario ad ſolem acceſſu mutato climate, cumque in breui ſpatio aſpectus ſolis inſigniter non mutetur, nec aëris mutatur, quæ metuenda ſit temperies. Aquæ ex terræ cauernis originem habent, & naturam; & quia pro terræ exiguitate etiam in vna patria fontes & putei admodùm variam aquam fundunt, non eandem; fit, vt intra exiguum terræ ſpatium aquarum varietas inſigniter obſit. Ita fit, vt ſi ſeruetur permutatio ex comparatorum lege in aëre & aqua, magis cauenda & noxia ſit aëris mutatio; ſi inæqualis eſt vtriuſque mutatio, euenit, vt quandoque aquæ inſolitæ meritò magis timeantur. *2. De tēp. 1* Sed & illa non minoris contemplationis conſideratio eſt, nec minùs attentum animum requirit, accedendum'ne ſit magis his, qui putant intemperaturæ aëris repugnandum eſſe per vnum ex quinque æquatæ ad aërem contrarietatis, an per omnia quinque, quorum vnumquodque ſimili oppoſitione polleat. *Aëri an per 5. ſubueniendum lapſo.* Nec modò vtriuſque partis rationes in medium afferre opus eſt; ſed propoſiti ex loco vno veritas in hunc elicienda eſt modum. Docuit Galenus in Therapeutica, aëris intemperiem morboſi intemperamenti rationem ſubire, nec diſſimiliter illi ſubueniendum eſſe: *9. Ther. 14* quod ſi morboſo intemperamento ſubuenimus, non per multa, quorum vnumquodque æquam vim habeat mutandi, trahendique in aduerſum corpus, ſed vel per vnum ea vehementia pollens, vel per multa debilia, remiſſaque, ex quibus coaleſcat par cum morbo vis: Conficitur de aëris intemperie pariter ſentiendum eſſe, perficiendamque eſſe conſeruationem conueniente aëre intẽperato per duos frigoris numeros, adhibitione vel vnius ex his quinque, quòd per duos itidem numeros excalfacere corpus queat; vel multorum minùs calidorum, ex quibus iunctim vnum conficiatur æquè cum aëre potens. Nec tamen ita ſatis inſtructus eſt medicus, quid in opere potiſſimùm ſequatur, niſi illud adiiciamus multa dignum animaduerſione: ſicut in morborum curatione, non eſt ſatis intellexiſſe ad probam curationem æquatum contrarium, niſi etiam modus ipſe adhibitionis in curante remedio reſpondeat morbi motui; vt ſi morbus feſtinat & velociter mouetur, cõtrarium illud non ſenſim, & per partes, ſed vniuerſim ſemel applicetur; *Hipp. libr. De morb. 5* ſin lentus eſt morbi motus, longo tempore per varia auxilia paretur æquata illa, quæ ſanitatem perficiat, oppoſitio. *1. Apho. 7.* Non ſecus in aëris intemperamento, cuius eſt lenis & moroſa admodùm alteratio, non confert vnius intenſi & æquata cõtrarietate pollentis adhibitio: ſed multorum per dies multos imbecillium frequenter repetitus acceſſus; quò euadat conſeruatio potens, & tuta ſimul. Si enim æſtiuo aëri coneris obuiare per ſolum aquæ niualis potum, non ſine periculo importunè corpus refrigerabis, & paulò pòſt æſtiuo ſuberit calori. Præſtat itaque aëris intemperamento, ſicut diuturnis & lentis affectionibus, per quinque leniter aduerſa repugnare, ita vt iuncta conficiant æquè potens contrariam aëris offenſam prohibiturum. In quem ſenſum alibi docet, obuiam eundem eſſe aëri frigeſcenti per exercitia calida, alimẽtum excalfaciens, & vinum modicum (immodicum enim propter cruditatem refrigerat) quòd aquam ferat, & potens ſit (ita enim vertendum eſt, quod prauè legitur, *quòd aquam ducat*) & reliqua neceſſaria ex ratione calida. *1. Epid. ſect. 2. 7.* *3. temp. 8.*

METHODVS verò conſeruatoria temperati à Galeno tradita non vacat difficultate. Primùm, ſi certum eſt, quod alibi idem docuit, ſicut inter varias naturas ſolam temperati conſeruationem expetere ſimilium adhibitionem, reliquas omnes contraria: ita inter temperati ætates, vnam tantùm ſimilibus, temperatiſque bene habere, reliquas omnes aduerſis gaudere: *Temperati conſeruatio.* quomodò recipiendum eſt, vt citra diſtinctionem ſimilibus vniuerſim ſtatum cuſtodiamus corporis ſimpliciter ſalubris. Deinde cur aëri intemperato obuiat, non per reliqua quinque, quod oportebat, ſed per quatuor prætermittens

animi affectus. Postremò temperatus motus, somnusque, quem præcipit adhiberi, nullus est. Omne enim exercitium excalfacit corpus, validum multum, infirmum parum: sic omnis somnus humectat plus minùs; hos effectus vt exuere non possunt, ita nec temperiem mediam induere. Quæ tamen soluere, nõ ita magni negotij est. Ætates enim intemperatæ, vt & naturæ, melius contrariis disponuntur; vna dempta pueritia, cuius humiditatem, quoniam naturalis sit, medicum tueri decet, non amoliri, ait Galenus; non appellans naturalem, quoniam ab ortu contrahatur, nec quoniam sequatur ad naturæ opera: multa enim talium magis auferre oportet quàm custodire, sed in eo significato sumens, quo naturale dicitur functionibus vtile. Quid enim vitæ vtilius, quàm natiui humidi quantitas vitæ durationis origo & mensura? Ergo pueritiam excipe, & reliquas ætates præter temperatam adolescentiam, oppositis præstantiùs conseruabis, quàm similibus. Sed ea explicatio, vt in libris illis magnis De tuenda valetudine neglecta non est; ita in hoc opere, vbi per capita tantùm res explicantur, sine errore omissa est. Quòd verò causantur obliuionem Galeni in eo, quòd affectus animi in catalogo rerum necessariarum præsenti omiserit; Haly magis amicè excusat, quàm verè. Ait, moderari affectus, munus esse moralis philosophi, non medici: ideò Galenum, ne metas medicinæ excederet, moderari reliqua quatuor, temperantiam in animi affectibus ideò omisisse, ne videretur falcem mittere in alienam messem: quasi non sæpè medici sit consulere quædam, quorum tamen confectio, perfectioque ab alieno petenda est artifice. Ita consulit certa condimenta, vestes, ædes, affectus, quæ tamen alimenta condiat culinarius, vestes sarctor conficiat, ædes lapidarius erigat, affectus moralis inducat. Nec verò author ea excusatione indiget. Nam affectus hîc omissos ante finem capitis recenset oportere esse moderatos; nec multum interest, continuo'ne, an interpollatim quinque illa scribantur. Sic in soluendo tertio deluduntur nonnulli, supplentes in authore adhibenda esse temperata, non in omnibus sex, sed in illis tantùm generibus, in quibus datur media temperies: quos tamen oportuerat aduertere, dum motu temperato conseruamus non adhibere nos conseruationi solum motum, sed permixtum quendam statum ex motu & quiete: sic non per somnum tantùm, sed per vicissitudinem certam somni, vigiliæque. Cùm ergo in ea complexione cõtrariorum, prò varia portione coëuntium quandoque sequatur moderantiam actionis, nonnunquàm calefactio, alibi infrigidatio: potuit Galenus reperire in singulis his sex, quod præciperet moderatum temperati conseruationi appositum.

Solutio primi. *1. De san. 10. De vict. pri. 7. 14. Ther. vlt.* *Secundi.* *Tertij.*

Hi verò sunt mediocritatis termini; in aëre quidem ambiente, vt neque horreat propter frigus, neque sudet propter æstum. In exercitius autem cùm primùm lassari cœperit, corpus confestim quiescere. In cibis autem coctionis perfectio, & excrementorum modus, in quali, quantoque conueniens. Æqualis verò in his quodammodò est coctioni appetitus. Quare neque præside egent, qui singulorum, quæ assumuntur, quantitatem metiatur. Optima siquidem natura quantum appetit, tantum etiam concoquit.

Accedens iam particulariùs ad propositam conseruationem, docet inuenire mediocritatem, quam ostendit paulò antè huic corpori conuenire in quantitate aëris, motus, ciborum, paulò post eandem in reliquis demonstraturus. Primò in aëre, colligit temperantiam ex effectu, si non cogit hominem in eo conuersantem, vel præ frigore horrere, vel præ æstu sudare: In motu, si adhibetur citra lassitudinem: In cibo, si natura integrè coquit, quod ex excrementorum moderantia & coctione desumi potest. Secundò, quoniam in alimenti mensura sæpiùs ob voluptatem peccatur, videbaturque res exigere plures coniecturas; respondet in proposito corpore optimè sano ferè abundare quantitati moderatæ in sumendo alimento indicia: eò quòd ob probitatem constitutionis suæ respondent mutuò naturales facultates appetendi & coquendi, ita vt fames ipsa præscribat sibi conuenientem alimenti modum, nec infra coctionis vim subsistens, nec eius potentiam excedens; vt medico ductore parum opus sit.

GALENVS quidem sic. Nostræ verò partes sunt de propositis per ambiguas rationes disceptare, de aëre, exercitio, cibo, de responsu illo facultatum inter se. Igitur de aëre

illa occurrunt, quî fieri poteſt, vt in aëre inquirat moderatam quantitatem, qui in omni ſtatu circundat hominem, neque ampliùs progreditur: aut quomodò quantitatis metæ ſunt, non horrere, non ſudare. Deinde latitudinem temperamenti in aëre immodicè extendit. Si enim primus frigoris gradus finitur immanifeſta refrigeratione, latitudo frigeſcentis vſque ad horrorem, aëris primum frigiditatis gradum complectetur. Sed & illud dicendum eſt, ſi temperatus aër tuetur cutis temperaturæ menſuram, quomodò idem aër tuebitur ſalubris cordis calorem tantò intenſiùs cute feruentis? Poſtremò ſi vernus aër conſeruat ſalubris corporis temperamentum, cur nudatus veri, expoſitusque horret & læditur? Soluuntur autem cōcedenti in aëre quantitatis ſcopum locum non habere, in cuius vice author qualitatem expreſſit temperamenti. Vel, quod ſatius eſt, etiam in illo quantitatem duratione metiamur; non aëris ipſius duratione. Quemadmodum ſomnum duratione ſomni metimur, ſed duratione hominis in dato aëre. Cùm enim vitari non poſſunt aëris in qualitate per anni tempora lapſus, quantitatem moderatam paramus ex pauca mora in aëre æſtiuo ante ſudoris initium; in hyberno ante inceptum horrorem. Iam quod de horrore obiiciunt, in hunc modum expediendum videtur. Reperitur Galenus nonnunquàm verbo (manifeſtè) vel (ſenſibiliter) paulò latiùs vti: vt quando ſenes & pueros cum conualeſcentibus ait ideò eſſe neutros, quia immanifeſtam patiuntur functionum læſionem; quæ tamen non modò ſenſu agnoſcitur, ſed etiam magnitudine ſua curationem refugit. Sic alibi vinum album auſterum ſenſibiliter refrigerare faſſus eſt, cùm tamen primi gradus frigiditatem vinum difficulter admodùm recipiat, ſecundi nunquàm: hîc verò temperamenti metas producit ad ſenſile vſque, imò & lædens frigus, aut æſtum. In quibus locis prima ſolutio eſt: Significatione non ita anguſta & coacta venire ea vocabula. Altera ſolutio huic loco propria: non definit hîc Galenus latitudinem temperati aëris; tantùm manifeſtat, qualem cupiat aërem temperato corpori adhibendum; cumque iuxta ſenis conſilium præſtet ad inſueta permutari, non vult conſeruari id corpus perpetuò inexquiſitè medio aëris temperamento, ſed ita tantùm eligendum moderatum, vt non ad valde extrema periculosè accedat. Conſeruat autē moderatus aër cutis temperiem pręſentia ſui temperamenti; cordis verò multò aliter; & quemadmodum paulò antè per temperatum ſomnum illud tuebamur, id eſt, per complexum ex ſomno, vigiliaque certa proportione & menſura coëuntibus: ita hîc temperiem cordis tuemur aëre moderato, id eſt, viciſſitudine, conplexuque attracti aëris, & expulſi. Quia enim non ſemper trahitur aër à pectore, quando autem non trahitur, excandeſcit cor, & vltra naturalem ſtatum inflammatur; à ſequente aëre inſpirato, moderatoque reducitur in moderatum, refrigeraturque; & ea refrigeratione ſimul cum ocio attracti aëris in temperamento durat: non ſecus quàm corpus hoc moderata hyeme iuncta æſtati ſanitatē ſuā tuetur, ita ſomnus perpetuò humectat, iunctus vigiliæ conſeruat, aër temperatus perpetuò cor refrigerat, iunctus expulſioni tuetur cordis moderantiam. De eo verò qui nudus verno aëri exponitur, non eſt operoſum ſoluere. Pars veſte contecta rareſcit, ideò aëri peruia eſt: cumque per eam accedat ad carnes, aër quandoque etiam ad viſcera infrigidat, & horrorem infert: quantò ſiquidem carnes cute extima calidiores ſunt, tantò aër cuti ſimilis carnibus frigidior.

Aëris moderantia quæ: 5.ſimp.vlt. — *Solutio primi.* — *Secundi.* — *De euch. 19.* — *2.Aph.50.* — *Tertij.* — *Quarti.*

Exigit ordinis ratio, vt de exercitio inquiratur vſus, quantitas, & occaſio. Igitur multiplicem ad tuendam valetudinem exercitij vſum & teſtimoniis ab effectis ſtabilimus, & ratione à cauſa petita. Teſtimonia ſunt, quòd mechanici, & villici victum ſumentes improbiſſimum, ſola exercitij ope curſum vitæ incolumem tranſigunt; quem nobiles multi ſelectiſſimo victu vtentes ægerrimum ducunt. Quod membra, quæ occaſione quauis ociantur, gracileſcunt, inualida fiunt, contrahunturque; exercitata verò vegetantur, & in omnem dimenſionem creſcunt. Quod homines carcere detenti pallidi breui, & facie cachectica euadunt; aues in auiariis, piſces in viuariis inſipidi, inſalubresque. Quod inter animalia leuiſſima ſunt agiliſſima, piſces non ita magni, auesque; grauiſſima excrementitiaque, pedeſtria; & ex auibus paluſtria, ex piſcibus cetacea: demum videtur hîc, quod in reliqua vita, euenire, vt non conueniat animæ cùm corpore, vt quemadmodum anima quieſcendo fit ſapiens; ita corpus exercendo ſanum, robuſtumque. Inter medicinæ verò proceres Hippocrates, duos ſanitatis tuendæ

Exercitij vſus. — *6.Colle.2.* — *6. Epid. ſect.4.21.* — *De euch.3.*

cardines esse docet, ad labores impigrum esse, ad alimenta verò insaturum. Galenus pollicetur, & suo, & amicorum obtemperantium exemplo, neminem in vita ægrotaturum, si integrè ante cibum exerceatur, & in cibis abstineat à prauis, crassisque: conferensque duo illa sanitatis capita mutuò, exercitium præfert: nisi quis, ait, satis exerceatur, nulla ciborum parsimonia tueri se poterit à morbis immunem, nisi per interualla dierum inopiam exercitij purgatione, vel sanguinis missione compenset: sin integrè exercetur, etiam aliquando in alimenti ratione peccans, durabit, nec morbos experietur vnquàm. Ita ferè vniuersa sanitatis ratio in exercendo corpore sita est, non solùm benefaciens ipsa, sed emendans victus errores. A' priore verò non minùs firma demonstratio est, corporis alendi, tuendique in sanitate, vis omnis in alimenti posita est appe-
2. Aph. 13. tentia, coctione, distributione, purgatione. Siquidem alimenti excrementa per moram in calido humido loco putrent morborum seminaria: quæ omnia exercitium appositissimè præstat, appetentiam augens resolutione, coctionem calore, distributionē motu
2. De san. 3 ipso, expurgationem delatione & meatuum reseratione. Cur autem eiusmodi opera edat, Galenus ait, causæ priores sunt; durities membrorum, quæ dissolutionem laxantis humiditatis sequitur; calor ex attritu membrorum mutuo; delatio spirituum extrorsum multo ex motu concitatior. Sed quænam est iusta moderataque exercitij mensura? Illud ante omnia exploratum confessumque est, motum, qui nō cogat ad crebram anhelationem, non solùm non esse mediocre exercitium, sed ne exercitium quidē esse.

Exercitij modus.

2. De san. 2 Ita enim Galenus cum Auicena definiuit, quòd sit exercitium motus laboriosus respi-
Tertia 1. doct. 2. 1. rationem mutans. Quocirca meritò deridet eos, qui leues deambulationes exercitij nomine compellant. Quod autem iam exercitium est, potest esse mediocre, potest & à
De euch. 3. Libr. 1. 2. mediocritate recedere siue per defectum, siue per abundantiam. Mediocritas quibusdam notis agnoscitur; vna est, & ea manifestissima Celso, lassitudo citra fatigationem: ita discriminat fatigationem à lassitudine, quasi excedens à moderato exercitio. Nec recedit Galenus hîc docens moderantiam motus & quietis accommodam temperato corpori, cùm primùm cœperit lassari, confestim non antè, non pòst, quiescere: id
Lib. 2. 14. quod in libris De sanitate tuenda explicat, cùm primùm grauatæ moueri incipiunt, &
Tertia 1. doct. 2. 3. alacritas illa, iucunditasque motionum minui incipit. Altera nota mediocritatis non solùm Celso traditur, sed & Auicenæ explicatior; cùm sudor effluit copiosus. Diligenter separat sudorem sufficientis exercitij sequentem ad viscerum calfactionem, vnde alimenti vapor vbertim ad cutem accedens, defluit à madore leuiusculo, qui in multis & hominibus & iumentis visitur, cùm primum moueri adoriuntur, detruso sero vasorum ad cutem præ impetu commoti humoris. Vt enim hic prior, parcusque nondum exercitij signum est; ita posterior ille abundansque moderatum definit. Nam quæ addit Auicena de carnium rubore, tumoreque, aliunde desumpta videntur, nec in proprium
2. De sanit. 14. translata locum. Cùm enim de frictione moderata ita doceat Galenus, quando sola adhibetur augendæ carnis gratia, eò vsque in fricando perseuerandum esse, quò vsque incipiat caro & detumescere, & ruborem amittere: vbi verò adhibetur præparatoria functio, tanquàm exercitij pars, multò antè cessandum à frictione esse: Auicena transferens ad exercitium vniuersim, putat continuari oportere exercitium, vsque ad carnium detumescentiam. Quæ ergo sit mediocritas in motus & quietis genere, explicatum est; non quasi semper obseruanda sit, sed in solis moderatis hominum naturis, quales impræsentiarum nobis proponuntur. Nam sicut in reliquis necessariis, etiam in motu pro temperamenti varietate, non eadem omnibus conueniunt; sed sunt quibus parcum, sunt quibus nullum, aut etiam amplius moderato præstet exercitium; famescens & in-
2. Aph. 16. anitus, dicebat Hippocrates, laborem non tolerat. Qui verò ętate, aut morbo fractus est,
2. De san. 4 vel etiam cui pars aliqua infirma, vt aliis crura, aliis brachia, iusto exercitio non indigēt, sed sola vel gestatione, vel frictione partis infirmæ. Pituitosæ naturæ, excrementorum nomine, amplius requirunt moderato: biliosis quandoque conuenit in totum exercitiis parcere, solisque leuibus motibus contentos esse; quandoque admittunt, sed infra modum, quem anteà exposuimus: videlicet si calor immodicus est, ita vt iam deurat, ab-
Ca. de motu quiete que. stinere conuenit; acres enim fuligines, dicebat rectè Tacuinus, per motum humoribus permixtæ excalfaciunt, febreque inducunt: sin calor non immodicè superat, conce-

dendum

dendum exercitium est, sed parcum. Demũ idem de exercitio in calidis naturis, quod de vino censendum videtur; nam & Hippocrates vtraque coniunxit, dicens in calida natura refrigeratio, aquæ potio, quies; & in eum modum conciliari queunt aduersantes Galeni loci, dum aliquando talibus prohibet, aliquando cautè consulit exercitia, viniq́ue diluti potionem. Occasio verò aggredeundi exercitij omnibus est matutinum tempus; non tamen ratio eorum recipienda est. Sumunt enim oportere ante exercitium tres coctiones perfectas esse, vnde conficiunt manè conuenire, quoniam eo tempore coctiones præcesserint non iam antè actæ cœnæ, sed hesterni prandij. Si enim, inquiunt, alibi demonstratum est ventriculum decem ferè horis coquere, etiam si singulis sequentibus ternas tantùm tribuamus, post sedecim horas à cibo laborandum est; sedecim autem horæ non interponuntur cœnæ & matutinis. Hæc illi, in quibus & malè colligunt, & falsa assumunt. Si enim laborare non concedunt, nisi post tres prandij coctiones, quomodò non magis offendet cœna adhuc in ventriculo non percocta? Nec verò oportet, vt tres præcesserint coctiones: sed si distribuatur tempus intercedens duas cibationes in partes tres, in prima ventriculus apponit sibi alimentum: in secunda vnit, apponitur verò hepati: in tertia assimilatur ventriculo, vnitur hepati, distribuitur membris; sequiturq́ue sumendi nouum alimentum tempus; in hoc tertio non antè, non pòst, opportunissimè exercemur. Si enim anticipat, exercitatio rapit incoctum ad membra; si tardat, non rectè distribuitur percoctum: ita fit, vt matutina ad prandium vsque saluberrima sit exercitatio. Pariter & illud intelligitur à cibo sumpto nobis locum exercendo corpori non superesse. Si enim prandium (quod prisci faciebant) esset parcissimum, paulò pòst incolumiter committeremus nos labori: nunc autem egregiè pransis non superest interuallum ad cœnam vsque conficiendo integrè alimento in ventriculo, & iecore; ita fit, vt accedens labor alimentum ex dimidio coctum, quod à vigilia mandatur, cogat, detrudatq́ue ad membra futurum obstructionum, & omnigeni morbi seminarium. Nam quod Auicena & Haly commendant à cœna deambulationes & Hippocrates in cruditate, non sunt exercitia; sed motus quidam detrudentes alimentum non ad membra, sed ad ventriculi fundum, vbi magis festinat coctio: non propter partis carnulentiam, quod multi opinantur, sed quia nil intercedit actionem ventriculi impediens, & magis accedit alimentum iecori, lieni, omento non parum coctionem promoturis. Cur verò non similiter à prandio deambulatio laudatur? Scilicet obuiamus his, quæ secuturæ sunt, noxis: & quia prandium ferè sequitur noxius motus, somno coërcemus in ventriculo alimentum, ne facilè crudum deferatur: post cœnam verò, cùm ex decubitu magis timeamus fluctuationi alimenti in ventriculo, conamur illud lenta deambulatione detrudere, deprimereq́ue ad somni quietem. An autem verè scripserit Auicena horam diei eligendam temperatissimam, quam vult per ver esse meridiem, per æstatem ante, per hyemem post meridiem ad vesperam vsque, nisi quid impediat; non est facile decernere. Nam in hyeme, præterquàm quòd vespertina exercitatio cogit ad cibationem tardissimam, molestamq́ue, etiam videtur cõuenientius, vt in subsidium algentis aëris matutinis horis exerceamur. Nec se Galeni authoritate tutari Auicena potest, qui in alia necessitate & ratione eligit veris meridiem: cùm scilicet primùm adolescens pueriles annos egressus, nudandus est ad frictionem, quam exercitium sequuturum est: timet enim, ne insolita nuditas puerilibus carnibus horrorem incutiat: vbi verò iam exercitium abiit in consuetudinem, aut etiam peragendum est tecto indutoq́ue corpore, temperaturæ continentis consideratio superuacua est. Est & quod in Galeni sententiam obiectari possit, dum lassitudinem quiete curat, cum Hippocrate scribente, *In omni corporis motu cùm cœperit quis laborare, quiescere confestim remedium est.* Nam si quies non affert lassitudini contrarium, sed solam lædentis causæ cessationem, quomodò curat, maximè cùm totus liber quartus De tuenda valetudine in eo versetur negotio curandæ per aduersa remedia lassitudinis. Sed meminisse oportet ex affectibus eos qui essentiam suam in generatione habent, vna causæ ablatione sanari; qui verò geniti sunt, non nisi contrarij pugnantis accessu. Cùm autem quis laborare incipit, in generatione lassitudo non fixa, genitaq́ue est. Sed demus quiete lassitudinem sanari, qua ratione adiectione nouæ lassitudinis cessabit. Quod Hippocrates scripsit, *Qui*

6.Epid. sect. 4. 15. *5.De sanit. 15.* Exercitij Occasio. *13.3.Trac. 3. 8.* *2.De sanit. 3.* *1.Cris. 12.* *3.Natu. 13* *Aui. tertia 1.doct.2.7.* *Haly 1. piar.13.* *Hipp. 2. acut. 22.* *Tertia 1. doct. 2. 3.* *2.De sanit. 13.* *2.Aph.48.* *8.Ther. 1.* *De vict. picu. 25.*

lassus est currendo, luctet; qui luctando, currat: Galenus exponens authorem ipsum, sui dicti causam afferre inquit, quæ librarij incuria fortè excidit; nec tamen valde obscura est. Sicut enim ex duobus doloribus, qui non secundùm eundem locum fiunt, vehementior obnigrat, tollitque è medio alterum, quoniam reuellitur defluxio opposito dolore: sic accedente oppositorum musculorum ex nouo exercitio fatigatione, & calore, reuellitur colliquamentum omne, lassitudinis fomes, & ad reuulsionem prior tollitur lassitudo.

2. Aph. 46.

Alimenti modus.

MODERATAM alimenti copiam colligit Galenus ex coctione sequente: tantum enim sumendum est, quantum integrè conficitur. Nam in sanitate corporis tuenda exercendum vsque ad lassitudinem, cibandum verò citra cruditatem est: ita enim pinguescit corpus, & athleticum euadit. In animo excolẽdo multo minor & exercitiorum, & alimenti modus necessarius est: similiter, & dum ægrotamus, ne grauata vis impotens expugnandæ morbi violentiæ reddatur. Ita verò temperandum est hoc indicium, si sequitur cruditas ad alimenti excessum, non ob aliam quampiam causam. Potest enim modicum alimentum, sed vitiosum, vel intempestiuè sumptũ, in ventriculo corrumpi. Alterum indicium excrementorum moderata quantitas, & qualitas, & de quantitate quidem ratio manifesta est; si respondent ea, quæ deciduntur, ei, à quo separantur; quantitas quantitati. Qualitas verò coctionis ideò ostendit nil in quantitate sumpti alimenti peccatum esse, quia quod immodicè sumitur non solùm ipsum malè conficitur, sed & excrementa remittit crudiora. Sed satius est dictis adiicere duas alias ex Auicena notas insignes & manifestas. Prior; Omnis, inquit, qui rationem habet valetudinis suæ, non edat vsque ad satietatem integram, sed reliquiis famis nondum cessantibus surgat à mensa. Altera, non sumatur vsque ad respirationis paruitatem, pulsus verò magnitudinem. In quarum vtraque est, quod meritò dubitari possit. Si enim temperatum hominem, cuius & ventriculus temperatus est, dicente Galeno, tantum oportet sumere, quantum appetit: calidus verò ventriculus minus appetit quàm coquat. Quapropter ne membrorum humiditas dissipetur, plus aliquanto quàm appetat, insumat, oportet. Conuincitur Auicenæ sententiam in solo frigido ventriculo locum habere, cuius appetentia vincit coctionem. Sed prudenter intellexit Auicena, trahi penè vniuersos homines voluptate alimenti, & non vera fame plus ingerere, quàm natiua ventriculi expetat appetentia. Quapropter consulit, ne appetitui ex toto concedamus; illi, inquam, appetitui, qui imaginationem & memoriam retroactæ voluptatis sequitur, non veræ ventriculi appetentiæ; de qua iuxta variam ventriculi temperaturam, iuxta explicata, sentiendum est. Iam quod de magnitudine pulsus affert, nullam admittit excusationem. Si enim moderatus cibus pulsus edit maiores, vehementioresque; largior moderato non maiores, sed inæquales, non secus quàm congeries lignorum aceruatim opprimens igniculum; oportebat pro nota moderati alimenti scripsisse pulsus magnitudinem, immoderati autem inæqualitatem. Nam Galenus alio & loco, & tempore potuit docere, exsatiatis respirationem paruam fieri propter compressionem septi, pulsum verò magnum, aucto innato calore; qui licèt inæqualis sit, plures tamen habet maiores moderatis distentiones. At quod pro indicio immodici cibi memoretur magnitudo pulsus, multo certius, familiariusque indicium moderato, quàm immoderato alimento, nulla ratio recipit. Ergo in hunc sensum Auicena audiendus est: Paruitas respirationis cum pulsu magno iuncta (est enim bona parte magnus cum inæqualitate) indicat erratum esse in alimenti excessu: multo tamen certiùs scriberetur, Paruitas respirationis cum pulsuum inæqualitate.

Tertia 1. doct. 2. 7.

3. De caus. puls. 15.

De vsu pulsus, initio.

Ars cõseruatrix anvtilis.

CVM verò Galenus hîc intemperatis corporibus solam naturam sufficere doceat, ad valetudinem tuendam, arcendosque morbos; meritò expendetur, sit'ne aut vtilis, aut necessaria sanis pars, hæc artis conseruatrix: allatis primùm in medium multorum è plebe verisimilibus probationibus, quibus sententiam suam muniunt, inutilem esse asserentes. Primùm, citant in medium plebeios homines, rusticos, mechanicos, vtentes victu sordido & prauo, nec vnquàm medicum adeuntes; conferuntque cum nobilibus & magnatibus, quorum est alimentũ, & viuendi ratio exactissima, quibusque perpetuò assidet medicus: & tamen priores illi robusti sunt, & rarò ægrotant, posteriores valetu-

valetudinarij semper, crebrò autem morbos experiuntur. Addunt & illud vulgare, Qui
viuit in puncto, viuit in dubio. Afferunt in medium conditionis humanæ incertas vi-
cissitudines; quas cùm oporteat aliquando experiri, cum summo vitæ discrimine ab in-
experto tentantur. Illa verò ratione potissimùm vrgent, quòd natura prouidit anima-
lium saluti, dum natiuos indidit ad necessaria instinctus, iudiciaque; quibus singula
eligunt locum, & aërem familiarem, aues volare, pedestria ingredi, pisces in aqua nare.
Quin & natura duce multa commutant hyemalem aërem, commigrantia in alienas,
tepidioresque sedes. Alimentis verò seligendis ianitrix lingua posita est: sicut somno,
vigiliæque dimetiendæ vis illa toti præsidens, somnum pro tempore, & expergefactio-
nem imperans. Vel ergo talibus inuentis obtinet, quod nititur, & abundat medicina
conseruatoria, vel non obtinet, & manca est, deficiensque in necessariis, quæ cupit na-
tura. Sed quid oportet, inquiunt, rationibus conuincere, cùm testimoniis medicorum
celebrium res confici possit? Hippocrates alicubi docuit praua, modò in consuetudinem *2. Apho. 50*
abierint, non lædere, sed insolita, bona licèt; ideò oportere sanos homines ad insolita *1. Apho. 5.*
permutari. Alibi verò particulariùs. In sanis, inquit, periculosa est valde tenuis & ex-
quisita victus ratio, quoniam errores grauiùs ferunt. Rursum de aquis agens, Qui sa- *Li. De aër:*
nus est, ait, vtatur aqua obuia, nullam deligens; qui ægrotat, meliore vtatur. Celsus *& aqua.*
verò ita: Qui sanus est, nullus se legibus obliget, nullum cibi genus fugiat, quo popu- *Lib. primo*
lus vtatur, nunquàm vnam, aliquando etiam reprobam viuendi formam sequatur. *1.*
Demum, nec medicum, nec pharmacopolam consulat. Galenus ipse sua (inquit) vni- *1. De san.*
cuique animanti natura satis est ad proprias, conuenientesque excitandas appetitiones, *11.*
quibus salutem tueatur. Hæc aduersarij dum obiectant, libenter vulgus amplectitur ho-
mines genio indulgentes, nec ferentes continentiæ rigorem, legesque illas carnem im-
pugnantes. Nos verò contrà paucioribus, firmis tamen, & statis rationibus vrgemus.

Viri celebres rerum vsu, & virtute conspicui, conscribunt tractatus de tuenda valetu- Ratio prima
dine non minùs quàm de morbis curandis, nimirũ intelligentes fructũ non quemuis ex
illis cõparari humanæ vitæ. Experimento verò frequenti & suo, & amicorũ fideiubet Secunda.
Galenus, neminem in vita ægrotaturum, nullum ante maturam senectam periturum, *Libr. 6. De*
quamuis infœlici natura prȩditũ, qui prȩceptis cõseruantibus medicorũ obsecundauerit. *sani. 6. cap. De euch. 1.*

Quis verò est tam contumaci & præpostero ingenio natus, qui inficietur aërem insu- Tertia.
larium, & palustriũ locorũ solium reddere insalubre, alibi aquas incolas efficere pallidos,
gutturososque, alimenta verò quædam cruditatẽ & flatum gignere, alia fœliciter coctio
nem experiri? Quæ ergo singula vim ad sanitatẽ habere conceditur, cur iuncta negabun-
tur? Cur verò ars nulla illis præficietur recipiendis, reiiciendisque: quæ quid possit, Quarta.
quantùm'ue vitæ intersit, illud abundè magnũ argumentũ est: oportebat senes viribus
labefactatis succumbentes crebriùs iuuenibus ægrotare, & fœminas maribus. Contrà *2. Aph. 39*
tamen euenit experimẽto & Hippocrate testibus; quoniã senes suo malo nouerũt cauere
morborũ discrimina, quȩ adolescẽtes contẽpserant, & serò intelligunt, quàm vera docea-
mus: muliebre verò genus ex vitæ instituto cauet eiusmodi, vt nostra opera in multis nõ
indigeat. Ergo quid præsens ars de proposita difficultate decernat, tribus docebitur pro-
positionibus, iuxta tres victuũ differentias, prauum, moderatũ, exquisitum. Propositio Propositio
prima: Si quid aliud, omni homini necessaria est à prauo victu in 6. rebus cautio. Mon- prima.
strant enim crebri euentus potissimũ corripi lethalibus morbis, aut mirè rebellibus, eos
qui sunt natura saluberrima: quoniam præ libidine & intemperantia nil non adeuntes,
neque ex erroribus propter naturæ benignitatẽ offensi, perdurant in errore: quousque
semel vniuersim vincantur immedicabiliter; cùm alij imbecilles, valetudinariique, quia
confestim ab erroribus superati admonentur & resipiscunt, longam ætatem citra peri-
culosos morbos degant: quod medici illi prisci, licèt frustrà, curauerunt homines mo-
nere. Galenus quidem sic: [*Illud perpetuò memorandum est, quod pertinacis cuiusque edulij,* *2. alim. ca.*
quamuis fœliciter à quopiam conficiatur, succus tamen ipse in corpus digestus antiquam naturam mor- *De cucum.*
dicùs sit retenturus: proindè omnibus praui succi eduliis, quamuis probè ob particularem substantiæ
proprietatem à quibusdam conficiantur, abstinere in totum consuluerim. Clam enim, sensimque *Tertia 1.*
longa dierum serie prauus in venis succus ex ipsis suggeritur, qui leuißima accepta occasione *doct. 2.*
morbos sæuißimos, & mirè contumaces excitabit.] Auicena verò etiam in senecta lui *cap. 8. 9.*

 ado-

adoleſcentiæ peccata refert, oportereque neminem, ideò prauo victui aſſueſcere, quoniam longo tẽpore nil inde aduerſi patiatur. Illud ſoluendum eſt ſententiæ Galeni paulò antè citatæ aduerſum, quod ſcribit idem Auicena, inter hominem & alimentũ certum, intercedere nonnunquàm præter rationem, vel familiaritatem, qua iuuatur à noxio, vel pugnantiam, qua læditur ab vtili: eſſeque talia obſeruanda, & ſequendum experimenti dictamen, non rationis. Galenus item in eum ſenſum ſuadet, vnumquenque amplecti ea, quibus iuuatur; fugere ea, quibus læditur: cùm Galenus & idem Auicena doceant fallere præſentes euentus, ſed rationi ſtandum. Conciliandi autem in hanc mediocritatem videntur; vt ſi læditur quis ab alimento, quamuis natura vniuerſali probo, abſtineat; ſi iuuatur, improbo poteſt aliquanto plus concedi, propter eam, quam euentus monſtrat, proprietatem: non tamen citra temperamentum & indifferenter; ſed valde noxium victũ perpetuò timeat, ignorans, quid futura pariat dies; leniter verò ſuſpecto, de quo facilè ſperat ob intercedentem familiaritatẽ correctionem, non ſine timore vtatur.

Auic. 3. 1. doct. 2. 7. 2. Can. cap. de lacte. 3. Can. cap. De aſth. 6. De ſanit. 6.

Propoſitio ſecunda. Propoſitio ſecunda: Qui temperata, robuſtaque natura conſtat, mediocri victu vtatur, non exquiſito, & perpetuò ſelecto; ſed in quo leues vtrinque exceſſus nonnunquàm committantur, non ex arte pendeat. Nam & natura ipſa, quæ in ſimilia, hoc eſt, temperata, lucrataque fertur, non concupiſcet vnquàm immoderata. Et prætereà temperaturæ propriẹ benignitas, & robur errores illos non admodùm graues euincet, emendabitque: vt maius ſit ex aſſuetudine lucrum, quàm ex peccato damnum. Euidentiùs autem minutulas illas obſeruationes in victu caueri oportet ab his, qui cùm proba conſtitutione partium vigeant, degunt tamen ſeruilem vitam, nec vbi volunt, copiam medici habere poſſunt: aut ſperant ſe longiùs abituros, & multa tentaturos eſſe.

Propoſitio tertia. Tertia ob contrarias cauſas: Qui vel totius habitu, vel partis alicuius infirmitate, intemperamento'ue laborat, decet ſelectè viuere, & vſquequaque præceptis medicorum parere, quoniam in immoderata per naturam fertur, & intemperatura etiam ipſa moderata vitiat; tantum abeſt, vt vitioſa emendet; multo maximè, ſi exercitio integro non vtitur. Ex quibus intelligitur, non ſine cauſa ruſticos & mechanicos obuio alimento, ciues magis ſelecto vti. Nam ſi Galeno creditur, nemo eorum qui laborioſa opera exercet, intemperatus eſt; adhibentque non moderatũ tantùm, ſed & vehemẽs exercitium, vitamque agunt ſeruilem, nec ob rei familiaris anguſtias, & loci incommoditatem, medico vti facilè queunt. Quapropter & per ſanitatem ab exquiſito victu abſtinere, & per morbos à multa curatione decet.

Libr. De Euch. 1. 5. De ſanit. vlt.

Solutio obiecti primi. Illas verò verſutas magis, quàm veras vulgi rationes haud difficulter ex dictis reiicias licet. Non enim plebei homines, quia cum medicis rem non habent, robuſti citra morbos viuunt, quin potiùs idcircò medicos non adeunt, quia robuſti ſine morbis agunt. Cur verò non ægrotẽt, cauſa eſt noſtræ obſeruatio artis. Vide, quàm parum ſua illa argumentatione promouerint: cùm enim obſeruent duo illa artis conſeruantis capita, frugalitatem & exercitium; ſani viuunt, & firmi, ſine medico quidem, ſed non ſine medicina.

Secundi. Nec verò ars noſtra anguſtas illas, & momentaneas viuendi leges præſcribit, ſed ampliſſimas; tantùm cauet ea, quæ citra ægrotandi diſcrimen non admitteret: quas leges quicunque exceſſerit, conuincitur incontinentiæ, imprudẽtiæque.

Tertij. Nam illa aſſuefactionis, quam obtrudunt, occaſio ita demum à nobis recipitur; ſi de frequentibus agant euentibus. Propter rarum enim, &, qui fortè nunquàm eueniet, caſum, imprudentis conſilij fuerit, ſalutem traducere præſentem & certam.

Quarti. Aliquantò magis vrget naturæ inſtinctus, & innatus ſalutis tuendæ conatus. Sed tam in hac parte, quàm in reliqua vita, boni omnis initium, & ſemina natura præbet, ars complet & perficit. Sic ſcientiæ omnes, arteſque ingenita habent dignitatum principia; humana autem induſtria illarum integritas comparatur. Sic ad vitam tuendam ſcopum illum præcipuum appetitionis ſimilium per ſanitatem, oppoſitorum per motum natura indidit. Multa tamen negata ſunt ſanitatis tuendæ ſubſidia naturæ, arti conceſſa: multo plura in morbis abigendis. In eo enim, quod inſtat, tuendæ valetudinis negotio, non præſtitit irrationalis potentia naturæ, & diſcurſu vacans membris, perſpicere ſimilium qualitates, quantitates, tempora, aſſumendi ordinem: minus præſtare potuit artificia coctionis, conditura compoſitionum, quibus alimenta ex ſe diſſimilia, ſimilia euaderent, & familiaria. Deinde intemperatæ naturæ ferũtur, ſicuti decet ingenito impetu, in congenera

& affinia:

& affinia: ex quibus tamen, nisi adsit in sumendo modus, interponanturque ad securitatem contraria, lapsus proportionalis meritò timeri potest. Hoc moderamen & illam oppositi intercalationem ars nostra facit. Demum, quod Galenus aliquando queritur, 1. De sanit. 11.
plurimi hominum praua educatione, & rerum voluptate allecti, naturæ donum amiserunt, neque ingenitam prudentiam, sufficientiamque in adhibitis quęrũt; effrænes motus libidinosæ consuetudinis sequuti: in quibus ars abolitas naturæ leges præscribit rursum, & reparat intercidentes. Ita fit, vt nec natura culpam mereatur, quæ naturalibus, id est, non discursuris membris largissimè, quod poterant ferre, prouidit: nec ars ociosa sit, quæ rationis adminiculo non mediocriter illius vtilitates adauxit. Authorum verò Quinti.
placita præstat amicè definire, quàm morosè redarguere. Hippocrates exquisitum illum 2. De caus.
exactè victum reprobat, non, quem hîc recipimus, amplũ. Aquam verò sano homini non symp. 5.
esse deligendam in eundem sensum accipiendum est; modò non sit simpliciter vitiosa. Similiter Celsus abigit à medicis & medicamentis omnibus sanos homines, qui & bene valent, id est, temperati sunt, & suæ spontis, id est, liberam vitam agunt, potentes deligere toti vitæ meliora. Quod autem consulit nullũ cibi genus fugere, quo populus vtatur, nisi per hyperbolem dictum sit, periculosè admittitur. Consultius est enim cum Galeno ab vniuersis cibis praui succi abstinere per vniuersam vitam, à fructibus omnibus; ferè etiam oleribus, leguminibus, quadrupedibus. Nam quod ex ipso Galeno citatũ est, naturam sufficientem esse indere animantibus appetitus, quibus tueantur vitam suam, non tollit artem. Appetitus enim illos indidit, moderantiam illorum, & occasionem in omnibus cum ordine indere non potuit, sed ab arte expectat.

Sic & in somno modum ipsa natura præfinit, his, qui optimam corporis constitutionem sunt sortiti, & tunc à somno excitantur, cùm corpus ampliori quiete non eget. Cumque talem victus rationem adhibuerint, nullũ est in eorum excrementis delictum, quæ vel per ventrem, vel per vrinæ meatus, vel per totum corpus egeruntur. Nam priora quidem ex modo eorum, quæ assumuntur, temperantur: totum verò corpus salubriter perflari facit exercitij vsus moderatus. Liquet autem ex ipsis caueri oportere, omnes animi immodicos affectus, videlicet iræ, tristitiæ, furoris, timoris, inuidiæ. Hæc enim alterant, atque à naturali statu corpus auertunt.

CAP. OCTOGESIMVMSEXTVM.

Venereorum verò, iuxta Epicuri sententiam, nullus est vsus salubris. Reuera autem confert, si tantum interualli in eorum vsu adhibeatur, vt neque resolutio aliqua sentiatur, ac ipse seipso homo quodammodò leuior factus, ac meliùs spirare videatur. Tempus verò ad vtendum opportunum, cùm in excessuum omnium mediocritate corpus fuerit constitutum, cùm scilicet neque supra modum plenum, neque vacuum extiterit; aut in calore, aut frigore, aut siccitate, aut humiditate excesserit corpus. Quod si aberrare contigerit, paruus sit error. Melius autem illi calefacto magis quàm infrigidato; & pleno, quàm vacuo; & humecto potiùs corpore, quàm exiccato vti venereis.

Prosequitur indagare quantitatem reliquorũ trium. Primùm, in somno & vigilia medicum ferè abundare docet homini temperato, cuius natura metitur amborum pro exigentia mensuras. Secundò, in vacuatione & retẽtione sequitur, ait, necessariò moderantia ad obseruata priora. Nam si in cibo nil peccatũ per quantitatem est, excrementũ & humidum potui, & siccum alimento respondebit; tertium verò excremẽti genus, quod insensili perspiratu per cutem difflatur, à sufficiente exercitio integrè dissipatur. Tertiò, animi affectus moderari non esse operosum ait. Cõstat enim, vt eorũ immoderantia permutet, vitietque tẽperamenti probitatẽ, quicunque is affectus fuerit, iræ, timoris, sollicitudinis. Quartò, quoniam de venere vertebatur in dubiũ, num necessariis esset annumeranda, censet aduersus Epicurũ, nõ esse in totũ damnandã, sed cũ tẽperamento ad sanitatem

tatem cõducere: id temperamentũ, ſicut in omnibus ſex rebus, quantitate metitur, & qualitate. Quantitatem moderatam coniectat, vbi tantum interponitur ſpacij, quantò corpus ex acceſſu reddatur leuius, & meliùs ſpirans. Qualitatem ex corporis temperie commoderatur: id enim melius eſt. Quòd ſi labendum eſt, præſtat repletum inanito, & calefactum refrigerato.

De ſomno itaque diſputandum eſt, quando, & quomodò ad ſanitatem conueniat. Proximè de reſiduis duobus. Poſtremò, indicia acceſſus examinanda ſunt. Igitur de tempore ſomni ita ſentiendum eſt. Optimum eſſe nocturnum, potiſſimùm poſt horam noctis tertiam: prauum diurnum. Inter diei autem partes minimum noxæ accedere ex matutino, maximam ex veſpertino, mediocrem ex meridiano: quæ ſingula ſuis ſunt confirmanda probationibus. Nocturnum ſomnum tria commendant, tenebræ, frigus, copioſum alimentum. Fugit enim ſpiritus tenebras, ceu ſibi oppoſitum, ait Auicena, vnde ſomnus conciliatur. Frigus verò exhalationem in cerebro cõgelat, ſpirituum autem meatus denſat, & commeatum prohibet. Cùm verò exercitatio diuturna diſſipet corpus, ſequitur ad inanitionem fames, ad famem copioſam alimentum: accedente ideò nocte, ſemicoctio in tempore adhibetur. Vigilia enim exſatiatis noxia eſt; nõ enim permittit cibum liquari, nec coqui. Cur verò expectari iubeant horas noctis 3. ea videtur origo, quoniam illud ſpacium concedunt refrigerando capiti, concreſcendiſque in capite halitibus. Diurnũ porrò ſomnũ multa mala circunſtant. Primũ, cùm conſtet ſanitas viciſſitudine ſomni per noctem alimenta coquentis, & vigiliæ per diem reſoluentis excrementa; ſi diem ſomnus occupat, neceſſe eſt aliquid excrementi in corpore relinqui, atque ita plethoricis morbis originẽ præſtari, quod Hippocrates dixit. Præterea diurnus ſomnus prolixus eſſe non poteſt, qui alimentum ad exactam coctionem perducat, niſi ſi cui toto dormiendum die, ociandumque eſt. Oſtenſum eſt autem, ſomnum minorem moderato mouere flatus & cruditates, non concoquere. Reprobus eſt igitur diurnus omnis ſomnus. Eſt & quiddam aliud in diurno ſomno, quare vitari debeat. Per diem cerebri meatus, neruorumque patent, cumque aſcendit per ſomnum, cibi exhalatio calens perforat meatus illos, & effœminat, emollitque neruoſum omne genus cum cerebro ipſo. Vnde eſt illa membrorum laxitas & eneruatio, capitiſque grauitas interdiu dormientibus. Cui damno multo minùs patet nox refrigerato, denſatoque cum neruis omnibus cerebro. Quemadmodum enim corrigiam, ſi frigida perfundas, non emollies, ſed ſi calida: & aquæ potu, licèt humidiore, ebrietatem non induces, ſed vini, quia calens humiditas penetrat, non frigida: ſic corporis halitus dormientis, calentia per diem cerebrum & neruos percutit, obtinetque, non per noctem refrigerata. Accedit, cur interdiu interdicatur ſomnus, quia profundus, quietuſque eſſe non poteſt, qualem potiſſimùm ad coctionem facere docuit Galenus. Inter lucem enim retrahentem, & continentis calorem, & tam crebras excitantium voces, quæ poteſt excogitari in ſomno profunditas. Ita confecta ſecunda pars eſt. Nam inter partes diei, conceſſit Hippocrates ad tertiam diei partem; Celſus verò ad quartam diei horam interpretans veteris mentem. Quarta enim diei artificialis hora, (de his enim creber erat veteribus ſermo, vnde eſt illud Domini: Non'ne duodecim ſunt horæ diei?) tertia eſt artificialis diei portio. Is ergo ſomnus minimum lædit, id eſt, interpretante Galeno, aliquid, ſed admodùm parum. Addit Celſus, ſi per noctem non eſt alimentum integrè confectum, non ſolùm non lædere; ſed ſi quid aliud, ſummoperè conducere, vt matutino dormiatur, ſaltem conquieſcere in lecto calentem eum, qui cruditatem paſſus eſt, nec committere ſe aut aëri, aut negotiis. Quod obſeruatum tanti facit, vt etiam ſi vrgente negotio ad publicum procedendum ſit; oportere putet rurſum confecta relectum petere, & ſi fieri poteſt, ad integram vſque coctionem redormire. In his verò, qui per noctem integrè coxerunt, præſtat prima luce ſurgere. Conſtat enim, vt ſomnus per id tempus excrementi copiam in capite aceruet, & occaſionem crebris præbeat catharris. Cur tamen minùs quàm in reliqua die lædat, facit continuitas non interrupti ſomni; præterea natura ipſa temporis ſomnum conciliantis. Quod enim antecedit ſolem, tempus vehementer alget, & concretione vaporis caput refrigerat. Ex oriente verò ſole, è corpore multus & clemens halitus, ſicut ex reliquis corporibus conſcendens, caput replet, & ad ſomnum inuitat:

Occaſio ſomni.

Libr. De med. cord. 2

Hippo. lib. De affect. in fine. Oribaſ. lib. 6.4.

Libr. 3. De dietis.

1. Alim. 1.

2. præſa. 11. Lib. 2.4.

4. acut. 95. Celſus lib. 1.2.

inuitat: vnde ſuauis eſt matutinus ſomnus. Iam aurora ipſa, cur magis antecedente nocte frigeat, Ariſtoteles dubitauit; & multa excogitans, non ſatis perſuadet. Refert enim cauſam ad prolixiorem ſolis abſentiam: ad pruinam tunc decidentem, & aërem infrigidantem: ad ventos, qui frequenter orientem ſolem antecedunt; ad inanitionem corporis celebrata coctione. Sed repentè imminente ſolis ortu frigus nõ ſenſim, ſicut antè, increſcit; idque vel inanito, vel repleto corpore moleſtè percipitur. Quocirca illa eſt & manifeſtior ratio, & vero ſimilior. Quacunque ſol voluitur, antecedunt fugientes ſolis ardorem concreti vapores, & quicquid caliginoſum aërē obſidet; non ſecus quàm ligno ad ignem ardente contenta humiditas oppoſita cuſpide guttatim defluit, fugiens accedentem flammam: & flatus latus obſidens adhibito calente fomento, ſecedit in locum alium caloris impatiens. Argumentum, hæc ita in aëre habere, quoniam ſi qua nubes cælum obſidet, licèt tota nocte, licèt per diem non pluat; accedente ſole cælum tenebroſum redditur, & concreta nubes in pluuiam ſoluitur; pruinaque multa cadit. Cur verò veſpertinus potiſſimùm damnetur ſomnus, referri poteſt ad horæ maliciam. Recedente enim ſole, quo calor innatus mirum in modum recreatur, noxia omnia plus incommodant. Poteſt & ad temporis increſcentem frigiditatem, quæ facit, vt non excitetur, atque adeò duret offendens ille ſomnus. Medius eſt meridianus, quem & Hippocrates & Celſus in debilibus permiſerunt longis diebus, magis in ſtudioſis propter nocturnas lucubrationes, & Galenus ipſe in patiente diariam febrem ita aſſueto conceſſit. Sed hæc rara exempla ſunt: frequens eſt vitari oportere etiam ab aſſueto, ſicut & prauæ aliæ conſuetudines. Sed nec cùm conceditur, liberè licet, ſed paucus, ab homine magis ſedente, quàm decumbente, quominùs caput grauetur; pedibus autem nudatis, vt perſpiratio illa retrahat conſcendentem exhalationum copiam.

8.probl.16. 25.probl.5.

Hippoc. 2. diet. Celſ. lib. primo, 2 8. Ther. 2. Tertia 1. tract. 2. 9.

QVO verò ſitu dormienti cubandum ſit, idem Ariſtoteles docuit, ſupra dextrum latus ſuauiùs ſoporari homines; vel quoniam ita magis quieſcit, immotaque conſtituitur dextra pars diurno motu fatigata, quam eſſe motionis omnis initium monſtrauerat libro De communi animalium greſſu. Ideò autem magis ita dormienti quieſcit, quia non pendet, nec mouetur: vel quoniam ita decumbenti dexter oculus occluditur, nec à lumine percutitur, atque ideò prorſus ociatur, qui in videndo non ſecus, quàm dextra alia laborabit magis. Sed habeant vim ſuam & authoris pondus dicta: oportet mentem conuertere ad inanitates liquido humore refertas: hæ enim vario decubitu contenta conuertunt. Nam ſolida, quia ſemper manent, aër, quia leuior eſt, non pendent. Ergo occurrit vna ventriculi, alia cordis; ambæ autem faciunt, vt ſuauiùs ſupra dextrum dormiatur: ventriculi, quia iacet obliquè ore in læuam inclinato, ita vt ſi recumbatur in læuam, alimentum offendat, grauetque ſenſile illud ventris orificium, vnde turbatio, ſomnique interruptio expectanda eſt. Argumento eſt, quòd iis, qui purgatoria medicamenta ſumpſerunt, aut in quibus quauis ex cauſa vomitus timetur, præcipitur ſupra dextrum cubare, prohibetur ſupra ſiniſtrum. Cordis verò ventriculi ad ſitum dormientis non leuiter faciunt, cùm enim ſiniſter ventriculus multò præſtet dignitate, à pendente ex dextro ſanguine premitur, vbi in læuam inclinat corpus, facultasque vitalis ita laborat, vt à cardiacis nullo modo, à reliquis inſuauiter toleretur in læuam ſomnus. Suauitatis itaque in eo ſitu dormientis ratio ita conſtat. Coctionis verò vtilitas, docente Auicena, magis expetit eam varietatem, vt incipiat à dextro, quo alimentum deſcendat, non innatet & fluctuet: progreſſu verò noctis in læuam conuertendum corpus eſt; tum quia ea mutatione, ſicut & quæ ad ignem coquuntur, fœliciùs, æqualiusque conficiuntur: tum maximè, quia incumbens iecur ventriculo potentiùs excalfacit, non ſecus quàm gallina oua fœcundat: matutino verò elaborato iam in ventre alimento, ſi rurſum vertimur ad dextrum, alimenti ductum ad inteſtina opportunè conſequimur, vt vndequaque laboranti ventriculo opem feramus.

Dormituri ſitus. *6.probl.7.*

Tertia 1. doct. 2. 9.

MINOR eſt in poſtremis duabus rebus moderandis laboris. Nã vacuatio tunc quantitate media eſt, quando tempus nec præuertit feſtinatione, nec præterit tarditate: quorum primũ imbecillam retentricẽ arguit, poſtremũ excretoriam deficere oſtendit; quando nec maior modo, neu minor eſt: ſi enim maior, ſecretio non fuit abſoluta: ſi minor, reſolutio præceſſit immodica. Qualitas verò vacuati ex conſtitutione ſumitur exeuntis,

Moderantia vacuationis.

& loco. Si enim purum exit excremētum, natura ociata eſt, non conflixit cum extraneo calore putrefaciente: ſi valde impurum, plurimū obtinuit extraneus. Quod verò meatus natura purgationi dicatos obſeruari in vacuatis oporteat, apertius eſt, quàm vt probari indigeat. Affectus autem animi immodicos reiicit Galenus; nec tamen inter tam multos numeratos gaudium recenſet, quæ res quoſdam interpretū induxit, vt opinentur in vniuerſum Galenum numeratos hîc affectus reſpuere triſtitiæ, iræ, ſollicitudinis. Quibus tamen accedere non oportet, ſed magis Galenum audire, tam primo libro De valet. tuend. quàm 6. Epid. aſſerētem in tribus animæ partibus, animali, concupiſcibili, iraſcibili, affectuum moderantiam ſanitatem tueri. Eſt autem moderantia, inquit, cùm non ociantur per hebetudinem animi, per lætitiam perpetuam, per abolitam ſollicitudinem, & concupiſcentiam; qualia crudos ſuccos in corpore augent: nec verò immodicè exerceantur plurima meditatione, effreni concupiſcentia, frequenti excandeſcentia: ſed ita vtrunque extremum, oppoſiti interuentu, temperatur, vt ex ambobus vna in corpore mediocritas temperamenti conſiſtat, & duret.

Moderantia perturbationum.

Cap. 11.
ſect. 5. 11.

De Venereis paulò latiùs agēdum eſt. Quæ ideò quidam cenſent affectibus animorum annumeranda eſſe, quoniam vident Galenum cum illis ea iungentem. Verùm cùm multò plùs moueat venus vacuatione, quàm iucunditate, par eſt, vt cum Haly & Arabibus inter vacuationes computetur; & idcircò credatur à Galeno inter vacuationes ſuprà omiſſa, quia non conſtabat eam vnam eſſe ex neceſſariis rebus, quas ſolas hîc proſequitur. Quod autem aliquando ſanitati neceſſaria ſit, hac inductione explicandū eſt. Infractuoſi meatus ad teſtes à natura mandantur, plurimum ſanguinem deferentes, non in teſtium alimentum tantùm; illis enim alendis vaſa recta ſufficerent, non flexuoſa, varicoſaque crearentur: ſupereſt ergo, quod fœtui generando per acceſſum faciat. Id ſi retinetur, calidum humidū in loco item calido humido putreat, neceſſe eſt; & non quauis, ſed peſſima putrefactione. Talis enim corripere ſolet optimas quaſque, & moderatiſſimas ſubſtantias, vbi ſemel computruerunt, ſanguinem, lac, ſemen. Nec infirmat rationem, quòd in puerperis non lactantibus nil ſuccedit mali, licèt ad vbera non minùs anfractuoſi meatus deriuentur in fœtus, non tantùm in vberū alimoniam. Nam ex vberibus idcircò commeatus patet ad vterū, vt per vices ab vberibus ad vterum, & ab vtero ad vbera ſanguis vbertim confluat. Penſatis ergo lactandi meatibus per menſes diſſipata abundantia à morbo tuetur: In teſtibus verò cohibitum ſemen, quò confluat, aut quem expurgationis inueniet modum? Quidam verò eandem rationem conuellunt allato in medium mulo, qui ob acceſſus abſtinentiam multò eſt parentibus aſino, & equa viuacior. Producunt & mares paſſeres, & gallos citiùs fœminis propter venerem ſeneſcētes. Sed aliud eſt in totum abſtinere, quod ad corporis ſanitatem nonnihil incōmodat, aliud eſſe temperantem, quod perpetuò cōfert, & vitam prolongat. Mulus non in totum abſtinet, ſed minùs eſt parentibus ſalax; ſic fœminæ illæ maribus collatæ. Ergo plurimis morborum, ſenij, & mortis occaſionem immoderantia libidinis dedit; quoniam œſtro voluptatis plerique omnes efferantur: & quemadmodum in magna hominum parte, ad vitam præferimus vinum aquæ, & tamen quia plus in vino peccatur, pluribus vinum, quàm aqua obfuit. Scilicet in quibuſdam acceſſum præferat continentiæ medicus corporis, non animorum, multò tamen plures ex venere, quàm ex continentia & periclitati ſunt, & perierūt. Adde, quòd in homine ſemine inter animalia refertiſſimo magis, quàm in brutis timenda eſt ſeminis cohibitio perpetua. Ita confectum eſt, venerem nonnunquàm ſanitati conducere: ſed quanta, qualiſque? Galenus quantitatem ex ſignis coniectat leuitatis in corpore, faciliorìſque ſpirationis: qualitatem ex opportuno tempore indicat. Eſt autem opportunum, cùm corpus in exceſſuum moderatione fuerit conſtitutum caloris, frigidi, humidi, ſicci, prætereà vacuati, & repleti. Quoniam verò ea mediocritas ſæpè ſubterfugit medici iudicium, in quam cum minore damno partem inclinandum ſit, docet; præponens repletionem & calorem aliquanta corporis contrario ſtatui. Cur verò ita doceat, non eſt promptum, tentandū tamen expedire eſt. Cùm ergo oſtenſum ſit, ſemen per moram retentum abire in frigidum venenum, cuius vapor cordi accedens, eò vſque minuat reſpirandi vſum, vt propemodùm eum tollat: accedens verò ad cerebrum ita vias ſpirituum obſepiat, vt conſtituatur hyſterica immota citra vocis,

Haly 5.
Theo. 1.

2. Aph. 13.

Venus an vtilis.

Libr. De euch. 6.

6. De locis.

vocis, manifesteque respirationis vsum: meritò intelligimus, necessariò accessisse nos ad venerem, vbi ex ea cessant initia symptomatum illorum, succedentibus in eorum locum lenitate motuum, respirationisque facilitate. Ex quibus notis simul, & ex lib. De sanit. concedente solis florentibus, intelligitur quantoperè in venere peccetur. Iam moderantia corporis, quam requirit, duplicem causam habere videtur: siue quia vacuationi omni vires labefactanti temperantia corporis exigitur. Quibuscunque enim, docebat Hippocrates, venam scindere, aut corpus purgare oportet, his vere sanguinis missio, aut purgatio adhibenda est. Si enim coit cum temperamento robur, & validis vacuationibus sanguinis, humorum, seminis tolerandis benefacit robustum corpus: prorsus temperatum corpus veneris tolerantius erit. Altera ratio: Venus repleto nocet agitatione multa, inanito vacuatione, calefactum motu inflammat, refrigeratum sequente refrigerio vehementer offendit. Nullo itaque meliore ingenio vitabuntur illius damna, quàm si in medio eorum excessuum corpus fuerit constitutum. Scrupulosius est quod consulit, vbi peccandum est, meliorem per plenitudinem, quàm per inanitionem lapsum coëuntis esse. Vir enim magnus Oribasius, & quem hæc Galeni non fugiebant, ita contrà pronunciat: [*Veruntamen magis salubriter famescenti concumbitur, quàm cùm quis se expleuerit; sed imbecillius corpus redditur.*] Inter quos in hunc modum pax componēda est. Si confertur valida repletio inanitioni pari, imminet lethale repleto periculum. Nam ex conferta agitatione humorū in saturo multis resolutio sequuta in nostro æuo est, etiam in ipso concumbendi articulo; mors etiam quibusdam repentina: non secus quàm ex tristi repentino nuncio mutitas. Memorat Galenus, referente Alexandrino (nam Galeni commentarij interciderunt) quendam, cùm distento ventre haberet rem cum meretrice, repētè expirasse; conuocatam ad iudicium mulierem, quasi homicidij ream, fassam esse, quod acciderat: & quia subscripserunt medici, indemnatam fuisse, quoniam consentanea diceret. Ita periculosa res est à multo cibo venus: vt meritò Oribasius illud potissimùm caueri monuerit. Galeno hîc alius est scopus, vult obseruari summam mediocritatem; subdens [*quod si aberrare contigerit, paruus sit error; melius est autem pleno quàm vacuato corpore*] scilicet, de paruis agit erroribus. In quibus cùm nec mortis, nec resolutionis periculum vertatur, superest vt damna illa duo comparētur, hinc refrigerij & inanitionis, illinc caloris & plenitudinis: & quoniam agitatio inflammatioque corporis modica sponte sua citò sedantur, arefactio & frigiditas non item, eligit plenum magis quàm vacuum; calefactum quàm refrigeratum. Qua ergo hora iuxta dictas indicationes coëundum est? Galenus cum Hippocrate volunt ad auroram: quoniam peracta coctione opportunè excrementis omnibus corpus purgatur. Itaque in ea sententia luculenter & argutè disponit victus humani ordinem, labor, cibus, potus, somnus, venus, omnia moderata. Paulo placet ante somnum concumbere, quoniam succedens somnus absumptas viri reparat vires; quiete verò fœmininum vterum ad conceptum parat. Aliter disponit Oribasius. Quoniam enim excrementorum agitationem ad auroram timet, simul & sequens refrigerium corporis propter cœnæ distantiam, vult expergefactos primum aluum vesicamque purgare, purgatos leui ientaculo muniri, ita mutuū congredi. Nec enim communicat noxius corpori vapor; & alimenti calor eius, qui coiuit, refrigerium prohibet. Quæ omnia, vt coniecturalia sunt, & recipi digna, ita diligentissimè prouisum ab Oribasio videtur. Nec enim oportet, vt religiosè obseruetur accessui hora, quæ & reliquis excrementis. Nam non exit semen à proxima cœna, sed multò antè & confectum, & paratum: alioquin oporteret nos post quamuis cibationem coire non secus quàm exerceri. Superest vt illud tempus obseruetur, quo humorum excrementorumque corporis agitatio periculosa non succedat: id quod potissimùm cauit Oribasius. Auicena verò non incommodè adiicit ex consuetudine petendum, quo tempore corpus cuiusque leuius redditur.

Veneris occasio. *2. De sanit. cap. 2.* *6. Aph. 47.* *Lib. 6. vlt.* *6. Epid. sec. 6. com. 3.* *2. De san. 8* *6. Epid. sec. 6. com. 6.* *Lib. 1. 35.* *Loco citat.* *Secundo 3. 12.*

Horum autem singulorum, quæ dicta sunt, qualitas in optima corporis constitutione est eligenda. Exercitij quidem, in quo totius corporis partes æqua proportione moueantur, ita vt non aliæ quidem vltra modum fatigentur, aliæ verò citra. Cibi autem

& potus optimam habeant temperiem. Sunt enim naturæ conuenientiores, quæ optima fuerint prædita temperatura. Eadem in reliquis etiam est ratio adhibenda.

Qualitates in sex rebus apertè explicat, talem oportere esse in quouis illorũ docens, vt ab illis optimè corpus disponatur, id est, in sua seruetur temperie particulatim exercitium, cùm multas qualitatum differentias patiatur, partitur per æquale, quod singulas partes corporis ex æquo exercet, & inæquale, quod variè alias magis, alias minùs præferens æquale: eò quòd vsum exercitij singulæ partes ex æquo postulant & expectant: in reliquis 5. similiter.

Exercitij qualitas.

De exercitij qualitatibus memorandum ex Galeno est, quantum possit æqualitas, vt reliquis differentiis omissis vnam hanc explicuerit. Plurimum enim in eo interest: nam inæquale exercitium, & vniuersis partibus non prouidet necessarij motus: & quasdam fatigat, dum vniuersi corporis colliquamenta ad laborantes, concalefactasque partes deflectit, ita vt duplici nomine noceat. Sunt autem exempla exercitij æqualis; leuis, vehiculum; moderati, pila; validi, lucta; vt meritò, ceu æquali, moderatoque generi, librum ludo pilæ dicauerit Galenus.

SECTIO SECVNDA.

CAP. OCTOGESIMVMSEXTVM.

§. At si quod ab optima constitutione defecerit corpus,[1] non autem vehementer, & hæ, quæ ipsius sanitatem causæ conseruant, proportione mutabuntur. Sed cùm multa sint huiusmodi corpora, per singula genera seorsum dicendum. Quod igitur intemperatura euariat, instrumentariarũ autem partium seruat commoderationem, duplicem habet salubrium causarum formam. Alteram quidem earum, quæ ipsius conseruant temperaturam: Alteram verò eam, quæ ad optimam transferunt. Quæ itaque ipsius temperaturam conseruant, tantum à causis optimè temperatæ naturæ distabunt, quantum & totius corporis temperatura ab illa euariabit. Calidiora siquidem corpora calidioris victus rationem exposcunt, frigidiora autem frigidioris, & sicciora sicciori, & humidiora humidioris, ac secundùm coniugationem calidiora, ac sicciora calidioris ac siccioris: eadem in reliquis etiam coniugationibus proportione seruata. Rectè siquidem causarum vtetur materia, qui naturales earum potentias agnouerit. Veluti quòd motus, defectus alimenti, vigiliæ, excretio, &[2] omnes animi affectus corpus exiccant. At quæ his contraria existunt, humectant. Ita verò & calefacientia, & refrigerantia vitæ instituta, & ciborum, & potuum. Atque, vt simpliciter dicam, omnium, quæ corpori afferuntur, materias quis noscens, atque potentias, salubribus vtetur causis, similia similibus afferendo. Siquidem eius propositum fuerit in eodem, in quo acceperit, corporis seruare temperaturam. Quod si permutare, atque in melius traducere statuerit, alterum est hic salubrium causarum genus, his quidem, quas nuper diximus, contrarium, æqualiter verò declinans ad alteram partem à bene temperatis & mediis, quæ optimis conuenire naturis dicebamus. Calidior siquidem, & siccior temperatura à calidioris, ac siccioris victus ratione ad exactissimum bonæ temperaturæ habitum minimè transfertur. At talium erit vsus necessarius, quæ tantum eis, quæ bene temperata existunt, frigidiora sint, atque humidiora, quantum & natura naturam in caliditate, & siccitate superabit. Nam tale causarum genus naturales corrigit intemperantias:

alterum verò, de quo suprà diximus, temperaturam conseruat. Est autem vtriusque vicissim apud medicos vsus necessarius. Nam cùm plurimum suppetit otij, corrigere oportet, ac sensim ad meliora transferre. Neque enim natura patitur eas, quæ subitò fiunt, alterationes: hominem autem necessariis occupationibus districtum, in eodem præstat habitu conseruare. Quo pacto igitur & hoc ipsum [3] primum causarum genus conseruatiuum appellamus? Nam fortè magis alteratiuum, & curatiuum, & naturalium defectuum correctiuum vocare conuenit. Quoniam ad vniuersum sanitatis genus referentes, non ad eas, quæ secundùm speciem differentias, quæcunque sanos conseruant, conseruatiua omnia vocamus, siue præter id, quòd sanitatem conseruant, ad melius totam traducant temperaturam, siue pristinum tantummodò habitum tueantur: at quæ deteriorem statum efficiunt, insalubria.

Transit ad conseruationem lapsæ sanitatis. Primùm quidem per intemperamentum: mox per compositionem cap. 87. tandem solutione cap. 88. Cumque intemperatura duplex sit, æqualis vna, inæqualis altera; Primùm de æquali per omnia membra intemperie agit; Deinde sequenti sectione de inæquali §. Quæcunque igitur. De intemperamento æquali primò ostendit duplicem eorum prouidentiam: vel enim conseruantur, qualia sunt, vel ad optimum traducuntur; fitque conseruatio similibus, sicut traductio oppositis: sed paulatim adhibitis, quæ natura ferat. Secundò docet, vtrum duorum magis sit exequendum, ostendens pro varia conditione intemperati alterutrum dictorum magis conuenire; si in negotio est, conseruationem; si in ocio, reductionem. Tertiò, de verbo dubitat, quomodò in tractatu conseruatricum causarum, quem modò prosequimur, habet locum reductio. Non enim videtur reductio nomen conseruationis recipere posse, cùm magis sit alteratio, & immutatio. Soluit; Conseruatio dicta generatim respicit totum genus sanitatis, quo significato etiam reductio conseruatio est; quia non mutat à sanitate ad morbum, aut è contrario, sed à sanitate ad sanitatem. Speciatim verò dicta conseruatio respicit non vniuersam sanitatem, sed eam, cui adhibetur: in quo significato reductio dicitur contra conseruationem; conseruatio enim ita dicta tuetur statum illum sanitatis, cui adhibetur, non mutat.

1. *Non autem vehementer.*] Indicat agere se de intemperamentis, quæ nondum constituunt corpora neutra, multo minùs ægra.

2. *Omnes animi affectus corpus exiccant.*] Videlicet anteà relati: nam gaudium ibi prætermiserat, & spem, quæ magis humectant spirituum expansione.

3. *Primum causarum genus.*] Vocat reductionem primum genus, ordine proximè obseruato: nam paulò antè exarato ordine reductio posteriorem locum habebat.

MAGNA & contentionum plenissima est præsens ambiguitas de lapsorum gubernatione: cui propositionibus quatuor satisfacere tentandum est. Prima; In quouis mixtorum temperamentum actionibus accommodatissimum est speciei medium, vt quod illi formæ sit aptissimum: præterea quod per signatam materiam contractum est, vt in Petro calor, vt vnum: & tandem quod consuetudine, & viuendi vsu inoleuit, vt assuetus aëri Indo in eo rectè, in alio malè operatur; sic assuetus huic, vel illi alimento, aut victus generi. Nec enim reperire est quartum, quod vicem instrumenti commodi præstet formæ operanti. Igitur, vbi tria illa in vnum Petrum coierint, sitque idem secundùm speciei humanæ exigentiam temperatissimus, pariter & ab ortu id temperamentum ex sua obtinuerit materia, tum etiam viuendi consuetudine, vitæque continentia assuefecerit sese temperatis & mediis, nulla residua est in conseruando dubitatio. Constat enim vniuersa illa tria bona simili sex rerum, id est, moderata adhibitione fore seruanda. Multa verò relinquitur, vbi pugnant mutuò duo ex illis; maior, vbi tria. Si Paulus, quatenus homo, temperamentum medium ad functiones requirit, sed ex ortu labitur ad calorem, vt vnum, finge etiam ex assuetudine contraxisse calorem, vt duo: difficile est decernere, quodnam ex tribus per sibi similia seruandú, quę per contraria euertenda sint; afferendáne sint temperata simpliciter homini, an calida in primo propter

Lapsorum gubernatio. Propositio prima.

Pauli naturam, an magis in secundo propter assuetudinem ad eum caloris gradum.

Propositio secunda.

7. Ther. ult.

5. De sanit. 14. 15.

6. Epid. sect. 5. 1.

6. Epid. sect. 2. 26.

Propositio secunda: Præstat reducere ad id, quod à tota specie optimum est, vitiosam vel naturam, vel consuetudinem; si modò conueniunt tria hæc, vt valeat, non quæratur de se, qui reduci postulat; alterum, vt vacet; tertium, vt obsequatur. Nam qui laborat, cùm à sua, qualis qualis est, natura, & consuetudine auxilium expectet; si verum est, quod scripsit Hippocrates, naturæ morborum medicatrices; à reducentibus autem vim patiatur, & infirmetur; apertum est nullum esse reductioni locum, cùm quispiam laborat, non magis quàm remediorum, cùm vrget accessio. Quòd si lapsus in negotio est, non potens implere reducendi præcepta, frustrà laborat. Expedit enim reducenti, ait Hippocrates, vt contraria sensim adhibeat, & interquiescat, id est, medias quasdam, veluti ferias, interponat; in quibus respiret ocians natura à reducendi labore fatigata: eas leges cùm negotiosus implere non possit, fatigabitur, nec fructum inde consequetur vllum. Postremò, sicut in animi prauis & moribus, & assuetudinibus, nisi quis vim sibi fecerit, seque abnegauerit, nihilo plus efficiat, quàm si cesset; ita in vincendis corporis vitiis opus est parere præcipienti medico, non suo quemque arbitrio, & impetu duci.

Propositio tertia.

Propositio tertia: Vniuersale pronunciatum est non medicis tantùm, sed & philosophis confessum, conseruationem fieri ab his, quæ non solùm qualitate & forma, sed etiam gradu & quantitate paria sunt: cùm par in par non habeat imperium, quò respiciens Galenus hìc docet, conseruare lapsos talium applicatione. Sed illud in primis vel maximè considerandum est, interuenire in opere multa euertentia experimentum placiti huius, seorsum modò explicanda. Primùm cùm natura duce singula etiam speciei comparatione intemperata ferantur in id, quod à natura habent, quò perdurent, qualia nata sunt; neque tamen natura, quæ huiusmodi impetum, aptumque principium membris indidit, potuit irrationalibus partibus exactum indicium quantitatis & numeri imprimere: fit, vt sæpè in ea appetitione labantur, & spe fruendi similis allecti nonnunquàm ferantur, vel ad intensiora gradu, vel ad similia, sed quantitate & frequentia excedentia. Quoniam autem inferior gradus aucta vel quantitate, vel numero euadit intensior; sequitur ex his, quæ forma & gradu similia iudicabantur, intemperantia, & furor pro conseruatione. Est & illa occasio, vt simile intendat, nō conseruet; quòd valida intemperies quæuis omne passum euincit, & sibi attemperat. Sic ingentem flammam etiam ferrum, etiam lapides alunt, non minuunt; & compositio omnis stupefacit, quæ opium recipit, etiam insensile; quoniam cōmixta reliqua in naturam suam commutat: sic insigniter lapsus à remissiore, non solùm ab æquali augetur quantitate; quare magis intemperatur id, quod potissimùm contingit in his, quæ potentia, nō actu talia sunt. Nam cùm ea ab innato calore ad actum perducantur, variata innati caloris mensura, & ipsa variè alterant; vt medicamentum, quod ideò iudicabatur in primo calidum, quia intemperato corpore eum calorem comparabat, applicitum Petro in primo calido ascendat ad vlteriorem secundi gradus calorem, à quo Petrus in primo calidus inflammatur: & causonizantem idcircò non modò mel remissiùs calens excalfaciat, sed aqua ipsa, & cucurbitæ nonnunquàm succus. Sed & cohibitæ transpirationis interuentu similia & remissiora intendunt: ita homo hominem, imò vestis & calceamenta hominem remissiùs, licèt calida, excalfaciunt: ita in aceruo triticum triticum deurit; & frigidus aër ignitas pernionum pustulas excitat: scilicet eiusmodi omnia non sunt per se tota similaria, sed diuersa partium mixtione constantia. Cùm ergo applicita retinent ignitos halitus, in medio vniti deurunt, & putrefaciunt. Ita non agit triticum in triticum, sed occasione tritici aceruati vapor igneus triticum putrefacit & vrit. Postremò, cùm id, in quo tres calidi partes vni frigidi permiscentur ad vnius aliméti naturam, agit in corpus ad simile, (est autem simile, cùm paribus constat calidi & frigidi portionibus) fit nonnunquàm, vt tres illæ caloris in alimento portiones, tanquàm superiores, valentioresque in vnam frigoris Petri biliosi agant, & per actionem minuant; quò fit, vt Petrus ex similis accessu inflammetur, & furiat. Cùm enim partes calidæ Petri ab vna forma prohibentur in sibi iunctam frigiditatem operari; deficiatque ea ratio in alimento efficiens, ne operetur; sequitur, quòd quærebamus. Quibus etiam rationibus suprà adducti, fassi sumus nonnunquàm in dissimilaribus sequi effectum præstantiorem agente.

Cap. 28.

In

In hunc modum, ſi vtrinque pendantur rationum vires, & pondus, conficitur, ſæpe ſimilibus & plantas & animalia conſeruari aëre patrio, aſſuetis alimentis,ferrique ſingula ad ſimilia, vt durent, alia ad natationem, quædam ad volatum, nonnulla ad greſſum, ob dignitatem illam per ſe veram ſimilibus in forma, & gradu ſeruari omnia : ſæpe verò febrientes, & valde bilioſos inflammari, etiã moderato aëre, cibo, potu, exercitio, multo euidentiùs, ſi caleant, licèt illis remiſſiùs ob interuentum vnius, vel plurium ex quatuor illis enumeratis : quæ cùm intercedunt, euertunt vniuerſale illud pronunciatum. Ita ratio, ita experientia monſtrat. Nunc ad authores, & quomodò ſecum ipſe vnus Galenus conueniat locis, qui pugnantiſſimi videntur, ſpectandum eſt; primumque in medium loci ipſi proferendi ſunt. Scribit Galenus nõnunquàm iuuenes hyeme,ſenes æſtate valere, demum intemperatas omnes vel naturas, vel ætates contrariis : alibi verò lapſas in actiuis qualitatibus, ſiue mutare, ſiue tueri ſtatum propoſitum ſit, per contraria gubernandos eſſe : in paſſiuis verò lapſos per ſimilia. Quin etiam,dum ſenum victum pertractat, vniuerſos calidis & humidis perpetuò alit & fouet,ſenili licèt temperamento frigido & arido aduerſantibus. Accedit, quod idem Galenus bilioſos homines in ſanitate conſeruat iugi bilis,mollique deductione,pituitoſos ſimiliter pituitę purgatione. Oſtenſum eſt autem omnis excrementi vacuationem contrariam temperiem corpori imprimere; infrigidat itaque, & humectat bilioſos; excalfacit verò, ſiccatque pituitoſos. Tandem ſi ſimilibus ſeruantur temperamenta natura, quæ perpetuò conſeruare, non euertere nititur partium temperamenta,quomodò in corde per calorem lapſo reſpirationem frequentat, magnificatque ad copioſi aëris tractũ; in frigido anguſtat,& rarefacit? Sanè horum omnium diſſolutio ex tribus his fontibus petenda eſt.Prior; Non eſt hîc Galeni ſermo de omni lapſo, ſed de leui tantùm nondum conſtituente hominem neutrum. Oſtendit hanc mentem ſeries ipſa libri, in qua modò de cauſis, quæ ad homines etiamnum ſanos adhibentur, traditur; ſicut in poſtrema de neutris, quos præcautionibus gubernat, non conſeruat ſimilibus. Monſtrat & idem author lib.8.Therap.præcipiens non ſolùm ægris adhiberi contraria, ſed & his omnibus, qui de ſe queruntur; quos conſtat non habere ſecundùm naturam, ſed vel præter naturam, vel non naturaliter; quibus verbis apertè ſignificat neutros. Ergo valde lapſos, quos Galenus ſæpe nomine intẽperatorum deſignat, contrariis oportere vti, alibi docet; hîc minimùm lapſos & ſimilibus & contrariis. Alter locus ſolutionis. Si omnia ſex aduerſa applicentur, cõſeruatio expectari non poteſt. Ideò hîc ex profeſſo docens methodum conſeruandi per illa ſex ſimilia ſuadet : alibi proponens vnum ex illis tantùm, neque id perpetuum, docet meliùs habere ex aduerſo : videlicet, quia & in parte reducitur, & prohibetur facilis lapſus ad proportionale ex ſimilibus ſex, quæ natura duce lapſi inſequuntur. Poſtremus ſoluendi locus. In hoc opere capita tantùm rerum tradere pollicitus eſt Galenus in prooemio; quæ ſine ſuis determinationibus ſæpè in opere fallunt. Nam & de curatione docebit, perficiendam eſſe per æquata contraria, quæ in ægris rarenter afferuntur propter periculoſam medicamenti vehementiam; & quia naturæ adminiculo compenſatur remedij infirmitas; reductioni verò pariter æquata expoſtulat contraria; cùm tamen propter contractam conſuetudinem vitentur perpetuò repentinæ illæ mutationes. Sic in lapſi conſeruatione ſimilia exhibet in compendio, quæ in magnis tractationibus ad exercitium deducens,oſtendit non carere diſcrimine; tutiuſque ex parte aliqua oppoſita adminiſtrari.

3.Apho. 1. & 3. Proœmio Aliment. 5.De oculis 6.De ſan.2 Libr.5.De ſanit. Libr.6.De ſanit. 5.De ſignis cordis. Cap. 9.

Obiectorum ſolutio.

Hæc in genere præfati, nullo negocio aduerſa diluemus. Quem enim ſenſum, rationemque teſtimonia illa habeant, in quibus bene habere contrariis edocet, explicatũ eſt. Cùm verò conſideraſſet periculum verti aliquod in ſimilium applicatione, eò magis, ſi potentia ſunt, talia ſint actiuæ qualitates, multò magis,ſi per alimenta offeruntur, quorum non ſola qualitas, ſed & ſubſtantia mouet; putat conſultius, vt alimenta per agentes qualitates ſimilia, ceu ſuſpecta, caueantur; contentoſque nos eſſe debere ſimilitudine in reliquis ſeruata ad conſeruationem. In victu verò ſenũ peculiare quiddam ſpectandum eſt, non minùs quàm in pueris, vitæ duratio ex calida pendens humiditate. Eam ob cauſam pueros calidos humidos intemperatè, per calida tamen & humida alimus, non vnquàm per contraria temperamus; ob eandem ſenes calfacimus, humectamuſque tanto maiore indigentia, quanto minor eſt in illis, quàm tueamur, humiditas.

1. De ſan.5

Quicunque verò vrgente temperamenti malitia, vel bilem coaceruant, vel pituitam, quia immodicè lapsi sunt, contrariis gubernátur. Postremò, quod de cordis respiratione propositum est, in hunc modum expediri potest: quemadmodum inter varias corporum naturas, quæ modicè labuntur, tolerant similia; quæ immodicè, minimè: ita inter corporis membra, quæ non admodùm à cute recedunt, conseruationem admittent per similia, quę plurimùm per contraria cautionem exigunt; talia sunt ex frigidis cerebrum & dentes; ex calidis cor & hepar. Vel certè sic, cordis temperiem non tuetur solus aër ingrediens; sed permixtio illa, vicissitudoque ex egrediente, ingredienteque aëre: ergo cutis, quia perpetuo aëre tangitur, vt conseruetur, temperiem illius requirit: Cor, quia non semper aërem trahit, & quoties ociatur expirans ab aëris tactu, innata promptitudine inflammatur; expetit inspirans non similem, sed refrigerantem, reducentemque aërem; tantoque frigidiorem, quanto citiùs propter natiuum temperamenti proprij calorem immodicè incaluit.

Propositio quarta. Propositio quarta, de reductione lapsorũ. Habet & ipsa difficultates non paucas. Primùm, si fit per contraria æquata, non distabunt duo illi medici actus, curatio, & reductio. Deinde non fit reductio æquato contrario, si sensim, docente Galeno, exercenda est. Quæ enim potest esse magis repentina reductio, quàm paris contrarij conflictus? Quid, quòd daretur reiuuenescere, si hac arte qualitas omnis excedens etiam siccitatis in pristinum, moderatumque habitum reuocari posset. Iam si, docente Aristotele, contraria non succedunt sibi, nec in se mutantur, vbi vnum eorum per naturam inest; inest autem temperatura per naturam biliosa Petro: non mutabitur igitur. *In postprædica. De oppos.* Si verò reducenti par contrarium offerendum est; à paribus autem colluctantibus fit vtrinque ad medium recursus, vna simultanea actione tota res conficietur; & quod maximum est, suppar contrarium aliquid demit intemperamenti de medio. Cur ergo si rursum & tertiò accedat, non tandẽ euincet & superabit excessum? Adiiciunt & illud, cùm minùs possit frigidum, vt duo, in calidum, vt duo, quàm possit in moderatum: moderatum autem solis duobus gradibus immutat: impotens erit reducere ad moderantiam calidum corpus, vt duo. Sed & dubitant, vbi primo remedio pars euersa est intemperamenti, vel insistimus in æquata contrarietate, & excedimus vim reducendi; vel minuimus, & non obseruamus placitum æquatæ contrarietatis. Illud verò subtiliter quærunt, vbi in bilioso ex lactuca caro recens genita est multò frigidior residua; si demum offertur lactuca, caro recens antè refrigescit, quàm antiqua: non ergo totus homo redibit ad temperamentum. Postremò, si, dicente Galeno, omnium est natura operatrix, quæ in corpore natura non operatur, ne fient quidem vnquàm: non operatur autem natura sui interitum per reductionem: non fiet igitur vnquàm reductio. *Cap. 87.* Tam multis scatet præsens doctrina ambiguitatibus, nisi explicentur, remorantibus, turbantibusque nos; quorum explicatio nõ est ita multùm operosa.

Solutio primi. Nam quod similiter curationi reductio requirat parẽ ad oppositũ recessum, vna ostẽdit in vtroque ratio. Opposita agẽtia, dũ in se mutuò agũt, trahuntur ad mediũ intercedentis interualli. Atqui, vbi æquè vtrinque receditur, siue ab optimo tẽperamẽto, siue à cuiusquã propria sanitate, scopus est ad mediũ trãsferre. Opus est igitur applicatione paris cõtrarij: sed vt in eo cõueniũt ambo, ita dissentiũt, quoniã curatio ea & potest, & debet nonnunq̃ semel, cõfertimque adhibere, quoniã morbus soluẽdus nõ abiit in habitũ: reductio progressus facit ad integrã vsque reductionẽ, quoniã mutat habitũ aut naturalẽ, aut assuetudinarium, quã mutationẽ natura ęgrè fert.

Secundi. Quod verò sequitur, cõtradictionẽ esse in adiecto, dũ pręcipiũtur æquata cõtraria, quę tamẽ sensim adhibeãtur, nõ vrget; quoniã pronunciatũ illud primo loco à Galeno positũ de æquato contrario tantũ sumit, id quantũcunque est, quod reducit, habere locũ & vicẽ paris cõtrarij. Potest autẽ eam vim obtinere vel vehemens cõtrarium semel, vel inualidũ, sed crebrò repetitum. In summa, priùs ostendit vniuersum reducens oportere esse æquatũ; posteà descendens ad magis particularia, eligit eam potentiã in reducente, non simultaneã, sed per partes & incrementa progredientẽ.

Tertij. Nec verò ideò à senecta vllus erit ad iuuentam reditus, quia siccus lapsus naturalis ex Galeno hîc ad mediocritatem redire potest. Nam qualitas humida etiam in senem induci potest, si aquam intercutem patiatur; humida verò substantia ad opus vtilis per senectã absumpta, vt regenerari non potest, ita nec à senecta ad iuuentam reditus est vllus.

Quarti. Aristoteles

les verò, dum contraria finit, docet ex duabus contrariis qualitatibus, si vna inest ex natura speciei, vel formæ, (id enim subaudiendũ est) mutari in oppositam non posse: manente, scilicet, forma & specie. Quod enim ab specie inest, omni indiuiduo speciei inerit. Temperies autem Petri naturalis materiam sequitur, non formam; ideò manente specie mutabitur in alteram, licèt per naturam insit. Cur verò vno remedio tota protinus reductio non completur, duplex ratio est; & quia ostensum est, non esse ordiendum ab eò valido & æquipotente remedio; & quia id remedium vigore qualitatis par, mole tamen, quæ plurimùm operatur, à corpore vincitur, vt oporteat mensibus & annis durare, & remedium identidem adhibere. Nam aër non statim cum suo temperamento corpus totum peruadit & superat, non alimentum semel sumptum, aut somnus, aut quiduis aliud; sed per longa temporum interualla. Licèt autem remissius contrarium repetitum temperet lapsum; non proinde euertitur, vniuersale illud egere pari contrario: eò quòd languidiùs & inferiùs aucto, vel numero, vel quantitate crescit in superiorem gradum, vehementioremque. Cùm verò obiectant, non posse duos frigoris gradus induci corpori in secundo calentia, medicamento in secundo frigido; si intelligunt ita induci, vt maneant in eo corpore, quibuscum operetur refrigerandò, verum assumunt: si verò sentiunt non aboleri ab eo medicamento duos illos gradus excedentis caloris, falsum. Ita fit, vt plus imprimat medicamentum in secundo frigidum in moderatum corpus, quàm in calidum in secundo; & tamen corpus in secundo calens ad moderantiam redigat. Nec verò in pari medicamento reducenti perseuerandum est; sed sicut intemperies ipsa indies mitescit, & magis temperato approximat, ita modus curantis remedij minor adhibendus est, molliorque. Ergo cùm in bilioso ex lactuca recens nata caro antiqua frigidior esse conceditur, non est audienda caro aliqua à priore seposita; sed per se tota apposita, vnitaque præexistenti, ita vt tota illa ob aduentitiæ frigiditatem minùs caleat; accedente ergò altera lactuca, aliç partes carnis magis, aliæ minùs refrigerantur pro varia aptitudine & temperamento; veruntamen tota ipsa indies frigidior redditur occasione partium frigescentium. Postremò, etiamsi daretur naturam reductionem fugere, non operari; non colligitur, artem nugatoriam esse, quæ reductionem pollicetur. Multa enim negata esse naturæ, arti concessa, etiam sanitati attinentia docuit Galenus. Sed quod maius est, natura ipsa ignorans reductioni opitulatur. Dum enim alitioni corporis incumbens, lactucam mutat in carnem; inscia temperamentum suum euertit, & ad temperiem commutat. Sed de his satis. Illud verò nonnulli mouent, quomodò constabit naturam non ferre repentinas mutationes, si bonas morborum crises, quæ nil sunt, quàm repentinæ illæ mutationes, non solùm facilè fert, sed & iucundè amplectitur. Sed interpretandus est præsens locus de mutatione eorum, quæ in consuetudinem abierunt, qualia natiua sunt, & assuetudinaria temperamenta. Et si fortè ex diutino medicamenti vsu membrum habitum cõtraxit: quæ verò repentè mutantur, cùm ipsa etiam mutationem corpori attulerint repentinam, opportunissimè conferta & subita contrarij applicatione sanantur. Vni enim magnæ mutationi, dicebat Hippocrates, bene habet alteram æquè magnam opponere. Est autem magna, quam infert acutus morbus, corporis mutatio, cuius est peculiaris, fœlixque terminatio crisis.

[Margin: Quinti. — Sexti. — 5. Simpl. vlt. — Septimi. — Octaui. — Noni. — Decimi. — Libr. De cõst. art. 14 — 5. Ther. 10 — 2. acut. 17.]

Quæcunque igitur similem habent in omnibus corporis partibus intemperiem, eadem egent procuratione: quæ verò dissimilem, dissimili. Nam fieri potest, vt ventriculus frigidior sit, quàm oporteat; caput verò calidius, atque vtrunque propriis egeat auxiliis, ac ratione eadem singulæ aliæ partes cùm fuerint, aut præter modum humidiores, aut sicciores, aut calidiores, aut frigidiores, suæ intemperiei victum exigunt accommodatum. Neque igitur modo eòdem omnes tales corporis partes exercebimus, neque æqualiter humectabimus, aut exiccabimus, aut tale aliquid quippiam agemus. Pleniùs autem de his diximus volumine illo, quod De salubribus inscribitur.

Alterum genus intemperamenti lapsi varium, & inæquale breuibus claudit, relegans ad librum sextum De valetudine tuenda. Vnica autem methodo continetur traditio:

oportere in vario partium intemperamento, vtramuis duarum viarum sequi videtur, inæqualiter 6. illa partibus accedere: ita enim fiet, vt quæuis illarum à similibus conseruetur, ab oppositis reducatur; corpusque vniuersum perduret, vel quale natum est, vel præstantius.

Inæquale intemperamentum an deterius.
6 De sanit. 14.
1. Crisi. 11.
2. præsag. 1.
3. Apho. 1.
Solutio primi.

ILLA breui expedienda sunt, vter lapsus ex relatis incommodior est, & insalubrior: tum quæ potest esse illa varia sex rerum adhibitio in corpore, & tempore vno. De primo, siue spectentur illæ in sano corpore compositiones temperamentorum, siue in ægro morborum, seu tertiò in continente statuum; semper vituperantur & deteriores æquali, simplicique lapsu indicantur: Videlicet, quoniam naturæ difficile est, accommodare se duobus variis, pugnantibusque excessibus, & cum vtrisque pugnare, contrariaque simul euincere: arti verò propemodùm impossibile; quoniam quicquid offertur in alterius vtilitatem, alteri officit, & dum vnum ex affectibus minuit, oppositũ augeat & exacerbet, necesse est. Neque verò redarguit dictam sententiam, quòd ex illa pugnantiũ temperamentorum vnione corpus in vnum peruenit temperamentum, cuius per componentium coalternationem, mutuamque proportionem vna elicitur temperatura, quam constat mediam esse in eo, cuius duo membra oppositis qualitatibus deflectunt; plurimum autem à medio recedere, vbi ambo mẽbra eodem vitio laborant. Non enim quærimus solùm imaginariam illam & numericam ex partibus compositionem, sed magis, quàm bene suis membris constet, neque illorum vitio promptè succumbat; in quo vno corporis salubritas sita est. Nihilò plus illa ratio potest, quod cõueniente in vnum dicta contrarietate vtraque pars ex altera intra suos terminos, ne furiat, cohibetur. Multò enim plus priore illa de causa lædere varia temperamenta possunt, quàm ex hac conferant posteriore. Postremò, si quando Hippocrates accessum oppositi morbi laudauit, quod facit in febre superueniente apoplexiæ, ebrietati, rigori, cõuulsioni, catarrho, torminibus, epilepsiæ, non complicationem affectuum recẽset: sed successionem commutationemque. Ita enim accedit talibus febris, vt pręsentia sua eliminet, explodatque, non comitetur eam, quæ præcesserat, affectionem.

Secundi.
Tertij.
6. Aph. 51.
5. Apho. 5.
5. Aph. 70.
4. Aph. 57.
6. Aph. 40.
6. Epid. sect. 3. 10.
In ægris intẽperamenti prouidentia.

SED quo artificio, siue tueri placet, siue in melius vertere, in ea varietate vtendum est? Neque enim varia, aër, cibus, motus, somnus, affectio, excreta distribui possunt. Superest, vt vel per interualla primùm vrgentioris ratio habeatur altero non neglecto, deinde conuertamur ad oppositæ partis prouidentiam, vt quod simul peragi non potuit, interpositis vicibus tentetur: vel certè externis remediis, quæ diuersis diuersa accommodari possunt, res tota peragatur. Postremò, inquirendum est, si inueniri potest ea medicamenti materia, quæ in proximam partem, & cui primùm obuiat, vim suam exerat, eam vbi pertransierit, non similiter possit exuta suis facultatibus in primo illo membrorum congressu. Eiusmodi quiddam, si Galeno credimus, compositio ex tribus piperis generibus habet, insigniter calfaciens ventriculum, tam tenui tamen calore, mobilique, vt à ventriculo exiens hepar non inflammet, non corpus, non reliqua viscera. Ita fiet, vt dum proximum, viciniusque membrum alteramus, distantius non lædamus contrariè affectum.

4. De sanit. 11.

CAP. OCTOGESIMVM SEPTIMVM.

Instrumentariarum autem partium causæ salubres, quemadmodum & hîc ab optima constitutione delinquitur, ita & inuicem distabunt. Aliæ enim sunt salubres erroribus, qui in formatione consistunt; aliæ in his, qui in magnitudine, vel numero, vel positu. In formatione igitur plures contingunt errores: nam & figura partis, & si qua in ea cauitas est secundùm naturam, vel meatus, vel orificium, vel asperitas, vel lenitas, quando à naturali mediocritate recesserit: si quidem parùm hoc patiantur, salubrium corporum retinent appellationem; si verò amplius, insalubrium. Quòd si tantus fuerit excessus, vt operationi afferat detrimentum, iam ægrotare dicentur. Secundùm autem quantitatem excessus atque defectus ad easdem ducit differentias.

In

In numero verò, siue vna, siue plures, quæcunque ex similaribus partibus fuerint, aut deficiant, aut superabundent. Ex hoc genere etiam sunt, quæcunque in nobis substantiæ præter naturam consistunt. Reliquum est aliud genus quod ad situm cuiuslibet simplicis attinet partis, in quo & ipso quatuor sunt omnes differentiæ. Prima quidem, quæ optima existit: secunda verò, quæ parùm euariat, atque ideò salubre adhuc efficit corpus: tertia, quæ insalubre, quando amplius à modo recesserit: & quarta, quæ iam ægrum recessu plurimo reddit. Quæcunque igitur partes in figura delinquunt, veluti quæ blæsæ, varæ, & obliquæ appellantur, hæ quum nuper natus adhuc tenellus est formatione atque alligatione, ad naturalem traducuntur habitum: quòd si iam aucto infante ad duritiem peruenerint, emendari non possunt. Sic & errores quidem, qui ad cauitatem attinent, cùm adhuc augeri perseuerant, correctionem admittunt. Cùm autem iam ad vltimum peruenerint, nullus est remedio locus. Cauitates igitur quiete atque alligatione paruæ redduntur: magnæ verò partium operatione, & spiritus retentione, sic & quæcunque foramina, oráque. Et quidem quæ naturalem magnitudinem partes exuperant, quiete ac commoda alligatione minores redduntur, augentur autem & naturali motu, & strictione moderata, & quibuscunque aliis plus sanguinis attrahere natura aptis. Deficientes verò partes, quæcunque ex sanguine ortum habuerunt, corrigi quidem non est impossibile; quæ autem ex semine, propemodum existit impossibile. Licet tamen aliquando loco eorum alia facere, quæ vsum haud dissimilem præstent. Earum verò omnium natura opifex est, medicus verò minister. Quæ verò numero excedunt, his ablatio causa salubris existit. Inspicere verò oportet, in quibus id fieri possit. Nam si impossibile appareat, transponere tentandum est. Eadem est & eorum, quæ in situ vitia sunt, emendatio. Neque in obscuro est, quòd duo sæpiùs aut tria vitia eandem partem possint occupare; sicuti in eo qui ventriculum paruum simul atque rotundũ, atque aduersus septum habuit incumbentem. In ipso etenim magnitudo, formatio, ac situs erant deprauati, temperatura quoque frigidior existebat. Hic nullo artificio ad naturalem habitum transferri poterat. At ne adeò infestaretur, erat remedio locus. Nam quoniam repleto ventriculo difficultate spirandi premebatur, minus cibi, at magis alimento opportuni, & qui non difficulter subduceretur, ter die assumebat. Alteri verò, cui obstructio in iecinore ob vasorum angustiam sæpius contingebat, extenuans victus pro remedio inuentus est.

De causis tuentibus naturam instrumentariam sequenti ordine agit. Primò, numerat naturas ipsas quot sint, & quoduis genus rursum partitur. Esse enim naturam organicam quadruplicem, & suprà dictum & modò repetitum est, formatio, quantitas, numerus, situs. Formationis membra recenset, figuram, venerem, meatum, orificia, superficiei modum. Cùm ergo tot sint ipsæ naturæ, humana erga quamuis earum constitutio vel optimè habet, vel deficit, lapsu tamen leui & intra salubritatem contento, vel paulo maiore, quem vocamus insalubrem; quarto multò maiore, quem morbosum. Secundò, prouidet lapsę figuræ ab ortu in pueritia, (pòst enim non sperat) prouidet autem plicatione æquali in oppositam figuram, deligationeque continente inductam mẽbro formam: cauitati verò (ea est altera formationis species) subuenit, si parcitate peccat, exercitio sui operis & anhelitus cohibitione: si amplitudine labitur, oppositis ocio, & deligatione. Tertiò, lapsus quantitatis defectæ exercitio partis emendat, & dropacibus, quæ sanguinem parti alliciant; auctam verò quantitatem quiete & deligatione reducit. Quartò, numerum deficientem carnis semper resarcire sperat; solidorum etiam per adolescentiam, eam, vbi quis excesserit, frustrà

frustrà sperat solidi regenerationem, sed substituetur tantùm, quod vicem deficientis præbeat & supplet; cuius tamen generationem naturæ, non medico tribuimus. Quæ verò pars numerum naturalem excessit, si fieri potest, tollatur è medio, saltem transferatur in locum, vbi cum minore incommodo immaneat. Sic enim lapis collo vesicæ impactus, in vesicam artificio detruditur, ne vrinam impediat. In situ verò vitia nil nouum requirunt, sed vel ablationem, vel transpositionem. Quintò memorat, ne in artificioso ordine doctrinæ quippiam prætermissum sit, iungi nonnunquàm varios lapsus, qui compositam requirunt prouidentiam, facilè tamen à simplicium cognitione tradita sumendam. Proponit in medium exempla duo, de quibus suprà lib.2. præcessit sermo: de eo, cui ventriculus erat rotundus, paucus, & in septum eleuatus; adde etiam, frigidus: iungebanturque lapsus intéperamenti, figuræ, magnitudinis, situs quoque illi, (quando veram curationem negabat compositio) consilio subuenerit: iubens eum vti cibo pauco, alente, facilè descendente, nec immorante ventriculo, crebrò autem sumpto: quo consilio cauebat difficultatem, qua facilè premebatur, spirandi. Alter ille vasorum hepatis angustia laborabat: huic attenuantia sumenda esse præcepit, caueri verò vel crassa, vel flatulenta.

OCCVRRVNT verò in proposita serie latiùs disputandi loci. Primum, de numero naturarum, quæ in compositione spectantur. Alterum, de emendatione figuræ. Tertiũ, de cauitate corrigenda. Quartum, de numero. Quintum, quod omnium horum operationem asscribit naturæ, non medico. Reliqua enim manifesta sunt. Igitur de numero organicarum affectionum dubitari potest, Cur ordinem conseruandi temperamenti non obseruat: is autem ordo intemperamento conseruando seruatus est, vt optimum seruaremus, lapsum pro varia temporum ratione, vel seruaremus, vel ad melius traduceremus; in organi verò conseruatione, solam reductionem lapsi docet? Prætereà, Cur quatuor facit omnes differentias corporum in quauis ex dictis natura, optimam, salubrem, insalubrem, ægram, qui non ita dudum secauerat in septem sanorum classes & octauam neutrorum; nonam verò ægrorum? Dum verò formationem partitur in quinque, & à se ipso recedit, qui agens de morborum differentiis tripartitò secat; & ab Auicena, qui quadripartitò. Sed cùm morbos additi numeri diuidat in additionem rei naturalis, & rei præter naturam, obuiat topicæ regulæ, Si genus generi opponitur, & species speciei. Si enim morbus additi numeri, & deficientis opponuntur; estque species eius per additionem, excessus rei præter naturam; constituenda species est deficientis in numero morbi per absentiam rei præter naturam: quod ne intelligi quidem potest. Et quidem de differentiis affectionum ita dubitari potest. Solui verò sic. Conseruatio temperamenti, siue optimi, siue lapsi, propterea præceptis medicis indigebat; quia cùm temperies, & intemperies actiuæ qualitates sint, habent illa temperamenta contraria agentia sex, à quibus euertuntur & mutantur, nisi præscripto medico caueantur; compositio, qualiscunque obtigerit, caret euertente. Per se itaque citra medici auxilium durabit, siue optima fuerit, siue deficiens ab optima. Superest sola lapsæ reductio medicam marium expostulans. Cùm verò cogũt Galenum perstare in numerosa illa corporum sectione, nimis quàm molesti sunt. Magis enim decebat in compendiaria disciplina, non referre eas sectiones, quarum immodica præcessit disputatio. Condonari potest, quòd quædam, potioraque membra in memoriam reducat. Sine culpa autem exactiora membra prætermittit, qui cum laude potuit vniuersa præterire. De partibus verò formationis varietas, neque omninò de nomine est, neque de rerum varietate; sed ex medio quodam genere, de optimo scilicet docendi ordine. Nam & qui eas partes tres facit, nullam omisit, & qui quinque, non adiicit. Sed aliquanto artificiosiùs numerantur tres, vel quinque cum Galeno, quàm quatuor, cum Auicena. Constat enim membri formatio ex externa dimensione, quam appellamus figuram, & ex superficiei conditione, quam asperitatem & leuitatem nuncupant, & tertiò ex interna cauitate. Cauitas ipsa rursum in tres illas secatur differentias, ventrem, meatum, orificium; ita fit, vt & tres numerentur, & quinque. Cur verò numerentur ex cauitatis speciebus, venter, & meatus reiecto orificio, non video. Nam quod attinet ad locum topicum, quem ex Aristotele citant, etiam in multis aliis fallit; fieriquè potest, vt opponatur species subalterna

Cap.7. *Auic. secunda 1. 3. 4. Topi. 3.*

Solutio primi.

Secundi.

Tertij.

Quarti.

terna ſpecialiſſimæ, inæquale æquali, ægrum ſano, morbus numeri additi, morbo numeri diminuti. Ita fiet, vt ſecetur inæquale in maius & minus, non æquale: & ægrum in tres naturas morborum, non ſanum: & additio numeri per rem naturalem, & præter naturam, non numeri defectus.

ILLVD quis magis mirabitur, quod Galeno placuerit appellare lapidem, vel lumbricum morbum, non morbi cauſam: bilem verò in tertianario præter naturam illis ſimiliter auctam, non morbum, ſed morbi cauſam. Sed non fruſtra in eam deſcendit ſententiam, intelligens id oportere inſigniri appellatione morbi, cuius præſentia lædit functionem, & abſentia tuetur & ſanat: id quod conuenit lapidi & humori obſtruentibus. Obſtructio enim illa, quæ media intercedere videtur, cùm non ſit medico amolienda poſt lapidem, vel ſeorſum à lapide, non iudicatur medico, res alia interpoſita: bilis tertianarij, interuentu intemperamenti membris impreſſi lædit, ſicut ſanguis in inflammatione: id intemperamentum, cùm peculiarem præbeat indicationem curanti, poſſitque manere, excluſo licèt humore, valde meritò compellat eam bilem tertianæ cauſam, obſtruentem verò lapidem non cauſam, ſed morbum. Sed hæc alterius ſunt & loci, & conſiderationis. Propria verò huius contemplatio eſt, cur ex duobus illis primis vitiis, figuræ emendationẽ in ſolis ſperet pueris; cauitatum verò etiã in adoleſcentibus. Cuius ea eſt veriſſima ratio; quòd figuram oſſis ſubſtrati inflexio vitiat, reſpondentibus cum cute muſculis oſſis formationi. Cùm itaque oſſis durities non concedat in torquenti, niſi per ætatem tenerum ſit, & molle, poſt pueriles annos nullus reliquus eſt correctioni locus: cùm cauitates membrana intus tectæ natura & contrahibili in anguſtum, & in amplitudinem diſtenſibili, toto adoleſcendi tempore ſpem præbeant reductionis in iuſtam mediocritatem. Ita ratio præſagij conſtat. Reducit verò figuram, primùm manu, deinde deligatione. Cùm enim conſuetum omne requirat vel frequentem, vel continuam ad oppoſitum deductionem, in lapſo temperamento repetebantur, hîc continuantur emendantia; quoniam difficiliùs vincitur oſſis inclinatio, quàm temperamenti. Ideò autem exempla vitioſæ figuræ proponit blæſos, quibus genua extrorſum, & varos, quibus introrſum flectuntur, & obliquos, quorum dorſum incuruum fit, quoniam illæ duæ partes corporis molem ſuſtinent, crura per motum, dorſum per quietem ſtante aut ſedente homine. Cùm ergo præ labore fatigata deficiunt, intorquentur. Cauitati verò emendandæ duo adhibet remedia & ſtrenua, & gnaua: dilatandæ quidem, operationem, & ſpiritus cohibitionem; è quibus operatio eſt materiæ aptæ in cauitatẽ receptio. Ita enim membranæ omnes, & veſicæ amplificantur, dum interior membrana à concepta mole diſtenditur, & dilatatur. Ergo ventriculus copioſo alimẽto grandeſcit, vt adulti, niſi plurimum inſumant, non exſatientur, thorax vociferatione, cerebri ventres meditatione; ſic vterus geſtatione, vbera lactando, ſeminaria vaſa vſu coëundi latiora fiunt. Vnde euenit, vt quanto quis fuerit incontinentior, minùs indies cõtinere ſe poſſit; quò magis abſtinuerit, magis poſſit. Nam operatione ipſa diſtenta vaſa, quantò plus ſeminis capiunt, tantò veneri proniorem hominem reddunt. Eſſe autem talia ventrium illorum exercitia etiam Hippocrates ſcripſit. Cohibitio verò ſpirationis præſtans, & ipſum expurgandis, dilatandiſque corporis meatibus excogitatum remedium eſt. Cùm enim thorax in medio corpore locetur, ſi aëre impletur magna aliqua inſpiratione, clauditurque ligulæ operæ ſupremum laringis oſculum, & tertiò muſculis pectoris thorax totus premitur: neceſſe eſt preſſum vndique copioſum aërem meatibus corporis inſeri, & intruſum ea reddere & purgatiora, & latiora, ventris, capitis, brachiorum, crurum. Quin etiam pro varia pectoris conſtitutione in eo opere machinamur detruſionem, & impetum aëris, vel deorſum magis ad ventrem, vel ſurſum ad caput. Si enim cohibito, quemadmodum explicatum eſt, ſpiritu ſeptum tendatur, & ad vẽtrem prematur, aëris contenti vis ad ventrẽ, & quę in ventre ſunt pellenda, cogitur; ſin ſeptũ laxè demittitur, aër ſurſum conſcendens, faciem, collum, frontemque inflat; hoc tubicinibus, priùs illud parientibus, & deiicientibus ex vſu eſt. Accõmodatè itaque retenti aëris intermedio anguſti natura vẽtres, meatus, ora lateſcunt, & maiora fiũt. Quòd ſi dictæ inanitates fortè amplitudine peccant, cõtrariis auxiliis ad moderantiam redibũt quietè, facilique, & parua ſpiratione. Ita ventriculũ anguſtat parſimonia, ſeminaria vaſa pudicitia; omnia

Dubitatio.

Cauitatum emendatio.

6. Epid. ſect. 5. 11.

Cohibitio ſpiritus.

3. De ſan. 3

verò, parua & libera anhelatio, non cohibita, non intenta, non magna. Sic obstructis consulimus accliues ante cibum conscensus. Infantibus per quædam interualla ploratus laudamus, scilicet validè conscendendo exercitatis, pariter & lachrymantibus respiratio crebrò magna, contentaque fit. Multus autē aër per expirationes pressus, cùm vniuersus per arteriam effundi non possit, per corporis vniuersas compages, meatusque discurrens reserat & expurgat ieiunum hominem. Nam cibato magis detrudit ad membra incoctum alimentum. Lachrymæ verò præter vtilitatem dictam, etiam humiditatem exhauriunt, qua pueri turgent.

Tertia 1.2.

SEQVITVR, vt de morbis in numero deficiēte Galeni sententia disputetur. Habet enim carnosas partes per vniuersam vitam regigni posse, solidas minimè. Caro ergo tam facilè deficiēs succrescit, vt in vulneratis etiam senibus sæpè cogat adhibere, quæ carnis augmentum coërceant, tam pertinaciter augetur; neque solum, quod quidam scripserunt interpretes, alteri carni vnita, sed & supra rasam caluariam; quoniam secundùm naturam carne tegenda est, illius opere ossi adnascitur; propter & agētis & materiæ copiam. Nam ex sanguine in carnem prompta versio est, cuique sufficiat per totam vitam etiam senescens facultas. At sanguinis in solida mutatio, nisi intercedente media quadam transmutatione medullæ, aut glutinis, aut seminis, non fiet vnquàm: cui morosæ, difficilique actioni post pueritiam facultas succumbit: præsertim, ait Galenus, quoniam vis informatrix, à qua regeneratio speratur, deficit in genito à pristino robore, quo in vtero valebat dupliciter; tum quia intra oculos maternos fouebatur, iuuabaturque in formandi opere ab altera formatrice per totum vterum distributa; tum quia in vtero formatrix intra semen ipsum cōtinebatur, agensque materiam per se totam occupabat: in edito verò fœtu, licèt vis hæc in formato osse maneat (manere enim alibi ostēsum est) non tamen intrò occupat materiam fingendi membri, sed attingit tantùm. Ob has necessitates labantis facultatis caro etiam senibus reparatur; solidum, nisi paucum & puero, non renascitur. Materiæ verò affluentia caro fit, non os; quoniam sanguis in membris nunquàm non adest, semen verò vel nullum est, vel paucissimum. Ita Galenus de proposita difficultate interrogatus respondet. Aristoteles verò in agente cōuenit, in materia licèt non recipiat semen, verùm & ipse opinatur sanguinem parua mutatione abire in carnem, longa & multa alteratione in solida. Cùm ergò præuertat operatio naturæ sanguinem in carnem vertentis, non relinquitur solidorū generationi materia. Sed præstat dictis causis adiicere tertiam alibi à Galeno explicatam: frigiditas, inquam, cum siccitate, & duritie solidorum facit, vt cesset in illis confestim regeneratio abscissi; quę eadem in causa sunt, vt per senium deficiat etiam ipsarum iam genitarū partium nutritio. Quod enim ætas toti affert incommodū propriæ alitionis, spermaticis ipsa natiua temperies quodammodò præstat, non tollens in totum nutritionem, sed deficientis regenerationem; & quod maius est, in fractis, vel diuisis multis vnionem. Non enim extra pueritiam contingit, sed per ora tantùm extrema medio quodam glutine diuisa cohærent, & ferruminantur, non vniuntur; cogente hac, quæ modò allata est in quibusdam membris, causa duritiei, siccitatisque innatæ. Ea enim impedimento est, quominùs sicca illa per se tota in vnitatem mixtionis deueniant. Placitum ergo Galeni in hunc modū confirmatum est. Nunc aduersariorum excutienda sunt argumenta: quorum primum est, oportere, si caro perpetuò renascitur, vt non senescat vnquàm, neu pereat: alterum, si continet forma superior vires omnes inferiorū, quod Aristoteles docuit, sicut trigonum in tetragono; quomodò plantæ & insecta in totū abscissas partes reponere possunt, perfecta animalia non possunt. Cùm verò etiam dentes, non ex sanguine, sed ex ossiū mandibularum alimento formati, toti decidentes, quod plus est, quàm mutilati renascūtur, etiam 20. anno, etiam 30. nonnullis 70. Cur non igitur & reliqua solida reparabuntur? Postremò, solida augent sese præ confecti alimenti copia, cur non itaque & reponēt deficientem partem? Quibus ita seriatim satisfaciendum est: Senij ratio, & necessitas non est sita (quod alibi ostensum est) in parte reparata; sed in residua fæculenta, quæ ab ortu indies exhausta magis, & in cinerem versa, aditum alimento non concedit, nec accedētem sanguinem præ frigiditate & siccitate sibi vnire, assimilare'ue potest. Et quemadmodum antiqua olíueta, vbi cæduntur, pulcherrimè germinant, fructificantque; non tamen

Carnis generatio.
3. De tēp. 1
1. De semine 10. et 13.
6. De locis, vlt.
1. De fract. 41.
1. De artic. 65.
2. De anima, 3.
Solutio primi.

tamen ideò minùs ſeneſcunt, quia defectus & marcoris cauſa in antiquo trunco eſt,non in germine: ſic carni abſciſſæ in animalibus euenire certum eſt. Adde, quod marcor & ſenium non tam ſequitur carnium, quàm ſolidorum, in quibus ratio allata locum non habet, innutritionem. Cur non poſſint perfecta animalia, quod imperfectiora illa; Secundi. multa afferri queunt. Primùm, ſolet natura ita cunctorum incolumitati proſpicere, vt variis ingeniis omnibus rebus ſufficiētiam præſtet, durationemque. Itaque quædam armis munit, magnitudine alia, nonnulla robore; ſunt quæ æſtu ſolo polleant, aliâ pernicitate currendi, fugaque ſalutem ſuam tutantur: nec vni generi cōcedit omnia; ſed quę his donat, illis negat: cumque plantæ non ſentiant noxia,neque motu vitent, patent iniuriis: quod videmus, per hyemem procidentibus foliis, fructibus, ramis etiam in multis, & rurſum per æſtatem exuſtis. Ne ergo citò perirent,conſuluit illis vi valida generante, qua partes neceſſariò caſuras ſubſtituerent; in perfectis autem animalibus, quorum ſenſus, motusque vitam partium tuentur, hanc vim multo conſtituit imbecilliorem.

Poteſt & ita ſolui ambiguitas. Cùm priora illa viuant excremētitio humore paratu facili, perpetuò reponuntur: eadem de cauſa, qua animalium carnes: perfecta animalia, & potiſſimùm homo miſcibilium finis, plurima mixtione conſtantia, difficulter, & ex magnis interuallis materiam obtinent regenerationi appoſitam, ideò nec regenerant. *Auerrous 7.Collec. 1.* Sed & ita non perperàm explicari poteſt. Plantæ & inſecta magis ſunt animatorum congeries, quàm vnum ſuis partibus conſtans. Nam homo, aut equus variis partibus varia ſubit munera, neque eadem eſt pedis, quæ manus, aut capitis functio: in arbore verò vnuſquiſque per ſe ramus edit ſtolones, folia, fructus, ſemina,quæ omnia vni trunco cohærent. Sic inſectorum circuli ſua quædam animalia ſunt, & ſuis reguntur ſinguli viribus, in vnum inſectum connexi, appenſique: ideò & vis generandi, ſicut reliquæ omnes per partes ſparſa eſt, & germinant illorum non ſolùm ſemina, ſed & rami, & cortices auulſi. In animalibus perfectis; cùm vires per partes diſtribuantur; illa gignendi, teſtibus affixa eſt, in reliquis admodùm exigua, & obſcura latet. Iam quod de dentibus Tertij. opponebatur, diluitur cogitanti excrementicias has partes, dentes, vngues, pilos ideò ſemper augeri, quia excremēta per ætatem non minuũtur; ſed eo augentur magis, quominùs coquitur alimentum. Quæ autem nunquàm non augentur, abſciſſa neceſſariò renaſcentur. Nam quod non ſequatur ſolida regenerari, quia augentur, hinc intelligi Quarti. poteſt. Facultates naturales iuxta præſcriptum natura ordinem, non aliter operantur. Eſt autem ordo in alendo, vt primùm ex alimento reponatur,quicquid ex membris diſſolutum fuit: ſi quid ſupereſt, in omnem dimenſionem membrum incrementum ſuſcipit. Si adhuc reſidua eſt alimenti portio, ea abit in partem deficiētem. Cùm ergo ſemen ſolidorum alimentum malè ſufficiat, totumque expendatur in priores vſus, non ſupereſt regenerationi copia. De his ergo ita definitum eſt.

IN CALCE expoſitionis videndum de ſententia illa [*Omniũ natura opifex*] quem ſenſum habeat. Videtur enim aër frigidus & alimenta ſimilia emendare feruidam intemperaturam, nil agēte natura. Naturali enim qualitate talia neceſſariò immutant. Quidam putant ſatis magnum in eo opere ingreſſum obtinere naturam, dum refrigerantem aërem cordis, arteriarumque pulſu trahit, apponitque membris; alimentum verò refrigerans diſtribuit & vnit. Sed quem locum præſtabũt naturæ, dum manu fracta oſſa vniuntur, vel luxatũ os in cauitatem reponitur? Oportuit audire Galenum explicantem non- *Li.De cōſt. artis 14.* nulla eorum operum, quæ boni gratia in homine fiunt, ab arte expectanda fore, non à natura, alia è cōtrario, quædā ab vtroque: & præſentē ſententiam non ad omnia opera referre, ſed ad ea tantùm, de quibus agebatur, regenerationem ſcilicet deficientiũ partium. Hippocratem autem dicentem naturam eſſe morborum medicatricem, ita expli- *6. Epid. ſect. 5. 1.* care, quòd plurima, non quòd omnia ſanet natura. In his ergo, quæ ab vtroque ſperantur, præſtanturque, docet in præſenti Galenus opificem, potiusque agens eſſe naturam: medicamenta verò inſtrumenta ſunt proxima operanti naturæ; remotius eſt ars medica; remotiſſimum medicus. Quænam autem ſit illa natura regenerans, non eſt facile dictu. Præclarè enim dixit in Hippocratem Galenus, ſolere eum,quæcunque cauſarum *9. De plac. 15.* in rebus abditæ ſunt & minùs in ſe cognitæ, naturæ nomine occultare. Ita Deum, animam, naturales facultates, informatricem, ipſam mixtionis proprietatē naturam com-

T pellat.

pellat. Vis autem regenerans, vel nutritoria eſt, vel informatrix. Aliarũ enim nulla eſſe poteſt. Atqui nutritoriæ vires excedit. Nam nutritioni præſidens ſola abſumpta reparat, & auget. Hæc etiam dentes & cornua, quæ non erant, producit: Relinquitur eſſe informatricem in membris omnibus reſiduam, ſed obſcuram; in teſtibus verò eminentem, illam, quæ vnam tantùm partem, hanc, quæ omnes effingere poſſit.

6. De loc. vlt.

CAP. OCTOGESIMVMOCTAVVM.

Reliquum igitur id morbi genus eſt, quod & ſimilaribus & inſtrumentariis partibus commune exiſtit, ſolutio ſcilicet continuitatis. Quam quiſpiam fortè his vnquàm adeſſe negaret, qui integra ſanitate fruuntur, quoniam ſemper fit paſſio. Quem ſanè latet eandem in omnibus generibus fore dubitationem. Niſi enim operationis læſio ſenſibilis ſanitatem ab ægritudine ſeparet, ſed qualitatem tantummodò diſpoſitionis introſpiciamus, perpetuæ paſſibilitatis dogma neceſſariò recipiemus. Cùm nullus ſit qui omnes optimas operationes habeat. Sed de hoc quidem, vt quod ad Logicam magis pertineat contemplationem, ſeorſum conſideretur.

Inculpatæ ſanis] Id eſt, qui nondum ſunt aut neutri, aut ægri.

De cauſis conſeruantibus tertiam naturam perfunctoriè agit, eò quòd rariſſimus caſus eſt, & qui facilè ſpõte ſua ſanetur. Eſt enim ſolutio intra ſanitatis limites, quæ fameſcenti & ſitienti in ventriculo adeſt, aut quæ purgaturo excrementa in inteſtinis & veſica: quare ſolam mouet de appellatione dubitationem, quam ceu dialecticam reiicit, num poſſit, qui ſolutionem patitur, eſſe adhuc ſanus, non æger.

De ſolutione verò illa memoranda ſunt. Differẽtia eſt ſolutio vnitati oppoſita, quarum tamen genus innominatum eſt, cùm duæ reliquę naturæ etiam generis nomen obtineant, temperatura, & compoſitio. Differentiæ autem illæ ita ſecant genus apud Galenum, vt diuiſio morbum conſtituat, vnitio ſanitatem. Et euenit quidem illud frequenter, ſed aliquando vnitio morbus eſt, ſolutio ſanitas, in eo qui vel ore, vel podice clauſo ortus eſt. Quod verò ad Galeni placitum ſpectat de contemnendis dialecticis difficultatibus, licèt ab eo ſæpè commendatum, noſtris raro admodùm obſeruatum video. Sentit ergò doctiſſimè ſimul cum Platone in Timæo, dum agitamus diſciplinas, quæ de rebus ſunt, non eſſe immorandũ, non diſputandũ, non definiendũ de multis quęſtionibus, quæ erga verborũ proprietatẽ mouentur. Niſi enim ita talia valere ſinamus, tardè, aut vnquàm ad metas doctrinæ perueniemus. Cùm enim Theoremata dialectica diſciplinis omnibus neceſſaria ſint, nec ſimul cum illis addiſcenda, ſcientia, ſcilicet, & ſciendi modus: conuenit ante diſciplinas de rebus agentes perſpecta eſſe, & ea in diſciplinis ſeruari; qualia ars ſyllogizandi, finiendi, diuidendi. Quæ verò cùm dialectici muneris ſint, ibi non ſunt integrè, quia tot non potuerunt, explicata definitaque; quæ nomina & rationes ſignificent ſubiecta omnia, & materias artificum omnium: talia præſtat per ocium ſpeculari, non in ſcientiis, vel certè logicis committere determinanda. Is verò, qui diſciplinam tradit, præfatus nil ſua intereſſe nominũ proprietates diſtinguere, vti liberè poteſt; modò hac, modò illa pronunciandi ratione, tantùm res ipſas nulla prætermiſſa integrè aſſequatur, & doceat. Quod inſtitutum ſequens Galenus nonnunquàm tribus nominibus ſignificat corporis humani habitudines, neutro, ſano, ægro; quorum ſingula latitudinem habeant amplam: nonnunquàm duobus, ſano, ægro, amplis item, aliquando ſanitatem inſectilem, indiuiduamque opponit morboſis affectibus, re ipſa oſtendens extra dialecticam contemnendas eſſe eiuſmodi ambiguitates, & pro arbitrio nominibus vtendum.

Nominum diſceptatio. 1. Topi. 1.

SECTIO TERTIA.

Salubres verò cauſas, vt his, quos nemo dubitat ægrotare, deinceps percurramus à mala temperatura exordium facientes. Hic verò priùs diſtinguamus, quæ omnes ferè medici prætermittunt; alias quidem eſſe ſalubres cauſas eius temperaturæ

quæ

quæ iam facta est; alias autem illius, quæ & adhuc fit, sicuti etiã alias eius, quæ futura est. Huius itaque postremæ, hæ quidem in præseruatiua artis parte continentur, hæ verò in salubri. Primæ autem inter omnes in curatiua tantummodò, sed eius, quam mediam inter vtranque locauimus in præseruatiua & curatiua. Iam enim factam atque existentem ægritudinem curare oportet, sed quæ nondum quidem adest, at futura est, prohibendum est, ne fiat ab ea, quæ est in corpore, dispositione. Eius autem, quæ adhuc fit, quod quidem factum est, curare opus est: quod autem futurum, prohibere ne fiat. Prohibebitur autem sublata ea dispositione, quam sequi natura apta est. Talis verò dispositio causa antecedens appellatur. Facta autem ægritudo curabitur, soluta ea dispositione, à qua primùm ea, quæ secundùm naturam læditur, operatio. Quam quidem & ipsam morbi essentiam dicimus esse.

Absoluta tractatione conseruantium causarum transit ad efficientes in ægris: & ex more definitiui ordinis præmittit diuisionem, vt per membrorum essentiales finitiones doctrina perficiatur definitiua. Cùm ergo pręsenti sectione curandi proponantur intemperamenti morbi, primùm diuidit morbosa intemperamenta. Secundò, §. Curatio verò, docet curare factum intemperamentum. Tertiò, §. Quæcunque igitur, curat fiens. Quartò, §. Si igitur ipsi, redit absoluere facti curationem. Hîc diuidit in factum, fiens, futurum fieri, explicans singula exemplis membra. Secundo facto inquit deberi curationem, ablatione morbi, futuro præcautionem, ablatione antecedentis causæ, fientis, ceu ex vtroque remedio constantis, prouidentiam omittens.

PRIMVM de Galeni serie disputandum est, tum de diuisione, tandem de methodo curatoria. Ergo inter morbos meritò primum locum obtinuit intemperamentum, eò quòd proprius est similarium partium morbus, quas natura & origine priores organicis esse constat. Cùm verò fienti intemperamento partim præcautione subueniat, partim curatione; non concedens vocari curationem prouidentiam, quæ causę adhibetur morbificæ, recedit à vulgi vsu. Curari enim se tum maximè fatentur, cùm in febribus, vel purgante medicamento, vel vena secta vacuantur. Recedit & à se ipso, qui in methodo *11.Ther.2.* eam operam ideò appellat curationem, quia exercetur in homine decumbente & ęgro; curationis autem verbi vis ea esse videtur, applicatio remedij releuantis ab ægro morbum. Sed nunquàm non habendum ante oculos est, ne de proprietate verborum anxiè disseramus, sed sicut illæ difficultates in vtranque partem trahi possunt, in neutram demonstrari: ita nos modò hac, modò illa significatione, prout res & occasio fert, variè in vsum trahamus. Dum verò factum inquit curari ablatione intemperamẽti, quod morbi causam appellant; difficilis locus à quibusdam in hunc sensum explicatur. Quoniam morbus temperamenti aliud est, consequensque ad intemperamentum, Galenus non appellat hîc illud temperamentum morbum, sed causam morbi. Verùm si est vnus quisque author ex se interpretandus, neque Galenus separat eiusmodi rationis discrimina, vt febrem opinetur esse aliud, quàm calorem immodicum, hydropem verò intemperiem hepatis frigidam; non est verosimile ea hîc obiter seiunxisse, quæ nunquàm ex professo agens separat; quæque separare non modò nil interest medici, sed obest etiam; dum præter intemperamentum quiddam aliud consequens abigendum esse arbitratur. Accedamus itaque magis Leoniceno doctissimè suspicanti librarij imperitia verbum ὀυσίαν, id est, essentiam in αἰτίαν, id est, causam, commutatum fuisse, qua lectione sensus euidens est.

DE diuisione verò res est maioris & operis & laboris, intentoque egens animo. Frequentes enim sunt, celebresque apud medicos subsimiles intemperamenti morbosi, & febris diuisiones, quæ quia subsimiles sunt, multos deludunt, quasi sint vna. In separando enim ea, quæ multa similitudine cohærent, rerum omnium doctrinam versari dicebat Hippocrates. Prima, intemperaturarum quædam æqualis, alia inæqualis est: æqualis hectica, inæquales reliquæ. Secunda, quædam dispositio, vt diaria febris, alia habitus, vt hectica. Tertia, media, vt putrida. Tertia, præsens; alia facta, vt præsens diaria, vel *Libr. De medicat. 1.* Intemperaturæ sectiones.

hectica, alia fiens, vt putrida. Tertia futura, quæcunque nondum actu adest. Variare autem diuisiones dictas, vel exemplis allatis ostenditur. Ratione verò sic. Æquale temperamentum siue probum, siue improbum, occupat partes omnes temperati, ita vt nulla inter eas actio, pugna'ue sequatur. Inæquale verò contrà; vnde fit, vt æquale citra externum adiutorium non vincatur, deficiente scilicet interno agente, sed inæquale; ideò hectica ab interna causa incurabilis, & ferè omnes febres intemperaturę sunt inæquales. Quæ autem sint omnes illæ partes, non satis conuenit inter authores. Galenus explicat proposito exemplo de ligno, quod ita ardet, vt exemptum à foco nulla parte repræsentet lignum, sed totum abeat in prunam, & cineres; vel in lana, quæ eò vsque imbibit turgentem succum, vt nulla parte colorem pristinum seruet. Quidam per æquale temperamentum obtineri credunt omnes partes, tam minimas mixti, quas vocant formales, quàm componentes minima illa, quas dicunt materiales. Sed si verum est in mixto manere elementorum vires, temperamentaque; non potest extendi per partes materiales mixti temperamentum. Mitto, quod paucissima sunt mixta, in quibus vel destillatione, vt vinum, vel lotione, vel tempore, non separentur partes varij temperamenti. Sufficit æquali temperamento partes omnes etiam minimas mixti, sicut vna forma, ita & vno temperamento possideri; quarum altera non agat in alteram, sed omnes mutuò se tueantur. Nam elementales illæ portiones ab vna forma mixti eam varietatem partium, licèt inuisilem exposcente, citra pugnam continentur; non aliter quàm in animatis ad sensum organorum dissensio & pugnantia. Sequens diuisio manifesta est in dispositionem, habitum, & vtriusque medium. In postrema penitùs consideranda est verbi, fientis, apud Galenum multiplicitas, quam qui non intellexerũt, multi fœdè lapsi sunt. Est enim vna fientis morbi, vel intemperamenti species, dum quippiam ita à causa oritur, vt ablata causa confestim cesset, non requirens vllam ad factum prouidentiam: de quo genere & libr. Ther. 8. meminit, dicens: *At quæ in generatione febris est, sola efficientis causæ ablatione cessat*, & libr. priore De locis affectis. Hoc genus fientis morbi aliud esse à præsenti, apertissimè apparet; cùm illud causæ tantùm indicationem prębeat amouendæ; hoc verò & causæ & facti. Aliud est fiens illud, quod ideò dicitur, quia in motu est nondum ad terminum, perfectionem, æqualitatemque perductum: quo significato lib. De different. febrium, & sæpè alibi, putridam & diariam febres, vocat fientes calores, vel intemperamenta; quoniam nondum accessit in illis eò calor, vt æqualitate partes omnes possideret: demum fiens hoc cum inæquali intemperamento conuertitur; factum cum æquali. Distare autem etiam fiens hoc à præsenti ex eo intelligitur, quod hîc diariam vocat factam, quæ illo significato fiens est, non facta. Sensus verò fientis in præsenti est, id quod nec ex toto productum est, nec omninò non ortum, sed cuius aliquod effectum iam apparet, aliquod in posterum expectatur.

6. Epid. sec. 2. 47. — *Li. De inæqual. intemp. 1.* — *1. proch. 33* — *3. Simpl. 15* — Fientis multiplicitas. — *Cap. 1.* — *Cap. 4.* — *1. De differẽtiis feb. 1.* — *2. De præs. puls. 2.*

De methodo verò curatoria à Galeno tradita, ita dubitari potest. Non videtur fiens intemperamentum perpetuò duas illas exigere indicationes, facti & futuri. Si enim nõ datur in homotono & peracmastica, quas nemo fientes esse negat, reditus vllus nouæ accessionis, sed febris ab initio constans, vel par durat ad solutionem vsque, vel minor est, quid est futurum illud, quod timetur, cuique vacuatione causæ prouidetur? Facti verò scopus post vacuationem locum habere non videtur, si verum est distare fientem à facto morbo, quia quod fientis factum est, à causa pendet, non simpliciter factum. Si enim factum fientis ab humore pendet, consequitur, vt à vacuatione sua sponte cesset citra medici operam. Methodus verò curandi facti intemperamenti verti etiam in dubium potest. Constat diarias & hecticas factos morbos oriri nonnunquàm à causa quapiam iræ, aut mœroris, nec sanari manentibus causis illis, sed oportere abiici illas prius, amouerique, vt etiam horum curatio composita, non simpla euadat. Quibus ita satisfaciendum est. In finitione fientis, verbum futurum ex noto dialecticorum principio non infert actum, sed solam potentiam, & aptitudinem. Illi autem synochi cùm sanguinem contineant vitiosum inducturum nouam febrem, si præsens cessasset, dicuntur componi ex facto, & futuro intemperamento. Quod verò de parte facta opponebatur, quasi penderet à causa, inficiandum est; si pendere intelligitur conseruatio rei permanentis ab humore. Quod enim primo De locis ostensum est, morbus nec causam continentem habet,

habet, nec pendet aliunde induratione, conseruationeque sua: si verò actione naturæ sæpè cessat calor, vacuato humore, fit non rarò etiam, vt humoris ipsa purgatio à natura, non à medicamento prodeat: nec tamen proinde ociosè consulitur medico, vt vtrique operi incumbat, vbi natura ociatur, aut impotentior est. Cæterùm factum intemperamentum, quatenus factum est, iunctam causam non habet; ideò non includit compositam intentionem: nil obstat tamen manere agentem causam simul cum facto intemperamento, quo tempore priùs causa auferenda est. Sed id, ceu rarum, in ampla tractatione artis ad Glauconem commonuit Galenus, non in præsenti compendio. *1. ad Glau. 3.*

Curatio verò vnam præcipuam, ac communissimam habet intentionem, ad id quod est dispositioni auferendæ contrarium. Ex hoc siquidem genere sunt causæ illæ omnes, quæ sanitatem efficiunt. Secundùm partem verò ex vnicuique dispositioni contrariis. Calido igitur affectui causa frigida contraria existit, frigido autem calida, eademque in cæteris proportione. Etenim si omne immoderatum est præter naturam, moderatum verò secundùm naturam, necesse est omninò, vt immoderatum ab immoderato contrario ad mediocritatem redigatur. At manifestum est, quod secundùm potentiam, non autem imaginationem, & calefaciens, & refrigerans, & quæcunque alia huiuscemodi oportet assumere. Voco autem secundùm potentiam, quod re ipsa verè tale existit, quale esse dicitur. Secundùm imaginationem autem, quod ex prompto quidem sensu tale esse imaginamur, cùm tamen verè tale non sit. Sed qua sint hæc ratione distinguenda, diximus in libris, in quibus de simplicium medicaminum potestatibus agitur. Ad inuentionem autem salubrium causarum, quæcunque quidem vt ad eam quæ iam facta est, ægritudinem causæ salubres existunt, via illa doctrinæ vtendum, qua id quod imaginamur, ab eo, quod talem habet potestatem, separatur.

In curanda facta intemperie primùm in genere docet, applicanda esse contraria intemperamenta: secundò, ostendit ratione. Morbosum intemperamentum est immoderatum, nec curabitur, nisi ad moderantiam redigatur. Atqui reductio, nisi à contrario, sperari non potest: non curabitur igitur citra contrarij adhibitionem. Tertiò addit, cùm duplex sit contrariè intemperatum, quoddam secundùm sensum, & exteriorem superficiem, quomodò vinum & piper frigent; quædam potentia & virtute; adhibenda esse curationi, non sensu, sed potentia contraria.

VNA propositio huius loci, & ea curatoriarum omnium maxima, perfici curationem omnis facti excessus contrario excessu, primam disquisitionem habet probationis, alteram veritatis. De probatione Galeni, quoniam videtur medicis principium; qualia supra demonstrationem sunt: de veritate, quòd multa contrà opponantur. Et de probatione quidem pronũciatum hoc, Conseruari similibus omnia; deleri verò contrariis, vel primum est artis conclusum, vel certè principium. Et quemadmodum Geometræ postulata sua, indemonstrabilesque finitiones, non per priora aliqua conficiunt, sed inductione aperiunt, manifestantque; ita Hippocrates, Quicunque morbi, inquit, ex vacuatione fiunt, repletio sanat, & ex repletione vacuatio, & aliorum contrarietas: & alibi, Qui morbi ex ærumna fiunt, quiete sanantur; quibus verò quies originem dedit, laborem. Quòd si Galenus hîc per priora assumpta ostendit, physicum agit, non medicũ; quod in libris De elementis, & de tẽperamentis non rarò præstat. Obiectis verò integrum volumen Galenus pollicitus est soluendis, quæ hîc breui explicare operæprecium est. Non habent, inquiunt, morbi omnes contraria; cùm tamen morbi omnes admittant curationem, vbi immodicè non excessere. Reiicit Galenus: quoniã contraria Aristoteli pressiùs dicuntur in sola qualitate, extra quam multi morbi visuntur: cui definitioni verbi si standum est, verbum contrarium in oppositum commutandum est. Sed obtinuit vsus, vt contraria latiùs pateant, ita vt nec Aristoteles ipse angustas illas leges verborum obseruauerit, dum formam priuationi, demum principia naturalium rerum

Curatio nũ contrariis perficiatur. *2. Aph. 22.* *2. De nat. hum. 1.* Solutio primi. *4. Top. 3.* *11. The. 12* *1. Physic. 7.*

Secundi. contraria esse docet. Opponunt & illud. Qui dum valet, calidus est in primo, vbi per alterum caloris gradum ægrotat, morbo laborat calido; qui tamen solis temperatis, non frigidis conualescet. Si enim temperatum medicamentum tantum labitur à sanitate sua ad frigidum, quantum ad calorem morbus ipse, nimirum curare poterit. Sed medicamentum illud, vt toti speciei humanæ temperatum est, ita Petro laboranti non temperatum, sed frigidum.

Tertij. Quidam etiam ita insurgunt; Si accessus frigidi tollit ab homine præexistentem calorem, quoniam incompatibiles sunt: quomodò non magis præsentia caloris prohibebit accessum aduenientis frigoris? Minus est enim se tueri, quàm aduersarium abigere. Cæterùm ita natura comparatum est ob non contemnendos vsus, vt contrariæ qualitates mutuò se à subiecto abigant, sese autem tueri, ne deficiant, accessu contrarij etiam remissioris non possint. Si enim contraria se non abigerent, nunquàm rerum species, manente materia, perirent: si prohiberetur nouæ qualitatis ingressus, nunquàm noua substituerentur; quò ergo in inferiore orbe generatio, corruptioque perennarent, ita institutum proinde à natura est.

Quarti. Dubitant nonnulli, si non cessat naturalis actio vsque ad inductionem similitudinis suæ, non secus quàm animata, anteà quàm suo semine vitam in altero substituant: medicamentum in secundo frigidum non temperabit tantùm, sed infrigidabit, intemperabitque febrientem. Et id quidem verè concluderent, si curante remedio diu, & vltra temperamenti metam medicus vteretur. Nunc verò contrà euenit, eousque perseuerante medico, quousque ad mediocritatem corpus redigat tantùm.

Quinti. Idcircò etiam sequitur actio à medicamento, non superiore, sed pari morbo. Quæ enim agunt superando, & in suam trahentia similitudinem, superent passum necesse est. In actione verò perfectiua & mutua non oportet: ea est, quæ à medicamento in ægrum corpus proficiscitur.

Sexti. Iam permulta sunt, quæ imaginatione similia sanant: sanant autem, quia exhauriunt à corpore causam mali; ita quatenus contraria vacuatio, scilicet repletioni, non qua parte similia sunt, sanant, fluxus alui fluxum, vomitus vomitum, tussim mouens tussim, scamonium tertianam, narcotica verò dolores sanant: non quia tollunt doloris causam, sed sentiendi vim. Tantundem est autem, quod attinet ad doloris leuamen, noxam doloris causam, aut sensum noxij è medio tolli. Quædam sanant, non vacuatione noxij humoris, sed diuersione eius: ita
2.Aph.47. scriptum est ab Hippocrate duorum dolorum, qui non secundùm eundem locum fiunt,
Libr. De vict.priu. 25. vehementior obnigrat alterum; sic labor ex lucta cursu, ex cursu lucta cessat; frictio verò exercitatum recreat. Alia ideò sanant, quia noxiam causam non vacuant, non reuellunt, sed coquunt. Ita multos eorum, qui dormire non poterant, quia citò lectum
6.Epid. sect.4.16. petebant, alios, qui non appetebant, quia immodicè hęsitabant, prudenter curat Galenus, imperatis vigilia & inedia. Sic pinguescunt animalia, dicebat Aristoteles, triduo
Septimi. 8.De hist. 10. inanita. Si quando verò Hippocrates negat refrigeratis calefacientia in timore hæmorrhagiæ, non conuellit perpetuum pronunciatum: sed docet in complexu affectuum
5.Aph.19. non semper incipiendum ab intemperamenti curatione, præsenti vrgentiore hæmorrhagiæ malo, aut etiam imminente.

Quæcunque verò, vt ad eam quæ adhuc fit, & [1] *hac eadem via, atque illa prætereà, ex qua ægritudinum causæ inueniuntur. Esto enim, si ita contigerit* [2] *in humoribus putrescentibus accendi febrim: indicatio in huiusmodi est euacuatio atque alteratio. Hæc quidem, quæ putredinem finiat, manente adhuc substantia: euacuatio verò, quæ totam ex corpore substantiam educat. Sed dicta quidem alterationis species concoctio existit, quam vbi inuenerimus, à quibusdam causis fieri contingat, tunc vtique eorum, quæ hoc pacto salubria sunt, scientiam tenebimus. Euacuationes autem fiunt & per sanguinis emissionem, & clysteris vsum, & per vrinæ vias, atque eam, quæ per cutem fit, transpirationem, ac prætereà per eam, quæ fit ad partes oppositas, attractionem, atque ad alias propinquas deriuationem. Nam & ad hoc idem genus pertinet citare menstrua, atque ora venarum, quæ Græci hæmorrhoidas appellant, aperire, ac per palatum naresque expurgare,*

Quum

Quum igitur & hîc materias inuenerimus, quibus in qualitate, & quantitate & modo vsus adhibitis, euacuatio fit, in ipsa artis parte salubria inuenietur, atque eorum omnium inuentio traditur in eo volumine, quod De arte curatiua inscribitur. Eadem ratione in aliis tribus intemperaturis, si vnum commune præceptum obseruabimus, vt vnamquanque priùs, quæ efficit causam, rescindamus; deinde ita ad illam, quæ ab eadem causa facta est, ægritudinem accedamus, causarum salubrium inuentionem faciemus. Secundùm verò compositas intemperaturas ex simplicibus compositio commonstrabit salubria præcepta, cùm hîc quoque studuerimus pro magnitudine intemperaturæ eidem conueniens inuenire remedium. Veluti si ita contigerit, quod in decem quidem numeris ad caliditatem maiorem, ea quæ naturæ conueniat, decidat corpus, septem verò ad siccitatem maiorem; tunc salubrem causam in huiuscemodi affectibus esse oportebit, decem quidem numeris frigidiorem, septem verò humidiorem.

In fientis curatione primò docet compositam habendam considerationem; & ratione facti separandum esse temperamentum medicamenti potentia tale, ab eo, quod imaginatione tantùm tale est: ratione verò futuri prouidendum esse causæ. Secundò, in putridæ exemplo docet prouidentiam futuri, eò quòd facti prouidentia ex superiore doctrina habetur. Causæ ergo subueniendum esse, inquit, partim vacuatione, partim coctione: definiens vtrumque horum, & explicans, quæ sint & alterantia & vacuantia remedia, quæ causas salubres nuncupamus. Tertiò, eandem methodum in curandis reliquis fientibus intemperamentis tam simplicibus, quàm compositis seruandam esse docet; tantùm oportere seruare ordinem in ea complicatione facti, & futuri componentiũ fiens intemperamentum, vt non priùs ordiamur à facto ad futurum, sed à futuro ad factum.

1. *Hac eadem via*] qua separatur potentia medicamenti ab actu.

2. *In humoribus putrentibus*] Durè dictũ videtur, febrem esse in humore; sed cùm ostensum sit Galenum ferè non separare febrem ab extraneo calore, sitque extraneus calor in putrente humore, potest recipi abusus verbi.

DVO humorum putrentium remedia exactiùs expendenda sunt. Inuenienda etiam & concoctoria, & vacuatoria auxilia. Postremò ordo in applicatione rimandus. Duplicem itaque remediorũ formam putrenti humori conuenire, sufficiente monstrat exemplo Galenus in methodo [*Externa, vbi putrere incipiunt, hanc sanationis legem sequuntur: quidquid ex toto computruit, resecatur, quod non traxit incurabile vitium, alteratione emendatur, ventilatione, motuque.*] Quidni igitur eadem lex in humore intra corpus putrẽte locum habeat? Alio exemplo in Aphorismis ita suadet. Sicut vinitores vinum, quod planè coacuit, ceu inutile effundunt, quod incepit tantùm vitiari, loci & dolij mutatione mansuefaciunt, & attemperant: sic medicum oportet, quod humoris insanabile vitium concepit è corporis vasis haurire, & effundere; quantum verò spem præbet, & castigari patitur, coctione reducat, & in corpore ad alimoniam conseruet. Atque dare duo illa putrentis remedia humoris hac necessitate compellimur. Sed Galeni finitiones calumniam patiuntur. Cùm enim in dolore capitis, & phrenitide humorem ad crura retrahimus frictione, ligaturis, cucurbitis, causæ subuenimus; non coctione: vacuatione igitur. Siquidem non sunt posita plura duobus causarum remedia. Quin Galenus ipse paulò pòst, eas diuersionum species vacuationibus annumerat. Cùm ergo talia sint vacuationes, nec tamen educant à corpore humorem, non conuenit vacuationis finitio. Coctionis verò finitio ita conuelli potest. Si coctio dicente Aristotele perfectio est, non est motus, via, & alteratio, sed magis terminus ipse, finisque alterationis. Prætereà, quomodò cessare faciet coctio putredinem, cui contraria non est. Intelligitur non opponi illa contrariè, partim ex natura sua, essentiaque, putrefactio mixti generationi opponitur, coctio cruditati: partim ex causis. Coctionis causa est, robur innati caloris, siue adsit, siue absit extraneus, putredinis verò robur extranei cum innati debilitate. Sed non euertunt obiecta Galeni sentẽtiam. Definit enim non omnem vacuationem, sed eam, quæ in proposita febre adhibetur.

11.Ther.8. Coctionis finitio.

2.Aph.17.

4.Methe.3

Solutio primi.

adhibetur. Cumque febris morbus totius sit, vacuatio febri accõmodanda ex toto corpore humorem abigat, necesse est. Quod si vexat partem morbus, est suus vacuationis modus ab affecta parte aliò humorem traducere, licèt extra corpus minimè trahatur.

Secundi. De coctione autem, sit'ne magis motus ipse, an terminus, non satis constat. Illud constat controuersiam esse de nominis proprietate, in qua apertè Galenus motum esse putat. Aristoteles ipse, licèt viri docti nonnulli secùs interpretentur, eò magis etiam inclinare videtur. Nam & ipse subdit finitioni, terminum coctionis in quibusdam esse naturam, id est, substantialem formam, vt in alimento, in quibusdam vtilitatem quandam, vt in pure purgatio, & fructibus maturis esus. Quòd si separat terminum coctionis à coctione, coctionis verbo motum ipsum, non motus finem significauit; motum autem ipsum duplici nomine perfectionem appellare potuit, siue à perfectione finis. Nam motus omnis à fine solet appellationem sumere. Ita enim à B. Thoma explicatur perfectio, id est, transmutatio ducens ad esse perfectum: siue à perfectione caloris, quem, quę coquuntur, omnia etiam ipso coctionis motu recipiunt; qui quò est frigore præstantior, eò reddit id, quod coquitur, toto ipso coctionis tempore perfectius. Est autem magnum argumentum coctionem motum ipsum designare, quòd verbalia in, io, omnia motum

Tertij. important, non mutatum esse; ambulatio, locutio, meditatio, oratio. Quod verò aduersus finitionis differentiam opponebatur; licèt detur non esse contraria putredinem & coctionem, habent inter se pugnantiam quandam, quam curantibus remediis adesse oportere, sufficereque monstratum paulò antè est. Agnoscitur pugnantia ex eo, quod coctio roborat calorem innatum, cuius robur putrefactionis causam tollit. Est enim innatus calor temperatus, atque ita excessum tollit extranei. Est & robustus, & cessat causa altera putredinis, nempè debilitas innati caloris. Sed certius est putredinem, quam in humore intelligimus non iam putrefacto, sed putrescente, non esse corruptionem mixti & mutationem, sed motum, & viam quandam ad corruptionem. Nequedum enim humor in vasis putrens formam suam amisit, aut mutauit. Opponuntur autem duo illi motus aduersantes, coctio quidem via ad mixti generationē, putredo verò similiter via ad mixti corruptionem & interitum.

SEQVITVR, vt duæ auxiliorum materiæ, quæ ostensæ sunt, sanare putrētes succos particulatim, primùm coquentia; secundò vacuantia, explicentur. Alterationem omnem semiputridos succos temperantem, reducentemque Galeno hìc coctionem vocari

Cap. 8. placet. Libro verò methodi vndecimo mediocribus motibus, & libera perspiratione

Cap. 13. emendat. Paulò verò pòst vberiùs & exactiùs idem argumentum tractans recenset refrigerationem, ventilationem, concoctionem. Qui loci inter se pugnantes ita conciliari possunt: vt & præsens, ceu compendiosus, & prior ille methodi, ceu doctrinæ initium, partes quasdam auxiliorum, non differentias omnes proponant; postremus ille absolutam, integramque omnium partium cognitionem edoceat. Nam motus, & perspiratus ventilationis nomine continentur: ita sanantia semimalos succos tria sunt vniuersa, refrigerantia, ventilantia, coquentia; quæ singula, qua vi operentur, demonstrandum est. Cùm enim constet putrefactio robore extranei caloris, infirmitate verò innati; refrigeratio excessum caloris retūdit, & cohibet: ventilatio innatum promouet, & confirmat.

De constit. artis 14. De coquentibus maior difficultas est, eò vel maximè, quoniam coctio ad medicum pertinere nō videtur, vt quæ singulatim à solo proficiscatur innato calore, nō à medicamento, aut artificio externo quopiam: quod vltra Galenum finitio ipsa monstrat, qua explicatur perfectio humidi ab innato calore: non ergo ab externo medicamento. Quidam magis argutè, quàm verè, ita distinguunt concoquentia: vt quoniam, quæ coquuntur, ab externo calore tracto humido secundùm extimam superficiem humescunt; intrò verò deficiente calore cum humiditate refrigerantur, siccanturque: duplicia cōstituantur coquentia putredinem abigentia, alia frigida sicca extimam intemperaturam euertentia, vt acetum, vt arida omnia: alia calida humida internam emendantia, vt quies, vt fomenta. Inter quæ duo, quoniam maior ratio sit habēda interni, quàm externi excessus,

1. Epid. sect. 2. 44. 4. acut. 44. & 48. frequentiùs Galeno coquentia pronunciantur calida humida. Hęc illi suam, non authorum, mentem interpretantes. Nam apud Galenum & Auicenam concoquens sola natura est, cuius est alimentum in membra commutare; instrumentum innatus calor. Per

quendam

quendam autem consensum, & communitatem nonnulla medicamenta etiam conco- *Auic. l. 4. tract. 2. 8.*
quere dicuntur, quotquot leni quodam calore cum humiditate iuncto coquentem natiuum calorem fouent, roborant, & augent, quantitate, non qualitate. Numerantur Galeno, fomenta, operimenta, balnea, quies, modica exercitia, vinum, cataplasmata, moderata cibatio. Quemadmodum enim fructuum maturatio, & abscessuum primariò ab interno calore proficiscitur; à simili tamen cælesti, aut externo non parum promoueri, & experimenta, & Aristoteles edocent: ita humorum vitiosorum, aut crudorũ coctio, dictorum accumulatione, accessuque velocior fit, & fœlicior: quo nomine, ceu augẽtia agentis potentiam coquentis, & ipsa coquere dicuntur. Legitur etiam nonnunquàm apud probatos authores, aliud magis è longinquo coquentis significatum: quo scribit Auicena psyllium bilem erysipelatis concoquere; & Galenus febrem quartanam melancholiam concoquere, & cùm medicamentũ tollit ab humore coquendo noxas, impedimentaque inducendæ coctioni: vt non sint damnandi, qui violaceo syrupo bilem coquere intentant, oxymellite melancholiam, quoniam talia expungunt immoderantias humorum naturæ repugnantes. Demum, quæcunque vel agens fouent, vel materiam coctioni parant, quia coctioni auxiliantur, coquẽtia nuncupari placuit. Quęcunque verò frigore & siccitate humidum calorem putredinis authorem extinguũt, non coquentia bonis authoribus, sed putredinẽ arcentia nominantur: sicuti, quæcunque purgandis ad purgationẽ corporibus potantur, non coquere, sed præparare purgationi: quo itaque ingenio humori in febribus semiputrenti subueniendum sit, dictum est. Quod verò planè putruit, vacuari præcipit. Illud mirum est, cur discurrẽs per omnium vacuationum differentias & vniuersales, & particulares, intactam omisit frequentem, celebrem, multique vsus purgationem. In quo liberum est coniectanti æstimare, scriptam esse à Galeno, omissam posteà librarij vitio. Si tamen, quod semper faciendum est, compendium huius operis ex libris magnæ compositionis commentamur; multò vero similius est, non placuisse Galeno frequentes nostræ ætatis in febriẽtibus purgationes. Nam in methodo, cùm polliceretur tradere integram, & particularem febrium omnium curationem, cùm ad minima omnia & indiuidua descendat: de purgatione neque semel meminit. Et cùm præmisisset vacuatione circuncidendũ esse, quidquid humoris ex toto computruerit; subdit eligenda fore vacuantia, quæ sine calore educant, & nominatim recenset, mulsam, ptisanam, clysterem. Libro verò ad Glauconem, etiam in continuarũ curatione purgantiũ non meminit. In intermittentibus, cum timore & leuitate, concedit. Nam in tertianariis præstare ait attemperare medicamentis alterantibus, quàm quomodolibet vacuare. Et in pituitosa intermittente per interualla leuia tantùm purgatoria admittit. Sed in Aphor. & in victu acut. non dissimiliter. In Aphorismis enim etiam Hippocrates non concedit, acutè ægrotantes purgari, nisi conueniant turgentia humoris, corpus in morbi initio non imparatũ purgationi, & æstimata vtilitas maior ex vacuatione, quàm ex calore noxa. Rarissimũ autẽ est coire dicta tria. Iam in victu acutorũ Galenus Hippocratis sententiam, ceu licentiosam, moderatur & coërcet, consulẽs in acutis contentos nos esse debere phlebotomiis, purgationibus parcẽtes. Reliquos scriptores si consideramus, mutuùm dissentiũt, prout cuique experimẽto bene, male'ue cessit. Quidam in totũ prohibẽtes, alij, quod nostra ætas & regio cum Arabibus ferè obseruat, temerè febricitantes non minùs quàm si febre vacarẽt, pharmacis exagitantes. Medius, iustusque, vt in cæteris propè omnibus, quæ ad artẽ spectant, processit Trallianus, in hunc fermè modũ decernens. In pari cacochymia, leuiùs, cautiusque in febre intermittente, quàm in morbo non febrili purgandum est, propter calidissimorum viscerum cordis & hepatis feruorem; propter calorem ex motu contractũ humorũ; propter deleteriam qualitatem, qua principalia mẽbra expurgatoriis inficiũtur. Si febris cõtinua est, adhuc cautiùs, leuiusque. Si vltra continuitatẽ etiam momentaneã magnitudinẽ habet, verenda omninò purgatio est. Nam licèt Tralliano, Galeno, horũque similibus rarò admodùm initio acuti, præcalidique morbi sanauerit purgatio, qui tres illas coëuntes conditiones potuerũt sine vllo errore, & trepidatione perspicere: tamen eisdem authoribus, vulgaribus, & mediocribus medicis præstet abstinere, propter ingens, quod annectitur, periculũ. Expectandũ magis est febris languescẽte humorũ ebullitione, digestaque parte

Marginal notes: *Coquentis significata.* — *4. Meth. 3.* — *Secũda 4. 2* — *5. Aph. 70.* — *1. Ther. 8.* — *Purgatio an febrienti commoda.* — *1. Aph. 23.* — *2. acut. 10.* — *Lib. 12. 3.*

tenuiore

tenuiore decremẽtum; in quo cum maiore vſu, minore damno peragatur. Hæc Trallianus: quibus tantò nos magis lege quadam aſtringi neceſſe eſt, quantò abũdamus lenientibus, mitibusq́ue deiectoriis caſſia, manna, tamarindis, Alexandrinarũ ſucco roſarum, rhabarbaro; minùs validis illis deiectoriis, ſed incolumiter inanientibus corpus.

Ordo curãdi fiens intemperamẽtum. 7.Ther.11. RELIQVVM eſt, quod in diſputationem trahatur, de ordine curationis in fiente intemperamento Galeni præceptum, à cauſa ordiri; tum ad factum accedere. Multò enim videtur exactius præſcriptum in methodo, ſæpe cum humore ipſo, ſæpiùs paulò pòſt ceſſare factum: vt ſuperflua facti prouidentia iudicari queat. Addit ipſum, quod relinquitur, non ſemper pure contraria alteratione abigi; manere enim non raro portionem ſucci membro immerſam, quam niſi digerentibus medicamentis diſſipauerit medicus, fruſtrà admoueat alterantia. Quidam verò aduerſus Galenum obtrudunt, obſtructionem ab humore, quam eſſe fientem morbum, tanquàm confeſſum, ſumunt, & conſequens ad habere cauſam: obſtructio autem cauſam habet, ablato obſtruente humore nullam relinqui, nec ad factum conuerſionem. Conuellitur igitur etiam hac parte authoris dignitas. Addunt non ſemper eſſe à cauſæ curatione ordiendum, proponentes in medium vulnus ventris cum procidentia inteſtini: incipienda enim curatio à repoſitione eſt, vulneris effectu. Poſtremò, qui tandem ſunt, aut quales numeri decem caloris, qui vniuerſi quatuor numerati ſunt. Nec tollit quęſtionem diuiſio gradus cuiuſque in claſſes tres, quas vocant metas. Ita enim recepta numerorum ſignificatione pro gradus meta, nullum eſt medicamentum, ſi Meſuæ credatur, ſeptem numeris humidum, quia nec excedit humiditas gradum ſecundum; cùm tamen Galenus præcipiat curare frigidis, vt decem; humidis verò numero ſeptenario. Soluenda verò nobis ſunt, intelligentibus non oportere (quod præueniens author in proœmio admonuit) in compendio ſperare elaboratam partibus omnibus doctrinam; ſed hinc rerum capita, ex magna compoſitione doctrinæ determinationes petendas eſſe: quales illæ ſunt, quæ ex methodo citabantur, de abolitione facti ſpontanea, & de duplici remanentis facti ſpecie. Minùs mouet, quod de obſtructione circunferunt. Primùm enim, quandiu fit obſtructio, defluente ad meatum humore, morbus eſt fiens. Quàm primùm autem fluere deſtitit, relinquiturq́ue medius humor diſtributionem impediens, & commeatum, factus morbus eſt. Quominùs mirum eſt, ſi ablato eo humore nullum relinquitur ad factum negotium. Eſt enim duplex ea prouidentia fientis propria, non facti. Deinde quod humorem, vel lapidem obſtruentem cauſam vocant, non morbum, oſtenſum eſt; dum de differentiis morborum ageretur, vſum eſſe nominis à Galeno alienum: apud quem id, quod ſine re vlla media functioni officit, morbus eſt. Iam dum vulneratum ventrem cum prociduis inteſtinis nobis obtrudunt, alienas, & è longè petitas ſententias huc traducunt. In coniunctis enim affectibus docuit Galenus obſeruandam eſſe curandi legem, vt præcedat ſanatio eius, quod cauſa eſt, vel magis vrget, vel ſine quo alterum curari non poteſt. Et ſiquidem tres illæ indicationes in vnum affectum coëunt, acta res eſt. Si ſeparantur affectibus, ita vt vnus cauſæ rationem habeat, alter ſine quo non, vel vrgentioris: præpollet dignitate indicatio vrgentioris, vel ſine quo non, cauſæ indicationem. Ex quo fit, vt in dicto vulnere à repoſitione inteſtini aggredienda curatio ſit. Sed quid hæc ad intemperamentum fiens, de quo ſolo ſermo propoſitus eſt, in quo humor noxius habet cauſæ locum, & eius, ſine quo facta intemperies curari non poteſt. Poteſt etiam addi, vrgentioris; quoniam à manente putrido humore in corpore contagio timetur, non à facto intemperamento. Nam obiectio illa de numeris minor eſt, quàm vt nos remorari aut debeat, aut poſſit. Per numeros enim tres illas gradus partitiones intelligere nil cogit, ſed cùm ſit gradus omnis in ſemper partibilia partibilis, per numeros, quaſcunque collibitum fuerit, portiones ſignificauit. Adde, quod etiamſi metæ intelligantur exempla, ſatis eſt, ſi aperiant rem; non neceſſe eſt, vt vera etiam ſint. Poſtremò, licèt demus humiditatem frigori iunctam, gradum ſecundum non excedere, poteſt ad Galeni præſcriptum componi medicamentum, ex frigido in gradu quarto, & alio quodam humido in tertio. Si enim datur humiditas perimens, planè dabitur etiam tertij gradus. Sed proſequamur ſequentia.

Margin notes: 5.Simpl. vlt. (beside "caloris, qui vniuerſi…"); Cap. De pſyllio. (beside "dum, quia nec excedit…"); Solutio primi. (beside "ſunt, intelligentibus…"); Secundi. (beside "ſpecie. Minùs mouet…"); Cap.6. (beside "dum de differentiis…"); Tertij. (beside "quem id, quod ſine re…"); 3.Ther.9. (beside "huc traducunt…"); Quarti. (beside "timetur, non à facto…").

Si

Si igitur ipsi particulæ patienti admoueatur tale remedium, tanto erit frigidius, atque humidius, quantum exigit partis affectæ indicatio. Quòd si particula affecta in penitioribus locis sita sit, machinari oportet insuper tale inuenire salubre remedium, cuius vis nequaquàm anteà in itinere soluatur. Si itaque calidius esse oportuerit eo, quod est moderatum, non solùm tantam habeat caliditatem, quantam exigit morbus; sed vltra eandem mensuram tantum adiiciatur, quantum ex situ, vt pertingere possit ad locum patientem, necessarium sit. Si verò frigidius, non simpliciter tantùm frigiditatem oportet augere, sed & materia quoque priùs est animaduertenda. Si enim crassa sit, non admodum poterit ad profunda penetrare. At potiùs contrarium præstabit effectum spissando superficiem, atque densando. At si tenuioribus partibus constet, poterit sanè plurimùm subire profundum. Idem in humectantibus, atque exiccantibus accidit, in quibus crassitudo, atque subtilitas partium substantiæ est inspicienda. A situ quidem loci, vt nuper diximus, inuenit indicatio salubre remedium. A formatione autem, & situ simul, quando effluxus sensibiles, atque ad alium locum foraminibus patentes habuerint, aut his omninò caruerint. Quos enim effluxus ad principales deferri partes cognouerimus, auertemus, atque ad illas impellemus, quæ nullum habent principatum. Illud verò manifestum, quòd earum, quæ intemperaturam efficiunt, causarum curatio fit per euacuationem. Nam ipsæ intemperaturæ sola alteratione sanantur.

Redit complere facti curationem, quam per omnes indicationes non absoluerat; sed anteà contentus vna indicatione temperamenti morbosi exigentis contrarium, adiicit duas alias. De prima, habet à situ loci curandi sumi etiam oportere curatoriam indicationem. Nam si superficiarius est, medicamentum æquatè contrarium medetur. Sin penitiùs iacet, augenda est medicamenti vis, quantum æstimatur, in interuallo exoluenda. Augetur autem vis calefacientis medicamenti intensione maiore: reliquorum, infrigidantis, humectantis, siccantis non sola intensione, sed & innata conditione substantiæ in medicamento tenuium, non crassarum partium, vt accedat ad affectum locū vis admota. Altera illa indicatio à figura membri petitur: ex qua intelligitur, quò membri materia abducenda, vacuanda, aut reuellenda sit, quò non sit. Sed ex his duabus, vt prior facti temperamenti propria est, ita posterior fientis, & causam habentis.

In qua sententia, quod in toto præstat opere, ita iungit curatorias indicationes facti, vt conetur nullam omittere ex momentaneis. In methodo enim tres alias non omisit, *7.Ther.13.* à temperie membri sana, vnde remedij quantitas elicienda est; à loci dignitate, ne imprudentes, aceruata aliqua vacuatione, facultatem principem offendamus cum incommodo non membri tantùm, sed & totius; à loci sensu, ne irritemus mordentibus, validis'ue remediis partes sensus acrimonia pollentes. Sed indicationes hæ suo loco agitabuntur. Quæ verò instat à membri situ, in dubium multis reuocari potest: partim, **Indicatio à situ.** quoniam authore vel Galeno ipso, in affectibus neruorum frigidis sanandis euforbium *2. Medic.* & fibrium testes nunquàm non recipiendi sunt; eò quòd inter calida medicamenta *local.1.* summa valent partium tenuitate, pertingente ad profundas neruorum sedes; tanto- *11.Simpl.* perè curat etiam in calidis auxiliis profundarum affectionum, tenuitatem: partim, *11.* quia in calidis medicamentis, quantum mutet facultatem, operationemque substan- *Infrà 92.* tiæ modus, non sola intensio, monstrat illa Galeni oratio, qua docet amara omnia, quia *5.Simp.11.* calorem habent in crassa substantia extra imposita obstruere, intrò assumpta reserare; cùm calor partium tenuium & extrà, & intrò aperiat. Illud verò etiam non sine causa obtrudent; cùm damnum illud in frigido affectu ex situ penitiore profectum, possit reparari maiore admoti calidi vehementia, in qua periculum est, ne intermediæ partes offendantur: possit & compensari quæsita certa, tenuique medicamenti materia sine periculo; cur præfert periculosam incolumi compensationem? Nec non & illud addubitat

addubitat Thadæus, cur non in via etiam medicamentum vehementiam & robur com parabit nonnunquàm, non ſemper amittet? Si enim frigidis renibus medicamentum modicè calidum ingerendum conſulitur homini, cuius hepar immodicè caleat, ex eo tranſitu & iecoris commercio calidius, quàm fuerat aſſumptum, euadat neceſſe eſt. No

Solutio primi.

ſtræ verò partes ſunt, eiuſmodi obices ad apertiorem rei veritatem demoliri. In omnibus quatuor intemperamentis profundis ſummoperè confert admoti remedij tenuitas. Vnde illa prodierunt miracula in diuturnis, quæ profunda eſſe ſolent, malis deſtillatorũ, aquæ ardentis, quintæ eſſentiæ, auri potabilis. Chymica enim arte ſumma comparatur mixtis tenuitas. Ea dupliciter penitioribus malis facit: & quia accedit ad imum, radiceſque mali, & quia cum toto affecto loco conuerſatur, & miſcetur ita, vt facilè alteret & euincat. Nec commune hoc ignorans Galenus de ſolis frigidis curatoriis admonuit; ſed ſignificans in frigido medicamento, niſi prouideatur ſubſtantiæ tenuitas, noxam expectandam pro commoditate eſſe. Dum enim ab intenſo frigore, craſſoque intercedens pars tota denſatur, cohibitus in imo calor vnitur & ebullit Indicio ſunt perniones infantum: cùm in reliquis tribus qualitatibus craſſities medicaméti minuat vtilitatem reme-

Secundi.

dij, non etiam morbum augeat. Quod verò proximè citabatur mutare vim ſuam calorificam etiam paria, mutata ſubſtantiæ conditione, vt de quibuſdam aliis calidorum operibus, verum eſt; ita in calefactione ipſa parum poteſt. Hîc autem non quærimus ex

Tertij.

calidis rarefactionem, aut deobſtructionem, ſed puram excalfactionem. Vehemens autem medicamentum in quemuis exceſſum periculoſè adhiberi temperatis partibus certum eſt: ſed quid requirat curatio, quæritur; non ſi cum aliquo periculo adhibetur. Et quemadmodum intemperamenta ſuperficiaria æquata contraria poſtulant, quæ tamen imminentis periculi gratia raró imponuntur, præferturque remiſſius, quod quantitate, frequentiaque debilitatem ſuam cõpenſet: non ſecùs in penitioribus per langui-

Quarti.

diora, frequẽtiora tamen, tutiùs medicamur. Poſtremus rariſſimus caſus eſt, vt in via vis medicamenti augeatur. Inter media enim, vtpotè ſana, moderatiora ſunt, & affecto loco, & curante remedio. Quæ autem qualitates immoderatę ſunt, à mediis moderatis, & ſanis ad moderantiam, non ad exceſſum trahuntur. Quare de curatione facti, fientiſque intemperamenti, ita in compendio agere Galeno viſum eſt. Nam de futuro ideò tacuit, quoniam alio loco, & commodiore de eo tractatũ eſt. Futurum ſiquidem intemperamentũ vel inſano eſt, aut optimè; aut lapſo, de quo præceſſit diſputatio, vel in neutro, de quo ad calcem libri futura eſt.

SECTIO QVARTA.

CAP. NONAGESIMVM.

Continuitatis autem ſolutionis curatio intentionem quidem habet vnionem, quæ in partibus quidem inſtrumentariis impoſſibilis eſt: in ſimilaribus verò non ſemper poſſibilis. At quandoque, ſicuti in carnoſis, ſanitas conglutinatione perficitur; nil verò differt, neque ſi coalitum appellaueris. Ipſam verò antecedit, quãdo vulnus maius extiterit, partium applicatio diſtantium, quæ ex formationis genere exiſtit. Vt autem hæc ipſa firma, ac ſtabilis fiat, & alligatio cogens in vnum, quæ diſtant, & fibulæ, & ſuturæ vtiles ſunt. Coaleſcere autem facit ea, quæ inuicem diſtant, ac priſtinam reducit vnitatem ipſa natura. Noſtrum verò opus eſt, vt diximus, applicare extrema diſtantium partium, atque ita vt in vnum coacta ſunt, conſeruare: & tertio loco, ne quid labris vlceris intercidat, cauere: & quarto ipſam partis ſubſtantiam conſeruare ſalubrem. Sed quo pacto primum & ſecundum impleamus officium, dictũ eſt. Tertium verò in cogendo in vnum partes diſtantes exequemur, ſi nihil extrinſecùs incidere permittamus. Quoniam ſæpiùs vſu venit, vt pilus, aut oleum, aut aliqua alia humiditas interueniens earum, quæ copulandæ ſunt, partium vnitatem impediat. In eo autem, quod

quod sequitur, tempore per suffluxiones tertia intentio retinetur. Ipsam verò suffluxionem ex eiusdem & contrarij loci diuisione, & figura opportuna comparandũ. Partis autem substantiam salubrem cum mediocriter exiccantibus cõseruabimus. Hæc quidem est solutæ continuitatis curatio, cùm ipsa sola seorsum in carnosa parte consiterit. Quòd si alicui alteri morbo coniungatur, plures sunt indicationum intentiones, quas in compositorum, vel complicatorum, siue, vt cuique appellare libuerit, doctrina deinceps trademus. In præsenti autem sermone ad reliquas vnitatis solutiones accedẽdum.

Morborum solutionis curationes ita disponit author, vt priùs de simplici solutione in carne, molli scilicet membro agat. Inde de solutione pariter simplici in durissimo, quale os est, cap. 91. Tertiò, in mediocri, vt nerui & vasa, cap. 92. Quartò, quoniam rarũ est, vt non iungatur solutio alteri affectui, compositam tractat §. In compositis igitur. De carnosa primùm, quod in omni morbo faciendum est, præsagit, docens solutionem organi non admittere curationem; similaris autem spermatici similiter esse insanabilem: sanguinei membri sanabilem. Secundò, quatuor exequitur auxilia vnitionis in carnosa solutione: applicationem extremarum orarum: conseruationem eius applicatione, siue deligatura, siue fibulis, siue suturis: cautionem item, ne medium quid intercidat, vnionem prohibens: postremùm, exiccationem vulneris modicam conglutinationi parantem. Tertiò, his administrationibus naturam inquit vnituram vulnus sperandum esse, non medicum, neque medicamenta. Si verò, quod frequens est, iungatur inflammationi, vel intemperamento, vel cuipiam alteri affectui, inter compositas solutiones numeranda infrà est.

TRACTATIONIS ordo primùm, tum quatuor illa auxilia explicanda latiùs sunt. Et ordo quidem exigit, vt sicut similaria membra antecedunt organa; ita morbi intemperamenti organicos. Sicut enim similaris forma & ratio, temperamentum est; ita organi cõpositio: media intercedit solutio, quoniam similaribus pariter, & organicis communis affectio est. Illud latere non oportet, non esse, quod quispiam facilè suspicari posset, totam hanc de solutione disputationem à physico medico ad chirurgum relegandum: Imò verò inter internos morbos, quorum est vniuersum genus physicum, nulli magis fatigant, maiorem'ue eruditionem medici requirunt, quàm ij, quos interna, aut hulcus, aut inflammatio creat: ita necessaria est agnitio, veraque methodus curatoria horum affectuum medico. Ex eo enim genere sunt phrenitis, pleuritis, phtisis, suppuratio, puris mictus, plurimique alij. Nec dubium est, quin possit externas has affectiones medicari eum, qui ad occultas, difficilioresque sufficiens est. Sed quoniam minus est in externis sapientiæ, magis operæ, manuumque, delegatum est à medicis id muneris chirurgis: vt neminem debeat pœnitere operæ, studiique huic sectioni impensi. Præsagiũ verò, quod præmittit, habet, insanabilem esse organi solutionem; partis verò similaris aliquando tantùm sanabilem. Quid autem per organi solutionem intellexerit, haud constat. Multis placet esse organi à corpore separationem. Nam quæ sectio partes aliquot organi diuellit, non soluit organum, quà organum est, sed partes aliquot organi. Manifestum est autem instrumentum à corpore diuisum vniri non posse; confestim siquidem perit priuatum principiorum vitæ communione. Alij interpretantur ex Galeno, ipso libro De artis constitutione, solutionem organo tribui, cùm vincula partes in organi vnitatẽ deuincientia tota soluuntur. Ea enim solutio organi est, sicut si vel illa ex parte, vel similaria alia vtcunque soluuntur, affectio similari tribuenda est, non organo, nisi per accidens; sed prior expositio apertior est, & verior.

[Margin: Hulcera physico attinere.]

[Margin: Solutio organi quid.]

[Margin: Cap. 6.]

DE carne verò dubitant; nam ex quatuor differentiis sola glandosa spermaticis non atteritur. Simplex enim fibras seminales continet: confusa & fibras & membranas: sicut lacertosa ligamenta & neruos, quorum gratia vniri non possit. At carnis nomine, veteres hi rubrum, illud molle ex sanguine citra medium genitum significant; ea pars soluta coalescit, non tamen proinde, quæ carni vel coniuncta, vel inspersa sunt fibræ, ligamenta, membranæ. Accedens verò ad curationem Galenus admonet, non esse artis munus coalitum, quem quærimus, sed naturæ. Quod enim libro De naturalibus facultati-

[Margin: Dubitatio.]

[Margin: Solutio.]

[Margin: Lib. 2. 3.]

bus edocuit: ſicut ſenſus animalium ſolam ſuperficiem rerũ attingit, nil internũ agnoſcens; ita ars omnis ſummum hoc, & ſuperficiem efformat & mutat, non rei ſubſtantiam & internas partes: quare non pertingit ars ad ſpecies rerum mutandas, aut ſubſtantias; aut veram mixtionem, nutritionem, formationem: neque itaque ad vnionem, quæ nutritionis ope & interceſſu conſiſtit. Supereſt itaque erga vnionem arti miniſterium, & præparatio agẽti naturæ. Eam præparationem quadruplicem eſſe author oſtendit: primam coniunctionem diſſidentium in vulnere orarum. Secedunt enim mutuò præ innata grauitate ad varia latera, non ampliùs vnitate membranæ, & partiũ ſuarum cohibitæ, retentæque; multò autem magis, vt ſecedant mutuò, fibræ ligamentorum faciunt: quæ dum ex natura ad ſuas contrahuntur origines, medius locus vt vacet, neceſſe eſt; & quia, niſi vna alitione, verè coire ſciſſæ partes non poſſunt, coniungi ambo, ſimulque eſſe oportet. Alterum eſt in conſeruanda coniunctione facta medici auxilium, in parua diſtantia ſola digitorum ope, in maiore adhibitis etiam fibulis, quarum in cincturis vſus frequens eſt, in multò maiore ſutura.

Dubitatio. IN TERTIO verò auxilio cautionis ab incidentibus multiplex oritur ambiguitas. Primùm, comprehenſa videtur in prima præſens intentio. Si enim applicantur mutuò diuiſa latera, ſimulque conſtituuntur, nil medium relinquatur neceſſe eſt; vt qui

Solutio. primæ ſatisfecerit, huic tertiæ ſatisfeciſſe videatur. Sed illud animaduertiſſe oportet; primam illam intentionem ſolam coniunctionem diſtantium laterum expreſſiſſe, tertiam medici expurgationem, puritatemque. Præſtat autem duo illa ſeparare, quoniam in hoc loco cauſarũ curantiũ numerus inueſtigatur, diſtãtque plurimùm duæ illę curantes cauſæ, laterũ per manus coniunctio, & intercedẽtis puris per ſuffluxionẽ expurgatio.

Dubitatio. CVR verò ad vulneratum locum tam multa confluant, ad ſanas & integras nil; multæ cauſæ ſunt. Nam locus ipſe vulneris depreſſus eſt, ſi lateribus conferatur. Humores igitur vtrinque innata grauitate delabantur oportet, & ex circunſtantibus grauia omnia. Infirmatur prætereà contentrix partis facultas, tum quia multæ fibræ in retentione contrahendæ ſectæ ſunt, tum quia à continentis commercio temperies euertitur membri: cumque contineri humida vtrinque non poſſint, ad locum diffluunt mediũ. Sed & concoctio, quæ ſolutionis vitio oblæſa eſt, cùm alimentũ aſſimilare nõ poſſit, excremẽti copiam adauget. Poſtremò, ad debilem ex ſolutione locũ, frequẽter etiam dolentem, cõfluxio fit ab vniuerſo corpore. His de cauſis tam multis excremẽtis hulceratæ partes ſcatẽt. Ipſum verò, quod interponitur, duplici nomine vnionẽ prohibet; & quia caro, niſi carni, vniri nequit; & quia, dum in loco calido humido alienum continetur, quod Hippo-

6.Apho.20 crates docuit, ſuppuretur neceſſe eſt; pus tantùm abeſt, vt toleret vnionem, vt erodendo hulcus amplificet.

Dubitatio. CVR ergo lauantur vino vulnera, imponunturque vulnerariæ herbæ plurimæ ſolutis partibus? Scilicet qualitas horum, facultasque ſine materia quæritur, moles ipſa excluditur. Lotum enim vulnus ad viuum ſiccatur, ne vini humiditas maneat, ſed calor cum ariditate. Puri verò expurgando membri figura prona ſufficit, ſi rectum vulnus eſt, & os amplum: ſi verò anguſtum, amplificandum eſt, vt ſufficiat: quòd ſi pus aliò tendit

1.Apho.21 ad ima delatum, paretur alterum in imo foramen; ſi aduerſum petit, in oppoſito: demũ, quò natura tendit, eò ducere, iuxta ſenis conſilium.

Dubitatio. SED quomodò propoſiti immemor Galenus, dum ſimplex vulnus tractat, purulenti adiutoria interponit? Ductus videlicet orationis conſequentia, & affinitate, ne ſepararet illa, quæ valdè cohærent; ſuntque, cautio, ne incidat in vulnus quidquam, & expurgatio iam defluxi, quorũ vnum opus eſt. Et de tertia quidem intentione ſatis dictum: nunc quarta agitanda eſt. Conſeruanda, inquit, eſt partis temperatura laborantis, adhibitis

Cap. 3. modicè ſiccantibus. Huius doctrinæ monſtrata cauſa tertio methodi eſt. In coctione tertia, qua ſanguis abit in mẽbra, ſuccreſcit excrementũ duplex; alterũ tenue, quod in ſudorẽ & halitus abit; alterũ craſſum, quod in ſordes & pilos; quæ quoniã ſanguinis verſioni in alimentũ impedimẽto ſunt, dũ per impoſita ſiccantia abſumũtur, paratur materia futuro alimento; & quod ſolùm poteſt ars, ita miniſtrat vnituræ per alitionem naturæ. Hæc Galenus. Nec malè tamen addunt alij, facere exiccantia cõſolidandis vulneribus, quatenus humiditatẽ neceſſariò à cõuicinis ad vulnus defluxuram diſſipant, ne coalitum impediat;

impediat; prohibentque putrescere, cui malo humiditas omnis in vulnere contenta patet. Dum itaque siccantia in vulnere materiam parant nutritioni, vnionique, tueri dicuntur naturam, à qua vnio expectatur, & conseruare partis substantiam: obseruandumque est in omni simplici vulnere, de quo præsens sermo institutus est. Nam vbi iungitur contusa caro, quia sanæ vniri non potest, & sanguis omnis vasa confertim exiẽs suppuretur necesse est; eo citiùs festinabit vnio, quo citius contusum omne suppurabitur. Danda itaque in talibus opera est, vt calidis, humidisque sugillatum omne putreat, & expurgetur, ad sequuturam per siccantia vnionem. Sed est'ne arefaciendum vulnus externis tantùm remediis, quod tertio methodi scriptum est; an etiam intrò sumptis, quod paulò pòst in osse fracto sanando monebit? Sanè, cùm ob traditas nuper rationes ex vniuerso corpore ad vulneratas partes colluuies defluat humorum, obstaculo futura sanationi; multò præstat etiam vniuersum corpus inanire, extenuareque, si plethoricum est, inedia & phlebotomia; si cacochymicum, inedia pariter & purgatione. Ita enim inanito corpore externa remedia exhaurient contentã in vulnere, nec aliunde defluentem humiditatẽ. Quantã verò siccitatẽ consolidantia remedia exposcant, non satis ex Galeno constare potest, qui hîc modica tantùm requirit, in methodo cùm præmisisset, oportere esse in primo gradu sicca; prosequens eorum exempla quædam secundi, quædam etiam tertij gradus enumerat siccantia. Sunt enim finitimæ facultates remediorum epulotica, colletica, sarcotica, id est, cicatricem inducens, conglutinatoria, incarnatoria, omnia genere siccantia, sed vehementia siccitatis differentia, cicatrici inducendæ maxima, quæ carnem in callum cogendo vertant, durentque. Mitissimam requirit carnis generatio, quanta absumat excrementa, vtilem sanguinem carni formandæ non minuat: moderatam consolidantiam agglutinatio, siquidem & carnis generatione, & eiusdem quadam exiccatione constat, perficiturque. Agglutinantia itaque vulnus, si & membrum temperatum est, & vulnus, ferè in primo gradu sicca sunt; sed, quod idem subdit Galenus, magna habenda ratio est innati partis temperamenti, vt similibus seruetur; adscititij verò in vulnere, vt contrariis debelletur. Quo ergo pars siccior, vulnus verò sordidius, laxiusque constiterit, eo ficciora consolidantia paranda sunt, vt nonnunquàm ad secundum & tertium siccitatis gradum conscendendum sit, non semper in primo consistendum.

6. Aph. 20.
4. Ther. 5.
Cap. 3.
Cap. 91.
Consolidantium siccitatem gradus.
3. Ther. 3.

CAP. NONAGESIMVMPRIMVM.

Fractio igitur est continuitatis in osse solutio, quæ quantum ad intentionem primam, insanabilis existit. Quoad secundam verò, quodammodò sanabilis fit. Prima igitur intentio est coalitus partium, qui ob ossis duritiem fieri non potest. Secunda alligatio, quæ fit callo supernato partes fractas alligante. Calli autem generatio, quà quidem ex materia, & à natura fit, est & ad alia communis: quà verò formam ossi vicinam habet, ex eiusdem fit alimento. Molle verò, & puerile os, coalescere potest. Sed perrarò fit talis affectus, quin cum altero societur. Magna enim ex parte musculi adiacentes vnà cum corporibus aliis fractis ossibus patiuntur. Quare & curationis intentio oritur duplex, quarum altera quidem circa os, altera verò circa corpora adiacentia versatur. Sed hæc quidem in carnosarum partium complicatis dicetur affectibus. Nunc verò de fractionibus dicendum. Quoniam enim harum sanitas callositate procuratur, vt callus generetur, proprij ossis alimenti superfluitatem naturæ suggerere oportet. Hanc verò superfluitatem in qualitate, ac quantitate seruare modum, est necessarium. Vnde & ratio victus est adhibenda, quæ tantum, ac talem influere ossibus sanguinem præparet, qualis, & quantus generando callo fit opportunus. Quoniam verò per fracti ossis cauernas idem effunditur sanguis, eiusdem qualitatem, ac multitudinem animaduertere oportet, atque ita vel sicciorem, vel humidiorẽ victum instituere. Sed hæc omnia in libris, in quibus de curandi ratione tractatur, pleniùs sunt explicata.

De vulnere verò oſſis (tranſit enim ad ſimplicem ſicciſſimi membri diuiſionem) primò præſagit eſſe verè, vel prima intentione incurabilem, cùm non ſolùm ſit ſpermaticum, ſed ex ſpermaticis duriſſimum. Secundò, ait ſperari tantùm calli generationem: quæ ſi in generali ſpectetur, quoad agens vim nutritoriam, & materiam accedentem ſanguinem, nil diſtat à reliqua quauis vnione in corpore. Si verò particulatim ſpectetur agens, nutritoria oſſis: materia ſanguis oſſi alendo dicatus, peculiariſque, ſua quædam habet præcepta, & victus formam. Tertiò, interponit ſententias concernentes eam fracturam videlicet, puerile os quandoque verè vnitum eſſe, poſt pueritiam nunquàm: & rarò accidere, vt fractio oſſis ſimplex reperiatur, frequenter coire cum carnis & cutis vel ſolutione, vel contuſione. Quartò, præcipit obſeruantiam in callo gignendo, vt per oras diuiſi oſſis ſpectetur reſudantis excrementi & copia, & qualitas, vt ita tale, tantumque per victum procuretur, quale & quantum gignendus callus expoſcit.

Cauſæ difficilis coalitus

6. Aph. 18. De membrorum coalitu primùm, tum de calli generatione & materia diſſerendum eſt. Cauſæ, cur quædam vulnera difficulter, quædam nullo modo ſanentur, ferè ſex habentur. Prima, ex Galeno hîc durities, quoniam enim non fit vnio, niſi per mixtionem; mixtionem verò arida non admittunt: fit, vt dura non coëant, quale os eſt. Secunda, tenuitas diuiſæ partis, ideò veſica ſoluta, præterquàm ad ceruicem, vbi carnoſa eſt, non ſanatur, & abit in fiſtuloſum ſinum. Cùm enim perexiguus ſanguis ad oras tenuis mem-
6. Aph. 19. branæ deſcendat, ſufficere non poteſt vnioni peragendæ. Eſt & tertia integra partis deciſio, de qua etiam Hippocrates meminit, nec enim facilè ita ex toto diſciſſa iunguntur,
5. Ther. 9. vt coëant. Additur Galeno quarta iugis ſoluti motio; nec enim permittit vel vniri, vel
5. Ther. 9. glutinari perpete motu, vnde ſepti & pulmonis hulcera rarò ſanantur. Quinta verò maioris adhuc momenti, quando ſuffluxionem membrum nec à natura habet, nec ab arte patitur, vt venter ſpiritalis. Cùm enim ſanari non poſſit, niſi expurgetur hulcus, nec purgari, niſi deorſum conſtituto foramine; in capite ſubſtant foramina multa caput inanientia; ſic in ventre naturali per inteſtina & veſicam: pectus parte inferna occluſum ſolam admittit per tuſſim purgationem; ſed ea incommodat hulceri vehementia com-
5. De loc. 2. preſſionis, dilacerans hulcus, & morbum augens. Poſtrema occaſio eſt, nobilitas viſceris, cuius ſciſſio exhaurit ſpiritum, priùs quàm vniri poſſit, quod in corde & cerebro ſubinde euidens eſt. Oſſa ergo (habet Galenus) fracta ex prima ſoliditatis cauſa veram vnio-
1. De ſemine 18. nem recuſant, niſi aliquando in pueritia. Vnde intelligitur aliquantò faciliorē eſſe vnionem, quàm reparationem partis; nam abſciſſa oſſa ne in pueritia quidem reparari dixe-
5. Ther. 7. rat idem Galenus, qui modò vniri poſſe concedit.

Calli verò generationem ita procurat Galenus: Conſiderentur, inquit, oræ fracti oſſis, quid, qualeque in ſciſſuræ locum confluat, & iuxta confluentis exigentiam attemperetur alimenti modus, & ſubſtantia. Qui diſcurſus primam dubitationem habet diluendam, cur non memorat intenſiones illas ſolutæ carnis nō minùs hîc, quàm illic exequendas, coniunctionis, conſeruationis, expurgationis, exiccationis. Præterea genitus callus, ſi animatus eſt, quomodò non coit cum reliquo animali; ſi inanimus, quomodò citra alitionem perpetua vita durat? Succedit illud, ſi ſanum os alimentum non conficit & ſibi & alteri, quomodò conficiet ægrotans? Iam influens ex oris oſſium ſæpè latet in
6. Ther. 5. occulto, nec videri, quod vult author, poteſt. Poſtremò in methodo multò hæc doctrina & artificioſior, & verior exprimitur; vt durante dolore fracti oſſis, tenui victu & ſanguine miſſo inflammatio auertatur: is poſtquàm ceſſauit, pleno victu, craſſo, lentoque æger alendus eſt, in quo callum quærimus, trahendumque eſt ad partem alimentum crebra lotione, non moroſa calidæ, emplaſticiſque remediis; à qua doctrina tam longè abeſſe intelligitur præſens, quàm à veritate, vtilitateque curandi. Nunc propoſitorum
Solutio primi. ſolutiones audiamus. Galenus poſt traditam ſuperiore capite methodum vniendæ ſolutionis vniuerſim quatuor remediorum generibus, annectit de oſſe & neruo, non tam allaturus harum ſolutionum integram curationem, quàm docturus, ſi quid præter dicta harum partium ſciſſuræ requirunt. Quapropter in oſſe fracto (quod ſolum proprium habet) calli generationem edocet: in neruo ſecto, ligamentoque conuulſionis cautionem, cui malo neruoſum genus, ligamentoſumque obnoxium eſt. Quis enim negabit in portionibus fracti oſſis mutuam applicationē antecedere oportere; conſeruationēque

non

non suturis, sed machinis & funibus, quæ multiplicia Hippocrati & Oribasio parantur. Expurgationem verò integram, & abrasionem vitiati etiam leuissimè ossis tantò magis hîc necessaria esse, quantò ob ossis duritiem minùs dissolutioni & purgationi patet. Quocircà validis pressuris, scalpellationibus, calidæ lotionibus, quicquid purulentum, aut sordidum inciderit, eluimus: quæ omnia ex superiore capite in hunc locum transferri, subaudirique Galenus voluit. Callum verò animæ expertem multò esse, est verosimilius: tum quia animatum illud cum animali, non vnitum agens separatum requirit; tum quia vis informatrix ossis infirmissima etiam in sene callum grande gignit, quæ os ipsum sufficienter alere non potest, multò minùs animatum os aggenerare, augere'ue. Nec tamen ad durationem requirit alitionem animati propriam, sed eam, qua certum est lapides, metallique externa superficie augeri, accrescente perpetuò materia & in illorum permutata substantiam: in osse verò per ossis vtrinque poros exudante. *Libr. De fract. & machinis.* Secundi.

Cur redundet fracto ossi alimentum non sano, quidam ad conatum trahentis naturę in calli etiam materiam referunt. Constat enim naturales vires magis defectas, vbi ab vsu coactæ sunt, validiùs operari sanis, robustisque. Sed nil opus est isthoc subsidio. Nam callus non requirit coctum, & vtile alimentum, satis est abundans etiam excrementicium, quod à vicinis propter loci debilitatem copiosum mandatur, non minùs, quàm ad vulneratam carnem. Tertij. *4. De caus. puls. 1.*

Quòd si fracti ossis delitescunt oræ, coniectura defluentis sumi ex eo potest, quòd ea pars citra dolorem & ruborem protuberat immodicè, aut subsidet; vt confluentis alimenti copia & modus æstimari possit. Quarti.

Nec idcircò reprehensionem meretur compendium, quoniam latiùs, exactiusque in magna idem traditur compositione; hîc sat habuit admonere, parandum ossi vberius alimentum. Sumere verò argumentum ex defluente ad victus mutationem vtiliter hoc loco admonemur, nec incommodè doctrinæ in methodo traditæ adiicitur. Quinti.

CAP. NONAGESIMVMSECVNDVM.

Nerui verò, & chordæ punctura propter sensus vehementiam, & quoniam hæc pars principio continuatur, prompta est ad neruorum conuulsionem excitandam, ac tum præsertim, cùm nihil extrorsum expirat, obcæcato cutis vulnere: Aperiendum est igitur, atque exiccandum substantia tenui, quæ vsque ad ima nerui offensi possit penetrare. De his verò exactè diximus in libris De arte medendi conscriptis. In simplicibus quidem huius generis affectibus salubrium causarum forma talis existit.

De tertia simplici solutione in neruo, ligamento'ue, primũ ex more præsagit, tradens in punctura nerui, quam peculiariter prosequitur, frequentem imminere conuulsionem propter sensus acrimoniam, & consensum, quem cum cerebro habent, eamque in curatione medico cauendam. Secundò, ita iri illi obuiam ostendit, si puncturæ foramen amplius fiat, qua humor defluat, non immaneat: mittendumque esse medicamentum tenuis substantiæ, quà meet ad profundũ vsque neruũ, calidũ expurgans, attrahensque ex profundo humorẽ. Si quid verò curationis residuũ est, relegat ad methodũ lectorem.

PRÆSAGIVM Galeni primo loco, mox curatio tractanda est: Cur inter mediocrium membrorum vulnera elegit neruos, & ex nerui solutionibus puncturam, vna causa est: quia ea solutio peculiarem exigit præ reliquis à conuulsione cautionem. Nam nerui, ligamentaque partium maximè conuelli soluta apta sunt, & inter neruorum vulnera puncturæ magis. Possunt enim secundùm fibrarum longitudinem, possunt & transuersim discindi; possunt & transuersim, sed ex parte, secari; tandem etiam punctim cædi. Cumque genera hæc omnia offensę pateant, multò maximè patet nerui punctio occlusi foraminis gratia. Illa discutienda in præsagio sunt: Cur neruus acri tactu polleat, cùm sit instrumentum à moderantia qualitatum valdè lapsum, nec expers sensilium, quæ percipere habet. Tum ratio Galeni secunda, quomodò stabit cum prima. Quia, inquit, neruus magnam habet cum cerebro communionem; ideò etiam vulneratus accersit cõuulsiones: atqui nisi ita communicaret, non obtineret acrimoniam sentiendi, quę propriore causa relata est; ita fit, vt non sit illa communio altera, diuersaque à priore causa,

ſed primæ occaſio. Tum etiam, qualis è tribus generibus ſit conuulſio, è neruo ſecto genita, referendum eſt. Igitur, quò obiecta aperiantur, oportet ex Galeno præmittere, ſenſationem omnem conſtare ex ſuſcepta ſenſilis imagine, & ſuſceptæ agnitione; ex quibus poſterius vnum eſt, & omni ſenſili commune animalis facultas per neruum delata: prius varium hac neceſſitate; quoniam enim actio requirit materię familiaritatem ad paſſum, eſtque externum agens varium, partem aliquam in corpore dari neceſſe eſt, quæ materia cum imprimente, agenteque obiecto conueniat. Hanc corporis partem, ſenſorium, vel ſentiendi organum nuncupamus. Cùm verò tangibilia contactu, quod nomen ipſum indicat, operentur, ſentianturque, nil prætereà proprium exigentia; fit, vt, quia omnibus corporis noſtri partibus commune eſt eſſe terrea, afficique ab his, quæ ea tangunt, nullum habeat hîc ſenſus ſeparatum in corpore ſenſorium; ſed omnibus commune ſit impreſſionem tangibilium ſuſcipere; diiudicare verò his, quæ animalem ſpiritum à cerebro manantem intra ſe ſuſcipiunt. Cùm tamen nullum ſit ſimpliciter tactus inſtrumentum, duo à Galeno, quaſi inſtrumenta, numerantur, cutis volæ manus, & ventriculi os: volę quidem cutis qualitatum primarum index ſinceriſſimus, quoniam omninò exceſſuum omnium expers eſt, in mediocritate earum conſtituta; os verò ventriculi ſolutionis ad membrorum tractum conſequendæ. Oportebat enim in fame non leniter dolere animal, ſed œſtro moleſtiæ in alimenti remedium ferri, quò vita duraret. In quem vſum poſtremum illum circuitus totius in tractu terminum, os, inquam, ventriculi multis neruis vallauit natura; tam eximiè ſolutionem percipientibus, vt eam partem, quaſi inſtrumentum tangendi, Galenus appellauerit, & hîc eximio ſenſu punctos neruos affici dixerit. Alteram verò obiectionem mirum eſt quibuſdam ſuaſiſſe, vt authorē accuſarent, cū mererentur ipſi multò magis accuſationē. Quòd enim duæ cauſæ ſint conuulſionis in puncto neruo, non vna, inde colligi abundè poteſt. Fieri poterat, vt neruus pars eſſet acri ſenſu prædita, non tamen cohæreret cum cerebro, nec ab eo oriretur, & eo ceſſaret; adeſſetque tunc neruo prima illa conuulſionis accerſendæ cauſa. Nunc cùm vltra ſenſûs acrimoniam accedat communio illa, commeatusque ad neruorum originem, meritò annumerantur Galeno duæ, non vna, conuulſionis infecto neruo rationes. Conuulſionis autem genus ferè ex plenitudine eſt. Occluſo enim foramine, & aucto intus dolore, copia humoris, quā dolor allicit, cohibita neruū inflāmat & replet. Poteſt & puris vel vapor, vel noxia qualitas neruū, aut cerebrum per neruum offendens, excitare vim animalem, quę inimicam qualitatē deuitans neruū conuellendo contrahit.

Neruus cur tactu valeat. Solutio primi.

7. De placi. 14.

1. De generib. 5.

1. De temp. 17.

De instru. odorat. 2.

Secundi.

Cap. 2.

Calorifica cur neruis.

IAM verò ſi curatio expeditur, quæ & hîc traditur, & lib. Methodi ſexto, ſicca etiam valentia imponenda ſunt. Nam præter vniuerſalem vulneris canonem ſicca expoſtulantem, ipſa nerui conſeruanda natura vim ſiccantium adaugeri poſtulat. Eadem oportet ſubſtantia tenui conſtare, quoniam curanda affectio in profundo latet. Iuxta oſſa enim nerui iacent. Calida verò & actu & facultate, cur præcipiantur, multæ à multis cauſæ redduntur. Alij quidem hanc. Quemadmodum vulnerata caro, natura licèt humida, medicamenta quærit, non quæ humectando conſeruent, ſed quę exiccando à lapſu prohibeant: ſic neruorum frigida temperies calida ad præcautionem medicamenta, magis quàm ad conſeruationem frigida. Alij verò ſic. In neruo eſt conſeruanda moles ipſa nerui frigida; eſt & contentus ſpiritus calidus, & hîc multò canali præſtantior, ideò in opere vincens; huius gratia magis calefacimus, quàm canalis refrigeremus. Licet & ita ſoluere. Aſſuetudinarium temperamentum, quo ſanitas illæſi nerui perdurat, tepidus calor eſt vicinæ, circundantiſque carnis: cùm ergo ſaucius eſt, niſi infundatur, quod parem carni priſtinæ calorem habeat; euertatur hoc, cui inſueuit temperamentum, neruuſque laboret neceſſe eſt. Nam nec pectus tantò facie calidius ferre poteſt nuditatem, qua facies ſanitatem, incolumitatemque tuetur ſuam. Niſi magis ita placeat. Quemadmodum ex corporibus parum lapſa, atque adeò adhuc ſana rectè ſimilibus gubernantur; ampliùs lapſa, neutraque præcautionem perpetuam requirunt: ſic ex membris, quæ non valdè à cutis mediocritate vtrinque diſtant, ſimilium adhibitione ſæpè tuemur, quæ verò immodicè recedunt planè contrariis. Sed omnium eſt illa facillima ratio: quòd hîc non tam quæritur per infuſum temperamenti conſeruatio, quàm ſordidi, purulentique diſſipatio & attractio; quæ opera, vt frigidum auerſantur, ita calido perficiuntur.

In compositis verò complicatur hulceribus. Prima quidem cauitas, quam non alterum affectum, sed hulceris differentiam esse arbitrantur. Est autem non differentia huiuscemodi res: sed alterum aliquod [1] totius ægritudinis genus, in quo ipsius substantiæ iactura facta est. Et quidem curatio in duplici morbo duplicem exigit intentionem. Nam continuitatis solutio, vnitate; substantiæ autem iactura, generatione indiget. Paulò verò suprà generationis intentiones expositæ sunt. Quòd autem primùm quidem hunc affectum oporteat sanare, demum vnitatem restituere tentare, ipsa rerum natura commonstrat. Cùm itaque repletum fuerit cauum, hulcus verò ad æqualitatem perductum, alteram intentionem aboleri contingit. Nam media existente inter labia hulceris ea carne, quæ nuper est genita, partes quidem distantes vniri est impossibile. vnde fit, vt alia intentio sit perquirenda. Intentionem autem consequemur ex eo, quod est secundùm naturam ipsi parti comparando; erat autem eidem cute obduci naturale. Quare hoc ipsum à nobis procurandum, aut si hæc intentio effectum sortiri non potest, simile aliquid cuti, carnem scilicet, quæ cutis naturæ vicina sit, instaurandum. Est autem huiuscemodi, quæ & sicca, & calli similitudinem præ se fert. Ad cicatricem igitur obducendam necessaria erunt exiccantia, & sine mordacitate astringentia medicamina. Ita & si sordicies aliqua fuerit adnata, intentio quidem erit abstergendi, & erit medicamen salubre abstersiuum. Eorundem verò materiam in libris, in quibus de medicaminibus agitur, scripsimus. Et quidem si aliqua inflammatio, vel attritio, aut tumor prædurus, vel mollis, vel laxus cum hulcere fuerint, priùs eorum curationi intendere oportet, [2] sequendo eas vias ac rationes, quas priùs exposuimus. Sic & si aliquid illabitur, ad illabentium curationem intendendum. Eodem pariter modo, si aliqua intemperies hulceratum locum obsederit, ad eiusdem intemperiei remedia veniendum. Sed de his quidem satis.

Postremò, de composito hulcere docet primam compositionem esse cum cauitate, quam multi differẽtiam hulceris esse opinabantur delusi. Est enim cauitas defectus substantiæ morbus organicus; solutio verò communis morbus; quare toto genere distant duo illi affectus, non est alter alterius species. Secundò docet curationem eius, oportere, vt duo duobus affectibus contraria applicentur, regeneratio carnis cauitati, vnitio solutioni; ex quibus natura ipsa docet ordiẽdum esse à regeneratione carnis. Nisi enim præcedat caui repletio, distantes partes vniri quî possint? cumque repleta cauitas fuerit, hulcusque planum, nulla residua est, quæ vniri postulet solutio, solaque superest cutis per astringentia citra morsum generatio; eam si cutis natura negat, substitui illi oportet vicarium, sicut in osse callosam carnem. Tertiò, in reliquis compositionibus eandem methodum obseruari oportere scribit, vt inueniantur opposita; priusque cõiuncti affectus, sordes, inflammatio, intemperies sanentur: ita tandem ad vnientia accedatur, quandoquidem impedit illorum præsentia speratam vnionem.

1. *Totius ægritudinis*] Legendum est, *alterius*, ἄλλου non ὅλου.

2. *Sequendo eas vias*] Scilicet naturæ dictamen ostendens priùs curandum esse id, sine quo reliquum curari nequit; non potest autem curari hulcus, non persanato tumore. Sigillatim verò, quæ maiorem operam requirunt, tractanda diligentiùs sunt: De compositione hulceris, curandi ordine, cutis generatione, hulceris sorde, aut inflãmatione. Igitur compositionem hulceris & hîc, & in methodo, paulò latiùs accipit, quàm alibi affectus intelligatur compositus. Non enim solùm compositum vocat, vbi alteri iungitur affectui, sed etiam, vbi symptomati, & vbi causę morbi. Compositionem enim recipit hulceris cum sorde, & cum defluxione, quorum primum symptoma est, alterum causa, neutrum morbus: quomodò componi cum accidẽtibus febrem nonnunquàm fatetur.

3. Ther. 4. *1. ad Glauc. 14.*

Solet autem efferri hulceris appellatio de sordido, vulneris de recente. Inter multas verò compositiones, primam inquit esse cum cauitate; siue ordinem significans docēdi, quoniam placuit ab ea ordiri: siue etiam temporis, quoniam nonnunquàm cauitas ab initio ipso vulneris, & simul cum vulnere occupat, reliqua multò pòst inflammatio, pus, intemperatura. Cùm verò non admittit cauitatem pro hulceris differentia, videtur pugnare communi vsui recipienti hulcus, cauum esse hulcus: in quo enunciato hulcus, in quid prædicatur de cauo, tanquàm de specie. Sed admittuntur nonnunquàm enunciata illa non propriè. Exactè enim genus de specie prædicatur, febris diaria febris est: minùs propriè ens per se de ente per accidens, homo albus est homo: homo enim albus vnum est per accidens: adhuc magis abusiuè vnū de duobus, quę nullo modo constituunt vnum, hulcus cauum est hulcus; cùm magis dicendum esset, est hulcus & cauitas; nec enim hulcus subiacet cauitati, vt constituat vnum per accidēs, sed hulceri pariter, & cauitati subest vnum membrum. Quòd si aliquando appellat cauum hulcus vnum morbū, confert ad idem inflammationi iunctum. Sed quis'nam morbus est cauitas? potest esse in numero deficiente, si pars aliqua tota ablata est; potest & in figura, si figuræ vitio actio membri oblæditur; vniuersim autem est in diminuta magnitudine, quoniam saltem portio aliqua similaris membri abscissa est.

Cauitas an hulceris differentia.

3. Ther. 3.

Dubitatio.

CVM igitur morbus ipse diminutio sit, diminutioniq́ue è regione augmentatio opponatur: Galenus non augmentatione, sed regeneratione subueniri præcipit. Videlicet vera augmentatio secundùm tres fit dimensiones, vera item diminutio similiter, qualis in tabidis & marcescētibus apparet; diminutio verò carnis in cauitate impropria est, vnius tantùm partis ablatio, cui non augmentatio vera aduersabitur, sed absumptæ partis (quam author præcipit) regeneratio. Est ea de causa victus hìc vberior non secùs, quàm in callo gignendo offerendus, nisi quod magis cautè & parciùs, quàm in callo, tum quoniam sponte sua, ex moderato licèt alimento, ad mollem partem, laxamq́ue multū excrementi defluere solet: tum quia vberius alimentum cruditates auget: sanguis autem crudior non abit in carnem, sed fluxiones concitat; cùm callus ex excrementicio humore non minùs, quàm ex percocto augeatur.

SED expendamus, quæ de curationis ordine docet. Duo, inquit, morbi duas indicationes præscribunt, inter quas naturæ ordo exposcit, vt ab eo initium curandi sumatur, quo non curato, reliquum curari non potest; tale est in proposita complicatione cauitas: ab ea igitur ordiendum, tum ad vnientia veniendū: cumq́ue ita collegisset, multò aliter curat, repleta siquidem cauitate, vnientia ampliùs locum non habent. Sed non pugnat secum Galenus. Nam ratio cōsultatoria duo remedia excogitauit pro affectuum numero. Accidit autem, vt cum primo simul fuerit alteri affectui satisfactū, etiam non conante, nec curante medico. Cessante itaque solutione præmeditata vnientia ampliùs adhiberi, neque potuere, neque debuere. Quod verò à cauitate replenda initium sumi oporteret, ex ea doctrina paramus, qua docuit Galenus in omni affectuū complicatione, ordiendum ab eo, qui ad alteram causæ rationem habet, vel vrgentioris, vel eius sine quo non. Sed operæprecium est audire Turisani calumniam, qua tanto authori, si Deo placet, refragari nō veretur. Oportuit, inquit, omnes occasiones inchoandæ curationis, non in scopos tres, sed in vnum tantùm eius sine quo non reducere, contrahereq́ue. Nam causa & vrgentiùs rationem habent ad effectum, & ad minùs vrgens eius, sine quo non. Frustrà enim curaueris febrem, manente putrido humore, nouam febrem producturo: frustrà phrenetici febrem minuas, interim ex phrenetica inflammatione pereūte ægro. Tres ergo illæ causæ vna illa includētur prima, vniuersaliq́ue. Hæc Turisanus dùm colligit, non aduertit aliud esse id, sine quo alterum absolutè curari nequit, quod Galenus pro tertio numerat membro, diuersumq́ue à duobus superioribus est: aliud, id sine quo alterum ritè curari non potest, quod duo superiora complectitur. Quòd si Galenus vnum tantùm scopum recenseret, id sine quo reliquum rectè curari non potest, complecteretur ille quidem tres omnes indicationes, sed non doceret curandi, quod in arte maximè interest, ordinem. Nil enim plus promouit, qui nouit inchoandum esse ab eo, sine quo rectè alterum curari nequit, quàm qui agnouit incipiendum ab eo, quod commodius est; ita id conatur Turisanus, ne nos doceat Galenus, quod cognitu cum primis

7. Ther. 12

Ordo in cōplicatis affectibus curandis.

necessarium

necessarium est. Sed procedendum est ad subsequentem sententiam, qua cutem non regenerari scribit. Equidem in pueris posse nemo dubitauerit, qui ex superioribus perspectum habet, etiam vasa, neruosque per pueritiam nonnunquàm renatũ iri. De adulta ætate quædam suadent. Nam Hippocrates genæ & præputij cutem non regenerari dicens, significat reliquas cutes renasci. Iam serpentum annuæ exuuiæ cutis denudatio sunt. Postremò, in cauo hulcere caro nascitur fibris neruorum contexta, cur ergo non similiter cutis? Neruos verò per carnem renasci inducunt, eò quòd puncta caro dolet. Sed contrà in adultis veram cutem non renasci monstrant certiora arguméta. Cicatrices callosæ sunt, ita vt difficiliùs reliqua cute exhulcerentur, læuitate multa, duritieque. Nec capillantur vnquàm in homine (nam in equis tenues cur prodeant, Aphrodisæus respondit) prohibente immodica densitate. Demum, cùm nihil sit cicatrix, nisi quæ occalluit caro, solet etiam ferè subsidere vicinæ cuti cicatrix, quoniam caro, quæ cicatrici materiam præbet, infra cutem est; & fit, vt multis exanthemata passis cicatrices cauæ faciem deturpent. Nam quod Hippocrates annotauit, in cute illa tenui negauit & regenerationem & coalitum, significans in crassa, quæ videlicet carnem habet, substratã dari vel regenerationem, vel coalitum; quorum prius in pueritia, posterius etiam per sequentes ætates expectari potest. Iam senecta anguium epidermis est, quam non magis mirum est augeri semper, regigníque ascendentem, quàm vngues, dentes, pennas, squamas. *Cutis num regignatur.* *6.Aph.19.* *1.Prob.11.* *Solutio primi.* *Secundi.*

In hulcere verò cauo neruũ non gigni, conueniunt omnes: quomodò caro ipsa genita sentiat, non conueniunt: Thadęus putat non dolere carnem ita punctam, sed condolere tantùm neruum in profundo situm, cui communicat solutionis species: cùm sit multò facilius ex Galeni doctrina, sicut in sanguine deferendo, ita & in sensifica facultate opinari eam breui spatio per carnem citra neruos diffundi, non per longum: cumque caro noua non valde magnum interuallum occupet, potest à neruo facultatem etiam citra neruũ traducere; si profundior est sensus, torpidus erit, aut nullus; Sed sentit'ne cutis, quod Galenus putat, an magis expers sensus est, quod Aristoteles? Sanè, quod in plurimis alijs, quę ad functiones, vsusque membrorũ pertinẽt, verior est Galeni sententia. Nam cutis ad sentiendi vsum præ carne, reliquisque mẽbris multas commoditates habet, situ occursantibus vicinior, temperamento excessuum omnium expers in medio constituta; neruis etiam ipsam inferna parte perreptantibus donata: vnde fit, vt non modò sentiat, sed etiam quasi instrumentum sit tactus inter partes omneis. Est autem apertum argumentum non sentire vi carnis cutem: quoniam secto neruo ad carnem delato motus aboletur, manente in cute sensu; secto verò eo, qui ad cutem fertur, protinus perit cutis sensatio. Neque obstat, quòd nuda caro magis dolet, quoniam propter raritatem, laxitatemque magis iniuriis patet, & propter dissuetudinem molestè fert accedentiam. Nec probat, quod cutis operimentum est operantium membrorum, non ipsa operando creata est. Solet enim natura eo quòd ad vsum aliquem formatum est subinde vti ad alios; quod institutũ in cute obseruat. Nec verũ est capitis cutem sensu carere, quoniã & carne; sed durior & minùs neruosa ideò formata est, quia oneribus ferendis aptior, cum exacto sensu ineptior euasura erat. Ita corruit cũ suo inuẽto Aristoteles, quo carnẽ potissimã animalis partẽ, tactusque instrumentũ esse astruit, cutẽ verò eo munere destitui. Frustrà enim quidam eò Aristotelẽ detorquẽt, vt sentiat cutẽ propria vi non sentire, sed à carne communicata. Præterq̃ enim quòd Aristoteles simul cũ osse & cartilagine, pariterque cũ illis, cutem, & proinde in eodẽ sensu tactu priuat: monstratũ etiã est nõ accedere cuti à carne eam vim, sed ex tẽperamento proprio, delatoque neruo in ea oriri. Postremò, cũ enumeret inter cõpositos affectus hulcus purulentũ, aut tumidũ, inducit nos fortè in eã suspicionẽ; vt opinemur malũ esse, si in vulnere talia apparuerint, cùm tamen admoneamur ab Hippocrate ingens malũ esse, si in momẽtaneo vulnere desint; imminere etiã magnũ aliquod malũ ex delatione noxij humoris ad viscera deserto vulnerato loco. Quin & Auicena inopiã puris condẽnat, ceu indicantẽ abolitionẽ suppuratis innati caloris, cuius penuriã refrigeratio & sphacelus mẽbri cũ extinctione sequitur. *6.De vsu 17.* *1.De temp. 17.* *3.De hist. 11.* *Cutis an sentiat.* *5.Aphò.65* *2.Præsa.68* *Aui. quarta 4. tract. 3. 1.* *Recursus humorũ noxius*

SED oritur non contemnẽda dubitatio. Si verum est, quod de facultatibus mẽbrorũ traditũ à Galeno est, exonerare se membra omnia in partem omnium infirmissimam, qua ratione eueniet, vt à vulnerata dolente, languenteque, in viscera non solùm sana, *3.Natu.13* *2.De differẽtiis febr. vlt.*

sed

ſed natura ſua multò quàm externa ſunt robuſtiora, excrementa mandentur? Eam ita ſedari oportet. Accidit, vt vel medicus aſtringentia remedia parti affectæ adhibeat, quorum vi intrò materia pellatur; vel caſu accedat infrigidans, vt ſi aëri exponatur, qui exanthematis ſcatet. Altera verò occaſio talis eſt, quoniam ad afflictam partem & grauiter offenſam compatitur, condoletque viſcus aliquod; natura de nobilibus membris ſollicita, ad illa conuertit ſanguinis impetum prauis refertum humoribus, & ſubuenire conata opprimit. Fieri etiamnum poteſt, vt vulnerati membri vis, licèt languida, & abiecta, quia multùm ab humore irritatur, plurimùm conetur, & aſſumptis ex conatu viribus abigat à ſe noxia; quæ cùm confertim facto impetu viſcus aliquod appetierunt, quandoque ita premunt, & quaſi ſuffocant vires, vt ampliùs ſe colligere non poſſint: ſed ſuccumbat malo pars fortior, quia prohibita eſt contendi ab irruente humorum agmine, & peruicacia. Niſi fortè credibilius eſt noxium humorem, cùm putruerit, nonnunquàm ſubire vim deleteriam adſimilem externis venenis; cuius nomine non minùs, quàm externa illa peculiari quadam, & abſtruſa facultate, relictis ignobilibus membris vitæ primordia, & origines inficiat. His de cauſis poteſt ab affecto (quod frequens eſt) loco commigrare humor ad valentem, robuſtumque; quod cùm ſit peſtilentiſſimum, nec poſſit in magno vulnere non defluere à corpore humor, ſequitur, vt laudetur in tali pus & tumor. Nam licèt conſtituant compoſitum affectum, nonnunquàm melior eſt ſimplici & ſanitati vicinior, vt, cùm rigori febris, epilepſiæ quartana accedit.

SECTIO QVINTA.

CAP. NONAGESIMVMTERTIVM.

Nunc verò tranſeundum eſt ad formationis genus, quod in plures ſecatur differentias. At ab eo, quod euidentiſſimum eſt, exordium ſermonis faciendum, quod ex figuræ permutatione contingit. In his igitur, qui adhuc creſcunt, poſſibile eſt plurium partium figuram emendare: In his autem, qui iam aucti ſunt, minimè. Intentio tamen, quoad fieri poteſt, curationem adhibere, ad contrarium euerſionis adducendo. Si verò fractione aliqua non rectè conformata, alicuius membri figura fuerit vitiata, cui ſubſtantia calloſa innaſci præuenerit; ſiquidem hæc adhuc recens extiterit, perfringere oportet, ac rurſus rectè afformare, deinde callum ſuperinducere.

Penultima ſectione organicorum curationem tradit; primùm differens de vitio figuræ. §. verò proximo, cap. *94*. de vitio in meatu. Tertiò, §. Humiditatis autem, de morbis conceptaculi. Quartò, vitia ſuperficiei ſanantur, cap. *95*. Quintò, frequentem compoſitionem organici morbi cum intemperamento, vel ſolutione in exemplo inflammationis edocet, quam curare aggreditur à totius vacuatione §. Sufficiet autem. Sextò, eandem iam particulari vacuatione inanit §. Quo profectò. Septimo, reliquas iungit curatorias inflammationis indicationes. §. Quòd ſi ſummæ. Octauò, ſequens agitat genus organici morbi, quod in numero verſatur, cap. *96*. Nonò, proponit morbos in magnitudine, cap. *97*. Decimò, ſitus vitia, cap. *98*. In præſenti lapſus figuræ ait in pueritia & per adoleſcentiam totam emendari; ea tranſacta durare. Secundò, emendatio paranda eſt ex reuocatione manuali ad oppoſitam figuram, additis continentibus ligaturis. Tertiò, de particulari vitio; frequenti autem ex callo, incuria medici, figuram membri peruertentis peculiarem prouidentiam docet, ſi recens eſt. Nam in antiquo deſperata ſanatio eſt, in recente frangatur, & denuò coëuntibus ritè oris, apta calli generatio procuretur.

CVR inter formationis multiplices differentias à figura initium ſumpſerit, author reſpondet; quia euidentiſſima eſt: à notis verò diſciplina inchoanda eſt. Spectatæ enim cuiuſuis formæ meatus, cauitates, ſuperficies non ſtatim diiudicabis; figura verò ſpectanti ſe, prima obuia eſt. Difficilius eſt conciliare prædictionem hanc cum ea, quæ ſuprà ſectione ſecunda pronunciata eſt. Cùm enim illic propoſuiſſet, curandum in figura lapſum, ſed paruum, non morboſum, in ſola dixit pueritia ſanari poſſe. Hîc in maiore

iam

iam morboſo ideò difficiliore per totam ſperat adoleſcentiam. Rudis eſt enim Thadæi ſolutio, vt illa prior prædictio de facili curatione, hæc poſterior de difficili intelligatur; cùm vtrobique abſolutè, admodumq́ue pugnanter intra breue ſpatium præſagierit. Satius eſt meminiſſe exactum libelli ordinem; quem, dum obſeruat iuxta libri primi diuiſiones, in ſectione prima huius libri, quem enarramus, tertij de gubernatione ſimpliciter ſalubris agit. In ſecunda verò de reliquis ſanis actu, ſed ſimpliciter talibus, vel neutris, vel ægris. Quòd autem corpus eſt ſimpliciter tale, ab ortu tale eſt; ita fit, vt lapſus organici, qui ſectione ſecunda numerati ſunt, omnes ab ortu contrahantur. Difficile eſt autem vitioſam ab ortu figuram etiam modicè emendare; quòd ſi caſu ſucceſſit ex fracto, vel intorto oſſe, aut etiam ex carnis inæqualitate, aut nerui conuulſione, per integram adoleſcentiam, quandoque etiam poſt adoleſcentiam, vt in ſpaſmo cynico ſperari ſanatio poteſt; eò quòd non abierunt talia in aſſuetudinem, nec occaluerunt in eo ſitu partes, vt mutationem non admittant. Et de prædictione quidem ſic. In curatione verò mouere poteſt, quòd lapſam figuram non emendat reductione ad natiuam & mediam, quod ſperabatur; ſed ad oppoſitam, quam & ligaturis tuetur, id quod magis videtur commutatio, quàm emendatio corruptæ figuræ. Sed opus eſt recordari, ſicut in morbis intemperamenti curandis non moderata adhibentur, ſed æquata contraria: ſic in figuræ lapſu. Scilicet ſi adhibentur talia immoderata membro temperato, aut modicè figurato intemperant, & vitioſam figuram imprimunt: quoniam verò adhibentur ægro, quod in oppoſitam immoderantiam deflexit, immoderantia illa remedium prioris eſt: ita tamen, vt intelligatur certo, definitoq́ue tempore applicanda, quantò tollant è medio priorem noxiam conſuetudinem; non quæ recente praua longitudine moræ inducant. Nam luxatum membrum, quia repoſitum in articulum ab eodem articulo conſeruatur, ne excidat; non eget deductione ad oppoſitum ſitum; quod malè figurata requirunt. Poſtremò, calli recentis fractura & regeneratio, vt in adoleſcente pulchra eſt, & multis curantibus fœliciter ceſſit; ita in ſene timenda, nec admodùm tentanda eſt; vel Haly exemplo in cõmento teſtantis ſenem ex ea curatione periiſſe. Præſtat ſequi ducem Galenum ita dicentem. *Senex, ſi poſſet longo tempore ſenſim malam conſuetudinem mutare, propterea quòd, quo tempore meliore frueretur, habiturus non eſſet, fruſtrà laborem inſumeret: non aliter quàm ſi quis artem diſcere quampiam octagenarius inciperet.*

Vitia figuræ nũ curabilia.

5. De ſanit. 13.

CAP. NONAGESIMVM QVARTVM.

Eſt verò & obſtructio ex eodem genere ægritudinum, quæ quidem ex craſſis, & lentis humoribus fit, vnam & ipſa habens intentionem morbo contrariam: dico apertionem. Cauſæ verò ſalubres ſunt, abſtergentia, atque incidentia medicamina. Quæ verò fit à ſtercore duro, quod interſepit inteſtinum, primùm quidem habebit duritiei remedium ex humidis, pinguibuſq́ue clyſteribus, denique ex acribus euacuationem expoſcet. Quæ autem à lapide fit in veſica, in præſenti quidem tranſpoſitionem requirit, integræ verò ſanitatis cauſa, inciſionem, & extractionem.

Triplex enumerat obſtructionum genus: Primum, vaſorum ex humorum craſſitie, vel lentore: alterum inteſtinorum ex ſtercoris duritie: tertium viarum vrinæ ex impacto lapillo. Curat verò primam illam medicamentis attenuantibus & abſtergentibus: ſecundam primùm lenientibus infuſis, extraq́ue applicitis, poſteà etiam acribus: poſtremam tranſpoſitione lapidis ad veſicæ amplitudinem, quam ſequatur lapidis per inciſionem extractio.

Sed repetendæ ſunt narratæ ſententiæ. Obſtructiones tres in corpore gigni ea ratio eſt, quòd tres ſunt viæ deferendarum in corpore materierum, quas liberas, patenteſq́ue eſſe oportet: vnam vaſorum, qua vtilis alimenti ſuccus ad membra defertur; inteſtinorum altera, qua alimenti ſicca purgantur excrementa: tertia vreterum, per quas humidum tranſcolatur; ita triplex obſtructio colligitur. Eius, quæ ad vaſa fit, afferuntur cauſæ, craſſities, & lẽtor, omiſſa copia, quæ in methodo pro tertia numeratur: quoniam *1. Ther. 14*

(eſt

(eſt enim ſæpè eò in hoc libro confugiendum) capita rerum, frequenteſque euentus, non omnes in hoc opere recenſentur. Rarum eſt autem, vt ſola copia non iuncta craſſitie, aut lentore vas obſtruat. Quòd verò & hîc & illic non opponat obſtructionis affectui deobſtruentia, vel aperientia, (dari enim modò numeratas facultates, lib. De ſimplicib. medicamentis oſtenſum eſt) ſed attenuantia & abſtergentia; illud in cauſa eſt, quòd non ſatis eſt Galeno veram curationem docere, niſi etiam doceat ſufficientem & abſolutam: cumque obſtructionis huius cauſa ſit, craſſities humoris attenuante curanda, vel lentor abſtergente; meritò ita ſubuenire præcipit affectui, vt à cauſa ipſa, & eius oppugnatione curatio initium ſumat. Iam obſtructis ex fæcis duritie inteſtinis ſubuenit emollientibus infuſis, quibus aliquandiu immorandum eſt; quoniam quæ dura ſunt trahenti non cedunt: neque verò humectatio aridi breui propter ignauiam in alterando humiditatis ſperari poteſt; vt nullo modo ſint excuſabiles indocti quidam, qui etiamnum in tam aperta luce cæcutiunt, cholicorum remedia, & à validis, & acribus infuſis auſpicantes. Num verò acria ſubiungenda ſola irritatione, ſtimulationeque talia euadant, an etiam admixta purgatoria facultate, Thadæus ita reſpondet; Si inteſtina humore obſidentur morbi cauſa, conuenit permiſceri vim ſoluentem: ſin ſecus obeſt, non modò non iuuat ea mixtio. Dum enim pellicit ad inteſtina ex vaſis humorem, præſentem obſtructionem auget, non ſolùm non amolitur. In tertia verò obſtructione ſananda, primùm transfert ad veſicam obturantem lapidem vrinæ meatus. Quoniam enim conueniunt curanda cohibita vrinatio, & lapis præter naturam contentus; cohibita vrinatio præceps malum, multoque vrgentiùs cogit à tralatione lapidis ordiri, vt commeet vrina, ne retenta perimat. Fit ea tranſpoſitio quandoque detruſione lapidis ad imum, vbi vreteris impingitur, quandoque retroceſſu ad ſuperiora, vbi colem obturat; vtrobique ſcilicet ad eum locum, qui ampliſſimus patet. Per ocium deinde lapidi prouidendum eſt, ne in corpore maneat, ſed perinæi ſciſſione è corpore trahatur. Et poteſt quidem antecedere, vt per medicamenta comminutio tentetur. Ferè enim poſtremo loco, nec niſi coacti ad chirurgiam accedimus. Sed rarum eſt, vt in veſicæ lapide remedia comminuant, tum ob loci interuallum vim medicamenti languefaciens, tum quia in amplo loco ad immodicam augentur magnitudinem lapilli.

11. Ther. 8. 5. Simp. 14

Obſtructionũ remedia.

7. Ther. 5.

Humiditatis autem, quæ præter naturam continetur, ſanatio in omnimoda euacuatione conſiſtit, quemadmodum etiam in ſuppuratis. Immodica autem repletio immodica euacuatione curatur, vt cùm ſanguis intra venas redundat. Sic & quibuſcunque, vel in ventriculo, vel in inteſtinis, vel aſpera arteria, vel in pulmone, pus aut ſanguis continetur, integra euacuatio eſt neceſſaria. Superflui autem cibi, aut potus adhuc recentis aſſumptio euacuatione corrigitur. Quæcunque igitur in pulmone, vel pectore continetur, cum tuſſi educuntur, aut à medicaminibus extenuantibus. Quæcunque verò in hepate, vel venis, vel arteriis, vel renibus, aut per vrinam, aut ventriculum. Sed per vrinam quidem ab his, quæ vehementer extenuant: per ventrem verò ab his, quæ attrahendi, aut aperiendi ora vim habent. Quæcunque verò in ſuperiori ventre comprehenduntur, per vomitum: quæ autem in inferiori, per ſubductionem. Sed quæcunque ſub cute, per ſectionem, vel ignem, aut medicamenta adurentia. Sic verò aliquando quæcunque in naturali aliqua concauitate, vt in thorace. Et, vt ſummatim dicam, quicquid præter naturam in aliquibus partibus continetur, ſanationis intentio eſt ablatio: quæ ſi fieri non poſſit, tranſpoſitio. Quæ verò non ſunt ex genere præter naturam, at quantitate damnantur, in his intentio eſt abuacuatio. At inuentio eorum, quæ ad ipſorum ſanationem perducunt, partim quidem ex affectu, ſed præcipuè ex ipſis affectis particulis ſumitur.

Conceptaculi morbos generica vacuatione in primis, poſtmodùm etiam peculiaribus pro variis ſpeciebus tractat. Generica curatio eſt, vt quidquid cõtinetur præter modum, ſi præter

si præter naturam est, integrè vacuetur; si naturale vnà superans quantitate, minuatur, quod abuacuationem vocat. Speciatim deinde pectus tussi purgat, ventriculum vomitu, intestina deiectione, reliqua naturalia vel deiectione, vel vrina, cutem sectione, demum singula accommoda vacuatione & parti effectæ,& contentæ materiæ.

OBSERVATO igitur Galeni ordine de vacuatione in genere priùs, de particularibus posteriùs disserendum est. Morbos conceptaculi interpretatur author repletionem eorum; paulò antè verò meatuum morbos,obstructionem. Oportet enim perpetuò meminisse scopum illi esse, potissima & frequentia tangere, infrequentia sæpè, nec memorari. Est autem infrequens vitium meatus per distentionem, & inanitatis per vacuationem. Frequentia ergo pro perpetuis numerat, citra errorem in compendio, dum solos hos morbos meatuum, ventriumque recipit. Neque verò expectare oportet, quod paulò antè fecit, vt & hîc post vacuationem facti rationem habeat. Nam illic propositum erat, curare intemperamentũ fiens, constabatque curatio ex vacuatione pariter & temperatione facti intemperamenti. Hîc scopus est inanire conceptaculum. Est enim sanandus conceptaculi morbus. Ideò facta vacuatione in totũ cessat medici munus, & intentio. Cùm verò vniuersim, quod præter naturam in membro continetur, integrè vacuari præcipit, subaudienda illa sunt (Sine quibus doctrina non constaret) vt, quòd tale vitium sit, cuius non speretur emendatio: prætereà integra illa vacuatio, ne simultanea sit, sed per vices seruato virtutis tenore, quod in sectione suppuratorum, & aquam inter cutem parientium præcepit Hippocrates dicens: [*Quicunque empici, aut hydropici vruntur, aut secantur, si pus, vel aqua vniuersim effluxerit, omnes moriuntur.*] Addidit etiam Galenus ad Glauconem, Modò ne ex symptomate morbi immineat dissolutio, cui portio humoris aliqua seruanda est; vt si vigilia morbo iungitur, aut frequens conuulsio, aut pruritus. Postrema conditio, dum ex vacuatione eius discrimen vitæ non vertatur, vt ex lapide renum, ex nodosa podagra. Præstat enim cum illis noxiis morbidam vitam agere, quàm sine illis nullam.

Sect. 3.

6. Aph. 27.

1. ad Glauc. penult.

DE altero verò membro peccati per quantitatem, non integram contenti inanitionem, sed diminutionem præcipit, quæ proportione plenitudini respondeat; parua paruæ, magnæ magna, extremæ extrema. Ita enim, quod ostensum est, perficitur contrario æquato curatio. Sed si est extrema aliqua repletio vasorum, vltra quam vasa citra rupturam aduentantem sanguinem non suscipiunt in athletico habitu, dabitur, vt par inanitio, nempè extrema, conueniat; contra & Hippocratem ab ea deterrentem, & rationem monstrantem cum extrema vasorum inanitione, ea est integra sanguinis vacuatio, vitam minimè durare. Apparens argumentatio, sed sophistica. Nam remedium æquatam contrarietatem habeat necesse est, si persanat ad solum morbum, non ad morbum sanitati iunctum; morbus est in extrema plenitudine non totus sanguis replens, quod ratio sumit, sed is solus, qui naturali statui accedit. Deceptio est igitur in plenitudinis verbo, quæ vniuersa, ceu lapsus, supponitur, cùm lapsus non sit, sed portio eius. Quòd verò nonnullos angit, cur vitij in qualitate non meminit, contentus diuidere materias in rem præter naturam, & in id, quod sola quantitate peccat, facilius est. Nam præter naturam vocat qualitatis vitium inemendabile. Quicquid verò vel sola quantitate labitur à medio, vel iuncta etiam praua; sed incipiente, & correctionem ferente qualitate, plethora, multitudo, & quantitatis vitium appellari author est Galenus, in eo Aphorismo, [*Vbi cibus præter naturam ingestus est, hîc morbum facit.*]

3. Simp. 12

1. Apho. 3.

Extrema inanitió an cõueniat aliquando.

2. Aph. 17.

SED transeundum ad particulares ventrium purgationes est, à pectore orsis: quod tussi ideò sola vacuandum est, quoniam impertusum est infernè septum, non concedens commeatum recepto humori. Attenuantibus verò medicamentis proritari vult expectorationem in hoc loco, qui tamen alibi remorata in pectore expurgationem attenuantibus in crasso humore, crassefacientibus in tenui mouet. Sed distat locus vtrobique contenti humoris. In arteria enim humor minùs cedit efflationis conatui, & iacto per impetum aëri, si vel crassitie grauis est, vel tenuitate diffluit, labiturque. Alia est hîc puris extrahendi in suppurato ratio. Continetur in thoracis amplitudine suppurata ideò crassa materia, nec extussiri potest; nisi per angusta bronchiorum ora ad extimum pulmonem hiantia cõpressione pectoris prematur. In quẽ vsum attenuantia admouẽtur

4. De loc. 9

oribus quidem illis recludendis, puri verò attenuando. Iam hepati, vasis, & renibus, Particulares vacuationes accommoda purgationi loca memorat ventrẽ (corruptè enim vertunt nonnulli *ventriculum*) & vesicam. Sunt enim illa, licèt non sola, appositissima tamen loca horum membrorum vacuandorum. Iecoris quidem gibba, renes, & vasorum liquens humor magis per vesicam; caua verò hepatis, & vasorum humor crassior per ventrem magis exhauriuntur: eò quòd cum illis meatibus dictæ partes maiore affinitate communicant. Par
1.Apho.23 est autem, vt humores, quò vergant, eò ducantur, nisi malè vergant ex senis doctrina: ita tamen, vt si abundans humor amplior est, & magis si crassus est, vbi vbi sit, iungatur
7.Ther.13. etiam, quod Galenus docuit, per ventrem communis purgatio: quoniam ille locus excrementorum capacior est, & decliuis, naturaque sua, & consuetudine excipiendis corporis excrementis comparatus. Ita fit, vt multa materia communi illo simul & particu-
3.Cris.3. lari conceptaculi meatu integrè citra damnum expurgetur. Galenus verò alibi propriam etiam hepatis inflammationibus iudicationem sperat ex naris dextræ hæmorrhagia, & humoris vasorum tenuis ex sudore totius calido. Sed hîc frequentia tantùm vacuationũ loca, quod semper facit, enumerat. Cùm verò per ventrem vacuantia medicamenta esset recensurus, numerat aperientia, & purgantia. Quid verò per aperientia intellexerit, apertũ non est. Nam Thadæi interpretatio, qua putat significari aperientes syrupos pur-
2.Apho.10 gationi præparantes, iuxta Aphorismi sententiam, abundè exploditur nomine, anastomotica, quo hîc vtitur, id est, ora vasorum aperiẽtia. Talia enim non parant purgationẽ. Alterum ergo duorum necesse est, vel vt significauerit eo verbo, quæ intestinis hærentia acrimonia sua meseraicarum venarum ora adaperiunt, vnde superpurgationes sequi au-
3.Simp.26 thor est Galenus: vel certè ora hæmorrhoidum intellexit, quæ aperta per sedem expurgant vasorum, & hepatis redundantiam. Addit Galenus vẽtriculi plenitudinem vomitu, intestinorum deiectione amoliendam esse, ex superiore scilicet vacuationum omnium communi præcepto; quo naturam non errantem imitari, illique adiumento esse,
4.Aph.18. non repugnare docemur. Si verò aduersari dicto videtur Hippocratis illud, supra septum dolores purgatione indigere per superiora significant; qui verò inferiora infestant, per inferiora: meminisse oportet ventriculi positum superiorem esse multa septi parte, quanta est & ad dorsum, & ad latera; antica tantùm parte substare. Cùm igitur septo suprà feratur maiore sui parte, inter superiora mẽbra iure locabitur. Illud non temerè huic lo-
Vniuersalium 2. co adiicietur, multò oportere nostram ætatem, quàm illam Hippocratis, vomitoriis, tanquàm suspectis, abstinere, ob varias, nec contemnẽdas causas; quarũ nonnullas Mesues
Vomitoria periculosa. recenset. Humores enim innata grauitate descendunt ad intestina faciliùs, quàm ad ven
Causa prima triculum conscẽdant, suntque multò plures, latioresque meseraicæ venæ à porta ad inte-
Secunda. stina, quàm ad ventriculum delatæ: tum intestina natura ipsa excrementorum susce-
Tertia. Quarta. ptioni parauit; cumque sint membra ventriculo ignobiliora, incolumiùs eò deferentur
Quinta. noxia. Adde, quòd breuior via est à corporis mole per meseraica vasa ad intestina, quàm
Sexta. ad ventriculum; tractus verò humor cùm medicamenti vi extrà pelli non possit, sed recipientis membri; tantò maiore facilitate ab intestinis excernetur, quàm à ventriculo, quantò maiore commoditate intestina in excernendo præstant, ob duplicem, qua pollet
Septima. excretoria vtraque membrana. Illa verò ratio vel validissima est, quod, etiam Hippocra-
7.Apho.62 te ipso authore, robustiorem naturam requirit vomitio deiectione. Inquit enim purgan-
2.Fract.27 dos esse robustos quidem suprà, debiles verò infrà. Sed & Galenus cautior in vomitoriis, meticulosiorque. Iam si Galenus timet afflictationes vomituũ, quare consulit commutari indeiectoria; nobis tantò, quàm Galeni tempore, infirmioribus meritò cauẽda sunt, nec nisi cautissimè aggredienda; relinquendaque agyrtis & circulatoribus illa cum mul torum interitu temerè consulentium.

RELIQVVS est vnus sub cute locus, cui proprias cõstituit vacuationes, incisionem, ignem, caustica medicamẽta. Resoluentia verò omisisse iudicant Thadeus & Haly, quoniam de suppurato loco agebat, in quo frustrà tentantur resoluentia. Qui tamen in eo
13.Ther.5. dupliciter peccant. Nam & Galeni sententiam, quam ex libri instituto oportebat extendi ad mala omnia plenitudinis sub cute, inflammationes, tumores, flatus, abscessus, ad solos abscessus coarctant & cogunt: & contra authorem supponunt in suppurato loco nunquàm esse digerentia remedia tentanda. Ex tota verò serie illud considerandũ medico est,

dico est, vt singulis, particularibusque plenitudinis affectibus, tanquàm sufficientes Galenus commendet particulares per proprios effluxus purgationes, non semper communes illas secto vase, vel aluo purgata. Quòd enim magnus vir Trallianus etiam in cephalæa commendauit particulares affectus, vbi facti sunt, nec ampliùs à corpore pendent, particulares expurgationes, easque solas requirunt; in quibus nullum corpori negotium fiat. Purgationes enim & phlobotomiæ vires talium labefactant & frangunt citra vllum affectus emolumentum. Itaque vt verum est sæpè conuenire, vt præcedant vniuersalia illa, siue ad curationem, vbi affectus membri etiamnum à corpore fouetur & augetur; siue ad cautionem, vbi ex curationis dolore, molestiaque noua confluxio timetur: ita crebrò non oportet eò accedere, sed affecti tantùm loci rationem habere. A' particulari an ordiendum.

CAP. NONAGESIMVMQVINTVM.

Quæcunque verò partes ob id, quòd exasperatæ neutralem amiserunt habitum, his læuitas naturalis est restituenda, ossa quidem læuigando, arteriam autem, & linguam leniendo humidis, quæ nihil mordeant, & lentorem habeant. Sed quibuscunque læuitas inest non naturalis, asperitas naturalis est reuocanda medicaminibus, quæ sufficienter abstergant, & parum adstringant. Quæcunque verò [1] *vel obstructiones, vel angustiæ meatuum, alias sequuntur ægritudines, ab illarum curatione priùs est incipiendum. Ostensum siquidem est in libro De differentiis morborum, quòd & inflammationibus, & duris, laxisque tumoribus, & siccitatibus aliquando immodicis, ac prætereà vitiosis partium continentium figuris, ea, quæ nuper diximus, sæpiùs adueniunt: sicuti & quibusdam tumoribus eorum, quæ sunt in ambitu corporũ. Quòd si nonnulla ex proximè dictis inuicem complicentur, varias habebunt indicationes.*

De asperitate & lenitate primùm reducit in memoriam, non esse talia semper morbos, sed tantùm, vbi pugnant naturali partium constitutioni, & restituẽdam esse in exasperatis lenitatem naturalem in osse abrasione ferrea; in mollibus verò membris medicamentis humidis, lentis, nil mordentibus: læuibus verò præter naturam, cõciliandam asperitatem per sufficienter abstergentia iuncta leui astrictione. Secundò, addit de omnibus quatuor dictis speciebus accidere, vt eueniant nõ iam primaria morbi ratione, sed ad alium morbum sequentes, sicut & reliqua symptomata, vt obstructio, vel praua figura ad inflammationem. Sic autem euenientia peculiarem curationem non desiderant, sed simul cum morbo, cuius sunt symptomata, abolentur.

1. *Vel obstructiones, vel angustiæ.*] Significat per obstructionẽ, coarctatoriam, & carnosam, quia de illis frequentiùs dicitur; per angustiam autem, attenuatoriam. Ideò autem hîc agens de obstructione per consensum ad vicina, meminit de ea varietate, quia obstructio orta ex consensu, est ferè attenuatoria, non coarctatoria.

DIFFERENTIÆ hæ morborum primùm considerandæ, tum eorum curationes sunt. Ergò non sunt, sicut intemperamenta vniuersim morbi dicta; sed in illis tantùm membris, quæ oppositam habitudinem natura exposcunt. Ventriculus enim & intestina ea de causa obtinuerunt asperam, rugosamque internam cutem, vt alimenti descensum retardarent ad exactam vtilis exuccationem. In quem vsum etiam pylorus sublimis locatus est, & intestinorum plexus, & cæca intestina, & in quibusdam animalium ventriculorum multus numerus. Vbi ergo accedente læuitate amittunt natiuam constitutionem, pariter vsui incommodant, & opem requirunt exasperantis medicamẽti. Econtrario, nisi aspera arteriâ læuis sit, vox rauescit & clangosa euadet, moraturque in transitu inæqualiter. Ossa prætereà, si promineant apicibus, vicinam carnem offendent, & cum dolore perforabunt; in his ergo morbus est exasperatio, sicut in prioribus læuitas. Curat autem asperitatem in osse ferro; quoniam durities ossea medicamentis rarissimè cedit. Rarum est enim, vt tusæ peucedani radices desquamationes ossium euellant: cumque in ea partium inæqualitate fieri non possit, vt imæ partes ascendant, id solùm superest, vt abrasione eminentium æquentur. Nam in mollibus medicamenta valent Læuitas vbi morbus.

humida; quoniam tollunt ariditatem exaſperantem, lenta, quoniam mucor medias opplens inanitates ad æqualitatem ſuperficiei perducit, nil mordentia, vt non modò ſenſilis illa & tactilis humiditas medicamenti leniat, ſed & virtus eius, efficaciaque morſu aſperitatem non concitet. Quocircà in febribus Galenus (eſt enim febris totius propter ſparſum calorem inæqualitas, aſpredoque) vetat adhiberi acida, acria, auſtera, quia mordent & morſu aſpritudinem augent. Mollium itaque membrorum aſperitas talibus emendanda eſt, ſi non ab exaſperante pendet humore per ſuperficiem ſparſo. Eiuſmodi enim abſtergentia magis expoſcit, quàm humida; ſi modò commune illud præceptum obſeruandum etiam hîc eſt; vt vnamquanque cauſam abſcindamus priùs, poſteà ad factam deueniamus diſcraſiam. Quæ verò morboſa læuitate peccant, cauſam læuitatis habent illam eandem, quæ aſperitatem ſanare dicta eſt, affluxum lenti, lubricique humoris. Hunc ſanant abſtergentia remedia, non quæuis, ſed momentanea. Lentum enim non, niſi valido auxilio, obtemperat & ſecedit. Quia verò diutina membri cum mucis conſuetudo partis vim labefactat & emollit; addit robur & natiuũ habitum per aſtringens, facilè tamen, ne impedimento ſit abſtergenti, quam oportet in curatione eminere facultati.

1. De victu acut. 18.

Sufficiet autem in vno exemplo habuiſſe ſermonem, quoniam de omnibus in libris De arte curandi pleniùs ſumus executi. Supponatur cuipiam particulæ multitudinem ſanguinis influi, adeò vt intendantur in ea venæ, non maiores tantùm, ſed etiam paruæ, quæ priùs ſenſum effugiebant. Nunc verò iam plenæ viſu comprehenduntur, ſicuti plerunque in oculis ob tunicæ albedinem manifeſtiſſimè patet. Par ſiquidem eſt, quòd et alia vaſa, quæ latent ſenſum, iam plena diſtendantur, nondum et ipſa ob paruitatem viſui manifeſta. Et iam periculum imminet, ne, quod ex vaſis exudat, ad ſpatia vacua, quæ in medio ſunt, effundatur, ac ne iam paucum aliquod ſit effuſum. Huius quidem affectus ſanatio intentionem habebit euacuationem, aut, vt manifeſtiori vocabulo vtamur, abeuacuationem: ſiquidem morbus erat immoderata partis repletio. Neceſſarium igitur eſt, vt aut ſuperfluitas retrocedens euacuetur, aut per ipſam patientem particulam. Retrocedet autem, vel impulſa, vel attracta, vel tranſmiſſa, vel horum vno aliquo modorum, vel omnibus. Per locum verò patientem euacuabitur, partim quidem manifeſtè, & ſenſibiliter, partim verò in vapores reſoluta. Si igitur vniuerſum corpus plus æquo plenum fuerit, per patientem locum minimè euacuandum. Nam ſi ſcarificationibus, aut ſectionibus ſenſibiliter euacuabimus, plus ratione excitati doloris attrahemus. Si verò calefacientibus diſpergere tentabimus, plus erit id, quod vi caloris ad partem attrahetur, quàm diſperſum. Quòd ſi in eo elaborabimus, vt quod influxit, retrocedat, corpus plenum non admittet. Ad hæc igitur ambo totum corpus euacuare oportet, aut omninò ad contraria loca retrahere, quod patienti particulæ influit.

In exemplum compoſiti affectus proponit in medium inflammationem, quam oſtendit corporis vacuationem ante alia requirere; id quod hoc epilogiſmo colligit. Eſſentia inflammationis eſt ſanguinis copia in parte contenta. Curatio igitur erit illius diminutio, ſiquidem quantitate ſola excedit, non ipſa ſubſtantia præter naturam peccat. Vacuationis ſpecies parti duæ adhiberi poſſunt; recurſus ad originem defluxus vna, extractus à cute altera: cumque neutra vtiliter ante corporis inanitionem locum habeat, relinquitur initium ab vniuerſali venæ ſectione ſumendum eſſe. Siue enim extrà trahatur manifeſtè ſecta cute, dolor fluxionem concitat: ſiue inſenſili perſpiratu reſoluente medicamento, calor tantundem efficiet. Neque verò recurſus opportunitatem pleno etiamnum corpore habet: Siue enim pars ægra mandet, ſiue ſana trahat, ſiue repellẽs medicamentũ impellat; plenũ corpus, & quod in ſe exonerando

laborat,

laborat, non recipiet mandatam copiam. Ita cõfectum propositum est, initium curationis inflammata parte quauis à corporis vena secta inanitione faciendum.

QVAM verò ob causam in medio cursu organicorum morborum, & eorum simplicium, author sermonem de composito inflammationis affectu interposuerit, æstimandum est: qualis item generatio phlegmonis sit; quoque temperamento vacuationis in ea afferendum auxilium sit. Igitur, cùm præcessisset curatoria methodus quatuor specierum, quæ in formatione numerantur; adiecissetque commodè in calce tractationis fieri nonnunquàm, vt ea vitia formationis succedant ad tumorem membri, non exigentia particularem prouidentiam, sed instar aliorum symptomatum sola tumoris curatione cessantia: visum est in hoc loco, ne quid deesset morborum formationis curationi, de frequentissimo & difficillimo inflammationis tumore curando disserere; vt accedens præsens superiori doctrinæ, vniuersam contineret eorum vitiorum sanationem, siue primariò inuadant, siue consensu inflammatæ partis succedant.

DE generatione verò eius ita habet. Causam inflammationis arbitratur confluxum ex fortioribus ad debilem quampiam in corpore particulam. Scilicet inflammatio aut rarissimè, aut nunquàm aliter eueniet, quoniam sanguis, vbi aceruatim vnitus est, confestim putret; nec patitur moras paulatinæ ad iustum tumorem congestionis. Itaque licèt detur ex reliquis humoribus nonnunquàm citra defluxum ex paulatino partis excremento, tumorem oriri præter naturam: non dabitur tamen, vt inflammatio. Accedens ad partem sanguis replet ampla, deinde etiam angusta & conspectum effugientia vasa, id quod testimonio ophthalmicorum apertum facit: in quorum adhærente tunica inflammationem patiente vasa manifesta fiunt, in sano oculo delitescentia. Apparent verò in ea inflammatione, quàm in aliis, manifestiùs; quia sanguinis rubor contenti in alba membrana admodùm conspicuus est; qui in rubris cute & carne subterfugit conspectum. Et poterat quidem Galenus hunc commeatum labentis sanguinis à toto ad vasa membri ampla, ab amplis ad exigua, ab illis rursum ad membri poros, aperta ratione ostendere; quoniam cùm non cessent plena vasa sese exonerare, nec vasa illa maiora vltrà distendi possint, necesse est, vt ad minora regurgitet, & transfundatur: sed solet Galenus demonstrationi adiicere ex his, quæ manifestè apparent, necessarias ac cogentes probationes. *3.Natural.2.*

CVM verò accedens ad curationem præcipit exordium sumi à venæ sectione; quoniam plenũ corpus non recipit recurrentẽ humorem; quòd si vacuatio locũ non habet, supplendum reuulsione esse; dubias docet sentẽtias: primam, quoniam humor in parte tumens ad vasa non recurret, secta vena vacuandus: alteram, quia præstantiorẽ causam, cur vacuatum esse oporteat corpus, prætermittit; nempe, ne noxius humor ad viscera rapiatur. Postremò verò, illa separat reuulsionem à vacuatione, ceu oppositam, quæ tamen non modò illi non opponitur, sed substat illi, ceu vacuationis species. Ergo humorem in tumore contentum ad vasorum inanitatem remeare, & secta vena purgari, frequentia attendenti monstrant experimenta. Puerorum exanthemata, & tenuia illa, & crassiora, quæ vocant morbillos & variolas, crebro repercussu frigidi aëris repentè occultantur; & non sine magno discrimine excipit occultationem ardens febris, malignaque. Cucurbitæ mammis impositæ, aut secta cubiti vena retrahit, & sursum euocat menstruum sanguinem; nec est vasis ductus aliquis cõtinuus, cohærensque ab vtero in mammas, sed fibræ vasorũ in carnes cessant, per quas medias permeans sanguis in descendentes alias à pectore venas ingressus euocatur. Sic inflammatio lienis, aut caui hepatis secto cubito sanatur, licèt in hepate cogatur è porta sanguis per poros carneos dispergi, & ab illis ad fibras cauæ venæ transuehi. Imò verò alimenti succus perpetuò ab hepatis non vasis, sed carne in cauæ radices permeat. Quid, quòd pus ipsum per media ossa & sanguinem mandare nonnunquàm naturam dixit Galenus. Quomodò verò aliter ex pleuritide commigratio fit in pulmoniam, ex pulmonia in aginam; nisi humor partem vnam opplens ex ea ad vasa, à vasis ad nouam partem remigret. Pus suppuratorum, & humor pleuriticorum, nisi ora, fibrasque asperæ arteriæ ingrederentur, nunquàm tussi reiicerentur. Si vena vna cubiti secatur, vicinæ exhauriuntur commigrante per medios meatus ad inanitam sanguine. In his verò, qui ex achoribus, scabie, morbo gallico inunguntur,

Recursus humorum possibilis.
Dubij primi Solutio.
7.Apho.55

mirum, quàm repentè crassæ illæ pustulæ, tumores, nodi per vasa ad os expuenda mandentur. Ratione verò ita induci potest satis probabili eadem illa ex poris membrorum in vasa commigratio. Tumor ille externus, manifestusque membri non sola constat meatuum plenitudine, sed bona etiam parte exilium vasorum distentione, dum sanguine infarciuntur; cumque vasa omnia inter se reciprocent & confluant, descendente exiguorum vasorum sanguine ad venam sectam, pars detumescat necesse est: humor verò, qui in membri meatibus retinetur, & ipse per vasorum quidem latera, magis adhuc per ora, non difficiliùs recurret, quàm ad membrorum alitionem per eadem vasorum & latera, & ora perpetuò delabitur. Est & tertia illa recurrendi via, qua ex meatibus dictis non iam ad vasorum inanitates permutatio, sed ad poros internos, & eos latiores humor commeat. Par est enim, vt credatur tanto latiores patere ad viscera, quàm ad cutem, quanto interiora illa calore maiore, amplioreque spiritu pollent, & ab externis iniuriis continentis magis tuta sunt. Ita confecta res est, & experientiæ & rationi innixa. Nec verò nos remorari debet id, quod non semel Galenus scribit, crassum humorem non recurrere; idcircò in eo curando repellentibus locum non esse. Quoniam aliud est inquirere, num retrocessus ille fieri possit, quod ostensum est; longè aliud, num commodè tentandus in reliquiis humoris crassi sit, præferendaque illa curationis ratio inter multas & faciles. Nam, sicut crassum posse ad vasa remeare, verum est; ita difficile esse & tardum, vehemensque medicamentum expostulare, ideò reiiciẽdum curanti esse, certum est. Sicut verò aliquando humoris crassitiem scripsit contemnere repellentis vim remedij; ita è contrario nonnunquàm, quod planè, inquam, tenue est, humoris præterlabitur, medicamenti ansas effugiens, & in parte figitur; haud etiam retrorsum, sicut quod crassum est, repulsum. Quod non magis admirationem meretur, quàm si quispiam id, quod planè leue est, impetus vim non sustinere ad longinquum locum dicat, sicut quod grauitate sua constat: alter verò id, quod planè graue est, longiùs proiici posse neget, sed quod leuitate innata iacentis vi vincatur. Quod enim modicè graue est, subit ambas extremorum appellationes. Ita fit, vt condemnentur vtraque extrema ad eam iactationem, quæ impetu fit; commendetur mediocritas, quam quidam leuitatem appellant, alij grauitatem. Non dissimiliter in repercussu astringentis medicamenti ea materia obsequitur promptè, quæ media substantiæ constitutione pollet; quam eandem & leuem nuncupamus, & grauem. Quemadmodum enim intestinorum vi, cùm premitur fæx, pelli quandoque non potest, propter immodicũ fæcis liquorem, qui pressuram eludit & frustratur, quandoque propter immodicam ariditatem prementis vim superantẽ; vt vterque excessus dolori cholico occasionem prębeat; non aliter humor in inflammatione astringente medicamento impulsus, tunc facilè paret, cùm modica crassitie constat. Neque deterret à tradita curandi ratione: quod licèt, quod paulò antè disputatum est, possit ægra pars ad sanam humorem remittere, rarum est id tamen, & ob infrequentes quasdam causas nonnunquàm euenit. Curatio autẽ, sicut & scientia, non docet ea, quæ rarò, sed quæ vel semper fiunt, vel frequenter. Nam licèt inflammata pars morbi nomine concedat in robore sanis; verùm beneficio accedẽtis remedij, quod astrictione roborat partem & confirmat; euadit ferè potentior & ad sanas remandare potẽs.

Infrà §. Si igitur. *13. Ther. 6* *14. The. 10* *1. Simp. 26.* *3. Natur. facult. 13.* *1. Poste. 24*

Solutio secundi. *14. Ther. 2*

SEQVITVR, vt quæ de duabus aliis sententiis huius loci obiecta sunt, breuiter perstringantur. Licèt alibi digniorem censeat eam causam à vacuatione inchoandi, ne noxius humor à parte repercussus ad viscera periculosè transponatur; hîc quoniam inflammatio proposita erat, tumor à benigni sanguinis copia ortus, in quo ea ratio locum habere non poterat, prætermissa est memorata illa alia, quod plenum corpus non recipiet. Ex quo intelligitur in inflammatione corporis non pleni securiùs à repellẽtibus inchoari curationem: periculosè in omni alio tumoris genere; eò magis, quò fuerit contentus humor deterior.

Tertij.

Nam quod de reuulsione addubitatur, facilius est. Cùm ex reuulsionibus quædam, quia simul vacuant, sub vacuationis cõmunitatem veniant; aliæ, quia ita à loco retrahunt, vt non extra corpus trahant, reuulsiones tantùm sunt vacuationi oppositæ, quas hîc author commemorat; qualia frictio, ligatura, lotio, siccæ cucurbitæ in aduersa parte fixæ. Nec verò difficile est conciliare, quod hîc recursus tres differẽtias numerat, cum loco illo Methodi, vbi duæ tantùm scribuntur. Secatur enim repulsio ab

ægra parte, vel ſua ſponte, vel medicamenti repellentis ope: ita euadunt ſine pugnantia locorum recurſus ſpecies, illic duæ, hîc verò tres. *13. Ther.9*

Sed maior machina, grandiusque negocium aggrediēdum eſt; vt occaſione vacuationis, quam in curanda inflammatione exercere præcipimur, de loco exercēdæ in particulari omni affectione vacuationis ex profeſſo ſemel diſputetur ita, vt breuitas cum diſſerendi methodo, quantum rei obſcuritas dederit, in diſputatione ſeruetur. Affectus itaque vniuerſalis diſtribuitur in plethoram & cacochymiam, omnis vacuatione ſanādus. Ex quibus plethoræ aptiſſima eſt cubiti ex communi vena ſectio; quoniam ea vena iecori, & venis omnibus ab ea ortis, in quibus plethora intelligitur, omnium eſt viciniſſima, & conſentiens magis: ſicut cacochymiæ appoſitiſſima per ſeceſſum purgatio. Eſt enim inter vacuationes cacochymiæ & facillima, & copioſa cum incolumitate, ob cauſas paulò antè latas. In particulari verò plenitudine, tria ſeparanda tēpora ſunt. Primum, quandiu in parte non eſt ſupra naturam plenitudo, ſiue corpore adhuc ſano, ſed in quo ob cōſuetudinem timetur partis affectio aliqua ex plenitudine, ſiue iam ægro, incipienteque ad partem defluxione, ſed nondum ita obſidente partem, vt abundantiæ in parte ipſa iam indicia appareant. Secundum, vbi impactus eſt parti humor, qui negocium facit, ſimplex tamen eſt affectus, non iunctus defluxioni; ſiue quoniam paulatim increuit nulla defluxione præuia, ſiue quia præceſſit quidem, ſed ceſſauit: præſtantque duo hæc tempora vnam tantùm in curando indicationem: Primum ad corpus ipſum, ne fluat ad partem abūdantia: Secundum, ad partem ſolam, vt eius inaniatur plenitudo: Tertium, compoſitam requirit indicationem, ſicut & compoſito cōſtat affectu, parte quidem pleniore, quàm ſecundùm naturam; corpore verò ad eandē demandante, & præſente abundantiam partis augente. Qualis autem in ſingulis temporibus adhibenda vacuatio ſit, ita ferè expediendum videtur.

Locus vacuandi in communi affectu.

In primo tempore diſtantiſſimus ſimpliciter locus accommodatiſſimus eſt. Ita enim habet Galenus lib. De victu priuatorum. Iam abundantibus, id eſt, vbi iam continetur in parte ſupra naturam abundantia, purgatio, qua vergūt, adhibita medetur: quæ verò ab incremento prohibere velis, per oppoſita reuellere conducit. Et libro De natura humana, à longiſſimo, ait, in talibus: ſicut & libr. De ſanguinis miſſione, de vacuatione agens, quæ præcautionis gratia initur, vertigini & epilepſiæ obnoxios ex cruribus, podagræ verò ex cubito vacuat: allata ratione, vt aſſueta natura diſtantiſſimæ parti mandare deſſueſcat à priore, prauaque conſuetudine, & conſuetudo conſuetudine, ſicut clauus clauo pellatur. Aſſueſcit autem ad ſectam partem mandare duplici nomine: & quia inanita pars eò magis à toto trahit, quò ob inanitionem conatur magis: & quia ad partem ſecari aſſuetam exonerat ſe corpus, vbi ſimili plenitudine grauatur. Experimento enim & Auerroo teſtibus, qui ex conſuetudine, quæ Æthiopibus frequens eſt, frontem ſcarificant, vbi ſanguine redundant frontis pruritu infeſtantur: qui magis aſſueuerunt ſpatularum ſcarificationi, in ſpatulis; ſicut qui cubiti ſectioni, cubiti pruritu vrgentur.

In primo tempore particularis. *Com. 15.* *Sect. 29.* *Cap. 19.* *4. Coll. 10.*

In ſecundo tempore, affecta vacuanda pars eſt; quoniam in ea ſola ſupponitur ſananda plenitudo. In quo tempore intelligenda loca ſunt, quæ per affectum locum vacuationem ſuadent. Subaudienda eſt tamen illa conditio, modò per ipſam partem commodè fieri poſſit, neque vacuatio ipſa noui fluxus author ſit. Ita enim conciliabuntur loci quidam, qui cum dicta ſententia pugnare videntur. Nam lib. 2. ad Glauc. impacto humori & partem obſidenti deriuationem conſulit: ſicut & lib. Methodi 4. quæ tamen vel durante pauco, tenuique fluxu manet; vel ſi ex toto ceſſauit, de qua occaſione modò agimus, in illis tantùm partibus, in quibus commodè pars ipſa ſecari non poteſt; confugimus ad vnam aliquam ex vicinis, in quam ſe affecta exoneret. Sic quibus in locis inflammatæ linguæ curandæ, vel affectis oculis vomitoria negat, deiectoria commendat: è conuerſo in priapiſmo, nephritide, ſciatica, podagra, vomitoria deiectoriis præfert: id eò facit, quoniam vniuerſales illæ vacuationes noui fluxus ciendi potentiam habent; vt meritò vitari debeant, etiam ceſſante in totum fluxu. Quòd ſi aliquando in deſcendente pleuritide inferna purgatio laudatur, fidit magno inter coſtas & infernam purgationem interuallo, & quia ſuperior eſt affectus locus ſede, qua purgatio exercetur.

In ſecundo tempore particularis. *Libr. De phlebotomia 19.* *13. Ther.9* *Cap.2.* *Cap.6.* *6. Epid. sect. 2.7.* *14. Ther.7 & 8.* *10. Locali medic. 2.* *2. Acut. 19*

In tertio tempore. 13.Ther. 11. 1.ad Glauc. 14. De tertio tempore, quoniam prolixior tractatio, & difficilior est, propositionibus quibusdam res absoluetur. Appello autem tempus hoc tertium doctrinæ ordine, in quo simpliciora, ceu notiora, antecedunt. Nam in opere ipso ferè secundum est, in quo durante adhuc fluxu pars humore supra naturam abundat.

Propositio prima. Propositio prima. Licèt Galenus sæpè eligat in hoc tempore distantissimum locum, nulla addita distinctione, quod est in eo authore frequentissimũ, vt multis locis omnia, vno semel rarissimè doceat: alibi tamen non semel addit necessariam determinationem; ea est, si vacuatio secta vena tentatur, benè habet, vt non absolutè distantissimum eligatur: sed distantissimum ex his locis, quæ seruant cum affecta parte rectitudinem, & communitatem. Obseruanda enim illa in sectione sunt, non modò, vbi vacuare partem animus est, sed etiam, vbi reuellere: videlicet, si (id enim tempus modò propositum est) in affecta parte adest supra naturam abundantia. Si enim ea deest, quod in primo tempore accidit ex longissimo absolutè tam venæ sectione, quàm reliquis ingeniis vacuandum esse ostensum est: quæ vbi adest etiam præsente fluxione, nisi communes venæ secentur, non sanabis affectum, perpetuò autem, quod sanum est, lædes: dicebat libro De palpitatione; vacuato nempè vtili pro noxio sanguine. Sed quid tandem est rectitudo, & communitas: deinde, quid operantur: tertiò, cur in venæ sectione obseruanda sunt. Rectitudo (Hippocrates vocat κατ' ἴξιν) consensus est inter partes vnius lateris; demum obseruatio longitudinis. Communitas verò consensus per vasis ductum à secto loco ad venam, quæ partem alit. Ita ergo demum seruatur in sectione rectitudo, si ex latere exercetur affecto: ita communitas, si vena eligitur, quæ cum affecta sede communicat. Superiores siquidem partes cum brachiorum vasis, inferiores cum crurum vasis communionem habent; nec omnes brachiorum cum superioribus omnibus; sed ex cubiti vasis, cum capite & ceruice humeraria magis, nigra minùs: cum pectore & naturalibus membris axillaris magis, nigra minus consortij habet. Ita intelligitur, si in venæ sectione, quæ vel vacuandi, vel auertendi gratia initur, rectitudo pariter, & communitas seruanda sunt; oportere, vt affecta corporis quadra secetur. Quod ergò Auicena monet non esse transeundas duas in sectione venæ diametros; si interpretans hanc Galeni determinationem facit, iniquum interpretem agit. Nam seruata etiam vna integra diametro, perit vel rectitudo, vel communitas. Quadram enim transire non oportet, non diametrum. Sin exponit suam aduersùs Hippocratem & Galenum opinionem, oportuerat eam rationibus munire. Si verò quispiam opponat, sectionem affectæ quadræ non obtinere nomen reuulsionis; cùm oporteat toto defluxus tempore non absolutè vacuare, sed cum reuulsione; est enim composita affectio compositam insinuans indicationem, partis plenitudo vacuationem, defluxio verò auersionem; ostendat autem non esse reuulsionis speciem, quoniam nullam implet earum contrarietatum, quas reuulsionem includere in Aphorismis Galenus scribit: sursum deorsum, dextrum sinistrum, antè retrò: sciat non omnes auersionis differentias eo loco à Galeno numerari; sed quemadmodum in methodo solas duas priores recenset; in Aphorismis adiecit tertiam; ita lib. De reuulsione, apposuisse quartam, vbi ab interioribus ad exteriora, vel è diuerso reuocatio fit: quam etiam intra vnam quadram seruari constat. Ita verò intelligendum est, hanc oppositionem constituere reuulsionem, si interuallum intercedit momentaneum affectionis, sectionisque loco. Sicut enim contrarietas anterioris ad posteriora, integra licèt, si interstitium exiguum est, vt frontis ad occiput, non implet reuulsionem: ita nec ab internis ad externa euocatio, alioquin nulla esset non reuulsoria vacuatio.

Libr. De phlebotomia 15.16. 18. 13.Ther. 18. 5.Ther. 3. 1. Pror. sect. 3. 53. Ætius lib. 12. De podagra. Libr. De palpi. 5. Rectitudo quid. Quarta 1. 3. 5. Apho. 68 5. Ther. 3.

Rectitudo cur operetur. Iam quid operetur in sectione rectitudo, considerandum est. Communitas enim vasis secti cum affecto loco, cur non magis exhauriat eam partem? Sed quod in pari communitate ad affectam sedem venæ dextræ & sinistræ, sola lateris conseruatio magis partem vacuet & mutet, id verò ostendendum est: primùm, experimentis, vt credatur; deinde, ratione indagandum, vt euentuum causa perspiciatur. Rem igitur ita habere, frequentia monstrant experimenta. Vteri, dicebat Galenus, dextrum, tantò est sinistro calidius, vt caloris aucti nomine mares formet, sinistrum fœminas. Sic dexter testis ad sinistrum collatus. Est autem caloris aucti causa rectitudo hepatis. Vicinitas enim, & per

14. De vsu 7.

vasa

vaſa communicatio, non ſunt vtrique parti diſparia. Reſolutio frequens medietatem exactam corporis corripit illæſa reliqua: & tamen humor illabitur à tertio & quarto cerebri ventriculis, in quibus non eſt dextri à ſiniſtro ſecretio. Si inflammato hepate ex dextra nare ſanguis erumpit, ſanatur; ſi ex ſiniſtra, non iuuatur; cùm vna ad naſi radices ab iecinore vena pertingat. Si cubitus ſiniſter ſecatur, vacuatur ſiniſter cordis ventriculus, repletioque illius vaporoſa; lien inflammatus, pleura ſiniſtra, quæ omnia ex dextra axillari non ſuccedunt; ſiniſtra tamen, ſi venarum communitatem ſpectes, non niſi interuentu iecinoris, ex ſiniſtro exhaurit. Per rectum fiunt morborum permutationes, & criſes, & abſceſſus, dicebat Hippocrates. Si hepar incaluit, dextra manus, peſque hulcerantur, ardent, exaſperantur; ſi lien, ſiniſtra: lien tamen nullam ad ſiniſtra hæc venam mandat, niſi per hepar. Si caput ex vtero dolet, vertice dolet, quoniam è regione recta ſupraponitur vtero; ſi ex ventriculo, frons; ex iecore dextrum latus vrgetur; ex liene ſiniſtrum; ex renibus occiput, brachia, crura. Partes omnes dextræ calidiores, maiores, robuſtioreſque, ſunt leuis propter iecoris rectitudinem. Ita verum eſt, plurimum poſſe in corpore rectitudinem. Cur verò tantum poſſit, non facilè dixeris; id quod ex reſpondentium varietate colligere eſt. Quidam meditantur, ne fortè vis trahendi ſanguinis in vaſorum villis oblongis inſit, quod omnibus conuenit, non aliter quàm trahenti ferrum magneti: nam & ita quandoque aſſimilauit Galenus. Quemadmodum ergo, vbi magneti accedit ſuo cuſpide acus, in ſublime trahitur, & pendet, magnetis vi hærens, & immota: quòd ſi accedat alia priori, recta tangens prioris illius finem, hærebit ſimiliter; & ſeriatim prima ſecundam, ſecunda tertiam retinebit pendulas, ſi recta ſibi applicantur, non ad latera; quoniam ea eſt facultatis illius natura, vt recta tantùm deferatur: ſic, cùm axillaris dextra continua filamenta oblonga habeat cum latere dextro trunci per pectus ad iugulum aſcendentis, non cum ſiniſtro; trahet, quidquid in dextro ſanguinis continetur, non quod in ſiniſtro. Alij confugiunt ad ſitum partium ſanguinis intra truncum illum pectoris. Sicut enim in flumine ſuum ductum obſeruat, defluxumque aqua, quæ citeriore ripa delabitur; ſuum item & proprium, quæ vlteriore, nec communicant ſibi mutuum fluentis aquæ latera; non aliter intra truncum medium pectus perreptantem, ſanguinis partes ſitus ſuos, fluxuſque obſeruant, non variantes & imperturbatos. Non deſunt, qui nouam rationem excogitent: Ignis, inquiunt, motus ex natura, qui inuerti non poteſt, ſurſum eſt: is cùm in ſanguine abundet, facit, vt ſanguis ipſe eò feratur: ideò aduerſæ ſectioni per lateralem motum non obſequitur, ſed rectæ per rectum. Hæc illi: quæ tamen argutiùs dicuntur, quàm verè. Nam cùm oporteat cauſam quæſiti communitate ſua quæſitum complecti: rei autem experientia monſtret, non modò intra vas ſanguinem, ſed humorem quemcunque; adde etiam vapores & alterationes promptiùs deferri multò per rectum, quàm ad aduerſum latus; quomodò cauſa illa recipietur, quæ in ſolo vaſorum ſanguine locum habere poteſt? Præterea, ſi ignis in ſanguine facit, vt ſurſum rectà, non obliquè aſcendat; quæ cauſa faciet, vt rectà deſcendat, non obliquè? Fluente enim à dextra nare ſanguis proptè retrahitur, cucurbita iecori affixa, vel dextra inciſa humeraria; nõ cedit autẽ, vel cucurbitæ, vel ſectioni ſiniſtris: an idem ipſe ignis in ſanguine vincens author erit recti, ſicuti aſcenſus, ita & deſcenſus? (quaſi verò ſanguis naturæ ſuæ relictus ſurſum conſcendat, & non magis grauitate ſua deorſum feratur.) Illæ verò de vaſorum filamentis imagines, & de ſitu ſanguinis intra truncum corruant neceſſe eſt; ſi ſpectetur ceſſare illa omnia ad hepatis conuexum, vbi & caua in exiles fibras diſtribuitur. Inflammato ergo liene, cur ſecta læua axillaris magis exhauriet vitioſum lienis humorem, quàm ſi dextra ſecetur? cùm inuenta illa omnia in gibbo hepatis ceſſent: hepar autem inanitum per portæ venas à liene hauriet pro inanitionis ratione, vndecunque ea inanitio contrahatur. Veroſimillima ergo paulò antè dictorum euentuum ratio ea videtur; quod corporis noſtri longitudinem multi oblongi meatus perreptant, & diſtinguunt: per quos ſurſum deorſum promptus eſt omnium in corpore contentorum commeatus; qui tamen non perinde per latera diſtribuuntur. Huic dogmati firmando prima illa ratio ex fine deſumpta facit. Sollicita natura durationis rerum non ſolùm prouidit indiuiduorum caducitati, ſeminũ creatiõne, quorum vi noua & viuentia

3. Criſi. 3.

Vndecima 3. 7.

6. Epid. ſect. 2. 12.

6. Epid. 2.

1. De locis vlt.

Ratio prima

pro veteribus & pereuntibus ſubſtituerentur: ſed etiam animalia ipſa, ſemina etiam plurima, gemina conſtituit; vt ea ope tueretur ab irruentium iniuriis facilè peritura indiuidua. Dum enim infortunio vnus oculus, auris, brachium perit: altero oculo, aure, brachio vita ſeruatur: ita duo, quaſi animalia, dextrum, ſiniſtrumque in vnum animal coniungens, diuturniorem illis vitam comparauit. Nec verò ſolùm animalibus, ſed & ſeminibus, ea duplicitate conſuluit; niſi fortè, vbi numero reſarcit duplicitatis inopiam, vt in milio, in piſcibus. Nam fabæ, cicera, triticum, & cerealia omnia manifeſtam ſeiunctionem habent; vel per intercedentem membranam, vel denſitatem, vel certè appoſitionem citra agglutinationem: ita, vt continua non ſint duo latera. Cumque huc tendat ea duplicitas, vt diutiùs talia perſeuerent; neque poſſint perſeuerare, ſi ſimiliter communicant ſibi, conſentiuntque mutuò duo latera, non minùs, quàm partes vnius lateris, quæ inter ſe rectitudinem ſeruant; conficitur, vt dicti canales credantur, aſſeranturque. Altera ratio ex ſenſus euidentia ita deſumi poteſt. In cerebri, teſtiumque medulla, vel teſtimonio oculorum percipiuntur ductus illi, tanquàm anguſtiſſimi alueoli ſanguine pleni, rubenteſque. Imponunt autem multis, quaſi ſint vaſa, quæ tamen non ſunt, ſed ſecundùm rectitudinem meatus alendis partibus, communicandiſque per rectum materiis creati. Eoſdem hos canales in plantis perſpicere licet. Ligna enim omnia perlongum nullo findes negotio, tranſuerſim non niſi plurimo. Videlicet, ductus ipſi canalium diuiſione cedunt. Tertia fides ex euentu petitur. Repentè enim, & frequenter permutatio fit à dextro pede ad dextrum, vel brachium, vel humerum, & ab his rurſum ad dextrum pedem: ad ſiniſtra verò, vel rariſſimum eſt; cumque ea ſita in rectum tranſſumptio per canales nullum habeat in corpore commeatum; relinquitur per meatus expoſitos tantùm deductio. Quid rectitudo in ſectionibus operetur, & quam ob cauſam, dictum eſt. Supereſt, vt ex propoſitis tertium expediatur; oſtendaturque iam oportere, vt conuenientibus fluxione, & partis abundantia, venæ ſectio, non abſolutè in diſtantiſſima ſede exerceatur; ſed in parte remotiſſima earum, quę communitatem ſimul, & rectitudinem cum laborante particula obſeruant: id quod ſequentia ſuadent. Ea eſt reuulſio vtiliſſima, quæ humorem à termino defluxionis ad originem reuocat. Oſtenſum eſt autem plurimùm defluxiones fieri à locis communibus, rectiſque. Sectio igitur ex recta, communique vena, reuulſionem implebit, quod fluxio indicat. Eadem verò etiam cùm ſeruet affectam quadram, partem plenam inaniet. Satisfiet igitur vtrique vacuationis ſcopo, eo ingenio. Accedit, quod cùm in inflammatione ſananda coëant plenitudo partis, fluxio, fluxionis cauſa, ſicut curationis ordo exigit, vt ante vacuationem partis fluxioni ſubueniatur; ita eadem mouet, vt fluxionis cauſam amoliri anteuertamus. Eſt autem vel maxima fluxionis cauſa, partis dolor, calorque ex putrefacto, & diſtendente ſanguine. Ab illius igitur vacuatione auſpicanda curatio eſt. Non vacuabitur ex abſolutè remotiſſimo, ſed cum dictis conditionibus. Dictus itaque locus ſeruandus eſt. Nec leuiter etiam mouet, quod Galenus reuellentibus ſummoperè cõmendauit præceptũ vulgo medicorũ incognitũ: vt nõ inſiſtamus toto fluxionis tẽpore reuulſoriis; ſed interponatur medium tempus vacuationi noxij humoris, in parte contenti. Ita enim demum fluxio ceſſabit, ſi & è longè reuellentibus auertatur confluens materia, & proxima vacuatione dolor, calorque partis, tollantur fluxionis cauſæ. A' qua ſententia non ita multùm recedit Auicena, dum in reuulſione, & ante reuulſionem doloris in affectu ſedandi rationem haberi monet. Si ergo confluente humore ſimul datur vna modicè remota ſectione reuellere ſimul, & vacuare; quomodò non erit amplectenda? quod Galenus in iecore inflammato, & alibi perpetuò ſequitur. Quid multis? ſi ſolus fluxus curandus eſt, diſtantiſſima ſecanda pars eſt: ſi ſola partis plenitudo, viciniſſima. Ex quo conficitur, vt vbi pariter iunguntur, mediam quandam diſtantiam longinquæ communitatis obſeruari neceſſum ſit. Cur ergo non etiam reliqua præter venæ ſectionem reuellentia, quorum in hoc, de quo agimus, tempore vſus eſt, ſimiliter modicè diſtantia recipimus? Quoniam illis omnibus fluxionis augendæ vis ineſt. Dolorifica enim, vel calorifica ſunt frictio, ligatio, cucurbitæ. In ſecanda verò ab affecta quadra vena, nulla fluxionis augmento præbetur occaſio: non dolor, calor, non (quod fortè videretur) inanitio. Cùm enim ſupponatur in parte ſupra naturam abundantia, & ea

Marginal notes: Secunda. — Tertia. — Vnde ſecandum fluxu durante. — Ratio prima — *6. Epid. ſect. 2. 12.* — Secunda. — *13. The. ſ. 6* — Tertia. — *6. Epid. ſect. 2. 8.* — *Quarta 1. 3.* — Quarta. — *13. Ther. 10.*

& ea vitiosi, à quo se conantur vasa exonerare, humoris : quomodò eius diminutio faciet, vt læsa pars trahat alimentum, quo supra mensuram abundat? Ex vniuersa autem huius propositionis serie confectum est, in tertio inflammationum tempore, vacuantia reliqua distantissimè conuenire; solam venæ missionem moderato quodam interuallo. Quod tamen postremum in opere faciendum perpetuò non est, nisi conditiones iungantur duæ. Prior, modò ea sectio fluxionem non moueat. Fieri enim potest, vt gratia loci affecti moueat; vt si vel humerus, vel manus dextra laboret; quando cogitur ob interualli breuitatem dextri cubiti sectio magis locum implere. Si enim alia reuulsoria, huius discriminis gratia relegamus ad loca distantissima; cur non similiter sectionem, vbi ex ea non dissimile malum metuimus? Et id est, quod Galenus significauit in crure affecto, præcipiens aduersum crus, vel rectum brachium scindi: in quorum primo rectitudo, in altero communitas perit. Altera conditio; modò ne origo fluxus, cuius, (quod paulò pòst constabit) non minor, nisi fortè maior habenda consideratio est, aliò impellat. Cur enim in naris dextræ hæmorrhagia sistenda reuulsionem adhibet Galenus ex dextra humeraria: in mensium, vel hæmorrhoidum profluuio, similiter impediendo, non crura secat cum affectis partibus communicantia, sed brachia: nisi quoniam hepar, & caua vena plurimum sanguinem ad eas partes mandantia cum cubito, nō cum cruribus, communionē habet? Quòd verò apponit his vacuationibus prouocandis, crurum vel sacrificationē, vel sectionem facere, in controuersiam à multis reuocatur, neque immeritò. Vbi enim infernæ vacuationes præter naturam retinentur cū vasorum plenitudine, ea ferè succedit, cùm retentio prorogata est, si Paulo creditur, & Ætio, primum brachium secandū est; posteà crus, astipulante etiam ratione. Nam si in febrium obstructione abigenda, timet Galenus deobstruentia in corpore pleno; ne fortè plenitudinem ad obstructum locum deducentia ingeminent, non tollant obstructionem: & cùm de ptisana agit, eadem causa ptisanæ absterſionem veretur; nisi antecedat vacuatio: cur non similiter parcas illas, repetitasque crurum, vel scarificationes, vel sectiones timeat, deobstructioni dicata auxilia, ante corporis per brachium sectum vacuationem? Quòd verò parcæ illæ crurum sectiones prouocent, & obstructa ora reserent, causæ sunt: Et quia exhauriunt crassum sanguinem ora vasorum occludentem: & quia inanientia infernas partes cogunt à supernis deducere: & quia repentino sanguinis motu, dolore etiam, torpentem expultricem irritant, & ad functionem suscitant assuetæ purgationis. Ad hunc ferè modum sectionis venæ fluxus tempore ratio habet. Obtrudi autem potest ex libro De sanguinis missione vnus & alter locus, interpretationem expostulantes. Prior, vbi postquàm renes magis cum cruribus communicare affirmauit, ideò ad vacuationem eorum crura potiora esse, subdit: [*Ad reuellendum porrò magis brachia.*] Alter, vbi de vacuatione præseruatoria agens, quæ verè celebratur, inquit, ex eo loco tunc vacuandum, ex quo incipiente iam affectione: quòd si in præcautione distantissima pars præfertur, pariter in curatione incipientis affectionis conueniet. Est autem interpretatio prioris, vt, quia ex duabus intentionibus reuellendi, & vacuandi, licèt ambæ communitatem exigant, plus requirit vacuatio: cùm renes vtrique parti consentiant, sed inæqualiter, meritò reuulsioni brachia, vacuationi crura accommodentur. Nam in altera sententia iungit duos homines, eum, qui obnoxius est partis affectui, à quo tamen modo immunis est; & eum, qui iam eo affectu impræsens laborat; docetque ambos in eo conuenire, quod requirunt certa loca vacuationis suæ, non promiscuè ex quocunque, sicut in his, qui nulli malo obnoxij sunt, vacuandi sunt: non tamen proinde in loco vacuationis conueniunt, quod ostensum est.

13.Ther.5. & 11.

5.Ther.3. De phlebotomia 19.

Sectio menses mouens.

Paul.lib.3. 61.

Ætius lib. 6.59.

8.Ther.2. Libr. De ptisa. ad finem.

Libr. De phlebotomia 18.19.

PROPOSITIO secunda. Sicut in composita hac indicatione quandoque citra exceptionem distantissimū locum cōmendat: non raro venę sectionē ad rectū, communēque locum cogit: sic alibi exactiùs etiam ad locum, vnde est fluxionis origo: quò fit, vt si ea origo non conueniat cū recto, & communi, fit nōnunquàm à non recto, aut non cōmuni inaniendū id quod sequentia manifestū facient. In sanguinea sciatica malleolum secat Galenus: idem addit cubitū etiam cōmodè secari cōmunitatis obseruandæ negligēs. Et alibi apertè inflammationū defluxū vult reuocari, vel ad cōmune vas, vel ad originis fontem. Dum verò lassitudini phlegmonosæ medetur, secat prima & secunda die locum, in quem

Propositio secunda.

11.Local. cap. 2. prima.

1.ad Glauc. 14.

4.De sanit. in fine. quem humor inclinat. Tertia verò etiam, inquit, vacuandum est, si mens est ad alia loca abundantem humorem auertere, transponereque, innuens sectionem aduersi lateris, vel crurum, quando ex lassitudinis perseuerantia intelligitur origo fluxus altior, remotiorque. Reliqui verò Græci graues illi in medicando authores apertiùs. Trallianus in melancholiæ morbo & hæmoptoisi mittens ex malleolo sanguinem, securiorem reuulsionem sequitur. Paulus in coxendice sanguinea non accedit ad crus, nisi secto priùs cubito: id quod etiam inflammato scorto, & inguinibus monet; nec aliter inflammato vtero, cum Ætio in his omnibus conueniens: vsque adeò certum est Græcos non semper obseruasse sectionum locos communes pariter, & rectos. Sed ratione pars hæc firmanda est. Quæcunque vena secetur, dicebat Galenus, vniuersæ exhauriuntur, quia omnium in corpore vna est confluxio, & commeatus, Hippocratis testimonio: tantùm quædam venæ exhauriunt certas partes aliis celeriùs. Si ergo fit, vt à toto fluat ad affectam sedem, cur non à toto etiam reuellendum est? Nisi enim ad fluxionis originem, & fontem retrahas, parum in reuellendo promoueris. Deinde, si prægressa causa vehementer vniuersum corpus turbauit, à toto euocabit, non solùm à communi; retrahendumque erit ad totum, non ad commune tantùm. Si verò etiam experimenta consulamus, quorum semper fides fuit certissima, multi epileptici, & hæmoptoici euidentissimam secto crure vtilitatem consecuti sunt; postquam tentatus non successit cubitus. Frequentes pleuriticorum dolores nil per affectam partem leuati, mirum, quàm repentè aduersæ sectioni paruerint, cesserintque; quibus scilicet humor ab aduerso accedebat. Eò etiam fit, vt seruata rectitudine extremus, distantissimusque locus prosit magis, vt ex anulari dextra in iecore affecto; ex sinistra in liene, quàm ex cubito: quod sibi euenisse memorat Trallianus. Paulus verò etiam rationem adiicit, Quoniam è longinquo reuulsio securior est; ideò præstantior: præferreturque perpetuò eo nomine axillari, nisi tenuitate sua paucum sanguinem funderet.

Li. 1. & 7. Paul. lib. 3. 77. Ætius lib. 14. cap. 21. 29. Idem lib. 16. 85. 2. Acut. 10 Hippo. lib. De alimēt. Galen. De phlebotomia 19. Trallian. cap. De hæmopt. Paulus lib. 6. 40.

Propositio tertia.

PROPOSITIO tertia. Quando prima propositione monstratum est, venæ sectionem exigere communitatem cum rectitudine iunctam: in secunda verò non minùs considerandum esse fluxus initium in reuellendo: Superest tertiò, vtrius maior habenda ratio sit, expedire. Ergo ad quatuor hæc attentum esse oportet eum, cui id diiudicare propositum est. Siquidem causa defluxionis valida est, vt casus ab alto, vt plenitudo insignis, ratio est à toto confluere; secareque oportet, non modò à recto, sed & à longinquo. Si affectus infernus est, sæpè non ex solis inferioribus, sed ex superioribus etiam partibus humor accrescet. Nam superior sanguis copiosior est, calidior, tenuior, innata grauitate descendens. Sæpè itaque cum vtilitate à superiore sectione inchoanda in illis curatio est. Deinde, si larga euacuatio exerceri non potest, timenda ex proximo loco est. Parcæ enim non inaniunt putrentem humorem fluxionis causam, magis agitatione & vicini loci inanitione proritant defluxum, quo nomine crura ad hęmorrhoidas, & menses ciendos sacrificantur. Postremò, sunt affectus quidam, quod Hippocrates admonuit, qui celeritatem medici desiderant, alij qui tarditatem cum securitate. Qui ergo defluxus securiùs, quàm velociùs auertendi sunt, per distantia etiam aduersa; qui velociùs, quàm securiùs ex recto, communique vacuentur oportet. Et cùm ad quatuor hos scopos curantis acies dirigenda sit, ex primo intelligit in casu distantissimum locùm eligendum esse. Ex secundo, cur superiores inflammationes semper ex cubito seruata communitate, inferiores non rarò ex cubito etiam, non ex solis cruribus, vacuamus. Ex tertia, Cur Græci magis secuti sunt quadram, Arabes aduersum latus: nam fuerunt patriæ intemperamento Arabes in sanguine mittendo parciores: Cur etiam Galenus inflammatum vterum, incipientesque coxēdicum dolores sanguineos ex crure; Paulus & Ætius etiam ex cubito, videlicet mittebat Galenus vberiùs: ita enim habet. *Ego*, inquit, *huiusmodi morbos vna die misso plurimo ex cubito sanguine sæpè sanaui*. Ex quarto verò scopo colligit in internis inflammationibus, validis doloribus, sanguinis fluxibus, à communi, rectaque ordiendum esse, à qua ad originem fluxus descendendum est: vbi verò affectio tarda est, morasque patitur, ad fluxus originem conuertenda curatio est.

Initio libri De morbis. De phlebotomia 18

Propositio quarta.

PROPOSITIO quarta. Quando ex communi reuulsio fit, illa adhibenda moderantia est; vt vacuatio non sit exigua, quæ agitando magis augeat fluxum, quàm ex

tractione

tractione sedet; dandaque opera est, monente Galeno, vt eodem die, si natura patitur, sin minùs, postero, repetatur venæ eiusdem sectio. Cùm enim prima sectione non liceat exhaurire totum, quod in inflammato loco vitiosum continetur, sed vsque ad mutationem tantùm caloris ex Hippocratis sententia; neque enim ampliorem virtus ferre potest: superest, vt, quod prior transposuit, sequens inaniat. Et cùm inanitus locus affectus ex vicinis vasis sugat, & vitiet, nisi eo beneficio repetitæ vacuationis breui extrahatur, putreat necesse est, & rursum ingrauescat malum. Quam non contemnendam obseruantiam multi cum ægrorum incommodo, surda aure, pertranseunt. Sed iam ex relatis capita quædam concludamus: conficitur enim praue, quosdam ex Arabũ schola in curandis internis inflammationibus toto triduo aduerso lateri insistere. Nam & tardiorem efficiunt curationem, & magis incommodam; vacuantes vtilem corporis, & innoxium sanguinem. Nec proinde, qui opinantes se Galenum imitari, mox ab initio & toto fluxus tempore, non secedunt ab affecta quadra, non grauiùs quandoque peccant. Vbi enim humor à toto corpore confluit, præterquàm quod fluxum ita non auertunt, etiam promouent. Intelligitur etiam nouum illud à multis receptum inuentum recipiendum non esse, quo astruunt ferè in pleuritide tundendam axillarem dextram; quoniam rectitudinem habet dextra axillaris cum vena, sine coniuge in dextro latere sita, alente octo infernas costas. Vnde putant obtinere, vt nisi inflammatio tres superiores, easdemque læuas costas obsederit, esse magis ex vsu secare dextram, quàm sinistram axillarem. Reiicitur enim multis ea sententia. Nam & Hippocrati & Galeno pugnat, monentibus latus affectum, non aduersum scindere; &, quod maximè potest, frequenti experimento monita confirmantibus. Deinde, sectio vasis, cur vacuet magis sectum latus, quàm aduersum, ostensa causa est, ex meatuum oblongorum serie, & ex vasis secti ramis pendens; non ex vasis filamentis, vel partium sanguinis ductu. Prætereà, si propterea quod fons alendarum costarum octo, & dextrarum, & sinistrarum in dextro situs est, benefacit sinistræ pleuritidi dextri cubiti sectio: oporteret similiter inflammatio lieni & laboranti sinistro cordis ventriculo, eandem ipsam dextri præstare, repugnante omnimodis euentu. Siquidem & horum alendorum origo hepar est in dextris locatum. Tandem, cùm à iugulo simul cum duarum axillarium diuisione, vna vtrinque vena descendat superiores pectoris partes alitura, finibus suis communicat ramis venæ sine coniuge proximè cessantibus. Eò fit, vt sinistri cubiti sectione hauriatur sanguis, in pectoris sinistra vena descendẽte contentus; & propter commeatum, cùm venæ sine pari germinibus illa etiam inaniantur germina. Commeatum verò illum manifestum facit experientia. Siquidem inflatio alterutrius ex dictis reliquam turgidam reddit, inanitio inanit. Nec minùs ratio. Si enim descendens hæc per pectus, & vbera vena, licèt non coëat finibus suis cum ascendente ab vtero: tantùm tamen per medios poros cum illa consentit, vt sibi mutuò materias transmittant; cucurbitaque mammis affixa, vel axillaris sectio protinus mensalem fluxum reprimat: & continuò alimenti succus per consimiles in iecore poros à vena portæ ad cauam commigrat: cur non magis credi par est, intercedere huic descendenti cum attiguis venæ sine pari germinibus eum, quem experimenta monstrant, consensum? Ita frustrà comminiscuntur quidam, ad orificia horum ramorum membranas quasdam pro tempore & clausas, & rursum reclusas; cùm sola & vera per carnis meatus transpositio contenti prompta sit, & expedita. Illud etiam ex dictis sententiis elici potest; licèt aliquando Galenus trium vacuationum occasiones definiat, reuulsionis quidem per recentem fluxionem, deriuationis per antiquam, vacuationis ex parte per nullam: frequentiam tantùm significasse, non perpetuum aliquid & fixum. Fit enim sæpe, vt recens fluxio, quia vehemens est, reuulsionem desideret; diuturnæ, quia languidior sit, satisfaciat deriuatio. Verùm fit nonnunquàm, vt antiqua fluxio, quia rebellis, & in habitum versa, retractione ad remota sananda sit. Ita Hippocrates scribit, diuturnum ventris profluuium vomitus sanat, & rursus in antiquis oculorum defluxionibus occipitis sectio. Nec verò etiam satis est, quam Auicena significauit occasionem: scribens, suarum horarum (de deriuatione agens) dignior est, quando in corpore non fuerit repletio superflua. Sunt quidem vtraque illa ad deri-

4. De sanit. in fi. De phlebotomia 17. 2. Acut. 11

Corolarium primum.

Secundum.

Tertium.

Ratio prima

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Corolarium quartum. *2. ad Glauc. 13. Ther. citat. De phlebotomia 19.*

uationem coniecturæ; si fluxio inueterauit, si plenitudo corporis cessauit: sed illud est certum, perpetuúmque reuellendi indicium; si durat fluxio contumax, & vinci peruicax: deriuationis, si languida, mollisque: vacuationis verò per laborantem locum, si ex toto cessauit defluxio, vel fertur quidem, sed qua decet. Quod enim docuit Hippocrates, quæ ducere oportet, quò natura vergit per loca conferentia, eò ducere oportet. Igitur totius summa disputationis ita habet. In particularibus affectibus durante defluxu per venæ sectionem vacuatio à distanti, sed intra quadram loco exequenda est: modò seruentur, quæ mox seiungemus. Primùm, ne sectio illa non commodè fiat, moueatque ad locum fluxionẽ. Deinde, si iusta vacuatio imperari potest, repetitaque. Præterea, vbi coniectura est, non à toto defluere. Nam si à toto est, siue ab initio curationis, siue posteriùs agnoscatur; etiam distantissima pars vacuanda est: sicut, quando quod iustum est hauriri non potest, è remotis parum, cum minore licèt vsu, vacuari præcipiunt Galenus, & libri author De affectuũ renum dignotione. Postrema conditio, si quæritur velocior, quàm securior à loco auersio. Cùm ergo nec vniuersim affecta pars eligenda, nec aduersa sit; sed ferè affecta seruatis modò dictis conditionibus: aptiùs definisse, & operi magis consentaneè videntur Hippocrates, Galenus, Paulus, Ætius, Celsus; quàm inter Græcos, Aurelianus, & Archigenes; inter Arabes Auicena, Zoar, & Auerrous. Nam Ætius, quid sentiret, libr. 3. exposuit: quid Archigenes voluerit, cap. De pleuritide recensuit.

1. Aph. 21. 13. The. 10 Hippocrat. 4. Acut. 73 3 De morbis. 6. Epid. sect. 6. 7. 2. Acut. 11 Galenus De phlebotom. 15. 16. Paulus lib. 2. 40. Ætius lib. 3. 12. Celsus lib. 2. 20. Auerro. 7. Colle. 29. Zoar. Aui. Aurel. cap. De pleuritide.

Quo perfecto opere, priùs à parte repellendum, mox dispergendum: [1] *Quantò enim per minora fit, tantò expeditior est euacuatio. A patiente verò loco adstringendo, ac refrigerando repellemus. Sed & exinanita loca attrahunt ad se ipsa, quæcunque repercutiuntur. Hoc siquidem ostensum est in eo volumine, in quo De potentiis naturalibus agitur. Et vasa prætereà vigore ex medicaminibus astringentibus addito, à se ad alia remittent. Si igitur hac via superfluum omne retrocesserit, bene se res habet: At si aliquid fuerit in parte retentum, coniecturandum erit id lentum, ac crassum existere, atque ea ratione iam coactum, atque adstrictum, vt cum difficultate solui possit. Fieri autem potest,* [2] *etiamsi non eius naturæ sit, vt ad spatia, quæ in medio, sit effusum. In quo casu tunc ad id veniendum esse tempus suadet, vt hoc ipsum, quod reliquum est, per patientem locum euacuemus, imponendo supra iacentibus partibus ea, quæ influentem humorem repellendi vim habent. Maximè verò euacuabis, si in spatiis intermediis aliquid contineri coniectura assequeris, & scarificationũ auxilio, & medicaminũ, quæ vim habeant dispergendi. Sed quoniã hæc omnia vires calidas habẽt: eiusdem verò temperaturæ opus est mordere, quando modum excesserit, cauenda ex eis sunt vehementissimè calida, ac tum præsertim, cùm locus patiens inter summa fuerit. Neque enim paruus excitabitur dolor, si præter proprium affectum insuper mordeatur, omnisque prætereà dolor fluctiones commouet. Quod igitur mediocrem caliditatem obtinet, in his sensum doloris non inuehit, atque eò ampliùs omni dolore vacat, si humidũ extiterit. Et quidem quicquid per summa hæret, potens est id medicamen dispergere, quod etiam validas non habuerit ad dispergendum vires.*

Accedit ad particularem inflammatæ partis vacuationem. Primò, præcipiens recursum, pòst extractũ. Secundò, rationem ordinis interponit, quoniam resoluentia, nisi humor priùs repulsione minuatur, non valde multùm proficiunt. Tertiò, repellentia oportere ait esse frigida sicca, astringentiaque. Nam contractione meatuum pellunt ad vasa: & quia prænanita vasa phlebotomia sunt, auidè recipiunt & trahunt: pars verò laborans auxilio firmata pellere, quod non antè, modò potest. Quartò, transit ad extractum præmittens duo priora remedia nonnunquàm sufficientia esse; egere verò etiam

etiam hoc tertio, quãdo, qui confluxit, humor non fuit exquisitè tenuis, & lentoris expers; aut quãdo receptus est in cauitatẽ, sinum'ue mẽbri, à quo nõ potest in vasa redire coactus, & copia sua renitẽs. Quintò, extractus instrumẽta numerat scarificationẽ, sectionem, digerentia imposita; ita tamen, vt pars vicina, superiorque, vnde fluxus imminet, eo tẽpore astringentibus muniatur, ne calore resoluentium irritata fluxio noua succedat. Sextò, resoluentium naturam proponit calidam illam, sed molliter, ne mordeatur pars inflammata, dolensque; eò magis, si inflãmatio superficiaria est. Facit autẽ ad leuitatem calorifici resoluentis, si calori iuncta est, nõ exacuens siccitas, sed obtundens humiditas.

1. *Quanto enim per minora fit.*] Ferè Græci libri, *maiora*, habent, & recipiunt sensum, quasi reddat causam, cur præmiserit iis particularibus vniuersalẽ corporis vacuationem. Quantò enim per maiora, vasorum scilicet conceptacula, fit vacuatio; eò prõptior est. Docet autem incipere à faciliore, & paratiore remedio, vel certè ita, vt doceat, cur ex duabus particularibus commodè præcedit reuulsio, siquidem per eam pellitur à laborante loco materia ad maiores membrorum meatus; per digerẽtia verò ad externos minores, ideoque difficiliores. Leoniceno verò visum est, scriptorem commutasse μείονα in μείζονα, minora in maiora. Habebit autẽ sensum lectio, ideò antecedere repulsionem, quia minorem factam repulsione materiam digerentia minore negotio dissipabunt.

2. *Etiamsi non eius naturæ sit.*] Quanquàm, inquit, contentus humor absit à crassitie, & lentore; si tamen in abscessum cõcessit, recurrere ob loci incõmoditatẽ nequit, expectatque ab externa sectione auxiliũ. Occurrit verò in enarrata dictione: primùm, num astringentia roborent expultricem membri, iuxta Galenum hìc, an magis retentricem, quod lib. 3. De causis symptomatum verè affirmauit. Fieri autem, vt simul retinendo prohibeat materiæ effluxum, & pellendo eandẽ à membro remittat, non videtur posse. Proximè de localibus remediis disputandum, num in omni defluxione locum habeant. Demum temporis, cuius Galenus hìc rationẽ habet, sit'ne meritò numeranda indicatio. *Cap. 3.*

PRIMVM illud quidam ita expedire nituntur; vt siccitate minori expulsionem iuuari credant, maiore retentionem. Sed ad hunc commodiùs modum astringentia faciunt ad humoris retrocessum, duplici nomine: & quia contrahentia meatus non secùs quàm vis expultrix facit, intrò pellunt: & quia roborant partis vires, quæ ante debiles fluxionem suscipiebant, modò fortiores à se propellunt. Astrictio autem fluxus compescit, & eadem fluxum à membro introrsum proritat, pro varia partis, & medicamenti appliciti habitudine: si inanito membro accedit, retentrix augetur; si pleno, propter vasorum contractum, expultrix operatur. Sic, si toti ex æquo membro medicamenti vis accedit, retentio: si parte extima, non interna, expulsio promouetur. Cumque in inflammatione accedat plenæ parti, eidemque non vniuersæ, sed multò potentiùs in extimam, quàm in imam imprimat; fit, vt inflammatum locum adhibita astringentia non coërceant, sed exprimant. Adde fieri nonnunquàm, vt pulsio sequatur operante retentrice; vt nil mirum sit, ab eodem medicamento & retentionem iuuari, & à membro materiam deturbari. Siquidem secto cubito post vlnæ ex attracto per frictiones, & ligaturam sanguine plenitudinem eiaculatio sanguinis sequitur; operante vasorum retentrice, quæ conata retinere, dum omnes villos contrahit, propter foraminis opportunitatem expellit. *Astringentia roborent'ne expultricem* *Occasio repellentis.*

SEQVITVR, vt localia remedia, quem locũ in curatione habeant, differantur. Principiò de repellentibus monet Galenus, initio defluxionum adhibenda esse; sed sunt, quos ab ea lege excipias, affectus nonnulli sigillatim recensendi. Si plenum corpus est, sine vtilitate tentatur repulsio, quoniam non admittit plenum corpus, dicente Paulo, antè Galeno. Sed etiamsi vacuatio antecedat, periculosè adhibetur in defluxu vel pestilenti, vel praua infecto qualitate, vt carbo. Prætereà, quando affectus locus expurgatorium est membri principis, aut principi vicinum, vnde periculosè achores siccantur. Item si defluxio critica est. Nec minùs, si locus affectus incapax est fluxionis magnitudini, vt pollex, vel talus. Fit enim sæpè talibus rebellis materiæ reditus ad viscera, isque lethalis etiam sua sponte; multò magis, si accedunt repellentia. Iam si ad vile membrum colluuies humoris decumbit, vt ad cutem, vt ad adenes, non iniuria remigratio timetur ad nobiliora. Nec verò malè etiam addidit Auicena in vali- *Exceptio prima.* *Secunda.* *Tertia.* *14. Ther. 2* *Quarta.* *11. The. 17* *Quinta.* *Sexta.* *Ætius & Auic. De podagra.* *13. The. 15* *Septima.* *22. tertij tract. 2. cap. 7.*

diſſimo fluentis materiæ impetu frigorifica, impoſita ſiſtere fluxionem, & vim illius cohibere non poſſe; eſſeque multò tutius, vtiliusque conſilium leniente remedio doloris fluxionem mouentis magnitudinem obtundere, & extenuare, non humorem compingere, & durum, vacuationique renitentem reddere. Poſtremò, profundus locus repellentium vſum detrectat. Qua enim de cauſa extima pars inflammata repellentis auxilio inanitur, eadem, ſi penitior eſt, ab eodem repletur: Dum enim contrahitur ſuperficies, & intrò pellit, in ima, inflammataque parte copia humoris colligitur. Vt ergo per partes expediatur propoſitum in opere vtile, controuerſumque, in ſingulis laborantibus cauitatibus reprimentium, aut commoditas, aut incōmoditas afferatur. Inflammato cerebro cum vtilitate imponuntur ſincipiti momentaneo adiecto aceto, ſubtriplo, ſubquadruplo'ue: quoniam locus non valde ab impoſito ſecedit remedio, tantùm caluariæ obici deductione aceti repugnandum. Si ſpiritalis venter afficitur, Galenus nonnunquàm diſſuadet, quandoque timidè concedit; videturque eo moderamine procedendum, in pulmone affecto, ſiue pulmonia, ſiue hæmoptoiſi, ſæpè egregiè læſerunt externa repellentia; vt Galeni verbis vtar, quoniam ob interualli magnitudinem preſſus à thorace ſanguis pulmonis plenitudinem adauget: ſin thorax ipſe, pleura, muſculi'ue, parciùs vtendum eſſe ait: & ſi inflammatione tentatur, (pleuritim vocamus) præſtat abſtinere: ſi hæmoptoiſi, adhibere. Licèt enim Meſues peritiſſimus medicus, in primo confeſtim initio, breui tempore laudauerit, tutiùs tamen omittuntur; & quia periculum eſt, ne fluxio à pleura auerſa ad internas pulmonum, cordisque ſedes, & eas nobiliores decumbat: & quia ab aſtringētium vicinia pleuritidis humor refrigeratus, denſatusque, per pleuram colari, & in aſperam arteriam expurgandus penetrare non poteſt. In ſputo verò à pectore ſanguinis, aſtringentia claudendo foramini ſummoperè faciunt; & quia fluxio multa non ſupponitur, nec expuendus humor, ceſſant, quæ verebamur diſcrimina pleuritidis. Sed tranſeamus ad naturalem cauitatem; in qua licèt Galenus commendet aſtringentium vſum propter penetrationis promptitudinem, verùm in renibus propter interpoſitam corporum molem non eſt perinde certa. In ventre etiam eorum, qui aruina referti, & immodicè ventroſi ſunt, haud immeritò timetur vnctio in flexibus aſtringens; ne fortè exprimat intercedentem ad inteſtina humoris colluuiem. Cæterùm & in ſpiritalibus, & in naturalibus membris aceti modus tantò magis moderandus eſt, quantò cedit thorax ex dimidio oſſeus, & venter ex toto carneus, toti oſſeæ caluariæ; vt quod illic ſubquadruplum, hîc ſubo-ctuplum temperatura iuſta admoueatur. Superſunt artuum iuncturæ: in quibus Raſius aliquando conſiderans loci anguſtiam, ſuadet nunquàm repellendum; reliqui poſt vacuatum corpus admittunt. Iſchiadem excipit ſimpliciter Ætius ob loci interuallum, quam cauſam modò agitamus. Auicena non multò aliter, vel debile concedit, vel quod præſtat nullum. Nam infirmum, quomodò ad tantam intercapedinem vires prorogabit ſuas? aut quomodò conferet, ſi ad affectum locum non accedit? De repellentibus in hunc fermè modum ſentiendum eſt. De euaporatoriis, calorificisque, admonuit Galenus in methodo, nunquàm vtendum illis fidenter eſſe ante corporis purgationem. Nec verò diligentiſſimus author temerè adieciſſe putandus eſt, fiduciæ verbum: magis credendus eſt in mentem reuocare, quod ante illum Hippocrates, poſt illum Trallianus ſummoperè commendarunt artem exercentibus, ne protinus in defluxionis initio etiam ſanguineæ etiam internæ, properet medicus ad venæ ſectionem; niſi priùs experiatur, num molliatur fomento, cedatque dolor. Id enim nonnunquàm accidit ita, vt citra ſanguinis vacuationem ſanetur: ſin autem non remittitur, magis exacerbatur & acrior fit, aggrediunda miſſio eſt. Nec verò ſolùm tam celebres viri hoc medicinam facientes admonere curauerunt; ſed improperant his, qui ſecùs faciunt, tanquàm aberrantibus. Nec fomenti, initio doloris, admotio eò tendit, (quod multi interpretantur) vt experimento colligatur, ſit'ne doloris in cauſa inflammatio, an flatus. Galenus enim Hippocratem interpretaturus inquit; Quoniam ſæpè flatus, ſæpè inflammatio ex ſanguine, ſed non ita magna dolorem mouet; quæ mala non rarò ſolum fomentum tollit. Ratione verò non minùs prudens illorum conſilium ſuadetur. Crebrum eſt, vt cutis tumeat, ſubſideatque citra corporis vacuationem tumor; cur non idem

Marginalia: Octaua. — *De conſtit. artis.21. 11.Ther. 17.* — *Cap. De pleuritide.* — *Lib. De morb. iunct. 18. Libr. 12. primo. Auic. 22. tertij. tract. 2. ſeptimo.* — Occaſio digerentium. — *13.Ther. vlt. 2.Acut.1. 13.Ther.5. Tralli. lib. 6.primo.*

idem internis accidat inflammationibus, quorum est vis ad prohibendam defluxionem validior, & calor resolutioni potentior. Sed fac nil promotum esse fomento incipiente phlegmone; si cognita rei magnitudine statim ad mittendũ sanguinem acceditur, non modò nullũ ex antecedente fomento malum, sed plurimũ comparatũ vtilitatis est. Datum est illud non contemnendo Galeni, & Auicenæ præcepto, quo ante reuulsionem dolorẽ mẽbri sedare iubemur: vt liberè auocet reuulsio, non præpedita dolore in aduersum euocante. His & authoribus, & rationibus puto cogi nos, nisi negligentiæ incusari malimus, in defluxionibus, & doloribus præmittere vacuationi, non quidem fidenter, sed experiundi, tentandique gratia euaporans, mite, leniensque remedium: nisi plenitudo corporis nobis citra experimentũ explorata sit; aut impetus celeritas moram nõ patiatur, exigatque à nobis remediũ citissimè reuellẽs pariter & vacuans, collectionemque cohibẽs; vt in acuta, vel angina, vel hæmoptoisi, vel pleuritide quandoque euenire conspicitur. Postrema localia sunt, quæ alterãdo partẽ curant. In quibus animaduertendũ est, ne cũ medicorũ vulgo perpetuò à corporis vacuatione ordiamur; multiplicem esse eum affectũ, qui curandus proponitur: nec in omnibus differentiis eam prouidentiam aut admittere, aut requirere. Nonnunquàm habitus intẽperantiæ parti impressus accedens alimentum vitiat citra humoris interuentũ; & curatio alterantibus parti impositis perficienda tantùm est. Fit & sæpiùs, vt humoris fæx, & infixus, ceu in spongia, vapor aduenientem sanguinem corrumpat. Modicum enim fermentũ alimoniam inficit, requiritque id genus affectio non corporis sani, & bene habiti agitationem, sed discussionem, & deobstructionem materiæ parti affixæ, hærentisque per euaporantia, sudorifica, deobstruentia. Hæc affectus species in multis periodicis morbis, & febrilibus, & febris expertibus, diuturnisque frequenter occurrit. Relinquitur enim fæculentum quiddam, & id exiguum corpore iam puro, purgatoque podagrico in pede; nephritico in rene; asthmatico in pectore; tertianario, aut quartanario in loco originis; conseruans periodum lentæ, sed diuturnæ febris: in quibus, vt purgationes plus sæpè incommodi afferunt, quàm vtilitatis; ita antedicta remedia manifesto auxilio sunt. Est, vbi partis affectio materialis est, pendensque non à toto, sed à superiore aliquo membro, vt oculorum morbus à capitis vitio. In quo genere præcedat oportet prouidentia non totius, sed eius, cui consentit, partis. Sola quarta differentia materialis, pendensque à toto, purgatum corpus expostulat ante localium curationum impositionem: non si immaterialis intemperatura est, non si materialis, sed fixa, aut à parte etiamnum fluens: vt intelligatur, quàm verè dixerit de alopecia Galenus, particularem affectionem, si leuis est, solis ad laborantem particulam remediis curari, & Trallianus in cephalæa & hemicrania, medicorum errorem detexerit, corpori negotium facessentium vniuersalibus vacuationibus; quæ & vacuant vtilem vasorũ copiam, & vires frangunt, & dum turbant, fluxionem concitant, citra affectæ partis emolumẽtum. Nisi ergo affectio ex quarto genere sit, aut genus localis remedij fluxum irritare potẽs, quale sectio, aut suffusionis detractio; timenda est corporis per sectam venam, vel purgationem agitatio: quamuis inueterata multitudinis opinione firmata; magisque standum & rationi dictæ est, & celebrium virorum authoritati, quàm indocti vulgi experimẽtis: eò vel maximè, quòd, qui curatur, committit se non mediocri discrimini herbarij, pharmacopæi, imò verò pharmacopæi famulo, quorum frequentia peccata prudẽtem à temeraria medicamentorum ingestione deterrere & possunt, & debent.

13. Ther. 2. Quarta 1. 1.

Occasio localium curantium.

13. Ther. vlt.

1. De compo. local. 8. Tralli. li. 1. 11.

QVÆRVNT in hoc loco nonnulli, cur Galenus, quod crebrò alibi facit, non discriminat tumorum remedia per eius tempora; initiò mera repellentia, inclinationi sola digerentia, mediis temporibus mixtam medicamentorum vim præscribens: vincente in augmento repellente, in statu verò digerente facultate? Quidam verò eam causam prętermissæ à tempore indicationis proponunt: quoniam à tempore curatoria morbi indicatio non desumitur, sed alimentaria. Curatrices enim scopi à morbi, qui curandus est, essentia desumuntur, qualecunque morbi tempus occurrat. At verò alendi ratio ad vires tuendas destinata ideò, libro primo Aphorismorum, plurimùm ex tẽpore pendet, quoniam cum temporis longinquitate vires labefactantur, cum breuitate constant. Ita conficiunt tempus victum, non curationem indicare. Oportuerat autem hos considerare,

A tempore an indicatio.

ſicut victum primariò vires oſtendunt, tantùm morbus non repugnet, & contrà iudicet: ita medicamenta à morbi ſtatu per ſe ſummi, tantùm in viribus expeti, ne repugnent, & fieri vetent. Quare à tempore indicatio non minùs accidentariò accedit victui, quàm medicamento inquirendo. Nec verò Galenus eam in totum à curatricibus reiiciens, recipere poteſt in diæteticam; cùm curatio perficiatur victu, medicamentis, & manu: ad quorum omnium inſtrumentorum inuentionem tempus non facere valde meritò pronunciauit. Cum enim ſeiunctæ ſint, & plurimùm diſſideant notæ, vel indicationes ſignificatrices affectuum, & conſeruatrices cum curatricibus, tanquàm à practico theoricum: Galenus indicationem à tempore non modò recipit, ſed & magni facit inter ſignificatrices, ad dignoſcendam affectus naturam, ſtatumque: ſicut & eam, quæ à prægreſſa morbi cauſa petitur. Inter curatrices verò, ceu toto genere alienas, non recenſet. Neque enim curanda nobis eſt prægreſſa cauſa, ſed præſens corporis affectio; neque tempus morbi, ſed conditio ad curationis inuentionem examinanda eſt. Quòd ſi quando aliter facit, & inter curatorias eiuſmodi numerat, præter rem facit, vulgò concedens, quod ſine curationis peccato poteſt: vt aſcribatur therapeuticis indicatio dignoſcendi: eò quòd interceſſu agnitionis ad curationem facit, quomodò à principio inflammationis, quoniam iudicatur ex eo tempore fluxus vehementia, intelligitur repellentium occaſio; non principij ratione, ſed fluxionis. Ea enim ſi, morbo inclinante, poſtliminio redeat, repetenda eſſe repellentia ſuadet, longiſſimè licèt ab initio morbo progreſſo. Ergo, ſi quando alibi eum loquendi abuſum ſequitur, ita excuſandus: hìc ſimpliciter recipiendus eſt. In exactiſſimi enim ordinis compendio, quemadmodum rerum illarum ſex offerendarũ duos tantùm ſcopos admiſit qualitatis, & quantitatis; quibus alibi tempus & ordinem adiunxit: ita hìc curandæ inflammationi à fluxionis ſtatu indicationem ordinatiſſimè recenſet; quandoque faciliorem traditionẽ obſeruans ſine errore temporis notam ſuperaddit.

3. Ther. vlt.

Dubitatio. ILLVD alij mouent, quam conſecutionem habet, quod in hoc loco Galenus colligit, quia craſſum relinquitur, quod recurſioni non obtemperet, per euaporantia externa digeratur; quaſi non ſint patentiores interni, quàm externi meatus, vt craſſities, quæ illos penetrare non poſſit, multò minùs cutis denſitatẽ ſubire queat.

Solutio. Diluitur verò, quoniam repellentia licèt vincant commoditate meatuum innata; afficiunt eoſdem meatus aſtrictoria vi anguſtantia, humorem verò contentum cogentia, incraſſantiaque: contrà euaporantia, & meatuum externorum anguſtiam amplificant, & craſſum humorem attenuando caſtigant, & diſſolutioni parant: cumque craſſum ſemel, confertimque purgari non poſſit, ſed lentè per temporis moram, frigorifica illa, quò plùs durant, magis lædunt, calida proſunt magis.

Quòd ſi ſummæ quidem partes omni noxa caruerint, id verò, quod euacuari oporteat, in penitioribus partibus fuerit, intendendus, atque augendus diſpergentis medicaminis calor, cùm dubitandum ſit, ne priùs, quàm profundas attigerit partes, interim vires amittat. Neque tamen ex eo ſuperiores partes aliquem dolorem ſentient, cùm omni vacent affectu. Quare nunc hæc duo ſimul inuitant ad calidorum pariter atque [1] *acrium medicaminum vſum, & ſummæ partes, quæ tolerant, & profundæ, quæ egent. Hæc igitur ex patiente particula indicatio aſſumebatur. Deinceps verò, ſi quid ad ſanitatem deficiat, conſideremus. Neque enim paruum aliquid deeſſe videtur. Affectæ partes, in quibus fluxionis ſuperfluitas retinetur: nonnullæ quidem raræ, & laxæ, & molles natura exiſtunt: nonnullæ autem denſæ, & preſſæ, ac duræ. Priores igitur facilè euacuantur, reliquæ verò acrioribus euacuantibus, ac prætereà tenuiores partes habentibus egent, atque eò etiam magis, quò profundiorem ſitum habuerint. Hæc igitur tibi rurſus ſit indicatio; altera, à particulæ patientis ſubſtantia; altera verò à formatione ſimul, ac ſitu. Supponatur igitur, ſi ita contigerit, in hepate eſſe proximè dictum affectum in anguſtis vaſorum finibus, intruſis humoribus, qui vel lenti, vel craſſi,*

crassi, vel tenaces existant, vel superabundent. Nónne in promptu est primùm quidem crassitiem vnà cum lentore, ac tenacitate, cibis, ac potibus extenuantibus, ad subtiliorum partium substantiam transferri oportere? Secundo autem loco non per angustos, atque inuisibiles, sed latiores meatus, quicquid infestum existit, esse euacuandum? Sunt enim in hepate[2] venæ, non minùs amplitudine, quàm numero excedentes. Terminantur autem hæ quidem in gibbis ad venam cauam: hæ verò in cauis ad portam. Vnde haud difficile tibi futurum, vbicunque pressi, ac stipati humores fuerint, eosdem expeditè euacuare, trahendo quidem ad ventrem, cum his, quæ attrahendi vim habent, medicaminibus, quicunque ex ipsis in venis, ac caua hepatis pertinentibus aceruati. Ad vrinæ verò meatus promouendo per venam cauam, quicunque in venis ad eam pertinentibus sunt. Sed præter suprà dictas alia est indicatio à iecinore ipso, veluti à venarum principio. Nam cùm non tantùm se ipsum regere natura aptum sit, vt pleræque animalis partes, sed venis prætereà virtutem largiatur, periculum imminet, ne si eius vigor madefacientibus, ac relaxantibus fuerit cataplasmatibus resolutus, & ipsum primum ad sui opus, atque omnes subinde venæ eius ratione imbecilles efficiantur. Quare in eius curationibus aliqua ex astringentibus medicamentis miscere oportet. Sed quoniam in profundo admodùm loco situm est, dubitandum erit, ne astringentis medicaminis vis debilitetur, nisi ab aliqua altera subtilium partium substantia, qualis aromatum est, traducatur. Meliùs verò fuerit, si & ipsum astringens medicamen vnum protinùs ex aromatum genere fuerit. Nam si duas habuerit natura insitas qualitates, ac potestates; valentiùs operabitur. Et quidem euacuetur, quod præter naturam in membrum confluxit. Seruet autem humorum modum naturæ conuenientem. Quare & illa animaduersio à nobis est adhibenda, ne quid ab humoris confluentis qualitate eiusdem membri temperiei sit alterata; si pituitæ naturam retinuerit, ad frigiditatem: si verò bilis, ad caliditatem: vt hanc ipsam curantes intemperiem sanitati restituamus. Curabimus autem contrariam ex aduerso afferentes qualitatem, quemadmodùm in intemperaturarum curationibus diximus, quantum vnumquodque calidius aut frigidius factum est, tantum refrigerantes, ac calefacientes.
[3] Quare, vt hîc, rursus agnoscenda est ipsius secundùm naturam temperies. Nam quo pacto sciemus, quantum in frigiditate, ac caliditate à naturæ modo recesserit; aut quando à frigefaciendo supersedebimus, si nos latuerit ea, quæ est secundùm naturam, caliditas? Ita verò & si frigidius effectum calefaciemus, ignorantes frigiditatis naturalis modum, neque opportunè calefacere, neque in tempore à calefaciendo desistere poterimus.

Indicationes ab effectu petitas exposuit, nunc ab affecto loco numero 5. Prima, à situ. Si locus inflammatus in profundo est, resoluẽtia oportet esse valida, acriaque. Nam nec leuia ad imũ accedunt, neque, valida licèt sint, dolorem mouent. Neque enim partem dolentẽ contingũt. Secunda, à substantia inflammatæ sedis: quæ si densa est, remedia tenuia requirit, & vehemẽtiora. Tertia, cõpositio ipsa, formaque partis mõstrant cõmodos effluxus expurgandæ parti, vt quod in gibbo hepatis renes, in cauo intestina eligantur. Quarta, spectat dignitatẽ loci: ex qua intelligitur in vili mẽbro inclinante affectione sola euaporantia adhibenda esse, in mobili nunquàm non miscenda esse astringẽtia, quæ vim partis tueantur; ne vtilis spiritus simul cum noxio humore dispergatur. Postrema indicatio est natiua membri temperies. Cùm enim ad illam membrũ tandem perducẽdum sit, iuxta membri varietatem alterari medicamenti curantis naturam, necesse est.

1. *Acrium.*] Significat in profundis, diuturnisque malis vtendum esse præcalidis remediis, ita vt iam acria sint, quæ vocant medici metasyncritica, id est, transponentia, traducentiaque ab internis ad externas sedes: vocant & rubificantia; quoniam partem, cui admouentur, rubram faciunt, tumentemque reddunt; qualia sinapismus, heleniū, zinziber, hiberis. Illud ex libro Simpl. sexto, addendum est, cùm in calorificis mens est, vt per moram igneæ partes in profundas sedes meent, non in solas eas, quibus admouentur: eligenda calida iunctam habentia multam, lentamque humiditatē, quæ festinam calidi euolationem cohibeat, & remoretur; quod genus sunt dicta auxilia. Vbi contrà placet partem, quam primùm contingunt, excalfacere, non vlteriorem, deligendam aduersam acris medicamenti substantiam, qualem Galenus in pipere coniectat; dum compositionem diatrionpipereon eo nomine extollit, quòd piper ventriculū, cui primū obuiat, tenuitate calidarum partium excalfacit; ob eandē verò tenuitatē humiditatis expertem citissimè illis exuitur, acceditque ad hepar innoxium, & excalfacere impotens.

Tubificantia qualia.

Cap. De zinzibere.

4. De sanit. 11.

2. *Venæ non minùs amplitudine.*] Quomodò ergo constabit quod scribit, venas, quæ sunt in hepate, omnium venarum, quæ sparguntur in totum corpus, tenuissimas fabricatam esse naturam: ita enim ad verbum lib. De vsu partium quarto legitur? Quia crassities tunicæ vasorum hepatis minima est, vt plurima esset sanguini contento cum carne hepatis communio, cuius etiam gratia in cerebro, testibus, vberibus, per mediam carnem sanguinis riuos deduxit. Amplitudo ipsa venarum in hepate, partim magna est, quæ facilem reddent hepatis, quam hîc Galenus per vesicam venatur, expurgationem: partim angusta, in quē vsum putat serum nō secerni ab vtili succo, simul cū reliquis excremētis, in iecoris cauo, sed penetrare gibbi partes deductur ū per eas angustias vtilem alimenti succū: multò autē magis facit ea permixtio ad colationē per iecoris nō vasa, sed meatus.

Cap. 13.

Vasorum hepatis angustia.

4. De vsu. 5

3. *Quare, vt hîc.*] abundat, *vt.*

QVOD verò relatæ indicationes quid possint, manifestum fiat; de singulis dubitandum est. Priores illæ cur à Galeno solis resolutoriis addictæ sint, non videtur: cùm & repellentia ex illis similem diuersitatem nanciscantur. Similiter enim ea esse oportet in profunda inflammatione validiora, sicut in dura partis substantia; in contrariis statibus infirmiora. Sed potuit eas in repellentium traditione omisisse, ceu ex præsenti disciplina de discussoriis facilè colligenda: eò maximè, quòd breuis est illorum vsus, plurimus, & diuturnus ad sanationem vsque digerentium. Nam tertia à formatione repulsioni ideò non facit, quoniam compositura membri cognita non variat externa; sed, quæ ingeruntur, auxilia. In gestis autem reprimi humor ad partem confluens non potest; siue quia confestim calefiunt ingesta, repercussio autem frigido perficitur: siue quia per moram & medicamenti quietem, non repentè fit: quæ verò intrò sumuntur, labuntur, nō hærent membris; cùm dissolutio purgatione humoris, aut vrinæ prouocatione moram medicamenti assumpti non exigat. Sed quomodò conuenit huic loco, cum eo, quod legitur septimo Methodi, de eadem in eodem inflammato iecore indicatione? Multa enim inter ambos locos discrimina cernuntur. Hîc sumit eam indicationem à formatione, illic à figura. Vtrobique addit situm, qui tamen primam constituebat superiorem à præsenti seiunctam indicationem. Illic inflammato hepatis gibbo, sequutus visceris compositu- ram per ventrem vacuat pariter, & per vrinam; hîc per vrinam tantùm. Deinde diureticorum vsus in eo affectu ab initio conuenire videtur, non in sola, quod hîc docemur, inclinatione. Postremò, aliena est à resolutione remanentis in inflammatione crassi per vrinam vacuatio, vt quæ magis inter corporis purgationes, quàm inter inflammationis resolutiones numeranda sit. Quæ tamen omnia non est operosum soluere. Structuram enim partium, quam hîc formationem generis nomine compellat, illic ad figuram formationis speciem contrahit. Nam & figura monstrat purgationum effluxus, & conceptacula, & meatus, quæ omnia formatio continet. Situs autem verbum suprà, diuersitatem loci insinuabat penes profundum, aut superficiarium; hîc iuncta formatione consensum ad quasdam partes, commeatumque. Quòd si in methodo purgatione etiam ventris, gibbum iecoris purgat; rationē curandi edocet, toto morbi tractu, in quo abundans humor (quod suprà ostensum est) vniuersali ventris secessu, non solùm particulari per vreteras effluxu vacuandus est; hîc inclinanti iam inflāmationi diuretica ad fæculēti

Cap. vlt.

per

per vrinas eductionem admouet. Nec verò quæuis vrinam mouentia ante inclinationẽ veretur, ſed valida. Quemadmodùm enim vaſorum humor, ſi ante coctionem moueatur, & inflammationes externæ, ſi ferro aperiantur ante maturitatem, recrudeſcunt & malignæ fiunt: ita internæ inflammationes, ſi validis, vel purgationibus, vel diureticis ante inclinationem. Poſtremò, conſilium prouocandæ in hoc tempore inflammati iecoris vrinæ, vtile illud, & opere obſeruandum, non reſpondet reſolutioni, quæ in externis inflammationibus ex impoſito euaporante ſperatur; ſed effuſioni puris, quam ferro paramus. Ita enim tenue impoſito cataplaſmate citra ſenſum extrorſum, craſſum per vrinas introrſum diſſipatur, & ſoluitur. *13. Ther. 14.*

TRANSEVNDVM ad quartam eſt à membri dignitate deſumptam. Vt enim in vili membro curatio laxantibus perfici poteſt, ita in nobili citra mixtionem aſtrictorij incommodat. Iecur enim (ait hîc Galenus) non ſibi ſoli vim ſanguificantem poſſidet, ſed & venis omnibus communicat. Quare infirmitas illius etiam vaſis officit, dum man datam ad ipſa facultatem labefactat, & extenuat, diſſoluto vtili ſpiritu pariter cum noxio humore. Quæ hîc Galenus verè recenſet; niſi quod ratio conſeruandi hepatis propter mandatam à ſe facultatem, anguſtior eſt, quàm in Methodo explicata. Illic enim membri cuiuſque vim tuendam eſſe aſtringente remedio arbitratur, cuius functio in totius vſum cedit, licèt nullam aliis facultatem remittat. Ita hepar propter ſanguinis generationem, ventriculus propter chyli, lien etiam, vbi corpus melancholia abundat, non per ſola laxantia curari poſtulant. Illa ergo ex methodo ratio, ceu vniuerſalis magis, recipienda, præſens adiicienda eſt. Cæterùm in aſtrictione profundi membri (tale hepar eſt) etiam ſuprà monuerat permiſcendam tenuem quampiam ſubſtantiam, quod hîc rurſum memorat. Odorem verò eam ſubſtantiæ conditionem indicare, libro quarto Simplicium oſtenſum eſt. Illud verò conſideratè commonefacit, vbi mixtio compoſitioque facultatum quæritur, ſiue alentis cum medicamentaria, ſiue aſtringentis craſſæ cum deducente tenui, ſiue quæcunque alia; præſtare naturalem artificiali: ſi operatio vna ex illis quæritur. Quomodò hîc ex aſtringente cum tenui vna intenditur in profundo aſtrictio; ſcilicet præſtat ad vnam actionem mixtionem eſſe indiſſociabilem totorum per tota, quæ ſolius Dei & naturæ eſt. Ita enim & iugatis, & cohærentibus vtriſque per naturam partibus, fruuntur vniuerſæ mutuo aliarum auxilio. Sic aliquando ad hepatis medicamenta laudauit vuam paſſam, & vinum, quoniam in illis alimentum, medicamentumque per naturam non arte cohærent; quò fit, vt ſimul cum alimento medicamentoſa vis non apponatur tantùm, ſed vniatur etiam laboranti ſedi. Vbi verò ex mixtione, variæ & in varia obiecta functiones expetuntur, præſtat artis commixtio minor illa, & in quam natura poſſit; à qua ſeparatio ſperatur, & ad ſua cuiuſque obiecta applicatio, vt in hemitritæo piperis cum ptiſana.

Localium ex dignitate partis indicatio. 11. Ther. 17. Cap. vlt. 2. Natu. fac. 3. 8. Local. med. 7. Prima 4. De hemitritæo.

IN poſtrema indicatione, qua membro conciliatam temperiem emendat, illa remorantur lectorem. Cùm de inflammatione agat, in qua abundans ſanguis partem excalfacit, quomodò mentionem facit reſiduæ in parte frigiditatis? Si verò, quod paulò pòſt oſtendetur, qui à morbo reſurgit, omnis intemperiem habet frigidam ſiccam, quî fiet, vt poſt inflammationem relinquatur nonnunquàm calida, quod Galenus habet? Poſtremò, auferre docet ſumpta à natiuo temperamento indicatione; quod cùm de curandis intemperamentis egit, ſupponere monſtrauit agnitionem tam morboſi, quàm natiui. Exploduntur autem, quoniam inflammationis verbum, quod alibi oſtenſum eſt, nonnunquàm omnem ex ſanguine, etiam ſub dominante, tumorem complectitur; quo ſignificato nil obſtat ex pituitoſa inflammatione conciliari parti frigiditatem. Nam conualeſcentiæ intẽperatura alia eſt, hîc non de conualeſcente ab inflãmatione, ſed de inflãmatione inclinãte ſermo eſt. Poſtremò, apertè quidẽ ſolã attẽdit naturalẽ mẽbri tẽperaturã in curãda morboſa: ſed inſinuat etiã cõſiderãda morboſę & quantitatẽ, & eſſentiã; dũ pro varietate defluxi humoris inquit, variũ remanere in loco affecto tẽperamentũ.

Infrà vlt. 2. De locis.

CAP. NONAGESIMVM SEXTVM.

Sed quoniã de his ſatis diximus, tranſire iam tempus ad ea, in quibus numerus non eſt ſecundùm naturam. Cùm autem duplex ſit eorum differentia, quibus quidem aliqua

particula deficit, his intentio est alteram efficere subministrando naturæ, eo, quo diximus paulò antè, modo. At quibus superabundat, hanc resecare oportet, aut ferro, aut igne, aut medicamine, quod vrendi vim habet. Hæc igitur omnia sanare possibile est: at non æquè omnia generari possunt, vt in libro De semine diximus. Quædam verò sunt, quæ & si generari non possunt, licet tamen pro ipsis alterum efficere: quemadmodum in osse ex toto sublato, alteram substantiam in eius sede reponere à carne, atque osse differentem. Est enim, quæ in eius gignitur loco, quædam veluti caro callosa, vel callus carnosus, & processu temporis magis, ac magis ad calli duritiem transfertur, cùm ab initio carnis potiùs imitetur naturam. Quæcunque verò parte sublata, cùm neque eandem secundùm speciem substantiam, neque similem efficere possumus, tertia nobis intentio, quendam decorem inuenire, quemadmodum in mutilationibus. [1] *Communicat verò hoc genus totum cum eo, quod ad magnitudinem pertinet. Nam quodcunque ex eo est secundùm naturã, illi propinquum existit. Id verò tantùm seiunctum est, ac separatum, quod inter ea, quæ sunt è genere non naturali, connumeratur. In quo quidem genere prima intentio est ablatio. Si verò hæc impossibilis existat, secunda est transpositio, quemadmodũ in suffusionibus. Quæcunque verò non integris partibus, sed partium tantummodò particulis deficiunt, aut excedunt naturæ modum, refectio quidẽ, vel generatio in his, quæ deficiunt:* [2] *ablatio verò, & abolitio in his, quæ superabundant. Quare nec in ipsis altera intentio, neque medicaminũ forma genera diuersa.*

Absoluto primo genere morborum organicorum, quod in formatione situm est, transit ad sequens in numero, cuius ex more præmittit diuisiones. Est enim alius in abundante, alius in deficiente numero. Secundò, vtrique sua recenset auxilia; abundanti abscissionem, deficienti regenerationem. Tertiò, abscissioni perpetuò locum esse tradit, regenerationi non item. Nam solida regenerari non patiuntur, sed oportet vel substituere, quod deficientis vicem gerat, id quod in quibusdam datur, vt pro osse callus carnosus reponitur; quandoque non datur, sed decorem paramus mutilatæ parti, vt si non vtilis est, sit saltem non indecora. Quartò, antequàm de altero genere morbi in numero differatur, quod in abundantia rei præter naturã spectatur: monet morbos numeri, siue abundantis, siue deficientis pariter, similiterque cum illis numeri naturalis vitiis emendari, vt nil ampliùs de eo morborum genere tractari oporteat. Quintò, de morbo abundantiæ innaturalis curationem edocet per abscissionem; quæ si prẹstari non potest, transpositione supplet, vt depositione suffusionis, vel lapidis à renibus ad vesicã permutatione.

1. *Communicat verò totum hoc genus.*] Præterquàm quod ineptè hìc nouum & caput, & titulus interponuntur. Continua enim series est de numeri morbis: etiam multis imposuit huius loci interpretatio. Sentit autem Galenus, non ad idem genus pertinere morbos numeri, & magnitudinis, neque enim id aut verum est, aut huic loco pertinens, in quo sola agitatur affectionum cognitarum curatio: sed curationis rationem eandem esse in genere numeri naturalis aut abundante, aut deficiente, cuius præcesserat sermo; quæ in magnitudinis vitio excessus, aut defectus.

2. *Ablatio verò & abolitio.*] Et καθαίρεσις, depresſio, legendum est.

TRIA abundantium partium remedia exactiùs pensanda sunt. Primum, de superantis ablatione. Fortè enim obiecerit quispiam. Si ablationẽ sola ars facit, non natura: deficientis repositionem & ars subministrans, & natura generans; quomodò non est facilior deficientis, quàm abũdantis sanatio? Et efficeret quidem, quod vult ratio; si idem scopus vni efficienti, & duobus propositus foret. Nunc repositio vehemens operatio est, resecatio facillima. Quibus verò partibus constet ablationis in abundante fœlicitas, in Methodo ostẽsum est; vt breui, vt sine dolore fiat, vt ne ex opere noxa sequatur par priori, aut etiã maior. Sed cur ablationi addit in additione præter naturã transpositionẽ, nõ in naturali? Quia quæ natura insunt, corpori hærent, vt transferri in alterum locũ ad instar

14. The. in fine.

eorum,

eorum, quæ præter naturam accreuerunt, non patiantur. Quòd si opponatur transpositionem, morbum numeri sanare non posse, cùm idem maneat, qui antè erat numerus: illud contrà meditandum est, additum præter naturam, non quomodocunque morbum efficere, sed ita tandem, si in loco sit functiones manifestò offendente. Fieri autem potest, vt translatus in vesicam lapis vrinam nõ impediat, neque depressa suffusio visum.

SVCCEDIT remedium deficientis: verum quidem regeneratio, mendosum substitutio, aut decoratio; & quidem regenerationem in solis carnosis partibus exercet natura, in solidis substitutione contenta, quomodò callum in ossis deficientis vicem supponit: quod, ceu frequens, recipiendum, non ceu perpetuum est. Vt enim caluariæ portiones, & fracti ossis agglutinationes intercessu calli indies coalescere videmus: ita nonnunquàm ob impedimenta quædam non substituitur. Duo talia apud authores leguntur. Primum, pus in fracta ossis eminentia, libro sexto Methodi. Vbi enim portio ambonis caput articuli recipientis fractura secedit, retentum, neque reliquo ossi vnitum putret, & suppuratum ita vitiat reliquam ossis partem, vt generationem sperati calli prohibeat. Alterum ab Hippocrate memoratum est, per eam sententiam: [*Quæcunque hulcera annua sunt, necesse est os abscedere, & cicatrices cauas fieri.*] Siquidem hulcus, cui os non profundè subest, vbi inueterauit, puris contenti acrimonia os exest, & vitiat durissimam corporis partem, intra annum, quod longissimũ est, pronunciante Hippocrate, qui exesionem mollissimi visceris pulmonis à collecto pure intra quadragesimum diem præscripsit dicens: [*Quicunque ex morbo laterali suppurantur, si in quadraginta diebus purgantur, à die, qua fit ruptio, liberantur: si verò non, ad tabem transeunt.*] Ergo vitiata ex annuo hulcere ossis superficie, necesse est, si hulcus sanandum est, vt manus opere abscedant, quotquot vitium contraxerunt ossis squammę. Deraso autem, & cauato propter abrasam portionem osse, non sequitur calli substitutio, quoniam anticipat vis carnem, formans ossi iam sano carnem superinducere, non expectans morosam calli repositionem. Cumque caro virtutis informantis doctrina crassitie pristina prodeat, cui cutis superintenditur eiusdem facultatis opere: colligitur cicatricem eò loci tanta cauitate repræsentari, quanta rasi ossis crassitudo decessit. Ita fit, vt calli formatio nonnunquàm, non semper fracto ossi succedat, siue, quia pus succrescens prohibet; siue, quia præoccupat carnis generatio calli locum lentè concrescentis.

Callus non semper gignatur.

Cap. 5.

6. Aph. 45.

5. Aph. 15.

VLTIMA tabula, decoratio in mutilis est. Ea tentatur ab arte nonnunquàm, ceu naturæ ministrante, aliquando tanquàm ea sola operante. Primi generis est, si labri portio deest, turpiter hiante, & vtrinque prociduo labro, ars decorem parat hulcerans ambo latera cicatrice obducta, & hulcerata iungens ad mutuam agglutinationem, quam à natura sperat. Multis olidus, & cariosus dens auellitur, & repentè in foueam mittitur alter integer recente sanguine ab altero euulsus, & pretio emptus; quem natura alienæ carni agglutinet. Tentatum est & in truncata nare, vt fingeretur in vulnerato mutili cubito nasi cuspis, insereturque nari, & vinculis immobilis cubitus adhæsit naso: iamque penè peracta re, succedens infortunatus risus elusit hominem, secedente naso, qui nondum firmiter hæserat. Ars verò sola in oculi orbitam mittit argenteũ oculum. In os eburneos dentes, tibiam annectit ligneam: mutila operit, aut suppositis similibus mentitur.

Decoris agens.

CAP. NONAGESIMVMOCTAVVM.

Sed iam veniendũ est ad reliquũ salubriũ causarũ genus, quod ea corpora emendat, quæ in situ sunt vitiata; veluti luxationes, & intestinum in scroto. Fit autẽ hoc ex violenta intẽtione, atque impulsu; hoc verò ex dilatato, & rupto cõtinente. Quare & duplex sanãdi modus: alter quidẽ ad oppositã partẽ ei, à qua facta est permutatio, intendẽdo, atque impellẽdo: alter verò id, quod continet, firmius, solidiusque reddendo. Quibus verò viis, ac rationibus singula inueniri possunt, in lib. De arte curandi explanauimus.

Luxationes aliquando sunt integrę, vbi particula penitùs est diuulsa, aliquando cõtorquetur tantùm. [*Violenta tentione.*] Intellige non semper, vt si iunctura luxetur natura libenter, quia cotylam habet planam, & non profundiùs excauata, & ligamentum robustum

robuſtum non eſt, aut humores expleuerunt acetabula. (Hinc fit, vt idem os ſæpiùs excidat, iuxta Aphoriſmum Hippocratis) vnde tanta conciliatur lubricies, vt ex facili cõmotione fiat luxatio. [*Ex dilatato & rupto continente.*] Intelligit inteſtinum ex rupto peritoneo deſcendere in ſcrotum, quod Græcis dicitur ὄσχεον, quod eſt commune illud velamentum rugoſum teſticulis circumdatum. Luxatio curatur ad oppoſitam partem intendendo. Quòd ſi tamen abſceſſus, aut vulnus accedat, medici practici conſulunt eſſe expectandum, donec mitigetur dolor, & abſceſſus perſanetur. Adduceres enim alioqui ægrum ad neruorum conuulſionem; potiſſimùm, ſi iunctura proxima eſt alicui pręcipuo membro. Alter verò id, quod continet. Inteſtinum ex ſcroto retrahitur ſurſum, ſi in calido ſolio ſedeat æger, & lenientia cataplaſmata rupto loco applicentur in peritoneo. Deinde conglutinatur peritoneum ruptum deligaturis quadratis, vt extrema rupturæ cogantur in idem medicinis glutinantibus, & ſiccantibus; cuius farinæ ſunt thus, ſarcocolla, draconis ſanguis, nux cupreſſi, acatia, balauſtium, glutinum piſcium, & coriorum.

POSTREMVM ſitus genus ita tractat. Secat in genera duo, luxationem oſſis ab articulo, & procidentiam membri à continente membrana. Secundò, curationem vtrique generi parat, ex oppoſito cauſæ morbificæ. Luxationi medetur ad oppoſitum impulſio & violentia: caſui inteſtinorum in ſcrotum membranæ laxatæ aſtrictio, aut ruptæ vnio.
Secũda 1. 3 Patitur tamen vtraque pars contradictionem. Vitiati enim ſitus differentiæ aliæ ab Auicena recenſentur, tremor membri quietem impediens, & ſitum partium natiuum: & altera huic aduerſa immobilitas ex nodoſa iunctura articuli motum tollens, atque ideò
De differentiis morb. 10. ſitum varium, vtilemq́ue pro tempore membri. Galenus verò adiecit per conſenſum vitiari ſitum partium, quæ conuulſis neruis cohærẽt, vt in ſpaſmo Cynico labrorum ſitus, in epilepſia oculorum. Iam ſanatio non videtur, cur à cauſæ externæ oppoſitione peta-
4. Ther. 3. tur: partim, quia antecedentem cauſam oſtenſum eſt curatoriam non eſſe: partim, quia ſi febris ab inſolatione orta eſt, aut ophthalmia, non ſoluit morbum quies in vmbra, niſi accedant febrem abigẽtia, aut ophthalmiam. Sed tuẽda eſt Galeni cauſa. Vitia ſitus numerat frequẽtia, quod in procemio auditorem pręmonuit, ne elaborata omnia expectaret, ſolis rerum capitibus contentum eſſe debere. Cùm enim ſimiliter contineantur in natiuo loco oſſa quidem à recipiente cauitate, viſcera à circundante membrana: colligitur duas eſſe illas communiſſimas procidẽtiæ à natiuo ſitu cauſas luxationẽ, & mẽbranæ vel rupturá, vel ſi perforata eſt, vt peritoneũ, laxitas. Sanat verò adhibitione contrarij ad mouentem cauſam. Quoniam ſupponit non ſucceſſiſſe ad loci mutationem peculiare vitium medici opem requirens, vt inflammatio, refrigeratio, inflatio. Ea enim ſuas, & antecedentes exigunt ſanationes. Quòd ſi ſola eſt loci mutatio, adhibitio contrarię cauſę ad oppoſitum, & naturalem ſitum deducet: non ſecus quàm ſi quis ex labore fatigatus eſt, quiete ſanatur. Si verò etiam phlegmonoſa laſſitudo, aut febris ſequuta eſt, effectum à cauſa diſtans, propriam, & ſuam oppoſitionem ad ſanationem expectat. Nec verum eſt cauſas, quas Galenus reſpicit, externas eſſe. Nam & peritoneũ ſponte ſua etiam vel alimenti vitio laxatur, & in diuturno coxendicum dolore, ſequitur propter aceruatos
6. Aph. 59. intra acetabulum mucores coxam excidere, quod Hippocrates ſcribit in Aphoriſmis.

SECTIO SEXTA.

CAP. NONAGESIMVMNONVM.

Conſequens eſt, vt ea omnia exequamur, quæcunque [1] in ſuperiori ſermone dicere diſtulimus. Vocant autem ea Præſeruatiua. [2] Eſt autem horum triplex ſecundùm genus differentia. Prima quidem hominis, qui integra fruitur ſanitate. Secunda verò eius, qui non integrè valet. Tertia eius, qui ægrotat. Primum igitur genus ad ſalubrem attinet artem, atque in duas, vt anteà diximus, diuiditur partes. Secundum verò ad præſeruatiuam ſpectat. Tertium ad curatiuam. Hoc autem vniuerſum genus circa humores præcipuè negotiatur, quos neque lentos eſſe oportet, neque craſſos, neque aquoſos, neque plurimos, neque vehementer calidos, ac frigidos, neque mordaces, neque putredini obnoxios, neque veneni naturæ affines. [3] Nam vbi aucti fuerint, generant morbos.

Augentur

Augentur verò nonnunquàm eadem ex causa, quæ eos ab initio generauit. Illud autem plerunque accidit, ut sua alteratione inficiant eos, qui sunt in corpore, humores. Intẽtio verò [4] & horum sanationis duplex existit, alteratio, atque euacuatio. Alterantur igitur vel [5] ab ipso corpore concocti, aut ab aliquibus aliis facultatibus, quæ vim medicamentosam habent. È quorum numero sunt etiam ea, quæ [6] exitialium ferarum venenis aduersantur, ac prætereà pharmaca, quæ venena appellantur, transmutant. Euacuantur autem satis calidis medicamentis, & purgationibus, & clysteribus, & sudoribus, & vomitibus. Hæ quidem igitur sunt communes euacuationes. Propriæ autem ex locis, in quibus coaceruantur, assumuntur, ut in libro De salubribus ostendimus: [7] tertio præsertim, ac quarto, in quibus de lassitudinibus egimus, ac reliquis dispositionibus, quæ lassitudini natura proximæ sunt. Promptiùs enim euacuantur per ventrem, quæcunque in primis venis continentur superfluitates. Quæ autem in his, quæ in iecinore sunt, per vrinæ meatus. At quæ in toto corpore, per sudorem. Sicuti, quæ in capite, vel per palatum, vel per nares, vel per utrunque. Quæ verò sunt in spatiis pectoris laxioribus, per guttur simul cum tussi: quæ in renibus sunt, vel vesica, per vrinam. Attrahendi ex omni loco ad oppositas partes communis indicatio, est ad quàm maximè distantia: deriuatio verò ad vicina. Quæcunque verò huiuscemodi curant dispositionem, causas salubres appellamus: sicuti insalubres eas, quæ adaugent: & neutras, quæ neque obsunt, neque iuuant. Posset verò quispiam nec omninò causas appellare, quemadmodùm maior pars sophistarum, qui rerum quidem differentiam inuenire contemnunt. Plurimum verò temporis in nominibus conferunt, contra quos in aliis vberiùs differuimus. At pars quidem artis præseruatiua talis est.

Postrema sectio causas conuenientes neutris corporibus edocet; quæ ipsa inter corpora postremum locum cur habeant, dictum iam sæpè est. Cumque ex neutris quædam antecedant, alia sequantur morbum: aggreditur à prioribus, de resurgentibus à morbo, cap. sequenti acturus. Tandem tertiò annectit ad operis cumulum librorum à se editorum catalogum. §. Quorum omnium. Hîc primùm tradit rationem obseruati ordinis, curque hæ causæ compellentur præseruantes. Secundò, eas potissimùm versari inquit in moderandis humoribus, castigandisque eorum vitiis, à quibus morbi discrimen imminere intelligitur; idque præstari multiplici alteratione, aut vacuatione. Postremò, peracta re, dubitat de nomine causæ neutrius, in quo significato accipienda sit. Cùm enim definiatur ea, quæ nec iuuat, nec lædit, quidam non recipiunt finitionem, quoniam nulla est eiusmodi causa, si causa est. Oportet enim causæ dari causatum aliquod.

1. *In superiori sermone.*] Cap. 88. vbi de curatione futuri dilata ad hũc locũ tractatio est.

2. *Est autem horum.*] Sicut cõseruás dixit Galenus sumi & in generico significato comprehendente gubernationem omnem sani hominis; siue tueatur eum in natiuo statu, siue traducat ad meliorem; & in angusto pro priore tantùm opposito reductioni: ita hîc de nomine præseruantis tradit, latiùs omnem futuri prouidentiam dicere, & eam, quæ in sano, & quæ in ægro, & quæ in neutro corpore adhibetur cauendi futuri intemperamenti gratia: pressiùs de sola ea, quæ neutro corpori adhibetur. Nam priores illæ magis nominantur sanorum quidem conseruatio, ægrorum verò curatio.

3. *Nam vbi aucti fuerint.*] Tacitæ obiectioni satisfacit. Diceret quispiam, si non possunt morbum producere, quorsum præcautio? si possunt, cur non faciunt?

4. *Et horum sanationis.*] Innuit non secùs duos in humorũ emendatione scopos habendos esse in futuro per se intemperamento, quàm suprà relati sunt in futuro parte fientis.

5. *Ab ipso corpore concocti.*] Significat, quod ostensum est, coctionem soli naturæ, non medicamentis, concessam esse.

6. *Exitialium ferarum.*] Duplicia numerantur affinia inter se; alexiteria vim ferarum oppugnantia, & alexipharmaca aduersus deleteria pharmaca. *5. Simp. 17.*

Z

7. *Tertio*

7. *Tertiò præsertim.*] Quibusdam videtur, tertiũ hîc locum habere non posse, quoniã in eo nullus est de purgatione sermo; sed cùm vacuationes hîc intentæ perficiantur etiam frictione, balneo, exercitio, quæ in eo libro traduntur lassitudinum remedia; meritò eò relegat lectorem, sicut ad quartum, in quo manifestè docentur vacuationes.

SI qua verò paulò obscuriora interposita sunt, hîc expediri seorsum conuenit: quale est, quod habet præseruatiuum genus circa humores negociari. Placet enim quibusdam, eam sententiam de præseruatiuo in genere dictam esse. Aliis videtur de particulari neutrorum præcautione: quibus magis accedendum est, tum quoniam hîc de præcautione agitur, non vniuersa, sed neutrorum tantùm: tum quoniam non conuenit sanorum prçcautioni alteratio & vacuatio humorum; nec ægrorum, quod addit augescente vitio humorum tales in morbum incidere. Nam præcipuum cautionis negotium in humoribus versari inquit, significans imminere nonnullis morbos ob partis intemperaturam etiam citra humorũ vitiũ. Sed qui profitetur rerũ tantùm capita comprehendere, sat habuit præcipuam partem negotij implere. Humorum verò vitia, quç hîc in aceruo numerantur, in exactũ ordinẽ ita redegeris. Peccant enim quantitate aucta, vel, quod addendũ est, deficiente. Qualitate item prima frigoris aucti, vel caloris, adiiciendũ est, vel humoris, vel ariditatis. Secundæ verò qualitates sunt, lentor, crassities, serum, tenuitas, & consimilia. Postrema vitia substantiæ sunt, & ea vel vniuersalis mixti, ea putredo est, vel particularis deleteria quæuis facultas. Ita vitia omnia quantitatis, qualitatis, substantiæ, distributa in suas classes, vniuersa constant. Nec in eo inconstantiæ author accusationem meretur, quòd vacuationis formas purgatione, vomitu, clystere, priùs pro communibus numerat, paulò pòst inter particulares recenset. Nam vt communes appellari possunt, quoniam à toto vacuant; ita particulares, quoniam inæqualiter: cùm & ipsa sanguinis missio, quæ longè reliquas in ea differentia, & communitate antecedit, non sit eius expers proprietatis. Brachiorum enim sectio superiores magis, crurũ inferiores partes inanit, sicut dextra dextras, sinistra sinistras. Quod attinet ad neutrius causæ finitionem, quidam non probant Galeni finitionem, quasi pugnantem cum libri primi finitionibus. Si enim salubris causa intelligitur, quæ sanitatem, aut factam tuetur, aut nondũ factam introducit; insalubris, quæ in morbum tantundem operatur: consentaneum erat finire neutram, quæ neutram dispositionẽ aut tuetur, aut gignit: & ne conueniat finitio causæ salubri, quæ, dum sanat morbum, neutralitatem inducit, & insalubri, quæ in morbo inducendo eandem neutram habitudinem præmittit: addunt finitioni neutrius causæ verbum (solum) vt neutra intelligatur, quæ ita neutram habitudinẽ efficit, vt nõ vlteriùs procedat & operetur. Sed Galenus vsus & significati verborum obseruátior, animaduertens salubris appellationem vulgi vsu, quem retinere, non mutare decet, nõ ea sola complecti, quæ sanitatem integram efficiunt, sed quæcunque illi inducendç faciant, demum quæ iuuant omnia: id nisi recipias, nec victus probus, nec purgatio, nec exercitium salubria dici concedes: non secus insalubre, quodcunque sanitatem vitiat & in summa obest: relinquitur, si oblata omnia sunt salubria, aut insalubria, aut neutra; definiri oportere neutram causam, eam, quæ nec iuuat, nec lædit: quod Galenus fecit.

Humorum vitia.

4. Apho. 2.

Neutrius causæ finitio

CAP. CENTESIMVM.

Quæ autẽ reficit, atque restaurat, in conualescentibus, ac senibus locum habet. Quæ verò sit horum dispositio, & à quibus præcipuè causis ad naturalẽ reducitur habitum, in libris, in quibus [1] De medendi arte tractauimus, abundè explicauimus. Sed nunc per capita dicetur. Dispositio quidem igitur talis est: [2] optimus quidem, sed exiguus est sanguis, atque vnà cum ipso spiritus animalis, atque vitalis. Ipsæ verò particulæ solidæ sicciores, & [3] idcircò eorum vires sunt imbecilliores, atque earundẽ ratione corpus vniuersum frigidius. Causæ verò salubres, quæ hanc emendant dispositionem: vt vno comprehendã capite, sunt, quæcunque [4] præsentaneum, atque securum exhibẽt alimentum: [5] secundũ partẽ autẽ in motibus moderatis, & cibis potibusque, ac somnis cõsistũt. Sunt verò motus materiæ, vehicula, ambulationes, frictiones, et balneæ: & vbi nõ parũ se ex

his

his profecisse senserint, paulatim se ad consueta opera transferãt. Cibos autẽ assumant, in principio quidem humidos, & concoqui faciles, neque frigidos: ac cùm progressi fuerint, eos etiam, qui plurimum præstant alimentum. Potus verò opportunus est vinum, ætatem quidem habens mediocrem, in substantia autem purum, atque perlucidũ, quod scilicet vel sufflauum, vel subalbum existat, atque suauiter olens; gustui verò neque aqueum omninò, neque cum aliqua insigni qualitate, aut dulcedine, aut acritudine, aut amaritudine sentiatur. Vt autem proximè diximus, de hisce omnibus in libris De arte curandi conscriptis pleniùs disseruimus. Nunc enim omnia particulatim recensere non est nostri propositi institutum; sed solùm capitum mentionem facere intendimus, eorum, quæ in aliis voluminibus latiùs explicauimus.

Neutrorum conualescentium prouidentiam docet, quibus iungit etiam senes. De vtrisque primò explicat constitutionem, qualis sit, vt cognito lapsui per oppositum obuiam eatur. Ergo spiritus ait esse exiguos, similiter & sanguinem, non vitiosum quidem, sed deficientem; solida verò moderato frigidiora, siccioraque. Secundò, curationis summam reponit in veloci, multoque alimento. Tertiò, particulatim alitionem hanc procurat cibis calidis humidis, similiter & potu, valdè autem alentibus; motibus lenibus, quos languentes vires perferant, & moderato somno.

1. *De medendi arte.*] Potissimũ libro septimo, in quo vẽtriculi exẽplo curatio edocetur.

2. *Optimus quidem.*] Lege *vtilis quidem.*

3, *Et idcircò eorum.*] Si ostensum est, intemperaturas simplices non solùm dari, sed & diuturnas; qua consecutione colligit ex siccitate membrorum frigus? Quia ad siccitatis vehementiam non consequitur necessariò intensi caloris remissio: consequitur tamẽ ad diminutionem molis humidæ, diminutio natiui etiam secundũ molem caloris: id quod solùm hoc loco Galenus concludit.

4. *Præsentaneum atque securum.*] Requirunt quidem dicta corpora velox alimentum, quod præsentaneum significat. Sed periculum est in humectante alimonia augendorum excrementorum: eam cautionem Galenus, securi, vocabulo insinuauit.

5. *Secundùm partem.*] Quomodò ex sex rebus, motum, somnum, & cibum cum potu prosequitur; prætermittit reliqua? Quoniã tantùm, quæ faciunt alimoniæ humectanti docere pollicitus, ea recenset alendo conferentia.

SED quædam ex dictis subtiliùs discutienda sunt: Illudque primũ, & sæpè quæsitũ, & plurimũ desideratũ: tribuendum'ne tantũ huic victus rationi sit, vt longior ex ea vita speranda sit, quàm alioquin, vitæ ab ortu cõtracta præscribũt principia? Nam multis placet conseruatoriam artis partẽ id nec polliceri, nec præstare; reductoriã verò, in qua præsens refectoria cõtinetur, præstare. Multò tamen exactiore doctrina quęsitũ negatur. Nam & Auicena de omni parte medicinæ, nõ de sola, quod interpretantur, cõseruatoria pronũciauit, nõ esse artẽ, quæ naturalẽ vitæ terminũ proroget. Et ratio manifesta suadet. Principia illa calidũ humido iunctũ, si per se spectentur, nullũ vnũ vitæ terminũ præfigũt, sed sicut citra victũ intra paucos cõsumentur dies, ita cũ moderato durabũt annos, exempli gratia, 80. cum refectorio 100. Non ergo est causa ea victus forma extensionis vltra id, quod principia determinant, sed summæ, quam ea tolerant, longissimæque. Tantùm captiunculis quibusdã aduersantibus obuiandũ est. Quærunt enim, si potest medicina alexipharmacis remediis impedire, prohibereque vim in mẽbris latentis veneni, ne absũmat, aut corrumpat innatũ humidũ: quomodò non magis obstabit, repugnabitque calido tantò infirmius veneno humidum dissipanti? Addunt, si datur medicamentũ vitã per annũ protrahẽs magis, quàm eo nõ sumpto duraret; repetitum & auctũ duplata, triplataque potentia duplo extendet & triplo ampliùs. Vltra ergo terminũ progredietur vita naturalẽ. Arguta verò inductione petunt, quali termino humana vita cõcludatur natura principiorũ; si damus longissimũ terminũ, quo viui potest annũ centesimum, cõficiunt latitudinem aliquam in instanti corrumpi. Si enim postremo instanti anni centesimi viuitis, qui datus est homo, habet in eo momẽto excessum aliquẽ supra corrumpentes causas viuifica facultas. Quòd si mox ab eo instãti in quouis sumpto defunctus est, amisit eã

Vita an prorogari queat

Tertia primi 1.

Solutio primi.

latitu-

latitudinem exceſſus in momento. Tranſeamus ad alteram partem, deturque terminus centeſimi anni breuiſſimus, quo degere nõ poteſt, colligunt contra datũ, eum hominem annos centũ viuere, quod ſuppoſitio negat. Qui enim vixit partes omnes centeſimi anni, quidni fateamur vixiſſe centum? Falſò itaque aſſeritur, annos centũ terminum eſſe breuiſſimum, eorum, qui ab eo homine cum vita non obeuntur. Serie verò propoſita ita diluuntur. Vehementior eſt veneni in vitam, quàm calidi actio: ſed alexipharmaca vetant operari venenum, quia ſuperant, corrumpuntque illius vim: calidi vim ſi medicamento ſuperes & corrumpas, protinùs vitam adimis: ita fiet, vt conſeruando perimas citiùs. Secundi. Iam medicamẽti functio, quæ à qualitate proficiſcitur, augmento quantitatis proficit & augetur: alimenti, quæ hîc quæritur, actio à materia eſt, paſſio magis, quàm actio; ea incremento alimenti non augetur, ſed minuitur, & perit. Dum enim à calore copia non obtinetur, tantum abeſt, vt plus reponat, & nutriat, vt opprimat etiam, extinguatque calorem. Tertij. Vita verò naturalem terminũ habet breuiſſimũ, quo durare non poteſt, annum centeſimum (ſi ita libet) completum. Quòd ſi vſus habet, vt concedatur vixiſſe centum, qui vixit vel omnes centeſimi partes, vel pluri[illegible]s; non ideò compleſſe annum centeſimum affirmandum eſt eum, qui in poſtremo anni momento vita functus erat.

Senex an neuter. SED eſt'ne ſenex neuter, vt nunc? Diſſuadent enim ſequentia. De neutris habet hîc Galenus per cauſas ſalubres reduci ad naturalem ſtatum. Senectutẽ verò naturalem ſtatum eſſe ſcribit Galenus, lib. De ſanitate primo, quo nomine eximit eam à morbi ratione. *Cap.6.* Quod verò ſtatũ habet naturalẽ, redire ad naturalẽ nequit. Præterea natus fœliciſſima cõſtitutione corporis ſalubris eſt ſimpliciter ſemper: ſi verò talis, per omnes ætates eã tuebitur, ex finitione ſalubris ſimpliciter ſemper: in ſenecta ergo ſimul erit ſalubris ſemper, & neuter, vt nunc; quæ membra, ceu pugnantia, toto genere libro primo ſeparata ſunt. Accedit, quod à neutra diſpoſitione ſumitur ad cõtraria indicatio. Siue enim neutrum decidentem contemplemur, præcautio per aduerſa ſanat: ſiue è morbo reſurgentem refrigeratũ, exiccatumque, reſumptiuus victus calidus, humidusque: à ſenecta verò, *Cap.vlt.* tanquàm ab ętate vna naturaliũ indicationũ ad ſimilia, docente 8. Methodi Galeno. Pugnant itaque, nõ conueniunt ambo. Sed demus neutros eſſe ſenes; certè ea ſignificatione qua decidentes. Nõ ſecus enim, quàm illi indies in peiora decidũt ad morbũ vſque, ſenes ſimili caſu ad mortẽ labuntur; nõ conualeſcentibus annumerandi ſunt. Illi quidem ſic.

Soluio primi. Nos verò contrà, ſenectutẽ naturalem habitũ agnoſcimus in ea naturalis ratione, qua *Libr. De maraſ. 2.* id, quod ab ortu, & gignente natura ortũ habet, naturale nuncupamus. In ea verò qua vtile ad operationes naturale dicitur (nam & ita ſæpè venire, in Methodo author eſt Ga- *14.The.14* lenus) nõ eſt naturalis ſtatus ſenum, magis in naturalem habitum refectorio victu reduci Secundi. poſtulat; quod hîc Galenus & teſtatur & conatur. Tranſeamus ad alterum: Diſtare ſubiecto tria membra corporũ, ſanum nunc, quod in ſalubre ſimpliciter, neutrum ſimpliciter, inſalubre ſimpliciter diſtributum eſt; neutrum nunc, ægrum nunc: vt verum ferè eſt, ita aliquando non eſt; ſed ſola ratione ſeparata in eundem incidunt hominem; quod Tertij. propoſitus in argumento oſtendit. Quo temperamento autem lapſæ vel naturæ, vel ætates, aut contraria, aut ſimilia requirant, explicatum ſuprà abundè eſt. Per ſanitatem enim contraria, ſi lapſus momentaneus eſt, per morbum ſimilia. Itaque non magis mirari decet, quod in ſene febriente, ætas frigida remedij indicet frigiditatem, quàm quod temperatura calida à natura neutra licèt, calorẽ: quod in eo ipſo loco idẽ author ſcripſit. Illud admirandũ, nec recipiendũ eſſet, ſi per integrã valetudinẽ aut ſenes, aut neutros ſi- Quarti. milibus, nõ contrariis gubernaret. Nam quod de cõuenientia in mediũ adducũt ſenũ, & decidentium, parũ mouere debet. Fit enim in illis, quod ſæpè alibi, vt vna aliqua dote affinia ſint, & cõueniant ſenex cũ decidente, in progreſſu, & infirmante indies facultate: parte alia maior ſit ſeni cum conualeſcente conſenſus, qua curari poſtulant calidis, humidiſque alimentis citra vacuationem: conueniebat autẽ huic loco, in quo curandi ſola ratio ſpectatur & inquiritur, vt iungeretur ſenectus à morbo reſurgenti, cui in curatione conſentit, magis quàm decidenti, cuius præcautioni pugnat. Vtriuſque verò ſtatũ eſſen- *1. De diffe. fibr. 1.* tiali, quod ſolet, finitione aperiẽs Galenus, artificioſè habitudinẽ trium, quibus humanũ corpus cõſtat, proponit; continentiũ, contentorũ, impetũ facientiũ. Ex quibus ſpiritus ait eſſe exiguos, ſimiliter & ſanguinẽ bonũ licèt; mẽbra arefacta, refrigerataque innutritione

& immo-

& immodica dissolutione: & quoniã vires nostrę ex triplici cõstare substantia, monstratũ *11. Ther. 1.*
est; solida, carnosa, spiritali, exhaustis omnibus, intemperatisque: meritò iungit virium imbecillitatẽ in eo, quem quærimus, statu. Bonus autẽ sanguis eorũ prædicatur (non optimus, quod legebatur) decidẽtibus collatus; quorũ vitiũ purgationẽ necessariam facit, ne imminenti morbo occupentur. Nil est enim refugij, quod nonnulli parant interpretũ, referẽtes ad solos conualescentes hanc partẽ; quasi non etiam in illis sæpe vitia relinquantur humorũ, recidiuarũ occasiones. Sed & benè habet, vt & hinc obiter colligatur Galeni de spirituũ numero sententia, reiiciẽtis, non admittẽtis cum reliquis naturalem. *1. De loc. vlt.*

TEMPVS est cognitũ statũ contrariis debellare. Is monstratus est intemperamentũ esse frigidũ, siccumque; proinde egere videbatur medicamẽtis in contrariũ ducẽtibus, calidis humidis. Sed memor Galenus, quod frequẽter monet, inueniẽdo remedio curaturo oportere, vt ad infimas descẽdatur species, non in mediis gradus sistatur. Cumque *Procem. ad Glauc.*
sit genus illud intẽperaturæ duplex; alterũ intẽsa supra modũ qualitate, altera deficiẽte sola quantitate; intelligensque in proposito habitu, molem humidi alẽtis, & insiri in eo *Conualescẽtum alimẽta*
caloris absumptã, non qualitates illas per intensum creuisse: opponit peculiare contrarium, copiam alentis humidi, quæ deficientẽ quantitatẽ & citò reponat, & tutò. Cumque repositioni faciant alimẽti, potusque natura, tum exercitiorũ, & somni; alimẽta humida eligit, nõ frigida: & humiditatis quidẽ numerosæ reddi causæ possunt. Nam quantitatis inopiam, quam reparare facilè non licet, solemus nõnulla ex parte qualitatis incremẽto compẽsare: ita inopiam innati in vẽrriculo calidi, apposita mastice, intensiùs moderato calente ex parte resarcimus; cõpensantes qualitate aucta, quod copię deest. Sic in anodynis remediis 5. Simpliciũ facit Galenus. Non aliter hic humidi molem optamus quidem *Cap. 18.*
alente humido reponere, sed nonnihil etiã supplemus madefaciente, alteranteque qualitate; intereà dũ alimento res tota nõ conficitur. Nã & in cõsumptis balnea laudãtur ea ipsa de causa. Altera causa humiditatis in alimẽto laudatæ, vt conniuentes ex inanitione meatus ea humiditate emolliti aditũ præstẽt alimẽto facilem. Accedit, quod humiditas alimenti occasio est coctionis, nutritionisque festinæ; quoniam, quæ humida sunt, obtinentur faciliùs, & vniuntur fœliciùs. Quocircà laudauit in illis Galenus, quandiu ab eo *7. Ther. 6.*
intemperamento obtinẽtur pisces; à quibus perducit ad mollis carnis aues, & ab illis ad pedestria. Cur non similiter in actiuis cõmendat calorem? Non enim minùs peccabat intemperies subiecta frigore, quàm ariditate. Quidam recipiunt sentẽtiam, quasi de solis resurgentibus à morbo, non de senibus pronunciatam. Quemadmodũ enim senes, lib. 5. De sanitate tuenda, calorificis fouet; ita in conualescente propter ebullitionem, quæ ex recente febre iure timetur, fugit; contẽtus his, quæ frigida non sint. Sed tota Galeni series vtrunque habitũ cõiunxit, nõ separat: estque aliquid discriminis inter amborũ frigiditatẽ, si siccitati cõferatur: tũ quia arefactio illis primariò inest consequẽs tantùm dissipato humido caloris vi; frigus verò ex accidenti propter humidi cõseruantis inopiam: itaque potior arcendæ siccitatis, quàm frigoris ratio curanti habenda est: tum quoniam ex humiditate alimenti curando intemperamẽto nihil timetur; ex calore exiccatio non sine causa. Iam potum ita attẽperat. Sit, inquit, vinum album, vel subflauũ, (ita enim legendũ est, non subalbũ) sapore nec insipido, nec valido vllo præditũ. Vinũ cur aquæ præferat, aperta ratio est. Est enim citissimi alimẽti, optimi succi, facilè reparantis collapsas vires, vt nõ malè lac senũ à multis appelletur, & Auicena senibus, inquit, quãtũ tolerare pos *Tertia 1.*
sunt, da. In colore verò, & sapore pugnare videtur cũ eo, quod lib. De euchymia, resurgẽti *Doct. 2. 8.*
bus à morbo aptissima esse vina tradit rubra, simul & dulcia; similitudine ipsa sanguinis *Cap. 17.*
atrestãtia plurimã, quã corpori præstãt, alimoniã. Sed in cõsensum rediguntur, si pręsens de *Vrina senum*
iis, qui nuper à morbo emerserunt, & adhuc neutri sunt, audiatur: ille alius de habitioribus, & à morbo immunibus. Nam vt proximè à febris recessu manẽs obstructio expedienda, & in vasis nonnihil vel acre, vel serosum expurgandũ, cogũt præferre tenue diureticum, dulci, crassoque alenti: ita, vbi corpus iam probè purgatũ est, excremẽti expers, tantùm gracile & infirmũ nutriri postulans; rubrũ dulce aptissimè quadrat. Ergo in senibus propter & obstructiones, & excrementa purganda, simul & in neutris à morbo, tenue præbendum est, neque sapore carens ob innutritionem, neque vehementi sapore valens propter membrorum infirmitatem; odorum etiam, quoniam facit, augetque succi probitatẽ. Et de vino quidem ita. Exercitia verò recenset non iusta, sed exigua pro virium debilitate;

debilitate; deambulationes,& vehicula, à quibus cùm parum processerint ad consueta, permutat: vt intelligatur non esse sanorum, sed infirmorum hominũ deambulationes, & gestationes. Annumerat his balnea non tam quòd ipsa exerceant, quàm quòd intercedunt duas exercitij partes, præparatoriam vnam, recuratoriam alteram. Postremò, moderantia, quam in somno commendat, absoluta non sit. Talis enim mediocritas decet temperatam naturam; non senilem, de qua laudat Galenus, quod dictũ est à poëta.

Vt lauit atque comedit,
Mollibus in stratis dormire, hæc vita senilis.

5. De san. 4 Sed moderandus est pro alimenti vsu, vt somni mensura coquentis alimento respondeat conficiẽdo; lõgus multo, breuis pauco; & de neutris quidẽ conualescẽtibus, deque neutris omnibus, ægris, sanis satis: atque adeò promissis vniuersis libri satisfactum est.

Quorum omnium si priùs & qualitatem, & numerũ exposuero, finem libro imponam. Diximus itaque priùs, quod alter est liber, in quo De constitutione artis medicæ disseruimus. Antecedũt autẽ eum alij duo De constitutione artium. Sed hi quidem vnà cum hoc, cui nunc extremã manũ adiecimus, seorsum sunt ab aliis libris, in quibus plenior doctrina explicatur. Illi verò talem inter se ordinem habent. De elemẽtis secũdùm Hippoc. liber vnus. Post hunc autẽ tres De tẽperaturis, ex quibus quidẽ duo sunt, De tẽperaturis animaliũ. Tertius verò De his, quæ simpliciũ medicaminũ sunt. Quãobrem & tractatũ illũ, in quo de simpliciũ medicaminũ potestatibus agitur, nemo rectè intelligẽtia assequi potest, nisi priùs tertij libri De tẽperaturis integrã cognitionẽ fuerit adeptus. Est & alius liber paruus, qui ordine sequitur duos priores alios De temperaturis. Inscribitur autẽ De inæquali tẽperatura. Similiter autem & hunc alij duo parui: alter quidẽ, De optima corporis cõstitutione, alter, De bono habitu. Alius verò tractatus est, qui tres cõplectitur lib. De potẽtiis naturalibus: quẽ si quis legere velit, post libr. De tẽperaturis, siue post lib. De elementis, vtrunque erit consentaneũ. Post hunc in pluribus aliis lib. De operationibus animalibus disseruimus. Sed quoniã ad eorũ demonstrationes non parũ conferũt, quæ per sectiones ostenduntur, in illis exercitari oportet. Est autẽ maximè inter alios vtilis ille tractatus, qui De sectionũ aggressibus inscribitur. Alij autẽ sunt post eũ plures: duo quidẽ De discordia sectionis; vnus verò De sectione mortuorũ. Post hos sequuntur hi, in quibus agitur De sectione viuorũ. In aliis verò quibusdam particulatim ob eos scripsimus, qui introducuntur De ossibus. Sectio quoque musculorũ, et neruorũ, et arteriarũ, & venarũ, & quædã alia huiuscemodi ex eodem numero existunt. Et liber etiã, in quo quæritur, Nunquid in arteriis cõtinetur sanguis naturaliter. Qui verò earundẽ partiũ operationes demonstrant, duo quidẽ sunt, De motu musculorũ; tres autẽ, De pectoris, et pulmonis motu. Post quos sequitur lib. De causis respirationis. Post hunc lib. De voce. De principatu autẽ animæ, et de omnibus aliis, quæ de naturalibus, vel animalibus operationibus in quæstionem trahuntur, in longo volumine scripsimus, quod De dogmatibus Socratis & Platonis inscribitur. Ad eiusdem generis contemplationẽ pertinet lib. De semine seorsum conscriptus, & ampliùs de sectione secundũ Hippocratẽ. Quos omnes ordine sequitur tractatio De vtilitate partiũ. Ad dignoscendas autẽ ægritudines, vtilis est liber ille, in quo de membrorũ paßionibus agitur. Itidem & ille, in quo De pulsibus scribitur, in quo et præcognitiones docemus. Librũ verò De pulsibus præcedunt alij duo: alter De vsu respirationis: alter, qui De vsu pulsuũ. Is verò De pulsibus, in quatuor diuiditur partes: primã, quæ eorũ differentias; secundàm, quæ dignotiones: tertiam, quæ eorũ causas: quartam, quæ illã, quæ per eosdẽ fit, continet præcognitionẽ. Ex eodẽ genere est ille, qui his, qui introducũtur,

De pulsi-

De pulsibus scriptus est. At verò in animo est aliũ scribere librũ, veluti quoddã omniũ istorum compendium, quem inscribam vel Artem de pulsibus, vel Compendiũ. Ad hanc quoque iuuant contemplationẽ, quæ à me exponuntur, & simul indicantur in lib. Archigenis De pulsibus. Ad præcognitionẽ autẽ plurimùm confert lib. De crisibus, id est, decretis naturæ, quem præcedit alter De decretoriis diebus. Sed liber etiã, qui De difficili anhelitu inscribitur, & ad dignoscendũ præsentẽ affectũ, & ad præscienda bona, vel mala, quæ ægrotanti sunt euentura, cõducit. Hi igitur omnes, atque vnà cum ipsis tractatus quidam [1] *vno tantùm lib. comprehensi, cognitu vtiles sunt. Sicuti illis, qui De præincipientibus causis inscribitur, & De medicinali experientia, & De extenuante victu, & qui De venarũ sectione ad Erasistratũ, & qui De tumoribus præter naturã, et qui De multitudine, atque alij prætereà similes. Præ cæteris autẽ ad curandi scientiã maximè necessarius existit, qui De morborũ differentiis agit, & De accidẽtibus, et tertius præter illos, in quo morborũ causas explicauimus. Post quos sunt tres alij, qui accidentium causas explanant. Sunt etiam De medicamẽtorum simplicium viribus lib. de quibus suprà meminimus. Et qui De medicamẽtorum cõpositione, quos sequuntur lib. De arte curãdi his, qui De salubribus inscribuntur, seorsum à nobis conscriptis. Quòd verò ante hosce omnes priùs exercitari oporteat, in lib. De demonstratione, si quis hanc artẽ cum ratione sit tractaturus, monstratũ est à nobis in libro, qui De optima inscribitur hæresi. De aliis autem libris & cõmentationibus à nobis scriptis trãsigere nũc minimè necessariũ, cùm de hisce omnibus alibi simus tractaturi in vno for tassis, aut duobus libris, qui ita inscribentur: Galenus de voluminibus ab eo cõscriptis.*

Recenset medicos libros à se editos, reliquos enim, ceu ab instituto alienos prętermittit in libro de libris propriis explicandos.

1. *Vno tantùm libro comprehensi.*] Id est, parua quædam opera, quorũ quodque ob exiguitatem in plures libros partitum non est. Cur Galeno visum fuerit annectere arti medicæ operum suorũ catalogum, duplex ratio potuit efficere: siue, vt præsens liber non solùm medicinæ compendiũ, sed & indicem quẽdam præstaret: siue, vt rerũ summæ in eo traditæ, ex quibúsnam libris cõpleri debeãt, cõmonefaciat lectorẽ: & quod sparsim in toto opere fecit, relegans ad quædam separatim loca, hîc semel de partibus omnibus doceat. Video autẽ nonnullis placere, tradi hîc numerũ, non seriem, & locum, quo singuli libri legendi sint. Sed apertũ est Galenũ, dum qualitatẽ, numerumque librorũ explicare pollicetur, per qualitatem ordinem lectionis significasse: eò maximè quod subdit, [*talem inter se ordinem habent.*] & rursum posse hoc, vel illo loco legi. Sed redigamus medicas vniuersas tractationes in artificiosas aliquot classes. Constat tota ars partibus duabus, sanorũ conseruatrice, ægrorũ curatrice; (nam neutros frustrà seiungemus, qui inter sanos perpetuò Galeno locũ obtinent) cumque omnis ars in triplici cõsideratione versetur; agnitione subiecti, instrumentorũ, & methodi adhibendi ea moderantia instrumenta subiecto, qua destinatam formam recipiat: conficitur tribus partibus contineri salubrem medicinæ tractationem, totidemque curatoriam; esseque omnes numero sex: vnam, quæ sanitatem vestigat, cõposituramque humanam ex elemẽtis, mẽbris, facultatibus. Cùm enim sit vna refectiuarũ artium, dicebat Galenus, necesse habet exploratam habere eius opificij fabricam, quod reparare, & in natiuum habitũ redigere conatur. Succedit agnitio sex rerum, quibus sani vtuntur necessariò, & in valetudine durant. Demum methodus applicationis eorum moderatæ, tuẽdæ valetudinis gratia. Tres non dissimiliter partes in morbis negociantur, agnitio præsentis morbi, futurique euentus, exploratio medicamentorum, quibus instrumentis morbos demolimur, postrema methodus curatoria. Quidquid extra numeratas classes est, medicum non est.

Cur catalogũ annectat.

De const. artis 1.

SED sunt in Galeni ordine ambigua quędam dissoluenda, explicandaque. Libros De vsu partium postremos statuit inter eos, qui compositionem hominis aperiunt, qui in vulgata æditione Galenicorum operũ antecedunt lib. De facultatibus naturalibus, De semine,

Obiectio prima.

ſemine, & Anatomicorum multos. Accedendũ tamen magis Galeno eſt. Nam concluſa anatomica & De membrorũ functionibus, principiorũ vice ſumũtur in illis De vſu partiũ. Exigit autem doctrinæ ordo, vt à principiis ad cõcluſa progrediamur, non è contrario.

Secunda. Libros De valetudine tuenda, quos hîc vltimò recenſet, eadem editio ſecundæ claſſi adiicit: vtrunque ſine errore tamen. Nam poteſt methodus illa conſeruatoria ſtatim à membrorũ, & alimentorũ ſcientia addiſci: poteſt & ad doctrinę finem relegari, vbi vtraque methodus & ſanorum, & ægrorũ iũgantur.

Tertia. *Cap. 3.* Eſt & in introductoriis nonnil inter hunc locũ, & librũ De ordine librorũ ſuorũ diſcriminis: dũ in illis De pulſibus, & De oſſibus introductiones initiatis cõmendat: hîc multò poſteriùs. Sed & in his etiam liberũ eſt, iſagogica illa particularia ad tractationes ſuas ſeruare, vt introductorius de pulſib[9] iungatur magnæ de pulſibus cõpoſitioni, & de oſſibus anatomicis aggreſſionibus: vel quod illis, ceu artis elementis, imbuatur medicinæ tirũculus. Nam totius artis introductoria, vt De ſectis, De conſtitutione artis, De optima ſecta, quod in fronte locanda ſint nimis, quàm apertũ eſt.

Quarta. *Cap. 3.* Quòd autẽ in eodem opere libellos De bono habitu, & De optima corporis cõſtitutione lib. De medicamẽtis poſtponit: nõ eſt, quod magni fiat. Quoniam liber eſt mutilus, ex quo ſolidi parũ haberi poſſit, & certũ. Nam in eodẽ ipſo, quod hîc facit, eoſdem libellos libris annectit De temperamentis.

Quinta. *3. Ther. 5. 2. Local. med. 1. 8. Local. med. 1. 14. Ther. 3* Maior eſt, & iudice dignior de libris cõpoſitorũ medicamentorũ diſcordia. Hîc enim præcedunt Therapeuticos; libro verò tertio Methodi, & lib. Compoſitionũ localiũ, ſimplicium cognitionẽ prędponit, compoſitorũ poſtponit curatorio methodo. Quidã ita componũt pugnantes hos locos, vt compoſitionũ ſecundũ genus tractatio præeat, ſecũdum loca ſequatur; idque putant deſumi poſſe ex libro Therapeutices 14. vbi opus compoſitionũ localiũ ſperat ſe ſcripturum, non ſcripſiſſe. Sed multa diſſuadent, ne recipiatur interpretatio. Primùm ſine vlla exceptione, tertio Therapeutices libro, oſtendit oportere antecedere ſcientiam ſimpliciũ medicamentorũ methodũ: compoſitorũ verò pendere ex cognito methodo. Deinde compoſitiones, quas in eo loco refert, ſunt vulnera ſanantes, de quibus agebat. Eas ait poſteriores eſſe methodo. Vniuerſæ igitur compoſitiones poſteriores ſunt. Quòd ſi, dum quartumdecimum Therapeutices lib. edebat, nondum compoſitiones illas locales ſcripſerat: quomodò eiuſdẽ operis lib. tertio eas refert, affirmans legendas à methodo eſſe?

Cap. 1. Igitur germana Galeni mens, quantũ & ratione, & ex authore ipſo libro octauo Localiũ deſumi poteſt, hęc eſt; quid poſſint & polliceantur medicamenta omnia tam cõpoſita, quàm ſimplicia, tam localia, quàm generica: & poteſt, & debet medicus, antequàm methodum adeat, præcognoſcere. Sunt enim curandi inſtrumẽta, quorũ cõmodam applicationem methodus inquirit. Vti verò in opere compoſitis rectè non poteſt, qui ex methodo non habuerit perſpectũ indicationũ curatricum numerum. Tantum enim deeſt compoſitioni vſus ad ſanationem, quantũ ex curatricibus indicationibus reliquum fuit, quod compoſitionem non ingrederetur natura, ætas, tempus, cõſuetudo, & eius generis alia. Sed de Galeni expoſitione ſatis. Si verò in calce operis licet medicinæ parentem in cenſuram vocare, & iudicium: fortè autem non modò licet, ſed neceſſe eſt etiam & libero homine dignum; nemini, quamuis abſolutiſſimo authori, ita ſeſe dedere, vt quod amantes mutuò faciunt, etiam oblectent & laudentur à nobis librorum noſtrorum vel vitia, vel neglectus, ne nos pro rectis perperã ſcripta capiant; potiſſimùm, vbi de authore nondum certò conſtat: ſi, inquam, de opere pronunciandũ eſt, ordo eſt abſolutus, nullã medicinæ partẽ intactam prætermittens, quaſdã diligentiſſimè proſequẽs. Sed ſunt, quę in fuſo homine & Aſiatico compendiũ cõponente accuſes: remittere lectorem ſæpè ad alios libros, indicis eſt, nõ compendij. Breuiſſimũ eſſe in agnoſcendis, & curandis morbis; longiſſimum in ſanitate agnoſcenda, non conuenit. Illa verò multa rerum repetitio, & verborum alicubi copia, & poſt ſimplicia omnia compoſitorum ſingulorum perpetua traditio, à compendij ratione aliena eſt. Iam numeroſa illa diuiſionum membra, non rarò, confundunt magis, quàm expediant rem. Quæ animaduerſiones liberum animum oſtendunt, & vni veritati vacantem: non docent ingratos eſſe nos magnis magiſtris & diſciplinarum inuentoribus.

FINIS COMMENTARIORVM IN ARTEM MEDICAM.

INDEX.

RERVM ET VERBORVM MEMORABILIVM *Index, quæ in hiſce Commentarijs continentur.*

B

C

figura

G

H

mem-

N

ner-

O

ru-

in

signa

ven-

FINIS TABVLAE.

Animaduersa post editionem.

Pagina 21. linea 31. lege scientiæ 24. 28 insalubre 26. 27. neutrum simpliciter vt multum delendum, cùm sit bis positum. eadem 36. sit innaturalis 36. 51. in temperato 38. 30. infestantur 42. 42. dele, alimentum 44. 9. quales 51. 28. callosum ead. 38. scilicet 56. 43. & pilos medios 59. 32. splendens: erga 65. 16. secundùm quam eadem 21. superantibus 71. 35. paruitas 73. 27. ,minùs offendit 75. 4. color 76. 12. in distantium 80. 21. Theophilus 82. 43. fortitudinem, ira calor audaciam &c. 86. 6. subcartilagineæ 88. 5. pulsificæ ead. 36. vrgẽt 91. 31. superantibus plantas ead. 49. facultates, 92. 19. musculo 94. 21. germani ead. 37. pulsu 96. 23. putredinem 98. 30. replerio, non ead. 31. arteriæ. non 102. 34. percipiendis in margine 3. Simp. 15. 106. 32. nil mirum 107. 21. sua 110. 41. inanima 115. 36. indicia 118. vlt. alijs 120. penult. appetitui 121. 36. insunt parentibus ead. 49. corporea affectio, 123. 25. colore 124. 19. ,non quia ead. 47. inseruntur eadem penult. musculus 125. 4. constituũt illud eadem 8. videndo, penis 129. 9. humida parum, ead. 10. sicca modicè, eadem 35. contrà, 132. 29. putredinem ead. 43. tempus: lentor eadem 51. cerasus, persicus, 134. 12. frigiditate & siccitate ead. 46. impugnatus 136. 3. colore 140. 2. cachecticis ead. 40. resarcit 142. 13. lenitas ead. 39. indidit 144. 8. amurca eadem 41. humidum: potentia 145. 43. appetũt eadem 48. altero 146. 30. dele, non 147. 8. in deficientibus 149. 5. ignatæ 150. 1. dele, non 151. 38. ,siccaque: talia 154. 1. discernẽda 158. 13. in noxia 160. 31. inuolucris ead. 37. locus multis 162. 17. iudicando 163. 4. affectus 169. 31. iudicare 171. 17. in salubria 173. 8. prauæ, incertitudinis 174. 2. significato 175. 14. Vtcunque ead. 46. sine medio, 176. 2. exercet: cor 177. 36. in cognitis 179. 26. calido humido, ead. 34. natura, si quid aliud, expetit 182. 7. septem, 183. 4. dele, corpore ead. 12. quomodò 184. 19. temperetur ead. 20. inducto 185. 18. tractu ead. 26. perstat ead. 36. soporiferis ead. 53. sequiturque mediocrem cibum, 186. 42. vtcunque ead. 45. sudor 187. 35. est vreteris ead. 53. halitus 188. 2. non impingens ead. 13. sero ead. 23. somno ead. 49. motũ 189. 42. concipientes lumbricorũ in ventre morsum, ead. 48. icterum, rubidorũ 194. 35. cœperit corpus, 198. 47. in temperatis 199. 31. solum 200. 1. neminem ideo ead. 10. iuuatur improbo, ead. 48. motum. ead 51. vacans, 202. 14. diurna ead. 15. copiosũ ead. 27. somnũ cibi exhalatio calens, ead. 47. re lectũ ead. 53. Exoriẽte 206. 4. rẽperie, 209. 19. temperamenta, 211. 15. calenti, à 213. 16. frictione ead. 35. ventrem 214. 22. in temperamento ead. 40. manum 218. 14. inculpatè 222. 34. esitabant 228. 26. intermedia 231. in margine, siccitatum 242. 45. in delectoria 245. 50. anginam 251. 19. scarificationem ead. 36. vere 252. 38. scarificantur 256. 1. impetu, frigorifica imposita 258. 1. indicet ead. 2. fumi 260. in margine, Rubificantia ead. 33. ingestis 261. 45. subdominante 269. in margine, Vina 272, 25. cognita Passim pro Aetio lege Aëtio.

COMMENTARII

IN CLAVDII GALENI LIBROS SEX DE LOCIS AFFECTIS,

AVCTORE THOMA A VEIGA EBORENSI.

ANTVERPIAE, EX OFFICINA CHRISTOPHORI PLANTINI. M. D. LXVI.

PRIVILEGII SENTENTIA.

REGIO diplomate cautum eſt, ne quis alius præter Chriſtophorum Plantinum in hiſce maieſtatis ſuæ ditionibus ante ſex annos à die impreſſionis abſolutæ imprimat, aut alibi impreſſum importet, venalémve habeat librum, cuius eſt titulus: *Tomus primus Commentariorum in Claudij Galeni opera, Medicorum principis, complectens interpretationem Artis Medicæ, & librorum ſex De locis affectis.* Qui ſecus fecerit, libris & pœna in ſanctione æſtimata mulctabitur: vt in eadem latiùs expreſſum eſt. Bruxellæ V. Calend. Februar. Anno M. D. LXIII.

Signat. I. Fabri.

GALENI DE LOCIS
AFFECTIS LIBER PRIMVS.

PRÆFATIO.

NON SOLVM OBTINVIT CONSVETVDO, *ſed etiam explicandi ratio cogit, vt in operis ingreſſu, quæ lucem lectioni præbeant, præmittantur; quod ſit libri inſtitutum & ſcopus, quæ vtilitas, quis in arte locus, tituli interpretatio, tractatus diuiſio; quæ neque ſine errore omitti, neque ſine culpa extendi poſſunt. Ergo (vt breui attingantur) ſcopus ita ſe habet: Medicina prima illa* Libri ſcopus. *& ſuprema partitione in ſignificantem partem, & agentem diſtribuitur: rurſum ſignificans in inquiſitionem præteritorum, præſentium,* Artis medicæ cap. 7. *futurorum: Ipſa præſentis affectus indagatio, vel locum laborantem inueſtigat, vel affectus ſpeciem & qualitatem, vel poſtremò cauſam: niſi enim de affectu tria hæc explorata habeantur, fruſtra ſperatur curatio. Ex numeroſis verò membris, quæ relata ſunt, propoſitum operis eſt ſignificationē præſtare præſentis affectus, maximè quidem quod facit ad laborantis partis agnitionem; id enim inſcriptio pollicetur: propter affinitatem autem materiæ etiam ſpeciei indagandæ affectionis non mediocria adiumenta docetur: nam cauſæ agnitionem, quæ affectum parit, & partim etiam ſpeciei, ex libris de morbo magis & ſymptomate peti oportere Galenus ipſe paulò infrà auctor eſt. Ex quo intelligitur nihil intereſſe hui⁹ libri externos af*- Lib. 2. in fine. *fectus dignoſcere, vt qui loci & qualitatis manifeſtā habeant & vi*- Vtilitas. *ſu exploratam cognitionem; ſolam obſcuritatem cauſæ, quæ inuenienda ſit, recipientes, cuius indagationem præſens liber non promittit. Magnifaciendus verò liber eſt, tum promiſſi nomine, magni illius & glorioſi: difficillima enim eſt et diuinationi proxima, dicebat Hip*- Lib. de flatibus Init. *pocrates, internarum affectionum, occultarumq́; veſtigatio: tum ob auctoris dignitatem. quod enim libro Artis paruæ merito gloriatur* Cap. 81. *Galenus, primus ille hanc partem abſoluit, & abſolutam tradidit prioribus medicis tentatam, non perfectam. auget auctoritatis pondus ætas ſcribētis; teſtatur enim ſe iam ſenio confectum, veteranum*- Infra li. 2. cap. 3. & lib. 3. ca. 3. cap. vlt. cap. 6. *que medicum præſens opus compoſuiſſe. Quo verò loco legendum ſit, non eſt apertum ob pugnantes locos, quorum alter libro Artis paruæ* Locus in art. *opus de morbo et ſymptomate inter ſignificatorias tractationes in po*-

ſtremis locat : alter ad calcem huius primi libri exigit exercitatum lectorem in opere de morbo & ſymptomate . Sed germani libri ſunt hic & ille , ambo ſimul perficientes , & induſtrium reddentes , in affectionum agnitione , medicum : neque alter ex altero pendentes , cùm inter ſe, quod oſtenſum eſt, diuiſa habeant agnitionis munera. In Arte ergo parua iunxit libros illos Therapeuticis , non quaſi poſteriores ordine præſenti, ſed quoniam magis cohærent cum Therapeutica tractatione : hîc verò exercitatum cupit in illis, non ad horum lectionem , ſed vt ex his ſedes intellecta , ex illis cum cauſa affectio, ſufficientem reddant curationi lectorem.

Titulus. *Iam titulus quibuſdam ita vertitur , de locis affectis , aliis, de membris paſsis . Et quidem locos melius vertimus quàm membra , ſi modò, quod Theodorus apud* 1. De hiſto. anim. cap. 1. *Ariſtotelem dixit, membra ſunt organicæ tantùm corporis partes : nomen verò loci vel partis latiùs patet , etiam ſimilaria complectens ; de quibus non eſt in hoc opere minor, quàm de organis diſquiſitio: nam loci nomen partes corporis ſignificare liber de Locis in homine inter Hippocraticos abundè magnum teſtimoniũ eſt. Sed non perinde verbum, affectis, quòd recipiatur, dignum eſt : affectus enim verbum vel diſpoſitionis, Græci dicũt* διάθεσιν, *à paſsione, ſi in propria* Lib. De differ. ſympt. 1. 1. Therap. 3. *accipiantur ſignificatione, ita diſtare ait Galenus, vt permanentem qualitatem ſubiectum denominantem, à ſucceſsiua mutatione: ſic albedo ab eo, quod eſt albeſcere ; & calor ab eo quod eſt calefieri diſtinguitur. obtinuit verò cõſuetudo, vt paſsio etiam ad motus terminum & permanentem qualitatem extendatur, ſed præter naturam tantùm: ita dicitur ille calefieri propriè, hic verò pati pleuritidẽ per abuſum. Cumq́; libri propoſitum ſit non de ſolis permanentibus affectibus diſputare, quiq́; primariò fiũt, ſed etiam eorum notitiam tradere, qui etiamnum fiunt, & per conſenſum tantùm infeſtant; aptè conueniet paſsionis non affectus appellatio . accedit quòd Græco* πεπονθότων *reſpondit paſsis ; non affectis. Præteriti verò voce, paſsis, vtitur, aut Græcorum more tempora commutans, aut cõplecti volens etiã factos morbos, per quos membra non iam patiuntur, ſed paſſa ſunt .*

Diuiſio. *Diſtribuitur verò tractatio in ſegmẽta duo: primi enim duo libri particulatim ſignorũ genera proponunt, quæ ad omniũ morborũ genera pertinẽt in vniuerſum : poſteriores quatuor particularẽ de ſingulis locis laborãtibus ſermonẽ habẽt cõplectentem indicia omnia cuiuſq; ſeorſum loci. ita conatur permutato doctrinæ ordine et lectori voluptatẽ et vtẽti*

exerci-

exercitationis cõmoditatem comparare. Ideo autem inter duos ordines antecedit is qui signa partitur, non locos: quoniam est vniuersalior doctrina minus ad indiuiduas partium & affectionum differentias descendens; sed in quinque tantum summis indiciorum generibus consistit: Vniuersalia autem ordinatæ disciplinæ præponi oportet. Ex duobus, qui primum locum obtinent, prior elementa huius artis ferè omnia & ea incorrupta continet, quotquot ad signorum locos indicantium cognitionem præscire necesse est: alter quicquid de eisdem principiis vitiose à moribus scriptum est, admonet improbatq́;, potissimum de dolore, adiiciens quæ in priore libro desiderantur.

LIBRI PRIMI PARTES QVINQVE ITA SE HABENT.

Sectione prima ostendit quáta sit anatomicę professionis vtilitas ad pręsens institutum.
Secunda addit elementum alterum eius cognitionis, ex actione læsa petitum cap. 2.
Tertia explicat, qualis sit læsio actionis dicta, quæ morbum indicat §. [*quod si omnino*] in cap. 3.
Quarta numerat indicia & locos laborantes & eorum affectus significantia cap. 5.
Quinta separat notis morbos primogenios à secundariis & per consensum cap. 6.

SECTIO PRIMA.

NON *solùm recẽtiores medici, sed veterũ quoque non pauci, corporis particulas, locos nominare consueuerunt: ac affectus ipsis euenire solitos, dignoscere studuerunt: propterea quòd pro locorum differentia, curationem quoque variari contingit. Sed, quàm vtilis ad curationem sit huiusmodi notitia, in eo libro,* [1] *quem de curandi via & ratione conscripsimus, videre est. Nunc verò, quomodo affectæ particulæ possint discerni, explicare dumtaxat proposuimus. Igitur partes in superficie constitutæ,* [2] *vna cum affectuum idea seu specie, facile sensibus deprehenduntur. Quæ verò in imo corpore latent,* [3] *exercitatum ratione virum desiderant cum in partium & actionibus & vtilitatibus, tum vel maximè in* [4] *præcedentibus eas corporum dissectionibus. Quippe hæ nos docuerunt cum alia permulta, tum cuiuslibet partis* [5] *essentiæ proprietatem. Corpus igitur quoddam cartilagineum est secundum asperas pulmonis arterias, (quod* [6] *bronchion appellant) cuius proprietatem, hi duntaxat, qui* [7] *ipsum viderunt, cognoscere possunt. Id si aliquando tussiendo exspuatur, maximum vlcus vel ab* [8] *erosione, vel putredine, in pulmone esse existimamus. Est enim & per totum collum inter pharyngem & pulmonem media, talis corporis natura: tam grandis tamen vlceratio in ipso haudquaquam fieri potest, quin prius mors animal præoccupet. In pulmone verò talis fieri potest, vtpote qui ob humiditatem, & facilè putrescere, & à vitiosis humoribus promptè erodi consueuit: adde quòd bronchia in ipso exigua admodum sint. Quocirca pars ipsorum putrescere non potest, quin potius totum bronchium reiici necesse est, membranosis vinculis, quæ ipsum cum aliis coniungunt, à sua continuitate absolutis, quæ sanè suis bronchiis multo celerius afficiuntur. Hæc enim & cartilaginea, & dura, & crassa sunt: membranæ verò, quæ ipsa coniungunt, tenues & infirmæ.* [10] *Quinetiam frustum quoddam vasis, haud ita paruum,* CAP. I.

tussiendo reiici vidimus, quod ex pulmone fuisse eductum planè intelligebant, qui dissectoriæ artis haud erant imperiti. Quotquot enim ad asperam arteriam in collo perueniunt vasa, omnia capillorum ferè speciem referunt. Proinde non solum essentiæ proprietas, sed magnitudo quoque, sæpe numero affectum locum haud obscurè indicare potest. Sic enim, cùm intestini tunicam per dysenteriam aluo deiectam conspexeris, sitque & latitudine & crassitudine iis, quæ tenuia constituunt, multo maior, non abs re coniicies vlcerationem in craßis intestinis consistere. Ita, cùm adolescentulum tussiendo, tunicam lubricam crassamque reiicere videremus, coniecimus eam internam esse gutturis partem, quæ ligulam (Græci ἐπιγλωττίδα vocãt) constituit; ac sanatus est adolescẽtulus, quamuis id non admodum speraremus: mansit tamen vox vitiata. Præterea per eßentiæ proprietatem, à vesicæ vlceribus ea, quæ in renibus consistunt, distingui possunt. Scripsit enim in Aphorismis [12] Hippocrates: Si ea, quæ cum vrinis excernuntur, lamarum speciem referunt, in vesica vlcus eße, scire licet: si verò carunculis similentur, id erit in renibus. [13] Neque non à rebus in particulis quibusdam contentis, creberrimè locus affectus deprehenditur. Nam Mitylenis adolescens quidam secundum sedem vulneratus gladio, vulnere satis profundo, tribus primis diebus, neque cibum neque potum ingessit: quarta verò die, adhibitis prius remediis, cibum sumpsit, ac bibit quoque: deinde occidente sole, iterum adhibita curatione, vrinæ circiter [14] quatuor heminas per vulnus excreuit, cùm antea, ex quo vulneratus erat, nihil vrinæ reddidisset. tum verò ab onere, quo circa pubem grauabatur, se perfectè liberatũ esse dixit. Itaque procul dubio constabat vesicam in hoc fuisse vulneratam. Quemadmodum, vbi stercus per vulnus excernitur, intestinorum alicui vulnus esse illatum haud dubium est. Sic etiam, cùm cibus egreditur, in ventriculo vulnus esse manifestum est. Iam ortum supra inguina [15] panum ac suppuratum cùm medicus incideret, stercus subsecutum, in colo abscessum esse declarauit. Atque in hoc genere continetur spiritus efflatus vulnerato thorace, & sanguis ab arteria profluens. Nam cùm interdum vulneratum corpus sensu deprehendi non potest, exactam ab his consequimur notitiam. Igitur, vt ex thorace efflatus inter respirandum spiritus membranam costas succingentem vulneratam eße significat; ita sanguis saliendo eiaculatus, arteriam: [16] sed hic protinus eo, qui ex venis erumpit, & calidior, & magis tenuis, & flauior est. At, veluti horum non incertæ sunt notæ; sic eodem modo, si aliquando omentum, aut intestinorum aliquod excidere per vulnus videatur, peritonæum discissum esse nemo ambigere debet. Si verò pulmonis aliqua fibra, extremam sui partem à vulnere exerere videatur, thoracem cõfossum esse ostendit. Atqui nihil refert, siue succingentem membranam vulneratam, siue thoracem confossum esse dixeris. Iam vero ex his etiam, quæ adnascuntur, rebus, affectæ sedis notæ petuntur; quippe res adnascentes [17] essentiæ proprietatem obtinent, quemadmodum [18] fungi, si fracto capite meninx, id est membrana cerebrum custodiens, fuerit affecta. Atque rursus alia proprietas conspicitur osse [19] particulæ cuiuspiam vitiato. Huius præterea generis est [20] crustula quædam (ephelcis Græcè vocatur) quòd eius particulæ, à qua excerni videtur, vlcerationem protendit: vt vrinæ instrumentorum, si cum vrina: spiritalium instrumentorum, si tussiendo reiiciatur: gulæ, ac ventriculi, si vomitione excernatur: quemadmodum, si cum alui excrementis deiicitur,

citur, inteſtinorum aliquod vlceratum eſſe ſignificat. Eſt[21] *præterea ex indiciis quibuſdam alius notitiæ modus, cùm videlicet in alieno ſpatio aliquid præter naturã continetur, vt in renibus aut veſica lapis, aut pus in thorace: ex eodem genere cenſetur & ſanguinis grumus (Græce thrombos) vbicunque contineatur, aut alius quidam humor moleſtus in animalis corpore genitus, vel*[23] *extrinſecus ei aduenieus.*

QVANTOPERE faciat ad inſtitutum negocium anatomica cognitio, edocet. Deinde §. *Vnde iuniorum*] colligit inutilitatem quæſtionis, quę à iunioribus medicis locum affectum indagantibus contentioſe agitabatur, ad diſſectionem pertinens. hîc ergo primum inſcriptionis rationem antiquorum teſtimonio confirmat. Inde neceſſitatem cognitionis affecti loci curaturo medico ex therapeutica tractatione petendam & manifeſtandam eſſe ait: neque poſſe quenquam id conſequi, niſi ſatis in anatomicis verſatus ſit, multis hiſtoriis apertum facit, in quibus proprietas membri ex ea doctrina percepta deduxit illum ad quæſitum locum. Poſt citat exempla, in quibus à magnitudine partium ex eadem intellecta diſciplina idem conſecutus eſt: Tertiò ex cõtento ſecundum naturam in parte. Quartò ex his quæ vitiatis partibus peculiariter adnaſcuntur: Quintò ex his, quæ labotantibus locis non iam adnaſcuntur, ſed ingenerantur vel præter naturam continentur.

1. *quem de curandi via*] in Therapeutico opere cum alibi, tum libro 7. cap. 13.

2. *vna cum affectuum*] viſus ipſe in externis malis ſimul locum & affectus ſpeciẽ agnoſcit, licet non ſemper infimam, at aliquam: nam vt vlcus eſſe viſus docet, ita differentias omnes eius non perdocet: & durum tumorem tactus percipit, cauſſam mali non item.

3. *exercitatum ratione*] non ſatisfacit Galeno cognitio vel conſummata doctrina, niſi iungatur iam perceptæ exercitatio. verè enim illud cenſet, parum profuturas doctrinas ad vtendum inuentas, quas non exercitatio animis noſtris impreſſerit.

4. *in præcedentibus eas*] humanæ compoſitionis ſcientiam hoc ordine diſtribuit. præcedit cognitio formæ & conſtitutionis partium: ſequitur facultatum & actionum ab illis editarum contemplatio: poſtrema cõſideratio erga vſus partium verſatur. quemadmodum enim ex cognita partium ſtructura ad actionem organi inueniendam deducimur; ita organi actio quid ſingulæ partes actioni præſtent manifeſtum facit. ſic manus forma capiendi gratia creatam eam eſſe monſtrat; moturis verò tendonibus capturum inſtrumentum quid oſſa vtilitatis afferant, quid digitorum ſectio, internodia, vngues, per cognitam actionem venamur. Ex his tribus partibus prima: quia corporum ſectione paratur; anatomica cognitio appellata eſt: actiones verò ſimul cum facultatibus inquiruntur vnde prodeunt, & ad quas referuntur: poſtrema conſideratio de vſu partium dicta, quid commodi partes organi non agentes afferant ſimilari & principi parti in organo agenti contemplatur.

Ordo diſciplinarũ humanæ compoſitionis.
1. De vſu part. 9.

5. *eſſentiæ proprietatem*] ſubſtantiam totam vel eſſentiæ proprietatem ſolet appellare certam ex peculiari elementorum mixtione conſtitutionem: ex qua quoduis mixtorum tale eſt, quale euaſit, & inter membra hoc os; illud caro; illud verò bronchium. Nec mirum eſt hanc viſu ex parte agnoſci hîc. nam ex coloris ſimilitudine eam quandoque coniectat in magnete & ferro, & alibi ex ſaporum conſenſu: qualitates enim hæ ſecundę colorum, ſaporum, odorum, non modo ſequuntur in mixtis manifeſtum duarum qualitatum excedentium temperamentum agentis vnius, patientis alterius: ſed multo magis omnium quatuor vel qualitatum vel elementorum certam mixtionem, quam ſubſtantiæ proprietatem nuncupamus.

1. De vſu part. 9.
Proprietas etiam ſenſu iudicatur.
3. Simpl. 23.
4. Simpl. 10.

6. *bronchion*] libro 7. de vſu part. corpus eſt cartilagineum ſigmoides parte poſteriore à circulo deficiens, in aſpera atteria maius, in pulmone non ſecus quàm vaſa per corpus in multam exiguitatem degenerans.

Initio.

7. *qui ipſum viderunt*] ſignificat quòd alibi dixit apertius, nullam eſſe tantam dicendi facultatem, quæ accurate illa enatrare poſſit, quæ ſenſibus ſolis noſcuntur: plures enim ſunt rerum quàm verborum differentiæ. quare exacta eorum, quæ oculorum conſpe-

1. De dignoſ. pulſ. 2.

Exercitatio ſenſus medico neceſſaria. conſpectui ſubiiciuntur, dignotio, non ex libris, non ex auditu; ſed ex conſpectu ipſo ſperanda eſt: cæcus enim non iudicat de coloribus. eò autem tendit hæc auctoris ſententia, vt ſuadeat medicum anatomicam cognitionem non aliunde quàm ex frequenti diſſectorum intuitu petere oportere. nam præterquam quòd illa omnia quæ ſenſus in obiectis percipiunt, verbis intellectus aſſequi non poteſt; etiam imprimit tenaciùs & affigit memoriæ faciliùs viſus quàm auditus. indiget enim ſenſilium memoria rerum continua conſuetudine: libro anatomicarum aggreſſionum 2. In eundem etiam vſum paullo poſt admonebit medicos, quicunque affectiones, ex indiciis ſenſuum conſecuturos ſe arbitrantur, ne libris ſolis fidant; ſed frequenti laborantium conſpectui inſiſtant. tales diſciplinas vſu, non lectione perdiſcendas etiam nouit Auicena; qui cùm à docto medico vniuerſi ſui canonis doctrinam exegiſſet, addit; quod verò præterea neceſſarium eſt; ſcribendo comprehendi non poteſt, ſignificans præter libros & quidquid libris contineri poteſt, addēdam alteram ex vſu cognitionem ſenſilium, quæ vſu, non doctrina, comparatur.

Initio. Infra li. 5. 7.

In proœmio.

8. *ab eroſione vel putredine*] cùm in pulmone tria contineantur, ipſa carnis ſubſtantia laxiſſima, ligamentorum natura bronchia connectentium media robore & ſoliditate, & tertia bronchiorum ſolidiſſima, duriſſimaque; accedens noxia cauſſa facile pulmonem exulcerat, tardiùs ligamenta, quorum abſciſſione bronchium decidere & exſpui contingit, bronchia ipſa viuenti exedi non poſſunt. Ligamēta verò dupliciter diuiduntur vel à puris acrimonia exeſa, vel ab humiditatis copia putrentia: duas verò has eorum rumpendorum occaſiones Galenus appellat ab eroſione, & à putredine.

8. De vſu part. 1.

9. *pharyngem & pulmonē*] alibi legitur laryngem, ſed meliùs pharyngem. licet enim nonnunquam ambo nomina pro eodem accipiantur; magis tamen proprium & vſitatum eſt, vt ſignificet laryngis vox caput aſperæ arteriæ (guttur vocamus) vocis organum; pharyngis verò ſpacium aperto ore conſpicuum, Latini dicunt fauces: cumque bronchia à faucibus per collum & vniuerſum pulmonem ſpectentur, meritò hîc recipienda eſt lectio, pharyngis vel faucium, non, laryngis vel gutturis.

Pharyngis & laryngis diſcrimen. *7. De vſu part. 11.*

10. *quin etiam fruſtum*] licet plura ex proprietate mēbri petita exempla propoſiturus ſit, interponit tamen petitum ex altero capite anatomico ſignum ex partium ſingularum magnitudine petitum. ductus eſt enim orationis affinitate: & cùm propoſuiſſet bronchia vaſa. ſ. aſperæ arteriæ in collo ampla, in pulmone anguſta: iungit, contra locari reliqua duo vaſorum genera, leues nempe arteriæ & venæ in pulmone magnæ, in collo anguſtæ ſunt.

Ligula quid. 11. *Ligulam*] Iam manifeſtè apparuit doctorum quorundam animaduerſione non ſolùm multorum Latinorum ſed & Grecorum codicum lapſus, interpretantium pro epiglottide ligulam. cùm ligula ſit rima in media gutturis inanitate hians γλωττὶς Græcis dicta. ἐπιγλωττὶς verò ligulæ huius operculum corpus cartilagineum modò erectum, modò nutans, pro vario hominis vſu gutturi ſupereminens. hic vtrunque legi poteſt, nam craſſa eſt quæ circundat epiglottida & quæ ligulam membrana; tenuis, quæ per reliquum colli extenditur: vt artificioſe Galenus coniectauerit excretam tuſſi craſſam ex ſuperiore loco, vbi vocis formatio exiſtit, prodiiſſe; confirmauit verò euentus coniecturam, cùm ſanato iuueni vox vitiata remanſerit: eò enim tendit exitus explicatio, vt oſtendat Galenus ſe coniectura ſua non fuiſſe deluſum.

12. *Hippocrates*] 4. Aph. 76. & 81. quorum interpretatio lib. 6. locum habebit opportuniorem; nec pugnat ſecum Galenus, qui loco hîc citato negat vidiſſe ſe exeuntes è renibus vlceratis caruncular: nam in Aphoriſmis & Hippocrati credit referēti, & ſe non vidiſſe ingenuè fatetur.

13. *Nec non à rebus*] quæ ex anatomia cognita cognoſcendis locis affectis conducunt, quinque numerat proprietatem cuiuſuis partis ex vſu; magnitudinem earum: contentum ſecundum naturam ſiue ſit alimenti pars vt veſicæ vrina: inteſtinorum fæx: vaſorum ſanguis, ſiue membra vt intra membranam caluariæ cerebrum, intra peritoneum cum inteſtinis omentū. quarta loco quidquid adnaſci ſolet parti vitiatæ, nā ſicuti rubigo ſeneſcenti ferro adnaſcitur, ex qua intelligitur ſubſtare ferrum; ſic membranæ cerebri vulneratæ fungus, corrupto oſſi caries. poſtremum numerat contentum

in

in parte non iam secundum naturam, sed præter: nam neque ea in omni parte eadem oriuntur, sicut non omnis fert omnia tellus, sed lumbrici in intestinis, lapis in renibus vel vesica laborantibus nonnunquam continetur. Seiungitur quintum hoc à priore adnascentis: quia ibi aliquid præter naturam adnascitur parti agglutinatum; hîc continetur tantùm, non affigitur & hæret: à tertio verò, quoniam illa continebantur sanis, & ex naturæ præscripto; hæc ægris & ex violenta aliqua occasione orta.

14. *quatuor heminas*] cotylas legendum est, quam mensuram multi eandem volunt cum hemina esse: alij superari ab hemina vncia vna. Heminæ appellatio nobis nomen retinet mea, non rem; nam docente Galeno Attica, quæ fere medicis intelligitur, hemina mensurales vncias capit quibusdam nouem, aliis duodecim, cùm nostra mea capiat triginta sex & eo amplius. Iuxta quam computandi rationem facit vrinæ huius modus libras tres, id quod Galenus refert, non tam excedentem copiam admirans quam multi in retenta vrina excesserunt, sed insinuans forte naturales facultates trahendæ à vasis vrinæ, & ad vesicam demandandæ non ociari nec interquiescere, etiam in homine qui toto triduo nec cibum nec potum sumpsit. Cotyla quid. 6. De med. gene. 10. & lib. 1. 18.

15. *panum*] phyma legitur; cuius significatio etiam apud Græcos varia est. nam Galenus libro de morbis vulgaribus vult eo vocabulo significari tumorem omnem in corpore sua sponte ortum, & seruatur nostris appellatio nacido; quoniam ita ex corpore, sicut plantæ è terra, prodeat. libro verò ad Glauconem contrahit ad solos adenes, neq; illos quomodocunque tumentes, sed vbi ex tumore cito inflantur, & sine mora suppurantur. Paullo & Celso in alia significatione accipiuntur: Iungunt enim paruos subsimilesque tumores furunculum, phyma, phygethlon. Ex quibus furunculum nostri videntur vocare fruncho. phyma leucenco. phygethlon leucenco negral. pani vero nomẽ, si Celso credimus phygethlo respondet non phymati. quare hic satius erit generali verbo tuberculi interpretari. historia vero nõ contemnendi vsus est, ex qua intelligitur nonnullos tumores imponere nobis quasi externos, cum possideant aliquam internam & latentem sedem. particulatim autem colum inter intestina affectum in eo homine fuisse, conspectus ipse in proforato monstrauit. historiam enim narrat. Phyma quid. 6. Epide. 12. Ad Glauc. lib. 2. cap. 1. 3. aph. 26. Paul. li 4. 32. Celsus lib. 5.

16. *sed hic proximus*] separatur arterialis à venali sanguine (ea enim internotio arteriam, quod accidit, pro vena secanti necessaria est) ex contento similiter superioribus casibus. exit enim vulnerata arteria cũ sanguine permistus spiritus; à vena solus sanguis: sed non pari facilitate superioribus cernitur permistúsne sit an non sit spiritus. hac de causa adiicit, indicio à contento in secta arteria, nonnulla alia, ex quibus coniectura in scientiã abeat & cõfirmetur. Igitur ex arteria salit sanguis, tum quoniã pressio cõtractę arterię cogit ad eiaculationẽ saliẽtem: tũ quia spiritus aëri mistus non quiescẽs, sed impetũ faciẽs nõ secus quàm flatus ebullientẽ aquam, contentũ sanguinẽ dum vi pellit in altũ leuat & in tumorẽ attollit. Sentitur verò exiens calidior, propterea quòd expertus est vltra hepatis, cordis etiã coctionẽ. Iam tenuior flauiorq; euadit aeris permisti commercio: aer enim subtilitate substantiæ suæ tenuiorẽ sanguinẽ reddit, & perspicuitate rubentem colorẽ in album extenuat; est autem flauus color ex rubro albescens. Dicas si sanguis in sinistro cordis ventriculo sæpe nigrior secanti quam in dextro apparet auctore Galeno, quo modo arterialis ex sinistro dimanans flauior apparet? sed alia est in manente in sinistro ventriculo, quàm in distributo ab eo sanguinis ratio: manens enim propter moram & quia fex subsidet natura, & quia nõdum satis cum aëre permistus, & quia alendo atrabiloso cordi trahitur, nigrescit: qui verò per arterias fertur & tenuitate sua, & exigua in corde mora, multo autem magis, ex admisto aere flauescit. Arterialis sanguinis à venali discrimen. 6. De Placit. 7.

17. *essentiæ proprietatem*] quædam adnata aliis proprietatem substantiæ certam nanciscantur ex ea parte cui adnascuntur, cuius & naturam repræsentant.

18. *fungi*] ab eius, qui edendo est, fungi similitudine quædam alia id nomẽ mutuantur, quomodo Vergilius concretam ex lucerna fuliginem & circum flammam amplificatam fungum, vocauit (testa cum ardente viderent, Scintillare oleum & putres concrescere fungos). Ex quibusdã etiã corporis discissis partibus nõ dissimilis vapor simili concretione in tumorem fungosum dilatatur: id quod in palpebris & pudendis nonnunquã conspexit Galenus: frequentior est in capite, non nisi vulnerata scissaq; membrana 1. Georg. Fungi quid. 3. Epide. 3.

2. Prob. 9. brana cerebrum inuoluente: cuius origo, referente in Problematis Aphrodiseo, congener est trūcorum fungis. nam vt in illis diuiso cortice crassus halitus cōfertim exiens & à continente in quandam aquæ imaginem densatus, amplificatur in fungum: sic crassus corporis halitus sub membrana cerebri coercitus, dato per vulnus aditu in laxum illum & mollem tumorem extra caluariam erumpit, & germinat.

19. *osse particulæ*] cariosum vocant os & id quod excidit per vitium ossi adnatum cariem sui generis quandam. nam est & alia lignorum caries simili nomine, sed non simili substantiæ proprietate.

20. *crustula*] quomodo ramenta partium quæ pertinere videntur ad primam differentiam ex membri proprietate, in quarto genere adnascentium claudit? quoniá vbi portio partis ipsa pellitur, in primo genere continetur: hic non pars est quæ pellitur, sed partis corruptio in quam pars ipsa vitiata degenerauit. id enim significat ἔφελκις ab vlcere diuulsum, quod hic magis propriè quidam vertunt crustulam, quàm alij ramentum.

21. *Est præterea ex indiciis*] signa ex anatomica cognitione tradita vniuersa ad vnum genus signorum reducuntur ex quinque paullo post numerandis. id genus sunt excreta: Excreta autem ex dissectoria disciplina pendentia quadruplicia recēsuerat, proprietatem, magnitudinem, contentum secundum naturam, adnatum. quo vero absoluat totum hoc excretorum genus, adiicit inuestigationem loci interni ab alio excretorum genere, quod non ex anatome addiscitur, sed præter naturam in quibusdam locis priuatim oritur & accrescit. Sic lapis exiens significat instrumēta vrinæ laborare, lumbrici intestina, pus tussi reiectum pectus, grumi vel prauus humor cauitatem eam, vnde exit affectam esse.

22. *vel extinsecus*] si vel feræ morsu vel epoto veneno malus corporis habitus contractus est.

Vtra indicatio præstantior, affectus an loci. 11. Therap. 12. Artis med. 89. DVM autem Galenus vniuersam dignoscendi artem in capita duo reducit, affectus & affecti loci; occasionem inquirendi præbet, vtrum è duobus indicando polleat, & vtilitate suæ cognitionis vincat. & sane quemadmodum alibi redactæ sunt curatrices indicationes omnes ad duas illas primas maximasque, sanum & morbosum membri temperamentum: ita hic curatio ex agnito affecto loco, & specie intelligitur affectus. locum enim habet affecta sedes natiui temperamenti: species affectus morbosi. ita si requirit curatio omnis cognitonem natiui in parte laborante temperamenti, locum affectū quis sit prænosci necesse est; maxime cùm auxilij admotio ignota sede intelligi non possit. Mota verò quæstio ita expedienda esse videtur. Si ex duobus alterū tantum agnoscitur ignorato reliquo: multo præstat agnosci affectus speciem, ex qua genus curantis remedij summum perspicitur, licet ad indiuiduas differentias, quod conandum est, non descendatur. nouit aliquis laborare calore hominis viscera: num verò is calor hepar, an renes, an magis ventriculum occupet, perspectum non habet: idem confestim admoueri oportere frigorificum remedium intelligit, licet qua, quantum, quale non satis cernat. qui verò intelligens morbum ex capite pendere, secum non decernit mali naturam & morbi originem, num tumor in caussa sit, an intemperies, & ea calida ne an frigida magis, is ne genus quidem auxilij decernit; & consilij inops pendet animi, summa & maxime necessaria affectus cognitione destitutus. Si verò ambo illa medico perspecta sunt, & in dubium reuocatur, vtra cognitio plures præstet curanti indicationes, & remediorum præscripta; respondit in Arte medica Galenus, inueniri caussam morborum salubrem partim quidem ex affectu, sæpius ex affecto loco. Quanta enim sit remedij propter loci diuersitatem mutatio, manifestum est coniectanti, quantum curatio phrenetici à pleuretici curatione distat, & est huius à cruris inflammatione: hi enim affectus specie mali non separantur, sed loco. Cumque species pauca & in genere doceat, locus multo plura & magis indiuidua: efficitur quod Galenus ait vt vtraque cognita imparem vsum curanti præbeant: maiorē locus, affectus minorem. Cum verò physico medico (ita vocamus eū, cui internorū sanatio ex officio incumbit) summopere cōmendet anatomicam cognitionē, nō chirurgo externa medicāti; agitari multifariam sententia potest. Cur enim disciplinam anatomicam physico addicit, non chirur-

Proëm. ad Glauc.

Cap. 94.

chirurgo, quam vulgus ceu chirurgicam, non physicam amplectitur. deinde quando auctori libuit explicare, quibus disciplinæ huius partibus deceat exercitatum esse physicum supra chirurgum, quomodo solius meminit dissectionis, prætermissis dignioribus, maioribus, nec minus necessariis partibus, dialecticæ physicæ, pulsuum, respirationis, crisium, & quæ sunt similes multæ. postremò quo interstitio seiunguntur duo illi medici in curando, variis ne morborum generibus, an magis eorundem morborum situ diuerso, an etiam morbi vnius vario curationis instrumento: quæ ita dissolui expedirique oportet. Cùm vterque artifex & agnoscat & curet affectus suos, quod ad curationem attinet, quem locum modò Galenus expendebat considerabatque in theorico opere, physico necessaria est, si quia alia, dissectionis agnitio, chirurgo non: quod enim patet oculorum fide dissectoria ambage obscuratur: curatio contrà se habet. nam vt physico curanti non valde exacta compositionis cognitio sufficiens est: ita chirurgo secanti, vrenti, scindenti apprime necessaria est exacta hominis dissectio. Sed & ita verè dicas licet: vnũquenq; oportet suarũ partiũ structuram callere, physicum internarum; externarum chirurgũ: quoniam verò de occultorum compositione & cognitione agebat Galenus, anatomẽ eorum physico meritò valde commendat; non chirurgo. Nec vero decebat, vt aliarum artis partium mentionem interponeret, quæ licet physicum perficiant non minùs anatomatica contemplatione, tamẽ ad laborantis loci notitiam, quod vnum hic quæritur, non perducunt. maioris est & laboris & vtilitatis, addo etiam necessitatis, seiungere duorum artificum munera functionesque, ne transgredientes limites suos & accusationem mereantur & culpam incurrant. Ex tribus autem respondentium differentiis, prima illa vulgaris licet, apertæ falsitatis conuincitur: nec enim distant morborum genera chirurgo proposita & physico, nec aliud est pleuritis & phrenitis genere ab externo phlegmone: phthisis verò & puris mictus vlcera interna sunt eiusdẽ cum externis & appellationis & essentię. Probabilior est eorum sententia, qui genere separant auxilij, & suasu facilior, vt opinemur eiusdem physici esse externis pariter & internis morbis mederi victu & medicamentis: cùm enim non separentur curandi methodo, non remediorum facultate, quomodo non ad vnum pertinebũt artificem? Chirurgo proprium relinquatur manu operari, siue in internis malis, quãdo hydropicum secat, aut suppuratum vrit: siue in externis, quod frequentius est. Cui sententiæ fidem facit, quod Galenus ad Trabusylum scribens vnam tantum ostendit esse artem medicinam, cuius partes facit diæteticam, pharmaceuticam, chirurgicã. Chirurgus autem à chirurgia deductum nomen habet: non progredietur igitur vltra manuum illam operationem, ne separatæ medicinæ partes confundantur, & chirurgia iam non sit chirurgia. Accedit quod idem Auctor refert se, cùm primùm è Græcia venit Romam, patrio more solitum in ægris triplici artis instrumento vti: nec enim adhuc Græcia in duas se iunxerat vnam curandi artem: cumque conspexisset Romanos medicos, suadente id vrbis magnitudine, secum famulos ferre, qui manu præcipientibus dominis obtemperarent, secutum loci morem similiter fecisse. Cùm ergo prima illa artificum diuisione chirurgis solum manus instrumẽtum reliquum fuerit, idque non suo ductu, sed physicorum imperio, effici videtur, vt chirurgus victum & medicamenta attingere non possit, quod nostro æuo protomedicus aduersus protochirurgum obtinere contendit. Saluo tamen suo cuique iure magis recipiendam arbitror horum artificum diuisionẽ, per morborũ situs, quàm per auxilia: & non minùs chirurgi esse externa mala victu, medicamentis, manu sanare, quàm physici interna: nisi quod sicut ad manus opera etiam in occultis vitiis chirurgũ, ita ad magna medicamẽta etiam in externis malis momentaneis physicum accersiri par est & consentaneum. cur ita sentiam, subiungam. Non est eadem sicut in reliqua vitæ ratione, ita & in hac parte officiorum diuisio, quę ex natura rerum præstatur, & quæ ex principum & Rempublicam administrantium instituto. & sæpe fit vt princeps vnum quempiam famulorum duobus muneribus administrandis licet distantibus præficiat: sæpe vnum aliquod munus in duos dispertit. cumque intuerentur qui rerum administrationi præsident graue fore plebi incommodum, si ad diurnum vlcusculum aut exiguum tumorem duo essent vocandi & remunerandi artifices, alter ad victum & medicamenta, ad manus

Anatomica cognitio physici magis sit an chyrurgi.

Cur aliarum partium artis non meminit.

Munera physici & chirurgi.

cap. 14.

6. Ther. vlt.

Ratio.

nus operam alter; visum est multo esse magis ex communi re, vt externis præficeretur chirurgus, internis physicus; mulierum verò & doloribus & partubus propter loci tangendi honestatem tertia præficeretur obstetrix, quæ etiam citra medicorum præscriptum omni medico præsidio vteretur. Reliquos enim tres artifices, qui cum superioribus etiam medici Galeno vocantur, pharmacopolam, venæ sectorem, clysterum infusorem oportet ex medicis pendere, non ipsos suo ductu quidpiam vel consulere vel à medicis præceptum nouare: cùm sint medicorum famuli, non ipsi partem aliquam artis instar superiorum trium administrantes. hæc prima ratio est. altera & illa magna coniectura rei, quòd duo primarij constituti sunt, quorum vterque suos & an periti sint, explorat, & faciendę medicinæ potestate donat: quo decreto intelligitur non perstare Rempublicam nostram in prima illa Romanorum diuisione; exempti enim chirurgi sunt à physicorum famulitio: siquidem suo duci subiecti sunt, & ab eodem sua mala curandi facultatem obtinent, & peculiaribus de chirurgia libris victus rationem medicamentaque edocentur, de quibus à protochirurgo interrogati respondent, antequam diplomate facultatis digni habeantur. tantùm magna remedia si animæ & nomini suo consultum esse volunt, in ancipiti negotio soli non exerceant.

Lib. ad Thras. 15.

CVR pulmoni natura vasa præbuerit maiora, quàm pro magnitudinis suæ mole, exposuit Galenus libro De vsu partium sexto: propter motus, inquit, sui continuitatem, & propter calorem quem ex eo motu & ex cordis comparat vicinitate. In quo primum mirum est quòd separet in duas caussam vnam motus. si enim motus quia intercessu caloris dissipat, alimenti copiam exhiberi oportere indicat: quomodo ceu duas caussas copiosi alimenti recenset motum pulmonis & calorem ex motu? Deinde caloris pulmonis origines numerat motum & cordis vicinitatem, nulla de pulmonis temperamento facta mentione, quod propter lapsum ad calidum inter membra vbertem etiam exposcit alimoniam. De quibus liberum erit vnicuique iudicium; intelligi tamen potest motum sanguinem dissipare ventilatione ipsa halitus deferente, & præterea interuentu dissoluentis caloris; temperamenti autem pulmonis calidi idcirco non meminisse, quoniam in eo non excedit carnes, non quædam alia membra, quæ tamen abundantia sanguinis superat: ita ex pulmonis temperamento ad propositi problematis expeditionem iuuari non poterat. Sed transeamus ad reliqua.

Pulmo cur plurimo sanguine abundet.
Cap. 10.

V N D E [1] *iuniorum medicorum complures quæstionem ad medicæ artis opera nihil conferentem, sed logicam potius habentem contemplationem mouere solent: vtrum huiusmodi res in nobis præter naturam genitæ, ex affectis sint sedibus, aut loco nullo affecto, animal à causa præter naturā malè afficiatur? Sed, quod inutilis (vt dixi) sit huiusmodi quæstio, cognitu facile est, si consideraueris,* [2] *quantum dignotiones ad artem conferant.* [3] *Subiiciamus ergo aliquem tribus diebus nihil vrinæ reddidisse, non ne protinus, in qua corporis parte sit huiusmodi accidentis causa, inuestigabimus, an in renibus, aut vreteribus, aut vesica, aut vrinæ fistula? Neque enim in hepate, pulmone, liene, ventriculo, corde, aut alia quauis particula ipsam quæremus, quod nulla ipsarum sit meiendi instrumentum. Vnde, nisi nouerimus primam vrinæ secretionem in renibus fieri; deinde eam per vreteras ad vesicam peruenire, ac demum inde excerni, quemadmodum iam antea in disputationibus naturalium actionum ostendimus, nihil huiusmodi inuenire poterimus.* [4] *Verum huc vsque processisse haud satis esse videtur: quin potius perpendere oportet, quæ nam sit dictorum causa, propter quam vrina supprimitur. Est autem via contemplationis hæc. Intueri oportet omnia tum præterita, tum præsentia accidentia: præsentia quidem ipsemet Medicus inspicere debet: præterita verò non solum à laborante, sed etiam ab ipsius* [5] *familiaribus interrogando perdiscere. Sit igitur (exempli gratia)* [6] *tumor aliquis in pube, satis euidenter in circumscriptione vesicam impletam esse ostendens, nihilque excernatur: non ne plane*

plane constat aut[7] excretoriam vrinæ actionem necessariò resolutã, aut vrinæ fistulam esse constipatam? In primis igitur considerandum est, num fieri potuerit, vt resolutæ facultatis nomine id acciderit, si prius meminerimus, quomodo per bonã valetudinem volentibus nobis vrina excernatur. Musculus enim ceruicem vesicæ circundans, ab actione quiescit, fungente tum vesica suo[8] munere: musculi autem actio, voluntatis nostræ[9] imperium imitatur: At vesicæ actio, & inuoluntaria est & naturalis: Nanq; in commentarijs de naturalibus facultatibus iam declaratum est, in[10] omnibus ferè corporis particulis esse vim, qua excrementa secernantur.[11] Hæc quamuis semper ipsis assit; non tamen vtuntur ea, nisi cum vrgentur ab excrementis. Ea ergo vi excretice laborante contingit aliquando ἰσχουρίαν, id est vrinæ suppressionẽ fieri. Proinde, si hominem ita figuraueris, vt decliuis sit ceruicis vesicæ positus, ac manibus tumorem præter naturam compresseris, expelletur vrina. Quod si ita faciendo nihil profeceris, à causa, qua resoluta vis esse putabatur, desistere, atque vrinæ fistulam constipatam esse suspicari oportet. Quippe, musculus ei circumdatus si resoluatur, ipse non cohibitæ, sed præter voluntatem emissæ vrinæ causa est.[12] Itaque quot modis contingat ceruicis vesicæ meatum (quẽ οὐρήθραν id est vrinæ fistulam vocant) stipari, deinceps considerandum est.[13] Equidem tres in vniuersum esse censeo. Aut enim corpus ipsius in tantum tumorem præter naturam attollitur, vt meatus inde occupetur: aut aliquid ei præter naturam, vt vel caruncula, vel callus innascitur: aut à re quapiam obstruitur meatus. Corpus ipsius ad insignem tumorem attollitur, si vel inflammatione, vel scirrho, vel abscessu, vel alio quouis tumore fuerit affectum. In meatu caro quidem oritur, si[14] præcesserit vlcus: alia[15] verò res longo temporis spacio ex crasso lentoque humore paulatim nasci potest. Obstruitur meatus, vel à lapide, vel grumo, vel pure, vel crasso lentoque humore. Igitur hæc omnia distinguere oportet, non solùm ex præsentibus accidentibus, sed etiam ex ijs, quæ præterierunt. Age[16] igitur subijciamus, vt puer laboret: apparuerint verò antea calculi indicia: vrina quidem aquæ similis, in qua subsident sabulosa quædam: ipse insuper assiduè pudendum scalpat, idque vel laxum, vel intentum præter rationem: posteà vrina de repente supprimatur: non sine ratione certè conieceris, huic calculum in vesicæ ceruicem incidisse: itaque supino figurato puero, vt crura reliquo corpore multo sunt subliniora, multifariam ipsum concuties, hoc satagens, vt lapis ex meatu recedat. Quibus peractis, iube vt puer vrinam reddere tentet. id si bene successerit, profluatque vrina, præter exactam causæ notitiam, curationis quoque modum inuenisse te, haud dubia erit coniectura. Quod si nihilominus vrina supprimitur,[17] rursus concute, sed vehementius: atque si sic quoque permanserit, tum demissa ænea fistula (Græci[18] catheterem vocant) simul & lapidem á vesicæ ceruice repelles, & vrinæ iter præbebis. At nulla calculi nota retentam vrinam præcedente, si[19] sanguis effluxerit, par est, vt grumus vrinæ fistulam obturet. At fieri potest, vbi vlcerata est vesica, vt paulatim in ipsa grumus concrescat, vel non præcedente sanguinis fluore. Accidit etiam, vt sanguis ex renibus per vreteras in vesicam defluens, grumum efficiat. Atque in huiusmodi coniecturis magnus est æneæ fistulæ vsus: haud secus, ac cùm vel pus, vel crassum lentumque humorem meatum obstruxisse suspicamur. In huiusmodi verò coniecturã, ex præcedentium notitia hoc pacto inducemur. Etenim siue vesica, siue

renes antea affectu aliquo laborauerint, per quem tale tantumque pus colligi potuerit, vt par sit ab ipso meatum fuisse obstructum; probabiliter conijcies hanc ob causam vrinam supprimi: aut si etiam in parte aliqua renibus superiore fuerit abscessus, quo erupto, haud absurdè pus in renes transsumptum esse putaueris. Quod si nihil huiusmodi praecesserit; victus rationem inquirere oportet, an in ocio educatus, vel multis cibis, crassos viscososque humores generare potentibus, fuerit vsus. Sic[20] etiam, vbi ob carunculam aliquam ab vlcere innatam vesicae ceruicem obstructam esse putamus; & ex praecedentibus vlceris notis, & ex eo, quod demissa aenea fistula vrina vacuatur, intelligere possumus. Nam & hunc affectum aliquando vidimus, quippe demissa fistula dolorem mouit, in ea videlicet meatus parte, vbi antea vlcus esse conijciebamus: fractaque sub fistula carne, secuta sunt vrinae excretionem & cruor aliquis, & carnis fragmenta. Atque haec diximus, vt quae ad institutum opus propriè pertineant. Constat autem, quod paulo ante citata à nobis quaestio, logica duntaxat sit, quodque nihil ad artis opera conducat. Id enim vtile fuerit, vt cognoscamus meatum esse obstructum à grumo, si ita contigerit, aut lapide. At quaerere, vtrum affectum esse meatum: an causam aliquam suppressae vrinae in meatu contineri, dicendum sit, nihil ad artem vtilitatis conferre potest. Itaque Archigenem satis mirari non possum, qui non solum in huiusmodi quaestionibus multus sit, verum etiam de iisdem adeò obscurè scripserit, vt intelligatur à nemine. Igitur rursus propositum sermonem resumentes, consequentia tractemus, quomodo scilicet tum ex praecedentibus, tum praesentibus accidentibus causa, cur vrina reddi non possit, deprehendatur. [21] Percussus ergo validè quidā in ea parte, quae [22] femen appellatur (Graeci perinaeon dicunt) inflammatione suborta in vulnere, vrinam reddere non potuit, ac vesica ipsa, vtpote plena, manifestè secundum circunscriptionem intenta erat: huic ne irritaretur inflammatio, aeneam fistulam adhibere noluimus, sed aqua calida adfusa, oleo perungere satius esse putauimus: cùmque tribus horis sic eum tractassemus, tensione non parum relaxata, ac dolore, vt ipsemet fatebatur, non ita grauiter infestante, iussimus, vt vrinam reddere tentaret: interim cùm nos vesicae tumorem ad inferiores partes impellendo, sensim premeremus, iuuenis vrinam reddidit. Atque in his, qui sic afficiuntur, causa suppressae vrinae facilè deprehenditur: quamuis in alijs quibusdam non adeo manifestè dignoscatur: In quibus artificiosa coniectura ab omnibus vocata, nobis perquam vtilis est, vtpote quae inter exactam notitiam, & omnifariam ignorantiam, media quodam modo putatur. Proinde[23] fieri non potest, vt in omnibus morbis colligantur notae, quae concursus affectuum indices, id est pathognomonicae syndromae ab Empiricis nominantur. sed verissimum est id quod Erasistratus dicere solebat: Oportet (inquit) hominem exercitatum ratione esse, qui voluerit non solum affectus ipsius qualitatem, sed affectum quoque locum probè dignoscere. Verùm, vt ad huiusmodi exercitationem decenter perueniamus, haudquaquam quaerendum est, an dicere oporteat, vesicae ceruicem, si vel à lapide, vel grumo obstruatur, affectam esse: aut ipsa non affecta, actionem ipsius laedi. Igitur in huiusmodi quaestionibus ad artem omnino superuacaneis Archigenes versari consueuit. Alij verò vltra haec procedentes,

ne lae-

ne lædi quidem actionem dicunt. [24] *fieri enim ipsa videtur, musculo, qui vesicæ ceruicem constringit, laxato; vesica autem circa vrinam in se contentam contracta; musculis verò abdominis simul exprimentibus. Cùm itaque & vesica citra noxam munere suo fungitur, & musculi voluntatis imperio sic obediunt, vt superiores intendantur; is verò, qui ceruicem circundat, laxetur; quomodo (inquit) rectè poterit aliquis suspicari, noxam esse* [25] *actioni illatam? Quapropter supprimi vrinam isti dicere coguntur, non læsa sed impedita meiendi actione;* [26] *tanquam arti medicinæ opem ferant, si vocabulum, lædi, transmutantes, impediri dixerint. Sed huiusmodi quæstiones (vt diximus) ad logicam pertinent, ac ad mentis exercitationem magis, quàm vel ad affectus ipsius dignotionem, vel sedis affectæ inuentionem accommodantur. verùm ea, quam nuper proposuimus, ad institutum opus propriè pertinet. Intelligitur autem ex ipsa, quòd in primis per artem secandi corpora accuratè cognoscere oportet, qualis sit cuiuslibet partis essentia: deinde verò &* [27] *actionem, & κοινονίαν .i. societatem, quam cum proximis habet, quæ etiam in θέσεως, id est positionis, vocabulo comprehenditur, intelligere. Quin etiam ipse quoque partiũ vsus ad affectorum locorum inuentionem magnificè conducit.* [28] *Actiones enim motus sunt partium factiui. vsus verò omnibus insunt, vel nihil agentibus. Ergo, quod ad vrinæ redditionem pertinet, excretionis actio fit à vesicæ contractione, concurrente interdum musculorum abdominis auxilio, cùm videlicet* [29] *admodum exigua continetur vrina, aut vesica ipsa infirma est: Reliquæ verò partes omnes, vtiles sunt ad actionem: nisi enim vesica ipsa, cum toto spacio, sic figurata fuisset, ac ceruix ipsius tota fuisset perforata, & vreteres* [30] *obliquè implantati in ipsam fuissent, frustra habuisset comprimendi motum. Ex horum itaque notitia & affectæ partes, & affectus ipsarũ deprehendi possunt; non ex ea quæstione, qua inuestigatur, vtrùm dicere oporteat, obstructum instrumentum esse affectum, an omnino noxa carere. Haud absimilis huic est alia quæstio, & quidem de* [31] *affectis iam partibus, sed quibus nondum inest propria dispositio. vocant autem propriam dispositionem, quæ separata causa, quæ ipsam fecit, permanet. Hac igitur consideratione rursus dicunt nonnulli, nequaquam affici caput per eos capitis dolores, qui à bilioso humore in ventriculo contento proueniũt; quòd, per vomitum eiecta bile, protinus capitis dolor quiescat: quemadmodum, si post vomitum nihilominus permanserit, tum affici caput. idque multò* [32] *magis, cùm similia suffusioni accidentia, oculos infestant, cumulatis in ore ventriculi excrementis: hæc enim veluti vmbras quasdam esse affectuum. In omnibus his quæstionibus plurimùm occupati maiores nostri, perquam pauca de affectorum locorum notitia scripserunt. Nos verò diuersa incedentes via, exercebimus, aut (vt dixerit quispiam)* [33] *instruemus studiosos, quomodo sedes affectas dignoscere possint. Igitur,* [34] *quemadmodum paulo antè propositum est, quòd intenta vesica homo vrinam reddere non posset, ita impræsentiarum subijciatur, citra vesicæ tumorem vrinam supprimi.* [35] *ergo necesse est, cùm sic retenta est vrina, vel vreteras, vel renes esse obstructos. Quapropter rursus hic intueri oportet, num, antequam supprimeretur vrina, aut lapidis, aut inflammationis, aut alterius cuiuspiam mali præcessèrint accidentia: neque negligenda est vniuersi corporis dispositio, vt possimus, (quòd artificiosa coniectura permiserit) distinguere, vtrùm in ipsis renibus à lapide, vel*

crassis humoribus fuerit obstructio; an in vocatis vreteribus, id est, meatibus, qui à renibus ad vesicam protenduntur. Quædam namque sunt; quæ ad exquisitam perducunt notitiam, veluti paulò antè dicebamus de his, quæ affectæ essentiæ proprietatem declarant. Quædam verò artificiosæ coniecturæ inseruiunt. vnde prolixiorem esse disputationem accidit, etiam si[36] *sophistas valere sinas: quemadmodum hoc loco Asclepiadem neglexímus, qui de vrinæ in vesica collectione (vt alibi deteximus) absurda scripserit. Porrò ea, quæ de principe animæ vi scripta sunt ab ijs, qui eam in corde consistere existimant, omnes dissectores iam damnarunt: &*[37] *Archigenes sanè, cùm ab hac opinione haudquaquam dimoueri potuerit; quamuis eam redargui videat, cùm per alia multa, tum vel maximè, in phreneticorum, lethargicorumque curatione; tum sursum, tum deorsum sermones suos conuertit, vt modò hoc dicat, modò illud, nihil omnino declarans. Atque huius generis est tertius Archigenis liber, quem de locis affectis conscripsit. A nobis verò de principe animæ vi, in libris de Hippocratis, Platonisque placitis, copiosissimè dictum est. Nunc verò hac veluti demonstrata, affectarum partium contemplationẽ perficiemus. Quod autem omnibus affectis partibus & locis commune est, non id ad logicam, sed necessariam quæstionem porrectum, iam enarrare aggrediar.*

CVM præmisisset primum & vtile doctrinæ elementum, colligit inutilitatem earum difficultatum, quas priores medici de hoc argumento agentes agnoscendorum internorum locorum longè agitabant: vt intelligatur, quantopere excellant antiquorum traditionibus Galeni scripta, & agnoscat lector, non negligentia aliqua, sed iudicio omissas. id quod monstrat allatis in medium ægris, in quibus sine his disquisitionibus intelligitur & curatur affectio nihilominus, quàm si præsagirentur & decernerentur. Tandem addit oportere ad operis breuitatem cum vtilitate iunctam, vt valere iubeantur curiosæ & de nominum proprietate difficultates. Ex his verò, quæ rerum essentias rimantur, non omnes hîc agitentur, sed supponantur multa, & ceu probata aliunde petantur, qualia sunt membrorum actiones, & principatus in corpore, facultatesque & earum sedes.

1. *vnde iuniorum*] de hoc quinto capite faciente ad agnitionem quæsitam mouerunt difficultatem de nominis proprietate: tales vocat Galenus dialecticas, nempe de vesica continente lapidem præter naturam; & ob illum retenta vrina, num vrinatio debeat dici solùm impedita, quod quibusdam placebat, non læsa: an quod alij magis recipiebant, vrinatio quidem læsa, sed vesica ipsa non affecta: an magis cum tertiis & vrinatio læsa & vesica affecta nuncupanda esset.

2. *quantùm dignotiones ad artem conferant*] lege, quid vtilitatis ex dignotionibus arti cõparetur. si enim dignotio affectuum ideo tantùm quæritur, vt sufficientes curationi illorum simus: nil autem quicquam ad curationem confert, appelletur ne in eo casu vel non appelletur vesica affecta: non est medica proposita ab illis difficultas.

3. *subijciamus ergo*] Proponit ægrotum ex lapide in vesicæ meatu, de quo mouebant quæstionẽ, in quo venatur locum vbi est mali origo, mutans verbum illud de quo disceptabãt, loci affecti, in mali originem. proponitque hominem iam triduo non vrinantem; seruans exemplum de quo paulo antè meminit, adolescentis Mytilenis vulnerati.

4. *verùm hoc vsque*] genus morbi supremum æger ipse de se narrat, descensus verò ad infimam speciem ex interrogatione paratur; ea medicum arguit eruditum, si quærit non aliena, non infimas aliquot differentias, sed quæ sine medio genus propositum secant, vt ita ad subalternas accedatur species, à quibus per consimiles interrogationes ad postremam perueniendum est.

procœmio ad Glauc.

5. *familiaribus interrogando*] non parua pars exactæ agnitionis in sedula interrogatione sita est, quod in aphorismis commonefacit Damascenus, super omnia nõ pudeat medicum interrogare; & in hoc loco Galenus non ad solum ægrum, sed ad familiares

ægri

ægri nos remittens, quòd ſint quædam quorum aut pudet ægrotum, aut obliuio tenet, aut explicandi facultatem morbus non concedit.

6. *tumor aliquis in pube*] prima in cohibita vrina differentia eſt, contineri mali cauſam in veſica aut cole, vel contineri in ſuperiore aliquo ad veſicam loco: vtra ex his infeſtet hominem, apertè ex pubis tumore colligitur aut inanitate: Si enim tumet, ſana ſunt ſuperiora, ſi veſica inanis eſt, ſuperiorum aliquod in cauſa eſt.

7. *excretoriam vrinæ actionem neceſſariò reſolutam*] Abuti videtur verbo reſolutionis pro defectu naturalis expultricis veſicæ, ſed ideo fecit, quoniam conſtabat, vrinationem à voluntate prodire: nondum autem conſtabat non fieri operante, ſed ociante muſculo: cùmque ſoleat appellari defectus animalis facultatis reſolutio, Galenus extendit verbum ad ablatam vim excernendi vrinam quęcunque ea fuerit.

8. *ſuo munere*] vocat, inter munera 4. naturalium facultatum, excretionem munus veſicæ, quoniam excretioni peculiariter vrinæ deſtinata eſt.

9. *imperium imitatur*] lege, ſequitur.

10. *in omnibus ferè*] tam libris de naturalibus facultatibus, quàm libro de phlebotomia, in omnibus inquit abſolutè: & certè ſi in omni parte etiam plantæ quæ alitur, excretoria vis excrementi ex alimento reſidui cernitur, aliturque viuens pars omnis: nullam partem excretoriæ expertem dari colligitur: videtur ergo eò tendere, vt ſignificet, in quibuſdam partibus ob exiguitatem hanc facultatem ſenſum fugere, quod loco paulo antè citato de adenibus dixit & carnibus: aut certè partis nomine etiam pilos compellat & vngues. cap. 8. Expultrix nū in omni parte.

11. *Hæc quamuis ſemper*] occupationi legentis reſpondet; ſi eſt ea expultrix naturalis facultas voluntati non ſubdita, quomodo non ſemper operatur? cauſam reddit, quia vrina omnis non eſt expultricis obiectum, ſed tum demum, cùm vel mordet vel tendit. cur verò inter cauſas cohibitæ vrinationis circundantis muſculi conuulſionem non recenſuerit, difficile eſt. nam ratio oportere fieri monſtrat: experimentum cum authoribus non monſtrat. nec enim aut colicæ aut iſchuriæ occaſio fuit vnquam circundantium illorum muſculorum conuulſio: videturque continua excrementorum humectatio denſitatem conuulſionis impedire.

12. *Itaque quot modis*] membrum illud infirmantis excretoriæ veſicæ quaſſatum eſt, quando adiuta infirmitas interna externa preſſura & ſitu, operationem perficere non potuit: ideo tranſit ad alteram diuiſionis partem ex obturata fiſtula.

13. *Equidem tres*] recenſeri ſolent attenuatoria ob conniuentia meatus latera, coarctatoria ob aliunde impleta, carnoſa ob innaſcentem plenitudinem: quoniam verò latera meatus colis cum vita ad eam ariditatem venire non poſſunt vt coëant, neque vrinæ exitum præbeant; definit attenuatoriam per tumorem corporis circundantis meatum, is enim facit vt accedant ad ſe mutuò meatus latera nec ſeiungi patiantur. nec ad hanc ſpeciem referri poteſt vel caro orta, vel verruca, vel callus in medio meatu: illa enim non faciunt vt meatus latera comprimatur, ſed ſeruato antiquo laterum ſitu, intercedens id, quod præter naturam accreuit, inanitatem implet & obſtruit.

14. *præceſſerit vlcus*] non ſecus, quàm in externo vlcere propter facilitatem generandæ carnis citò augetur abſumenda medicamento.

15. *alia verò res*] lege, eſſentia, videlicet calloſa aut verrucalis.

16. *Age igitur*] ſumit coniecturas ad venandam obſtructionis differentiam in propoſito ægro, quem modò ideo fingit puerum, quoniam ea ætas veſicæ calculo obnoxia eſt. pudendum verò talium, dum pruritu tentigineque afficiuntur, inflatur; dum citra tentiginem pondere laborat, flaccidum.

17. *rurſus concute*] diligens æſtimatio, nam impactus lapis, maximè ſequente propter dolorem partis tumore, non facilè cedit concuſſioni etiam repetitæ.

18. *catheterem*] vulgò argaliam vocant. Præclarè Celſus tres maribus pro varia colis longitudine, fæminis duas paratas eſſe iubet; nec malè ſucceſſit ad eundem vſum paluſtris iuncus, molliſſima præeunte radice: aut candela ex cera ad reſinam dupla cuſpide faſtigiato, ſed leniſſimo æquabiliſſimoque.

19. *ſi ſanguis effluxerit*] lege, ſed ſanguis fluore quopiam. ſ. præcedente: excluſa enim

lapidis suspicione, rimandæ sunt grumi, puris, crudi humoris coniecturæ: species enim sunt coarctatoriæ obstructionis. Duas autem occasiones grumi recenset: si vesica vlcerata est, potuit fluens ad vlcus sanguis concreuisse, etiam si fluor cum vrina non appareat ob exiguitatem: citra vlcus autem vesicæ & colis è superioribus vel è vasis sanguis fluens, coniecturam præbet, concreuisse portionem aliquam intra vesicæ inanitatem refrigeratam.

20. *Sic etiam vbi*] obtento morbi genere, id erat obstructus colis, inueniendę differentiæ obstructionis, per singulas coarctatorias obstructiones discurrit Galenus: et inuenta quidem alicuius speciei coniectura catheterē adhibet, vt ex eo quod cuspidi instrumenti abhæsit coniectura in scientiam euadat. sed detur, nullius coarctatorię apparere in ægro argumentū, magis esse quod inclinet in carnosę obstructionis, quæ secundo loco proposita est, suspicionem; ne tum quidem inutilē esse catheterem ait ad scientiam, quod historia confirmat. Inducit verò carnis suspicionem vlcus internum colis aut vesicæ, quòd non repente secuta est vrinæ retentio sed paulatim; sicut si repente, argumentum est grumi non carnis. curando autem huic obstructionis generi nostra ætas

Proprio opere. artificiosum excogitauit remedium, quod Andreas Lacuna literis mandauit.

21. *Percussus ergo*] meminisse oportet in retentæ vrinæ symptomate, consideratione & signorum exploratione, deuentum esse ad causam obstructi colis; vertique in quæstionem, qualis sit obstructio: fingatur itaque non esse coarctatoriam, non carnosam, superest attenuatoria à vesicę tumore orta; illius præsentis cōiecturas aliquot recenset, propositoin medium vulnerato Mytilenis adolescēte, de quo paulo antè meminerat.

Aëtius lib.9. 42. et lib.11.27. 22. *femen appellatur*] ita vertunt perinęon nonnulli interpretum. est autem perinęon pars inter testes & sedem media: sanior interpretum pars vertit interfemineum, sunt enim femina internæ coxarum partes, sicut femora externa, & interfemineum medius inter duo femina locus.

lib.3.21 23. *Proinde fieri*] latiùs ostendetur infra empiricam artis traditionem ad frequentes morbos, qui videlicet concursum symptomatum ab illis conscriptum planè continent nil concedere aut inferiorem esse, breuiorem autem ea quam sequimur dogmatica: sed quoniam falsum est in occurrentibus ægris omnibus apparere concentum illum symptomatum, sed vno tantùm aut altero manifesto facto, reliqua indicia latere; in quibus omnibus morborum generibus attonito & stupente empirico, dogmaticus artificiosam coniecturam, saltem simplicem habet, quam sequutus morbum vestigat & inuenit: Ideo explosis empiricis sequitur & extollit, non solùm hîc, sed & paulo antè in operis initio, sicut & in proœmio libri secundi, Erasistrati consilium, hortātis medicum,

3.ther.3. cui cordi est morborum omnium & occultarum sedium agnitio, vt non soli fidat experientię empiricos secutus, sed rationē exerceat in dogmaticorum libris: potissimùm in agnitione humanæ compositionis. nec tamen quoniam concedimus, imò & consulimus rationis exercitia esse amplectenda, ideo amittendæ & in artem recipiendæ sunt, de nominum proprietate, difficultates nec agnitionem neque curationē variantes; in quo frequenter Archigenes peccat, sicut neque maiorum nostrorū cauillatoriæ & instantaneæ, & quas contentiosè tuearis sententiæ difficultatesque: si enim etiam neces-

1.aph.1. sariis artis difficultatibus breuem existimauit humanā vitam Hippocrates, quomodo non turpiter ad tam multa parerga & inutilia deflectet? Seruari ergo oportet in medicina, quod Galenus cum summa laude obseruat eam docēdi & disputādi mediocritatem: vt nec rationis exercitia cum Empiricis abdicemus, neque dialecticas quęstiones exercendi ingenij & rationis gratia, cum Archigene & sophistis medicis in medicinam admittamus.

24. *fieri enim videtur*] lege, fieri enim ipsam.

25. *actionem esse læsam*] cùm agens & actio ceu ad aliquid sibi respondeant, putabant se rectè concludere: agens est omnino illæsum: ergo & actio.

26. *tanquam medicæ*] quantopere derideret Galenus nōnullos, qui modò insolēter extolluntur in doctissimos medicos, quoniā vtantur verbis vel Arabicis vel parū proprijs!

27. *actio & societas*] Suprà capita anatomicæ cognitionis, ad notitiam affecti loci conferentia memorauit multa: quibus hîc adiicit societatem & situm: sæpius autem societas

cietas partis ad partem, positionis vocabulo etiam comprehenditur: præterea quæ supra memorauit, nec distinxit actionem & vsum membrorum, hîc separat.

28. *Actio enim*] discrimem actionis & vsus, ex hoc loco & nonnullis aliis duplex intelligitur, & quia actio in sola est operatione, vsus etiam in membri ocio intelligitur, & quia actio solius est in organo principis partis similaris, vsus reliquarum omnium. Vsus & actionis discrimen. 17. de vsu. 1. 7. ther. vlt.

29. *admodum exiguam*] nam & in vtre residuus liquor exiguus sine manuum compressione exprimi non potest.

30. *obliquè implantati*] Si perforarent rectà vreteræ vesicæ fundum, compressa vesica remitteret ad renes, vnde defluxerat, humorem: id quod impedit obliqua eorũ implantatio. Colligendum autem ex hoc loco est, non modò in aliis à principe partibus vsum inquiri non actionẽ, sed etiam in habitudine ipsa principis dempta ea ad quã operatio refertur. nam Crystallois princeps in visu pars actionẽ præstat visionis sua illa substãtiæ temperatura: quò fit vt magnitudo, vnitas, lenticularis figura, situs in humorũ medio, non sint illa quidem frustra, nec verò visionem edant, sed sola substantiæ temperatura; reliquis illis Crystalloidis dotibus eodem modo vsum visioni aliquem afferentibus; quo humores reliqui & membranæ oculi partes non principes. in vrinariis verò instrumentis sola vesica actionem edit vrinæ mittendæ non figura, aut situ, aut remperatura, sed rotundorum villorum ministerio: illi ergo villi in opere agunt: reliqua vesicæ habitudo confert, & commoditatem quandam operi fert, non aliter quàm reliqua vrinaria instrumenta, vreteræ & fistula vrinaria, quam colem vocant. 5. de vsu. 13.

31. *de affectis iam partibus*] lege, de his quę etiã num patiũtur partibus. nam ea quęstio secundo loco à veteribus excitata. non sumebat ceu confessum partes quę consentiunt aliis, ita vt non requirant prouidentiã consentientis, sed sola curatione partis primario affectæ cessent, affectas esse; imò hoc ipsum quæstio erat, nũ tales partes nuncupandæ essent affectę nec ne. Demum proponebant, num affectio quando fit, sit, nec ne? quàm paulo pòst vtiliter expediet citra disquisitionem de appellationis proprietate. Interpretabantur verò fieri quandiu nulla indiget consentientis partis prouidentia.

32. *idque multò magis*] eorum opinio qui talia negabant esse affectus, vmbras affectuum esse concedebant, multò probabilior euadebat eorum exemplo, qui imaginationibus oculorum ex ventriculi humore infestabantur. conscendentibus enim ad caput halitibus, & sequente cephalalgia, non absurdè posset appellari affecta pars quæ dolebat & symptomate violento tenebatur; at oculi nullo alio morbo, sed nec dolore oppressi, solas sentientes imagines quæ per oculos ex ventriculi humore halituoso obuersantur, quomodo consentaneè dicentur ægri? cùm euomita bile confestim cessent visa, & ne eo ipso temopre, quo durant, breui, quicquam mali oculi perpetiantur.

33. *instruemus*] τεχνοῦντες, artifices reddemus. Insinuat medicum oportere, rerum non verborum controuersias dissoluere.

34. *Igitur quemadmodum*] A supremo genere orsus, cohibitæ vrinæ nullum membrorum indiscissum relinquit Galenus; ne fortè ad id vnum, quod reliquisset, necessariæ crederentur propositæ ab Archigene difficultates.

35. *Ergo necesse est*] In superiore exemplo tumentis vesicæ colligebat sub disiunctione vel expultricis infirmitatem, vel viarum obstructionem: hîc, quando ex vacua vesica intelligitur malum esse in superioribus membris vrinariis, inferre oportuerat vel infirmari vim renum tractricem, vel obstructos esse meatus aut renum aut vreterum: sed ideo non infert, quoniam excretio vrinæ, ceu valida quædam operatio, in totum cessare potest ob expultricis infirmitatem: delationem verò seri quod vel sua sponte delabitur in totum cessare propter tractricis, quæ in renibus est, imbecillitatem, ita vt nulla excernatur vrina, meritò ceu inopinabile membrum reiicit, licet possit ea imbecillitas serum in vasis, dicente Galeno, aceruare. colligit porrò ex corporis indiciis abundent ne crassi succi obstructionis authores in homine, an magis lapidis. 3. caus. sympt. 2.

36. *sophistas valere*] Cùm, inquit, non omnis morbus & locus internus præstet certa sui indicia, sed multa solas coniecturas, à quibus cum multa disquisitione & labore conandum est accedere ad loci affectusq; scientiam; turpiter per se longam & difficilem

tractationem oneramus difficultatibus alienis: numerat duo earum genera, ambo vocans sophistica. primum, quæ proprietates agitant verborum & dialectici sunt non medici, quarum exempla præcesserunt: alteras medicas illas quidem, sed, quia experimentis manifestæ atque perspicuę euadunt, sophisticum esse putat Galenus, eas ceu dubias rationibus agitare. quemadmodum enim priores illæ quia in opere curationis, quod vnum quæritur, excusari possunt, ceu sophisticæ reiiciuntur: ita quæcunque dissectione & experimentis manifestam veri cognitionem habent, quicunque propter rationum difficultatem, in controuersiam vertit & agitat, Galeno iure sophista habetur: vt qui propter rationis in videndo obscuritatem dubitat, num aliquid videatur: aut num moueatur, propterea quòd motus essentia latet: vel cum Asclepiade adhuc non fatetur, vesicam suscipere à renibus tractum liquorem, per vreteras, quod dissectio, & vreterum in vesica implantatio monstrat. quominus Asclepiades opinari debuit, num fortè esset vrina corporis sudor ab vniuersa cute in vesicam defluens: nec minus sophista est, qui visu edoctus neruorum à cerebro exortum, adhuc Aristotelis rationibus nonnihil tribuens, animæ principem facultatem, quæ per neruos toti communicatur, in corde sitam esse disputet, cum Archigene.

Sophisticæ difficultates.

1. natur. 13.

37. *et Archigenes sanè*] lege, et ij sanè qui ex Archigenis familia sunt, ab hac opinione haudquaquam manifestò recedere ferentes.

infra lib. 3. 4.

In enarrata verò serie expendenda est & diligentiùs vestiganda Galeni mens, acerrimè ab eiusmodi quæstionibus sæpissimèque dehortantis, eo maximè quòd videtur plus operæ in eis refellendis locare, quàm earum requirebat solutio. non est autem leue dogma nec protritum, quòd tátus author tam crebro inculcat: sed bonam partem tradendarum de rebus disciplinarum complectitur. cùm enim, non tantùm in medicina, sed in reliquis etiam disciplinis, quæstiones proponantur de rerum subsimilium varietate internoscenda; in ea siquidem subsimilium intelligenda differentia rerũ cognitionem verti Hippoc. author est, ita ferè tradi solet, nõ à triuialibus tantùm authoribus, sed & ab Arist. ipso; vt inquiratur rerum numerus affinitate quadam iugatarum: attexatur verò disputatio de nominibus, quæ numeratæ rerum varietati respondent. Cùmque ita ferè vsu veniat, vt ob imponentium nominum imperitiam, & vulgi quod semel imposita recepit, non respondeat receptorum vocabulorum numerus & discrimen, rerũ exploratis ab artifice differentiis, cogitur is qui docet multa sursum & deorsum agitare, & ex indoctæ plebis vsu pendens (vnde enim si plebem excipias, nominum significata rimetur) expiscari, quod cuique rerum differentiæ nomen aptissimè quadret. quæ docendi ratio plurimas adfert discenti incommoditates. nam cùm ea inquisitio demonstrationis capax non sit, dialecticorum argumentorũ copia citra vllam rerum cognitionem scatet; & propter incertitudinem tædij plena est: præ longitudine autem ab vlteriore necessariarum rerum disquisitione remoratur. Euidens exemplum est, quod Aristoteles in procemio Metaphysicorum disquirit, sitne metaphysica sapiẽtia. cùm enim facile sit separare numerareque veridicos intellectus habitus, & eorum discrimen mutuo prospicere: vbi accedit huic de proprietate vocabulorum, per quæ significantur, disputatio, & quî vocabulum sapientia à scientia, arte, prudentiaque discrepet, curiosa indagatio, in longum excurrat oratio necesse est; afferanturque, quod Aristoteles facit, vulgi opiniones & sententiæ de eo, cui sapientis nomen tribuunt; vt ita conficiatur quod cuique veridico habitui nomen potissimùm congruat. à quibus dissentiens Galenus tum alibi, tum libro Epid. 1. summopere conatur medicos quibuscum agit (idem autem reliquis disciplinarum authoribus obseruari cupit) eò adducere, vt à verborum consideratione ipsam rerum eruditionem separent & disiungant. non quasi rerum eruditio citra verba tradi possit, licet id euitandarum de nominum proprietate difficultatum gratia, potissimùm expetẽdum esse Galenus putet; sed quoniam hoc vitari non potest, res quidem grauiter & certò agnoscatur secernanturque: Iam verò cognitis, nomina imponantur, si conuenit, inter omnes vsitata maximè & vulgo recepta: Si non conuenit, quæ is dat cum quo disputatio initur; vel certè concedat nobis, iure & arbitrio nostro de illis constituere; demũ pax citò componatur. quòd si fortè in ampliorẽ controuersiam procedit vocabulũ, abscedendũ ab eo est, & res iam cognita

lib. de ijs quæ in medicat. 1.

Hominum agitatio quousque.

sect. 3. com. 5.

1. diff. pul. 1.

3. diff. pul. 1.

lib. diff. symp. 1.

cognita circumloquio explicanda, ne vita sua sponte breuis, ita nulla sit ad artis perfectionem. Ita enim Plato in Timæo pollicebatur, doctiores nos ad senectam peruenturos esse, si eiusmodi quęstionibus valefecerimus, & temporis parci rerum agnoscendarum auidi, verborum contemptores simus & liberales. habes huius instituti traditionisque soluendarum quæstionum apertum in hoc loco testimonium; vbi neglecta ea disputatione, num coles impactum habens lapidem æger dicendus sit necne, & vrinatio læsa, an impedita; affectionum integra cognitio curatioque monstrata est. habes & primo de morbis vulgaribus, de febribus omnibus tertio die exacerbantibus, exactam breuemque citra nominum disceptationes doctrinam, ablatis nominibus tertianæ continuæ, causi, semitertianæ: in quorum disceptandis significatis multi integros libros & confecerunt, & conficiunt modò: Nondum enim persuasum omnibus est vtilissimum Galeni, quod explicauimus, institutum. Quoniam verò concedit Galenus, vt post rerum examen etiam vocabulorum per ocium, si placet, inquirantur seruenturque proprietates, id in proposita difficultate præstemus. Igitur dum rogant, sitne actio vrinationis in dato homine læsa propriè, an impedita; ita differendum esse videtur. Cùm quidpiam ita vnam aliquam è functionibus tollit aut vitiat, vt nostrum sit illud pro arbitrio abiicere, & è medio tollere; impedire, non lædere functionem dicetur, vt compedes impediunt pedes, pondus humeros: cùm verò in nostra id situm potestate non est, lædere; quomodo resolutio gressum, febris appetentiam lædit; cùmque impactus coli lapis non subsit nostro aut imperio aut voluntati, quin dolorem nonnunquam & mortem conciliet, lædere dicetur, non impedire vesicæ munus. Iam de altero, est ne coles ipse æger, an magis intra se continet noxæ causam ipse superstes? sanè quidem, si vnum esset morbi genus, quod in temperatura substantiaque membri spectatur, nullo coles morbo tenetur: quoniam verò est & alia sanè constitutionis portio, quam compositionem nuncupamus, cuius nomine meatus patentes esse oportet, qui modò occlusi sunt, æger constituitur coles. Ita effectum est, vt obseruata verborum proprietate & actio vrinationis læsa, & coles affectus ægerque dici & possit & debeat. Cur itaque quæres, eloquentissimus Galenus subterfugit breuem hanc propositarum difficultatum expeditionem? Scilicet, gloriosiùs vincit, dum nulla parte aduersariis cedit, & opere monstrat perfici citra eas controuersias medicum. eò tendit quòd aliquando vir summè Atticus improbato ab Atticis nomine per soloecismum vtitur docta illa negligentia, quam data opera se committere testatur, indoctam Atticorum diligentiam condemnans. Succedit de vrinæ generatione inquisitio. nam quòd in renibus primam habeat à succis alimenti separationem, & oculis apparet, & Galeni in hoc loco testimonio; vbi tamen primã adipiscatur essentiam generationemque, non item. tres autem video fuisse de coctionum numero, in quibus generationem vrina obtinet, sententias. Auicenna secutus manifestum membrorum coquentium discrimen quatuor recenset; quarum primam ventriculo, alteram iecinori, tertiam vasis, vltimam membris omnibus tribuit. Actuarius & ipse in numero cum eo conueniens dissentit in coctionum organis: considerans enim aliquanto artificiosiùs in hepatis cauo venæ portæ truncum in plurimas mesarei venas propagatum, nec cohærentem cum altero in hæpatis gibbo, quem cauam appellant, germinantem & ipsum diuisumque in vniuersa corporis vasa; secundam coctionem hepatis cauo cum vase portæ tribuit, tertiam gibbo cum cauæ propaginibus. quæ sententia eo fit credibilior, quòd vtrobique separantur certa quædam & definita alimenti excrementa, tanquam è duabus, non vna alimenti elaboratione. nam iuxta portam vesica fellea & è regione lien locata sunt expurgandis duabus illis bilis speciebus, quæ secunda illa ebullitione succreuerunt: non longè verò à caua emulgentes in renes conuehunt vniuersi alimenti iam ante ab vtraque bile expurgati serum. Vtroque diligentiùs rem expendisse Galenus videtur ad tres tantùm redigens. vnam enim esse quæ in porta, & meseraicis, in iecore, in caua & totius corporis venis conficitur ex scopi vnitate ostenditur, & loci, nec non ex collatione quæ ad primam habetur. cùm enim in iis locis omnibus vnius intendatur sanguinis generatio corpus alituri, cur plures credentur coctiones quarum

Margin notes: sect.3.5. — Læsæ actionis & impeditæ discrimen. — 2.aliment.27. — Coctionũ alimenti numerus. — 1.1.doct 4.2. — 1.diff.vrin.5. — 4.de sanit.vlt. — 3.tempe.1. — Ratio.1. — 2.

rum vnum opus, vna coctio est? Deinde licet seposita sint mesarei vasa à corporis venis, vna est & horum & illorum species & ratio. nec verò hepar ipsum sanguinem præter vasa conficit: tantùm accedit venis eo loci non leue ex iecoris carne ad gignendum sanguinem auctuarium: Cumque loca illa forma & natura non separentur, in vnam conspirabunt omnia sanguinis effectionem secundæ coctionis opificium. Idem verò etiam ventriculi ostendit similitudo. quemadmodum enim illic alimentum etiam in ore & gula nonnullam ad succum mutationem suscipit, recipit verò in ventriculo, perficitur in intestinis; nec proinde in plures à quopiam seiuncta est alimenti in succum conuersio, sed ventriculo ceu fonti tributa inde in citeriores, vlterioresque partes commigrat; non aliter, quæ sanguinem efficit, officinam habet & sedem hepar; vasis verò & antecedentibus & consequentibus consensus lege communicat: vna tamen in iis omnibus coctio.

Vesicæ excretio qualis actio.

IVNGIT Galenus de vrinæ & retentione & excretione tractationem paulò obscuriorem, ex quibus retentionem animale opus esse ipsa docet vesicæ constitutio: cuius circundat collum constringens musculus toto retinendæ vrinæ tempore contractus & operans. excretio verò naturale expultricis vesicæ opus est, animalis autem facultatis intercessatio, non operatio est: nisi fortè, quod quandoque Galeno placuit, per accidens animale opus fateamur esse, quoniam non exercetur nisi accedente animalis facultatis non opere, sed ab opere ocio; sitque per se animalis operatio, quæ ab operante animali prodit facultate; per accidens, quæ à cessante eadem & ab opere feriante: non aliter quàm in naturali respiratione per se animale opus inspiratio est, per accidens expiratio. Id autem ita sentiendum est de vi, quæ perpetuò & continenter excretionis opus exercet in vesicæ corpore sita: ea enim, quæ frequenter illi accedit in abdominis musculis sita, planè animalis est: similiter & qua residuum id vrinæ quod in pene relictum eiaculatione quadam propellitur. quæ verò totam vrinam semper excernit naturalis est, non animalis, per se & primariò. animale autem dum negamus, voluntarium non tollimus. si enim definitur motus voluntarius is qui expectat necessariò antecedens voluntatis imperium, constat, cùm dormientibus nulla sit voluntas, sicut neque aliæ intelligentis principij functiones sunt, non adesse voluntarium vllum motum. Non est igitur retentio excrementorum voluntarius motus, sed excretio, quam in sano habitu necessariò voluntas præit. Ne ergo vocabulorum innouentur significata, purgationes excrementorum ita negentur esse animales functiones, vt concedantur voluntariæ; retentiones ita animales operationes esse fateamur, vt voluntarias esse diffiteamur. nam meiendi munus voluntarium est vesiculæ. Si quando verò Galenus cum multis aliis ex voluntario animale colligunt, aut è conuerso, confundunt illa & pro eodem accipiunt significato. Meritò itaque & in hoc loco & infrà libro sexto colligit Galenus fieri non posse, vt resoluta vesica vrina cohibeatur, sed vt præter voluntatem exeat. si enim animalis operatio retinebat, non excernebat vrinam; resolutio (ea est animalis facultatis ablatio) retentionem vitiabit, non expulsionem. Est tamen quibusdam coërcenda limitibus & temperanda, vt perpetuæ veritatis sit dicta sententia. primùm vt resolutio vesicæ ad retinendam vrinam vim habere non credatur, non musculorum abdominis resolutio: cùm enim abdominis musculi excretionem promoueant, constat eorum resolutionem excernendæ vrinæ fore incommodam. Sed cùm dicente hîc Galeno non necessariò accedat eorum munus, sed tantùm vbi vrina pauca est, vel vesicæ naturalis expultrix infirma, rarum est vt paralysis ischuriam committat; neque ea tamen si quando accidit, vesicam infestat paralysis sed ventrem. deinde vt de tota vrinæ excretione accipiatur. nam quod exiguum in fistula vrinaria vltra musculum circundantem continetur, contracto circundante musculo ab animali vi pellitur; & ea resoluta vt non possit cum impetu pelli necesse est. Addendum item est, resolutionem facultatis ex arbitrio mouentis vrinationem non impedire, sed alterius animalis, sensificæ nempe facultatis. Etenim expultrix licet naturalis & naturali quadam appetitione noxium abigens feratur ad se exonerandam, vbi vesica tumuit; multò tamen vehementius instigatur accedente per neruum vi sentiente, cuius ministerio

lib. de mot. liquid. 2.

de dissect. instr. vocal. 2.

capite. 4.

ſterio vel ab vrinæ acrimonia morſa, vel à copia diſtenta veſica in excretionis opus excitatur: & qua deficiente plurimum deficiat à priſtina vehementia oportet. In quem ſenſum apud Aëtium legitur & Paulum, quin & apud Galenum ipſum libro ſexto, veſicæ reſolutionem vrinæ nonnunquam tarditatem retentionemque inducere: ſed vt ij authores expoſitionem dictam recipiunt, ita non admittit Auicenna, cuius verba aperto teſtimonio ſunt, eam illi mentem fuiſſe, vt vrinatio lenis illa & tarda expultricis veſicæ naturalis munus eſſe credatur; Iaculatio verò quam ſæpe feſtinam, continuam nonnunquam, aliquando intermittendam paramus, ex muſculi opere pendeat. putat enim reſolutam motricem lacerti in veſica vrinam remorari; agnoſcique eam reſolutionem in cauſa eſſe, quoniam exit vrina, ſed paulatim & ſenſim, non cum impetu & iaculatione. Quod quàm recipiendum non ſit ex dictis manifeſtum eſt. Neque enim illum tuetur interpretum quorundam inuentum, qui, dum excuſare ſe putant, in errorem inducunt. Fingunt enim circundantis muſculi actiones duas eſſe; vnam validiorem qua contrahitur in vrinæ retentionem; alteram remiſſiorem qua modicè ad exitum laxatur: ita fieri vt læſa ſphincteris contractione non retineatur vrina; læſa diſtentione non exeat. contra quos oſtenſum eſt in opere de motu muſculorum vnam eſſe muſculorum omnium actionem, contrahi; laxari verò tum cum ociatur vis & ab opere ceſſat. quo fit vt per integram ceſſationem, quæ paralyſis eſt in totum ſoluta eius muſculi contractione liber ſit, non impeditus vrinæ exitus. Legitur verò apud eundem authorem non admodum diſſimilis locus, in quo colo inteſtino paralyſim tribuit. qui & ipſe à multis explodi ſolet, quaſi fingens in colo muſculos reſoluendos qui nulli ſunt. à viro autem doctiſſimo Leoniceno in iudicium trahitur, & tamen quem abſoluendum putat, abſoluere recuſat: cùm conſtet eam ſententiam ex Paulo deſumptam eſſe referente colicum dolorem ſua tempeſtate vagantem feciſſe in paralyſim commutationem, qua motus quidem periret, ſed ſenſus incolumis ſeruabatur. Is locus librarij vitio pro paralyſi habet apud Auicennam coli paralyſim. vniuerſa enim partis vegetantis in animali organa prudentiſſimo conſilio ita à natura conſtituta ſunt, vt quoniam etiam plantis ſenſu motuque priuatis communia opera exercent, ſoli inſitæ naturalique facultati ſuæ relinquerentur; non motu, non ſenſu fungerentur: vt vni in plantis animalibusque functioni eadem vis præſideret. ſed quod alibi ſolet, neque in hac parte natura præterijt, vt id quod ad vnum quempiam vſum ſemel creauit, ad nonnullos alios vſus vtiliter deflectat & accommodet: cumque animalibus iam ſenſum motumque tribuiſſet, alitionis organa ea facultate etiam ex parte donauit. nam extremis illis orificijs & qua cibus potusque alendo corpori ſuggeritur, & qua excrementa illorum duo ſiccum & humidum purgantur, veluti ianitores quoſdam muſculos præfecit, qui pro occaſione & arbitrio non ſinerent attractricem expultricemque naturales perpetuo, quod in ſtirpibus faciunt, in opere eſſe; ſed reliquo tempore feriari, per quædam autẽ interualla temporum corporis neceſſitati inſeruire, vt maiore parte animalia præſtantioribus illis agnitionis motionisque munijs fungerentur, citra alimenti moleſtias; minore vegetando corpori incumberent. ſenſum verò medijs illis organis ventriculo & inteſtinis contribuit, vt naturalis vegetantis potentiæ ſenſus multo eſſet animali iunctus ad attractiones repulſioneſque concitatior & acrior; quem non ſolum innata doctrina præſtaret, ſed ex tempore ſenſatio percepta admoneret. quo factum eſt vt alimenti organa in ſtirpibus neutra harum virium donarentur; in animalibus mediæ partes ſenſu, extremæ etiam motu. Inter quas cum colum inteſtinum non numeretur, reſolutionem motricis facultatis pati non potuit.

Aët. lib. 11. 24.
Paull. lib. 3. 45.
Galen. lib. 6. 4.
Auic. 16. 3. 6. & 7.
Nicol. ſerm. 5. tract. 10. cap. 11.
libro. 1.
16. 3. tract. 3. 7.
lib. de erratis med. 3. 27.
Inteſtina muſculis carent.
lib. 3. 43.

QVAE-

QVAELIBET in animantis corpore actio peculiarem habet particulam, per quam perficitur, eoque actionem lædi necesse est, instrumento ipsam efficiente[1] quomodolibet affecto. Atque interdum adeo facile affectus soluitur, vt simul, atque opifex causa fuerit separata, ipse quiescat: interdũ tanta est soluendi difficultas, vt diutius permaneat, causa[2] etiam ablata. Accidit autem nonnunquam vt efficiens causa pertransiens, non[3] firmum in particula faciat affectum, quem Archigenes cum vmbra affectus comparat: veluti cum suffusioni similia quædam oculi imaginantur, collecto in ore ventriculi tenui excremento; vnde vaporibus quibusdam in oculos subleuatis, in eos visifica facultas incidens, ijsdem imaginibus, quibus per suffusiones, afficitur. idque maximè euenire solet ijs, quibus oculorum humor exquisitè purus est, aut visifica facultas quam facillime sentit. Eandem ob causam, vbi sanguinis fluor, aut vomitus per morbos expectatur, huiusmodi accidentia interdum apparent, de quibus [4]Hippocrates in Præsagijs hunc in modum scripsit: Si cuipiam, inquit, in non letali febre caput dolet, aut ante oculos obscura quædam obuersantur, cardiogmos (.i. cordis seu oris ventriculi morsus) accidit, is bilem euomat. Ac[5] paulo post: Quibus verò in huiuscemodi febre caput dolet, oculi verò obscuras illas imagines non vident, sed caligatione hebetantur, aut splendentia quædam ipsis obijciuntur, ac pro cardiogmo, in alterutra parte præcordia tenduntur, neque dolore, neque inflãmatione infestante; ijs pro vomitu sanguis è naribus effluet. Hæc est verborum Hippocratis series, quibus docuit sæpenumero contingere, vt, ab humoribus sæpius in vẽtriculo collectis, imagines quædam oculis obijciantur. [6]Quòd si nihil omnino ab humoribus ascendat ad oculos, nullum huiusmodi accidentium euenire solet; quemadmodum, vbi neque vel ad aurium, vel narium meatus, vel etiam ad linguæ corpus, quicquam transfertur. Vnde manifestum est, quod oportet oculos participes fieri eius dispositionis, quæ ventriculum infestat, si videndo debeat animal errare. Cum itaque rursus[7] dicat Hippocrates; Quibus deiectiones biliosæ exeunt, surditate superueniente finiuntur: & quibus surditas præcesserit, desinit, si deiectiones sequuntur biliosæ; quis est adeo demens interpres, vt omittat in huius sermonis enarratione aurium[8] affectũ? at tum dicat nasci surditatem, cùm bilis, quæ ante per aluum vacuari consueuerat, ad oculos efferatur? Igitur semper incipere oportet à læsæ actionis instrumento: deinde quærere, quis sit noxæ modus, vtrum videlicet dispositio iam stabilis ac firma, an adhuc fiens, vt perseuerare autem nondum nata sit. Quod si nunc quoque fiat, vtrum causa quæ affectum efficit, in ipsa parte contineatur, an per ipsam transeat, inuestigãdum est. Etenim[9] arefacto immodicè humore (quem crystalloidem vocant) perseuerans erit noxa, & essentiæ ipsius proprius affectus. si verò crassus humor in pupilla constiterit, essentia quidem nondum læsa est, verùm accidentis causa in oculo ipso continetur: sed tum per ipsum transire dicitur, cùm euaporans humor consistit in ventriculo. Qui vero[10] partem quãpiam tunc solum arbitratur esse affectam, cùm in essentia ipsius permanens fuerit dispositio; legislatoris munere, qui patrijs nominibus propria significata instituit, fungi videtur. Nam, vbi vehemens dolor intestinum infestat, firmato in vna quapiam parte dolore, vt quasi perforari videatur, quo pacto vel nequa-

vel nequaquam affici intestinum, aut affectum in ipso non esse quis dixerit? quamuis interdum huiusmodi dolores, excreto vitreo quodam humore, vel vnico temporis momento finiantur. Nec verò aliud quidpiam dolorem concitasse putandum est præter humorem excretũ. quo enim excreto, ilico dolor sistitur, hoc ex communi hominum opinione, doloris causam censeri par est, idque ob naturale quoddam axioma, (id est, enũciatum) quòd ex se ipso ad huiusmodi causarum dignotionem, fidem habere videtur. Id enim quo tãgente afficimur, et quo separato statim cessat affectus, causam esse, apud omnes homines in confesso est. sic enim & ignem vstulationis, et gladiũ sectionis causam esse credimus: atque de singulis alijs similiter dicendum est. ergo vacuatum humorem, infestantis mali causam fuisse, quo tempore in particula continebatur, putandum est. sed, an ob id, quòd vehementer infrigidat, aut calfacit, aut in totum per intemperaturam locum afficit, aut quia per continuas partes transit, eas ad excretionem vi quadam excitans aut ob flatuosum spiritum ab eo exortum, qui continentem partem extendere potest, aut quia violenter impactus est, aut quia erodit, & mordet, nondum ex euacuationis ope manifestum est. quippe id solùm constat, quòd cùm continebatur, molestiam inferebat. igitur non solùm putare oportet, huiusmodi humorem esse causam doloris; verùm partem quoque, in qua continebatur, illo tempore affectam, quo ob humoris præsentiam dolore cruciabatur. Sic etiam affici aliquem dicimus, cùm aliquid extrinsecus incidit, vel calfaciens, vt ignis; vel refrigerans, vt nix; vel contundens, vt lapis, quo separato protinus finitus fuerit affectus, nemine propter hoc dicente partem non fuisse affectam, quòd in ipsa nulla sit relicta dispositio.

ANNECTIT alterum doctrinæ, quam quęrimus, elementum, nempe ex lęsa actione inueniri affectum locum, iungens affectuũ diuisiones, quæ & cognitionem variant & curationem: ac primum trimembrem diuisionem Archigenis in medium affert; de qua & disceptat. Inde § Igitur hoc vno, eandem diuisionem artificiosius, & operi vtilius proponit. Tertio, § Nunc verò rursus, reliquas affectuum varietates annectit.

1. *Quomodolibet affecto*] pronunciatum hoc scopo operis vtilissimum, ceu omnibus confessum, sumit Galenus. Si est cuiq; actioni dicatum in corpore organum, quo valente sana prodit, consequens est, vt vitiari nequeat actio, nisi à sanitate deficiat & mutetur organum. id vocat quomodolibet affici. Neque enim propter Archigenem sumere potuit organum esse passum vel ægrum edens vitiatam operationem: siquidem ea erat Archigenis logica contentio, fieri nonnunquam, vt actio læderetur organo non habente passionem; sed eius solam vmbram; cùm videlicet aliunde pendet lęsionis origo. idcirco id sumit in antecedente quod nemo negabit, quomodolibet affectum esse organum, cuius actio læsa conspicitur.

2. *Causa etiam ablata*] abundant illa verba. nam & facti affectus sæpe causa destituuntur.

3. *Non firmum in particula*] lege, non hærens parti.

4. *Hippocrates in præsagijs*] libro 3, 32.

5. *Ac paulò post*] 3. præsag. 35.

6. *Quod si nihil omnino*] ostẽdit prima ratione ex authoritate petita, in omni triplici specie læsæ actionis, organum agendi pati. Si enim fit etiam in tertia specie, de qua non concedebat Archigenes, organum particeps noxiæ causæ aliunde accedentis, nimirum patitur: Si non sit, cur magis lædetur illius, quàm aliarum in corpore partium actio.

7. *Dicat Hippocrates*] 4. Aph. 28. legenda est autem tota sententia, ita vt eam suspendas ab eo initio (*quis est adeo demens*) vsque ad (*efferatur*) neque, quod quidam faciunt, pro

C oculos,

oculos,aures legendum.

8. *Aurium affectum*] πάθος vertit perpetuò interpres affectũ. Colligit autem Galenus ex Hippocrate sic, si surditas, ergo aurium passio: atqui surditas ex commigrante humore nascitur: igitur & passio.

9. *Etenim arefacto*] producit in medium oculorum status tres, per quos videndi actio vitiatur, respondentes tribus Archigenis differentijs. primus glaucoma dicitur, albescens glacialis mutato propter substantiæ arefactionẽ colore: alter vera suffusio concreto intra albugineum crasso & opaco humoris halitu: tertius imaginum visio propter vapores à ventriculo ad cerebri membranam ascendentes, & ob vueæ cum illa cerebri continuitatem mox ad oculi pupillam delapsos, & substantiæ suæ opacitate intra albugineum iudicium visilium interturbantes. Ex quibus primus ferè curationem non admittit, alter difficulter admittit, tertius promptissimam habet expeditissimamque, bilis ex ventriculo vomitum. Sed quomodo docet proniores ad eam delusionem esse eos qui puriore constant albugineo, & vi cernendi magis valent? sequitur enim deteriorem esse actionem instrumenti melioris. Meminisse oportet quod libro Artis medicæ ostensum est non esse in vniuersum præferendam in quouis genere actionem absolutè acutiorem validioremque. Cùm enim sanitatem perficiant operationes nonnunquam aduersæ vt tractio, & pulsio: sic discretio internorum, & externorum visilium: ea erit optima ad vitam functio quæ sit vehementior exactiorque, modò eam magnitudinem non attingat qua reliquis officiat functionibus. Ergo minimorum obiectorum discretio præstantior visio est, quandiu non efficit vt fugiant externa visilia propter internos halitus oculum petentes; quam magnitudinem acutissimus visus quia habet, ad sanam visionem reprobus est. in contento autem humore oculum in essentia ideo illæsum statuit, quoniam nondum pars vlla oculi temperamentum proprium (quod essentiam partis vocat) euersum habet.

Cap. 8

10. *Qui verò partem*] Altera probatio assumpti est: conuincit enim vulgi testimonijs verbum, pati, etiam de eo dici quod afficitur à causa quæ transit. Galenus quidem propositam ab Archigene dubitationem de abeũte causa num inferat parti affectum, an affectus vmbram, ita expedit, ostendens nuncupãdum esse affectum vel passionem. ita ex duabus dialecticis quæstionibus, capite superiore adductis, priorem contempsit, posteriorem aliter quàm Archigenes soluit. Eius varietatis in respondendo causam spectare operę precium est: neque enim modo in logicas difficultates melius animatus quam superiore capite Galenus est. Sed idcirco hic contendit differentias omnes læsæ actionis passionem organi ostendere, quoniam ita stat regia illa & expedita cognoscendi passi loci methodus, qua ex læsa actione colligimus agentis instrumenti passionem: corruitque negata illa passionis significatione. eo autem magis non concedit contradicenti Archigeni Galenus, quoniam seruata verbi passionis proprietas iuxta vulgi vsum eam significationem recipit. quomodo igitur non erit vituperabile, si id vocabuli significatum non recipimus, quod & proprietatem vulgarem obseruat, & ad scientiam agnoscendi loci affecti compendiosissimum aditum præstat, cum alioqui liceat tradendæ doctrinæ gratia nonnunquam nominibus abuti, & ad noua significata ea traducere.

Solutionum Galeni ratio

Cap. vltimo.

Neque verò tollit veritatem pronunciati quod hic assumitur, id quod paulo infra Galenus docet in animalibus functionibus euenire: vt actio lædatur instrumento actionis haudquaquam passo. In animalibus enim functionibus actionum organũ non solùm est manifestum id & obuium quod sine medio operationem edit, sed etiã cerebrum vnde vis deriuatur, & nerui per quos confluit. Ita ex præsenti sententia etiam in illis conficitur non lædi actionem nisi agens causa, aliqua ex parte peccauerit: nam vel ingressu læso crura patiuntur, vel nerui, aut certe cerebrum; quæ tria agentis causæ in illis functionibus locum & vicem obtinent.

IGITVR

IGITVR *hoc vno ſuppoſito, quod & nomine affectus, & verbo affici, ad hũc modum vtamur, ita dicẽdis animum* [1] *adhibe, quo vtilitatem tum in præſagio, tum in curationis ratione conſequaris. Quippe nonnunquam à cauſa quapiam oritur affectus, ſed ita oritur, vt ſeparata cauſa haudquaquã permanentẽ habeat diſpoſitionẽ: interdum autem partim iam factus eſt, partim etiamdum fit. ſæpenumero fieri deſinit abeunte cauſa; iam vero perſeuerans manet diſpoſitio. Veluti in dyſenteria, mordax humor cauſa eſt affectus, vtpote qui ab initio & abſterget, & abradit: dein temporis tractu vlcerat inteſtinum. Quod ſi antea, quàm vlcus induxerit, effluere deſinat, affectus ipſe nondum dyſenteria dicetur. Si verò vlcere præoccupet inteſtinum, quamuis humor finiatur, non tamen ſimul* [2] *finitur affectus.* [3] *Neque eſt, quod in præſentia ratione ex minutatim coaceruatis contexta, quam Soriten, id eſt acerualẽ, vocant, moueamur: quippe multa ad vitam haud inutilia, communem ex ipſa ſortiuntur dubitationem, de quibus priores tum medici, tum philoſophi locuti ſunt: proinde ſuperuacaneum eſſet ea nunc percurrere, mihi præſertim, qui propoſui in ipſa hac* [4] *parte, artis ambiguitatem oſtendere. Quòd enim tempore ad affectuum generationem ſit opus, inter omnes conuenit. An verò, quemadmodum, cùm domus fit, nondum eſt domus, ſed totum hoc ſimul, fiens domus; eodem etiam pacto quilibet affectus, dum fit, fiens quidem ſit, nondum tamen exiſtat, haud ab re quæritur: neque enim omnium, quæ fiunt, eadem natura eſt. quippe res ſimilares, nullam* [5] *naturalem figuram requirẽtes, protinus ab initio eadem conſtant eſſentia: diſsimilares verò, & quibus varia eſt forma, eſſentiam generatione poſteriorem habere poſsunt. Neque enim, cùm domus conſtruitur, ſimul fiunt fundamenta, parietes, faſtigium, tegulæ, ianuæ, feneſtræ: ex quibus omnibus eo modo compoſitis, atque in vnam formam redactis, domus ipſius eſſentia compoſita eſt. Morbus verò & calidus, & frigidus, & humidus, & ſiccus, protinus ab initio, cùm primum corpus temperaturæ, quæ bonæ valetudini debetur, limites exceſſerit, eandem ſibi ipſi naturam habet. Quamuis enim interdum adeo ſit exiguus, vt neque à nobis cognoſci, neque laborantium ſenſu percipi poſsit; nihilominus tamen propriam habet ſpeciem. Haud aliter inflammatio quoque in quacunque animalis parte conſtiterit, ſiue maxima, ſiue minima fuerit, vnus atque idem eſt affectus, non ſpecie quidem, ſed magnitudine varius. Cæterùm, quòd poſsint aliquæ affectiones in corpore conſiſtere, quæ ob exiguitatem nondum appareant, argumento eſt gutta longo temporis tractu ſaxum excauans, de qua recte carmen hoc proditum eſt:*

Mollior [6] *aſsiduis ſaxum cauat ictibus vnda.*

Neque enim vel vnus, vel duo, vel tres, vel quatuor aquæ ictus ſaxum ferientes: cùm ne cẽteſimus quidẽ, ſenſibiliter videatur ſaxum excauare. Neq; etiam fieri poteſt, vt primo nihil efficiente, alter aliquid faciat: quippe qui habet eandem, quam primus habuit, ad ſaxum rationem. Ergo, ſi ſecundus ictus in ſaxum quippiam effecerit, ipſum à primo ita mutatum fuiſſe neceſſe eſt, vt non omnino idem, quale ab initio fuerat, permanſerit. Etenim, ſi ipſum vndequaque idem permaneat, atque agens quoque in ipſum cauſa, nempe aquæ ſtilla, neceſſe eſt, quemadmodum à primo ictu non affectum eſt, ita neque à ſecundo: quod ſi fateare, neque tertius quoque ipſum afficiet. haud ſecus de quarto, & quinto, & reliquis deinceps omnibus dicendum eſt,

quippe de omnibus eadem ratio est. Etenim, quoad eodem modo se habēte saxo, eadem quoque causa accesserit, nihil amplius efficietur. Quod si à millesimo ictu sensibilis vi deatur in saxo concauitas, ad singulos ictus, affectus in saxo nunc primum sensibiliter apparentis, millesima pars referenda est. Cùm itaque causæ agunt in corpus, species affectus ab initio est eadem, tamen ob exiguitatem non apparet. At verò huiusmodi affectus, qui adeo sunt exigui, separatis causis facientibus, ilico[7] finiuntur, natura videlicet ipsos sanante. Quippe illi duntaxat externo egent auxilio, quos ob magnitudinem natura vincere[8] non potest. Igitur eadem quoque ratione, cùm primùm mordax humor aliquod intestinorum deraserit, quamuis id, quod factum est, nondum videatur, nihilominus dispositio ipsa sub dysenteriæ specie comprehēditur. Quemadmodum igitur natura, parua quædam vlcera, quæ nonnunquam eueniunt, nullo adhibito medicamento sanauit, ita & intestinorum abrasiones. Hac[9] ergo ratione, falsum omnino est, quod à quibusdā dicitur: Nullū per huiusmodi symptomata, in corpore relinqui affectū. Quod si verum esset, tamen intestina tum fuisse affecta haudquaquam negandum est, cùm ab acredine eorum, quæ deijciuntur, intestina rodentium dolor notatu dignus euenire percipiebatur. Hoc igitur ad omnia, quæ posthac dicturi sumus, veluti elementū quoddam, obseruare debetis, sitq; hoc initium methodi, qua inueniri debent sedes affectæ; Nullam actionem vnquam lædi, nisi pars, quæ ipsam facit, afficiatur. Si[10] enim, cùm vel dolor, vel tumor præter naturam aliquis eam infestat, omnino affici dicitur, multo magis eam affici læsa actione fatendum est. Atque[11] iam supra dictum est, quòd ab excretorum natura, affectæ sedis coniecturam facere possumus. id verò bifariam fieri constat, vel ab excretæ essentiæ proprietate, vel ab his, quæ in ipsa parte continentur. Similiter diximus ab innatis interdum rebus, de locis affectis coniecturam sumi posse.[12] Item ab accidentium quoque genere, quæ quidem non mediocrem habent inter se differentiam: Sed hæc postea explicabimus.

AFFECTVVM diuisionem primam ex sententia proponit, obiter etiam cōfirmans pronunciatum.

1. *Animum adhibe*] Magni facit Galenus diuisionem hācaffectuum in futurum, eum qui fit, & factumnam: & in arte medica priuatim eam intemperamenti affectibus ascribens, omnibus ferè medicis fuisse incognitā hanc diuisionem refert. qui ergo distat ab Archigenica quę præcessit? sanè in duobus: primum quòd multo est inductio agnoscēdi per hanc facilior. Cum enim referente ægro constet quæ actio in ægro offensa sit, cùm constet coire perpetuo passionem organi cum actionis læsione, nulla de loco passo reliqua quæstio est: solaque species affectus indaganda relinquitur. Ita hic loci passio diuiditur in tria membra, quod genus Archigenes de omnibus tribus membris nō concedebat. Deinde satior est & curationi aptior sectio in affectum qui substantiam membri iam mutauerit; in eum qui causam habet operantem: ita vt iam ex parte mutauerit; & tertio in eum cuius causa in opere est, nil tamen effecit quod ablata causa relinquatur. quamprimum enim compertum est ex quo genere sit propositus affectus, maximus ad curandi rationem progressus factus est. Futurus enim solam purgationem expetit: factus substantiæ membri mutationem: is vero, qui fit, vtrumque: quam vtilitatem superior illa diuisio non præstabat, præterquam quod nec ad prædictiones perpetuum est vt affectus à causa abeunte genitus, mitior altero sit, cuius causa permanet. Sæpe enim dysenteria à transeunte per intestina bile oritur multò difficilior morbus corporis inflammatione, vel tertiana febre à bile contenta profectis.

Caput 88.

2. *Finitur affectus*] facti affectus permanentisque tertio loco numerati prætermisit exemplum, vt pote satis ex superioribus apertum: cùm non amplius confluit ad intestina bilis exulcerata.

Neque

3. *Neque est quòd*] Sumpserat inter diuidendum, primam affectuum differentiam causam obtinere agentem quidem illam, sed quia tamen separata nil residuum appareat affectus. eam sententiam, adducto in medium Sorite, in dubium trahit. videtur enim, si toto tempore, quo primus ille durat affectus, causa præter naturam præsens agensque nihil induxit à natura alienum membro, eam in duplo, triplo aut ampliore tempore nihil inducturam; nec enim aut agentis vis augetur, aut eius, quod patitur, vis, qua resistit, minuitur. ita fieri, vt nunquam ex ea causa expectetur factus affectus, quod mox Galenus scribit. Respondet, eiusmodi Soriticas difficultates latè patere, & suas requirere solutiones: quod verò ad morbos attinet, id tantùm mouet obiectio, sit ne morbus quo tempore fit, nec ne? cùmque constet, dissimilares res non esse dum fiunt, sed similares: præterea morbum rem esse similarem: conficitur morbum esse dum fit, atque adeo relatum primo loco affectum aliquid induxisse intestino vlceris, licet ablata causa ideo non appareat, quoniam præoccupat natura exiguos illos, præter naturam affectus, sanare, anteaquam sensu internosci queant.

4. *in hac ipsa parte*] Soriticam argumentationem, in sola morborum specie propositam, soluere pollicetur Galenus, non quæ alias vitæ partes tangit.

5. *naturalem figuram*] Insinuat animati partes, quæ cùm ex finitione sint organicæ, & dissimilares figuram quandam exigentes, à qua & nomen & essentiam sortiuntur, vt fructus, vt oculus, vt manus, eam essentiam nisi in fine generationis non habent: quòd verò similaria, dum fiunt, sint, monstrat ratio manifesta. quandiu fiunt partem habent factam: pars & totum cognomina sunt; ergo, quandiu fiunt, iam totius appellationem habent.

6. *Mollior assiduis*] Ouid. I. de arte ita imitatur græcum carmen eleganter. Quid magis est durum saxo, quid mollius vnda? Dura tamen molli saxa cauantur aqua.

7. *illico finiuntur*] tandem satisfacit obiecto, dans primam bilem, quę ad intestina defluxit, ea exulcerasse, & tamen idcirco in diuisione dicta trimembri concessum purgata bile nihil relinqui, quoniam nihil in intestinis medicam manum exposcens relinquitur; natura enim sola sufficiente non est medicamentis locus.

8. *non potest.*] non ergo properandũ in quauis inualetudine ad medicamenta est, sed victus tentandus, et, quid ipsa per se natura possit, expectandum in leuiore malo est.

9. *Hac ergo ratione*] redit ad id, vt ostendat aduersus Archigenem pati membrum omne, cuius actio læsa est argumento ex solutione petito. cur enim non dicetur caput passum ex biliosо ventriculi flatu, si ostensum est primum illum flatum induxisse capiti affectionem præter naturam, quamuis sensu ea percipi non possit, quæ ablata causa manet naturę non arti sananda. sed fac non manere, certè quo tempore dolor vrgebat vel caput, vel intestina, soluebantur, & acriter mordebantur: neque enim aliter egregiè dolerent, quidni igitur fateare eo tempore pati quo dolebant.

10. *Si enim, cùm*] idem aliter conficit, si est necessarium magis membro naturaralis actio, quàm vel figura vel indolentia: & accedens tumor vel dolor membrum passione afficit, quod Archigenes non negat: cur non magis pati dicetur eo solo nomine, quòd in actione propria laborat & deficit?

11. *atqui iam suprà*] cùm ex præsenti serie methodum potissimam vnam agnoscendi loci ostendisset læsam actionem, in memoriam reducit alteram ex eo quod antecessit capite nempe excreta. Ea hîc artificiosè in pauciora membra secat, suprà, apertiùs in plura: excreta, inquit, indicant læsum locum, siue quia excernitur membri pars, siue quia in membro contentum, siue quia membro adnatum. suprà autem membri partem secabat in proprietatem substantiæ & magnitudinem. contentum verò in id, quod secundum naturam, & id, quod præter naturam continetur: ita hîc tria excretorum, illic quinque genera numerantur.

12. *Item ab accidentium*] legendum est, (est autem hoc ex symptomatũ genere) docet autem ab adnatis petitum indiciũ ad genus reduci symptomatum, de quo infrà cap 5.

CAETERVM quæ de Sorite in præsentiarum ab authore traduntur, paulo vberiùs tractanda sunt. explicãdum enim est, in quo peccet frequens illa argumentatio falsum

ex probabilibus eliciens, in multis in quibus locum habet: conatur enim id captiosum argumentandi genus, de quo Cicero Acad. quæst. lib. 2. commeminit, conficere, aceruum non constare suis minutis particulis, neque rursum in eas solui: ita enim texitur: primus homo populum non constituit, nihil autem magis potest primo secundus: igitur neque secundus, similiter nec millesimus: nulli igitur homines populum facient. Sic, primum granum modium non efficit: nihilo autem plus possunt sequentia: non conficitur itaque ex frumenti granis modius. non cessat cauda equi, aut hominis Cæsaries vno pilo ablato, nec verò plus aufert primo secundus aut sequentium vllus: non soluitur igitur in pilos equina cauda aut humana cesaries. fit & de ea argumentatione aceruali, id est enim Græcis Sorites, apud Galenum mentio libro priore de criticis diebus, & in opere de Marasmo. Trahi verò etiam in dubium potest quod docet, quæcunque constant partium componentium similitudine, etiam dum fiunt, iam tum essentiam obtinere & nomen, cùm populus ex solis constans hominibus, & modius ex solis frumenti granis quandiu crescunt & fiunt, nondum sint aut populus, aut modius. controuersum est & illud, quòd censet morbos omnes similares res esse. id enim vt de temperamenti morbis certum, ita de reliquis incertum est. morbum enim circularis in ventriculo figuræ nemo dicet adesse, quandiu fit, nec bicubitalem magnitudinem, quandiu augetur membrum. Prętereà dum, quid possit illa ratio, iudicat; prima gutta lapidem non excauauit, igitur nec millesima. prima bilis non exulcerauit intestina, neque igitur vigesima; putat ex ea confici excauationem vlcerationemque à prima incursione: & tamen visus cum ratione ostendit, primas illas guttas non cauare, sed emollire & cauitati parare, primosque bilis defluxus intestinum inflammare, nec dum exulcerare. Postremò, quomodo cohærent pugnantes illæ sententiæ, quibus non modò alibi, sed & hîc in prima morbi specie, in qua causa biliosa nondum induxit factum quidpiam, modò ait esse dysenteriam, modò negat. Ea quo proposita sunt ordine diluantur. Sorites vniuersim in eo peccat, quòd non discernit, hæc, efficere quidpiam, & aliquid sui effecto præstare. igitur prima particula, non secus quàm vna quæuis sequentium, ipsa quidem effectum non producit, præstat tamen producendo effecto portionem quandam. nam si spectetur minima quantitas quæ visum mouet & cerni possit, non nisi vi & facultate partium constituentium operatur: neque tamen dimidię eius partes non quartæ aut segmenta alia visum mouent, sed motioni opitulantur & vires pręstant; nec aliter prima gutta aut bilis defluxio. nam quod attinet ad Galeni sententiam, qua statuit similares res etiam dum fiunt essentiam & nomen obtinere, ita audiendum est verbum similare, non cuius omnes partes cognomines sunt, sed cuius & totum partibus, & partes mutuo in nomine respondent & ratione. Populi autem licet partes sibi ipsis similes sint, & homogeneæ, cum populo nomine ratione ue non conueniunt. Dum verò morbos omnes, etiam vlcera, etiam inflammationes inter similaria locat, non considerat, quod primo artis medicæ ostensum est, formam morbi. ea est magnitudo lapsus functionibus officiens, ad quam motus non est sed mutatio, quæque res est dissimilaris in termino alterationis, non secus quàm figurę repente introducta: sed excessum quemuis vel lapsum à terminis quibus sanitas circunscribitur. qua interpretatione omnem recessum à naturali figura ad circularem ante circuli perfectionem figuræ morbum esse fatendum est, & augmentum ad sanam partis magnitudinem: morbum auctę magnitudinis nuncupamus, licet ad bicubitale nondum peruentum sit. Nihil verò causę est, cur author tergiuersaretur & vim rationis effugeret, allata illa emollitionis in lapide & excauationis diuersitate. nam, vt id habeat, fatendum est, primam guttam lapidi incidentem lapidem emollisse vel nullam sequentium, quod parem priori difficultatem habet, nisi eo qui expositus est modo soluatur. Postremò, illam curatione non egentem, sensuique occultam abrasionem intestini, prima bilis incursione contractam, & negat esse dysenteriam quæ sensu percipiatur, & concedit verè ex genere dysenteriæ esse, in eoque contineri ceu illius partem. vtrum autem ex his propria dysenteria sit, quæ verè est, an quę etiam sentitur, quæri potest. & certè si dysenteria, febris, & quod est vtriusque genus morbus ipse spectentur, prout habitus sunt corporis aut dispositiones ex immodico

in Lucullo.

Soritis solutio.

cap. 3.
cap. 4.

ad. 1.

ad. 2.

dico calore pendentes, aut vlcere, non est exiguus ille calor febris, nec abrasio dysenteria, neutrum morbus. Si verò spectentur materiæ ipsæ morborum calor, & vlcus, quatenus passio sunt & patibilis qualitas, abrasio dysenteria est: cùmque Galenus, vbi medicum agit, tantùm ea consideret quæ à medico & agnosci possunt & emendari; ea sunt in eo, qui febri laborat, caloris excessus, in dysenterico intestini euidens vlcus, meritò febrem sub caloris genere reponit, & morbum sub immoderantia functionibus noxia, & dysenteriæ appellationem ad vlcus omne intestini amplificat. sed de his satis.

NVNC *verò rursus ad principium sermone reducto, in singulis partibus tentemus inuenire notas, affectus earum indicantes, tum eos, qui in ipsarum essentia consistunt, tum illos, qui ipsis veluti instrumentis accidunt. Rursus in vtroque separemus & discernamus à factis iam affectibus, eos, qui etiam dum fiunt, pertinaciter autem non inhærent. Item causas, quæ in affecta parte continentur, ab ijs, quæ ea tanquam transitu duntaxat vtuntur. quòd verò ex ijs alij*[1] *componantur modi, satis constat. Præterea distinguere oportet eos, qui per consensum alterius particulæ accidunt, à proprijs: nam magis proprium fuerit idiopathian, id est, proprium affectum, quàm (vt medici solent) protopathian, id est, primarium affectum, nominare, veluti ex aduerso diuiso affectu per consensum, à proprio. Ergo, qui propriè vocabulis vti voluerit, primogenio quidem affectui, secundarium aut posteriorem opponet: ei verò, qui per consensum infestat, proprium.*[2] *Quanquam sæpenumero contingere potest, vt aliquis simul & per consensum, & propria affectione laboret, cùm in affecta per consensum particula permanens fit dispositio. neque enim primario, sed secundario & propriè ipsam tum afficici dicemus. id verò haud obscurè in partibus externis videri potest, quemadmodum in corpore plethorico, oborto ingenti bubone ab vlcere, cùm inductum fuerit vlcus cicatrice, permanet etiam dum bubon, vel in suppuratam inflammationem transiens, vel in scirrhosam dispositionem, quam chœrada, id est*[3] *strumam, appellant: at nemo primarios dixerit huiusmodi morbos, qui ob alium præcedentem euenerunt; quippe per consensum facti ad huiusmodi permutantur idiopathiam, perinde, ac si protinus ab initio protopathia, id est, primaria affectio, ipsis accidisset.*[4] *Ceterùm in præsentia non inutile fuerit meminisse eorum, quæ in libro de*[5] *medicis nominibus diximus, vbi de significatis est sermo, quæ pessimè à recentioribus tum medicis, tum philosophis confunduntur. Maximè enim proprius vocabuli,*[6] *affectus, vsus est contrarius, et è diametro pugnat cum voce actionis. quippe id agere dicitur, quòd ex se ipso motum obtinet: affici verò, quod motum habet ab alio. Cùm itaque duo*[7] *sint motus genera, alterationis, & lationis: vbi ad permanentem dispositionem alteratio peruenerit, sitque dispositio .s. præter naturam, morbus appellatur: quamuis per abusionem interdum, eandem dispositionem nonnulli affectum nominent, qui si more Græcorum patrio nomine vterentur, partes ipsas potius affici dicerent, cùm motum sustinent præter naturam: cùm verò dispositiones habent præter naturam, si propriè quis loquatur, ægrotare eas potius, quàm affici, dicet: quòd si ab vsu recesserit, non solùm ægrotare, sed affici*[8] *quoque dicere poterit. Equidem, quod semper dicere consueui, nunc quoque dicam: quòd in eis doctrinis, in quibus*[9] *scientia acquiritur, satis est, si quis vocabulum atque significatum eius, pro*[10] *doctoris voluntate proferens, procedat deinceps ad rerum enarrationem. Admonui autem nunc significatorum, eò quòd nonnulli, non solùm patriorum vocabulo-*

rum significata peruertunt, verùm etiam eos, qui rectè ipsis vti tentant, calumnia prosequuntur. de quorum numero sunt hi quoque, qui dicunt, interdum læsa actione partem ipsam non lædi, eò quòd nondum permanentem habet dispositionem; veluti vbi propter humores in ventriculo contentos caput dolet. Quòd si commutata ratione, de nominibus certare desieris, magis propriè interpretando dices affici quidem caput, quando ventriculo consentit: ægrotare verò, cùm proprio affectu laborat. similiter ventriculum affici quidem, cùm à vitiosis molestatur humoribus: ægrotare verò, aut per propriam intemperiem, aut cùm inflammationem, vel vlcus, vel abscessum habet præter naturam.

Redit ad diuidendos quos intermiserat affectus: numerat autem diuisiones quinque, in quibus varietates affectuum curationem mutantes exponuntur; annectens postremam suprà omissam ostensionem, qua confirmatur pati perpetuò membrum cuius vitiata est actio.

1. *componantur modi*] Ex tribus diuisionibus membra mutuo componi possunt, vt euadant numerosiora; nam temperatus morbus, quod est primæ sectionis membrum, si causam habet, est etiam secundæ diuisionis membrum. si verò eadem causa transit, tantùm etiam cum tertia componitur, & ad eam imaginem plures compositæ euadent differentiæ.

2. *Quanquam sæpenumero*] lege, Et quidem sæpenumero, in idem coit per consensum ægrotare, & verò iam etiam per proprietatem. ostendit enim perperam priscos primogenium affectum cum proprio, & secundarium cum consentiente confudisse; cùm non rarò proprius & secundarius iungantur, nempe quando incepit secundarius & per consensum; pòst, acquirens firmitatem ex consentiente, in proprium mutatus est. Ita autem intelligendum est, coire in vnum nonnunquam Sympathiam & proprietatem, non quasi ambo maneant, sed quasi transierit in proprietatem consensus. si enim, dicente Galeno, diuiditur affectus in consensum & proprietatem, diuisionis lex exigit ne membra coëant, sed pugnent: fieri tamen potest, vt ex altero membro ad alterum diuisionis permutetur affectus, quod exempla allata manifestant. nec verò de sola proprietate nominum Galenus agit, sed de curandi ratione: nisi enim separetur secundarius affectus ab eo qui per consensum fit, perpetuò secundarios affectus negligemus, ceu quorum medicatio à primariis pendeat; cùm tamen non rarò secundarius, vtpote iam proprius peculiarem opem exposcat.

3. *strumam*] Memorandum est vt strumæ vocabulum de adenum duritie quauis per consensum contracta afferat.

4. *Cæterum in præsentia*] Commodiorem locum habuisset hæc oratio, vbi placitum Archigenis impugnabatur de passionis vmbra. sed Galenus dispersè multa ad eam rem congessit.

5. *de medicis*] desideratur. nam finitionum medicarum liber ad Galenum referri non meretur.

6. *affectus*] lege. passionis.

cap.6. 7. *duo sint motus*] notissima quæ ad propositum negotium spectant, de quo ther. lib. 1.

8. *affici quoque*] perpetuò passionem vertit interpres in affectum. meminit autem
cap.1. Galenus lib. de placit. 6. vsum nonnihil immutasse horum verborum amborum significata: in verbo quidem actionis trahens non solùm ad motum ab agente prodeuntem, sed & ad motum in passo receptum modò natura constet, ἐνεργίαν Græci vocant, quomodo ambulatio cruris actio, visio oculorum dicitur, cùm tamem crurum plures in ambulando partes patiantur quàm agant, & oculi partes in videndo: passionis
lib. de diff. symp. 1. 2. ther. 3. autem πάθος vocant, spatia extendunt ad motus terminum & inductam iam alterationem, modò sit præter naturam neque diuturna: quod idem nonnunquam alibi confirmauit.

9. *scientia acquiritur*] significat similia in logicis doctrinis laudabiliter disputari.

pro doctoris]

10. *Prodoctoris*] nempe intelligens, quo sensu is qui scribit, acceperit, propriè an improprié id fecerit negligens.

11. *quòd si commutata*] lege, contra enim si quispiam de nominibus contendere voluerit, magis propriè pronunciabit.

QVONIAM verò Galenus in hoc loco morbum à passione stabilitate firmitateque seiungit, commodùm agitanda componendaque est discordia nostro tempore frequens, de causa morborum continente, sit ne merum nomen, an res nomini respondens. ea tribus iis propositionibus propè expedietur. Prima, de causa continente. Galeni testimonio, nomen ipsum inuentum Stoicorum est, opinantium nihil in orbe constare firmitate sua, sed ab altero corpore tenuiore permeante & occupante crassius sustineri conseruarique; eique conseruanti continentis causæ nomen imposuerunt. quo placito, fingebant aquam terramque densas mundi partes per se totas ab aëre igneque penetrari, & ab illis tenuioribus, ceu à continente causa, occupatas manere durareque: at verò aërem & ignem ab æthereo quodam longè tenuissimo spiritu non aliter & vndique peruadi & contineri. Cùm verò figmentum hoc penetrantium se corporum validis cùm aliorum, tum Alexandri Aphrodisæi libro edito de mixtione rationibus confutatum corruerit, continentis causæ nudum inaneque nomen relictum est. Id placuit Herophileis detorquere ad genus quoddam causę, quod in nonnullis rebus apparet, tanta affinitate cum effecto suo iunctum & cohærens, vt nulla possit in causa varietas fieri, quæ non eadem mutet effectum; positaque causa, confestim sequatur effectum; sublata, è medio pariter tollatur effectum, qualis est lucis ad luminosum habitudo, eius, quod tenditur ad tendens, motus ad mouens. Quidam verò posteriores maximè ex Arabum schola longiùs discedētes, & verbi significatum amplificantes, omnem causam sine medio producentem, coniunctam vel continentem appellarunt. Altera propositio, de rerum penes successionem & permanentiam diuersitate. cùm omnia quæ apud nos sunt, causam aliquam sui ortus habeant, à qua eorum pendet generatio; postquam autem essentiam aliunde licet obtinuerunt, sua se tuentur constitutione, nihil ad conseruationem durationemq; alienæ opis indiga: nonnulla contrà, non modò in generando aliunde manant, sed & nisi perpetuo causæ defluxu, confestim abolentur, tam caduca fluxaque natura prædita sunt: priora illa vocant permanentia; posteriora, successiua. Est autem successiuorum ratio & natura duplex: alia enim ideo continua egent causæ actione, quia partes & essentiam non simul obtinent, vt motus, locutio, ambulatio; cùm ergo constent partibus quæ iunctæ non dantur, sed aliæ aliis succedunt, quandiu causa agit operationis perpetuitate, id est, generatione partium suarum, durant: cessante verò causa, pereunt & abolentur. quædam alia habent illa quidem iunctas partes omnes, & integritate illarum fruunrur, nullo tamen tempore manent: tam sunt caduca fragilique conditione, vt lux, vt extensa aut flexa manus. Propositio tertia. Si de prima causa continente quæritur, certum est nullam dari siue morbi, siue cuiusquam alterius rei: si de significato tertio, constat omnis morbi, imò & rei dari. Sola superest de secundo significato controuersia, quæ in hunc soluenda est modum. Causam continentem permanentium rerum non dari, successiuarum dari ex præmissis manifestum est. sit ne igitur morbus, permanens an successiuum, coniectandum est. explicata verò morbi finitione, intelligitur esse corporis affectum aut dispositionem corpus iuxta essentiam suam denominantem non secus quàm sanitatem. cùmque nulla qualitas corpori, cui inest, appellationem indat & nomen, nisi ipsa suis partibus & essentia constet: efficitur morbum esse ex permanentium genere, vel certè ex successiuis generis secundi. nam primum genus, cùm in nullo instanti essentiam habeat & integritatem, subiecto corpori appellationem donare non potest. quotquot autem successiua sunt, siue ad primam, siue ad secundam rerum differentiam pertineant, continentem causam habent, non permanentia. Reliquū est, vt morbi plurimi, quotquot inter permanentia numeramus, non possint continētem causam obtinere, pauci verò illi ex secundo genere successiui possint. Ergo calor, frigus, solutio continentem causam non habent: extensa manus, aut omnino flexa, dilatata pupilla, tumens membrum, obstructus à lapide meatus habent; quoniam ex secundo genere

Morbi causa continens.

Propositio 1. De plenit. cap. 4. Ad Iuli. 11.

Propositio 2.

Propositio 3.

successi-

ſucceſsiua ſunt. Quæ verò aduerſarij intentant, ferè talia ſunt. Febris putrida ex gene-
Solutio aduerſantium. re permanentium eſt,& eadem à cauſa,ceu conſeruante,pendet:ſublato ſiquidem ex toto putrido humore è corpore,putridā febrem remanere,ne intelligi quidem poteſt. Addunt eandem febrem nonnunquam criſi finiri.Eſt autem Criſis repentina ad ſalutem mortemue mutatio. Repentina igitur facta purgatione, conſequetur cum febris
Caput 1. ceſſatione ſanitas. Iungunt & locum Galeni libro 1. de cauſis pulſuum,in omnibus re-
Cap.3. bus continentem cauſam agnoſcentis. Poſtremò libro 2. Methodi, in permanētium rerum exemplum tumorem producit præter naturam;quem tamen ſucceſſiuis paulo
1. ante addiximus. Hæc illi. Nos verò contrà,putridam febrem morbum eſſe ſtatuimus
Artis 99. & ex permanentium numero,in quo,docente Galeno cauſa primùm auferenda eſt,tū ad factam perueniendum eſt diſcraſiam:cumque nomine febris putridæ intelligatur & factum intemperamētum verè morbus,pariter & futurum quod paſsio eſt, motuſque morbi ſtabilitate carens;iure fit,vt ablata cauſa permanens maneat nempe febris, putridi adiectio nō maneat,quoniam paſsio erat ſucceſſiuumque ab humore putrido, ceu à continente cauſa emanans.qualis verò febris ſit quæ relinquitur, libro de febriū
2. differentijs diſputatum eſt: nam quod de criſi mouent, imbecillius eſt.Primum enim
Lib.1. non eſt,cur demus eſſe humorē continentem febris cauſam,quoniā humore criſi purgato cōfeſtim ceſſat morbus;id enim,confeſtim, idem in Prorhetico Galenus interpretatur,intra vnum plus minus diem:quæ verò continens rei cauſa eſt,ita cum re cohæ-
Sect.2.17. ret,vt ne momēto quidem diuelli patiantur: ita enim ſcribit idem author;ex Solis cō-
7.Plac.9. mercio occiduo iam ſole in aere ſuperſunt calor & fulgor, calor quidem permanens breuiſſimo licet tempore abſente ſole extinguendus, fulgor verò ſucceſſiuū,quoniam nullo tempore citra ſolem manet.Deinde etiam nulla eſt qua vtuntur conſecutio; febris putrida vbi creticè ceſſat, ſubito cū ablatione cauſę ceſſat: ergo rationē habet cōtinentis cauſæ humor. Conuenit enim continenti cauſæ non vt aliquando ſimul peri-
3. mat effectum,ſed vt ſemper. Libro enim primo de cauſis pulſuum, in omnibus etiam alijs præter pulſum id genus cauſæ aſſeuerat inueniri,ſcilicet pulſui ſimilibus,quæ con
4. tinua generatione conſtant,non aliter, quod idē author paulo poſt inſinuat: tumores
2.Ther.3. autem cùm conſtent intemperamento & ſolutione permanentibus, & tenſione illa à
Aduerſus Iul. 11. replente humore pendente,nonnunquam Galeno permanētibus annumerātur,quandoque ſucceſſiuis non primi,ſed alterius generis.

SECTIO TERTIA.

QVOD ſi omnino volueris accuratiori ſcrutinio [1] huiuſmodi quæſtiones enodare interdum,ſimul atque alimenta fuerint corrupta,coctionis quoque actionem læſam eſſe dices: interdum hanc quidem non lædi,illa verò eſſe corrupta. Quippe corruptionis ciborum tres primæ,ac veluti generaliſſimæ ſunt differentiæ: vna quidem fit per proprios ventriculi morbos,altera à vitioſis humoribus in ipſo accumulatis, tertia ab alimentorum qualitate inducitur.Hæc igitur, cùm ſuapte natura, vel nidoroſa, vel acida,aut fœtori, aut putredini, aut omnino corruptioni fuerint obnoxia,aut ex præparationis modo ad huiuſmodi diſpoſitionem aliquam deducta,certum eſt ea in vētriculo corrumpi,atque hoc modo [2] cruditatem fortaſſe fieri dixeris. Sed oritur protinus diſcordia,nunquid afficiatur tum ob hæc [3] concoquendi facultas: quippe nonnulli per huiuſmodi cruditates eam haudquaquam affici contendūt: alij verò è contrario. Atque inuenitur tertia quoque ſecta eorum, qui huiuſmodi alimenta [4] incrudari negant, quamuis ea haudquaquam concocta eſſe fateantur: tanquam non ſit idem, per negationem aliquid enunciare,aut per [5] priuatoriam vocatam à dialecticis dictionē. Idem intellexiſſe Eraſiſtratum puto,quum acinos,& ſeſama,& reliqua omnia,quæ omnino imputria,& immutata deijciuntur,nullam dixit indicare in animalibus factam eſſe ἀπεψίαν,id eſt,cruditatem,ſed hoc ipſum duntaxat,quod non eſſent concocta.

Comple-

COMPLETVRVS indicium ab actione læſa petitum, explicat præſenti ſectione, quot modis actionem lædi contingat, iungens oſtẽſionem inutilitatis in diſceptatione, quam Archigenes de actione læſa agitabat.

1. *Huiuſmodi quæſtiones*] ſi nominum proprietas ſeruanda eſt, pars, cuius actio læditur à tranſeunte cauſa patitur; quin & pars quæ paſſum non ſuperat, propterea quòd illud minus aptũ ſit, actionem læſam habere non dicetur: qualitatis autem vitium in alimento etiam quantitatem complectitur & ordinis vitium.

2. *Cruditatem fortaſſe*] Ideo dubitat imponere ei vitio nomen cruditatis, quia non admittebat Eraſiſtratus.

3. *Concoquendi facultas*] lege, actio.

4. *Incrudari negant*] lege, incocta eſſe negant, non cocta fateantur.

5. *Per priuatoriam*] per nomen infinitum. Cùm enim conuertantur, eſt non homo, nõ eſt homo: fit vt tantundem ſit aſſeuerare alimentum inſuperabile fuiſſe non coctum, quod illi negabant, atque ſi aſſeratur non fuiſſe coctum, quod concedebant. Imputria verò priſcorum more, compellat cruda omnia.

Diſquiſitione verò dignum eſt, cur fugitans dialecticarum ſolutionum Galenus, hic ſoluit, recipiens in problemate quæſito actionem non lędi: auget verò difficultatẽ quod toto ſequẽti capite adductis hiſtorijs oſtendit nihil medici intereſſe eas ſoluere. Apparet autem & ex præcedenti & ex præſenti tractatione, Galenum in logicis dubitationibus ei parti aſſentiri, quæ recepta doctrinam conſtituit faciliorem compẽdioſamq; magis, præſertim ſi ea pars obſeruans eſt propriæ ſignificationis verbi. Hac enim conſideratione duplici, paulò ante aſtruxit partem pati cuius actio quomodocunq; vitiatur: hic ſimiliter contendit actionem non lædi, cum obiecti vitio perit fruſtraturq;. Nam ſi ita dicatur, manet perpetuum vtile dogma, & conſecutio loci inueniendi; qua à læſa actione colligimus pati partem quæ in corpore actionem exequi nata eſt, præter quàm quod non deſerimus, ſed tuemur exactam verbi ſignificationem. actio enim læſa cùm inſinuat prodeuntẽ ab agente membro motum, nunquam dicetur incolumi durante mẽbro; ſed paſſum ipſum non mutatum nec euictum, non ſecùs quàm manus impotẽs non dicetur, aut inualida, quæ ferream laminam non cõfringat, ſed lamina ipſa integra infractaq;. Quærit verò Aphrodiſeus, cur plantarum ſemina calori noſtro inſeparabilia ſint: & putat naturam tanto plus roboris viriumq; ſemini, quàm vel radici vel fructibus tribuiſſe, quanto propagandæ ſpeciei quàm indiuidui curã gerit diligentiorẽ: vt nõ contẽta armaſſe illa duritiæ inſignis propugnaculo, addiderit figurã omnium firmiſſimam orbicularẽ, & numerum vberẽ, vt non ſolum robore, ſed etiam multitudine ſua ſe tuerentur & permanerent. Cur ergo inquies minus de animalium ſollicita eſt ſemine? commiſit enim fluidum illud & molle vnumq;, & continuum, tenuiſſimæ ſcorti pelli. Scilicet iuſtiſſima natura cernẽs multũ auxilij ad vitã in ſenſu tegẽtis cutis ſitũ, non addidit ſenſui munimẽtorũ propugnacula. ſic enim validis animalibus, tauro vrſoq; prudentiã negauit, prudẽtibus formicæ & vulpi arma. Sic quædam pernicitate armat nõ pugnatura, vt leporem; alia tarda robore donauit, vt Elephantes; diuturnis fœcunditatem non conceſſit, fœcundis longæuitatem, vt in varijs rerum dignitatibus gradibusq; quoad fieri poterat, vna ſeruaretur iuſtitiæ æqualitas.

Galeni ſolutio.

Cur ſemina incoctilia. 2. Prob. 95.

CAP. IIII.

QVARE *in ijs negligenter verſari non oportet, ſed mente adhibita dijudicandum eſt, quæ quæſtiones tanquam logicæ prætermittendæ ſint: contra, quæ ad affectæ ſedis notitiam conferant, atque idcirco accuratius tractari debeant. Hinc enim & id, quod [1] futurum eſt præſagire, & affectum iam factum decenter curare poterimus. Itaque ſine contentioſis nominibus, ex rebus ipſis vtilitatem conſequi licet, hoc modo: Eſto, vt quiſpiam [2] manè exurgens dicat nidoroſum ſe ructum emittere, aut aliquid huiusmodi, vt ab ouis frictis, aut alia quapiam re magis fœtente, & putri. Ille [3] itaque, qui [4] nidoroſum ructum percepit, fateatur ſe à cœna placentam nidoroſam comediſſe, quales ſunt quæ ex oleo, & [5] itrijs & alijs huiuſmodi præparantur. Alter verò confiteatur [6] fricta oua ingeſiſſe, atque nunc illorum*

nidorem

nidorem eructare: deinde alius complures[7] *radiculas comederit, vt fœtens putrisque exeat ab eo ructus. Igitur cibos in ijs non bene fuisse concoctos, nemo negat. quamuis ex hac re ventriculus haud quaquam fuerit affectus, neque etiam, quod ad ipsius* [8] *rationem pertinet, circa actionem errauerit: haud aliter, quàm, vbi quis integros acinos per aluum deiecerit. Si enim humani ventriculi officium esset acinos transmutare, accusaremus ob hoc, ventriculi corpus, ipsumque vitiatum esse putaremus. Cùm verò id sui muneris non sit, sed acinorum essentiæ accidat, vt concoqui nequeant: haud ab re dicemus, hos quidem non esse concoctos; ventriculi verò corpus naturaliter se habere. quod sanè & nosse & definire, ad medicum haud inutiliter pertinet: sed quærere, an dicendum sit actionem ipsius per huiuscemodi deiectiones fuisse læsam, an contra, ad medicæ artis opera superuacaneū est. Age rursus, vt quispiā nidorosum ructū emittat, nihilq; nidorosum comederit, nimirum huic igneum quendam calorem in ventriculo esse dicemus. Ac deinde rursus distinguendo inuestigabimus, vtrum ab intemperie corporis ipsius ventriculi hoc eueniat, aut à flaua bile: eaque vel in ipsius spatio contēta, aut in tunicas, ita vt vix abstergi possit, demissa. At ne hic quidē consistemus, sed quæremus, an iocinore male suo officio fungente, huiusmodi humor accumuletur, an is ex vniuerso defluat corpore, an etiam in ipsomet gignatur ventriculo. Hæc sunt cognitu perquàm necessaria, sed quæ viro indigent exercitatæ rationis, qui res ipsas potius, quàm nomina, quibus explicantur, scire studuerit. Non enim quemadmodum* [9] *corruptionis forma efficientem causam apertè ostendit, sic etiam licet inuenire definitam demonstrationem eius generationis, quæ circa formam illam est. Igitur, si in vētriculo cibi in nidorem transeunt non suapte natura, efficientem causam calidam: si verò acescunt, eam frigidam esse, necesse est. Sed non protinus constat, vtrum intemperies aliqua, an vitiosus quispiam humor, ventriculi corpus infestet. Proinde distinguendum est,*[10] *dareq; oportet cibos, qui suapte natura modo corruptionis quammaximè aduersentur: vt*[11] *panem aut chondrum, (gratia exempli) illis qui in nidorem transmutare cibum consueuerunt; mel*[12] *autem his, quibus acescunt. Deinde considerare tum ea, quæ vomuntur, tum quæ per aluum deijciuntur; num humor aliquis, cum illis quidem biliosus & calidus, cum his verò pituitosus ac frigidus, simul excernatur, an nullo vacuato humore, ipsa exiguam quandam mutationem habeant. Quippe, vbi igneo calore ventriculus sine humore infestatur, panem aut chondron deijci videbis, perquàm exigua in ipsis facta transmutatione. Si verò humor quidam prauus sit, qui cibum corrumpat, videntur cibi in huiusmodi humore submersi, & ab ipsius actione manifestius*[13] *alterati. Id quod à vomitione clarius discernitur, si laborans suapte natura facile vomere possit. Nam cogere eum, qui vomere non potest, absurdum est. Atque hæc ita deprehenduntur, si in spatio ventriculi noxius humor innatet: si verò in tunicas ipsius refunditur, nausea quidem* [14] *omnino consequitur: sitis verò magis in calidioribus, quemadmodum ciborum cupiditas in frigidioribus subsequi solet. verùm considerare oportet, vtrùm illæsum sit hepar, an affectu quopiam laboret: & qualis sit ipsius affectus, vtrùm calidus, an frigidus. Haud secus de splene quoque, quippe ex horum omnium consideratione, simul cum quotidiana ciborum potionumque experiētia, exquisitè poterit quis inuenire non solum locum affectūm, sed etiam ipsius dispositionem. Huius autem notitia eò est*

vtilior,

vtilior, [16]quatenus curationis species per ipsam figuratur. Etenim calida dispositio, vbicunque fuerit, semper refrigeranda est; sed, quousque, aut quomodo, aut qua materia refrigerare conueniat, locus affectus commonstrat.[17] Igitur, si id ipsum, quod molestat, nihil aliud fuerit, quàm intemperatura, calidam refrigerando, & frigidam calfaciendo, ilico iuueris hominem. Neque nudam dumtaxat opinionem; verùm etiam scientiam, & quidem haud obscuram susceptæ habebis coniecturæ: idque [18]multo magis, si vtrinque ipsam examinaueris, refrigerantibus tum medicamentis, tum victus ratione videndo hominem sanari, à calorificis verò lædi. Quòd si [19]humor quispiam in ipsis ventriculi tunicis contineatur, nausea quidem vexabit, sed inanis, & sine vomitu, & quæ turbat ac conuellit duntaxat, nullum humorem euacuans: [20]quemadmodum fieri solet, vbi secundum internam spatij latitudinem in ventriculo humor continetur. Cæterum ructus ab aliis acidi, ab aliis nidorosi emittuntur. Auxiliatur autem illis quidem medicamentum ex tribus [21]piperis generibus institutum, aut aliud, quod huiusmodi habeat facultatem, ex aqua vel vino epotum: his verò tum [22] absinthium, tum hiera ex aloë facta, quam nonnulli picram quoque appellant. Igitur, si per primã protinus experientiam, à familiaribus medicamentis, in vtroque humore manifestum videatur auxilium: simul habebis & firmã dignotionem & scientificam, & modũ curationis: si enim ipsis vti perseueraueris, homo sanitati restituetur. quòd si à solitis auxiliari medicamentis, vtranque dispositionem noxa consequatur, deceptum te circa notionem inuenies. [23]Quippe certissima omnium huiusmodi dispositionum notitia ab his deprehẽditur, qui exactè intelligunt, quibus quælibet præsidijs, ad bonam valetudinem reduci possit. Sic equidem quosdam [24]colicos vocatos sanaui, dato in potu medicamento ex aloë: quippe conijciens mordacem humorem ad affecti intestini tunicas defluxisse, dato medicamento speraui omnino huiusmodi dispositionem fore quietiorem: quod vbi contigit, intelligens recta me ductum coniectura, rursus plus ipsius exhibui. Sed, quid me ad hanc coniecturam promouerit, operæprecium fuerit enarrare. Vidi hominem à calidis tum cibis, tum medicamentis, atque ab omni calorifica victus ratione irritari, rursus iuuari ab alimentis boni succi, & [25] temperatis nominatis: insuper inediam ei noxam inferre: doloris verò speciem percontanti mihi, mordacem esse respondit. qua de re multo magis sperans ad veram me peruenisse notitiam, ausus sum amarum ei medicamẽtum exhibere. Postremò conspiciens hominem mirificè adiutum, quæ fuerit dispositio, efficaciter me deprehendisse putaui. Fuit alter, quem cibi concoctu faciles irritabant: hic de præcedentibus interrogatus, respondit se in hanc deductum dispositionem, sumpto purgante medicamento: [26]Rursus interrogans, quid ipsum ad sumendum medicamentum promouisset, intellexi mordaces, erodentesque dolores multo tempore in locis ad ventriculum spectantibus perseuerantes, fuisse in causa. coniectans itaque vitiatum fuisse à purgante medicamento intestinum, ac in rheumaticam iam deuenisse dispositionem, & facilè in seipsum iecoris excrementa recipere, eaque postea corrumpere, cibum exhibui haud facilè corruptibilem, & [27] adstringentem: vnde & mordaces dolores mitigati sunt, & nihil postea deiecit; cùm antea semper, vt mordacitatem sentiebat, corrupta quædam, & liquida, & fætentia excernere cogeretur. [28] Cumque multo post mordicationem tempore ea deiici audiissem, ad superiora

intestina dispositionem ipsam pertinere conieci. Ita in alio quoque, vbi celeriter à mordicatione sequebatur excretio, dispositionem ad inferiora retuli intestina. Hunc igitur iniecto medicamento, illum verò dictis iam cibis exhibitis, sanaui. Quippe certò sciebam, quòd proximæ ventriculo partes, exhibitis supernè tum cibis, tum potibus: quæ verò non ita multum à sede distant, infernè iniectis medicamentis, promptius adiuuarentur. Non simpliciter itaque hoc solùm considerare conuenit, venter ne affectus sit, an aliquod intestinorum: sed quæ nam sit passio: tum, quæ notæ propriæ sint passionum, quæque locorum affectorum, distinguere oportet. Quemadmodum concoctio frustrata ventriculi est accidens: at[29] *ciborum ad nidorosum, vel acidum ructum conuersio, ad causas & affectus ipsius referenda est. Sic autem de intestinis & tempus exitus, & excretorum species, atque accidētium differentia, cum iis, quæ præcesserunt, & nunc in experientiam ducuntur, simul & affectum ipsum & partem, in qua consistit, ostendent. Ergo age, vt per ventrem excrementa quædam deiiciantur, aliquando quidem ramenta, aut veluti membranarum rasura, aliquando cruentum aliquid, ac aliquando simul omnia, intestinum vlcere affectum nemo dubitauerit. At verò, vtrum in exilibus intestinis, an crassis vlcus consistat, nondum manifestum est. Sed, vt nuper dicebamus, & ex rasuræ specie,*[30] *& exitus tempore, & (vt tertium addatur) ex mixtione cum stercore, vt modò magis, modò minus, interdum nequaquam misceatur, distinguere oportet. Quippe infimarum partium vlcera nullas omnino vlcerum habent notas alui excrementis admixtas: earum verò partium, quæ paulo altius collocatæ sunt, vlcera mixtas quidem cum stercore habent notas, sed id leuiter duntaxat; quemadmodum, si multo sint altiores, vehemētior erit mixtura: præcipuè verò in supremis intestinis, vlceris notæ vehementer stercori videntur admixtæ.*

QVOD in duabus dialecticis quæstionibus suprà propositis fecit vt opere ipso adducti in medium ægri demonstraret ad agnitionem curationemque haud quaquam opus esse excitatam de nomine controuersiam dirimere, hic similiter diligenter pręstat: exorsus enim à summo cruditatis genere, per species ad vltimam vsque descendit.

1. *quod futurum est*] perpetuo, quicquid controuersum nec facit ad prædictionem, nec curationem, à medicina relegat: ideo autem addit curationi prædictionem, quia sicut in malis, quæ curationem admittunt, scopus artis curatio est: ita in his, quæ sanari non possunt, prædictio: sic non complectimur medici munus, nisi vtrunque iungamus, licet admiserit nonnunquam Galenus breuitatis causa, omnia quæ ad medicinam spectant, commoda curationis cognitione contineri. *1. acut. 3.*

2. *manè exurgens*] Noctu cruditates crebriores sunt, Galeni tempore propter cænas opiparas, nostro; propterea quòd eo tempore, quod alibi ostensum est, nō sola coquitur cæna, sed plurima ex prandio relicta fæx. Orditur autē instruens medicum interrogare agnoscereque affectiones à supremo cruditatis genere; & quod in primo capite fecit, longior est in hoc decursu: solet enim etiam in exemplis, quando ipsa per se vtilitatem afferunt à re proposita non alienam, diuagari, vt vniuersalium præceptorum exercitia quædam congerat, quam docendi formam perpetuò commendat. *Infra. lib. 2. vlt.*

3. *ille itaque*] prima cruditatis diuisio, vel ex alimento pendet, vel ex ventriculi vitio: meritò itaque docta interrogatio breuisque de cæna interponitur.

4. *nidorosum ructum*] adusti odorem; à nitore enim ignis deductum putant.

5. *ytrio*] frixa omnia, quæ ex frumēto constát, nidorosa sunt, maximè si recipiunt mel, qualia vulgo natalicio obsonio parantur, referentia antiquorum ytria, de quibus meminit inter alimenta Galenus. Athenęus verò scribit parari solere ytria ex farina, quæ sesama & mel reciperet, quæ affuso oleo ex Galeno hoc loco frigebatur, nobis precio- *Ytria. 1. alimen. 11. Lib. 14. 19.*

preciosiora delicatioraque: similiter autem nidorosa parantur ex frumentacea massa copioso butyro, saccaro, amygdalisque nonnūquam admixtis, post in butyro frictis, postremò saccaro perfusis & cinnamomo. 1.Alim.11.

6.*fricta oua*] quæ libro de Euch. testante Galeno vsque adeo corruptioni in ventriculo patent, vt secum etiam permixta alimenta ad similem cruditatis speciem perducant. Cap.7.

7.*raphanos*] causam tetri ex radicula halitus putat Aphrodisæus non esse in raphano sitam, sed in sumentis ventriculi natura: omnes enim sumentes infestaret, si in raphano ea facultas inesset. Sed fit, vt quibus putrens per moram pituita in ventriculo continetur, à raphani acrimonia exagitata putridos halitus fundat. Quod tamen pace tanti viri dictum sit, si non esset raphani vitium, cur Galenus hîc inter alimenta nidorosa recenset? cur maceratus extra parem fœtorem aquæ conciliat? quemadmodum igitur Persicum malum siue intro sumatur, citò putret, siue extra; ita vt cultellus, quo sectus est, molestum odorem exhalet; ita & raphanus. potest verò accedere ea ex putrenti in ventriculo pituita, ceu auctuarium, causa: quanquam par erat, vt ex acrioribus similiter sentiretur, cepe, allio, porro. eodem porro cum raphanis nomine, lanaria herba radiculę appellatione continetur. 1.prob.42. Raphanus cur ructus moueat.

8.*quod ad ipsius*] obseruat legem suam Galenus, vt vbi controuersia verbi cito componi non potest, circumloquio difficultatem fugiat magis, quàm temporis dispendio discutiat. Vt vt enim sentiatur de actione ventriculi, sit ne lęsa, nec ne; illud negari non potest, non esse læsam ventriculi ratione; & quod subdet, ventriculum naturaliter se habere.

9.*corruptionis forma*] quod semper monet, inquirenda diligentissimè indicia sunt, à summo ad postremam speciem genere; in quibus tamen vestigandis nonnūquam notæ offeruntur euidentes & certæ, vt in prima distinctione cruditatis, forma cruditatis nidorosa calidam, acida frigidam affectionem certò demonstrant: at non ita aperta indicia sunt sequentiū diuisionū, sit ne calor ventriculi hecticus, an biliosus; & bilis ipsa immersa, an innatans. Obseruandum verò hic est nec Galenum ipsum caruisse eo vitio, quod in medicis incusat sumentibus pro perpetuis frequentia: nam vt sæpe nidor caloris, acor frigoris germen est; ita nonnunquam ex contrariis occasionibus ortum ducere, in libris de Simplicibus ostensum est. 1.acut.13. 4.Simp.15.

10.*dareque oportet*] Exploraturus, num ventriculus bile abūdet, alit hominem victu non facile suscipiente suspecti humoris vitium, qualis est panis, chondrus, quem alicam nostri, Arabes candarusium vocant, glutinosi frumenti genus aut ex eo potio, testacei pisces, cochleæ, animalium intestina, pedesque, quę in bilem difficillimè commutantur: quare tutò in nidorosa cruditate offeruntur: certi enim sumus à calore ventriculi igneo licet in bilem vertenda non esse. cùm ergo inspecta vomitio cum eo, quod excretum est, nihil bilis cum alimento permixtum repræsentant; colligitur non contineri in ventriculo bilem. quod si temere cibaria offerrentur, fieri posset, vt ab igneo ventriculi calore adusta alimenta, sua natura in bilē mutari apta, exeuntia ostenderent visui permixtam bilem, deluderentque nos opinantes præfuisse in ventriculo bilem, quæ ex alimento nuper genita est. 1.Ther.2.

11.*panem*] in acidum & experimento & Sirasi viri doctissimi testimonio permutari constat, potissimum vbi solus sumitur: partim, quia licet temperamento ad calorem inclinet & bilem, humoris ex illo generatio sequitur substantiam admodum lentam pituitæ proximam plus quàm temperamenti exiguum illum lapsum: partim, quia fermenti acor actionis vehementia facilè in acidum commutat humorem, qui pituitæ sapor est. 3.in doc.27.

12.*mel autem*] acescere etiam nonnullis promptè mel, libro Simplicium ostēsum est, sed in præcalido tantùm ventriculo. Galenus præbet in eo, qui præ frigore acidum eructat. Lib.4.15.

13.*manifestus alterati*] par est enim, vt si permiscetur cum humore alimentum, magis & vitietur & alteretur, quàm si simplex calor ventriculum obsideat.

14.*omnino consequitur*] tam in calido quàm in frigidiore humore. discrimen autem

vtriusque ex siti petitur & fame lib. de caus. sympt. primo: fit enim persępe (quod in
cap.7. canina fame experimur) vt simul nausea & fames per quædam interualla hominem exerceant.

16. *vtilior*] ostensum initio operis est à duobus illis capitibus curatorias sumi indicationes affectu & loco affecto: non secus quàm alibi à sano & ægro temperamento.

17. *igitur si*] Decurso agnitionis ordine curationem orditur, omittens cruditatem ab alimento profectam tanquam expertem læsionis ventriculi: inter læsiones autem ab intemperamento facto tanquam à simplici inchoat.

18. *idque multo magis*] cùm tētandi gratia remedium adhibetur, ex euentu coniectura de morbo habita scientia fit, sed tum maximè cùm speratum auxilium iuuat, oppositum lædit. Fit enim nonnũquam, vt qualitas auxilij ideo iuuet, quia interuentu accidentis contrariam qualitatem inducit; quomodo frigida aqua rigorem sanat: ita non satis est frigido iuuari ad colligendum affectum calore peccare, nisi sic frigido iuuetur, vt etiam offendatur calore.

19. *quòd si humor*] transit ad curationem immersæ bilis.

20. *quemadmodum*] nempe purgari solet.

Cap. 11. 21. *ex tribus piperis*] tam simplex quàm compositum traduntur 4. de sanit. libro: & non absimile diospoliticon, diacalaminthes: simplici verò diatrion etiam in nidorosa

8. Ther. 5. cruditate vsum esse Galenum inuenias.

2. Caus. Symp. 5. 7. Ther. 6. 8. Local. 1. 22. *absinthium*] constat sibi perpetuò Galenus in pituitosum humorẽ excoquētibus sperans reductionem sanationemque: in biliosis soli fidens purgationi, quoniam assum ad elixum reuerti non potest. Docuit autem horum remediorum alibi occasiones: nonnunquam enim ventriculus flaccescit & laxatur maximè ore non abundante humoris copia, sed magis humiditate quadam tenui, cui appositum est malo absinthium, & in vniuersum astringētia intro extraque. Est vbi copia humoris imbuitur, sed tenuioris, cuius est præsentaneum aloë auxilium: sin crassus humor in vētriculum demersus est, hiera inuenta est addens aromatum tenuitatem & penetrationem. Ex quibus tribus oris ventris affectionibus priore loco relatus videtur is esse, quem vulgus cartilaginis mucronatæ procidentiam vocat, & per astringentia sanat; licet absurdum non sit opinari duas illas insignes cartilagines, in quas & pectus & tota spina ad caudam cessant, quandoque tempore introrsum inflecti & labores imbecillitatesque corpori parere, reducique manus opere iunctis astrictoriis medicamentis quieteque. Fieri enim potest cùm à nullo contineantur, vt vel emollito glutine, quo ossi cohærēt, flaccescant, vel parte infima, qua in cuspidem cessant, introrsum reuulsa inclinent, ignorata veteribus affectione, ideò & indicta.

Procidentia cartilaginis.

Cap. vlt. 23. *quippe certissima*] Ita mutuas sibi operas porrigunt affectuum dignotio, curatioque, quod & libro Methodi duodecimo ostēdit. nam dum præsentaneum remedium coniectato malo adhibetur, certitudo fit; quæ cóiectura erat de morbi qualitate: & cognitus exactè affectus multo curatur promptius. Intelligi item hinc potest in malis non exacte exploratis, in quibus ad indiuiduam vsque speciem descendendo peruenire non datur, curationem ea moderatione adhibendam esse, vt indicationes ab exploratis generibus sumantur, vt in eo, qui propositus est, ægro à ventriculo & à calido intemperamento, ex quibus locum affectum cruditas demonstrauit, calorem nidorosus ructus. quoniam verò de calidi differētiis nil certi, sed coniecturam sola imbibitæ bilis indicia præstabant, non perinde iuxta opinionis dictata operandum est. Id enim summopere detestatur parens ille medicinę, alibi monēs nihil temerè à medico fieri oportere: temere autem fit, quod ex inconstanti incertoque iudicio collectum est: alibi apertius obtestans, Te ad hoc exerceto in morbis, vt prosis aut saltem non obsis: nam quæ ex opinione suspicioneque emanant, & sæpe prosunt, & non raro obsunt. Ergo quæcunque indicant certa, illa de morbo cognita firmaque exequamur. quæ verò indicationes ab incertis petuntur, fieri & possunt & debent: tantum non vertatur in illis insigne, si fortè in opinione de morbo concepta labimur, periculum. prætereà nec iusta adhibeantur quantitate, alia est enim experientis tentantisque, alia curantis conditio. postremò non sit conscius propositi nostri æger, non vulgus, quod prudenter

Tentans curatio.

6. Epid. sect. 2. 25. 1. Epid. sect. 2. 50.

denter & cautè ab Hippocrate commonitum, libro de decenti ornatu, malè à nostris cum artis incommodo obseruatum video, ne medici multa cum imperitis de morbi natura, curationeque fabulentur; nam & maiestas artis ea manifestatione omnino extenuatur; & sæpe accidet, vt cùm ex coniectura tentantur (quod crebro fieri necesse est) auxilia, etiam odio habeamur, culpemurque quasi experimenta cum vitæ alienæ discrimine tentantes.

24.*colicos vocatos*] qui ceu colici medicis percalida tractabantur. referuntur autem in methodo paulo latiùs. Lib. 12. 7.

25.*temperatis*] lege contemperantibus: non enim contemperant temperata omnia, nisi etiam quiddam habeat admixtum emplasticum & acrimoniam obtundens.

26.*rursus interrogans*] quam non pænitet Galenum interrogare, qui non modo de origine morbi rimatur & purgationis anteacti morbi, sed & causam, an fuerit purgatus, multo ante præsentem affectionem inquirit. Docet enim nos exemplo suo in sollicita interrogatione & cauta remediorum tentatione, morborum occultorum intelligentiam collocatam esse.

27.*astringentem*] nimirum panem cum pyro.

28.*cumque multo*] addit indagare partem affecti loci vitio oblæsam.

29.*at ciborum*] Id enim proximo capite expedietur, affectum locum à vitiata actione colligi, affectum ipsum à læsionis differentia: ita ex primis duabus medici interrogationibus & de loco & de affectu vel scientia habetur vel coniectura.

30.*exitus tempore*] si intestinum aliquod exulceratum est, tempus interponitur morsui & deiectioni varium pro vlcerati loci varietate, quod Galenus exponit. nam quod ad deliquium attinet, quod in cacochymia purganda euenire solet citra intestini vlcus, infestare solet perpetuo proximè ante excrementi purgationem, quod colon supra ventriculum inflectitur, qua means cacochymia iam sedi proxima tetros halitus ori ventris, cordique remittit deliquij causam.

SECTIO QVARTA.

PORRO *accidit sæpenumero, vt ex vno indicio, simul & locus & dispositio deprehendantur: aut locus vna*[1] *cum causa: veluti locorum notæ, & ab actione læsa, & excretis, & positu, & doloris proprietate, & propriis accidentibus, sumuntur: affectuum verò, & ab excretorum specie, & loci natura, & doloris proprietate, & propriis accidentibus. Sanè actio læsa affectam partem indicare potest: & quidem hoc modo. Si enim accidens aliquod circa cernendi officium euenerit, oculum affici constat: verùm, an proprio affectu, an per consensum, aut vtroque*[2] *modo laboret, alia consideratione inquirendum est. Excretorum species affectam partem indicat, veluti iam antea dictum est, & per partium ipsius essentiam, & per contenta in ipsa.*[3] *Ac positus quoque affectam partem nimirùm commonstrare sufficienter potest: quippe durus in dextra præcordiorum parte tumor, non lienis, sed iocinoris affecti, nota est: quemadmodum, si fuerit in sinistra, non hepatis sed splenis affectum portẽdit. Ac positus interdum, vbi similiter se habent excreta, affectam partem commonstrat. Si enim membranosæ tunicæ frustulum excernatur, id vlcus esse alicubi ostendit: verum, in qua sit particula, ex positu discere poteris. Nam, si vomendo fuerit reiectum, aut gulæ, aut ventriculi: si tussiendo, gutturis, aut asperæ arteriæ: si screando, faucium: si cum vrina, eius fistulæ: si à sede, alicuius intestinorum: si per mulieris pudenda, vteri affectum portendit. At verò cõstat, quod singuli dolores, pro positus varietate, affectum locum ostendere possunt. Hoc etiam pacto ea, quæ supra*[4] *posuimus, distinguere oportet. Quippe apparentibus per vomitũ vlceris notis, animad-* CAP. 5.

uertendum est, vtrùm anteriores partes circa præcordia, aut posteriores circa dorsum, dolor aliquis infestet: dignoscemus autem id hac ratione. Etenim, qui in anterioribus percipitur, ventriculum: qui verò in posterioribus, gulam occupare censetur: haud aliter os ventriculi à spatio ipsius distinguendum est: si [5]deuoratis quibusdam acribus, hoc quidem in ore ventriculi, aut parte inferiore mordicationẽ excitet: illud verò in transitu gulæ, quæ secundum thoracem est. omnia enim hæc positu distinguntur, quemadmodum alia ex doloris specie. Verùm de doloribus latius in secũdo libro dicemus. Sed nũc exẽplum aliquod afferre operæpreciũ videtur, quomodo scilicet locus affectus ex propriis accidentibus innotescat. Nam supra diximus singula, quæ vulneribus [6]adnascuntur, propriam ostẽsionem habere: id verò in præsentia subiiciendum est. Ore quidem ventriculi affecto, [7]fastidium infestat: per hepatis verò imbecillitatem, excrementa per aluum deiecta, aquæ, in qua carnes nuper mactatæ [8]ablutæ fuerunt, similantur: item maxillæ [9] rubræ apparent in peripneumonicis.

PRAEMISSIS vtilibus quibusdam huius artis elementis, explosisque inutilibus de proposito difficultatibus tanquam euulsis spinis; quod enim libro Simplicium inquit impuris animis veros sermones si offeras, non secus offendas, quàm si impura corpora alas; redigit in quinarium numerum indicia omnia affecti loci, addẽs §. quin etiam propriæ] quattuor affectuum signa. *Lib.1.vlt.*

1. *vna cum causa*] trium illarum summarum indicationum meminit, ex quibus locum affectum absoluere pollicetur hoc opus; nec parum etiam in affectus notitia promouet, ad causæ cognitionem facientia. quędam ob affinitatem interseruntur, licet neque plenè nec ex professo.

2. *vtroque modo*] nẽpe vt inceperit per cõsensum, & duret adhuc per consensum patiẽs, sed tamen nõnulla ex parte iam affixus parti consentienti & minimè pendens.

3. *ac positus*] situs recensẽt exempla & indicandi varietates: primùm enim solus ipse situs sensu percepti à medico tumoris aut duritiej: secũdò, vbi situs excreto iungitur, idem enim excretum vario exeundi situ sedem ægram cõmonstrat: tertiò, vbi situs dolori iungitur; vnus enim dolor non proprietate discors, quancunque partem obsederit, in ea affectum subesse significat.

4. *supra posuimus*] de vlcere interno ex excreto ramento percepto.

5. *si deuoratis*] iungendum est superioribus: cùm enim vlcus occupat vnam ex numeratis à Galeno partibus, quænam ea sit, deuorato acri & sequenti dolore per situm agnoscitur: ita ea dignotio etiam ad situm doloris referenda est. gulam autem spinæ hærere ratio fecit, vt inniteretur immobili, nec aëris inanitatem occuparet, & experimentũ ostendens dorsi percussione maiusculas offas in transitu remorantes descẽdere. os verò ventriculi antrorsum magis vergere, ideò exigere remedia ea parte, & in methodo scriptum est, sed à multis perperam explicatum: ita enim legendum est, gulæ remedia spinæ imponenda sunt, non pectori, quemadmodum, subaudiendum est, pectori imponuntur in ventriculi affectibus. Accedit vt magis ex vsu sint quæ pectori imponuntur, quoniam carnosa est ea pars & remedij capax multo quàm ossea spina magis. Nec tamen proinde semper ab imponendis dorso remediis ad vertebram XIII. in ventriculi affectibus cauendum est. Sunt enim dignissimi testes experimentis propriis confirmantes profluuia ventriculi, quæ anteriora remedia contempserant, adiectis illis ad spinam breui sanata. Adiicit Rasius in continente internotionem vlcerati ventriculi & intestinorum, quoniam multo citius ingestum ad ventriculum accedit quàm ad intestina.

13.The..16. Locus remedij ad ventriculum.

Lib.11.trac.3

6. *adnascuntur*] proprietatem eiusmodi signa habere, non communicare aliis membris, etiam supra dictum est.

7. *fastidium*] par esse videbatur, si appetentia, dicẽte libro aphorismorũ 2. Galeno, testis est ventriculi, hepatis, lienis incolumium, vt opposita inappetẽtia in aliquo eorum vitium esse significet, non solius ventriculi proprium existimetur. Et vinceret quidem *Aph.33.*

ratio

ratio, si appetentia statum illarum partium, per se & æquè demonstraret: nunc verò solius ventriculi incolumitatem ostendit; vicinarum autem partium, quatenus ventriculum in sui consensum non traxerunt: ita vt per se appetentia sanitatis ventriculi solius index est. Sic fastidium eiusdem constitutionis vitiosæ peculiare indicium est.

8. *ablutæ*] peculiare esse deficientis in iecore retentricis facultatis dixit in Prorhetico, Sect.1.2. quę iusto tempore ad concoctionẽ liquidiorem alimenti succum continere non potuit: ferè autem sequitur ad coctricis infirmitatem: ideo enim excretricem irritat, quia probitate ad alendum caret.

9. *rubræ*] Sępe fit vt in longis paruisq; febribus ea maxilla insigniter rubeat, in quam æger aliquandiu decubuerit. Fit enim vt exiguus ille, sed sepultus calor, ex decubitu retentus, malam inflammet rubefaciatque, & propter contractum corpori ex diutino malo pallorem euidentior conspectuiq; manifestior euadat, quàm in ijs qui non ita diu in febres inciderunt, fuso adhuc & ebulliente in toto corpore sanguine: sed is rubor alterum tantum latus occupat. ambarum verò maxillarum insignis rubor inflammato pulmoni proprius est, conscendente sanguinis in pulmone putrentis fuligine & propter rectum situm; multo verò magis propter carnium earum laxitatem raritatemque sanguinis colorem ebibentium, & tenuissima genarum cute, ceu per vitrum, dicebat in problematis Aphrodiseus, oculis repræsentante ruborem. Lib.4.

QVINETIAM *propriæ affectuum ipsorum notæ in excretis deprehenduntur: vt ramentum, vlceris: si in vrina sabulosum residet, lapidis:* [1] *cucurbitæ verò seminibus similia excrementa latorũ vermiũ indicia sunt. Atq; à locis ipsis morborũ indicia sumũtur: eo quòd quibusdã solis morbus hic accidat, quibusdã verò solis non eueniat: quippe soli oculi, suffusione laborãt: lapis in renibus, et vesica nascitur, atq; (vt nonnullis placet) etiã in* [2] *colo: lũbrici in intestinis gignũtur. Rursus impoßibile est, vt abscessum* [3] *cor sustineat: quẽadmodum neq;* [4] *pulmo, neq;* [5] *ligamẽta dolorẽ. Ab accidentiũ quoq; proprietate, affectuũ indicia oriuntur: nam quibusdam per tabificos morbos vngues* [6] *adunci euadũt: sine ratione inuadẽs* [7] *rigor, vna cũ febre, inflammationis ad suppurationem transeuntis, indiciũ est: lingua* [8] *nigricãs, ardentẽ febrem portendit. Sic etiam coloris in vniuerso corpore proprietas, alia quidem per hepatis, alia verò per splenis affectus apparet: ita vt doctum medicum haudquaquam poßit fallere, sicut nec color quidẽ, quem* [9] *hæmorrhoides induxerũt. Cæterùm paucæ admodum sunt ipsorum affectuum propriæ notæ, quæ nõ simul locum affectum ostendant. Etenim actionis noxæ affectam duntaxat particulam: earum verò differentiæ ipsius affectum declarant. Hæc ergo sola sunt affectuum propria signa quæ per* [10] *accidens ipsos sequũtur. Id verò clariùs in vniuerso huius operis discursu patebit. Nec non videbuntur communes quoque notæ, quæ simul & affectum, & sedem affectam, aut duos affectus, aut duas particulas indicare poßint.*

Transit ad affectuum indicia.

1. *cucurbitæ*] propter authorum pugnantium paulo latius lumbricorum differentiæ inquirendæ in hoc loco sunt, tũ pariant necne: sint semper an non sint in corpore; quibusque locis gignantur. Ergo lumbricorum nomen cõplectitur viua omnia, quę in ventre gignuntur, quamuis iam vsus obtinuerit vt eo nomine nonnunquam soli teretes Lumbricorũ differentiæ. significentur, quod frequenter illi in vẽtre gignãtur. Appellãtur veteribus nonnunquã cõmuni nomine, quod & Lusitani faciũt ferè, quod & apud Hipp. & Dioscoridẽ, quod Hip.4.de morb. Marcellus miratur, legitur. species verò tres omnibus authoribus traduntur. Nec e- 6.epid.14. nim par est credere Hippocratem latuisse latum, qui & de morbis & de affectionibus libro quarto eius meminerit. Nec id libro Aphorismorum tertio, quod qui- Aph.26. dam citant, Galenus scribit, sed ideo latum in eo libro omisisse: quoniã non sit addicta illius generatio vlli certæ ætati: ætatum enim morbos eo loco recensebat Hippocrates.

De hist.ani.19 Paul.lib.4.58. Ani. 16.3. Nam & Aristoteles & cum Galeno Paulus & Aëtius tres eorum species faciunt. Solus Auicena vitio, vt creditur, librarij iungit quartam. Primum genus creberrimumq; rotundi sunt vel teretes: proximum ascarides recto intestino familiares exigui casei vermibus similes perpetuo pungentes, & quiescere non permittentes, vnde appellationem obtinuerunt: nam ἀσκαρίζειν pungere est. vocantur & ex eadē causa ascarides animalia illa pusilla, perciti & sine ratione motus in fontibus frequētia, Latinis tipulæ, nobis *tauaom*, vnde inter homines tauanes, conuitio dicitur in temerarios: tertium genus, latus est, qui & fascia ob amplitudinem prolixamque longitudinem nobis dicitur sicut Græcis tenia, quod nomē vitiose apud Plinium quibusdam in locis mutatum in tineam est, Lib.4.58. & pro lumbrico tenia, scriptum lumbrici tineæ. Definiturq; Paulo versio, vt ita dicam, internæ intestinorum tunicæ in viuum corpus, quod dictum per metaphoram accipiēdum est. Si enim vera esset membranæ versio, non adderet similitudinis insinuationē, vt ita dicam; nec subiungeret in corpus viuens: viua est enim membrana ipsa, non mutatur in viuens: sed cùm præter duas membranas in munimentum biliosæ & erodentis fęcis, intro multo adipe intestina veluti vitro quodam stagnent, non aliter quàm ossium articulationibus præter ossa, & in quas ossa desinunt cartilagines, iungit tertium pingue lentum, quod inflammanti ex motu calori repugnaret: hanc tertiā substantiam per vniuersa intestina parte interna effusam vocauit veluti membranam, quam totam in latum lumbricum verti constat ex lumbrici longitudine. parere verò latos & eos solos Aristoteles author est, qui tamen ita recipiendus est, vt partus nomine intellexerit separationem quandam componentis partis: cùm enim constet latus cucurbitinis illis segmentis, vbi vel putredinis vitio vel agente natura seiungitur vnum aliquod à toto, & a corpore secedit, indicium est, quod Galenus hic docet, interni lati. non est quarta lumbrici species, nec verò est partus vllus, in quo id quod quidpiā ex se proferat, ipsum non minuatur. minus momenti est in eo quod apud Hippocratem legitur, Solos teretes parere, licet vulgus receperit, inductum credo exiguitate numeroque illorum. sed nec sexuum diuersitas apparet; nec coeundi occasio; nec par est, vt putredine genita confestim propagatione augeantur; sed qui exigui sunt, nascentes tempore maiores redduntur. Idem verò scribit de latis Hippocrates intra vterum, non aliter generationem obtinere, quod nec experimento exquiri certò potest, nec firma ratione monstrari. Iam quod Auicenna scribit ferè in hominibus reperiri lumbricos, ex dissectione con tradictionem habet, & quod audet ascribere illis exiguis paucisque vtilitatem propter corporis purgationem, immodicè dictum esse videtur: quæ enim purgationis commoditas (pręsertim vbi tam est prompta facilisque, vt in intestinis, excrementorum purgatio) conferri queat cum multis & magnis lumbricorum incommodis? epilepsia, conuulsione, delirio, febre, fluxu, fastidio, rursum colica & canina fame, & quæ sunt alia multa: quare & raro in corpore gignuntur & genitos præstat interfectos educere quàm sinere. gigni verò eos in ventre tantum inferiore, præter Galenum hîc, etiam Aristoteles author est; argumento quod ventriculus coctioni alimentorum dicatus superantem habet innatum calorem, vt extraneo putrefacienti & vermes gignenti non pateat. quod si quando ad ventriculum conscendunt euomunturque, fames facit & alimenti desiderium, non ipsa in ventriculo procreatio. Accedit quòd forma illa quam teretes lumbrici habēt, continentibus gracilibus respondet intestinis, lati omnibus, ascaridum fœculentiæ recti, nullius ventriculo: scilicet si de ijs agatur frequentibus vermibus. rara enim quædam illorum exempla sunt, non modo in ventriculo, sed in omnibus fere partibus nascētium. Azarauius author est, tussiēdo è pulmone reiectos & cum Azarauio Zoar, muscarum similes. Vlyssipone verò nuper quędam post molestissimam, diuturnam, rebellemque tussim, per dies multos tussiens, excreuit strobylis nucleis simillimos. Beninenius intra frustum carnis euomitum vermes intuitus est. Mūdella refert cōspexisse meiendo prodijsse è vesica multos rubros oblongosq;. Nam de syronibus sub cute genitis, quos antiquitas non recensuit, & dracontijs sub eadē cute, sed dissimili specie serpentibus, quid attinet dicere? In cerebro visuntur frequentes & in naribus, dentibus, pilis, à quibus & eroduntur finduntur que: ita nulla in corpore pars non quandoq; vermibus corripitur: sed frequens quotidianusque euentus in loco putre-

Marginal notes: 4.De affectio. — 3.apho.26. 4.Metheo.3. — Loci vermiū — Azar.ca.de tussi. — Zoar.lib.1. tract.11.3. — Beni.58. — Mundella dial.4.

putredinis est, fętenti & ad eam generationem apposito, quem ventrem dicimus. nam & quædam non ita pridem monstroso euentu pullum membratim diuisum euomuit, postquam de salute eius desperatum esset propter diutinos molestissimosq; ventriculi cruciatus. duo alij lumbricis laborantes per inguina repente emergentes conspexerũt, perforatis & intestinis & incumbentibus membranis: & alteri quidem vulnus occlusum est, alter tota vita per occallescens foramen stercus deijciebat. quædã aliæ profluuia frustorum carneorũ passæ sunt, per vomitũ vna, secessu altera, idq; per multos dies: erant autem fibrosæ carnes, & quæ transuersam & in longum sectionem paterentur, conualueruntque: sed rara hæc faciliorem habent, quàm causam, admirationem.

2. *in colo*] Nam quod infra vidit ex pectore tussi reiecta grandinosa quædam, non dignatur lapidis nomine. Sed vt intelligatur quanto plus ætas quàm ratio doceat, ex alijs authoribus exempla congeramus. Vidit Paulus auellanæ magnitudine; duritie verò nihil minus quàm lapidea, & dum caderent, sonora ex thorace prodijsse: euidentius Trallianus. Zoar recenset visum à se hominem, cui ex nascente intra linguam lapide loquendi vis amissa est, ex ablato restituta. Iam per sedem excerni genitos in colo, quod libro sexto Galenus nec vidit nec videntem audiuit, sed ceu scriptura perspectum in hoc loco refert, vidit & sanauit Beniuenius. Fracíscus de Pedemõtio, incredibili & numero & magnitudine conspexit, per mensem enim durauit lapideus fluxus; erat autem quorundam lapidum oui magnitudo. Vgo refert cuidam ex ventriculo euomitos. Vesalius in icterico repente pereunte dissectoque intuitus est multos magnosque intra vesicam felleam similes his, qui in bubulis frequentes visuntur. Idem vidit & Andreas La cuna cum aliis nostratibus anatomicis, quorum quidam etiam intra caluariam & mesenterium & vterum conspexerunt. In renibus verò & magis in vesica sepe delusit medicos proiectus vnus aut alter, manentibus intro & pluribus & grandioribus. Visi sunt enim iam numero 40. ex quibus nõ pauci semunciã ęquabãt. quę rara præter doctrinæ vtilitatem etiam ad excusandos medicos cõducunt, vbi nihil curando proficiunt. quis scit enim, an eiusmodi monstra impediant. nuper intra oculi orbitam hærentia supercilij ossi tam magna ossa creata à natura sunt, & eo accesserunt magnitudinis, vt tumor totius ad nati ossis cute tecti oculum obtegeret, maiore tumore quàm ouum est, extuberante oculo: quæ omnia (erant enim multa) chirurgi opera euulsa mulieri visum, & decorem faciei restituerunt.

Loci lapidis Lib. 4. 9. Paul. lib. 3. 31 Benin. 24. Trall. cap. de tussi. Zoar. li. 2. tract. 2. 2. Franciscus de Pedemon. apud Mesuem. Vgo 4. aph. 29. Vesalius de radice cynæ. Benin. ca. 19. Musa 4. aph. 29. Lacuna in metho. anato.

3. *abscessum*] vniuersaliùs scripsit Aphrodiseus, in corde propter membri opportunitatem nullum morbum consistere, quoniam antè mors rapit quàm morbus pateat: sed dolores crebro patitur & intemperies, tremores, deliquia, simul & inflammationum initia dicente paulo post Galeno cum Auicena. Copiam verò humoris tumefacientis moramque tantam, vt suppuretur colligaturque in vnum locum pus secedente vtrinque carne, quod Græci apostema, nos abscessum dicimus, non sustinet. Nam quod Beniuenius in dissecto perspexit, non erat abscessus, sed pituitosus tumor.

2. probl. 128. Lib. 5. 1. Auic. 11. 3. vlt. cap. 89.

4. *Pulmo*] cùm viscera non occurrant externis, tegantur autem in profundo sita, humano sceleto, sensu non indiguerunt; sola extima membrana ne flatu aut humore obuio offenderetur, obtinuit; inter quæ pulmo numeratur, vt intelligatur locum Aueroi vitiose versum esse, vbi plurimum à natura sensu valere legitur: nam vel ipse author libro Collectorij quarto, nec dolere, nec valere sensu pulmonem fatetur.

3. Collect. 30. Cap. 52.

5. *Ligamenta*] & hęc Vesalius sensus non esse expertia arbitratur, quemadmodũ Zoar ossa: alij cerebri substantiam. Sed aliud est quod hæc membra ambientis tunicæ commercio comparant, aliud quod in se obtinent, neq; idem est dolere & sensu aliquo prædita esse.

Lib. 2. 1.

6. *adunci*] carnium tabefactionem in varijs morborum generibus non eodem indicio venantur medici, sed in acutis febribus ex nasi acumine, cauis oculis, collapsis temporibus: in tabidis febribus, ex aduncis vnguibus: in elephantiacorum confirmatione, ex detumescente media inter pollicem & indicem carne, vbi ad se inuicem ambo adducuntur. eam varietatem ab illis sine iudicio factam esse opinari non decet. ergo acutorum calor multo acrior, & instar flammæ sursum conscendens absumit exiguas illas carunculas, cartilaginibus & ossibus incumbẽtes; quoniam minus quàm musculorum

1. Præf. 9. Tabis indicia.

tori

tori renituntur & durant. tabidorum calor æquè vniuersa, tamen multo & tardius & imbecillius extenuat; cumque in exiguas omnes carnes pariter agat, euidentiùs digitorum extrema tabefacit, quia extranei caloris vi & diuturnitate tandem extinguitur innatus calor carnes reparaturus: is prius in extremis deficit quàm aut in facie, aut in medio corpore locis cordi vicinioribus. in Elephantiacis ad musculum confugimus manus, propter morbi proprietatem mandantis ad extremos digitos atræ bilis crassitiem, ex qua extuberant & deformantur, nec extenuari permittuntur, & vngues inflectere.

7. *rigor*] suppurans vapor per morsum rigorem concitat. ipsa suppuratio propter e-
2. Aphor. 47. bullitionem humoris & innati caloris conatum febres auget, iuxta eam sententiam; Dũ pus conficitur, dolores & febres augentur magis quàm facto pure.

Com. 4. 8. *nigricans*] si est quod scribitur libro Acutorum quarto, causi proprium insuperabilis sitis, ea primùm aridam constituit linguam; post asperam; tandem atram.

9. *hæmorrhoides*] immodicè defluẽtes; est enim suus sanguinis profluuio color.

10. *per accidens*] differentiæ actionis læsæ per se nullo intercedente sequuntur affectum. est enim sua natura morbus, affectus functionem lædens: sed differentia læsæ actionis cùm includat læsam actionem, simul ostendit locum affectum. Superest, vt signa loci affecti ea sola lęsam actionem non includant; ideo locum affectum non ostendant, quotquot interuentu symptomatis cuiusquam affectum sequũtur, nempe coloris aut rigoris & similium.

SECTIO QVINTA.

CAP. VI. HVIC *itaque libro in præsentia finem imponere statui, si de proprijs affectibus, & ijs, qui per consensum eueniunt, aliquid addidero:* [1] *admonens in primis, quod affectus, qui à reliquis medicis primarij vocantur, equidem commodiùs proprios affectus appellauerim: quanquam* [2] *nihil refert, si eos primarios nominare volueris. Quippe satius est rerum differentias intelligere, quàm contendere de nominibus.* [3] *Sanè cùm vel vapores vitiosi, vel ipsi quoque humores à ventriculo ad cerebrum ascendunt, dianœa. i. cogitatio læditur: primogenio quidem affectu cerebrum tum laborare, dicet nemo: quanquam omni affectu carere ipsum, haudquaquam defendi potest. Verùm, quod per verbum sympaschein, id est per consensum affici, de illis ipsis est in confesso, id omnino verissimum est. Quippe ex verbo (per consensum affici) partem non penitus ab affectu esse liberam, sed ipsam cum alia affici, declaratur.* [4] *Atqui melius, clariusque enarraueris, si eam partem, quæ per consensum afficitur, ob alteram affici dixeris.* [5] *Igitur, quod multi medicorum veluti somniantes obscurè intellexerunt, atque ipsum, vtpote non intelligentes, haudquaquam clarè enunciauerunt, id equidem veluti instituto operi perquàm necessarium, docere aggredior, inde sumpto initio. Sunt nonnullæ actiones, quæ ex idonea factæ* [6] *materia, ipsam ab alijs partibus præparatam accipiunt: qua de re interdum optima ratione fit, vt nulla existente in actionis cuiuspiam proprij instrumentis* [7] *noxa, actionem ipsam perire contingat, defectu scilicet materiæ, ex qua fieri consueuit: veluti in voce res sese habet. Nam in libro, quem de ipsa conscripsimus, ostensum iam est, quòd exufflatio materia quidem vocis est, & efficiunt eam, contracto thorace, intercostales musculi. Igitur his nihil agentibus, animal vocem amittit, & quidem nullo interdum in proprijs vocis particulis,* [8] *genito affectu. Sunt verò huiusmodi partes, summatim quidem loquendo, totus larynx: si verò particulatim explicare volueris, sunt tres cartilagines*

lagines, & qui eas mouent,[9] *musculi, quibus accedũt nerui à cerebro demißi. Ac prætereà in gutture ligula (Græci*[10] *epiglottida vocant) hæc maximè proprium vocis instrumentum est. Etenim, cùm hæc à musculis moderatè & aperitur & committitur, vocem efficit: quãquam vocem reddi impoßibile est, nisi*[11] *vehementer spiritus egrediatur. id verò, intercostales musculi perficiunt.*[12] *Cecidit quidam ab alto in terram ita, vt dorsi initium affligeretur: is tertio die exiguam admodum vocem emisit; quarto deinde die omnino*[13] *obmutuit: resolutaque simul fuerunt crura, manibus omnino illæsis, sed neque spirationem amittebat, neque difficulter spirabat. Cùm enim tota sub ceruice spinalis medulla esset resoluta, accidit thoraci, vt tum per septum transuersum, et musculos supernos, numero quidem sex, moueretur: quippe nerui ex spinali medulla, quæ in ceruice est, ipsis aduenIunt. At intercostalium musculorum nerui, per quos exufflationem fieri diximus, omnes*[14] *affecti erant. Cùm itaque frustra medici negocium subirent circa crura quidem, vtpote resoluta: circa guttur verò, propter vocis affectum: equidem id interdixi, atque*[15] *affecto duntaxat loco curationem adhibui. Proinde finita tãdem spinalis medullæ inflammatione, à* VII. *die vox restituta est iuueni, & crura motionis facultatem recuperauerunt.*[16] *Huiusmodi ergo noxæ speciem, magis propriè per consensum euenire dixeris, quàm vbi ab humoribus in ventriculo contentis, caput dolore tentatur. Quippe per huiusmodi dispositiones, eleuatur ad ipsum aliquid: sed in dictis nuper dispositionibus, nihil noxium ad crura defertur: sed contrà, priuantur ea facultate, quam antea spinalis medulla ipsis suppeditabat. Guttur verò, cùm vox ablata est, non omnino priuatur spiritu. quippe spirare animal per ipsum etiamdum videmus: at vero exufflationem amittit, quæ sanè est multi spiritus extra animal per guttur affatim facta emißio. Sed de nominibus contendere, cæteris permittamus: nobis enim res, quas illi penitus ignorant, pertractare satis fuerit. Quippe aliter dolet caput, vbi contenti in ventriculo humores eleuantur, qui simul & calfacere, & distẽdere ea, quæ sunt in capite, possunt: atque aliter suffusorum apparent visa quædam, neque calfactis, neque intentis oculis, sed solo vapore per ipsos transeunte. Præterea aliter videtur affici is, cui meatus à cerebro descendens, obstructus est: aliter ille (quamuis huic quodammodo sit similis) cui propter spinalis medullæ inflammationem resoluta sunt crura: atque aliter is, cui vox aut perijt, aut vitiata est: etenim ad crura facultas quædam, citra*[17] *essentiam, descendere prohibita est: ad oculos verò, cum essentia: verùm, ad guttur quamuis materia perueniat, sufficiens tamen ipsius quantitas haudquaquam accedit. Qui verò ob intercostalium musculorũ perforationem obmutuit, is totam vocis materiam amisit. Porrò, quemadmodum crura per dictas spinalis medullæ dispositiones resoluuntur; ita etiam guttur vocalibus neruis vel incisis, vel laqueo interceptis: (vocare autem vocales neruos consueui eos, quos ipse inueni: nam præceptores mei eos duntaxat, qui apud arterias sunt, cognoscebant:) atque ob horum quoque vitia, vox perire solet: quoniam proprij gutturis nerui, quos equidem recurrentes nominare sum solitus, ipsorum essentiæ pars sunt. Sed cùm ad multas alias partes distributi perueniãt, nullam habeo aliam magis propriam appellationem ea, qua vocales ipsos nominaui: quippe ad instrumenta vocem concinnantia, propriè pertinent. Atque idem est modus, quo gutturis musculi læduntur, siue recurrentes nerui, siue hi, qui iuxta arterias sunt, vitientur: vtrinque*

enim

enim animalis facultas desideratur, sine qua à cõsilio & voluntatis imperio, moueri illos non contingit. Et quidem incisis musculis, qui ligulam, (id est[19] *epiglottida) mouent, animal penitus mutum euadit: sed neque simili omnino modo, neq; etiam in totum diuerso ab eo, quo læsis neruis vox perit. Nam vtriusque noxa hoc cum altera habet commune, quod ligula continuitate, quam admouens principium habet, priuatur. Id verò fieri solet, siue neruus siue musculus incidatur, aut laqueo intercipiatur, aut contundatur, aut quomodolibet aliter vitietur.*[20] *Equidem vocem vitiatam fuisse memini adeo, vt penè perderetur, infrigidatis vehementer neruis recurrentibus, cùm per hyemem in collo adhibita fuisset quædam chirurgia: quod cùm intelligerem, calorificis remedijs naturalem temperaturam neruis restituens, vocem reuocaui. Cæterùm, vt ob materiæ priuationem, perforato thorace: ita etiam aspera arteria tota incisa, vox perit, quod nullus superfit spiritus, qui ad proprium vocis instrumentum transmittatur: idem efficit, sed alio modo, laqueus toti collo circundatus. verùm hic non solum mutum reddit animal, sed etiam suffocat, tollendo scilicet spirationem. Arteria autem dissecta voci quidem nocet, sed animal respiratione non priuat.*[21] *Angina verò vocata, cùm sit internarum gutturis partium inflammatio, strangulationi proportione respondens, respirationem tollere potest, ipsius meatum obstruendo; idcirco vocalis instrumenti maximè proprius affectus est, ac deinceps externorum ipsius musculorum noxa est. Cæteras verò partes omnes, quarum meminimus, non propriè, sed per consensum potius afficit. Cùm ergo ex ceruice quidam chœradas, id est strumas, in profundo incumbentes, excideret, ac deinceps inter secandum quoddam vas, membranas non specillo secaret, sed vnguibus euelleret, imprudens ob*[22] *ignorantiam simul recurrentes neruos distraxit, atque hoc pacto puerulum liberauit à strumis, sed mutum reddidit. Quidam alius, in alio puero sectionem faciens, ipsum similiter semimutum reddidit, læso videlicet altero duntaxat neruo. Mirabantur verò omnes, quo pacto neque aspera arteria, neque gutture quicquam affecto, vocem lædi contingeret; qui, cùm vocales neruos (me ostendente) conspicerent, admirari desierunt.*[23] *Quibus igitur partibus vel materiæ, vel facultatis suppeditatio corrumpitur, actionem lædi probabiliter dixeris, parte ipsam faciente nequaquam læsa. At verò, si vel à vaporibus, vel humoribus aliunde ad ipsam venientibus lædatur, eam non recte dixeris illæsam. Neque minus etiam probabile est, partem vel materia, vel facultate priuatam lædi; si, cùm hæc recipiebat, dispensationem secundum naturam habebat. Proinde ex huiusmodi in vtramque partem conatu, logicorum problematum consideratio, neque ad affectuum notitiam, neque ad curationem, neque etiam ad futurorum euentuum præsagia, quicquam vtilitatis afferre posse videtur.*

SEIVNGIT morbos per consensum à proprijs, id quod præsenti tractationi est cũ primis vtile & necessarium. 2. §. animaduertas ergo] ostendit nihil interesse medici censere de dialectica illa difficultate, num consentiens pars patiatur, necne. 3. §. atque tum locum] docet exclusis inutilibus necessaria ad curationem affectuum per consensum.

1. *admonens*] duo antea probata in memoriam reuocat, primùm diuisionem non constare rectè affectuum per primarium & consensum, sed per proprium & consensum.

2. *nihil refert*] quorsum ergo commonefacit? scilicet quandiu intellectus affectus per primarium est ordine generationis primus, diuisio improbáda est, cùm non opponátur

diuiden-

diuidentia membra neceſſariò: vbi verò iam conuenitur, vt opponatur conſenſui affectus, qui in curatione ab altero non pendet, de nomine diſputandum non eſt, & concedendum, ſi placet aduerſario vocari eum, qui proprius eſt, primarium vel primogenium, imò & Galenus ipſe ſtatim ita vocat.

3. *ſanè*] alterum etiam ſupra oſtenſum, partem, quæ per conſenſum afficitur, cùm actionis vitium habeat, pati.

4. *atqui melius*] ſi primi impoſitores diſciplinas percepiſſent, non huic affectuum, generi indidiſſent ſympathiæ nomen, ex qua ſocietas ſola affectuum intelligitur: ſed ab alio vel poſt alium paſſionis: id enim naturam affectus apertam facit.

5. *igitur*] ſequitur conſenſuum differentia multiplex, curationem mutans, vtiliſſima, & priſcis aperte non explicata.

6. *materia*] addere poterat, quod ſubdet paullo poſt, vel exſpectât aliunde dimanantem agendi facultatem: par eſt enim ad ſympathiæ euentum, ſiue facultas ab alio petenda, vt in oculo, ſiue materia, vt in hepate; ſiue vtrumque, vt in voce fit, cuius vis cerebro, materia intercoſtalium muſculorum operi tribuitur.

7. *nulla exiſtente noxa*] lege, nulla propria paſſione. pati enim etiam illa monſtrabit paullo poſt.

8. *genito affectu*] nempe nouo vel producto, patiuntur tamen, quia aſſueta materia priuantur.

9. *muſculi*] Græcè corrupte additur tres, librarij vitio ex præcedente dictione mutuantis: viginti enim agnouit Galenus 7. de vſu, & plures ſcribuntur libro De plac. 2. Cap. 11. Cap. 6.

10. *epiglottida*] lege, glottida. ea enim rimula potiſſimum eſt vocis organum, non ſupereminens cartilago & pro tempore nutans pharyngem occludẽs, quæ epiglottis eſt.

11. *vehementer*] ordinem harum actionum manifeſtius explanabit infra libro quarto. declarauit & in Prorhetico actionem muſculorum pectoris antecedere vocem: Cap. 7. linguæ verò poſteriorem eſſe & vocem ſequi: quo circa hic non numerauit eam inter vocis organa, ſed vocem factam explanat. Sect. 1. 3.

12. *cecidit*] hiſtoria manifeſtat, quantopere curatoriam methodũ adiuuet intellecta conſenſus ſpecies.

13. *obmutuit*] creſcente tumore in ictus loco propter humorum defluxum, & ad tumoris magnitudinem ſequente attenuatoria neruorum obſtrictione.

14. *affecti ſunt*] conſtat ex hoc loco, vt in naturali reſpiratione ceſſent intercoſtales.

15. *affecto*] nempe ictus loco.

16. *huiuſmodi*] quo magis conuincat Archigenis errorem, negantis pati etiam dolens caput, ait, tolerari poſſe, ſi de conſenſibus priuatæ facultatis, vel materiæ diceret, non ſi communicatur noxia cauſa. Sunt enim relatæ à Galeno differentiæ conſentiẽtium, in affectu membrorum, genere tres, quarum quæuis in germanas duas ſecatur; primum genus materiam alterántem alteri membro remittit quomodo caput à ventriculi bile dolet. huic germanus affectus eſt, vbi materia ſimiliter communicatur tranſiens tantùm, non alterans, qualis eſt oculi ex bilioſo vapore corrupta viſio. Secundum genus priuat facultate mandari ſolita partem ſimul cum ſpiritu defluente: huiuſmodi eſt oculi viſio ex optico obſtructo ablata. Affinis differentia eſt, vbi priuatur facultas citra ſpiritum mandata. In tertio genere materiæ neceſſariæ acceſſus cohibetur, & is vel omnino, vt confoſſo pectore nullus ad guttur aër accedit, vel copia impetuſúe eius, vt ſi intercoſtales reſoluuntur, par ſequitur ſymptoma, quod mutos reddit.

17. *eſſentiam*] apertam facit mentem ſuam, vim animalem neruos ſola qualitate ſuſcipere.

18. *horum*] qui apud arterias ſunt, apoplectici vocati. cùm enim deſcendentes illi nerui trunci ſint, quorum portio vtrinque vna iuxta alam inflexa recurrit implantanda gutturi ad dimittendas detrahendaſque in quibuſdam vocibus tribus gutturis cartilaginibus; ſiue truncus ipſe lædatur, ſiue ſolus recurrens, quem ab officio vocalem vocat, vtrobique vocem lædi neceſſe eſt. 7. de vſu 14.

19. *epiglottida*] lege glottida. diſcrimen autem aliquod etiam intra eandem conſenſus ſpeciem diligenter agnoſcit Galenus; vt in ea ſpecie, quæ ſequitur facultatis ſine

E ſpiritu

ſpiritu priuationem, poteſt neutiquam accedere ad affectam partem facultas, vt cum mutus quis efficitur ex reſoluto vel refrigerato recurrente neruo: poteſt & accedens facultas prohiberi ne operetur, ſecto ſcilicet muſculo cartilaginem mouente. Non ſecus in altera conſenſus ſpecie propter deficientem materiam poteſt non accedere materia, ſi confoſſo pectore efflatio ad guttur non accedit, ſed vulnus: poteſt & accedere, ſed vetari, ne exeat ad vocem edendam, compreſſo videlicet collo.

20. *ecquidem*] oſtendit hiſtoria nerui accedentis læſionem tantùm voci obeſſe, vt ſola refrigeratio eius vocem tollat.

21. *angina verò*] lege, cynanche verò vocata. Solent autem vti verbo vocata, vbi non
1. epid ſect 3. 5. ſatis placet appellatio. Significat anginarum varietates, quas Græci quidam immodicè de nominibus curioſi cùm ſint quatuor, quatuor variis nominibus diſtinguebant: vt
Infra lib. 4. 5. ſynanche ſit internorum gutturis muſculorum inflammatio, cynanche externorum: verùm paraſynanche partium, quæ anteſtant internis muſculis, ſicut paracynanche, quæ externis. Ergo cùm duo illa priora genera infeſtent gutturis muſculos, cõſtituentes ſcilicet partes, proprij erunt gutturis affectus; reliqua vitia numerata per conſenſum vocem vitiant, quarum quædam ſubdit.

22. *ignorantiam*] non enim intelligebat propè ſitos eſſe vocales neruos.

23. *quibus*] explicata ſexcuplici conſenſuum differentia, ad curationis neceſſitatem; quandoquidem proprij affectus ſolam patientis partis curationem expetunt: conſenſus verò primæ ſpeciei vtriuſque partis prouidentiam in curando: in ſecundo, vbi materia à primario accedens non alterat conſentientem, primarium membrum curan-
7. Ther. 11. dum, conſentiens cauendum eſt: reliquæ conſenſuum ſpecies ſola primarij conſideratione contentæ ſunt. Ergo cùm has ſpecies indies ſecare ſeparareque mutuò neceſſum ſit; quærere verò, an debeat dici paſſa conſentiens omnis pars, nihil medico commodi afferat, prius illud medico perdiſcendum eſt; poſterius ſub dubio relinquendum, non ſoluendum eſt; quod Galenus hîc ſequitur, qui tamen paullo poſt oſtendet & vtilius & magis proprio vocabuli vſu omnem partem conſentientem quomodocunque pati.

Id verò exactiùs diſcutiendum eſt, num animalis vitaliſque facultates, qualitatis
Num animalis facultas cum ſpiritu. tantùm diffuſione corpori à principiis communicentur, an ſimul cum defluẽte ſpiritu. præſtat autem vtriuſque factionis argumenta ſeorſum expendere. Galenus eò inclinat,
1. de ſemine vt opinetur neruos omnes opticis demptis non eſſe perforatos, & ſine corpore vim ſuſ-
17. de vſu pulſ. 6. cipere, cùm multis aliis locis, tum ex profeſſo addubitans libro De placit 7. cur verò eò
7. plac. 8. inclinet magis, ſignificat: non videri ſibi veriſimile inquiens, exiles neruorum tenuitates canalibus internis perforari: oportebat enim tam tenuem meatum nullo non momento occludi. Sed adiiciamus nonnulla, quæ illius partes fouere poſſunt. Secto vbiuis
Lib. an ſolus ſpiritus: vlt. neruo repẽte partes infra ligaturã omnes ſenſu motuq; orbantur, adhuc ſpiritu animali turgẽtes: neque aliter arteria ſi diſſecta immiſſo calamo ligetur, poſt ligaturam à pulſu ceſſat, licet ſpiritu cum arteriali ſanguine abundet: per membra igitur, non per cauitates commeant facultates. non aliter protinus à ſolutione redit ad extremos vſque pedes & animalis & vitalis vis, quæ ſpiritus vehiculo momento non deferretur: nam ter-
Lib. de elementis. giuerſatio illa, licet ab Iſacio iurata quod vitalis ſpiritus inter ambas labitur arteriæ membranas, nõ cum ſanguine per internam cauitatem, nihil habet cur recipi debeat: neque enim in neruis locum habet, niſi & ibi inter ambas tegentes membranas animalem ſpiritum locet, qui extra cerebri ſubſtantiam non permeat: & abſurdum eſt ſpiritus tenuitatem vna membrana incluſiſſe naturam, ſanguinem tanto craſſiorem duabus. Poteſt & ea ratio opinioni fauere Galeni, quod phrenetici pauciſſimo ſpiritu animali motiones edunt vltra vires vehementes: oportebat autem ſi ſequuntur motus ſpirituum copiam, non qualitatis diffuſionem, apparere pro vehe-
11. doct. 6. 4. mentibus languidas & inertes. Tranſeundum iam in alteram factionem eſt, & contra-
6. natu. 8. Ratio. 1. riæ rationes recẽſendæ: hanc enim Auicẽna cum Arabibus ſequitur, ſpiritus vocans facultatum delatores. niſi enim ſpiritus per meatum deflueret, obſtructus meatus facultatem non reſolueret: atqui reſoluit: per meatum igitur cum ſpiritu deducitur. ſed Auicennæ ratio id ſupponit, quod in controuerſiam vertitur; pateat'ne meatus in neruo, nec'ne. Præſtat igitur ita attexere rationem: Vbi neruus aut refrigeratur

aut

aut ligatur, facultate priuatur: nec tamen quicquam in sua commutat substantia, sed
solum si habet meatum, densat & angustat: cur non igitur recipiet facultatem incom-
mutata substantia, quam suscipiebat? aër enim cùm nube occupatur, mutat natiuam
perspicuitatem opacitate accedentis halitus; quo minus mirum est, non esse aptum,
quod ante erat, lucis medium: secus habet in neruo, cuius cõditio ex ligatura non mu-
tatur, sed meatus. Altera, exercitatus digitus fatigatur aut crus, non nisi deficiente in 2.
eo præ motu & dissolutione animali spiritu: cur enim aliter non posset modò, sicut
paulo antè, moueri, si sola tribuitur parti facultas? nec enim credi potest exercitatis
spiritum exhauriri in cerebro, dum ad mouendi nerui originem demandatur; tum quo-
niam ad manum non à cerebro imaginante, sed à ceruice neruus deducitur: tum quia
ea fatigatio non occupat aut cerebrum, aut dorsalem; sed solam, quę laborauit, partem.
Accedit, quòd vel Galeno teste exercitatis respiratio crebrescit, & pulsus non: quod 3. *3. de caus.*
quidam scriptis mandauerunt, ex quibus Auicenna est, propter solum exercitio au- *puls. 13.*
ctum calorem, sed multo magis propter exhaustum in motu animalem spiritum: quem *Auic. de pul.*
natura reparare conata pulsus differẽtias auget. quid ergo in motu animalem spiritum *somn.*
absumi, dicere pertimescimus? Iam neruorum perforationem multa indicant testi- 4.
monia. crebra est colicæ in paralysim permutatio, & rursus paralysis in colicam. humor
autem colicorum & frigidus & crassus per nerui angustias ad intestinorum spiras de-
ferri non posset, si non media pateret inanitas. bilis ad ventriculum confluens quanta 5.
celeritate capiti distentionem, calorem & suffusorum inducit imagines, coloresque per
nerui canalem permeante halituosa exspiratione. cerebrum ipsum, dorsalis, & optici 6.
manifesto perforantur: quid ni igitur reliqui, quorum idem munus est, nerui? neque
enim specie, sed quantitate sola, distant intra genus vnum magna paruaque. Addo, ce- 7.
rebrũ si non spiritu repletur, sed impeditur à ventriculis transfusio, nihil animalis ope-
ris edit: quod euidente testimonio constat, vbi ventriculi aut comprimuntur aut vul-
nerantur. similiter & spinalis, & optici: quo nomine igitur neruus à cerebro ad imos pe
des sine spiritu descẽndens vim & suscipiet & exercebit? Quòd si facultatis capax est
ipsa nerui substantia, eamque transmittit; quî fit, vt obturato optici foramine cæcitas,
obstructo dorsalis meatu resolutio partium sequatur? neque enim inepta est illorum
neruorum substantia deferendæ per eam facultati. Deinde caro vim, de qua quæri- 8.
mus, sine corpore recipere potest; quæ enim interiacet neruosas tenuitates, puncta sen
tit, & intra musculum mouetur. Quorsum ergo deduxit à cerebro natura neruos pe-
culiari quadam constitutione, si per carnem facultas deduci poterat? Sed quoniam spi
ritus ad longinquam delationem proprio vase indiguit non aliter, quàm sanguis vter-
que, nerui creati sunt. quod enim idem dixit Galenus, licet paulũ quiddam materiis in *6. de vsu 7.*
corpora ipsa ingredi; altius verò penetrare, nisi ampla via demittantur, ipsis haudqua-
quam licet. Quid quod in mortuo boue per horas aliquot spectamus subinde motas 9.
pectoris carnes, & in anguillis & lacertis vibrantes caudas, ablato licet & cerebro & cor-
de: qui motus, si lux esset ab illis fontibus deriuata, & non à contento crassoque spiritu 10.
partium prodiens, confestim cessaret; quomodo in aëre lux sublata face. Prætereà, si
in animi deliquio & timore pallescente corpore vis motrix corpus sustinere non potest,
confluente ex vniuerso corpore ad cerebrum, qui corpus continebat, animali spiritu;
quis negabit spiritum esse, qui corpus firmum erectumque conseruabat? ipsa enim fa-
cultas à cerebri spiritu deducta, in deliquio eo abundantior influet, quo plus est in ce-
rebro illuminantis, quàm ante deliquium, spiritus. Est verò & illud firmissimum rei te- 11.
stimonium, qui choreas agunt, vel in gyrum aguntur, sopiuntur, nec corpus continere
possunt, quales in cunis infantes: si igitur sola est spiritus moti illuminatio ad nerui, qui
mouet, originem; par erat abundantiorem vim influere versato in cerebro, quàm qui-
escente spiritu: maiore enim impetu dilabitur à moto, quàm ab ociante spiritu. sed
quoniam spiritus est, qui per neruos rectà deducendus, circulari illo flexu aliò vergit, &
à neruorum initiis retrahitur. Accedit non leue argumentum ex dolore, qui stupidæ 12.
parti succedit motum aggressæ, de quo sequenti libro dicendum est. Postremò con- *cap. 1.*
stat, vbi per vnum neruum confluit vis vtraque ad partem, sentiendi vim dico & mo-
uendi, amitti nonnunquam motum, manente sensu; contrà non euenire. cur ita? quia

validiores vires desiderat, quàm sensatio, motus. quas vires obsecro? si materiæ expertes sunt, pariter cerebrum vtranque imprimit: neruus non minus hanc quàm illam recipit. cur non igitur excipiet mouendi vim, cùm susceperit sentiendi? sed quia motio sine vbere spiritu peragi non potest, quam copiam sensus non requirit, id verò in causa est. Atque ad hunc modum bona ex parte confecta res esse videtur. Sed parum nostris rationibus vrgemus, nisi aduersas partes fundamus, diluamusque, quo proposita sunt ordine illorum argumenta. Primùm, nō apparet in neruis meatus. quasi verò nō multa sint in corpore, quæ per exiguitatem perspici nequeant, aut non sæpe multa ratione coniectemus, quorum sensus testis esse non potest? In opticis foramina nemo post Galenum contemplatus oculis est, quorum tamen est certum & efficax argumentum vnius ex pupillis dilatatio clauso altero ex oculis. In dorsali foramina duo septo intermedio distincta nullus scriptis mandauit, quæ & morborum euentus & diligens intuetur exploratio. A prioribus verò cerebri ventriculis ad cribriforme os aditus non apparet, quem adesse & odoratus arguit, & mucci expurgatio. At occluderentur creberrimè tam exigui. mirum sanè, si non multa in corpore similia ab admirādo deterrerent. Araneosę arteriarum exiguitates continuo in orbem distenduntur, vacante angustissima circundantis carnis inanitate, quæ pulsantes excipiat; nec tamen tam prolixo vitæ spatio aut replentur inania, aut arteriæ à distentione cessant. Oculis comprehendi non potest opticorum angustia; paucissimis tamen eius conciliauit cæcitatem obturatio. In ipso cerebri & testium corpore ductus sanguinei cernuntur perpetui, nullo vase cohibiti, & nullo tēpore occlusi. Quid verò potest vel faciliùs cōcidere, vel discerpi promptiùs molli illa cerebri constitutione; ea tamen ventriculis distenditur nunquam decidentibus, & in se dilabentibus, aut lateribus aut camerato corpore; nec vestiuntur & sustinentur, quod opinatus est Galenus, vlla membranarum internarum firmitate, sed sua se mollitie sustinent ventriculi, etiam per casus & luctas, nec obstructi, nec detumescentes. Carnes ipsę secundum corporis rectitudinem longis meatibus fulcantur, quibus materias suas qualitatesque communicant, nec vel subsident carnes, vel infarciuntur meatus. tanta est diuini opificij excellentia & admiratio, vt aliquando summus ille naturæ laudator Galenus substiterit, & artificij magnitudine oppressus, neruos perforatos esse non crediderit; quoniā tam angustos meatus non posse naturam ab obstructione seruare, existimauit. Cur verò sectis aut neruis, aut arteriis confestim delata facultate priuemur, præsente licet spiritu; in pristinum verò statum redeuntibus protinus restituamur, maioris operæ est inuenire. videtur autem natura ita comparatum esse, vt non aliter mēbra aliunde facultates suscipientia, in actionem exeant, nisi & spiritus facultatum instrumenta ab illis suscipiant, & prætereà liberam habeant & expeditam ad sua principia continuitatem, quæ ligatura cesset, solutione redit. cùm enim in tempore & qualitate motus nerui cum cerebro, arteriæ cum corde concētum & motus vnitatem essent habitura, si non in societatem vnitatemque per liberos canales neruorum arteriarumque conuenirent, corrumperetur euerteretur que concentus ille & æqualitas motuum. quo fit, vt manens in parte animalis spiritus subsultus quosdam & inæquales cōcussiones excitet, interclusa cum principiis communione, siue per capitis truncationem, siue nerui aut sectione aut interceptione; motum verò ex imaginationis arbitrio pendentem exequi nequeat. nam phreneticos vehementes habere motiones cum exiguo spiritu, non magis mirari decet, quàm quod febri laborans alimenta & atterat & adurat sano velocius; non tamen aut delirans diu in motu persistet, aut eos edet constantes & semel firmos; nec febri correptus iustam coctionis mediocritatem alimento præstabit: tantùm inflammatus in delirante spiritus furibunda concitamenta mouet, nec propter indigentiam spirituum aut diuturna aut stabilia. De proposito itaque problemate ita verisimillimè dictum sit.

Ad primum. Ad secundū. Ad tertium. Ad quartū.

ANIMADVERTAS *ergo, velim, quomodo equidem curationem ex affecti loci notitia inuentam, hac consideratione neglecta, narrare aggredior. occurrit mihi quidam, medicamentum tribus digitis adhibitum ostendens, dixitque triginta iam diebus, ipsorum sensum se amisisse, illæsa seruata motione, sed nihil præsidij*

ab

ab impositis medicamentis percipere. Ego verò id, quod in huiusmodi casibus facere consueui, ne tunc quidem obliuioni tradidi. Quippe vocato [2] medico, qui digitorum curationem susceperat, interrogaui, cuiusmodi remedia adhibuisset: quæ cùm intelligerem ad hanc rem esse idonea, causam inuestigare cœpi, cur nullum ab ipsis homo præsidium consecutus fuisset. Inquirens itaque, quæ præcesserant accidentia, inueni, ipso dicente, neque inflammationem, neque refrigerationem, neque ictum præcessisse, sed ipsum paulatim sensum perdidisse. captus itaque [3] admiratione, rursus interrogaui, num superiorum partium aliqua icta fuißet. Ille respondit, manum quidem nō fuisse ictam, sed dorsi initiū fuisse afflictū. Deinde, [4] quomodo et quādo id accidisset, cùm interrogarem, respōdit se, cùm Romā proficisceretur, à vehiculo decidisse, ac nō multo post digitorum incepisse affectum. quocirca coniecturam feci, in primo exortu nerui post septimam vertebram prodeūtis, partem quampiam ob ictum fuisse inflammatam, ac nunc [5] scirrhosam habere dispositionem. Id verò intellexi, doctus ex arte secandi corpora, quòd nerui per propriam circumscriptionem, veluti venæ, exoriri videntur adeo, vt vnumquemque exquisitè vnum esse [6] putares, quemadmodum & venam. verùm protinus ab origine multi sunt simul concreti, & communibus inuolucris contenti, quæ à cerebri membranis exoriuntur. Ergo neruorum, qui à ceruice prodeunt vltimi, humilior [7] pars ad minores peruenit digitos, per cutem ipsos continentem, ac præterea per medij digiti medietatem dispersa. Quod verò cæteros medicos in maximam duxit admirationem, quòd dimidia duntaxat pars afficeretur, id mihi persuasit potissimum eam tantùm nerui partem, quæ in cubito ab ipso egrediens, iam propositis digitis finitur, esse affectam. Igitur adhibitum ei medicamentum abiicere iubens, illi præcipuè spinæ parti, quæ affectæ particulæ initium & originem obtinebat, ipsum adaptaui: secutaque est res, vt aspicientibus videbatur & admirabilis, & inopinata, quòd digiti manus adhibitis spinæ medicamentis essent curati. [8] verùm affectu omnino summoto, orta est inter medicos quæstio, quænam sit eiusmodi neruorum dispositio, vt per ipsam, seruato eorū motu, sensus pereat. Equidem id ipsum dicebam, quod priores medici dicere solebant, quod scilicet sensus in [9] patiendo, motus verò in faciendo aliquid, fit: quapropter, vt quis moueatur, opus est robore: sed vt sentiat, vel minima facultas sufficit. Cumque rectè me hunc dixisse sermonem putarent: quid igitur (inquam) num vidistis aliquando contrà euenire, vt [10] seruato sensu, motus periret? Tum cæteris omnibus se nunquam conspexisse dicentibus, vnus id confitebatur, ac nomine laborantis citato, testes quoque adhibere pollicebatur. Quamuis hoc cum proposita ratione pugnare videretur, in partibus, quæ mouentur quidem, non verò sentiunt, (etenim quod ad hanc rationem pertinet, fieri haudquaquam potest, vt perdito sensu, motus à voluntatis imperio prodiens seruetur,) rursus orabant, vt causam explicarem, quamobrem vtraque appareant. Ea verò (vt planè intelligunt ij, qui neruorum dissectionem didicerunt) talis est: Omnis voluntarius motus ad musculorum officium pertinet: quippe nullus neruorum per se, sine [11] musculo, vllam huiusmodi in animantis particulis actionem efficere potest, sed per musculos, omnes à consilio & voluntate prodeuntes motus perficiunt: ad partes verò mouendas, musculi ipsi aliquando quidē [12] manifestè perueniūt, aliquando verò per medios tendones, quos aponeurosis, id est, deneruationes aliqui cognominant. Atque ex hoc genere sunt

tendones, quibus digiti mouentur, haud absimiles his, qui toni ab Hippocrate nominantur, rotundi scilicet. Si itaque musculorum neruos affici contingat, motus digitorum perit: si verò eos, qui ad cutem perueniunt, tangendi sensus corrumpitur. Sed, vbi[11] *tota resoluuntur membra, cùm videlicet commune principium affectum est, simul & sensus & motus pereunt.*

QVOD in fugiendis reliquis dialecticis fecit difficultatibus, obseruat in præsenti, vt proposito, de quo quæritur, ægro agnoscat, præsagiat, gloriose sanet, dialectica difficultate nequaquã: ita enim tandem intelligitur dialectici esse, non medici muneris; obiter autem inter curandum, motam difficultatem non inutilem recenset.

1. *quidam*] Pausanias Syrus, de quo meminit infrà libro 3.

Cap. 10. 2. *medico*] doctus ab Hippocrate monente, vt ex oblatis vestigemus morbi naturam:

1. epid. sec. 3. 1. si enim commoda inuenta sunt, & in tempore adhibita, prauitatem morbi arguunt; si contrà, spem præstant citæ sanitatis. quid quod ea vocatio & commendatio præcedentis medici honestatis speciem habet, & artis authoritati accedit, quod medico impenditur.

3. *admiratione*] nam, vt quidam affectus sine recenti causa frequenter inuadunt, quales putridæ febres & tumorũ genera sunt; ita alij recentem causam requirunt, vt diaria, vt in parte motus sensusúe abolitio: cùm enim toto suo ductu neruus facultatẽ excipiat deducatque, vnde cessabit in parte facta obstructione, non ad originem, sed ad nerui extremum insertionemque, si non externa causa obstructionem induxerit?

4. *quomodo*] vt ex ictus qualitate coniectaret de inflammatione secuta, & ex tempore de consensu symptomatis digitos infestantis.

5. *scirrhosam*] in superiore ægro supra dorsum cadente, solius meminit inflammationis; quoniam confestim vox ablata est, post septimum diem restituta: hic quoniam præcesserant plures aliquot triginta diebus, & inflammationis quieuerant symptomata, commutationem in scirrhum persensiscit.

6. *putares*] lege, credere quis possit non aliter quàm venam: qui tamen ab ipso mox exordio multi sunt, constricti omnes contentique cõmunibus inuolucris.] cùm enim intellexisset, natura non posse mollem nerui medullam, & eam cauam sectiones in progressu multas ferre; quales vasa in corpore & in terra stirpes patiuntur; mox ab initio non grandi vno caudice deduxit triginta illa neruorum paria, sed vnicuique pari producendo duo in vertebra quauis parauit foramina insigni magnitudine, à dextris vnum; à sinistris alterum: perque vnumquodque eorum eduxit numerosam neruorum propaginem, quantam partium varietas, quæ excepturæ erant, exigebat. Et ne per longam viam iniuriæ paterent, rũperenturúe exiles propagines, commenta est ex illorum mutuo complexu & contextu funiculis simili, additis duabus vniuersos colligentibus membranis, robur; vt quod singulis gracilitas negabat, iuncti possiderent: quo artificio & sectionis pericula cauit, & vnius caudicis firmitatem non amisit: quæ omnia si tam probè meminisset Galenus, quàm hîc edocuit, nunquam in eam opinionem descenderet, vt crederet ad musculi constitutionem neruos multipliciter in fibras, non secus quàm ligamenta, discindi & interposita carne tumere.

Neruorum ductus.

Artis medi. 50.

7. *pars*] huc tendit enarrata neruorum origo: si enim vno caudice processisset ad brachium neruus, originis offensam totum brachium sentiret: cùm verò multi sint, quorum quisque suis propriisque membranis ab aliis dirimitur, quamuis vniuersi in vnum cumulum colligantur: potuit ex ictu vna inflammari primùm; deinde induruisse propago cum reliquarum incolumitate, vt sublato à digitis illis sensu, nihil in tota manu aliorum offenderetur.

8. *verum*] confecto ex superioribus proposito, nempe ostenso esse dialecticam Archigenis quæstionem, si quidem ea neglecta consentientis partis affectus in Pausaniæ digitis agnitus est, & prædictus finis, glorioseque sanatus, poterat hic finem sermoni facere: tamen propter materiæ ad hos libros affinitatem, & solutionis vtilitatem, digreditur: intermiscens quęstionem inter conuenientes ad curationem medicos agitatam; à se verò explicatam.

serua-

9. seruato sensu] lege, seruato motu sensus periret.

10. *patiendo*] sentire, Galeno non est pati, sed passionem agnoscere, libro De placit. 7. sed cùm constet sensatio suscepta imagine, quam & inanima recipiunt, & receptæ iudicio sentientibus proprio, ex potiore parte passionem appellauit. Cap. 14.

11. *musculo*] quod enim scribit libro De plac. primo; Neruus vim defert, tũ quæ sensum, tũ quæ motum efficit: ex quibus sensum neruus exercere potest, motũ solus non potest: ab infirmissimo enim & mollissimo cerebri exordio vis ossa trahens, robur sufficiens obtinere nequibat, nisi externum præsidiũ moturus neruus iuxta mouenda ossa compararet: comparat autem iuncto descendenti neruo validissimo ligamento, & interfarciente ligamenti fibras media carne. id coniunctum musculum appellant, instrumentum mouendis partibus necessarium. Cap. vlt.

12. *manifestè*] sine intercedente tendine; nempe, vbi mouenda pars infirmior est, vt frons, labia, lingua; grauia enim & valida citra tendines tutò non mouerentur.

13. *tota*] vbi per consensum ad principij affectum pars resoluitur. Est autem principium, cerebrum & dorsalis: sed præstat quædam ex Galeni serie in examen trahere: Solutio enim propositæ ab eo dubitationis iis ferè constat: Primùm, putat neruum omnem etiam ad musculum delatum sensum tactus conferre, videlicet omnis neruus terreus est: obiectum autem tactus terreum: ex quo illud sequitur, vt tactus expers non sit neruus omnis: nam obiecta visus vel auditus, quoniam igneam & aëream naturam habent, nisi ab igneo aut aëreo organo perspici nequeunt. non est autem omnis neruus, aut igneus, aut aëreus, sed terreus. cur ergo, inquit, musculus describitur voluntarij motus organum; cur non similiter per sensum, quando musculus contenti nerui nomine perpetuo sensu pollet? quia motus arbitrarius citra musculum non peragitur: sensus sæpe & plurimi. hæc ergo in soluendo prima est Galeni sententia. Altera, si facultates duas in vno neruo consideramus; fieri non potest, vt deficiente infirmiore, nempe sensatione, seruetur robustior mouendi functio. Tertia, quando monstratum est coactam naturam à mouendi vehementia alios neruos ad profunda ossa in musculos adaugendos mandasse, alios extrorsum ad cutem, quam externa molestia sensum afficiunt, deferentes: accidatque causam, quæ morbum gignit, modò hos, nonnunquam illos infestare, pro varietate afflicti nerui sequitur alterutrius ex duabus facultatibus aut abolitio, aut certè læsio. quæ cùm lucidè & accuratè Galenus docuerit, nimis morosi sunt, qui audent illi obiectare in soluendo ignorantiam.

Num cesset sensus manẽte motu. Propositio 1. 6. de vsu 2. 7. Placit. 10. 1. motu musc. 4. 2. 1. de caus. symp. 5. 3.

Proximum est, vt de membris quæ arbitrario motu & mouent & mouentur, disputetur. Nam de primo mouendi organo varia quæruntur scripsisse Galenum, qui libro De vsu partium primo, musculum id esse tradiderit; libro verò duodecimo tendinem, addens musculum antecedere, non esse proximum, & citra medium motus authorem. sperant autem quidam ita pugnantes hos locos consentientes reddere, si eum locum, in quo admittit musculum, interpretentur de toto motus organo: cuius partem similarem principemque tendinem faciunt: vt quemadmodum visio oculi, ceu primi organi operatio est; eadem tamẽ ad crystalloidem, ceu principem oculi partem agentéque refertur: ita motio arbitraria & à musculo prodeat primo mouendi organo, & ad tendinẽ, ceu principem in actione partem, referatur. quasi verò aut tẽdo musculi pars sit, & non magis ab eo exorta diuersa particula: aut musculi operatio non sit vna, tendinis alia. præstat ita nodum explicare, vt intelligatur Galenus initio librorum De vsu partium, nondum satis instructum nactus auditorem, crasse primùm motus organum statuisse musculum, quem tanquam lectori ignotum definitione circunscribit: cùm autem, quod hic scripsit, nonnũquam ipse manifestè moueat, sæpe tendinis interuentu, oportuerat id adiicere, sed meritò ad commodiorem locum distulit; nam procedens capite eiusdem libri XVI. enarrat tendinis naturam originemque: & tandem libro XII. exactè primum motus organum, hoc est, sine medio mouens, inquit esse tendinem, vbicunque musculus non sine ipso ossa mouenda attingit. Et de primo quidem motore, qui mobili cohæret, ita componenda pax videtur. de vltimo verò & motionis origine, sunt qui Galeno calumnias nectant. talis est

Quod primum motus organum. Cap. 10. Cap. 3.

Quod vltimum.

2.Collect.18. cap.3. Auerous. cùm enim Galenus tum aliâs ſæpe; tum libro De vſu partium primo, enumerans ordinem motu arbitrario mouentium, primum faciat cerebrum; inde neruum, quem muſculus ſequitur; muſculum tendo; Auerous ita labefactat illius ſententiam: Oſtenſum libro Phyſicorum 7. eſt, neceſſe eſſe, vt corpus, quodcunque aliud mouet, & ipſum moueatur: atqui cerebrum & nerui non mouentur; non mouent igitur membra: apparet enim moto quouis membro & cerebrum & neruum quieſcere, ſolum muſculum contrahi, & cum eo tendinem. non eſt itaque primum mouens cerebrum: qui, vt vltrò accipiat, quæ aſſumit omnia, non aſſequi poterit vnquam, quod conatur: ita enim vno ordine recenſentur membra illa à Galeno, vt nomine mouentium comprehenderentur, quotquot partes arbitrarium motum conficiunt, ſiue ſint corpora mouentia, vt muſculus & tendo; ſiue facultatis motricis origo, vt cerebrum; ſiue delator, vt neruus. Sed poteſt ne vnus muſculus plures voluntarios obire motus? Non ſecus quàm naturale membrum naturales: nam, vt in his, vbi vno villorum genere conſtat membrum, ſimplex ſequitur motus; ab interna gulæ membrana deglutitio, ab externa pulſio; quando verò diuerſitate fibrarum conſtat, vt veſicæ, vt vteri, vnum licet membrum pro fibrarũ motarum varietate varios producit: ſic muſculus, ſi, quod crebrius eſt, formam obſeruat villorum eandem, vnum ex eorum contractione motum habet; ſi plures, quod rarius eſt, multos. Idem verò Auerous Galenum inſimulat eius ſententiæ, qua arbitratur omnis voluntarij motus authorem eſſe in corpore muſculum aliquem; & eius, qua omnem muſculi motionem voluntati ſubeſſe putat, vt reciprocent mutuò voluntarius motus, & muſculi: eſſe enim voluntarios motus aliquot citra muſculum authorem, primum affert argumentum: vermes, lumbricos, ſcarabeos, quorum arbitrariis motibus muſculi non præſident. alterum, quod etiam in perfectis lingua exeritur; coles inflatur; ventriculus ad vomendum ſine muſculis excitatur, ex concepta illorum motuum imagine. alteram verò partem euerti putat productis in mediũ ſuperciliorum & ſepti motibus, quos & muſculi operantur & voluntas non antecedit. Sed quod contendit, obtinere non poteſt; firmis enim rationibus innituntur Galeni placita: nam omni motioni imperatæ paratum eſſe à natura muſculum, libro De placit. primo ita oſtendit: Nerui infirmitas non poteſt robori mouendę partis ſolus ſufficere; oportuit ergo aliunde ſuffici vires, & ligamenti carniſque acceſſu craſſitie & firmitate ad mouendi munus proficere; vt, quemadmodum chordarum extrema arcum inflexura in ſe torquentur; ita nerui eo auctuario oſſi proxima in muſculos abeât. Nullius autem momenti eſt ſimilitudo, quam de imperfectis animalibus obiicit: admonemur enim pluribus, vt intelligamus, quædam opera ab imperfectis citra inſtrumenti interuentum edi, quæ in meliore rerum conditione ſine illis perfici non poſſunt. quàm multa enim ſine teſtibus ſemen ad prolem procreandam effundunt, quod meliora non poſſunt! ſtirpis partes exciſæ germinant, non animalium. multa ſine hepate aluntur, ſine liene melancholiam expurgant, ſine oſſibus ſtabilia ſunt, ſine muſculis ſolis neruis voluntariè mouentur; quæ omnia perfectior natura, quia operatur perfectiùs, cumulo perficit inſtrumentorum. Nam quod de lingua exerta quærunt, licet antiquis obſcurum, tempore manifeſtum factum eſt, quo muſculo contracto efficiatur: coles verò non ad arbitrium, ſed ad imaginationem Veneream augetur, & ventriculus ad turpem conſpectũ mouetur; ita inſtituente & edocente natura membra illa, vt fiſtuloſus neruus ad Veneream imaginẽ vel inuito homine attollatur in ſeminis eiaculationem; ventriculus ad horridi proſpectum nauſeet, & ad vomitum contrahatur, ne corpori noxium toleret, ſed expellat. cùm ergo voluntarij non ſint, muſculis non eguerunt. Tranſeamus ad alteram reprehenſionem nihilo & ipſam priore iuſtiorem: ſtat enim ſententia motum muſculi omnem voluntarium eſſe. niſi enim voluntati pareret, quorſum à cerebro appetentiæ authore neruum exciperet? oculorum verò ſubitus nictus, & non præmeditata reſpiratio, quomodo voluntatem comitentur, eadem ratio eſt, quæ in citharœdo tam crebro, varieque ſingula digitorum internodia inflectente, vt interrogatus is, qui mouet de imperio, nihil minus ſenſiſſe ſe dicat, quàm imperaſſe huic vel illi tendini, modò interno, modò externo. eadem eſt in eo ratio, qui per ſomnium loquitur, graditur, percutit; quorum nihil, cùm tamen ea voluerit, (per muſcu-

Cap.3.

Vnus muſculus an plures motus edat.

2.Collect. 18. 19.

Num voluntarius omnis motus authore fiat muſculo.

cap.vlt.

Lib.de mot. liquidis.

musculos enim executus est) recordatur. eadem in homine prætergrediente, quò tendebat, locum. Ergo facilitas illarum motionum, consuetudo, & animi in rebus aliis occupatio faciunt; vt nec imperare nos, dum fiunt, sentiamus, neque imperasse recordemur.

ATQVE *tum locum primariò affectum, ex læsorum neruorum multitudine duntaxat, inuenire poteris; idque si exquisitè cognoueris communia ipsorum principia, quæ in neruorũ dissectione percurrimus, cùm nullus ante me huiusmodi dissectionem accuratè tractasset, vtpote nemine non plus minus errante. Igitur solus ille, qui in ipsis fuerit exercitatus, exquisitè considerare poterit, in qua vertebra, spinalis medulla sit affecta: siue tota, siue altera eius pars afficiatur: nam*[1] *accidit, vt dextra ipsius pars duntaxat afficiatur; altera omnino illæsa: aut è contrario, vt illa manente integra, sola sinistra affectum sustineat. Atque hac ratione, interdum tota pars sinistra resoluitur, dextra parte manente illæsa: interdum contrà, dextra pars duntaxat & afficitur & resoluitur. vbi verò non affecta spinali medulla, tantùm vnus nerui processus læsus est, eas dũtaxat partes resolutio consequitur, in quas neruus ille distributus est: accidit enim interdum, vt duo aut tres duntaxat neruorum processus afficiantur, cùm interim spinalem medullam nulla noxa*[2] *infestet. sic affectus erat is, qui per reliquas quidem manus partes omnes ita fuit resolutus, vt neque sentiret, neque moueretur; sed in tribus digitis sensum habebat integrum. Porrò cuidam alteri, non solùm ij manserunt illæsi; sed etiam eorum musculorum, in quos neruorum propago sub septima vertebra exorta distribuitur, motiones seruatæ sunt. Atque alius, ob casum ab alto vehementer afflictus, solos eos musculos resolutos habuit, qui huius nerui partes suscipiunt. idem etiam in iis duntaxat cutis partibus sensum amisit, ad quas prædicti nerui distributiones demittuntur. Igitur, si scire desideras, in qua vertebra sit affectus, vtrùm in sola nerui cuiuspiam propagine, an in spinali quoque medulla, in neruorum dissectione te exercitatum esse oportet: communemque habere methodum, qua resolutos musculos vnà cum cute, quæ sensum amiserit, obserues. nam si spinalis medulla in aliqua vertebrarum, tota affecta sit; omnes partes inferiores resoluuntur: si verò in altera parte lædatur, altera manente illæsa; partes duntaxat, quæ illi è directo respondent, resolutio infestabit: si verò nerui radix afficitur; reliquæ partes omnes affecto loco inferiores, nihil afficientur; sed solæ illæ partes resoluentur, in quas singuli nerui distribuuntur. Hæc si accuratè didiceris, circa resoluta*[3] *membra, relicta spina, non amplius occupaberis; sed huic adhibitis remediis, partem affectam curabis. Sic etiam, si non circa spinam, sed in regione illam sequente neruus afficitur; ex musculis, & ex cute quærendæ sunt notæ. cutem quidem facile est cognoscere; nam oculis subiicitur: musculi verò ex actione, quæ periit, deprehenduntur. Proinde necesse est, circa musculorum sectionem te exercites, & cognoscas, cuius actionis quilibet sit instrumentum: sic enim duntaxat discere poteris partes, quarum actio perit, nullo morbo*[4] *corporalem ipsarum essentiam infestate, aut in quibus præcedit morbus, vel fiens, vel factus. verùm morborum genera et differentias omnes ex eo didicisti libro, qui De morborum differentiis inscriptus est, atque similiter ex alio, accidentium differentias. At de causis vtrorumque etiam separatim scriptum est: in vno quidem de morbis: in tribus verò de accidentibus: in quibus exercitari oportet eum, qui facilè voluerit inuenire, discernereque & causam, & affectum & sedem affectam.*

Etenim

Etenim fieri non potest, vt omnia per [5] syndromas i. concursus doceantur, quamuis eorum, qui ab experientia empirici vocantur, huiusmodi fuerit opinio. Qui verò accuratè & præcedentia, & præsentia cognouerit accidentia, atque sic ad curandorum morborum experientiam via et ratione peruenerit; inueniet & locum affectum, & simul ipsam dispositionem. Sed id magna ex parte accidit partibus, quæ in intimo corpore constituuntur; veluti paulo antè de his, qui sensum & motum perdiderunt, ostendimus. [6] Atque non abs re fortasse fuerit narrare quædam, quæ iam facta fuerunt, cuiusmodi hæc sunt. Puer annorum ferè sex, inuitus per aluum excrementa deiicere incœpit, resoluto derepente circa sedem musculo. Quin etiam seni quondam huiusmodi euenit accidens. Atque rursus alius puer, ætatis ferè annorum quatuordecim, excremēta inuitus per aluum deiecit, infestante simul vesicam dolore. Atque alteri vrina quoque fuit suppressa: contrà, alius vrinam inuitus excreuit. Atque alius non solùm vrinam, sed alui quoque excrementa inuitus deiecit. In iis omnibus ea, quæ præcesserunt, scrutari oportet: nam [7] in totum aut refrigeratam, aut ictam ipsorum spinam arbitrandum est. Sed frigus quidem, vni duntaxat affecto musculo nocet: ictus verò, magna ex parte pluribus noxam infert: nam perrarum est, vt icta spina vnus afficiatur musculus, quoniam nerui ex spinali medulla orti, in plures musculos diuiduntur. verùm, vbi ob ictum affectus est musculus, si superueniens inflammatio ob negligentiam in scirrhum coierit, resolui ipsum contingit: quanquam id raro accidere videatur. At verò frigus sæpenumero vnum lædit musculum, maximè eum, qui in superficie sedis est, siue sederit quis super lapidem frigidum, siue in aqua frigida supramodum fuerit versatus. Igitur puer, cuius & vesica, & sedes læsa fuit, cùm in fluuio pisces venaretur, sic fuit affectus. Non nullis etiam in aqua frigida natantibus, itidem accidit. [8] Hos itaque sic affectos, curare oportet, calorifica auxilia locis affectis adhibendo. Quibus verò neruorum à dorsi medulla ortorum quispiam fuerit affectus, eius principio adhibenda sunt remedia. [9] Sæpenumero etiam, vbi ab alto loco quis cecidit, aut vehementem fortemque ictum spina subiit, inflammatio ad plures partes extensa, non solùm musculis, sed vesicæ quoque noxam intulit, quibus ob vesicæ ipsius affectum vrina supprimitur. Sunt, quibus non solum vrina, sed alui quoque excrementa penitus retinentur, affectis scilicet intestinis. Nam, vt musculi affecti actiones à consilio & voluntate pendentes, ita & vesica & intestina naturales actiones lædere possunt, eo, quòd dum ipsa contrahuntur, excernuntur ea, quæ continent.

CAP. VII. *Atque [10] in hac re plurimùm differunt naturalia ab animalibus instrumentis: siquidem naturalibus cognatā actionis vim esse; animalibus verò instrumentis à principio (veluti lumen à sole) ipsam defluere, iam ostensum est. Ergo, vt magneti lapidi vis inest, qua ferrum attrahere potest; ita naturalia quoque instrumenta omnia facultatem habent, qua actionem suam perficiunt. Proinde, si permanens fuisset ipsorum essentia, neque arteriis, neque venis indiguissent: verùm, quia nutrimento egent, seruareque oporteat innati caloris symmetriam, hanc ob causam & venis indigebant, & arteriis. Sic etiam musculi, vt essentiam suam seruare possint, non secus quàm naturalia instrumenta, & venis & arteriis indigent. At, quia cognatum sensus & motus principium non habent, idcirco neruis semper indigent, qui illis ea suppeditent,*

quem-

quemadmodum Sol omnibus rebus, quas illuminat, ſplendorem affert. Quamobrem ſolis partibus, quæ & ſentiendi, & mouendi vim habent, accidit, vt ipſis interdum [12] *haudquaquam affectis nihilominus eorum actio pereat: id quod naturalibus inſtrumentis accidere non ſolet; quoties enim horum actio læditur, ſemper primario affectu laborant. verùm animalibus inſtrumentis omnibus naturalis quædam diſpenſatio ineſt; quippe & arteriarum & venarum adminiculo indigent ad eſſentiam ipſorum ſeruandam. Ideo accuratiſſimè intueri, ac diſcernere oportet, quæ accidentia eis ea ratione, qua aut naturalia, aut animata ſunt, ſoleant euenire: veluti alterari (vt ita dicam) à vicinis, ipſis, vt naturalibus: alterationem verò ſentire, vt animatis, euenit. ſic oculis quoque ſæpenumero contingit: nam vapores à ventriculo elati ipſos omnino alterant. verùm tam exigua alteratio nõ ab omnibus ſentitur, niſi exactam habeant ſenſificam facultatem. voco autem exactam, quæ minimas quaſque res cernere poteſt.*

ADIICIT poſtremo §. neceſſaria ad curationem in morbis per conſenſum; docens, quæ in corpore membra hoc genere affectionum laborent; quæ minimè.

1. *nam accidit*] quod anatomicis admirationem pariebat, ſed explorata diſſectio duplicem meatum ſpinalis commonſtrat interſepto medio diuiſum non aliter, quàm in cerebro.

2. *infeſtet*] recenſet impeditæ facultatis ſpecies; alteram, vbi dorſalis tota obſtruitur: ſecundam, vbi altera eius pars: tertiam, vbi vna aut plures nerui propagines. prætermittit ſpeciem ex cerebri apoplexia pendentem, in qua fons ipſe patitur; quoniam ſolos eos recenſet affectus, in quibus diſſectionis neruorum cognitio neceſſaria eſt; quod apoplecticis non euenit, in quibus vniuerſæ partes ex æquo afficiuntur.

3. *membra*] impoſitione localium.

4. *corporalem*] nam ſpiritalis vel incorporea facultas mutata eſt, ſed non apparet, quomodo pars per conſenſum patiens ſiue deficiente facultate, ſiue materia, ægra non ſit: ſi enim cõuertitur cum definito definitio, erit affectus præter naturã actionem ſine medio lædens morbus: is affectus poſſidet conſentientẽ partem: morbus igitur. præterea ſi per conſenſum ægrotat: ægrotat ſanè. Galenus tamen cùm appellet paſſiones talia, hìc à morbis excludit, addens morborum genera alibi explicata eſſe: cùm verò nec vllus ſimilarium, nec organicorum aut communis infeſtet cõſentientem partem: quis non videt morbi expertem eſſe: cùm tamen patiatur: nec enim audiri digni ſunt, qui ea vitia compoſitionis aſtruunt, deprauata ſocietate. cùm ergo inſtant, in parte affectum eſſe lædentem ſine medio functiones, verè aſſumunt eſſe in corpore eum affectum; ſed non in conſentiente parte, ſed in primaria, cuius & morbus eſt. altera conſecutio peccat in eo elencho, qui eſt à dicto ſecundum quid ad ſimpliciter. Morbus per cõſenſum an morbus.

5. *ſyndromas*] de quibus libro Methodi 2. diſſeruit, oſtendens longè plures eſſe morborum ſpecies, quàm explicatas ab empiricis ſyndromes. Cap. 4.

6. *atque non*] profert exempla nonnulla affectorum neruorum, in quibus auditorem erudiat internoſcere proprios à cõmunicatis morbos: recenſet verò ætates puerilem maximè & ſenilem, in quibus neruoſæ partes imbecillæ per naturam, facile offenſæ ſunt.

7. *nam in*] lege, nam omnino aut refrigeratio aut ictus iuxta ipſorum præceſſit ſpinam: ſphincter enim vterque cùm ſpinæ iunctus ſit, nec poſſit ſolus ab interna cauſa reſolui, relinquitur, vt præceſſerit externa aliqua occaſio mali iuxta ſpinam: frequens autem eſt ictus; qui, cùm penitiores etiam partes, vbi nerui ſiti ſint, contundat, & eos inuicem implexos, aut ſaltem qui in aliquot ſubinde ramos diſpergantur; fit, vt ictus raro vnam tantùm partem offendat, reliquis illæſis: licet rarum id ſit, accidit tamen, & præceſſit non ita pridem hiſtoria de Pauſania ex ictu læſo, in ſolo digitorum trium ſenſu: & crebrò multarum partium ſenſus motuſque vitiat. Altera occaſio refrigeratio eſt, cui malo temperaturæ ſuæ nomine nerui patent: ſed ea, quoniam proxima tantùm

& cuti vicinos muſculos lædit; ſequitur, vt vnus ex muſculis aliquis maximè ſublimis, & refrigeranti proximus, capiatur ſolus. Petitur ergo non negligenda cauſæ coniectura ex offenſa parte: quæ, ſi multiplex eſt, ictus ſuſpicionem facit; ſi ſingularis, magis refrigerationis; licet nihil in iis perpetuum ſit, & percuſſus muſculus aliquando ſecuta duritie, vnum tantùm membri motum ſubſtulerit, & refrigeratio ſpinę nonnunquam pariter multos.

8. *hos itaque*] quoniam proprio muſculorum affectu laborant.

9. *ſæpenumero*] in validiſſimis caſibus inflammatio non ſolùm occupat ictus locum, ſed ad veſicam extenditur, & nonnunquam inteſtina occupat: partes autem inflammatæ tactum non tolerant, tantùm abeſt, vt contractionem villorum ad excretionem contenti ferant; ideo excrementa cohibentur. fieri verò etiam poteſt, vt, læſa ſpina propter abolitum ſenſum, excretrix ab opere ferietur, morſum excrementi non ſentiens.

10. *atque in hac*] colligit alteram internotionem morbi proprij ab eo, qui conſenſu gignitur ex natura partis petitam: ſi enim membrum patitur, qua naturale eſt, alterius conſenſu pati non poteſt. quæ enim innatis reguntur facultatibus, quod in arte Medica dixit, quomodo alterius membri morbo, cuius non fruũtur ope, laborabunt? ſcilicet facultatis propriæ oblæſione: nam illa conſenſus ſpecie, quæ materiæ priuationem reſpicit, laborant naturalia in hydrope membra. ſin qua parte animalia ſunt; poſſunt ipſa, non mutata, in actione deficere ob deficientem vim aliunde accedentem mutuatamque: poſſunt & qua naturalia ſunt, nutriuntur enim etiam ipſa, proprio malo ſuccumbere.

Cap. 9.

11. *nequaquam læſis*] pati membrum omne, cuius læſa actio eſt, multis oſtenderat; nec oblitus modò negat illa læſa, ſed diſcernit pati & læſum eſſe, vel ægrum: nam, vt læſio & morbus conſtantem affectum indicant, qui in parte conſentiente non reperitur; ita pati pendentem, quem in conſentiente parte agnoſcimus. Sed accuratius diſputandum de propoſito eſt. Primùm, animales illæ facultates non in omni animaliũ genere ſimiliter pendere accipiendum eſt; ſed, in quibus ſpiritus craſſior, caro denſior eſt, vt in anguillis & lacertis, aliquot etiam horas abſciſſo facultatis fonte conſtat in membro facultas: vbi contraria eſt ſpiritus carniumque conſtitutio, ne breuiſſimo quidem ſpacio. Naturales verò facultates alitioni accommodæ, ita innatæ audiendæ ſunt, vt aliena ope non indigeant, ſiue ad primam in membris impreſſionem, ſiue ad poſteriorem tutelam: id enim quidam inuenerunt ſequentes corruptam Auicennæ verſionem, in qua legebant, ſi via inter os & hepar clauderetur, & os nutrimentum haberet, non nutriretur. conſtat autem legendum eſſe, os nutriretur non modò ex Bellunenſi admonente, ſed etiam ex hoc loco; ſi enim ex iecore exſpectant ad alitionem ſubſidium membra, fiet neceſſariò, vt nonnunquam ob iecoris morbum partes malè alantur; atque adeo, quod hîc apertè inficiatur Galenus, laborabunt conſenſu naturalia non aliter quàm animalia membra. Sed maior machina demolienda eſt: citatur enim Galenus multis in locis, tres recenſens facultates, quibus corpus vniuerſum gubernetur, oririque à tribus fontibus, cerebro, corde, hepate affirmans: deriuarique per canales totidem neruos, arterias, venas: quod tam pugnat cum præſenti ſententia, vt multi ex iis, qui partes Galeni ſequũtur, manus dent, & pugnare ſecum Galenum dicere audeant. Alij moderatiùs delationem facultatis interpretantur ſanguinem gignentis non in membra, ſed in venas ab hepate oriundas; qui tamen non conſiderant nihil in eo opere præcipuum ſpecialeque iecori ineſſe; nam & ventriculus, vim, quæ ſuccum efficit, gulæ inteſtiniſque impertit; nec tamen idcirco principalis nomen obtinuit. Adde quòd eam facultatem non cõmunicat cum Galeno corpori, ſed ſolis venis. ſed in eo ſita eſt iecoris facultas communicanda, in quo & illius principatus inter membra, nempe in mandando toti, non facultatem vllam, qua membra indigerent, ſed materiam vtilem, ex qua alerentur; cumque in iecore facultas, ſanguinem creans, reſideat, alimentum toti corpori conficiens, idemque iuſtè pro partium varietate diſtribuens; non minus principatum in corpore obtinere dicetur, & corpus vniuerſum gubernare, quàm cor; quia calorem tuetur in illis, & cerebrum, quod illa donat ſentiendi mouendique facultate.

Diſcrimẽ animaliũ & naturalium facultatum.

Prima 1. doct. 5. 1.

Naturalis an ab hepate.

Artis medicæ 9. 2. præf. 37. Infra lib. 5. 1. 7. Ther. vlt. art. med. 95.

6. Plac. 10.

cultate. fungitur enim principis munere, & qui dignitatum officia distribuit, & qui salutem ciuium tuetur; nec minus, qui sumptibus suis familias alit ita libro De placit. sexto definiebat Principale membrum Galenus, id quod vel facultatem toti largitur vel materiam. Illud verò inquisitione dignum, inuentu iucundissimum fuerit, quorsum natura alias ex animæ facultatibus voluerit esse membris omnibus innatas, vt sibi ipsis sola membra sufficerēt, nō exspectato aliunde subsidio, vt in nutritoriis; alias nempe animales membris non addixit; sed cùm membra per se ad opus inepta sint, earum auxilio adiuuantur, & ad opus idonea redduntur. Nam, quod Turisanus ait, varietatem hanc functionum ex Platonica factione ortam, Peripateticos non recipere, parum considerate dictum est: verè enim Galenus putans demonstratas à se tres esse animas, substantia & locis in corpore dissidentes, colligit nutriendi quidem vim habere sedem in iecore, sed tamen toti corpori communem esse & insitam; reliquas duas; alteram in solo cerebro; alteram in corde residentes influere per quædam interualla membris, certis quibusdam canalibus. & eò tendit, quod hic seiungit naturalia ab animalibus mēbris. quam explicationem Peripatetici, vnâ in corpore animam cum vniuersis facultatibus asseuerantes, non admittent: varietatem tamen inter animæ facultates fateri coguntur, intuentes singulas partes citra influxum quidem ali; non tamen sentire, aut moueri. itaque Alexander inter eos vel nobilissimus in Problematis, quærit, cur natura quasdam facultates liberas effecerit & integras in mēbris, alias pendentes ab externo adiutorio & sepositi membri influxu. fortè verò ab illo subtilius quæsitum, quàm solutum est. quoniam, inquit, alitionis ratio continua opem alienam desiderare non poterat: sensationis verò motionisque opera quæ longis temporum interuallis cessare oportebat & intermitti, alieno auxilio iuuari poterāt. quasi non multo vrgeat magis pulsationis opus, cuius intermissio vel momentanea hominē tollit è medio, quàm arteriæ, nisi corde mandāte, exercere non possunt. Et non præstaret membra suo ductu & facultate temperamentoque innatis obire vniuersa animi munia, siue perpetuò, siue intermissis spaciis exequenda, quàm humanum opificium tam multis & variis canalibus facultatum perforari, cum quotidiano obstructionum discrimine periculoso illo & difficultatum plenissimo: siue enim ciuitatem consideres, siue domum, nihil magis eas reddit iniuriis & casibus obnoxias, quàm continuitatis illa per aquæductus & meatus seiunctio: hominem verò obstructio vasorum febri obnoxium & putredini expositum reddit, vna omnium causarum maximè. Alio ergo diuertendum est, si fortè contingat aliquid inuenire, ex quo rei explicatio petatur. cumque intueamur animalia, quæ insecta vocant, quorum natura minorem rationem formationis habuisse videtur, ea tamen diuisa, suis portionibus sentire & puncta contrahi; certum est posse naturam partibus tribuere id instrumētum sensui motuique appositum, & sufficiens etiam sine alieno subsidio: cumque id perfectioribus negauerit, maius aliquid quæsitura negauit, non inuidens meliora. Ergo ad exactam rerum externarum comprehensionem, cogitationem, & discursum, decebat non modò singula sensoria qualitates sibi subiectas agnoscere, sed esse in corpore mēbrum ceu sensuum fontem, in quem omnes simul confluant sensoriorum conceptus: ita enim ex coniunctis illis multa agnoscentur, quæ necessariò laterent, nisi in vnam aliquam corporis partem conuenirent. In hunc vsum sensuum organa à cerebro exspectant instrumentariam ad sentiendum lucem, ne possint sibi solis suos retinere cōceptus, si eos innatis facultatibus consequerētur: sed recipientia à cerebro vim eandem confestim remittunt, idolis obiectorum onustam & veluti formatam. musculos verò oportebat non suo impetu temere duci, sed pro imaginationis imperio, vt percepta vtilia prosequerentur, noxia refugerent: id quod sine facultatis à cerebro defluxu obseruari non poterat. concentum ergo quendam esse decebat in perfectæ cognitionis animalibus sensoriorum ad cerebrum, cerebri ad musculos; cui obseruationi mirificè deseruit exspectatio dicta facultatis. In arteriarum pulsu alia, sed similis ratio est. nisi enim simul vniuersæ arteriæ cum corde distenderentur, simulque contraherētur, eueniret vt mutuò secum pugnarent & frustra mouerentur, cùm exclusus à corde aër in arterias recipi non posset. Ab hoc discrimine liberat exspectatio illa à corde impellentis facultatis, vt nec distendi

Cap. 10.

Art. med. 9.

Cur facultates aliæ sint innatæ, aliæ influentes.

Lib. 2. 60.

queant, nisi vim distentionis à distento corde excipiant; nec contrahi nisi à contracto facultatem subsidendi comparent. propter dictas commoditates, quas nutritio & caloris innati conseruatio non habent, melius aliquid perfectis animalibus prouidente natura, pendent influentes aliunde facultates sentiendi, ex arbitrio mouendi, pulsandi.

Sequitur vt expendatur venarũ arteriarumq́;, de quibus author meminit, vsus, repetito paulo altius exordio. corpora omnia sublunaria tempore marcescere, minui, & perire necesse est; & vicinorum quibus circundantur contraria vi, & caloris interni actione. dum enim humidum sibi iunctum calor attenuat, & in flatum vertit & dissipat, deficiunt omnia. natura verò, cui nihil est magis in votis, quàm vt durent condita omnia vel incorruptione sua se tuentia, vel generatione substituentia, vt sint semper, quod Aristoteles dicebat, conditionemque subeant, quoad possunt, diuinam; corporibus iis ortui interituique obnoxiis ita prouidit, vt quia immutabilem statum fluxa conditio non recipiebat, innata accrescendi vi assumpta repararent, & deficientia reficerent, & instaurarent. cumque eam vim omnibus, quę apud nos sunt, corporibus iustè donaret, & benignè; pro eorum varietate reparationis formam sapientissimè temperauit, ita diuersa ratione commutans. Corruptibilium corporum quadruplex est omnis differẽtia. Elementa simplicia pariter & similiaria sunt: metalla, lapides, mineralia mixta, sed similaria. stirpes & demum vegetabilia mixta dissimilaria. animalia præter hæc supremum obtinuerunt dignitatis locum. Ergo elementis vires indidit seminales, concedens duas cuique qualitates, quas agentes ab opere nuncupamus; quoniam solæ possunt, quicquid accedit familiare & alimenti vicem explens, sibi attemperare, & in propriam naturam vertere: quod quid aliud est, quàm familiare sibi proximum iungere, & sua similitudine induere, & eius appositione accrescere? mixta similaria, agente compositionis propriæ temperamento, non secus quàm elementa, proxima quæque dum sibi adiungunt, alterant, & sui similia faciunt. id quod priscis non satis exploratum frequentia experimenta docuerunt. lapidicinæ & metallorum fodinæ dum ex parte exhauriuntur, tempore conspiciuntur extendi, augerique parte altera, permutato eo, quod proximum accesserit in propriam naturam substantiamque; vt iam ab eo euentu Græcis metalla dicta sint; quoniam alia post alia inueniantur. nec semel visum est, vt accrescente vel lapide vel metallo, ligni frusta aut ferri, quæ in metallum mutari non potuerũt, in medio manserint, vndique augescente pristini metalli vel lapidis natura. Insulæ verò quædam repente exorientes & subsidentes, ad hunc subterraneorum ortum, interitumque, augmentum, decrementumque verisimillimè referuntur. Ita similaria corpora & simplicia & mixta temperamenti actione, quod solum omnium qualitatum, imò & accidentium in hunc vsum agens natura produxit, extrema sui parte aluntur & tanquam gignuntur, quicquid vno perdiderint extremo, altero instaurantia; quoniam similaris natura partium omnium vnitate constans, vndecunque sine incommodo & substantiæ varietate restitutionem admittit, contrà quàm dissimilaria: quæ iam Aristoteles ideo animata vocat, quia animam definit esse corporis organici formam. hæc enim cùm postulent, vt variæ, quibus constat, partes augeantur; fieri haud potuit, vt altero tantùm extremo augescerent, sed indigent deferente alimentum ad singulas partes; vt, quod similare corpus in vicino, vnaquæque similaris in stirpibus pars & animalibus in eo quod accedit, alimento efficiat: accedere autem, nisi per vasa feratur, non potest: sunt igitur vasa animatorum alitioni necessaria. esse enim ductus alimenti in plantis oblongos ceu riuos quosdam, aliturum succum deducentes, facilis in longum fissura, difficilis in transuersum ostendit. & in plantis vasa constituta sunt oblongis inanitatibus, quas circunstant densatæ partes: in animalibus non secus, quàm organa reliqua, vasa maiore artificio constant ex sui generis perforata membrana formationem obtinentia. Postremum corporum genus sensu motuque excellens manifesta caloris vehementia antecedit: vnde minor animalium & magnitudo & vita emanasse videntur, absumente caloris copia vitæ principia. Accedit verò etiam, quòd innatus calor in plantis soli vacans alitioni plus promouet, quàm in animalibus ad animi etiam cogitationisque opera intentus: nam & inter homines ipsos, qui vitam in studiis ducunt & meditationibus, minus vegeto corpore habentur. Id tamen vt cuque definia-

Venarum & arteriarum vsus.

2. De anima 4.

Rerum durationis varietas.

2. anima 1.

definiatur, certum est animalium partes tanto calore superare vegetantia, quanto motus maiore calore quàm nutritio obitur. huic in membris calori tuendo arteriæ suum vsum præstant, non quidem gignendi temperamentum; quod nisi cuique membro in ortu natura optimum sufficiensque tribuisset, accusanda imprudentiæ imbecillitatisque foret; sed manendi, durandique præsidium. quemadmodum enim externo igni, cuius tenuitatem vis nulla, ne euolet, cohibere potest; diuturnitatem suffuso alimento & parata ventilatione paramus; & cordi tum vbere per cauam venam sanguine, tum plurimo per guttur aëre: & fornacem figulinam apertis fenestris superna parte & suffectis fomentorum fouemus facibus: non aliter membrorum calorem arteriæ continent, dum arteriali sanguine spirituque, demum calore alunt, eundemque per tunicarum distentionem ventilant. In hunc puto modum arteriarum non minùs, quàm venarum, vsum in animantibus patere. Id vnum reliquum est, quod moneri possit, si vim exspectant à corde arteriæ pulsantes non aliter, quàm partes à cerebro vel sentientes vel motæ; quî factum est, vt Galenus venas & arterias naturalium munerum esse instrumenta velit, naturaliumque nullum per consensum laborare aut influentes facultates excipere? quod tamen promptam habet diligenti expeditionem, si considerauerit partem, quæ vita destituitur & innato calore priuatur, quod malum gangrenam dicimus, ideo affici, quia propriæ arteriæ extra non solum intro plenæ distendi nequeunt, & prohibita pulsatione vita priuatur. commercio verò cordis idcirco euenire non potest, quia multo antè occupare mortem necesse est, quàm cor pulsationem deserat, & eam membris tribuere cesset.

De vsu puls. 4.

Postremò de similitudine nutritoriæ in membris facultatis ad eam vim, qua magnes ferrum allicit, dicendum est. Suspecta enim fuit cum aliis tum Aueroo, quasi senserit Galenus nutritoriam vim animam non esse, sed innatam aliquam facultatem instar aliarum, quæ ex natura rebus insunt. Num igitur plantæ & animalia ipsa, qua parte aluntur, animata sint, an inanima, non conuenit Aristoteli cum Stoicis; Aristotele animam esse ostendente, Stoicis contra naturam. Et Galenus quidem qui secutus cum Stoicis Platonem naturam appellat, sequitur vulgi appellationem, qua φυτὰ, id est, naturalia compellant; cũque ab anima dicantur animalia, nec stirpes quispiam animalia facere ausus est, nihil causæ videtur, inquit, cur animata credantur. contrà Aristoteles & post eum Alexander multis causam suam suadet. primùm naturam ab anima separare videtur facultas innata mouendi, vel ad vnam vel ad plures locorum differentias. est enim natura initium motus & quietis eius, in quo est ad vnam tantum loci differentiam, anima ad multas: atqui vis plantæ alimentum mouet sursum, deorsum, dextrorsum, sinistrorsum, in quo conuenit cum vi animalium, quæ pro arbitrio mouet: erit igitur anima. prætereà viua esse plantas, & semina, non solum animalia vel Galenus ipse cum vulgo fatetur: vita autem separat animatum ab inanimo. Quin etiam animalia, cùm non polleant eisdem in omnibus animantium generibus potentiis; fit, vt, amissis omnibus aliis, adhuc vita priuata non dicantur; sublata verò alitione, confestim mortua dicuntur: vis ergo illa alendi animam & ea sola tuetur: nec enim homo, si mania desipit, si resolutione neruorum torpet, vita functus est; sed cùm ali amplius non potest: quid ni igitur erunt animæ participes stirpes, quæ potissimæ animæ facultatis expertes non sunt? Addit verò Alexander: animalium semina, dum animalia formant, vi animæ funguntur; nec verò dissimiliter plantarum semina, germina fingunt: animæ itaque facultate & ipsa munus formationis perficient: Si verò semina plantarum animata ipsas plantas, quarum partes & germina semina sunt; quis dubitet animam continere? Nam quod populus animalia sensu motuque definiat, illa ratio est, quòd nomina sæpe tribuantur, non à simplici facultate, sed à præstanti; sic cursores non sunt, quicunque currunt, sed qui celeti, perpetuoque cursu itinera conficiunt. Sic animalia, quæ anima non quauis pollent, sed illa sensus capaci. eiusmodi cùm subtiliter intorqueant Peripatetici, eludit Galenus quasi nugaces, & solam nominis animæ proprietatem agitantes. contrà conatur Auerous rei esse, non nominis pugnantiam. Et est illa quidem controuersia aliqua ex parte nominis, partim etiam in re discrepantia; appellanda ne sit forma illa & actus plantarum, quo & viuunt, &

2. Collect. 7. Facultas naturalis an natura.

2. anima 2. 1. Natural. 1.

2. anima 2. Aphrod. 1. de anima.

2. Phys. 1. Ratio. 1. 2.

Lib. de Marasf. 1. 3.

4. de vsu 13. 2. collect. 7.

aluntur, anima an natura, dialecticum est non philosophicum. num verò ea siue forma, siue anima temperamenti proprietas sit, an diuinius quiddam, & quod temperamento imperet; id verò & physicum problema & medicũ est, non nomen agitans, sed rem. In quo, vt Galenus hîc & libro, Quod animi mores] eò inclinat, vt opinetur non esse animam superius aliquid ad temperamenti proprietatem; sed, quemadmodum à sua mixtione temperatarum qualitatum magnes vim, qua trahit ferrũ, obtinuit; à suo etiam temperamento carnem obtinuisse, sanguinis tractricem, coctricem, retentricem, & expultricem: ita ab eo meritò nobis recedendum est; tum propter sapientiam, excellentiamque operum, quæ in stirpium formatione, germinatione, incremento, & duratione conspiciuntur: tum, quod Galenus ipse aliquando rei magnitudine oppressus, nobis acclamat; dicens, arduam esse quæstionem, sit ne formatrix ex qualitatibus quatuor, & Aristoteli dubitatã, esseque rationi cõsentaneum, qualitates harũ actionum organa esse; formatorem verò alium. Ita alimenti per membra progressum pariter & mutationẽ anima operatur, vsa qualitatũ temperamento. conuenit tamẽ huic tractioni cum magnetis tractu. quemadmodum enim ferrum suspensum retinent in medio aëre pergrandes magnetes, angulis domus affixi: ita in viuo animali sanguinis fluuij per corporis proceritatem pendentes ascendunt, superiorum membrorum sugendi vehementia, ceu magnis quibusdam magnetibus coerciti, & descendere prohibiti; qui vniuersus sanguis suspenso animali confestim subsidet. Nec enim audiendi sunt, qui acutiùs quàm verius motum hunc alimenti ad sua membra non trahẽtibus membris tribuunt; sed sponte sua deducto alimento. putant enim, quemadmodum in elementis accidit, vt ex qualitatum ad alterum elementum impressione sequatur illius alterius elemẽti motus, & aqua ab igneo calore excalfacta, extenuataque in leues halitus soluitur: ita partes sanguinis, vbi aliquam membrorum similitudinem susceperunt simul ex ea similitudine motum ad eas partes comparasse, quibuscum iam temperamento consentiunt. Sed enim si membri forma motus ad certum locum author esset, non aliter quàm ignis forma consensus; par erat, vt indepta ad brachij carnem similitudo sanguinis, ad brachium moueret: si verò caro deorsum tantùm vergit, nec alia est in vlnæ carne, quàm in tibiæ motio, quomodo non fuerit stultum eam similitudinem motionis variæ in sanguine causam opinari: præsertim, cùm peculiares illæ similitudines membrorum non recipiat in vasis sanguis, quo tempore mouetur; sed posteaquam membris adiunctus est, vnde non recurrit amplius. Adde, quod non conueniret sanguinis motui cum ferro, quod Galenus putat, si ferrum traheretur, sanguis sua ipse sponte conscenderet. sed sit disputationi modus.

2. temper. 14.

Sanguis quo modo ad mẽbra mouetur.

8. Physi. 4.

DE LOCIS AFFECTIS

LIBER SECVNDVS.

CVM duo priores libri huius tractationis de Symptomatis agant, deducentibus ad affecti loci notitiã, simul & ad speciei affectus inquisitionem, quæ quot numero sint capite 5. superioris libri traditum est; huic libro genus dolorum differendum seruatum est; in quo, ceu difficiliore & erroribus magis peruio, longior est Galenus, quàm in superioribus symptomatum generibus interpretandis. Secatur autẽ in partes quatuor. Prima disputat de dolore stupido & pulsante, de quibus Archigenes primo loco docuit, sed quamuis superioribus omnibus medicis exactiùs; & ipse tamen non sine errore. Secunda profert sententiam suam, §. at pulsus. Tertia reliquam Archigenis de doloribus seriem in examen ducit, recipiens ex ea vtilia, reiiciens inutilia, cap. 2. Postrema separat notis, quod hactenus non fecerat, primarios à consentientibus affectus, cap. 3.

SECTIO PRIMA.

[1]*SCOPVS est, hortante semper Erasistrato, exercere mentem cum aliis artis operibus; tum verò in ea, quam nunc proposuimus, affectorum locorum notitia, circa quam [2]tres sunt exercitationis modi: vnus circa singulas corporis partes, quas locos nominant: Alter circa causas & dispositiones: Tertius est circa accidentium differentias. Igitur à locis sumptus modus, huiusmodi est: Affecto cerebro, huiusmodi separatim eueniunt accidentia: ventriculo affecto, hæc sunt propria: colo affecto, hæc: atque in reliquis similiter. A dispositionibus & causis, talis est: [3]inflammationis seorsum, huiusmodi sunt accidentia: scirrhi, huiusmodi: refrigerationis, hæc: [4]plenitudinis, hæc: διαφθορᾶς (id est, [5]corruptionis ciborum) hæc. Ab accidentibus. vt hoc doloris genus hasce dispositiones portendit, aut hosce locos: tussis verò hæc: ita & vomitus, sanguinis profluuium, fluor alui, conuulsio, rigor, quæ est concussio totius corporis, horror, delirium. [6]cùm enim hæc omnia inter se hoc pacto distinguuntur; facilè intelligetur, quid vel bene, vel malè dictum fuerit. Quod verò sic sese res habeat, planè disces, si singula consideraueris.*

EXEMPLI *causa, ne te longius suspensum teneam, cùm in hoc genere multus sit Archigenes, qui ex dolorum differentiis locos affectos significari existimauit; exactè super his considerandum est. Nam stupidum quidem dolorem in neruis fieri dicit: sed planè peccat: [7]quippe cùm stupor à frigida dispositione oriatur; non in neruis duntaxat, sed & in venis, arteriis, carnibus, membranis, tunicis, & cute erit. Igitur, si ob id, quod hæc omnia per neruos sensum habent, ad neruos dispositionem refert, cur non reliquas omnes dolorum differẽtias propriè ad neruos pertinere dicit? Quippe, dolor, tristis sensus est: sicuti voluptas, blandus est sensus. Ergo non solum stupidus dolor in neruis est; verumetiam reliquorum dolorum omnium, quos ipse quoque Archigenes descripsit, vnusquisq;. Quod si [8]rem accuratiùs inspexeris, haudquaquam doloris species dicendus est stupidus dolor: veluti neque vlceris species, vlcus [9]inflam* CAP. I.

 matum.

matum. Sed duarum potius rerum, in his quidem vlceris & inflammationis; in illis verò doloris & stuporis concursus est. Etenim stupor refrigeratio insignis est, idcirco corporibus ita dispositis & sensus & motus difficultatem inducit. quemadmodum completa refrigeratio, & sensum & motum omnino tollit. Sed, quod stupor dispositionis sit nomen, non sensus aut doloris, sic dicente [10] *Hippocrate, declaratur: stupor enim mediocris dolorẽ soluere potest. Nam stupor ob refrigerationem fit, vt planè videre est in his, qui in hyeme per frigora proficiscuntur, atque in refrigerantibus quoque medicamentis: nam, si extrinsecus immodicè adhibeantur, particula ipsa stupida euadit, quæ deinde sensum quoque omnino amittit, si vehementissime refrigeretur; idque non solum à medicamento, sed etiam à circumfuso nobis aëre. Equidem noui quosdam adeo refrigeratis pedibus, vt in primis quidem sensus periret; sequentibus verò deinde diebus, emortui pedes putrescerent. Ergo, vt perfecta refrigeratio & sensum penitus aufert & motum; sic moderatior & sensus & motus difficultatem inducit: nominaturque (vt dixi) huiusmodi refrigeratio, stupor.* [11] *Itaque stupidum dolorem dispositio efficit frigida simul & dolorifica, indicante id nomine, non doloris (vt dixi) differentiam, sed dolorem simul, & frigidam dispositionem, aut* [13] *ab ipsa inductam particulæ, & sensus & motus difficultatem.* [14] *constat autem, quod* [15] *constrictas vehementer particulas, atque eos quoque, qui torpedinem animal, dum adhuc* [16] *viuit, tetigerint, stupor infestare solet. Et quibus membrum aliquod stupidum fuerit, ij, quicquid tetigerint, obscuro & hebeti sensu percipiunt, neque moueri possunt: si verò moueri cogantur, dolent. At citra hoc, quod moueri tentent, affectum ipsum stuporis haud obscure sentiunt, sed tum nequaquam dolent. Proinde malè Archigenes enunciauit, stupidum dolorem ad neruos propriè pertinere. Stupor enim dispositionis, non loci affecti indicium est.*

IN diiudicanda Archigenis priore sententia præmittit procœmium veluti occurrẽs iis qui sermonis longitudine grauabantur, docens exercitia rerum vtilissimarum ita solum comparari. Et statim censet de serie doloris stupidi 2. §. Atqui paulo post, agitat eiusdem de pulsatorio sententiam.

1. *Scopus est*] in accusationem Empiricorum, de quibus libro tertio disputabitur, citat Erasistratum commendantem in morbis rectè curandis non concursuum empiricorum compendia, sed exercitiorum longitudinem quam dogmatici sequimur, & alias semper, & in dignotione locorum affectorum; quam partem ceu minime necessariam empirici negligebant.

2. *tres sunt*] Primæ quidem duæ tractationes seiunctæ sunt mutuo, altera incipiens à partibus inquirens symptomata; altera ab affectu & causa ad eadem symptomata & indicia progrediens: tertia exercendi ratio à symptomatis progreditur ad locos, & affectus, & causas, inuertens ordinem priorum exercitiorum, non tractans separatum aliquod argumentum. Et hæc quidem postrema in duobus prioribus libris exercetur, sicut priores duæ in sequentibus quatuor.

3. *inflammationis*] exempla dispositionum.

4. *plenitudinis*] exempla causarum.

5. *corruptionis ciborum*] abundat (ciborũ) opponit enim plenitudini humorũ vitium.

6. *cùm enim*] ratio cur interposuerit procœmium, vt ex exacta rerum diuisione certius feratur de scriptis ab authoribus iudicium, quale de Archigene ferre conatur.

7. *quippe cùm*] prima è tribus Galeni in Archigenem ratio: Si est proprius neruorum stupor propter causam sentientem, quæ vis est neruorum, omnis dolor est neruorum proprius: sin propter sensatum stuporem, non est stupor propria neruorum affectio. Sed quomodo idem paulo post ait, (si stupide pulsat musculus, scire licet

dispositio-

diſpoſitionem in muſculi neruis conſiſtere, quippe ſtuporis diſpoſitio inter reſolutionem & integram valetudinem media eſt) quod ſi ibi propter præſentem pulſationem, quæ calorem indicat partis, non poteſt referre ſtuporem ad carnis refrigerationem vel vaſorum, ideo cogitur ex ſtupore arguere incompletam nerui obſtru ctionem: quomodo in vniuerſum hic definit ſtuporē, quòd ſit valida refrigeratio. ſi verò ſtupor diſpoſitio eſt inter neruorum ſanitatem & paralyſim media, quomodo non referetur ad neruos ſtupidus dolor non inſentiētis, ſed inſenſati ratione? ita non efficit quod vult aduerſus Archigenē Galeni ratio. Si enim eſt ſtupor nerui affectio, perpetuo dolorem ſtupidum ad neruos pertinere quis dubitet? Nec probabile eſt, vt accedens cauſa refrigeret carnem aut cutem vſqueadeo, vt facultatē minuat ſentiendi, neruum verò per carnē cutemq́; ſparſum tanto frigidiorē non refrigeret. Accedit quod neruus dolens contrahitur, & contractus denſatur, vt minus recipiat ſpiritus eius, qui ſenſum gignit; quò fit, vt cum ſtupore dolor magnam faciat coniecturam dolentis nerui.

8. *quod ſi rem*] ratio ſecunda. Malè inter dolorum ſpecies numerat ſtupidum, cùm ſtupor morbi ſit, non doloris, ſpecies. quod ſi dolor non locatur ſub morbi genere, ſed ſtupor, conſtat non eſſe doloris differentiam ſtuporem. Sed medicum (dicet Archigenes) decet, ea omnia dolorum differentias conſtituere, quæ referentes ægri tanquam ſpecies narrant dolorum. Eò enim tendit iſthæc conſideratio, vt ex relatis ab ægro de dolore, attingamus & locum & affectum. quid quod vulgus etiam frequentem dolorum ſpeciem facit, quo crura nephriticorum ſępe afficiuntur (dormente) nec enim id modo quærimus, quales ſint propriæ maximè, ſed quæ ægro familiariſſimæ differentiæ. quod ſi differentias appellare non placet, certè ſint adiuncta.

9. *inflammatum*] artis medicæ 92.

10. *Hippocrate*] 5. Aphoriſm. 25. ita autem confirmat Galenus: Dolor dolorē in eadem parte factum ſoluere nequit, ſed augere: ſoluit verò ſtupor. non eſt igitur ſtupor dolor.

11. *quoſdam*] de quibus meminit De differentiis morb. cap. 5.

12. *itaque ſtupidum*] ita melius quàm Græcè. Emendanda eſt enim Græca lectio ex antiquo interprete & orationis ſerie.

13. *aut ab ipſa*] ſtuporis verbum & ſimilia, epilepſia, reſolutio, num ſignificēt affectiones ſymptomatum cauſas, an magis ſymptomata, in ambiguo eſt & paulo explicandum poſterius.

14. *Conſtat*] ratio tertia. Stupor in otiante membro citra dolorem adeſt, in tentante motum ſuccedit dolor: non eſt igitur ſtupor doloris ſpecies, ſiquidem inſeparabile eſt ab ſpecie proprium genus. Sed neſcio quomodo in his rationibus Galenus argutiorem dialecticum agit, quàm alibi in medico exigat. ſi enim exactè expenditur, quod ſcribit Porphyrius, non conſtituit generis differentiā quoduis generi accedens, ſed id tantùm quod ſecundum eſſentiam generi ineſt, id ipſumq́; ſecat: cumque ſtupor; id eſt, inſignis refrigeratio non inſit per eſſentiam dolori: differentiam quę ſpeciē conſtituat, efficere non poterit vnquam, quod vnū Galenus obtinere poteſt. Et tamē medicis, quorum eſt conſilium varietates dolorū quàm manifeſtiſſimas, & ægris exploratas in vſum agnoſcendorum affectuum proponere, ſtupidi doloris frequens mentio eſt non tantùm antiquioribus ſed & recentioribus. Nam & Paulus, & Aetius eius meminerunt: & quod magis mirum eſt, Galenus ipſe non ſemel: quo magis Archigeni condonandum ſit. Videtur enim, Galenus honeſta quadam ambitione glorioſi in pulſibus & doloribus tradendis Archigenis ductus in illum animaduertiſſe paulo immoderatiùs.

Cap. de differentia.

Paul. li. 2. 40. Aëtius lib. 5. 100. Gal. Infra 7. Art. med. 82.

15 *conſtrictas*] vbi aſtrictio multa eſt cōmeatum ſpiritus cohibens, ſola eſt mēbri immobilitas & ſenſus priuatio, nec moueri tētat, qui patitur, quia nec poteſt: vbi verò obſtructio nō integra neruos occupat, ſenſus oboritur, cū motū quis aggreditur, moleſtus, & qui repētes formicas vel pungētes acus multas repręſentat. ſpiritus enim delatio ſi libera eſt & expedita, ſenſum non efficit: ſin eſt vehementior, & cum impetu erumpēs, dolorem inducit oblectationi intermixtū, quod Plato dixit. ea motionis in ſpiritu ſpecies titillatis contingit, dum repente cauæ corporis partes agitantur, alæ, inguina, mentum, in quibus contentus copioſus ſpiritus ex ingruente motu turbatur & inundat. Nec multo aliter in ſtupido membro; conata vis mouere per anguſtas & conniuentes ner-

Stupētis ſenſus ratio. In phylebo

uorum cauitates ſpiritum detrudit;qui carnibus accedens formicarum vel aculeorum incidentiũ imaginem inducit,cum quadam ſuauitate moleſtam.Sic enim multo conſtantius dicitur; quàm quod quidam ſcribunt; humores compreſſione detentos, dum exitum petunt, pungere, id enim non magis motis eueniret,quàm quieſcentibus.

16. *viuit*] ſimilis vis eſt ranis data, ſed ignauior, & in vtroque animali viuo maior multo quàm in mortuo; nam & è ranis oleum calidis doloribus ſedandis familiare eſt. Sed quoniam dolorem hic voluptatemque Galenus definit,per ſenſum quidẽ moleſtum dolorem, per ſuauem vero voluptatem;oportunè integra indaganda definitio eſt. reliqua enim horum ſymptomatum tractatio libro de Symptomatum cauſis opportunius collocanda eſt. cumque conſtet finitio doloris ex ſenſu & triſtitia, quibus alibi iungit violentã impreſſionẽ,tres illæ finitionis partes per ſingulas diſputãdæ ſunt.

Apud Meſuen. — *1.cauſ.ſympt. 6.* — *Lib.de trem.6. & 7.*

Ergo doloris genus quidam faciunt ſenſibile: alij ſenſum: tertij appetitus motum quendam, ex quibus priores illi ita ſperant cauſam perſuadere: Non infrequentius dicitur quis dolorem ſentire,quàm calorem, quàm frigus; cur igitur non pariter ea omnia ęſtimabuntur ſenſui ſubiecta tanquam ſenſilia eſſe? deinde qui dentem dolet,ſentit. quî enim doleat nihil ſentiens? & tamen interrogatus quid ſentiat, & ſeipſe interrogans,non calorem reſpondebit,non frigus,non aliud quàm dolorem: ſentitur igitur dolor. quod ſi dolori ſentiendo nihil natura corpori tribuiſſet, imprudentiæ accuſationem mereretur,quæ omniũ moleſtiſſimæ rei & naturæ aduerſiſſimæ dignoſcendæ auerſandæque, nihil in corpore genuiſſet; & quæ etiam fragoris percipiendi rationem habuit,ſummum doloris malum vitæ negligens contempſiſſet. Sed indignior eſt ſententia,quàm vt multis egeat ad confutãdum. vel definitio enim grauium omnium authorum ſenſum eſſe affirmantium ab ea ſententia depellere quemuis poteſt. Quod ſi ſenſile eſt,proprium ne an commune? inter neutra enim à phyſicis relatus eſt dolor. Præterea quomodo validè ſenſum moueret intra ſenſorium latens, cùm alioquin vel nihil moueant, vel languide ſenſoriis admota citra medium ſenſilia. Vbi verò præfuit ante ſenſum dolor? ſenſilia enim omnia ſenſus perceptionem antecedunt. Quod enim citant locutionis formam (ſentio dolorem) admonuit Galenus etiam Hippocrati aſſuetam eſſe phraſim,vt nomine doloris cauſam ipſam dolendi ſignificemus. Sic enim inquit; quicunque dolentes partem aliquam corporis omnino dolorem non ſentiunt.) quod niſi ſic interpreteris, conſtare non poteſt. Si enim omnino dolorem non ſentiunt, quomodo dolent, niſi quod dolere dicuntur, id eſt, cauſam intra ſe dolendi habere, alereque,in primo loco: In ſecundo verò dolorem non ſentire,eſt doloris cauſam non percipere. Nec verò alienum eſt, ſi ab homine dolente fateamur dolorem ipſum ſentiri,non quidem exteriore ſenſu,qui ſuas apprehenſiones ipſe agnoſcere non valet, ſed interiore communique; cuius ea eſt vel maxima functio. ita enim dicimus ſentire nos ex nuntio voluptatem,vel ex mali recordatione dolorem. In eo autem qui cùm dentem doleat, quid ſentit reſpondere non valet,cauſa eſt; quoniam vis qua ſentimus,non ſemper accedit ad exactam obiecti agnitionem,ſed cum latitudine quadam & communitate. Et quemadmodum è longè viſa, etiam non ſatis percepto colore,ſitus & figuræ cognitionem præſtant; ita humor mordens aut ſoluens licet non certam & indiuiduam ſui formam impreſſerit organo, ea tamen iam tum dolorem inferre & moleſtiam poteſt,maximè præſente affectu doloris tanto magis potentiam laceſſente, vt ſenſationem obnubilet. Nam quod putant oportere præeſſe etiam ſenſum aliquem dolori percipiendo, rudius eſt. externa enim ſenſoria de externis iudicant: dolor verò non eſt extra,ſed intra id, quod ſentit. Nec verò cognitio ipſa obiecti lædit, quæ dolor dicitur, ſed externæ rei malicia & aduerſatio. quòd ſi prorſus neceſſe eſt ipſum etiam dolorem non latere eum qui dolet, communi ſenſu cogitatione, & ratione perſpici & temperari poteſt,quominus aut offendat aut moleſtiam afferat,vt nihil aliena potẽtia egeat qua intelligatur. Maius eſt eos refellere,qui dolorem in ſenſuũ genere numerãt. cùm enim conſtet dolorem munus eſſe facultatis vnius animæ,quę vniuerſæ quinque ſunt: certum eſt non eſſe vegetabilem,ſi quidem plantę nec voluptate,nec dolore tentantur; neque verò ad rationalem referenda affectio eſt, qua etiam bruta capiuntur: Iam fugam, licet dolorem ſæpe ſequatur, non eſſe idem cum dolore,manifeſtum eſt, vt

Marginal notes: Dolor an ſenſus obiectum. — Ratio. 1. 2. 3. — *2. 1. doct. 2. 22.* — Oppoſita ratio. 1. 2. 3. — Ad primam. *2. apho. 6.* — Ad ſecũdã. — Ad tertiam. — Dolor an ſenſus. — *Lib. de ſomno initio.*

vt ad ſecundum locum mouentem relegetur; ſuperſunt ex quinque illis ſolæ appetens & ſenſoria, quarum functio cenſeri poſſit .ex quibus ad ſenſoriam ferè medici, ad appetentem philoſophi Theologique exactius pẽſantes detorſerunt. quibus quæ ſubiungam argumenta fidem faciunt. Si dolor triſtis eſt ſenſatio, dolor complectetur & in ſe continebit duo illa, triſtitiam dico & ſenſationem : deinde dolori lætitia opponitur: complectetur itaque lætitia ex contrariorum lege oppoſita duo, ſenſationem & lętitiam; eritque lætitia ſenſio ſimul & lætitia, videlicet pars toti idem & reciprocum, quod natura non patitur. Altera argumentatio. ſenſio & mæſticia genere diſtant, cùm colorum & ſonorum ſenſio ſola ſeparentur ſpecie; cæterum ſenſationibus illis duæ à phyſicis conſentientibus facultates aſſignantur, non vna: quomodo igitur vna animæ facultas duo illa ſeiunctiſſima conficiet ſentire, & dolere. Iungitur & hæc qui dolorem dicit vnam tantum actionem, vnam ſimplicemque animi affectionem ſignificat. ſentire autem & triſtari duæ ſunt actiones: non ſunt itaque ambo iuncta, dolor. Addo quod ſenſatio omnis tanquam actus potentiam perficit, redditque meliorem : dolor ſenſorium offendit, & perimit : non igitur dolor ſenſio eſt. Illa verò eſt vel manifeſtiſſima B. Thomæ ratio. ex obiectis actus facultatesque diſtinguuntur : feruntur autem ſenſoriæ facultates in verum & falſum ceu in proprias materias, appętentia verò in bonum malumque ex bono voluptatem, ex prauo dolorem contrahẽs: Ita fit, vt dolot voluptaſq; ab appetendi facultate emanent ceu peculiares quædam functiones : totaque progreſſio ita conſtet; Senſus percipit excellentem flammę calotem, ſequitur iudicium pugnantiæ cum ſanitate temperamentoque humano : id iudicium vis animæ imaginans organis coextenſa, quam Ariſtoteles aſſeuerauit, præſtat & operatur; ſiue ea ratione tantùm à ſentiente differat; ſiue, quod aliis placet, re : quoniam ſeruat abſentis obiecti ſpecies ad proſequendam continuandamque motionem, quod ſenſus non poteſt: & ſpeciem format boni malique, quæ ſub ſenſum non cadunt, neque ſui imaginem ſenſibus imprimunt. Succedit in appetentia motus is animi quem quęrimus, dolor aut voluptas in ſentiente, gaudium & triſtitia in intelligente appetitu quem voluntatem appellamus: iis poſterioribus ſoli homines vtimur, in prioribus cum beſtiis communicantes. ita confectum eſſe videtur doloris genus, motus vel actio vel paſſio appetentis facultatis. ſed quid facies Galeno & Auicenæ non ſeparantibus à ſenſu? duorum alterum, vel recipienda finitio eſt ceu cauſam finiti tradens, non ſubſtantiam, quæ res in finitionibus crebro fit, licet Ariſtoteli Topicorum libro ſexto non placeat; vt quomodo admittimus febrem eſſe conuerſionem natiui caloris in igneum, quia per eam conuerſionem oriatur, non quaſi febris ſit ipſa mutatio alteratioque: ita dolor ſit ſenſatio, quia ex noxia illa antecedente ſenſione non aliter efficiatur: vel quod ſæpe alibi in hac diſciplina fatendum eſt, non eſſe exſpectãdum exactum à medico de rebus iudicium, quæ cùm difficultatem contineant & controuerſiam, curationis artificium non perturbant aut euertunt. ita licet principes facultates indagantibus phyſicis plures ſtatuantur, nobis ttes aſſeruntur; quoniam quæ mutuo ſeiuncta ſint inſtrumento temperamentoque, & quarum vna reliquis illæſis offendatur, tres ſolæ ſunt imaginatio, cogitatio, memoria. In exteriore verò ſenſuum apprehenſione trium facultatum opera caloris ſenſionem, iudicium pugnantiæ ad naturam, & moleſtum animi motum, quem dolorem dicimus, etiamſi & operantibus facultatibus diſtent, & ſint ipſa inter ſe ſeparatæ quædam actiones, cùm ab eodem organo inſtrumentoque perficiantur, habeantque communes & læſiones & incolumitates, quarum vel tuendarum vel abigendarum gratia de illis ſermonem mouemus, meritò non ſeiungimus : & dolorem à ſenſu ipſo non ſecernimus. Sola illa Galenus indiuiſa coniunctaque manere non patitut, quia & re ſeparantur, non cohærent in ſenſotiis, immutationem ſenſorij ab obiecto, & factæ immutationis perceptionem: apparet enim in delirantibus citra ſenſum impreſſio, de quibus dixit alicubi Hippocrates dolentes dolorem non ſentire. Et de doloris quidem genere ſatis. Nam quod vulgo additur triſtis, impropriè dictum eſt; ἀνιαρὰ enim quo verbo Galenus vtitur moleſtiam vertimus, magis quàm triſtitiam .nam triſtitia quæ Græcis λύπη, ſicut & ἀγονία quam dicimus anxietudinẽ, ſubiecta doloti ſunt tanquam generi, ſi peritiſſimo Græci ſetmonis Galeno danda fides eſt. Sęd & inter noſtros beatus

[Margin notes: Ratio. 1. — 2. — 3. — 4. — 5. — 1. 2. q. 35. art. 1. — 3. anima 11. — Galen. 7. plac. 14. & hic. 2. cauſ. Sympt. 6. Aui. 2. 1. doct. 2. 19. 6. topic. 3. — 7. placit. 14. — 2. Aph. 6. — Num dolor triſtis. — 3. Plac. 9.]

beatus Thomas dolorem superius esse vniuersaliusq; tristitia statuit, & delectationem
1.2.q.35.art.2.& q.31.art.3. gaudio, licet non sint stata fixaque harum vocum significata. Sed accedendum iam ad id est, quod tertio loco & ordine de violenta impressione dolorem efficientis obiecti motum est. est enim, interpretante se ipsum Galeno, violenta impressio, quæ ducit ad innaturalem habitum, idque confertim & quasi saltu quodam: siue enim redeatur ad naturam, dolor non nascitur, sed suauitas: siue ad immoderantiam gradatim fiat prolapsio, quia sensum fugit, dolor non nascitur, nec enim mutationes licet nequam, quibus per ætatum decursus corpus labitur & fatiscit, vel quibus per anni partitas muta-
Num dolor repentina mutatio. tiones continens nos aër deflectit, dolorem mouent aut morbum, nisi repentinæ fuerint; quas Hippocrates timet, mutationes dicens temporum morbos committendi
3. Aph. 1. vim habere. Addidit verò agens de iis animorum motibus Galenus, voluptatem pa-
1. Caus. symp. 6. rari ex festino ad naturam recursu, non aliter quàm dolorem ex festino ad immode-
Cap. 7. rantiam lapsu. Et tamen idem ipse libro Methodi xij. longè aliter sentiens putat tantum situm esse ad voluptatem & naturæ valetudinem in gradatione & progressu, qui paulatim fit, vt etiam ad naturam reditus, si confertus sit, cruciet. huic pugnantiæ sedandæ docti viri alij aliter multa excogitarunt, quæ omnia expendere conuenit, & quidpiam inuenire, quod verum quàm proxime attingat. Quidam ita ambos locos dissidentes conciliant. reditus ad naturam is voluptate afficit, qui nec propter moram sensum non mouet, neque præ velocitate terret, seruat autem in progressu modum, cumque is modus in excessuum mediocritate constitutus, extremis collatus, extremorum subeat appellationem; fit, vt alibi Galenus expetat ad suauitatem in reditu velo-
Solutio 1. citatem, alibi tarditatem; semper enim modum illum quærit, qui pro varia collatione & festinus est, & morosus. hos quidam alij ita sugillant & increpant, lapsus omnes siue exigui sint, siue mediocres, demum non summi tarditatem nullam curationis requi-
2. runt, sed eo suauius sanantur, quo velocius: ita modice frigens, sitiens, æstuans, libidine percitus, eò magis deliciantur, quo ocius cupitis fruuntur. Soli extremè algentes ex immodico calore dolent: quærenda igitur ratio est extremis lapsibus propria, non omnibus communis. eam quidam sic excogitant, eximij lapsus citò reducendi contrarium lapsum & eum exigunt pariter eximium: Duo verò contraria vehementiaque dum subiectam partem vtrinque oppidò intẽperant, distrahunt & dolorẽ ingeminant. Periclitantur autem ii, ne non ex toto satisfaciant. contraria enim curantia agunt in morbidũ lapsum non inducentia contrariũ intemperamentũ, sed actione præsentiaq; sua remittentia contrarium robur, & extinguentia magnitudinem: nihil ergo causæ est, cur doleat magis adhibitionẽ contrarij contemperantis, non augentis intemperan-
3. tiam. Alij sapientius inueniunt, accessu contrarij neque excellentis, neque repentini minui obtundique in corpore præsens aduersum intemperamentum: vbi verò vehe-
1. Epid. sect. 2.61. mens occurrit & repentinum; sæpe fit, vt non minuat, sed augeat magis: nam & Aquilonius Autumnus bilem in corpore non minuit aut extinguit, sed dum introrsum cogit, auget & intendit; & frigore rigens ignis copiosi accessu ideo magis dolet, quia ad vnguium radices concretum frigus magis vrget. Quod enim generaliter per se velox efficit sanatio, nempe voluptatem libro de causis Symptomatum edocuit; quod particulariter accidentis interuentu vehemens concitatumque contrarium, in Methodo. Sed consideranda est authoris in Methodo ratio. quoniam, inquit, natura repentinis lacessitur, malè habet etiam ex conferto temperamento sanante reducenteque: quæ verba non accusant robur pristini intemperamenti ex accessu contrarij curantis, sed mutationem ipsam, quòd subita sit, culpant, & naturæ noxiam esse confirmant. Ita
4. ergo & verè & cum operis vtilitate quæsitum expediri potest. lapsus illi ingentes, vbi naturam mutarunt, & in cõsuetudinem habitumque abierunt, repente mutati dolorem nonnunquam & morbos pariunt, & mortem. id enim cauere nos oportere ad-
2. Aph. 51. monuit Senex. plurimum inquiens ac repente replere aut euacuare, calfacere aut in frigidare, aut quouis alio modo corpus mouere periculosum; omne enim nimis naturæ inimicum, sed quod paulatim fit, tutum est, tum alias, tum cum ab altero ad alterum transitus fit. id & illius astipulator Galenus prohibẽs ne remedia auricularia qui-
5. Ther. 10. bus medicus malè per dies aliquot aures assuefecerat, repente incõmoda mutarentur.

id in cauſa eſt, vt conſuetudines paulatim mutandæ ſint eodem Hippocrate authore, & intemperata corpora etiam ex conſuetudine non niſi diu & pedetentim in optimam naturam reformanda. quoniam æqualis fixaque intemperatura natura eſt & dolorem nõ mouet; magis mouebit ſi mutare coneris traducereque vel ad optimam. Ergo fixum aſſuetudineque confirmatum malum repentina curatione dolet, quoniam non reducitur ad naturam ſuam, ſed à natura, quæ ſua cuique conſuetudo eſt, detrahitur & ſecedit. Si verò lapſus etiam recens eſt & callum non contraxit, nec naturam mutauit adhuc, ſed mutat & laceſſit; quo velocius laboranti naturæ ſubuenimus, eò iucundius vtiliuſque rem peragimus. Quicunque igitur valde rigent, ob cauſæ imprimentis magnitudinem frigus etiam penitius exceperunt, & partibus quibuſdam ita fixum, vt ſemel abigi non patiatur, ſed per partes. Si enim etiam phreneticus in capite calor hecticum capiti paucis diebus infigit temperamentum, & rabidi canis virus teſte Galeno; cur non ſimiliter gelidi aëris circumfuſa copia aptiſſimis vnguibus frigiditatem incuſſerit? Sed quæſtio eſt, ſi rigentes blande calefieri poſtulant ad ſuauitatem, cur immiſſa rigens in ſinum manus & tepefacta miti pectoris calore amplius dolet? Quoniam inquiunt recuperat ſenſura facultas temperiem, quo inſtrumento moleſtiorem ſentit frigiditatem tepefactam quàm paulo ante ſentiebat vigẽtem. Sic ſtupidum crus cùm iam mouetur, minus friget & magis dolet, quia motus excalfaciens parti reſtituit ad ſentiendum temperiem. Nec aliter ambuſtus digitus in frigidam merſus irritatur, & acrior euadit temperato calore caloris ſenſus. Sed vt illa recipi poſſunt, ita aliter facilius ſoluuntur. manus ex ſinus calore rarefactis neruis anteà præ frigore denſatis, ſuſcipit aduentantem ſenſificum ſpiritum cuius inopia ſtupebat. crus motum ipſo mouendi conatu retentum ſpiritum per neruornm anguſtias pellit, & dum pellit, quia frigus ſentit, & grauis membri laborem, dolet. nam exuſtus digitus occalleſcit, & ex aquæ contactu denſata cute, nec reſpirante, ſed ebulliente intus flamma exacerbatur; idcirco enim talibus confert ignis vicinitas rarefacientis, & contentum flatum ignitum pellicientis natiua quadam ſimilitudine. Sed de dolore finiẽdo tantum.

6. Epid. ſect. 3. 27.
2. Cauſ. ſymp. 4.
Infra 5.
1. Pror. 33.
Cur rigens manus tepefacta magis dolet.

ATQVI *paulo poſt rurſus Archigenes propriè ipſum ad muſculos pertinere ait: habet autem dictio vtraque ad hunc modum: prior quidem, Nerui autem contorti diſtenduntur, & indurantur, atque hi ſtupidos inducunt dolores, atque durè intendentes. Deinde paulo poſt in hunc ſermonem prorumpit. Muſculi carnis neruorumq́; mixtura, tanquam propria ſubſtantia, conſtituti, arteriarum quoque in doloribus mixtionem præ ſe ferunt,* [1] *ſtringentes, (vt ita dixeris) atque latè diſtenti, ac ſtupidè pulſantes. In horum ſermonum priore, neruos ait ſtupidos inferre dolores: In altero verò, muſculos ſtupidè pulſare, ſtupidum non ad affectus, ſed ad partes referens. Sed, vt* [2] *dicebam, ſtupor non particulæ cuiuſpiam proprius affectus eſt, ſed diſpoſitio, quæ quidem in omnibus corporibus fieri poteſt, ſed non in omnibus ſenſibiliter apparet: quippe in his dumtaxat apparet, quæ ſuos affectus ſentire, & pro voluntatis imperio moueri nata ſunt. Sed &* [3] *his quæ manifeſtè in muſculis apparent, ſermo ipſius repugnat.* [4] *Quinetiam indiſtinctè prolatus eſt, ac* [5] *fortaſſe non intelligit, nuſquam in corpore carnem ipſam per ſe inueniri. Nam muſculorum id quod neruoſum eſt, in plurimis vel capitibus vel extremis partibus neruoſum eſt; vbi etiã tendones inueniuntur. Id verò totũ, quod in medio cõtinetur, omnes homines carnẽ nominãt, nemine intelligente, cùm exquiſite diſſecatur, non eſſe ſolã carnem, ſed cum tenuiſſimis quibuſdam veluti fibris, in quas neruorum genus reſolutum eſt. Voco autẽ neruoſum genus, in vnicã appellationem cogens tum vincula, tum tonos: quippe ex iis per carnem diſperſis, muſculorum oſtendimus eſſentiam conſiſtere, quæ vt permanere poſſet, venis indigebat & arteriis.* [6] *Cæterum citra dolorem pulſare, ad ſolas arterias pertinet,*

animali

animali etiam dum beneualente. Vbi verò ingens oborta est inflammatio, vel erysipelas, vel abscessus, arteriarum pulsum cum dolore sentimus, cùm antea per bonam valetudinē neque cum dolore, neq; sine dolore ipsum sentiremus. Etenim res ad hunc modum se habet. [7] *Duabus præcipuè occasionibus vehemens dolor inflammatis partibus infertur: cùm mouentur, aut cùm à re quapiam comprimuntur. inflammato igitur toto musculo, duplici modo, dum attolluntur arteriæ, dolorem sentimus. Nam & mouentur, & adiacente carne comprimuntur, & ipsam comprimunt. Atque hac ratione partes inflammatæ pulsant, quem veterrimi quique solum vocant pulsum:* [8] *posteriores verò omnem arteriarum motum, quem sensus percipere posset, similiter nominauerunt. Sed non protinus stupidè pulsare, inseparabiliter aut omnino propriè ad musculos affectos pertinet, cùm ne pulsare quidem proprium eorum omnino sit: si quidem pulsus (vt prius dictum est) dolorem quendam insinuat. Nam in scirrhis, & œdematis propriè appellatis, atque in intemperiebus, quæ sine tumore consistunt, motus arteriarum dolorem haudquaquam excitat: Ac ne per inflammatorios affectus quidem, nisi cùm maiores effecti sunt, dolor infestat.* [9] *Quinetiam sine musculo, arteria ipsa per se inflammatoriū sustinens affectum, cum dolore pulsat: Dico autem inflammatoriū affectum, vt simul cum inflammatione & erysipelas, & abscessus intelligatur. Huiusmodi igitur affectuum, cùm maiores fuerint, pulsus accidens esse censetur.* [10] *Quod si aliquando in iis pulsus, ipsi scilicet laboranti, stupidus esse videatur, (hic enim stuporis affectum sentire potest) tum scire licet dispositionem in musculi neruis consistere, sed ita consistere, vt ad paralysin (id est resolutionem) tendat. Quippe stuporis dispositio inter resolutionē, & integram valetudinē media est.*

De pulsatorio dolore Archigenis dictionem, & proponit & quatuor allatis rationibus, reiicit.

1. *stringentes*] florentes; legendum est. facilis enim est lapsus à σφριγῶντες vigentes ad σφρίγγοντες astringentes. significat autem esse validos musculorum dolores ob loci amplitudinem & teneritudinem.

2. *sed vt dicebam*] Ratio prima, quæ ex superioribus responsionem habet.

3. *sed & his*] secunda. rarum est vt musculorum affectus annectant pulsantem stupidè dolorem: imò nec pulsantem, quod paulo post ostendet, nisi in solis magnis inflammationibus: non ergo oportuit statuere eam doloris proprietatem in musculis, cùm sit omnis scientia vel sempiternorum vel frequentium. sed non est propositum indicia iungere affectorum sed dolentium musculorum. dolent verò nonnunquam carnis nomine, & sunt vigentes & latè distenti, quandoque arteriarum gratia & pulsatorij sunt: sæpe etiam neruorum, suntque stupidi.

1.Post.24.

4. *Quinetiam indistinctè*] apertius est; præter quam quod indistinctè.

5. *atque fortasse*] Tertia. cùm modo proprium velit esse neruorum stupidum dolorem, modò musculis item conuenire, videtur opinatus cum vulgo musculi ventres neruorum expertes esse; cumque illi etiam nonnunquam stupidè doleant, cogitur Archigenes duabus ijs partibus cōmunem facere stuporem. Sed iniustam esse accusationem exclamabit Archigenes. qui enim prædixit constare musculos neruis, arteriisque, & arteriarum consensu pulsare, neruorum stupere; cur credatur cum vulgo deceptus ignarus compositionis musculorum? si verò accusatur quòd dolorum singulorum proprietates, satis erat similaribus partibus & primariis addicere, non ad organa & consentiētia extendere: leue est aut verius nullum peccatum nisi fortè etiam laudi tribuendum sit, quod etiam de compositis nonnullis exēpla quædam proponit: quod in indagandis curandisque compositis intemperamentis, post simplicium traditionem Galenus facit, etiamsi solennē veterum doctrinam extollat, ceu maximè naturalem, de singulis simplicibus seorsum tradere, compositiones lectori remittere.

3.Ther.4.

6. cap.

6. cap. 3. *Cæterum*] Ratio 4. Nec pulſatio muſculi eſt, ſed arteriarum: nec ſtupor, ſed neruorum; perperam igitur alienos dolores muſculis attribuit, ſed in eodem luto hæret, per conſenſum enim non primariò has proprietates dolorum muſculus ſubit.

7. *duabus*] In vtraque autem vnum commune eſt, motus contenti intemperantis & dolorem inducentis; niſi quod in motu partis, agitatur à ſuſtinente contentus humor, in compreſſione ab externo tangente. violentius autem imprimere noxium in inflammatione contentum turbatum quieſcente, aperta ratio eſt; quia magis penetrat.

8. *poſteriores*] ordine tria illa ſequuntur, vulgaris pulſus, & Hippocrati dictus, & pulſatorius dolor nam Hippocrates ſolum eum arteriarum motum ita appellabat, qui laboranti ſentitur præ vehementia, quale ſcribit Epidemiorum 2. Si vena in cubito pulſat inſanum eſt. primus verò ille nomen induxit in artem pulſus: quod ſi nomen probabile eſt rem ipſam quadam ex parte attigiſſe, quod ex multis locis colligi euidenter poteſt; quibus ille medicum conſiderare cum reſpiratione pulſus præcipit, ceu ſanitatis morbique indicia: & à corde oriri pronunciauit, licet differentiarum & præſagiorum eius ceu inuentor non ſatis callens.

Pulſus nomen.

1. Præſag. 31. 1. differ. pulſ. 2. lib. vſu pulſ. fi. 4. acut. 23. lib. flatib. ad med. lib. alim. li. humor.

9. *quinetiam*] ergo ſentit arteria, nam paulo poſt docet pulſationem etiam magnam in parte non ſentiente pulſantem dolorem inducere non poſſe, ſed de hoc ſeorſum.

10. *quod ſi*] ex ſtupore pulſationi iuncto colligit nerui affectum, quoniam præſente inflammationis calida affectione, ſtupor ad validam refrigerationem partis referri non poteſt; ſupereſt vt credatur eueniſſe propter anguſtiam & compreſſionem nerui ab inflammatione prodeuntem; & quod nuper ſcripſerat ſtuporem validam eſſe refrigerationem, ceu frequens, non tanquam perpetuum recipiatur.

ILLVD verò hoc in loco examinandum eſt; ſenſu ne participent vaſa? propter diſcordes Galeni locos. nam vt hic illa ſenſu priuat, ita libro De differẽtiis morborum facere videtur, numerans inter ſimilaria membra: cumque ſimilaria vaſa neruos non habeant, ſenſus expertia ſint, neceſſe eſt. nam per multam vaſis longitudinem facultas, quæ ſenſum efficit, ſicut & materiæ citra ſuos canales non mandantur à natura: manifeſtiſſima verò ſcribitur ſententia libro De vſu partium 16. vaſa ſiue ſeces, ſiue rumpas, nihil dolere comperies. Nonne etiam qui à pulmonis vaſe rupto ſanguinem expuunt, ſeparantur ab iis, quorum cauſa muſculos thoracis obſidet, per doloris abſentiam? annotationes verò continuarum febrium rigore dolorifico ob eandem cauſam vacant, quod bilis non per ſentientes muſculos, ſed per inſenſilia vaſa feratur? quibus omnibus quid poſſit magis pugnare, quàm quod idem Galenus in Aphoriſmis ſcribit renum affectus, ſi vaſa occupant, dolores vehementes inducere. Sed inter has locorum controuerſias, media eligenda via eſt. Sentiunt enim, ſed admodum exiliter. Id quod præſens etiam liber oſtendit, dum arteriam etiam ſolam inflammatam pulſatoriè dolere docet. In Methodo verò aſtipulante experimento, inquit, venam ad partem defluxionem ferentem, apparere nonnunquam rubram diſtentamque; & ſi tangas, dolentem. In annotationibus etiam non intermittentium febrium horrorem facit delata per vaſa bilis, exiguum illum, ſed tamen aliquem dolorem moleſtiæ coniunctum. Id itaque temperamentum recipiamus: & quod ſcribit nihil ſentire etiam ſecta vaſa, in eum ſenſum explicandum eſt, vt citra nerui vim communicatam nihil poſſe credantur; id enim eo loco agebat, vt monſtraret neruorum in corpore vſum & neceſſitatem, etiam poſt vaſorum generationem. cùm verò validè dolere renes docet, affectis vaſis confert dolorem vreterum illorum denſorum & craſſorum, cum renis corpore inſenſilis neruique expertis, cui collatæ vreteræ egregiè dolent, maximè ſimul diſtenta continente, quod accidit, membrana.

Cap. 3. Vaſa an ſentiant.

6. vſu 17. cap. 12. Infra lib. 4. cap. 6.

6. Aph. 5.

SECTIO SECVNDA.

AT *pulſus cum dolore factus ſequitur inflammatorios affectus notatu dignos, idque ſemper in ipſis* [1] *arteriis, atque in continentibus ipſas partibus, quas & ob anguſtiam premunt;* [2] *&, cùm attolluntur, modò pars affecta ſentire nata ſit,* [3] *veluti*

percutiunt. Ergo neque in peripneumonia, neque in pleuritide dolor pulsatorius euenire potest, idque ob partium naturam. Nanque pulmo sensum non habet: pleuritis verò membranæ costas succingentis, morbus est: quæ vbi costis quidem vicina est, necessario[2] comprimitur. At media ipsius tota pars comprimi non potest, sed inflammationis duntaxat ratione dolet. Atque in hoc spacio arteriæ sunt, quæ per intercostalia vocata spacia, & per crassas, laxasque laterum partes extenduntur, ac in profundo magis delitescunt, vt succingentem costas tunicam haudquaquam attingant. Harum igitur arteriarum motus in pleuritide ab ægrotãte, sensu non percipitur, tantum abest vt ei dolorem inferat. Nam inflammatis interdum intercostalibus musculis, arteriarum eleuationem dolorem inferre necesse est: proinde laborans, ipsum facilè percipiet: atque pro inflammationis magnitudine, sentiet in parte inflammata pulsationem.[3] Ob hanc quoque causam, vbi vehemẽs fuerit pulsatio, suppuratur inflammata particula, consequente suppuratione ingentes duntaxat inflammationes.[4] Constat igitur ex his quæ iam diximus, quod pulsatorius siue pulsatiuus à Medicis vocatus dolor, per inflammatorios affectus fiat, atque in corporibus sensibilibus: idque vel per se, vel proprie, vel primario affectu in arteriis: (nominet enim quilibet, vt voluerit) in reliquis verò partibus sensibilibus omnibus, per consensum, eò quòd à vicinorũ contactu premantur. Quare neq; in hepate neq; in renibus vnquam huiusmodi pulsatio apparet: quoniã nullus per totum corpus ipsorum neruus dispersus est, neque etiam per pulmonem. Quocirca grauitas in ipsis sentitur, cùm tumoris præter naturã genus aliquod ea infestauerit. Nam in horum viscerũ quolibet, circumambiens membrana, per quã neruus dispergitur, sensu potitur. Quia verò à tumore, qui est in viscere, ipsa extenditur, doloris speciem appellatione dotauit. Proinde[5] Hippocrates primus omnium scripsit: In renem dolor grauis. Post hunc verò optimorum medicorum non pauci, non acuti doloris sed grauitatis sensum in prædictorum viscerum inflammationibus fieri dixerunt. Quinetiam membranas, vt quibus nullæ sunt arteriæ, non pulsare rationi consentaneum est, quemadmodum neque cutem, etiamsi vehemens assit inflammatio: atque eadem ratione, neque adenes, quibus nullæ sunt arteriæ. Sed huiusmodi partes, cùm inflammatæ sunt, vnico duntaxat doloris modo vexantur, extensionis. Quippe huiusmodi doloris species, à nullo sentientium corporum, in inflammatoriis dispositionibus separari potest.

QVID Author de pulsatorio statuat simul & illi affini tensiuo explicare contendit. 2. §. reliqui verò] duos alios tractat & ipsos non valde dissidentes, perforatorium & impactũ. 3. §. Sed qui mordaces] de altera classe ex calidis tenuibusq; humoribus orto.

1. *arteriis*] cùm pulsatorius dolor ex dolore constet & pulsatione, doloris nomine sensum partis requirit, pulsationis arteriam: ita vt vel ipsis insit arteriis vel partibus aliis, sed arteriarum contentarum gratia.

2. *comprimitur*] significat pleuram, quoniam arteriis vacat, pulsationem non incidere. cur verò arteriis priuetur, causa ad aëris copiam pulmonum motu concitatam referenda est; nam & iecoris gibbus propter septi vicinitatem ventilatis arteriis vacat, sicut alentibus venis destituuntur vesicæ felleæ & cordis partes penitiores. Ergo pleura, qua parte costis subest, comprimitur; sed arterias non habet: qua verò arterias recipit, (recipit autem in mediis costarum interuallis) non comprimitur, & profunditas earum ad cutem magna est: ita vt consensu earum pulsatoriè pleura non doleat. efficitur in sola notha pleuritide ob intercostales inflammatos pulsatorium euenire posse dolorem.

3. *Ob hanc*] In confirmationem causæ dictæ de pulsatorio dolore refert euentu confirmatam

firmatam sententiam, partem inflammatam, vbi vehementer pulsat, suppurare. causam putat, quoniam ostensum est pulsatorium dolorem in solis magnis inflammationibus contingere: magnæ autem inflammationes non resolutione terminantur, sed suppuratione. Et quidem quod ad authoris sententiam attinet, sola illa causa facit. Iunguntur tamē duæ aliæ non contemnendæ, cur indicet imminentem proximamq; suppurationem pulsatio, quæ non aderat, vel vehementior quàm aderat. cùm enim suppuratio fiat commissa inter naturam & humorem pugna, quam dolores & febres sequuntur docente Hippocrate, aucto calore duplex pulsationis causa accedit: prior, auctus calor æquali indigens refrigerio distentioneque: posterior humoris copia ex fusione aucta: plurimis enim plenitudinis morbis fusio occasionem dedit: auctus verò humor quo magis implet, minus cedit, magis autem premit & dolore afficit intentam arteriam. Commodum verò addidit Auicena externos tumores nō suppurare, anteaquam pulsent ob causas dictas, nam interni non necessario pulsant, tum quoniam viscera rara abundant arteriis, cùm externi musculi vniuersi habeant: tum quoniam internæ inanitates & circundantium laxitas facit, vt pulsatio, si quæ est, citra dolorem fiat.

4. *Constat*] compendio & vtilissimè dolorum differentias per inflammata loca distribuit. si pars arteriis abundat simul & sentit, in insigni phlegmone pulsatorie dolet; si sensu vacat intra membranam sentientem contenta grauitatem affert; si arteriis destituitur, inflammata tenditur, quorum affert exempla. quod verò pulsatorium dolorem proprium esse arteriarum docet, parum exactū est. nam vt pulsare arteriarum proprium est, ita pulsatoriè dolere sæpe circundantis arterias carnis inflammatæ, quod proprium symptoma est propter arteriarum motum.

5. *Hippocrates*] 6. Ep. 5. quemadmodum enim manus sentiens à contento pondere insensili grauatur; ita viscerum membranæ à tumēte visceris carne. Iungit verò author non dolentibus pulsatoriè adenes, non quidem omnes, sed viles opplendis inanitatibus creatas: eæ enim solæ arteriis vacant. 14. Ther. 11.

RELIQVI *verò doloris modi quibusdam partibus accidere possunt, quibusdam non possunt. Igitur meminisse eorum semper oportet, ac cognoscentes singulorum locorum naturam, intueri, quis vnicuique parti modus doloris peculiariter conueniat; quis verò contrà. Proinde resumentes rursus ipsos dicamus.* [1] *Quippe vnus doloris modus est, qui per* [2] *inæqualem intemperiem in affecta parte consistit, vt nulla re ipsam extrinsecus attingente. Alius, qui ob tensionem fit, non amplius soli affectæ parti proprius, vt qui ob vicinas partes interdum eueniat. Est item dolor, qui à tangentibus duntaxat, in affecta particula generatur, cùm videlicet vel compressa, vel contusa, vel à re quapiam superueniente vulnerata dolet. Atque is doloris modus, qui à motu procedit, quemadmodum paulo antè de arteria dictum est, à re quadam media dolorem efficiente pendet. Etenim quæ per se mouetur pars, tenditur: & ad vicinas accedens comprimitur, interim & contunditur, & vulneratur. Si verò nulli inciderit, eam sola tensione dolere necesse est. veluti partes omnes ab aliis motæ, si nihil extrinsecus ipsas tangat, nullo præter eum, qui* [3] *necessarius est, dolore afficiuntur.* [4] *Cæterum alibi me frequenter dixisse memini primas doloris species duas esse: cùm affatim temperies alteratur, atque cùm soluitur continuitas. Quæ cum iam dictis haudquaquam pugnant: namque pars intenta, aut compressa, aut contusa, aut vulnerata, dolet ob continuitatis solutionem. Neque enim cùm acu quispiam vulneratur, alio affectu laborat, quàm si ab acri humore facta fuisset erosio, vtpote per vtrumque affectum corrupta continuitate.* [5] *Igitur non eandem doloris speciem excitant, mordax humor, ac plurimus: nam ille rodendo dolorem excitat: hic verò tendendo, flatuosi spiritus exemplo: ac veluti vrina vesicam intendit, cùm non redditur. Verum in erysipelate, & inflammatione, atque in totum, in affectibus inflam-*

matoriis, non solum quia intentæ sunt, ob repletionem partes laborant; verumetiam, quia intemperie affectæ sunt, ac ne hac quidem exiguam ad dolorem inducēdum vim habente. Id quod declarant hi, qui per vehementem hyemem profecti, manus ad ignem affatim calefacere tentant: intolerabilem nimirum sentiunt dolorem, & quidem maximè in vngium radice. Porrò[6] *memini mihi ipsi accidisse dolorem vehementissimum, vt mihi viderer in intimo ventre terebro perforari, in eo potissimum spacio, per quod à renibus ad vesicam vreteras scimus extendi. Iniecto deinde rutaceo oleo, cùm id paulo post excernere tentarem, excreui simul cum grauissimo dolore humorem vitreum à Praxagora appellatum: quippe vitro fuso, tum colore, tum substantia, haud absimilis erat: atque id aliis quoque accidere conspexi. Quod verò hic humor sit frigidissimus, iam à Praxagora dictum est, qui vitrei nomen ipsi imposuit. Id enim haud obscurè percipitur sensu tactus tum ipsorum, qui illum excernūt, tum aliorum, si quis confestim ipsum tangere voluerit. Sed*[7] *dignum vtique admiratione est, quomodo frigidus excidere possit, neque ab excretionis violentia, cùm excidit, calidus euadat.* [8]*Equidem putabam lapidem in altero vreterum impactum: adeo erat, vt mihi videbatur, doloris ipsius species perforāti similis. Atqui vacuato humore, doloreque sedato manifestè constabat,* [9]*neque lapidem fuisse causam, neque vreteras, aut renes fuisse affectos, sed intestina potius, præcipuè verò crassiora. Neque enim tanquam per tenue corpus, breui temporis spatio pertransibat, sed tanquam à profundo per crassius quoddam corpus, quàm sit tenuium intestinorum tunica, ferebatur. Ideoque* [10]*huiusmodi dolores, omnes ferè medici colicos nominare videntur, quanquā ab ea parte qua dolor sentitur, nullum indicium sumi potest. quòd magis colon, quam tenue intestinum, dolor afficiat. Huiusmodi sanè dolores, perinde ac si terebro partes perforentur, molestare solent, narrantibus ita infirmis.* [11]*Sunt alij dolores, per quos palus videtur infixus, qui & ipsi corpus affectum crassum esse significant.*[12] *Differunt autem inter se aut multitudine, aut crassitudine, aut motu, aut rei dolorem facientis potentia, siue ea humor fuerit, siue spiritus flatuosus; quippe paucus plurimo, & tenuis crasso, & permanens moto, minorem dolorem excitare solet. Atque, qui ad vehementem refrigerandi vim haudquaquam accedit, vehementissimè refrigerante minus cruciat. verum hoc doloris genus ad*[13] *crassum intestinum referendum est, siue palū ibi infixum, siue terebro perforari locum quis putauerit. Atqui huiusmodi dolores ab eo, quo lapis impactus est, discerni non possunt, nisi quis accidentia, quæ postea consequuntur, exspectauerit. Quamuis ob huiusmodi ignorantiam, quod ad doloris mitigationem attinet, nullam laboranti noxam inducamus: si quidem vtriusque doloris præsidia omnia, communia sunt, & quidem calorifica in primis, siue ea extrinsecus adhibeantur siue iniiciantur. Deinde, nisi mitigatus dolor fuerit, eorum medicamentorum, quæ dolorem obtundere possunt, aliquod adhibendum est: cuiusmodi est id, quod à*[14] *Philone institutum est. Verùm, si lapis dolorem excitauerit, ipse interdum solus, interdum vnà cum cruore excernitur: etenim radit ea corpora, per quæ transit, maximè si vel asper, vel acutus fuerit lapis: ac, si postea vrinas inspexeris, sabulosa quædam subsidere inuenies. Quòd si in colo affectus constiterit, neque lapis, neque cruor, neque arena, sed humor aliquis, qualis iam dictus est, subsidere videtur; atque alia, quæ ad affectum intestinum pertinent, apparent accidentia. Protinus enim inflatio quædam,*

&

& distentio, & flatus complures præsertim [15] *postmodum, & tormina, & excrementa flatibus plena videbuntur. Ea autem discernere licet, si super aqua natent, ac bubulo stercori similentur: quinetiam cibi tum cupiditas, tum concoctio deterior, tum quæ præcedit morbum, tum quæ comitatur, quæque consequitur, propter consensum ventriculi; qui simul cum ea parte, quæ primario laborat, afficitur. Insuper colicos nominatos affectus magna ex parte præcedit & cruditas, & flatulentia, & vomitus, & nausea, quæ multo tempore inanis permanet, & in præcordiis* [16] *mordacitas, & fastidium, & iactatio plurima. Igitur ex huiusmodi quidem doloribus, ij, qui vehementissimi sunt, haud ab re in crassis intestinis consistere putantur: qui verò mitiores sunt, ex duobus alterum necessarium est, aut quod in his ipsis sint, sed à leuiori causa, aut quod in tenuibus consistant intestinis.*

TRANSIT ad perforantem & infixum, in quibus mentem suam aperit, præmittens duo sequentibus necessaria. primùm diuisionem dolorum penes locum causæ dolorificæ; alterum quot sint numero dolorum causæ.

1. *Quippe*] Diuisio est dolorum penes locum causæ dolendi. nam intemperies in parte est sentiente perpetuo. tentio verò aliquando causam continet intra partem dolentem, vt in adene inflammato pariter & tenso: aliquando distant locis, vt in pulmone vel rene inflammato tentionis dolor membranam occupat, causa vel tentionis, vel grauitatis in carne est visceris. tertia doloris species causam habet externam, cuius accessu dolor in parte nascitur: tales sunt quotquot ex secantis accessu vel prementis oriuntur. quarta differentia & ipsa externam habet dolendi occasionem, sed non peruenientem ad dolentem locum; magis enim dolẽs pars ad causam dolendi accedit, dum enim arteria inflammata pulsat, ipsa accedit ad circunstantem partem, à qua quia contunditur, laborat & patitur. eò autem tendit præsens diuisio, vt ex dolore intelligatur, quod potissimum quærimus, locus causæ noxiæ, quæ amouenda est.

2. *inæqualem*] Experimento constat æqualia intemperamenta, siue ab ortu contrahantur, siue ab arte, seu per assuetudinem comparentur, seu per morbum, non afferre dolorem, imò nec sentiri quidem ab eo qui possidet; quam verò ob causam ita natura voluerit, non est perinde facile: videbitur enim fortè naturam aut negligentiæ incusandam aut sensum etiam factæ intemperaturæ animalibus contribuisse: si enim tendit dolor in mali cautionem, estque maius in facto, quàm in eo quod fit, intemperamento periculum, quomodo non etiam illi percipiendo vim donauerit. Deinde si varia membra oppositaque se alterant temperamento, eò quod fit (factum enim per vniuersam vitam ferè tale durat, quale creatum est) & est annexus intemperamento quod gignitur dolor, vitam animalium totam in molestia & dolore versari oportet. Soluitur autem prima quæstio, quod natura efficere non potuit, vt cum dolore sentiretur factum, & si posset incommodaret, non potuit inquam id præstare, quia id quod sentit, ab eo quod sentitur, diuersum esse oportet. vbi autẽ intemperamẽtum abiit in factum, vnum est tantùm naturæ operantis instrumentum: non ergo potuit sentiri factum. Non decebat autem: siquidem enim dolorem inferret fixum iam intemperamentum, perpetuo doleret biliosus ob perceptum calorem, pituitosus ob frigus, sic Indus in sua patria, Germanus in sua dolerent, & malè haberent; quo quid posset parari ęrumnosius, vt sua cuique natura grauitatem ferret & molestiam. Iam quod secundo loco quæsitum est, cur membra non doleãt, quorũ est mutua per intemperamentũ, quod fit, alteratio, Galenus alicubi causam non dolendi statuit in temperamẽti influentis ęqualitate, vnitateq́;, cuius gratia, sine dolore est omniũ membrorũ exigua inęqualitas. lib. verò 2. artis Medicę adiectę duę rationes sunt admodũ efficaces. vna ipsa animę conditio & natura exigentis in variis partibus temperamenti varietatem, idcirco tuentis in quauis parte suum ne mutetur, neu cum dolore alteretur: altera perpetua alitio, quæ cùm à temperamento facto prodeat, restituit simile natiuo in parte quauis temperamento, prohibetque eam, quæ timeri poterat, dolentem partis mutationem.

3.*necessarius*] nempe tensione; à qua dictum est, non absolui vllam inflammatam partem sentientem.

4.*Cæterum*] Alterum quod præmittit de causis doloris. Alibi enim perpetuo duas facit omnes dolorum causas, hic plures. docet primò ad duas illas has reduci: nam morsus & extensio ambo propter solutionem molestant, variè autem, nam mordens pungit acus similitudine; extendens verò rumpit, à quibus diuersum genus est vehemens intemperamentum.

5.*igitur non eandem*] Melior interpretatio: Non tamen eandē: nam ἂν sæpe abundat.

6.*porrò*] confirmat vim intemperamenti ad dolorem esse inferendum, simul & tractare incipit, quod proposuit, perforantem.

7. *Sed dignum*] Auget admirationem remediorum natura intro extraque calefacientium, vt intelligatur magna vis frigoris, quæ nec motui cessit nec auxiliis. Id verò multo est admiratione dignius, ex alimēto in ventriculo & iecore concocto & intra corpus tactu insigniter calens contentus humor quî potuit & vnde tantùm refrigerari, vt ex continentis loci calore per dies & menses non tepuerit, cùm externus liquor quamuis egelidus euaporanti cacabo immissus, confestim calefiat & liquetur. Cui proxima illa quæstio est, de frigido sudore in acuta febre, quem Hippocrates exitiosum pronunciauit: nam & ille algidus fluit ab ardente corpore. Progrediamur autem à similibus quibusdam naturæ exemplis, si fortè inter illa occurrat quam indagamus causa. flamma elychnium momento depascitur, & absumit euaporante ignis calore humidum partes amplectens, & versis in cinerē fauillis: idem tamen humidum diu durat incorruptum affuso lampadi quod circunstet oleo, inhibente longius posito oleo flammæ vim, & ab elychnio ad oleum trahente. olla si ad ignem vel sartago imponantur sicca comburuntur, liquore plena annos trahunt, non modo menses integra nec combusta. Ex papyracea charta sartago confecta prunis imponitur, affusoque oleo charta integra bulliente oleo oua friguntur. Ipsum animalium humidum ab insito calido intra triduum exhauritur; accedente verò alimenti succo cessat ad alimentum conuersus calor, atque ita cessat, vt centenos viuat annos. Aristoteles quidem particulares quasdam causas comminiscitur; quod fundus vasorum continentium feruentem aquam non vrat, vrat autem ea effusa, refert ad vim aquæ humiditate sua extinguentis ignis in vas vehementiam & obtundentis; argumento, quod si metallis præ ignis calore suscepto liquandis quidpiam aquæ affundatur, liquari nequeunt. cur verò idem fundus ante ebullientem liquorem calefiat, quamprimum ebullit, tepescat; causam censet prohibitum progressum calefaciētis halitus propter aquæ frigiditatem & copiam; quare moratus intra vasis fundum exurit, qua de causa feruens oleum plusquam aqua exurit. Sed vna & horum & illorum ratio in hoc sita esse videtur, quod ignis humidum occupans multo redditur potentissimus, vnde & ebullit; siccum verò occupans fit languidior, de quo alibi disseruimus: cumque comparatum natura sit validiorem calorem allicere absumereque ceu alimentum id quod infirmius est, meritò eueniunt superiora. cùm enim auertatur humidioris præsentia ignitus à picciore solidioreque corpore flatus, fit vt non siccetur perinde ac si humidū illud abesset. id enim multo credibilius est, quam quod quidam excogitant fieri propter antipathiam, quæ ex antiperistasi nascitur, recludentibus frigidis illis liquoribus & coercentibus ignis superiora petentem vim; quàm quominus per fundi poros permeet in liquorem, impedire non possunt: partes tamen aliquot aqueas natiua frigiditate durare, & accedentes ad partes fundi non porosas refrigerare, & actionem ignis cohibere. quomodo enim probabitur tota die ebullientem aquam adhuc partes aliquot ea frigiditate seruare, vt ignem reprimant & obtundant, aut quomodo cohibebunt, ne in fundum vasis agat, ne in se agat longius sitas prohibere non potentes? Dicti igitur euentus eiusmodi aliquam causam habent, quam nec humor, nec sudor frigidus recipere possunt, cùm sint membris liquidiores, ideo aptiores & appositi magis, vt calefiant. Alio ergo diuertēdum est. constat calorem in animalium corpore natiui caloris vnione & opere conflari: præterea eundem non omnibus ex æquo partibus humoribusque accedere, sed pro intemperantis naturæ arbitrio. ea enim in plantis omnibus per hyemē calidum hoc ad inferiora reuocat radices augens

&

& fibras; vt secedente à summis calore, semina foliaque propter innutritionem arescant & decidant: contrà per æstatem ad superiora euocat, in florum, foliorum fructuúmque germinationem. In animalibus verò per somnum intro, per vigiliam extra vniuersus calor in varios vsus conducitur. Eadem ratio est, vt ad suppurandam inflammationem congregatus calor in reliquis membris rigorem pariat, cumque natura contumaciæ humoris ita succumbit, vt pugnare non audeat, sed calidum quo instrumento vtitur ad alias functiones diuertat retrahatque, sequuntur symptomata crebro medicos deludentia, de quibus cum alibi, tum 3. Epidemiæ libro meminit Galenus. dum enim pars inflammata quam præ magnitudine & calore valde dolere sperares, in totum dolore priuatur, in gangrenam abit. dum febris in periculoso morbo præter vllam causam cessat, mors timenda, non salus expectanda est. vbi vlcus insigne nihil puris aut fætoris emittit, præceps periculum est. vbi in graui febre vrina cruda non est, sed ab initio cocta, malum penitius latet naturæ intentatum. vbi humot aut liquor, propter summam cruditatem & substantiæ ineptam alendo conditionem, naturæ elaborationem suscipere non potest, contemnitur à natura perterrita, nec applicatione calidi agitatur: quo fit, vt exhalante, si quam continet, portione tenuiore calidioreque, geletur indies & crassescat magis, & appareat pituita vitrea, cum insigni intra intestina calentia frigiditate, sudor etiam in acutè febriente gelidus, qui nisi longo tempore emendari non potest.

8. *Equidem*] Magna medicorum consolatio. Hippocrates refert in duabus mulieribus, quæ ex retentis mensibus laborabant, tentasse, nec quicquam profecisse mēsium profluuium. Idem memorat vocatum se curando dolori admouisse deceptum calorifica, à quibus cùm diu adhibitis nihil iuuaretur æger, transisse ad frigida cum magna vtilitate & sedatione. Galenus qui in agnoscendis propriis malis cæcutiuit, quid in alienis faceret? *Li. 7. de morb. vulg.*

9. *neque*] tarda commeatio magis arguit canalis angustiam: qua igitur consequentia ex tarditate motus coniectat locum esse crassum, non tenue intestinum? sanè nulla, si humor intra inanem cauitatem locaretur: sed quia in vasis contentus crassitiem intestini permeat, eo magis in transeundo moratur, quo crassior est transeunda mēbrana.

10. *huiusmodi*] Idcirco inquit validos intestinorum dolores ad colon, non ad tenuia intestina vulgus medicorum refert, quod statim confirmat.

11. *Sunt alÿ*] cur duo hæc dolorum genera crasso intestino vel affectis renibus attestentur, hæc causa est. perforari vel infixum quid se continere illi cogitatione fingunt, quibus rumpitur quæpiam pars cum quadam duritie. Intercedit durities in ruptura vel propter rumpentis duritiem, vt in renum lapide, vel propter rupti soliditatem, vt in colica à flatu vel humore; ita proprij sunt nephritidi & colicæ dicti dolores.

12. *Differunt*] magnitudine doloris plus etiam quàm specie dissident dolor is, qui videtur perforare, & infixus; seiungit autem magnitudinis in dolendo causas ex agentis varietate quadruplici, eo quòd passum in vtroque genere dicto crassum est intestinum aut adsimile corpus. auctæ causæ eum, qui perforat, languidiores infixum faciunt.

13. *crassum*] scilicet ambo genera si vehementia fuerint, nam remissi, quod subdet, tenuia possident intestina.

14. *Philone*] 10. Ther. in finem & 9. Local. 4.

15. *postmodum*] ἐξ ὑστέρου. satius ex posteriore loco, quoniam ructus etiam calculosis adsunt.

16. *mordacitas*] licet enim morsus calidi & acris humoris magis quàm frigidi flatus sobolès sit, verumtamen 4. simpl. ostensum est à frigido tenuique flatu morsum prodire, & propter plenitudinem incoctam, cibi horrorem, quem fastidium appellat.

SED *qui mordaces sunt, à mordaci humore* [1] *intestinum erodente fieri solent. vnde dysenteriam semper huiusmodi dolores præcedunt: eam inquam, quæ cum intestinorum vlceratione fit, quam vel solam, tum recentiores medici, tum antiquorum non pauci, dysenteriam nominant. Ex his nonnulli, non solum hanc, sed aliam quoque*

quæ cruenta, ob excretorum speciem nominatur, dysenteriam appellant. Nam interdum sincerus plurimusque sanguinis, interdum veluti limus & fæx ipsius non paruæ quantitatis excernitur. verùm hæc affecti iocinoris accidens esse censetur. Ea verò, per quam [2] sincerus, multusqus sanguis excernitur, vniuersum corpus plerunque euacuat, haud secus, quàm hæmorrhoides, aut muliebris purgatio. Verùm de iis posthac rursus nobis agere licebit. Nunc ad dolorum species redire oportet; eas enim in hoc libro persequi potissimũ proposuimus. Igitur iterum incipiamus ab eo dolore, quem [3] punctorium vocant, qui circa membranas potissimum consistit, ipsius affectus veluti radice eo loco fixa, vbi membrana pungitur: dolore verò circa locum punctum, ad magnum spacium circulatim se fundente. Atque hoc modo in laterali morbo dolorem punctorium esse, & in inflãmatione pulsatiuum, apud omnes ferè medicos in confesso est. Non tamen [4] hæmodiæ, id est, dentium stupori, simile quid dolor membranosorum corporum habet, vt Archigenes scripsit. Haud enim ignoramus ori duntaxat, nêque toti tamẽ ori, accidere: sed dentes, gingiuasque infestare solet affectus quidam, quem hæmodiam vocamus: hanc verò oratione quidem enarrare impossibile est; sed, cùm quispiam & austeros, & acidos cibos ingesserit, ita vt affectus aliquis sequatur in dentibus, & gingiuis, eum in omnibus eundem esse credimus: siquidem videmus nos magna ex parte similes esse in affectibus habendis, ita vt ab iisdem causis eadem sustineamus. Talem quidem dolorem in ore duntaxat fieri scimus. Alia verò dolorum genera ab Archigene perscripta, neque dum fiunt, cognosci; neque dum proferuntur, intelligi possunt. Veluti holcimos, (id est tractorius,) austerus, dulcis, leuiter acutus, salsus, viscosus, ferus, stringens. Atque huiusmodi nomina in libro De pulsibus scripta posteritati reliquit: quæ auditores nihilo doctiores reddere possunt; eò [5] quod doctrina quæque propria desiderat nomina. Si enim de saporibus, aut omnino de propriis, quæ lingua iudicantur sensoriis, differamus, dicemus vtique austerum, & acerbum & stringentem, & mordacem, & salsum, & dulcem, & amarum. Si verò de his, quæ tactu iudicantur, humidum corpus, & aridum, & calidum, & frigidum, & asperum, & læue, & molle, & durum, & acutum, & obtusum. Haud secus de his, quæ visu discernuntur, rubrum, flauum, nigrum, album, fuscum, aut aliud quidpiam huiusmodi. Quòd si appellationes ipsorum permutaueris, quid dicas, auditorum intelliget nemo, veluti de adstringente, aut austero dolore: quippe fieri non potest, vt quid sit dulcis dolor, intelligatur. Nam dolor semper molestare laborantem solet: atqui dulcia quæq; iucunda sunt. Igitur quàm verissimum est Archigenem circa medicæ artis opera fuisse studiosum: quo pacto verò in huiusmodi nomina inciderit, cùm sæpenumerò inuestigauerim, inuenire non potui. Videamus ergo, quid manifestè ex ipsis colligere possimus, veluti paulò antè de torpido labore iam fecisse videmur. Nam iustum est, vt obscura nomina in dubio derelicta, inutilia reputentur, perinde ac si nunquam scripta fuissent. Quæ verò clara sunt, iudicentur non ratione duntaxat, sed multo etiam præcedente experimento. quanquam huiusmodi iudicium perdifficile est: nam plerũque aliis nos credere oportet, qui suos affectus ob animi mollitiem neque consequi planè, neque si consequantur, eos enarrare poßunt: aut quia oratione, quid patiantur, declarare omnino nequeunt (quippe non paruæ facultatis ea res existimatur.) aut quia affectus ipse ineffabilis est. Ergo relinquitur, quod

nemo

nemo singulorum dolorum species conscribere potest, nisi ipsemet passus fuerit, sitque medicus, qui interpretandi aliis facultatem habeat, & qui prudēter et sine mollitie comprehēdere possit suos affectus, dum laborat. Atqui nemo inuētus est, qui per totum ætatis suæ decursum omnes affectus sustinuerit, etiamsi perquā morbosus fuerit. Pro-*inde nō possum non mirari, cùm eorū proprietates ab Archigene scriptas lego, ita scilicet ipso narrante, tanquā omnes passus fuisset,* [6] *quanquam non admodum morbosus erat Archigenes. Si enim vnam aliquam partem, & infirmam, & morbidam habuit, non protinus omnibus laborauit: veluti nec reliquorum mortalium vllus. Neque enim inuenire est hominem eundem, qui simul & caput habeat infirmum, & thoracem, & pulmonem, & hepar, & lienem, & ventriculum, & intestinum ieiunum, & colon, & vesicam, atque reliquas id genus partes. videtur itaque Archigenes propriis quibusdam consiliis, & quidem logicis potius, quàm affectuum ipsorum experientia fulcitus, pro viribus dolorum species explicare voluisse.*

DOCET ex similibus mordaci & punctorio locum agnoscere simul, & insimulat erroris Archigenem quòd defecetit in punctorio explicando, ostendens malè illum multa aceruasse citra vsum dolorum nomina.

1. *intestinum*] Non quasi alibi ex simili materia non fiat mordax dolor, annectit Galenus intestinum, sed quoniam de intestinorum dolore à frigido vel humore vel flatu dixerat, iungit quid contrarius humor in eodem operetur membro.

2. *sincerus*] quatuor dysenteriæ latiùs dictæ species tradit libro De caus. sympt. 3. nempe venalem ex immodico non noxio sanguine; eam quæ proprie dysenteria dicitur, ex exulcerato intestino; & atrabiliosam ex adusto in hepate propter calorem sanguine; loturę similē ex incocto, nec satis propter iecoris frigiditatem elaborato: vtranq; postremam vocant hepaticam.

3. *punctorium*] Explicant qui patiuntur quod punguntur, vel foraminibus pertunduntur. Et quemadmodum mordax dolor causam, ita punctorius locum significat.

4. *hæmodiæ*] cur inductus Archigenes scripserit mēbranæ dolores habere quiddam stupentium dentium simile, paulo post referet. id quod hic duabus reiicit rationibus.

5. *eo quod*] prima probatio.

6. *quanquam*] altera: cùm dolorū proprietates vel proprio experimento addiscantur, vel patientium relatione percipiantur, vel discursu quodam rationis animo fingantur, non potuit Archigenes eas consequi prioribus illis mediis: superest igitur, vt ex ingenio finxerit inutiliter operi, nec omnino consentaneè euentibus.

EXIGIT verò præsens doctrina, vt primo de dentium dolore, tum particulatim de hæmodia dicamus. Igitur ex antiquis Galenus præfatus controuersiam esse nomi- *Lib. ossib. ca. 5.*
nis dentes ossa appellare, aut non; id quod res habet, duo in illis ab ossibus discrimina *Dentes num*
agnoscit: primum, quod semper augentur, eo argumento, quoniam auulso opposito *sentiant.*
dente non cessat crescere, qui è regione situs est: alterum, quod sentiunt contra reli- *Ratio*
quorum ossium naturam. Sentire verò dentes suadetur ex fine; exerti enim nisi sen- 1.
tiant ab occurrentibus offendantur necesse est, prætereà experimento eorum qui à do- 2. *5. Medic. local.*
lore confestim leuantur ablato dente: quemadmodum enim vbi gingiuam affectio 8.
occupat, dente sublato dolor manet qui fuerat: vbi neruum, quia respirat & remedia 3.
admittit, mitescit: ita si dentem ipsum lædit, omnino cessat ablato dente. Addit dictis, sensisse se nonnunquam in dente pulsationem, vt dubitari non possit dolere dentis substantiam. Zoat verò vltra progrediens, paulo audacius, non dentibus tantum, sed *Lib. 1. Trac. 9. cap. 19.*
& ossibus vniuersis sensum concedit, ad hunc fermè modum colligens. Ossa per meatus citra vasa aluntur, per eosdem citra arterias vitam recipiunt, & immunitatem à putredine; cur non igitur citra receptos neruos etiam vim animalem à vicinis neruis comparabunt? Neque enim minus est, sed magis spiritalis animalis vis quam priores illæ. Auget verò dictis fidem quod Galenus tradit facultati, sicut & materiæ ad lōgum *6. vsu par. 17.*
interuallum deferendis canales necessarios esse, non ad breue. Nec verò inquit à patribus discedimus, qui ossa sensu priuant: in eum enim sensum neruos vocant insensiles,

in quo insipidum, & ingustabile & insonabile vocant, quod exiguo sapore, gustu, sono præditum est. Quod si inter secandum os non dolet, maior dolor ex simul diuisa carne & periostio id facit: duobus enim doloribus non vnum locum obsidentibus vehementior alterum obscurat. hæc Zoar. Aretæus verò & ipse magnam quæstionem & soli Deo cognitam ratus, cur dentes ex intemperamento doleant, secti non doleant, à tantò potentiori dolendi causa, quantum homini coniectare datum est, refert eius euentus causam, ad dentis constitutionem, quæ dum frangitur, non exasperatur, nec partibus diuellitur, sed vtrasque sectionis oras monstrat lenissimas æqualesque; videtur autem dolorem in sectione facere partium diuisarum exasperatio, inæqualitasque. Sed & illud nō ineptè afferri pro causa posset. Natura, quæ nec manca est vnquam, nec vsus habet superuacuos, carnis mollitiei tuendæ prouidit molestia ex intemperamento oboriente; maiore verò ex solutione, quoniam carnis. mollities sectioni patebat: in dentibus contrà intemperamentum maiorem vim obtinere voluit ad dolēdum quam diuisionem, quantò ex natiuo robore ad vitandā fracturam robur obtinuerunt valentius. Nam & animalia robusta sagacia non creauit, & timida vel astu armauit vel pernicitate, ne iniquè vitæ subsidia diuiderentur. Sed præstat paulò liberius de dictis agere, nec maioris facere magistrorum quàm rationum momenta. Et de ossium quidem sensu negligenda est senis sententia & existimatio. nam quæ in imo corpore natura recondit, sensu non donat; erant enim ab externis offensis tuta. Itaque etiam viscerum carnes, cerebri, pulmonis, cordis, hepatis, lienis, quamuis ob mollitiem pati facilè possunt, sensum non obtinuerunt: quantò maiore de causa ossibus sensum negasse credenda est natura, quorum sanitatem durities cum situ tuetur; & quibus sensus si adesset, molestiam & dolorem corporis quod portant, afferret, non incolumitatē? Deinde si parum est tam aperta ratione vrgere, an non tactus firmum est & ineuitabile testimonium? In vlcere enim antiquo & diuturno, (id enim sumimus quo effugiamus calumniam carnis & membranæ simul sectarum) nudato iam osse, si serra seces, aut lima radas, non magis sentit sectum, quàm aliud corpus. Postremò si tantum est duritiei cum sensatione dissidiū, vt cutis natura sentiendo formata, vbi occalluit, sensum amittat; quomodo sentiet os extrema & inuicta dēsitate præditum? Sed de hoc fortè nimis multa. De dentibus enim vero similior ratio est; sed & ipsa quoque quantum assequor, non admittenda. cùm enim obnoxij essent dentes & secantibus & intemperantibus, frangentium violentiæ satis cautum fuisse sua soliditate existimauit natura. Ne verò intemperante offenderentur, ea conditione effinxit componentis materiæ, qua & metalla; vt sicut illa calorem frigusque promptissimè excipiunt & per se tota transmittunt, cùm figulina multo laxiora imbecillioraque eam transmissionem longè tardius & multo languidius admittant: ita dentes pariter & vngues, (quorum idem futurum erat cum dentibus discrimen) perceptam intemperiem magna celeritate neruo, quem dentium radici apposuit, vnguibus verò subdidit, deferrēt cum insigni dolore sentiendum. quo vno artificio dentium & vnguium soliditas sine sensu, (nec enim sensum eorum natura ferebat (incolumitatem integritatemq; suam tuetur; dum per occultos meatus & rectos aëre plenos similiter metallicis externi intemperantis imaginem non minore velocitate neruo imprimit, q̃ si nudo neruo sentiēda occurrissent. Ita Aretej miraculum nullum est, quod fractus dens non dolet, cuius sectio neruum non tangit; intemperatus dolet facto ad neruum intemperantis qualitatis aditu. Ita corruunt Galeni argumenta; quòd decuit nudum os sentire. quod experimento doleat nonnūquam dens ipse, quando ab euulsione confestim cessat dolor, cessat enim repēte dolor dente sublato, siue quia aufertur causa sentiens, quod non concedimus; siue quia sensilis dentis putredo, quod credimus & fatemur: nam pulsare dentem non posse cùm arteriis careat, in aperto est; quo fit vt imaginatio pulsantis dētis magis partes nostras agat quèm aduersas. cùm enim arteria gingiuæ in occursu dentis pulsans, imaginem præstet pulsantis dentis; cur non similiter opinandum est obsidere dolorem aut neruum, aut gingiuam, etiamsi laborantis imaginatio denti tribuat, non separans proprium à consentiente locum? Sed vocandus in medium Archigenes est. Nam de hæmodia libro De caus. sympt. 2. oportunior tractandi occasio est.

2. Apho. 46. Aret. 2. caus. diut. 12.

Ossa an sentiant.

Dentes an sentiant.

Sectio

VERVM, vt studiosi maiori à nobis copia dotati recedant, proposita eius oratione eos, qui in arte exercitantur, moneo & hortor, vt, quæ planè vera sunt, simulq; etiam manifesta, ea duntaxat eligant, ipsisque credant: quæ verò ab iis abhorrere videbuntur, ea præterire oportet. Igitur Archigenes, cùm reprehendisset [1] Asclepiadem dicentem in articulari morbo neruum affectum dolore haudquaquam cruciari, quod nihil omnino sentiat: carnem autem, quanquã non affectam, dolore tamen, vtpote à parte vicina compressam: postea ad verbum ita scribit: [2] Porro vasa solidè compressa, capitis dolores sine inflãmatione obortos arcent, veluti prohibita in ipsa incursione, id quod barbaricum vinculum tum maximè perficere potest. [3] Sphacelodeis verò hemicranias, id est, altera capitis parte dolores, dissectio eorum, sed maximè arteriæ circumscribit: [4] quæ primò affecta, pulsatorium turgidumque dolorem inducit, ac rotunda euadit, insigniter subhorrescens, quemadmodum venæ quædam veluti varicosæ fiunt. Nerui verò contorti distenduntur, atque indurantur, atque hi stupidos inferunt dolores, & durè distendentes, & profundos, & infixos, & angustiæ plenos, & minimè fusos. Membranæ in latum discurrentes, & inæquales dolores excitant, atque ita laborant, vt & hæmodiæ simile quidpiam habeant, transmissionis videlicet asperitatem. Dolet verò sæpenumero hoc modo etiam superficies: Et membranæ in media carne contentæ, quæ dilaniantes quoque dolores inferunt. Dolores verò à membranis ossa circumdantibus dependentes, perinde affligere comperiuntur, ac si in ossibus ipsis consisterent. A venis, graues & detrahentes, & æqualiter infarcti dolores suscitantur: à carne autem, & fusi & laxiores: [5] quapropter non adeo extendi videntur, sed arbitratur laborans sensum asperis quibusdam rebus impleri. Musculi carnis neruorumque mixtura, tanquam propria substantia constituti, arteriarum quoque in doloribus mixtionẽ præ se ferunt, stringentes (vt ita dixeris) & cum capaci latitudine pulsantes & extenti. Ex reliquis verò vlcerosus quidem dolor, & in vlceribus graciliter acutus, et non minimè dulcior: & qui pruriginẽ inducere potest, ad superficiem pertinere videtur. [6] Punctorius autem profundas partes infestat: infixus autem, cùm sinus accesserit. [7] Stimulans autem, partim eorum, quæ in loco sunt, aliquid affectum esse declarat, partim contrà, vtpote qui haudquaquam in profundo subsistit. Lacerans autẽ est qui in finibus consistit. Hic est primus Archigenis sermo ex libro primo de locis affectis, quo docere conatur, quomodo ex dolorum differentiis partes affectæ possint inueniri. Igitur rursus ab initio ipsum examinemus, non obiter & transcursim. Sphacelodeis, inquit, hemicranias, vasorum dissectio circunscribit. Igitur, quos dolores nominet Sphacelodeis, inuentu difficile est: non enim inter omnes conuenit, quid hæc vox (sphacelos) significet. Sunt enim qui dicunt ipsam vehementem dolorem declarare: alij tantum inflammationis excessum, vt partem ad corruptionis periculum inducat; quæ dispositio à non nullis gangræna appellatur: alij partis affectæ corruptionem ipsam, sphacelon dici volunt: alij conuulsionem: alij non simpliciter conuulsionem, sed neruosorum corporum, quæ inflammatione laborant. Nonnulli non eam, quæ fit, conuulsionem, sed quæ ex inflammationis magnitudine exspectatur: alij simpliciter fortem tentionem: alij putredinem. Ergo vocabulum

CAP. II.

bulum ſphacelodes, in iam propoſita Archigenis oratione ſcriptum, ad tantam peruenit obſcuritatem, vt nihil per ipſum explicari poſſe videatur, ipſo nuſquam medicorum nominum enarrationem conſcribente. Per verbum autem, circunſcribit, fortaſſe intelliget quiſpiam ab eo, veluti celeriter vel ex toto ſanari: ac ſubiiciamus, vt ita dicatur. Nam quid facere poterit is, qui intelligere cupit ea, quæ ne is quidem, qui ſcripſit, intelligi voluit? Deinde pulſatorium, & turgidum dolorem, arterias inferre dicit, cum ipſæ videlicet per ſphacelodes altera capitis parte dolores primogenia affectione laborant. In primis itaque, qualis ſit pulſatorius dolor enarrare tentemus, quamuis ante noſtram enarrationem, omnibus medicis notus ſit: ſiquidem ingentium inflammationum accidens ipſum eſſe perhibent. [8]Turgidus autem dolor eſt, qui à parte primariò affecta, veluti à radice incipiens, celeriter in partes adiacẽtes transfertur. Id verò non ſolum in hemicrania vehemẽtiſſima, vt Archigeni placuit, ſed in cephalæa quoque vocata, euenire ſolet. Etenim in hac nonnunquam arteriæ primariò affectæ huiuſmodi, qualem dixit Archigenes, dolore vexantur: ita vt fateantur nonnulli, vaſorum ipſorum ſe dolorem ſentire: quod interpretari tentans, arteriam ſubhorrentem, fieri rotundam dixit.[9] Igitur inquirendum eſt, vtrum veluti per ſphacelodes hemicranias, arterias ita affici dicit, ad eundem modum de venis eum ſenſiſſe exiſtimandum ſit, quòd per hunc ſolum morbum, veluti varicoſæ fiant: an commune ſit accidens venarum vel quomodolibet affectarum, vel duntaxat inflammatarum. ex eo enim quod ſermoni de arteriis iungit ſermonem de venis par eſt, vt coniiciamus, de eodem affectu ipſum fuiſſe loquutum. Ex eo autem, quod mox in vniuerſum de neruis, atque aliis huiuſmodi partibus ſcribit non adaptans vni morbo ſermonem de ipſis habitum, eadem ratione putãdum eſt itidem de venis quoque fuiſſe dictum. Itaque in hac ambiguitate ſatius fuerit, vt exiſtimemus in eo ſermone quem de hemicrania conſcripſit, ſimul cum arteriis ipſum venarum quoque mentionem feciſſe; ſimpliciter verò reliquorum inſtrumentorum ſine vllo diſtincto affectu, neque in iis neruis, neque in iis partibus, quæ illos deinceps conſequuntur: in quibus dixit venas, graues, ac detrahentes, atque æqualiter infarctos dolores inferre. Verum hæc nonnihil ambiguitatis continent. Quod verò deinceps ſequitur, vbi dicit; [10]Nerui verò diſtenduntur, & contorti indurantur, recedit manifeſtè ab hemicranica diſpoſitione, definiens id in vniuerſum ad neruos quomodolibet affectos pertinere: quod planè mendacium eſt. Neque enim quilibet neruorum affectus, ipſorum eſſentiam indurat, atque intorquet. Sunt enim nonnulli, per quos laxiores euadunt nerui, quemadmodum per alios quoſdam, aridiores: Quinetiam ſæpe numero nullam ſenſu perceptibilem habent differentiam, ita vt exquiſite ſani videantur, nihilominus neque ſenſum neque motum præſtant ſubiectis corporibus. Itaque in ſolis fortaſſe inflammationibus, aut inflammatoriis morbis, aut præter naturam tumoribus dixit neruos et indurari, et cõtorqueri, quãdoquidem in iis quidem manifeſtè apparet neruos intendi. Nam & laborantibus ipſis & nobis aſpicientibus intenti nerui apparent: quapropter, niſi curentur, & conuulſiones & diſtẽſiones ad ipſos ſequũtur. Atque omnium, quæ in tumorẽ attolluntur, commune accidens eſſe videtur, vt intendãtur. Nam & arterias, & venas inflãmatione affectas manifeſtè intendi vidimus: venas quidem, vbi per ſumma membra, orta inflammatione, bubon exurgit. plerunque enim totum

vas

vas intentum videtur, ac rubere magis, & calere, atque maiori dolore (si tangatur) affectum: vt sit manifestum totũ inflammari, incipiendo ab ea parte, quæ primariò affecta est, vsque ad alas, & inguina. proinde rectè dixerunt omnes ferè medici, inflammatis partibus accidit, vt rubescant, tendantur, renitantur, intumescant, & doleant. Verum (vt diximus) non omnibus, sed his duntaxat accidit pulsus, quæ arterias habent notatu dignas, & partem sensu præditam, aut vbi ad notabilem magnitudinem inflammatio attollitur: tunc enim pulsatorium dolorem sentiunt laborantes, vel nullo existente sensibili vase in affecto corpore. Sed [11] interrogabis me fortasse, quæ sint singulorum instrumentorum propria accidentia. Id verò iam antea, neque semel duntaxat, explicatum est, quod videlicet propria actionis noxa, qualicunque sit specie, cuiuslibet partis proprium est accidens. Neque enim aliud eis ex necessitate accidens, neque etiam noxarum differentiæ existunt. Sed differentiæ quidem variant, pro affectus tum specie, tum magnitudine: Accidentis verò ad vitiatam actionem pertinentis siue genus, siue species, aut vtcunque nominare volueris, semper permanet. Cæterum satius fuisset Archigenem, totum via & ratione complectendo, abundantius hæc persequi, præsertim cùm ab aliis negligentius essent tradita: quorum non pauca in plurimis aliis libris conscripsimus, quemadmodum & posthac deinceps dicentur: sed breuiori quidem compendio ea, quæ exactè alibi fuerunt exarata, longiori verò disputatione hic tractabuntur ea, quæ alibi breuiori stylo percurrimus. Nunc verò reliquas dolorum differentias, quarum in præscripto sermone Archigenes mentionem fecit, persequamur. [12] Quod enim peccauerit, dicens torpidos dolores neruis euenire, quodque stupor non vnius cuiuspiam partis proprius sit affectus, sed causæ potius, ac dispositionis rationem habeat, iam antea dictum est. Quod verò dolores durè distendentes in ipsis fieri dicit, rectè dictum est: [13] quãquam melius erat, si simpliciter dixisset, distendentes, non addendo, durè. Nam neruorum dolores, vtrinque vehementer distendere possunt: quia ad vtraque extrema tenduntur, tum id, à quo incipiunt, tum illud, in quo finiuntur: non secus, quàm chordæ in cithara, quæ sæpe numerò, vbi nimis intenduntur, dirumpi solent. Quapropter citharistæ, cùm instrumenta sua post vsum reponere voluerint, chordas relaxant. Et sanè, quòd eæ à contrariis tum causis, tum dispositionibus intendantur, planè constat, siue humidus fuerit ambiens aër, vt rigare ipsas & implere possit, siue vehementer aridus: ab vtraque enim ambientis aëris temperie ad vltimam tensionem perueniunt: vnde non mirum, si rumpatur. Proinde rectè dixit [14] Hippocrates neruorum conuulsiones & à plenitudine & ab inanitione euenire: vtpote quæ sint immodicæ neruorum tensiones. Sed, quod profundos dixit esse eorum dolores, id ab accidentibus, quæ plurimis neruis eueniunt, sumptum est. Etenim, cùm venæ quidem semper priores in superficie sint, deinde post eas arteriæ, quibus postea nerui subduntur: idcirco laborantes eorum tensionem in imo sentiunt. Quanquam multi tendones (qui ob id quia neruosa sunt corpora, à nonnullis planè nerui nominantur) non profundos, sed in superficie dolores habent, si quando ipsos quoque sic intendi contigerit, vt sunt illi, qui digitos extendunt. Sunt autem, & qui illos incuruant, in superficie quidem, sed non similiter vt extendentes. Porrò Archigenes neruorum dolores [15] infixos esse dicit, cùm

H huiusmo-

huiusmodi doloris species, vt anteà diximus, ad colon magis pertineat: Atque accidit etiam auri cum quadam pulsatione atque dentibus molaribus: quinetiam oculis. Sed infixus dolor neruis minimè euenire potest. etenim magna ex parte vtroque extenduntur & ad supernas & inferiores animantis partes. Quod verò deinceps ab Archigene dictum est, neruos angustiæ plenos habere dolores, [16] ineptè quidem dictum est. Nam nihil amplius declarat, quàm cùm dicit, et minimè fusos: re vera enim minimè fusos idem est: quòd in latitudine porrectos dolores nerui non habent, sed magis quadammodo circumscriptos, vtpote perueniēte ipsorum tensione & ad supernas, & ad inferiores partes, magis verò sursum vsq; ad caput. Ac tum primū ipsos vniuersi corporis, & conuulsiones, & distentiones comitātur, nulla nerui tensione huiusmodi accidentiū aliquod inducere potente, antea quàm caput ipsum attingat. Posthæc consequenter scripsit Archigenes de mēbranis, quod in latum discurrant ipsis dolores, cùm afficiūtur, quod quidē verum esse fatemur: quod verò aliquid [17] hemodiæ simile habeant, non est verum, vt anteà dictum est. [18] Neq; etiam in totum verum est, quod membranarum dolores sint inæquales: siquidem contrarium magis veritati consonat: quippe ex propria earū ratione vidētur æquales inducere dolores, eo quòd vniuersum ipsarum corpus æquale est. Nā quod, ob cōmunicationem cum vicinis, inæqualitatem quādam afferunt, id interdū per accidēs euenire solet. Cùm enim ad affectam ipsarum partem circūiacentes & ducuntur et tendūtur, dissimilē fieri dolorem necesse est. Vbi enim intēta particula acutiori sensu est, ibi dolore vehementiore cruciantur: vbi verò sensum habet hebetiorē, ibi minus dolent. Atq; ex eo quoq; quod, quæ tenditur membrana, os ipsum vel attingit, vel non attingit, non ab re dolorū differentia deprehenditur. Atq; hac ratione nonnulli pleuriticorum, iugulū dolent porrecta in hunc locum membrana costas succingente. Aliquando tamē non ad iugulū, sed ad præcordia dolor transit, percepto ipsius sensu in septo trāsuerso (vtpote quod necessario mouetur, cùm pleuritici respirāt) magis, quàm in cæteris thoracis partibus. Cùm enim veluti radix doloris in latere cōsistit, tum laborātes musculis, qui illic sunt, respirare pigritāt. quare tum soli septo transuerso, natura respirationis officiū committit: quemadmodum in bene valentibus, qui libera vtuntur respiratione, contingere solet. Igitur, cum in partibus laterum infernis oritur inflammatio, septum transuersum intentum, magis dolet: cùm vero in partibus supernis, tum iugulum potius dolor infestat. Cæterum septum transuersum, quia mouetur; iugulum autem, quia durum est, dolorem efficit. Vbi vero ingens in hepate oritur inflammatio, aut vbi ipsum induratum est, dolor, qui tum iugulum in dextra parte infestat, concauæ venæ magis, quam membranarum tentionem sequitur. Cùm autem dixit hoc modo, sæpenumero superficiem quoque dolere, quod est habere ea, quæ sunt propria membranarum affectarum, planè declarat, vnde motus Archigenes dixerit ipsas dolores habere hemodiæ non dissimiles. Quia enim simul cum hemodiæ proprietate, stuporis etiam sensus percipitur, perinde ac si ab eadem causa vterque affectus fiat: membrana autem, quæ in superficie cuti substrata est, sæpenumero stupido dolore afficitur, vtpote qui ab externis causis, & quidem frigidis, celerius noxam subit. Idcirco deceptus Archigenes dispositionis communitate, cæteras membranas hemodiæ simile quidpiam habere dixit; ac sæpenumero superficiem quoque, non secundum affectæ particulæ essentiam facto dolore,

dolore, sed ob membranarum ipsarum essentiam, quæ exanguis est, & frigida: quapropter facilè à frigidis affectibus infestantur. Quia verò affectum ipsum huiusmodi dolores comitantur, idcirco sæpenumerò dixit fieri huiusmodi dolores, non veluti per affectæ particulæ essentiam, sic enim inseparabiles essent, sed per accidens superuenientes. Substrata igitur cuti membrana, quæ cum ipsa simul excoriatur, dolores facit tensiuos, & torpidos: [19] *membranæ verò, quæ in media sunt carne, veluti dilaniantes dolores excitant. sunt enim plurimæ & inæquabiliter insitæ, atque eam circumdantes. Quumque aliquando ex contrariis secundum naturam, tendi carnem contigerit, huiusmodi dolores euenire necesse est. Sanè à multis exercitationibus aut tensiui, aut vlcerosi proueniunt dolores, qui totos musculos occupare consueuerunt, inter quorum partes, carnes quoque numerantur. Verùm de huiusmodi doloribus satis in Salubribus præceptis iam dictum est.* [20] *Sed, quod membranarum, quæ ossibus adiacent, dolores & profundi sunt, (id est, in intimo corpore sensum excitantes) & ossium ipsorum, veluti dolentium inducunt imaginem, haudquaquam mirãdum est. Nam ij à quamplurimis ostocopi, (id est, ossium labores) nominantur, et magna ex parte ab exercitationibus euenire solẽt: quamuis interdum vel à frigore, vel plenitudine, fieri possunt. Insuper* [21] *venas dixit graues, & detrahentes, &* [22] *æquabiliter infixos inferre dolores. Verùm ab initio, vbi hemicraniæ mentionem fecit, venas varicosas fieri ait. Ergo in hoc solo fortasse accipere oportet, ipsum hoc dicere. Atqui scire licet proprium arteriæ venæque dolorem, extensi secundum longitudinem corporis, veluti chordæ cuiusdam, speciem referre, nulla* [23] *vtique profunditate simul apparente. Aequabiliter autem infigi venarum dolores, admodum obscurum est: quippe, infigi, ad nihil, quod ipsis accedere solet, referri potest. Deinde de* [24] *carnibus dicit, quòd & fusos, & laxiores inducant dolores. Atqui in totum nullus dolor laxus est, nisi eos fortasse, qui minus intenduntur, laxiores vocitet, quoniam & vasorum & membranarum dolores magis intendi videantur. Id enim confitetur eos non adeo extentos conspici, ob hoc, quod carneæ musculorum partes breuibus lineamentis cõtineantur. Sed id, quod deinceps scribit, videri tactum veluti asperitatibus quibusdam plenũ, an propriè ad dolores, qui in carnibus consistunt, pertineat, inquirendũ est. Nam, quod interdũ aliquid huiusmodi per ipsarum dolores eueniat, à veritate haudquaquã abhorret. At, quia non semper euenit, ad vnã potius quandam dispositionẽ magna ex parte in ipsis factam, non ad earũ substãtiam, propriè referendum videtur: neq; simpliciter intelligendũ est eam dispositionẽ esse affectũ inflammatoriũ, sed qui cum humore fit exasperare suapte natura potente. Porrò deinceps de musculis* [25] *scribẽs Archigenes, eos carnis neruorũq; mixtam proprietatẽ referre dicit, tanquã peculiari ipsorum essentia ex his cõsistente. Addit verò arterias, quoniam in ipsis inueniũtur. Atqui hoc pacto venas quoq; dicere debuit, atq; mẽbranas. Vocabulum autẽ* [26] *adstringentes, patrio sermone de his dicitur, qui cum bono corporis habitu pleni sunt, atq; idcirco de iunioribus dũtaxat dici consueuit: de* [27] *senibus verò minimè, quòd non possit ipsorũ corpus, boni habitus plenitudinẽ suscipere. At verò, in quam rem hoc vocabulum Archigenes referre velit, inuenire non est facilè, maximè quia cõfundere, & corrũpere solet patriorũ nominum significata. Quod si, adstringentes, de iis dici intellexeris partibus, quæ à plenitudine intenduntur: non propriè ad*

musculos, sed communiter ad omnia repleta corpora pertinebit. Cùm verò eos [28] capaci cum latitudine extendi dixit: puto ipsum hanc à neruorũ plenitudine voluisse seiungere. Torpidè autem pulsare, haudquaquam fuisse rectè dictum, iam antea declaratum est. [29] Reliquorum verò dolorum, vlcerosus, inquit, graciliter acutus est. Est autem hæc quoque oratio obscura, nec per se quicquam docere potest, haud aliter, quàm cæteræ ipsius obscuræ orationes, quas ne enarrare quidem possibile est: nisi [30] quis rem ipsam per se intelligens, eam orationi adaptare conetur. Cùm itaque scieris tum medicos, tum gymnastas, eos dolores vocare vlcerosos, per quos inter mouendum, vel tangendum lassatas partes, sensus veluti vlceratarum partium percipi solet: facile intelliges per dolorem graciliter acutum, huiusmodi quampiam speciem significari, qualis ab acutæ acus punctura fieri consueuit. Ergo constat ipsum neq; continuum esse, neq; æqualiter per omnes partes porrectum. Hunc itaque dulciorem esse dicit, cùm dicere deberet, imbecilliorem, aut obtusiorẽ, aut non vehementem, aut minus molestum, aut id genus aliud quidpiam. Nihil enim, quod molestum est, propriè dulcius appellari potest. Id autem, quod dicit, & pruriginẽ inducere potest, inarticulatè dictum est: quippe haud obscura est inter pruriginosam sensationem dispositionemq; et vlcerosam differentia. Verùm, quia crebrò pruriginosa vlcerosam antecedit, atq; soluta quiescenteque vlcerosa, in pruriginosam transmutatio fieri solet: inde est, quod de ipsis confuse, indefiniteq; Archigenes scripsit: vt qui nec causas vtrarumque dispositionum exactè alicubi tractauerit. Verum nos eas in libris Salubrium præceptorum perfectè exarauimus. Igitur vlcerosus dolor non solum ad cutem, sed ad imas quoque partes, vt ossa, extenditur. Pruriginosus autem re vera ad solam superficiem pertinet, nõ tamen primariò, pro ratione ipsius propria, sed per accidens: eo quòd densior subiectis sibi partibus, cutis est. Horum ergo dolorum vterque, propriæ dispositionis est accidens: fiunt autem ob acres quosdam humores: atque tantum ipsi, quantũ dispositiones ipsæ, inter sese differunt. Sed, vt dixi, satis de ipsis in libro Salubrium præceptorum definitum est. [31] Punctorius verò (inquit) dolor in profundo est: sed non rectè, nam ad membranas, non ad imas partes propriè pertinet. Infixus autem (vt inquit) cùm sinus accesserit. Hic sermo, [32] non omnino absurdus esse videtur: quippe sinus, concauitas quædam est, cùm partium antea coniunctarum altera distat ab altera. Cùm itaque fluxione impletur, ita vt adiacentes partes distendantur, tum tensiuum dolorem sentiunt laborantes, non quidem secundum longitudinem latiùs exporrectum, sed propriis limitibus conscriptum. At excreto quomodolibet è sinu humore, protinus dolor conquiescit, nisi ambientia sinum corpora adeò distendantur, dilatenturque, vt inflammatoria dispositione torqueantur. Hæc sunt, quæ propriè ad sinus pertinent. Quod verò ab Archigene dictum est, aliud ab his est: verum, quid intellexerit, cùm ita scriberet, haud facilè inueniri potest. At, quod deinceps scriptum est, non minorem habet dubitationem. Nam [33] stimulans (inquit) dolor non in imo subsistit. Hic enim sermo cum eo, quem in initio præmisit, pugnare videtur, quo in hunc modum scripsit: Stimulans autem, [34] partim eorum, quæ in loco sunt, quidpiam affectum esse declarat; partim contra. Id enim fieri potest secundum profundum in parte ossibus maximè vicina, & in cute, atque omnino in medio, huiusmodi dolore facto ab humore mordaci, sensibilium partium

aliquam

aliquam erodente. Deinde quod in fine eiusdẽ orationis sic scriptum est: [15] lacerans autem est, qui in finibus consistit; si lacerans quidem idem significat, quod diuellens, mendacium est. Nam illi, qui in sinu est, id minimè contingere solet. Quod si non hoc, sed aliud quidpiam dicere voluerit, quomodo id poterit inueniri? Atq; huiuscemodi sunt, quæ in præscripto sermone Archigenes posteris memoriæ prodidit.

DVAS ex Archigene series citat: priorem, in qua dolorum proprietates explicantur singularum partium quæ per corpus distributæ sunt; posteriorem, de viscerum doloribus. In quibus addit censuram suam, paulò quàm eruditio Archigenis in difficilibus explicandis requirit, acerbiorem.

1. *Asclepiadem*] paulo altius sumit orationis principium, ne lateat authoris sensus lectorem: videtur autem scripsisse Asclepiades in artritide ligamẽta, quæ antiquitas neruos appellabat, in se causam mali habere; non dolere tamen propter sensus inopiam; carnem verò articulis impositam ex ligamentis tumentibus compressam dolere, cùm in se proprium affectum non exceperit.

2. *porrò*] hanc non iudicat Galenus quoniam curatoria est, quod modò non agitur. Est autem in opere vtilis & Galeno recepta libro De medica trina 3. in cephalalgiis, citra phlegmonem vtiliter adhibetur capiti vinculum, nam & ea compressio inhibet defluentis vim humoris, & dum vndique premit, facit ne concutiatur caput arteriarum pulsu, & concussum magis doleat. dolere enim magis affectas partes, vbi mouentur, apertum est. tantum inflammatio vrgens quia mollissimè tractari debet, deligationem non exposcit. ipsam verò deligandi rationem diligentissimus Archigenes edocet, vinculi barbarici nomine: quod quale fuerit, incertum est. Illud certum, non ineptè redimiri ad eum vsum caput linteaminibus vulgaribus, quæ & ad occiput & ad sinciput duplici modo arctantur. Cap. vlt. Deligatio benefica dolenti.

3. *sphacelodes*] Author est Galenus sphaceli nomen reliquis medicis quamuis membri corruptionem significare, Hippocrati solam osseam; & tamen idem ipse quandoq; memorat ab Hippocrate eo nomine etiam carneã intelligi. Sed in carne quidem gangrena initium mali est, vbi color emortuus & exigua sensatio interitũ partis minantur, plena extinctio & iam serpens phagedena: in osse sphacelus est, siue incipiat vitiari, siue integrum os vitiatum sit. Quod verò attinet ad prȩsentem locum, cùm antecedens dictio cephalalgias, quæ phlegmoni iunctæ non sunt, vincula curare docuerit: hic phlegmoni iunctas insigni vocat sphacelodes, & secto vase sanat. Sphaceli nomen. 2. fract. 20. 4. acut. 35. 7. Apho. 51.

4. *quæ primo*] lege, quȩ præcedens pulsatorium micantemq; dolorem inducit, atque rotunda euadit, manifestè subhorrescens, quemadmodum venæ veluti varicosæ fiunt.

5. *quapropter non*] lege, Nec plurimum extensi.

6. *punctorius*] lege, stimulans.

7. *stimulans*] lege, perpungens.

8. *turgidus*] Dolor arteriarum capitis repente extenditur tanta vehementia, vt exclamare conentur ægri, & caput manibus premant, credantque sibi malleo pertusum fuisse, vnde obtinet nomen fulminei vel malleantis, quem Archigenes vocat micantem; paulum enim ab inuasione cessat, estque frequens comicialibus & vertiginosis quibusdam. Quoniam autem respondet doloris vehementiæ caloris contractio, manifestè subhorret. apertum verò ex serie est de capitis vasis agere, siquidem paulo post de reliquis vasis differit. Memorat verò hemicranias, non quasi solæ eos dolores afferant, sed quòd frequenter afferant.

9. *igitur*] varicum sensus est, turgentium venarum plenarumque. is euenit non in quauis venarum affectione, sed in plenitudine potissimum inflammante.

10. *nerui*] Mirum quàm insolenter arguat mendacij Archigenem, quòd per neruorum dolores indurari & intorqueri eos dixerit; nam & res est explorata in rigentibus conuulsis, demum quocunque modo neruos dolentibus experimento pariter & ratione: dolentia enim contrahuntur; & cùm sint natura dura & oblonga, intorquentur: si verò resoluti laxantur, quid ad Archigenem solas describentẽ dolorum differentias?

11. *Sed interrogabis*] quoniam tensionẽ commune symptoma inflammatarũ partium

esse dixit, non neruorum proprium, interrogat quod potissimum in hoc opere inquiritur, inflammati nerui quod sit proprium non commune aliis indicium? quod inflammatæ membranæ & reliquorum? ita enim tantum dabitur locum certum agnoscere singularum affectionum, si vna affectio pro loci varietate subeat signorum diuersitatem. Respondet, fieri ferè non posse, vt vnum signum ambo illa ignota aperta faciat, nempe affectionem & locum: sed locum quidem ex læsa actione, quæ parti secundum naturam inest, affectus speciem ex læsionis varietate & quibusdam aliis indiciis, quæ partim suprà tradita, partim infrà latiùs tradenda sunt. In quibus oportuerat exercere ingenium Archigenem magis, quàm in excogitandis verborum nouitatibus.

Lib. 1. 5. Cap. vlt.

12. *quod enim*] cùm ad cōtractionem dolentis nerui densatio sequatur & ad densitatem prohibita facultatis delatio, meritò stupor accedit: id est, sentiendi diminutio & imbecillitas. Quid autem mali est, si dum medico apertum facimus nerui, qualis sit, dolorem, explicamus stuporem iunctum, non quidem doloris differentiam, sed iunctum quoddam symptoma dolenti neruo perpetuò, aliis partibus dolentibus raro. Varii enim generis signa, si in vnam quandam significationem coeunt, iuncta, non diuisa separataque; meritò iungi doctrinę ordine, Galenus sæpe in Prorhetico author est.

13. *quanquam*] Accusat, quod addiderit, durè: nam dolentes nerui ad chordæ similitudinem vtrinque tenduntur, non tamen ideò in substantia exiccantur, in quo durities consistere videtur. Sed vt omittatur quod durum sæpe cum renitente confundimus, vt possit vocari durum id quod quia tensum renititur quamuis nihil siccatum, sępe dolenti neruo & tenso iungitur intorsio & durities. Signa verò sunt vel perpetuorum, vel eorum quæ frequenter iunguntur.

5. Simp. 4.

14. *Hippocrates*] 6. Aph. 39.

15. *infixos*] conferens ad venas & arterias per quas humor liberè fluens dolorem mutat, infixos esse ait in neruis dolores, quanto meatus habent angustiores.

16. *ineptè*] ad carnium differentiam addidit minimè fusos, quod fusissimus Galenus iniustè in alio accusat.

17. *hemodiæ*] coniectat Galenus delusum Archigenem, quoniam externa membrana sæpenumero à continente refrigerata dolet, iuncto stupore dolori; opinatum esse omnibus membranis conuenire, vt dolor stupidus sit, quod vocat hemodiæ simile. Sed quam non ita senserit Archigenes, illa verba monstrant, quæ sequuntur, (habet membranarum dolor quiddam hemodiæ simile, nempe transmissionis asperitatem) quæ similitudinem hemodiæ non in iuncto stupore, sed in difficultate tarditateque communicati doloris subesse significant. Ergo vasa propter liberum noxiæ causæ commeatum horrorem non incutiunt, nec rigorem, quod continuæ febres obseruant; membranæ verò cùm propter innatam densitatem promptè non traducant noxam; fit, vt ex mora doloris contractiones corpori & horrores inferant, tales & propter acerborum gustum dentibus, & propter mordentis humoris decubitum membranis accidunt, vnde intermittentium febrium rigor, & similitudo dolentis membranæ ad dentium hemodiam ducta est. Potissimum inquit eum horrorem, in quo similitudo est hemodiæ, extimæ membranæ euenire; siue enim perfundatur calida aqua aut perfrigida, siue videatur terrens quicquam & noxium; inhorrescit vniuersa cum substrata membrana cutis.

Membranarum dolor.

18. *Neque etiam*] Inæqualitatis doloris membranacei, per quam alia membranæ pars magis, alia minùs doleat, diligenter Galenus recenset causas tres. Primam, varietatem in sensus acrimonia. Secundam, quòd alia pars hæreat duro nec cedenti membro, vt ossi: alia laxo, vt carni. Tertiam, quòd ex membris quibus alligatur, quædam quiescunt, alia mouentur: quæ verò mouentur, in dolore anguntur magis. Primi generis exemplum est in pulmonia, dolente pectore nō pulmone. Secundi, in pleuritide ascendente iuguli dolore. Tertij, in descendente præcordiorum.

19. *membranæ*] frequens est horum dolorum in gallico morbo euentus: cùm enim quadam morbi illius proprietate humor ad membranas confluat; membranæ verò sibi mutuo incumbentes & accumbentes per interualla quædam quibusdam ceu punctis cohæreant & agglutinentur, fit vt dum dolentes tenduntur in varias partes carnes distra-

distrahant musculorum, qui à singulis membranis singuli continentur arctanturque: Aiunt autem sic affecti à canibus se exedi. quòd verò carnes quandoque doleant vlceroso aut tensiuo dolore, libro Salubrium quarto ostensum est: verùm hic peculiariter membranarum dolor, non contentæ carnis, explicatur.

20. *Sed quod*] libro Salubrium tertio ostensum est, quæ causa externa ostacopon inducat; spontanea verò est frigiditas, aut crassities humoris, qualis quartana laborantibus inest: nam vt tenuis calidusque humor ad cutem vsque progreditur: ita crassus intus manens & ossium membranis incubans, dolentium ossium imaginem præbet. Cap. 4.

21. *venas*] Graues dixit venarum dolores, quoniam corpus plenæ grauant; ita enim per synochos laborantes referunt, graues se esse toto corpore potissimum dorso & ceu arenoso pondere contusos. vbi verò hepar aut pleura inflammata sunt, vas magnum iugulo insertum propter inflammati loci pondus deorsum iugulum trahere sentitur: quod Archigenes significare videtur: dicens, esse venarum dolores deorsum trahentes. Aequalitas verò in fractus venas à carnibus subiectis separat. nam vt carnes propter impedientem densitatem asperitatis arenosæ imaginem inducunt; ita vasa propter liberum noxiæ causæ defluxum, plenitudinem quandam æqualem sibique similem sensui referunt.

22. *æqualiter infixos*] lege, infarctos.

23. *nulla vtique profunditate*] lege, grauitate: βάρος non βάθος.

24. *carnibus*] carnis dolores fusos esse inquit, hoc est, in trinam expansos dimensionem, non in solam cum neruis & vasis longitudinem, non in latitudinem, amplitudinemque cum membranis, sed & in crassum etiam profundumque. Et cùm peculiare sit oblectationis laxare corporis ad obtinendum, quod familiare est, constitutionē, doloris in fugam contrahere; caro non laxat, emollitque; quî enim id faciat dolens? Sed quia non inducit horrorem, neruorum & membranarum similitudine, laxiores eos reliquis doloribus facit. & quoniam nec omnino expeditè meat, vt per vasa humor, nec admodum difficulter totus vt in membranis hęret, sed per carnium meatus diffluit, in mediis partibus cohibitus repressusque sparsæ inæqualitatis phantasia inducitur, asperitatisque pungentis; quam & in oculis multi, & in carnibus non pauci fuso mordaci humore percipere se fatentur.

25. *musculi*] Accusat Galenus, quòd in musculi compositionem admiserit arterias, non venas nec membranas, quarum similiter oportuit meminisse, sed non inquirebatur musculi compositio, sed quæ partes ingrederentur plurimum variantes doloris speciem: Sunt autem dictæ, caro, neruus, arteria.

26. *stringentes*] lege, florentes.

27. *sensibus*] lege, senibus. Significat Archigenes, musculorum dolores, quales in suppuratis apparent inflammationibus, esse validos & vehementes; siquidem iunguntur multæ pulsationes, & tota musculi caro membrana comprehensa affectionis particeps est. Danda erat autem Archigeni venia in verbo, florentes: partim quia adiicit temperamentum, vt ita dicam: partim quia non malè quadrat allusio, vt quem locum inter ætates habet vigens, eum inter dolores musculosus.

28. *capaci*] lege, cum latitudine distenti & torpidè pulsantes. nam carnis fusio ex nerui mixtione distentionem: arteriæ pulsatio ex eiusdem commercio stuporem induit. cur verò iungatur dolenti neruo stupor, paulo antè ostensum est.

29. *Reliquorum*] hactenus multis corporis partibus suos dolores dicauit: nunc species dolorum indictæ quas partes significent, declarat, ab vlceroso orsus. iungit autem similes quasdam differentias, quæ ad cutem & cuti proximas partes attinent. Ergo vlcerosum dolorem appellant eum, in quo queritur is, qui laborat, corpus sibi multis pertusum esse veluti foraminibus, nec tactum ferre posse: ita enim dispositus est, ac si vlceribus scateret; vnde & nomen obtinuit: Iungit eum qui in vlcere leniter acutus est; ingruit enim per quædam temporum interualla veluti punctim lacessens, & paulo post ab inuasione cessans; quia is etiam ad superficiem spectat. tertius est pruriginosus, quem vocat dulciorem, & pruritum antecedentem, quoniam est etiam voluptatis species dolori iuncta, quod Plato in Phylebo dixit, de quo in lib. De causis symptomatum

diſputatum eſt; vt in cachinno, titillatione, ſcalpellatione. quare non abſurdè hoc genus doloris dulcius, id eſt, voluptati admixtum nuncupauit. quæ omnia vel perpetua ſunt vel certè frequentia, ſi concedimus Galeno vlceroſum nonnunquam profundas etiam partes tangere.

30. *niſi quis*] Sententia Galeno familiaris,& tali viro digna. valdè obſcurę authorum ſententiæ nihil legenti commodant: ſed potius, qui legit, ſcripturę commodum affert; dum enim nihil noui addiſcit, ſed ex his quæ cognita perſpectaque habuerat, veſtigat quid potiſſimum obſcuræ dictioni quadret, fruſtra tempus conſumit, ipſe nihil lectione adiutus, ſed ab illo id, quod obſcurè ſcriptum eſt, veri alicuius expoſitionem comparans magnopere adiuuatur.

31. *punctorius*] ſatius, ſtimulans. videturque ſignificare eum, quem diximus terebræ vel pali ſtimulantis ſimilitudinem gerere ; is enim profundas corporis partes infeſtari ſignificat: nam punctorius membranarum eſt, ſiue extra ſiue intus ſitæ ſint. Addit hoc genus doloris, ſi ſinum, hoc eſt, cauitatem quamuis occupauerit, præter affixi pali imaginem etiam adhærere, quoniam à cauitate dolorifica cauſa non excedit.

32. *non omnino*] lege, omnino.

33. *ſtimulans*] ſatius, perpungens. Solent enim ęgri punctiones percipere, vbi vel extimæ partes vel certè non profundæ laborant.

34. *partim eorum*] lege, Partim aliquid pati ſignificat eorum, quæ in loco aperta ſunt, partim ſecus; neque tamen in profundo eſſentiam ſuam habet.

35. *lacerans*] ſi mordax materia intra cauitatem ita continetur, vt exire nequeat, queruntur ægri ſe à canibus laniari, dum nulla ex parte vel labitur vel diſſipatur infeſtans, quale inteſtinorum & renum cruciatibus contingit, quas cauitates author nomine *κόλπους* videtur expreſſiſſe.

IGITVR *tranſeamus ad alium, qui & ipſe ex dolorum differentia affectas partes cognoſcere docet. Eſt ipſius dictio huiuſmodi: hepatis verò dolor holcimos, (id eſt, tractorius) & inhærens & ſtupidus eſt, atque atrociùs moleſtans. Splenis autem acutus non eſt, ſed grauitatem ſimul & extenſionem habet: atque ſimilis videtur ei, qui ad eliſionem quidem atque expreſſionem, ſed extrinſecus incumbentem, renititur. Renes & auſteros dolores inducunt, & cum permanente adſtrictione pungentes. veſica vehemẽter ſtringentibus vtitur doloribus, atque tenſionibus punctoriis. vterus autem acutis, turgidis, pungentibus, diſtendentibus, torminatim incidentibus: quippe qui huiuſmodi mixtione dolere natus eſt: quamobrem idiomatis quoque ambiguitatem inducit. In hoc ſermone iterum Archigenes protinus ab initio hepatis, dolorem holcimon, (id eſt, tractorium) eſſe dicit. Verùm hoc vocabulum, holcimos, apud Græcos in vſu non eſt: proinde quid ſignificet, haud facile inuenire eſt. Nam vocabulorum ſignificationes ex longo vſu deprehenduntur. Atqui video eos, qui illo vtuntur, viſcidum per ipſum velle ſignificare, quale viſcum eſſe videtur, vt cuius vna parte tracta, poteſt per ipſam reliqua illi continua ſimul attrahi. Sic paſta quoque ex frumento holcima dicitur, maximè ſi accuratiſſimè ſubacta fuerit: ſed ex hordeis aut milio paſta, holcima non dicetur. Atqui ſub hac ſignificatione, hepatis dolor haudquaquam holcimos euadet: proinde aliam ſignificationem quærere oportet: Itaque vnus ex his, qui Archigenis ſectam reliquis præponere conantur, holcimon hepatis dolorem dici aſſerit, cùm hepar vel induratum, vel inflammatum, detrahere iugulum videtur: alius, cùm diuturno morbo laborat: alius, cùm mediocri dolore afficitur. Sunt, qui tardum ipſum ſignificare velint, vtpote qui acuto aduerſetur: atq; vrgentem & adeo vehementem, vt nullam admittat requiem, hunc acutum eum vocare ſolitum: contrarium verò, nempe tardum, holcimon dixiſſe autumant. Non nulli*

nulli eum dolorem, holcimon vel grauem dicunt, qui grauitatis speciem refert: vsu enim receptum putant, vt de grauitate holce, id est, tractus, dicatur. Multa insuper alia varie explicant admirandi illi quidem enarratores, sed quæ intelligantur à nemine. Constat igitur hoc vocabulum, holcimos, quod in propositæ orationis initio inuenitur, nihil nos posse docere. At verò deinceps consideremus, quid vtique sit dolor inhærens: nam hunc quoque hepatis proprium esse dixit. Mihi quidem facilè persuasum est penetranti dolori, inhærentem per contrarietatem opponi; ipsum dicere voluisse. Quid enim aliud coniicere quis posset? [2]Etenim hepatis dolor, si quispiam alius, vicina corpora ad consensum inducit. Nam & ad iugulum vsque porrigitur; & spirandi difficultatem creberrimè affert: ac interdum quoque tussim ac dysenteriam, neque rarò nothas costas infestat. Igitur quonam pacto verè dicetur eodem in loco permanere? At fortasse satius fuerit putare, quod inhærentem dolorem dixerit, veluti infixum. Atqui hepatis dolor, vt nuper ostendimus, haudquaquam huiusmodi est. Similiter anteà iam declaratum est ne torpidum quidem dolorem particulæ cuiusquam proprium esse: nam ad dispositionem potius referendus est: quod si etiam partis cuiusdam sit proprius, at sanè nequaquam iecinoris, sed certè neruosorũ potius corporum. Porrò atrociter [3]molestans, cum torpido pugnat, vtpote qui violentus est, atque continuus. Sed nec huiusmodi quidem hepatis dolor est, sed potius grauis. At ne grauis quidem exactè proprius hepati est, sed spleni quoque, ac renibus inflammatis communis. At Archigenes (haud scio, quo pacto) in liene dumtaxat istius speciei doloris mentionem fecit: nec audiuit [4]Hippocratẽ dicentem: & in renem dolor grauis. Verùm hoc peccatum exiguum fortè censebitur. At longè maximum est illud, quod committere solet, nomina scribens cæteris sensibus peculiaria, quemadmodum nunc de renibus quidem austeros scribit dolores: de vesica verò, adstringentes: hæc enim saporum sunt nomina, qui lingua, vt instrumento, & gustandi sensu dignoscuntur. Igitur res quædam declaratur generatim quidem per hoc vocabulum [5]stringens, sed magis particulatim per austerum, & acerbum: quippe ambo adstringunt, sed magis acerbum, qualis est omphacia vocata galla. Porrò austera sunt multa, vt mali punici genera, atq; cotonea mala, ac reliqua complura esui apta. Sanè acerba haudquaquã sunt iucunda, non solum ea, quæ medicamentorum speciem referunt, veluti hypocysthis, & balaustium, & galla, & rhus, sed etiam illa, quæ cùm sint huiusmodi, recipiuntur tamen in cibos. Quapropter non excogitari quidem potest, quid vel austerum, vel acerbum dolorem dicere voluerit Archigenes, non magis, quàm aut cæruleum, aut rubrum, aut fuscum, aut alium aliquem à coloribus nominatum. Nunc autem, quid dixerit doctor quidam ex Archigenis familia, tempus est considerare. Nam dolorum proprietates Archigenem [6]arrogantia motum interpretari voluisse censet: At, quia re vera ineffabiles sunt, eum in huiusmodi nomina absurda incidisse, non [7]intelligens vnamquanque qualitatum, siue gustabilem, siue tangibilem effari posse: vbi verò multæ qualitates circa vnam essentiam apparent, ibi & proprietatem fieri contingit: idque maximè in gustu videre est: cùm, verbi gratia, & amaritudinem, & dulcorem, & austeritatem, & acrimoniam in vna essentia apparere contigerit. Sic enim in gustu proprietas quædam oritur, ineffabilis illa quidem, si vnico nomine ipsam explicare tentaueris, sed quæ dici tamen potest, si per singulas qualitates discurras, eo

addito,

addito, quòd & magis & minus declarare haud impossibile est. Ita & herbas vniuersas, & reliquam quoque materiam enarrauerunt medicorũ non pauci, singulas qualitates, quæ enunciatis rebus insunt, explicantes. Ergo Archigenes, si vniuersam essentiæ proprietatem vnico nomine comprehendere voluerit, indoctus omnino fuisset: id quod de Archigene nequaquam sentiendum est: si autem simplices qualitates, ipsæ quidem ineffabiles non sunt; earum verò quantitas, exacta quidem mensura, ineffabilis est: quanquam sub latitudine quadam explicari potest. Igitur longiori sermone vti non oportet, cùm ea species ob oculos omnibus sit posita, qua vti debet is, qui quamlibet rerum sensibilium interpretari aggreditur: quippe omnium tangibilium qualitatum propria habemus nomina, haud secus, quàm gustabilium, visibilium & audibilium. Atque omnibus iis patrio more vti debemus, & neque stringentem, neque austerum nominare dolorem, vtpote quæ saporum propriæ appellationes sunt. Plurimi enim medici ab Archigene stantes, cùm dolorum differentias conscriberent, haudquaquam ausi sunt à consuetudine in nominum vsu recedere, quæ ab ipsis laborantibus audire licet, qui perinde se dolere interdum aiunt, quasi acu pungantur, ac rursus perinde, ac si terebro perforentur. Quinetiam videri sibi aiunt contundi sese, & diuelli, et tendi, & retrahi, et detrahi, &[8] grauitatis cuiusdam sensum percipere, qua interdum subiectarum partium aliqua suspendi videtur, interdum verò circundantibus incũbere. Igitur huiusmodi omnia consueta sunt. adstringentes verò & austeri & acerbi dolores in insolitorum ac inutilium numero habentur. Hæc intelligere debuit Archigenes, cùm docere nos vellet, quomodò loci affecti possint cognosci. Nam[9] omnis, qui de doloribus habetur sermo, vanus nugarumque plenus esse censetur, nisi ex his, quæ laborantes ipsi dicunt, eos cognouerimus. Ergo si ab ipsis, quomodò dolent, discere oportet; nunquam verò dicant acerbum, aut austerum, aut atrocem, aut holcimon dolorem; rursus inutilis erit huiusmodi doctrina. Præterea ex eo loco, quo dicunt Archigenem interpretari velle dolorum proprietates, hæc docendi ratio tum impossibilis, tum inutilis esse planè videtur. Primum enim vel ipsis authoribus non omnis ipsorum proprietas enunciari potest: quod cùm ita sit, omnino fieri non potest, vt ad doctrinam aliquid conferat, vtpote quam ij duntaxat, qui sensibiliter ipsam percipiunt, noscere possunt. Deinde ea nobis ignota sit, necesse est, qua non laborauerimus, nisi fortasse Archigenes omnes sui corporis partes habuerit affectas. quod licet concesserimus, fieri tamen non potest, vt credamus vnum hominem omnes singularum partium affectus fuisse expertum. Donemus tamen (si volueris) hoc quoque, quanquam impossibile est. Nam vteri saltem affectus nunquam scilicet, percepit Archigenes: nihilominus huius proprietates conscripsit, quæ à solis mulieribus expertis dignoscuntur. Itaque admirationem (ita Dij me ament) sæpenumero mihi induxit, ex qua tandem ratiocinatione tam absurdam hanc doctrinam collegerit: [10] quam etsi veram contendis, nihil tamen ex ea vtilitatis prouenire fateri cogeris, nullo infirmo suos affectus per Archigenica nomina interpretante. Nam, quod nonnulli laborantium fastidire stomachum aiunt, id nobis eo, quòd aliquando ita fuimus affecti, planè notum est: sicut etiam mæstitia torqueri, quippe quosdam sic fuisse affectos satis constat. An verò austero dolore ab Archigene dicto quispiam fuerit affectus, intelligi non potest, vtpote nemine sciente, cuinam rei nomen hoc adaptaue-

aptauerit. Nam punctorium, & distendentem, atque eos qui conformiter nominantur, atque iis multo magis vehementem, & fortẽ, & violentum, & continuum, & intermittentem, nemo est, qui non nouerit, vtpote qui per nomina à consuetudine non abhorrentia enarrantur, & quos quotidie plurimis euenire videmus. At austerum, & adstringentem, & atrocem, & holcimon, vt nemo profert; ita, si quis fortasse proferat, nemo intelliget. Cæterum oportet & affectum esse communem, & appellationem ipsum declarantem ab auditorum consuetudine non aberrare: veluti cùm stomachum premi dicimus, id quod nemo non dicere solet. Quippe tali sæpenumero sensu afficimur, qualem extrinsecus onus aliquod incumbens inducere potest: idque in nonnullis oris ventriculi dispositionibus, quod per abusionem non solùm populares, sed probatissimi quoque medici Stomachon appellant. Quinetiam inter vehementer respirandum, nonnunquam grauitatem in dextra præcordiorum parte sentimus. Id si citra febrim eueniat; aut obstructione, aut scirrhosa dispositione hepar laborare, aut abscessus generationem imminere coniiciendum est: veluti cum inflammatione infestatur, febrim comitari necesse est. Itaque omnia huiusmodi & dici possunt, & manifesta sunt omnibus medicis Archigene prioribus, atque sine absurdis illis nominibus doceri possunt. Archigenis verò doctrina hoc habet exactè proprium, vt non nouarum rerum, sed nominum rem nullam declarantium enarrationi studeat. Nam tractationem de pulsibus, huiusmodi nominibus impleuit: quamuis illa, vt in commentariis de pulsibus, ostẽdimus, haudquaquam impropriorum nominum metaphora indigeat.

SEORSVM examinat alteram Archigenis verborum seriem de agnitione dolentium viscerum per peculiares dolorum differentias. Deinde vniuersim in tota dolorum tractatione accusat immodicam scribendi diligentiam.

1. *holcimus*] videtur significare à iugulo trahentem. quæ enim propriè singulis insunt doloribus enarrat.

2. *etenim hepatis*] lege, atqui hepatis. per inhærentem separat à lienis dolore. in liene enim à moto flatu ortus sæpe locum mutat, cùm in iecore maneat.

3. *atrociter molestus*] fortè voluit, iecoris dolorem continuo quidem lenem esse, sed per interualla atrocem.

4. *Hippocratem*] 6. Epid. 5.

5. *stringens*] genus esse relatum ad austerum & acerbum inter sapores, lib. Simpl. 1. & 4. ostensum est. In doloribus autem significat quod vulgus sequitur dolorem angentem & in angustias mittentem. *Lib. 1. 37. Lib. 4. 7.*

6. *arrogantia motum*] lege, studiose conatum.

7. *non intelligens*] Reiicit Archigenis multa de doloribus, rationibus tribus. quarum prima ita se habet: vel differentia doloris alienis illis nominibus significata est simplex qualitas tactilis, & nomen vnum habebit proprium non alieni sensus: vel est mixtio qualitatum, & oportet eam circumloqui, non vno alterius sensus nomine efferre. Sed potest ex Aristotele contra hanc rationem opponi. quod quorundam sensuum, vt olfactus sensilia minus cognita sunt, in quibus necesse est mutuari nomina à proximo sensu, ita scribente Aristotele. (Nam quia odores non sunt vti diximus manifesti perinde atque sapores; ideò nomina odorum deducta sunt à saporibus per similitudinem rerum: alius est enim dulcis odor, vt mellis; alius aëris vt thymi.) quæ ratio vt ex parte recipi potest: ita, quo ad fieri potest, fugiendas esse tralationes has cum Galeno fatendum est, nec longè petendas esse, in quo Archigenes peccasse videtur. *2. Anima 9.*

8. *& grauitatis*] Duplicem grauis doloris speciem proponit, vel vbi sentitur suspensum viscus, vel vbi incubans onus; vterque dolor grauis ex sentiente membrana cum indolente contento nascitur.

Nam

9. *Nam omnis*] Ratio ſecunda.

10. *quam & ſi*] Tertia. Demus eſſe vera illa affectorum locorum indicia, certè inutiliter diſcuntur: cùm nec ægri illis verbis vtantur, nec per ea verba interrogati, vllum præſtent roganti reſponſum. Sed eſt Archigenis, inquit, vitium in abditis illis ſenſibus exponendis, nouorum nominum & impropriorum inuentio, quibus & pulſuum tractationem & hanc de doloribus impleuit.

SECTIO QVARTA.

CAP. III. EQVIDEM *voluiſſem Archigenem tantorum medicorum ſucceſſorem, aliquid lucis doctrinæ addidiſſe: ſed eam ita obſcurauit, vt ne nos quidem, qui in artis operibus iã ſenuimus, dicta ipſius intelligere valeamus. Quod igitur illius erat officij, id nos præſtare nitamur: docebimus enim in primis viam & rationem vniuerſalem, cuius adminiculo & ipſe affectos locos inuenire, &* [1] *cæteris viam oſtendere poſſis. Igitur, vt in priore libro dictum iam eſt, via & ratio huiuſmodi eſt.* [2] *In primis enim quærere oportet ſingulorum locorum propria ſigna, vt quomodò afficiantur, aut per ſingulos affectus alterentur, inuenire poſſis: deinde vtrum ſingulorum affectuum propria ſint ſigna, an circa quamlibet partem varientur. Itaque oportet & loci, & affectus non immemores, deinceps ſigna perſtringere.* [3] *Veluti ſi ita acciderit, vt pulmo inflammatione laboret, tanta inducetur ſpirandi difficultas, tantaque* [4] *anguſtia, vt ſuffocari laborantes videantur, ac recti ſedere conentur, quem affectum orthopnæam nominant. Quinetiam calidam ſentiunt expirationem, idque maximè, ſi eryſipelatis particeps fuerit inflammatio: quocirca, vbi plurimum efflant, iuuari videntur, ac multum aërem frigidum attrahere concupiſcunt, atque inter tuſſiendum ſputum* [5] *expuunt, idque modò hoc, aliàs alio colore infectum: vt interdum rubrum, interdum flauum, aut rufum, ac ſpumoſum quoque, & nigrum & liuidum appareat. Inſuper* [6] *grauitatis cuiuſdam thoraci incumbentis ſenſum ſæpenumerò percipiunt: ac dolorem ex imo ad ipſum peruenire, & ad os pectorale & ad ſpinam. præterea acuta eſt ipſis febris.* [7] *pulſum verò habent, qualem in libris De pulſibus diximus. Sic, vbi membrana coſtas ſuccingens inflammata eſt, acuta febris infeſtat, accedente ea pulſus, quam in commentariis de pulſibus diximus, proprietate. Eſt autem dolor punctorius, vnà cum ſpiritus difficultate: Ac magna ex parte ſputum colore infectum apparet, haud ſecus, quàm in peripneumonia.* [8] *Igitur vtroſque affectus ſpirandi difficultas neceſſario comitatur, eo quòd affecta particula ſpiritus ſit inſtrumentum. Oritur autem febris & propter affectum ipſum, & propter poſitum. Nam & pulmo, & ſuccingens coſtas membrana prope cor conſtituuntur. Inflammatio verò calidus affectus eſt. Sic etiam tuſſis ipſis, vt ſpiritalibus, conuenit. Sed, quod aliquid expuatur, id ab* [9] *affectu ipſo procedit. Quippe iam oſtendimus omnem inflammationem ex affluente fieri* [10] *ſanguine. quapropter, ſi bilioſus fuerit ſanguis, flauum aut pallidum erit ſputum: ſi pituitoſus, & ſpumans & candidum: ſi melancholicus, aut nigrum, aut liuidum: ſi nihil horum ſanguinem infecerit, rubrum: quinetiam in pleuritide ſæpenumerò magis bilioſum: in peripneumonia verò magis pituitoſum ſputum ſequi conſueuit. ſed de hoc ſatis iam declaratum eſt. Quod autem inflammatarum partium excrementa per aſperam arteriam referuntur, eius rei cauſa, tum ad poſitum, tum ad conformationem referẽda eſt; quippe quæ per ſolam hanc viam effluere poſſunt.*

At

At verò ventriculus duos habet meatus, vnum,[11] per quem natantes in ipso humores euomuntur; alterum, per quem humores ad inferiora delabuntur. Verùm, id quod in eo vitiosum inuenitur, supernatat magis, ac vomitione reiici consueuit: reliqua per intestina deiiciuntur: veluti renum, vesicæque excrementa meiendo excernuntur. cerebri verò redundantia per[12] nares præcipuè, nonnunquam verò per palatum, & aures vacuatur. Igitur sedes affectæ dignoscuntur & ab[13] accidentibus, & ab actione læsa, & excrementorum qualitate, & à tumoribus præter naturam, & doloribus, & à coloris vitio, quod sequitur vel in vniuerso corpore, vel in vna quapiam parte, vel duabus, idque[14] maximè in oculis, & lingua. Extra horum numerum sunt indicia, quæ colliguntur secundum eam, quæ propriè[15] sympátheia, si ita velis, appellatur, veluti in priore libro iam diximus.

EXCLVSIS iam Archigenis & reliquorum peccatis, ad calcem vniuersalis tractationis reducit in compendium doctrinæ vsum. primùm quidem methodum tradens indagandi propositi. Deinde §. At nunc tem pus.] exercet in ea lectorem. Tertio §. Nunc verò quod plurimum curationem mutat] inquirit ex agnitis iam affectis sedibus, quæ propria affectione, & quæ aliunde communicata laborat.

1. *Et cæteris*] Si quidem sapientis signum est posse docere.

2. *in primis*] lege, in primis enim quærere oportet, num fieri possit, vt inueniantur cuiusque loci patientis indicia, qualiscunque fuerit affectio, an per singulas mutentur signa passiones: deinde, num cuiusque affectus propria quædam sint, an per affectas varientur sedes? oportetque deinceps vtriusque memores & locorum & affectuum signa in medium afferre]

3. *veluti*] cùm proposuisset duo problemata inquirenda, ducit in medium inflammationis signa varias partes obsidentis, pulmonem, pleuram, hepar, vt ita solutionem venetur illorum.

4. *angustia*] tanto enim maior est pulmoniæ quàm pleuritidis in thorace angustia, quanto pulmo inflámatus magis angustat bronchia aëris conceptacula, quàm pleura.

5. *expuunt*] pulmonici semper propter loci passi laxitatem remittentis contenta, pleuretici non semper; quandoque enim ob crudi humoris maliciam expulsioni non paret; quandoque ob locum externi musculi affecti humor introrsum non permeat.

6. *grauitatis*] membranæ intersepientes sentiunt, hæ à tumente pulmone licet non sentiente depressæ grauantem dolorem perpetiuntur, potissimùm extremis partibus quibus pectori & spinæ alligantur. 3. Cap.4.

7. *pulsum*] peculiarem pulsus differentiam ideo non explicat, quia in exemplo tantum iungit indicia omnia, consideraturus num alia loco, alia affectui propria sint, an simul vtrunque indicantia.

8. *igitur*] discurrit quo ordine relata sunt signa omnia. Inuenit autem nonnulla loci propria, vt tussim, dispneam: quædam affectus tantum, vt coloratum excretum, inflammationum exitum habentium proprium: multa vtriusque, vt febris, ea sequitur inflammationem principalium membrorum; externa enim dum suppurant, interna etiam ab initio febrem iunctam habent, dixit Auerous. 4. Collect.46.

9. *affectu*] vnde intelligitur infectum sputum non soli attestari affectui, sed nonnihil etiam loco: affectui quidem, quia omnis inflammatio, nisi cutis densitate impediatur, quiddam contenti remittit humoris: loco verò, duplici nomine, & quia quod expuendo cum tussi educitur, spiritalem ventrem affectum esse indicat, (nam ex naturali ventre nonnulla sursum, sed vomendo, non tussiendo, plurima deorsum reiiciuntur) & quia si spumosum est, pulmones; si flauum, pleuram magis indicat: nam sicut pulmonis laxitas tenuitati biliosæ cedens biliosam fluxionem non aceruat; ita pleuræ durities crassitiem lentoremque pituitæ non admittens, pituitosum tumorem non recipit. Cur verò septum parte inferna pertusum non sit, sed integrum, alibi ostensum est.

10. *ſanguine*] cùm pleuritis, pulmonia, phrenitis, per inflammationem definiantur, quo ſignificato intelligatur in illis inflammatio, ex tribus ſpectandum eſt. nam ex benigno & naturali ſanguine propria eſt exquiſitaque inflammatio; latiùs verò etiam eryſipelata complectitur, 2. ad Glauc. libro; latiſſimè ex omni fit humore, quomodò lib. Criſium 2. à Galeno refertur. Nam priſcorum illud ſignificatum pro feruore, & ſine humore in flamine obſoletum eſt. Ergo conſtat non eſſe in anguſto illo priore ſignificato recipiendam in iis finitionibus vocem; ſiquidem ex phreneticis quidam rident, flent, cogitabundi ſunt pro humoris inflammantis varietate, & in pleuriticis ſputum ſubinde variè infectum ſpectatur. Nec verò illud alterum 2. loco relatum recipi poteſt. Nam poſt tractationem phreniticorum ſeparatum eſt Paulo & Auicenæ de eryſipelate cerebri caput, & pleura, dicente Galeno, nonnunquam eryſipelas patitur, quandoque pleuritim; vſque adeò Galenus pleuritidis inflammationem ab eryſipelate ſeiungit. Reliquum eſt poſtremum in quo venire poſſit. Nam quiuis humor in corpore excedens committit pleuritim aut phrenitim non ſolus ſanguis: & ſputum pars contenti humoris, ſi flauum eſt, indicat bilem inflammātem meram eſſe, nulli humori permixtam, vt dicebat Galenus. Ita nonnunquam eſt candidum & ſpumoſum, ſi pituita inflammationem committit; quod nunquam eueniret permixto vel modico cum pituita ſanguine. Dicas, in eum modum inflammationem omnem tumorem continere & cum eo conuerti. Iterũ Galenum citabis qui eryſipelata, œdemata, ſcirrhoſq; pleuræ pleuritidis nomine non dignatur; ſicut nec Paulus eryſipelata cerebri ad phrenitides relegat; & quomodo hic ex ſanguine fieri perpetuò ait phlegmonem, ſi ex omni naſcitur humore? Soluuntur autem hæc, quoniam inflammatio non ex quouis ſimpliciter humore conſtituitur, ſed ex putrente calefactoque: id calidis natura humoribus frequentius, frigidis etiam non rarò accidit. demum inflammationis appellatio ſignificat tumorem omnem putrentis humoris, quomodo putrida febris ipſam ex putredine febrem ex quocũque oriatur humore. Cùm ergo contentus humor nondum concepta putredine extrarium calorem corpori non impertit, eryſipelas eſt, aut œdema, aut ſcirrhus; non pleuritis, aut phrenitis. poſteaquam conceperit, & eſt & dicitur inflāmatio, aut ſimpliciter aut adiectione eryſipelatodes vel œdematodes &c. Ita verum eſt quod hoc in loco Galenus ſumit phlegmonem calidam affectionē eſſe. nam & natura ſæpe calida eſt, vbi ex calida materia conſtat; ſemper verò accidētario putridoque calore. Ex ſanguine autem, nempe ſanguinea & promiſcua vaſorũ materia, oritur inflammatio omnis.

Cap. 1. | Cap. 12. | Inflāmationis argumenta. | De conſt. art. 18. | 2. Criſi. 10. | 6. Aph. 33. | 2. Criſi. 12. | De conſt. art. 18. | Aui. 3. 4. 2.

11. *vnum per quem*] lege, magis autem in ipſo innatant & euomuntur vitioſa, quædam per inteſtina expurgantur] ita enim ſcripſit in methodo. ſola ventriculo innatantia vtiliter vomitione reiiciuntur, reliqua magis infernè.

7. Ther. vlt.

12. *nares*] 8. de vſu oſtendit ſolam palati ex infundibulo expurgationem ſano cerebro ſufficere: accedere autem etiam ceu auctuarium eam quæ naribus peragitur; ſiquidem narium conſtructio & neruorum eò pertingentium odoratui facit & reſpirationi. infundibulum verò & rimæ ad palatum pertingentes, & deorſum grauia excrementa promptius deducunt, & nullum habent præter hanc expurgationem in corpore vſum. Vbi tamen ægrotat præ humoris copia cerebrum, & arte paramus peculiarem capitis inanitionē; tanto potentius faciunt quàm gargariſmata errhina, quanto errhini non vis tantum, ſed moles ad ventriculos accedens plus exhaurit, quàm medicamenti qualitas ex gargarizatione conſcendens.

Cap. 6. in fine.

13. *accidentibus*] Nonnihil diſcriminis eſt inter hæc ſigna & relata libro priore, quod tamen componi facilè poſſit. nam actio læſa, excreta, doloris proprietas, ſymptomata vtrobique referuntur: ſed illic ſitus numeratus, hic omiſſus eſt: addita verò ſunt color præter naturam & affectiones per conſenſum ſuccedentes cum tumoribus, ſed tumor ſitu continetur; color verò & per conſenſum ſequentia ſymptomatis voce contineri poſſunt, ſicut & ad faciliorem interpretationem ſeparatim à ſymptomatis in hac parte recenſentur.

Cap. 5.

14. *maximè*] oculi vt valent, ita & totum corpus: nec ſecus lingua ſuccum abundantem commonſtrat apud Hippocratem. cutis enim color ſucci naturam indicat, niſi in

profun-

profundo occubuerit, dicebat Galenus, potissimum vbi pars cute nudata est, quales oculi sunt; aut cute tegitur tenui, vt lingua, quoniam intra os condita est. Accedit & illa ratio cur manifestiora indicia dicta membra præbeant; oculus & mundissimus est, & tam mollis, vt vitri instar contentum colorem latere non permittat; lingua flaccida & laxa cum vasorum amplitudine, vt non sine causa crebro à medicis spectetur.

Sect.4.27. Sect.5.14. 16. 4. de san.7.

15. *Sympathiam*] vt quod in pleuritide detrahatur iugulum, vel condoleat præcordium. nam & talia indicant etiam affectam sedem: quoniam autem affectus per consensum multi malebant appellare secundarios, Galenus auersans nominum dissensiones, petit à contendente, vtro modo malit nuncupare.

AT [1]*nunc tempus esse videtur, vt amicos, quorum petitioni obtemperans, hos commentarios scribere aggressus sum, ad exercitationem inducam. fit autem exercitatio omnis, cùm particularia sub* [2]*eandem viam & ratione ducuntur. Huiusmodi autem doctrinæ specie, vt persæpe ostendimus, non aliud inuenitur vtilius: quippe viæ, & rationes, vbi solæ sine multifaria secundum ipsas exercitatione cognoscuntur, haudquaquam possunt perfectos efficere discipulos.* [3]*Altius igitur viam & rationem dicere aggressi ad exercitationis modum accedamus. In primis quidem intueri oportet, num actio aliqua sit læsa, quippe cùm ipsa proprium actionis instrumentum affici* [4]*necesse est. Deinde, vbi actionem læsam esse perspexeris, ad modum* [5]*læsionis accedendo considera, ad quam affectionem pertineat propriè. postea affectam particulam nota, num tumore quopiam aut dolore infestetur, & quidem accuratè cuiuslibet horum speciem inuestigando.* [6]*Sic enim non solum tumorum, verumetiam dolorum quoque varios modos addisces. Aspice subinde affectæ partis excrementa, per quem meatum vacuentur: ac vide, num aliquid essentiæ ab affecta parte secernatur. postea etiam, vtrum omnino incocta sint ipsius excrementa, an* [7]*mediocriter cocta. Ac* [8]*tum quibus ex ea vniuersum corpus, quibus priuatim quædam corporis partes fruantur: quod partim ab actione, partim à colore & figura deprehendes. Esto enim, vt quispiam inter respirandum in notharum costarũ loco doleat, non protinus hunc esse pleuriticum suspicari* [9]*debes, sed in primis quidem, an tussiendo aliquid expuat, intueri: id enim si coloratum, vt dictum est, videris, tum ipsum pleuriticum esse dices. Quod si tussiendo nihil omnino expuat, fieri potest, vt nihilominus pleuriticus sit ille quidem, sed inflammationem habeat & incoctam & strictam adeò, vt nihil ab ea foras eiici* [10]*possit. Ac fieri quoque potest, vt ob hepatis inflammationem, dolor in iam dicta sede excitetur, intentis videlicet internis vinculis, quibus non* [11]*nullorum iecur costis alligatur, atque sic dolor ad succingentem costas membranam perueniat. Verùm nequaquam similis est* [12]*pulsus in hepatis, & membranæ costas succingentis inflammatione: ac ne alui quidem sedimenta similia sunt: quanquam non in qualibet iocinoris inflammatione eadem sunt, sed in his affectibus, qui propriè* [13]*iecorarij nominantur. Igitur, vbi* [14]*nihil excernitur, à quo indicium aliquod sumi possit, satius fuerit præcordiorum dextram partem tangere: quod si nullus apparet tumor, ne sic quidem desistere oportet: quippe fieri potest, vt in sola sima hepatis parte sit inflammatio: potest etiam in gibbis partibus, sed non in omnibus, verùm in his duntaxat existere, quæ à nothis costis* [15]*conteguntur. Itaque laborantem, vt vehementer respiret, monere oportet; deinde interrogare, num* [16]*grauitatem sentiat, aut suspensam à superioribus, aut incumbentem vicinis. Accidit autem aliquando, vt* [18]*in his, haud secus quàm in hepate, oriatur tumor præter naturam, cuius occasione septũ trãsuersum oppressum*

 respira-

respirationem efficit difficiliorem: atque qui ita laborant, ab exigua tussi irritantur. Ergo in huiusmodi dispositionibus, solidum, firmumque discernendi indicium per omne tempus morbi, à pulsu sumendum est: deinde tractu temporis reliqua quoque accidentia consideranda sunt. Nam & linguæ, & vniuersi corporis color alteratur, vbi hepar vitiatum est. Sicut rursus thorace affecto tussis increscit, atque eo tempore omnino apparent ea, quæ tussiendo expuuntur. Igitur, quemadmodum fieri non potest, vt [18] illæsis spirandi tum partibus, tum instrumentis difficilis fiat respiratio: accidit autem interdum, nullo existente in ipsis proprio morbo, sed transuerso septo aut [19] detracto, aut oppresso, vt homo difficulter spiret; ita etiã vsu venire solet in ea [20] sede, quæ principem in se animæ facultatem continet: nam, cùm & scientia, & opinio, atque cogitatio omnis in ipsa consistat, si harum aliqua lædi videatur, protinus ipsam quoque affectu quopiam laborare arbitramur. Nam, vbi vel in pleuritide, vel peripneumonia deliriũ incidit, nemo vel à costa, vel à pulmone accidens hoc prouenisse dixerit: quippe vniuersi eam partem, in qua princeps animæ vis residet, simul affici putant: ac nititur quisque, vt modum consensus sectæ [21] suæ conformem ostendat. verùm in aliis affectibus non consentire, sed primogenio ipsam affectu laborare aiunt: veluti in lethargo, & phrenitide: at verò [22] vndique affici, vbi propriarum ipsius actionum aliqua læditur. Proprias actiones dico, quæ per nullam aliam partem, vt per instrumentum, fiunt. Nam reuera & videre illam, & audire, haudquaquam negandum est, sed videre oculis, & audire auribus: Atqui, vt cogitet, & reminiscatur, & existimet, & eligat; neque oculis, neque lingua, neque alia quapiam parte vtitur. Quod si [23] hæc animæ pars ita esset in continente ipsam corpore, vt nos in domo aliqua, in primis fortasse nullam ei noxam afferri putaremus à loco: quoniam verò ipsam lædi videmus, quomodo lædatur, esset inuestigandum. Si verò veluti forma quædam corporis est ab ipso inseparabilis, eam lædi non inficiabimur ob suscipiẽtis ipsam corporis alterationem. At, quia de hac re inter Philosophos ingens pugna est, aliis eam veluti in domicilio contineri dicentibus; aliis verò ipsam corporis formam esse putantibus: idcirco, quomodo lædatur, inuentu perdifficile est: quòd verò lædatur, ab experientia discere licet. Etenim, vbi fracto capitis ossi terebra admota est, si quis vehementius comprimat, protinus sensum omnem amittit laborans: quinetiam, si inflammatio quædam oriatur, hæc etiam euenire interdum videmus. Mentem itaque lædi minimè negandum est. Prætereà nonnulli per vehementem capitis vstionem delirauerunt: atque per fortes ictus capiti adactos, sæpenumerò stupidum soporem sequi videre est. Multi quoque affectus in capite consistentes, cogitationem haud obscurè vitiant: adeò vt etiam populares, cùm aut delirare aliquem, aut cogitationem quomodolibet affici conspiciunt, capiti remedia adhibenda esse censeant. Verùm enimuerò, quod principium sensus et motionis ab impetu prodeuntis, sedem in cerebro habeat, & quod hoc à membranis, (Græci meninges vocant) contegatur, id in aliis commentariis quàm verissimum esse declaratum est.

PERDVCIT methodum explicatam ad particularem exercitationem. nam, vt scientiæ sola methodica traditione integrè traduntur; ita artes, nisi accedat particularis frequensque exercitatio, non reddunt auditorem sufficientem, sed, quod est in prouerbio, fit nauta ex libro.

1. *at nunc*] discurrit paulo antè enarrata indicia, affectum locum pariter & affectionem

nem

nem indagaturus, ſimul & ordinem inquiſitionis examinans.

2. *ſub eandem*] lege, ſub ipſam methodum.

3. *altius igitur*] lege, enarrata igitur ſuperius methodo.

4. *neceſſe*] Idcirco Galenus, recedens ab Archigene, colligit ex actione læſa affectam partem cuius eſt actio, quoniam ita promptior multo procedit indagatio, ſi anteà ſtatuatur membrum pati cuius læditur actio: facilè enim ab eo principio conſtante procedit ratiocinatio per ſigna inquirens, num ea affectio ſit propria: & ſi per conſenſum, cuius partis conſenſu, qui progreſſus rationis multo eſt expeditior, quàm ſi vagi & incerti venemur membrum, morbi originem & initium.

5. *ad læſionis*] Nam oſtenſum eſt genus læſionis locum indicare, ſpeciem verò eius affectus qualitatem. Lib. 1. 5.

6. *ſic enim*] lege, Didiciſti enim, non ſolum tumorum, ſed & dolorum ipſorum ſpecies plures eſſe.

7. *mediocriter*] ex toto enim cocta in morbis reperire non eſt.

8. *ac tum*] lege, deinde, quibus incommodis ex affecto loco vniuerſum corpus, quibus quædam particulatim partes infeſtentur: & hæc vel in actione incommodum oſtendentia, vel in colore, aut figura. Significat autem poſtremum ſignorum genus, quod à conſentientibus deſumitur partibus.

9. *debes*] quoniam à iecore per medium ſeptum tranſumi humor ad ſputum non poteſt, latet verò iecoris portio ſub nothis coſtis quanta ſcilicet occupat reflexum ad coſtas ſeptum ex vtroque latere.

10. *poſſit*] fieri etiam poteſt, vt pleuritim patiatur notham inflammatis muſculis thoracis; nec remittentibus ad aſperam arteriam contentum.

11. *nonnullorum*] Non enim omnibus hominibus iecur pleuræ per ligamenta cohæret, ſed ſpinæ omnibus.

12. *pulſus*] multo enim durior eſt ex membranæ quàm ex iecoris inflammatione. verùm de pulſu ſermonem ceu abſtruſiorem Galenus non explicat; ſed ad tertium de cauſ. pulſuum ſeruat.

13. *iecorarij*] ita appellantur quibus labat vis hepatis, quæ ſanguinem efficit, vt cogatur natura ſeroſum & inelaboratum ad inteſtina refundere, vnde loturæ ſimilis deiectio ſequitur. ea vt nunquam pleuritidi iungitur, ita ſæpe coit cum iecore inflammato, quando inflammationem debilitas viſceris ſequitur.

14. *vt nihil*] lege, In quibus nihil.

15. *conteguntur*] nihil ergo faciunt qui immunem pronunciant ab obſtructione hominem, cuius tactum hepar non percipitur obduruiſſe.

16. *grauitatem*] in magna reſpiratione etiam pleuretici dolor acrior fit, ſed eſt punctorius; qui verò in hepatis inflammatione, grauis, propter obtuſum hepatis ſenſum; &, ſiquidem pars ipſius ſima inflammatur, cohibito ſpiritu, ſuſpenſi ponderis ſenſus oritur: ſi gibba, grauitas incumbens ventris muſculis.

17. *in iis*] circumdantibus ſcilicet muſculis, quorum ab hepatica inflammatione diſtinctio infrà locum habet. Lib. 5. 6.

18. *illæſis*] lege, non paſſis. cur verò præferatur hæc inquirendi ratio Archigenicæ neganti ſemper talia conſentientia pati; hæc ratio eſt: promptior eſt, expeditiorque affecti loci in corpore indagatio, ſi non incerti vagique diſcurrimus per membra omnia corporis inquirentes mali originem, ſed ex data ab ægro læſa actione confeſtim generica quædam patientis partis agnitio comparatur firmaturque; nempe morbum in eo membro conſiſtere, cuius læſa actio eſt. quo conſtituto & fixo diſcurſus initio, ſecunda conſideratio diſcriminat affectionis ſpeciem qualisnam ſit, in totum propria, an prorſum per alterius partis conſenſum, an ex vtraque mixta: tandem tertia indagatio ſupereſt, vbi intelligitur conſenſus, quodnam primariò patiatur ex iis membris, quibus conſentire conſueuit pars in actione vitiata. Accedit quod quæſita & inuenta conſenſus ſpecies apertam facit curationem: ita non tam contendit Galenus dari ſibi principium hoc ceu proprietatis verborum obſeruator, ſed tradendæ optimæ methodi auidus, breuiſſimæque.

19. *detracto*] detrahitur inflammato iecore, opprimitur in musculorum epigastrij tumoribus.

20. *sede*] non audet nominare cerebrum, propter contendentes eam sedem magis esse cor.

21. *sectæ suæ*] Peripatetici enim ostendere conantur læsiones mentis ex consentiente corde succedere; nos ex cerebro.

22. *at verò*] lege, vbique tamen pati. nam passionem in vtroque casu concedunt, offensa aliqua principum functionum; sed alibi per consensum, per proprietatem alibi.

23. *quod si hæc*] cùm præmisisset ad partis primarium affectum sequi in secundaria per consensum affectum, & proinde lædi actiones animæ principes: difficultatem proponit de posteriore hoc euentu: nam partem vnam corporis alteri consentire parti, nihil continet improbabile: actiones verò rationalis animæ, si separabilis à corpore est, mutato corpori consentire mutarique improbabile. Affert autem Galenus in medium de animæ essentia sententias duas, priorem Platonis, eam inesse corpori ceu motorem; alteram Aristotelis, quòd sit corporis forma vel actus, vocant endelechiam: iuxta priorem autem sententiam putat solutionem difficilem esse, nam habitator ex ruina domus non perit, & quod nihil est corporis cum corpore non mutatur: iuxta Peripateticos solutionem facilem esse inquit, sed teneri eos ad animæ cum corpore interitum, nam forma rei naturalis cùm per se existentiam non habeat, sed sit existentis pars altera, manere per se posse diffidit. Hæc Galenus: qui tamen summus licet præceptor, in vtroque defecisse videtur concluso. nec enim aduersus Platonem obtinere potest, quod hic putat confecisse se, & lib. Quod animi mores] non discessurá animam ab ægro corpore, aut manentem in agendo labi & offendere, si ceu gubernator naui, corpori assistit. Quemadmodum enim oculus solem contemplans in quiescente aqua vel integro speculo non fallitur; intuens verò in mota aqua vel fracto speculo hallucinatur & errat, licet oculus nulla pars sit aut aquæ aut speculi: non aliter intellectus licet à cerebro separabilis, quoniam rerum idola in cerebro contemplatur, vitiato cerebro, contemplans labitur & delirat; vbi verò vitium immodicè processit, secedit relinquens ineptam sedem, & sui muneris incapacem. Nec verò plus in Aristotelem potest. cùm enim mixtorum formæ vires habeant sentiendi mouendique, quas elementis natura omnibus negauit, & tamen formæ mixti iunctis tantum insunt elementis, videlicet quoniam actus vires habent materiis quas perficiunt non concessas: rationabile est, vt perfectissima naturalium formarum humana vnam quandam facultatem habeat, vltra corporalis organi indigentiam: ea est intellectus, qui, vt citra corpus operari potest, ita & esse: & non aliter quàm graue perpetuò in centrum contendit, tamen extra centrum sustinetur & durat; sic humana anima, corporis, cuius forma est, semper appetens, citra corpus tamen subsistit, & durat: Ita Galenus contra neutram sententiam demonstrat. Sed vtra earum vero similior est? vulgatior, magisque recepta, etiam B. Thomæ peripateticorum est: cùm enim lib. 8. Metaph. finitionis rerum naturalium differentia ab specie sumatur, sicut à materia genus; sitque hominis differentia, rationale; sit vt intellectus sit hominis forma. Adde quod, vt est apud Aristotelem, intellectus est id quo prima intelligimus; id verò quo quidque primo operatur, forma est; est itaque intellectus forma. postremò cuiusque speciei propria operatio à forma est: constat autem propriam hominis operationem intellectum esse: forma igitur hominis, intellectus.

Anima num corporis forma.

Cap. 2. & 5.

In 1. q. 76. art. 1.
Cap. 2.
2. Anima 2.

NVNC *verò quomodo distinguantur affectus primitiui ab his, qui per consensum eueniunt, considerandum est. Nam huiusmodi speculatio propriè ad hoc nostrum institutum pertinere videtur, & quidem non sine manifesta vtilitate: quippe quod ad curandi rationem in primis pertinet, cuinam parti remedia sint adaptanda cognouisse. Nam per solum consensum læso cerebro, si ea pars, quæ primitiuo affectu laborat, fuerit curata, priusquam cerebro propria aliqua eueniat dispositio, nullum in ipso relinquitur accidens. Quod si ex consensu, permanens aliqua fiat in ipso dispositio,*

non

non solum parti, quæ primitiuo affectu laborat, sed capiti quoque remedia adhibere oportet. Ob [1] hæc autem, ipsum exactè definire, vtrum cerebrum, an membranæ ipsius primitiuè afficiantur, haud magnam vtilitatem afferre potest: in vtraque enim dispositione capiti auxilia adhibentur. Igitur huic rei non ita vehemens studium adhibere, sed morbi potius essentiam, qualis sit, inuenire: quippe humidum exsiccare, aridum humectare, frigidum calfacere, calidum refrigerare, oportet. At si coniugatus fuerit affectus, per contrariam coniugationẽ ipsum curare: vt calidum & siccum, refrigerare et humectare, humidũ frigidumq́; excalfacere, et siccare, atq; in reliquis duabus cõiugationibus ad portionẽ: ac in cæteris morbis omnibus eadem ratione similiter facere conuenit. At vniuscuiusque speciem in libro De morborũ differentiis persecuti sumus. Cùm itaq; & cerebri, & mẽbranarũ eius [1] iidem [2] morbi simili curatione indigeant, logica magis, quàm ad curationem vtilis, esse videtur quæstio, in vtrolibet eorum contineatur princeps animæ facultas. Verùm an in corde sit ea facultas, longè diuersa, atque omnino re differens est quæstio. Esto enim vt à flaua bile in corde & accumulata, & putredine affecta, phrenitis sit excitata, nonne delirare videbitur is, qui caput oxyrhodino, (id est, oleo rosaceo cum aceto) perfundere iusserit? Nam si hoc præsidio phrenitidis causa sanari possit, non capiti, sed thoraci ipsum adhibere debuerat; neque tamen vniuerso thoraci, sed illi duntaxat parti, in qua cor continetur. Hactenus hæc explicasse sufficiat, hoc addito, quod non solum affectum locum; verumetiam causam illi noxam inferentem, considerare oportet: vt, exempli gratia, Delirium est accidens eius actionis, quæ à loco mentis impote prodit, similiter sopor stupidus: sed à contrariis causis oriuntur. Quippe & vigilias, & delirium causa potestate calida efficit: at, quotquot somnolenti & comatosi sunt affectus, omnes à frigida causa proueniunt. Id quod ex medicamentorum natura planè discere licet. Quippe frigida, stuporem soporemque; calida verò, vigilias & varias motiones inducunt. Sed quid opus est fortia medicamenta memorare, cùm quotidie videamus & lactucas, & potabilium, calidarumque aquarum balneas, & vinum modicè dilutum, somnum inducere, reliquorum medicamentorum exemplo, quæ & humectare & refrigerare possunt: quæ verò iis contraria sunt, vigilias excitare? Itaque [3] tenuis ratio victus, & vinum meracius, vigilias inducunt: idque multo magis, cùm vinum meracum, aut suapte natura fuerit calidum, aut valdè antiquum: veluti apud nostrates Pergami olim accidisse memoriæ proditum est. Neque absurda videtur historiæ ipsius narratio. Grammaticus quidam, singulis diebus balneum petens, vnum ex pueris secum ducebat, altero domi relicto, qui rem familiarem seruaret, atque ea, quæ ad victum essent necessaria, præpararet. Puer itaque domum custodiens, cùm vehementi siti cruciaretur, nec esset ei aquæ copia, vinum antiquum liberaliter potauit, atque ex eo tempore vigil omnino permansit. Posteà correptus febre, vnà cum vigiliis oborto delirio periit. Cæterùm animãtia, quæ [4] frigidiore sunt natura, per hyemem ob frigoris vim, perinde ac si mortua essent, latitare solent. Atque tum viperas quoque videres, si manibus tractẽtur deferanturque, haudquaquam mordere. Nam per æstatem, tum hoc animal, tum serpentes reliqui omnes, maximè sub Caniculæ feruore, cùm vehemẽter æstuant, furorem præ se ferre videntur, adeò vt ne exiguo quidem momento quiescere possint. Quod intelligens Nicander sic de Cenchride cecinit:

Non temere offendas calcando Cenchridis artus,
Dum furiis agitur.

Verùm de iis alibi pleniorem inuenies & enarrationem, & demonstrationem. Siquidem calida causa motum excitat, atque idcirco vigilias affert: frigus autem otiosum & ad motiones pigrum reddit animal, ob idque [5]somnum comaque inducit. Igitur, qui hæc intelligit, cùm per ardentium febrium vigorem, hominem viderit & vigilare & delirare, deinde inclinante iam febre, & dormire, & rectè sapere, in capite nullam esse propriam dispositionem, sed à febris abundanti calore delirium fieri existimabit. Sic etiam in peripneumonia, & laterali morbo, cùm ad vigorem febris peruenerit, delirium sequi solet, nullo existente in capite proprio affectu. Quippe tum affectus proprius esse putandus est, cùm permanere in parte quapiam conspicitur. Vnde si in laterali morbo, permanens eueniat delirium, caput proprium habere morbum perpende, ita vt, quamuis lateris morbus quiescat, possit tamen capitis morbus permanere. Sæpenumerò enim vidimus bubonem ob vlcus aliquod obortum, vlcere curato deinde diutius infestare. [6]Ergo, cùm pars aliqua simul cum alia sic afficitur, vt irritata quidem vnà, altera vehementiùs molestetur, remissa verò irritatione quiescat, eam per consensum affici putandum est. Hæc quidem vna coniectura communis est. Sed de [7]cerebro, vt dictum est, proprium sumitur indicium, si non assiduè delirium permaneat, sed auctam febrim sequatur. Atque eadem ratione fieri solet, vt, cùm febrium accessiones irruere incipiunt, sopore & comate laborantes grauentur, quod hoc tempore cerebrum vehementer refrigeretur: quippe quod alioqui paratissimum sit, vt noxam huiusmodi subeat, cùm intemperiem habeat frigidam, non verò tantam, vt hæc sola prædictorum accidentium possit esse causa: sed, cùm accessio ab initio processerit, frigus adeo increscit, vt cataphoram vel [8]soporem queat inducere. Id verò, vt dixi, fieri consueuit, vel ab intemperie frigida, vel à pituita in cerebro exuperante.

SEPARAT notis quibusdam primogenios à secundariis affectibus.

Cap. 3. 1. *ob hæc*] lege, ob eandem verò causam. significat controuersiam de qua lib. De placit. 7. in qua nec Erasistratus secum conuenit; iuuenis enim opinatus est à membrana cerebri neruos oriri: idem senex repudiata membrana, cerebrum recepit.

Quæstio de principatu an medica. 2. *morbi*] quandoquidem constat iam de loco affecto, licet non particulari, saltem de toto organo, nempe capite; superest sola de affectu ipso disquisitio. Sed estne medico necessaria de membrorum principatu dubitatio? Galenus hîc putat apertè, quoniam in hanc formam dubitat: vis animalis corpori mandatur à corde, an à capite? nisi enim alterum horum prius definitum, statutumque sit, incertum est vtri parti, ratione affecta, auxilia imponenda sint. Auicena verò sumens ceu vtrique viæ confessum, neruos omnes hanc vim deferentes, non cor petere, sed cerebrum, & à cerebro eam facultatem membris deferre; solam inter vtranque controuersiam ratus, de primo fonte & facultatis initio, num cor in eo primatum obtineat, exequatur autem interuentu & ministerio cerebri; an cerebrum ipsum animalis facultatis princeps statuendum sit, non aliter quàm cor pulsatilis: pronunciat nihil ad medicum attinere dictam disquisitionem: quando enim vtrique conueniunt in cerebro, ceu neruorum radice, constat capitis rationem habendam esse, non cordis. Qui licet vero similia dixerit, aliquantò veriùs & exactiùs in illum pronunciauit Auerous, mutari inquiens curandi rationem ex ea, licet minore quàm sit superior, varietate. Nam si est & huius, & reliquarum animæ virium primum in corde initium, in cerebro verò posterior dearticulatio imprimitur; necesse est curanti animi vitia vtriusq; visceris non solius cerebri rationem habere; sin, quod Galenus putat, sui iuris est in principe facultate, & solum princeps cerebrum;

Prima 1. doct. 5. 1.

2. Collect. 9.

cerebrum; curanti in totum cor negligendum est, non secus quàm reliqua viscera, quę nec ipsa tunc curantur.

3. *tenuis*] vnde fit vt ieiunantes sæpè vigilare cogantur.

4. *frigidiore*] quomodò numerat inter frigida, viperas & serpentes, quorum est vis homini collata admodum calorifica, egregieq; dissipans, siue caro edatur, siue oleum conficiatur? Sed aliud est acrimonia, & intensione caloris pollere, aliud copia innati calidi abundare. quæcunque ergo vel vtroque deficiunt, vt plantæ & exanguia animalcula, vel altero tantum calidi genere, vt serpentes, hyeme aut pereunt, aut torpent, & quiescunt, habitu mortuis simillimo; eadem hæc accessu solis florent vigentque, quoniam quantum calore natiuo destituuntur, tantum solis accessu reparant & perficiunt. homo verò, & quæcunque calore abundat, potissimum copioso naturæ apposito, qualis in primis homo est, dicente Aristotele, vt hyeme robustior, ita æstate laxior euadit: nisi vel homo natura langueat, vel hyems sit intempesta & effera. quin & inter homines ipsos tolerantiores hyemis reperimus sanguineos, carnosos, rubicundosque, biliosis & pallidis. Cùm enim & naturales functiones & repugnantia causis vitiantibus, à calore fiant, non tam propriæ ad frigus oppositionis nomine, quàm formæ vi & potentia, cui illa instrumenti vice seruit: fit vt plus possit copia natiui, quàm extrarij vehementia & intensio: eo enim fit, vt partes spiritu destitutæ crebro & ardeant & per vices algeant. Sed si languet & infirmatur humanus calor æstatis accessione fusus exhaustusque, quid est quod lib. Simplic. 4. scribit Galenus, insolatione robustum hominem, robustiorem etiam reddi? Sanè insolatio cùm valida sit repentinaque ad solem mora, si occurrit exiguo hominis calori, quia fundit & trahit, dissipat; non aliter quàm meridiana lux lucernam extinguens: At vbi multus est internus calor, quique se continere aduersus solis feruorem possit, occallescēte densataque cute intus vnitur, & ex vnione inualescit; quod rusticorum corpora ostendunt, languescentibus & debilitatis ad solem ciuibus. Ita aliud est tractu æstatis paulatim corpora exolui, quod omnibus commune est; aliud parui tēporis insolatione cogi & increscere; quod solis euenit robustis.

5. *somnum*] videlicet quod author subdit, quoniam citius frigiditatem sentiunt partes natura frigidissimę, cerebrum & dorsalis medulla. Nam & rigores ideò lumbos inuadunt & dorsum. dicebat Hippocrates.

6. *Ergo*] tandem internotionem affectus duplicis proprij & per consensum edocet: quod autem illi familiare est, etiam hic facit; vt assumptum rarò simul perficiat; nam paulò posteriùs nonnulla indicia ad hoc idem facientia iungit; ex quibus iunctis coniectura transit in scientiam. Ergo præsens coniectura, nec ea leuis momenti, ex eo sumitur, quod affectus cum alterius membri in corpore affectu, ita cohęret, & reciprocatur; vt ad prioris augmentum increscat, ad defectum minuatur, ad abolitionem cesset. Intelligitur enim nondum quidpiam fixum & proprium contineri in membro secundò affecto. Sed quod idem Galenus admonuit, indicium vnum coniecturam facit & opinionem, non scientiam & certitudinem. nam præsens quamuis neruosum & validum, dupliciter destituitur à firmitate: ita vt decipiat, si solum sit, ait Auerous. fieri enim potest, vt caput propria infirmitate laboret, nec tamen adeo magna vt sola dolorem moueat, & accedente ventriculi læsi commercio, euadat in sensilem caput dolorem & noxam: quo casu dolor capitis imitatur ventriculi noxam, & iudicabitur medico absolutus consensus; qui tamen absolutus non est, sed parte vna proprius, altera aduenticius & consentiens. Altera deceptio. quid prohibet, vt ab vna aliqua causa communi, qualis defluxio vitiosi humoris, pars vna ventriculum petat, altera caput; & vtrobique læsio sequatur, prior in ventriculo, in capite posterior, ita sibi cohærentes, vt simul & augeantur, & deficiant, & cessent; nec tamen altera ab altera pendens, sed ambæ à communi aliqua & promiscua? Ne ergo in internotione, si quæ alia, & vtili, & necessaria curanti, vno deludatur medicus indicio; benè habet, vt & ex authore ipso, & ex Auicenna adiiciantur nonnulla. Nempe consensum ostendit, quod præcessit tempore affectio in corpore alia. quod affectus ipse secundarius, non continuò infestat, sed per interualla. quod non omnibus à se ortis communicat & infectionem transmittit: demùm quod non habet affectus particulatim exquisita omnia affectionis signa,

Serpentes an calidæ.

4. Prob. 6.

Cap. 13.

5. Aph. 59.
6. Ep. sect. 3. 19.

Lib. plen. vlt.

4. Collec. 45.

Internotio primogenij affectus à secundario.

Lib. 3. 5. Aui. 1. 3. 15.

sed

ſed cùm quædam habeat, nonnullis caret: vt ſint omnia conſenſus argumenta quinq;, proprietatis verò oppoſita quinque, quorum vt nullum eſt perpetuum, ita iuncta rarò fallunt; vt enim primum omnium, ita & alterum ordine ſecundum, nonnunquam errandi occaſionem præbet. Accidit enim vt bilis ad ventriculi fundum effuſa, quoniam is locus hebeti ſenſu conſtat, non confeſtim offendat, aut nauſeam moueat; ſed mandans mordentes capiti halitus in eo primum dolorem mouet; poſterius verò, fluctuante in ventriculo bile & ad os conſcendente, nauſea ſequitur & vomitus; ita poſterior affectio propria eſt, quæ verò tempore anteceſſit ſenſum mouens per conſenſum.

7. *cerebro*] indicium in genere præcedens exemplo cerebri manifeſtum facit.

8. *ſoporem*] cùm cerebrum mollitie & imbecillitate ſua aptiſſimum ſit, vt & frigeſcere & inflammari poſſit, ex febrium conſenſu per ſtatum in vigilias & deliria deducitur, per initia acceſſionum in ſoporem, communicato totius vel calore, vel frigore, parti maximè ad patiendum obnoxiæ.

DE LOCIS AFFECTIS,

LIBER TERTIVS.

TRIBVS poſſe ordinibus tradi quam quærimus doctrinam, præmiſit procemio libri ſecundi Galenus. Inſtruimur enim in agnoſcendo laborantem locum, dum quærimus quot & qualia ſint indicia affecti loci, quæ affectus ipſius, quæque ſeparantia proprium à conſenſu affectum. hanc partem priores libri abſoluerunt. Supereſt ordo duplex traditionis in poſterioribus quatuor obſeruandus, dum vel rimamur ſingulorum membrorum ſigna, vel affectionum particularium. hos ordines duos coniunctim præſtant ſequentes libri, hic quidem tertius in capitis affectibus, diuiſus & ipſe quadripartitò.

Prima ſectione tollit è medio dogmata euertentia vſum propoſitę doctrinæ. Altera docet locum & affectus abolitæ memoriæ, vel iudicij, cap. 4. §. Sed tempus eſt. Tertia tantundē de Epilepſia, mania, melancholia, cap. 5. § Atq; morbus. Poſtrema de vertigine tractat & cephalea, cap. 8.

SECTIO PRIMA.

CAP. I. *DE affectis locis (ſic [1] enim vocant corporis partes) pauci admodum medici ſcribere aggreſſi ſunt, ac multò plura quàm attigerint, omiſerunt. Itaque cæteris ſilentio præteritis, vnius Archigenis haud indigni, qui omnibus præferretur, meminimus. Diximus enim eum ſermonem, quo aſſerit actiones quaſdam lædi, illæſa ea corporis particula, quæ ipſis deputata eſt, [2] diſtinctione egere. Defendi [3] enim poteſt, ſi pars per alterius conſenſum læſa, nondum permanentem habeat diſpoſitionem, ſed veluti vmbra quædam, (vt ipſe dicebat) inſit hæc ei affectio. Nam ſi [4] ad ignem propiùs quis acceſſerit, vt ferè comburi videatur, citra tamen vſtionem, dolebit quidem vehementer; ſed [5] calfacta parte nihil adhuc patiente. Sic etiam, vbi ambiens aër vehementer*

menter frigidus, aut aqua exactè frigida, aut nix infestat, grauis admodum dolor excitatur. [6]Atqui ablata re, quæ nocuit, protinus conquiescit affectio. Quamobrem satius fuerit, vt dicamus, nomine id ipsum indicante, affici [7]quodam modo eam partem, quæ alteri consentit. Neque enim pars, quæ nihil patitur, sed ea, quæ cum alia patitur, consentientis vocabulo significatur. Itaque, cùm, affecto stomacho, oculi similibus infestantur casibus, quales in suffusionibus apparere solent, dicẽdum est illos pati, elato ad cerebrum ab humoribus in ventriculo contentis fumoso quopiam vapore: non tamen adeò afficiuntur, vt ablata re, quæ molestiam intulit, propria curatione egeant. Verùm huiusmodi disputatio, vt dixi, ad logicam magis pertinet. Quæcunque enim quæstiones vsum transcendunt, qualis sit rerum natura secũdum propriam essentiam indagantes, haud dubiè logicæ esse censentur. Sic [8]etiam Chrysippus Philosophus de animi passionibus scripsit vnum quidem de curandi ratione librum, quo scilicet maximè ad earum curationem vtimur: cui tres alios subiunxit, qui logicas continent quæstiones. Quod [9]autem melius fuerat, & huic nostro instituto cõmodius, CAP. II. *Archigenes parum exactè declarauit: quot certè modis actio lædi possit. Sic enim & primario affectæ partes, & [10]proprio vitio laborantes, aut quomodocunque quis nominare voluerit, deprehendantur, & curandi ratio abunde nobis suppeditari possit. Ergo verò in vocalibus instrumentis id iam exposui, ac in eo quoque, qui in manu sensum amisit digitorum, ipsis non affectis: quippe inuenta in dorsi initio pars, quæ primò afficiebatur, idoneam curationem ostẽdit. Sed aliter eueniunt suffusionis acci-* CAP. III. *dentia affecto ventriculo: atque aliter ei, qui ab alto decidit, nullo existente in vocalibus instrumentis vicio, vox offensa est. denique alia consensus specie laborabat is, cuius digiti sensum amiserant. Si quidem oculi vexabantur, quod ascenderet ad eos aliquid: vox autem, quod materia eius esset oblæsa: sed digiti idcirco torpebant, quòd sentiendi facultas ad ipsos non descendebat. Proindeq́; [11]satius fortasse fuerit, vt vocalia instrumenta, digitosq́; nulla prorsus affectione laborasse existimes, quàm oculos: nam his affectus ipse inest, quòd fumosa quadam exhalatione replentur. Vocalium verò instrumentorum, atque digitorum officium læditur, non quòd veniat ad eos quippiam præter naturam, sed quòd careant eo quod secundum naturam ad ipsos peruenire solet. Sanè vis sentiendi digitis non influit, exortu nerui iuxta spinalem medullam læso: neque guttur resolutis intercostalibus musculis efflatum spiritum recipit. Nihilominus rectè dixeris in ipsis hanc esse passionem, quòd non perueniant ad ipsas partes ea, quæ anteà, cùm secundum naturam se haberent, venire solebant. Etenim fontes affici haud absurdè putaueris, si non perueniat ad ipsos aqua. Sic Cerealium quoque frugum è terra prodeuntium squalor immodicus passio est, & animalium cibi potionisque penuria. Nam quod alicui ad naturalem eius gubernationem quomodocunque deficit, ipsum sanè quispiam passionem illius meritò putarit. Sed huiusmodi quæstiones (vt iam dixi) ad logicam potius pertinent. [12]Cæterùm magna medicorum pars negligit eas considerationes, quæ vel læsis, vel deperditis actionibus necessaria sunt. Cùm enim duæ tresúe fuerint aliquando huiusmodi actiones, accidit interdum, vt vna particula affecta reliquæ illi consentientes in suis actionibus simul lædantur: interdum verò, vt omnes eodem modo afficiantur. Atque accidit interdum, vt harum aliquæ dispositionem habeant, (vt ita dicam) hecticam, id est, quæ tenaci-*

tenaciter hæret : reliquæ verò,(vt sic dixeris) catasche sin, id est, quæ facilè discutitur : de quibus [13] *secundo libro De viuorum dissectione, atque in eo, qui hunc præcedit, iam diximus, ac non nihil in sequentibus quoque dicemus, vt videlicet futurum sermonem, qui sine huiusmodi distinctionibus explicari non potest, perficiamus.*

TOLLIT è medio dogmata tria euertentia huius doctrinæ vsum. primum Archigenis negantis pronuntiatum vtile sæpe repetitum, pati partem omnem, cuius vitiata actio est : alterum Empiricorum astruentium citra difficilem occulti loci indagationem curari morbos posse, §. sed iam enarrate.) Tertium quorundam ex Archigenis familia, qui propriam vocem non obseruantes, præfati oportere locum agnosci, eum in opere non obseruant, imponentes auxilia non affectæ parti, sed illæsæ. §. Igitur cum perditam.) præsenti autem §. duabus rationibus reiicit Archigenem; addens, quod vtilius est, varias consensuum differentias.

1. *enim*] satius, autem.

2. *distinctione*] satius, explicatione) verecundè autem explicationem appellat, quam improbationem dicere potuit.

3. *defendi enim*] lege, rectè enim quispiam dixerit, etiamsi manentem affectum nondum habeat pars per alterius consensum læsa, sed quod ille dicebat affectus veluti vmbram, hoc ipsum iam partis consentientis passionem esse.

4. *nam si*] ratio ex suprà allatis manifestissima.

5. *sed calefacta*] lege, nullo modo passionis experte calefacta parte.

6. *atqui ablata*] lege, etiam si ablata.

7. *affici quodammodo*] lege, pati aliquo modo, & est noua propositi ratio ex verbo compassionis desumpta.

8. *sic etiam*] satius, sic enim) ostendit Chrysippi authoritate significatum logicæ difficultatis, non solum esse controuersiam de nominum proprietate; sed etiam aliud paulò infrequentius, vbi in artibus indagantur rerum essentiæ non ad artis vsum necessariæ. tales difficultates vulgo magis physicæ dicuntur quàm dialecticæ. constat autem vel ex hoc loco quod in arte parua ostensum est, medicinam artem esse, nec temerè nonnunquam à physicis recedere. Cap. 1.

9. *quod autem*] annectit doctrinam propriam multò curationi vtiliorem, de consensuum differentiis.

10. *& proprio*] lege, aut proprio.

Sed aliter] lege, aliter enim) numerat consensuum differentias tres plurimum distantes, quarum quauis in duas affines diuisa, euadunt vniuersæ sex, explicatæ libro 1. prima, vbi accedit noxia materia, & ea vel transiens, vel immanens in parte cõsentiente. Secunda, vbi solita facultas non mandatur, & ea vel sola vel spiritui iuncta. Tertia, vbi materia non sufficitur, siue tota deficiat, siue parcior quàm requirit actio, accedat. Cap. vlt.

11. *satius fortasse*] lege, & sanè quidem melius foret.) indicat tolerabilius illud dici, non rectè tamen, quod proximè subdit.

12. *cæterum*] lege, quæ autem siue in læsis, siue in ablatis actionibus consideratio necessaria est, prætermissa illis est.) significat citra eas nominis (pati) controuersias, separandas esse affectiones in corpore coeuntes, ea diuisione quæ lib. 1. præcessit, vel enim affectio vna est fixa, alia transiẽs. vel secũdo, ambę trãseũtes aut fixæ, aut tertio, vna pars affectionẽ habet alterutram ex dictis, reliqua verò cõpatitur, licet nec fixa, vel hectica, nec transeunte affectione laboret; hæ enim differentiæ curationem in primis variant. Cap. 2.

13. *in secundo*] perierunt ij libri : nam fragmentum hoc nomine seruatum alienissimum à Galeno est.

SED *iam enarrare. aggrediamur id, quod admodum vtile fuerit prædixisse propter eos, qui verbo quidem demonstrare nituntur affectorum locorum inuestigationem medicis esse necessariam, opere verò illam euertunt. Atque vnum aliquem affectum pro exemplo sumamus, sitque is pleuritis, in qua latus esse affectum, dolor ipsius*

declarat; sed, vtrum, quæ succingens appellari solet siue membrana, siue tunica, (nihil enim refert) inflammetur in pleuriticis, an alia quædam laterum particula: præterea, vtrum pulmo secundum fibras necessariò afficiatur, an omnino affectionis sit expers, scire, nihil ad rem pertinere autumant ij, qui vsum & experimenta præseferunt. [2]Dicunt enim multos se vidisse pleuriticos, tum à præceptoribus, tum à se curatos obseruatis iis præceptis, quæ ab Hippocrate in libro De ratione victus in acutis morbis præscripta sunt: Item, quid ipsis prosit, & quid noceat, noscere, distinctionesque (Græcè διορισμοὺς) habere, quæ ex signis euidenter apparentibus in memoriam reuocent, cui venam secare oporteat, & cui non: Insuper de fomentis, cataplasmatis, victus ratione, alui ductione, nihil sibi ad completam notitiam deesse, idque ex longa experientia. [3]Igitur, quid vel Hippocratem, vel alium quempiam illo priorem induxerit, vt hæc inueniret auxilia, se penitus ignorare: satis ipsis esse, si iam dictis remediis commodè vtantur: id quod alios quoque artifices facere videmus. Neque enim faber, siue lignarius, siue ærarius, neque cerdo, quo pacto artes suæ fuerint inuentæ, inquirunt: sed à præceptoribus edocti, vsu eas probant & confirmant, atque sic clarum nomen assequuntur. [4]Equidem, vt verum fatear, cùm medicos, qui se empiricos ab experientia nominant, talia proferentes audio, inducor certè, vt probabiles putem eorum rationes, videnturque mihi dogmatici contra illos parum idonea se responsione tueri. Proinde, vt cæteris in rebus omnibus temerarium assensum semper refugi: ita de his in inuestigandis singulorum morborum remediis, diu multùque apud me inquisiui, an logica demonstratione indigerem, an sufficerent ea [5]præcepta, quæ ab experientia, & à præceptoribus, atque ex me ipso didiceram. Igitur ea, quæ diutina inquisitione optima iudicaui, ita me Dij ament, veritatis amatores docere non grauabor. Nihil enim causæ est, quamobrem mentiar, quod facere solent ij, qui vni sectæ addicti, omnem ex ipsa gloriam quærunt; quippe contentiose eos defendere oportet eam sectam veram esse, quam vnicam nouerunt: nam ex nullo alio disciplinarum genere gloriam sperare possunt. Ego verò re ipsa, & publicè, & priuatim, apud eos videlicet, qui sectam quamlibet à me discere cupiebant, ostendi in omnium sectarum scientia (ne maius quicquam dixero) me esse posthabendum nemini. Quod si vni sectarum patrocinium ferre velim, quamuis ex tempore, ac pro re nata dicendum fuerit, haud tamen facilè ab aliquo conuinci me, rationum penuria, patiar. Non enim, (vt nonnulli faciunt) ex libris eas didici, sed [6]præstantissimis in vnaquaque secta præceptoribus vsus sum. Neque sanè odisse possim empiricos, quorum sermonibus sum institutus, vel dogmaticos: pari enim studio omnibus dedi operam, versatusque sum cum præstantissimis in vnaquaque secta præceptoribus. Itaque innotui Romæ, tum primoribus eius vrbis ciuibus, tum Imperatoribus deinceps omnibus, & quidem ob artis opera, non ob sophisticas rationes. Quamobrem nihil prohibet, quominus de vnaquaque secta verè dicam ea, quæ sentio. Igitur per artis exercitationem comperi eam remediorum inuentionem, quæ ex vera demonstratione procedit, in his, quæ raró accidunt, empiricæ cognitioni præstare. vnde multos morbos curaui maximè [7]contrariis præsidiis, interdum iis, quæ experientia, & vsu cognita sunt: quæ quidem in libro De curandi via & ratione latiùs explicaui. Nunc verò ea duntaxat perstringam quæ nostro proposito magis accõmodata videbuntur. Nam [8]comperi læsas

K *actio-*

actiones non solùm ob similares, à quibus æduntur, ægrotantes: verùmetiam ob alias particulas, quæ, licet actionem non habeant, vsum tamen quendam præstant. Sic etiam instrumentalium partium morbos, actioni nocentes deprehendi: quibus præcognitis, inueni deinceps morbos quosdam continenter plurimos homines infestantes, alios verò raro accidentes. At conspexi empiricam medicinam, non quod raro, sed quod crebrò accidit, in memoria & imitatione collocare: quocirca dispositionum raro euenientium non solùm curationem, verumetiam præuenientes ipsarum notiones negligere. Proinde primum inuestigaui, quomodò cognoscendæ sunt, inueni que earum quasdam scientifica posse deprehendi notitia: nonnullas verò artificiosa vocata coniectura, atque idcircò ipsas magna ex parte [9]rectas. Eiusmodi enim est artificiosæ coniecturæ vis. verùm & has ipsas, & dispositiones eis priores, quæ videlicet scientificam notitiam admittunt, indigere semper inueni affectarum partium notione. Itaque medicinam hoc pacto professus vsque ad senectutẽ, nullam in hodiernum vsque diem [10]calumniam subij, neque curando, neque præsagiendo, id quod celeberrimis quibusdam medicis interdum accidere memini. Quòd si [11]quis gloriam ab artis operibus, non à sophisticis sermonibus assequi voluerit, is nullo negotio, facili compendio colligere poterit ea, quæ per omnem ætatem diligenti inquisitione inueni. Idque sibi persuasum habeat hac via & ratione medicamenta me inuenisse, quibus morbos raro euenientes curarem, cùm anteà neque præceptorem vidissem huiusmodi morbos curantem, neque ipse aliquod expertum haberem remedium. Sint igitur huius sermonis Dij immortales mihi testes. Quippe vitiata actione, semper inuestigare studebam, quænam sedes vel ipsa afficeretur, [12]vel alteri consentiret: quumque eam inuenisse persuasum mihi esset, tum dispositionem quærere, atque ex his statim vtrisque totius curatiui [13]generis indicationem sumere, simul remediorum & quantitatem & qualitatem, & idoneam materiam inuenire. Prætereà cum prædictis, & ætatem & naturam laborantis, tum anni tempus, & regionem, & id genus alia, quorum in Hippocraticorum librorum enarratione memini, perpendere operæprecium ducebam. [14]verùm superioribus duobus libris hunc præcedentibus, nisi fluxa admodum fuit memoria, didicistis affectas sedes, [15]quinque modis posse deprehendi. Nempe ab excretis, atque iis, quæ affectis partibus [16]adnascuntur, item actionum læsione, quibus connumerantur, & color præter naturam, & figura. Sed excreta trifariam diuiduntur: aliquando enim affectarum sedium partes, ipsarum videlicet essentia vel soluta, vel [17]confracta, excernuntur: interdum ea, quæ in ipsis continentur: nonnunquam aliquid quod morbosas dispositiones sequitur: idque vel [18]solas, vel semper, vel magna ex parte. [19]Cùm itaq; in quibusdam affectibus nulla alia mihi pateret via, sola actionis læsio satis conducebat ad affectarum partium inuentionem.

EXPLODIT Empiricorum sententiam opinantium, citra difficiles loci & affectus indagationes, curationes perfici posse.

1. *verbo*] in Archigenicos inuehitur, quoniam nobiscum recipientes loci cognitionem ceu curanti necessariam, à se ipsis in opere desciscunt, opinantur enim memoriam in corde sitam esse, in cuius tamen læsione capiti prouident, non cordi. Et quidem eorum accusandorum non erat hic locus, sed qui proximè sequetur §. Sed impatiens Galenus, in eorum inuidiam Empiricos laudat quasi consentanea locutos: vt postquàm hos etiam reiecerit, nulla reliqua sit Archigenicis excusatio. Hos ergo hic significat, opere tollentes propriam ipsorum sententiam.

2. *dicunt*]

2. *dicunt*] Prima Empiricorum confirmatio.

3. *igitur*]. Secunda.

4. *equidem*] antequam ſententiam ferat, integritatem ſuam oſtendit; idq́ue primum iure iurando: inde ea ratione quod neutri litigantium eſſet vlla neceſſitate addictus: poſtremò quod operibus innotuerit iam orbi vitæ ſuę probitas,& fidele iudicium.

5. *præcepta*] delendum eſt.

6. *præſtantiſſimis*] cum ſeptem recenſuerit libro De artis conſtitutione ad maxima quæque & perfectiſſima conſequenda conducentia, quæ omnia de ſe liberè commemorare potuiſſet; præceptorum peritiam,& ſuam in audiendo ſedulitatem ſola in medium profert; quoniam inter alia vel primas obtinent. Accedit quod rarum eſt,vt qui vnius ſectæ præceptores audierit, & in ea promouerit, rurſum alterius ſectæ magiſtris ſe tradat imbuendum, ex magiſtro diſcipulus effectus. Id itaque ceu laude dignum magni facit. Cap. 8.

7. *contrariis*] vt quod lib. Methodi. 7. cruditatem ventriculi & imbecillitatem humidis lacte & balneo penitus ſanat: quem affectum empirici ceu frequentem ortum ab humiditate obtinentem per aſtringentia medicabantur. Aliena enim interpretatio eſt, referre hunc locum (quod quidam faciunt) ad medicamentum à dogmatico confectum ex ęrugine erodente & cerato ſordidante, ad abſtergendum potens;de quo lib. tertio Methodi meminit. Nam hic de tota curandi ratione,non de vnius inuentione remedij ſermo interponitur. Cap. 6. Cap. 2.

8. *comperi*] Solutio difficultatis ex Galeno. Empirici ſola frequentia per concurſus tradunt,in quibus reiici non merētur. At verò dogmatici non minus raris malis quàm frequentibus ſubueniunt.Præmittit verò ſolutioni,lęſiones actionum in quouis membro obſeruatas per ſyndromes ab Empiricis paucas eſſe,cum coniunctiones ſint multo plures. cui pronunciato oſtendendo præmittit vitium actionis cuiuſuis ortum habere nonnunquam ex intemperamento ſimilaris in organo agētis: verbi gratia,læſa viſio ex Cryſtalloidis affectu oritur;nonnūquam ex intemperamento cuiuſuis alterius partis ſimilaris, quales in oculo plurimæ ſunt: Succedit & ad organicum vitium & totius organi & partium: cumq́ue intemperamenti morbi octo ſint in parte quauis, organici verò plures, & adhuc numeroſiores ex vtriſque compoſiti; fieri non poteſt vt redigantur curandæ omnes affectiones ad numeratos concurſus, ſed ad innumeros. quo fit vt Empirici contenti frequentium affectum tractatione raros illos non attingant.

9. *rectas*] Pudeat medicos nonnullos ſuam ipſorum artem traducere & conuitiis falſò inceſſere, nunquam non prædicantes fallacem eſſe mendacemq́ue medicinam. Nam cogniti affectus curatio nihil habet incertum aut fallax: agnitio occultorū multum refert coniecturæ acceptum, dicebat Galenus: quantum autem;apertè hoc loco explicauit,frequentes morbos ferè certò agnoſci dicens, raros nonnunquam ſcienter, aliquos artificioſa coniectura, quæ ipſa tamen coniectura ne parui habeatur, rarò ſcopum non attingēre, magna ex parte veram eſſe docet. Quod ſi prudentia omnis & conſilia,agendorumq́ue ratio,quæ tanti apud homines fiunt,longè ab euētuum ſcientia abſunt, ſola coniectura contenta; cur non maioris fiet curandi ratio, & doctrina? quæ in multis ſupra prudentiæ cognitionem certam de occultis ſcientiam præbet, in paucis non omnino cæcutiens, ſed artificioſa coniectura magna parte latentis vitij cognitionem aſſecuta. Lib.plen.fine.

10. *calumniam*] lege, nihil erubui.) Prudenter autem gloriatur Galenus nihil egiſſe ſe in arte indecorum, ſciens ob naturæ curantis ſocietatem etiam parùm doctis ſæpe ex animi voto ſuccedere: Nunquam tamen falli in prædicendo,ſupra captum hominis eſſe dixit in Prę ſagiis.Sed Galenus ab ambitione alienus ſuſpendebat vſque ad certitudinem iudicium: quod qui non ſemper facit, eum errare prædicentem aliquando neceſſe eſt. Lib. 3.penu.

11. *quod ſi quis*] quod in genere dixit, libro Quod optimus medicus;poſſe nos modo breuibus Hippocratis paginis perlectis, aſſequi, quæ ille longo tempore, & multo deuorato tædio inuenit: ita, qui abſcedit à dialecticis Archigenis difficultatibus, dat autem Galeno operam.

12. *vel alteri*] nihil curans,inquit,an ipſa pars, cuius vitiata erat actio, pati dicenda foret: an, quod Archigenes etiam fatebitur, conſentire patienti primario affectæ.

13. *generis*] indicatio generica à loco affecto & affectione petitur; particularis autem, vſque ad indiuiduam ſpeciem ab iis quæ peculiariter curando inſunt, qualia primo aphoriſm. contemplari docuit Hippocrates, condonandum dicens eſſe aliquid ætati, tempori, & conſuetudini.

Aph. 17.

14. *verùm*] breui repetit locos, vnde petitur agnitio affectæ partis, & quo monſtret rem carere multa difficultate, ad pauciora capita reducit.

15. *quinque modis*] delendum eſt.

16. *adnaſcuntur*] concernunt.] Significat quinque illa primo libro relata, tribus diuerſis capitibus contineri, genere actionis læſæ, hanc æger recenſet: genere excretorum, quæ medicus extra corpus intuetur: & tertiò eorum quæ circa affectum locum ſpectantur, qualia ſitus doloris, propria ſymptomata, doloris proprietas, in quibus & tumores,& colores,& reliqua ſymptomata continentur.

Cap. 5.

17. *confracta*] Memorat dicta lib. primo quomodò bronchium nonnunquam eiicitur, vel exeſum,vel ſolutum à continente mẽbrana. Altera ſpecies genitum in membro, vt lumbricus, vt lapis. Tertia,ſubſtantia vrinæ aut color, mutatione ſua à natura, conſtitutionem innaturalem indicantia.

Cap. 1.

18. *ſolus*] inſinuat ſignorum medicorum differentias.quædam enim ſunt affectus ſigna propriiſſima, vel maximè propria, quæcunque omni tali affectui inſunt & ſoli. Itaque cùm inſeparabilia ſint ab affectu, nulli alteri communicant. Quæ verò altera dote dictarum deſtituuntur, vt ſint ſolius affectus, ſed non omnis; vel omnis, ſed non ſolius, propria ſunt, vel pathognomonica indicia. Tertium genus familiare, quod frequenter coit cum affectu, nec ſemper, nec ſoli tamen ineſt. remotius eſt anceps vel aſſidẽs; id enim alicuius ſpeciei in eo genere proprium eſt, totius generis nec proprium nec familiare; vt in tertiana,quòd acceſſio intra 12. horas finiatur, vel pleuriticus dolor ad iugulum pertingat. Quintum genus eſt rarum, quod cum morbo nulla germanitate cohæret,nec cũ morbi ſpecie reciprocat: ſed illi iungitur,infrequẽter tamen.

1. Pror. 4.

Signorũ varietates.

19. *cum itaque*] oſtendit, nunquam non patere aditum inueniendo loco,etiam ſi detur nec excreti aliquid conſpicuum eſſe,nec apparere circa affectam ſedem ſymptoma. Nam læſio actionis, citra quam ne eſſe quidem morbus poteſt,ipſa deducit ad quæſitum, medicum. Sed agitandæ exactius ſunt ſimiles difficultates,nec enim exigui vſus. Prima,inter medicas traditiones vtra prẹſtet,empirica an dogmatica. Altera: ſi dogmatica ſequenda eſt, cum in diluendis, quæ occurrunt, dubitationibus, non raro aliud ſuadet ratio,aliud mõſtret experimentũ,vtri potior fides præſtãda eſt. Tertia,in medico eligendo prẹferatur ne ſatis doctus,non valde expertus;experto,non ſatis docto. Et vt à prima exordiamur: Empirici partes ſuas in hunc modũ confirmãt. cùm medicina vna ſit ex humanis artibus, decet eam non ſecus quàm reliquas in vſum trahi: atqui reliqui artifices edocẽtur propriis inſtrumentis vti,non quo ingenio inuẽta fuerint primum, diſquirentes. Decet igitur medicum ſuis, id eſt, medicamentis ſimiliter inſtrui, non vnde inuenta ſint,ſed quomodo & vbi in vſum trahenda. præterea inutili diſpendio ex ſymptomatis ad morbi naturam progreditur dogmaticus; & ab illa ad remediorum facultatem, à qua tandem auxilium petit morbo accommodum: cùm empiricus vtili breuique compendio, ſymptomatum cõcurſui ſua attexit,citra eas difficultates, remedia. Hæc illi. Quibus contra oſtendendum eſt,in omni morbi genere longè ſuperiorem eſſe dogmaticum. primùm enim, cùm in concurſus redigi non poſſint omnes omnium partium affectiones, & ſimplices & compoſitæ: fit, vt empiria ſola frequentia, vt conſiderat, ita ſanet; reliquorum nec agnitionem attingens, nec curationem. Deinde etiam in frequentibus morbis, quicumque ſoli ſubſtant coniecturæ, dogmaticus tentante curatione ſcientiam morbi indipiſcitur, non empiricus. Dum enim dogmaticus remedij adhibiti potentiam cum ſequente in ægro opere coniungit & confert, facilè perſpicit, quantum in coniectando, aut deliquerit, aut profecerit; vnde reliquam curationem commodè perficere queat; quod empiricus, cui remediorum naturæ incognitæ ſunt, ſperare non poteſt. Poſtremò etiam in morbis frequentibus & certo

Empirica an dogmaticæ prẹſtet.

certo agnitis plurimum præstat dogmaticus. cùm enim singulis affectibus parata habeat medicus remedia aliquot, robore & imbecillitate separata, vbi nõ succedit vnum ex illis applicitum; quo transeundum sit, empiricus ignorat; neque enim ex effectu colligit quantum vel defecerit vel excesserit admouens: dogmaticus verò perspiciẽs quæ in corpore mutatio admotũ auxilium secuta fuerit, certò intelligit ad quale ex iis quę idem pollicẽtur, cõmigrandum sibi sit. Cum igitur in omni morborum genere vtilior sit dogmatica traditio, quidni præferatur empiricæ? nam quod citant reliquos artifices nihil curare instrumentorum suorum inuentionem, sed vsum: non animaduertunt etiam illos perspectas habere instrumentorum facultates, quomodo varia præstent. nam nisi id cognouerit faber, non laxabit interdum serram, alibi contendet, nonnunquam inflectet, atque adeo vsus sui ignarus erit; non aliter medicum oportet de suis medicamentis qua facultate aut prosint aut lædant ad commodum vsum cognouisse, num frigefaciendo partem, an calefaciendo, vt pro varietate affectus medicamenti vim aut remittens laxet, aut augens intendat. Dispendium verò dogmatici non inficiamur, cuius nos non pœniteat, contemplantes multam ex eo circuitu commoditatem. Et de prima quidem difficultate satis. 3. Ther. 3. Ad obiecta.

De secunda verò ita sentiendum esse videtur. Inter rationes demõstratio pugnans experimentum artificiosum habere non potest: nec experimentum artificiosum demonstrationem, id quale sit, lib. Simplicium quarto docuit Galenus. Superest, vt tale experimentum, quod est artis principium, aliquando oppositas habeat rationes apparenter vrgentes, quæ tamen in arte nos dimouere non debent, vt ab experimento recedatur. Maximè enim sophisticum esse ait Galenus propter apparentium rationum verisimilitudinem sensibus fidem abrogare, & Zoar in hac arte tam in vita quàm in morte cum experimento cupit saluari, rationum aduersarum negligens. Sed & Auicenna id cui confidit experimentum est. Ratio verò non minus idipsum confirmat. Primùm enim intellectus noster quantopere labet in rationibus diluendis, licet non veris, abunde magnum testimonium est, philosophorum controuersia in disciplinis omnibus, quorum vnusquisq; dum putat concludere rationem suam, sectas varias condidere. Sensus verò in experimento indagando, vtpote in proprio sensili non errat: firmius est itaque artificiosum experimentum in artibus ratione. Deinde quod sapienter dixit Auerous, cùm nõ curemus hominem, sed Socratem, vel Callyam; regulæ artis vniuersales ratione inuentæ ob peculiares indiuiduorum proprietates deficiunt, & fallunt. Postremò, quandiu in corpore sumus corporeis sensibus alligati, magis mouemur sensu & experimento. Nam & astronomicis theorematis licet demonstratis (ait Galenus) fidem abrogamus, antequam Eclypsium prædictis successibus iuxta astrologica theoremata cogamur. quod prudenter intelligens Hippocrates, licet nihil sine demonstratione tradat, annectere solet demonstrationi ex experimento fidem: vt cùm inquit, vbi cibus præter naturam ingressus est, morbum facit: ostendit autem sanatio. Ita apparet cur in artibus experimenta rationibus præferamus. Sed cùm sint duo hæc artis constituendæ instrumenta, quod Hippocrates dixit iudicium rationis, & sensus experimentum, ab vtro ordiendum magis est? Aristoteles enim dicens initium arti dedisse experientias, rationem verò secutam artem complesse, originem & initium experientiam facit. Contrà Galenus præcipiens medico vt vniuersim ratio inueniat, experimentum iudicium de inuentis ferat, à ratione consideratione inchoat. qui tamen in hunc componendi sunt modum. Artis constitutio ad theoremata statuenda confirmandaque cùm sint vniuersalia, à singularium experientiis orditur, in vniuersale rationis conceptum terminata: cùm verò id inquiritur, quid ægrotanti Petro adhibendum, aut quale sano illi consilium; initium à iudicio iuxta artis dogmata sumendum est, propter rationes verò dictas non satis fidenter in opere singulari exercendum ante experimenti tentationem est: atque de secunda quæstione hactenus. Sequitur vt duos illos medicos conferamus, quorum vnus in librorum lectione, alter in ægrorum curatione magis versatus sit. Aristoteles enim fortè expertis magis fauere videtur, alibi dicens, expertos in artibus plus proficere videmus, sine experientia scientiam habentibus. Alibi, Nonnulli etiam nescientes quibusdam scientibus in opere plus

Marginal notes: Ratio an experimento præstet. — Cap. 7. — 2. Motu musc. 1. — Zoar lib. 2 tra. 6. 5. — Aui. 4. 1. — 7. Collect. proœm. — Proœm. epid. — 2. Natur. 1. — 2. Aph. 17. — 1. Aph. 1. — Proœm. metaph. — Proœm. epid. — 6. San. fine. — Proœm. Metap. — 6. Ethi. 7. — Expertus medicus an docto præstet.

 possunt.

possunt. Contrà ex professore respondet Rasius cum Galeno. Et planè, si quod scribit
4. Alm. vlt. Auerous, quæ artes constant multo sensuum habitu pauca theorematum cognitione,
melius opere & exercitio, quàm lectione & studio comparantur; quę verò contrà mul-
1. Creticis. 11. tis theorematis, sensuum habitu parciore, è côuerso: conficitur vt scribendi cognitio,
1. Cante. aut pulsandi, & inter partes medicinæ chirurgia, & anatome longa magis & apta actio-
ne quàm auditu & libris parentur, reliquæ verò huius artis partes, quæ ad medicum
physicum attinent, magis librorum quàm operum diligentia & instructione perfician-
3. Cris. 8. tur. Quod enim scribit Galenus, ante integram totius artis ex libris cognitionem nihil proficitur multis ægris inuisendis. Ea verò librorum cognitio medicum perficit, non quæ probabilia sequitur, magis quàm vera, aut sophisticis immoratur difficultatibus, & quæ artis vsum transcendunt; vnde his deditos in opere ab idiotis expertis vinci videmus, sed quæ vera tantùm & vtilia curanti inuestigat sedulò, & memoriæ ad vsum imprimit.

CAP. IIII. IGITVR, *cùm deperditam cuiusdam memoriam restituere oporteret, essemq; adhuc iunior, ac nec præceptorem vnquam vidissem, qui huiusmodi affectionem curasset, neq; apud vllum antiquorum curationẽ legissem: Primum quidem apud meipsum inuestigaui, quænam pars esset affecta, cui topica, id est, localia vocata remedia adhiberem, prius videlicet vniuersi corporis curatione præmissa. Id enim commune præceptum est, quod in omnibus morbis obseruare oportet. Deinde, qua via & ratione, remediorum singula inuenirem. Cæterum affectam sedem eam ipsam existimaui, qua princeps animæ vis [1] continetur. Medicamenta autem ea adhibenda esse, quæ huius sedis dispositioni aduersarentur. [2] Interim oratos velim habere omnes, qui in horum commentariorum lectionem inciderint, vt scabiem, vel rabiem, vel insaniam, quam de sectis conceperunt, deponant: deinde sic, vt probos viros decet, dicendorum seriem considerent. Equidem, cùm ea, quæ iam suprà proposui, perpenderem, accepi Archigenem librum quendam de oblæsæ memoriæ instauratione edidisse: quocirca omnes bibliothecas ilico percurri, conueniique bibliopolas omnes, atque medicos quoque, quos scriptorum eius viri studiosos esse sciebã; quo eius libri copia mihi daretur, vt mihi quidpiam conferret ad remediorum non ad loci affecti inuentionem: quod planè scirem nullam aliam à corde sedem huic affectioni ipsum destinasse, secta ipsius constanter defendente principem animæ vim in ea parte sedem sibi vendicare. Porrò intelligere cupiebam, quod intemperantiæ genus, eius affectionis causam esse putaret: neque enim dubitabam quin distemperantiam aliquam pro causa afferret, vtpote qui sectam eius non ignorarem. Sciens itaque octo intemperantiæ genera in qualibet particula posse consistere, quatuor simplices, & quatuor compositas, noscere cupiebam, quod intemperantiæ genus Archigenes læsæ actionis causam esse declararet: frigus ne, an humiditatem spiritus in corde, an compositum ex frigore & humiditate, aut ariditatem cum frigore putaret huiusmodi posse affectionem producere: etenim manifestum erat eum in hac re nihil tribuisse calori. Sed, quid demum mihi acciderit, iis, qui huius sectæ insaniam absterserint, iam narrare aggredior. Sanè primos eius libri sermones [4] scripsi, vbi videlicet [5] Archigenes curationem scribere aggreditur deletæ recordationis, siue obliuionis, siue memoriæ amissæ, aut læsæ, vel vtcunq; eam, quam suprà proposui affectionem, nominare volueris: aut si non affectionem, sed morbum, aut accidens, aut infirmitatem appellaueris: talia enim à sophistis tractantur, quæ ne minimam quidem vtilitatem ad curationis rationem afferunt. Verùm, quo clariora reddantur ea, quæ posthac dicemus, hoc prædicere necesse erat, Archigenem*

chigenem vndecim libros epistolarum scripsisse, in quorum primo extat ad Marsum epistola, qua consulit, vt patri memoria restituenda sit; atque ab initio statim post proœmium, vbi curationem tractare incipit, ita ad verbum scriptum est. Detractionem igitur sanguinis moderatam & eiusdem iteratam detractionem fecisse vos incipiente interceptione mihi persuadeo, nisi imbecillitas quædam obstiterit. Deinceps rursus: Puto autem, quod & irrigationibus opportunè vsi fuistis, & fotibus totius corporis, & capitis derasione, & cucurbitularum appositione. His ita lectis (vt verum fatear) obscura vertigine conturbatus sum. Idque non ab re, quod spe, quam de viro conceperam, frustratum me viderem: quippe qui millies in multis commentariis suis, affectorum locorum, atque dispositionis ipsorum scientiam, necessariam ad rectam curationem esse dixisset. Sed quid vtilitatis inde consequemur, nisi ab ipsis ad remediorum inuentionem dirigamur? Qua igitur ò Archigenes probabili ratione persuasi, caput aggrediemur, relicto corde, cuius congenitum quoddam opus memoria est: affectus verò, actionis eius est deperditio? Quam dispositionem sanando, cucurbitula capiti adhibita, memoriam reuocat? qua ratione huiusmodi suades remedia? Ita[6] nunc quoque inter visitandum ægros, per communes consultationes, video medicos ad inuicem interrogantes, qua ratione hoc potius, quàm illud, adhibere suaserit: atque ij ne minima quidem negligunt, tantum abest, vt tam grandia, qualis est cucurbitula capiti adhibita, prætereant. [7]Neque video, si thoraci è regione cordis fuisset adhibita, qua ratione Marsi patrem iuuare potuisset. Prætera proposita iam verborum series non explicat, vtrum concisa antè scalpello, an integra cute cucurbitulas thoraci aptas fuisse voluerit. Si enim forte fortuna, vt nonnunquam euenire solet, frigida aridáque fuerit dispositio, sanguinis quidem detractio ad extremum ducit periculum: solæ verò cucurbitulæ non alio nomine, quàm caloris excitandi gratia, vtiles eße censentur. cucurbitulæ enim attrahunt ad sese humorem ex imo, id quod aridæ dispositioni maximè aduersatur. Ignota itaque adhuc existente dispositione, quæ vel caput, vel membranas ipsius afficit, haudquaquam tutum fuerit in exteriores caluariæ partes materiam retrahere. Sic enim prædicere debuerat: si frigida humidáque affectio fuerit, capite hoc modo disposito, curationis summam in calfaciendo exiccandóque statuere, atque præsidiorum materiam, quæ huiusmodi habeant facultatem, adhibere oportet. Quumque vix ex obscura me vertigine recollegissem, sequentia etiam legere aggreßus sum, inuenire me posse sperans, si non per ordinem, saltem sine ordine, [8]huiusmodi aliquem sermonem, qualis erat is, quem nuper exempli causa percurrimus. Deprehendi itaque vniuersum præsidiorum catalogum, vehementer calfacientem & exiccantem, adeò vt totum caput & ipso etiam[9] sinapismo à se vocato calefaceret, & eo quidem ipso vehementissimo: quippe ablato sinapi, caput nitro conspergere, mox aqua calida rigare iubet, quo medicamine nullum in arte medica violentius inuenies: siquidem dolorem, veluti cauterium, excitat, sed diutius durat eius operatio. Itaque Archigenes inferens, inquit; Igitur intolerabilem habet dolorem, neque vlli vel maximorum præsidiorum cedit hoc medicamentum. At verò ex sinapi, nasturtio,[10] grano cnidio,[11] vua taminea (staphidagriam Græci vocant) apophlegmatismos instituit, ac sternutamenta mouere, & potiones propinare iubet, vtraque ex vehementer calidis aridisque medicamentis componens. Vt facilè constet ipsum credidisse,

didiſſe, ad humiditatem & frigiditatem vel cerebri, vel membranarum, hanc diſpoſitionem pertinere.[12] *Neque enim huiuſmodi diſpoſitio, ſi caluariam tantum affecerit, hominem memoria priuabit. Verùm hæc obiter propterea dixerim, quod exiccantia calorificaque remedia inducit: quanquam nuſquam ab ipſo explicatum eſt, humore frigoreque obliuionem conſtare. Quis igitur non indignaretur videns caput tantis vexari negotiis, alia videlicet parte affecta? cæterùm id, quod de cucurbitulis ab initio inde terminatè protulit, poſteà pergens huiuſmodi verborum ſerie manifeſtiſſimè declarat: irritationesque ex ſinapi & cucurbitulis, ſæpius quidem mitibus, interdum autem admodum validis, facere oportet. Efficaciores autem ſunt illæ, quæ cum ſcarificationibus adaptantur. Verùm ô clariſſime Archigenes, nulla tibi ſuffragari ratio poteſt, quamobrem capiti iſta adhibeas, ſi affectio conſiſtat in corde.*[13] *Neq; ab experimento, vt interim empiricos alloquamur, talia poſſunt inueniri. Aeſtuans quiſpiam ſub ardente febri, frigidam aquam per intemperantiam ingeſſit, & nonnihil præſidij expertus, medicis imitationis viam ſine rationali indicatione aperuit. cucurbitula verò, nulla occaſione duce, ſed ſola indicante ratione adhibetur. Neque enim ſua ſponte cucurbitula vnquam gigni, neque etiam, ſi hoc detur, per occaſionem aliquam capiti applicari potuit, præſertim in ea affectione, quæ raró euenire ſolet. Interroganti igitur mihi noſtræ tempeſtatis medicos, præcipuè ſenes, & exercitatos, curaſſent ne vnquam huiuſmodi affectum: omnes penè reſponderunt, nunquam id ſe tentaſſe, vno duntaxat excepto, qui diceret, curationem quidem aliquando ſe aggreſſum, nihil verò profeciſſe. Quo pacto igitur eorum quæ caſu quodam accidunt, auxilia, vel experimento vel imitatione cognoſcemus, cùm raró eueniat huiuſmodi affectus: neque fieri poſſit, vt cucurbitula per occaſionem capiti adaptetur? frigidæ enim potio, cæteraque id genus remedia, quorum quotidie in multis creberrimum facimus periculum, per experimenta inueniri poſſunt: ſed cucurbitulæ appoſitio ſiue conciſa prius cute, ſiue ea integra fiat, ab experientia occaſionem accipere non potuit. Cùm enim aliarum actionum ſedes, quamuis non exactè, ad inuentionem tamen remediorum, ſatis ſenſibus dignoſcantur, in memoria id conceditur minimè. Alias dico affectiones, vt lateralem morbum, peripneumoniam, nephritidem, diſpoſitionem colicam, hepaticam, ſplenicam, aut veſicæ, aut vteri affectus, atque id genus cæterarum partium. In quibus omnibus, & dolores, & ea, quæ per meatus excernuntur, & ſi non exactiſſimè, ſaltem in latitudine ſedem affectam declarant. In laterali enim morbo facilè eſt vniuerſo lateri adhibere, quicquid volueris, ſimiliter ventri in colica, quemadmodum ſi hepar aut lien inflammetur, præcordiis, atque haud ſecus in cæteris partibus. Deperdita verò memoria nullum affecti loci ſignum, neque tumor præter naturam, neque dolor aliquis, neque excretio, neque aliud quidpiam extat: quemadmodum neque in melancholia, phrenitide, mania, morbo comitiali, lethargo, ſopore, & in ea affectione, quam recentiores medici catochen, id eſt, vigilantem ſoporem nominant, atque catalepſi, id eſt, occupatione: Ac ne in totius corporis ſpaſmis, vel in ſaltibus, vel in dimidij corporis paralyſi, id quod veluti radix eſt, vllum ſignum prodit, vel ex tumore præter naturam, vel ex dolore, vel ex colore mutato, vel ex aliquo excretorum: quare neque ex his Archigenica remediorum inuentio fieri potuit, ſiquidem*[14] *nugaces ſunt empiricorum occaſiones, atque Archigenis ſermo nos ducit ad cor.*

Verùm

[15]Verùm concedamus ab experientia dictarum affectionum auxilia prodiisse, nunquid manifestè deprehendetur falsa illorum arrogantia, qui dogmatici vocantur? ac ne simplex quidem illa reprehensio erit, sed gemina, atque vtraque fortis. Si enim vsque adeo vtile est experimentum, vt non solum citra rationem inueniat remedia, verumetiam coarguat rationem tanquam apertè falsam; tantùm abest, vt ratio dogmaticis medicis sit vsui, vt etiam nocere videatur. Sed (vt aiunt) satis reprehenditur id, quod inutile esse ostenditur. Quòd si ratio etiam nocere videatur, quod maius argumentum desideras, quo rationis vitium ostendatur? Porrò multas de principe vi animæ rationes, dialectico more interrogando inductas, vnà cum affectorum locorum vsu, quibus euincere possis in animalibus affectibus auxilia cordi adhibenda esse, ita subitò contempsit Archigenes, alioqui in curandi ratione exercitatissimus, vt neglecto pectore, capiti cucurbitulas adaptaret: ipsúmque, licet haudquaquam affectum, & incideret, & vreret. Num igitur per Iouem mentitus sum paulo antè, cùm dicerem rationalem viam, quod ad remediorum inuentionem pertinet, omnino prodi, ab his scilicet, qui patriæ, quàm sectæ suæ, proditionem æquiori ferrent animo? quippe proditionem esse arbitrantur, si vera dicendo, dissentiendum sit iis, quibus ea secta defenditur. Igitur, vt in præsentia [16]turpem contentionem manifestè declarant; sic etiam haud obscurè [17]dementiam suam produnt: cùm putant omnia sua decreta turbari, si aliquando vel in vno reprehendantur. Placitorũ enim alia, mutua cõsequentia cohærent, alia inter se pugnant, alia neque consequuntur sese, neque pugnant necessariò: vt in hac ipsa de principali animæ potestate, quæstione: siue enim in corde, siue in capite sedem ei statueris, poteris de naturæ elementis quamcunque volueris, eligere opinionem: cum priore sententia neque pugnando, neque consequens aliquod adducendo: haud secus de generatione quoque & corruptione, de animæ essentia: de Dijs: de prouidẽtia: de fato: item genitus ne sit mundus, an ingenitus: finitus an infinitus: prætereà an plures sint mundi, numeroque imcomprehensibiles, an vnus duntaxat. Quippe nulli iam dictorum placitorum repugnat, neque ad vllum ipsorum sequitur ea, quæ de animæ vi principali habetur, opinio, siue in corde, siue in cerebro eam contineri dixeris. Itaque vniuersam suam sectam dogmatici produnt, qui huiusmodi scribunt curationes, cùm de præcipua animi vi adeò manifestæ sint demonstrationes, vt omnibus ferè hominibus nota sit pars, in qua residet; solis medicis, summisq; philosophis, qui in corde eam collocant, non appareat. Demonstrationes verò ipsas, in commentariis, quos de Hippocratis Platonisque decretis edidi, iam dixi. Porrò rationalem animæ vim in cerebro, virilem verò atque irascibilem in corde, concupiscibilem in iecore sitã esse, nemini non persuasum est. id quod quotidie dicentes audiendo, dicere licet. Quippe fatuum aiunt cerebrum non habere; timido & pusillanimi, cor deesse. [18]Tytio verò iecur ab aquila erosum, non solum poëtæ, verumetiam pictores sculptoresque fingunt.

SVPPONIT hæc tractatio ex actione læsa affectum locum agnosci; prætereà curanti necessariam esse affecti loci cognitionem; Postremò, loco sic agnito, imponenda esse remedia non locis his, qui affecti non sunt. Tria ergo placita iis tribus aduersa anteà tollit, duo priora in præcedentibus, nunc postremum. Archigenes enim, ceu propriam vocem ignorans, commẽdat curaturo agnitionem affecti loci: cumque fateatur facultates principes in corde cum Aristotele residere, in earum læsione capiti auxilia admouet. quod si illi damus, loci agnitio inutilis relinquitur curanti.

I. conti-

1. *continetur*] si quidem memoriæ ablatio principis facultatis læsio est.

2. *interim*] benignum reddit auditorem, vt agenti cõtra Archigenem faueat. Etenim redarguit eũ dupliciter. primò, quia sine ordine iubet particularia remedia adhiberi, antequam ex cognita essentia affectus eliciat vniuersalem methodum, & vim curantium remediorum: secundo, quia cum ex ipso Archigene cognitus locus faciat ad inuentionem partis, cui remedia imponenda sunt; qui memoriam locat in corde, cordi, non cerebro remedia adhibere tenetur, vbi ea oblæsa est.

3. *ad loci*] eo quod sciebat illum falso traditurum de loco affecto, nempe cordi imponenda esse.

4. *scripsi*] lege, in margine annotaui.

5. *Archigenes*] obtinet sua ratione Galenus aduersus Archigenem & Aristotelẽ, qui cerebro negabant ingressum ad animales functiones & tanquam principi, & tanquam instrumento. Aristotelem autem ita sensisse apparet ex lib. De progressu animal. asserente, solum cor cum spiritu ad iuncturas mandato mouere, nulla facta de cerebro aut neruis mentione: & ex secundo De partibus animal. nullum cerebro vsum tribuente alium quàm excrementi: & nihil discriminis inter ligamentũ agnoscente & neruum. nec aliter lib. De respiratione sanguinem in corde gigni, & ab eo solo distribui censet in corpus. Verùm in Auicennam & sequentes non obtinet, tribuunt enim cordi facultates has ceu primario agenti, cerebro ceu vicario & sine medio mandanti.

Cap. vlt.

Cap. 7.

6. *ita nunc*] sensus est, teneri Archigenem reddere rationem, interrogatum, cur sic applicat auxilium, quia dogmaticus est, nõ empiricus, nec discipuli eius rationem reddere subterfugiunt.

7. *neque video*] dupliciter Archigenem reprehendit, primò quia qualitas remediorum prius in genere explicanda erat dogmatico: secundò, quia non obseruat locum affectum. Et lege. (Ego vero ne si thoraci è regione, iussisset apponi, video qua ratione.) Sed quod ad priorem locum attinet, est quo se tueri possit Archigenes, Hippocratis doctrina lib. De decenti ornatu, qua pręcipit, ne medicus cũ ęgro & familiaribus multa fabuletur de morbi essentia, & curatione: nam autoritas minuitur artis & artificis.

8. *huiusmodi*] Nempe processum à morbi natura, ad auxilij inuentionem.

9. *sinapismo*] vehementis, mediocris, & leuis habes apud Mesuen compositiones & Aetium.

Aetius lib. 3. 191.

10. *granum gnidium*] trouisco.

11. *vua taminea*] staphysagria. faparraz.

12. *nec enim*] ostendit Archigenem non solum falso sensisse de animæ sede, sed & proteruia peccasse, ne descisceret à recepta de principatu cordis sententia. Nam si remedia, in affectibus dictis, capiti esse imponẽda ex ratione ceu dogmaticus inuenit, oportuerat affirmare sedem rationalis animæ caput esse: sin experientia dixerit se, non ratione inuenisse, dupliciter exploditur: & tanquam mendax, quoniam experimento citra rationis discursum inueniri non poterat: & ceu male dogmaticam profitens, cùm experientiam pugnantem reiecta ratione in opere sequatur.

13. *neque ab*] ostendit experimento non potuisse eam remediorum applicationem inueniri: nam nec cucurbita sponte sua accedit ęgris: deinde nec capiti peculiariter: adde in rarissimo morbo, cuius raritatis testes citat: quartò in affectu, cuius nec sub ampla latitudine sensu locus percipi potest; memoria enim in cerebro an in calcaneo sita sit, sensus non discernit.

14. *nugaces*] ostensum est enim occasiones empiricas non præbuisse eã cognitionem.

15. *verum*] Altera ratio, reiiciens responsionem eorum, qui pro Archigene dicunt, experientia inuenta esse dicta remedia. Si ratio inuenire non potuit, sed experientia, inutilis est ratio quam dogmatici empiriæ præferunt: si verò ratio non solum non deducit in certum locum, sed cogit ad alienum cordis, conuincitur dogmatica secta non tantum inutilitatis, sed & falsitatis.

16 *turpem*] quoniam experimento suorum remediorum redarguuntur.

17. *dementiam*] memorandus locus, ne propter vnius sententię reprehensionem liber totus vel author parui habeatur: qui quandoque est vel præstantissimus, & in reliquis

quis recipiendus, quæ ex ſententia illa non pendent.

18. *Tytio*] de quo lib. De placit. tertio.

Sed quæſtionem de animæ principatu perdifficilem quidem illam in medium afferamus, illius memores, quod in Aphoriſmis dixit Raſius, difficillimas eas tractationes eſſe, in quibus Galenus & Ariſtoteles pugnant. Nec verò virum philoſophũ multum mouere debet dicentis autoritas: nam ſapientiſſimi (inquit Galenus) hominum fuerunt Hippocrates & Plato, quibus tamen citra demonſtrationem credendum non eſt. abſoluetur autem quinque propoſitionibus argumentum. Prima: Perperam putat Galenus demonſtraſſe ſe aduerſus Ariſtotelem ternatium in homine animarum numerum. Nec enim demonſtratio eſt quam ita format. conſtat diſſectione ſingulas corporis partes per neruos à cerebro vim animalem ſuſcipere: prætereà cerebrum non aliunde, ſed à ſe ipſo eam obtinere: In cerebro igitur anima rationalis ſita eſt. porrò iraſcibilem in corde, nemo non fatetur: concupiſcibilem in iecore, venarum monſtrat origo: Sunt igitur ſeparatæ locis animæ tres, Si verò locis, etiam ſubſtantia: idem enim variis locis contineri nõ poteſt. hęc tota eſt ratiocinationis deductio, in qua illud vnum oſtendendum relinquitur, cerebrum à corde non mutuari animalem ſiue vim, ſiue animam: id verò (ait Galenus) oſtendit eadem diſſectio, ſi vinculo excipias vniuerſos canales cerebrum connectentes cordi, venas, item arterias, & neruos. cùm enim iam nihil à corde cerebro influat, non ſecus quàm ante interceptionem vis ſentiendi & mouendi à cerebro partibus corporis deducitur. Sed quod tanti viri pace dictum ſit, dupliciter deficit in demonſtrando, tum quoniam putat ſe in experimento, quod citat, intercipere omnia vaſa, cùm non intercipiat; nam bona arteriarum vtrinque portio ſub circularibus vertebrarum colli proceſſibus latet, illaqueationem effugiẽs, quarum commercio vis illa communicari queat: tum quod etiam ſi detur, nihil cerebro à corde accedere, tantum obtinere poteſt, membra niſi accedente quopiam à cerebro inſtrumento, ſenſu motuque fungi non poſſe; animam verò illam ſentientem mouentemque in ſolo cerebro ſitam & veluti circunſcriptam eſſe non obtinet. fieri enim poteſt, vt quemadmodum videndi principium in toto corpore eſt, ſaltem in toto capite, & tamen niſi accedat illa oculorum conſtitutio, viſionem exercere non poteſt; ita principium ſentiendi mouendique in totum corpus expandi, nec tamẽ partem vllam ſuo muneri ſufficere, antequã pręſtito à cerebro adminiculo fruatur. Fruſtrato itaque opinione ſua Galeno, conſequens eſt rimari aduerſariorum rationes, num plus poſſint in aſtruenda animæ humanæ vnitate. Prima ex Ariſtotele. Si ſunt animæ tres coeuntes in vnum Petrum, dari oportet quicquam à quo in vnitatem redigantur: id vniens corpus non eſt, tum quia vniens rationem habet formæ ad vnitum, quod corporis non eſt: tum quoniam corporis partes abſente anima mutuò ſecedunt & ſeiunguntur, vt intelligantur vniri ab anima, non ab illis animam. Accedit quod corporis partes variæ ſunt, vt & ipſę coniunctionem deſiderent, nedum illę vniant diſſidentes animas. Nec verò dici poteſt, animas illas à ſe ipſis in vnum indiuiduum coire; nam quæ naturis ſeparata ſunt & varia, quomodò à ſuis ipſorum naturis vnum fient? Nec verò, ait Albertus, ab accidente aliquo vniuntur, nam quæ propter accidens vnum ſunt, vnum ſunt per accidens: Petrus autem eſt per ſe vnum. Prætereà ſicut exiſtentiæ, ita & vnitatis accidentibus ſubſtantia cauſa eſt, non accidens ſubſtantiæ. Demum ſi accidens aſſeritur inſeparabile, non ſeiungetur vnquam ab anima; & quomodò in equo & lactuca ſeparantur? Si ſeparabile, poterit abeſſe manente ſubiecto, eritque Petrus vnum ſine vniente. Quod ſi fateris ſubſtãtia aliqua vniri tria illa operum principia, quid aliud aſſerimus? aut in quo à noſtra recedit Galenus ſententia? credimus enim tria principia operum animæ tres eſſe facultates, vna quadam animæ ſubſtantia vnitas. Altera Philoponi ratio: Si opera vegetantis animæ alitio, auctio. generatio, à tribus prodeunt ſubſtantiis, vegetãs anima malè vna eſſe aſſeritur: ſin prodeunt omnes ab anima vna, ſed tribus inſiginta facultatibus, quid ni etiam fateamur hominis opera ab anima vna propter facultatum prodire varietatem? Iungamus verò iis etiam duas Auicennæ rationes: Prima eſt, non aliter quàm philoſophi perſuadent communem eſſe ſenſum ea de cauſa, quod ſentimus album dulce in lacte, quam coniunctionem nullus percipit externorum

Cap. 10.
6. *Aph.* 8.
De animæ principatu.
3. *Plac.* 5.
Propoſitio 1.
7. & 8. *Plac. ad initia.*
Quod anima hominis ſit vna. Ratio. 1.
1. *anima vlt.*
2.
1. *anima vlt.*
3.
Lib. anima pe nult.

ternorum ſenſuum: nos ad vnitatem animæ vrgemus, in qua facultates variæ locentur, & ad quam vnam terminentur. Si enim ſenſitiua anima percipit pulchrum, non concupiſcibilis: concupiſcibilis concupiſcit non ſentit, cur mouetur concupiſcibilis Petri ad pulchrum ſpectaculum? Sicut enim ſi ego video pulchrum, non proinde tu cupis: ſic ſi à ſenſitiua anima percipitur pulchrũ, illa altera anima moueri non debuit.

4. Altera eſt: Idem eſt Petrus integer & mutilatus membris: idem ergo de ſe effert, dum integra mente conſtat, & dum mania corruptam rationem habet, & dum reſoluta membra ſenſu motuque priuata, dum alimento & nutritione priuatur; quid ergo illud eſt, in quo vnitas Petri ſeruatur, ſi nec eſt corpus, nec vlla facultatum animæ? Solum ſupereſt facultatum illarum ſubiectum anima, quæ quandiu eadem manet, vnus eſt

Part. 1. q. 76. art. 3. idemque qui fuerat Petrus. iis annectantur tres aliæ B. Thomæ. Prima eſt: Ex poten-

5. tia & actu fit verè vnum & per ſe, quia illa non ſunt duo, ſed eſt aptitudo ad rem & res, quare verè vnum: ex duobus verò actibus ſiue ſubſtantiæ ſint, ſiue accidentia, quonam modo fiet verè vnum, cùm duo actus duæ res ſint? atque adeo Petrus vnum erit

6. per accidens tantum, ſed hæc in Ariſtotelis rationem redit. Altera eſt: Fit vt animal non ſit genus hominis. Si enim homo nõ eſt per animam vegetatiuam aut ſenſitiuam præcedentes, ſed per ſequentem rationalem; non eſt eſſentia hominis animal, neq; igitur ingredietur eſſentialẽ finitionem. Eſt tamen quo ſe tueatur aduerſarius. cùm enim phyſicæ finitiones conſtent ex materia & forma, & genus à materia, differentia à for-

Cap. 1. ma ſumatur, octauo Metaph. habeatque corpus anima ſenſitiua præditum materiæ vicem ad ſequentem rationalem animam: meritò homo vtpote naturale ens finitur

7. per animal ceu materiam, & rationale ceu formam. Tertia eiuſdem: Si variæ formæ eſſent, non obſtarent ſibi in opere: cùm tamen meditatio multa alitionem extenuet, nutritio meditationem. Sed & hic obiiciet aduerſarius inſtrumentum vnum animarum, innatum calidum. Nec concedet ex ratione colligi animæ vnitatẽ, ſed vel animę vel inſtrumenti: eſt autem omniũ animarum inſtrumentum innatum calidum, quod cùm vni ex operibus intendit, neceſſe eſt ab alio diuertat. Cùm tamen ex ſeptem allatis rationibus multæ admodum neruoſæ ſint, Galeni verò demonſtratio improbabilis; meritò vnam animam in homine recipimus cum facultatum numero, nihil morantes modo Scoti de forma corporeitatis inuentum. numerum enim tantum animarum inquirimus, & rationes allatæ omnem formarum numerum excludunt. Sed ſi eſt vna hominis anima, eaque rationalis, indiuidua, inextenſaque corporis mole: quî fit, vt euolãte ea cadaueris vngues piliique augeri non ceſſent: & abſciſſa manus aliquandiu & viuat & caleat? ſanè, eueniunt ea agente breuiſſimo tempore inſtrumento, quod in parte reſiduũ aut in cadauere eſt, vice deficiẽtis animæ, cuius imaginẽ & miniſterium gerit: ſic ablato corde vociferata victima eſt, & abſciſſo capite calcitrat gallus, lacerti verò amputata cauda concutitur, & (quod maius ſed certiſſimum eſt) vrinæ contenta pro natiui caloris in vrina reſidui aut robore, aut infirmitate, aut ſerius aut citius in ſua

Propoſitio ſecunda. loca ſecedunt & vniuntur: pili verò defunctorũ augeantur. Propoſitio ſecunda. Vt primum obtinere Galenus contendendo non poteſt de animarum numero; ita hoc alterum egregiè in Ariſtotelem conuincit: tria eſſe in corpore membra, quibus corpus vniuerſum gubernatur & durat, non vnum; ſiue propria tãtùm facultate id operentur, ſiue à corde cõmunicata: id enim paulò poſt in diſputationẽ trahetur, cerebrum, cor, hepar, & de corde quidẽ nemo diſſentit: de cerebro certa argumẽta ſunt, quod ſingulæ partes tandiu ſentiunt, & mouentur, quandiu fruũtur neruo à cerebro delato, & ad cerebrum terminato; quòd compreſſis cerebri ventriculis ociantur omnia; quòd refrigerato capite ſomnus oboritur, qui ocium eſt animalium in corpore functionum: quòd

8. Vſu 2. læſas illas functiones capiti admota auxilia ſanant. Demum artificioſa & varia cerebri formatio & compoſitio multum eius vſum demonſtrat. Si verò contendunt Arabes cum multis Peripateticorum, Ariſtotelem aſſecutum eſſe hunc cerebri vſum & munus, quod illius interuentu membra fruuntur animali facultate, nihil valdè repugnandum eſt; nec enim (quod ſemper Galenus ait) id ſapienti plurimùm curandum eſt, quàm verè dixerit Ariſtoteles, ſed quàm certum verumque ſit id, quod intelligimus: niſi tamen fuerit lector contentioſus, facilè ex Ariſtotelis dictione intelliget, quàm in

eo ope-

eo opere cerebro nihil tribuerit, nec in ſanguine gignendo iecori. Nam libro De progreſſu animalium putat ſpiritum à corde ad membra deferri motionis arbitrariæ authorem, ſimul cum villis in corde contentis, nulla facta de cerebro mentione. Idem ſecundo De partibus animal. cerebrum medullam caluariæ opinatur, ſolius refrigerij gratia creatum: libro verò De reſpiratione, in corde putat alimẽtum commune confici, & ab eo, non à iecore per venas diſtribui. Sed præſtat tempori parcere, & quod ſupereſt rationibus ex Galeno petitis lib. De placit. ſexto, ortum venarum ab hepate & ſanguinis alituri generationem in eo oſtendere. Prima eſt, ab hepate trunci oriuntur duo, deſcendens craſſior aliturus partes infra hepar craſſiores; aſcendens minor, vt ſuperiores nutriat: non eſt igitur à corde origo; ſiquidem ſolent maiora præſtare minoribus originem, non è contrario. Altera, aſcendens ante cor ſcinditur, petitque altero caudice cor, altero iugulum, ita vt ambo rami craſſitiem æquent aſcendẽntis cauæ. Iungit Galenus, oportere, vt alimenti origini, ſicut & radicationi in plantis, (ita appellant plantæ partem, ex qua vis & ad radicum fibras, & ad fructuum extrema deriuatur) omnes corporis venæ annectantur: atqui iecur venis naturalium membrorum per meſeraicas & cauum, reliquis per cauam & gibbum cohæret; non cor: iecur igitur venarum eſt origo. Prætereà piſces & nonnulla alia dextro cordis ventriculo deſtituta, quî poterunt ab eo ventriculo toti ſanguinem diſtribuere? quid quòd ingreſſus cauæ ad cor pręcluſos habet ſanguinis exitus membranulis tribus foris intro hiantibus. tum etiam oportebat, ſi caua a corde oritur, eam non ſecùs arteriis pulſare: pulſat enim totum cor & ab eo orta. Neque verò minore argumento ſunt expurgatoria vaſa, quibus natura hepar circundedit, fel, lien, renes. In eo enim loco oportebat adeſſe, vbi per coctionem ſuccorum expurgantur, ſeceduntque excrementa. Adde quod non ſolet natura vno vaſe inelaboratam & incultam materiam introducere, & iam coctam expurgatamque educere; ſolus autem & vnus eſt cauæ in dextrum cordis ſinum ingreſſus: quomodo itaque non erit improbabile eodem ipſo canali ad eductionem vtilis iam, coctique ſanguinis abuti naturam. hæc Galenus & copioſe & fortiter; plura fortaſſe quàm manifeſta veritas exigeret, niſi Ariſtoteles aduerſaretur. Sed quod non facilè ferendum eſt, nõ deſunt adhuc qui cognito & oculato teſtimonio minus tribuunt quàm vni Ariſtoteli, cuius in re anatomica & partium actionibus, pro illius ætatis infirmitate, plura ſunt & maiora errata, quàm vt excuſari à doctis vel poſſint vel debeant. quàm verò molles ſint aduerſarij & eneruati in reiiciendis Galeni rationibus, penſandum eſt. Prima, inquiunt, ratio & ſecunda ſumunt, quod experimento non apparet, in omnibus animalibus cauam venam in iecore bipartitam eſſe truncumque eius aſcendentem, rurſum in caudices duos diſtribui, ita vt iuncti æquent aſcendentis magnitudinem; quod longè aliter in piſcibus cõſtitutum eſt, & quibuſdam aliis: nec agnoſcunt tamen qui ita obiiciunt, rationem conſtare, ſi in multis ea diſſectio venarum apparet, quæ à Galeno propoſita eſt: ſi enim in auibus, in reptilibus, in multis etiam greſſilium, ita ſe habet venarum ex iecore diſtributio: eadem autem eſt iecoris in iis, & reliquis facultas & natura; quomodò non ex illis generatim colligemus venarum ab hepate originem? & quoniam ipſe conſpectus imponit nonnunquàm, inſpecto ingreſſu cauę ad cor, quaſi multum pateat, meminiſſe oportet eam rimam, qua caudex ille in cor hiat, communicata cordis diſtẽtione per interualla ita patere, vt appareat craſſior tota vena aſcendente, cùm ſit gracilior rami totius ductu & amplitudine. Auicenna verò licet diſtributionem Galeni admittat; illud non admittit, oportere vt maiora ſint minorum initia, non minora maiorum: proponitque chorij vaſa priora, ſed minora quàm ſint vmbilici: opticos retina, fibras radice. poterat adiicere dorſalem medullam ad lumbos craſſeſcere, & ampliore foramine quàm ſurſum patere: quæ tamen vim & originem à ſuperioribus trahit. fit etiam vt ſtagnet quandoque fluuius, & qui anguſtus deſcendebat, in amplam magnitudinem aſſurgat. In quibus tamen exemplis oportuit perſpexiſſe, quędam ex dictis, vt plantarum fibras & chorij vaſa, initia eſſe formationis, non diſpenſationis; quæ duo apertiſſimè Galenus ſeiunxit, monens initia formationis nonnunquam eſſe minora, diſpenſationis verò, aut gubernationis perpetuò maiora. Nam opticus non efficitur maior, dum in membranam amphibleſtro idem tranſit, ſed

Cap. 7.

Quod venæ à iecore oriuntur.

Ratio. 1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

3. animal. 1. Lib. anima. penult. vlt.

Lib. format. fœtus.

latior; similiter & fluuius qua parte inundat. Dorsalis verò ad lumbos latiore foramine aperitur, vt in eo tanquam stagno recipiatur crurum motibus copiosus, & qui sufficiat spiritus: vas verò sanguinem in totum corpus delaturum quorsum procedens erit amplius. si enim vniuersum sanguinē primùm exeuntem gracile vas complexum est, quomodò non magis inanita per ramos aliquot materia, residuo par erit, sufficietque? sequētem verò rationem ita impugnant. Si excluditur à venarum origine cor propter meseraicas, non minus excludendum hepar est, quod nec cum arteria venali, nec cum vena cohæret arteriali; sed insulsa est calūnia: partim quia ratio radicationis expostulat, vt vtrisque venis annectatur, id est, alimento per fibras trahendo & fructui per ramos producendo; quæ res vt in hepate apparet, ita cordi non conuenit: partim quia ratio peculiaris est, cur ab hepate vasa illa duo non prodierint, arteria quidem venalis, quia arteria est; vena verò arterialis, quia duæ tunicæ quibus erat vestienda à simplici cauæ trunco explantari non potuerunt. Quartam insectantur, quasi non intellexerit Galenus: cor etiam vbi vno tantùm constat ventriculo, recipere à caua vena sanguinem, ita semper confici sanguinis originem cor esse. Sed in cauitate vna quomodò duo sanguines temperamento varij gignentur per duo vasorum genera mandandi; venalis, & arterialis? In rationem verò quæ ex membranis cauę desumitur, foris intrò nutātibus, ridicula redargutio est; qua citant per os arteriæ venalis, licet similes valuulas habeat, exire à corde fuliginem. Nam primùm non similiter habent vtrobique valuulæ. Sed in arteria venali duæ tantùm appositæ sunt non exactę clausuræ. In caua tres egressum omnē negātes: deinde aliud est exigua solius cordis fuligo, & aliis angustiis clauditur: aliud sanguis vniuersum corpus aliturus, qui nisi amplo & recluso foramine demitti non potuit. Postremò obiiciūt venam arterialē à corde ortam, nec pulsantem tamen, vt nihil obtineat Galenus illa, quam affert ratione; pulsaturas esse venas, si à corde ortum ducerent. Et tamen venam arterialem pulsu destitutam esse non constat, in egressu enim à corde illa sicut & reliqua vasa cor attingentia pulsant, in progressu verò per

7. vsu 9. pulmones: quia tota pectoris inanitas à distentis occupatur arteriis, non est quo vena illa arterialis licet connata distendi queat. Sed de his hactenus. Propositio tertia. quid sit facultas à cerebro toti influens & à corde arteriis, non satis constat. Galenus putat ex Aristotele esse animæ influxū. ita enim inquit: Cogitur Aristoteles dicere animam esse spiritum illum membris delatum, aut certè spiritu ceu vehiculo vehi. Sed & Philoponus cum quibusdam aliis peripateticis addubitant, maximè propter locū, lib. De progressu animal. quo asserit animam non toti corpori assistere, sed in medio omnia regentem, non aliter quàm regem in regni medio. Sed vulgatior est certiorque sententia, totius formam esse animam. nam si vna est anima, & ea singulas partes alit, omnibus partibus præsens est anima perpetuaque: superest vt vel mandetur facultas ab iis principiis animæ membris præsenti, vel certè instrumentum aliquod operi necessarium: at verò facultates animæ vel compositi, vtpote naturales quædam passiones à suis inseparabiles sunt subiectis: relinquitur mandari tantum instrumentum animę operaturę necessarium: id instrumentum apud plurimos est temperamentum, aliud quidem à cerebro per neruos sensationibus aptum, aliud per arterias à corde pulsationi. Sunt tamen multa nec inualida quę dissuadeant. Temperamentum (ait Galenus) ablato agente aliquandiu durat, quoniam permanens res est; lux simul cum luminoso cessat: atqui ligato vbiuis neruo confestim destituitur animali facultate etiam longinquum membrum neruo fruens, & rursum soluto repente redit; non est igitur temperamentum, sed qualitas alia, temperamenti soboles, sed successiua luci similis.

Propositio tertia. 7. Plac. 16.

Facultas non est temperamentum. Ratio. 1. 7. Plac. 9. 15.

2. Deinde si remittitur ex nerui præsentia multus membri calor, quo fiat sensationibus aptus, cur ex ligata nerui origine sensu destituitur, manet enim in parte neruus moderaturus partis calētis immoderantiam. Si verò immodicè refrigerat neruus spiritu animali orbatus,

3. promptum est calfactoriis nerui frigus obtundere. quid quod causo laborantis manus feruida, & hydropici algida, sentiunt & mouentur citra noxam; & tamen sana manus ligato ad humerum neruo, non magis quàm mortua; quæ res ad intemperantiam manus referri non potest, cùm magis intemperatæ causo laborantis &

4. hydropici sentiant. prætereà si sola temperies per neruum accedit, accedit autem is

calor

calor, sed multo auctior per arterias, quid facit vt ligata arteria multo plus temperiem manus immutans, operationes animales non lædat, sed ligatus aut sectus neruus. cur verò compresso aut ablato corde victima currit & vociferatur, leniter verò compresso cerebri ventriculo obmutescit & torpet? Si enim temperies est quæ in parte ministrat operanti animæ, magis autem mutatur ad cordis arteriarumque mutationes quàm ad cerebri neruorumque: oportebat cordis læsiones magis quàm cerebri sequi. Postremò vis pulsatilis experimento illo Galeni de canali arteriæ immisso, non per sanguinem & spiritum, sed per membranam arteriæ diffunditur: non est igitur temperamentum. Calor enim multò promptius mandato feruente sanguine & spiritu, quàm diffusa per frigidam membranam qualitate manabit. Si verò pulsatilis vis aliud est quàm temperamentum; nimirum & animalis: pariter enim à suis principiis, nec dissimiliter cõmunicantur. Cur verò ita natura instituerit, vt anima membris cum facultatibus præsens opera alitionis peragat, sensus verò & pulsus citra accedentem à sua fonte qualitatem non peragat, lib. primo discussum est. Propositio quarta. Num duo illa, cerebrum & hepar, quæ dicta sunt mandare toti, facultatem cerebrum, alimentum verò iecur, in iis muneribus principia sint & origines, an cordi seruiant, vnde prius recipiant; controuersum est, & rationibus disceptandũ. quæ ergo Auerous, Aphrodisæus, Auicenna, & ante illos Aristoteles afferunt, confirmãtes vnius cordis inter membra principatum, talia ferè sunt. Id tantum asseritur operis princeps quod instrumentum habet operi sufficiens, non egens aliena ope, sed alia illius: hoc enim nomine apud Galenum cerebrum animalis facultatis princeps est, quia ipsum sibi sufficit ad principes functiones, sensoria verò & musculi opem illius expectant: cùm ergo innatum calorem operum omnium vniuersale instrumentum nullum in corpore membrum citra cordis influxum, sufficientem habeat functionibus, non cerebrum, non hepar, non vllum aliud: relinquitur vnum cor omniũ in animali functionum solum esse principium. prætereà multæ & magnę arteriæ à corde ad cerebrum pertingunt: si in vsum sensuum motionumque, nulla est controuersia: si ad cerebri tantum alimoniam, conuincitur cerebrum esse etiam corde præstantius; quo quid possit dici alienum magis? conuincitur autem hac necessitate; cor instar coqui cuiusdam cerebro alimoniam subministrat: cerebrum toti solum sensationes motionesque: præstat igitur cordi cerebrum. Deinde animalia vincunt plantas calore, & eadem sensu motuque supra plantas valent: sensus igitur motionisq; author, erit membrũ calore superans, nempe cor. Tum etiã (quando inter cor tantum & cerebrum ambiguitas est) cerebrũ cum neruis innata pugnat frigiditate, ne possint motibus ministrare: ministrabit igitur cor. validè item ita vrgent; Constat perfici alitionem membrorum calore, nec tamen illo sensifico, sed alio: nam per somnum coctio membrorum plenior fit, nec tamen adest membris sensificus calor, sentirent enim. quo fundamento iacto adiiciunt, oportere id membrum recipi pro origine sensuum, in quod dormienti calor sensificus ab extemis membris recipitur, & à quo expergefacto mandatur; ad cor autem per somnum retrahitur, à corde exit surgenti. Cõfirmt: Nutritoria facultas sedem in corde obtinet; est autem nutritoria animalis facultatis materia: ibi igitur locabitur & sensilis, quare & sensificus calor: non enim aliter est facultas facultatis, quàm calor caloris materia. eruntque calores duo, alimentarius & sensificus, subiecto vnum, ratione finitioneque non vnum. Quid quod in syncope deficiente in membris vitali spiritu, animalibus functionibus membra priuantur: In cardiacis autem & naturalia & animalia opera insigniter offenduntur & labant: ligata ampla arteria, ait Rasius, membri, in quod pertingebat arteria, resolutio sequitur; sicut ligatis carotidibus carus, magno argumento influxus animalis per arterias facultatis. Sed & illa non omittunt. Motus omnis arbitrarius coniunctam habet vtilis prosecutionem aut noxij fugam: In vtroque cordis motus dilatationis constrictionisque apparet: à corde itaque originẽ trahit arbitrarius motus. Eo maximè quod vel visu ipso conspicitur in noxiorum motibus pallor & decoloratio retrocedente ad cor calore, præsente autem familiari, rubor & risus affluentis ex corde sanguinis indicia. Quod si ad animi ignauiam inducendam, paulò post monente Galeno, primùm locum frigus habet, alterum humiditas: quomodò erit verisimile naturam hæc

Marginal notes: 5. 1. Plac. 2. et 3. — 6. Lib. Num sol⁹ sang. fine. — Cap. vlt. Propositio quarta. — Auerous 2. col. lect. 7. 11. 12. Aphrodi. 1. anima vlt. — Ratio. 1. — 2. — 3. — 4. — 5. — 6. — 7. Contin. cap. paralysi. — 8. — 9. — 10.

11\. munera cerebro commisisse omnium membrorum frigidissimo humidissimoq;. Ad-
dunt cor primum viuere, postremò mori, quasi vitæ & animæ primordium. Si verò
12\. neruorum venarumque exortus in corde ad cerebrum heparque conferantur, non le-
ue cordi patrocinium accedet. Nam in corde nerui multi & ij robustissimi apparent,
quos motionum ministros opinari par est, magis quàm cerebri illos mollissimos me-
dullares & inualidos; vena verò quumprimum cor contingit, cessat non amplius per
cor delata, cessat autem in sanguinis stagnum; cùm hepar vena permeet perforetque
citra vllum sanguinis sinum, non secus quàm reliqua corporis membra, quę à vasis ali-
13\. mentum, non vasa ab illis initium trahunt. Sed & hoc accedit, ait Aphrodisæus, si se-
1\. Anima vlt. paratæ sunt locis facultas sensilis & alens, erunt & natura: dabiturque altera citra alte-
14\. rius commercium, sensilis sine altrice: Id verò ex iis est, quæ fieri non possunt, vt per-
fectio sit sine eo, cuius est perfectio, formaque. Nec verò, ait Aristoteles, probabile est,
15\. vt cerebrum quod non sentit, sensus sit toti corpori author, & laxissimum viscus pon-
dus moléque vniuersam sustineat, & vehat. Postremò, si meditatio coctionem vitiat,
coctio alimenti meditationi impedimento est, vnum est vtriusque facultatis instru-
mentum: quo enim alio nomine altera alteri operatio impedimento est? Si verò
vnum est instrumentum, in vno locandum est loco, non in hepate vnum, in cerebro
aliud: sed in corde ambo. Hæc & huiusmodi cùm Peripatetici proponant, consequens
est vt quid rectè, quid secus contineant, excutiamus, ab iis quæ nota sunt ad ignotiora
progredientes: cor omnibus membris præstare principatu vitę manifestum est. Si enim
6\. De vsu 7. definitur principatus necessitate eius ad vitam, quod & vsus recipit, & Galenus; cor-
dis mala etiam tum cùm inchoantur vulnera, & inflammationes; vitam confestim
5\. Loco 1. adimunt, conciliantque reliquis membris malum: cùm cerebrum, hepar, multò ma-
gis alia, & maiores offensas sine vitæ damno tolerent, & cor non statim in consensum
ducant. Si verò principatus membri operis dignitate æstimatur, quantò bene viuere
melius est, quàm simpliciter viuere, tantò cerebrum cordi præstat. quod ne quispiam
1\. Sect. 22. admiretur, sciat etiam de testibus idem Galenum scripsisse. Cùm autem dignitas hæc
cordis ad vitam tuendam manifesta sit; quid in cerebri & hepatis functionibus opere-
tur, non est perinde manifestum: producit hepar sanguinem, & per venas, quod mon-
stratum est, corpori distribuit, sed in producendo non leui cordis beneficio adiutum
influentis caloris adminiculo perficit: fiunt enim membrorum opera non solo innato
temperamento, sed iuncto etiam per arterias accessu. Quemadmodum enim natura
cùm intelligeret in orbe terrarum, solis splendore vniuersa euasura esse calidiora quàm
nata sunt, minus caloris indidit & plantis & animalibus, quàm ad germinationem &
generationem necessarium fore cognouit; vt ita iuncto vtroque calore, quod satis esset,
compararetur, & plantę ęstate germinarēt, & sol & homo hominē generarent: ita in a-
nimalis corpore, tantò minus innati caloris membris inditum à natura est, quantum
cordis præsentia augendum coniectauit. Nec verò tantùm generationi sanguinis con-
ducit cor, sed & durationi iam geniti: nisi enim per arteriarum anastomoses, toto arte-
riarum ductu venę cordis pulsu per latera fruerentur, breui multus sanguinis calor pe-
riret atque aboleretur: ita & producendo & tuendo sanguini conducit cor. Cerebrum
verò & simili cordis beneficio fruitur, & ampliore: cùm enim non tantùm materiam
toti distribuat animalis spiritus, sed facultatem etiam spiritui impertiatur: in vtroque
munere non nihil cordi acceptum refert. Nam & temperamentum gignendo in cere-
bro spiritui ex innato & influente à corde cōflatum est. Et quo vis illa à cerebro dedu-
cta motiones sensusque exequatur, multus membrorum calor à corde deductus facit,
dum agiliores & ad motum promptiores partes reddit. Et in iis quidem cerebrū cum
hepate conuenit. In materia verò, propriè cerebrum à corde recipit spiritus gignendi
materiam, vitalem spiritum: quo ceu obiecto priuatum vim suam exercere aut man-
dare non potest. cùm igitur ita se res habeat, primas tenere in his functionibus existi-
manda sunt iecur & cerebrum, an potius ministrare? Sanè principatum tenere dicen-
Cerebrum & hepar principia sunt. da sunt, si modo verbi vsus, qui in aliis locis recipitur, in hoc obseruādus est. Nemo enim
ambigit quo minus ventriculus chyli gignendi author existimari debeat; licet in opere,
vicinitate & calore circundantiū iecoris & lienis iuuetur. videlicet penes illud operis

dicitur

dicitur esse principatus, quod formam indit perfectionemque & sibi assimilat: atqui cerebrum animali spiritui lucem illam & formá præstat non aliunde receptam, similiter vt iecur sanguini: existimáda igitur horum operum principia sunt. Non accedere autem ad cerebrum à corde eam qualitatem, quam cerebrum neruis impertitur, euidens argumentum est, quòd primo De placit. scribit Galenus victimam auulso corde per aliquot horas currere & vociferari. Nec vero id obstat, quo ingeniosissimus Auerous ex lib. physicorum septimo rationem eludit. In iis, inquit, quæ consequenter mouent & mouentur, si postremum non mouetur, nec primùm motum est; non reciprocatur tamen: nam potest quiescente primo mouente moueri secundum, & tertium, impressa vi à priore illo, vt si iaciens lapidem quiescat aut pereat, potest lapis qui proiectus est mouere & tertium & vlteriora mobilia. Ergo (ait Auerous) licet ablato corde musculus aliquandiu moueatur, fieri potest vt cor eius motus primum mouens sit, cesset autem impartita vi cerebro secundo mouenti. Sed vt id fieri potest in motibus, quibus effectus permanens à primo mouente producitur; ita in successiui effectus opere fieri nequit. Si enim auferatur sol, protinus lux aboletur non à cælestibus tantum orbibus, sed ab igne etiam & aëre. Ostensum est autem vim à cerebro mouentem successiuam esse, vt à cõpresso cerebro protinus & in dorsali cesset, & in reliquo corpore; compresso corde nihil mutetur: non prodit igitur à corde. Si verò quispiam contendat principatum obtinere etiam illarum functionum cor, quoniam nonnihil præstat etiam cerebro iecorique agentibus, nihil admodum repugnandum est: esset enim iam de nominis significato non de re disceptatio. Quæ ergo intentarunt peripatetici, ordine diluenda sunt. Quòd afferunt non habere duo hæc membra, de quibus quærimus, calorem sibi sufficientem; ostendit commune cordis auxilium, non inductionem facultatis. Quòd verò ceu absurdi conuincunt nos, esse cerebrum corde præstantius, si arterias recipit solius alimenti gratia; absurdum non est. Ná vt principatum cordi tribuimus ad vitam tuendam, sic ad functiones obeundas denegamus. arterias verò recipit non solius alimenti gratia, nec tanquam deferentes animalem vim, sed materiam. Animalia autem calore multo stirpibus excellere fatemur; ideò omnia cor obtinere vel proportionale: cumque sensu & motu ab illis separẽtur, sequitur id quod etiam apparet, omni animali inesse cor: ipsum verò cor efficiés esse sensationum non sequitur. Pulchre enim natura intelligens calorem animalibus functionibus necessarium esse, sed eum tamen frigore temperatum & ad moderationem quietemque redactum; quo nec motus temerarij sint, nec sensationes deliræ, quales sunt phreniticorum; iunxit in animalibus cerebrum cordi, vt quemadmodum ferrum aptant fabri ferrarij igne primùm, deinde aqua temperantes; ita spiritum vitalem cor primùm inflammet, deinde cerebrum attemperet, vt quietem comparet, qua anima sapiens euadat. Non oportere autem membrum cum multo operans spiritu formari natura calidum, oculi indicant; qui cùm sint inter sensoria spiritu animali plenissimi, iidem sunt inter sensoria humidissimi frigidissimique. Cùm verò nobis proponunt calores duos, alimentarium & sensificum, quos volunt subiecto vnum esse, ratione distare; fingunt facultatem animalem calorem esse, non aliud, quod paulò antè impugnatum est. Nec verò oportet opera illa ab vno principio prodire: magis enim decet à diuersis. Si enim varietas operum in vno animali causam habet partium diuersitatem temperamento compositioneque: quomodò non magis credatur vt testes gignendo semini præsunt, vbera lacti, ventriculus chylo; ita hepar sanguini præesse, cor vitali spiritui, cerebrum animali? Cur verò in syncope cõcidat animalis facultas; ratio est ingressus cordis in animalia opera; quò fit vt vel constrictis arteriis magnis vel affecto corde reliqua membra consentiant; refrigerantur enim partes, & inhabiles ad motum redduntur. Prætereà densati nerui vim cerebri non deducunt, sicut nec nubilus aër lucem. Si enim per arterias à corde facultas animalis deferretur, protinus à constricto corde vel arteriis cessaret; cessat autem paulatim refrigescente neruo, & propter frigiditatem impedita facultatis delatione. Nam quòd aiunt coire cum animali motu perpetuo cordis motum, quo vel defertur sanguis ad cor, vel ab eo in corpus deducitur; naturalem quendam motum in medium citant. quemadmodum enim ad venereorum conce-

Cap. 1. 1.
Auer. 2. collect. 9. 7. Physi. 4.
Ad primum
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.

ptum,coles inter membra ſolus ex innata doctrina inflatur,& ad turpem conſpectum ventriculus nauſeat; ſic ad noxij perceptionem communicato cordi ſicut reliquis partibus,propter animæ vnitatem conceptu,cor ſui muneris conſcium retrahit ab aduerſante ſpiritus, expandit verò in lætis : Nec ideò vis arbitrariè mouens à corde oritur, non eſt enim is ſanguinis per arterias motus qui imperio voluntatis obtemperet. Nihil
10. autem ponderis habet quod opponunt,cerebri temperamentum, non modò non eſſe familiare animi functionibus, ſed admodum cum eo pugnare. planè enim ipſum ſolum aduerſatur, ſed iunctum cordis calori vitalem ſpiritum formantis, ad moderationem reducit,ſenſationibus aptam.Oportuit autem cerebrum frigido humidoque ele-
Lib. de anima vlt. mento excedere,(id quod ait Auicēna) quia inflammaretur membrum perpeti cogitationi creatum, niſi repugnaret inflammationi innato temperamento : vt ſicut iuncturis, in motu locali calefaciendis munimentum indidit,& armaturam concretum pingue, quo illinuntur, ita cogitandi inſtrumento momentaneam indidit frigiditatem:& quia ea aduerſantium mixtione, oppoſita functionibus moderantia comparatur, non aliter quàm rebus temperatura ex elementorum confluxu, & ferro conſtitu-
11. tio malleationi apta ex igne quę ſecuta eſt in frigidam immerſio . Sed primò viuit cor. quaſi verò ex eo principio aliud ſequi poſſit, quàm vitalem vim in eo conſiſtere, quod
2. Plac.14. nemo inficiatus eſt . Sed quod maius eſt, viſus ipſe magis iecori ſubſcribit, & ratio; quoniam oportet prius ali fœtum hepatis beneficio , quàm ſentire & moueri cordis
De format.fœtus. munere. Quos verò neruos in corde fingunt, nerui non ſunt , non enim ſentiunt; ſi membrorum nomina non ab apparente phantaſia, ſed à functione petuntur : cùm &
12. Ariſtoteles ipſe mortuum oculum, oculum non appellet,niſi æquiuocè.Effundit verò vena caua in cor ſanguinem, non propriæ alitionis gratia, ſed tranſmittendi eius in arterialem ſanguinem ad totius vſum.Nec prohibet iecur eſſe ſanguinis originem,quod caua iecur permeat; nam & arborum trunci quos certum eſt eſſe vegetationis radicationem,non habent alimenti lacunam,ſed fibras craſſiores quàm ſuperiores & inferio-
13. res propagines per trunci longitudinem expanſas. Iam quod Aphrodiſæus ait, ſi ſeparantur locis vegetabilis & ſenſilis facultas, futurum vt ſenſilis ſine commercio & præcurſu altricis conſiſtat,exploditur. Quoniam non damus ſenſilem,vbi non præceſſerit altilis;ſed duarum facultatum inſtrumenta, & miniſteria ſeparamus, in cerebrum gignens ſpiritum ſenſationum inſtrumentum, & in iecur procreans alimentum ſangui-
14. nem.Cùm verò Ariſtoteles opponit, cerebrum non præſtare ſenſum quo caret ipſum, nec robur admouendum quod non habet : non defuere qui apparentia quædam ſequuti, auſi ſunt ſcribere; cùm conſtet cerebrum medulla membraniſque, medullam perpetuò ex Galeno diſtentam contractamque moueri ſine ſenſu, membranas in cerebro, vt & in reliquo toto corpore, eximio ſenſu citra motum pollere : cumque neruus vtraque ſubſtantia conſtet,ex medulla mouendi vim,ex mēbranis ſentiendi comparaſſe. Sed audacius dictum eſt,quàm vt temerè recipi debeat. Supponit enim perpetuò cerebrum non ab alio,ſed ſponte ſua moueri;quod licet doctis quibuſdá placuerit, paulò poſt & diſputabitur,& nō recipietur.Supponit & membranas omnes ſentire ſuo ductu:cùm appareat membranas ideò ſentire,quia neruorum participes ſunt;ideo autem neruos obtinuerunt,quia externi noxij agnitio magis neceſſaria eſt.Si verò ſpolietur neruo,membrana protinus ſenſum quoque amittet. Deinde oportebat ſi ſenſus membranam ſequitur,motorios neruos eſſe molliores,plus medullæ,minus membranarum obtinentes ; ſenſificos verò duriores, contra quàm oculi ipſi docent. Adde id
7. Plac.vlt. quod maximum eſt, & Galeno ipſi exploratum, neruos omnes ſi vtraque membrana exuas,nec in ſenſu lædi,nec in motu;vt intelligatur facilè vtramque vim è cerebri medulla progenitam. Retorqueri ergo Ariſtotelis ratio in authorem poteſt,nam nec cor ipſum punctum dolet, niſi leniter in membrana ex nerui conſortio, motu verò arbitrario omnino priuatum eſt ; quare nec penes ipſum hoc nomine ſenſus & arbitrarij
1.Cauſ.ſymp. vlt. motus principatus fuerit. Refelli autem ratio poteſt ex eo,quod ſcribit Galenus,cerebrum non eſſe inſtrumentum recipiendi idola ſenſilium ; non colorum quod oculus facit,non ſaporum quod lingua,non qualitatum tactilium, quod caro:ſed alteram partem ſenſationis exequitur, nempe dignoſcendi impreſſum idolum . Sicut ergo nihil obſtat

obſtat cerebrum colores non ſuſcipere, quo minus oculo indicium dignotionemque
eorum præbeat;ita nec obſtat, quod ineptum ſit ad tactus ſenſilia. Ideò autem non eſt
aptum illis recipiendis,quia ſummè molle eſt,ſicut oſſa valdè dura;videtur autem me-
dia carnis ſubſtantia ad ſolutiones qualitateſque tactiles recipienda appoſitiſſima. he-
betem ergo habet tactum,quatenus ſenſorium eſt, ſicut nullum guſtum & viſum:di-
gnoſcit autem, & ſenſoriis indit vim qua ſenſilium differentias diſcriminet. robur ve-
rò vel maximum eſt in ligamentis,quorum munus eſt motio arbitraria;nec neruus eò
aliud defert, quàm ad motionem imperium principis in cerebro reſidentis facultatis:
ſicut ad ſenſoria (quod modò dicebamus) ſolam internotionem eius quod ſenſibili
impreſſum eſt. Poſtremò vnum communeque operum inſtrumentum eſſe non nega- 15.
mus innatum calorem,cuius gratia mutuò ſe impediunt minuuntque:eſſe tamẽ aliud
cuique functioni peculiare credimus, ex cerebro animalem vim, ex corde pulſatilem,
ſicut è iecore ſanguinem. Nec illud modò commune inquirimus,ſed hoc alterum cu-
iuſque proprium ſeiunctumq;. His tam multis confectum eſt, tria eſſe principia,à qui-
bus corpus noſtrum vitaque diſpenſatur; ita tamen,vt mutuas operas deſiderent;nam
& cor alimentum ab hepate, neruos ad ſenſum à cerebro ſuſcipit, quorum miniſterio
durat & incolumitatẽ tuetur:hepar verò nec opificium ipſum ſanguinis vel gignendi
vel conſeruandi citra cordis munus peraget; cerebrum verò à corde & temperamen-
tum ad agendum & materiam mutuatur;ſed operationes formæque ipſę tres à tribus
principiis vnaquæque à ſuo prodeunt. Quocirca meritò tria principalia aſſeruntur. Si
verò quis contentioſus in re conueniens, in ſolo nomine hærens adhuc, principatum
ſoli cordi tradendum eſſe contendat, quoniam pulſandi vim cerebrum,& hepar non
producunt, ſanguificationem verò & animalem vim aliqua parte cor efficit; facilè no-
men condonandum eſt, vt exiſtimẽtur duo hæc eſſe cordis ceu regis cuiuſdam magna
miniſteria.Cur verò læſis functionibus vel animalibus vel ſanguificationis ferè duobus Quæſtio de
iis adhibenda remedia ſunt, cordi rariſſimè; duæ cauſæ ſunt:vna,quòd illa crebro af- venarum &
fectibus morboſis vexantur,cor ob viſceris nobilitatem rarò & exiguis : parti autem neruorum
malè affectę ſubueniendum ęſt. Altera, quòd cor in duorum viſcerum functionibus ortu.
parat tantùm & partem temperamẽti præſtat,vis tamen ipſa non cordis eſt,ſed illorum
propria. Propoſitio quinta.Num definitio ambiguitatis de membrorum principatu Propoſitio
ab illa pendeat, & cum ea cohæreat qua ortus neruorum venarumque inquiritur,ex- quinta.
pendendum eſt. Ariſtoteli enim & Galeno videtur, Auicenna negat. Sed anteà quid *Aui.3. animal*
ſit membri ortus , ſtatuendum eſſe videtur . Quidam enim putant oportere mem- *1.lib.de anima*
brum quod ab alio originem ducit, ab eo ſumere generationis ſuæ materiam, & acti- *cap. vlt.*
uum principium, deducereq; vel materiam vel facultatem in corpus; qua tamen hæc
aſtruant neceſſitate,nõ indicant. nam quod ſeminis portio prius abeat in cerebrum,&
rurſum degeneret in neruos;abſurdum eſt vel dicere.virtus verò ſeminis informatrix,
quæ ſola principale formauit , cur ſola non formabit inſtrumenta principalis ex non
diſſimili ſeminis portione. ligamentum autem ab oſſe oriri medicina recipit, cùm ab
oſſe nihil recipiat corpori mandandum ; ita nullum trium illorum ad ortum neceſſa-
rium eſt. Alij è diuerſo latiùs quàm oportet vocem extendentes, nihil aliud volũt eſſe
partem oriri,quàm cohærere & coaleſcere alteri. Sed vngues carni connaſcuntur, nec
à carne tamen oriuntur. præſtabat vtroſque Galenum audire ſecundo lib. Anatom. *Cap. vlt.*
aggreſſ. interpretantem, quod ſit connaſci alteri,& eſſe ὁμοειδὲς.i. ſimilis ſubſtantiæ
conditioniſque,quale eſt germen trunco collatum,neruus cerebro;nam & nerui me-
dulla cum cerebro conuenit & membranæ membranis. De arteriis verò & venis non *4.Differ.pulſ.*
perinde aperta definitio eſt. Eſt enim apud Galenum locus,vbi ſiniſtrum cordis ven- 8.
triculum ſubſtantia planè diuerſum ab arteriis eſſe confirmat. venæ verò quomodò
conuenient cum principe iecoris parte, quæ Galeno caro eſt, durum cum molli, al-
bum cum rubro, denſum raro? Sed diluuntur hæc. Nam ſiniſtrum ventriculum cor-
dis, Galenus eo ipſo loco arterioſum vocat, arteriam eſſe negat: Nos autem id quod
oritur,non idem cum principio eſſe volumus, ſed ſimile. venam verò omnem truncis
vaſorum iecoris ſimillimam eſſe, viſus ipſe oſtendit; nec oportet intercedere eam ſi-
militudinẽ cum parte orgāi principe; ſatis eſt cum aliqua; maximè cùm vaſa iecoris,

Infra lib. 5. eius si non princeps, quod infra disceptandum est, certè pars sint non ignobilis. Ad id ergo quod quærebatur, ortus venarum, neruorumque indicat quale sit immediatum harum operationnm principium, quod solum prisci illi inquirebant. Num verò cor sit remotius & primum earum initium ex ortu eorum confici, (quod Auicenna dicebat) non potest. sed de principatu membrorum satis.

SECTIO SECVNDA.

SED tempus est, vt ad propositum redeamus. Sanè cùm in confesso sit omnibus medicis, ex ipsis operibus, quæ in omnibus rationalis potestatis affectionibus faciunt, ægri caput sedê ipsius esse: cõueniens erat considerare, [1] qualis in quacunq; affectione dispositio sit; verbi gratia, memoriæ læsio: [2] quoniam de ipsa loqui instituimus: [3] ipsa enim sæpè vnà cum læsione quadam rationis fieri conspicitur: quemadmodum & rationis læsio vnà cum memoria læsa, vtriusque noxa ab eadem dispositione procedente, quæ vbi vehementius intenditur, simul cum memoria ratio quoque deperditur: quæ affectio, stultitia nominatur. [4] Sic in lethargo etiam, atque omnibus soporosis affectionibus, vtræque pereunt. Atque dispositionem ipsorum secundum primum genus similem esse necesse est; nempe, intemperiem: iam enim explicauimus eam similarium partium, quæ primò operantur, communem esse dispositionem. secundum verò alterum genus, quoniam [5] frigida omnino intemperies est: hæc enim animales actiones torpidas efficit: id quod animalia quæ per frigora latere cogũtur, haud obscurè declarant. Id etiam in frigidis medicamentis videre est, ac frigidis quoque cibis: siquidem lactuca graues inducit somnos, si multam ipsius quantitatem quis ingesserit. Verumetiam capitis grauitates quæ videlicet sine mordaci infestant dolore, somnum [6] soporemque afferunt, quibus apophlegmatismi magnificè opitulari videntur. ad hæc non mediocri argumento sunt capitis & ardor & refrigeratio: siquidem ardor vigilias, refrigeratio soporem inducit: item biliosi calidique morbi vigilias, deliria, phrenitidas: contra pituitosi frigidique ignauiam soporemque efficiunt. Quippe quod ad vigilias soporesq; per morbos pertinet, calida frigidaque intemperies primam sibi facultatem vendicat: altera ab hac quæ ad humiditatem ariditatemque refertur. nam [7] balneæ eo quod caput madefaciunt, soporiferæ sunt; haud secus vini diluta potio, & omnes cibi humectantes: atque ex ætatibus pueritia quidem ob humiditatem somnolenta est; senes verò ob ariditatem vigiliis vexantur. Igitur omnia hæc argumento esse possunt, ad animi ignauiam inducendam, humiditatem præter naturam secundas partes obtinere, frigiditatem verò priores. Proinde [8] humiditas sola abundans longos profundosque somnos, sicut & ariditas quoque sola vigilias efficit, de quibus dispositionibus ab Hippocrate dictum est: Somnus aut vigilia, si alterutrum modum excessit, malum est. si verò frigus cum humiditate vehementer coniungatur, soporem stuporemque constituit: sine hac verò memoriæ nocet, stultitiamque inducit. cùm itaque non solum in frigiditate [9] humiditateque, verumetiam in ariditate & calore non paruum secundum magis & minus sit discrimen: nihil mirum si multifariæ inueniãtur causæ, quæ animales actiones lædere possint. Cæterum clarioris doctrinæ gratia, rationalis animæ actiones principales, irrationalis verò [10] moralis vocentur. Sed has in præsentia silentio præterire decreuimus; non enim vel iecoris vel cordis affectus tractare proponimus. Igitur quemadmodum somnus et vigilia si modum excesserint, ille ob humiditatem, hæc verò ob in-

ob intemperantiam fit aridam: ita & in iis ipſis magis et minus, tum in ſomniis, tum in vigiliis, ſequitur maiorem aut minorem vel humiditatem vel ſiccitatem. Cumq; bifariam (vt iam declaratum eſt) fiant huiuſcemodi intemperies, duplex quoque erit vtriuſque diſpoſitionis modus: vnus quidem in humidis ſiccisque humoribus, alter verò in corporibus ſolidis; ſi aliquando in eaſdem intemperies ſolidæ partes atque [11]molles inciderint. [12]Præterea quamuis iam dictæ intemperies ſint contrariæ, fit tamen ex ipſis mixtum quoddam temperamentum, vt in vigilanti ſopore, cùm pituitoſus humor bilioſusque abundauerit, ita in calidi frigidique cõtrarietate eoſdem quoq; modos inuenire licet, tum ſimplicibus intemperantiis, tum ex ambabus compoſitis: pituitæ enim ſi bilis miſceatur (flauam dico) mixta fit ex calido frigidoque diſpoſitio. Quòd ſi in ſolidis corporis partibus mixtam ex contrariis diſpoſitionem fieri fateamur, [13]tres ab ipſa prodibunt in vnaquaque contrarietate intemperies. Igitur huiuſcemodi affectus omnes capiti aduenire ſolent, ſed inter ſe differunt non ſolum mixtionis varietate, aut eo quòd magis minusúe intenduntur, tum in ſimplicibus, tum mixtis diſpoſitionibus: verumetiam, quòd [14]ventriculi cerebri interdum afficiuntur huiuſmodi intemperantiis, interdum vniuerſa eius vaſa, aut humiditas quæ per corpus cerebri diſperſa eſt. Accedit ad hæc quartus quoque modus, cùm videlicet ipſummet corpus cerebri intemperatum redditur.

DOCET operis propoſitum in læſis memoria & ratione, quarum primùm differentias numerat, tum ſpecierum dignotiones. §. Quorum igitur.

1. *qualis*] ex duobus libri ſcopis in principum facultatum oblæſione, alterum conſtat ex præhabitis, nempe locus affectus: relinquitur indaganda ſola affectionis ſpecies.

2. *quoniam*] ſic in Methodo, quoniam priores libri inuectiuas in priſcos continẽt, cùm præceſſiſſet de vlcere exemplum, ab eo curando oritur: licet intemperamenti morbi naturæ ordine antecedant.

3. *ipſa*] explicante Paulo, incipit rationis læſio; aucta verò ea, aſciſcũt memoriæ læſionem. nonnunquam initium eſt à læſa memoria, cui deinde iungitur rationis defectus. *Lib.* 3.11. ea mala iuncta fatuitatem efficiunt, Græcis *μώρωσιν*.

4. *ſic*] ſignificat quemadmodum febris nonnunquam ipſa morbus eſt, aliquando morbi alterius ſymptoma: ita læſiones has vel ipſas per ſe, ceu abſolutas affectiones affligere, vel ſequi, ceu lethargi aut catochi ſymptomata.

5. *frigida*] ſi magis aufertur cum memoria ratio per ſomnũ quàm per quoſuis morbidos affectus: ſomnus autem etiam ab humiditate citra frigus ortum habet, dicente Galeno: cur non magis fiet etiam affectio illa ablatæ vel memoriæ vel rationis à ſimplici humiditate nulli frigori iũcta? an quoniam ſecundum naturam eſt, vt per temporum viciſſitudines dormiens memoria & ratione deſtituatur, confeſtimque exſperge factus recipiat: ideo naturalis ſomnus frigoris aucti præſentiam nõ requirit, ſola humiditate contentus: in morbis verò per quos principes facultates abolentur nec recuperãtur, multo maior noxa frigoris augmẽtum requirit, non iam aliquandiu obtundentis, ſed continuò perimentis animæ opera. Accedit quod dormiens non à ſola humiditate, ſed magis ab operãte anima, retracto ſpiritu impeditur, ne operari queat. oſtendit autem Auicenna oriri varias ab vna cauſa affectiones, Oriuntur (ait) à frigido ambo, quia ſunt actiones ablatæ vel diminutę: ſicut delirium, quia corrupta ratio eſt, magis à calore prodit. læditur verò à frigore, modò memoria, modò ratio, pro loci læſi diuerſitate: ſi enim occupet medium ventrem ratio, ſi poſteriorem memoria: putatque medium creatum eſſe aliquantò calidiorem, quoniam ad illum oportuit accedere idola ab imaginatione & memoria, quare calore eguit ampliore: & quoniam ab vno eorũ ad vicinum ventrem facilè commigrat intemperamentum, ſequitur vnius ex iis facultatibus læſionẽ, alterius viciũ, quæ ceu ambiguitatum plena ſuo loco diſquirẽtur.

Fatuitas nõ requirat frigus.

1.3. Ter. 4.11.

6. *ſopo-*

6. *ſoporem*] legitur, cataphoram, verbo indicante præter naturalem ſomnum; vt ſomnus, naturalem.

1.3.7.17, Num humiditas ſomnũ efficiat. 3. *apho.vlt.* 7. *balneæ*] num humiditas perpetuò inducat ſomnos, ſiccitas vigilias, inquirendum eſt. Auicenna in poſteriore conſentit Galeno, in priore non ſemper: quoniam vel ex Galeno ipſo (ait) humiditas ſalſa in ſenibus vigilare facit. verùm ſalſa pituita licet actu humida, vi ſicca eſt, vt ita non conuellatur. Galenus ſiccitati vigiliam aſcribens, præſertim quòd ſenum vigiliam idem author ad curas & corporis ariditatem refert, non ad ſalſam pituitam; quæ licet in ea ætate reperiatur propter diuturnam pituitæ in corpore moram, non tamen ea copia vt ſomnum auertat, argumentoque, teſte eodem Galeno, cùm vigilant, meliùs habent quàm ſomnolenti, quoniam magis excrementis vacant. Cur ergo aloe in tertio ſicca ſomnifera eſt Dioſcoridi, & Raſio eo nomine cauetur in lethargicis? Turpis eſt enim interpretatio. qua ad odoriferum lignum aloes, non ad ſolutoriam aloen referunt quidam. referenda ea vis eſt ad humoris tractum mordentis excitantiſque. niſi magis placet opinari vim in ea eſſe qua caput repleat. Sunt enim, dicente Galeno, calida quædam caput implentia, & inebriantia offendentiaque, vt myrrha, lilium, crocus, thus, hedera, ſtyrax, ſicut quædam alia capiti proſunt, alia quædam, alia corporis membra adiuuant. Cur æthiopes natura aridi ſomnolenti ſint maximè per æſtatem. Aphrodiſ. in problem. ait, quicunque aceruant in capite pituitam, quales propter natiui caloris exiguitatem æthiopes eſſe vero ſimile eſt, ea per æſtum liquata defluenteque ſomnus his obrepit; quibus verò caput purum eſt, excrementis vacans, magis arefacto capite vigilia ſequitur. Proponit idem in naturalibus difficultatibus: cur per ęſtatem ſomnolentiores ſimus; & ſoluit. quoniam pectus per æſtum refrigeratum deſtillationem capitis eliquare non poteſt. Siue quia ab externo calore exhauſtus ſenſoriorum calor languorem organis imprimit, quo feriari à ſenſibus cogũtur, quod ſomnũ appellamus: ſiue quia ſomnus ęſtiuus videtur quidem, ſed nõ eſt amplior hyemali; Propter noctiũ enim breuitatẽ parcus ſomnus nocturnus cogit ad pomeridianũ. Ex quibus poſtrema ſolutio magis recipienda eſt, ſiquidem minus per æſtatem dormitur (quod Hippocrates ſcribit) niſi caput pituitoſum ſit. Cur cura vigilare facit? Placentinus ait, quia propter cordis ſolliciti motum calor augetur excitans. Sed ſatis eſt, vt excitet multus in omni ſpiritu propter ſollicitudinem motus. Cur lectio? Ariſtoteles refert ad variam capitis naturam: quibus enim caput frigido vapore refertum eſt, ociante animo vagatur, & per cerebrum errat, infrigidanſque ſoporat: vbi verò animus à lectione excitatus illum à cerebro excutit, quia non infrigidat cerebrum, vigilat is qui legit. quorum verò caput purum eſt, ex meditata lectione quieſcente ſpiritu animali, reliquis cerebri partibus quies conciliatur; quæ potiſſimum ſomnum accerſit. Eſt enim ſomnus ſumma quies eorum quę ad cerebrum pertinent; eo fit vt lectio quoſdam reddat peruigiles, alios dormientes. Sed proponatur & hæc alia in medium ſolutio. lectio & meditatio retrahunt animales ſpiritus, & à toto, & à cerebri ventriculis ad cerebri ſubſtantiam cogitandi ſedem: fit enim cogitatio, vbi idola reſident rerum, non in ventre cuius crebrò materia mutatur: ſomnus verò & à cerebro ipſo, & à toto ad vẽtrem animales ſpiritus trahit: ita fit vt lectio meditatioq;, vt & cura & ſollicitudo partim ſomnum concilient, quia à corpore ad cerebrum ſpiritum mouent: partim vigiliam, quatenus à ventriculis ad cerebrum eundem reuellunt. hæc duo pugnãtia mutuò varius ſequetur effectus pro varietate & attentionis, & occaſionis. Nam ſi animi intentio multa eſt, quia plurimum ad cerebrum reuellit, nonnihil à ventriculis etiam vicinis trahet. Similiter ſi præceſſit ſomnus: qui enim expergiſcitur, ſi lectioni ſe tradit, nõ dormiet, quoniam retrahit à ventriculis, nõ trahit à toto: Si verò imminebat tempus ſomni, lectio magis ſomnum accelerat, & accerſit: conuellit enim ad cerebrum, vnde facilè fluit ad ventriculos, quo collectus ſomnum inducit. Cur motio in cunis & circularis? Aphrodiſ. ait; quia eo motu pituita in cerebro agitata deſcendit & obſtruit. forte cauſa eſt, quia ex eo motu gyrationis redit ad ventriculos, non meat recta ad neruos facultas; ociantibus autem à ſenſu motuque membris ſomnus oritur. Cur ſilentium & tenebræ? quia retrahunt a ſenſoriis, & muſculis ſpiritus tenebras auerſantes: Ex organorum autem cõſenſu vnius retractionem reliqui ſequũtur.

Marginal notes: Cur aloë ſomnifera. Cap. aloe 1. cont. 12. — 1. medic. loca. 1 Cur Aethiopes ſomnolenti. Apud Georg. Vallam. lib. 4. 91. — Lib. 1.10. Cur per ęſtatem ſomnolentiores. — 1. aph. 15. lib. 7. medicinæ. — 8. prob. 1. et 7. Cur lectio. — Cur motio in cunis. 1. Prob. 120.

Cur

Cur voluntas dormiendi? quia clausis sensibus spiritus auocantur ad principia,& pulsis cogitationibus ad ventriculos. Cur plantarum titillatio? Aphrodis. ait propter oblectationem. Videlicet sicut cantus lenis, & blandus aquarum decursus, & mollis frictio potissimum extremorum,quo nerui cessant, inducit occupationem quandam cogitationis auertentis quidē à sensoriis, sed minorem attentionem requirentis,quàm vt à ventriculis ad cerebrum auocet. Quo fit vt tales causę non confestim, sed breui sopiant,defluente sensim ad ventriculos spiritu. quia enim (quod ait Aristoteles) oblectatio omnis tempore languet, & flaccescit; vbi primum capit horũ suauium tædium, cessante attentione recipit se in ventriculos spiritus. Nam quod quidam aiunt ea frictione reuelli à sensoriis spiritum, reiiciendum est. quoniam quanto ad remotiora à ventriculis cerebri fit attractio, eo magis expergiscitur qui fricatur. Compressio verò ventriculorum cerebri soporat, prohibito aëris alentis ingressu: sicut compressæ caiotides prohibita spiritus animalis materia Sed si somni causa frigiditas est,vigiliæ calor, decet pueros vigilia vincere; senes somno' verùm naturali somno propter humiditatis copiam valēt pueri: innaturali,qualis lethargicorum se nes,propter frigidi excrementi abundantiam; nam naturali propter membrorum siccitatem destituuntur. Sed si naturalis somnus ex colligēte natura nascitur,quomodò à Galeno ad impedientem refertur humiditatē? quia humiditas parat somno; natura inducit & perficit. Est tamē quod adhuc pugnet cum dictis,locus tertius de caus. puls. vbi naturalis somni originem statuit siccitatem. & lib. Aph. secundo frigiditatem, quæ tamen ita interpretanda sunt, vt concedatur ex præsenti serie humiditatem solam naturalis somni causam esse; iuncta verò frigiditate innaturalis; simplex verò frigus tollere tantùm principes functiones memoriæ rationisque. Dum ergo siccitati tribuit naturalem somnum, ariditatem ex inanito per lassitudinem animali spiritu significat: dum frigori iungit,significant frigiditatem, magna ex parte antecedentem ceu causam, semper autem sequentem,quod definientes somnum expediemus: maximè cùm eo loco de innaturali sermo sit.

Cur voluntas. Cur titillatio. 2. prob. 42. 10. ethic. 4. Cur compressio caiotidũ. Cap. 9.

Tempus est enim vt de somno vberius agatur, disputeturque de iis, quæ pertinent ad finitionem eius, diuisionem, locum, & vsum.

Et de primo quidem, genus primùm, deinde differentia vestiganda est. Somni genus Aristoteles facit vinculum, vel nexum, vel priuationem, vel impotentiam primi sensorij, siue illud sit cor quod Aristoteles putat, seu magis cum Galeno cerebrum. Auicēnæ verò & Auerroo genus est, reditus spirituum vel caloris ad cor siue cerebrum siue viscera. Galeno,refrigeratio est primæ partis sentientis. quæ tamen omnia dupliciter impugnantur. Primùm, quoniam Aristoteles ipse in Topicis reiicit dicta genera, nec admittit vt vel sanitatis genus constituatur elementorum moderantia,vel somni, primi sensorij, vel impotentia vel refrigeratio. Nam affectus omnis,inquit,eius partis est affectus, in qua est: Somnus & vigilia,in toto sunt animante,non sunt igitur primi sensorij affectus. quod si damus in cerebro esse somnum,cerebrum dormire fatendum est, quod nimis quàm absurdum est. Demum impotentia illa sequitur ad somnum, reditus spirituum antecedit: sunt igitur causæ illa vel effecta finiti,non essentia: qua igitur ratione secum ipse conueniet Aristoteles? Si in memoriã reducamus quod paulò antè à Galeno dictum est, quæcunque transcendunt artis vsum meritò à medico negligi, & ad dialecticos relegari. Sic enim etiam Philosophis nonnunquam rerum tantùm varietates inquirentibus, quæ rationis & nominum tantùm separationem habent & quæstionem, cum laude omittuntur. Idcirco nonnunquam Aristoteles physicum agens in definiendo addit: Et si quid aliud addendum est propter dialecticas importunitates; Innuens ea commemoratione non latere se ad exactam definiendi rationem aliquid desiderari,sed dum particulatim non addit & recenset,lectorem docet,ne in physicis valdè sollicitus sit de dialecticis. Nec aliud definiens somnũ significat in libro De somno, per impotãtiam primi sensorij; quod sciebat à seipso dialectico reiectum. Nec enim res vlla est præter eam impotentiam somnus, aut vigilia præter solutam primi sensorij facultatem. Solus intellectus in toto viuente considerat aptitudinem ad sentiendum,aut ineptitudinem,à dispositione primi sensorij pendentem,hanc totius aptitudinem compellat vigiliam, & ineptitudinem somnum,vt sit in dialectica & curio-

Somni finitio. Lib. somno 3. & vlt. Aui. 1. 3. tra. 4. 1. Auer. 2. Collect. 21. Gale. 2. Aph. 3. Arist. 6. Topi. 3. 5. cap. 1.

& curioſa definitione genus, viui diſpoſitio ex primo pendens ſenſorio. Medicis verò pariter & phyſicis recipi ſine errore memorata genera poſſunt; ita tamen vt impotentia ſentiendi mouendique intelligatur (quod Galenus admonuit) exilitas languiditaſque, non priuatio; à valido enim ſenſorio excitantur languentes organorum facultates, non ab inualido. Reditus verò ille caloris recipi poteſt, non modo tanquam origo initiumque ſomni, quod nonnulli interpretantur, ſed ceu toto ſomno perpetuus continuuſque. Si enim verè ſcriptum à Galeno eſt, tota vigilia pulſuum diſtentionem maiorem eſſe vehementioremque contractione; toto ſomno è contrario: ſequitur autem pulſus calidi innati motum: neceſſe eſt opinari quandiu dormitur, redire magis calidum introrſum quàm expandi, ſi ad tempus vigilandi conferatur, quanquam inter ipſas ſomni partes frigidiora ſunt in priori ſomni parte, quàm in poſteriore exteriora, magis eo tempore reuocato calore. Refrigeratio autem cerebri cum ſomno coit, frequenter quidem ceu cauſa antecedens, ſemper verò ſequens; nam ipſa ſpiritus animalis priuatio, quam facultatum ocia monſtrant, refrigerat cerebrum neruoſaque. Deinde ocia refrigerant, ſicut meditationes & exercitia inflammant. Poſtremò per ſomnum alimenti halitus cohibitus ne diſſipetur, dum intus manet, concreſcit & deſcendit refrigeraturus. Quod quia nonnullis diſplicere video, confirmandum paucis eſt. Primùm ſaliua ab ore defluens dormienti, & multus expergiſcenti ſcreatus, huius concretionis fidele teſtimonium præſtat: tum ſi per ſomnum exhalatio cuti proxima denſata in aquam vertitur, quo nomine ſudores dormienti profluunt magis quàm vigilanti: cur non magis in capite id euenire fatendum eſt? quo flatus copia copioſior fertur, & caluaria cauitate, denſitate frigiditateque multis numeris cutem vincit. Poſtremò ſi ollæ ebullientis operculum etiam tactu exurens conſcendentem halitum in aquam vertit, aut vaſis vitrei, quod Alembicum vocant, cuſpis; quomodò non congelabit caluaria non ſolum ipſa gelida, ſed frigido cerebro coniuncta? Sed iungamus alteram de ſomni genere dubitationem. Si inhibetur ne membris accedat per ſomnum animalis facultas, ſenſu motuque contenta, ex quibus motio vim requirit quàm ſenſus abundantiorem; cur nullus dormientium ſentit, mouentur autem non pauci? nam & reſpiratio ipſa animalis motio eſt, & corporis ſitus & iactatio: quinetiam loquuntur multi per ſomnum, gradiuntur alij, & impetierunt etiam nonnulli per ſomnum æmulos. Solutio multis difficilis explicatu viſa eſt, cùm habeat tamẽ varias & admodum rationi conſentaneas euaſiones: primùm enim in muſculis latet exigua ad mouendum vis non aliter quàm in ſenſoriis ad ſenſum: & ſicut ſenſilis torpet ad obiecta mediocria, ab inſignibus verò excitatur: ſic motoria à valida imaginatione torpida licet, ad operationem ſtimulatur; ſimiliter enim motus ab imaginatione proficiſcitur, vt à ſenſili ſenſus. Eſt autem ſomniantis imaginatio valida & plurimum potens, quoniam repugnantem non habet rationem, redditurque per id tempus brutorum imaginationi ſimilis, vt tantò plus poſſit quàm vigilantium, quantò in brutis homines ſuperat? Argumento eſt ſomniantis imaginationem plus poſſe quàm vigilantis, quòd qui lumbricos patitur, licet interdiu ſentiat mordentes, non maſticat tamen, quod per ſomnum pueri faciunt ex vermibus laborantes, quod nemo vigilans quamuis totus in cogitatione conſtitutus venerea, effudit ſemen quieſcente corpore, quam excretionem crebrò ſomniantes patiuntur, immoto licet corpore. Ergo nemo dormiẽs mouetur, niſi ſomnio percitus, imperante enim profunda ſomnij imaginatione obſequuntur muſculi, quoniã vis agens in motione intra corpus cõtinetur, ſentire verò per ſomnum non poteſt, licet fingat ſe ſentire, quoniam verus ſenſus non niſi ab obiecto paritur in aptum ſenſorium; dormienti verò nec obiectum adeſt, nec ſi adeſſet, ſenſorium recipiendo habile eſt. Hæc prima quæſtionis dilutio eſt. Altera: ſi per eundem meatum vis ſenſifica ſimul & motrix profluerent, conuinceret ratio: modò ſenſus per cerebri poros ad functiones principes meat, per neruorum autem cauitates quæ minimè cerni poſſunt, ad ſenſuum externorum opera: ad motus verò exercendos & pectoris & artuum per amplam dorſalis inanitatem: eò fit vt per ſomnum vel refrigeratio, vel denſatio, vel obſtructio proceſſum ſenſificæ facultatis inhibeat, non ita motionum. Poſtremò in ſomno pati anteriores ventriculos magis quàm poſteriorem, author eſt Galenus

1. cauſ. Symp. vlt. 2. Motu muſ. 7.

3. cauſ. Pulſ. 8.

In ſomno frigida humiditas à cerebro deſtillat.

Cur dormiẽtes mouẽtur, non ſentiũt.

Galenus;atqui à posteriore nerui motorij originem trahunt cum dorsali. Ita de somni genere actũ esto. In differentia autem indaganda non minor controuersia est. Aristoteles cõiectans vterinas mulieres, apoplecticos, syncopa affectos, epilepticos, maniacos, impotentia sensuum laborare, nec tamen dormire, secernit à numeratis affectibus somnum, per hoc quòd somnus ab alimenti vapore nascitur conscendenre ob calorem, descendente verò gratia concretionis frigidę; cùm morbosi illi affectus alienã quandam & innaturalem causam consequantur. Considerans autem nonnullos ex fatigatis præ labore somnum capere non posse, plures profundè dormire, addit exhalationi alimenti vel colliquationis alimẽto similis. credit enim colliquationem laborãti perpetuam, si calida est per vaporationẽ somnũ inducere similiter alimẽto; sin frigida, propterea quòd non exhalat, non inducere. Sed non placet differentia Galeno, ne Auerroo quidem. nam lassitudo non ex colliquante exercitio, sed ex meditatione aut sollicitudine citra cibum sumptum somnum mouet, & conatus ad dormiendum, & frictio mollis, & suauitas cantus, & tenebræ, & silentium, quorum nullum exhalationem continet alimẽti. Nec verò quoties alimentum sumitur, dormimus, aut negato alimento assueto tempore nõ obrepit somnus. Comminiscuntur itaq; differentiam naturalis somni, propter naturã retrahentem spiritus vel ad eorum reparationem, vel ad alimenti sumpti confectionem. Innaturalis verò propter causam impedientem delationem animalis ad membra facultatis, siue ea sit refrigeratio valida, cerebrũ neruosq; condensans attenuatoria obstructione, siue humor obstruẽs, vt sit tota finitio: impotẽtia sensuum, propter naturam spiritus retrahentem, vel causam præter nàturam obstruentem. Auicenna nonnihil & ipse dissentiẽs, est (inquit) reditus spirituum ab organis sensus & motus ad principium, præter instrumenta respiratoria. Ea enim differentia à posteriore sumpta separat ab apoplexia, in qua in vniuersum cum sensu motus membrorũ perit. Nam in præfocata seruatur interior sensus, & in syncoptico; sicut in maniaco externus, in epileptico motus: ita fit vt in solo dormiẽte omnino cessent sensus vterq; & arbitraria motio prętor respirationem. Ita à posteriore Auicẽna sufficiẽtem determinationem addit; Galenus à priore vtriq; somno suam adiecit. Intelligitur autem ex allatis finitionibus quod Galenus dubitauit libro De instrumento odoratus, sit ne somnus actio; an passio; hoc est, num in dormiendo animal patiatur tantum, & exhalatione materiæ vel alia quadam causa cogatur ad somnum, an magis anima ipsa sua sponte per temporum vicissitudines modò vigiliam efficiat, modò somnũ. Constat enim naturalem somnum animę actionem esse, morbosum verò passionem. Ostendit verò Auerrous somnum ad animam agentem referẽdum esse. Cùm enim seruet periodos statutos quocunq; modo reliqua varientur, cumq; negatus somnus homini insignem pallorẽ gracilitatemq; inducat, indicãt ij euẽtus naturam non cõmisisse munus hoc & vicissitudinẽ vigilandi dormiendiq;, in qua vnã animalium status perdurat, fortuitæ alimenti exhalationi, sed facultati animæ certæ constitutæq;. Aristotelem autem in paruis illis de natura opusculis solam instrumentariam causam explicauisse tam in somno & vigilia, quàm in respiratione & pulsibus; principalem enim causam quæ animæ potentia est, ex libris de anima colligendam esse voluit. Quæ nam igitur facultas hæc animæ est, quo nomine, & vbi locata? Respondet facultatis sensificæ partem esse. cùm enim solis insint sentientibus somnus & vigilia, conuincitur ad sensificam facultatem attinere; distare autem à reliquis sensus partibus, quod reliquæ per somnum quiescunt, nec suo funguntur munere sola hæc tam per vigiliam spiritus demandatione, quàm per somnum retractione in opere est. Nomen imponit (regitiuã totius) quandoquidem toti prouidet commune operum instrumentũ, pro tempore impertiendo, alio verò tempore gignendo mandat, quò animal actu consistat sensus motusq; particeps; colligit, vt, quemadmodum fusum exercitum prouidus dux, reparet, & reficiat: partim etiam vt alimento intrò suscepto conficiendo proficiat: & more prudentis patrisfamilias parte temporis potiori functionum ministerio accommodet, parte alia alendo corpori sufficiat: locum, cor esse affirmat, argumento, quòd ab eo loco prodit per vigiliam calor, & in illud per somnum reuertitur, hæc Auerrous. Addit Galenus libro De tremore, motum in corpore calidi duplicem causam habere, animam, quæ à calido innato separanda non est, &

Infra lib. 4. cap. 2.

Lib. de somno.

1. caus. Symp. vltimo. 3. caus. puls. 9. Auer. 2. Collect. 21.

1. 3. tra. 4. 1.

Cap. 8.

2. Collec. 21.

Quæ facultas somni authot.

Cap. 13.

temperamentum ex calore permixtum & frigore; cùm enim calor extrorsum moueat, frigus intrò compellat; fit vt viciſſim ſubeat ſpiritus has motionum varietates. quæ omnia vt cuique recipere pro dicentium authoritate liberum eſt; ita in examen rationum deducere, neceſſarium & honeſtum. ſpiritum animam eſſe idem ipſe Galenus

7. Plac. 6. negat, concedens eſſe animæ inſtrumentum; motus verò illos certos & vſui cõuenientes & perpetuò reſpõdentes, calor & frigus ſpiritum conſtituentia efficere nequeunt; ſed hoc tantùm conſtituere materiam, cui neuter motuum ab anima imperatus repugnet. Nec verò conuenit imperium hoc cum Auerroo ſenſificę facultati addicere, cùm ſit omnibus facultatibus commune. Nam & cor vitæ præſes conſpecto noxio aut horrido confeſtim ſuos ſpiritus ſanguineḗq; adducit, in lætis expandit & florido colore cutem imbuit; propter facultatum autem inter ſe conſenſus, retractos ſpiritus vitales ſequitur comitaturque animalium ſpirituum retroceſſus, vnde corruit animal; & ſanguinis à venis, vnde pallet. Sic facultas animalis cerebri in motionum ſenſuumque exercendorum tempore ſuos ſpiritus diſtribuit: cùm vel ipſi reparandi ſunt vel alimentum conficiẽdum retrahitur: comitatur autem etiam per vaſa retroceſſus, quo infrigidantur dormientium extimæ & quæ ad cutem ſunt, partes. Nec ſolùm principalia illa membra, quibus corporis adminiſtratio commiſſa eſt, ſed & partes etiam reliquæ norunt pro ſuis vſibus calidum innatum vel ad ſe auocare, vel à ſe repellere. Nam ventriculus cibo plenus à toto trahit; vnde totius refrigerium & extremorum rigor naſcitur, licet quibuſdam ea ratio diſplicuerit, pars verò inflammata vbi ſuppurat ad ſe ſpiritum ſanguinemque colligit, vnde totius rigor, partis verò ſuppurantis putredo cum febre cõſequuntur. Cùm ergo hęc calidi interciſa diſperſio collectioque tam multis ſit partibus communis, qua ratione cordis, & ſenſificæ facultatis propria credatur? quin potius ſicut in variis animalibus ſuas eſſe intuemur innatas animę doctrinas vel inſtinctus ad vitæ vſum, & in variis partibus alias atque alias, quod paulò poſt monſtrabit

Infra lib. 6. 6. Galenus, ſic ſingulæ animę partes vegetabilis, ſenſifica, vitalis, credendæ ſunt, non modò in ſuis fontibus, ſed & in mẽbris vbi reperiuntur, obtinere ab ortu ipſo indoctam huius miniſterij diſpenſationiſque doctrinam; non quam facultas vna aliqua animæ edat, ſed quã tota anima cuiuis iũcta facultati pro innata doctrina exerceat. Et de motu quidem calidi qui actio eſt & ab anima prodit, ita cenſendũ eſſe videtur. nam paſſio qua hoc calidum variè agitatur, multas occaſiones habere poteſt, nempe calorem immodicum attenuantem, nec quieſcere permittentem in phrenetico; obtundentem obſtruentemque humorem in lethargico & mandari prohibẽtem: calorem externum trahentem; frigiditatem verò repellentem, et ſi quæ alia ſunt huiuſmodi.

Sed tranſeamus ad alterum propoſitorum problematum de loco, in quo fiunt. quidam autem recentiorum incuſant priſcos, ceu fruſtra contendentes Ariſtotelem pro

In quo loco fit ſomnus. corde, Galenum pro cerebro; cùm neutri horum membrorum inſint, ſed toti: illi enim inſunt, quod ab illis ſuſcipiens appellationem dicitur aut vigilare aut dormire; id eſt, non vnum aliquod membrum ſed totum animal. Addunt, etiamſi locus inquiratur non harum affectionum, ſed cauſæ illarum in corpore euentus, eam non eſſe aut cor aut cerebrum, ſed innati caloris motum ad cor: ita dupliciter putant erraſſe maiores noſtros, & dum de loco ſomni diſputant, cùm de loco cauſæ agerent, & quoniam locum ipſum perperam definierunt. Quibus tamen in neutro conſentiendum eſt. Nam locum ſomni vigiliæque inquirere nihil eſt aliud quàm ſedem, vnde toti eueniunt paſſiones illę, indagare. Similiter enim dicere ſolemus lætitię & mæroris ſedem eſſe cor, vt & febris, cùm lętetur, aut mæreat, aut febri corripiatur, non vna aliqua animantis pars, ſed vniuerſum animal. in hunc itaque ſenſum maiores inquiſiſſe apertius eſt, quàm vt moroſam illam cauillationem patiantur. Quod verò ſomni occaſio non ſit vitalis caloris in cor reuocatio, ſed animalis in cerebrum, teſtimonia ſunt. primùm quod in ſyncope quam in ſomno tãto eſt reuocatio ad cor & velocior, & maior, quantò pallore, refrigerationeque ſuperat ſyncopizans dormientem: nec tamen dormit, nec cogitatione deſtituitur ſæpe nec auditu. non eſt igitur ſomnus reuocatio innati ad cor calidi. Præterea qui dormit & capite grauatur, ex remediis capiti adhibitis non cordi leuatur. in cerebro eſt itaque, non in corde reuocatio illa. Conuenit autem cum experimentis

ratio,

ratio, cur in vitæ aduersis in vniuersum conuocat instrumentum arterialis sanguinis vitalisque spiritus, quorum præest ministerio, in animi deliquijs. propter mutuum autem facultatum consensum spiritus simul animalis, ad suam redit originem, minus ille quidem quàm vitalis, sed tamẽ redit. eo fit vt sensus externi cũ motibus ferè aboleantur, non interni: recurrit enim vitali spiritui cõsentiens ad cerebrũ, non tamẽ à cerebro ipso ad ventriculos rapitur: quare principes facultates nec instrumento destituuntur nec opere. In penuria verò animalium spirituum imminente somno, rapitur primum animalis in cerebrum spiritus: & quoniam ab instrumentis omnibus sensus motusque feriandi gratia retrahitur, non modò ab externis musculis, sensoriisque, ad caputque reducitur: sed & à cerebro ipso principũ actionum instrumento in ventriculos: ita fit vt dormiens ocietur à sensu motuque omni arbitrario, non minus interno, quàm externo: licet minùs syncopizante palleat, minoréque vitalis caloris ad correuocationem patiatur. nempe eam quam facultatum sympathia necessariò inducit & gignit. Est ergo (vt summatim absoluatur propositum) somni occasio regressus, primùm & maximè animalis ad cerebrum facultatis: cõsecutione autem quadam naturarum, etiam vitalis ad cor, sanguinis verò in hepar.

Tertio loco somni differentiæ explicandæ sunt. is cùm separetur in naturalem & præter naturam; in quo sensu naturalis vox accipiatur dicendum est, naturale enim dicimus, cuius est internum principium & origo, quomodò mors naturalis violentæ opponitur, dicitur & id quod à natura intenditur: & quod licet non intendatur, eius tamen operationem sequitur. præterea & quod ab ortu contractum est. tandem quicquid operi vtile est. In postremò autem significato dicitur naturalis somnus, quicunq; vtilitatem corpori affert, præter naturam qui noxam. potest & accipi naturalis somnus qui ab agẽte natura prodit: præter naturam, qui à patiente tantùm, non agente. Habet autem causam naturalis animam spiritus animales retrahentem ad eorum reparationem, vel alimenti cõfectionem; innaturalis verò densitatem aut humorem delationem inhibentem facultatis, apud Galenum. Nec pugnat quod in Prorhetico naturalem ait oriri ab humidi vtilis copia corpus grauante; quia ab alimento sumpto somnus obrepens, & ad facultatem retrahentem propter coctionem, & ad vtilis vaporis concreti copiam referri potest, & vtroque nomine naturalis appellationem obtinet propter vtilitatem: altera autem ex duabus causa tanquam naturæ actio. Secernuntur autem mutuò differentiæ dictæ non sola longitudine innaturalis somni, sed magis etiam expergiscendi difficultate. Accidit enim nonnunquam, vt etiam per biduum dormiatur cum vtilitate summa, in iis qui per morbum diu vigilarunt, vel pueris crisim etiam citra vacuationem per somnum expertis; quos innaturales vocare non licet, propterea quòd expergiscendi illam difficultatem non habent; ergo naturalis somnus absolutam somni appellationem habet; morbosus, vel à causa ægra difficulter sentit mouetúrque & obtinet nomen comatis aut cataphorę; vel nullo pacto excitatur etiã pũctus, & carus dicitur, Arabibus subeth. Habet autẽ occasionẽ coma ex pituita cerebrũ madefaciente, quod frequens est; carus à percussis temporalibus musculis: aut compressis cerebri ventriculis: aut ex refrigeratione vehementi initiis prauarum quarundam accessionum. Si verò quis & longum somnum habeat, & difficulter expergiscatur, sed non à morbo, sed ab vtilis humidi copia, quod ebriis accidit, carus iuxta dicta non dicitur, licet quibusdam, vt Platoni in conuiuio dicatur: nam ea iam controuersia de nomine est. Sicut & quod Auicenna separat somnum in naturalem ex moderato exercitio, vel cibo potuque ingruentem; & non naturalem, vbi causa naturalis est, nempe alterutra dictarum, sed excedens mediocritatis terminos, qualis ebriorum somnus: & tertium morbosum & ipsum per coma carumque diuisum. Postremò de somni fine dicendũ est: contendunt nonnulli somni finem esse nullum, quòd finis in solis agentibus consideretur; priuatio autẽ nullius operis causa esse potest, sed apertius est, quàm vt confirmari egeat, non quæri finem eius quod non est, nec morbosi somni in quo magis patitur natura; sed cùm naturalem somnum ad animæ facultatem quampiam ceu authorem referimus, quid quærens natura somnũ & vigiliam efficiat; id verò est quod in quæstionem vertitur. Est autem ex antedictis manifestum, in retractione quam

Somni differentiæ.

Lib. marasf. 2. 15. Ther. 14.

1. Caus. Sympt. vlt.
3. Caus. Puls. 9.
2. Prorh. 29.

3. Apho. 3
2. Prorh. 29.
3. Præsag. 1.

Somni finis.

ſomnus operatur alium eſſe finem in eo loco, vnde retractio fit, ſpiritus animalis quietem reparationemq́;; alium in loco ad quem colligitur, nempe nuper ingeſti alimenti confectionem: cùm enim vtriq; operi & animæ, & corporis, & vegetabili, & ſenſili idem innatus calor conducat, prudenter occaſioni ſeruit natura, & pro vario vſu non ſimiliter iungit & vnit, ſed occupat ſolutionem dubitatio duplex. Prior: ex duobus vſibus vnus ſeruit ſenſili facultati, alter altrici. Vtra ergo ex duabus facultas ſomnum mouet & inchoat? Poſterior: cur ita prouiſum voluit natura, vt dimidia vitæ parte animalia, ſenſu motuq; definita, ſtirpium inſtar ſenſu omni & cogitatione, & motu orbata dormirent: cùm potuiſſet ſeruare earum facultatum integritatē, continuitatéq́;, ſi non multa, at aliquanta ſpiritus perpetuaq; diſtributione? Ex quibus primum ita expedias, ſi ſenſificus ſpiritus abſumptus eſt extra; alimentū verò non ita plenum intus abundat, ſomni initium cerebrum facit: ſi contrà, altrix in hepate aut ventriculo facultas; vtrobiq; tamen reliqua facultas ſequitur, tantus eſt facultatum omnium inſtrumentorumq́; in corpore
3. cauſ. Pulſ. 8. conſenſus, ait Galenus. Ad alterum; Conſultò natura machinata eſt eorum operum viciſſitudinem, non modò in operibus ſenſus & alitionis animaliū, ſed & in alendis variis ſtirpium partibus: nam per hyemem quæ plantarum ſomnus eſt, vniuerſum calidū ad radices repit, eaſq́;, & auget & alimento implet; exteriora ita deſerens, vt ne alendis tuendiſúe fructibus foliiſq́; ſufficiat; per ęſtatem nihil creſcente radice germinatio fit in ſtolones, flores, fructuſque fœcūdiſſima. In animalibus verò, quorū vita in alitionem & ſenſum diuiſa eſt, vigiliæ curſum ſenſibus dedicat, vniuerſum calidum ad exteriora conuertens; ſomni verò tempore rurſum vniuerſum in viſcera rapiens, videlicet probè gnara, magna opera vno aliquo miniſtro peragi non poſſe, niſi multi ſimul conueniant. Ergo niſi per ęſtatem collectus è tota planta calor in ramos funderetur, ſed ęqualis perpetuuſque diſtribueretur, minimè vberem lætamque fructuum copiam profunderet. Niſi verò per hyemem radix ceu ſtagnū quoddam humectante alimento pingueſceret, nec in ramos velox protuberaret, nec in fructus per æſtum: Animalium autem nullum robur & velocitatem in motibus obtineret, aut ſenſibus & cogitatione valeret; ſi non præcedens ſomnus confertam ſpirituū copiam ſuo tempore ſuppeditaret. Quare non inuidens animalibus natura ſomni tempus, ſed melius aliquid pro omnibus prouidens, in ſomnum & vigiliam ſtata vitæ momenta diſtribuit.

2. Apho. 3. 8. *humiditas ſola*] nomina naturalium affectionum ſunt ſomnus & vigilantia: nomina morboſarum carus vel coma, & vigilia, licet nō perpetuò id obſeruetur. ſed obſtat huic ſententiæ. primò oportebat ſenes plus pueris dormire, quando ſuperant frigore potentiore ad ſomnum qualitate quàm puerorum ſit humiditas: Deinde quomodò oriatur ex humiditate diſtributionem impediente naturalis ſomnus, cùm ſit proprium naturalis ab agente naturę facultate proficiſci, non pati & inhiberi. facit & difficultatem lo-
cap. 9. cus Galeni, libro Pulſuum tertio, in quo naturalem ſomnum à ſiccitate naſci comme-
Aph. 3. morat, ſicut quod libro Aphoriſmorū. 2. ex refrigerato primo ſenſorio : deinde, ſi ad ſomnum plus poteſt frigus humiditate, quomodo cohæret quod addit, frigus cum humiditate carū citra eam obliuionē ſtulticiamque inducere. Diluuntur autem: nam vt frigus morboſos ſomnos infert, ita ſenes comatoſis affectionibus & lethargis magis patent; pueri propter humiditatē naturalibus detinentur prolixiùs. Nec verò humiditas ipſa ceu primaria origo naturalem ſomnum conciliat, tantum diſponit ſpiritus viaſque eius deferendi ad feſtinam naturę retractionem, ſicut remoratur ſiccitas. Quod autem refert alicubi naturalem ſomnum ad ſiccitatem, hic ad humiditatem, nulla pugnantia eſt: nam ſiccitas ex motu ſenſúque mēbris contracta, occaſio accerſendi ſomni eſt; propterea quòd auget vſum neceſſitatéque ſomni: humiditas verò copioſa, quoniam ſpiritum incraſſat & meatus eorum obſtruit, obtunditque calorem ne ſe efferat: ita membrorum ſiccitas. cerebri autē humiditas vario nomine vtraque ſomnos accerſunt. Nam quod per refrigerationem definiat, interpretatio eſt; cauſam ibi inquiri morboſi, & a quo difficilè expergiſcimur. Maximè cùm oſtenſum ſit ſomnum perpetuò, ſi non anteit, certè comitari conſequique refrigerationem organorum ſentiendi cogitandique. Cùm verò ſomnum frigori cum humiditate addicit, non negat etiam parum frigus earum efficere, ſed frequentem euentum oſtendit: iunctis enim duabus illis qualitatibus

qualitatibus, promptissimè oritur.

9.*cùm itaque*] distribuit cerebri intemperamenta in species, vt quoad fieri possit curatio, quod semper conandum est, sumatur non à remotis summisque generibus, sed ab indiuiduis speciebus. Ex quibus prima est per graduum varietatem. Proœm. ad Glauc.

10.*morales*] hepatis functiones concupiscentias esse autumat: quę verò in corde peraguntur animi perturbationes & affectus; in quibus vtrisque, quoniam morum discrimina vertuntur, placuit appellare eas functiones morales: sicut cerebri principes, quoniam & reliquis & vitæ ipsi imperant.

11. *atque molles*] id est, similem humoribus. Est autem secũda intemperamenti sectio, quoddam quod adhuc fit, dum cerebrũ æquale intemperamentum humoris alterantis nondum recepit; aliud factum, vbi ex toto, mutatum est.

12.*præterea*] tertia sectio. intemperamentum, exempli gratia calidum, nonnunquam simplex est, aliquando compositum: componitur autem non solum calor humiditati siccitatique, quibuscum non pugnat: sed & frigori calor permiscetur: nam in catoche mixta affectione ex phrenitide lethargoque, vtraque intemperies aduersa miscetur humida siccæ, calida frigidæ: quoniam autem mixtio illa contrariarum in quauis contrarietate qualitatum in humoribus negari non potest, in ipso cerebro à multis non recipitur, subdit Galenus. Si fatemur eam mixtionem intemperamentorum aduersantium in ipso cerebro (quod necessariò fatendum est consideranti cerebrum ab opposita compositione humorum ad vtranque qualitatem intemperamenti deduci) sequi in quauis oppositione intemperamentum quoduis, verbi gratia siccitatis, triplex. quod fit simplex: factum simplex, & permixtum humido.

13.*tres ab ipsa*] lege, tres secundum eam dispositionem euadent intemperies in quauis oppositione.

14.*ventriculi*] quarta diuisio, ex mutato adæquato subiecto, licet commune idem seruetur in omnibus cerebrum. vitiátur enim nonnunquam vasa: alias ventriculi. humor per cerebrum dispersus, cerebrum ipsum. ita autem intelligenda sunt omnia talia species intemperati cerebri, vt concipiamus animo per omnes dictos affectus cerebrum eo intemperamẽto quod fit labi: in solo autem quarto facto intemperamento laborare.

CAP. V.

QVORVM *itaque vel memoria, vel intellectus periit, somnos obseruare oportet (quipe intellectus amissio stultitia est.) vtrum vehementer, an modicè somnolenti sint, aut omnino non somnolenti, sed quantùm ad somnum pertinet, secundum naturam sese habeant. Sic enim vincentem inuenies intemperiem. Præterea considerandum est, vtrum excernant quippiam vel ex naribus, vel ab ore, quòd à capite defluat, an aridæ huiusmodi partes sint: quippe ex iis dispositionem ipsam coniectura consequi poterimus: quemadmodum in destillatione, & grauedine vsu venit. Siquidem in iis, & qualitas et quantitas excretorum, atque causarum, quæ præcesserunt, contemplatio, capitis dispositionem declarat: siue calida fuerit, vt in vstione: siue frigida, vt in refrigeratione. Nisi enim omnia hæc discretè cognoueris, idoneam dispositioni curationem haudquaquam inuenies. Cùm igitur vel periit, vel grauiter læsa est memoria, frigida [1] omnino intemperies est: quocirca calefacere ipsam oportet: at verò exiccare, aut humectare, non necessarium est: sed si humiditati copuletur, arefacere: si ariditati, madefacere. Cæterùm, si inter has medium obtinet, ipsum conseruare oportet. [2] Equidem noui quendam, qui ob laborem in studiis, atque vigilias, memoriam penè amiserat, læsa etiam ratione. Item agricolam, qui ob labores, quos vites colendo subierat, ac tenuem victum, eodem modo affectus est. Atque ij, certum est, quod exiccantibus, calorificisque lædebantur, madefacientia verò, quæ calefaciendi quoque vim haberent, haud mediocri ipsis erant præsidio. [3] Itaque læduntur etiam cum febri principales animæ functiones, vt in phrenitide, & lethargo. Interdum sine febri vi-*

tium est, vt in [4] mania & melancholia: quemadmodum modò per consensum, modò primaria affectione cerebri. [5] Cùm igitur propriis accidentibus exactè discernuntur huiusmodi vitia, & perpetua sunt, neque aliis præcedentibus superuenerunt, primogenia affectione: cùm verò propriis accidentibus discerni non possunt, neque perpetuò permanent, atque ad alias affectiones consequuntur, per consensum ipsa constare dicimus. Neque latere nos debet, vbi per consensum quis afficitur, ipsáque affectio in fieri habeat esse, quod deletis efficientibus ipsam causis, ipsa quoque simul deletur. Si verò consentientes partes permanẽtem iam habuerint dispositionem, quamuis quiescat causa efficiens, ipsa tamen permanebit affectio. [6] Igitur, quòd in cerebro consistant omnes principalium animæ actionum affectus, in confesso habent omnes Medici; nisi quis vni fortasse sectæ addictus, aliter in animo sentiat, aliter depromat ex ore. At qualis sit intemperies, non sine negocio inuenitur, medicũque requirit, non qui laboret, quomodò antiquis contradicat de animæ principatu, re adeò aperta & perspicua, vt eam in cerebro eße etiam inter priuatos conueniat: sed qui laboriosus sit, & inquirendo non defatigetur. Sed philosophis fortasse, in angulo sedentibus, facilius pro hoc errore quis veniam dederit. Medicis verò, qui iam in operibus ad senectutem vsque versati sunt, ignosci sua contendendi libido, vel, dicam verius, impudentia, non debet: quippe qui vigilantibus, delirantibus, phreneticis, lethargicis, caput irrigare consueuerunt. Nam & Archigenes quoque, vbi vitiata memoria medicanda est, aut stultum medicari aggreditur, capiti remedia adhibet. Quis vnquam exercitatus medicus apoplexiam, morbum comitialem, opisthotonon, emprosthotonon, tetanon, aliter curauit? quis denique dimidiam partem corporis resolutam? an verò non in spasmosis affectibus, omnes Medici, vel experimenta etiam professi, summam curationis esse censent primis vertebris remedia adhibere? quemadmodum vbi dimidia quoque vniuersi corporis pars resoluta est? Porrò cerebrum quoque calfaciunt, quemadmodum [7] apoplecticos quoque curare consueuerunt. Sic etiam per morbum [8] comitialem, cùm vel ob stomachum, vel ob aliquam aliam particulam affectio fit, eam maximè & in primis curare præcipiunt; cerebrum verò ita præparant, vt non ita facilè afficiatur. Hæc itaque potissimum inquirenda sunt, non [9] principalis animæ vis, quam nemo, nisi peruersa fuerit mente, non apertissimè cognoscit. Neque neruorum originem, diuinantium more, à [10] Diis petere, sed ab experto dißectore discere oportet. [11] Sunt enim nonnulli, qui sibi iam persuaserunt neruos à corde oriri, eo quòd nequeunt inter syndesmum, neruumque discernere: quibus nonnihil etiam suffragari videtur ipsa homonymia: quippe copulæ à multis medicorum colligantes nerui appellantur. Verùm nulla vexabimur [12] nominis inuidia, si modo non copulas ipsas, sed volũtarios (vt ipsi aiunt) neruos intelligant, quos scilicet à cerebro initium accipere dicimus. Neque enim illi aut conuulsionem, aut paralysin, ad colligantes neruos referunt: sed eorum neruorum, qui voluntatis imperio obediunt, affectionem esse dicunt: cõuulso enim vniuerso corpore, omnes quidẽ autumant affici talemquampiam partem, quæ, vt in arbore caudex ramorum, sic ipsa sit omnium neruorum communis veluti caudex, non paucorum in vna parte, quemadmodum ramus: vt si vel crus, vel altera manus fortè fortuna conuellatur, totius membri conuulsio, neruorum, qui ad ipsum perueniunt, originem affectam fuisse declarat, rami cuiuspiam

exemplo

exemplo in arbore. Quod si vniuersum corpus afficiatur, communem originem omnium infra faciem neruorum, quæ arboris caudici proportione respondet, affectam esse putandum est: quæ sunt primæ spinalis medullæ partes. Proinde exercitatissimi quiq; medici huic remedia adaptant: cordis verò in hac affectione nullã omnino mentionem fecerunt. Si verò simul cum vniuerso corpore facies quoque conuulsa videatur: non solum exortum spinalis medullæ, verumetiam cerebrum ipsum curamus. Etenim labra quoque sæpenumero conuulsa videmus, item oculos, frontis cutem, totas mandibulas, similiter & linguæ radicem. At, quia omnes iam dictas partes, à musculis ex cerebro neruos suscipientibus, moueri ex anatome didicimus; cerebrum, ipsis sic laborantibus, credimus esse affectum: vbi verò ipsis illæsis, cæteras partes conuelli viderimus; dorsalis medullæ initium affectum esse fatemur. Hæc igitur sunt, quæ promptè discere, mox ipsorum dispositiones considerare oportet. Sed sunt nonnulli medici, qui dispositiones ipsas ne aggrediuntur quidem disquirere, sed certant super rebus manifestè apparentibus, iacturamque temporis nos facere cogunt, quod non erat consumendum respondendo iis, qui recta medicorum veterum decreta euertunt, sed potius [13]inueniendo ea, quæ illi silentio prætérierunt: & vel hauquaquam res ipsas definierunt, aut eas sine demonstratione, aut sine idonea determinatione, aut non satis abundè, explicauerunt. Quemadmodum [14]Hippocrates, vbi neruorum conuulsiones, vel ob plenitudinem, vel vacuitatem fieri dicit. Etenim verus est sermo eius: quibus verò rationibus fulciatur, vt fides ei adhibenda sit, non popularibus, sed doctis dumtaxat viris, & qui diligenter prima medicinæ rudimenta didicerunt, notum est. Hæc igitur cùm didicissem, facilè mihi persuasi conuulsionem fieri ob eas causas, quæ ab Hippocrate dictæ sunt. Quippe si omnis motus qui à voluntate procedit, attractis musculis in eas, quibus innascuntur, partes, fieri videtur; neque possit fieri attractio, nisi ad suam originem retrahatur musculus, constat conuulsionem in conuulsis partibus factam hac sola ratione à motu secundum naturam differre, quod præter voluntatem nostram fit. Itaque quemadmodum in eo, qui secundum naturam habet, voluntas in cerebro iuxta neruorum originem ordinata, motionis [15]principium primis dat neruis, ac per ipsos musculis: ita si sine huiusmodi principio inuenerimus, quæ causa neruos conuellere possit, modum, quo conuulsio fiat, nos iam scire non temere profitebimur. Etenim si videris aliquando neruosa corpora, vt lyræ chordas ob ambientis aëris immodicam intemperiem adeo vehementer, vt rumpantur, intentas, haud difficulter intelliges idem in animantium quoque neruis posse contingere. Sed quomodò affecto aëre tenduntur chordæ, vt rumpantur? si vel nimis aridus, vel admodum humidus sit: nempe humor madefacit ipsas, vt in tumorem præter naturam attollantur, qui mox eas extendit: ac veluti sol tergora arefaciens contrahit; ita siccitas chordas, & trahit & tendit. Sic lora quoque, cùm ad ignem exiccantur, contrahi tendíque videntur. His ita præcognitis, haud difficile inuẽtu fuerit, vtrum ab ariditate, quæ est humidæ essentiæ defectus, & vacuatio: an ab humoris plenitudine, quæ est affectio egestati aduersans, & ab Hippocrate repletio nominata est, affectus ipse prodierit. Quippe, cùm conuulsio fit, vel à labore, vel vigiliis, vel fame, vel sollicitudine, vel arida æstuanteque [16]febri, qualem in phreneticis videre est; causam eius esse ariditatem, vacuationemque rectè putaueris. Si verò temu-

 lento

lento cuipiam ac omnino pleno homini, qui videlicet in otio degit, id euenire conspexeris, non abs re à contraria causa conuulsionem ortum habuisse iudicabis : Atqui euacuationi contraria est repletio.

Proœm. ad Glauc. QVONIAM ad exactam curationem non est quiescendum in supremo aut medio morbi genere, sed ad indiuiduam vsque speciem diuidendo perueniendum est: pergit rimari intemperamentum illud frigidum relatorum symptomatum causa, sit ne simplex, an siccitati humiditatiúe iūctum: id quod colligit indiciis tribus: Primum ex somno petit & vigilia. Si enim quod libro De plenitudine scriptum est, qualis in corpore cacochymia abundet ex capitis operibus, nempe vigilia somnoque, & ex ventriculi fame & siti, aut horum contrariis petenda internotio est; quantò id magis in cerebri ipsius affectibus exercere par est, & à somno vigiliaque vestigare: alterum ex purgatis per expurgatorios cerebri meatus excrementis, aut è contrario non defluentibus: tertium ex natura causæ quæ morbo originem dedit; qualis enim ea præcessit, tale relictum esse intemperamentum conuenit. Dum verò hæc & similia indiciorum argumenta traduntur, meminisse oportet, quòd eodem libro ostensum est, longè abesse à scientia & plurimum coniecturæ habere partem artis, quæ affectus agnoscere pollicetur; & satis esse si iuncta fidem faciant, quæ singula à certitudine & perpetuitáte non rarò deficiunt. Nam & fieri potest, vt somnolentia ex intensa oriatur frigiditate, quamuis ad humiditatem habitus non deflectat. Inopia verò excretorum per nares & palatum ita tantùm, ait Auicenna, siccitatis cerebri testimonium est, si caput non graue est, sed leue. Nam causæ non semper cum effecto conueniunt, sed est vbi opponantur: quàm multi enim ex frigidi aëris occursu capiuntur catarrho, & expressa à capite bile in destillationes acres incidunt? alij ex insolatione, liquata vel tracta ad caput pituita, frigidas defluxiones patiuntur.

Cap. 17.

Vltimo.

1. 3. 8.

1. *frigida omnino*] ita enim res habet erga memoriæ functiones, vt erga somnum vigiliamq;. minores illi lapsus passiuarum, leuiores excessus vt somni & vigiliæ, ita memoriæ obliuionisq; inferūt: maximi, aut ex toto abolitiones functionum ad actiuarū immoderantiam (quarum est vis maior) referuntur: ita recipi potest quod Galenus habet, abolitam aut vehementer deficientem memoriā prorsus frigus pro causa habere, nec ideo reijciendi Paulus, Azaraus, Auicēna, nonnunquam ad humiditatis immoderantiam referentes, aut siccitatis, non perpetuò ad frigus: nam vt leuia illa vitia ad passiuas, ita graue ad solam frigiditatem relegandum est. Et vt multa cerebri humiditas, ne diu semel affixa durēt: causa est; ita eiusdē ariditas, ne facile imprimátur affiganturq;. Caloris verò penuria quam frigiditatē dicimus, facit, ne spectra cerebri ad imaginationē moueantur. (perficitur enim etiā ea motio calore) ita memorię abolitio omnino à frigido est; cur ergo in arte, fluidę cerebri substantię alūnam esse inquit obliuionem? quoniam obliuionis nomen non tam difficultatē imprimendi significat quàm susceptorum abolitionem interitumq; : cur verò à calore frequenter cogitatio cum imaginatione vitiētur, quod febrienti accidit; memoria frigore pereat, crebro sensū experimento; illa causa est, quod rationis imaginationisq; lęsio perturbatione idolorū fiat, memoria perdita abolitione priuationeq;: est autē caloris, perturbare & vitiare: frigoris, extinguere & priuare. ideo febrienti (ait Aetius) ante memoriam illa offenduntur; memoria verò tunc cùm ad summum calor auctus est.

Obliuionis intemperies.

Cap. de lesa memoria.

Tech. 12.

Lib. 6. 2.

2. *equidem*] citat exempla rari euentus lapsæ cum siccitate memoriæ, nam iungi humiditati vt frequens est, ita exemplis non indiget.

3. *Itaq; læduntur*] secat vitia principalium facultatum, vt per signa inter notionem eorum subiungat. ex sectionibus prima est: læsio facultatis, vel febri iungitur, vel sine febre affligit : altera vel cerebri propria est, vel alterius partis consensu fit.

2. causs. sympt. vlt. 4. *mania*] hic & opere de Symptomatum causis maniam expertem febris constituit, & melancholiam; & eo indicio à phrenitide seiungit. non quod nūquam febri laborēt maniaci, sed quòd manię causa febrim non patiantur. Apparet enim nōnullos phreniticos in maniam permutari, manēte tamen febre: & præclarè Aurelianus tales febrim habentes phreniticis separat notis, quoniam phrenitici febris acuta est; maniaci tarda,

Cap. de phrenitide.

vt quæ ab inflammatione non oritur, & quoniam in maniaco delirium antecedit, in phrenitico sequitur febrem, & quia phrenitici pulsus perpetuò paruus est & densus, in maniaco quandoq; magnus: postremò propria illa phreniticorum, pilorum euulsio, festucarum collectio, præter phrenitidem non visuntur.

5. *Quum igitur*] Notæ separandi propriũ à consentiente affectu suprà disputatæ sunt. *li. 2 vlt.*

6. *igitur quod*] resumit in Archigenem increpationem, nullam admittens peccati excusationem.

7. *apoplecticos quoque*] dele (quoq;) nam καὶ aliquando abundat.

8. *comitialem*] conuincit aduersarium, cùm etiam in Epilepsia per consensum non solum in propria, medici cerebri prouidentiam non negligunt.

9. *non principalis*] lege (non de animæ principatu) nempe vbi situs sit.

10. *à Diis*] videtur Archigenes, aggrediens eam tractationem, diuinum auxilium expostulasse. Frustra autem quidam infirmant hoc Galeni argumentum, siue quia etiam remedia adhibentur locis non ægris, vt in pleuritide cubiti sectio; siue quia cordi admota refrigerantia etiam soporifera sunt. Nam localia curantia solis affectis partibus admouentur. Rarissimè autem & cum exiguo vsu, sæpe etiam nullo cordi, semper & cum magno cerebro admouentur: nam cor, cùm sit omnium fons, corpus vniuersum & ita cerebrum refrigerat.

11. *sunt enim*] sicut suprà ex Archigenis ipsius testimonio conuincit facultates principes in capite sitas esse; ita hic ex anatomica inspectione neruorum à cerebro exortum.

12. *nominis*] firma & efficaci Galenus in Aristotelem reprehensione vtitur: si organorum nomina non à figura imponuntur vel compositione, quæ materiæ membrorum locum habent; sed ab opere & vi ea est partium forma; necesse est nerui nomen, si exactè sumitur, partem indicare voluntarij motus ministram, non quamcumq; albam, duriusculam, rotũdam & oblongam: atqui teretia illa cordis filamẽta cum veris neruis membra mouentibus sola conueniunt compositione, vis motricis in totum expertia. Nõ sũt igitur nerui vna cum voluntariis neruis ratione, sed ęquiuocè. Nec aliter subire possunt nerui appellationem q̃ mortua vel ænea manus, simplicis & absolutæ manus. *1. plac. 8. 9. 10*

13. *inueniendo*] longitudinis disciplinarum maxima causa ambitio est, dum pruriunt scribentes (ait Galenus) desiderio condendarum sectarum: non aliter quàm ad multas leges coëgit humana malicia, cùm Athenienſibus solę duodecim sufficerent. Discéda verò ex hoc loco sunt, qualia nos antiquis auctuaria facere oportet, vt non modo æquemus illos, sed (quod facilè sperat) etiam superemus. quò fit, vt librorum editio non semper tendat in rei literariæ profectum, sæpe etiam in detrimentum. *li. purg fa- cul. 1.* *li. quod optimus medicus.*

14. *Hippocrates*]. 6. Aph. 39.

Sed agendũ vberius est de conuulsionum finitione, differentiis, causis: & vt à primo ordiamur, nonnunquam Galeno inter symptomata numeratur, quandoque inter morbos reponitur tẽperamenti, alibi figuræ & magnitudinis vitium esse significat: videlicet prout conuulsionis verbo intelligitur actio mouendi læsa, symptoma: prout causa ipsa lęsionis morbus, ipse etiã morbus simul est intẽperamẽti & figurę. Quod verò lib. epid. tertio, scribit non esse permanentem affectum, qualis inflãmatio est, sed passionem; de ea quæ etiamnum fit conuulsione, intelligendum est: quã magis propriè conuulsionis motum quàm conuulsionem appellaueris. Demum definitur Galeno passio inuoluntaria ad similem venientibus neruosis partibus in ea dispositionem, quam in motibus secũdum naturã factis assumpserunt: quoniam verò musculus resoluto oppositus citra conuulsionem retractus est, oportet passionis nomine affectionem præter naturam audire; ea enim caret buccæ musculus, qui in spasmo cynico cõtrahitur; quę verò sint neruosa corpora, non perpetuò constant Galeni loca. Sæpe musculos aut musculorum capita, inquit, sæpe neruos, non rarò iungit vtrumq;, quoniam musculis per neruos cõuelli conuenit. lib. aphor. quinto addit ligamenta, quæ tamen motui arbitrario non præesse certum est. Dixit & ventriculum conuelli singultientem, vasa item vteri in histericis mulieribus paulo post, sicut in Arte, vasa. vt enim neruosa sunt talia omnia non verè; quoniam neruis abundant (quod Galenus ipse admonuit) sed per eam similitudinem qua contrahi & extendi apta sunt, eadem ipsa metaphora admittit, vt cõcedantur conuelli, *Conuulsionis finitio* *2 caus. symp. 1.* *6. apho. 39.* *3. epid. 4.* *2. 3. de Spasmo.* *6. apho. 39.* *Aph. 1. de differen. symp. 4.* *8. locali. 3.* *6. loc. 5.* *tech. 100.* *6. epid. 1.*

Cap. 2. uelli, cũ tamẽ verè nõ conuellãtur numeratæ partes, ſed veluti cõuellan tur: quod accuratiore oratione lib. de cauſ. Sympt. tertio ſcriptũ eſt. quod ſi in Arte parua verè oſtẽſum eſt, partem muſculi principem ad quam actio referẽda eſt, ligamentum eſſe, pariter ad ligamentum, ceu ad primariam partem innaturalis conuulſionis motus referendũs eſt: vnde intelligitur ſingultum non admitti ferè à Galeno inter conuulſiones, propterea quòd quaſi diuerſa affectio eſt à plenitudine & ſiccitate cõuulſionis vulgaris cauſis, non propterea quòd neruus non eſt: in quem ſenſum libro de Differentijs pulſuum probat tremorem conuulſionemque in ſolis fieri neruoſis. Sed agamus de cõuulſionis ſpeciebus libro Aphor. ſexto, duas ſpecies cũ Hippocrate ſolas agnoſcit, & locali octauo. alibi, vt & hic, addubitat, ne fortè tertia Hippocrati indicta ex morſu addẽda ſit. In methodo non cõtentus tribus, quas qui ſecuti ſunt receperũt, iungit quartam ex frigore contrahente, quæ loca hoc modo concilianda ſunt. Eſt conuulſio quædam per proprietatem neruorum, eadem eſt perpetua non interrupta motibus, prodiens à ſola morbifica cauſa nõ agẽte natura; talis oritur, quod Hippocrates habet: vel à replẽte humore abundanteq́;, vel à deficiente. Eſt alterius generis conuulſio, aut verius conuellens motus, per cõſenſum partis alicuius affectæ demorſęq́;. Eadẽ non eſt facta & quieſcens, ſed fit tantũ & in motu eſt. Nam punctus digitus poſtquam factam contractionem ſuſtinet, repletionem humoris patitur conuellẽtis, nõ iam morſum. Poſtremò tertia hæc conuulſio ab agẽte natura pellenteq́; noxam, non à ſolo morbo peragitur. hanc Hippocrates quia motus eſt ex ſingultus genere & familia, magis quàm ex ijs quos conuulſiones appellamus, non adiecit. nos rectè addimus, præmoniti tamẽ quid inter hãc & illas conuulſiones interſit, vt ſit prima conuulſio ex ſiccitate, altera ex humiditate, tertia ex morſu. Cæterùm in methodo conatus redigere ab claſſes quæ curationem variant, quadrimembrem ſectionem non ſine cauſa interponit: nempe ex ſiccitate humidis curandam, ex humiditate vacuatione, ex morſu lenientibus, ex frigore calorificis: cùm tamẽ contractio quam frigus inuehit, humidi interni aut expreſſione aut congelatione in ſiccitatis genere contineatur. Nam Auicenna cur vocet priorem ſpeciem immaterialem; ſecundam materialem; tertiam cum materia non communicantem, id eſt, nec propter exceſſum, nec propter humoris inopiam; notius eſt, quàm vt multis egeat ad explicandum. Quod verò ad cauſas attinet; primùm, conuulſionis humidæ cauſam cenſet Auicenna humorem quemuis etiam ſanguineum, ſiue inflammet, ſiue tantùm neruũ occupet, (cùm reſoluitur materia faciens apoſtema cum vlcere nerui.) qui locus ita vertendus erat: cùm reſoluitur humor apoſtematis ad dilatandos neruos. Demum craſſus humor neruos in latum extendens, in longum coarctans. nam tenuis humor non extendens poros, ſed nerui ſubſtantiam emolliens paralyſis author eſt. Vt obiter Aueroo ſatiſfactum ſit, tam moleſtè reiicienti medicorum ſententias de harum affectionum cauſa. Adde quod in paralyſi non oportet neruoſam longitudinem humore occupari, ſed obſtrui tantũ foramen impedirique facultatis commeatũ, in totũ nerui ductum; laxitatem enim & languorem, otij humiditas facit, non humoris: cùm in conuulſione pars ipſa contracta ideò fit: quia ab humoris craſſitie in latum extenſa eſt. Alteram conuulſionem doctiſſimi ex noſtris opinãtur non à priuatione humidi oriri, ſed à ſiccitate aucta. tum quia priuationi operatio aſcribi nõ poteſt; eſt autem operatio motus contractarum partium: tum quia inanita humiditate meatus ampliores fieri par eſt, molem partium colligi, non neceſſe eſt. ſed quod pace illorum dictum ſit, multa prohibent, ne in illorum ſententiam abeamus. Primùm, ſi ſiccitas igni & terræ communis eſt, vna eademque ſpecie: & ignea ſiccitas rarefacit, non contrahit; cur credatur ſiccitas etiam terræ contrahere, nulla ratio eſt. Quorum enim opera opponuntur, non ſunt ſpecie vna ſed diuerſa oppoſitaque. Deinde ſenes & maraſmo detentos cõuelli præ ariditate oportebat, quid quod ſiccitas ab igne in corrigiã deriuata aut à febre in neruũ ignea eſt non terrea, quæ tamen cõtrahit & denſat: non eſt igitur terreæ ſiccitatis corrugare, igneæ verò dilatare. Adde quod ſiccitas aucta etiam non deficiente humido cõuelleret, ſi ſolius ſiccitatis opus eſt cõuulſio: quid enim impedit quominus in ſubiectum quoduis non recipiatur ſiccitas terrea conuellere potens. ſed conuulſio, ex inanitate claudit finitione ſua humidi inopiã. nõ eſt igitur ſiccitas cauſa. Poſtremò

Margin notes: 4. Differ. pulſ. 3. — Aph. 39. — Cap. 3. — 2. cauſ. Sympt. 1. — 5. Aph. 1. — 12. Thera. vlt. — Conuulſionis cauſæ. — 3. Collect. 33.

Postremò,quod ex omni parte æquè inanitur absumiturque,non coit in sese sed siccatur tantû. Præstat opinari facta interni humidi inanitione vicinas partes conniuere & in se concidere vacuum fugientes: nam si vndiq; æquè sensimq; exhauritur humiditas, quia inanitæ partes ingressu aeris occupantur & implentur, nulla necessitas cogit ad eam partium vnionem: vbi verò inæqualiter & disperse exhauritur, sufficiuntur eo concursu congressuque partium loca. ita enim interpretatur Galenus conuulsionem ex ariditate, id est, ex humidæ substantiæ defectu. Ita fit vt conuulsionis siccæ causa sit partium concursus propter vacui fugam in ingenti deformique nerui ariditate. Nam vt scribitur libro de causis Symptomatum, ad arbitrarium motum præstat eò magis instrumentum, quò aridius est, nisi eò iam accedat magnitudinis siccitas, vt flecti membrum vix queat præ duritie, quo tempore conuulsione sicca capi promptum est. *Lib. 3. cap. 3.*

15.*principium*] diligenter motus principium neruis ait tradi à cerebro, non neruos ipsos moueri, quod libro priore ostensum est. *1. Epid. sect. 2. 24.*

16.*febri*] separat vtramque conuulsionem. Sequens enim ad acutam febrem ex siccitate est, vel ad diuturnam, licet non acutam. fit enim vt ad febrem sequatur liquata pituita materialis conuulsio. altera internotio apud Zoar. humida semper repente, sicca sæpe sensim inducitur. *3. Præsag. de conuulf.* *Zoa. lib. 1. Ther. 10. 3.*

SECTIO TERTIA.

ATQVE *morbus quoq; comitialis,*[1] *conuulsio est omnium corporis partium non perpetua, vt in emprosthotono, & opisthotono, atque*[2] *tetano videre est; sed quæ ex temporum accidit interuallis: neque solum hac re, sed mentis quoque, ac sensuum oblæsione, à iam dictis conuulsionum generibus differt: vnde constat in supremis corporis partibus, cerebro videlicet, hunc affectum generari. Cæterùm velox eius discussio crassum humorem spiritus vias in cerebri ventriculis obstruentem hunc maximè affectum peperisse declarat, neruorum principio se ipsum quatiente, quò excutiat id quod noxium est. Ac fortassis per morbum comitialem conuulsio, haud absimilis est his, quæ à spinali medulla incipiunt, conuulsionibus, singulorum neruorum irrigatis processibus. verùm non ab ariditate vacuationeque, sed à crasso semper humore hanc affectionem induci argumento est, quod & subitò fit, & soluitur confestim. Nam subitaria meatuum obstructio, à crasso viscosóue humore fieri potest: vt autem, vel cerebrum, vel tenuior ipsius membrana ad tantam perueniat ariditatem, vt corio simile quippiam pati videatur, non sine multo tempore fieri potest. Accedit ad hæc, vt is, qui sic laborat neque videat, neque audiat, neque vllo sensu quicquam percipiat, ac ne consequi quidem possit, quid factû sit: sed cum memoriæ viribus*[4] *ratio quoque læditur. Ex his igitur omnibus rationi consentaneum est in cerebro hanc affectionem fieri, impediente humore animalem spiritum, qui in ventriculis eius continetur, quo minus possit exire. Porrò, quamobrem hic spiritus vocetur animalis, aut quæ sit eius potentia, in eis commentariis, quos de Hippocratis Platonisque placitis scripsimus, iam demonstratum est. Sanè quum ea, quæ per dissectiones apparere solent, accuratè consideraremus, rationi consonum*[5] *videbatur animam in cerebri corpore sedem obtinere; atque in ipso & rationis vim, & sensibilium imaginum memoriam residere: ac primum ipsius instrumentum tum in sensibilibus actionibus omnibus, tum in his, quæ à consilio et voluntate prodeunt, spiritum esse, qui in ipsius ventriculis maximéque in postremo cõtinetur: quamuis non contemnẽdus sit medius ventriculus, perinde quasi non nobilissimus sit. multis enim rationibus inducimur, vt hunc amplectamur,*

mur, duos verò [6] anteriores deseramus. Verùm exacta horum notitia ad curationis inuentionem nihil [7] ferè conducit.

DISCERE de affinibus affectibus, epilepsia & melancholia, primum disquirens locum in illis affectum secundo §. Nam satis) humorem morbi: tertio §. Porrò quemadmodum) internoscit melancholiam ab epilepsia: quarto §. Verùm hoc) de melancholia cerebri propria & totius consensu: quinto §. Est prætereà) de hypocondriaca: sexto §. atque de morbo) complet epilepsiæ & quorundam coniunctorum tractationem. Hic ex epilepsię vulgari notione colligit per eam cerebrum affectum esse, & quoniam conuulsiones perpetuò affert epilepsia, ostendit eas ad inanitionem referri non posse, sed vel ad cerebri sensum & fugam, vt sint improportionatæ; vel ex neruorum plenitudine, transmissa ad illos à cerebro materia. Postremò docet, cur cerebri & neruorum obstructio tollat non modò principes in cerebro functiones, sed et sensationes organorum musculorumque arbitrarios motus.

1. *conuulsio*] Addubitant, quî fiat, vt agēte natura & noxam fugiente, epilepsia sequatur: euenire enim ex eo videtur, vt ad authorē naturā morbus referatur. Quasi nō & monstrorum generatio, & in dolente parte inflāmationum, sicut & symptomaticæ vacuationes, ad eandem authorem & ministram referantur; scilicet natura, vt nunquam in scopo suo fallitur, & media inuenit in genere & in vniuersum scopo accommodata; ita ob interuenientes particulares circunstantias, quas rationis expers potentia non discernit, sæpe errat, & correctionem medici postulat.

2. *tetano*] propter Arabum controuersias, quibus magnas excitauit tragœdias Græcorum tetanus, proponenda disputandaque sunt proposita tria: primum rectè ne & satis sufficienter secetur conuulsio in emprosthotonum, opisthotonum, tetanum; deinde, num distentio (ita vocamus tetanum, rariùs est enim vt rigor nominetur) ex duplici conuulsione constet, an magis sit affectio à contractione aliena: postremò moueatur ne pars aut morbosè distenta, aut voluntariè extensa. Et vt à primo ordiamur; præsens diuisio in dubitationem trahitur, quoniam solas capitis conuulsiones exequitur, cùm oporteat conuulsionum secundum situm diuisionem, (nam alteram à causa conuellendi petitam suprà peregimus) omnibus corporis musculis conuenire. Continet & illam dubitationem, quod cùm membra moueantur, non solum antè & retrò, sed & per suos musculos dextrorsùm & sinistrorsùm vt caput: & sursum, deorsumque, vt brachium; oportet annumerare dictis speciebus conuulsionem ad dextrum, ad sinistrum, sursum, infrà. Sed diuisionem propositam in hunc sensum audire oportet, vt intelligantur secari conuulsiones partium omnium, in eam quæ antrorsum fit, & quæ retrorsum, & quę in neutram partem inclinat. quarum exempla à capite idcircò petuntur, quoniam manifestiora sunt, & magis obuia. Cur verò omiserint differentias illas dextri sinistri, superioris & inferioris, raritas euentus fecit. Est autem rarum, vt cùm flexioni præsint duo interiores musculi vicini, nec longè ab origine dissiti, extensioni totidem externi, nec interni ambo conuellantur, nec externi, sed dexter internus cum dextro externo; in quo euentu solum fit, vt ad dextrum inclinet caput, nec frequentius est, vt conuellantur, qui sursum attollunt brachium, aut qui deorsum premunt. Estque Galeno familiare, vt contentus frequentibus raros casus silentio prætereat. Sequitur. Num sit conuulsio duplex, distentio. Auicennæ enim verius visum est, quod opponatur conuulsioni, quàm vt ex conuulsione componatur; quod neque sponte sua nec vi distentum membrum contrahatur. Sed si distat à voluntaria actione mouendi conuulsio sola voluntatis absentia: & est in stante homine quiescenteq;, nec flexo, voluntaria motricis actio; cur non erit in distenta parte, etiam immota, morbosa conuulsio duplex? cōtractis enim vtrinque musculorum villis, ea ipsa de causa stabilitas sequitur & rigor partis, quà motio, vbi vnius musculi villi conuellūtur: nō est enim per se musculi actio membri contractio, sed musculi. quare distentionis causa recipienda ex Galeno est & vera & frequentissima; rarissimum est enim, & quod vix fieri possit, vt citra villorum conuulsionem infartus meatibus humor contractionē membri impediat. Cùm enim contractione membri meatus illi musculorum amplificētur dilaten-

Conuulsio nū in emprosthotonū secetur & opisthotonum.

2.3.8.

6. aph. 39.

Tetanus an conuulsio.

dilatenturque, nihil prohibet materiam quæ longos meatus & anguſtos occupabat, in eoſdem breuiores, ſed latiores colligi contineriq́ue; niſi fingatur ea humoris craſſities quæ cogi non poſſit, nec compreſſioni cedat, quam duritiei magnitudinem magis animo concipies quàm euêtu comprobabis. Dignius agitatu eſt tertij loci propoſitum, moueatur ne pars, aut morbo diſtenta, aut voluntate extenſa pendenſq́ue. Eam qua ratione docti quidam è noſtris tractauerint, expendēdum eſt. aiunt enim motus ſignificatum quoddam eſſe vulgatius, & Ariſtoteli receptum, pro ſucceſſiua acquiſitione termini motus: alterum infrequentius, quod medici pariter & aſtronomi agnoſcunt, pro paſſiua quadam limitatione mobilis ab agente, qua cum niſi quidpiam obſtaret, planè moueretur mutaretq́ue locum mobile. hoc enim poſtremo ſignificato orbes cæleſtes mouentur à ſua quisque intelligentia ab occidente in orientem; non quaſi indies magis accedant ad orientem, (feruntur enim vi, firmamenti motu ab oriente in occidentem) ſed quia niſi ea firmamenti vis impediret, ferrentur orientem verſus. Sic diſtentum caput in vtramq; partem conuellitur, contrahitur, mouetur; quoniam niſi oppoſita conuulſio obſtaret, contraheretur non minus antrorſum quàm retrorſum. Dum (inquiunt) Ariſtoteles ſumit, motum omnem, vel velocem eſſe, in quo breui magnum tranſitur interuallum, vel tardum, oppoſitum: de primo loco dicto motu verum eſt, non de altero. Similiter dum inquit omnem motum niti immobili, ſumit fixionem motum non eſſe, ſicut dum definit dextrum per motus, ſiniſtrum per quietis initium; quietem vocans fixionem. Hæc illi. Quæ vt vera ſint, certè Galeni non ſatis aſſequūtur ſententiam. Dum enim opinantur extentam manum, ſtantem hominem, pendentem auem, nautam qui naui contra graditur, aſcendentem formicam pari impetu per deſcendentem haſtam, cùm in vno loco maneant omnia, apud Galenum moueri, ſuam interponunt, non Galeni ſententiam. is enim non ſemel inquit hæc omnia quieſcere: et alibi non moueri, licet fortè muſculi intro moueantur. Deinde cum in eum ſenſum fatentur ea omnia moueri, quo motus non ſignificet membri actionem, ſed paſſiuam quandam limitationem, ab eodem apertè recedunt: qui lib. De tremore ſcribit, tenſionem illam aut demiſſionem manus, actionē manus eſſe; caſum verò paſſionem; ſicut in corpore toto diſcumbere actio, decidere paſſio habetur. poſtremò ſi id tantū docet Galenus, de nomine motus agit, à quo vitio longiſſimè abeſt. Ergo Galeni ſententia prǽſagitioni pariter & curationi vtilis, vult motum partis & actionem facultatis partem mouentis, non perpetuò coire; ſed fieri vt pars moueatur ociáte facultate motrice, nempe in caſu membri; fieri etiam vt pars quieſcat operante etiam validè facultate, vt in membri tenſione, vel hominis ſtatione. cum enim repugnet grauitati facultas, coneturq́ue ſuſtinendo vel corpori vel membro, nō vnius muſculi ſed omnium collectione operari facultatem neceſſe eſt, idq́ue validè, quod tonicè appellāt. Confert autem ea doctrina ad præſagiendum, dum ex ea intelligitur decubitum in lecto naturalem qua corpus quieſcit, nec deſcendit, ſine animali facultate non fieri; ita euenire, vt ſi ſubindè ad pedes labitur, collapſum animalis facultatis, & proximū interitum ſignificet. Curationi verò etiam prodeſt; percipitur enim cur Hippocrates vlceratos non modo ab exercitiis reliquis, ſed & à ſtatione prohibuerit, dicens ſtare vlceribus malum. Si autem quæratur, quænam ſit mouentis facultatis operatio & inſeparabilis effectio, ſi non eſt membri motus; Reſpondet alicubi Galenus, eſſe muſculi motum dum in ſe contrahitur. ſed elaboratius alibi, non exigit vt concedatur motus in omni fatigato, ſed virtutis operatio & munus. Sanè enim omni motricis operi iungitur muſculi contractio, vel contracti cōſeruatio; ea eſt enim ſucceſſiuorum natura, vt non minus fiant dum ſeruantur, quam cùm primùm gignuntur. Ex quibus omnibus illud intelligitur, in dictis caſibus membra quieſcere: vim autem motricem operari; dum vel contrahit, vel contractas continet muſculorum fibras. Et quemadmodum in his motrix fungitur munere ſuo; ita in diſtento membro morboſa cōuulſio vel contrahit, vel contractos ſeruat muſculos, quamuis ob aduerſæ partis conuulſionem membri contractio non ſequatur. ita autem accipienda eſt totius membri quies, tanquam ſenſu iudice cōſtituto. re enim ipſa probabilius eſt viciſſim cōtrariis, ſed exiguis motibus agitari, quæ ita quieſcere videntur. cùm enim pugnent duo illi motores grauitas, &

Pars tenſa num moueatur.

2. Cauſ. Sympt. 2.
1. Motu muſ. 11.
Cap. 4.

1. Præſag. 18.
Lib. de vlcerib.

1. Motu muſ. 11.
Lib. tremo. 4.

musculus, aut musculus musculo; nec possit paritas exacta & ceu puncto definita nisi in instáti durare; superest vt pro varietate aucti motoris motio sequatur, modò in hanc, modò in illam partem.

3. *tenuior*] perstat adhuc in sententia bimembri de sede animæ, quod vel sit cerebrum vel membranæ eius.

4. *ratio*] inquirit essentiam morbi in integra epilepsia & suis numeris absoluta: nam vt inuadit multiplex, accidit nonnunquam & breuissima, & præ exiguitate non omnino sensu priuans.

5. *consonum videbatur*] lege, visum est.

6. *anteriores*] inter cerebri ventriculos primatum defert posteriori, non minus hîc quàm lib. De placit. septimo, ducto argumento & à ratione, & ab experimento. à ratione quidé, quoniá & in mébrorum alitione ignobiliores ventres sunt, qui amplitudine maiore constant, & alimentum prius conficiunt; qua de causa ventriculus iecori & vasis, vasa membrorum poris cedunt; cumque aër in spiritus nutritionem, primum in anterioribus ventriculis recipiatur, à quibus ad tertium, sicut ab illo ad postremum defertur; & sint priores illi capacissimi, quartus angustissimus; consequens est vt pro exiguitatis ratione dignitas computetur, quin & locus ipse reconditus posteriorum ventrium dignitatem arguit. Sed & experimenta animalium quæ colliso occipite confestim pereunt, non ita oblæso sincipite, nobilitati postremi ventriculi subscribunt. Quo in loco non est consentiendum viro acutissimo Gentili, qui post multas ambages docet generationem animalis spiritus, quem Galenus hoc in loco inquirit, non esse aliquem ex cerebri ventribus, sed plexum illum ante ventres mirabilem, genitum autem iam & substantiali forma insignitum, in ventribus excoli, & perfici magis. Nulla enim ratio est, vt ita id asseratur; multæ vt contra. primùm, si (quod Galenus sentit) respondent spiritus animalis coctiones, & alimenti mutuum: & coquitur aër in pulmone semel; secundo in corde cum arteriis, inter quas plexus ille habetur: tertio & postremò in ventriculis; consequens est, vt quemadmodum alimenti vna coctio ventriculo ascribitur, altera iecori cum venis omnibus, tertia membrorum poris, vbi & forma membri præstatur; ita in cerebri cauitatibus spiritum animalem formam suscipere credamus. prętereà cùm sit vnus multorum in corpore plexuú vsus, tam qui in cerebro, quàm qui in testibus, & vberibus, à natura formati sunt: nec in vllo alio forma materiæ præstetur, sed aptitudo tantú & ad gignendam formam promptitudo; quomodò erit verisimile in cerebro non parare plexum illum animali spiritui gignendo commoditaté, sed gignere. Adde quod arteriæ illæ plexus naturæ suæ conditione nihil à reliquis arteriis distant; gignút autem reliquæ vitalem, non animalem spiritum: ergo & ille. maximè cùm recipiatur spiritui alimentum non modicum per narium respirationem, aër qui ad anteriores ventriculos permeat, non subit plexum illum. quid quod in homine tá est exiguus plexus ille, vt copioso spiritui animali sufficere nequeat: eo enim peruenit breuitatis & angustiæ, vt in totum negetur à quibusdam. Nec verò quod quidam faciunt, obliuionis incusandus est Galenus, quod lib. De placit. tertio explicans mythologiam fabellæ, quæ Mineruam fingit è Iouis vertice pronatam: ideo inquit è vertice fictioni additum esse; quoniam subest vertici medius, isque principalis cerebri ventriculus, sapientiæ origo, quæ ad Mineruam refertur. Nam vt illic principalem, ita hîc nobilissimum fatetur, nihil maximè postremi dignitati detrahens.

Cap. 6. Quis venter dignior cerebri.

1.3. Dub. 13. 14.

7. Vsu. 8. Vbi spiritus animalis gignitur.

Lib. de vsu respir. in fine.

Cap. vlt.

7. *nihil ferè*] delendum est, ferè, causa sententiæ, quoniam localia auxilia in affecto capite perpetuò ad verticem, qua parte cessat in coronalem, imponi oportere, author est in Methodo Galenus; siue sinciput siue occiput laboret; siue phrenitis occupet, seu lethargus; vt intelligatur non esse medicam difficultatem, sint ne facultates principes in cerebro locis separatæ, an coniunctæ.

Lib. 13. 21.

NAM *satis fuerit ad probè curandum, nosse sedem affectam esse cerebrum, atq; in eius ventriculis humorem crassum vel viscidum comprehendi. Igitur, quemadmodum hæc ad curationes, quarum gratia & affectas sedes, & earum dispositiones inquirimus, sunt vtilia: sic crassorum quoque humorum differentiæ, vtrum videlicet*

pituitosi

pituitosi sint, an melancholici, haud mediocriter ad curationem conferre videntur. Si tamen in præsentia non obliuiscamur pituitosos quidem eos nominari, cùm simpliciter ita dicimus, in quibus humiditas frigiditasque; melãcholicos verò, in quibus siccitas atq; [1] *frigiditas dominantur: quamuis magnæ peculiaresq; interim differentiæ tum pituitosorum, tum melancholicorum humorum inueniãtur.* [2] *Pituitæ quidem vnum genus est, quod quotidie vel screando, vel vomẽdo, vel emungendo educitur, vaporoso scilicet spiritu plenum, vt ne sensum quidem lateat, ipsum esse dissimilare. Alia verò pituita similaris quidẽ videtur, licet fortasse nõ sit similaris, qualis est crudus humor, qui in vrinis substat, tum is, qui à Praxagora vitreus appellatur. Atq; ex hoc genere esse videtur* [3] *saliua, quæ neque fluida admodum est, neque aquosa. verùm saliua non vnica duntaxat qualitate gustum afficit, nedum vniuersa pituita. Sæpenumerò enim* [4] *acrem & acidam, & salsam in ore saliuam manifestè deprehendimus, veluti, cùm sani degimus, nulla qualitate infecta, sed perinde quasi aquosa, saliua gustui offertur. Sic & melancholicus humor secundũ substantiæ varietatem non obscuras habet differentias. Nam* [5] *alius est veluti fæx sanguinis: qui admodum spissus est, fæcibus vini haud absimilis. Alius verò, quàm superior, essentiæ est multò tenuioris, atque vomentibus eum, & olfacientibus acidus videtur: qui etiam terram radit, attollit, & fermentat, atque ampullas quales feruentibus iusculis supernatare videmus, excitat. Sed is, quem crassæ fæci similem esse dixi, in terram effusus non inducit fermentationem, nisi fortè in ardẽte febri ipsum maximopere præassari contingat: neq; vlla etiam acida qualitate participat: quamobrem & ipsum nominare consueui melancholicum succum, aut melancholicum sanguinem. Hic enim meo quidem iudicio, nõ rectè adhuc atra bilis appellari potest. Prouenit autẽ huiusmodi humor in quibusdam plurimus, vel à* [6] *temperie ab initio comparata, vel à cibis, qui cùm in venis concoquuntur, in huiusmodi humorẽ transmutari solent.* [7] *Igitur, vt crassus pituitæ succus, ita hic quoq; comitialem morbum solet efficere, vbi in meatibus ventriculorum cerebri retinetur, siue is medius sit, siue postremus. vbi verò in ipso cerebri corpore abundat, eam insaniæ speciem, quam Græci vocant, melancholiam* [8] *efficit. Quemadmodum alter atræ bilis succus, qui præassata flaua bile nascitur, ferina deliramenta inducit, modò sine febre, modò cum febre, in cerebri corpore abundans. Atque hanc ob causam phrenitis nonnunquam* [9] *mitior est, cùm videlicet à pallida bile ortum contraxit: interdum vehemẽtior, cùm flaua bilis eam peperit; atque insuper alia nonnũquam dementia occurrit ferina, & melancholica, flaua bile præassata. Deliria autem, quæ per febrium vigores accidunt, non propria cerebri affectione, sed per consensum fiunt: proinde eos delirare & desipere, non solum medici, sed priuati quoq; dicere consueuerunt: phreniticos verò hos non nominant, eo quòd phreniticorum delirium non quiescit, mitigato febrium vigore. Igitur, quemadmodum phreniticorum febris vnum quoddam accidens* [10] *dispositionũ cerebri censetur, sic è conuerso ardentium febrium deliriũ, multis elatis ad ipsum vaporibus calidis. Haud secus fit ea affectio, quæ suffusioni in accidentibus similatur, à ventriculi dispositionibus ortum trahẽs. Nam cerebrum ventriculo, et ventriculus cerebro, suas affectiones transmittit, idque propter neruorum à cerebro ad os ventriculi descendentium magnitudinem, per quos etiam sensus huic particulæ, quàm vlli reliquarum corporis partium,* [11] *acutior est. Quocircà capitis fra-*

ctruras, cùm ad membranas vſque perueniunt, bilioſus vomitus; ac interdum dolores capitis, quomodocunque fiant, ſubuerſio ſtomachi, & morſio comitatur. Hypochondriacas verò & flatuoſas vocatas affectiones melancholica triſtitia ſequitur, haud ſecus, quàm acutam febrem delirium, & quaſdam oris ventriculi diſpoſitiones, ea, quæ in accidentibus ſuffuſioni ſimilatur affectio. Sic neruoſis partibus inflammatis, promptius, quàm reliquis, delirium ſuperuenire ſolet, idque aſcendente ad caput interdum per continuas partes ſolo calore; interdum verò ſpiritu vaporoſo, vel fumoſo, aut fuliginoſo.

ALTERVM caput ad probam curationem non minus ſuperiore neceſſarium; qualitatem humoris morbum gignentis inquirit; propoſitis in medium & finitione & differentiis pituitæ melancholiæque, à quibus duobus origo huic morbo eſt.

1. *frigiditas dominatur*] ſcilicet ſanguinis collatione. non enim inquiruntur humorum temperamenta abſoluta ratione, ſed propoſito in medium ſanguine humorum temperatiſſimo moderatiſſimoque, in hunc enim ſenſum recipiendum eſt, quod lib. De placit. octauo ſcribitur, æquabilem quatuor elementorum temperaturam exquiſitum ſanguinem creare; non quaſi ea æqualitas ſit abſoluta & ad pondus: ſcribit enim idem author monſtrante ſenſu, longiſſimè ſecedere à cutis tẽperamento, (quæ ad pondus æqualis eſt) ſanguinem, nimio calore humiditateque: ſed æqualitas elementorum in humorum genere corpus alentium audienda eſt; conuenit enim corporis alitioni ſuo temperamento, nec exceſſu peccans, nec defectu exquiſitus ſanguis. Sed ſunt quæ lectorem remorentur nonnulla. Si conuenit vt alimentum cum alito conueniat ſubſtantia temperieque; et eſt humana temperies ad pondus; quomodo ſanguis plurimum à ponderis æqualitate remotus aptiſſimè quadrabit humanæ alitioni? Alterum: ſi definitur pituitæ genus ſuccus frigidus humidusque, & melancholiæ frigidus & ſiccus, qua conſequẽtia ſubiicit pituitæ ſpeciem ſalſam calentem arẽtemq;, & melancholiæ atram, in qua in vna extinctione ſubſidium eſt? poſtremò, cùm ſæpe Galenus humorum temperamenta vitalia & potentia appellet non actu, ſæpe etiam tactu exploret quaſi actu ſint, vtris maior adhibenda fides eſt, prioribus an poſterioribus? Quæ ſoluere operæprecium eſt. Alimentum non oportet reſpondere alito, ſed reſoluto reparandoque; reſolutum autem humidum eſt, quoniam facilè difflatur, & calidum, quoniam humido inhæret; ita par eſt ſanguinem calidum humidumq; hominis temperamento collatum appoſitè nutrire. Adde parari corpori alimoniam non ex ſolo ſanguine, ſed ex quatuor humorum mixtione & coitu: in quo (ſi Galeno creditur) non magnoperè excellit vlla qualitatũ. nam quòd alicubi ſcribit Ariſtoteles ſanguinem frigidum eſſe natura ſiccumque; conſiderat quid in ſe obtineat ſanguinis materia, coniuncta aſcititia ebullitione quam ex iecoris commercio comparauit; ea
2. eſt grumi non minus frigida ſiccaque, quàm lignum natura ſua, licet ardeat. Maius eſt, quod obiiciebatur de pituita & melancholia calentibus. Itaque definitio accipienda eſt, quaſi explicet quid ſecundũ naturã iis humoribus conueniat, non quid perpetuò habeant: non aliter quàm aquam definimus elementum frigidum humidumque, licet ebulliens & aqua ſit & frigiditatem non habeat; ſic pituita humor eſt frigidus humiduſque per naturam, niſi ab ea valdè receſſerit: vel certè, quod aliquando dixit Galenus, fateamur atram bilem frigidam eſſe, vti cinerem & acetum: quantitate ſcilicet terrenarum quibus conſtat portionum: nam qualitate & vehementia paucarum calidarum excalfacit & vrit: nec aliter in pituita ſalſa ſuperant aquæ mole, ſuperan-
3. tur potentia ab intermixtis aduſtis. Nam, quod poſtremò quærebamus quale ſtatuatur humorum temperamentum, actu ne an potentia, in hunc modum explicandum eſſe videtur. Intra corpus humores non ſecus quàm medicamenta ad actum reducta ſunt; quare non immeritò Galenus tactu explorat vt cerebri: ita & pituitæ frigiditatem. at poſteaquàm de corpore exierunt, non eodem modo omnes temperamentum ſeruant: ſed quidam ex illis ſolo actu, quo ablato nulla temperamenti potentia relinquitur: quidam ſola potentia, non actu: non deſunt qui actu conſeruant, ſed magis potentia

Humorum temperies. Cap. 7.

1. Temper. vlt.

Lib. de cauſ. morbo. 6. De differ. morbor. vlt. 2. Natura. facul. vlt.

1. Temper. 9. 2. Tempe. 6. 1. Nat. huma. 32. Solutio 1.

1. Nat. hum. 4. 2. Part. 3.

2. Cauſ. Symp. 3.

tentia. Sanguis cùm primùm egreditur, ebullit manifesto calore, mox concrescit in grumum frigidum siccumque, nulla potentia recuperans pristinum temperamentum caloris. vtraque bilis, aut euomita aut deiecta, actu fusa sunt & humida, sola potentia siccantia. at calor in bile & actu percipitur exeunti, & potentia manet; erodit enim & abstergit etiam diu in felle seruata; sic pituita & tacta refrigerat, & excalfacta in febre solutaque in vapores ad cutem accedens innata frigoris potentia in algidum sudorem vertitur; quod idcircò exitiale esse pronunciauit Hippocrates. Qui ergo loci apud Galenum præsentem & actu temperiem humoribus impertiunt, de illorum intra corpus statu agunt: qui potentia, non significant potentiam actui oppositam & cum actu pugnantem, sed iugatam & coeuntem; quo intellectu dicimus in igne potentiam esse calefaciendi, in sole illuminandi. 4. Apho. 37.

2. *pituitæ*] succi nomine non dignatur Galenus quiduis liquidum in corpore, nisi expertum fuerit ad alendum aut secundam aut (quod minimum est) primam in ventriculo confectionē, ita nec pituitæ, etiamsi frigore & humiditate polleat. eo enim nomine hic reiicit à pituitæ speciebus aquosum sputum, & alibi muccum à cerebro, & alimenti serum. Igitur ex pituitæ differentiis prima naturalis appellatur, agnosciturq; insipido sapore, vt ait Galenus lib. De atra bile, & tamen eandem ipse quandoq; dulcem compellat: siue quoniam ob affinitatē duo illi sapores reciprocantur, & inuicem commigrāt: siue, naturalis, dictio non docet quid temperata pituita exposcat, sed quid animāti vtilius sit. In eo enim significato sumi verbum naturale ostensum est; cumq; magis alat, dulcis & vtilis sit, naturalem non sine causa appellauit. Sequūtur innaturales vario numero non modo ab aliis, sed & ab vno Galeno relatæ: cùm tamen trinarius ille, lib. De febr. different. relatus, ferè vniuersum genus complectatur: crudior vna naturali, alia magis cocta; tertia vsta; prima acida; secunda dulcis; postrema salsa. nam vitream & crudum succum si quando seorsum recenset, propter peculiares quasdam harum differentiarum dotes facit; cùm tamen acido sapore participent non secus hæ quàm reliquæ crudiores naturali pituitæ, vitreā constituit excellens cum lentore frigiditas: crudum dictum grauitas multa sine flatulētia pituitæ familiari. eam verò appellationem obtinet vna illa pituitæ species, quæ frequens vrinis crapulosorum & ociosorum hominū subsidet, nimis angusta verbi ratione. nam cocta dicuntur (ait Galenus) generali vocabulo, quęcunque à natura euicta non sunt, etiam bilis & serum. Propriè autem crudus humor est quicunque in alimenti confectione infra sanguinem substitit: talis est pituita omnis. Angustissimè autem vna illa pituitæ differentia proximè explicata. Adiungunt autem dictis etiam gypsæam, quæ vt in vasis non gignitur nec ventriculo, (ideo fortè Galeno omissa) in articulis certè non rarò visitur, siue concretione frigida occallescat, seu calore siccescat. Meminit & hic Galenus de amara, Auicenna verò de acerba, sed raræ sunt & inter simplices quas rimamur non numerandæ; siquidem priorem mixtio bilis creat, posteriorem melancholiæ. Nec verò incredibile est, quod ait Auicenna, præ frigoris vehementia acidum pituitæ in acerbum transire citra melancholię permixtionem. Nam cùm in fructibus (quod Galenus ait) sępe acerbum terreum commigret, dum calore excoquitur in acidum tenue; cur non etiam frigescēs & tenue acidum gelabitur in crassum acerbumq;. quam verò causam acidæ pituitæ comminiscitur, meritò non recipimus. nec enim perpetuum est aut frequens, vt acor pituitæ accedat, propter ebullitionem quam cùm dulcis esset perpessa est, vnde coacuit. Nam siue ventriculus impensè frigidus sit, siue alimenta, in ventriculo pituita acida gignitur: non antecedente dulci, sed propter exiguitatem caloris antecedente acore dulcedinem. Sic enim in vuis accidit & fructibus. Sic in lyenteria ructus acidus, aut quomodò ebullire credenda est vitrea pituita crassissima lentissimaque, in qua tamen acorem agnoscit Galenus.

2. Natur. vlt. Pituitę differentiæ. Cap. 2. 2. Natur. vlt. 14. Ther. 14. Lib. 2. 6. 2. Acut. 44. 4. Simp. 8. 1. 1. Doc. 4. cap. 1. 4. Simp. 8. 6. Apho. 1. 2. Differ. feb. 6

3. *saliua*] πτύαλον. sputum. nam saliua ferè ob tenuitatem succus non est.

4. *acrem*] ἁλυκὸν. de quo scribit libro De atra bile in significando non distare ab ἁλμυρὸν, & vtrunque salsum significare: quoniam verò hic ambo separat, satius est vertere (amarum) nam id verbum etiam pro amaro sumitur: sputum verò nonnunquam amarescere sensus indicat.

4.Apho.21. 5. *alius*] duas has melancholiæ ſpecies ſæpe memorat Galenus. triplex,inquit,nigra eſt à corpore deiectio,prima ſanguinis nigreſcẽtis: altera melancholici ſucci: tertia atræ bilis. Suntque indicio, & curatione plurimum diſſidentes. Nam vt ſanguis ſæpe ſine vllo periculo prodit;ita atra perpetuò ad mortem, maximè in morbi initio;melancholicus ſuccus ambigit. Seiunguntur mutuò manifeſtis notis. Sanguis inter humores ſolus concreſcit, ſiue ea concretio ad fibras referenda ſit, (quod Ariſtoteles ait) euenit

3.Hiſto.19. 2.Part.4. Melãcholiæ differentiæ. 1. Prorh. Sect.2.4 0. 2.Præſa.46. 2.Aph.13.

enim vt detractis fibris non concreſcat: ſiue (quod manifeſtius eſt) ob pinguedinem quæ refrigerata gelaſcit. cumque reliqua duo genera etiam à corpore prodeuntia non coeant,ſed liquida permaneant; propriis atræ indiciis ſeparantur. ea ſunt ſplendere vehementer aſtringere, acidum fætere, terram fermentarè, muſcas fugere: cùm enim, quod in Prognoſtico ſcribitur, morbi pro cõmittentis humoris natura euadãt aut mitiores,aut grauiores; deteriores habentur quos alterutra bilis parit: ipſa autem melancholia,quia intra corpus per moram corrumpitur & putret, eo accedit maliciæ, vt deleteriæ qualitatis particeps ſit, quo tempore iam atra eſt, & notas paulò antè explicatas habet: putreſcens enim inſtar vini vehementer coacuit,& extraneo calore ritu fermenti terram in quam effunditur inflat & ampullas excitat, quod fermentationem appellant. Tollendæ tamen è medio dubitationes ſunt. cur Galenus verborum negligentiſſimus hic curioſè poſtulat, ne atra bilis vtraque ſpecies appelletur, ſed quæ iam notas dictas repræſentat? tum qua ratione omnis aduſta melancholia exitialis eſt, ſi quartana ab ea putrente & innaturali orta ſaluberrima eſt? præterea ſi duas atræ materias recipit Galenus,non modò libro De atra bile, ſed & in hoc ipſo non multò inferiùs,cur hic eam aduſtæ bili addicit. Et ſi omnis melancholia paulò antè,temperamenti genere frigido pariter & ſicco conuenit, quî fiet vt ſub eo genere & communitate exacta atra comprehendatur, quam aliquando calidam vocat, & erodentem? Auget difficultatem quod Auicenna memorat,multos non modò ſanabiles,ſed & ſanos euomere nonnunquam quiddam quod eſt ſicut acetũ,ex quo ebullit terra. poſtremò melancholicum ſuccum hic non concedit acidũ,ſi naturalis eſt; alibi fatetur inſigni acore

Trallianus de quartana. 14.Ther.9.

Solutio 1. pollere. Ergo licet cõperta rerum varietate non valdè de rerũ nominibus ſollicitũ eſſe deceat philoſophum medicumq;; vbi tamẽ æquiuocatio errorem parere poteſt,nõ ſine culpa committitur. Quapropter periculoſæ æquiuocationis vitandæ gratia cõſulit Galenus, ne deleteriũ humorem & eum qui quotidie ſanis gignitur,vno nomine cõpellemus.

2. Quartana verò (id quod ſecundo loco dubitabatur) ſicut & febris ex putrente ſanguine mites morbi idcirco ſunt,quia ab atra originem non trahũt,ſed à melancholico ſucco,qui dum putret tractu in atrã deſciſcere poteſt. Et vocatur quidẽ in eo confinio poſita ab Auicenna innaturalis, atra tamen Galeno nondum eſt, ſed in confinio.

Lib.2.9.

3. quod lib. De different. febr. aperuit. Recenſet autem materiam atræ frequentem bilem, cui paulò poſt diligentiore ſcrutinio adiiciet melancholicum ſuccum.

4. Melancholiæ verò in genere temperamẽtum frigidum pronunciauit mole terreæ portionis, quæ tamen ipſa nonnunquam à vehemẽtia exigui caloris victa non infrigidat, ſed erodit. Quocirca non ſine artificio ſcribit quandoq; hunc humorem, dum in atram tendit, frigidum quidem eſſe,ſed caloris non expertem,vt cinerem & acetum. recenſens enim cinerem calidum,& acetum frigidum,ambo terrea; ſignificat melãcholiam quæ aduritur,vt nunquam amittit quantitatẽ terreæ frigiditatis;ita pro vſtionis magnitudine vel refrigerare adhuc,vel excalfacere corpus.

3.Cauſ. Sympt.2.

5. Experimentum Auicẽnæ in vomentibus acidum fermentans terram plurimum accedit ad atram; non tamen iam exactè atra eſt, quæ vno vel altero indicio atræ ſpectatur, ſed quæ omnibus: vt dixit lib. De plenitudine. Nec omittenda illa conſideratio eſt, non eſſe parem in humore putrente & morbido maliciam periculumque,dum ægrotamus & per ſanitatis tempus: nam vt inſanis ſæpe citra noxam ſpectatur praſſina bilis,ita atra;cùm in ægris ex alterutro horum malignus morbus & maleficus oriatur: quoniam quæ valentem naturam non lædunt,ſæpe ægrotanti exitioſa ſunt.

Cap.vlt.

6. Poſtremò naturalẽ melancholiam hic minimi acoris participem facit, & libro De atra bile immanifeſtum appellat. lib. De plenitudine moderatius ait,nõ eſſe ἀκριβῶς,id eſt,exactè acidã. quinto De vſu,in genere agens acidam vocat ſimul & auſteram,& tamẽ lib. Acutor. tertio, plurimũ inquit habere acoris

Cap.3. Cap.17. Cap.4. Com.38.

etiam

etiam naturalem,ſed non ſincerum. Quæ loca paruo inter ſe diſcrimine indicant,vt in atra eximium acorem,ita in ſucco melancholico inualidum. nam quod hic vertit Copus (neque vlla) legendum eſt (minima) ἥκιστα enim contrarium maximo eſt;non omnino negat. 3.Acut. 95.

6.temperie] non frigida ſicca(quod multi deluſi opinātur) tales enim copioſam pituitam aceruant,ſed calida ſicca quæ inclināte ætate vſto iam ſanguine tranſit in atram. 2.Temper. vltimo.

7.igitur vt] memorat varias epilepſię,melancholiæ, phrenitidis, delirij ſpecies, vt ſimilia ſeparet.

8.melancholiā] ita comitialis ab vtroq; humore naſcitur, frequēter ſcilicet:nā ex aliis oriri paulò poſt manifeſtū fiet: cùm melancholia à ſolo cognomine humore naſcatur. 6.Apho. 56.

9.mitior] tres numerat delirij & phrenitidis iuxta humoris varietatem differentias: mitem,vehementem, ferinam.

10.accidens] hic ait febrem inflammationum cenſeri ſymptoma inflammationis,alibi veluti ſymptoma: videlicet ſeparans ab iis quæ ita ſunt ſymptomata,vt morbi appellationem non habeant. febris autem quæuis,ait Galenus,cùm ſine medio lædat functiones,morbus eſt; nec idcirco ſymptoma inflāmationis non erit, quia non ſemper ad inflammationem ſequitur,quod arguit Auicenna: quicquid enim pręter naturam morbum ſequitur,ſymptoma eſt;ſiue ſemper ſequatur,ſiue aliquando,vt cephalalgia febrem,ſiue totius ratione,ſiue partis,vt ſitis. 7.Apho.43. 1.Ad Glau.2. Lib.dif.mor.5 1.4.1.

11.acutior] tam exacto tactu pollet ventriculus,vt aliquando Galenus inſtrumentum tangendi nuncupauerit. Contrà Auerrous cùm tāgibilium qualitatum iudicium concedat manui;ad certa quædam ſenſilia propter partis neceſſitatem conceſſum eſſe inquit,exactius quibuſdam aliis partibus: nempe famem & ſitim ventriculi os,titillationem ex vteri contactu glans acutiſſimè percipiunt; planè tamen tactus nulla in corporis parte ſenſorium eſt,præterquam in cute vniuerſa ſimul cum multis internis & latētibus.Si enim ſenſorium eſt membrum citra quod non peragitur ſenſatio: fit autem & in cute extima & in carnibus viſceribuſque multis;ſunt omnia tactus inſtrumenta, nec à fine profecta ratio diuerſum ſuadet: ſi enim ſenſus tuendæ vitæ gratia præſtat natura;qualitates autem tactiles & agentes toti cuti occurrunt ab externis, nec minus latentibus partibus ab internis: oportuit communem eſſe illarum omnium tactum. nam colores,ſoni,odores,ſapores,ab vna quauis corporis parte iudicati inſuaues moleſtique caueri poterant ne corpus offenderent. Ita offendentium omnium ſiue actiua qualitate, ſiue mole ſua & ſubſtantia iudicium commune eſt;quibuſdam autem particulatim organis viuidior ſenſus,& exquiſitior agnitio data eſt: vt ori ventriculi ſuctionem & penuriam totius percepturo ex ſolutione tractuque membrorum. Sic dentibus cute nudis ex qualitatibus primis dolor acrior ſentitur, lactentibus ex matris papilla,maior ſuauitas: quo quædam à dolore excitarentur,alia ſuauitate allicerentur in functiones vitæ animantium accommodas.certo autem de qualitatibus indicio,cutis manus,maximè intima,quæ ad maiores digitos eſt (vt pote capiendi organum) præfecta à natura eſt; vētriculo verò caput,& capiti ventriculum conſentire, argumento eſt dilirium ex vētriculi bile, & ex capite vulnerato vomitus;de quo in Aphoriſmis legimus: Quibus cerebrū præſcinditur,neceſſe eſt febrem & bilis vomitum ſuperuenire. nec modica eſt reliqui corporis ad idem vētriculi os cōmunio: ex eo enim affecto timores ad omne opus oriuntur, & extremorum frigus.In Præſagiis verò ait corporis iactationem,anxietatem, inquietudinem, & pedum nuditatē, eius affecti ſoboles eſſe. De inſt. odor. 1. 2.Collect.13. Tactus inſtrumentum. Dif.Symp.vlt. Infra libro 5.6 6.Aph.60. 2.acut.29 1.Præſa.19.

CAP. VI.

PORRO, *quemadmodum hæ paſſiones, quibus caput per conſenſum afficitur, ita illæ quoque quæ primogeniæ ipſius affectiones ſunt,non parum inter ſe differunt. Igitur craſſi humores,qui in cerebri ſubſtantia abundant, interdum ei,vt inſtrumentali,interdum,vt ſimilari parti nocent. Quum enim meatus obſtruuntur, vt inſtrumentali: quum verò temperamentum alteratur,vt ſimilari. Proinde totus hic ſermo in fine ſexti libri De vulgaribus morbis præſcriptus eſt. Melācholici magna ex parte comitiali morbo afficiuntur: et contrà,morbo comitiali laborantes, efficiuntur melan-*

melancholici. Atque horum vtrumlibet magis accidit, prout vel in hanc, vel in illam partem, infirmitas repit: si enim in corpus, Epileptici; si verò in mentem, melancholici redduntur. Hoc sermone primum quidem declarauit, quod non semper, sed magna ex parte horum affectuum alter in alterum transit. Quippe non solus melancholicus succus, verùm etiam pituitosus morbum comitialem committit. Igitur is, quem melancholicus succus constituit, in melancholiam transit: qui verò à pituitoso partus est, in aliam affectionem, de qua [2] paulò post dicturus sum, permutatur; melancholiam verò haudquaquã efficit. Altera verò Hippocratici sermonis pars, non paruum contemplandi locum desiderat: quippe cùm [3] anima sit aut temperamentum actiuarũ qualitatum, aut ab ipsarum temperamento alteretur, bilem, cum cerebro, veluti parti instrumentali nocet, ad cerebri corpus cõuerti ait, id quod in obstructionibus fieri constat. Quum verò temperamentum mutando ei, vt similari, nocet, ad mentem eam repere dicit. [4] Verùm hoc, quod medici dereliquerunt definire in primis necessarium esse videtur. Nempe, vt in manifestis corporis partibus, interdum omnibus, eadem apparet temperies, vt in morbo regio, et [5] elephante vocato, et aqua inter cutem, & malo habitu, quæ à Græcis cachexia dicitur; insuper in his quæ ab hepate, atque splene pendent, colorum vitijs: interdum verò vnius dumtaxat partis, quæ videlicet aut biliosum, aut pituitosum, aut melancholicum humorem suscipit, temperies [6] permutatur: ita etiam cerebro accidit vt nonnunquam vniuerso in venis sanguine melancholico effecto, ob commune vitium, ipsum quoque lædatur: nonnunquam verò reliqui corporis sanguine prorsus innocuo solus is, qui in cerebro contentus est, alteratur: idque bifariam fit. Aut enim aliunde in ipsum deriuatur, aut in ipsomet melancholicus humor [7] genitus est, quum videlicet internus calor aut [8] flauã bilẽ, aut crassum atrumq; sanguinem superassauit. At hæc [9] distinctio non paruum habet in curatione momentum, siquidem vbi vniuersum corpus sanguinem melancholicum cõtinet, curationem à venæ sectione incipere oportet. Vbi verò solum cerebrum, infirmus (quod ad hanc dispositionem attinet) sanguinis detractione non indiget, quamuis ob aliam quampiam [10] causam sanguis mitti possit.

SEPARAT melancholiam ab epilepsia.

1. *vulgaribus*] habetur 6. Epid. sect. 8. comm. 55. apud Alexandrinum verò est 49. exponit Galenus: Si melancholia officit corpori .i. compositioni quæ in corpore intelligitur, nempe ventrium obstructione, epilepsia sequitur: si animę .id est, temperaturę quę in cerebri substantia consideratur et quæritur, morbus nascitur melancholiæ, vel dementiæ: et quod scribitur libro De morbo sacro, familiarium ignorantia. Cùm igitur Epilepsia ab vtroque humore nascatur, ab vtro frequentius periculosiusque? Auicenna cum vulgo frequentiorem autumat pituitosam. Verùm libro Epid. sexto, melancholicis morbis annumerat: et lib. Aphorismorum tertio, inter autũnales numerat non hyemales: et libro iterum sexto, melancholicum vocat. Adde quod si occasio concussionum illarum cerebri sit, obstructio humoris durior & rebellior ex melancholia nascitur: si ex qualitatis molestia, multò est in melancholia deterior: quare vt detur pueriles morbos & qui cerebro eueniunt magna ex parte pituitosos esse magis quàm melancholicos; certè de Epilepsia inferri nõ potest, propterea quòd pueris & cerebro eueniat à pituita prodire. Et de frequentia quidem ita ambigi potest. Nam si de discrimine agitur, pituita copiosior est, melancholia crassior: vt varijs incõmodis æqua vtriusq; malicia ęstimari queat. Sed est melancholica cerebro improportionalis: ideò deterior. Accedit quod in morbis natura longis, melancholia valdè trahens et tardissimè coctilis longitudinem auget, non leui Epileptici damno. ita fit vt melancholica deterior censeatur.

Epilepsia nũ melãcholica
Aph.22.
Aph.56.

2. paulò

2.*paulò post*] nempe apoplexiam.

3.*anima*] Num anima sit à temperamento et vltra temperamentum seiuncta, forma, nobis in dubium non trahitur, Galeno trahebatur. Et quidem multi Græcorum cùm Aristotelem audiunt ostendentem contra nonnullos animam non esse qualitatum harmoniam, vel temperamentum; Galenum citant, quasi eius sententiæ astipulatorem; qui multum & sæpe in eo luto hęsitauit, nec tamen certi quicquam de eâ re definire ausus est. Ná (quod Auerrous ait) intellexit materiam qualitatibus primis substerni ad elementi generationem: rursum quatuor elementa materiá esse & essentiam similaris membri ossis & carnis: ipsa rursum similaria materiæ vicem obtinere toti organo: nec verò organum in opus abire nisi temperamento, quod vocant à dominante innatú calorem, seu forma quadá ducatur, quo loco considerationem formarum sistút, nihil de vlteriore animæ forma speculátes, cùm materiæ instar temperamétum ipsum organi substet. nec in eo, qui medicè agunt, condemnationem merentur: nam vt acutè scribit lib. De substátia faculta. natural. nihil tractationis medicæ interest, sit ne functionum opifex temperamentum, an superior forma animę temperamento imperans. Cùm enim ea forma nec seruari possit præsens, nec restitui absens, sed solum temperamentum; frustra disquiretur ab artifice quod cognitum artificis operam non requirit: vt mirari subeat doctissimos quosdam scriptores, qui ex Galeno formas substantiales præter temperamentum rebus naturalibus concedunt, quas Galenus etiam animalibus non tribuit. Philosophi (ait Auerrous) ex operibus agentis naturam colligétes, animam tribuunt animalibus omnibus: imo & stirpibus, quoniam nobilia illa augmenti, generationis, et formationis opera, magis adhuc sentiendi, mouendi, elementalium qualitatum vim & dignitatem multis numeris anteeunt. 1. Anim. 4. 2. Collect. 7. Cap. 3. Citato.

4.*verùm hoc*] transit ad melancholiam, duas priores eius differentias tractans.

5. *elephante*] Elephantiasis dicitur ob similitudinem in magnitudine & inęqualitate membrorum: et Leoninus, quia insuperabilis: et Satyriasis, ob turpitudiné Areteo; vulgo morbus S. Lazari. 2. Tard. vltim.

6.*permutatur*] vt in cruris herisipelate, vel mamillæ cancro. comparat autem Galenus internas intemperies externis ceu manifestioribus. ná sicut in cute nónunquam vniuersá eodem occupatur vel intemperamento vel colore; nonnunquam vna tátum pars: ita internis accidit vitijs, vt caput vel solum afficiatur, vel cum toto. Intelligédum est autem vnum in toto temperamentum cachectici vel arquati, quoniam partibus euidenter, et quod sensu dignosci queat, non variat: non quasi verè sit ęquale, esset enim incurabile, aut difficillimè, nec vacuatione bene haberet. Ideò autem manifestis affectibus confirmat rem ratione exploratam, quia & Hippocrates ita solitus est facere.

7. *genitus est*] ita præter naturam etiam extra iecur humores creantur. 2. Natura. 1.

8.*flauam*] duas agnoscit solum atræ materias Galenus, vbi in eum sermonem incidit, flauam & melancholicum succum, quem vocat etiam fecem sanguinis. quod si aliquando memorat crassum sanguinem; non sanguinis nomine facit, sed contentæ fecis crassitieique. Nisi enim ita intelligeret; non sine culpa omitteret hoc in loco melancholiam: & quod 6. Epid. scribitur, similiter biliosum & sanguineum corpus fit melancholicum, si expurgationes non habet: interpretatur Alexandrinus melancholico sanguine refertum. & in Prorhetico prærubrum melancholiæ appositum est. Fit enim vt vstus sanguis præruber euadat, & vertatur in eam, quæ non propriè atra est (ita enim legimus libro De febr. different.) ita fit vt duæ tantum sint sine medio atræ materiæ, sanguis enim melancholiæ interuentu, pituita dum coctione transit in sanguiné, & à sanguine commigrat in melancholiam proximam atræ materiam: adustam autem pituitam creare melancholica vitia, vt Elephantiasim, certum est; migrare in veram melancholiam, incertum. Cùm sæpe visatur salsa pituita alba, & ex pectore glutinosa candens expuatur: sic Galenum recipimus duas tátum materias asserentem, nec ab Auicenna discedimus quatuor affirmáte. Nec verò hoc ex loco, (quod quidam putant) colligi potest, pituitam non transire in melancholiam; dum inquit Epilepsiam pituitosam non mutari in melancholiæ morbum: nam licet in capite caloris defectu non mutetur; alibi aduri, & migrare in alteram naturam, nihil prohibet. Lib. de atra bile. 3. 6. Aph. 53. 2. natu. vltim. 3. Aph. 22. 6. Epid. Sec. 5. 25. 1. Prorh. Sec. 2. 13. 2. Diff. feb. 9. 2. præs. 46.

9. di-

9. *distinctio*] duæ hæ species vulgo referuntur, altera propria cerebri; altera totius consensu: cùm veriùs vna sit solius capitis propria; altera & capitis & totius.

4. San. 8. 10. *causam*] ostēsum est enim in cacochymia cum præsentia copiosi sanguinis vtiliter mitti sanguinem posse.

Vtrùm verò melancholicus sanguis vniuersum corpus, an solum cerebrum occupet, ita discernendum est. In primis vniuersi corporis habitum, qualis sit, consideres, velim: memineris q; quod molles, & [1] *candidi, et obesi nequaquam humorem habent melancholicum. Macri verò, & nigri, et hirsuti, et quibus latæ sunt venæ, aptissimi sunt, vt huiusmodi in ipsis humor cumuletur: fitq; interdum vt præ rubro colore homines affatim in melancholicam tēperiem decidant, atque post hos flaui, idq; maximè quando & vigilijs, & multis laboribus, et solicitudine, & tenui victu fuerint educati.* [2] *Quibus hæ quoque notæ conueniūt, an* [3] *hæmorrhois aliqua restricta sit aut alia quæpiam consueta sanguinis vacuatio, aut mulierum menstrua. Insuper quibus cibis quis fuerit vsus, vtrùm ijs qui suapte natura melancholicum sanguinem pariunt, an è diuerso. Porrò qui melancholicum sanguinem efficiunt, hi ferè sunt: caprina bubulaque caro, magisq; hircinæ & taurinæ, sed maximè asinorum camelorumq; carnes: nā & his nonnulli vescuntur: item vulpinæ caninæq; carnes: atque magnā in huiusmodi sanguinis generatione vim obtinet ex* [4] *lepore cibus, sed multò magis ex apris: ac limaces quoque melancholicū sanguinem pariunt, si frequens sit eorū vsus: præterea omnes terrenorum animalium carnes sale conditæ: aquatilium quoque carnes, vt thunni, balenæ, vituli marini, delphini, canis, atque cetaceorum omniū. Ex oleribus autem, brassica ferè sola huiusmodi sanguinem gignere consueuit, quemadmodum & arborū germina, vbi vel muria, vel oxyhalme condiuntur, præcipuè lentisci, terebinthi, rubi, canis rubi: leguminum verò, omnium maximè lentes inter melancholicos cibos numerantur: mox panis furfuraceus, & qui ex tipha atque vitiatis seminibus factus est, quorum apud quasdam nationes vsus loco frumenti habetur. Verùm de ijs in primo libro De ciborum facultatibus iam dictum est. Præterea vina crassa nigraq; aptissima sunt, vt ex ipsis melancholicus humor fiat, præsertim si quis abūdè ipsa ingerens, oblata occasione in multo corpus calore cōtineat. Vetus deniq; caseus, vbi forte fortuna in corpore fuerit supercalefactus, facilè huiuscemodi parit humorē. Igitur, si quis, anteaquàm in morbū inciderit, huiusmodi victus ratione fuerit educatus, maiorem quādam inde licet facere coniecturā. Si verò boni succi cibis vsus fuerit, considerare oportet exercitationes ipsius, mæstitiā, vigilias, solicitudines. Sunt etiam nōnulli qui per* [5] *febriles (vt dictū est) morbos melancholicū humorē cōtraxerūt. Atq; ad efficaciorem notitiā non parū confert anni tēpus, ac præterita præsensq; cōstitutio, item regio ac laborantis ætas. His itaq; omnibus præmeditatis, quum speraueris in vniuersi corporis venis melancholicum sanguinem contineri, quo certiorem habeas notitiam, cubiti venam seca, præcipueque mediam: quoniam communis est & ei, quæ humeralis nominatur, et ei, quæ per axillam ad manum fertur. Quòd si tum* [6] *fluens sanguis non videatur melancholicus, statim supprimatur. Si verò talis appareat, vacua, quantum pro laborantis corporis habitu satis esse conieceris.*

SEPARAT inuicem duas melancholiæ species, notis quinque: prima ex habitu corporis: secunda, ex retenta solita vacuatione: tertia, ex alimētis prægressis: quarta, ex reliquo victu melancholico: quinta, ex cura tentante.

Lib. 2. vltim. 1. *candidi*] licet enim libro de temperamentis ostensum sit candidos ab ortu aceruare me-

re melácholiá,pauca eſt,ſi cóferatur ad nigros hirſutos,quibus acceſſit caloris occaſio; mollicies verò et obeſitas ad humiditaté referũtur,q̃ ariditati melácholicę aduerſatur.

2.*educati*] eſt ergo ordo melancholiam aceruantium hominum aptiſſimi nigri: ſi enim accedat aſſatio,própriſſimè implētur,deinde impenſè rubri paulò tardius, in quibus vultus mæſtiria tranſitum indicat;in Prorhetico. Flauus niſi longo tēpore exiccantibus vtatur,melácholicus non euadit.cumq; quatuor quæſiri habitus indicia docuerit Galenus,nullũ eorũ habitui ab ortu frigido ſiccoq; conuenit;eſt enim naturalis illa tēperatura alba,modicè pinguis,anguſtis vaſis,glabra;cùm præſens ſit nigra,gracilis, latis vaſis,hirſuta,videlicet quoniam exuſtio calidi ſicciq; tēperamenti,vbi traxit,vniuerſam ſemel maſſam in cinerē vertit;cum prius illud frigidum ſiccumq; parùm ſanguinis et pro ratione, ſucci conficiat melácholici. Nec verò ſolùm in corporis habitu calidus ſiccusq; augendæ melancholiæ omniũ maximè eſt obnoxius,ſed & alimenta ſimiliter tēperata: ſiquidē hic ex hircina taurinaq; plusquàm ex caprina & vaccina augeri ait;& cùm numeret caſeũ & vinũ nigrũ,multa terrea prætermittit, glādes,lupinos,caſtaneas, quoniá ex terreis plus ſecedit in inteſtina ſtercoris, minus ob caloris inopiá in hepar melácholiæ;vnde intelligitur primò cùm quidá à nobis rogant,fiat ne plus melancholiæ ex lepore & melōgena calidis,an ex vaccina frigida; nō eſſe ſoluendũ (quod multi faciunt)plus craſſi ſanguinis ex vaccina oriri, minus tamen ſeparatæ à reliquis melácholiæ quàm à calidis edulijs,propter caloris attenuantis et ſecernentis inopiam. Si enim vaccina copioſiorem craſſum ſanguinem melancholicũq; gigneret leporina; vires haberet ad melancholiam ciendam leporina ſuperiores;quod Galenus cum experimēto inficiatur. Colligitur etiam Auicenná dum modò tribuit melácholiæ generationē moderato,modò immodico calori,in hunc ſenſum audiēdum; vt naturalis melancholiæ,quæ ſanguinis proportione accreſcit, generationē temperato hepatis calori tribuat;copiæ autem melancholiæ accumulandæ,ſimpliciter pręficit exuperantē caliditatem. Apparet item conuenire hunc locum,cum Areteo & Aëtio,quorum ſententia,prompti ſunt homines,natura mœſti,cogitabundi,abhorrētes à ludicris; et rurſum hilares qui puerilibus et iocoſis oblectantur,cachinnātes,irriſores;ſunt enim priores nigri hirſutiq;; poſteriores prærubri. Maior eſt in interpretando Hippocrate difficultas,is enim melancholicam naturam deſcribens habet,balbi, iracundi,oculis non nictantes,celeri lingua præditi : addit Aëtius, craſſis etiá labris.quæ verba in hunc ſenſum interpretes traxere. proni ſunt homines cordis quidem calidi, cerebri autem humidi, nam vt iracundia calidi cordis proprium indicium eſt; ita balbuties humidi cerebri Aphoriſmo illo;balbi alui profluuio maximè capiuntur: pergunt confirmare ratione.nam exuſtus à calido corde humor, cerebro ex humiditate molli ita affigitur vt dilui nequeat. Sed tantorum virorum Auicennæ & Raſij ita interpretantium recipienda non eſt ſententia. Nec enim conuenit vt humidum cerebrum ſicciſſimo morbo obnoxiũ eſſe credatur;nec eſt Hippocraticũ humorũ aduſtorũ originē cordi nō iecori adſcribere, nec cōuenit balbutiei ab humido cerebro progenitę vt celeri lingua præditos faciat,& calui ſiccitatis incremēto.Ergo balbuties,tradēte Galeno in enarratione Aphoriſmi,balbi alui profluuio plurimũ capiũtur,prodit à linguę breuitate,quæ anteriores dētes premere nō poteſt ad prolationē.r.poſt t.vnde græcis vitiũ,traulisis dictũ eſt: nonnunquá ex linguæ ariditate,quod ijs euenit quibus lōga oratione linguá exaruit,vt tēdi nequeat. Frequētior euētus ſymptomatis eſt,ex largo cerebri humore: eo enim nomine & infantes & ebrij balbutiunt. ijs Galeni cauſis quarta adijciēda ex primo Epidem.eſt,quo in loco blęſi inter frigidas naturas cōputantur,quoniá imbecillitas caloris muſculos linguæ formantis vim premendi linguæ roburque tribuere non potuit. Nec verò prætermittēdá quinta eſt nō infrequētior reliquis,caloris,& magis in capite augmentũ,de quibus eſt apud Ariſtotelem problema: cur aduſti melancholici balbutiant.Et ſolutio: quoniá præ velocitate imaginádi lingua cōcepta aſſequi nequeũt, quare præpediuntur in loquēdo. Aëtius verò ait: quoniam flatus velociter impellit linguam,ſicut & ad venerē, & appetitus quoſuis immodicè feruntur;abundat enim flatibus melácholia. Ex quinque itaq; balbutiei cauſis,breuitate linguæ,ſiccitate,humiditate,frigore,calore,& flatu, melancholicorum balbuties ad poſtremam referenda magis eſt: ſicut caluities & oculorum immobilitas, quod Hippocrates vocat non nictare, & Aui-

1.Pror. Sec.2.14.

Tech.59

Melancholiæ appoſiti.

1.De humoribus.

2.Epid. Sec.5.6.

Cap.9.

6.Aphor.32.

Aui.1.3. Raſ.1.cont.

Sec.2.78.

11.probl.38.

Cap.9.

et Auicenna perperam transcribit plurimum mouere,ad siccitatem: laborũ crassities ad crassi sanguinis redundantiam à natura ad extremas partes transmissam.

3.*hæmorrhois*] retentionẽ mẽsalem, aut hęmorrhoicã habet indiciũ melãcholię in toto auctę,quoniã copiã melãcholici sanguinis verisimilius est replere totũ quàm partem.

3.Aliment. 4.*lepore*] cui magnam vim in augenda tribuit melancholia. Neque obstat quod san
2. Partibus 4. guine pollet tenuissimo probissimoque,neque enim consentiunt perpetuò cum sanguine membra: quod nuper in temperatura frigida sicca membrorum monstratũ est: et vaccinæ ius pinguissimum est suauissimumque,caro arida. Sic lac vaccinum butyro abundat contra carnis naturam: et iuxtà ossa caro dulcior est suauiorq;: quoniam quæ ex toto abscinduntur,totius naturam repræsentant: quæ verò purgatione quadam abscedunt,magis aduersantur quàm conueniant. Quòd si libro De attenuante victu ad diuturnos affectus recipit,pituitosi subaudiendi sunt, qui siccari indigent,non melancholici: quia lepore offenduntur eximiè,nec parùm artificio permixtorum aromatũ vis melãcholica augetur & crescit. De typha & lẽtibus lib.acutor. primò disputatum est.legumina verò flatu abundare & melancholica esse,ratio monstrat. cum enim folia plantarum primo vere ex nuper madente terra prodeãt,aquea sunt: flores,anni progressu aqua iam caloris vi in flatum versa, aerij: postrema semina fructus,legumina melancholica & terrena sunt;ex materia quidem,quia per æstatem exusta iam arefactaq; terra prodierũt;ex fine verò,quòd natura generis propagãdi curã gerens semina cõmittit duris valuulis thecisq;,intra quas vim seminalem recõdit: vt intelligatur corruptus
5.Collect.41. locus apud Auerroum,vbi legitur olera à tota substantia ad melancholiam inclinare; cum legi debeat ad crudos aqueosq; succos. Inter olera enim (si Galeno credimus) sola brassica melancholica est: poterat autẽ annumerare cinarã,quam hoc nomine condẽnat libro alimentorũ primo,et, si innotuisset,melongenã: eximiè enim melancholica
Citato. est,nisi carnis pingui & multa suauitate(quod Auerrous sperat) emendetur.

Lib.2.28 5.*febriles*] memorandum indicium auctæ melancholiæ,febres diuturnæ.vnde est illud Aëtij,vt inter exigentia corpora melanogogo conualescentes numerentur.

6.*fluens*] duplicem contradictionem patitur hic locus. priorẽ quòd sanguis etiam tenuis fluens non est confestim supprimendus: siquidem(dicente Auicẽna) nonnũquam post vncias duas tenuis,sequitur atrabilarius. posteriorem, quod Mesues in maniaco venam secando basilicam eligit,non cõmunem. Ex quibus primùm commodè adiectũ ab Auicenna est,vt intelligant omnes non contemnenda incrementa artẽ hanc Arabibus debere. alterum quia in mania agit,cum Galeno non pugnat.vt enim in melancholia quæ in sinistro copiosior est commodius secatur sinistra communis,ita in mania vitio bilis calore hepatis auctę, exustęque sæpe commodius secabitur dextra basilica. nam vt scopus affecti capitis ducit ad communem vel humerariam; ita origo affectus in mania magis cogit ad iecoris venam secandam.

EST *præterea tertium*[1] *melancholiæ genus,morbi comitialis exemplo,cùm ortum à ventriculo habuerit: solentq; medicorum aliqui hanc dispositionem hypochõdriacum flatuosumq; morbum nominare. Verùm satis mihi fuerit ea accidentia percurrere, quæ à Diocle præscripta sunt illi assidere,in libro,cui titulus est, Affectio, causa, curatio. In quo Diocles ad verbum ita scripsit: porrò alius oritur à vẽtriculo morbus, qui suprà propositis non dissimilis est,nominaturque ab alijs melancholicus, ab alijs flatuosus: quem sumpto cibo maximè coctu difficili &*[2] *caustico, sputum humidum, idemque multum comitatur: item ructus acidus, flatus, æstus in hypochondrijs, fluctuatio non ilico, sed quum*[3] *retinuerint, interdum ventriculi quoque vehemẽtes dolores, qui nonnullis ad dorsum vsque procedunt: concoctis deinde cibis quiescũt, mox alijs ingestis eadem rursus reuertuntur accidentia, quæ interdum jeiunos, interdum etiam à cœna molestant, atque euomunt crudos cibos, & phlegmata subamara, & calida, et acida, adeo vt dentes torpedine afficiantur. Atque horum plurima ab ineunte statim*

ætate

ætate eueniunt. Vtcunque tamen acciderint, omnibus in tempus producũtur. His præscriptis Diocles mox causam subiungens, ita scribit: Cæterùm flatuosas vocatas suspicandum est plus caloris, quàm decet, habere in his venis, quæ alimentum à ventriculo excipiunt, sanguineḿq; in ipsis crassiorẽ factũ. Quippe cõstat has venas esse obstructas, vel hoc argumento, quod alimentum corpori non distribuitur, sed in ventriculo manet incoctum, cùm ipsum meatus prius susciperent, magnamq; ipsius partem in imum ventrem excernant, tum quòd postero die vomitu reijciatur, vtpote non digestis per corpus cibis: sed quod calor id quod secundum naturã est, excedat, facillimè intelliges tum ab æstu, qui ipsis accidit, tum ab his quæ ingerũtur: siquidem iuuari videntur à refrigerantibus cibis, qui videlicet calorem refrigerare extinguereq; solent. Deinde alia quoque Diocles iam propositis in hoc sermone addidit: Aiunt autem nõnulli os ventriculi, quòd intestinis continuatur, in huiusmodi passionibus inflãmari, ac ob inflammationem ipsam & obstrui, & prohibere, ne alimenta statuto tẽpore ad intestinũ descendant. Quamobrẽ diutius quàm decet, in vẽtriculo manentia et tumores, et æstus, atque reliqua quæ prædicta sunt, efficiunt. Hæc sunt quæ Diocles quidẽ literis prodidit: Verùm in hoc symptomatum catalogo præcipua totius concursus accidentia silentio præterijt, quæ videlicet et melancholiam, et flatuosam hypochondriacãq; affectionem, tanquam charactere quodam designant[4] atq; omisit (vt puto) huiuscemodi accidentia, eo quòd ex morbi ipsius nomine manifestè declarantur. Etenim ab [4]Hippocrate didicimus, si metus & [5] mæstitia longo tẽpore tenẽt, melancholicus est huiuscemodi affectus. verùm haud absurda quæstio est. quare Diocles cùm causas aliorum accidentium redderet, quam ob causam mens lædatur, non scripsit: siue enim venarũ quæ ventriculo contiguæ sunt, calor exuperat; siue partes, quæ iuxta portam (Græci pyloron vocant) sunt, inflãmatione laborant, quid causæ sit, cur melancholica comitẽtur accidẽtia, derelictum est. Etenim quod venter flatuoso spiritu impleatur, ac deinde eructando, ipsum leuetur; ac præter ea, quæ dicta sunt, vomitione quoque iuuetur, vel nihil dicente Diocle, manifestum est. At propria melancholiæ accidentia simul cum dicta ventriculi dispositione scribere, haud ita facile ei fuit. Id itaq; addere, ac simul qualis sit, in huiuscemodi affectibus ventriculi dispositio manifesta interpretatione enarrare aggrediamur.[6] Atque videtur quidem in ipso [7] inflammatio esse. Sanguis autem in parte inflammata contentus, & crassior, & magis melãcholicus: Itaq;, quẽadmodum elato ex vẽtriculo ad oculos fuliginoso quodã aut fumoso halitu, aut crassis quoque vaporibus similia, vt in suffusione accidentia cõtingunt: eadẽ ratione sublata ad cerebrũ ab atra bile euaporatione veluti fuliginosa fumosáq;, melãcholica euenient in mente accidentia. Quin etiam quàm frequentissimè videmus flaua in ventriculo bile contenta caput dolore affici mox ea per vomitum eiecta, ilico dolorẽ mitigari. Atque huiusmodi dolorum genera mordendo exedendoq; infestant, quemadmodum alia grauitate, alia tensione, alia cum inclinatione in somnum molestarẽ vidẽtur. Atq; inter optimos medicos conuenit non solum hæc accidentia, verùm etiam morbum comitialem capiti à ventriculo procedere. Igitur, vt melãcholicos timor nunquam deserit, ita præter naturam eis per imaginationẽ visa, non semper eodẽ genere continẽtur. [8] Siquidem alius testam se factum putauit, atque idcirco obuiantibus cedebat, ne colliderettur. Alter gallos cantare audiens, vt hi alarum ante cantum, sic ille brachiorum

plausu, latera quatiens, animantium sonum imitatus est. Fuit item alter, timens, ne Atlas qui mundum sustinere dicitur, grauatus sub tanto onere ipsum à se excuteret, atq; ipse cũ illo collideretur, ac nos quoq; cum ipso periremus. Sunt alia huiusmodi infinita eorũ visa. Differunt autẽ inter se melancholici: nã omnes timent, mærẽt, vitam dãnant, odio habẽt homines, sed nõ omnes mori cupiunt. Etenim hoc ipsum nonnullis melãcholiæ caput est, quòd mortẽ pertimescũt. Quosdã etiã alieno admodũ atq; extraneo videbis animo, vtpote qui simul et mortẽ metuãt, et tamen mortẽ sibi consciscũt. Proinde rectè videtur Hippoc. omnia ipsorũ symptomata in duo hæc coëgisse, metum et mæstitiã. Mæstitia nimirũ eos inducit, vt odio prosequãtur omnes, quotquot viderint, nunquã nõ tristitiã præ se ferentes, ac terrẽtur, vt in tenebris profundis pueri, atque ex adultis indocti. Sanè, quẽadmodum externæ tenebræ omnibus ferè hominibus pauorẽ inducũt, nisi vel audaces admodũ, vel docti fuerint: sic atræ bilis color mẽtis sedẽ tenebris similẽ reddẽs, timorẽ efficit. Etenim summis tum medicis, tũ philosophis in cõfesso est, et humores, et omnino corporis tẽperaturam animæ actiones alterare: id quod nos quoq; vnico cõmentario docuimus, quo demonstratũ est, quod animæ potentiæ corporis tẽperaturam sequũtur. Quocirca humorũ vim ignorãtes, in quorũ numero et Erasistratus est, ne scribere quidẽ de melãcholia quicquã ausi sunt. Neq; indignũ est admirari, tũ cõmunes hominũ sententias, tũ plurima quoq; dogmata, quæ et philosophi et medici per ignorantiã præterierũt.[10] Igitur ab omnibus affectus ipse melancholia vocitatur, indicãte nomine humorẽ, qui ipsius causa est: cumq; circa ventriculũ prima inceperint accidẽtia, ipsisq; auctis melancholica sequatur affectio; deinde alui deiectione, et vomitu, & proba cõcoctione, ructibusq; leuetur is qui laborat, hypochondriacũ flatuosumq; morbũ ipsum nominabimus. Accidẽtia verò ipsius dicemus, et mæstitiã, et metũ. Cùm autẽ propria melãcholiæ accidẽtia magna videtur, circa ventriculũ verò aut nulla, aut parua admodũ sunt, haud abs re existimaueris primitiuã in cerebro affectionẽ cõsistere, ob atrã bilẽ in ipso congestã. Cæterũ quibus signis discernatur, vtrùm in solo cerebro, an in vniuerso corpore huiuscemodi humor cõtineatur, paulo antè dictũ est.[11] Interim monẽdi sunt mihi amici, qui me curantẽ viderũt frequẽtibus balneis, victuq; humido boniq; succi, nullo alio adhibito præsidio, huiusmodi me morbũ curasse, vbi nondũ ob longũ tẽporis tractũ nocuus humor multũ vacuationi resisteret: cùm enim diuturnus iã factus est morbus, fortiora prædictis oportet adhibere remedia. fit autẽ huiusmodi melãcholiæ species affecto prius calidis dispositionibus cerebro aut æstuatione, aut phlegmonosa passione, aut etiam phrenitide, interdũ verò à solicitudine, mæstitia, cum vigilijs. Verùm satis fuerit hæc de melancholia dixisse.

TRANSIT ad hypochondriacam melancholiam, prius recensens Dioclis sententiam, deinde interponens suam.

1. *melãcholiæ*] ferè iũgitur vulgo melancholię affinis morbus manię, vitio bilis in cerebro abũdantis. Areteus definit melãcholiã animi angorẽ in vna cogitatione defixũ atq; inhærentẽ sine febre, demũ furoris vel maniæ initiũ: vt sit melancholia rationis in vna aliqua re lapsus cõstante in reliquis indicio: mania aut furor, integra desipiẽtia. habet autẽ appellationẽ, ait Galenus, melãcholia à causa putata melãcholici humoris. epilepsia autẽ quia corripit principes facultates, et sacer quia magn⁹, aut ex aduerso quia flagitiosis proprius, Herculeus à robore, mater puerorũ aut puerilis à frequẽtia, maximè cũ dẽtes nascũtur, ait Aurel. ratio cur comitialis dicatur, caducus, et lunaticus, aperta est.

2. Ther. 2. 6. Epid. 5.

2. *caustico*] valde calente.

3. *retinuerint*] diu in ventriculo manserint.

4. *Hyppocrate*] sexto aphor. 23. videlicet explicante Galeno, si citra occasionem manifestam

nifestam timor eueniat & mæstitia, melancholiam indicat, aut si ex occasione diutius quàm pro causæ ratione durauerint. Cur verò melancholia cerebri timere faciat, non placet Auerroo Galeni causa. Color, inquit, nō est qualitas actiua quę mutare possit animæ functiones: deinde mores corporis sequuntur temperamēta authore Galeno ipso, nō colores humorū. quid quòd tenebrę ne in visum quidē imprimūt, vt quę priuationes sint; nec sentiri actu possint, multò minùs interiore sensu, quo ne calores ipsi percipiūtur. Quod si melancholia obductis tenebris contristat, par est sanguinem communicato fulgore lætitiæ authorem esse; quod nec sensit quisquam, nec dixit. Quidā non ferentes rationum vim, Galenum purgant, quasi senserit tenebras melancholicas indicare tēperamentum melācholiæ tristitiæ inducendæ appositum esse, nō ipsas tenebras tristitiā efficere: sed nō patiuntur verba Galeni, idcirco affirmātis timere melācholicos, quia tenebris similiter infantibus terrētur: terrentur autem infantes propter tenebras, non propter aliud quod tenebris significatur. Verius ita pro Galeno dicendum esse videtur. Tēperamēti nomine Galenus naturam omnē similarem cōplectitur, quæcunq; ex elementorum mixtione, et concentu similaribus rebus inest; non modò submissione illa & refractione qualitatum primarū; sed & quicquid ad illa sequitur densitatis, raritatis, splendoris, obscuritatis. Argumēto est quòd opacitatē corneę morbum tēperamenti cōpellat, quoniā perspicuitas ex elemētorum mixtione corneę inest: et hic ideò ait colorē melancholiæ mores mutare, quoniam ostēsum est mores animi tēperamentum sequi, quasi color humoris temperamentum sit. Et quēadmodum multa similarium mēbrorum vsum præstant functioni qualitate aliqua secunda magis quàm prima, vt cornea (de qua agebatur) magis perspicuitate visioni cōfert, quàm temperamento: ita humores sæpe in animum imprimunt, magis splendore aut obscuritate, sanguis lætitiam, melancholia mæstitiam; quàm primis qualitatibus: dum enim animalis spiritus simul cum cerebri substantia nigredine inficitur; fit vt quamcunq; externam speciem horridè recipiat, et cum mærore, non secus quàm si triste esset quod recipitur: in quem sensum & Galenus excusationē habet, et Auerrous rationū suarum solutionem. 3. Collect. 40. Tristitię melācholicorū causa.

5. mæstitia] si sunt deliria quædam cum risu, & melancholiæ etiam Democritico, apud Hippocratem, Aëtium, Trallianum, quomodo constabit perpetua cum melancholia mæstitia? Neque enim audiendi sunt qui horum risum non verum esse fingunt. vt enim falsus risus est oris gesticulatio contracta sine interiore lætitia & animi intensione, qualis visitur in multis Epilepticis, & iis qui sardoniam herbā sumpserunt, & quibusdam morientium: ita verus est illa oris effigies, cum interna animi lętitia. eam adesse multis melancholicorum manifestò indicant tripudia, cantus, ioci, quibus crebrò abundant. Rectius omni melancholiæ propter relatam tenebrarum occasionē mæstitiam adiungemus; sed vbi permiscetur sanguis, quod Auicenna ait, tristitia vehemens non est: & Trallianus, si sanguineo accesserit mæror quispiā magnus, oritur sanguinea melancholia, ex quibus intelligitur eam melancholiam, vt nō absoluitur à cōmuni melancholiæ mærore, ita simul per interualla temporū edere lætitiæ signa, sanguinei humoris germina. Sed cur magis cantant & saliunt, quàm dū sani omnino sanguine abundabant? Siue quia ratione orbantur affectibus humorum renitente: siue quia dum sanguis vritur multò quā antè magis splendet, vnde animo spes, vigor, & alacritas oriūtur. *Hippoc. 6. Aph. 13.* *Trallianus de melanch.* *Aëtius 8.* Num męror in sanguinea melācholia.

6. atque] Aggreditur à posteriore, morbi. sc. essentia, ceu vtili ad solutionem prioris problematis de timore & mæstitia.

7. inflammatio] hoc nomine non modò significatur Galeno sanguinis immoderātia in inanem locum collecta; sed quæuis excedens etiam in paruis membri vasis. Intelligitur enim experimento hypochōdriacos (quod scribit Auicenna) non habere cōsistentem & factā inflāmationem calidā, cùm febri nō laborent, nec frigidā semper, sed in naturaliū aliquo cōtentū humorē, et per vasa sparsum crassum atrūq; & adustū. Intelligitur & dissectione pleuriticorū, in quorū paucis tumēs cōspicitur pleura; & in diaria ex cruditate habet Galenus (si vētriculus vritur ita vt affectus quidā phlegmones similis in eò cōsistere videatur.) Cur ergo inflāmata mēbra in acorē vitiāt alimēta, quoniā contenta melancholia acida est, adde quod melācholia ipsa frigidarū partiū mole abūdat. Inflāmatio Galeno. *8. Ther. 5.*

8. itaque] causa symptomatum melancholicorum.

9.*ſiquidem*] communium illorum ſymptomatum timoris et mæſtitiæ cauſa inquiritur, imaginationum particularium intra eandem melancholiæ ſpeciem, non magis agnoſci ratio poteſt, quàm quod quidam ex caſeo ſyncopen patiuntur, alius ex cucumeribus bene habeat. Sunt tamen non paucę phantaſiæ quę ex humoris aut vaporis qualitate originem trahunt: vt quod opinetur quis ſe figulinum vas eſſe ex melancholiæ ſiccitate per corpus ſparſa: quod alius ſe fingat tympanũ corio tectũ ex cutis ariditate. Nam vbi ceſſat rationis operatio, indicat anima percepta intra corpus maiora veris. forte etiam imaginationis occaſio fuit, ſpecies, quę delirantis aut primùm, aut maximè imaginationi impreſſa eſt. Num verò ſpiritalis ſubſtãtia nonnunquam melancholiam creet, dubitauit Auicenna, nec credit intereſſe medici diſcutere; quoniam etiam ſpiritus interceſſu melancholici intemperamenti (quod ſolum à medico abigẽdum eſt) hominẽ demẽtant. Sed oportet etiã ſpiritibus ſpiritalia medicamenta cõparare, nec ſolam habere effecti rationem, niſi etiam primarium illud agens expungatur. Certũ eſt autem nonnunquam & epilepticarum conuulſionum, & melancholiæ dęmonem eſſe authorem: nam pręter frequentia experimẽta, quoſdam vidit Aretęus poëtas, aſtronomos, philoſophos, mechanicos per acceſſionem, qui nunquam fuerãt edocti: & quidam deſipiunt loco aliquo, alibi ſana mente.

Trallianus Aetius lib. 6. 9

Imaginationum cauſæ.

10.*igitur*] Explicatis duabus à Galeno propoſitis quæſtionibus, ſeparat tres melancholiæ ſpecies inter ſe ſignis.

11. *interim*] longè à libri ſcopo interponit dogma propter vtilitatem. quòd autem refert curaſſe ſe inſipientes melancholicos citra medicamẽta ſolo victu humido, Paulus cum Aëtio de ea quæ crebro propria eſt interpretantur. Ex quo conuincitur errati vulgaris conſuetudo exiccantium tales pilulis & purgantibus medicamentis initio morbi, ex quibus magis efferantur. Memorandum item vt in melãcholia per proprietatem exigua ventriculi ſymptomata coëant nonnunquam, propter ventriculi ſympathian.

Paulus li. 3. 14
Aetius li. 6. 10

CAP. VII.

ATQVE *de morbo comitiali deinceps dicendum eſt, quandoquidem hic quoque interdum ipſomet affecto, interdum alijs conſentiente cerebro euenire ſolet. vt enim tria melancholiæ genera, ita hunc quoque morbum tribus contentum differentijs, omnes ferè medici diſtinguere neglexerunt. Verùm omnibus commune eſt, quòd cerebrũ afficitur, vel conſiſtente in ipſo affectu, id quod pluribus epilepticis accidit; aut à ventriculi ore (quod ſtomachum vocare ſolent medici) ad cerebrum per conſenſum aſcẽdente: Atque hoc genus proportione reſpondet accidentibus, quæ oculis à ſtomacho adueniũt, veluti in ſuffuſionibus. Fit etiã, ſed rarò tertia morbi comitialis ſpecies. (Nec [1]refert, ſiue genus, ſiue differentiã nominaueris) cùm à parte aliqua, cui id fortè fortuna accidit, incipit affectus, qui deinde ſentiente ægro ad cerebrum vſque aſcendit. Hoc genus primùm vidi in puero, qui decimum tertium ætatis annum agebat, cũ equidem adoleſcens etiam dũ cum optimis eius tempeſtatis medicis conueniſſem ad ipſius curationẽ: audiui tum narrante puero, diſpoſitionem ipſam ex tibia initiũ capere, mox illinc recta aſcẽdere per femur, & ſuperpoſita illi ilia, ac per latera ad ceruicẽ, donec ad caput perueniret, quod cùm primũ tangeret, ipſum haudquaquam ſibi cõſtare. Interrogãtibus autẽ medicis, quale eſſet id, quod ferebatur ad caput, nihil habuit puer, quod reſpõderet. Alius deinde adoleſcẽs compos mẽtis (quippe qui ſatis poterat et ſentire, quod fiebat, & alteri enarrare) dicebat veluti frigidam quãdam auram eſſe id, quod aſcẽdebat. vnde ex duobus alterum Pelopi præceptori placuit, aut quòd qualitas quædam alteratis per continuationem partibus, aut ſpiritalis quædam ſubſtantia tranſmitteretur. Neque mirandum eſſe dicebat validã vim eſſe humori, qui in affecta parte præter naturam genitus fuiſſet, qualis pernicioſarum ferarum venenis ineſt. Quis enim crederet vel à Scorpionibus infixo aculeo, vel à [2] phalangiorũ ictibus*

totum

totum corpus ingenti et inusitata mutatione affici, nisi sæpenumerò id accidere videret, præsertim minimam quandam substantiam feris in ipsum demittentibus. Quum itaque phalangium aliquem momordit, quamuis paruum sit animal, existimare tamen debemus venenum ex ipsius ore inmorsum corpus descendisse. Porrò [3] marinæ turturis quemadmodũ & terreni scorpionis aculeus, in partẽ extremam acutissimã illam quidem finitur, vbi nullum foramen est, per quod venenũ deijci possit, necesse tamen est, vt excogitemus [4] substantiam quandã esse aut spiritalem, aut humidã, quæ vt mole minima, ita facultate quàm maxima est: etenim cùm nuper ictus quidam esset à scorpione, videor mihi videre (inquit) quod grãdine percussus sim, eratq; omnino frigidus: sudore etiam frigido accedente, sed tãdem debitis adhibitis remedijs non sine negocio seruatus est. Itaq; Pelops, non impossibile est (inquit) [5] in corpore similem aliquam essentiam generari, nõ accedẽte causa extranea, quæ vbi neruosam aliquam partem occupauerit, per cõtinuas partes vsque ad neruorũ principiũ vim suã trãsmittit, siue id per alterationem (vt ipse dicebat) fiat, siue spiritali essentia, veluti aura ad ipsum elata. Sæpenumero enim infigẽte aculeũ scorpione, aut in neruũ, aut venã, aut arteriã, manifestè videmus percussos vehementissimis infestari accidẽtibus. Atqui scorpionis aculeus totã cutẽ penetrãdo ad profundũ vsq; potest peruenire, phalangiorũ verò paruorũ morsus solã afficit superficiem: vnde cõstat interdũ à sola cute veneni vim ad totũ corpus deferri, quippe tota cutis et continua est et neruosa. Proinde haudquaquam impossibile est, quum ex icta parte per totã ipsam celeriter distributa fuerit veneni vis, eam inde eodẽ rursus cõtactu in singulas subiectarum ei partiũ recipi, mox ex illis in alias cõtinuas, atq; iterũ ex his, quæ afficiũtur, in alias: quũq; ad dominantiũ partiũ aliquã peruenerit, tũ mortis periculũ homini instare. Ad hãc rẽ in primis conferũt vincula superioribus partibus iniecta: ab ijs enim præsentaneũ præsidiũ spectatur: id quod in viperarũ scorpionũq; ictibus, item aspidũ quoq; (quod propter imminens subitariæ mortis periculũ, magis incredibile est) expertus sum. Etenim quum Alexandriæ essem, rusticus quidã non longè ab vrbe in vno manus digitorũ ictus, eius radicem apud palmam validissimo vinculo ligauit, accurrẽsq; ad vrbẽ ad familiarem sibi medicũ, totũ digitũ ab ipsa dearticulatione, quæ ad postbrachiale est, abscindẽdum præbuit, sperans inde nihil se mali passurũ. Neq; frustratus est sua spe, quippe nihil aliud faciẽs saluus euasit. similiter alium noui, qui epoto ex viperis medicamẽto, rescissco prius digito, à periculo liberatus est. vidi præterea rusticũ cuius totum digitum vipera momorderat, qui falce, quam tunc fortè habebat (erat enim vinitor) ab vltimo articulo ictam partem resecans, deinde inducta vsitatis pharmacis in digito cicatrice nullo epoto medicamine sanatus est. Sed puerum quoque, cuius morbus comitialis à tibia oriri consueuerat, medici, qui tunc ad curationem eius conuenerant, sanare sperabant, si in primis vacuato vniuerso corpore, medicamen ex thapsia aut sinapi parti adhiberet, ligato in medio membro, supra eam videlicet partem, quæ primaria dispositione erat affecta: atque hoc pacto accessionem reuerti prohibuerunt, quamuis antea quotidie puerum infestare consueuisset. verum hæc obiter atque ex abundantia dicta sint, ne quis miretur, quo pacto ab ignobili aliqua parte tantus morbus ortum contrahere possit. [6] Superest, vt causam inuestigemus, quamobrem in huiusmodi per consensum affectionibus epilepticæ fiant conuulsiones. Nam ne Pelops quidem vllam ad

lam ad hanc rem attulit probabilem persuasionem: neque etiam alius quisquam, cum quo nobis aliqua fuerit consuetudo. Mihi verò per huiusmodi consensum videnti aliquãdo laborantẽ sine vehementi cõuulsione cõcidere, simul quod per interualla breuibus quibusdam motibus quaterentur, probabile visum est, quẽadmodum frequentissimè singultum fieri cernimus affecto stomacho, ita hãc quoq; dispositionem euenire. Etenim me ipsum quoq; singultus ilico inuadere solet, si piperis aliquãdo maiorẽ quãtitatem ingessero. Id quod alijs quibusdã nõ paucis, quibus scilicet facilis erat oris vẽtriculi sensus, accidisse meminimus. Atqui iam supra memoratum est id nõ solùm Medicis, verùm etiam vniuersis hominibus stomachum appellari. Itaq; cùm cecidissent, qui non ex propria cerebri affectione, sed per consensum comitiali morbo laborabant, eos citra perpetuam conuulsionẽ, veluti palpitando, per interualla concuti videbam. Proinde existimaui similem aliquem cerebro motum euenire, qualis stomacho interdũ à re quapiam molestato accidere solet: quippe, qui cùm à ciborum mole grauatur, aut vbi corruptis cibis mordicus infestatur, tum singultu affici conspicitur. Atque acrem quoq; humorem non singultũ modò, verùm etiam conuulsionẽ per vniuersum corpus efficere sæpenumerò consideramus: deinde vomitu eiecto eo, quod mordicabat, ilico quiescere. Quo minus mirandum est, si neruorum principium huiuscemodi motu concutiatur, vt à se expellat quicquid fuerit id quod à parte primò affecta ad ipsum[7] effertur. Ad hunc modum reliqua quoque accidentia omnia quibus neruosum genus cõcutitur,[8] fieri putauerim. vbi verò[9] deperdito sensu quis cõciderit nõ accidente motu, quo vel cõuelli, vel palpitare videatur, id à vehemẽti frigore ortũ trahere cẽseo: quo in genere lethargus quoq; cõtinetur. Apoplexiæ autẽ, quòd subitò eueniat, aut frigidũ humorẽ, aut craßũ, aut viscidũ qui principaliores cerebri vẽtriculos affatim implet, nõ totius substantiæ[10] intẽperiem causam esse manifestũ est, veluti lethargi, phrenitidis, maniæ, melãcholiæ, stultitiæ, amissæ memoriæ, sensuum hebetationis, resoluti motus. Porrò in omnibus huiuscemodi affectibus, in quorum numero apoplexia quoq; cõtinetur, periculi magnitudinem, ex anhelitus nocumẽto conijcere oportet. Sanè quemadmodũ dormientes spirant, quamuis nulla alia accidente actione, quæ à consilio prodeat, nimirum cùm supini iaceant in cubili: ita in soporosis affectibus omnibus, quãuis neque sentiat corpus, neque moueatur; tamen sola spiratio, quæ musculorum pectus mouentium munus est, saluatur. Cuius rei firmam ac demõstratiua lege stabilitam habemus scientiam, quemadmodum, quod musculis etiam omnibus motus principium ab innatis ipsis neruis accedit. Atqui ex Anatome didicimus, neruos omnes à cerebro primarium sumere initium: neque simpliciter initium, sed primarium dixi, id quod spinalis medullæ gratia orationi adieci. Quamuis enim permulti ex eã nerui prodire videantur, vim tamen omnem quam habet, cerebrum ipsi suppeditat. Quum itaq; spirationem vehementer impeditam difficulterq; procedentem videris, non paruã in cerebro morbidam dispositionẽ esse conijcere debes, idq; in soporiferis morbis, quos nimirum omnes in cerebro fieri manifestum est.

REDIT absoluturus tractationem Epilepsiæ.

1. *refert*] perpetuò Galenus ab Aristotele recedens, qualitatem, genus, speciem, differentiam, synonyma facit.

2. *phalangiorum*] Aranei genus deleterium frequens supra flumina, vocant tarantulam & rutelam.

3. *pastina-*

3. *paſtinaca*] turtur marina. *vja.*

4. *ſubſtantiam*] in Epilepſia per conſenſum auram inquit ad cerebrum conſcendere, vel meram alterationem; in morſu ferarum etiá tenuiſſimi aculei, nec ad ſenſum perforati, corporeum aliquid relinqui autumat in parte demorſa; videlicet, quoniam impreſſio in cerebrum moram requirit agentis in corpore corporei, quæ niſi in loco morſo ſubſtantia contineatur, nulla eſt. Conuincit autem Galenus communicari capiti ab affecta parte noxium quidquam argumento curationis. nam quidam præſentientes acceſſionem curuato corpore euaſerunt; alij ſecta vel vſta primaria parte.

5. *in corpore*] venenum innaſci poſſe author eſt Galenus & hic & infrà cum Auicenna, & Auerroo, oſtenditur & ratione. Si enim ex probiſſimis alimentis, lacte, ſemine, ſanguine, moro, melone vitiatis, qualitas euadit deleteria; cur non magis ex corruptis ſperetur excrementis? Aptior eſt enim veneno materia alimenti excrementum, quàm vtile ipſum alimentum. agens autem non eſt innatus calor, vt nec febris aut putredinis, ſed extrarius occupans materiam quæ ab innato ceu rebellis relicta eſt. fit id vitium frequenter in ventriculo, & vtero; rariùs alibi. In ventriculo quidem, propterea quòd varia recipit nec dum edomita; ita vt credat ſerapio choleræ morbi occaſionem eſſe verſionem alimenti in ventriculo, in eam humoris qualitatem, qua aluus ventriculuſq; ad excretiones proritentur, non ſecus quàm à purgatrice. In vtero verò, eo quòd ſentina eſt vniuerſi corporis, vnde in vterinis mulieribus veneni ſymptomata ſequuntur. Ex quo vno ſemel conſtituto, & verè & vtiliter colligit Galenus, euenire vt pereant nonnulli nullo præcedente morbo etiam repente, non ſecus quàm epoto veneno, aut ex morbo natura ſalubri; quod multis teſtimoniis ætate noſtra confirmatum eſt: obierunt enim tertianarij aliquot, quos pronunciauit Hippocrates ſine periculo ægrotare; aut ex morbo graui, ſed multo celerius quàm quis ſperaret, ſubſecuta morte non ad morbi malitiam, ſed humoris, cuius motu ſimul morbus excitatus, & mors ſecuta eſt. Cur autem lateant etiam diu ea morbi ſeminaria, & ſine corporis noxa venena permaneant; ſi enim Hippocrati creditur, etiam quatuordecim & viginti annos malum occulitur ſuo tempore vel oppreſſurum vel reuerſurũ: & apud Azarauium menſale contagiũ inducit Elephantiaſim etiam poſt annos quadraginta) cauſę multę ſunt. Prima, Galeni venenum, ſiue extrorſum accedens, ſiue intus genitũ, vbi vbi eſt, ſenſim inficit vicina, & in malignam qualitatem commutat temperamentum: quoniam autem intemperamentum quandiu fit, neque adhuc impreſſum eſt, & in habitum tranſiit, imbecilliter; cùm factum eſt & æquale, plurimum mouet: fit vt toto agendi tempore ſymptomata mali morbi nulla ſpectentur; tunc verò repentè appareant, cùm primum mutata eſt ſana membri in morboſam conſtitutionem habitumque. fit etiam 2. vt ignobile membrum contento veneno non offendatur, quod vbi ad nobile migrauerit, & afficit & lædit, quoniam per totum iam corpus diffunditur. tum etiam 3. aſſuefactio partis in cauſa eſt, non modò ne ægrotet, ſed vt alatur etiam ex eo, ſi cum Galeno ſtandum eſt: cumque fermenti more, indies augeſcat nouo alimento, ad eam magnitudinẽ accedit, vt ab excitata expultrice pellatur: pellitur autem ad inſuetum, vbi morbum facit; & quia prauum, & quia multum, & quia inſuetum. Poſtremò fit, ait 4. Galenus, vt per temporum interualla modò retentrix cum coctrice robore excedant, ſuccumbente expultrice; quo tempore quod conficitur, non pellitur excrementum ad morbi generationem: modò è conuerſo, vt ſuperet expultrix, cuius opere detruſus humor alicubi ſe prodit.

[Margin: Venena an innaſcantur. — *Local.* 5. *Aui.* 1.5. *De Epilep.* *Auer.* 3. *Collect.* 9. — 3. *Pract.* — 2. *De ſemin.* 5 — 3. *Epid. Sect.* 3.76. — 4. *Aph.* 43. — Cur & quantum venena lateant. — *Lib. de internis affect.* — Ratio prima. — 1. *Prorh. Sect.* 2.17. — *Infra lib.* 6.5. — 3. *Simp.* 18.]

6. *ſupereſt.*] Alterum nodum ſoluit de comitiali per conſenſum, cur ad deleteriam qualitatem cerebro accedentem ſequatur conuulſiones illæ, quam etiam ſicut differentias epilepſiæ, ait non eſſe tractatam prioribus medicis.

7. *effertur*] conuulſiones epileptici non eſſe ſiccas, oſtendit ex generationis & ſolutionis celeritate: nec enim ſicca conuulſio aut repente fit, aut facta ſanationem admittit; etſi enim, quod Zoar ſcribit, nõ ſemper longum tempus requirit ad generationem, vt ex helleboro conuulſio, vel vulnere, ſemper eſt multum ſi ad humidam conferatur, quæ ſubitò inuadit citra cauſam vllam euidentem. Num verò ab immateriali qualitate nonnunquam concilietur, in dubium trahitur. cùm enim hic affirmet, reiicit Aui-

[Margin: Num Epilepſia immaterialis. — *Lib.* 1. *tract.* 10.3. — 5. *Aph.* 1. *et* 3.]

cenna cum Auerroo, si enim inquiunt, à continente nascitur frigido, fieri potest vt sit immaterialis epilepsia: Sed durũ est (nisi fortè sit impossibile) vt ab ea causa prodire credatur; externum enim frigus, vt conuulsiones inducat, certè abolitionem principum facultatum cum accessionũ repetitione (quæ ambo epilepsia includit) efficere non potest. quod si absque humore intemperamentũ iam immateriale cerebri epilepsiam gignit, vnde velox cessatio æqualis & facti intemperamẽti? Sed in æquiuoco laborant, nam ab externa frigiditate prodire conuulsiones, & quiddam attonito morbo simile apud Galenũ legimus, epilepsiã nec legimus, nec recipimus. Ab humore verò in parte contento cõmunicari cerebro, vel flatum, vel nudam qualitatẽ epilepsiæ authorẽ valdè meritò affirmat Galenus; non quasi id intemperamentum sit æquale factumque, sed quod citra humorẽ cerebro imprimatur. Sequitur num oporteat humorẽ inducturum epilepsiam priùs in flatũ verti. proposuit enim Aristoteles, cõfirmauit Auerrous. Epilepsia, inquit, à pituita ferè nascitur; est enim familiaris pituitosis ætatibus puerorum & senum: & tamen singulæ accessiones breuissimo durant tempore: non itaque fiunt à pituita, nisi priùs in flatum versa. Accedit quod sensu eorum qui per consensum partis laborant frigida aura conscendit ad cerebrum morbum factura. postremò si est sternutamentum parua epilepsia: fit autem cerebro vel demorso vel à flatu pituitæ distento: par est de epilepsia tantũdem constituere, & sanè in plurimis accessionum quales maximè breues sunt, & frequenter repetentes, occasio existimanda est qualitas mordens aut flatus ex humore; duæ enim illæ sternutamenti causæ Galeno verè existimantur, rarissimè humor ventriculos obstruens, aut neruos irrigans replensque. id enim Galenus tractationis huius initio addubitans proposuit magis quàm asseruit. Cur verò ita credatur prҿter Auerroi rationes paulò ante adductas, illҿ sunt vel manifestissimæ. dissecti multi epilepticorum non modò eorum qui per consensum laborãt, sed & qui per proprietatem, nunquam eam ventriculorum plenitudinem secãtibus reprҿsentarunt. Adde quod humor semel à ventriculis excussus non est quo se recipiat, vnde tam crebris interuallis redeat oppleturus, nonnunquam enim centies in die inuadit. quod si in vasa commigraret, non facilè rediret; si in cerebri molem, apoplexiam committeret. Quapropter multò est verisimilius, sicut in sternutamento, aut qualitatem noxiam, aut distendentem tãtum flatum cerebrum pũgere, & ad concussiones incitare. in quo vno epileptica consistit accessio: quod enim non semper à crasso humore, sed sæpe fiat à mordente etiam acri, rationes hæ Auerroi mõstrant. inuadit epilepsia nonnunquam famescentem & iratum, curaturque à Galeno sumpta hiera, cholagoga: nascuntur igitur ab acri bilioso, mordenteque humore, non à crasso, infarcto & replente. Nec verò aliena est hæc à Galeno definitio. qui in præsenti disputata causa conuulsionum epilepticarum, quæ non perpetuæ sunt, sed per vices recurrentes, adiungit ob eandem causam sensatæ noxæ fieri reliquas repetentes conuulsiones.

Aui. de epilepsia. Auer. 3. Collect. vlt. — *De differ. morb. 5.* — Num omnis flatulenta. *Li. de somno 5. Auer. 3. Collect. vlt.* — *7. Apho. 52.* — *Cap. cit.*

8. *concutitur*] id est, per interualla conuellitur, non perpetuò.

9. *vbi verò*] ob familiaritatem apoplexiæ & epilepsiæ interponit de ea sermonem.

10. *intemperiem*] non sentit in lethargo & caro lædi cerebrum ab immateriali frigore: sed quod licet in omnibus vna sit materialis intemperatura frigida humidaque, verùm in illis qualitas offendit humoris; in apoplexia materia & quãtitas mole sua obstruens: ita fit vt in prioribus cerebri patiatur temperatura ceu similaris, in postremò meatus ceu instrumenti.

SECTIO QVARTA.

CAP. VIII. AFFECTVS *autem, qui Scotomaticus (id est vertiginosus) vocatus est, ex ipsa appellatione qualis sit, manifestatur: quippe à parua occasione hebetantur hi, qui sic laborant, adeò vt interdum cadant, maximè si aliquando in circum rotentur: si quidem ipsis ab vna rotatione euenit id, quod cæteris à pluribus accidere solet. Proinde hebescũt siue alium quempiam, siue rotam, aut id genus aliud quippiam, aut ipsos quoque*

quoque quos vocant, in aquis vortices circumagi viderint. Id verò maximè, cùm vel sub sole æstuauerint: vel aliam ob causam calefacto fuerint capite. Nam quod aliis, cùm in circo frequenter[2] vertuntur, accidit, hoc ipsis citra circuitionem euenire videmus. Atqui, vbi quis crebrò vertitur, inæqualem & turbulentum & inordinatum motum tum humorum, tum spiritus in eo fieri, in confesso est. Rationi igitur consonum est, huiusmodi accidentia vertigine affectis itidem euenire. Quamobrem nonnulli horum ab [3]arteriarum sectione præsidium petierunt, totas arterias ponè aures ad tantam scilicet altitudinem secantes, vt medius inter duas partes locus cicatrice induceretur. Sed constat non omnes huius auxilij beneficio fuisse curatos. Etenim aliæ arteriæ iis maiores ad cerebrum ex ipsius basi per retiformem plexum ascēdunt, per quas huiusmodi affectionem fieri rationi consentaneum est, elato per ipsas vaporoso calidoque spiritu, atque implente cerebrum. Atque fieri etiam potest, vt inæqualis cerebri intemperies huiusmodi spiritum producat. Igitur hanc affectionem ad cerebrum pertinere ex ipso vertiginosorum sensu manifestum est. Oritur verò interdum cerebro primogenio affectu laborante: interdum verò, cùm ori ventriculi consentit, id quod Archigenes quoque fatetur, qui libro primo De longarum affectionum notitia de Scotomatica hac passione ita scribit: Porrò ea bifariā oritur: aut enim in ipso capite, aut in his partibus, quæ circa hypochondria sunt. Mox genera eius distinguere aggreditur. Nam, vbi ex primaria cerebri affectione vertigo dependet, aurium sonos, & capitis dolores grauitatesque præcedere dicit: item olfactus, vel alterius alicuius sensus inde prodeuntis oblæsionem: (hoc enim sermoni illi adnexuit, inde prodeuntis) eos sensus (vt equidem puto) significare volens, qui à capite initium sumunt: vbi verò ab ore ventriculi oritur, cordis morsionem, nauseamque præsentiri. Verùm, vt iam anteà sæpenumero monuimus, licet caput per alterius partis consensum afficiatur, [4]affectio tamen nihilominus ipsi adscribenda est.

RESIDVOS capitis affectus recenset. vertiginem hîc, cephaleam capite nono, paralysim decimo. quæ verò de apoplexia residua sunt, §. Igitur apoplexia: de vertigine inuestigat causam, quam ratione confirmat & sanationis experimento.

1. *hebetantur*] obtenebrantur. libro autē Acutorū separat δῖνον à σκοτοδῖνῳ vertiginem ab scotomate. (quod & Auicenna sequitur) vt sit vertigo corrupta imaginatio quasi moueantur quiescentia, scotoma addat visus tenebras & obscuritatem, prout mali causa magis in capite residet, vel in oculos inclinat. cuius ergo functionis symptoma est, imaginationis, an visus? vertigo quidem imaginationis, quoniam etiam clausis oculis ingruit; scotoma iungit etiam visus oblæsionem. Sed si constat oculus, medium, & visibile, cur errat visio & titubat? quia crystalloides spiritu illustratus nō est, quare vitium est in præcipua videndi parte. nam læsa imaginatio phreniticorum & maniacorum nihil interturbat visionem; ex quo intelligitur, non commodè à quibusdam responderi, causam erroris in videndo in phantasia sitam esse. Lib. 4. 42.

2. *vertuntur*] Agitanda hoc in loco illa problemata sunt: cur quiescente post motum in circuitu homine & capite ipso, spiritus intra caput agitatur, & in orbem voluitur? quoniam natura humorum & multo magis spirituum instabilis est & fluxa, vt concepto motionis exordio non firmentur & maneant; nō aliter quàm aqua intra vas motum quiescente iam vase aliquandiu mouetur. cur post choream & rotationem corporis non constant homines, & sustinere se nequeunt, sed cadunt? quia spiritu etiamnum moto in gyrum, impetus rectæ delationis per neruos in musculos corpus sustinentes impeditur; quo fit vt inopia spirituum, animalium corpus vacillet & labatur. cur vertiginoso quiescentia moueri in orbem iudicantur? quia ad ferendum de visili iudicium, tantundem est visile atq; videns moueri: cumque spiritus visorius vertatur,

Cap. de vertigine. visa verti creduntur (ait Auicenna.) nam si spectetur altero tantùm oculo visum, & repente eo clauso reliquo perspiciatur, salire videtur visum, & locum mutare, quoniam videns oculus mutatus est; & nauigantium oculis quiescens littus discedere creditur, quoniam recedit visus. Obiicit ingeniosè (quod solet) Gentilis, si cerebrum ipsum vel oculi verterentur, rationi dictæ standum esset: nunc non cerebrum, sed spiritus agitatur visionis non agens, sed medium: non itaque iudicabitur moueri visile; quid enim si aër medius spiret? num propterea paries moueri censebitur? sed vt in examen quod assumit trahatur, medij motio motionis eius quod sentitur imaginem non inducit, nisi vbi quæ procedit species absolutè intentionalis & qualitatis nudæ non est, sed realis & corporea, vt in sono & odore: moto enim continente, necesse est moueri etiam accedentem sonum vel odorem, & iudicari aliunde procedere quàm procedat. vel etiam si corporea imago non sit, vt in colore, si motione medij fit, vt à variis sitibus ad oculum species visilis feratur: necesse enim est, vt quia à variis locis progreditur visificus radius, in variis locis locata res existimetur: non est autem in diuersis locis nisi moueatur: ita fit vt censeatur moueri quiescens. Exemplum est in numo intra aquam motam latente: cùm enim numi radius in aquæ superficie frangatur, & indidem ad oculum rectà permeet, mota & inundante aquæ superficie mutantur loca, vnde visorius progreditur conus; ideo numus intra aquam moueri putatur. extra duas dictas necessitates verè assumitur mutationem medij non inferre phantasiam obiecti quasi moueatur, sed quid hoc ad spiritum, qui in visione instrumentum videntis vel cerebri vel oculi est, non medium, & quemadmodum dolatio tremula est & instabilis, siue manus artificis tremore possideatur, siue ferrum vacillet in ascia; sic siue caput & oculi agitentur quiescente spiritu, siue spiritus animalis quiescente oculo, visio nutabunda est, & imaginem moti imprimit. Postremum problema. Cur inspectio rotarum potissimum in obnoxiis morbo accessionem accersit vertiginis? Auicenna refert ad imaginationem rotationis, quam inspectus rotæ excitat, imaginationi autem obsequi naturales in corpore actiones tertio Artis ostésum est. Facilius soluit Aëtius: qui intuetur, inquit, id quod in gyrum voluitur, oculos in gyrum voluat necesse est, sequens instrumento videndi, id cuius cognitione tenetur: verso oculo contentus voluitur spiritus, qui sumpto externo quouis etiam leui motionis exordio, non quiescit propter malum morbi habitum. Intelligitur ex dictis quæ causa nauigantium nauseam moueat, ex celeri enim montium, stirpium, nubium, & cęli motu vertigo capiti inducitur, maximè insuetis: vertiginem capitis propter mutuum consensum ventriculi nausea comitatur. Accedit timor & horror ex mundi cogitatione, quare consilium est ne spectetur mare & reliqua quæ moueri nauigantibus credűtur. Adde quod ipse motus, quod Hippocrates dixit, humores agitat, & ad deiectiones & vomitus excitat, & multus aquæ vapor inter respirandum ventriculum adiens subuertensque: postremò ex littore & alga fætor.

Vertiginis occasiones.

Li. 1. 7.

4. Apho. 14.

3. *arteriarum*] in quauis calida ad caput fluxione vasa ponè aures secta sæpenumerò contulerunt, non quasi ea sola secanda sint: sed ideò ea memorat, quoniam ex illorum sectione fides dicto petitur, fieri vertiginem ob flatus infernè sursum delatos: vbi autem ex professo curatio & harum defluxionum & aliarum ex capite ad substratas partes traditur, oculorum, dentium, tonsillarum, pręcipiuntur secari ex arteriis raso capite calidiores, & magis pulsantes, per eas enim defluxionem decumbere par est. Nam illis quæ ponè aures sunt sectis, Hippocrates timet sterilitatem, neque negat Galenus, eo quòd bona seminis pars à cerebro per ea delabitur. Sed in curando difficili morbo exiguam rationem Galenus habet incerti de sterilitate timoris. Quod verò adiicit non curari eo remedio, quorum defluxio per interna vasa decumbit, memorandum est expendenti, num in ophthalmia per vasa intra caluariam vel scabie difficili, & malis congeneribus tentanda sit externorum vasorum in capite vel fronte sectio. Putant enim nonnulli etiam talibus conuenire, quoniam facto foramine exhalat noxius humor, & conseruato purgatur: Addunt diminuto alimento partem fluxioni obnoxiam coquere posse residuum sanguinis, qui per interna vasa descendit, vt minus supersit fluxionis incremento: id quod experiméto confirmare se opinantur. Sed vt ostendunt dicta

Sectio retro aures anteuta. Lib. de genitura, & de aëre & Gal. 6. Epid. sec. 5. 22

dicta iuuari nonnullos, ita artificiosam esse in illis curationem & non temerariam non suadent: oportet enim remedia frequenter curare; potissimùm quæ dispendio chyrurgico vorantur. Quàm autem non colligat Auerrous aduersus Galenum ex sectione arteriarum ali cerebrum arteriali sanguine, nuper ostensum est. Nam nec Galenus negat membra ex vtroque sanguine ali, nec ex præsenti sectione ostenditur, qua non alimentum cerebro subtrahitur, sed conscendens halitus.

4. *affectio tamen*] significat contra Archigenem ambo vertiginis genera affectus capitis esse, quod (vt libro primo ostensum est) negabat Archigenes.

CAP. IX.

ATQVE *de ea quoque, quæ cephalæa à medicis nominatur, nemo dubitauerit, quin cerebri sit morbus. Est enim (vt breuiter quis dixerit) [1] affectus hic dolor capitis diuturnus, difficulterque solubilis, qui à parua occasione vehementes habet accessiones, vt neque strepitum, neque vocem vehementiorem, neque luminis splendorem, neque motum tolerare possit infirmus: sed tranquillitatem, obscurumque cubiculum quærat, idque ob doloris vehementiam. Quippe nonnulli veluti malleo se percuti arbitrantur: alij caput contundi distendique sentiunt: non paucis ad oculorum quoque radices dolor extenditur. Quin huiusmodi accessiones, veluti in morbo comitiali, intermissiones habent, interceditque tempus, quo perfectè liberati videntur. Igitur constat, quod sicut in cephalalgia, (id est capitis dolore) ita in hoc morbo caput facillimè afficitur: atque hoc est ipsis commune. Verùm per cephalæam [2] affectæ partes multò redduntur, quàm in cephalalgia, debiliores. Cæterùm inter capitis dolores nonnihil discriminis inuenitur: nam sunt [3] nonnulli quibus caput aptissimum est, vt impleatur, ac vniuersi quoque corporis habitus ad ipsum implendum admodum idoneus. Alij [4] omnes capitis partes aptas habent, vt afficiantur: [5] quibus vbi vitioso victu vtuntur, accidit, vt cephalæa arripiantur. [6] Quominus mirandum est si horum aliis membranæ cerebrum continentes dolore afficiantur, aliis pericranion, id est, exterior caluariæ membrana. Discrimen autem ab oculorum radicibus sumitur, considerando, vtrum veniat ad eas malum, necne? Siquidem consentaneum est, vt quibus intra caluariam dispositio est, iis ad oculorum vsque fundamenta dolor extendatur: eo quòd & à cerebro & ab vtraque membrana, atque à vasis quæ in ipsis continentur, veluti germina quædam deducuntur. Sed & eorum, quibus dimidia capitis pars dolore infestatur, (solent autem vocari hemicranici) alij extra caluariam, alij in capitis intimis partibus dolorem sentiunt. At verò dextram capitis partem à sinistra distinguit sutura per longitudinem ipsius protracta, sub qua intra capitis ossa linea medium cerebrum diuidens protenditur, ad quam etiam peruenit anteriorum duorum ventriculorum septum. [7] Porrò ea corpora suapte natura idonea sunt, vt ipsis caput impleatur, in quibus vaporosus, calidusque spiritus generatur, aut quibus biliosa excrementa cumulantur in ore ventriculi. Atqui spiritus dolores inducunt tensiuos, qui idcirco sic vocati sunt, quòd extensionis sensum inducunt: Biliosa excrementa dolore mordaci afficiunt: Dolores à plenitudine procedentes grauitatis sensum afferunt: quibus si rubor accedat atq; calor, calidos: sed sine iis, non calidos humores significant. Sunt quibus caput assiduè dolet, vbi vel paulò liberaliùs vinum ingesserint, vel meracius, idque magis, si suapte natura calidum fuerit. Præterea calidi odores omnes, quicunque styrace, aut [8] cyphi, aut in totum aromatibus omnibus suffitis fiunt, capitis dolorem pariunt, adeò vt nonnulli ne thuris quidem odorem ferre possint. [9] Nec verò absurdum est, vt quosdam ob sensus exuperantiam dolor infestet,*

festet, quemadmodum in ore ventriculi accidit. Sunt enim nonnulli in quibus id tam exactè sentit, vt neque acre acetum, neque sinapi, neque aliud huiusmodi ferat. Alij verò contrà, ipsum penè insensile habent: quippe videntur aliqui vel ructare vel vomere quædam, vsque adeò vitiosa qualitate infecta, vt nos ne odorem quidem sustinere possimus, cùm tamen ipsi intereà nullã alicuius momenti mordacitatem sentiant. Nihil igitur prohibet, quominus in hominum cerebro similes notentur differentiæ, vt eosdem odores aliqui impunè sustineant, perinde ac si omnino ab ipsis distarent, alij eos sine molestia ferre non possunt. Igitur, quòd omnes huiusmodi affectiones ad cerebrum pertineant, iam manifestum esse videtur.

AGIT de variis capitis doloribus.

1. *affectus hic*] cephalalgia & capitis dolor vniuersalia nomina sunt; cephalea autẽ & galea peculiaria diuturni capitis doloris, difficilis & per interualla repetentis. Sicut hemicrania & heterocrania solo situ à cephalea dissidet medium caput occupans: clauus vel monopegia ex eodem genere portionem capitis occupat exiguam. Obtinuit autem nomen hæc affectio cephaleæ, quasi dicas capitalis affectio. sicut celiaca, ventralis: nephritica, renalis: pleuretica, ab affectis partibus, non quasi partes illę variis affectibus non laborent, sed quòd illæ sint vel frequentissimæ vel maximæ illarum inualitudines. Quî verò fiat vt in clauo consentiat & nauseet ventriculus, reliquis capitis partibus dolore vacantibus, docet Galenus separans cõsensũm à vicinitate lib. Therapeuticæ 7. *Cap. vlt.*

2. *affectæ partes*] non enim semper eadem capitis pars occasionem præstat cephalalgicis doloris.

3. *nonnulli*] prima diuisio dolentis capitis. quidam ideò crebrò dolent, quia caput habent vt impleatur aptum cum corpore apto vt impleat; alii caput habent non quidem vt impleatur aptum, sed quod ob innatam imbecillitatem facilè patiatur. Vtrique ex iis, si vitioso victu vtantur, in cephaleam incidunt: non enim omnes, qui etiam crebrò caput dolent, cephaleam patiuntur.

4. *alij omnes*] lege, alij eiusmodi partes, vt afficiantur.

5. *quibus*] lege, accidit autem iis naturis.

6. *quominus*] lege, nec verò mirum est. & est altera ex loco dolente diuisio. Illud verò dignum discussione est, num per consensum doleat, aut caput aut pars illa corporis non recipiẽs causam alterutram dolendi, intemperiem, aut solutionem. quidam enim loci apud Auicennam id suadere possent, quale est, quod ait dolere caput nonnũquam ob validum iuncturarum dolorem, & glandem in vlcerata vesica mictus tempore. cùm enim in iis affectibus dolores sequantur in parte primaria solutioné, nec ea capiti communicet; fit vt dolor merè spiritalis & citra corporeã causam admittatur. Et sunt quibus ita videtur: putant enim nasci dolorem, non modo ex manifestis illis principiis, dolorum causis; sed etiam ex doloris specie cõmunicata, aut sufficere ad capitis dolorem iunctura dolente, quod anima in pede dolens eadem in capite sit. quasi non species doloris omnis imaginationi imprimatur, & memoriæ; quare oportebat ad quẽuis partis dolorem sequi cephalalgiam. quod si sufficit animæ vnitas in toto, & quæ dolet in pede manum informat; oportebat vt doleret manum quicunque pede laborat. Id igitur pro confesso & explorato obseruandum est, non esse aut dolorem, aut voluptatẽ in parte non sentiente obiectum. Si enim sunt ij affectus passiones sensationesq́ue sine sensili alterante immutanteque non succedunt. Et si dicente Galeno secundum quam partem fiunt, causam doloris inesse monstrant, quomodò alibi dolor, alibi dolendi causa constituetur? & quidem gaudium & tristitiam animæ affectiones etiam ex doloris specie aut recordatione oriri sentimus, dolorem & voluptatem non sentimus. Si quando igitur ex solutione parte dolente, remota alia & distans condolet; fieri potest vt in condolente intemperatura lædat, non solutio. Nam interturbans & agitans dolor febrem inducit & syncopen; quantò faciliùs agitatis humoribus & ad caput conscendentibus cephalalgiam? fieri etiam potest vt solutio sentiatur in distante, non in proximo;

De vlcere vesicæ.

Condolentia an detur.

ximo: cùm enim mediæ partes cedant contractioni, non molestè soluũtur: percipitur autem in extremo molestia vbi & tensionis vis maior est, et quod amplius cedat nihil: quomodò in latere pleuretico dolente consentit iugulum vel præcordium ob tensionem, non mediæ partes. Sic vlceratam vesicam tangens vrina mordet, et obsequẽtem horrorem totus coles, sed cum manifesto dolore glans colligitur conuelliturque. Sic fieri potest vt in podagra et chiragra caput ex nerui tensione doleat, nõ brachium aut humerus. Ita de condolentia ex solutione coniectandum esse videtur. Quę verò ex intemperamento ortum habet, multis de causis intemperiem dolorificam ad quandam remittit distantiã, cùm proximæ interim nihil mali perpetiantur: siue ob distãtis membri nobilitatem; ex bile enim ventriculi caput dolet, cor deliquium patitur, medijs partibus incolumibus: siue ob moram maiorem in remoto; ita caput dolet ex vapore magis quàm inferiora membra: siue etiam causa sit maior aptitudo, refrigeratur enim à continentis frigore pars in corpore natura debilior et quæ aptior est, vt refrigeretur, aliis cerebrum, aliis pedes, aut ventriculus. Postremò (quod nuper dicebamus) propter maiorem distantis partis consensum, qua ratione in clauo ventriculus nauseat. Sed quomodò dolebit cerebrum sensus expers? Aristoteles viderit, qui medullam arbitratur, ideò insensilem. legitur & apud Galenum: sed in opere non recepto de facultatibus nostrum corpus dispensantibus. Nam primo de causis symptomatum, tantum negat esse sensoriũ, vel tãgibilium qualitatũ, vel cuiusuis alterius, nõ negat sentire. Affirmat autem & concedit illi sensum etiã morsus libro De instrumẽto odoratus. verùm etiam si experimenta eorum, qui mordentes succos naribus hauriunt, ostendant in cerebro sensum; nondum experimento constat, insit ne is sensus cerebro an membranæ, qua omni ex parte obuoluitur. iudicium autem & reliquorum viscerum analogia magis monstrant cum sensu, cerebri substantiam sensus expertem. Iudicium quoniã non oportebat mẽbrum susceptur ũ corporis halitus, sensu pollere ad perẽnes perpetuosq; dolores: viscerum similitudo, quoniã reliquis omnibus negauit sensum carni, mẽbranis tegentibus tribuit: sensus, quia in caluarię fractura pressum cerebrũ non dolet, quare mẽbranarum nomine dolere certius est. Sed si nunquã validè dolet (quod secundo localium medicamentorum scribitur) quomodo apud Auicennã perducit ad caluariæ rupturam & cæcitatem? Sanè Galeni tempore quo nondum gallica infectio innotuerat, dolor capitis inter acerrimos reponi non potuit: modò potest in morbo natura deleterio, & occulta quadam vi mẽbranas ossium occupante intolerabili nec ferendo dolore. Verùm vt vt statuatur de cephalalgiæ vehementia; separatio suturarum caluariæ (quod rupturam appellant) et oculorum suffusiones ortum nõ habent ex doloris acrimonia, sed ex capitis plenitudine, quæ impediente caluaria nec expurgari potest nec resolui. Nec verò locus hic cerebro dolorem tribuit; numerans enim varias capitis partes in quibus dolor oritur, membranas solas memorat aut externas, aut internas.

3. hist. 19. cap. 8.

Cap. 5.

Num sentiat cerebrum.

Cap. de soda.

7. *porrò corpora*] explicat quod paulò antè obscurius scripserat, quasdam esse naturas quibus caput vt repleretur aptum est.

8. *cypheos*] compositio Dioscoridi odorata libro primo.

9. *neque verò*] vnde est illud Rasij, crebrò caput dolere homines olfactu valentes. 1. Cont.

CAP. X.

AT VERO *neruorum resolutio, & per vniuersum corpus eorum conuulsio, in quo genere neruorum etiam rigor (Græci tetanon vocant) cõtinetur* [1] *sensu, vt prædictæ affectiones cognosci non possunt, sed ratione, quæ nos doceat, est opus. Itaque, si aliquando per totum corpus neruorum actio redditur vitiosa, ipsorum principium affectum esse constat: id verò ex sola anatome dignosci potest. Cùm igitur omnes pariter nerui tum sensum, tum motum amiserint,* [2] *apoplexia huiusmodi affectio appellatur. vbi verò alteri laterum, aut dextro, aut sinistro id accidit, resolutio nominatur, eius scilicet partis, in qua consistit affectus interdum dextræ, interdum sinistræ. Quòd si in aliquo membrorum idem euenerit, eiusdem membri resolutio esse*

dicetur. Nam & tota manus, & totum crus interdum resoluitur, atque solus in crure pes, & quæ sub genu sunt. sic etiam de tota manu similiter proportione dicendum est. Cæterùm ex anatome didicimus, quod omnes animantis partes sub ceruice positæ, quæ à consilio, & voluntatis imperio moueri possunt, neruos habent, qui eas moueant procedentes ex spinali vocata medulla. Atqui sæpenumero audistis eam spinalem vocari medullam, addita scilicet medullæ appellatione, interdum verò sine additione simpliciter spinam nuncupari. vidistis etiam in corporis dissectionibus neruos, qui thoracem mouent, ex ea spinalis medullæ parte quæ in ceruice est, ortum deducere: ipsa verò ex transuerso incisa, si tota fuerit dissecta, omnes quæ sub ipsa sunt corporis partes sensu motuque: priuari vtpote suscipiente spinali medulla à cerebro vim tum sentiendi, tum mouendi pro arbitrio. Præterea in anatome vidistis, vbi per transuersas spinalis medullæ incisiones ad medium vsque secundum longitudinem secaretur, non omnes suppositas corporis partes, sed eas duntaxat, quæ è regione sectionis erãt, resolutas: dextras quidẽ dextra spinalis medullæ parte dissecta: sinistras verò, vbi reliqua pars esset incisa: Itaq; manifestũ est, quod circa primũ spinalis medullæ processum facta aliqua dispositione, per quã cerebri facultas, quo minus ad ipsam perueniat, prohibetur; omnia inferiora mẽbra, dempta facie, sensu motuq; priuabuntur: vbi verò dimidia eius processus pars fuerit affecta, non omnes inferiores partes resoluentur, sed vel sinistræ duntaxat, vel dextræ. Videntur autem huiusmodi resolutionum aliquæ faciem quoque infestare: sed tum resolutum latus ad alteram faciei partem trahitur. Cumq; ex anatome didiceritis neruos, qui per faciei partes sparsi sunt à cerebro demitti, si earum aliqua simul cum toto corpore resoluta est, haudquaquam vos latere debet resolutionis dispositionem in ipso cerebro consistere: vbi verò illæsæ permanserint, spinalis medullæ initium affici sciendum est. Accidit verò nonnullis vt faciei partes duntaxat afficiantur, quemadmodum & vna aliqua particula, vt lingua, oculus, mandibula, labrum. Etenim non omnibus ab vno loco principium influit, vtpote quæ ex diuersis cerebri partibus neruos suscipiũt. Id quod in anatome haud obscurè conspicitur.

IVNGIT tractationem de paralysi et apoplexia, quoniam in causa cum superioribus consentiunt.

1. *sensu vt prædictæ*] si cognosci possunt ad caput attinere.

2. *apoplexia*] de sola vniuersali dicitur: Hippocrati nonnunquam de particulari, quo significato crus ait apoplecton factum est, id est, resolutũ: dicitur & attonitus & syderatio, quoniam quibusdam fulmine afflatis (quod prisci sydus esse opinabantur) succedit: eadem sensus motusq; repentina ablatio conseruatis principibus facultatibus paralysis est vel resolutio; exoluta enim animaliũ vis intelligitur sensus motusq; ablatione; vnde nomen resolutio. Num verò sola sensus amissio (nã & id accidit seruato motu) resolutio appellanda sit, non contendit Galenus. vulgarem verbi vsum esse ait, vt motus perditus simpliciter resolutio existimetur, sensus resolutio motus non simpliciter. Verùm non modò conueniunt duæ illæ resolutiones in causa curationeq; sed etiam quæ præire solent stupor amissum sensum, tremor deperditum motũ, sola magnitudine dissident, libro De morborum differentijs. Num verò obstructio semper in causa sit aut nerui aut dorsalis, quod voluit Galenus, an nonnunquam sola carnis, suscipientis ineptitudo intemperamentumque cum Auicenna, considerandum est. Si enim febri laborãtis membra eximiè calent, et hydropici algent, neutri tamen in sensu aut motu læduntur; non videtur quomodò à carnis temperamento pẽdeat. etsi (quod paulò antè ostensum est) mandata facultas non est temperamentum, sed diuinior quædã qualitas,

Num resolutionis causa carnis intemperamentũ. Cap. 5 2. 1. 2.

litas,incolumi cerebro & neruo illæsam,præstari par est: quod enim opponunt ligata ampla arteria stupefieri mēbrum,non nisi refrigerata carne,aut etiam ex continentis (quod frequens est) frigore,stupidè dolere partem,mouere nō debet: Cur enim frigus quod vel ex continente accedit,vel ex negato arteriali sanguine non priùs & magis imprimere credatur in neruum densando,& facultatis meatum obstruendo,quàm carnē multo calidiorem & frigori renitentem magis: quare ex iis est quæ difficulter fieri possunt,vt resoluatur membrum citra neruorum & cerebri affectum: fieri verò nonnunquam à nerui non modò frigore & humiditate,sed etiam calore ariditateque, experimentis proprijs monuerunt Trallianus,& Zoar,sicut familiare esse huic affectioni, vt citra rationem cesset,rursumque recurrat. Illud verò plerique omnes mirantur de resolutione,quî fiat vt medietatem corporis nonnūquam infestet religiosè reliquā medietatem cauēs: nec id in toto solùm corpore,sed & in partibus,lingua,ventriculo,nare,vesica(ait Aretæus) nullo inter ambo latera septo,aut discrimine. Quòd si diligentiùs consideremus,quod tertio Artis ostēsum est,quanta diligētia natura dextra à sinistris seiūxit,& in seminibus,& in animalibus,ita gemina cōstituens omnia,vt nec separentur mēbrana ad indiuidui vnitatem,nec facilè cōmunicent tamen & cōsentiant, ad durationem. Intelligimus etiam in homine singulas partes ita medio densari & occallescere,vt commigratio illa impediatur,quod in perinęo labrū extans indicat,facilè si secetur in fistulā abiens. In dorsali verò quoniam vna cauitas eam diuisionē non recipiebat,medio septo diuisit,nō aliter quā cerebri vētriculos. Id quod Galeno reliquisq; non animaduersum exactissima dissectio monstrat, vnde hemiplegiæ vel paraplegiæ oriuntur (ita vocāt dimidii corporis resolutionem.) Reliquum est inquirere vtrum latus frequentiùs & cum maiore periculo resoluatur. & de frequentia quidem multi inclināt in dextrum: ita enim legunt apud Galenū Aphorismorum lib. tertio: nec desunt etiam improbabili sententiæ rationes. sinistrum aiunt debilius est: magis itaq; replebitur excrementis dextro: quod plenū est excutit & à se propellit: sinistrum igitur pellet: nō in se plenū,in dextrū igitur vacuum: ita fit vt frequētiùs resoluatur dextrū, altera,calor dextri allicit humorē: replebitur igitur plus sinistro. Sed multa ab hac sententia deterrēt. Dextra robustiora sunt sinistris,ait Hippoc. lib. De morbis; tardiùs igitur succūbent morbo: deinde calidiora sunt & ficciora dextra in omnib⁹ animalibus, maximè omniū in homine (ait Aristoteles) rarius itaq; frigido humido morbo corripiētur. si verò spectetur obstructio,quæ paralysim cōstituit cōpositionis morbū,multò frequētior erit in angustia meatuū,quę in sinistris neruis spectatur: ita ex omni parte paralysis euentus in dextro,infrequēs est. Nā quod ex Galeno citāt,fefellit corrupta loci versio; ratio verò illa ex plenitudine sinistri,quā non cogat,inde apparet; quod ex ea conficeretur nō laborare in quouis homine frequentiùs partē corporis maximè imbecillā, sed raro,quo nihil dici potest absurdius. Calor verò in neruis dextris,quātus est vt trahat? si enim nerui omnes frigidi sunt,dextri nerui magis aliquāto sinistris cōficient moderata illa frigiditate: ab attrahēdo verò,quod valde calidorū est,lōgè absūt: ita de frequētia resolutionis & frigidorū affectuū in sinistro latere nulla relinquitur cōtrouersia. De periculo aliquāto magis ambigas. cū tamen Auicenna tremorē sinistri deteriorē cōstituat,& coxendicis dolorem,nihil causę est cur nō idem de paralysi pronūcietur. Remorari nos posset,quod ostensa est paralysis proportionalis sinistro & frequentior: tales autē affectus Hippoc. docuit minus habere periculi. Sed multiplicē solutionem patitur obiectio. primū exponente Galeno,sicut cōsensus in morbis intēperamenti,& proportio minuit malū,ita in morbis cōpositionis addit: resolutio autē cùm sit nerui obstructio,morb⁹ organic⁹ est: nihil mirū igitur si deterior in sinistro. Deinde vt mutuemur à Galeno respōsiones in aphorismo (grauedines & raucedines) nō est idē,malū esse periculosum atq; tardiùs curari: affectus dicti frigidi omnes,in sinistro minus afferunt periculi,quia proportionales,duriùs tamē & tardiùs curātur frigidæ tēperaturæ nomine. Prætereà cùm cōferuntur inter se affectus duo proportionalis,& improportionalis,oportet eo solo dissidiū esse,in quo cōparātur; virtutē verò curaturā, & reliqua omnia paria esse: atqui in sinistro vis est debilior,à qua speratur curatio: quare merito erit deterior licet proportionalis in sinistro. posset & opponi locus ex Hippoc. li. De morbis. quan-

Marginalia: 1. Diutur. 7. — Hemiplegię causa. — 8. De vsu. 10. — Aph. 22. — Lib. 3. — 3. Part. 4. — Vtra resolutio deterior. — 2. 3. 11. — 22. 3. — Tract. 2. 34 — 2. Aph. 34. — Lib. 3.

quanto dextra robuſtiora ſunt ſiniſtris, tanto earum affectus deteriores, quem locum non ſecus quàm rationem recipimus, & tuemur quaſi de periculo affectuum agẽtem, non de diuturnitate. In tremore autẽ, ſciatica, paralyſi, tarditas in ſanando timetur, non vitæ diſcrimen.

IGITVR *apoplexia omnibus animalibus actionibus noxam inferens, cerebrum affectum eſſe manifeſtè declarat.*[1] *Diſcernitur autem affectionis magnitudo ex noxæ, quam ſpirationi infert, vehementia: quum enim naturalem ordinem plurimum egreditur, magnam: cùm verò paulum impedimenti eſt, paruam in cerebro noxam eſſe conijcere oportet. Sanè omnium peſſima ſpiratio putanda eſt, quæ & intermittitur, & magna cum violentia trahitur: & ſanè mori contingit apoplecticos ob id, quod ſpirare nõ poſſunt: ſicuti partium immobilitas ad vitæ quidẽ functiones inutilem reddit hominem, non tamẽ acutam infert mortẽ. Itaq; vidimus quendã, qui reliquis partibus omnibus reſolutis, nullã quæ ad faciei partes pertineret, actionem amiſit ſeruata etiam ſpiratione: Quomodo enim viuere diutius potuiſſet ipſa deperdita? In quo primariò affici putauimus illam ſpinalis medullæ partem, quæ paulò inferior eſt proceſſu neruorum ad ſeptum tranſuerſum tendentium: quinetiam & vrinam, & alui ſedimina ipſum præter voluntatis imperium emiſiſſe manifeſtum eſt. Inſuper vidimus alium, cui propter caſum omnes inferiores partes, demptis manibus, erant reſolutæ. Quemadmodum autem reſolutio, quando in toto fit corpore, faciei partibus illæſis, indicat paſſionem in ſpinalis medullæ initio eſſe: ad eundẽ modum, ſi toti corpori conuulſio acciderit, eundẽ ſpinalis medullæ locũ affectum eſſe declarat, faciei partibus omnino ſeruatis illæſis. Si verò hæ quoque afficiantur, in cerebro noxam eſſe oſtẽditur: vbi verò pars aliqua conuulſa eſt, neruum qui eius motioni deputatus eſt, aut muſculum affici neceſſe eſt. Igitur ſi ex anatome neruorum ad ſingulas partes venientium principia didiceris: melius earum & ſenſum & motum deperditum curabis. verùm hæc indeterminata relicta ſunt & Herophilo & Eudemo, qui primi poſt Hippocratem neruorum anatomen accuratè ſcribẽtes, non mediocrem medicis dubitãdi occaſionem præbuerunt, quo pacto per neruorum reſolutionem interdum ſenſus duntaxat, interdum motus, nonnunquam ambo ſimul pereant. Itaque neruorum reſolutio potiſſimum dicitur, vbi motus deperditus eſt. vbi verò partium aliquarum ſenſus perit, eã partem ſenſus expertem eſſe, reſolutam verò non adeò dicere conſueuimus: quãquam ſunt nonnulli, qui hanc affectionem ſenſus reſolutionem vocitant. Nos verò ſemper iubemus, vt cuique nominibus pro arbitrio vti liceat. etenim hoc nobis eſto propoſitum, vt affectam ſcilicet ſedem, ſimulque diſpoſitionem eius inueniamus. Niſi enim hæc accuratè cognouerimus, nequaquam eas partes, quibus vel ſenſus, vel motus vitiatus eſt, rectè curabimus. Sanè Pauſanias Syrus ſophiſta, cùm Romã aliquando veniſſet, ſecundum duos minores ſiniſtræ manus digitos, atque medij partem dimidiam, ſenſum in primis quidem difficilem habebat: poſtea malè curantibus medicis ſenſum omnino amiſit. Quibus equidem cognitis, omnia quæ præceſſerunt, inueſtigaui, atque ipſum cùm per viam duceretur, vehiculo excidiſſe atque in dorſi initio læſum, mox partem læſam, breui quidem curatam, ſed auctum in digitis ſenſus vitium audiui. Igitur remedia quæ illi digitis adaptauerant, læſæ parti adhibere iuſſi: atque ſic vir ille celeriter ſanitati reſtitutus eſt. Primò autem quod nerui per vniuerſæ manus cutem diſperſi, quibus ſentiendi ad ipſam facultas defertur,*

tur, proprias quasdam habeant radices, quodq; neruorum musculos mouentiũ sunt aliæ, medici ignorãt. Verum latius quàm proposueramus, iã nostra spatiata est oratio: proinde quiescere eã decet. Quippe nostra intẽtio erat vt hoc cõmentario omnes affectiones, quæ caput, maximè verò cerebrũ infestare cõsueuerũt, inueniremus. At, quia ab ipso nerui originem ducunt, per consequentiam ad neruorum vsque affectiones sermo peruenit: cui etiam finem imponendo, passiones, quæ reliquis capitis partibus accidere solent, scribere aggrediamur, si prius hoc tantillum superioribus addiderimus. vbi olfaciendi vis læditur, non eorum meatuum, qui in naribus conspiciuntur, sed vel anteriorum cerebri ventriculorum, cum intemperantia quadam afficiuntur, noxa est: aut eorum meatuum, qui in his ossibus sunt, quæ ethmoide (id est, cola) vocantur, si aliquando obturantur: siquidem odoratorum sensus in prioribus [8] cerebri finibus perficitur, elatis ad ipsos per coli foramina vaporibus, quemadmodum in eo libro, quem De olfactus sensorio conscripsimus, iam declaratum est.

TANDEM de apoplexia sermonem claudit.

1. *discernitur*] Explicandæ causæ apoplexiæ sunt, et quî distet à germanis cerebri affectibus: tandem quot differentiis secetur. Et de primo quidem, rara causa fulmen est: frequentissima et cuius solius hic meminit Galenus, crassa pituita replens cerebri & ventres, & substantiam. posse verò quandoque eam plenitudinem esse sanguineam præter Arabum præscriptum vel ex Galeno colligi potest, qui libro De sanguinis missione apoplexiam vitat imminentem vena secta: fieri item ab externo & vehementissimo frigore apoplexię quippiam atque attonito morbo simile, ita vt symptomatis nõ distet à materiali, idem author est de differentiis morborum agens. Carotidum verò arteriarum & iugularium venarum, vel sectionem vel compressionem apoplexiam committere posse constanter negat libro De placit secundo, videlicet statim, quod accidere oportebat, si iuxta peripateticos animalis vis à corde per arterias cerebro & corpori influit: post aliquot enim horas exolui vim & cessare, & mori animal, non solum ibidem fatetur Galenus, sed & alibi sępe: ob inopiam enim vitalis spiritus nõ aliter deficit animalis, quàm corpus alimenti penuria contabescit: quare statim quidem sufficiente materiam spiritui animali externo aëre, et occultis arteriis sentit & mouetur; proximè caro corripitur, vnde nomen vasis ablato iam omni sensu motuq; pręter respiratorium; tandem ablata etiam respiratione apoplexia constituitur. Præter dictas verò occasiones monstrant apoplecticorum dissectiones ex grumo qui ex icto capite ad carotidas delapsus est, vel ex humore alio eadem vasa premẽte & impediente, ne contententum cum spiritu sanguinem ad ventriculos effundat, attonitos reddi homines; non aliter quàm si externo vinculo premerentur. Quare repletio illa ventriũ omnium & cerebri substantiæ in apoplexia, ceu freques recipienda, nõ tanquã perpetua est. Separat idem author apoplexiã ab epilepsia integra aut dimidiata ventriũ obstructione, vt sit epilepsia ventriũ tantũ non perfecta occlusio: & quod ad symptoma attinet, deprauatus est in epilepsia motus, in apoplexia nullus. Duo verò ii affectus à sequentibus secernũtur, quoniã vterq; spirationẽ lædit; non sequentes: carus & catalepsis (quã congelationẽ vocant, veteres verò etiam catochum, licet Paulo & recentioribus catochus aliud sit morbi genus) similiter dictis sensu priuant & motu, citra respirationis incõmodum; sed in caro iungitur somnus, non in catalepsi: & in caro magis anteriores ventres sensui præsidentes offendũtur, in catalepsi posteriores, motus authores. si tamẽ cõcedimus superiori demonstrationi, qua confectum est epilepsiam magna ex parte à solo morsu prodire: non est epilepsia ventrium cerebri ex humore plenitudo aut semper aut frequenter: eritque statuendum discrimen experimento & rationi magis consentaneum ambarum affectionum, quod in epilepsia humor ferè qualitate lædit, & ad expulsionem incitat; in apoplexia quantitate opplet, vt ab opere omnino membra ferientur. Nam præter alia, si vtrobique obstructio ventrium

Infra lib. 4. 2.

Attoniti causæ.

Cap. 7.

Cap. 5.

Cap. 11.

3. Caus. morb. 3.

1. Apho. 12.

Qui distet a similibus.

1. Causa.

Sympt. vltimo

in causa est, oportebat vt sicut absoluta penitus actionem tollit, ita dimidiata minueret, non corrumperet & conuelleret, motusque induceret, quàm sint sanorum validiores: quod epileptici patiuntur. Sed cur epileptici sensu destituti validè mouentur? cur pueri epilepsia, senes magis corripiuntur apoplexia? Prioris problematis solutio est, epilepticos arbitrario motu, cuius author cerebrũ est, omnino destitui; morboso conuulsiuo, nec proprio, sed consequente ad vibratum cerebrum, non priuari. Posterioris causa referri potest ad naturalem vim, quæ in pueris robusta integram obstructionem non expectat, sed incipientem propellere nititur; cùm senum vis torpida succumbat, nec excitetur ad pugnam. Illa videtur verisimilior. Infantes ex mensalis sanguinis commercio multis incommodis obnoxij sunt, exanthematum, elephantiasis, comitialis: par est enim vt caput per eam ætatem infirmissimum eo contagio lacessatur ad motum offendaturque. Vnde plurimos statim ab ortu inuadit, alios posterius. cùm postrema ætas ob capitis infirmitatem & auctam pituitam obstructioni cerebri & plenitudini pateat. Reliquum est, vt ex tribus propositis absoluatur vltimum de apoplexiæ differentiis. eæ diligentiùs quàm alibi libro Aphorismorum secundo traduntur numero quatuor. pessima spiritum auferens, nec curationem admittens: aliquantò mollior spirationem habens & violentissimam & intermittentem: tertia intermittit, sed ab ea violentia abest: mitissima quendam iam ordinem seruat, ita vt etiam deglutionem admittat, & curam. hic enim seruatæ spirationis varietates numerat tres, extra quas locum habet desperata illa confestim spiritu priuans. Obiicias, si quæ spirationem tollit, impossibilem habet reparationem, quales fuerunt eorum apoplexiæ, quorum exempla maiorum nostrorum testimonio confirmantur? nam præter Valerium Maximum relatos à sepulchris multos referentem, quidam ex nostris post recondita corpora, ceu defunctorum, auditi sunt; alij inuẽti reuoluti: quoniam apoplexia laborantes viui sepulti euigilarũt, quos nullam reliquarum specierum apoplexiæ passos esse, sed primam illam pessimam spirationem omnem quæ sentiretur auferentem, apertè monstrat sepultura, cui nunquam apparẽte respiratione traditi forent. Et est digna vindice quæstio, nec negligenda dubitatio, nec aliter diluenda, quàm si cum Galeno credamus Hippocraticas necessitates & impossibilitates nunquam raros casus excludere, nec perpetuum aliquod artem admittere, quod non interim labet & deficiat. Qua vi apoplectici pectus moueant, non est operosum dicere. nec enim oportet Galenum traducentes cum multis opinari, motum eum naturalem esse, & insitum pectori; qui per sanitatem vi à cerebro delata roboratur perficiturque: cùm apertè testetur Galenus totum eum animalem esse per musculos à cerebro agitato pectore: & monstret experimentum sectis neruis aut comprehensis ad pectus delapsis, confestim orbari spiratione animal. Sed quẽadmodum per sanitatẽ dormiẽtes reliquis neruis obstructis, solos eos qui pectus mouent, seruãt apertos liberosque, sollicita natura ne vlla occasione respiratio pereat; ita in apoplexiæ morbo. quod si causæ magnitudine succumbat naturæ prouidentia, simul spiratio aufertur & vita. ea prouidentia vis est doctrinaq; musculis illis indita, de qua libro sexto agendũ est. accedit etiam plurimus calor vim motricem ad conatum excitans, nisi fortè etiam compositione respirationi dicati nerui donati sunt ad excipiẽdam vim aptiore, distento magis quàm alibi foramine. cur apoplectici quidam etiam non respirantes seruentur, in causa est temperamenti frigiditas, cui cordis pulsatio satisfacit non secus quàm in vteri apnça. cur verò magna appareat talium respiratio, cùm nec mediocris sit? vna ratio est meatuum à pituitæ abundantia angustia; qua means externus aër stertere facit, & magnæ motionis phantasiam excitat: altera quòd propter septi in mouendo exiguitatem coguntur sublimes & humerales pectoris musculi in subsidium deficientis spiritus eleuari. is motus cùm in conspectum veniat, respirationem repræsentat quasi vehemens & magna sit, quæ paruitate peccat.

Attoniti differentiæ. *Aph. 42.* *6. Aph. 58.*

2. *finibus*] vbi situm sit odoris instrumentum, non conuenit cum Galeno Aristoteli. hic enim intra nares sub interna membranula cartilaginibus obducta constituit; Galenus intra caluariam. cumque Aristoteles ingenio vniuersis hominibus ferè anteponendus sit, Galenus sensus iudicio; euenit non minus hic, quàm in reliquis, quorum à sensu

Olfactus instrumentum. *2. Anima 9.* *2. Parti. 16.* *5. Gene. 2.*

à ſenſu cenſura peti poteſt;vt Galeni ſententia propius ad veritatem accedat. Sic enim oſtendit rationibus oculari fide conſtantibus. Nerui ſenſoriis diſtributi magnitudine mollitieque diſtant pro recipiẽdi obiecti tenuitate & ſubtilitate: ita optici ſupremum locum habent, minus auditorij, minus linguæ, minimè tactilium index cutis: Atqui odor medius eſt inter ſonum aëreum, & humidum ſaporem : medio itaque neruo vtriuſque ſenſorij participabit: Intra nares autem neruea exiguitas capillaris eſt, quanta ad tactum membranis omnibus deſtinata eſt : non igitur intra nares olfactus organum: in lingua enim laxa caro eſt ad ſuſcipiendum [ſaporem,] grandes ad ſenſum nerui. Addit oportere ſenſorium omne communicare compoſitione & natura cum ſenſili, vt ab illo facilè immutetur; cum odore nihil niſi vaporoſum conuenit, à qua natura longiſſimè abſunt membranæ : colligitur non eſſe illud olfactus inſtrumentum. Poſtremò, cur citra inſpirationem non ſentiatur? figmento enim ſimile eſt, quod artificioſè comminiſcitur Ariſtoteles, ſub membrana illa latere locum ſentiendi, & eum opertum valuula quæ foris intrò inſpirāti adaperitur, ceſſante inſpiratione clauditur. Nam quæ, rogo, neceſſitas claudentis ſenſorium valuulę? ſenſoria omnia nuda creata à natura ideò ſunt, vt appetente obiecto confeſtim ſentiatur ad vitæ vſus, auditus, guſtus, tactus: ſoli oculi ideo palpebrarum ſeptis operiuntur, quoniam perſpicui humores nec ita à periculis immunes ſunt ob naturæ ſuæ fragilitatem ignauiamque. Præterea lumen illud exiguum ab externo ſolari marceſceret & extingueretur, niſi nictatio prohiberet palpebrarum, nec ſomno locus eſſet excitatis externa luce luminibus. In odoratu quid excogites ad valuularum generationem ? organum intra nares latebat, ſuo ſitu tutum, auditorio organo craſſius : quorſum cutis indumenta niſi vt non ſemper ſentiret; quo damnum maius in ſenſorio eſſe non poteſt. Sed demus eſſe partem odorantẽ intra nares cuticula illa mobili tectam, non aliter quàm cordis oſtiola, & vtriuſq; veſicæ felleæ vrinariæque: cur ſi fiſtula inſtilletur & vi exprimatur odoratus liquor in nares, nihil tamen ſentitur ? cur non ſimiliter ab eo impetu aperitur pendens cuticula, ac inſpiratione reflectitur ? id quod non minus Ariſtoteli aduerſatur, quàm noſtram confirmat ſententiam. repleto enim & pectore & cerebro, vapor odoratus ſimul cum aëre ad caluariam, vbi organum ſitum eſt, meare non poteſt; niſi prædiſtento pectore. ſequitur enim vt exhauſto & in pulmones recepto oris, narium, & cerebri aëre, ſequatur is qui nares opplebat ſimul cum odoris ſpecie. Tam neruoſę rationes Auerroo non perſuaſerunt ; ſiue quoniam Arabs non ſatis ſenſa Græci medici perſpexit : ſiue quòd pio quodam Ariſtotelis defendendi amore impediebatur: itaque perſtans in Ariſtotelis placito, ita in Galenum inuehitur. Si cerebrum odorem ſentit, oportebat (quod non apparet) ſentiri odorem eius quod in ore conteritur, aut in ventriculo coquitur : quaſi voluerit Galenus cerebrum recipere materialem ſenſilium ſpeciem: quemadmodum enim opticus priùs percipit colores, & ita ſpeciem abſtractam magis & à materia ſeiunctam cerebro remittit; ita odoratorij meatus ad os cribriforme ſoli vaporem illum odoratum percipiunt. Adde quod odor ille contentus in ore aut ventriculo nimio humore confuſus & oppreſſus ſe exerere non poteſt, & ſenſui natiuam imaginem imprimere. Pergit Auerrous quærere, ſi latet intra caluariam odoratus, quomodò odorant quæ non reſpiranr animalia? at Galenus de reſpirantibus agit, in quibus artificioſe natura ideò occultauit odoratum, quia ex inſpiratione paratiſſimum erat & promptum deferendi odoris ſubſidium . In reliquis produxit & extantem fecit olfactum, quoniam ea opportunitate carebant. Quæ verò intra caluariã pars odoret, non etiam omnibus conuenit. quidam enim ad portiones cerebri anteriores, quę ad frontem ceſſant, deflexerunt, quas vocant mamillares (ob ſimilitudinem) carunculas. Sed illæ cerebri portiones ſunt, non perforatæ, neque in cribriforme os, ſed in frontem ceſſantes. Quare nulli in dubium trahi debet duo illa crura ſubſtantia iis cerebri portionibus ſimilia & ad os dictum terminata, odoratorios eſſe neruos pariter & inſtrumentum: quoniam ea ſubſtantia conſtant, vt quia vaporoſi, ab odore mutentur; quia nerui, perceptam qualitatem internoſcant. Nec nos mouere debet, quod obiectant quidam, non apparere in illis mediam cauitatem. nam multæ tales cùm viſum effugiant, aliunde teſtatam probationem habent & euidentiam : nerui totius, quoniam repente

Ratio. 1. Galen. lib. de inſtru. odorat.

2.

3.

2. Collect. 17. Auerroi rationes.

ex recepto humore conuelluntur & resoluuntur; optici quia clauso vno oculorum alterius pupilla amplificatur: odoratorij ex sternutamenti impetu, quo à ventriculorum cerebri morsu pulsus humor per canalem excutitur, quid quod diligenter secanti apparet media quædam cum inanitate lenitas cum densitate, certum foraminis argumentum. Nec oportet, vt sentiens neruus perforatus sit; cùm tactiles omnes nullum quod sensu diiudicetur obtineant. quod si hic in prioribus cerebri finibus odorem tribuit, complectitur sinuum nomine omnem in fronte cauitatem, nec enim extra propositum rem elaborat. Cur verò neruos sensorios alibi longè deducit à cerebro natura vt tactiles; alibi breui abducit, vt opticos; quosdam perducit ad extimam caluariæ superficiem, vt in auditoriis: nonnullos ad intimam vt olfactorios; vna causa est quod oportuit neruum eo accedere quo obiecti spectrum continetur: continetur autem & suscipitur pro instrumenti suscipientis varietate, modò intrà, modò extra caluariam, quandoque proximè, alias remotè. Sed de proposito libro satis.

LIBER QVARTVS.

QVARTO libro faciei & pectoris affectus tractantur, ita vt,
Prima sectione faciei morbi disputentur.
In Secunda, dorsalis medullæ. cap. III.
In Tertia, thoracis. cap. V.
Quarta, pulmonis. cap. IX.

SECTIO PRIMA.

CAP. I. *QVA via & ratione vniuersali affectas sedes scrutari cōueniat, primis libris duobus quarundam partium exemplis satis perstrinximus. Quoniam verò (vt iam diximus, atque in aliis libris demonstrauimus) circa res particulares exercitari oportet eum, qui singula artis opera, quæ vniuersali via & ratione didicit, tutò & celeriter exercere voluerit: operæpretium facturus mihi videor, si rationales quasdam dignotiones omnium corporis particularum, quæ sensum effugiunt, cùm quomodolibet afficiuntur, perscripsero, sumpto à capite initio. Igitur de memoria & cogitatione vitiata, atque reliquis animæ functionibus, quas principes nominare consueuimus, in huius commentationis libro tertio iam diximus: simul in non paucis affectuum generibus, via & ratione inducto exercitationis modo. Nam & de delirio tum phrenitidis proprio, tum eo quod citra febrem accidit, maniam, id est, insaniam nominant, prætereà de lethargo, sopore, morbo comitiali, melancholia, vertigine, quemadmodum & cephalæa, hemicrania, apoplexia, & similibus ibi iam dictum est. At in præsenti libro, qui huius commentarij quartus est, de faciei partibus, quæ intrinsecus afficiuntur, sermonem faciemus, ab oculis incipiendo. Nam modò ipsorum sensus, modò motus, ac nonnunquam tam sensus, quàm motus resoluitur: idque interdum in altero, interdum in vtroque accidit oculo: nonnunquam solius palpebræ, nonnunquam etiam eius partis, quam propriè oculum vocamus, vel sensus, vel motus læditur. Cùm igitur nullo in oculis malo apparente cernendi sensus deperditus est.*

est, descendens à cerebro in ipsum neruus causam in se continet, cùm vel inflammatione, vel scirrho laborat, vel alioquin ex humorum defluxione afficitur, aut aliter quomodolibet foramen ipsius obturatur. Atque huiuscemodi affectus[1] oculo, vt instrumentali parti, accidere necesse est. Qui verò ei vt similari, adueniunt, octo intemperantiæ generibus continentur. Prætereà aliud quoque ipsorum vitium est, cùm vel nihil omnino, vel exiguum admodum visifici spiritus à principio, quod in cerebro consistit, ad eos immittitur. Si verò vteruis oculorum motum duntaxat amiserit, secundæ coniugationis neruum, qui à cerebro oritur, molestari necesse est, ab aliquo videlicet eorum affectuum, quos alteri neruo, qui à prima coniugatione nascitur, nuper accidere diximus. Quoniam verò vt ex anatome didicimus, musculi oculum mouentes, senario numero constant, ac præter eos alij quoque sunt, qui descendentis in ipsum meatus (πόρον Græci vocant, quo nomine dissectores primæ coniugationis neruum, eò quòd [3] soli manifestum sit foramen, nuncupare consueuerunt) radicem amplectuntur: accidit sæpe, quamuis ipse haudquaquam afficiatur, vt [4] musculorum aliquis, aut in propria essentia, aut in neruo ad ipsum descendente, ab aliquo nuper dictorum affectuum infestetur: siquidem singulis horum musculorum, pars quædam nerui à secunda coniugatione orti transmittitur, haud secus, quàm iis quoq; musculis, qui meatum ipsum comprehendunt, siue ij duo, siue tres, siue vnus duntaxat dicendus sit: id enim in præsentia non refert, modò nouerimus horum musculorum munus esse, vt & sursum trahant oculum, & firment, ne mollis ille neruus, quem & visificũ & meatum nominant, vllo pacto in itinere peruertatur: cùm itaq; sex inueniantur oculum mouentes musculi, si is quidem qui ipsum sursum attrahere solet, [5] afficiatur, totus oculus delapsus videbitur: si verò is qui ipsum detrahere potest, affectus est, oculus sursum attractus apparebit. Ita etiam, si minoris anguli musculus vitiatur, ad maiorem: si verò hic læsus est, ad illum oculus deflectitur. At, si voluentium musculorum quispiam resoluitur, obliqua erit totius oculi [6] peruersio. Cæterùm, cùm alij prætereà sint musculi mollem neruum illum circumdantes, scire licet ipsis resolutis totum oculum procidere. Ac plerique eorum qui sic affecti sunt, [7] sensim quidem intento molli neruo, sed nequaquam affecto citra noxam cernere possunt: qui vbi quoquo modo afficitur, visum efficit obscuriorem. Vbi verò adhuc magis malum ingrauescit, constat eos qui sic afficiuntur, nihil omnino cernere posse. Porrò in oculorum peruersionibus, si ad [8] alterutrum angulum fiat conuersio, innocua permanebit cernendi facultas: si verò aut sursum, aut deorsum, aut in obliquum quoque vertantur, quicquid ipsis obieceris, id omne [9] duplum esse videbitur. Musculi verò supernã [10] palpebram mouentes (nam inferior immobilis est) quoniam perquàm parui sunt, adeò vt in maioribus quoque animalibus vix manifestè perspici possint, nihil mirùm, si nerui ipsis innati difficulter videãtur. Nihilominus, quemadmodum in musculis, quorum iam suprà meminimus, ita & in his quoque euenire necesse est, vt interdum musculi ipsi peculiari aliquo affectu ex his, quos ad musculos pertinere nouimus, interdum verò nerui ipsis innati infestentur. Igitur, si musculus ipsam sursum attrahens exoluitur, laxam efficiet palpebram, adeò, vt oculus aperiri non possit: si verò detrahentes (gemini enim sunt) resoluuntur, oculum claudere non poterunt: quorum si alter duntaxat afficitur, ad oppositum musculum palpebra deflectetur,

flectetur, vt fracta videatur; in fine videlicet, circa mediam vtriusque lineam. Quippe ea pars, quæ iuxta musculum affectum est, sursum trahi: quæ verò iuxta illæsum est, detrahi videtur. Hi sunt partium oculi peculiares affectus, qui latentibus locis insident.

RVRSVM diuiditur sectio prima in segmenta quatuor: primum §. affectus tradit oculorum proprios. Proximum §. Ac sunt, per consensum tertium capite secundo agit de linguæ affectibus. Postremum, capite tertio de reliquis quæ ad faciē spectant.

1. *cùm igitur*] ad causas tres reducit visus hebetes, quæ tamen complectuntur particulatim recitatas alias Aëtio, humorum oculi inopiam, membranarum erugationem, aut densitatem. Licet enim quantitatis morbi sint deficiente oculi substantia, veruntamen etiam intemperamento laborat in talibus oculus. Parcitatem verò visorij spiritus seiungit ab intemperamenti morbis Galenus, cùm tamen nec inter organicos, nec inter communes referri queat: quoniam peculiarem quandam prouidentiam requirit à reliquis intemperamentis alienam; non enim alteratione peragitur, sed multa & probà alitione. Sed occurrit hoc in loco dubitatio. Num sicut spiritus parcus functionibus officit, ita nonnunquam officiat multus? & sunt non incelebres authores quibus ita videtur: multaque in hanc partem adduci possunt non inualida argumēta. Membra animæ instrumenta sunt non minùs spiritibus: membra verò & aucta & diminuta

Num spiritus copia lædat.

Ratio prima.

2. lædunt: quid ni igitur spiritus? Adde contentum omne, si cum eo, à quo continetur, conferatur, excessu peccare & defectu: peccabit igitur vtroque vitio spiritus. Deinde
3. si auctus sanguis vasa rumpit, & interceptiones vasorum infert, quia non cessat à sanguine gignendo iecur; cur non idem de spiritu existimabitur, vbicunque generationem obtineat. Prætereà valdè calida res spiritus est: ea itaque moderata temperiem
4. nem obtineat.
5. membri seruabit; excedens, ad calidum euertet. Quod si Auicennæ sententiam recipimus, opinantis ex mora in tenebroso loco visum obtenebrari propter inopiam ro-
6. soluti spiritus, vnde crassescit; nulla reliqua videtur de quæsito hæsitatio. Adde quod iugis ille spiritus confluxus spiritum densabit, nō secus quàm aërem impulsio: coactus
7. autem in se minùs deducit rerum imagines sensuum origini. Postremo author est in Aphorismis Rasius ex ouorum luteis caliginem obduci, cùm inter alimenta summoperè spiritus alant apud Auicennam. Contrà afferentur pauciora, sed (quantum opinor) certiora fortioraq;. Galenus hîc causam prauæ visionis agnoscit spiritus inopiam, non abundantiam. Auicenna verò, multitudo, inquit, spiritus summoperè iuuat visum. Et lib. De medicin. cordialib. Eò erit vehementior, quò magis spiritus increuerit. Quod si aliquando impedimento esse possit abundantia, eo maximè tempore eueniret, quo vno tantum oculo intuemur, altero clauso: præ copia enim duplicati spiritus manifestè amplificatur pupilla: & tamen ea copia tantum abest vt deficiat visio, vt etiam promoueatur, acuaturque multo magis: nunquam igitur officiet. Sed quod maximum est, sanguis si gignitur, continuò ad vasa mandatur, nec inanitur; vnde plenitudo vasorum succedit & noxa: spiritus verò cùm nunquam in vllo hominum tantus asseruetur, qui sufficiat perpetuis membrorum motibus, sensibusque; quomodò concipi potest functionum animalium ex copia læsio? nam vt plurimus gignatur, sufficiet perpetuò vni motioni, aut continuæ visioni, aut diuturnæ meditationi: sed nec id in vllo hominum citra fatigationem deficientis spiritus vel paucis horis peragitur: nunquam igitur impediet abundantia: nam membrum auctum impedimento est aliorum muneribus; spiritus verò impediente copia membris suppeditari non potest: nec vltra mensuram continentis loci: nec densari aut conculcari cogitur, propter sequentem inundationem: nec enim intercedit impetus vel impellens vel comprimens, à quo densetur. Iam tenebræ visui officiunt propter desuetudinem distributi spiritus, non aliter quàm ocium membra eneruat & emaciat. Sed & propter dēsitatem quam spiritus à tenebrarum frigore contraxit. Rasij verò locū corruptum esse dubitari nō potest.

Lib. de medi. cordial.

Cap. 4.

Ad obiecta.

2. *oculo*] lege, (ipsi) satius est autem referri ad oculum, quàm, quod alij volunt, ad neruum: nam oculus quatenus organum, obstruitur; quatenus similare, intemperiem

riem patitur. pro visifico autem spiritu, splendido habet Græca lectio.

3. *soli*] opticorum cauitatis euidens argumentum est, pupillæ apertæ expansio clauso altero oculorum: quin & visus ipse exactè secanti mõstrat mediam inanitatem, lenissimã callosamque, nihil distantem à ventriculorum cerebri cauitate: quominus mirum est etiã spectari posse, si coeãt quæ Galenus requirit animalis magnitudo, quod statim, & claro sole perspiciatur. Num verò duo optici cùm coeant, recta progrediantur se secantes, an magis deflectant, seruantes vnde exorsi sunt latus; non conuenit inter authores. Arethæus, Haly, Abbas cum Cassio Fęlice putant secare se medios & aduerso oppositi lateris oculo implantari, hoc argumento, quod qui percussus in sinistro tẽpore est, dextrum oculum amisit: & hemicraniam sinistram dextra secuta paralysis est. Quidam putant irrationalem quæstionem esse; cùm enim in coitu confundantur, nullum relinquitur discriminis indicium. Sed si essent nerui vel aqua, vel aër, confundi necesse esset: nunc cùm soliditate constent & fibrarum rectitudine, non aliter quàm vasa; cur non credentur seruare fibras suas; & naturam, (quod semper facit) etiam hic duplicitatis memorem, non transtulisse in alienam sedem procedentes neruos. Sed quemadmodum in vasorum diuisione seruare germina sui lateris ductum, & fibras, testante potissimum Galeno, vtrumque ad sui lateris oculum secundum rectitudinem originis suæ reflexum esse, & à natura perductum. Argumenta verò non difficilem habent expeditionem: nam humorem ex vno latere in aliud migrare fieri potest, propterea quòd parte anteriore vndecunque fluat, in coitu opticorum ceu in lacuna quadam colligitur; vnde liberè in vtrumuis oculorum decũbat. Posteriore verò similiter descendit ab anterioribus ad tertium & quartum ventriculos, ij cùm sint simplices, in cerebri medio humorem suscipientes deferent promiscuè ad dorsalis inanitatem modò dextram, modò sinistram. Sed cur primum separati prodeunt, in medio itinere iunguntur, inde rursum seiuncti oculis inseruntur? Galenus ait, quoniam oportuit ambos in vnum coire, nec potuerunt iuxta frontem ab eo vno cerebri initio formari: superest vt à medij cerebri variis partibus prodeuntes iuxta frontem iungantur, vnde & separentur ad oculorum insertionem. Assumptarum propositionum vtraque discutienda exactiùs est. Coire par fuit hos neruos, vt ita firmiores molliciem suam, qua reliquos omnes superant, tuerentur simul; & vt cùm placeret aciem intendere, vniuersa vis in vnum locum secedens spiritum augeret & visum. Sed illa multò vrgentissima causa fuit: nisi alicubi coirent, fieret vt secederent temerè ab vna planicie: cumque sustineant suis extremis pupillas, in vna & æqua superficie formatas; diuaricationem opticorum sequeretur pupillarum inæqualitas: pupillarum inæqualitatem & imparitatem error in visu comitaretur: quare nisi coirent nerui, sæpe delusi oculi vnam rem geminam iudicarent. Quod enim paulò antè (cùm de vertigine ageretur) ostensum est, ad ferendum de situ obiecti sententiam, nihil distat: visile ipsum moueatur, an videns. sic vt res duplex censeatur, quæ vna est; occasio nascitur ex duplici plano, vnde visorij radij ad oculum accedunt; vt cùm faciem in fracto speculo intuemur, aut solem in mota aqua: aut ex eadem plani duplicitate inspectantibus pupillis: nisi ergo natura eo artificio pupillas opticis affixisset, vt inuerti nõ possint, & vna ab altera secedere; sed in omnem locum coniunctum seruata superficiei vnitate deferrentur; frequens esset in conspectu deceptio, & visile omne geminum crederetur. Cui malo præcauendo natura Matheseos gnara alicubi duos hos neruos pupillarum delatores & custodes in vnum commisit: ita enim, quod Mathematici probant, efficitur, vt nerui illi nunquam ab vna superficie secedant: quod si illi in vna, & pupillæ neruis hærentes: si verò pupillæ in vno plano, res etiam duobus oculis visa vna censebitur, non duæ. Hæc compendij loco ex Galeno dicta sint: nunc de altera assumptarum propositionum. Coitus hic fieri non potuit à primo ex cerebro ad frontem exordio, quoniam locus ibi non vacabat opticorum exortui; præoccupatus enim fuerat pelui & odoratorijs neruis: coacta igitur natura ex longinquis duobus principiis deduxit, vt ad frontem conuenirent, mox seiungendi. Sed cur odoratorios etiam meatus è longinquo duxit, cùm sufficere possent papillæ ad frontem exiguæ? num ergo alia sit & abstrusior formantis naturæ ratio, videndum est: cùm enim animalis spiritus in prioribus ventriculis qui ad frontem

Plac. 7.8.

Optici an se secent.

Lib. 10. de vsu 12. 13. 14.

Euclides lib. 11. 2.

frontem cessant, crudus sit & iners; præstantior in tertio & quarto nullius nerui exortum natura ex prioribus illis deduxit, sed ex posterioribus, vnde & paria septem, & dorsalis cum opticis prodierunt. Quidam verò eruditum Galeni de opticorum vnione inuentum sperant elidere. Si constituantur (aiunt) oculi quales iacenti, superior vnus altero depresso adhuc res spectantur simplices : non est ergo in planitie pupillarum ratio certi rerum conspectus. Quòd si oportet ad vnitatis de sensilibus iudicium duos neruos sensificos coire; quid ni sonus semper geminus audiatur duobus auditoriis neruis valdè distantibus receptus? Et, quod maximi faciunt, referunt dissectum, in quo opticis nullibi coëuntibus, visa tamen simplicia comprehendebantur. Quos non est
Ad Primum. operosum refellere : nam quomodocunque capite constituto, si optici vnitatem plani
2. seruant, nec mouetur ab insertione nerui vlla pupillarum; perpetuò vna superficie spectantur: auditus autem si soni situm per rectum iudicaret, duos censeret esse sonos. Sed non est audiendi munus vt rectis radiis soni originem venetur, sed videndi : nam
3. in dissecto neruos non coire, nec tamen in visu decipi solitum, vt viris probis credendum est; ita nihil euertit paulò antè scriptam rationem. Ostésum est enim lineas duas rectas coeũtes necessariò in vno plano sitas esse: sin minus coeunt, fieri potest vt in vno plano sint, si parallelæ; & vt in variis, si non æquè distant. Colligi itaque non potest, si non coeunt optici, gemina apparere omnia; sed apparere posse: vbi verò coeunt sponte sua, nunquam is error occubabit. Num verò Galeno accedendum sit in vnionis huius causa reddenda, & de oculorũ ad latus conuersione, simul & de circumuersione decimò De vsu disputandum est.

4. Oculorum musculi. 4. *musculorũ*] oculi motores sex numerãtur Galeno, quibus accedit septimus opticum circumdans: ex quibus primi quatuo vsum habent cum necessitate manifestum ad quatuor mouere oculum situs, sursum, deorsum, dextrorsum, sinistrorsum: quę motuum differentiæ etiam reliquis corporis particulis & artubus communes sunt : duo verò adduntur circumuoluentes, ad angulum minorem vnus; ad maiorem alter: qui hac à natura necessitate formati esse videntur. Quemadmodum corporis partes natura in articulata ossa diuisit, quæ rés quatuor dictas flexionis varietates; ita externis partibus; summis manibus, pedibus, capiti; addo & oculis, motũ addidit rotationis, quo pars corporis summa in varios artium & vitæ vsus, nihil à loco & sede sua mota circũduceretur: cui commoditati, iis solis membris bina ossa dearticulanda effinxit : vt altera ad motus conducerent, qui sunt ad varios situs; altera in vno loco ad circumductionem. Oculos verò, seruata illorum extremorum analogia, donauit circumuersantibus illis musculis, quò nec illi, cùm & moueãtur & extimæ partes sint, illo etiã motus genere destituãtur. Iam illum septimũ, quem opticus induit, quidam vnũ vocant, alij plures; exigua quæstione, cùm vna constet circunscriptione, nec facilè in partes separetur:
10. De vsu 8. maior est de vsu difficultas. Galenus putat sustinere oculi pondus, ne cum noxa mollissimi nerui procidat; & in eum vsum potissimum creatum esse putat : alij magis ad promouendos sua illa fibrarum varietate oculi motus à musculis superioribus prodeuntes, cùm tamen nec primum probetur, quoniã eam firmitatem ligamenta immota magis pollicebãtur, quàm subinde motæ & laxatæ carneæ musculorum fibræ. neq; alterum, quia præstabat creari maiores quatuor illos musculos oculo incertos, quàm è longè quæri ad oculi motum nerui contractum : fortè ita certiùs de eo musculo philosophandum est. Quæ membra oportuit creari mollia vt exactè sentirent, & tamen in opere suo tendi & rectos meatus constituere, format natura tenera & flexilia, musculis tamen vndique munita, quorum collectione dum agunt dirigantur; vt è iaculatione & impetu festinet per meatum materia: in quo genere penis continetur, & optici: nisi enim semẽ recta in vterum laberetur, in via frigesceret: & nisi animalis spiritus per rectos & tensos opticos deflueret, pupillæ à se mutuò desciscerent, & ab vna planicie deuiarent.

5. *afficiatur*] resolutione scilicet, quam ideo memorat, quia frequentior est; nam conuulsione capti ij musculi in oppositum situm oculum trahunt.

6. *peruersiò*] ita vt non locetur secundum sanæ pupillæ rectitudinem ; sed inclinet infra minorem angulum in conuulsione voluentis musculi in eo angulo constituti;

vel

vel infra maiorem, vbi voluens angulum maiorem conuulſus eſt.

7. *ſenſim quidem intento*] lege, parum extento: ſignificat reſolutionem circundantis opticum, quoniam non commodè ſuſtinet oculum, ipſum prociduum efficere, viſui tamen non incommodare; ſed leniter tantum extenſo optico viſum peragi, deficiente circundantis muſculi tenſione. Si verò reſolutio multa eſt, vt etiam opticum infeſtet, neceſſe eſt reſoluta vi viſoria aut minui, aut ex toto ceſſare viſum, pro varia obſtructionis magnitudine. Num verò, quod Raſius cum Auicenna docet, conuulſio circumdantis opticum non ſolum non officiat viſioni, ſed roboret etiam, poteſt in dubium trahi: fit enim vt præferatur morbida ſanæ operatio. Sed nihil abſurdi eſt, ſicut vinci moderatum ab immoderato in vna aliqua functionum, ita ab ægro ſanum: iunctæ enim omnes multò ſunt in ſano potiores: ita conuulſo eo muſculo, & proinde directo optico, & pupillæ conſtituuntur planiſſimæ, & recto canali celeriùs deſcẽdit ſpiritus, acutiorque procedit viſio; ſicut in priapiſmo acceſſus. Sed tenſo optico non facilè circumducetur oculus, & in varios ſitus deflectet. Adde etiam intemperamentum conuulſionis optico & oculo communicatum etiam tempore viſum minuere. Ita perpetuum eſt ad vniuerſas ſimul membri functiones optabiliorẽ eſſe ſanitatem.

Raſ.2.cont. Aui. 3.3. Tract.2.28.

Conuulſio optici num viſui commoda.

8. *ad alterutrum*] cur verò quidam nec paralyſim nec ſpaſmum eorum muſculorum patientes, inter videndum alteram pupillam magis alterâ in angulorum aliquem deflectant, deformi videndi ſpecie, conſiderandum eſt: nam ſi affectus eſſet in illis muſculus, perpetuam deformitatem ex peruerſione monſtrarent. Videtur igitur tales natura inualidos habere muſculos ad latera mouentes, aut ſaltem illorum vnum; cumq; in motu illorum difficilius fit paritatem illorum in motu tueri, quàm cùm quieſcunt; fit vt in motu propter inæqualem duorum oculorum ad vnum laterum delationem, altera pupillarum magis alterâ in vnum angulum vergat: quod noſtri dicunt; oculum per oculum mittere.

9. *duplum*] cur quaſi multiplex oculis obuerſetur viſile, cauſæ primùm manifeſtæ tradendæ ſunt; mox quid ſuperiores tradiderint, in medium proponetur. Contineri itaque omnes triplici genere videntur: oculorum ſitu, viſilis, & radiorum. Oculorum, vt ſi ab vna ſuperficie ſecedunt; quod accidit in muſculorum oculum aut eleuantium aut deprimentiũ affectibus; & vbi quis adacto digito vni oculorum, ſimiliter eum impellit, aut vbi ex copioſo vino laxatus opticus non ſuſtinet pupillarum ęquabilitatem: eam enim ob cauſam ebrios duplicia cernere vniuerſa, Ariſtoteles cum Aphrodiſeo reſponderunt. Ex ſitu viſilis, vbi præ motus feſtinatione antequam ex oculo euaneſcat prioris ſitus ſpectrum, accedit alterum varij ſitus: creduntur enim varia, quæ ſimul variis in locis ſpectantur: quo modo gutta cadens, linea iudicatur oculo: & baculus celeriter verſatus, circulus. Poſtremò, radij viſuales ſi à variis planis ad oculũ deflectunt, licet primum ab vno obiecto prodierint, duorum imaginem intuenti imprimunt. ita facies in fracto ſpeculo duplex; Sol in agitata aqua multus apparet. Auicenna verò, vt à duce de reliquis iudicetur; cauſas deceptionis quatuor recenſet, ab Alberto, & ſequentibus probatas: Primò ſumit ceu oſtenſum, viſionem non in cryſtalloide fieri, ſed in opticorum congreſſu: alioquin futurum putat, vt quod duabus cernitur pupillis, duplex perpetuò cenſeatur: de quo tamen placito cum primis momentaneo (quod à doctis quibuſdam receptum eſſe video) ante alia diſſerendum eſt. Si enim ſenſorium omne partem habet ſenſili homogeneam, quæque à ſuo ſenſili immutari facilè queat; tactus cutem, guſtus linguæ carnem, auditus auris aërẽ, viſus oculi cryſtalloidem, odoratus odoratorium cerebri neruum; & in illis ipſis quæ immutantur partibus ſenſatio peragitur: nimirum in viſus cryſtalloide, viſio. fieri verò tactum non in cerebro aut interno neruo, ſed in puncta cute, guſtum in contacta carne, oſtendit dolor cutis punctæ, amaror guſtantis linguæ: ſi enim dolet puncta pars, ſentit puncta pars: videt igitur cryſtallois coloris ſpectro alterata. Deinde ſi in coitu tantum viſio, qui homines (ſunt autem expoſitione anatomicorum nonnulli tales) eo coitu deſtituuntur, nunquam videre contingeret, aut certè dupla: quorum neutrum acccidiſſe talibus, experimenta teſtantur. Illud verò euidenter oſtendit: Si à cryſtalloide accedit ad congreſſum ſpecies nondum aut viſa aut diiudicata, fieri poteſt, vt in congreſſu æſtimetur acce-

Cur viſile duplex appareat.

Ariſt. 3. Proble.31. Aph.1.probl.6.

Lib.de anima part.3.vlt. Alber.Mag. de ſenſu 11.

Viſio vbi fiat

dentis ſpectri natura; vt verò ſitus agnoſcatur eius quod videtur, fieri vllo pacto nõ poteſt: nam ſimili modo accedit à cryſtalloide ad congreſſum, vndecunque primò prodierit ſpecies: vt coniectari nequeat vnde primum prodierit. poſtremò, ſi citra conſpectum graditur a glaciali ad congreſſum ſpecies, non agnoſcitur quorſum natura ad ſpeciei delationem ſpiritum deduxit ad glacialem: ſpiritum enim viſuræ animæ inſtrumentum eo tãtum deferri oportuit quò & vim, cui obſequitur, viſoriam: delationi verò ſeruit conditio conſtitutioq; naturalis partium earum qua meat, non ſpiritus viſorij acceſſus. Poſſent afferri multa alia huius rei argumenta, quæ ob dictorum vim & robur ſuperuacua exiſtimari poſſunt: adducunt verò nonnulli in placiti confirmationem quòd viſio in cerebro peragatur, loca Galeni nonnulla ex libro De vſu partium octauo, & Aphoriſmorum ſecundo, quæ citra mentem in cerebro reſidentem nihil ſentiri docẽt. Sed quod alibi ſcribit, ea facultas ad externorum dignotionem in organa mandatur ſentientia. addunt rationem, obſtructo optico diſtentam corneã & ſpiritu viſorio turgentẽ nihil videre, certo, vt putant, argumento viſum non extra cerebrum contingere. ſed oſtenſum libro primo eſt, vim animalem ita in ſenſorijs muſculis, per ſpiritus præſentiam operari, ſi continuitate ad principium non priuetur, & pulſatilem in arteriis: quo fit vt quamprimùm ligata arteria eſt, præſente licet in arteria ſpiritu, nulla vltra deligationẽ pulſatio fiat: & compreſſo neruo mox muſculus immotus cõſtituatur: quaque id neceſſitate contingat, diſputatum eo loco eſt. Sed audiamus geminitatis ab illis authoribus (Auicenna inquam & Alberto,) cauſas. vbi (inquiunt) non congrediuntur, nec decuſſatim ſe ſecant, nerui duo, ſed mutuo ſecedũt, per duos canales cerebrum ingredientes ſimilitudines externi duæ, duplex viſile cerebro obiectant: cùm tamen vnio opticorum nulla vi ſit diſſociabilis, nec ſeiungi cum vita patiantur. Altera: ſi ſpiritus ad coitum mandatus lationis ſuæ vehementia prætergreditur congreſſus locum, ad pupillas accedens, duas imagines recipiens, duorum imaginationẽ molitur: ſed ſemper accedit ad pupillas ſpiritus, argumẽto fulgoris ab oculo exeũtis, & dilatatæ cõpreſſæq; pupillę; ſemper igitur deceptio illa duplicitatis aderit. Tertia: prę celeritate ſpiritus à congreſſu ad cerebrũ delati, accidit nonnunquam ſecundo ferri vnius obiecti imaginem, nondum deleta ab imaginatione priore: ſed imaginatio non iudicat præſens obiectum; neque igitur duplex, vbi ſecunda accedit inſpectio. Poſtremam cauſam ad vueam referunt: cùm enim propter defluentis ſpiritus copiam mutetur pupillæ magnitudo, mutatur & iudicium de ſitu & ſimplicitate viſi. verùm vt demus tantoperè fieri illas in foramine viciſſitudines anguſtata & mox dilatata pupilla; quid id ad rei ſitũ aut duplicitatem? res enim ea varietate maior ſolito apparet aut minor; alibi verò vel numeroſior nõ cernitur. Tam multis difficultatibus implicantur Auicennæ rationes, cùm ſint ſuperiores illæ facillimæ.

Cap. 6. Aph. 47.

10. *palpebram*] Affectus occultos palpebrarum, qui ſolo motionis vitio ſpectantur, proſequitur. Cumque ſint duæ, ſuperior ſola ex arbitrio mouetur, non quod Ariſtoteles opinatur, natura: Erat enim commodius eam maiorem creari, ne inferna, ſi maior eſſet, viſum impediret, & lippam turpiter retineret; & vt ſuperior amplitudine ſua incidentia arceret. quæ quaſi Auicennæ non ſatiſfacerẽt, addit, potuiſſe naturam, ſi voluiſſet, contrà facere. Sed temerarium eſt de creantis ſapiẽtia iudicare, etiam ſi ratio latuiſſet, non latet autem cur pedeſtribus ſuperiorẽ, auibus magna ex parte infernam mobilem finxerit: nam pedeſtria in terrã vnde paſcuntur inclinantia deorſum conſpectum expeditum deſiderabant; alites magis ſupernum, vt in volatu ſurſum proſpectarent: nã ad paſtum etiam à terra colli longitudo caput cum oculis conſtituit decenter ad eſum, ne à palpebræ infernæ magnitudine offenderentur. Si verò quædam auium alia à maiore angulo membrana operiente donantur, rationem habent vitę ſuę peculiarem: de quibus apud Ariſtotelem & Plinium mentio eſt. quod verò ad motorios muſculos attinet, nõ modò authores varij, ſed idẽ Galenus ſecum pugnat, in Præſagijs duos aperientes agnoſcẽs, recludentẽ verò vnũ; quẽ Auicẽna & Haly ſequũtur: libro autem De vſu partium ex profeſſo vnum vni operi dicat; quod, ceu viſu teſtatius, recipiendum eſt: eò maximè quod ratio poſtulat eleuandæ palpebræ præfici duos, deprimendæ vel vnum, vel ſicut in fronte, nullum. Eſt & alterum huius rei argumentum,

Palpebrarũ ratio. 1. Part. 13. cap 6. Aph. 47. 10. De vſu. 9. 10. Aui. 1. 1. Doc. 5. ſum. 2. 5. Zoar li. 1. tra. 8. 19. Haly. cap. De oculis.

Ariſt. 2. Hiſt. 12. Pli. lib. 11. 37 1. Præſa. 15.

tum,quod offenſo angulo oculi externo,confeſtim clauditur, & corrugatur; offenſo interno non ſimiliter;ſed ſemper,vndecunque noxa oculum infeſtet,clauſio ab externo oritur angulo. Sed & ita decebat iuſtam inſtituiſſe naturá. quod enim ad nares eſt, ſatis naſi munimento firmatum peculiarem claudendo muſculum non obtinuit, ſed angulum maiorem: eius verò quod ad latera nudum eſt,tuetur incolumitatem ab occurrentibus, peculiari muſculo & anguli exiguitate. quapropter exactæ oculorum clauſuræ, muſculum deduxit à medio infernæ palpebræ medio ſuperioris inſerendum: ita enim abſoluta clauſio ſperatur: & hunc magis externo quàm interno angulo propter dictas neceſſitates obuolutum. tranſeamus ad recluſionem. Sanè quod oſtendit ratio, viſus confirmat, maiore ad eleuationem grauis, quàm ad depreſſionem robore opus eſſe: præfecit enim ſolertiſſima natura apertioni non ſolùm muſculum, de quo anatomici meminerunt, à naſi vertice ad tarſi medium prodeuntem, cuius contractione palpebra ſuſpenditur: ſed excogitauit in fronte muſculum oppoſito carentem,cuius munere cutis illa non fronti hærens,ſed nutans ſurſum conuelleretur: Videlicet ne palpebra ſuperna,ſi in ſe tota plicaretur, indecore viſum impediret pariter & grauaret: ſed maxima ex parte in frontem retracta,parum etiam ad ſupercilium conuulſa ſine noxa facilè officium præſtaret. ita conficitur duorum miniſterio eleuatio,vnius depreſſio;& intelligitur,cur frontis muſculo deprimentem alterum non oppoſuit: præſtat enim id munus oculum claudens muſculus. perſpicitur etiam,cur oculum validè claudentes, minorem oculi angulum dolemus: aperiẽtes verò,narium radicé,vtrobiq; locum vnde nerui operãtes oriuntur. Igitur ſi reſoluuntur aperientes,deſcendit palpebra;ſi claudens,hiat & ſupina eſt. Si conuellitur alteruter ex dictis muſculis,contrà fit: ſi ambo,palpebra intorta apparet, & fracta: dum enim ſurſum conuellitur palpebra quæ ad nares eſt;deorſum reliqua medietas ad angulum minorem intorquetur & fracta apparet.

AC SVNT *prætereà alij,qui ex alijs partibus ei per conſenſum aduenĩũt. Igitur [1] accidentia ſuffuſorum viſis ſimilia videntur,oculis nulla propria affectione moleſtatis: ſed aut oris ventriculi,aut cerebri cognatione id accidere ſolet. Verùm hæc ipſa ab ijs,quæ à ventre oriuntur, [2] diſtinguenda ſunt. Primùm quidem ex eo, quòd vel alter duntaxat oculus,vel vterque ſimiliter viſis occupetur: Siquidem in vniuerſum viſa ob humorum in ventriculo contentorum vitium oborta,vtrique oculo ſimiliter accidunt; quæ verò per ſuffuſiones apparẽt,neque incipiũt [3] ſimul in vtroq;, neque ſimiliter apparent,deinde ex tempore quoq; diſtinguuntur: Si enim [4] tribus quatuorúe aut etiam pluribus mẽſibus ſuffuſionis apparuerint accidentia, contẽplantiq; tibi pupillam nihil tenebroſum videatur: ab ore ventriculi affectum procedere inuenies. Si verò non ita multum temporis interceſſit,quærendum eſt in primis,vtrùm ex quo incepit affectus,ſingulis diebus perpetuò huiuſcemodi apparitio perſeuerauerit,nullo ſcilicet interueniente die,qui omni reprehẽſione caruerit: an diebus quibuſdam intermedijs laborans exactè viſus ſit ſibi cõualuiſſe: Nam aſſiduitas ſuffuſionẽ portendit; intermiſſio verò,quòd malum à ventriculo prodierit, ſuſpicionem excitat: idque magis ſi perfectè quis concoquens nullum ſibi viſum apparere fatetur: ſed multò magis ſi cùm apparuerunt viſa, mordicus in ore ventriculi doluit: adhuc verò magis, ſi poſt hæc vomendo eiecta re mordente ceſſauerint accidentia. Hæc ſunt quæ primo ſtatim die, cùm videris hominem, interrogando diſcere debes, quando (vt iam diximus) exquiſitè ſecundũ naturam ſe habuerint oculi: vbi verò altera pupilla tenebroſior,aut turbidior,aut (vt breuiter dicã) nõ exactè pura videtur,ſuffuſionis eſſe initium cenſendum eſt. Si verò quiſpiam ſuapte natura pupillas ipſas non admodum puras habuerit, conſidera, num ambarum ſimilis ſit affectus: adhæc*

an non ita multum temporis à suffusionis accidentibus præterierit: quod si ita est, impera vt minus cibi, quàm pro consuetudine, ingerat, eumque nihil mali succi habentẽ: postero die, vbi probè concoxerit, qualia apparuerint visa, interroga: si enim vel omnino nulla, vel debiliora videantur, ad ventriculum referendum est accidens: at, si similia permanserint, non per consensum, sed ex propria dispositione sciendum est huiusmodi accidentia oculos infestare: idque magis, vbi sumpto ex aloe medicamento nihil variauerint. voco autem medicamentum ex aloe, quod alij hieram picram, alij simpliciter picram appellant: quippe, si à ventriculo prouenerit accidens, huiuscemodi medicamento potui dato, facillimè curatur, accedente simul bona concoctione; vt in idem conueniant & affectæ sedis notitia, & ipsius curatio. Equidem quosdam sic affectos, quamuis, (vt scitis) non viderem, cùm in alienis essent terris, per literas curaui. Nam, cùm nonnulli ex [5] Iberia, Celtica, Asia, Thracia, atque alijs regionibus per epistolas à me petijssent, si ad suffusionis initium, nullo adhuc vitio in pupilla apparente, probatum aliquod haberẽ medicamentum, id eis transmitterẽ; volui priùs certiorem me redderent, num ex multo tẽpore ita fuissent affecti; præterea, de alijs quoque, quorum paulò ante mentionem fecimus: qui cùm per epistolas [6] responderent sex menses, aut annum iam exactum esse: vtrunque oculum similiter affici: cùm probè concoxissent, meliùs sese habere: per cruditates atque stomacho mordicus dolente, grauius irritari: educta verò per vomitum bile, quiescere; nulla facta de pupilla quæstione, satis efficaciter me cognoscere putaui non proprio affectu, sed per ventriculi consensum oculos infestari. mittens itaque picram, ipsos quidem in primis, atque præcipuè, per eos autem, alios quoque multos ipsorum conterraneos sanaui. Cùm enim omnes, quotquot meas epistolas acceperunt, docti essent, affectorum locorum notas ex literis meis didicerunt: quibus deinde facilè cognitis, eos amaro medicamento curauerunt. At [7] similia quoque suffusioni accidentia in quibusdam phrenitidis speciebus, affecto scilicet cerebro, sæpenumero euenire solent: nec refert, vtrum species an differentias nominaueris: nam simplices quidem duæ inueniuntur, ex quibus deinde tertia componitur. quippe sunt phrenitici quidam, qui de ijs quæ oculis offeruntur, rectè, quantum ad sensitiuã notitiam pertinet, iudicant: cogitando verò à naturali iudicio aberrãt. alij rursus cogitatione quidem fallũtur minimè, sensibus tamẽ difformiter mouẽtur. sunt præterea, qui simul & sensus & cogitationis vitio laborant. itaq; vtriusque læsionis modum sic accipe, cùm Romæ quidam domi cum lanifici puero cõtineretur, surgens à cubili venit ad fenestram, per quam & ipse videri, & prætereuntes videre potuit. itaque ex vitreis vasis singula ostendens, interrogauit imperarentur ne vt ea proijceret: illi verò ridentes plaudentesque vt ea proijceret, rogabant: tum ipse deinceps omnia arripiens eiecit; at illi magnis acclamationibus riserunt. Postea iuberent ne puerum quoque proijci, cùm eos interrogasset, atque id illi iussissent, ilico ipsum deiecit, quem ab alto cadentem videntes, suppresso statim risu, accurrerunt. Et confractum iam puerum sustulerunt. At contrariam affectionem non solùm in alijs, verùm in me ipso; quum adolescens adhuc essem, expertus sum. cùm enim per æstatem ardente febri laborarem, & festucas atro colore ex cubili eminere, & floccos similiter in vestibus esse putarem, quos auferre tentãs, nihilque sub digitis eductum inueniens, accuratiùs vehementiusq; id effice-

efficere conatus sum. audiens itaque duos ex amicis, qui tum aderant, dicentes: vides ne hunc iã & floccos euellere, & festucas colligere? statim intellexi, idipsum, quod dicebant, me fecisse. Cùm verò sic animo constarẽ, vt rationalis in me facultas nõ vacillaret: rectè, inquã, dicitis: proinde ne phrenitis me arripiat, auxilio estote. Illi autẽ, cùm idoneis rigationibus caput fouerent, tota die sequentique nocte grauibus insomniis turbatus sum, vt interim & clamare, & exilire viderer: verùm postero die mitigata erant omnia accidentia. Igitur constat, quòd licet ab vna eademq; causa secundum speciem accidentia proueniant, non tamẽ ab eadem sede, quæ primariò affecta sit, emergunt, in ijs qui ex cerebro atque illis qui per ventriculi consensum, vt dictum est, laborant. cùm enim in cerebro cuiuspiam biliosus succus collectus fuerit vnà cum febre perurente, is afficietur perinde, ac ea, quæ ad ignem torrẽtur; oriturq; tum fumus quidam, veluti in lucernis ab oleo, qui per vasa, quæ ad oculum tẽdunt, delapsus [8] visorum in ipsis causa censetur. siquidem in anatomice vidistis, quòd & arteriæ & venæ ab his vasis, ex quibus choroides mẽbrana cõtexta est, simul cũ neruis ad oculũ descẽdunt. Verùm huic sermoni, vtpote iã satis definito, finẽ imponentes, de reliquis oculi partibus id in vniuersum dixerimus, nostri instituti nõ esse earũ particularũ, quæ manifestè sensu percipiuntur, si à naturali cõstitutione aberrauerint, notas perscribere; sed illarum quæ, cùm affectæ fuerint, sensum latent. nam cũ pupilla manifestè videtur aut fracta, aut distorta, aut præter naturam vel aucta, vel imminuta, haud difficile est affectã particulã cognoscere: at verò, quæ sit dispositio huiusmodi faciens affectũ scire, ad artẽ medicã spectat: verùm de ijs in lib. De causis accidẽtium iã scriptum est. proinde non opus esse videtur, vt in hoc libro vel affectas sedes in oculis, quas sensus cõsequi potest, vel affectus ipsos declarare aggrediar. Quippe affectuum nomina vno paruo volumine, cui titulus est, quomodò noscantur oculorum affectus, perscripta sunt: causas, vt diximus, in libro De accidentium causis inuenies. Tempus igitur est, vt ad linguam nostra conuertatur oratio.

IVNGIT oculi affectum non iam per proprietatem, sed frequẽtiùs per consensum infestantẽ, nempe visa suffusioni similia: docens quatuor notis agnoscere [affectũ per] ventriculi consensum; deinde cerebri: tandem proprium, quem propriè vocãt suffusionem, vulgo aquam. v. cataractam; sicut visa, imaginationes.

1. *accidentia*] non inquirit factam suffusionem: est enim ex genere externorũ morborum, qui visui manifesti sunt; sed visa quæ nonnunquam suffusionem antecedunt, semper autẽ ignotam habent originem, nisi indiciis venemur: quæ res huic libro pro scopo proposita est. Definitur autem Galeno visum, apparitio externa propter opacum vaporẽ interpositũ crystalloidi et corneæ, assueta enim crystallois externæ visioni, quæcunq; intus sentit, extra sita esse iudicat. sed Auicennã subit mirari, qui cùm visionem opticorum congressui tribuat, definit tamen visa non similiter Galeno, queadmodum enim Galenũ par est asserere visum in cernẽdo nõ decipi imaginibus, nisi inter glacialem & corneã cõtineatur noxium: ante glacialem enim opacum si in totum obstruit, visionem tollit; si partem, ob exiguum spiritum delatum exiliter videt, & omnia obscura discernit; imagines verò nullas in obiectis fingit: ita Auicennam oportet fateri imaginum causam quemcunque locum ante congressum opticorum versus corneam occupare: est enim vna in toto eo spatio causa. Visa autẽ hoc in loco accipimus non quę aliqui delirantiũ, & propè omnes morituri etiã clausis oculis propter idolorum vagum & incertum motũ videre se credũt; quibus cum loquuntur, à quibus terrentur, & exiliunt: sed eam ante apertos & videntes oculos imaginem, quę intuenti sese offert quasi ante oculos sita sit, cùm nihil minus re ipsa constet.

Imaginationum causa. 33. Tract. 49.

2. *distinguenda*] non separamus duo hæc genera, quasi omnino sit inculpata affectio à ventriculi cruditate profecta: nam ex ea causa frequenter oritur, ait Zoar, & ventriculi purgatione suffusionis cauetur initium apud Auicennam. & si (quod Galenus inquit) excrementa diu in partem decumbentia necessariò imprimunt, cur non timeatur suffusio ex diuturna vaporũ ad oculos delatione? Sed aliud est imminere malum, aliud præsens esse: & in orto à ventriculo sæpe sine noxa per annos prorogatur visum, non aliter quàm vbi occasione acutæ visionis exoritur, si per interualla quædam, non perpetuò oculis accedit.

7. Ther. 11.

3. *simul*] durum est enim opinari causam tanti mali ad duos semel oculos irruisse, & ad vtrunque paré: tempore enim solet suffusionis malum etiam sano oculo communicari, ab initio non item.

4. *tribus*] Auicenna ait sex: sed Galenus post menses tres tenebrosam pupillá spectat, pelagi colore ait Aëtius, si vera suffusio est. Auicenna post menses sex suffusionem ipsam videnti conspicuam esse inquit; vt primi menses tres tenebrosam, posteriores suffusam ad conspectum effecerint.

Aëtius li. 7. 51

5. *Iberia*] magna nominis celebritas, vt ab Hispanis & Thracibus peteretur Romani medici consilium.

6. *responderent*] opere confirmat Rasij sententiam. Qui interrogatus velociter ad omnia respondet, vix medicus putandus est.

Ras. 6. Aph. 40. 41. 42.

7. *ac similia*] Altera visorum species per consensum ad cerebrum: addendum ex secundo Presag. est vel pulmone, vel totius vasis. euenit enim id genus visorum in phrenitide, cephalalgia, pulmonia, acuta febre, exustis vaporibus & intercessu capitis ad oculos accedentibus. nec verò etiam in hac visorum specie discrimen suffusionis est, sed discrimen vertitur vitæ ex significata humorum deustione: cùm enim non quiuis halitus opacet & visum impediat, nisi præ vstione crassescat; multa intelligitur corporis inflammatio simul cum vaporis copia, quæ intra caput contineri non potuit. quod verò cerebrum natura algidum in eum feruorem adducatur, infirmitas membri cũ mollitie facit: tenerrima enim non minùs intra corpus quàm extra, & gelantur facilè & vruntur. Hanc visorum differentiam satis ex morbi præsentia testatam, Galenus meritò signis non indagat.

Com. 26.

2. De part. 7.

8. *visorum*] contendunt verò nostri, num id intercidens per se, hoc est per speciem suam videatur, an per accidens, & ex discursu intelligatur; quoniam latet obiecti externi portio, quanta ab intercedente opaco impedita est. Galenus enim alicubi habet, (quod in medio non videtur abscissum esse arbitrantur) alibi (quæcunque in medio crystalloidis videntur) Verùm multis cogimur affirmare non per se videri, quandiu intra oculum latet. exiens enim & in aëre cõpactus quiescensq́; fit nonnunquá, vt videatur; nõ videri intra oculum his abundè suadetur. Quod per speciem suá videtur, in loco videtur vbi est, nisi reflectatur species: nemo auté perspicit intra oculum vaporé: non videtur itaq; per se is vapor. Deinde, si remotior à glaciali vuea, licet species in glacialé remittens, fugit conspectum propter vnam nimiæ vicinitatis causam: quomodo non magis latebit in albugineo vapor? idola verò illa nigredinis ab vuea in glacialem expandi, indicio est nigredo in pupilla apparẽs, cùm sit pupilla sua natura & cádidissima & splẽdens. mõstrat auté nigredinem propter refractas in glaciali nigredinis species. Alterũ argumentũ est: nisi expanderẽtur ad glacialem, quomodò glacialé roborarẽt, & in eo spirirũ? (quod Galenus habet:) nec enim videtur vuea à sua glaciali; sed propter coloris imaginẽ eò accedenté vnitur spiritus, & visio robustior euadit: ita fit, vt intra oculũ vapor per se nõ cernatur. Extra verò aliquádo videri, ostéditur ex situ spectato in medio aëre, nõ solùm ex figura, magnitudine, colore. Si enim abigit laborás veluti culices oculis obiectos, & modò secedere sentit, modò accedere; quomodò nõ per specié videt? vna relinquitur in eo quod dictũ est ambiguitas: si à laboráte in aëre videtur, cur non ab alijs? speciem enim illam coloris circumquaque dispergit. videtur aliorum obtutum præ tenuitate effugere; laborantem verò intueri, propterea quòd ab exeunte sensim vapore excitatur & in obiecti notitiam licet obscuri & latentis ducitur: nam & qui sequitur oculis sagittam aut alitem in altum conscendentem, remotio-

1. caus. Sym. 2
2. Præs. 26.
Intra oculos res an videantur.

Hyppoc. li. De carn.
10. Vsu 10.

motiorē multò proſpectat, quàm qui viſu exeuntia comitatus nō eſt. ſed de ijs ſatis.

ATQVE *videmus interdum ipſius motum, interdum guſtandi ſenſum lædi, atque nonnunquam cum eo tactum quoque: neque enim alio guſtus, atque alio tactus neruo vtitur, vt in motu videre eſt. nerui enim à tertia coniugatione orti non ſolum tangendi, verumetiam guſtandi vim obtinent. Verùm crebriùs læditur guſtandi, quàm tangendi facultas, quamuis iiſdem neruis vtraque vtatur. Nam ad [1] guſtum quidem exacto iudicio opus eſt. Tangendi enim ſenſorium eſt craſſiſſimum, ſicuti cernendi, tenuiſſimum: auditus verò ſenſorium, vt in tenuitate à viſu, ita ſenſorium guſtus in craſſitudine à tactu, ſecundùm locum obtinet. Olfaciendi verò ſenſorium in illorū quatuor medio conſtituitur. Mouendi autem vis linguæ aduenit à ſeptima neruorum à cerebro ortorum coniugatione, non longè à ſpinalis medullæ initio: quumque hoc in loco vtraque cerebri pars, tam dextra, quàm ſiniſtra afficitur, apoplectica infert pericula: vbi verò altera tantum, in [2] paralyſin finit. ea interdum alteram duntaxat linguæ medietatem à motu prohibet, interdum partes ſub capite conſtitutas: & quidem modò has, modò illas infeſtat; nonnunquam alterum latus, per vniuerſum corpus vſque ad extremas pedum partes afficit. Igitur ex faciei partibus ſola lingua ſæpenumerò videtur iam dicta noxa moleſtari: cùm nulla ſit, neque in tactu ipſius, neque in guſtu læſio: cuius rei cauſa haud obſcura eſt, vobis præcipuè, qui vidiſtis neruorum à cerebro proceſſum, ad faciem quidem à parte eius anteriore, ad partes verò totius animalis ſub facie omnes, ab altera parte, nempe poſteriore: à qua etiam eorum neruorum, qui ad linguæ muſculos veniunt, coniugatio procedit, quibus ipſa motum ab electione perficit. Itaque non ab re, cùm anterior duntaxat cerebri pars afficitur, ſola linguæ motio vitio carebit: Reliquæ verò faciei partes omnes in altera parte, dextra aut ſiniſtra, & ſenſum et motum ab electione amittunt. quòd ſi [3] namque aliquando ſola anterior cerebri pars afficitur, ſupremum ipſius ventrem ei conſentire neceſſe eſt, atque cogitandi quoque actiones vitiari: & qui ita affectus eſt, neque ſenſus neque motionis munere fungitur: ſpirandi tamen facultas haudquaquam læditur, vocaturque hic affectus [4] caros, id eſt, ſopor. Si verò adeò vehementer ſpirationem opprimat, vt quis vel magno conatu vix ſpirare poſſit, eorum exemplo, qui per grauem ſomnum ſtertere ſolent, apoplexia nominatur. Atqui ſolutæ apoplexiæ [5] creberrimè ſuccedere ſolet vocata paralyſis: ſopore verò finito, bona valetudo magna ex parte ſubſequi conſueuit. fit autem [6] ſopor (Hippocrate authore) muſculis temporum affectis: prætereà in [7] acutis quoque morbis, vt idem Hippocrates ſcripſit. Inter ſoporem verò & apoplexiam morbus comitialis medius eſt, conuulſionem afferens vniuerſo corpori, ſed in paralyſin non finitur. horum igitur trium morborum, frigidus ac craſſus aut [8] omnino viſcidus humor, cauſa eſt: verùm & in ſopore, et morbo comitiali, ventres magis, cerebri corpus minus: in apoplexia verò, corpus magis affici ſolet. Et in caro quidem anterior pars magis: in apoplexia & morbo comitiali vtraque afficitur. In catalepſi verò & [9] catoche dicta, poſteriora cerebri potiùs afficiuntur. Cùm autem eſſe quopiam terebra perforato [10] medius ventriculus fuerit contuſus, ſopor hominem occupat, ſed neque conuulſione, neque difficili facta ſpiratione: hæc apoplexiæ, illa morbo comitiali peculiaris eſt, haud ſecùs, quàm catalepſi, ſoporique ſeruata ſecundum naturam ſpiratio. verùm, vt per ſoporem palpebræ clauduntur, ita in catalepſi manent apertæ. Quemadmodum autem inter perforandum,* CAP. II.

randum, cùm quis mēbranam negligenter, ac vltra, quàm res expostulat, [11] meningophilace, (id est, membranæ custode) premendo violauerit, sopor accidit: ita, vbi os caluariæ vehementer attritum ipsius ventriculos comprimat, maximéque medium, sopor superuenit. Quin etiam ad vehemētes dolores hic affectus sequitur, concidente videlicet robore spiritus animalis. voco autem sic (vt scitis) id, quod est in cerebri ventriculis primum animæ instrumentum, ad sensum & motum in vniuersas corporis partes transmittendos. Hos cerebri affectus, tum quòd iam proposito sermoni familiaritate coniunguntur, tum etiam, quòd anteà non satis declarati fuerunt, operæpretium duximus in præsentia definire. Sed ad linguæ affectus redeundum nobis est, quorum alij quidem communes sunt per communicationem, quam cum cerebro & neruis habet: alij ipsius duntaxat proprij censentur. Igitur, quod ad communicationem, quam cum cerebro habet, pertinet, vt per septimam neruorum coniugationem motus ipsius vitiatur, ita sensus impediri potest per tertiam: quem neruū dissectores mollem appellant, descendentem dispersúmque (vt scitis) in tunicam, quæ linguam comprehendit: quemadmodum is, qui à septima coniugatione ortum habet, musculis ipsam mouentibus distribuitur. Proprij autem solius linguæ affectus, ex iis quæ iam suprà de oculorum propriis affectibus diximus, haud difficulter inuenientur: quippe musculorum ipsius, aut similarium intemperantia motum impediūt: sicuti ambientis ipsam extrinsecus membranæ intemperies & tangendi & gustandi simul sensum vitiat. Instrumentalium verò affectionum speciem referunt [12] inflammationes, scirrhi, œdemata, erysipelata, suppurationes: de his verò, vtpote quæ tum visu, tum tactu discerni possunt, nihil aliud in hisce commentariis dicemus: quippe eas duntaxat affectas partes hoc in libro persequi proposuimus, quæ neque visu, neque tactu, sed demonstratione, atque (vt summatim dicam) rationali via inueniri possunt.

Docet de linguæ affectibus nonnunquam solum vitiari motum, quandoque gustum, aliquando tactum; iungens (quod suprà non satis definitum fuit) qui distent sub similes cerebri affectus: carus, apoplexia, epilepsia, catalepsis.

1. *ad gustum*] supponit ratio Galeni difficiliùs cognosci tenuiora: in diiudicandis enim tenuibus & exiguis tota difficultas sita est. Sonus verò etiam si aër non sit, quia nisi in aëre & cum aëre non sentitur, locum aëris obtinuit.

2. *paralysim*] lege, paraplegiam. Ea est lateris vnius resolutio.

3. *quod si namque*] lege, (quod si aliquando tota anterior) significat plenitudinem anterioris cerebri duplicem esse; si quidem sola medietas affecta est, sensus & motus in media facie aboletur manente incolumi iudicio: sin vtraque medietas anterior afficitur, consentit & medius cerebri ventriculus, à quo recipiens cerebrum ad cogitationes spiritum, etiam in ratiocinatione lædi necesse est. vocat verò medium supremum, quoniam non expenderat certum ventriculorum situm, quem medius habet substratum prioribus, non superiorem.

4. *carus*] carus (vocant soporem) sicut & somnus, magis obstruit anteriores ventres; ideò motus non perinde vt sensus in somno tollitur; & quidam dormientium cùm peregissent sanorum opera, ea non senserunt: in catalepsi in totum immotum constituitur animal, quoniam posteriorem ventrem opplet magis quàm anteriorem. respiratio verò & in iis non læditur manifestè, & in epilepsia parum; licet epilepsia omnes ventres infestet, quoniam nisi omnino succumbente & sui muneris oblita animali facultate, non cessat: succumbit autem vbi materia opprimit non anteriores tantum ventres vt in caro, non posteriorem vt in catalepsi; non vtrosque, vt in epilepsia, sed & ipsam cerebri substantiam, quod in apoplexia contingit. Differt carus à comate & cataphora, quoniam coma & cataphora synonymè dicuntur de inclinatione aut delatione

Discrimē cerebri affectuum.

tione in somnum, ita vt cogantur instar dormientium conniuere, eam inclinationem nonnunquam sequitur somnus, aliquando vigilia. carus verò est profundus & à quo ægrè is qui laborat, excitatur somnus, licet alij eo nomine aliter vtantur. nã & Aëtius carum febrilem morbum facit, coma verò solam febri citantium & delirantium cataphoram. iungit autem Galenus epilepsiæ & apoplexię carum magis comate, quoniam multò plus cum illis conuenit affectibus, quàm coma quod cõtingit esse cum vigilia: qua verò alia ratione differant dicti morbi, libro tertio actum est. In caro enim humor cerebro intemperiem auget. In epilepsia dum stimulat ad excernendum irritat: in apoplexia tanquam instrumentum cerebrum obstruitur vndique & repletur. Prorh. 1. Sect. 2. 29. Aëtius lib. 6. Cap. 5. 6.

5. *creberrimè*] memorandum vt ad solutam apoplexiam non semper sequatur resolutio: doctorum enim testimonio, quæ per consensum fiunt, citra paralysim cessant.

6. *sopor*] causæ frequentes cari sunt, plenitudo anteriorum cerebri ventriculorum: compressio musculorum temporalium: refrigeratio cerebri valida accessionum initio: quibus adduntur maiores tres: compressio membranæ tenuis cerebri, vel caluariæ ipsius, vel validus dolor reuocans ex toto spiritus in cerebrum.

7. *in acutis*] prauarum accessionum initiis, quæ Galenus ob præceps periculum acutos morbos vocat.

8. *aut omnino*] significat, si non crassum, saltem lentum oportere esse humorem horum affectuum causam.

9. *medius*] quia nec prauam terminationem habet in paralysim, nec est expers praui symptomatis cõuulsionis: raro enim in resolutionem comitialis cessat, frequenter integra sanitate excipitur: cùm apoplexia citra paralysim ferè perimat. 4. Acut. 27.

10. *& catoche*] id est, quæ & catoche dicitur. nam catochus Galeno synonymè dicitur cũ catalepsi: verùm Paulo & posterioribus catochus est typhomania, vulgo morbus ouillus, eo quòd epidemicè solet oues inuadere, (modora,) compositus affectus ex phrenitide & lethargo: descriptus Galeno lib. De caus. puls. quod delusit multos non distinguentes nominis homonymiam. Prorh. 1. 4. Caus. Puls. 15. Lib. 8. 3.

11. *meningophylacem*] membrana ænea est, quæ supponitur ruptæ caluariæ, ne scalprum immodicè adigatur cerebro læsurum membranam tenuem cerebri: describitur autem Celso. compresso autem quouis cerebri ventriculorum non aliter intercipitur in toto sentiendi mouendíque vis, quàm in parte accidit cuius neruus comprimitur. medium verò ventriculum premi putat, cùm sit vnus ex anterioribus.

12. *inflammationes*] tumores ideo vocat instrumentarios morbos, quoniam cùm sint compositi, ex parte quantitatis organici sunt: quod vitium in illis manifestius est quàm in temperatura.

CAP. III.

EADEM *quoque ratione in sensu auditus, quicunque affectus in aurium oculis obiecta concauitate oriuntur, rationali inuestigatione non indigẽt: illæso verò apparente aurium foramine, si audiendi facultas læditur, simili via & ratione inquirendæ sunt notæ.*

CAP. IIII.

Vbi enim præter hanc nihil læsum est, neruum proprium affectum esse, haud absurdè coniicimus: vbi verò reliquæ faciei particulæ simul cum ipsa læditur, in cerebro dispositionem præter naturam esse existimamus, ipso vel vt similari, vel vt instrumentali parte, affecto. Sed facies reliquis in locis omnibus non solum motum, verumetiam sensum aut perdit omnino, aut vitiatum habet: idque interdum partibus, quæ læsas habent actiones, proprio affectu laborantibus, interdum verò neruis, qui ad eas à cerebro deferuntur: aut etiam ipsomet interdum affecto cerebro: quorum discrimen per copulata ipsis accidentia facilè deprehenditur: quippe, si fortè fortuna vna quæpiam particula aut in sentiendi, aut mouendi, aut vtraque facultate lædatur, ea sola causam dispositionis continet: idque aut suis ipsius partibus, vel instrumentaliter, vel per intemperiem laborãtibus, aut neruis, qui ad ipsam ex tertia coniugatione feruntur. At, vbi plures simul afficiuntur particulæ, considerare oportet

oportet, vtrùm ex vna neruorum origine, aut pluribus, sensum motumúe, cùm in naturali sunt habitu, sortiantur. vidimus enim ex dissectionibus, temporalibusque, & mansoriis musculis, item labris, & narium pinnis, sensum & motum: linguæ verò, omnibusq; oris partibus sensum duntaxat, à tertia neruorũ coniugatione procedere: à secunda verò, oculorũ musculis motum, sicuti à prima oculis ipsis cernẽdi sensum suppeditari. Igitur, vbi particulæ, quibus à tertia cõiugatione nerui adueniũt, et quidem omnes, sed in alterutra duntaxat parte læsæ videntur, (nunquã autem huius præceptionis, vel nihil dicentibus nobis, obliuiscaris) neruum ipsum primariò affectum esse putandum est. Si verò vtrãq; simul partẽ lædi contigerit, non nerui proprius, sed eius in cerebro loci, à quo nerui procedunt, primarius affectus est. Affecto autẽ in vtraq; parte, tam dextra, quàm sinistra, cerebro, in eo videlicet spatio, vnde tertia neruorum coniugatio prodit, omnes vicinæ partes simul affici consueuerũt: proinde et secũdæ & primæ coniugationis nerui: vnde sequitur, vt oculorum quoq; partes lædãtur. Quod si vnus duntaxat vel musculus, vel neruus quoquo modo, siue primaria affectione, siue per consensum fuerit affectus, pars ipsa in [3] aduersum trahitur musculum. nam resoluto musculo, qui dextrum labrum mouet, ipsum ad sinistram deflectitur. At, si is, qui sinistrum mouet, resoluitur, ipsum trahitur ad dextram. Haud secus, & totam mandibulam & narium pinnas, & buccas vtrasque, quas à musculosa [4] latitudine moueri didicistis, in aduersam partem deflecti contingit. Ad hanc verò (latitudinem musculosam) nerui non item à tertia coniugatione veniunt, sed à vertebris ceruicis in totam ferè eam, parte quadam ipsius exigua excepta, in quam nerui à quinta coniugatione inseruntur, vbi est altissima huius musculosæ latitudinis regio.

PROSEQVITVR attinentia ad aures & faciem de occultis affectibus.

1. *præter hanc*] facultatem auditoriam.

2. *proprius*] eo quòd partes cerebri continuæ sunt; exortus autem neruorum dextri & sinistri, non continui. Ob eandem etiam causam, vbi cerebrum læditur in vna coniugatione, vitium vicinam etiam infestat. quod verò legitur (secundæ & primæ) legendum est (tertiæ & quartę).

3. *aduersum*] Num pars resoluta trahatur ad sanam, pugnant authores. affirmat enim Galenus hîc & lib. De caus. morbor. quod non aliter quàm conuulsa in se ipsam colligitur. Consentiunt Paulus & Aphrodisiensis. Contrà stant Aëtius & Auicenna; pro quibus etiam rationes neruosæ sunt. pars resoluta, dum membrum conatur moueri, trahatur sanè ad oppositam quæ per motum contrahitur: quiescente tamen membro cur trahetur ad sanam? adde partem resolutam ex contento humore grauiorem reddi: cumque ea grauitas varia sit, fieri potest, vt plus possit ad trahendum ægræ pondus, quàm sanæ vis in oppositum conuellat: potest & esse par vtriusque momentum: & constituetur insana figura & media mẽbrum. addunt verò oculata testimonia graues testes, Rasius, Auicenna, Gentilis, vidisse se aliquot cynicos spasmos (ita vocant oris torturam requirentes) cùm esset resolutio, in parte corrugata remedia, non in aduersa. iungit Auicenna; pars faciei torta sensu orbatur: in ea igitur non in aduersa malum situm esse existimari debet, quæ, quo sunt ordine proposita, diluenda sunt. Contrahi musculo inest non modò dum moueri tentat, sed & dum quiescit: nam & in mortuo animali secti musculi partes in sese colliguntur retrahunturq;. nec ideo indolens est & natiua musculi figura extrema contractio, sed media. nam si vnus tantum præesset mẽbri motui musculus, exigeret naturalem summæ contractionis figuram: nunc quia duobus oppositis quoduis membrum donatum est, media figura minimè omnium laborem affert; quoniam contractio vtrauis extrema dum immodicè extendit, aduersum musculum fatigat & lædit. casus autem illi grauitatis in parte resoluta præpol-

Lib. caus. Morb. 7. Paulus de particulari resol. Aëtius de spasmo cynico. Aui. de tortura oris. Pars tracta an ægra.

præpollentis aut æquantis motam ſanamque partem, concedantur quidem, quoniam experimento confirmantur: ſed tam rarò, vt priſci de illis non meminerint. tortam verò & corrugatam partem ſenſu priuari verum eſt in conuulſione partis. Sed & in reſolutione accidere poteſt vt humor alteram faciei medietatem reſoluat defluxu humoris in motorios neruos: in altera ſenſum tollat, quoniam neruos afficit extimos ſenſui dicatos. poteſt & in raris illis caſibus pars contracta ſimul & reſoluta ſenſu priuari, quoniam humor immodicè grauans vtroſque partis vnius neruos occupauit. ita intelligitur per reſolutionem contractam partem magna ex parte morbo vacare, aliquando ægram eſſe. Cur verò frequentiùs facies reliquis partibus reſoluatur, cauſa eſt partis nuditas: nam & aëri expoſita eſt, & cerebro frigidiſſimo proxima.

4. *latitudine*] intelligit anatomicis ignoratum, de quo cum aliâs, tum lib. De vſu partium decimo ſexto. *Cap. 6.*

SECTIO SECVNDA.

SED *iam tempus eſt, vt ſpinalis medullæ affectus perſequamur. Igitur ſpinalis medullæ affectus, quantùm ad præſentem inquiſitionem pertinet, compendioſam habent doctrinam: ea verò, quæ ex actionibus habetur, cognitio, non item. Etenim, niſi quis neruorum ab ipſa procedentium coniugationes ita memoria teneat, vt, ad quam corporis partem ſingulæ perueniant, cognoſcat, diſcernere non poterit ſecundum quam vertebram ipſa ſit affecta: velut è contrario ſi illarum meminerit, facilis erit affectæ ſedis notitia.* [1] *Quin etiam ſi reliquarum quoque partium omnium notitiam quæris, vt neruorum qui à ſpinali medulla oriuntur, memineris, neceſſe eſt. Veluti, vbi primæ vertebræ afficiuntur, licet rarò, euenire tamen interdum angina poteſt, idque in pueris, magis quàm adultis: de qua* [2] *Hippocrates lib. ſecundo De morbis populariter vagantibus in hunc modum ſcripſit. Erant anginoſorum affectiones huiuſmodi. ceruicis vertebræ ad interna conuerſæ ſunt, aliis quidem plus, aliis verò minus, atque in partibus exterioribus manifeſta videbatur in ceruice concauitas: dolorem laborans, vbi illic tangebatur, ſentiebat.* [3] *Accidit etiam angina cuidam ſub ea vertebra, quam* [4] *dentem nominant, verùm non adeò acuta, quibuſdam verò ob rotunditatis magnitudinem, omnino conſpicua.* [5] *fauces autem, in ea vertebra, quæ dens dicitur,* [6] *inflammatione minimè laborabant, ſed moleſtia afficiebantur. Ea, quæ ſub genis erant, tumebant quidem, ſed inflammatione laborãtibus haud erant conſimilia.* [7] *Inguina nullus dolor cruciabat, ſed naturali potius habitu permanebant.* [8] *Lingua haud facilè conuertebatur, atque aucta ipſis videbatur, atque exerta, venæ ſub lingua manfeſtè. Deglutire, niſi magno cum labore, nequibant: at, ſi vi quadam deuorare conarentur, per nares effluebat id, quod ingeſſerant. Ex naribus loquebantur.* [9] *Spiritus ipſis non admodum elatus. Nonnullis capitis, temporum, atque ceruicis venæ attollebantur. Atque horum quibuſdam, quibus dolores recrudeſcebant, tempora paulùlum calebant, quamuis alioqui non febricitarent. Plurimi non* [10] *ſuffocabantur, niſi cùm vel ſputum vel aliud quippiam deglutire tentarent: neque ſubſidebant oculi. Igitur, quibus tumor nõ in alterutram partem deflexus, ſed rectus erat, nequaquam* [11] *paralytici euadebant. Horum ſi quempiam periiſſe mihi conſtaret, id referre grauarer minimè. Nam, quotquot memoria nunc conſequi poſſum, omnes ſuperſtites permanſerunt. Atq; alij, quàm celerrimè ſanitati ſunt reſtituti. Alij non pauci, quadrageſimum diem prætererunt. Inſuper nonnullos, febris omnino* CAP. V.

nino non arripuit. Plurimis etiam vsque in longum tempus, pars quædam tumoris protracta est, cuius rei signum & à deglutione, et à [12] voce sumi poterat. At eliquatæ quoque [13] columellæ, malæ significationis nuntium præstabant, quanquam nihil mali habere [14] videbantur. At verò, quibus alterutra pars afficiebatur, ij ea parte, à qua vertebræ inclinatæ erant, paralytici euadebant, atque hæc ipsa versus alteram trahebantur: Porrò huiusmodi accidentia, tum in facie, tum in [15] ore, & septo, quod gurgulionem distinguit, euidenter deprehendebantur. Quin etiam inferiores genæ, pro ratione mutabantur. Cæterùm, qui paralytici ab angina fiebãt, iis non totum corpus, vt in aliis fieri solet, resoluebatur; sed vsque ad manus duntaxat malum procedebat, ab ea parte, quæ angina vrgebatur, atque ij concocta quædam eáque exigua, non sine molestia expuebant. Prætereà, quibus tumor in rectitudine consistebat, ij expuere poterant. At ij, quos febris quoque infestabat, longè maiori cum difficultate spirabant, ac inter loquendum screabant, venæ ipsis attollebantur, atque pedes erant quàm frigidissimi. Horum si aliqui non ilico mortui sunt, ij tamen erigere sese haudquaquam potuerunt. verùm omnes, quotquot equidem nouerim, mortem [16] obierunt. Totam huius sermonis seriem in secundo libro eius commentarij, quem in secundum librum De morbis populariter vagantibus perscripsimus, ad verbum ferè enarrauimus: atque idcirco eam totam hic inserimus, eo quòd Hippocrates multis ostendit accidisse anginã, nobis raro visam, nullo existente in gutture proprio affectu. quin etiam, quod circa primas oritur vertebras, à quarum secunda pars quædam dentiformis vocata procedit: vnde nonnulli ipsam totam vocauere dentem. at nunc sub hac quoque vertebra (inquit) factam quidem anginam, sed non æquè acutam, vt ea, quæ circa secundam fieri solet: siquidem constat, quod spinalis medullæ partes, quo fuerint altiores, eo sunt præstantiores: proinde, quo inferior primis duabus vertebris fuerit dispositio, eo minorem inferet noxam. nam ex arte secandi corpora didicimus septi transuersi neruos sub quarta ac quinta vertebra emergere: prætereà ex commẽtariis De spirationis causis edocti sumus, liberam spirationẽ à solo fieri [17] septo transuerso, accedente ad hanc intercostalium quoque musculorum actione, vbi videlicet vehemẽtiori opus est spiratione. quòd si vehementissima spiratione indiguerimus, superiores etiam musculos concurrere oportet. verùm non solùm ob magnam aut maximam spirationem horum musculorum actionem requirimus, sed ob [18] alias quoque causas, de quibus latiùs in libris de Dyspnæa, (id est, spirandi difficultate) iam dictum est. In [19] præsentia verò satis fuerit à præscripto Hippocratis sermone tantum accipere, quantum ad affectorum locorum notitiam necessarium est: si prius eius verbi, quod in libro De [20] articulis à nobis explicatum est, meminerimus: vbi inquit, vertebrarum autem, quæ in spina sunt, quæcunque per morbos in gibbum trahuntur. vult nimirùm non solùm ad interna vertebrarum luxationem, quàm lordosin, (id est, excauationem) vocant, sed eam quoque, qua foras vertebræ labuntur, comitari tensiones, quæ ad partes fiunt internas, trahentibus, qui ibi præter naturã consistunt, tumoribus neruosa corpora. Igitur, vbi vnica duntaxat vertebra, aut etiam duæ, aut tres sese deinceps consequentes distrahuntur, ea parte spinã cauari cõtingit. vbi verò inter distractas vertebras, vel vna vel plures illæsæ permanserint, sic affectis gibbus acciderre solet. At, si alterutram partem, vel dextram vel sinistram distra-

distrahatur, ibidem in obliquum torquebitur spina. Atque in eo, quem præmisimus, sermone, vtriusque mentionem fecit Hippocrates: excauationis quidem, cùm dixit, Quibus secundum rectitudinem tumor incedit: obliquæ verò torsionis, dicens: Quibus verò alterutra pars afficiebatur. Porrò exactè admodum atque vtiliter nobis, (si legerimus) hæc conscripsit, per excauationem quidem neminem fieri paralyticum, quod fit vbi pars aliqua resoluitur: per obliquam verò torsionem, malũ ad manus vsque procedere, significans ipsum ad infernas partes, vt costas, lumbos, crura non posse descendere. In primis itaque hoc nobis sciendum est, alia quidem sequi accidentia laborante spinali medulla proprio affectu, siue id ex sola intemperie fiat, siue simul humore quopiam affluente, vt in erysipelate, inflammatione, atque vlcere putri: alia verò contusa, quia vna vel plures vertebræ suo loco commouentur, quippe, vbi proprio affectu spinalis medulla ipsa laborat, siue id in dextra, siue sinistra parte eueniat, citra tamen vertebrarum luxationem, si in altera parte duntaxat afficiatur, omnium inferiorum corporis partium, quæ è regione nocumenti constituuntur, tam sensus quàm motus læditur: si verò vtraque pars affecta est, omnes particulæ tam in dextra quàm in sinistra parte, ei, quæ læditur, subiectæ, similiter resoluuntur. at luxata vel ad gibbum, vel ad concauum vertebra, fieri potest, vt nulla omnino partium inferiorum, vel in sentiendi, vel mouendi facultate vitium percipiat. Atque fieri etiam potest, vt lædatur eo videlicet modo, qui ab Hippocrate in libro De articulorum affectibus definitus iam est. Cùm igitur angulosa, (vt ipse nominat) fit spinalis medullæ luxatio: id est, cùm non paulatim, sed affatim, perinde ac si frangeretur, pars aliqua curuatur, subiectas partes omnes lædi necesse est. paulatim verò facta luxatione, atque in orbem magis, nihil notatu dignum patiuntur partes, quæ commotæ vertebræ supponuntur. Sed in obliquum luxatio lædit omnino partes eas, ad quas nerui ex luxatis vertebris procedentes perueniunt: idque magis in ceruice, in thorace minùs, sed multò minùs in lumbis accidere solet. Siquidem in[21] ceruice vertebræ inter se connexæ æqualiter vtræque conferunt foramini, vnde neruus procedit: in thorace autem superior magis, inferior minus: sed in lumbis totus neruus ex superiori excidit vertebra: vbi si transuersa eueniat vertebrarum luxatio, eadem secum trahens & spinalem medullam & neruum, illæsum seruat ipsius secundum naturam ortum. In ceruice verò ex loco medio inter duas vertebras procedentes nerui, per obliquas luxationes, in ea quidem parte, ad quam spina ipsa deflectitur, opprimuntur: in altera verò, tenduntur. Porrò tensiones quidem, vbi ingens quoque inflammatio accesserit, conuulsio comitatur. Ad compressiones verò earum partium, ad quas oppressus neruus peruenit, paralysis, id est, resolutio sequitur. Igitur non ab re in ea angina, cuius in præmisso sermone historia narrata est, ad manus vsque superuenit resolutio, vtpote procedentibus neruis ex fine ceruicis ad manus. quippe sub ceruice thorax est, à cuius vertebris emergentes nerui non ad manus, sed ad spatia intercostalia transmittuntur, paucis quibusdã, qui ex primis procedũt, exceptis.[22] Igitur, per eas, quas nuper diximus vertebrarũ luxationes, reliquæ faciei partes omnes, neq; in sensu, neque in motu noxã subeunt. Porrò genæ dũtaxat sine mãdibula lædũtur, vt quæ à musculosa latitudine, id est, lato musculo mouetur. Constat itaq; quòd

R musculi

musculi, quibus mouendi vis aduenit per neruos, qui à ceruicis vertebris orti in ipsis disperguntur, noxam non euadunt, si & spinalem medullam, & prouenientes ab ipsa neruos affectus quispiam infestauerit. verùm qui & quot sint huiusmodi musculi, ex neruorum, qui à spinali medulla oriuntur, dissectione didicistis: veluti alia quoque cognitu necessaria accidentia, quæ sequuntur, vbi spinæ ipsius vertebræ vel in gibbum, vel concauum, vel etiam transuersum luxantur, ex secunda particula commentariorum, quos in librũ De articulis ædidimus, omnia cum proprijs demonstrationibus accuratè conscripta habetis. quorum summas in præsentia commemorasse operæprecium fuerit. Equidem nonnulla iam percurri: Superest itaque, vt ea, quæ nondum tacta sunt, tractemus, vt nihil orationi nostræ deesse videatur. Porrò scire debetis vertebras à suo positu luxari, aut ob casum aut ictum, aut tumorem præter naturam neruosa corpora vertebris ipsis atque spinali medullæ insita extendentem. [22] Horum duo sunt genera; aliud enim est partium, quæ secundum naturam se habent: aliud tumorum quorundam, qui præter naturam accidunt, quos Hippocrates vno vocabulo comprehendens cruda tubera, id est, apepta phymata nominauit. [23] Igitur manifestum est, quod in præmissa conditione, quam libro secundo De vulgaribus morbis descripsit, ceruicis vertebris adiacentes musculi afficiebantur. Potuit etiam tuberosus aliquis tumor accedere, ob quem concocta nonnullos spuere dicit, facta videlicet tuberum concoctione. Cur igitur eos anginosos appellauit? an quia difficulter spirabant, nullo existente vel in thorace vel pulmone vitio? quippe hac in re differt anginosus concursus à peripneumonoso & laterali, atque ex eo quod angustiæ sensus in gutture est. [24] prætereà in Præsagiorum libro videtur anginæ nomine appellare omnes affectus huic loco accedentes, quos spirandi difficultas comitatur. [25] Inquit enim, Angina periculosissima est, celeriterq́ue enecat, si neque in faucibus, neque in ceruice quicquam appareat, si dolor vehemens est, si vix spiritus trahitur, etenim eodem die iugulat; licet interdum vsque ad alterum aut tertium aut etiam quartum protrahatur: quæ verò alioqui non minore quidem dolore afficit; extumescit autem, & in faucibus ruborem mouet, superiori non minùs periculosa est: sed longius spatium habebit, præcipuè si vehemens fuerit rubor: sed tum præcipuè malum prolongatur, cùm non solum fauces, sed ceruicem quoque rubor occupat. maximè verò potest ab ea secunda valetudo contingere, si rubor simul & ceruicem et pectus cõprehendat, neq; ad interna reuertatur erysipelas. Igitur ex ijs verbis haud dubia coniectura est, omnes affectus, qui huic loco accidunt, si spirationem quoquo modo reddant deteriorẽ, ab ipso cynanchas, id est, anginas nominari: nondum solitis medicis cynanchen per c. [26] synanchẽ verò per s, nominare: tantum abest, vt vel paracynanchen vel parasynanchen dicerent. Quippe tum primum homines res ipsas neglexerunt, cùm nimio studio nomina quærere inciperent. Itaque quatuor inuentis nominibus, quatuor affectus significari dicebant: ac notas ipsorum scribentes, genus illud, quod suprà tractauimus, cùm sermonem ex libro vulgariorum morborum secundo explicaremus, omnino dereliquerunt. Atque hæc sunt quatuor eorum genera. Primum, vbi fauces inflammantur: fauces voco internum oris locum, vbi simul conueniunt & gulæ & gutturis partes extremæ. Alterum, cùm neque fauces neque

reliquæ

reliquæ oris partes, neque etiam externarum partium vlla inflammata videtur: laborans tamen suffocationis periculum in gutture sentit. Tertium, vbi extrinsecus circa fauces inflammatio apparet. Quartum, vbi gutturis partes, tum externæ, tum interiores similiter affectæ sunt. At superest adhuc alius ceruicis affectus, quem ipsi silentio præterierunt, vbi ad anteriores partes vertebræ luxantur, & quidem solis interdum musculis, qui cum ipsis communicant, tumore præter naturam affectis, vel nato ibi tuberculo: interdum etiam gula pariter vitiata: nonnunquam musculis quoque, qui gulam gutturi iungunt: quinetiam proprijs aliquando gutturis musculis, qui ipsum aperiunt oblæsis. per omnes id genus affectus spirandi quidem difficultas oboritur, sed citra suffocationis periculum : laborantes difficulter deglutiunt, atque dolore afficiuntur, idque præcipuè, cùm potus eis per nares resilit. Accidit etiam interdum, vt ascendente inflammatione, & [27] lingua & fauces in tumorem attollantur, quemadmodum & Hippocrates ipse tradidit. Verùm huiuscemodi cognationum enarratio proposito nostro nihil conferre videtur. Nam lingua affecta aliæ quoque actiones deperduntur.

AFFECTVS dorsalis medullæ præsenti capite prosequitur. Posteriore quod sequitur, eos qui ad asperam attinent arteriam.

1. *quinetiam*] non modò ad agnitionem affectuum dorsalis, neruorum dissectio conducit; sed & ad multas aliarum partium affectiones. Nam nisi intelligatur qui nerui à qua vertebra prodeunt, percipi non potest in luxata ceruicis vertebra, qualis sequatur & qua noxa angina. sed satius ex antiquo interprete locus emẽdabitur: & pro, ἀλλὰ, legendum ἄρα (igitur) sic enim vertit antiquus interpres (vnde dico memoria neruorum prodeuntium amica erit tibi non minimum adiutorium) Pro quinetiam ergo, lege, igitur.

2. *Hippocrates*]. secundo Epid. sect. secunda ad finem.

3. *dentem*] ita à similitudine vocant processum secundæ vertebræ ad caput extantem. cùm enim oporteret caput similiter reliquis extremis, vltra motus rectos etiam circunduci; & requireret circunductio os alterum cui caput cohæreret accommoda articulatione; nec potuisset natura in capite per longitudinem ossa duo diuidere, quibuscum caput ad dictos motus erat dearticulandum, ob dorsalis tegendæ necessitatem, (mirùm) fecit duas primas vertebras rotundas, perforatas, sed alteram in alteram dente inseruit; vt capiti accederet instar duorum illi coarticulandorum. *Lib. de ossibus 7.8.* Dentiformis vertebrę vsus

4. *accidit etiam*] lege, quibusdam sub dentali vertebra sed non æquè acuta.

5. *fauces*] libro De difficultate spirandi in hanc seriem citat (fauces non inflammatæ sed iacentes.) *Lib.3.11.*

6. *sub genis*] lege, (sub mento.)

7. *inguina*] lege, (bubones mulli intumuerunt) significat autẽ adenes sub mento. omnis enim adenum inflammatio, bubo dicitur. libro ad Glaucon. secundo. *Cap.1.*

8. *lingua*] quoniã à cõpressa vertebra premebatur, exerta erat, & in motu laborabat.

9. *spiritus*] sublimis spiritus vel elatus, explicante Galeno præsentem dictionem libro De difficultate spirandi, non est (quod quidam opinantur) magna spiratio; sed parua & densa; ita dicta, quoniam paucus aër inspiratus non videtur posse pertingere ad infernas thoracis partes, sed in sublimibus tantum eius partibus consistere: idcirco autem non erat admodum parua (vocat elatam) horum respiratio, quia per consensum, non proprietate, fauces afficiebantur. (recrudescebant) sæpe reuertebantur. *Lib.3.11.*

10. *suffocabantur*] lege, Angustia spiritus & strangulatione premebantur.

11. *paralytici*] quorum tumor erat rectus, id est, luxatio non ad latera, sed antrorsum tantùm: ea enim non premebantur neruorum exortus: quorum ad latera, paraplectici euadebant, id est, altera medietate resoluti.

R 2 12. *à voce*]

12.*à voce*] quæ exigua erat.

13.*columellæ*] Gargareon, Latinis gurgulio, hæc pars nomen habet: attenuata columellæ, quasi dicas columnellæ: vbi tumet à similitudine vua. Hic fortè crassities succi frigida extendebat gurgulionem, non secus quàm in destillatione: quocirca præsagio erat duraturum malum: Cùm enim luxatio vagaretur, constabat causam mali tumorem esse ad ceruicis vertebras, luxationis originem.

14.*putabantur*] lege, (opinabantur) nempe ægrotantes.

15.*ore*] quoniam recipiunt hæc loca à tertia dorsalis coniugatione neruos.

16.*obierunt*] priores rectam luxationem habentes, nec febri laborarũt nec perierunt, qui obliquam, paralytici euaserunt: ex quibus qui febricitarũt, perierunt omnes. Infra secundã vertebrã minus periculi esse ait. s. plurima ex parte nempe post quintã omnes.

17.*septo transuerso*] operępreciũm est si de hoc dogmate nondum satis percepto dicere tentemus, propositionibus quibusdam rem vniuersam complectentes.

De septi motu. Propositio. 1. Prima est de vsu septi. Septum per omnium costarum notharum cartilaginea extrema, dorso valde adnascitur, duplici circulo, medio neruoso, exteriore carnco. Et quo propius ad medium, id est, originem musculi accedit, plus membraneum, è medio autem prodeuntes, rectè neruorum fibræ extremis costarum inseruntur; per quos motio peragitur. *2. Motu musc. 11.12.* Vsus eius Platoni separare animas duas, ab irascibili alimentariã: Aristoteli seiungere alimenti halitus ab animę sede, hoc est à corde. Sed Galeno longè præstatiores duo; maximus ad naturalem respirationem qua eo solo perficitur: minor ad excrementorum & fœtus expulsionem, ab eo & abdominis musculis tãquam à duabus manibus pendentem.

2. Propositio secunda est obliquitatis multæ septi, causæ momentaneæ sunt, simul & cur costæ nothæ nonnullæ formatæ sint: nempe vt posset citra difficultatem mouendarum costarum animal per ventrem respirare. nam cùm costarum integritas ad cordis tutelam necessaria esset moueri autem perpetuò costas omnes labore plenissimum; argumento quod plurimùm fatigamur cantantes aut loquentes: artificiose parauit naturalem respirationem ex nothis costis extendens pulmonem, & in transuersum obliquans septum: vt in eum carneum hiatum distentus pulmo aërẽ exciperet. lucratur & ex ea positione natura, vt illa motus perpetuitate qua venter diducitur, coctio delatioq; alimẽti non parùm promoueantur, & naturalia viscera spuriis illis costis tegantur: & vicem reddat pectus ventri aërem ministranti: indicio, hanc esse obliquitatis septi causam, quod aues in quibus propter alarum exortũ pectus prolixissimum est, descendit tamen inferius pulmo; vt per ventrem fiat respiratio. Iecur enim parte superiore costis illis tegitur, vnde remedia eã partẽ occupãt; Et in ascite supra tertiam costam apertio fit. Postrema vtilitas eius situs commoditas est expressionis.

3. Propositio tertia. de motu septi, ita se habet. quãdo tẽditur, cõtractis fibris in costarum extrema terminatis ad centrum ligamentorum originem rectum cõstituitur septum, & inspirationem naturalem operatur. Cùm ociatur, laxatur & modicè decumbit in reliquis figuris omnibus; ad dorsum subsidente ventre; in prona antrorsum tumente ventre. Si verò oppositi musculi operantur, violenter tenditur: & siquidem intercostales operantur, tenditur ad ventrem: sin abdominis musculi soli, ad dorsum: vtrobique violenter. Vnde fit, vt nisi fingantur oppositi illi duplices musculi ociari, intercostales & abdominis, agente solo septo, aër pectus ingrediatur: videlicet quoniam ante operationem inclinabat septi medium in dorsum: ita vt inanitas thoracis tantò redderetur angustior, quantò septo operante capacior.

4. Propositio quarta, De septi otio est: Cur otians septum ferè decumbat ad spinã, non in vẽtrem: apud Galenum causa est, quia in omni figura dẽpta prona dorsum inferius est. altera: quòd premitur à membris naturalibus antrorsum sitis: facilè autem premitur mollissimus pulmo: quò fit vt naturalis expiratio neque intendi possit, neq; remitti: & vt proni difficulter expirent, & cum efflatione; quoniã ita constitutis laxatum & otians septum antrorsum decidit, vtpote ad costas reflexum. Addenda verò ijs tertia causa est: Creauit natura septum ad nothas inuersum reflexumq;, qua parte adnascitur cartilaginibus, vt ab eo initio facile petat eam figuram. Potissima autem quarta est: quia inanitur pulmonis aër cordis distentionibus: pulmonem autem semper sequitur at-

tur attiguum ſeptum, vacuum fugiens. diſtat ergo ſepti motus à frequenti muſculorũ, quod illi contracti conuellunt ad ſe partem in quam inſeruntur: Septum dum contrahitur, ſeipſum tantum tendit, ob eorum firmitatem quibus implantatur. tenſo igitur ſepto in reſpiratione naturali ſequens pulmo hiatu illo carneo, quem in hũc vſum natura conſtituit, diſtenditur, & aërem cordi ſuffecturũ recipit, corde interim integris coſtis vallato, nec fatigato pectore diſtentionis frequentia. nam coſtæ tã integræ quàm nothæ, licet per poſteriores articulationes motus capaces ſint; mouentur tamen à fibris quæ ex vna in alteram coſtam inſeruntur: at ſeptum quod extremis coſtarũ ſimul notharum ita hæret, vt validè adnaſcatur iunctis iam & vnitis oſſium extremis, quomodo vel ſeparabit coſtas, vel iunget, vel flectet? Sed diluenda ſunt, quæ quoſdam remorari poſſunt aduerſa. Primum: quomodò Galenus ſæpè addicit ſepti motui naturalem inſpirationem, cùm in prona figura contrà videatur fieri: ſi enim in prona figura cùm otiatur à motu: decumbit in ventrem; ocians aërem trahit non agens. Verùm licet ſua ſponte (quod Galenus habet) in prona figura, vbi remittit motum, vergat ad ventrem; nunquam tamen accidit, vt pronum ſeptum trahat. Ex quarta enim illa cauſa explicata, cùm perpetuo hæreat pulmonibus vacui vitandi gratia, etiam in prona figura monſtrante experimento, per inſpirationem ventrẽ eleuat, per expirationem ad ſpinam inclinat. Secundum: in ijs qui ſuffocati pereunt deficiente aëre, apparet ſeptum valde ad ſuperiora retractũ, & ad cor media ſua cauitate abſorptum: fit ergo inſpiratio eleuatione eius & receſſu à ventre, non acceſſu. Solutio: non recipit ſe intro pulmo ſurſumque, quia valdè conetur inſpirare; licet enim detur intro tractum inſpirare, in illis deficiente aëre, quomodo intro magis traheretur? non enim eleuatur niſi parans inanitatem ampliorem, & aëris capacem magis: vbi ergo non recipitur aër, neque cauitas parabitur, niſi locus manſurus ſit inanis. Sed cauſa eius multæ retractionis duplex eſt: Vna, cùm aër ad pulmones, nõ ampliùs ingrediatur, qui in pulmone eſt ad cor trahitur; vnde concidunt pulmones, quod in viua experimur ſectione: concidente pulmone, ſeptum perpetuo attiguum concidenti pulmoni, intro recipiatur neceſſe eſt. nam & naturalia membra inanito pulmone eadem vacui neceſſitate conſcendunt: facto autem foramine ingreſſuro aëri confeſtim concidunt, & in ſuas ſedes redeunt, non aliter quàm in ſanis tenſo ſepto attiguus pulmo idem vacuum fugiens ſequenſque ſeptum dilatatur. Altera cauſa maxima contractio muſculorum abdominis ad ſenſatæ noxæ, imminente morte, expulſionem: eſt enim tanta vt compreſſione ſua cogat veſicam contentam vrinam eiaculari. Similiter igitur viſcera comprimens detrudit introrſum pulmones. Tertium; videtur ſignificaſſe Galenus lib. ſecundo De motu muſculorum, in reſpiratione naturali pectus non ſolum ſeptum moueri: ita enim ſcribit (Expiratio affectus eſt thoracis decidentiæ ſimilis vel collapſui) Decidit igitur thorax etiam in naturali reſpiratione: ſed meminiſſe oportet, thoracem Galeno vocari omnem illam amplitudinem pulmonem comprehendentẽ, ad externas quidem partes coſtis ad infernam ſepto terminatam. amplificatur ea inanitas, ſiue coſtæ moueantur latera cingentes; ſiue ſepto partem infernam occupante; ſimiliter & arctatur: cumque naturali inſpiratione ſecedat à pulmone & ſpina ſeptum, thorax dilatatur: in otio verò decidente ſepto ad ſpinam, thorax decidere dicitur, & collabi: quare & in anguſtiam redigi internam amplitudo: cur enim minùs mutabitur thoracis amplitudo, motione ſubſtrati ſepti, quàm cingentium coſtarũ? quod enim ſolum ſeptum in naturali inſpiratione operetur, hic apertè docemur, monente Galeno liberã ſpirationẽ à ſolo fieri ſepto trãſuerſo: & ſuprà (tũ ſoli ſepto natura reſpirationis officiũ non cõmittit, quemadmodum in bene valentibus) de pleuriticis agens. Quartum: ſi inſpiramus moto ad ventrem ſepto, oporteret deijciẽdis his quæ in ventre continentur, cõferre inſpirationes: cùm ex oppoſito cohibita reſpiratio deponat. Cõſideremus ergo excretionis huius miniſteria. Deponuntur in ventre contenta valida vtrinque preſſione: extra muſculorum abdominis, intro ſepti multa ad ventrem tenſione: tenditur venter antrorſum in inſpirando, ſed modicè & vi tantum propria: immodicè verò tẽditur, cùm oppoſiti intercoſtales muſculi ſuo munere funguntur. Cùm ergo tunc maximè excrementa trudantur, cùm validè antrorſum ſeptum tenditur; nec validè tendatur, niſi ſimul intercoſtales

Marginal notes (right margin): beside "poſſunt aduerſa. Primum": 1. — beside "ſpirationem, cùm in prona figura": 2. Motu Muſ. 12. — beside "clinat. Secundum": 2. — beside "ſum pulmones. Tertium": 3. — beside "admodum in bene valentibus) ... Quartum": 4.

costales cōtrahantur,clauſo etiam larynge,vt contenta aëris intra pulmones vis antror
5. ſum ſeptum deprimat:fit vt ea operatione promptior ſequatur depoſitio. Quintū:origo nerui ad medium ſepti implantati è ſurſum eſt ; à dorſali per interſepientes membranas deſcendens:contractum igitur ſeptum eò trahet,ſcilicet ad nerui originē. Sed cùm oſtenſum ſit contractionem non eſſe nerui opus ſed ligamenti;neruūq; accedentem,modò ad muſculi ventrē,modò ad caput,modò ad caudā,tantum deferre muſculo voluntatis imperiū;nihil conficit ratio. Solùm enim in opere ſuo muſculus ligamentorū fibras ad earum trahit initium, id eſt,ad ſepti centrum; accedente per neruum imperio quacunque neruus accedat.De reuerſiuis enim ſuo loco dictum eſt. de motu itaq; ſepti & naturali reſpiratione ita ſentiendū eſſe videtur. Ridicula verò ſunt Mundini de ſepto inuēta,quod alligatur capite ſuo pulmoni, quoniam illum & non pectus primo mouet.& ideo ſequi deliria inflāmatum,quoniam nō pręſtat propter inflāmationem exactū illum ſeparationis vſum. Nam pulmo per accidens tantum mouetur ad pectoris motum : quod non ita multo poſt oſtendetur.conſortium verò cum capite ex neruis vtrunque connectentibus obtinet.Sed & de Ariſtotele dubitandum eſt,ne forte non ſatisfecerit in Problemate. quærēs enim,cur è longè ſpirantibus venter adducitur,expirantibus verò deducitur & tumet;ait cauſam eſſe,quia in expiratione ſubſidente pectore venter tumere videtur;& compreſſo thorace pellitur ad ventrē aër,non minùs quàm ad os.poteſt enim in Ariſtotelē dici,cur in reſpiratione naturali non idem eueniat.fortè verò illa euentus ratio eſt. cùm id tantum accidat,vbi trahitur parciſſimus vel aër,vel potus;eò fieri,quoniam conſtricto inferiore pectore & ita ventre ſubſidente,diſtenta autē ſuperiore aſpera arteria, confertim trahitur pauciſſimus aër,exiguā illā inanitatem occupās:quo enim diſtendens muſculus vicinior eſt,eo violentius operatur.Cur verò frigidior ſentitur aër, qui ita hauritur?quia per anguſtatū os feſtinè mouetur,& agēs validius eſt.cur è remotioribus,hauſtus quā ſpiratio rapit?quoniā inſtar cucurbitæ anguſti oris profundiùs allicit;partes enim è regione ſitę minus impediuntur quàm laterales ſuccedere vacuo opplendo,& vis vacui vnita plus poteſt.

34.Probl.11.

18. *ob alias*] vocem,flatum,ſternutamentum.

19. *in præſentia*] colligit cauſam variorum ſymptomatum ex diuerſa vertebrarum luxatione.

20. *de articulis*] Sect. 3.48.idem 6.Aph.46.

21. *ceruice*] ob tenuitatem enim vertebrarum ceruicis,timuit natura eas per medium ad exortum neruorum perforare:ideo ex fine ſuperioris & initio inferioris æquè prodeunt:quo fit vt intorta ceruicis vertebra inſigniter comprimat ex altero latere neruum progredientem,ex altero tendat, id quod minus in thorace, adhuc minus lumbis contingit;quantò vertebræ craſſitie ſuperant ſuperiores.ſuperant autem quoniam maius corporis pondus ſuſtinent; & quia articulatio iſchi requirebat oſſis amplitudinem;& quoniam crura ad corporis geſtationem plurimo ſpiritu,ideo craſſa etiam dorſali indigebant:poſtremò quia extrema noxis occurſura oportuit magnitudine ſua ſe tueri caput,& lumbos.

13.De vſu 2.

22. *igitur*] cōplet quę faciūt ad inſtitutū,referens in mediū omnes anginę differētias.

23. *horum duo*] tumores luxationis cauſas duplices memorat:aut enim ipſi muſculi tumuerunt,aut genitum tuberculum vertebras è ſuis euertit ſedibus,licet partes ipſæ ſimilares non intumuerint.

24. *igitur manifeſtum*] quià vagans anginà oriri à caſu vel ictu non potuit.

25. *præterea in præſagiorum*] lege,videtur autem in præſag.

26. *inquit enim*] 3. Præſag.18.

27. *cynanchen*] Aurelianus putat dictum morbū ab ἀγχόνης,id eſt,ſuſpēdio: quia inſtat ſuſpēdij ſuffocat:vel à συνέχειν,id eſt,cōtinendo ſpiritu : quia reſpirationem prohibet:vel à canibus,quoniā id ſymptoma crebrò perpetiūtur:aut quoniam affecti homines ſimiliter canibus linguā exerūt.Aſtruit autē Galenus ex propoſitis in epidemia anginoſis traditionem artis morborum curatricis per morborum nomina nunquam ambiguitatibus carere:cùm traditio per morborum differentias, à generaliſſimo ad infimas ſpecies deducta,ſit & certa & ſufficientiſſima: quod ſæpe ſcribit.vulgares verò medici

Anginæ differentiæ. 8·Hiſt.22.

4.Preſa. Pulſ.1.

medici iuxta nomina quatuor, totidem anginæ constituebant species. cynanchen grauissimam, in qua nihil aut in faucibus aut in ceruice cõspicuum apparet. paracynanchen, vbi fauces solę tument. synanchen faciliorem, vbi cum faucibus ceruix attollitur. postremã saluberrimam, parasynanchen, vbi sola ceruix & pectus inflammantur. Condemnatur Galeno ea nominum varietas & differentiarum, quoniam omnes illæ Hippocrati vno cynanches nomine proponuntur: & tribus tantùm membris secantur penes periculi magnitudinem: & in dicta diuisione angina ex luxatione non clauditur: adde quod nec in vniuersum vera est de illis differentiis sententia. Nam periculi magnitudo summa est, vbi coeunt spirandi difficultas & doloris vehementia: minor aliquantò, vbi citra spirandi difficultatem dolor vrget. multo minor, vbi præter duo illa symptomata inflammatio apparet, siue intus siue extra siue vtrobique. Distare autem hác periculi sectionem ab illa quadrimembri Iuniorum, planum est intuenti. Quare nec Auerrous quinque species recipiens, priores illas iuniorũ quatuor cum quinta ex luxatione orta, cum Galeno sentit; licet sibi sentire videatur. Nam illa ex luxatione orta iuxta symptomatum mixtionem habet gradum & locum periculi. Sed quomodo hic omni anginæ communis est spirationis difficultas, illic soli grauissimæ propria? quomodo inflammatio in omnibus iungitur; si Aretæo prima illa & grauissima magis ostendat collapsas fauces, & cauos oculos; vt magis existimari debeat mutatio aëris inspirati ad deleteriam qualitatem, quam in respiratorio meatu inflammatio? Sanè difficultas spirandi hic quamuis angustiam, illic solam orthopnœã significat; quam patientes recti respirare coguntur. Paradoxa verò illa Aretæi sententia dura est, eò maximè, quòd, cùm respiratio cerebro non cordi agenti tribuatur, immeritò noxium cordis aërem accusamus. Neque apparet in continente moderato, vnde deleteria illa tracti aëris malitia refrigerando cordi insufficiens, præsertim cùm vel Aretęus ipse fateatur, etiam malignam illam anginam apparente inflammatione sanari.

4. Collect. 51.

1. Acut. 7.

Solutio Primi.

2.

27. *lingua affecta*]: in angina tumente cum faucibus lingua, non solum gustus, sed & motus linguæ vitiatur, & locutio simul, & impeditur respiratio. huius verò libri scopus est inquirere locum affectum, vbi symptoma vnius læsæ actionis ad multas partes referri potest.

AT, vbi vnica duntaxat actio læsa est, & sedes affectæ plures, tum nostri instituti est, vt ex reliquorum accidentium varietate eas discernendo inueniamus. Quippe nullo spiritalium instrumentorum quoquo modo, neq; primario, neq; per cõsensum affecto, fieri minimè potest, vt spiratio lædatur. Cùm itaque multa sint spirandi instrumenta, ac numerosa quoque partium multitudo, quibus ipsa consentire consueuerunt; non ab re multa discretione indiget is, qui & primariò affectas & consentientes sedes inuenire conatur. Igitur ex sola spirandi[1] specie ilico nonnihil & de affecta sede, & de ipsa dispositione coniicere licet. Quippe si videatur laborans inter spirandum totum mouere thoracem, vt in parte quidem anteriore ad iugulum, in vtroque latere ad[2] epomedas, id est, superhumerales; in parte posteriore ad scapulas vsque motus ipsius ascendat, tres ex huiusmodi spiratione dispositiones significantur. [3]Vna est, flammea in pulmone atque corde caliditas. altera, in aliquo spiritalium instrumẽtorum angustia. tertia est, facultatis musculos thoracis mouentis debilitas. Cumque huiusmodi spirationem conspexeris, imprimis pulsus perpendere oportet: hi enim quantus sit calor, indicant. Atque de iis, in libro De præsagiis à pulsu, iam scriptum est. Deinde [4]expirationem ipsam considera, an [5]multa, an conferta, an exsufflando fiat. Postremò thoracem in pectore tange, quem si ardentem inueneris, iam omnes copiosi caloris notas te habere non dubita. quibus ex [6]abundantia accedit faciei oculorumque rubor, capitis ardor, sitis vehemens, lingua arida, & salebrosa, &

quod dicat infirmus sese ardere. Vbi verò incendij signis modum seruantibus thorax vehementer dilatatur, angustiam in spiritalibus instrumentis esse portendit. Itaque consideres, oportet, an guttur sit affectum, an pulmo, an thorax ipse humoribus impletus sit, an tubercula in ipsis nata sint: quo in genere etiam abscessus numerantur. Atqui gutturis affectus tum primarios, tum eos, quibus per consensum infestatur, iam percurrimus: pulmonis autem thoracisque vitia paulo post accuratiùs persequemur. Nam in præsentia spinalis medullæ duntaxat affectus tractare proposuimus, tum alios, tum illos, qui ei per [7] imbecillitatem vocatam accidere solent: porrò solet imbecillitas accidere, interdum cerebri vitio, vtpote à quo & sentiendi & mouendi facultatem recipit, interdum ipsa duntaxat spinali medulla primario affectu laborante, idque ob peculiarem intemperiem, vel toti ipsi, vel diuersis ipsius partibus aduenientem: quam multorum medicorum [8] mentes nequaquam comprehendere valent, cùm tamen creberrimè videant laborantes quosdam adeò resolutos, vt vix digitos manus possint mouere, quamuis omnibus thoracis partibus spirent, nullo ardente calore ad magnam spirationem ipsos cogente. Id verò ob huiusmodi [9] causas eis accidit. Nam dum quiescit animans, liberam spirationem solum septum transuersum, modò valeat, efficere solet. vbi verò infirmum est, ipsum sanè solum, spirandi munus perficere non valet, verùm intercostalium musculorum concurrit auxilium. quod si prætereà maiori animal inspiratione egeat, tunc superni musculi omnes, quorum maximi scapulas secum manifestè mouent, ad spirandi actionem requiruntur. Cùm itaque hominem spirandi opus omnibus thoracis partibus perficere videris, non fuerit tamen conferta inspiratio, quantum thorax dilatetur, perpende: insuper & narium pinnas, etenim ipsæ quoque contrahuntur. Dilatatur autem thorax quidem, verùm non similiter, vt in ardentibus febribus, cùm adhuc valent vires: nam in iis totus thorax plurimùm dilatari consueuit. Neque etiam, vt in illis, quibus id euenit ob aliquam spiritalium instrumentorum angustiam, vt in anginis, atque in dispnæa, quam fluxio multa et affatim descendens induxit. Neque, quibus ab vtraque causa prouenit, vt in peripneumonia: quippe hoc morbo affecti, & maxima & frequentissima spiratione vtuntur. [10] Cæterùm, quemadmodum ob virium infirmitatem, ita ob vnius quoque particulæ particularem imbecillitatem omnes thoracis partes dilatari coguntur. Igitur Athleta secundus nomine, qui satis, quid pateretur, intelligebat, sentire se manifestè in septo transuerso dixit imbecillitatem: atque idcirco cogebatur intercostales musculos sine intermissione mouere, atque nõnunquam superiores quoque, interdum autem [11] zonam circundans præcordiorum partibus sola transuersi septi motione sufficienter spirabat, quo tempore quiescebat. verùm, an ad septi transuersi musculum, an ad neruos, qui ad ipsum perueniunt, an ad aggregatũ ex vtrisque pertinere huiusmodi imbecillitas, mihi quidem explicatu [12] perdifficile videbatur. Idem spirationis genus etiam in alio quodam notaui, quem cùm aliquando equus in præcordiorum regione calcitrasset, adeo atrociter, vt oborta in septo transuerso inflammatione, mortis periculum immineret: is, licet euaserit à periculo tutus, ab imbecillitate tamen liberari nequiuit. In alio etiam, qui à vehementi peripneumonia conualescebat, brachij tam posteriores, quàm internæ partes, & cubiti maxima pars eodem modo ad summos vsque digitos, sensus difficultate laborauerunt, atque motus

quoque

quoque aliquorum digitorum non nihil læsus est. Huic nerui, qui in primo atque secundo [13] intercostali loco inueniuntur, noxam subierunt, quorũ primus non contemnendæ magnitudinis, per intimas partes abditus defertur, sed ei, qui ipsum præcedit, admixtus, atque multifariam diuisus; vt inter secandum corpora videre est: cuius etiam partes aliquæ per interiorem cubiti regionem vsque ad digitorũ extrema perueniunt. Secundus verò neruus tenuis quidem, nullique admixtus, per axillam sub cute ad brachium defertur, dispersus per cutis tam posteriores, quàm internas partes. Huic homini celeriter sanitas reddita est, adhibito medicamento ei loco, vnde nerui prodeũt, iuxta primum ac secundum intercostale spacium. Iam sanati sunt quoque nonnulli, quibus vtrunque crus paululum resolutum erat, adaptato lumbis medicamento, in eo spinalis medullæ loco, vnde cruribus nerui adueniunt, nullum resolutis cruribus medicamen adhibendo. neque enim ipsorum, sed medullæ proprius erat affectus. Vidimus alium, cui magna oborta suppuratione in altera nate iuxta cruris initium, nerui eiusdem cruris per chirurgiam nudati sunt: sed ea parte sanata, toti membro mouendi difficultas accidit. Itaque coniiciens scirrhosum quippiam à priori inflammatione in neruo derelictum, quod huiusmodi dispositionem induceret, affecto loco soli idoneum medicamen adhibendo, hominem perfectè sanaui. Quod autem de partibus faciei dictum est, id de reliquis quoque omnibus est intelligendum: quippe vnica duntaxat pereũte actione, solum musculum, qui ipsam efficere solet, aut neruum ipsius affectum esse, putandum est. At, vbi plures actiones vitiatæ sunt non eodem in loco, accidit [14] interdum omnes eius musculos à communi aliqua causa lædi. fieri etiam potest, vt neruus aliquis, qui musculis illis communis est, afficiatur. Quippe piscator quidam, cùm in fluuio pisces venans adeò circa sedem & vesicam infrigidatus fuisset, vt ipso inuito effluerent & alui excrementa, & vrina: per calida remedia affectis musculis adhibita, celeriter sanus euasit. Item alius eisdem molestatus accidentibus, sine tamen manifesta causa, læsis circa os sacrũ neruis, multo tempore per multa præsidia vix sanatus est. Igitur, quod protinus ab initio dicebam, illius nunc quoque mentionem faciendo ad alia me diuertam. Etenim si ex arte, quæ corpora secare docet, ad quam particulam descendant singuli nerui à spinali medulla prodeuntes, cognoueris, affectas sedes quàm facillimè inuenies. Ex artis autem actionibus horum omnium examen re ipsa deprehendistis. Namque sæpenumerò vidistis ex huiusmodi notitia manifestè iuuari laborantes. Quippe non solùm crura & manus temere ac frustra multi medici, tota die noctuque calefacientibus medicamentis perfricant, negligentes locum, vbi vel spinalis medulla, vel neruus aliquis emergens ex ipsa læditur: verùmetiam caput cuiusdam, non ita pridem, impositis medicamentis vehementer calefacientibus vlcerauerunt, putantes sensum ipsius grauiter læsum, hoc pacto posse reuocari: atque hunc ipsum sanauimus, inuenta sede affecta, tum ex reliquis accidentibus, tum ex procatarcticis, id est, euidentibus causis: nam super singulis interrogauimus, quarum vna huiusmodi erat. Cùm sub multa pluuia, ac vento impetuoso ambulasset, pallium circa ceruicem madefactum aiebat, adeò vt vehementi se frigore in ea parte affectum sentiret. Itaque si scieris ex primis spinæ vertebris quatuor neruos ad caput ascendere, à quibus pellis ipsum ambiens, sensum accipit, facilè sedem affectam inuenies: Hac igitur sanata, capitis quoque pellis pariter

sanata

ſanata eſt: vtpote quæ nulla primaria affectione laborabat. Medici verò neque huiuſmodi neruos, neque eos qui per ſingulas cutis partes diſperſi ſunt, cognoſcentes, cùm in promptu eis eſſet minimæ particulæ iuxta nerui initium adhibere remedia, partes illæſas multo negocio moleſtant. Ego verò ſæpenumerò vos monui, alios quidem in ipſa ſpinali medulla veluti radicem habere, alios verò vt ex magnis ramis, atque ipſis quoque è ſpinali medulla exortis, procedentes, qui rurſus diuiſi diſtribuuntur: atque alij per valdè multas cutis partes, alij per pauciores. Quo magis miror diſſectores ipſos, illos non cognoſcere, atque in neruorum reſolutione quærere, quam ob cauſam reſolutarum partium non ſemper & motus & ſenſus pereat: ſed aliquando ſenſus duntaxat, aliquando motus, aliquando & ſenſus & motus ſimul deperdatur. Arbitrantur namque neruorum, qui per muſculos diſperſi ſunt, reliquias ad cutem tendere: ob idque cùm neruus per muſculum diſtributus affectus eſt, ſiquidem vehemens fuerit vitium, & ſenſum & motum ſimul lædi: ſin leuius fuerit malum, ſeruari quidem ſenſum, vtpote qui non tantum roboris deſideret: motum verò, eo quòd robuſtis egeat viribus perire. interdũ enim vnus muſculus, vel totum crus, vel manum mouet, ac proinde viribus indiget: qui ſi ita afficiatur, vt munus ſuum perficere nequeat, membrum ipſum immobile relinquit: ſentiendi verò facultas, partium affectiones diſcernens, illæſa tunc permanet, vt quæ non ita validis egeat viribus: quippe nihil minus, immo magis etiam pati poſſunt partes, cùm debiles fuerint: [5] dignotioque affectionis ſufficienter fit etiam per imbecillas vires. Igitur ratio ipſorum in huiuſmodi quidem reſolutione neruorum probabilis eſt: vbi verò deperdita ſentiendi facultate motus non perit, nonnulli quidem adeo vanas adduxere rationes, vt ſatius fuiſſet eos conticeſcere: nonnulli verò cognita huius quæſtionis difficultate non grauati ſunt dicere huiuſcemodi paralyſis ſpeciem, qua ſeruato motu ſenſus perderetur, neminem vnquam vidiſſe. Sanè, qui arroganter ſibi ſectæ alicuius principatum vſurpant, artis verò opera nunquam in exercitationis vſum duxerunt: iis nihil tam difficile videtur, quod non intrepidè profiteantur: verùm maxima ex parte mentiuntur: atque vt ſcribunt nonnulla, perinde ac ſi frequenter conſpexerint, quorum tamen ne ſomnia quidem vnquam viderunt: ita plurima nunquam vidiſſe aiunt, quamuis creberrimè conſpexerint.

AFFECTVS aſperæ arteriæ proſequitur, docens agnitionem affecti loci in frequenti difficultate reſpirationis, per quã thorax plurimùm dilatatur ſurſum ad iugulum, retrorſum ad ſpatulas, lateraliter ad humeros motus; ex qua colligit aut immodicum pectoris calorem, aut anguſtiam reſpiratorij inſtrumenti, aut imbecillitatem mouentis facultatis, docens internotionem trium cauſarum.

1. *ſpecie*] licet enim difficilis ſpirationis genus vnam ſedem non indicet; ſpecies vna malæ ſpirationis loci & affectus indicium præbet: nam difficilis reſpiratio cum multa pectoris diſtentione, vel caloris exceſſum monſtrat in pectore, vel anguſtiam.

2. *epomides*] loci ſunt ad humeros attinentes.

3. *vna*] ideò colligit è tribus vnum, quoniam tres illæ ſunt continentes reſpirationis & pulſus cauſæ, vſus, inſtrumentum, facultas: quare ex mutatione effectus colligit mutationem in vna ex cõtinentibus cauſis. Subaudiendus verò eſt recitatis à Galeno, vſus auctus propter ſpiritus animalis inopiam, quod accidit currentibus & fatigatis, à Galeno, paulo poſt non omiſſus: et vſus auctus propter intercedentem reſpirandi negligentiam, quod delirantibus accidit, & iis qui ad ſpectacula ſtupent: pulmonis verò meminit reducens ad memoriam, pulmoniam.

1. Cauſ. Pulſ. 1. Cap. 8.

4. *expirationem*] ex expirando certiùs colligit caloris exceſſum, quàm ex inſpiratione; quoniã vbi multum & confertim (quod eſt exufflando) expiratur, colligitur neceſſariò exuſtarum fuliginum aceruus, ſolius excellentis caloris ſoboles. multa verò inſpiratio poteſt & ex aucto calore, & ex imminuto ſpiritu oriri, vt in laſſis. quocirca lib. De diſpnæa ſcribit, vehementem expirationem magnitudinem extranei caloris ſignificare magis quàm naturalis: ſcilicet, naturalis auctus exigit plurimam ad alitionem inſpirationem; innaturalis expurgationem, quæ exſpirando peragitur: nec enim naturalis ſimiliter extraneo exurit. Cur verò qualitas caloris aucta vehementiam efflationis addat expirationi, non inſpirationi; ea ratio eſt, quod multo magis periclitatur ne extinguatur innatus calor à retentis fuliginibus quàm à frigidi aëris inopia; ideo præfocati quamprimùm poſſunt, expirant. *Lib. 1. 23.*

5. *multa*] multitudo frequentiam indicat, confertim verò celeritatem.

6. *ex abundantia*] ceu auctuarium.

7. *imbecillitatem*] tertiam cauſam ex paulo antè relatis.

8. *mentes*] cùm enim vident thoracis partes etiam ſuperiores moueri, quieſcere ſolitas, auctum eſſe robur mouentis facultatis coniectant, non imminutum; cùm tamen multi imminente iam morte omnibus thoracis muſculis reſpirent.

9. *cauſis*] lege, cauſam) refert pro indicio imbecillis facultatis pectus mouentis, diſtentionem pectoris non multam: cùm enim triplici occaſione thorax plurimùm diſtendatur, ex tribus maximè diſtendit auctus calor conſtantibus viribus; minùs ex anguſtia reſpiratorij alicuius organi: ſed minor in infirmata facultate: ſicut ſumma vbi iunguntur omnes (quod in pulmonia euenit) calor, anguſtia, vis. Obiicias: ſi reſpondent reſpirationis differentiæ pulſui; & infirmante vi pulſus minor, non maior euadit; cur non ſimiliter reſpiratio? & ſi proportione calidi infirmantur vires; in debili facultate exiguum calorem parua tuebitur reſpiratio? ſed non eſt reſpiratio illa maior naturali, tantum apparere maiorem fatetur Galenus. cùm enim ſeptum præ imbecillitate, quantum ante ſolebat non tendatur, naturæ inſtinctu & muſculorum thoracis ſympathia, conueniunt intercoſtales & ſublimes in ſubſidium deficientis ſepti; vt appareat ingens reſpiratio, in qua tamen inanitas in reſpirando magna non eſt. nam & pulſus in viribus exiguis minor naturali eſt, ſed magnitudinis inopiam frequentia & celeritate compenſat. Addit verò Galenus & hic & libro De ſpirãdi difficultate, peculiare debilium virium indicium, pinnas naſi motas, & pectoris collapſum, & narium quidem pinnæ ſubinde per anhelationem motæ, efficax idcirco habētur proſtrati roboris argumentum (quod paulo poſt ſubdet Galenus) & in acutis letale; quoniam vt naturalis reſpiratio ſolo ſepto perficitur; ita aucta neceſſitate, nec ſufficiente iam ſepto accedunt intercoſtales: ſi neque ij ſatisfaciunt vſui, ſubuenitur ſublimibus & humeralibus, ociantibus ſemper naribus, vtpote per quas amplior aër non trahatur motis quàm immotis pinnis: videturque natura tunc ſolùm cartilagines illas diducere, cùm conatus anhelandi ad extremum peruenit, non ſecus quàm faciunt morti proximi hiantes, quaſi ita plus aëris intra pectus recepturi: aut ſicut ſugentes labia contrahimus: & hac quidem neceſſitate narium motus ab imbecillitate exitium minatur: nam anhelantes ex curſu equi, aut ira efferati homines ebulliente intra pectus calore ob validum aëris tractum, conſecutione quadam eas alas mouere videntur; non minus quàm motum cordis aures imitantur cordi hærentes. quæ enim quidam ex noſtris comminiſcuntur de hoc ſigno, indigna ſunt doctis auribus. aiunt proſtrata vi iudicari viſu motum illum narium qui fugit in ſanis; quoniam præ exiguitate motionis pectoris, moueri nares ſentiuntur: aut quoniam infirmata vis reſpiratoria per ſolum meatum reſpirationis proprium (is naſus eſt) aërem pellicere tentat non per os; vnde ſentitur motio illa pinnarum. Neutrum enim horum conſentaneum eſt dicere: nam alæ illæ quæ per ſe ſolę ſpectatæ in reliquis immotę perſtãt, in hoc ſtatu manifeſtò mouentur; non ſi conferantur cum altera motione, ſed ipſæ per ſe ſpectatæ: naturalis verò in ſano homine reſpiratio ſolis naribus peragitur, teſtante Galeno: ſi verò ea parte fieri cauſa eſt, vt alæ moueantur; quid ni in ſanis & rectè valentibus perpetuò anhelant naſi alæ? Sed horum manifeſtior error eſt, quàm vt verbis ſit confutandus. Collapſus verò pectoris,

Reſpiratio imbecilliũ.

Lib. 1. 22.

Reſpiratio per naſi pinnas. *Cap. 8.*

11. De vſu 11.

pectoris, hoc est repętinus casus, proportione respõdet procidentiæ corporis ad pedes;
1. Præsa. 15. & prolapsui relictæ in aëre manus: quæ omnia non leuem arguũt virtutis exolutionẽ. Quæras: cur addubitans Galenus de respiratione quæ magna videtur, à qua ex tribus dictis occasione oriatur, ex pulsu explorat. Quoniam pulsus cum celeritate frequens, certum est & indubitatum caloris argumentum: neque enim ex pectoris obstructione oriri potest.

10. *cæterùm*] sicut totius imbecillitas, ita & partium thoracis difficilem spirationem efficit.

11. *zonam*] innixum enim diaphragma zonæ firmitatem acquirebat, & liberiùs mouebatur.

12. *explicatu perdifficile*] lege, (determinare, difficile mihi visum est.)

13. *intercostali*] meritò hic ex pulmonia in difficultatem incidit spirandi ob debilitatem musculorum pectoris, eo quòd primi intercostales receperunt à pulmone noxam: quoniam autem ab illis ad brachia deriuantur nerui, brachium sensu & motu penè orbatum est, & ex imposito auxilio intercostalibus restitutum.

14. *interdum*] aduersari videtur præsens locus, & pugnare cum eo, quod paulo antè
Cap. 2. docuerat; illic enim ex vitio multis vel neruis vel musculis communi, colligebat fontis noxam, vnde vis prodibat: hic coniectat, vel in origine vtriusque musculi lęsi consistere malum, vel causam præcessisse vtrunque musculum, illæso fonte, offendentem. Est tamen inter hunc & illum locum aliquid discriminis: vbi enim partes læsæ ab vno principio nonnihil mutuãtes facultatis vel materiæ vitiantur, suntq; admodum multæ, aut ita distantes, vt occasio nulla reperiri possit illas offendens; ad originem & principale membrum referenda res est: vt læsio faciei simul cum auribus, intemperies totius calida, aut oblæsa in toto sanguificatio, quæ ad cerebrum, cor, & hepar, attinent. Si verò offenduntur excrementis præpositi musculi duo in corpore soli, ex piscatione, vel sessione supra lapidem oriri malum potest, incolumi licet cerebro.

15. *dignotioque*] sensatio Galeno est dignotio factæ impressionis, non impressio ab
7. Plac. 14. obiecto in organum. Nec verò in eo Aristoteli repugnat affirmãti sensationem actu & sensile idem esse, sicut actu intellectionem & intelligibile; quoniam sensatio actu aut intellectio, est obiectum non secundum totum compositum, sed secundum formam: ea autem in anima recepta dignotionem includit imaginis. fieri autem potest, vt im-
Arist. 3. De anima 4. primatur species, & nõ fiat actu sensatio aut intellectio propter dignotionis inopiam. Cùm verò Galenus hoc in loco inter partes respirationem edentes pulmonem non
Pulmò an respirationis causa sit. connumeret, innuit (quod perpetuò facit) pulmonem eius functionis efficientem causam non esse, sed instar inanimæ spongiæ, conditionis laxæ & foraminulentæ nomine sequi tantùm vitantem vacuum pectoris motum. quod placitum, ab Auerroo impugnatum æquum est, vt antequam hinc discedamus, paucis disputetur. quæ verò
2. Collect. 19. intorquet Auerrous, ferè hæc sunt. Primùm, rationes quibus demonstrare se hoc pu-
1. tat Galenus, repulsam patiuntur. ait enim perforato pectore confestim pulmonẽ quiescere. quid tamen obstat opinari refrigerari per vulnus pulmonem. Ex refrigerio autem ita offendi vim motricem qua pollet, vt cesset ab opere. Iungit alteram Galenus, sectis neruis ad pectus delatis non amplius mouetur pulmo. verè illud quidem, sed non est à Galeno alienum multas partes consentientes aliis in suis actionibus offendi: ita incredibile non est, ea sectione pectus offendi; pulmones verò ex pectoris laborare
2. consensu. Deinde si conficitur ex eo quod cessante pectore quiescit pulmo, pulmonem innato motu carere: cur non pari ratione colligas, pectus proprium motum non habe-
3. re, quoniam simul quiescente pulmone quiescit? Quod si datur pulmonem consecutione tantum pectoris ferri, dabitur violentum aliquem motum esse tota vita & vehe-
4. mentem & perpetuum. Præterea si tendit in cordis vsum respiratio, qua cõsequentia
5. pectori tribuetur operatio; cordi verò negabitur vel ingressus in opere suo? Et si refrigerium expostulat tracti aëris pulmo, negligentiæ accusationem merita esset natura; nisi concederet necessitati vim & subsidium trahendo. Ita nullum tam durum argu-
Rationes oppositæ. mentum est, quod non reddas rationibus suasibile. nam figmento simile esse ita credere, vt Auerrous conatur, apertissimę & firmissimę demõstrationes sunt. Cor obtinet natura-

naturalem pulſandi motum à motu pectoris diuerſum quintuplo aut ſextuplo frequentiorem: quæ ergo mens concipere queat alium ineſſe à natura cordi & pulmoni motum nunquam à pectoris motu diſſentientem, duos motus ad modum varios eoſdemque perpetuos membrum vnum obſeruare quî poteſt? ſed ſit ſanè motus ille reſpiratorius à natura cordi pulmonique inditus, pectori verò ab anima per muſculos tributus; duo agentia toto genere diſſidentia; natura & voluntas, quo glutino cohærebunt, vt tota vita non ſeiungantur: ſimul motum incipiant ſemper, ſimulque perficiant? Iam pulmo omnium corporis partium robuſtiſſimo, & perpetuo motu agitatus; ſi natura mouetur vt cor; vbi eſt filamentorum iniunctum robur, quale cordi donatum eſt; ſi animali facultate, vbi muſculi? ſed & rationes illas Galeni Auerrous non infirmat, cõfoſſo pectore repente ceſſat à motu pulmo, nõ (quod fingit) quia ex refrigerio læditur; nam quantocunque tempore per vulnus refrigeretur, quàm primum pectus clauditur, pulmo mouetur, ſequẽs diſtentum pectus, & infuſam mulſam per os eructat. Nec validior eſt alterius ſolutio otiari pulmonẽ, quia conſentit læſo pectori: ſi enim magis lęditur pulmo exulceratus per tabem, aut inflammatus pulmonia, oportebat per illos affectus à motu omnino feriari: per quos tamen pluſquàm in ſanitate mouetur. Pergit Auerrous, ſimiliter inferri poſſe pectus per ſe non moueri, quia ſemper cum pulmone mouetur. ſed in pectore mouẽtes muſculos intuemur; in pulmone nihil minus. violentus eſſet (ait Auerrous) pulmonis motus, ſi violentum vocat quod ad alterius motum mouetur; ſic oſſa, ſic totũ corpus, ad muſculorum motum circunducuntur. ſi violentum vocat eum qui contra grauitatis impetum defert, violenter ſanguis ad ſuperna membra mandatur; ambulatio, curſus, ſtatio violẽta ſunt ſimiliter. Nec improbabile eſt reſpirationis vſum & finem cor eſſe, efficiens verò pectus: multorum enim membrorum neceſſitatibus ſolita eſt natura quorundam aliorum miniſterio ſubuenire: ſic alitionem totius commiſit iecoris expultrici. dum enim alienum pondus iecur à ſe deponit, toti corpori alimentum ſanguinis miniſtrat: Sic diſtentum pectus cordi & pulmoni refrigerium . nec illud eſt membrorum mutua aut gratia aut beneuolentia, (quis enim illa membris tribuat naturalibus?) ſed naturæ ad conſeruandam totius animalis vitam, prouidentia.

SECTIO TERTIA.

ATQVE *conuenit quidem inter medicos ſanguinem è gula ventriculoque vomitione, ex ſpiritalibus partibus tuſſi, ex faucibus & gurgulione ſcreatu, ex ore ſimplici expuitione expelli. nos verò ſanguinem, qui à capite ad gurgulionis partes internas, vt ad fauces, affatim deſcendebat, tuſſiendo educi ſæpenumero conſpeximus: quippe ſubito gutturi irruens, tuſſim mouet: quare diligenter aduertere animum oportet, ne aliquando huiuſmodi ſanguinẽ ex ſpiritalibus inſtrumentis aſcendiſſe putemus, exemplo illorum medicorum, quos equidẽ noui non rectè erroris accuſare præſtantiſſimos medicos, cùm ipſimet errarẽt, credẽtes huiuſmodi ſanguinis eruptionẽ eſſe quàm periculoſiſſimã, tanquã pulmone vehementer affecto. neq; enim par eſt exigua vena di rupta tantũ effluere ſanguinẽ. Cæterùm contingit plerumq; , vt vel eroſa, vel exeſa, vel vtcũque nominare volueris, vena, ſanguis affatim tuſſiẽdo eijciatur. cùm enim retro actis temporibus quis ex interuallis quotidie non ita multũ ſanguinem tuſſiendo expuere conſueuerit: ſuperueniatque ei poſtea multi ſanguinis inter tuſſiendũ eruptio, & quidem, neque ab alto cadenti, neque in certamine, neque palæſtra grauiter vulnerato, neque etiam ſub vllo graui pondere oppreſſo thorace: reliquũ fuerit, vt conijciamus ob inſignem eroſionem plurimũ ſanguinem inter tuſſiendum fuiſſe reiectum: atque non pauci ſic affecti, pulmonis quaſdam particulas ſimul cum ſanguine eiecerunt. Quocirca diligenter conſiderare oportet, an ſpumoſum quippiam* CAP. VI.

simul educatur. id enim[3] efficacissimum fuerit indicium, quod ex pulmone facta sit excretio. Haud secus, si bronchij pars quædam, aut arteriæ aut venæ tunica, aut etiam pulmonis ipsius caruncula eijcitur: quippe nihil horum accidit ijs, qui ex thorace sanguinem tussiendo producunt. Ac ne dolor quidem infestat eos, quibus à pulmone sanguis erumpit, vtpote qui duos neruos perquàm tenues à sexta neruorum à cerebro ortorum coniugatione recipit, extrinsecus per membranam ipsum continentem dispersos, & qui per visceris profunditatem non extenduntur: verùm thoraci (vt scitis) multi ab internis, multi etiam ab externis partibus adueniunt nerui, quibus facilè dolores percipi possunt. Præterea thorax musculis, ossibusque abundat: pulmo verò laxus est, atque à compressione, aut contusione tutus: proinde thoracis dolores intensiores sunt, pulmonis remissiores. Cùm igitur dolente thoracis parte quapiam sanguinem quis spuendo reiecerit, neque multum, neque rubrum, sed nigricantem,[4] gromosumque, huic thorax primaria affectione infestatur. At sanguis affecto thorace per pulmonem educitur, vt in suppuratis affectibus, pus, quod inter thoracem & pulmonem sensus iudicio contineri percipitur. Ad eundem modum pleuriticis sputum coloratum post apparet: at quomodo in his expuatur, in quinto huius commentationis libro vtcunque dicemus.[5] Consequens est, vt de vlceribus, quæ sanguinis reiectioni superuenire consueuerunt, deinceps dicere aggrediamur. Ea in pulmone creberrimè fieri possunt, ac curationem (vt quibusdam videtur) nequaquam admittunt: aut (vt alij putant)[6] difficulter admodum sanantur. At in thorace dirupta vasa, à quibus sanguis expuitur, magna ex parte conglutinantur. nunquam enim huiuscemodi vlcera vel diuturna, curationi omnino resistunt. quæ verò in pulmone longo iam tempore permanserunt, quamuis aliquando curentur, relinquitur tamen in ipso res quædam callosa, fistulosaque, quæ tractu temporis à leui occasione excoriatur. Atque cum ijs, quæ inde expuuntur, miscetur interdum ephelcis, (id est, ramentum) à medicis vocata, ac cruoris exigua quædam guttula: qua in re cum vlceribus in alijs sedibus genitis communicant. Verùm ex gula ventriculoque, vomitu: ex renibus, & vesica, cum vrina: ex intestinis verò, deiectione excernuntur. Sed ex spiritalibus instrumentis, nihil sine tussi expui potest. Quòd si pluribus deinceps diebus aliquis cruorem & screauerit, & emunxerit, idque citra capitis vel dolorem vel grauitatem, siue præsentem, siue præteritam, neque is ex ictu procedat: huius & totum per nares meatum, atque eam oris partem, qua ad nares foramen tendit, accuratè considerare oportet. nam fieri potest huiusmodi accidens hirudine huic loco adhærente, quæ quidem in dies augeri solet: quamuis enim primis diebus, vtpote exigua, sensum effugiat, tertio tamen quartoue die haud obscurè videri potest. Eadem ratione ex ventriculo quoque cruor epota sanguisuga euomitur: sed est huiusmodi cruor tenuis, sanieique speciem refert, siue is ventriculo, siue ex naribus, siue ex ore feratur. Igitur, cùm talem videris, ac hominis considerato habitu, super præteritis eum interrogaueris, ex omnibus rei ipsius veritatem facilè conijcies. Equidem, cùm viderem hominem integra valetudine huiusmodi cruorem euomentem, interrogaui, qua victus ratione ante

ne antè fuiſſet vſus: ille verò, inter alia quæ narrauit, hoc quoque addidit, quod cùm nocte quadam ſitiret, miſſo puero, qui aquam afferret, ex immundo fonte bibiſſet. quibus auditis, ſciſcitatus ſum, apparuiſſent ne aliquando ſanguiſugæ in ipſo fonte, qui, cùm id quoque fateretur, epoto ſubinde idoneo pharmaco, hirudinem vomitione reiecit. Porrò, cùm alius quiſpiam huiuſmodi cruorem emungeret, & expueret, ipſo narrante audiui eum rure, æſtatis tempore, in ſtagno quodam, cùm cæteris iuuenibus iuuenili ludo, qualem adoleſcentes in aquà ludere ſolent, exercitatum: tum ergo ſciẽs in eo ſtagno ſanguiſugas eſſe, duxi laborantem ad ſplendorem, conuerſoque directè ad ſolis radios narium foramine, in eo loco, vbi naſus ad oris regionem perforatur: hirudinis in meatu latentis caudam conſpexi. Has igitur hiſtorias, vtpote per quàm conducibiles, vobis narrare operæ precium duxi.

DE AFFECTIBVS thoracis inquirit. primo, ex ſymptomate ſanguinis exputi: ſecundo, ex vitiata voce. cap. ſeptimo: tertio, ex reſpiratione, octauo.

1. *nec enim par*] ideo meritò opinabantur vehementer affectum pulmonem in tam copioſa hemorragia. Addenda ergo ad internotionem ſunt ſigna defluentis à capite, ex Aretæo quidem, titillatio palati, qualis per catarros euenire ſolet, creber ſcreatus, & (quod maximum eſt) inſpectum palatum cruentum viſitur & ſordidum: addit Auicenna, leuitatem capitis ab excreto ſanguine: Si ſolitus eſt hemorragiam narium pati. ſi cùm non ſit ſpumoſus, multus eſt, & repente inuadit citra præcedentem rupturæ occaſionem. ſi ſimul deſtillat per nares aliquid: eò magis ſi anteceſſerũt ſanguinei fluoris è naribus præſagia. lib. Criſium tertio. Hemorragiæ capitalis indicia. 10.3.Tra.3.5 Cap. vltimo. Cap. vltimo.

2. *affatim*] ſunt enim in præſagio & curatione diſſidentes ſpecies, & Paulo infra, relatæ, & Tralliano, ἀναςόμωσις, id eſt, oris vaſis apertio; ῥῆξις, id eſt, ruptio; διάβρωσις, id eſt, eroſio; ex quibus prima leuis eſt, neque enim dolorem excitat, nec inflammationem, nec febrem: ſed exiguus ferè, aquoſuſque non ſecus è pectore pellitur, quàm multus è naribus: tantumque abeſt, vt mali aliquid minetur, vt iuuet etiam multos eorum quibus vel hemorrhoides vel menſes reſtiterũt, vt ait Paulus. peſſimus eſt ex eroſione fluxus, & in tabem ceſſans. ita enim legendum eſt libro De præſagitione pulſuum ſecundo, quoniam (ait Galenus) vitium eroſionis acris humoris ſoboles, longo tempore eget ad ſanationem; corrigi enim malitia illa humoris defluentis ad partem breui non poteſt. Interim verò dum emendatur, eroſio procedens affectum reddit immedicabilem, ob pulmonis imbecillitatem & mollitiem. Accedit quod ex eroſione vlcera in circuitu ſerpentia rotunda ſunt: rotunda autem vlcera difficulter curationem admittere Hippocrates ſcripſit, medium locum habet ruptura: nam vt nonnunquam iuuat eos quibus ſuppreſſa vacuatio eſt; ita ſæpe periculum infert vel ob fluxus immoderantiam, vel reſidui vlceris gratia. Cap. 1. 5. The. 14. 6. Epi. Sec. 119

3. *efficaciſſimum*] alterum caput aſtruit curaturo ſummopere neceſſarium, ſeparare thoracis ſanguinem ab eo qui affecto pulmone prodit. vocat autem efficaciſſimum pulmonis ſignum, ſpumam: & quod magis miremur in Aphoriſmis habet. ſi ſpumoſus eſt ſanguis è pulmone prodit: Si ex pulmone non ſemper ſpumat: nempe vbi ex vaſis prodit: quæ non ſatis cohęrere videntur, cum eo quod legimus ab Hippocrate in pleuritide nonnunquam ſputum ſpumans videri: & Paulus ex gutture ſpumoſum ſanguinẽ prodire docet, propter commercium reſpirati aëris, & Auicenna ex pectore ob eandem ipſam cauſam. Sed aliud eſt nõnihil ſpumæ permixtũ educi, quod in illis caſibus apparet: aliud ex toto ſpumeſcere, quod ſolius ſubſtantiæ pulmonis proprium eſt. Ita poſſunt tres ſpumę veluti gradus in excreto notari ſanguine; aut enim omnino ſpumás eſt ex viſceris carne, cuius induit ſimilitudinem. Eſt enim pulmo coagulata ſpuma; aut plurimũ ſpumás, è pulmonis vaſis, aut ſpumę permiſtus ex thorace ipſo & gutture: Alterũ quod ſit ex pulmone indiciũ, Aretęo ſcribitur, rotũditas: id quod ſignificaſſe Auicẽna videtur verbo (abſciſſus) cũ enĩ ſit ſpumę forma rotũda, eá petit è pulmone delat⁹ 5. Aph. 13. 7. Aph. 30. Hemoragiæ pulmonicæ indicia. 7. De vſu 1ó. 2. Acut. 2.

ſanguis; non continuò fluens,ſed per interualla interſciſſus ſeparatuſque. Paulus verò cum Azarauio iungunt albidum colorem & dilutum, tum ex permixto plurimo aëre,quod in reliquis ſpumis & cinere cernitur,tum ex tranſitu in abeũtis pulmonis ſimilitudinem. Nam ex copia petitum indicium hîc pro pulmone recipitur,in Aphoriſmis reijcitur. Si enim intelligatur omni hemoptoiſi pulmonicæ commune, verũ non eſt;cùm ſæpe ex eo viſcere exiguus trahatur: ſi accipiatur quaſi aliquando apparens; verum. nunquam enim ex pectore tantus prodit,quantus ex amplis pulmonis vaſis. Erit igitur copioſus cũ tuſſi eductus ſanguis pulmonis ſignũ ſoli cõueniens, non omni. Cur frequẽtiùs quàm alibi thoracis vaſa rũpantur,copia ſanguinis cum feruore cauſa eſt ex cordis vicinia. Sed illa eſt vel maxima occaſio,quòd hac parte ſolum arterioſus ſanguis vna & ea tenui membrana clauditur: vt mirari non oporteat,ſi hac magis erumpit.

4.*grumoſumque*] ex pectore prodeuntis ſigna ſunt,grumoſus,cum tuſſi multa,& dolore. De grumo verò dubitauerit quiſpiam,quem locum generationis in pectore habeat calidiſſimo & feruenti: de tuſſi cur exacerbetur in pectoris ſanguine,ſi ante acceſſum ad pulmonem tuſſim nõ mouet: et poſt acceſſum ſanguine pulmonico,nihil plus habet. de dolore,quoniam ipſe author indolentiam tribuens pulmoni ſtatim illi concedit dolorem leuiorem quàm thoraci, quæ ita diluere oportet. Locus extra vaſa tepidior eſt quàm intra : ideò apud Auicennam ex pulmonis vaſis calidior eſt & craſſior, quàm ex carne: plus enim apud illum poteſt multi aëris permixtio in pulmonis carne ad tenuandum; quàm coctio qua promouetur in pulmonem ad incraſſandum. Cùm itaque locus extra vaſa minus caleat, ſitque natura ſanguis concretioni aptiſſimus, coit: non ſecus quàm metallum ab igne ſemotum adhuc calens & digitum comburens,coit iam tunc præ concepto frigore. tuſſim verò nihil ciere niſi pulmonem tangat,certum eſt: ex pectore tamen accedens dupliciter relinquitur à pulmonico: ne facilè cõmigret in aſperam arteriam;& quia concretus denſatuſque accedit,& quia externorum pororum anguſtiam non facilè vincit, quare ſemel excuti,niſi iterata tuſſi nõ poteſt. doloris autem pulmo parte membranea particeps eſſe poteſt ſed languidi,internà nequaquam: ita vtrunque ſine errore pronunciatũ à Galeno eſt. quocirca appoſitè dixiſſe videtur Aurelianus,eos qui hemoptoiſim ex pulmone patiuntur,ideo minus animum deſpõdere, quòd dolore careant: cùm dolor ſit terribilior quàm periculoſior: idẽ ait minus eſſe periculi in interpollata quàm in iugi excreatione; in ſeruãte ordinem, quàm inordinata: eſt enim inſidioſa curationi temporis inordinata varietas.

Hemoragiæ thoracicę ſigna.

5. *conſequens*] proſequitur coniunctum affectum vlcerati pulmonis.

6.*difficulter*] vlcera pulmonis propter excrementum & motus perpetuitatem curari non poſſe,refert Galenus in Methodo, docuiſſe antiquos, nec tamẽ ſibi placere;nec enim ſtat experimentis propter agnitionem,hoc eſt,quoniam ex ſanatis hemoptoicis fortè aliqui ex pulmone laborabant,in quorum agnitione deluſi medici opinabantur eos ex pectore,non ex pulmone expuiſſe. rationi verò non ſubſcribit propter ſeptum & extremos artus,quorum etiam crebro motorum ſanantur vlcera. credit frequenti experimento ſanari ea,quandiu non ſuccedit inflãmatio: cuius eſt febris ſignificatio. Sicut enim in externis vlceribus membra calida, & ſanguine plena infeſtantibus,facilè ſuccedit inflammatio;ita & in internis pulmonis: ea ferè poſt biduum apparet, aut triduum: quo fit vt in primo & altero die ſæpe ex toto obducta cicatrice ſanentur. Hunc terminum ſi transgrediuntur, appetente iam febre & inflammatione, fruſtra vera ſperatur conſolidatio: ſed areſcente ſanie,& in cruſtam verſa,ſanguinis expuitio ceſſat; & ſanus apparet qui laborabat dubia, & incerta ſanitate; quæque ad quiduis obuium prorumpit in fluxum excuſſa cruſta ſanguinis. quòd autem non ſanentur, facit inflammatio; cùm enim accedens humor amplior quàm pro pulmonis alimento neceſſario abeat in pus,nec poſſit vulnus ſanari niſi expurgata ſanie: nec ſanies infernè,ſed ſola tuſſi poſſit expectorari: tuſſiſque dilaniet & vulnus amplificet : conficitur vt ex remedio morbus inualeſcat, neque ſanetur. & eſt illa quidem ratio efficax & curando vtilis: perſpicimus enim in pulmonico ſanguine iuncta febre,lacte & ptiſana fruſtra,imo noxiè curationem tentari : ſed exiccantibus vlcus agendum eſſe. huic verò

5.Ther.7.

Cur ptiſis inſanabilis.

verò præstanti rationi accedit non modicum momentum, ex illa iugis motus perpetuitate.& tertia quoniam iuncta febris indicationes præbet cum vlcere pugnantes: febris enim frigida exigit,humidaque;vlcus distantissimum,ad penetrationem calida; ad curationem verò sicca. & de pulmonis quidem vlceribus ita sentiēdum est: nam pectus subsidia & opportunitates habet ad sanationem maiores; vt non modò recens in eo vulnus agglutinetur,sed & diuturnum veram cicatricem admittat (ait Galenus) nempe vasa,& ideo vlcera minora,carneam constitutionem: puris ad septum defluxū, vnde purum cute obducitur. addit Auicenna motum multo minorem: imò verò in naturali respiratione nullum: & auxiliorum promptam admotionem,extrà ad pectus, intrò ad ventriculum, vnde ad cauam venam, & ab ea ad costas delegatur: cùm ad pulmonem nisi in corde excoctum medicamentum non accedat.

QVOD *in proposito sermone læsionem putare oporteat,etiamsi non penitus tota partis actio secundum naturam deperditur,sæpenumero iam diximus: nec ab re fuerit id in præsentia monuisse. Præterea (quamuis non ignoretis) monitos vos velim, non eandem esse rem, vocem, & sermonem: siquidem vox vocalium instrumentorum munus est: sermo verò eorum, quæ sermoni deputata sunt, inter quæ lingua principatum obtinet: cui non parum conferunt, & nares, & labra, & dentes. sic etiam vocis instrumenta sunt guttur, & musculi ipsum mouentes, atque nerui qui à cerebro ipsis vim deferunt. Igitur, si vel claudentes, vel aperientes guttur musculi immobiles reddantur, qui sic afficitur, obmutescet: vbi verò vel difficulter mouentur, vel palpitant, aut tremunt, pro affectionis ipsius modo vox ipsa lædetur. Similiter, si vel conuellendo, vel quatiendo mouentur; & sanè si imbecillæ fuerint ipsis vires, siue ob suam ipsorum, siue ob neruorum ipsos mouentium affectionem, obscuram et paruam efficient vocem. Quòd si alius quispiam ex mouētibus guttur musculis quoquomodo afficitur, lædetur quidem vox, sed paruum erit vitium; atque sic affectus neque obmutescet omnino, neque ita exiguā habebit vocem. Igitur, vt ex musculis guttur mouentibus præcipui habentur ij, qui ipsum aperiunt, & claudunt: ita ex vocalibus neruis ij, quos recurrentes vocamus, qui & ipsi sextæ coniugationis pars sunt neruorum, qui à cerebro oriuntur, quemadmodum & alij, qui quidem per ipsum dispersi differunt ab illis, eo quòd à neruis sextæ coniugationis non in ceruice, sed cùm ad thoracis regionē peruenerint, separantur. Nullus itaque tam ineptus dissector est, qui sextam coniugationem totam secet inuitus, quamuis recurrentes nerui ob imperitiam nonnunquam diuellantur. Accidit verò interdum in magnis asperæ arteriæ vulneribus, vt vnà cum ipsa arteria vel alter, vel vterque incidatur. Porrò per chirurgiam quoque infrigidati tantisper vocem impedient, donec calefacti naturalem temperiem recuperauerint. [4] Quinetiam vitiari vocem haud obscurè contingit, cùm vel acutior vel maior redditur, ob id quod fauces à suis musculis nequeant intendi. Item vehementer læditur vox, vbi membrana, quæ faucibus & gutturi communis est, multa [5] humiditate rigatur. Quòd etiam destillationes eadem ratione vocē raucam efficere possint, nemo non intelligit: vehemens quoque exclamatio similiter vocem afficit, vtpote quæ similem inflammationi circa iam dictam membranam, atque gutturis musculos parit affectum. Cæterùm cùm gutturis interni musculi inflammantur, eum affectum anginam esse constat; quæ simul & vocē & spirationem lædit. Ac idē quoq; in vniuersum facere solent omnes præter naturam* CAP. VII.

tumores, siue in spiritalibus vijs exoriantur, siue extrinsecus ipsas comprimant. Sic enim gula quoque, ubi inflammatione affecta est, vt comprimat asperæ arteriæ tunicam, qua cartilaginum ipsius partes extremæ, sigmoides vocatæ, (id est, quæ sigma literæ figuram referunt) coniunguntur, & spirationi & voci noxam afferre consueuit. Haud absimile quoque vitium inducit, vertebrarum ceruicis in anteriorem partem luxatio: Sed de his iam antea dictum est. Igitur omnes huiusmodi affectus voci adueniunt proprijs ipsius instrumentis [6] familiari aliquo vitio, siue primogenia affectione, siue per consensum laborantibus. Nam id ad propositum sermonem nihil conducit. Sunt [7] prætereà alij affectus, cùm peculiari sua materia priuatur. Atq; in commentarijs de voce dictum iam est, quòd propria huius actionis materia, generatim quidem loquendo, est expiratio: secundum speciem verò atque propriam differentiam, exsufflatio: quæ quidem est cùm affatim spiritus foras effertur per musculorum intercostalium actionem. vnde fit, vt per vehemẽtia thoracis vulnera, atque omnino ipsius in altera parte resolutionem, in primis quidem semispirans, ac mox animal semiuocale euadat, idque per accidens. In apoplexia verò, sopore, morbo comitiali, vigilanti sopore, communi ratione earum actionum, quæ ab impetu & voluntatis imperio procedunt, vocem lædi contingit, siue spinalis medullæ partes primæ, siue simul cum ijs cerebrum quoque afficiatur. His itaque quinque inter se consequentia quadam conuenientibus, expiratione, exsufflatione citra strepitum, strepenti exsufflatione, voce, loquela: si earum prima lædatur, reliquas omnes lædi necesse est: vltima verò læsa, reliquæ haud quaquam læduntur: at cùm secunda, tres reliquæ læduntur: cùm tertia, duæ vltimæ: cùm quarta verò, sola postrema læditur. Etenim, si nihil omnino expiret animal vel ex vtrisque thoracis partibus, vel ex altera parte duntaxat: & quidem si ex vtrisque, celerrimè suffocabitur: si ex altera tantùm, semispirans, atque semiuocale reddetur: perdetque simul reliquarum deinceps duarum actionum partem dimidiam: quarum alteram exsufflationem citra strepitum, alteram verò strepentem nominare consueuimus. Quòd si expiratione seruata corrumpatur exsufflatio, reliquæ tres actiones, strepens exsufflatio, vox, & loquela simul corrumpentur: sicut voce pereunte loquelam quoque perire necesse est. Cùm itaque dictarum actionum opifices musculos cognoueritis, superest considerare, qui ex ipsis proprio affectu laborent, & quorum actio lædatur per accidens. Quòd si quidpiam eorum, quæ ex corporum dissectione vidistis, obliuioni tradideritis, admonebunt vos ij, quos de respirationis causis, atque de voce perscripsimus commentarij, atque de his ipsis in secundo libro De viuorum dissectione etiam dictum est. Sanè [8] expirationem faciunt vniuersi thoracem contrahentes musculi: exsufflationem (quæ vehemens expiratio est) [9] intercostales maximè: [10] strepentem exsufflationem ij, qui in faucibus sunt: vocem verò ipsam gutturis musculi efficiunt: sed lingua articulatim vocem distinguens, loquendi vsum præstat: atque nonnihil ad hanc rem conferre videntur dentes, labra, narium foramina, palatum, gurgulio, prætereà symmetrũ linguæ ipsius vinculum. Itaque [11] balbis blæsisq;, atque alijs, qui impedita sunt loquela, locutionis instrumentorum aliquod, aut cùm natura ipsum formaret, aut postea lædi certum est. veluti cùm vel polypus, vel aliud quidpiam narium foramina obstruit, aut ex primis dentibus aliquis deperditus

ditus eſt, aut vbi labia fuerint mutilata. Verùm, quo pacto quidam tenuem obtineant vocem, ac prætereà quomodo aliæ vocis tum differentiæ, tum affectiones fieri poſſint, vt rauca, reſonans, tenuis, aſpera, obſcura, in commentariis de voce ſufficienter diximus.

Ex ſymptomate vitiatæ vocis rimatur læſam ſedem: primùm vbi læditur gratia noxiæ cauſæ inſtrumenta vocis offendentis. Deinde §. ſunt prætereà) de læſione eorundem propter vel materiæ vel facultatis priuationem.

1. *ſermo*] quod ait vocis inſtrumentum linguam non eſſe, ſed ſermonis, latiùs in Prorhetico tradidit;quo loco videtur accuſare Ariſtotelem,quòd linguam inter vocis numerauit inſtrumenta, qui tamen libro De hiſtoria animalium differre docuit ſonum vel ſtrepitum, à voce; & hanc,à ſermone. 1. Prorh. 3. 2. Anima 8. 4. Hiſto. 9.

2. *qui quidem*] nempe reuerſiui; quorum vſus quàm diuerſus ſit ab eo quem Galenus exiſtimat, libro De vſu partium oſtenſum eſt.

3. *nullus*] docet occaſiones vocis lædendæ.

4. *quinetiam*] intermiſcet per conſenſum noxas. nam muſculi pharyngis, (ſic ſolet appellare fauces) ij ſunt hyoidis oſſis muſculi,cùm cōtentas fauces ſeruare nequeūt,læditur vox in acutiem & magnitudinem. Sic enim legendum videtur cum vulgari interprete, magis quàm cum antiquo vertente, (in acutie & magnitudine.) nam ſi magnitudo vocis ex amplitudine arteriæ oritur,acuties ex laryngis anguſtia(quod in arte Medica oſtenſum eſt:) laxitatem faucium arteriam amplificare neceſſe eſt, laryngem verò anguſtare: vnde ſequitur vocis cum magnitudine acuties; quanto enim minus arteria anguſtatur, tanto capitis eius rima (quam vocant ligulam) arctior euadit, ad acutiem formandam. quod enim hic per pharyngem fauces accipiendæ ſint,non aſpera arteria, Galeni vſus docet. Vox quid indicet. Cap. 96.

5. *humiditate*] humoris ſobolem eſſe raucam vocem,oſtenditur experimentis libro De voce: quod potis raucior, ieiunis ſonora eſt: quòd vda corpora raucam vocem edant,ſicca verò claram: quòd ſenes plus iuuenibus rauceſcant; ex oppoſita ſiccitate clangoſa euadit. Quæ verò ad vocum attinent differentias,ex arte parua petēda ſunt.

6. *familiari aliquo vitio*] lege,propria aliqua læſione.

7. *ſunt prætereà*] vocis per conſenſum offenſas percurrit; deficiente aut facultate aut materia.

8. *expiratione*] libro De motu muſculorum naturalem expirationem,otium vocat, non actionem muſculorum: libro verò De voce & de cauſis reſpirationis, abdominis muſculis tribuit,non thoràcis. hic ergo non docet authores expirationis naturalis tantum, ſed omnis in vniuerſum expirationis: quæ vt aliquando otium ſepti ſequitur; nonnunquam abdominis muſculorum contractionem; ita vbi vehementior eſt intercoſtalium etiam, eorum qui præſunt contrahendo pectori. Lib. 2. 11.

9. *intercoſtales*] libro De motu muſculorum violentam efflationem internis intercoſtalibus donat, inſpirationem magnam externis; quem locum Auicenna ſecutus eſt;tamen libro De cauſis reſpirationis contrà legitur. Quidam ex diligentiſſimis anatomicis exactè expendentes ductus illos intercoſtalium à ſuperiore ad infernam coſtam decuſſatim deriuatos, colligunt neutri ex oppoſitis & citatis Galeni ſententiis ſtare oportere;ſed contrahi coſtas per vtroſque.nam externi ſurſum conuellunt coſtam cui inſeruntur, interni deorſum, vtrique pectus anguſtantes. qui cùm de hiſtoria verè commententur, in opere peccaſſe videntur:cùm enim coſtæ in exortu ſuo ad vertebras ad inferna inflectantur, fit vt dum externorum intercoſtalium munere inferior coſta ad ſuperiorem adducitur,pectoris amplitudo maior euadat, & inſpiratio augeatur: dum verò ſuperior ad inferiorem trahitur internorum ope, contrahitur pectus & anguſtius euadit.locus itaque,qui libro De cauſis reſpirationis contrà legitur, iniuria temporum corruptus videtur. Citato. Aui. de anato. muſc. doc. 5. 16. Intercoſtaliū muſculorum ratio.

10. *ſtrepentem*] dum enim ociante gutture arteria per partes & anguſtatur & diſtenditur,ſequitur ſtrepitus ille, verius quàm vox, exeuntis flatus. Sicut enim ſtrepens efflatio in arteria, ita vox in gutture, ſermo in ore fit. Quo fit vt non omnino conueniat

2. Anima 8. Aristoteli cum Galeno in voce definienda. definit enim Aristoteles vocem, quod sit significatiua, quò à tussi separetur: verùm Galeno exactiùs seiungitur strepens flatus in stertente vel gargarizante, vbi musculi faucium epiglottim claudunt, ad quem aër allidit, à voce: ea oritur non clauso externo epiglottidis ore, sed operantibus laryngis musculis, & variè angustantibus guttur, quà aër fertur: quod cantantium est, etiam si nihil significet vox ipsa: quare finitionem vocis non ingredietur. Pugnat verò cum hac sententia, de quinque ad loquelam necessariis actionibus, quod apud Auicennam legitur. Quandoque cessat vox, nec proinde aufertur locutio. Sed quod pace Auicennæ dictum sit, videtur male intellexisse sententiam huius loci, & historias de sectis reuersiuis neruis libro primo relatas; cùm illas in cõfirmationem huius placiti adducat, à quo tam absunt, quàm quod maximè: nec quicquam ratione sua conficit. Submissus sermo non exigit multum aërem: respiratio ergo etiam ex parte deficiens non tollit exiguum sermonem. nisi enim fiat aëris ad guttur percussi modulatio quædam tarditatis aut celeritatis, vox prodire non potest: ea vis & percussio à naturali septi casu euenire non potest: Ideo requirit locutio omnis intercostaliũ musculorũ efflationem.

(Margin: 10. 3. tract. 2. 1.; Cap. 6.)

6. Apho. 32. 11. *balbis*] balbi nobis, Græcis trauli: sunt qui t, & r, proferre nequeunt, sicut pselli, nobis blæsi: qui p, & s, vtrunque vitium ancylosis illis, nobis balbuties & blæsitas, etiam vbi quibusuis literis efferendis deficiunt, ait Aëtius.

(Margin: Aëtius lib. 8. 36.)

CAP. VIII. ATQVE *de dispnœa (id est difficili respiratione) iam anteà, vbi spinalis medullæ passiones percurrimus, multa dicta sunt: quibus nunc in memoriam reuocatis, quæ ad præsentem contemplationem supersunt, subiungam. Itaque in vniuersum expeditè vos meminisse velim musculorum thoracem mouentium, neruorumque qui ad ipsos perueniunt, quos in corporum dissectione vidistis. Igitur introeuntes ad hominem difficulter spirantem, in primis considerate, an omnes thoracis musculi moueantur, an soli intercostales sine superioribus, atque an simul cum intercostalibus*[1] *præcordia quoque moueantur. Cùm itaque conspexeritis omnes moueri, vnam ex tribus, quas dicemus, causis, huiusmodi motionem efficere putandum est: ac deinde quæ sit illa, quæ nunc infestat, perpendere oportet: quod si non omnes mouentur, aliter definire. Subiiciamus igitur aliquem omnes simul mouere musculos, vt pectus vnà cum scapulis manifestè subleuetur. In hoc opere ex tribus vnum aliquod coniicere necesse est, aut virium imbecillitatem, aut viarum spiritus angustiam, aut vehementem in corde & pulmone calorem: quamuis interdum duæ, ac nonnunquam (licet raro) tres quoque ex iam dictis causis concurrere possint. Atqui tribus quidem simul conuenientibus proximam mortem timere oportet: vbi verò duæ fuerint, difficile est ægrum seruare. Sed vna duntaxat infestante, peculiari opus est finitione, vt sciatur, vtrum ad sanitatem perueniat æger, an sub malo succumbat. Igitur, vbi vires duntaxat fuerint infirmæ, ad tria*[2] *mouentium musculorum genera venire, eosque omnes ad motionem excitare solent, vno genere vehementer mouere pectus nequeunte. Quippe, si septum transuersum solum, veluti cùm secundum naturam se habet, sufficienter posset mouere virtus, neque intercostalibus, neque superioribus musculis indigeret: quoniam verò imbecilla est, omnes sensim mouet, sed neque frequentem, neque raram valde facit actionem. His igitur adhibenda est mens, nam*[3] *cætera haud difficulter per ea discernuntur. Sanè plurimum aucto in spiritalibus instrumentis calore, omnibus quidem thoracis musculis agit animal, sed & velox, & frequens, & vehemens est eorum actio, quando videlicet citra virium imbecillitatem calor infestat. At virium imbecillitatem, vbi flammeus calor non accesserit, neque velox, neque frequens valdè comitatur motus: proinde non ita multum omnes thoracis*

racis partes dilatat. Quippe hoc dispneæ genus cum ea, quæ ob nimiam incẽsionem facta est, vnum cõmune habet, quod omnes thoracis musculi per ipsam agunt. Quinetiam, vbi ob plurimum calorem spiratio difficilis est, præter magnitudinem, frequentiam, & celeritatem, hoc quoque accedit, quòd calidus, feruensque spiritus exsufflando producitur. At in virium imbecillitate, nulla ab ore facta exsufflatione spiritus, ex solis naribus emitti solet. Quòd si per inspirationem cuipiam narium pinnæ manifestè contrahi videantur, id verò efficax imbecillæ facultatis indicium est. Ob spiritalium verò instrumentorum angustiam, totus quidem thorax ad plurimum, & celeriter & frequenter dilatatur: sed, qui sic laborant, sine exsufflatione spiritum reddunt. Si verò simul conueniunt in spiritalibus instrumentis, & calor, & angustia, vt in peripneumonia: tum neque maxima, neque frequentissima, neque etiam celerrima spiratio sufficere potest, sed [4] surgere tentant sic laborantes: etenim sentiunt hoc pacto totum thoracem facilius dilatari, quippe qui decumbentibus in sese concidit, eò quòd pectoris partes ad spinam declinant: qua erecta thorax etiam simul fertur, non amplius seipsum grauãs. Ac [5] similiter quoq; respirare solent ij, quibus asperæ pulmonis arteriæ plurima [6] defluxione oppletæ sunt, aut vbi ex proximis locis in ipsas aliquid deriuatũ est. à iam dicta verò spiratione, vnica duntaxat re differunt, quòd neque exsufflant, neque [7] calidum spiritum emittunt. Sic etiam iis, quibus inter thoracem pulmonemque magna puris quantitas collecta est, quos suppuratos vocant, totus thorax attollitur: sed neque calidus est ipsorum spiritus, neque etiam exsufflando emitti solet, nisi adurens fortasse febris accesserit. Verùm ij celerrimè suffocantur, tum ob [8] multitudinem ipsam, tum quòd vires omnibus suppuratis ex necessitate imbecilliores redditæ sunt. sed non necessariò in fluxionibus, quæ ad pulmonem irruunt, aut peripneumonia, aut asthmate (id est anhelatione) vires imbecilliores redditæ sunt. nam contrà per anhelantes affectus, crassis & viscosis humoribus pulmoni impactis vires robustæ, constantesque permanere possunt. Atque, si tuberculum coctu difficile aliquando in ipso natum fuerit, thorax maximè quidem dilatabitur, sed non ita multum inspirabit aërem: ideoque continenter spirare cogitur, non tamen exsufflare solet, id enim aucti caloris proprium est. In eandem dispneæ speciem, sed alia ratione, labuntur ij quoq;, quos angina molestat, ob angustiam, quæ non fit in concauitatibus, quæ inspirationem suscipiunt, sed in iis, quæ ipsam transmittunt. Quibus verò & abscessus, & inflammatio, atque humorum plenitudo in thoracis aut pulmonis cauernis consistit, nulla obstructione accidente in gutture neque in aspera arteria, sed in illis cauitatibus, quæ inspiratum aërem suscipiunt, angustia genita, ex necessitate sequetur magna thoracis dilatatio, sed non ita multus trahetur spiritus. Proinde laborantem & celeriter & frequenter spirare necesse est. Præ [9] omnibus autem vos meminisse velim magnæ respirationis geminas esse differentias: fit enim interdum ob dilatationis thoracis magnitudinem, interdum verò ob inspirati aëris multam essentiam. Scitis nimirum, quòd sæpenumerò vos admonere soleo earum rerum quæ à prioribus omissæ sunt. nam, quas ipsi persecuti sunt, earum propter scriptorum multitudinem facilis atque in promptu est memoria: quæ verò ab Hippocrate (quamuis optimè de dispnæa scripserit) non sunt definita. ea posteriorum nemo explicauit definitúe: idcirco necessariũ esse putaui creberrimè illorum

vos

vos admonere: Igitur, quicunque ſine inflammatione, vel omnino ſine aliquo præter naturam tumore, aut anguſtia ſpiritalium inſtrumentorum per febres ardentes difficulter ſpirant, iis inſpirati aëris quantitas magnitudini dilatationis thoracis proportione reſpondet. Quibus verò vel tumor, vel anguſtia ſine flammeo calore in ſpiritalibus eſt, in his thoracis quidem dilatatio maxima eſt; id verò, quod inſpiratur, non ſolum dilatationem proportione non aſſequitur, verumetiam minus, quàm ſecundum naturam inſpirari ſolet, attrahitur. At [10] ſine diſtinctione vnam diſpoſitionem oſtendit magna thoracis dilatatio, ſi raritatem ſimul acceperit. [11] verùm animaduertere oportet, ne [12] aliquando in hac decipiamini, putantes eam ſpirationem, quæ ob virium imbecillitatem omnibus agentibus muſculis efficitur, eandem eſſe cum magna: quam equidem, quo clarior eſſet interpretatio, aliquando ſublimem vocare volui: hicque [13] mihi facilè fuit intelligere Hippocratē eum ſublimem vocare ſpiritum, qui ſublimioribus thoracis partibus inſpiratur. Quemadmodum, cùm inquit, magnus ſpiritus, & ex longis interuallis, delirium declarat; conſtat eum magnum pro [14] multo dixiſſe. Is verò bifariam fieri poteſt, vel ſine ſuperiorum muſculorum actione, vel ipſa quoq; concurrente. Nam plerunque intercoſtales muſculi, vnà cum ſepto tranſuerſo, ad multam thoracis eleuationem, qua multus ſpiritus alliciatur, ſuperiorum muſculorum auxilio non indigent. Quòd verò huiusmodi eleuationis ſpecies delirium portendat, in commentariis de dyſpnœa iam oſtendimus, vbi etiam cuiuſlibet difficultatis anhelitus diſpoſitio declarata eſt. Nunc verò, vt compendio quodam hic explicamus eos affectus, quos in aliis commentariis iam percurrimus: ita & de dyſpnœæ differentiis partim quidem dictum eſt, partim verò in ſequētibus dicemus. Nam magnarum reſpirationum alia quidem crebra eſt, atque huic ſunt differentiæ complures, quarum aliæ alias diſpoſitiones indicant: alia verò rara, vnicam indicans diſpoſitionem. Sic etiam de exigua dicendum eſt, quod rara quidem ſpiritalium inſtrumentorum frigiditatem: frequens verò non ſolum ſpiritalium, ſed eorum quoque, quæ cum ipſis mouentur, vt hepatis, lienis, ventriculi, gulæ, [15] laborem portendit. Cùm igitur plures ſint diſpoſitiones, quas per vehementes motus dolor comitatur, ex aliis notis & conſiderandum & definiendum eſt, ſiue inflammatio quædam, ſiue eryſipelas, ſiue vlcus, ſiue abſceſſus dolorem efficiat. Quinetiam didiciſtis, quod inæquales intemperantiæ, dolores excitare ſæpenumerò ſolent, ſimiliter ſpiritus crudi flatuoſique copia, qui arctatus aliquando partes ipſum ambientes diſtendit, aliquando verò violenter egreditur. Prætereà calidi & acris, aut frigidi & lenti humoris abundantia, ſi aliquando retentus ſuccus ambientia corpora diſtendat, aut inde violenter exeat, dolores efficere poteſt. Quod ſi grauiùs affecta fuerint inſtrumenta, in quibus huiuſmodi res continentur, dolent vel non mota: ſi verò leuior fuerit affectus, quando mouentur. Verùm in libris De Diſpnœa cauſam explicauimus, cur exiguæ ſpirationis frequens quidem ſpiritus, motorum per reſpirationem inſtrumentorum laborem ſignificat: rarus verò vehementem refrigerationem, & quidem ſpiritalium duntaxat, præcipuè pulmonis & cordis. Eſt [16] etiam alia dyſpnææ ſpecies, cùm veluti breui quadam quiete, intercipitur opus thoracis, idque nonnunquam inſpirando, nonnunquam verò exſpirando, ſiue hoc accidat ob muſculorum thoracis conuulſionem, ſiue ob caloris copiam, cogentis laborantem continenter, vel inſpirare, vel exſpirare.

Eſt

Est insuper alius respirationis affectus quem apnœam, (quasi non spirationem dixeris) nominant, nulla, vt aspicientibus videtur, facta respiratione: verùm vt rei ipsius natura declarat, eam non fieri incredibile est: nam [17] impossibile videtur, vt animal omni spiratione exactè priuatum in vita seruari possit, quamuis ea animalia, quæ in cauernis latere consueuerunt, thoracem mouere videantur minimè. Proinde duorum alterum conücere oportet, aut adeò exiguam fieri spirationem, vt sensum effugiat, aut huiusmodi animalia tunc spiratione omnino non indigere, sed eam trāspirationem, quæ per vniuersum corpus fit, sufficere : quippe hanc cor ipsum per arterias efficit. Respirationem verò per thoracem cerebrum efficere constat. At verò dispositio, quæ apnœam facere potest, omnibus animalis partibus communis esse videtur, veluti in apoplexia, sopore, morbo comitiali, catalepsi. nā in his omnibus nullus proprius affectus spiritalia instrumenta præ cæteris infestat, non magis quàm vocis, aut locutionis, aut progressionis instrumenta, sed affecto principio omnia, quibus vires suæ, per quas reguntur, ab ipso suppeditari consueuerūt, ei consentire necesse est. Verùm de apnœa iam & particulatim, et per se diximus: quamobrē tempus est, vt nunc ad alia trāseamus.

Ex difficultate spirandi rimatur pectoris affectus, referens multa ex superiore capite quarto; addens verò nonnulla quæ tractatio proposita exigit.

1. *præcordia*] septum transuersum. Copus aliquando hoc nomine intelligit hypochondria, hic septum. præcordia autem moueri magna eleuatione intelligendum est, vt sint magnæ spirationis differentiæ tres, quas prosequitur : prima omniū musculorū valde distentorum: secunda intercostalium: tertia intercostalibus simul cū septo plurimum distentis. nam modicè semper septum distenditur.

2. *tria*] eorum qui in diaphragmate sunt, intercostalium, & sublimium.

3. *nam cætera*] id est, iis indiciis tarditate & aliquanta raritate, dignoscitur hæc species à duabus reliquis, nempe orta ex calore, & ex organorum angustia . Sed augentur ne tres illæ simul differentiæ in respiratione & pulsu, an per partes? sanè quid Galenus voluerit, non proteruienti apertum est. tam enim de spiratione agens quàm de pulsu, pronunciat aucto vsu solo, siue is sit exhaustus animalis spiritus, quod in fatigatis euenit; siue calor auctus, quod in diariis; siue purganda fuligo, quod in humorum putredine; reliquis duabus causis facultatis & instrumentorū inuariatis, primùm magnitudinem acquiri, paulo post celeritatem; quæ si non satisfacit vsui, adiicitur & frequentia; quod si neque ea par necessitati est, corpus exectum constituitur . Nec verò ratio tam euidentibus locis repugnat : licet enim per illa omnia natura subuenire possit, ab eo primum orditur, quod minùs euertit naturæ opera : atqui per frequentiam, coctionum spiritus tēpora pereunt, per celeritatē præterquam quod vis fatigatur, etiam aër frigidior nec edomitus cor inuadit : quod si in magnitudine aucta nullum horum periculum subest, quidni ab eo exordiatur natura? quin & viri ad fœminas collati, & vniuersi homines per ver, vsum habent auctum; nec tamen pulsum aut celeriorem aut crebriorem, sed maiorem tantùm, quàm in fœminis & reliquis anni temporibus : quo fit veri similior dicta paulo antè definitio . licet enim in propositis exemplis non solus vsus mutetur, sed & facultas; veruntamē magna suasio est, magnitudine sola naturam sæpe vsui respondere. Illa verò vrgens persuasio est, quam progredientis hominis consideratio præbet, vbi festinare animus est. Primùm enim, passus prolongat; si nec id satis videtur, gressum accelerat : ne verò in diuersoriis fatigatus quiescat, non nisi maxima causa facit. Tantum amolienda sunt & è medio tollenda, quæ opinionem hanc remorari possunt, multa. Primum, non pauca apud Galenum loca inseparabilia faciunt tria illa aucto calori. non legitur inseparabilia, vel necessaria, sed οἰκεῖα id est, familiaria, vel peculiaria. quanto autem interuallo distet inseparabile signum à familiari, lib. primo De caus. puls. explicatur. Ergo sunt illa consequentia ad calorem : quo verò ordine & quando sequātur, seorsum expendēdum est. citant ex arte parua loca, in quibus tria

Marginal notes: Num omnes simul differētiæ in pulsu augeantur respiratione. — 1. Dysp. 6. 1. Caus. pul. 3. 4. — 3. Caus. pul. 1. — Ratio prima. — 2. — 3. — Solutio prima. — Cap. 4.

2. tria illa perpetua facit calido cordi : quibus tamen casibus non solus vsus auctus est,
Cap. 29. 33. sed & facultas imbecillior reddita. qui enim ab ortu intemperato corde sunt, factam intemperiem contrahentes, in opere ipso & facultate deficiunt, ait Galenus lib. De
Cap. 4. præsagatione pulsuum : quod ergo in illis prę imbecillitate sola non potest magnitudo,
3. reliquis duabus differentiis compensant. Pugnare item apparet quod lib. priori De
Cap. 3. caus. puls. in hanc seriem legitur (si calor quomodocunque augetur, necessariò maiores fiunt & celeriores, non tamen manifestò crebriores, nisi valdè aucta necessitate.) Sed habet duplicem excusationem : vel quod tractationis initio (quod sæpe fit) nondum exactè definitam tradidit doctrinam, quàm paucis interpositis complet; concedens magnitudini priorem quàm celeritati locum : vel (quod alibi inquit) conceden-
3 Simp. 9. dum est, vt vbi ad vtrumlibet excessus modicus est, vtrunque sine culpa & scribatur & admittatur. nam illa quorundam excusatio : quod licet tria illa simul incipiant, quo-
1. Dispu. 6. niam magnitudo inter ea sensui apertior est, à Galeno scribitur ante reliqua sentiri; quandoque etiam iungi magnitudinem cum celeritate, omissa crebritate, digna non est, quæ audiatur : si enim apertior est sensui in magnitudine mutatio delitescente adhuc, etiamsi præsens iam sit, reliquorum duorum, cur & Galenus & experimentum docent diminuto vsu minui primum crebritatem, inde celeritatem, tandem magnitudinem? oportebat enim si magnitudinis mutatio sensui tangentis notior est, eam & aucto & diminuto vsu primam spectari, nondum reliquis duabus diiudicatis. Obii-
4. ciunt & illud aduersarij : initio internæ quietis increscente vsu cogit necessitas ad frigidi aëris captum ; accelerabitur igitur distentio : Rursum propter fuliginum exustarum à multo calore copiam initio externæ quietis festinabit natura ad contractionem: erit igitur vtraque quies breuis, quam rem crebritatem appellant. Vitari verò hoc incommodum obiecti dupliciter etiam valet. Siue dicamus non oriri citius necessitates illas vel trahendi aëris vel excernendarum fuliginum, propter impedientem copiam recepti aëris pulsus magnitudine : vel certè non pari calore omne cor aggreditur vel inspirationem, vel exspirationem, sed cum quadam amplitudine intra certos quosdam limites constituta . Cor enim natura calidum etiam dum à motu quiescit, calidius temperato pariter quiescente est, nec tamen idcirco anteuertit necessaria quietis tempora moueri satagens : sic in vsu accidit aucto, exspectante corde necessarium vtriusq; quietis tempus, & maiore motu suo tempore vsui satisfaciens. Dum verò instant,
5. oportere vt si aliquando propter causam aucti caloris omnes illæ augentur differentię, augeâtur semper : quandoquidē eadem causa à principio est, quę & posterius : inualida argumentatio est, neq; enim si in extrema necessitate pinnis nariū respiramus, æquum est, vt in quauis idem perpetiamur. Ex multis enim auxiliis, quæ eidem fini seruiunt, eligere solet natura facilius, breuius, & quod minus vires infestat : tale est magnitudo, minus celeritas, minimè frequentia. Quidam verò ita rogant. Si in priori distentionis
6. parte vsus vrgeat, in altera medietate minuatur, qualis pulsus prodibit? non maior: neque enim in toto distentionis tempore vsus increuit, sed cum partium varietate moderatum æquat : quo ergo ingenio, nisi fatearis primam illam distentionis medietatem velociorem temperata fuisse, subuenit natura aucto initio distentionis calori? quasi oporteat naturam confestim emendare nascentia mala, & quæ nec dum constiterunt. parabat magnitudine pulsus subsidium, in medio itinere cessauit calor succedente frigore, intermisit etiam natura tentatam magnitudinem. Argutius verò ita agetur; si
7. est vna ex continentibus pulsus causis vsus, necesse est, vt facta in vsu mutatione fiat &
1. Caus. puls. 1. in pulsus differentiis : fit mutatio ex casu : ergo & in celeritate fiet & frequentia. Sed vt vsum continentem pulsus causam esse fatemur, ita solius celeritatis aut frequentię non damus. Cùm enim tria illa simul vsum compleant, necesse est vt mutatum vsum complexus ille differentiarum sentiat, mutatis non omnibus necesse, sed vno aliquo è tri-
8. bus. Non importunè verò etiam vocant nos ad locum libro priori De difficultate spi-
Cap. 23. randi. abundantia (inquit Galenus) caloris, vt respirationem reddit magnam, statim præcedentem quietem breuis temporis reddit. Sed considerandum est quid eo loco conetur Galenus suadere, & quò tendat illius oratio . Discrimen docebat neque exiguum aut vile, quo auctus calor innatus ab extraneo similiter increscente separetur.

natura-

naturali enim aucto inspiratio crescit propter aëris copiam quam in alimentum multi spiritus allicit: extraneo verò vigente propter vstionem sequente fuliginum aceruo festinat natura, vt expiratione purgationem efficiat: ita naturalem magna inspiratio, præter naturá expiratio comitatur, id est, quod Galenus suadere conabatur: interponit verò nō valde elaboratū (quod solet) vbi aliud agit: nēpe quietem antecedētem magnum motum statim euadere breuem, verbo (statim) significans magnitudinem solam citra frequentiá antepositæ quietis, parum durare: id quod ex disputationis huius definitione intelligitur: magnitudiné scilicet alterutrius motus primum subuenire solam, mox verò celeritatem, nec multo post crebritatem ex breuitate antecedentis motum quietis consequi. quod verò quidam audent exactissimum Galeni sensum contēnere, & suo magis tactui credentes febricitantiū testimonio putant acto calore primá monstrari crebritatē, posterius reliqua; temere factum existimo: dotatus est enim Galenus felicissimo & exactissimo sensuum iudicio, & pro vili ducēda non est illius in tactu existimatio, qua manentibus viribus solo vsu aucto, agnoscere se fatetur auctam magnitudinem priùs celeritate, & hanc frequentia. nam febricitātes non quemuis calorem habent, sed vehementē, cui sola magnitudo non sufficiat; maximè iuncta imbecillitate febrem sequente, vt mirum non sit in eis prope omnibus crebritatem sentiri. neque proinde à Galeno & explicata recedendum sententia est. Succedit consideratio oppositi euentus. minuatur vsus immotis duobus residuis, euenire potest diminutio in eo in quo auctus præcesserat, potest & intemperato sanoque nunc primū minui. In vtroque verò (licet multi nostrorum contra opinētur) primum raritas comparatur: secundo tarditas, in magno defectu vsus etiam paruitas. Atque Galenum quidem ita voluisse etiam insano correpto attonito morbo, aut congelatione, frequētia loca sunt libro De caus. puls. & de spirandi difficultate. Confirmatio verò Galeni est. Id primùm relinquet natura necessitate deficiente, quod vltima necessitate subierat, & à quo plurimùm infirmabatur: ea differentia frequentia est: prior itaque deponetur à natura. Item cùm præproperum iter moderari placet et remittere, non confestim aut passus contrahimus, aut lentius progredimur, sed paulo magis in diuersorio moramur. Nunc quæ contrafacere videntur, dissoluenda sunt. legitur lib. De caus. puls. primo. (familiares sunt pulsus diminuto calori parui & tardi, mox verò & rari) vides vt anteponatur paruitas cum tarditate raritati: Sed alius est in ijs differentiis collocandis naturæ ordo, operis alius. rei naturam si spectes, quam Galenus indagat, diminuto vsui respondet paucum refrigerium: paucus aër per se à paruo tardoque pulsu peragitur, à raro secundò & per accidens, quatenus raro accedit ea parua aëris refrigeratio. Sic naturæ ordine (quem Galenus citata sententia spectat) familiaris est diminuto vsui primum paruitas, remotiùs raritas. cùm verò procedens inquirit quo ordine in opere differentiæ pulsui accedant, explicat primam accedere raritatem nuper explicato ordine. Nec verò legendum est (mox verò & rari) sed (iam verò & rari) ἤδη. Altera ratio non inualida est. Si vnum extremorum in obiectum quidpiam operatur, contrarium in idem obiectum oppositum inducit: Sic albedo visum disgregat, nigredo congregat: atqui auctus calor pulsus primum omnium magnitudinem auget: oportet igitur diminutum ante omnia magnitudinem contrahere non frequentiam. verùm meminisse oportet à quauis harum causarum induci tria illa opposita, ab aucto calore magnitudinem, celeritatem, frequētiam, à diminuto opposita tria: atque ita seruatur, quod ratio sumebat. In ordine verò par est, vt calor id primo inducat quod minus eneruat vires, frigus quoniam non inducit differentias vires dissoluentes, sed tollit eas quæ dissoluebant, par est vt eam primò perimat, à qua naturæ maius damnum imminebat, qualis crebritas ostensa est. Sic ex tribus vestibus aucta paupertate venditur primò pallium, inde tunica, postremò indusium: vbi fortuna melior arrisit, nudi primùm comparamus indusium, mox tunicam, tandem adijcimus pallium. Opponunt & nobis fœminas, quæ cùm sint frigidiores, pulsus habent minores, crebriores tamen maribus. & in Arte parua cordis frigidi pulsus sunt minores, non necessario rariores. In quibus tamen non solus minuitur vsus sed manifesto facultas lapsu.

Lib. Prenos. fine.

Num diminuto vsu differentiæ tres minuantur.

1. Caus. pul. 4
4. Caus. puls. 14. 20. 23.
1. Disp. 6.

Solutio.
Cap. 4.

2.

3.
Cap. 3.

4. *surgere*] orthopnœa dicitur, quoniam non nisi recta ceruice spirant, Aurelianus ait, for-

ait, fortè nomen à ſenſu contrario impoſitum, recta, cùm ſit peſſima; qua figura fel dulce dicitur, Aethiops albus. Cur verò conentur ſurgere, qui pectoris anguſtiam patiuntur, vna cauſa eſt; quoniam brōchia pulmonis magis hiant erecto; altera, quoniam minore difficultate diſtenditur pectus erecto quàm decumbenti. nam ſupino homini venter aſcendit inſpiranti, prono prohibetur venter tumere ab incumbente corpore, in latus decumbenti ab oppoſito latere impeditur, erecto ſine impedimento ad latus mouetur. ex quo intelligitur ſupinum decubitum (quod vulgus circumfert, imo & Raſius ex Galeno docet) ſi durat, infirmare vires propter difficultatem eleuati pectoris. Nec audiendi ſunt medici tanquam vulgarem ſententiam irridentes. Qui verò ſcribunt ea figura decubitus vires imbecillas conſeruari, ſi de exiguo tempore agunt, vera docent: ſi de longo, non vera. fatigati autem ex itinere eum ſitum exigunt, quoniam breui plus reparantur, ex otio muſculorum omnium corpus ſuſtinentium, quàm ex opere thoracis laborent: Sicut in ſtando omnes corporis muſculi in actione ſunt, ſedenti verò pars quieſcit, pars verò mouetur. & hæc quidem ſitus dicti operantur. In ſignificando verò, perpetuò ſupinus à Galeno improbatur decubitus, quoniam exhauſtas vires inſinuat petentes à laborioſis motionibus otium, et corpus ſuſtinere recuſantes.

Supinus decubitus num debilitet. *Cap. de Paralyſi ex Galeno de humoribus. Nico. ſer. 2.* *1. Pror. 17.*

5. *ac ſimiliter*] iungit differentias quaſdam dyſpnœæ ex ſpiritalium anguſtia.

6. *defluxione*] catarrho. nempe à cerebro, qui euentus frequentior eſt.

7. *nec calidum*] lege, nec calidum ſpirant. eſt enim id vnum diſcrimen; quod calidum aërem nec efflatu nec expiratione pellunt.

8. *ob multitudinem*] lege ob affectum. tanta enim anguſtia loci aërem recipientis cum febre calidum efflante diu durare non poteſt, quin ſuffocet. iunguntur enim ibi duæ cauſæ, & magis tertia ex virium imbecillitate; id quod oſtendit: ſucceſſit enim ſuppuratio morbo qui vim neceſſario labefactauit. in pulmonia autem & catarrho vis poteſt non eſſe debilis. in aſthmate verò concoctis craſſis in pectore humoribus durare firma virtus poteſt. Ex quo loco colligitur inualidam eſſe Auicennæ collectiōe: æger, ergo debilis. licet enim ſæpe ſequatur morbum debilitas, non tamen neceſſario, ſiquidem ſeptimo Methodi ſcribit Galenus, ex debilibus, quoſdam ægros eſſe, alios etiamnum ſanos; & rurſum ex ægris quidam validas vires habent, hic & vndecimo Methodi plures inualidas.

1. 4. Tra. 1. 9. *7. The. 11.* *11. The. 19.*

9. *præ omnibus*] latius libro De difficultate ſpirandi. Illud verò etiam addubitāt vter è duobus motibus antecedat in reſpiratione & pulſu, diſtentio, an contractio. videtur autem prior tempore diſtentio. Cor enim plenum aëre non formatur: diſtendetur ergo primùm ab innata vi, non contrahetur: deinde maior neceſſitas cogit ad inſpirandum: ab ea igitur initium ſumetur mouendi. eſſe autem maiorem refrigerij vſum tum authores ſcribunt maximam cauſam reſpirationis afferentes eſſe innati caloris moderationem, minorem alitionem ſpiritus animalis cum fuliginum purgatione: cumque ex inſpiratione ſimul cum alitione refrigeratio illa cōparetur: cōficitur multo pluris eſſe ex duobus motibus inſpirationem. Adde quod refrigeratio illa omni viuenti, imò & mixto & elementis quotquot viuifico calore prædita ſunt, neceſſaria eſt, ita vt etiam in terra & aqua per ventos expetatur Hippocrati: exuſta verò pellenda in paucis tantum animalibus natura calentibus. Ariſtoteles verò dictis rationibus adijcit, oportere primam eſſe inſpirationem, quoniam poſtremò morientia expirant. Eſt autem conſentaneum ſi vita inſpirando initur, vt expiratione ceſſet. eam autem quidam ideo non recipiūt quia poſtremā illā expirationē opinari licet ex grauitate cordis oriri naturali citra motricem vllam animæ vim; tamen vtcunque de ea iudicetur, ſufficienter ſuperioribus confirmata videri poteſt ſententia: nec enim euertitur quorundam argumentatione. formari (inquiunt) par eſt cor cum ſpiritu moderatiſſimo (iniquè enim natura primam ipſam rerum conſtitutionem inſalubrem intemperatamque crearet externi auxilij indigam) is ſpiritus eum ſtatum habet, quem in vitæ curſu habet idem ſpiritus proximè à diſtentione: Similiter enim modo ab aëre ſicut in primo formationis exordio à natura moderationem recipit: atqui à diſtentione excipit expiratio: prior igitur antecedet in motionū exordio contractio. non conficiunt,

Lib. 1. 12. *Vter motus in reſpiratione prior.* *Lib. natur. puer.* *Lib. reſpir.*

conficiunt, inquam, quod proponunt, quia distentione spiritus refrigeratur paulò vltra naturalem statũ, non vt præsenti tantũ subueniatur inflãmationi, sed & vt auertatur futura: in prima verò formatione, verisimilius est creatum fuisse temperatissimum, quàm lapsum iam spiritum: temperatus verò calor citius ob feruorem aëre indigebit inspirato, quàm ob exorientes per morã adurentem fuligines expirare cogatur.

10.*at fine*] transit ad compositas dispnœas, primum æqualem quadruplicem, magnam raram, magnã densam.; paruam raram, paruã densam, inde transiens ad inæqualem. Cur verò (inquies) post simplices differentias de compositis docet contra solennem veterum morem? quoniam vnicuique ex quatuor illis coniugationibus significatus affectus vnus simplexque respondet: cumque medica tractatio tradi queat & per signorum sectiones, & per affectuum, qui ab illis significantur, solemus in scribendo sequi ex duobus illis faciliorem vtilioremque; quod in secandis frictionibus cum Hippocrate Galenus facit. cùm ergo sectio illa composita difficilis spirationis perpetuò iungatur simplicibus quatuor affectibus; indicãte magna rara, deliriũ: magna densa, thoracis calorẽ: parua rara, frigus: parua densa; dolorẽ: meritò hanc amplectimur. 3.The.4. 2.San.8.

11.*verùm*] quia magna rara spiratio solam phrenitim significat, tollit ambiguitatem: dictum est enim in imbecillitate virtutis fieri spirationem omnium musculorũ pectoris simul & raram. cuius gratia docet non esse putandam magnam eam in qua omnes musculi operantur, sed in qua pectus plurimum eleuatur: siue id fiat vnius musculi, siue plurium ope. imbecillum autem pectus parum eleuatur, quare magnã respirationem non edit.

12.*aliquando*] libro de difficultate spirandi primo.

13.*hicque mihi*] lege (venit enim mihi tum in mentem vt intelligerem)

14.*pro multo*] hoc est, sublimem vocat Hippocrates, ne æquiuocatio errorem pariat, eum in quo etiam sublimes pectoris musculi operantur, licet aër non multus ingrediatur: magnum verò, vbi multus, vt libro præsagiorum primo, & de spirandi difficultate. Quoniam igitur animalis facultatis opus est respiratio; in ea deficiunt delirantes; non secus quâm in reliquis arbitrarijs functionibus, occupatione phantasmatum obliuione detenti: sic mingere, bibere, deijcere, longo tempore cessant: quandoque, non mansa deuorant, et rursum mansa expuunt deglutionis ignari: aut petentes matulam non mingũt. aucta ergo necessitate cùm iam valdè vrgẽtur, exercẽt animales operationes ex lõgis interuallis, ideo magnas inter quas respiratio numeratur. Cur ergo pauci bibuli ab Hippoc. dicũtur phrenetici in prorhetico? siue quia sitis vehemẽtia min⁹ quàm refrigerij vrget, ideo rariùs quàm multum bibunt, cùm respirationem edant ex æquo magnam pariter & raram: siue quoniam sitiens venter trahit à vicinis rorida, vnde tolerantes sitim sæpe minus sitimus, quod in respiratione non euenit. fortè etiã proprietas temperamenti est in cerebrum inducti, quo instar hydrophoborum aquam auersantur: est enim etiam is morbus delirij species. Aurelianus ait, fortè afficiuntur aquæ fastidio, sicut multi ex illis similiter ad cibos non feruntur: aut delusi phantasia suspicantur venenum, aut malum aliud aquæ permixtum, vnde eam auersantur. quod verò inrenta alibi mens rarius opus respirationis exequatur, mœrentes mõstrant, & amantes, & irati: ideo enim suspirant, sicut & parum prudentes ad spectacula suspensi, ait Aphrodisiensis. licet in multis dictorum causa afferri possit fuliginũ purgatio ex vstione aceruatarum, ideo enim eos leuat, sed si est proprium desipientiæ magnus cum raritate spiritus, quomodo rarum propriũ & inseparabile vocat primo Prorhetici? quia per rarum, magnum rarum intelligit. 1.Præf.27. 1.Disp.11. Phrenetici cur pauci bibuli. 1.Prorh.16. 3.Acut.15. 1.Probl.21. Cap.4.

15.*laborem*] lege (dolorem) est autem dolori peculiaris differentia parua, quia motum dolens membrum cruciatur, & inceptum motum intermittit: & quia parua densa: celer verò non semper, quoniam non aliter celeritas motus quàm magnitudo fatigat partem dolore oppressam.

16.*est etiam*] transit ad infrequentes malæ respirationis differentias, neque eas tamen ab Hippocrate prætermissas. Duplicis ergo reuocationis causam affert, conuulsiuum musculorũ respiratoriorũ motũ, aut immodicũ calorẽ. qui locus complẽdus ex sexto Aphorism. est, nam conuulsioni addenda est instrumenti durities calori fa- Duplicis reuocationis causa. Aph.54.

cultatis imbecillitas: si enim calor multus non iungeretur motricis imbecillitati, semel integrum motum perficeret: calor enim solus magnam respirationem efficit; debilitas sola cito quiescit ab opere, non tamen iterat ceptum motum. Cur ergo pueri plorantes ita inspirant? videtur quoniam maximè ducuntur affectibus: nimius autem mœror ob spirituum turbationem neruos concutit, quod iratis accidit; vel liquata à cerebro humiditas præ anxietate; ad neruos septi defluens interturbat spirationem: nam in expirando cùm sit cessatio, non intersecant: cur etiam suspirant per interualla finito fletu? ex immensa ad causam flendi cogitatione: hærentes enim imaginationi respirare obliuiscuntur.

Lib.6.5. 17. *impossibile*] putat Galenus sine spiratione vitam non constare, qui tamen non multò post animalia fatetur viuere posse omni respiratione priuata, solius pulsus ope. Cap.7. dupliciter id obiectum vitari potest, siue fateamur in apnœa; cum libro primo De dispnœa; vtrunque opus à vita inseparabile esse, præ exiguitate autem nonnunquam latere; Cap.5. & sensui ineuidens fieri: siue, cum sexto de locis; magis placet pulsum ad conuertentiam cum vita dici non respirationem, neque enim viuerent si in totum perijsset cordis & arteriarum motus; ait libro De pulsuum differentijs: Lib.4.3. sed quemadmodum plantis sola transpiratio calorem tuetur & vitam; animalium verò valentium calor vltra transpirationem pulsationem quærit & respirationem: ita in exiguo animalium per apnœam calore satisfaciat cum transpiratione pulsatio, vnus superest modus ex initio libri De vsu pulsuum: quanto cordis calor magis est ad vitam quàm membrorum necessarius, tanto respiratio pulsu. Sed ibi pulsum significat membrorum, hìc cordis pulsum necessarium affirmamus ad vitam, respirationem non item.

Sectio quarta.

CAP. IX. IGITVR, *cùm exercitationis via, quà ad affectorum locorum notitiam peruenitur, duplex sit, altera quidem ab apparentibus accidentibus, altera verò à corporis partibus: si quis per vtrasque voluerit exercitari, eadem bis dicet, quamuis alio et alio modo, vt de pulmonis cõfestim affectibus dictũ est,* [1] *præterea etiam vbi de dolorum ratione, de sanguinis reiectione, ac de dispnœa diximus, atq; in præsentia quoq; dicemus.* [2] *Etenim vehementi dolore nunquam cruciatur, verùm & grauitatis sensum, & aliquando extensionem quandam vel ad pectus, vel ad spinam peruenientem percipere potest: ibi enim membranæ ipsum ambientes suspenduntur. Sæpenumerò etiam angustia molestantur laborantes, atque ob hoc crebro celeriterque spirant, ac thoracem vehementer attollunt, sed non ita multum aërem attrahunt. Hæc si citra febrem acciderint, aut tuberculum, aut lentorum, crassorumúe, aut quorundam aliorum humorum plenitudinem in eo existere, aut pus, aut alium quendam humorem, vel lentum, vel crassum, vel multum in ipsum effusum fuisse declarant. Verùm ea inter se per præterita accidentia discernere licebit. Nanque, si quis per bonam valetudinem, cùm solitas actiones facere potest, sic difficulter spirare inceperit, augeaturque accidens, neque inter respirandum stertere videatur, crudi tuberculi ortum suspicari oportet. Si verò stertendo strepitum fecerit, lentorum crassorumque humorum pertinaciter impactorum multitudinem, pulmonis bronchia molestare indicium est. Quòd si ilicò ab angustiæ sensu quis difficulter spirauerit, fluxionem vel à cerebro, vel à vicinis sedibus in pulmonem irruentem portẽdit. sed, cùm fluentibus in pulmonem vel viscosis, vel crassis, vel multis humoribus, hominẽ difficulter spirare dico, in bronchijs eos cõtineri intelligas, velim. vt enim in to*

tum

tum viscus læuis arteria diuiditur, ita etiam bronchiorum essentia in totum pulmonem ab aspera arteria procedit. Vocantur autem à dissectoribus bronchia, asperæ arteriæ cartilagines, sigma literæ figuram referentes. At, vbi pleuritis præcessit, mox remissa febris vehementia intra latera grauitas in imo thoracis derelicta sentitur: ac vbi quis affatim à decubitu transmutatur, idque maximè si ab vno latere in aliud se conuertens defluere aliquid sentiat, puris multitudinem ibi contineri haud dubia coniectura est. quinetiam in his fluctuatio sæpenumero haud obscurè auditur: accedit ad iam propositas notas hoc quoque indicium, si vehementi prægressa pleuritide nihil penè laborans expuerit. Si verò citra febrem alius quispiam serosus aut pituitosus humor in thoracis spacium subitò defluens spirandi difficultatem excitauerit, laborans tenue sputum, idque ab initio quidem exiguum, sed cum vehementi tussi: vbi verò concoctum est, plus atque crassius, & cum mitiore tussi expuere solet. Quippe[3] bifariam accidere potest, vt vehemẽter tussiẽdo pauca quis expuat: alij enim ob lentum crassumúe humorem, alij ob tenuem id facere videntur. Siquidem tenuis humor, quum subleuatus est, inter tussiendum à spiritu diuisus refluit: lentus verò aut valdè crassus difficulter effertur, vt pote qui non tam facilè à corporibus, quibus impactus est, abstergi, neque etiam à quauis occurrentis spiritus violentia impelli potest: nisi enim spiritus, qui tussiendo effertur, & multus & vehemẽs fuerit, nihil secum educet. Igitur sputum, quod neque liquidum aut aquosum admodum fuerit, neque crassum valde etiam aut lentum, id facilè efferri solet, maximè vbi validæ fuerint vires. Etenim sine vehementi thoracis contractione vehementer tussire nemo potest. at sine valida tussi crassos lentosque humores efferri impossibile est. Quando[4] verò cum spirandi difficultate, cui & angustia, & grauitas coniuncta est, acuta quoque febris inciderit, is affectus inflammatio pulmonis est. At si intolerabile fuerit incendiũ, angustiæ verò grauitatisq́; sensus minor, erysipelas ipsum vexare censendũ est. Extremis autem ita definitis, quid sit erysipelas phlegmonodes, aut inflammatio erysipelatodes, haud difficulter deprehendetur. Sunt[5] alij pulmonis affectus, vbi citra humorum affluentiam intemperies ipsum infestat, siue æqualis ea fuerit, siue inæqualis. Igitur inæqualis tussim excitat: æqualis verò si moderata est, rhythmon respirationis immutat: si vehemens, idque vincente calore, frigidi aëris atque potionis cupiditatem inducit, ac tractu tẽporis finitur in febrim. per frigidam autem intemperiem contraria euenire solent: quippe, si modum seruauerit, calidi aëris, ac calidæ potionis desiderium excitat: si verò modum excedit, replet viscus ipsum fluxionibus.

EGIT de pulmonis affectibus, primùm tractans frequentem affectum angustiæ, quam per species secat: secundò hemorragiam è pulmone. §. cæterum de ea cum consequentibus ad hemorragiam vlceribus: tertiò recenset raros quosdam pulmonis morbos. §. quidam humorem.

1. *præterea etiam*] lege (aliquid in sermone de doloribus, & de sanguinis reiectione, & de difficili spiratione. Atque)

2. *etenim*] cur ergo phthisici dolorem sæpe sentiunt in spatula & pectore maximè sinistris? viscera omnia ita voluit cohærere natura vicinis, vt nec omnia ex parte vinculis detinerentur: ita enim nec tumere liberè, nec premi & colligi possent, demum per se non mouerentur; nec rursus omnino à continentibus liberari, ne fortè per validos motus situm mutarent, & in loca non sua deciderent. Si cerebrum quibus-

dam sed paucis partibus per fibras coniungit duræ membranæ, & per eam caluariæ.
Mēbra quomodo cohæreant. Sic pulmonem pleuræ maximè sinistra parte per fibras connectit; fortè verita sinistri cordis ventriculi pressuram nobilissimi & angusti. sic ventriculum, intestina, vterum omento, spleni, lumbis: sic per artus omnes musculum vnumquemque circumscripsit quibusdam quasi punctis vicinis musculorum membranis cohærentem, ea laxitate vt solus & tendi posset & laxari. par est itaque grauatum pulmonem per eas, quibus suspenditur, fibras ponderis cuiusdam aut tensionis sensum incutere his partibus quibus alligatur.

3. *bifariam*] cur initio morbi etiam à crasso humore pendentis tenue tantum educatur, ea ratio est, quòd natura necdum humoris portionem rebellem, & crassitie sua repugnantem superare potuit: expellit autem quicquid concoxit tantum. In quem sensum explicari vulgaris sententia potest, libro Præsagiorum secundo; coctionem semper incrassare, id est, pellere crassiora quàm initio pellerentur. de solis enim pulsis agit excrementis: ipsam verò humoris in corpore substantiam, si immodicè aut lenta fuit aut crassa, minus crassam minusque glutinosam reddi, libro De victu acutorum scripsit.

Com. 33

Lib. 1. 33.

4. *quando verò*] differentias cum indiciis numerat pulmoniæ. in quo loco vna dubitatio est, cur non meminit de pituitosa frequentissima: altera, quænam ex illis plus afferat discriminis. De prima, ostenditur libro quarto De causis pulsuum frequentissimum illius ortum ex pituitoso esse sanguine: quemadmodum enim membranæ bilioso propter densitatem magis patent phrenitidi, & pleuritidi; ita laxissima, pulmo cum cerebro pituitosum sanguinem continent, non tenuem, qui ad elabendum est facilis. & licet (quod Auerrous opponit) sanguis plurimus in eo viscere abundet, à quo noxam incurrat phlegmonem magis quàm pituitosam, multa ex capite pituitæ defluxio, sanguini mixta frequentiorem reddit pituitosam. Alteri verò quæsito respondet Auicenna, summum verti in biliosa discrimen: bilis enim cordi vicina in inflammatione congesta periculosissima est. idque plus momenti habet, quàm proportio & familiaritas bilis ad pulmonis temperamentum. nam licet temperamenti innati gratia proportionalis habeatur pulmoni bilis; est tamen rara & aduersans eius temperamenti nomine quod à defluxione gignitur. prætereà licet pulmoni minus noxia quia similis, certè cordi iuncta bilis aduersissima est. Postremò oportebat pares esse morbos qui sic mutuo conferuntur: tumores verò pituitosi à toto genere biliosis salubriores habentur.

Pulmonia quæ peior.

5. *sunt alij*] addit affectus intemperati pulmonis, internoscens æqualem ab inæquali intemperatura, & à calida frigidam. Cur verò æqualis intemperies tussim non moueat, libro De causis symptomatum explicatum est; quoniam dolorem non mouet nec expultricem excitat ad motum. simul & ex hoc loco colligitur indicium non contemnendum hominum ad phthisin aptorum, si crebrò inani tussi infestentur. Quod verò eadem æqualis intemperies pulsus arythmos creet, id est, quorum inspiratio expirationem non æquet; ideo accidit, quoniam æqualis intemperies, si calida est, excrementorum inops inspirationem auget, non expirationem: frigida verò similiter fixa, inspirationem paruam, & moderata minorem requirit; excrementa verò cū non deficiant à sanitate, nisi fortè abundent magis, minor naturali non est; ita vtrobique æqualis intemperies pulsus concentum variat. Nec verò cùm paruas intemperaturas in concinnitate respirandi agnoscit, significat aucto intemperamento non durare arythmiam: Sed iunguntur crescente intemperie arythmiæ manifestiora indicia, appetentiæ potus aut calidi aut frigidi. eadem causa est an frigus auctum ex fluxionibus agnoscit. Nam & calida appetit validum frigus: Sed accedit aliud apertiusque ex fluxionibus indicium. Cùm autem in respiratione ambo motus sensui aperti sint, meritò etiam leues excessus diiudicat ex mutua eorum collatione iuxta naturæ & ætatis exigentiam: nam in pulsu cùm contractio in paucissimis pulsibus & ijs vehementibus tantum percipiatur, non est perinde apertum indicium.

Lib. 2. fin.

3. Dignos. Puls. 3.

CAETERVM *de ea tussis specie, qua sanguis ex ipso reiicitur vel exeso, vel rupto vase aliquo, vel ore alicuius venæ patefacto, anteà, vbi de sanguinis sputo mentionem fecimus, iam dictum est: atque nunc quoque pauca quædam dicemus. Porrò ruptiones in ipso deprehendes, tum ex multi sanguinis fluxione, tum ex magna notabilique aliqua causa, quæ præcessit, si subitò aduenerit. Voco autem præcedentes causas, vt cùm aliquis ex alto, vel in ludo, vel in certamine ceciderit, aut cùm alter super alterum cadit, aut vbi ex inanimatis corporibus aliquod graue, vt vel lapis, vel lignum thoracem læsit. Nonnullis ira cum clamore præcessit. Quinetiam citharœdis tragœdisque certantibus, aut acuta vehementique voce clamantibus vasa interdum dirumpuntur: maximè vbi non præmissa pulmonis per præcedentes exclamationes lenitione, violenter clamare conantur: vt enim [1]luctatoribus, si certamen aggrediantur, musculis prius neque calefactis, neque per frictiones aut moderatas motiones explanatis, partes quædam rumpuntur, atque conuelluntur, ita etiam pulmoni accidere solet: hunc quia frictionibus ad vehementes motiones præparare non licet, per exclamationes, quæ frictionibus proportione respondent, id efficere studemus. Insuper nulla manifesta extrinsecus adueniente causa, vt in cæteris corporis particulis, ita in pulmone quoque vas aliquod ob sanguinis abundantiam dirumpi potest: cùm videlicet extensioni resistit, aut ob [2]frigus à vicinis partibus contractum, aut ob innatam intemperiem. Ita Hippocrates, venas, inquit, frangit frigidum. Atqui ipsum per se rupturas non facit, sed quia venarum tunicas frigiditate sua duras & extendi contumaces reddens, vt rumpantur, paratiores efficit. Ruptionis verò causa est aut vehemens motus, aut humorum abundantia, qui vel per se, vel vnà cum crudo, & frigido & flatuoso spiritu venas extendunt. Verùm fractionis ab huiusmodi haud obscurum indicium præbet subita cumulati ac vniuersim fluentis sanguinis vacuatio. Cùm verò venarum ora aperiuntur, non frigidæ, sed è contrario, calidæ dispositiones præcedunt: veluti vbi multis eisdemque calidis balneis homo vtitur: atque terram inhabitat calidam, fueritque anni tempus eiusmodi, similiter quoque alimenta & potiones. At, quæ eroso vase aliquo affatim accidunt sanguinis euacuationes, eas præcedere solent exigua sputa, atque acres in pulmonem à capite fluxiones. Nonnunquam verò & pulmonis aliqua pars, aut ramentum simul efferri videtur, vt neminem latere possit ad pulmonem hunc affectum pertinere. [3]orto verò in aspera arteria vlcere, præter hoc, quod sputum purulentum apparet, dolorem quoque in loco affecto laborans sentire consueuit: ipsum verò per ea, quæ screantur, quia exigua sunt, ab vlcere, quod in pulmone natum est, discerni potest: quippe ab vlceribus pulmonis plus sputi reiicitur. Atque, vt ex pulmone educta particula visceris ipsius vlcerationem significat, ita ex gutture videmus interdum corpusculum aliquod à ligula (Græci epiglottida vocant) per vlceratione͂ excreari. Id verò non solũ hoc indicio deprehenditur, verùmetiam ex eo, quod in vlcerato loco doloris sensu laborãs infestatur, veluti de aspera arteria dictũ iam est. etenim pulmonis vlcera dolor non comitatur: ea verò, quæ in iis sedibus oriũtur, dolore͂ quidem inducunt, sed non vehementem: vt, si alicui suapte natura hebes fuerit sensus, ipsum planè non percipiat. Igitur persæpe vidimus eos, quos iam suprà proposuimus affectus, & qui pulmoni & spatio thoracis, & asperæ arteriæ & gutturi accidere possunt, quippe*

omnium horum sermonis communitate inducti mentionem fecimus. Qui verò deinceps dicentur, non ita crebrò nobis apparuerunt.

IVNGIT affectum hemorragiæ ex pulmone, transiturus mox ad vlcus ex fluxu relictum.

1. *luctatoribus*] cur valida exercitia frictio antecedit præparatoria, Galenus explicat, cur sequitur curatoria libro De sanitate tertio, ne distributus spiritus per apertos exhalet meatus, neu dissolutum excrementum immanens lassitudinem moueat. Nec verò mirum est vocari exclamationē, & spiritus cohibitionem thoracis exercitium, siquidem & stationem lumborum & visionem oculi appellauit quandoque exercitium.

2. San. 2. 21.

2. *frigus*] cur frigus validum (ita enim septino Epidemiæ scribitur) vasa rumpat, in Aphorismis ad tussis refert vehementiam, propter quam nonnunquam sanguis tussiendo educitur: in Epidemiis verò ad vasorum densitatem & angustiam: eò enim accedunt tenuitatis densitatisque frigoris occursu, vt etiam modicum sanguinem continere sine ruptura nequeant.

Sec. 3. 24. Sec. 4. 19. 5. Aph. 24.

3. *orto*] separat vlcera locorum ad thoracem attinentium notis. propter morbi autem frequentiam & periculum paulo latiùs vlcerum horum differentiæ aperiendæ sunt, deinde de tabifica aptitudine agendum. Et de indiciis; variant hæc vlcera & loci ratione, & vlcerantis causæ. Ex loco quidem, plurimam præbent ad sanationem spem & facilem pectoris vlcera; minus laryngis; deteriora sunt ex vasis pulmonis, pessima ex substantia. terret enim copia magis ex vasis, sed si ante inflammationem subuenitur, glutinatur non raro, cùm ex pulmonis carne parcior ferè sit, sed immedicabilis quod ad firmam cicatricem attinet. Addidit & Galenus incolumius rumpi simul cum sanguineo vase ramum iunctum asperæ quàm seruetur integer: nam propter liberum cōmeatum defluentis sanguinis in asperam, expurgatio integra aditum præbet sananti naturæ: retentus enim dum per anastomoses asperæ transcolatur, parte aliqua coit in grumum per moram putrescentem, & pulmonem putrefacientem. in pulmonis enim carne contractum vlcus licet sanari possit, vbi extrorsum pus expurgationem habet, quod in vulneratis secundum pectus & pulmonem visum est, integro tamen pectore ob causas nuper relatas ferè insanabile est. In larynge & aspera arteria, ideo securum est, nec multo quàm in pectore deterius, quia & vlcus breue est, & pus facile labitur, & membranæ crassities præsertim ad laryngem non ita durè coalescit. ex capite ferè incolume, quod quia negligentiùs à quibusdam tractatur, non temere accipiendum est. consideratè enim vir magnus Aretæus maturè subuenire docet, ne assuefacta natura, & per palatum ad pulmones sanguine etiam dormienti defluente putrescenteque, contingat (quod experimur) hominem tabescere, & ex loco quidem ita separantur. Causæ verò ratione; frequenter sequitur phthisis pus ad pectus effusum in suppuratis, siue antecesserit in thorace ruptus abscessus; siue multa nec expulsa à cerebro defluxio. frequentior occasio est acris salsaque destillatio, frequentissimè ex aperto vase, & maximè in pulmone, eo magis si non destillat propter osculorum hiatum, nec propter vasis rupturam, sed propter erosionem, quæ in vas pulmonis aut in carnem eius impresserit. ita enim legendum est libro primo De præsagatione ex pulsibus (quod euenit celeriùs, vbi ex corrosione sanguis effunditur) in vniuersum enim (ait Paulus) sanguis ex vasorum anastomosi, nec dolorē, nec inflammationem, nec febrem excitat, fereque ex ea vacuatione leuius habēt, qui purgantur; potissimùm ex ea iuuantur ij quibus vel menses suppressi sunt, vel hæmorrhoides. Ex ruptura, post suppressam assuetam vacuationem sæpe etiam iuuit, nisi vel manentis vlceris vitio, vel profluuij immoderantia intercedat periculum: ex erosione verò nunquam præsidio fuit. Num autem longo tempore (quod quidam scribunt) lateant intra corpus nobis ignorantibus mali morbi seminaria? Auicenna memorat durasse tabidam mulierem annos viginti tres. Rasius in pueris diu occultari. crebrò verò experimur, decedente vno aliquo tabido, post menses multos & annum, alios subinde maximè ex eadem familia propter pulmonum similitudinē, potissimùm pueros ex eodem morbo decumbere. quo tam magno interuallo credēdum est phthisicum contagium intra corpus delitescere, nec

Vlcerum pectoris differentiæ.

5. Ther. 18.

5. Ther. 7.

1. Præsa. 60.

Cap. 1.

nec manifestas sui notas confestim monstrare: durare verò tabidum multos annos nihil est impossibile, neque enim omnes phthisici ab initio hectica laborant, sed plures putrida quadam exputrescente pure oborta, deinde propter male ventilantis pulmonis imbecillitatem cor hecticam febrem patitur; postremò proximè ante obitum in hoc morbo non secus quàm in aliis prauis & diuturnis affectionibus semitertiana corripit & tollit è medio, dicente Hippocrate, ob prauitatem, vt videtur, varij in vlcere humoris. quare putrida fuit illa febris; imò etiam sanari potuit, & obducta crusta viuere tabidus nec sanatus, quia cicatrice vlcus obductum non est, nec periisse propter obductæ crustæ remedium. Sanari verò & phthisim & epilepsiam, maniam, reliquosque etiam grauissimos morbos ab eo tempore, quo pueri ablactantur ad pubertatem, idem Rasius confirmante docet experimento. Nam eo tempore vires naturales ad coctionem dissolutionemque praui excrementi maximè valent, simul & corporis constitutio mollis & fluida ad expurgationem paratissima. nam vt ante ablactationem propter humidi copiam calor innatus etiam multus, parum potest; ita vt debilis appelletur Galeno, ita post pubertatem iam minor & languescens minus potest. Sequitur vt inquiratur ætas, naturaque phthisi apposita. tabes (ait Hippocrates) fiunt ętatibus à decimo octauo ad trigesimũ quintum: ideo autẽ ætates expressit exponente Galeno, quia in eo annorũ numero non vna tantum continetur, sed duæ ætates; adolescentum, à decimo octauo ad vigesimũ quintũ; iuuenum à vigesimo quinto ad trigesimũ quintum. Ex quo loco quidã (quantùm opinor) immeritò conficiunt adolescentiam ætatẽ esse à pubertate seiunctã, cùm pubertas ab anno incipiat aut duodecimo aut decimo quarto iuxta sexuum varietatem; adolescentia, dicẽte Galeno, à decimo octauo: inualida est argumẽtatio. nã ętates numero quinario priscis illis rectè distinctæ sunt, inter quas adolescentia media est, inter pubescentes ἡβῶντας, id est, eos qui pubescere incipiunt, & iuuenes libro Aphorismorũ tertio: quare frustra duæ asserentur: vna, alteram excedens annis quatuor; ambæ in viginti quinque finiẽtes: quod enim Hippocrates nominauit ætates, ideo fecit, quia anni illi vna ætate non coercentur, sed iuuentutem totam complectuntur, adolescentiam verò vel pubertatem ferè totam. nec enim necessum est totam pubertatem huic affectioni esse obnoxiam, sicut nec totam iuuentam Auicenna addixit, sed ad trigesimũ vsque annũ. Cur verò per has ætates frequẽs occurrat tabes, Galenus putat occasionem esse vehementiam errorum in victu, quibus per eas ætates peccatur, cursus, luctæ, armorum, insolationis, crapulæ, à quibus facilis est in pectore ruptura, & ab ea phthisis. Sed (quod illius pace dictum sit) duo ab ea sententia deterrere nos possunt. Alterum, quòd ea occasio morborum vniuersalis est, & alibi ab Hippocrate proposita in hanc formam (seniores iuuenibus vt plurimùm ægrotant minus) ita, vt nihil oportuerit Hippocratem separatim hunc morbum adolescentiæ, iuuentutique familiarem indicare, qui communi illa morbi ratione frequens iuuenibus eueniat. Alterum, quòd constat multorum & doctorum experimentis crebrò per has ætates tabescere fœminas, & viros, etiam otiosos, quietos, & in quibus nihil minus quàm errata illa viuendi reperias. Itaq; persuasus Philotheus aliò refert Hippocratis sententiam: nempe ad copiam sanguinis per eas ætates vasa rumpentis. quòd enim idem docuit Galenus, per has ætates omnium maximè abundat sanguis, non quasi plus illius quàm antè gignatur, sed quia minus in corporis absumitur augmentum. Accedit illa maxima plenitudinis causa ex calore fusio, ebulliente. Itaque per hæc tempora sanguis intra arterias venosas vicinitate cordis & ætatis incendio augetur, non minus ex fusione quàm ex cessante iam corporis augmento. Addi potest ex defluxionum acrimonia occasio: puerorum enim catarrhi humido multo hebetantur, senum frigore torpent, media ætate vlcerant. cur verò continentes magis & religiosos infestet, illa ratio videtur, quòd congressus sanguinis copiam in partes inferiores deriuat: quo fit vt à pectore reuellat: continentes ideò fœminæ ferè omnes malè purgantur, & hemoptoisin patiuntur, conscendente semper sanguine, & in supernis partibus abundante. Accedit quod otiosè viuunt, bis die carne & ferè vino vtentes, quidam etiam excelsa voce psalmodiam exercẽt. Vnde & illud commodè intelligitur tueri nos oportere per has ætates, quotquot ad hũc morbum propensi sunt parco victu, vt carnibus bis in die non

1. Epid. Sec. 3. 5.

Quæ ætas phthisi aptissima.

3. Aph. 27.

5. Aph. 9.

3. Aph. 29.

3. Aph. 9.

2. Aph. 39.

3. Aph. 27.

1. Aph. 15.

non vtantur, & verè ex crure ſanguinem mittant. ita enim alibi oſtenſum eſt, mitti oportere ad parandam aſſuetudinem ſanguinis in partes inferiores trahẽdi. cur ſit endymus (vocamus publicum) Hiſpaniæ, potiſſimum Luſitaniæ morbus, terræ inæqualitas facere videtur. cùm enim collibus vallibuſque tota abundet, nebuloſum aërem craſſumque & capiti infeſtum aceruat; inde frequens deſtillatio, & à deſtillatione arthritides, & vaſorum ruptura, à qua phthiſis. Naturam verò corporis tabi appoſitam idem explicauit Hippocrates alatam, in qua ob thoracis anguſtiam ſpatulæ vtrinque in alarum prominent effigiem, eo magis ſi collum oblongum ſit & gracile, ſi alba & molli cute præditus ſit: horũ enim ſymptomatum fons eſt exiguus in formato corde calor & pulmone, cerebroq;. Oſtẽſum eſt enim cordis & cerebri magnitudini reſpõdere coſtarum amplitudinem: vbi ergo anguſtus eſt thorax, cor & cerebrum, & in cordis vſum pulmo parua ſunt: principiorum verò paruitas ad informatricis ex defectu caloris imbecillitatem referenda meritò eſt: quia verò colli vertebræ parum amplæ euaſerunt anguſtæ caluariæ coarticulatę, ſoleatque natura compenſare latitudinis anguſtiam aucta longitudinis proceritate, collum in talibus & gracile euaſit & longum: cumque corporis color albus propoſitus ſit frigidæ temperaturæ indicium, ferè tales naturæ albæ ſunt, & propter reſolutionis imbecillitatem molles. ita fit vt naturæ tabificæ ſigna exiguum innatum calorem in vitæ ſignificent principiis: pulmonem autem infirmum facilè vlcerari, & cor extraneo calore corripi, innato diminuto par eſt; quam affectionem phthiſim dicimus. Aurelianus ait per procerum collum difficilem parari expurgationem, & ex ſæpe tentata & fruſtrata expuitione vdas eas partes conſeruati, vnde computreſcunt & vlcere capiuntur. Ex iis quæ de phthiſi propoſita ſunt, ſupereſt tabeſcentis exploratio: ac illud primùm intelligendum eſt, tabem Celſo latiùs quàm phthiſim patere; eſt enim communis atrophiæ, cachexiæ, phthiſis; phthiſis verò febrem annectit ex pulmonis vlcere, qua laborans graciloſcit & conſumitur. nam (quod Aretæus ait) non omni phthiſi iungitur purulentum ſputum, ſatis ſunt ad eam conſtituendam dicta. nonnunquam enim ob puris craſſitiem aut expultricis infirmitatem excreatio ceſſat. Illa verò ſpecies quam Raſius vocat aſthmaticam, in qua ob glutinoſiſſimam pituitam infarctis aſperæ arteriæ ramis ob reſpirationis noxam gracilitas ſequitur, modò cum febre, modò citra eam, Auicennæ magis placet ad aſthmata referre quàm ad phthiſes; cùm nec febrem neceſſariò annectat, nec vlceratum pulmonẽ. cùm tamẽ plurimæ phthiſes purulentũ commonſtrent ſputum, ferè obtinuit vſus, vt exploratio phthiſici ex purulento ſputo pendeat: non quaſi ad conuertentiam dicatur: nam vt monſtratum eſt nonnullos phthiſicos eo ſputo priuari; ita ſuppurati cum pure excreto phthiſici non ſunt. Verùm plurimi ac ferè omnes phthiſici purulento ſputo ſpectantur, & quotquot purulentum exſpuũt, ſi intra quadraginta dies nõ repurgantur, phthiſici euadũt preſagio Hippocratis: ita relinquitur exploratio ſputi ſit necne purulentum. id quod ferè fit his modis, ſi carbonibus iniectum vel ſupra peluim argenteam igni impoſitum fœtet, pus eſt, ait Hippocrates. Videlicet vbi fœtor vehemẽs eſt, modici enim ſputum omne particeps eſt. alterum ex Serapione & Azarauio: exſpuat æger in calentem aquam, ne frigore deſcenſum cohibeat, ſitque ſputum ex imo eductum pectore, vt inſpiciatur non quid modò è capite deſtillet, ſed quid in vlcere contineatur; ſpectetur autem non longa intercedente mora, ne interim exhalante à pituita flatu graue fiat, & fundum petat. quod ſi deſcendit, ferè purulentum eſt. in vniuerſum enim oſtenſum eſt coctionis initium, per quod pituita fit, flatum gignere; perfectionem per quod pus, eoſdem digerere. niſi ergo pituita aliqua præ concreto frigore denſata flatu expreſſo deſcendat, (quod rariſſimum eſt) innatat aquæ pituita, graue eſt pus. Galenus verò docet ex colore agnoſcere qui in pure eſt cinericius, albus in pituita: poſtremò lenta eſt pituita nec ſe diuidi patitur, pus ſecedit in partes. & de phthiſi hactenus.

[Marginal notes: *Lib. 3. Artis paruæ.* — Quæ natura phthiſi aptior. *6. Epi. ſec. 3. 18.* — *Artis paruæ cap. 50.* — Exploratio tabidi. — *5. Aph. 15.* — *5. Aph. 11.* — *Cap. De empyemat.* — *1. Differ. feb. 1.* — *2. Tract. 32.*]

QVIDAM *humorem repente exſpuit, liquidæ bili in colore perquàm ſimilem, medium videlicet inter flauum ac pallidum, at nulla acredine infectum: atque ita quotidie maiorem eius quantitatem exſpuit: deinde leui ſuborta febricula, tabeſcere incepit,*

incepit, adeo vt purulenta screaret. Postea tractu temporis, quatuor videlicet mensium, exiguum cum pure cruorem reiecit, atque sic aucta febre magis consumebatur: ac iterum atque iterum plus expuebat, adeo vt magnam sputi quantitatem redderet: quocirca magis increscente febre, ac resolutis viribus, eorum, qui tabe marcescunt, exemplo mortem obiit. Deinde alium vidi, eodem ferè modo sex mensibus: ac alium quoque diutius laborantem. Igitur, qui primus nobis occurrit, initio quidem nihil mali habere, sed tandem pessimè affici visus est. Alterum verò cùm conspiceremus ei statim ab initio cognito malo, praesenti medicamento succurrere tentauimus: ac multo magis etiam tertio. At, quamuis multo negocio vtrumque liberare conaremur, nihilominus neque horum vllus neque alius post eos seruari potuit: cùm enim iam morti proximi essent, pulmonis ipsius putres quasdam partes expuebant. Proinde facilè cognoui haud absimili eos affectu laborare, qualem in externis partibus videre solemus, cùm à putrefaciente quopiā humore inficiuntur: verùm has & abscindere & vrere possumus, pulmoni verò horum auxiliorum neutrum adhibere licet. Quapropter omnes perire necesse est. At verò postremum cùm viderem, ad visceris fortem exiccationem sollicito me animo conuerti, & quidem odoribus atque potionibus ad id efficacibus. Proinde medicamentum, quod [1] hedychroum vocant, interdiu naribus ipsius iugiter adhibere iussi: ad somnum verò sese conuertenti praescripsi, vt narium foramina ex aliquo preciosorum vnguentorum illinerentur, qualia videlicet Romae praeparari solent: vocant verò ea & [2] foliata & spicata. Atque dedi in potu medicamenta, mithridaticam vocatam compositionem, [3] ambrosiam, [4] Athanasiam, theriacam. Itaque perpetuo anno sic educatus, tandem similiter, vt reliqui tabidi [6] vitam finiuit: quam fortasse ob iam dictam educationem longiori tempore protraxerat. [5] Praetereà alium huiusmodi affectum in pulmone notaui. Quidam diuturna tussi vexatus, & exiguum lentumq; pus expuens, frustum quoddā paruo grandinis grano haud absimile excreauit, ac deferens illud mihi ostendit, atque rursus non ita multo post aliud quoque attulit: vnde conieci lentum illum humorem, quem anteà expuere solebat, siccatum induratumque ad huiusmodi substantiam peruenisse. Quamobrem medicamentum ei in potu dedi, quod asthmaticis auxiliatur, atque ita factum est, vt minorem expueret grandinem, atque longiori, quàm anteà, interuallo: neque pluribus deinceps annis adeo mitigari potuit affectus, quin tandem moreretur. Caeterùm grandines ipsae magna ex parte erui magnitudinem aequabant, quamuis interdum maiores, interdum minores esse viderentur. Atque alios quoque similiter quidem spuere, sed nihilominus in multos annos vitam extendere vidimus. Quorum alij aliam ob causam, alij verò ob spiritalium instrumētorum affectum mortui sunt, quamuis nihil cruoris excrearent. [6] Ea verò, quae Antipatro medico acciderunt, nemo est, qui nesciat, vtpote qui medicam artem publicè apud Romanos professus est. Agebat hic aetatem sexaginta quidem annis minorem, sed quinquaginta iam annos excesserat. Is correptus aliquando febre quadam ephemera, idque ab euidenti causa, declinante iam febre, vt, quid sibi facto opus esset, intelligeret, pulsum ipse suum tangere aggressus est. Cùm igitur omne inaequalitatis genus in arteriarum motione inueniret, in primis quidem territus est, deinde verò, cùm sese non febrire planè sentiret, ilico balneum subiit: quippe laboribus ac vigiliis corpus fatigauerat:

atque

atque tenui quoque victu, donec diem tertium præteriisset, vsus est; quo, cùm nulla appareret febris, ad solita negocia pertractanda prodiit: atque arteriam in extrema brachij sui parte tangens, admiratus est perseuerantem in pulsibus inæqualitatem. Occurrens itaque mihi, extendit manum ridens, iussitque pulsum tangere. At ego subridens, quid, inquam, portendit hoc, quod proponis ænigma? ille iterum ridens obnixè orauit, vt tangerem. Igitur inter tangendum omnigenam in pulsu inueni inæqualitatem, non solùm in multarũ pulsationũ cumulo, quam systematicen (id est congregatricem) vocant, verùm etiam in vna arteriæ distinctione. Proinde miratus, quomodò adhuc viueret, cùm talem haberet pulsum; interrogaui, num difficilis esset ei respiratio: illo verò nullam se sentire respondente, obseruaui equidem, an aliquando mutaretur; quippe sex mensium spacio assiduè arteriam tangebam. Cumque ab initiò interrogaret, quæ nam corporis dispositio mihi videretur posse huiusmodi pulsum efficere, atq; per quem modum, idq; citra febrim; ad eam quæstionem respondi in commentariis de pulsibus iam declarasse me huiusmodi inæqualitatem. Namque ob magnarum in pulmone arteriarum angustiam id euenire putaui: angustiæ verò causam esse dixi visceris inflammationem. At tibi hanc ob causam id nunc accidisse impossibile est, quippe febre fuisses affectus: Relinquitur igitur vel obstructionem ex liquidis, & crassis, & viscosis humoribus, vel crudi cuiuspiam tuberculi ortum in huiusmodi te dispositionem induxisse. Tum ille respondẽs, oportuisset (inquit) me suspiriosa orthopnœa laborare: at ego probabilia, inquam, ipsum dicere, sed à veritate aberrare: quippe fieri nonnunquam huiusmodi orthopnœam ob eam, quam diximus causam: id verò, cùm in asperis, non in læuibus arteriis crassus & lentus humor cumulatur. Proinde omnem ei victus rationem, atque medicamenta quoque haud aliter, quàm asthmaticis, adhibere iussimus: deinde sex (vt dixi) mensibus elapsis, leui quadam spirandi difficultate affectus est, accedente simul cordis palpitatione, in primis quidem semel; deinde bis, atque ter; posteà quater, ac sæpiùs quoque, aucta simul spirandi difficultate ad quindecimum vsque diem: post quem difficillima derepente obòrta spiratione, resolutus statim obiit aliorum quorundam exemplo, qui cordis affectibus laborant, de quibus posthac sermonem faciemus.

RECENSET raros quosdam pulmonis affectus allatis in medium ęgris. ideo autem hos casus recenset Galenus, quia phthisici euaserunt, non antecedẽte hemoptoisi aut suppuratione, aut acri catarrho, quæ frequentissimę tabescentium origines sunt. argumento est, ideo mirari Galenum, quod subdit (quamuis nihil cruoris screarent) reducuntur verò ad causas duas, nempe humiditatem cum aliquanto calore, qui putrefacere sufficiat viscus mollissimum, & ad immodicum calorem pituitam assantem, vt per morã erodat. Eueniunt huiusmodi pulmoni crebriùs quàm cerebro licet paulò constantiori; quoniam effluxu & excrementorum meatibus pulmo destitutus est: habet autem naturales facultares similiter cerebro inualidas: vicinum verò cor exacuit pituitam & adurit. Sed quomodò hic perierunt omnes ita affecti, si tertio de morb. vulgarib. cùm vidisset duos per sanitatem flaua excreantes, alter contabuit, alter incolumis euasit? est inter vtraque sputa nonnihil discriminis, hæc cum flauedine liquida; illa non scribuntur liquida: humiditas autem quia putredini obnoxium reddit, maiori obnoxia periculo est. nisi malis (quod faciendum aliquando est) ad obliuiosam Galeni senectam referre.

[Li. de phlebo. 8. — Com. 4. — Paul. lib. 7. 11. — Aëti. lib. 13. 89. — Aëti. lib. 16. 121.]

1. *hedicroum*] quasi hilari colore, compositio est apud Paulum & Aëtium.

2. *foliata & spicata*] apud Aëtium habentur. hodie perierunt, in quorum cessere locum oleum belzoini & florum aurantij.

3. *ambro-*

3. *ambrosiam*] apud Celsum.
4. *Athanasiam*] ex Aëtio petendam. Cels.lib. 5.24 Aët.li.13.105
5. *præterea*] est & in hoc symptomate nonnihil dissidij: expuentes enim crassa glutinosáq; referuntur: sexto Epidemiæ omnes ad vnũ cõtabuisse; hic quendã memorat ex alia causa obiisse. ne fortè ergo significauerit in epidemiis cõtabuisse affectionis nomine omnes, interceptum autem aliquẽ ex illis alio quodam morbi genere, interea dum tabescebat. quod verò ad curandi rationem spectat, longè aliter à Tralliano tales tractari iubentur: refert enim oblatos sibi nonnullos excreantes non humorem glutinosum lapillo similem, sed planè lapillos crepitum edentes, dum in terram caderent, euasisseque quoniam ab illo frigidis & humidis tractati sunt repugnantibus assanti calori vnde concreuerant, quos non temere credit perituros fuisse omnes, si fidẽ Galeno adhibens calidis curasset, tam perpetuum est homines omnes etiam summos nonnunquam errare. Astipulatur verò frequens Tralliano experimentum illius curationem confirmans. 6.Epid. sec.3. 36. Li.5.cap.tussi.
6. *ea verò*] memorat affectum tertium. relatæ verò hic inæqualitatis in pulsu causa libro De præsagitione pulsuum, tertio, tradita est. nec obliuioni tradendum est, quorundam hominum etiam sanorum pulsus esse inæquales & intermittentes, quales gloriatur quandoque agnouisse se Galenus, citra vllam morbi occasionem. Cap.3. 3.Præs.39.

LIBER QVINTVS.

QVATVOR Sectionibus constat.
Prima, de cordis affectibus.
Altera, de thorace, capite secundo.
Tertia, de gula & ventriculo, capite quarto.
Quarta, de iecinore, capite sexto.

SECTIO PRIMA.

CAP. I.

IN *præcedenti libro, cùm de pulmonis affectibus ageremus, sermonis communitate, & thoracis, & cordis quodammodo meminimus: pleniorem verò, absolutioremque de ipsis sermonem in quintum hunc librum distulimus. Quoniam verò quartus liber in accidentibus, quæ Antipatro medico euenerunt, finem sortitus est, læso imprimis ipsius pulmone, deinde ad cor etiam transeunte affectu, operæ pretium me facturum arbitror, si omnes eius affectus percurram. Igitur, quemadmodum de cæteris corporis partibus, ita de corde quoque definiendum est, quænam ipsi propriè, vel primario affecto, vel vtcunque nominare volueris, fiant accidentia: quænam verò ipso cæteris partibus consentiente. Id autem ex ijs intelligi potest, quæ prius in alijs libris demonstrauimus, vbi iam declaratum est innati caloris cor velut fontem esse, neque animal*[1] *mori omnino posse, ni cor afficiatur. Cùm itaque tres sint principes partes, quibus gubernatur animal, (quippe præter cordis principatum ostensum est & sensum, & motum vniuersis corporis partibus à cerebro suppeditari: iecur verò nutricis facultatis esse principium) semper mors ad immodicas sequitur cordis intemperantias: simul enim cum ipso omnes vitiantur partes. Cùm enim*

(vt ostendimus) ipsæ peculiari cordis temperie actiones suas perficiant. hac[2] pereunte actiones quoque ipsarum perire necesse est: ac proinde cerebri quoque, & iecoris. Horum verò temperie deperdita, non oportet cordis simul actionem perire. si enim neque sentiendi, neque mouendi ab electione facultatem animal habuerit, neque nutriatur, veluti in latentibus euenit animalibus, nihilominus viuere ipsum posse; quoad[3] cor manserit illæsum, haudquaquam negandum est. Quin videmus, sæpenumero multis deinceps diebus alios neque intelligere, neque sentire, neque etiam moueri, at nihilominus viuere: quemadmodum vbi quis ob virium hepatis imbecillitatem sine alimento permanens, diutius etiam sufficere potest. At verò, si cor respiratione priuetur, hominem ilico perire necesse est. Igitur, qui ad spirandi functionem nihil conferre thoracem putant, ij causam reddere nequeunt, cur per vehementem apoplexiam, superno duntaxat principio vitiato, laborantes subitò moriantur. At vobis eam inuenire haud difficile est, vtpote quibus efficaciter persuasum est musculos, qui motionis principium à neruis in ipsos à spinali medulla, quæ in ceruice est, delatis suscipiunt, thoracem attollere: priuatis tunc musculis mouendi facultate, quæ ex cerebro ipsis influere solebat. Etenim, nisi ad spirandi functionem ambo[4] principia simul iuncta concurrere oporteret, potuisset aliquis viuere priuatus interdum superno principio. Igitur, ex quibus causis inuenimus, cur affecto cerebro, in vehementi apoplexia, cor quoque lædatur, ex ijsdem ipsis, sed secundum alium[5] modum, causam quis inueniet, quamobrem in apoplexia minore, catalepsi, sopore, morbo comitiali, lethargo, animal ita affectum non pereat. Nanque, si diligenter consideraueris, inuenies per huiusmodi affectus, quomodo spirent laborantes: quippe videbis & violentam, & difficilem spirationem, perinde ac si vinculo quodam constrictus thorax attolli prohiberetur. Atque huius rei sufficientem fecimus mentionem in libris De musculorum motione. nanque similis est hæc quæstio ei, qua de somno quidam hæsitant: quippe, cùm per somnum omnes musculorum actiones exoluantur, sola actio quæ ad thoracis musculos pertinet, seruatur. Nunc verò ea duntaxat dixisse satis fuerit, quæ in præsentia proposito nostro conducere videbantur. Porrò, qua ratione homines per somnum spirant, reliquis musculis omnibus quiescentibus, eadem quoque ratione per minorem apoplexiam, atque alios ei vicinos affectus spirare possunt. vbi verò vel apoplexia, vel alius quispiam affectus adeo vehementer increuerit, vt musculorum thoracis actio omnino deperdatur, perire simul respirationem necesse est, vnde cordis quoque temperamentum soluitur: quo fit tandem, vt etiam animalis ipsius necessariò sequatur interitus. atque hac ratione per vehementes superni principij læsiones animalia perire videmus. Iam ex[6] iocinoris quoque affectu mori accidit, sed alia ratione, atrophia scilicet: vnde longiore temporis spacio in huiusmodi affectibus vitam protelare possunt. [7] Atque mori contingit nonnullos per alium quoque modum, vt in syncopa stomachi vitio eueniente, & vehementi dolore, & timore graui, & voluptate maxima. Etenim quibus vitale robur infirmum est, animi verò affectiones ob imperitiam fortes, ijs[8] animæ essentia facilè dissolui potest. atque aliqui ob mæstitiam interierunt, sed non ilicò, vt de superioribus diximus, at vir

magna-

magnanimus neque ob mœstitiam, neque ob aliquam aliam animi ægritudinem mœstitia fortiorem vnquam succubuit; vtpote cuius animæ robur validum est, affectus verò non adeò vehementes.

PRÆFATVR de cordis affectibus, quosdam consensu fieri, alios proprios esse. & & de prioribus hîc, de proprijs §. (Cæterum proprio.)

1. *mori*] quia constabat non euenire mortem nisi læso aliquo principaliũ, quibus animal gubernatur; non constabat autem id necessariò esse cor; affert eius hanc ostensionem, quod læso cerebro vel hepate, antequam consentiat cor, non contingit mori: ex quo conficitur mortem ad cor attinere, vel primariò, vel per consensum affectum.

2. *pereunte*] ostendit reciprocè dici mortem, cum cordis intemperamento; quod est maius aliquid eo quod proposuerat: sufficiebat enim ostendere mortem requirere cordis intemperantiam: Galenus addit, quod & requiritur, & sufficit, si intemperies magna est: statim enim in reliquis partibus perit sua etiam temperies. Nec oportet si antecedit in fœtu formando iecoris generatio, vt postremum iecur pereat. quemadmodum enim in mixti generatione materia formam præit, & tamen formæ abolitio mixti corruptio est: ita membris fœtus formandis primum iecur materiam subministrat, posterius tenuiora ex corde manantia elementa animal perficiunt: quorum abolitio, animalis, id est, sentientis & mouentis se corporis mors est. sed si ante cordis formationem hepar fœtum alebat, cur pereunte corde non similiter alat? Quoniam intra vterum iecur materna pulsatione fouebatur, & in suo temperamento retinebatur: qua commoditate extincto corde destituitur.

3. *cor*] si mors intemperamento cordis constat, vita temperamento; meritò medicis cor facultatis (quam vocant vitalem) origo asseritur. Soluenda verò sunt quæ repugnare videntur, quod vitalis facultas inter quinque illas, quas posuit Aristoteles, locum non habet: numerantur enim ab eo vegetatiua, appetitiua, sensitiua, motiua, & intellectiua, quod ostendat hoc capite Galenus exemplo latentium per hyemem animalium, vitam etiam sine alitione durare, cùm apud Aristotelem alitione definiatur, & ad conuertentiam cum vita dicatur. quod plures sint vt morborum, ita & mortis occasiones, solutio continui & deprauata compositio: non igitur sola intemperatura: cessant enim priora obiecta, quibus ductus Auerrous celebrem medicorum reiicit diuisionem in vim naturalem, animalem, vitalem, si quis consideret facultatem eam, cui iecur præest, & eam cui cor, ambas sub vegetatiua contineri; reparant enim quod à corpore euanuit, & absumptum est, iecur terreum aqueumque, cor aëreum & igneum principium recipiendo, & meatibus & canalibus mutuò dissidentibus, ideò principijs separantur. nomine verò, ea de causa quod alitio illa cibi potionisque etiam naturalibus, id est, plantis, communis sit: ea verò quæ respiratione paratur, solis animalibus, quorum sunt vita & mors affectiones. idcirco pars vegetabilis iecori insita naturalis à medicis appellatur, cordi verò indita vitalis. Cumque egeat ad durationem animal vtraque reparatione, tantò magis pendet à respiratione quàm à sanguificando, quantò velociùs dissipantur principia illa componentia ignis & aër, quàm terra & aqua: quo fit vt siue vita in parte consideretur animalis, siue in toto confestim cesset priuata respiratione, succedente in parte quidem gangrena, in toto verò morte: ita non pugnant inter se Galenus mortem constituens, in priuata respiratione magis quàm iecoris alitione, & Aristoteles in nutritione determinans. est enim priuata respiratio, innutritio partis summopere ad vitam necessariæ, ideo confestim perimit. nam quod de varietate morborum & mortis opponebatur, ideò non ostendit, quia licet partium singularum compositio cum vnitate præstent vsum membri actioni, verùm organi actio proximè ac sine medio non aliunde quàm à temperamento partis in organo principis oritur: ita licet per tria illa impediatur, lædatur, adde etiam auferatur nonnunquam functio, agens tamen in organo particula nisi intemperamento possessa ab opere non feriatur: ita actio organi bonæ temperiei refer-

2. Anima. 1.

Facultates an tres.

2. Collect. 7.

tur,priuatio intemperamento partis; vniuerſi verò corporis actiones temperamento
à corde in membris conſeruato, ablatio(quam mortem dicimus)cordis intempera-
mento. Accedit quod temperies ſingularum partium ab vnius temperamento pen-
det,et ſeruatur;non compoſitio,non vnitas: quo fit vt abolita in toto operatio , læſum
temperamentum communis membri indicet,non reliqua duo vitia. obſeruanda ve-
rò hoc in locó Galení phraſis eſt, qua ſumit latentia per hyemem animalia motu
ſenſuque priuari,nec ali. Nam motionis verbo artuum motus ſignificat, & alitionis
externi alimenti ſumptionem.conſtat enim vt talia reſpirationem ſeruent , & inter-
nis ſuccis non alantur tantũ, ſed & pingueſcant. In quem ſenſum ſubdit, multos citra
ſenſum motum,alitionemque diu durare: nempe caroticos & reſolutos . Quòd verò
legitur facultatum motrice priuatos, eſſe eiuſmodi homines, legendum eſt, actione
ἐνεργείας.

4. *ambo principia*] id eſt,cor & cerebrũ,nõ quod opinetur,ambo ad munus reſpirãdi
ceu agẽtia coire,ſed quod cor ſuſcipere aẽrẽ neceſſarium eſt,cerebrum verò inducere.

5. *alium modum*] nempe quia non aufertur reſpiratio.

6. *iocinoris*] intemperiem cordis per conſenſum ait prodire ab intemperamento
duorum reliquorum principiorum & ſpiritus: non quaſi nõ ſequatur ad cuiuſuis par-
9.Ther.1. tis intemperamentum,ſed quod ad illa citius & magis.ex tribus enim principiis nul
lum altero eget ad functionem edendam : libro De placitis ſecundo: eget tamen ad du
rationem. Amiſſa enim vna ex iis facultate, reliquæ vnà pereunt, cordis offenſis con-
ſentientibus,mox reliquis,aliorum verò duorum paulo tardiùs. Sed poteſtne occu-
Cap.1. pare corpus intemperies aliqua non præoccupans cor?negat libro de marcore: cùm e-
nim vi à corde deriuata pulſatione & calore, temperies natiua ſingulorum conſerue-
tur membrorum,neceſſe eſt omnem vniuerſalem intemperamenti morbum occaſio-
nem habere cordis tuentis vitium,& operum totius ceſſationem,hoc eſt mortem, ve-
hementem quendam temperamẽti in eodem fonte exceſſum. (impoſſibile eſt,ait Ga
lenus,vt non modò febris,ſed nec vniuerſalis quiuis affectus intemperiei vniuerſum
3.Lib.3.10. corpus poſſideat,niſi priùs cor occupet)ſic paulo ante vitium ſenſus & motus in toto
certum argumentum ſtatuebat læſi cerebri,& infra læſam totius nutritionem iocino
ri tribuit. Cùm enim hæc principia medium corpus poſſideant, cauſa offendens vni-
uerſa membra principiis illæſis accedere non poteſt: quod ſi accedat,offenſa contracta
principiorum incolumitate,emendabitur,non durabit. Intemperies enim temperie à
corde proficiſcente in moderantiam redigitur, amiſſa animalis vis perpeti ſpiritus de-
fluxu reſtituetur,& nutritio à probo ſanguine perficietur. itaque communia illa to-
tius mala aut non euenient,aut non manebunt,ſanis & moderatis fontibus: medici au
1.Cret.fine tem conſideratio de febre & reliquis affectibus eſt durantibus & opem medicam exi-
Mors omnis gentibus. Num verò quando oſtenſum eſt, mortem eſſe cordis intemperamentum,
an à frigido. ſequatur ad quamuis cordis intemperiem,ex octo quę numerantur,vel ad ſolam frigi-
Lib.Marc.1. dam ſiccam, quęri poteſt. Et Galenus quidem ad quamuis ait,quoniam inualeſcente
Lib.Mort. quouis corporis intemperamento,ſiue ſimplex ſit,ſiue compoſitum,mors occupat. Ari
ſtoteles verò cùm definiat vitam, participationem calidi in humido innato , cogitur
oppoſitam conſtituere mortis finitionem,frigiditatem cordis ex humidi inopia . ſed
6.Epid.Sect.4 penult. & Galenus ipſe quandoque mortem etiam valde febrientis frigido cordis tribuit in-
temperamento,ob hanc videlicet cauſam,quia licet actio toti temperamento tribua-
tur,non tamen ceu agenti in mixtione,niſi ſoli calori, oſtendit Ariſtoteles libro Me-
Cap.5. theororum quadrageſimo. cumque vita indicet durationem agẽtis qualitatis in mem
bris,mors eiuſdem ablationem ſignificabit,ex frigore aucto deficiente caloris actione.
ita remotior cauſa mortis quæuis intemperies eſt. & magis per accidens,proxima & per
ſe frigus;ſed ſi eſt actionis cauſa temperatus calor,receditque à moderantia, vel pluri-
mo vel nullo admixto frigore,cur non dabitur vt cauſa abolitæ in toto functionis ſit
nonnunquam immodicus calor?quare periclitatur ne recipi debeat, quod ſcribit Ga-
8.Plac.13. lenus,ſemper proximè mortem frigere cor: verùm cùm definiatur innatus calor cuius
eſt actio omnis non ſolo temperamento , ſed & ſubſtantia ſpiritus, merito proxima
mortis cauſa aſſeritur inopia ſpiritus,quam frigus vocant.

7.*atqui*

7. *atqui*] excedentes animi affectus morbos mortemq́, inducere queũt, quoniam vel contractionem immodicam spirituum, vel fusionem præter modum operantur: quorum vtrunque ex æquo noxium est & lætale. quorum enim duratio cõstat, vt ignis & spirituum (dicebat Galenus) vicissitudine contrariorum motuum, pereunte altero eorum, aboleri ipsa necesse est: contractus enim vltra modum à multa fuligine exuritur, dissipatus refrigeratur. De syncopizãtium verò symptomatis quærunt, cur viridescant, aut liuescant? quoniam colores sunt defecti caloris innati. cur collum intorquent? quia rectitudo non fit citra arbitrariæ mouentis facultatis functionem. cur succedit valido dolori externo, si trahit ad se dolor? sicut in lætitia, licet feratur extrorsum copiosus, verùm eo resoluto indignum cor repente conuellit ad se ex toto, vnde destitutis externis membris, sequitur impotentia & deliquium. Cur non syncopizant morientes omnes, cùm destituantur viribus? Si paulatim deficiunt vires, deliquium non sequitur: si repente collabuntur, sequitur; quod apparet proximè obitum in multis per interualla quædam temporis. Cur frigida insperguntur, et aures cum naribus velluntur? quoniam ita euocatur excitaturque sopitus sensus, quare licet in deliquio ex profluuio orto cutis inhibeatur astrictio, libro ad Glauconem primo: frigidæ aspersio neganda non est, vt quæ magis excitando prosit, quàm astringendo lædat. *Lib. vsu. respir. infra.* *1. Glau. penul.* *Cap. penult.*

8. *anima*] supponit iuxta librum De tremore, spiritum ipsum animam esse, sed latius hæc libro De causis symptomatum. *Cap. 13.* *Lib. 2. 10.*

CAETERVM *proprio quoque affectu cor laborare solet, vel ob simplicem intemperiem, siue inæqualis, siue æqualis ea fuerit: vel inflammationem, vel erysipelas, idq́; dum fieri incipit: ilico enim, anteaquam augeantur huiusmodi affectus, animal corrumpitur. Atque hos affectus rursus cardiaca syncopa sequitur: quemadmodum quæ stomachi vitio fiunt syncopæ, ad eos affectus, quibus os ventriculi (stomachum nonnulli appellant) infestatur, sequi solent: verùm hæ quoq; consentiente corde eueniunt. Porrò, vtriusque partes, tum oris ventriculi, tum cordis dispositiones, aut à forti duntaxat intemperie, aut venenoso humore, nonnunquam ab erysipelate, aut inflammatione, aut alio quopiam tali præter naturam tumore fieri solent. Igitur exiguæ quidem cordis intemperantiæ, pulsus arteriarum, pro sua quæque natura, variant: de quibus in libro De pulsibus*[2] *iam dictum est. maiores verò per proprias quidem similarium partium intemperies subitam mortem non inducunt: per eas verò quæ ad*[3] *instrumentales partes pertinent, subitò enecare possunt, sed præcedentibus priùs signis quibusdam, quorum vnum ab Hippocrate dictum est.*[4] *Qui sæpe & multum exoluuntur sine causa manifesta, ij repente moriuntur.*[5] *Est & alius affectus, palpitatio videlicet cordis, aut per se eueniens, aut cum significatione quadam, quòd in humore cor ipsum moueatur. Neque*[6] *enim mirum videri debet tantam*[7] *humoris multitudinem cumulari aliquando in ambiente cor tunica, vt ipsum, ne attollatur, impedire possit. Quippe in animalibus dissectis vidimus plerunque plurimum humoris vrinæ speciem referentis, in eo, qui ipsum inuoluit, panniculo contineri. Etenim simia quædam, cùm emaciari in dies videretur, eam tamen necessarijs nostris negotijs impediti, secare in tempore non potuimus: post mortẽ verò reliquis corporis partibus omnibus, illæsis inuentus est in ambiente cor tunica tumor præter naturam, humorem in se continens, qualem pustulæ (græci hydatidas vocant) emittere solet. Atq; in gallo quoq; vidimus aliquãdo cordis tunicã huiusmodi scirrhoso tumore affectã, perinde ac si plures crassæ mẽbranæ inuolutæ altera alteri fuissent: verùm in eo nihil humoris continebatur: vnde verisimilis coniectura elicitur, homines etiam*

similibus posse affectibus infestari. [8] *Inflammato autem manifestè corde gladiatores vidimus, haud aliter quàm qui cardiacâ syncopa pereunt, obiisse. Igitur, si ad ventrem cordis vulnus aliquando penetrauerit, protinus magno cum sanguinis fluore hominem mori necesse est: idque præcipuè, si* [9] *sinistræ partis venter fuerit vulneratus. Si verò non ad ventrem vsque pertingat, sed in cordis substantia consistat vulnus, ex ita affectis aliqui nõ solùm ea die, qua vulnerati fuerunt, sed* [10] *sequenti quoque nocte viuere potuerunt: qui inflammationis ratione extincti sunt: atq; etiam ij, quandiu vixerunt, mentis compotes inuenti sunt: vnde euidens sibi testimonium sumere potest ea secta, quæ negat rationalem animæ vim in corde consistere.* [11] *palpitatio autem visceris huius, pluribus integra valetudine degentibus, tum* [12] *adolescentibus, tum adultis subito sine alio manifesto accidente euenire visa est: atque omnes eos sanguinis detractio* [13] *iuuit. atque hoc accidente planè liberati sunt, qui post sanguinis missionem vsi sunt victu & medicamentis, quibus esset extenuandi facultas. Horum verò nonnulli, quos rursus huiusmodi accidens infestabat, simili curatione sospites euaserunt. Cæterum noui quendã quotannis verno tempore huiusmodi palpitationis accidente vexatum, qui cùm per tres annos à sanguinis detractione se adiutum intelligeret, anno quarto, antea quàm accidens ipsum inuaderet, sanguinẽ misit, idq; pluribus deinceps annis faciendo, idonea etiam post sanguinis detractionem medicamenta adhibuit. At nihilominus hic quoque ante senectutem morte præuentus est. Sicut et reliqui omnes, quorum alij quidem per acutas febres, alij verò, cùm sani degerẽt, affatim syncopa intercepti interierunt. Quamuis vnus vel duo citra syncopã alia quadam mortis* [14] *specie perierint. At verò sicca* [15] *affectorum magna pars ætatẽ agebat quinquaginta quidẽ annis inferiorẽ, sed quæ quadraginta annos excederet.* [16] *Porrò pãniculus cor ambiẽs, quomodocunq; affectus sit, inter ignobiles partes reputatur, nisi quando ipso inflãmatione infestato dispositio per consensum ad cor trãscurrat. Cùm enim ipse solus afficitur, exemplo reliquarum omnium partium, quæ ad custodiam & tegumentum cæterarum nobiliorum factæ sunt, nullum affert periculum. Cæterùm nulla à corde spirandi difficultas oritur præter eas, quas in priori libro diximus, cùm de dyspnœa sermonem haberemus. Etenim supercalfactum spirationem efficit magnã & densam atque celerem, ac calidum insuper spiritum reflat: contrà refrigeratum, exiguam reddit spirationem & raram.*

TRADIT affectus cordis proprios.

1. *dispositiones*] syncopen inducentes, non enim omnis cordis affectus, valida intemperies est, vulgo separant debilitatis virium gradus defectionẽ animi, lipothymiam, casum virtutis repentinum, syncopen. Cùm tamen secundo Aphorismorum sola, separet exolutionem & syncopen. nam defectio animi à lipothymia non distat, nec casus virtutis subitus à syncopa, distat verò exolutio à syncopa, dicente Aëtio, quoniam deliquiũ solos vigilantes occupat citra sudorem: syncope etiam dormientes cum sudore semper syncoptico, deficiente præ magnitudine symptomatis retentrice.

Aphor.41. *Aëtius lib.5.101.*

2. *pulsibus*] lib. tertio De præsagatione pulს. primo.

3. *instrumentales*] videtur intemperiem validam organici eam appellare, quæ vel cauitates magnarum arteriarum vel cordis sinus occupat: eiusmodi enim repente interimit, inducens duo illa symptomata syncopis, & tremoris, autore Auicenna.

4. *qui sæpe*] secundo Aphor. 41. Hipp. timet repentinã mortem ex cognita cordis debilitate: periculum est enim ne sicut in reliqua mẽbra infirma, decumbat repẽtina excrementi

crementi congeries. cordis autem imbecillitatem colligit ex deliquio (Auicenna ait ex tremore, cùm vtrunque scribi possit) frequenti, valido, citra manifestam occasionem oborto. causæ autem manifestæ nomine frequentiùs externa intelligitur, hic etiam cognita interna, vt si vteri vitio aliqua crebrò exoluatur, non ad cordis imbecillitatem, sed ad causæ maliciā deputanda exolutio est: ita meritò qui crebrò, (nam potest ignorata causa semel aut iterum deliquium committere) idque non leuiter vel tremit corde vel animo linquitur non agnita mali causa, infirmitas cordis est repentinæ morti obnoxia. 3.1.Doct. 5.2.

5. *est &*] .i. loc, alterum autem) videlicet signum intemperiei magnæ organorum.

6. *nec enim mirùm*] morbos cordis raros recenset, qui vel ea de causa memoriæ commendandi sunt, ne inopinatis morborum minus cognitorum euentibus terreamur, neu citò proferamus sententiam. leges nostro æuo visa maiora incisis cadaueribus ab Antonio Beniuerio Italo: quidam enim cùm perpetuò esset valetudinarius, inuentus est callum in corde habens: Alter corgerebat pilis refertum: tertius pituitosum absces sum in sinistro cordis ventriculo. reperta est & cerua infixam gerés cordi antiquam ex venatione sagittam. 1. Admiran. Cap. 81. 83. 89.

7. *humoris*] de aqua intra pericardiū addubitant, num per sanitatem colligatur. videtur autem momentaneè non colligi, nisi valdè humidis corporibus aut ægris. membranis enim intra quæ membra mouenda erant, negauit consulto natura familiarem membranarum vim in adipe gignendo, quales sunt cerebri meninges, pleura, pericardium, ne aucta pinguedo impediret contenti membri motum. Sic adenibus copiam indulsit humiditatis in certos quosdam partium vsus effundēdæ, mēbranis multò minorem: tantum enim voluit ad membranarum superficiem descendere, quantum ad eas læues conseruandas & ad motionis facilitatem intelligebat necessarium. cur ergo occiso animali destillat ad pericardium aqua? non est in causa (quod quidam putant) frigiditas aërem in aquam vertens: experimento enim cōstat ad solem, non hanc tantum, sed & sinus corporis omnes aqua oppleri. Sed vis est in calore continentis vicinorumque membrorum, qui iam puri caloris nomine pingue colliquat, & in aquam vertit. Ne verò cuiquam in dubium trahatur quod de membranis adipe priuatis dictum est, inter quas pericardium numerauimus, meminisse oportet id pingue, quod vicinum cordi visitur, non esse pericardii adipem (quod Aristoteles putauit) sed intersepientium membranarum. Nū pericardium aquam habeat. 1. Hist. 17.

8. *inflammato*] complet affectus cordis proprios.

9. *sinistræ*] sinistrum cordis sinum prēstantiorem esse & Galenus sæpe monet; & experimentum in iis qui venena sumpserunt, monstrans in sinistro ventriculo multo euidentiorem noxam: & ratio, cùm contineat multò puriorem sanguinem, & vitalem spiritum, duplici ideo membrana contectum, quia magis vitæ intererat. Contrà affertur Aristoteles, & experimentum frequens, quod in sinistro ventriculo prius cesset motio corde extracto, & pulsus sinister morituris. Sed Aristotelem hac in re nihil oportet morari, vt qui tres finxerit ventriculos, & duo vasorum genera à corde prodire primo asseruerit; venam ex dextro omnibus animalibus communé, ideo nobiliorem, arteriam à sinistro non perinde necessariam, quia nec communé; quæ ambo suis explosa sunt locis. Quod verò ad experimentum attinet, effugi potest allato experimento de cordis auribus, quæ immoto iam corde mouentur, licet mouens vis potentior insit quàm auribus, cordi. causam Galenus putat per otium disquirendam. Sed in hunc modum vtrique satisfactum iri puto. vbi quis supra pauimentum mouetur, pendula omnia in pariete agitatur, cùm pauimētum cum parietibus quiescat, nec tamen pendentia ex pariete immoto pariete agitarentur: existimandus est ergo motus in firmo illo, sicut in corde ob crassitiem & grauitatem sensum effugere, impendentibus & auribus, & dextro ventriculo ob tenuitatem eorum & leuitatem sentiri; pulsus verò dextri carpi, ob calorem dextri maiorem aliquanto diuturnior esse solet. 6. Vsu. 7. 7. Vsu. 2. 3. Part. 5. Vter ventriculus cordis nobilior. 7. Anato. 15.

10. *sequenti*] videntur diu durare, argumento ceruæ gerentis aculeum cordi ex longo tempore infixum. Sed habet ceruus carnem multo duriorem, sanguinem parciorem, & minus calentem, vasa verò tenuiora, ait Aristoteles; monstrant item fre-

quentes euentus celeriorem ab ictu cędem, si pulmo lætali sagitta, quam si cordis caro vulneretur, propter faciliorem in sinum cordis è pulmone commeatum. Quid, quod non ait Galenus sequi mortem necessariò ad vulnus non penetrans, sed inflammationem. Dices, si perimit vulnus successu inflammationis, quomodo verum erit, quod Auicenna scribit (longinquius est cor, vt tolleret solutionem quàm inflammationem?) quoniam solutionem intelligit sinus penetrantem: præterea si genus generi confertur, lætalior est in homine solutio inflammatione; ab incipiente enim inflammatione speratur euasio, à solutione verò nunquam, quoniam post vulnus inflictum inflammatio prohiberi non potest. Superest Aristoteli respondere, q; [illegible]benti cor nullum grauem affectum pati, instar aliorum viscerum, eò quòd est vitæ principium. Sed initium inflammationis, & vulnus non penetrans in ceruo graues affectus non sunt: abscessum verò non pati dixerat Galenus, scilicet ex inflammationis permutatione; nam pituitosum in corde dissecti abscessum Beniuenius vidit.

1. Hist. 17. Cor an affectus patiatur

11. *palpitatio*] de tremore cordis vel palpitatione recêset & prędictionē, & curationē.

12. *adolescentibus*] significat esse familiarē affectum iis ætatibus propter eum, quem habent, sanguinis in corde feruorem.

13. *iuuit*] ferè enim (ait Auicenna) morbi cordis phlebotomia & ea sola bene habent, quoniam plenitudinem sanguinis & vaporum exhaurit lacessentem cor; idque citra communicatam prauam qualitatem purgantis medicamenti. ita enim verius legitur, quàm quomodo Bellunensis emendet.

11. 3. Cap. 7.

14. *mortis specie*] velut attoniti affecti ait cum Aëtio Paulus, estque verosimile talem esse repentinam, citra syncopen tamen.

Aët. lib. 8. 58. Paul. lib. 3.

15. *affectorum*] de omnibus cordis morbis pronunciat Aëtius mortem ante annos quinquaginta festinare. Sed præstat vberiùs de vacuatione præseruante agere. ac primùm inquirere quo anni potissimum tempore conueniat, deinde qua temporis parte. Ergo pronunciauit Hippocrates, quibuscunque venæ sectio aut purgatio conuenit, hos verè vacuare expedit. nam aëris temperamentum vacuationem feliciorem reddit: vires robustæ bene ferunt: hyems antecedens auxit humores generatione, æstas sequens fusione multo magis replet: quare vna cautio in vacuatione per ver sita est. ita si res non valdè vrget, ver solum aptum est; si ampliùs vrget, etiam autumno: sed multò cautiùs agendum, maximè in sanguine mittendo. hæc ita ostenduntur. temperamentum licet nonnunquã etiam autumno concedatur, est tamē inæquale & in solis actiuis; nam siccitate labitur à moderantia. vires per autumnũ quibusdam in æstatis infirmitate seruantur, scilicet parum abstinentibus, & in victu intemperantibus: reliquis roborantur, sed secundo loco & minus quàm in vere. ita Galenus exactiùs aliquanto Auerroo & Rasio, cum Auicenna docentibus, per autumnum vires esse quàm in reliquo anno infirmiores. licet enim sit inæquale autumni intemperamentum, & in eo frigus cum siccitate abundent, quæ vitæ aduersantur, excessus tamen supra temperamentum minor est, quàm vt vires labefactet Iam ver sequitur plethora præ fusione, autumnum excipit diminutio humorum concretione: ita apparet multis numeris commoditatibusque ver aptius esse vacuationi, autumnũ ineptum. Accedit quod humor ex adustione crassus per autumnum leui purgatorio non cedit, à valido vritur magis & inflammatur, quod introrsum ex tempore vergit, extrorsum à medicamento retrahitur, repugnante natura. præterea medicamenti ope miscentis, si quid in corpore relictum est sanum & incolume, exusti commercio vitiatur, & simul corrumpitur. fugienda iis de causis est per autumnum vacuatio, licet commoditatibus polleat quę medicum ad eam impellant: quod incipiunt humores per æstum vitiati intro se recipere in nobilia loca, quos præstat purgatione ad exteriora ignobiliaque ciere. & quod comparetur autumnus cacochymiæ morbis, in quibus vel oportunissima purgatio est: præpollent enim iis vsibus, & plus possunt dicta incommoda. Missionem verò sanguinis exhaustus per æstatem nec dum in autumno reparatus prohibet: & aëris inæqualitas offendens imbecillum corpus: & frigida sicca intemperatura sanguini aduersans: vitãda ergo ambo, magisq; missus sanguis, vt videtur multis; quibus magis quàm Sirasi accedēdum est contrà sentienti. In æstate autem & hyeme præcautioni per vacuationem

Vacuatio pręseruans quo tempore. 6. Aphor. 48. 3. Caus. puls. 5. 1. Aph. 18. 3. Aph. 9. Aui. 2. 1. De puls. alim. lib. 10. 33. Auer. 2. Collect. vlt. 3. 1. Doc. 5. 1. 1. Apho. 17. 3. 1. Cit.

cuationem nullus locus est, nisi forte eo tempore morbus per interualla adoriatur; imminente enim accessione opportuna est per vacuationẽ reuulsio. Nec contemnenda tamen sunt consilia doctorum medicorum, præcipuè Damasceni, vnum monentis, exteriores morbos verè & æstate medicari, internos hyeme & autumno: curare enim affectus oportet quando vigent, præcauere vbi nec dum consistunt: & Auerroi alterum consulentis, ne in autumno ante pluuiæ descensum vacuationẽ aggrediamur, anteaquam deponatur humorum ariditas, & meatus purgatorij laxentur. Succedit indagatio de parte veris aptissima. Est autẽ discordia nõ exigua inter duos eosque pugnantes Galeni locos. prior est, libro De sanguinis missione, vbi in omnibus in vniuersum humoribus, siue purgandum sit, siue sanguis mittendus, initium veris eligit: contrà libro Aphorismorum sexto, in pituitosis vacuandis initium veris, in biliosis finem exposcit. ea lis, omissa quorundam recentiorum interpretatione, in hunc modum componenda videtur: quod libro De phlebotomia frequẽtem occasionem doceat, in Aphorismo exactiùs definiat vnamquamque seorsum. nam siue sanguis auferendus est, siue melancholia, siue pituita, initium accommodum est: in sola bile purganda præfertur finis. Causa vna est, quoniam tunc cùm abundant, vacuandi sunt humores: abundant melancholici & pituitosi per hyemem, funduntur veris initio: tunc igitur vacuandi. bilis progressu veris accrescit: in fine igitur. Altera causa; tempestiua est vacuatio proximè ante morbi inuasionem: morbi pituitosi & melancholici post primam veris fusionem eueniunt, sanguinei paulo post, biliosi ad æstatis initium: ea ergo erit opportunissima eorum vacuandorum occasio. quod enim sanguis etiam non longè à veris initio vacuari postulet, præter Galenum etiam grauissimus medicus Trallianus author est, de podagra agens sanguinea. Sed diluenda sunt ea, quæ videntur obstare. quomodo citiùs vacuatur crassus humor, longiore per veris calorem attenuatione indigens? quoniam sufficienter initio veris fusus est, & maior est, vrgetq; ea quæ ab imminenti morbo sumitur indicatio: in bile verò purganda non expectatur attenuatio maior, sed illius generatio. Quomodo primo Aphorismorum, in fine veris (inquit) vulgus sibi & iumẽtis sanguinem mittit fusionis periculum cauẽs? quoniam historiam refert, factum non probat. cur ergo id vtiliter obseruant veterinarij? propter particularem causam viridis pastus, ebulliente iam tunc seroso & tenui sanguine. cur quidam ex hominibus idem obseruant ad Iunij finẽ venam secantes? quia deludũtur iumentorum similitudine. Quomodo manebit obseruatio Hippocratica, vt duo æquinoctia caueantur, ne in illis vel purgationes vel cauteria adhibeantur, & magis autumnale: si æquinoctia initium præstant alterum veri, autumno reliquum? Sanè videntur non sine causa obseruandi dies aliquot in anni magnis mutationibus: & in maioribus illis solstitiorum varietatibus Hippocrates decimo definit, in æquinoctiis ob exiguitatem mutationis triduum satis erit, in quo, nisi quid vrgeat, mouẽdum non videtur. licet Auicenna non cauerit, præcipiens per Autumnum si vacuandum est, fieri in ipso æquinoctio aut quàm proximè.

In Aph.

6. Collect. 14. In qua veris parte. Cap. 7.

Aph. 47.

Aph. 15.

16. *porrò*] affectus recenset pericardij.

17. *difficultas*] vnde intelligitur cerebrum esse respirationis agens vnum: nihil enim in ea cor nisi vt finis operatur.

SECTIO SECVNDA.

CAP. II.

ATQVE *huic quoque* [1] *parti vel primario affectæ, vel aliis consentienti, quemadmodum reliquis omnibus, affectus quidam superueniunt, quos respirationem lædere necesse est: quippe proprium respirationis organum eam esse iam demonstratum est. Igitur, vbi dolorificis affectibus molestatur, exiguam densamque reddit spirationem, veluti in commentationibus de difficultate spirationis ostendimus: Id verò & vicinis quoque partibus, &* [2] *iis quæ simul mouentur, affectis euenire solet. nam diximus antea de spinalis medullæ affectibus, respirationem interdum lædi, thorace*

proprio

proprio affectu nequaquam laborante, sed vel neruo quopiam à spinali medulla procedente, vel spinali medulla ipsa affecta. Eorum verò, qui propriè ad thoracem pertinent, affectuum quidem in ipsius musculis; quidam verò in membrana costas succingente consistunt. nam de his affectibus, qui vel in cute, vel in costarum ossibus consistunt, hic agere non proposuimus: in quibus locus affectus sensibus subiiciatur. Igitur, cùm ex musculis alij spacia intercostalia vocata repleant, alij verò extrinsecus extendantur; dolorificæ externorum musculorum dispositiones, vt vlcera, contusiones, abscessus, erysipelas, inflammatio, haud difficulter à medicis manum adhibentibus discernuntur. at intercostalium musculorum inflammationes, eorum maximè, qui in intima parte consistunt, (duo enim, vt scitis, sunt huiusmodi musculorum genera) tactu consequi non possumus: atque ij grauiori, quàm externi, dolore cruciantur: ac aliquid fluxionis, quæ inflammationem induxit, ad interna per eam, quæ costas cingit, mẽbranam transmittunt, quã tunc pariter cũ ipsis inflãmari necesse est. veluti rursus, vbi ipsa aliquãdo primario affectu infestatur, intercostaliũ musculorum partes internæ similiter ei consentiunt. Verùm exquisita[3] pleuritis fit, vbi cingens costas membrana primario affectu laborat:[4] proinde[5] dolor, vel ad iugulum, vel ad præcordia peruenit: ad iugulum quidem, superioribus eius partibus affectis: ad præcordia verò, vbi inferiores afficiuntur. Atque[6] vehemens quoque febris huiusmodi inflammationem perpetuò sequitur, quia sedes affecta & parum distat à corde, & cum panniculo ipsum inuoluente, ac septo transuerso cognationem habet. Cæterùm, afficiatur ne magis cingens membrana, an musculi ipsam contingentes, à [7] pulsibus indicium petere oportet. nanque musculi minus, cingens verò membrana magis & tendit, & indurat arteriam. Vt in affectibus pulmonis nulla penitus apparet huiusmodi durities. At effusa in spaciũ sanies in asperas pulmonis arterias transumitur, deinde tussiendo excreatur; qualis sit, qui inflammationem fecit humor, declarans, an videlicet biliosus, aut melancholicus, aut pituitosus, aut cruentus. Etenim, si bilis abundat, pallidum aut flauum: si atra bilis, nigrum: si pituita,[8] spumosum & candicans: si sanguis, rubrum sputum reiicitur.

INTER thoracis affectus, primum agit de frequentissimo pleuritidis. secundo. §. quod verò) reiicit Erasistrati responsa de expectoratione contenti in pectore. tertio. §. atque satius) apponit suam. quarto capite tertio inflammationem septi tradit. hic thorace quomodocumque affecto respirationem lædi ostendit.

1. *parti*] nempe respiratoriæ, de ea enim affectione agebat.

2. *& iis*] compatiuntur enim partes non solùm vicinis, sed et longinquis, quibus cum connexionem habent.

3. *pleuritis*] cur sit morbus frequentissimus, variæ causæ afferuntur. sanguinis in corde & pulmone affluentia: vel à cerebro destillatio. sed satis est vniuersalis illa membranis ventres ambientibus communis, quod cùm sustineant ampla vasa, imbecillas vires habent: cor enim & iecur sanguine referta sunt: robustis tamen viribus ab inflammatione se tuentur: reliqua membra ob vasorum angustiam rarò; ambientes verò membranæ huic morbo obnoxiæ, propter copiam cum naturæ infirmitate sunt, minimè ventris inferioris propter frigiditatem & cruditatem sanguinis. aliquando magis cerebri meninges ob leuigantem calorem, non crebrò tamen propter difficilem sanguinis ascensum. creberrima est pleuritis ob calidi sanguinis in locis sanguificationis abundantiam. Quod verò ad differentias eius attinet, nonnihil est inter Galenum & Auicennam discriminis: cùm enim Auicenna in exquisitam separet & notam, primam cõcedit ex inflammata nasci pleura, videlicet internis intercostalibus, vel septo:

Pleuritidis differentiæ.

videlicet

videlicet interſepientibus membranis: notham vbi intercoſtales ſed externi inflammatione correpti ſunt, vel ſuprapoſiti pectori muſculi, vel cutis ipſa. Artificioſiùs Galenus de inflammato ſepto paulo poſt aget, quaſi nomine pleuritidis non intelligatur; ſimiliter & interſepientium inflammationem ſui generis morbum facit, non pleuritim. ipſam verò pleuritim ſeparat in exquiſitam, non exquiſitam, notham: vt ſit exquiſita, in qua inflãmatio ipſam occupat primariò partẽ, vnde nomẽ obtinuit, pleurã. non exquiſita, vbi intercoſtales internos: fieri enim non poteſt quin ex pleura internis illis intercoſtalibus communicet; & è cõtrariò: verùm ex eo quod affectio primariò pleuram infeſtat, aut ſecundariò; exquiſitæ habet aut non exquiſitæ pleuritidis appellationem: notha verò eſt, vbi reliqui pectoris muſculi patiuntur.

4. *proinde*] nam ſi per conſenſum intercoſtalium inflammata eſt pleura, non communicat doloris affectum extremis ſuis partibus, iugulo & præcordiis. id enim inter alia ſeparabat affectum, proprium à conſentiente, quod proprius communicat omnibus ortis vel coniunctis. *3. Lib. 2. vit.*

5. *dolor*] punctorius, quoniam pars nervea eſt, pariter & extenſiuus quia membranea. nam quod libro Acutorum ſecũdo grauare adiunxit, nõ ſignificauit in membrana ipſa grauantem eſſe, ſed communicari carni & brachio, caro autem præ plenitudine grauata dolet. Adde quod ibi grauitatis indicio copiam conſiſtentis humoris venabatur Hippocrates: niſi enim copia humoris ſignificaretur, ſimplex calor, non magis phlebotomiam requirit, quàm purgationem. cur verò doleant pleuritici pro humoris contenti varietate, vel iugulum magis, vel præcordia, libro ſecundo oſtenſum eſt. Ex qua cauſa libro De conſtitutione artis conficit, paruam eſſe pleuritim, quæ neutri termino communicat dolorem, magnam quæ vtriq;. De doloris verò augmento, ferè omni interno tumori commune eſt, ingraueſcere dolorem ex accubitu ſupra ſanum latus, quoniam magis grauat pendens inflammatio. quid verò voluerit libro De conſtitutione artis, non eſt perceptu facile: ita enim legitur (ſi laborat internum pleuræ latus, magis dolet ſupra oppoſitum: ſi externum, è conuerſo: ſi vtraq; pars pleuræ, vtroq; ſitu dolet: ferè autem, ait, interna pleuræ pars inflammatur, ideò ferè ſupra ſanum magis dolent.) putant autem quidam per internam pleuram intelligi coſtarum perioſtium, non tamen ſunt recipiendi. neque enim vnquam Galenus pleuram ex duabus conſtituit membranis. nec perioſtios eſt ſuccingens, cùm ſingula oſſa induat, non thoracem operiat: nec multis vaſis conſtet, vt facilè inflammetur, ſitque tenuiſſima: nec per internam partem (ita enim habet Galenus μέρος) pleuræ, interſepiens accipi poteſt, licet quandoque ita locutum reperiamus. nam internum latus crebrius externo pati ait, cùm interſepientes inflammentur multò quàm pleura rariùs: quare in pleura ſimplici licet, ob craſſitiem preſertim ad extrema, conſideramus internam & extimam ſuperficiem inflammatam: de quibus pronunciauit libro De conſtitutione Galenus, quamuis enim internæ inflammationes decumbentem ſupra ſanum magis infeſtent plurima ex parte, in pleuritide quoniam externa pleuræ ſuperficies inflammata coſtis occurrit, meritò explicauit Galenus, accidere in ea ſpecie, (quæ tamen oppoſita rarior eſt) vt ex decubitu ſupra dolentem locum magis offendantur laborantes. cur verò ferè inflammationes internæ exacerbẽtur, ex oppoſito decubitu, Galenus meritò refert ad pendentem inflammationem. fortè verò nec illa Aureliani inutilis ratio eſt: quoniam (inquit) cubatio ſupra ſanum humorem exprimit in ægram partem & auget: ſupra ægram detrudendo ab ægra minuit. In qua verò pleuritide dolor vehementior ſit, Galenus hic in internis intercoſtalibus ait maiorem eſſe multo quàm in externis, Raſius etiam quàm in pleura ipſa cõceſſit eſſe maiorem; eſtque admodum veriſimile, quia vtrinque muſculi illi à coſtis premũtur. & quia craſſiores magis tument per morbum, patiunturque pulſantem dolorem, à quo immunem eſſe pleuram, vt quæ arteriis careat, ſupra ſcripſit Galenus.

2. Criſ. 10. *Supr. lib. 2. 1.* *2. Acut. 10.* *Cap. 18.* *Pleuritis quẽ ſitum exigat.* *Cap. 18.* *7. Anat. 1.* *Cap. pleur.* *Lib. 2. 4.*

6. *vehemens*] Anaxion enim quandoque non febricitans, & multi pleuriticorum tertiana febre affecti notha pleuritide decubuerunt. Nec obſtat quod febres ex membranarum inflammatione non decet eſſe magnas, propterea quòd pendent (quod inquit Auicẽna) ab exiguo humore. nam licet membranarum tenuitas humoris copiam *1. Criſ. 18.* *1. 4. Tract. 4. 13.*

non

non admittat, recipit tamē biliosum & tenuem, cui soli peruiæ sunt. vnde fit vt phreneticorum & pleureticorum febres validæ sint; pleuretici verò vltra hanc etiam causam habent ex musculorum crassitie, qui pleuræ connexi magnam excipiunt inflammationem.

7. *pulsibus*] Num inflammatio omnis pulsum induret, ambigui sunt apud Galenum loci. quorum vna est sententia, tumorum pulsum mutari & iuxta membri affecti naturam, & ex humore affluente ex membro; dura omnia maximè membranosa pulsum tendunt & indurant; mollia laxant, & mollem efficiunt. communicatur verò qualitas inducta arteriæ partis laborātis reliquis corporis arteriis, vbi tumor momentaneus est, propterea quòd arterię omnes externa quadam mēbrana teguntur ab vna earum quæ ventrem spiritalem aut naturalē obuoluunt exorta, id est, à pleura supernæ, à peritoneo infernæ omnes: cumq; arteriæ tunica vel emolliatur vel tendatur, progrediēs affectio ad pleurā vel peritoneum, ab eo ceu fonte reliquis corporis arteriis distribuitur. Ratione verò affluentis ad partem humoris ita variat, vt aqua magis, pituita minus emolliant pulsum; verùm scyrrhus magis, inflammatio minus indurant. Ex qua vna sentētia colligit libro De causis pulsuum etiam inflammationem non solum scyrrhum indurare pulsum; non in duro tantum membro, sed & in molli: cum ea tamen conditione quod libro De præsagitione pulsuum adiunxit, modò membri mollicies plurima non sit, & humoris natura valdè humida. Inflammatio enim sanguinea in mollissimo membro nunquam indurabit. Si tamen iungatur scyrrhus plurimum indurans tumor cum natura membri mollissima, vt hydrops ex iecoris scyrrho, credit Galenus repræsentari tactui simul tensionem ex humore cum mollitie membri libro De pręsagitione pulsuum quarto. Quod ergo scribitur libro quarto De præsagitione pulsuum, per thoracis inflammationem pulsum durum non constitui, causam habet molliciem musculorum qui pectus ambiunt. quod quarto de caus. puls. pulmoniæ pulsum ait esse mollē, explicat paulo post, si fluxio fuerit biliosa, indurari. quod enim pulmo etiam à bile inflammetur, eodem libro quarto De præsagitione puls. & paulo antè dictum est. quod item legitur lib. Crisium secundo, pleuretici pulsum, qua parte durus est, nō significare affectionem adesse inflammatoriam, sed naturam partis, quæ patitur, membranosam esse & duram; significat per inflammationem musculorum thoracis non indurescere, sed inflammata pleura. subdit enim in notha pulsum tentionem & omnino duritiem non habere, vbi externi laborant musculi. nam interni intercostales quia pleuram in cōsensum trahunt, pulsum reddūt minus quàm in exquisita pleuritide durum, & tamen durum. Quod ergo attinet ad partium thoracis inflammationes, multa durities visitur inflammato septo, minor in pleura, adhuc minor ex contiguis intercostalibus, in externis verò nulla. Est verò etiam communis omni inflammationi non solum durities, sed & in vno ictu inæqualitas partium arteriæ: nam & vis arteriarum grauatur ab humorum mole, & instrumenta inæqualiter obstruuntur; quare partes non ex æquo omnes eleuantur, sed speciem tangenti referunt serrantis, vbi durum inæqualiter tactum ferit. estque ea species pulsationis eo apertior quo pars laborans durior est, & obstructio cum virium grauitare maior: quare plurima est & manifestissima inflammato septo, deinde pleura; nam in thoracis inflammationibus quandoque nihil referre inæqualitatis pulsum scribit author. Num verò pleuretici pulsus magnus sit, etiam meritò ambigas; etenim secundo crisium scribitur magnus: quarto de caus. puls. non valdè magnus. infrà paruus. Explicante autem Galeno libro De pulsuum caus. febris gratia magnus expectandus erat, obstat durities, iuxta cuius varietatem magnitudo etiam variè minuitur, vt euadat nonnunquam paulo maior modico, aliquando paruus. pręterquam quod leues controuersiæ condonandæ anthoribus sunt.

[Margin notes: Inflammatio omnis an pulsum induret. — 4. Caus. pul. 6. — 1. Præsa. pul. 1. 3. 8. — Cap. 8. — Cap. 9. — Cap. 12. — Cap. 10. — 4 Caus. pul. 6. — 4. Præsa. Puls. 2. Cap. 10. Cap. 7. Infra lib. 5. 3. 4. Caus. Puls. 6. 5. Simp. 9.]

8. *spumosum*] cùm hic spumosum pituitę tribuat: sintque beneficæ statim post sanguineas pituitosæ collectiones, libro præsagiorum secundo, non conuenit quod eodem libro spumans sputum perniciosum esse pronunciat. Sed cùm sint spumæ causæ duæ; flatus permixtus, & calor eximius; vbi spumantis deiectionis, vrinæ, sputi causa est exurēs calor, perniciosum est; vbi flatus ex turbatione permixtio, non perniciosum.

[Margin notes: Com. 46. — Com. 47.]

Separan-

Separantur verò duplices ſpumæ vehementia mixtionis, ex calore immodico minuta eſt,& diu durat ſpuma; ideo valde ſpumoſa talia excrementa ſummopere damnant Hippocrates & Galenus.ita enim legendum eſt,reclamantibus licet nonnullis, valdè & viride & ſpumans deleterium: vt verò tandē pleuritidis indicia claudātur,non teme re audiendum eſt quod Aretæus monuit,fieri nonnunquam vt coëant dictæ notæ,nec tamen homo pleureticus ſit, quoniā non ab vna ſed à pluribus occaſionibus cōtractæ ſunt.Si enim quiſpiam ex frigore latus doleat, & præ dolore febricitet, ſimul verò ex deſtillatione tuſſiat,imponet multis quaſi ſit,qui non eſt pleureticus. Spuma nimi praua.

QVOD verò tuſſiendo ex thoracis ſpacio aliquid interdum expuatur, facilè intelliget is,qui eas diſpoſitiones conſiderauerit, quibus ab exterioribus ad intima pectoris vlcus penetrare contingit, ſiue id ob vulnus non conglutinatum eueniat, ſiue ob magnum abſceſſum vtrinque eruptum, vel [1] perinde diſſectum, ac ſi externas duntaxat partes afficeret, facta deinde ſectione inueniatur cingens coſtas membrana eroſa,aut coſta ob ſphacelum (id eſt, cariem) exciſa, aut eo quòd medici cingentē membranam,vtpote eroſam putreſcentemque, ſeruare illæſam non potuerunt.In omnibus iam propoſitis diſpoſitionibus, ſi aqua mulſa in thoracis ſpacium infundatur,mox tuſſiendo expuitur, & laborans ipſe aquam mulſam eſſe ex ſapore deprehendit. Quo pacto autem hoc fieri poſſit,atque per quos meatus ipſa in aſperam arteriam ingrediatur,perpendere debet is,qui errorem illum,in quem multi in cauſæ inueſtigatione inciderunt,effugere voluerit: ij namque ex thoracis ſpacio in pulmonem quippiam recipi, impoſſibile eſſe iam ſibi perſuaſerunt: fortaſſe ita ſe ſentire ſimulantes, ne videantur de re quapiam dubitare. Cæterùm credere oportet huiuſmodi fieri tranſumptionem: quippe per vulnera haud obſcurè apparet: Deinde,quo facto ea fieri poſſit,inueſtigare: vt, cùm inuenerimus, animo ſimus quietiori.ſed,inter quærendum quandiu nihil nos inueniſſe putauerimus, ruditatem potiùs noſtram accuſare, quàm veritatem ipſam negare debemus. Atque videmus etiam conglutinatis cruentis vulneribus,in ſputo notas quaſdam fluentis ex vulnere cruoris ad ſpacium quod inter pulmonem eſt & thoracem: prætereà ſuppurati,in hoc ipſo ſpacio pus continere & ipſum expuere haud obſcurè videntur.atqui rationi conſentaneum eſt,vt eodem modo tum cruor, tum pus ex thorace expuatur: quorum viam inquirens Eraſiſtratus incredibilia quædam ſcripſit in eo libro,cui titulus De ſanguinis eductione eſt,ſub hac verborum ſerie: via autem,per quam incedunt ea, quæ ab ijs ſedibus reiiciuntur, huiuſmodi eſt: [2] Ab ea arteria,quæ ſpinæ adiacet, vaſa quædam ad vtrunque latus,tam dextrum,quàm ſiniſtrum ſimiliter procedunt: deinde in loca vicina,multiplici diuiſione diſperſa tandem adeò euadunt exigua, vt ſenſum lateant. cùm itaque ſanguis in huiuſmodi arterias inciderit, nonnunquam per con cauam arteriam ad loca, quæ circa pulmonem ſunt; atque ad eos nexus, per quos pulmo apud ſpinam arteriæ coniungitur,aſcendit.quippe ea,quæ huc inciderint, hac via ad pulmonem aſcendere ſolent.Verùm,quomodo ex pulmone deinde reiiciantur, antea dictum eſt.In his verbis manifeſtè declarauit Eraſiſtratus eas arterias, quæ à magna arteria ad ſingula intercoſtalia loca procedunt,per ora, quæ ad inflammatam partem perueniunt,ſanguinem ſuſcipere, ipſumque ad magnam arteriam,quæ à corde orta per ſpinam extenditur,referre; atque ab ipſa rurſus ad ea loca, quæ circa pul monem ſunt,tranſitum fieri. Sed neque modum, quo huiuſmodi tranſitus fiat, neq;

X *viam*

viam explicauit. verùm deinceps scripsit, Atq; per eos nexus, per quos pulmo arteriæ circa spinã adhæret, fit enim (inquit) hac quoque via, eorũ quæ inciderunt, in pulmonem ascensus. At, quomodo, & per quæ conceptacula id fieri possit, non ostendit. Proinde manet adhuc eadem quæstio, nihil planè ad ipsam dissoluendam afferente Erasistrato: quamuis, vt in cæteris libris omnibus, ita in hoc ipso, de sanguinis eductione, perspicuam pollicitus fuerit interpretationem. Quocirca multo magis vitiosum, quispiam huiusmodi sermonem reputauerit, vtpote qui ipsi quoq; Erasistrato fuerit suspectus. Apparet itaque ex industria eum voluisse obscuris vti sermonibus, vt aliquid dixisse videretur, cùm nihil diceret. Atque hoc in loco, quæstionis enarrationem dereliquit. Nam, quomodo sanguis ex lateribus quidem ad magnam arteriam perueniat, manifestè declarat. At, quomodo rursus ab hac ad eas sedes, quæ circa pulmonem sunt, vt ipse dicebat, ascendat, haudquaquam exposuit. Constat autem & ex eo, quod dixit, loca, quæ circa pulmonem sunt, cùm dicere pulmonem potuisset, eum haud inuitum sermonis obscuritatem affectasse, id quod postea declarauit, dicens: Ex pulmone autem quomodò ad deductionem ascendat, iam anteà dictum est. perinde enim ac si in pulmonẽ ex magna arteria sanguis iam delatus sit, quomodo inde reiiciatur, velle nos admonere videtur. Quòd verò de expuitione, quæ ex pulmone fit, iam anteà dictum sit, non ignoramus, ac perspicuam fuisse narrationem testificamur. verùm optaremus, vt de ea, quæ ex magna arteria in pulmonem fit, transumptione dixisset: quemadmodum cùm inquit; Per eos quoque nexus, per quos pulmo arteriæ apud spinam coniungitur, fieri circa pulmonem sanguinis reiectionem. Ne hic quidem, quos nexus dicat, declarauit. Etenim si vel per membranas vel per fibrosa quædam corpora fiant, ad sanguinis in magna arteria contenti, in pulmones delationem nihil conferunt: quippe necesse est ex arteria oriri vasa quædam, per quæ sanguis in pulmonem transferatur, quemadmodum Erasistrati secta hoc ipsum per arteriam pulmoni substratam fieri autumat. Huius enim arteriæ, extremæ partes, & quidem exiguæ, ad asperam arteriam transire videntur. Atqui ipsa quoque ex magna arteria, anteaquam ad spinam perueniat, initium sumit. Itaq; duplici quadam ratione Erasistrato ab hac arteria auxiliũ suppeditare conantur sectæ ipsius professores: in præsentia quidem ad sanguinis ex thorace eductionem, alibi verò ad inflammationis in pulmone generationem: Nam & hanc obiiciunt eis, qui aliter sentiunt, vtpote quàm ita, vt Erasistratus docuit, fieri sit impossibile. Nanq; vbi docet, quomodo fiat inflammatio, putat incidentem in arterias sanguinem, spiritui, qui à corde defertur, obuium fieri, atque sic ad extremas arteriarum partes repelli. Nisi vbi vulneratæ aliquando quædam arteriæ, vacuato ex ipsis per vulnus spiritu, ex ea, quæ ad vacuatum spiritum fit, sequela, sanguinem suscipiunt. Hac itaque ratione non posse fieri inflammationem in pulmonis arteriis dicũt: quippe si aliquãdo sanguis in eas inciderit, nulli ipsum spiritui obuiare, quod in solas pulmonis arterias, nullum à corde ferri spiritũ Erasistratus contendat; quamuis reliquas arterias omnes à corde spiritum suscipere fateatur: verùm è contrario, ipsas cordi spiritum suppeditare, quem per inspirationem ab asperis læues arteriæ suscipiunt. Hanc igitur arteriam, quæ à maiori arteria spinæ incumbente in pulmonem fertur, inflammationẽ in extremis partibus sustinere, atq; vt

vt sanguis ex thorace reijciatur, efficere dicunt Erasistrati sectatores. Sed inflammationis rationem hoc in loco tractare non proposuimus.[5] *Cæterùm quod ex magna arteria in pulmonem sanguinis transumptionem fieri Erasistrati sectatores dicunt, à veritate deuiare videtur. In primis enim sanguinē ex intercostalibus locis in magnā arteriam transferri impossibile est; quippe à spiritu, qui à corde per magnam arteriam ad hæc loca transmittitur, repulsus, ilico reuertetur. Si concesserimus autem hoc ita fieri, ac demus in magnam ipsum arteriam deferri, multo absurdior ex Erasistraticæ sectæ fundamentis sermo euadet. etenim spiritum, seruantem incursionis impetum, à corde in hanc arteriam expressum, in totum deferri corpus per ortas ab ipso arterias autumat, ita vt ex vna arteriæ compressione, spiritus delatio ad extremas vsque pedum partes perueniat: à delationis celeritate vehementissimos ventos superari putans. Quod verò tanta vehementia sanguinem in magna arteria contentum, ad quamlibet corporis partem non statim impellat, impossibile est. Neque vlla ratione dici potest ipsum in vnam arteriam, quæ in pulmonem feratur, compelli: ita enim is impetus mentis sit particeps, atque intelligat, qua via quàm facillimè vacuari possit. Idipsum verò rursus pugnare videtur cum præsenti sermone, qui sanguinem quàm celerrimè vacuari per asperam arteriam concedit. nam, si tam facilis est per extremas harum arteriarum partes transitus, vt incidens in eas sanguis, tam celeriter vacuetur, fieri non potest, vt impactus inflammationem excitet: eo quòd impingi, et excidere, inter se sint contraria.*[6] *Id verò multo maiori admiratione dignum est, quod cùm Erasistratus quàm diligentissimè deinceps de puris vacuatione conscribat, siue id in pleureticis, siue in suppuratis contineatur, ipse pugnam hanc, qua videlicet sermones eius tum nobis, tum reliquis hominibus omnibus inter se certare vidētur, non intellexerit. Ea facile deprehendetur, si sermonem eius, qui ad verbum sic se habet, hic subscripserimus: Atque in his ipsis affectibus, multi interdum puris excretio fit: causa venarum natura est, quam sic perpendere oportet. Magna quædam vena ex corde nascitur, adiacens spinæ, ac in eo loco, vbi à vertebris septum transuersum nascitur, finem accipit. Ab hoc verò venæ quæ ad latera extensæ sunt, atque arterijs adiacent, oriri videntur. Igitur cùm vel vlcus, vel abscessus in his locis euenit, multum puris congregans, id quidem haud facilè ad spacium, quod inter latera & pulmonem est, effundi potest, quod succingens latera membrana, neruosa est, & fortis, ac diuidi contumax: proinde coercetur ad vasa, membranæ intrinsecus subiecta. Cùm itaque tenuis magis, ac imbecillior vena sit, quàm arteria, hæc vasa prius diuiduntur, quàm ipsæ arteriæ: atque per has diuisiones pus effunditur in venas: per inferiores verò sedes pus deiici non potest, quia ad eas venarum natura non peruenit, sed finem sortiuntur, vt dictum est, circa septi transuersi ortum. Cùm semper autem continuæ sedes repleantur, vt per superiores meatus exitum capiat, necesse est. Perpendenda igitur est actio, quam pulmo inter respirandum efficit, ac, quomodo, tum spiritum, tum humores & attrahit, & expellit. Quippe eodem modo pus à lateribus ad pulmonē ascendere solet. Sed, quomodo demū à pulmone reijciatur, antea dictum est. In hoc sermone, quòd pus in venas transumptū non possit ad loca septo transuerso inferiora peruenire, rectè ab Erasistrato dictū est; vt pote vena, quæ octo inferioribus thoracis costis alimentū præbet, (nō enim omnes alere potest) ad septū trāsuersum*

perueniente. Neque enim in præsentia contendere velim, an exigua aliqua eius particula inde exiliat. at quomodo huiusmodi pus expuatur, neutiquam dicere aggressus est: similiter nec sectatorum eius quisquam. Neque enim quemadmodum arteriam quandam à magna deductam in pulmonem ferri affirmant, ita de vena dixerint. Etenim,[7] arteria, tametsi non manifestè in viscus ipsum ramis distribuitur, ei tamen substerni, atque ad asperam usque arteriam ramusculos emittere videtur. verùm à magna vena, quæ spinæ incumbit, venam aliquam in pulmonem transire neque nos unquam vidimus, neque dissectorum quisquam scripsit: ac ne Erasistratus quidem id affirmare ausus est. quippe inter omnes conuenit, quod à dextro cordis ventriculo per vnum duntaxat vas pulmo sanguinem recipit. oportet igitur pus, quod à costis in eam fertur venam, quæ spinæ adiacet, in primis quidem peruenire ad cor, deinde ad venã, quæ ab hoc orta in pulmonẽ transit: postea ex hac in asperas arterias, quæ per ipsum dispersæ sunt, transumi: postremò tussi indigere, quæ scilicet ipsum vsq; ad os efferre possit. Quo autem pacto puris sanguini permixti ab ipso fiat secretio, tanquam exiguum quippiam, ac vulgare, & quod ad vniuersam ipsius rationem firmandam parum cõducat, præteriens dicere neglexit. neque defendi etiam potest, quod sanguis in vena, quæ circa spinam est, contentus ad cor ipsum referatur. nam è contrario, vena hæc à dextra cordis auricula initium sumens, sanguinem secum defert, qui omnibus thoracis partibus, quæ circa octo costas consistunt, alimentum præbeat. Etenim superiores quatuor non ab his, sed à vena ad iugulũ ascendẽte, quæ à medio loco inter cor & clauiculas exoritur, nutrimentum suscipiunt. præterea & hoc quoque non minus absurdum ad Erasistrati verba sequitur: Nã pus, quod à supernis quatuor thoracis costis in concauam venam refertur, maximè quidem ad eas venas ducetur, quæ ad ceruicem & scapulas, & caput, & manus, imò potius ad vniuersas animalis partes perueniunt. Hæc sunt ferè absurda, quæ ad Erasistrati scripta sequi videntur. Accedit ad hæc, quod causam in hac perpensione penitus non attigit: dicens enim nõ facilè pus effunditur in spaciũ, quod inter costas est & pulmonẽ, quia succingens costas mẽbrana neruosa sit, & fortis, atq; diuidi contumax, pus aliquando in hoc spaciũ effundi posse nõ negauit. Quippe qui verbis suis, non facilè, addiderit. Oportebat enim huiusce rei, quæ non facilè quidẽ fit, sed aliquãdo tamẽ fit causam reddere: deinde viã ostẽdere, qua suppurati pus expuere possint. vt enim ex ijs nõ paucos perire, ita et alios cõplures seruari vidimus: quorũ si quis per singulos dies reiecti puris quãtitatem collegerit, interdũ sex aut octo[8] heminas, interdũ decem, atq; interdũ plures totam summã æquare inueniet. Cæterùm id, quod quàm creberrimè dicere consueui, nunc quoque dicam, quod multi medici, rerum, quæ manifestè videntur, causam reddere nequeũtes, eas esse omnino negant. Quanquã (vt dixi) omnes, quotquot in thorace vulnerati sunt, iniectam per vulnus aquam mulsam, ilico per[9] tussim expuere solent.[10] Nonnulli etiam medendi modo, & qui cruentis adhibetur, & glutinatorio dicto, haud paucis perforationibus curati, in primis quidem diebus purulenta quædam expuunt, nisi rectè, ac exquisitè vniuersus sanguis per vulnus (quatiendo videlicet hominem, qui sic vulneratus est) fuerit effusus. At[11] verò membrana costas succingens, & valida est, & neruosa, ac diuidi contumax. Sin autẽ voles, adde sermoni etiã membranam pulmonẽ ambiẽtem, eandẽ cum illa naturam habentem: eoq; liquores

quores

quores in vacua thoracis infusos hæc quidem non transmittit: illa non transsumit. Itaque ad eundem modum dices cutem membranis esse multo fortiorem, atque crassiorem, ita vt in fracturis ossium callo obducendis, sanguineum humorem, quominus per ipsam penetrando egrediatur, prohibere possit: hunc tamen in nonnullis videmus adeò copiosè effundi, vt tota etiam ligaměta irrigaret. Quod cùm ita fieri videamus, idem haud absurdè per tenues quoque membranas fieri fatendum est.

SVPRA dixerat Author solere se longiùs & crebrò eorum admonere, quæ à prioribus aut perperam dicta sunt, aut non exactè definita: licet alioquin non indigeant tam prolixa oratione. eius rei exemplum hoc in loco habetur: Explicat enim transumptionem in asperam arteriam eius quod in thorace continetur multis, propterea quòd à quibusdá sophisticè negabatur euětus, ab Erasistrato cõmodá via excogitata nõ erat.

1. *vel perinde*] cùm crederet chirurgus abscessum non penetrare, eo rupto inuentus est ad inanitatem internam perforatus.

2. *ab ea arteria*] persuasus Erasistratus non posse fieri commigrationem à pleura ad pulmonem, cùm non cohęreant nisi per canales aliquos, quibus ambo nectantur: intuens prætereà asperam arteriá pulmonem non transire; confugit ad reliqua duo vasorum genera, modò causans commeatum per leues arterias, modò per venas.

3. *conceptacula*] συμφύσεις, id est, coalitus.

4. *quippe necesse*] affert solutionem Erasistratiorum; Agit verò aduersus Erasistratũ de generatione inflammationis lib. 6. vsu. & sæpe alibi: putabat enim turgentibus venis propter meatuũ ad arterias amplificationem, incidere præter naturam ad arterias sanguinem. *Ad finem lib. quod non solum spiritus.*

5. *cæterùm quòd*] inuehitur in solutionem Erasistratiorum.

6. *id verò*] sumit disputandam seriem aliam Erasistrati, in qua de eadem re variam rationem cõminiscitur; ad venas referens, non ad arterias transsumptionem.

7. *etenim arteria*] licet autem obseruauerit diligenter Vesalius ramum ἀόρτης pulmoni substratum, nullum tamen germen in pulmonem deriuat.

8. *heminas*] cum hemina contineat ferè. ℥. 10. heminæ decem perficient quotidiani puris. ℥. 100. nec valde distat quod Nicolus refert vidisse suppuratam, quæ quotidie libras 8. puris expuebat; perseuerasseque in ea copia dies sex.

9. *tussi*] tussire animalia eo solùm tempore quo pulmo læditur, Galenus hoc in loco testis est. & paulo pòst negans tussim in notha pleuritide, eo quòd ichor inflammationis non migret ad pulmonem, nec dissentiunt Arabes. Cùm enim tussi solæ asperæ purgentur arterię, per quas aër meat, quæque in solo pulmone visuntur; ita à natura institutum est, vt ante pulmonis offensam nulla excitetur tussis. Cùm enim sit corpus nostrum omni ex parte varijs canalibus pertusum, magnã rationem habet natura cõseruandi vniuersos apertos & materias liberè deducentes: intelligens ex eorũ non aliter quàm in vrbibus, occlusione morbis omnibus originem præstari. diuturni enim ex occlusis exiguis partium quarundam meatibus, vel perpetuò vel per temporum interualla succedunt: acuti verò, dum ampliores illi venæ, arteriæ nerui obstruuntur. vnde prohibita respiratione putredo, febresque, & inflammationes oriuntur: tantò verò magis respiratoriis asperæ arteriæ canalibus prouidit, quantò magis in eorum occlusione præceps est repentinumque vitæ discrimen: diuina verò inuěta sunt, quibus vasa hæc singulariter muniuit. primũ constituẽs ea multa parte cartilaginosa, nec enim tota poterat ob distentionis contractionisq; varietaté: sciẽs cartilagines in se conniuere, & concidere non posse, vt attenuatorię obstructioni nõ subessent: similiter venis, arteriis, & membrorum poris, alterum subsidium ex innata comparauit doctrina, tussi donans animalia; eoque consensu respiratorios musculos pulmoni connectens, vt quàprimùm in pulmone vndecunq; noxa sentiretur, contractis & pectoris & septi musculis celertimè multus aër & confertim per asperam emissus expurgaret quicquid noxium obstructurumúe in ea vasa incideret: nam vt cartilaginosa constitutio ne attenuatoriè obstruerentur, in causa est; ita tussis ne coarctatoriæ. ita iustissimè Creator benignissimeque functionem, summopere vitæ necessariam muniuit auxiliis *6. Apho. 46. 10. 3. de pleu. 3. Collect. 30. 5. Aph. 39.* Tussis num pulmoni propria.

xiliis,& intelligitur nisi pulmoni vitium incidat,in quo solo aspera est,tussim non succedere. Neque verò euertitur hoc placitum, ea ratione quòd tussis musculis peragitur thoracis,membra verò suis commoditatibus singula non aliorum inuigilant (ait Galenus) nec eo quod in pectoris hemoptoisi tussis maior, indicio esse videtur sanguinem etiam ante pulmonē tussim ciere. Neq; quod Presagiorū lib. secūdo scribitur,comitari hepar inflammatū inanem tussim, propter compressum à tumente iecore septum: quasi septi noxa non solius pulmonis tussire cogat. nam vt naturalia membra sibi solis operantur,ita animalia in quorum censu respiratoria continentur, in alienos sæpius;ita manus,lingua,pedes pro totius arbitrio in vsus non suos mouentur,& pectoris musculi ad arteriæ emundationem, tussim verò etiam vehementem, cur sanguis ex pectore moueat,paulò antè traditum est; nunquam tamen antequam pulmonem contingat. Nam in inflammato iecore,quoniam compressum septum pulmonem angustat,extussiunt laborantes, non secus quàm asthmate oppressi.

Com. 3.

10. *nonnulli etiam*] lege [Sed & in ea curatione quæ agglutinatoria cruentaq; appellatur,cum perfossis thoracem adhibetur,in primis.]

11. *at verò*] cùm ostendisset manifestis exemplis transumptionem puris in pulmonem per membranam pulmonem tegentem;nunc rationes irrisoriè obtrudit, eius rei impossibilitatem ostendentes.

ATQVE *satius fuisset Erasistratum non de hac re dubitare,sed id potius abundanter intelligere,quomodò humor inter thoracem,& pulmonem contentus, in asperas pulmonis arterias recipiatur,ad læues verò arterias,atque ad venas peruenire non possit. nam et ipso Erasistrato authore, tria hæc vasa simul extenduntur,atque simul diuisa,terminantur suo extremo quodlibet ore in adiacentem pulmoni membranam. Cùm ergo tria hæc ora inter se proxima sint, cur in vnum duntaxat fiat transumptio,quærere debuit Erasistratus. nam longè præstantius erat ea, quæ fiunt,quomodo fiant,quærere,quàm quod fiant,negare. Quanquam neque dubia neque inuentu difficilis mihi videtur eorum,quæ in thorace continentur,in pulmonem transumptio: quæ quidem in asperæ arteriæ partibus extremis fieri potest;quippe quæ nō adeò angustæ sunt,vt læuium arteriarum atq; venarum partes extremæ: &* [1] *quod magna ex parte asperarum arteriarum essentia,cartilago est,quæ concidere atque concludi omnifariam non potest: quod etiam earum, quàm duorum vasorum reliquorum, ora multo sunt ampliora. cùm igitur ipsorum circa pulmonem diuisiones numero sint æquales,rationi consentaneum est asperæ arteriæ veluti ramos, reliquorum duorum generum partes proportione superare. Id verò manifestè apparet per visceris ipsius dissectionem,nam vicina quæque vasa eandem inter se seruant in magnitudinis excessu proportionem,quam ab initio maximæ eorum partes habere conspiciuntur. Hæc sunt, quæ dicere debuit Erasistratus:* [2] *ac deinceps, vtrum inspirationis,an expirationis, an quietis tempore pus ex thoracis spacio in pulmonem recipiatur, explicare: ac deinde,cùm id neque per inspirationem,neque per quietem, fieri docuisset, ostendere ipsum expirationis tempore recipi: id quod facillimum erat demonstrare ei, cui priùs persuasum esset, respirationis actionem ad thoracem pertinere, pulmone nullam propriam habente motionem: quippe qui per consequentiam dilatato thorace pariter attollitur: eo verò constricto ipse, spongiarum exemplo, quas manibus exprimimus,in sese residere solet. etenim hoc pacto per magna vulnera, fibra ipsius per vulnus procidere videtur. Verùm citra vulnus, thorax vehementer constrictus humorem,qui in eo spatio, quod inter ipsum & pulmonem est, continetur, in asperas ipsius arterias cōprimendo cogit. Nec credas, velim,huic orationi; vehementer,*

ter; frustra fuisse insertum. Nisi enim vehementer admodum thorax pulmonem ex omni parte comprimat, humor in asperarum arteriarũ ora recipi non poterit. Quamobrem natura, quo robustior fieret expressio, tussi vocata, donauit animalia, quæ cùm naturale sit accidens, sternutamentum & singultum, et nauseam, similitudine quadam imitatur: de quibus in libris De causis accidentium satis dictum est. Verùm quia [3] viribus opus est, quibus huiusmodi accidens naturale excitetur, contingit creberrimè per suppuratos affectus mori laborantes, imbecillioribus iam antea redditis viribus; quod à validissima thoracis constrictione, eademque celerrima, tussis excitatur. Atqui vires imbecillæ, neque validè neque celeriter agere possunt. Ergo de [4] expuitione, quæ ex spacio thoracis procedit, satis fuerit hæc dixisse: redeamus igitur rursus ad eum, quem ab initio proposuimus, sermonem. Sanè, quæ in succingente costas membrana, ac musculis illi continuis fiunt inflammationes, morbum, quem lateralem vocant, efficere solent: huius accidentia inseparabilia sunt, febris acutã: dolor perinde ac si locus vel intendatur, vel pungatur spiratio frequens & exigua: pulsus paruus, arteriam & duram, & quodammodo tensam indicans: tussis maxima ex parte, cum sputis coloratis, nonnunquam verò sine his. has [5] incoctas pleuritides nominant, quæ vel celeriter hominem rapiunt, vel longo temporis spacio finiuntur: ac dolor plærunque vel ad iugulum, vel ad præcordia peruenire videtur. Sunt prætereà alij laterum cum febre dolores, per quos spirationem frequentem & exiguam reddi necesse est, sed nullum redditur sputum, vt in ea re nihil à pleuritide sine sputo constante, differre videatur. verùm hi facilè ab illis discerni possunt. In his enim nulla omnino tussis est: illi verò, qui sine sputo pleuritide laborant, sicca tussi molestantur: deinde, quod neque tensionem, neque duritiem vllam refert pulsus: postremò quod nõ æquè acuta febri laborant, nec adeo difficulter spirant. [6] Sunt etiam nonnulli, qui presso extrinsecus inflammato loco, dolere sese fatentur. atque ij per sputum non purgantur, quia ab initio nihil eius succi, qui inflammationem excitauit, ad thoracis spacium peruenire solet: at concocta inflammatione, nisi pus priùs discutiatur, ad cutem vsque attollitur, atque inciditur.

TANDEM sententiam suam tradit Galenus reiectis tribus de proposita difficultate scrupulis.

1. *& quod*] subdit rationes duas, cur sint latiora ora asperæ arteriæ duobus reliquis vasis.

2. *ac deinceps*] iungit tertiam.

3. *quia viribus*] dignissimum perscrutatione est, sit ne ea fides tribuenda coctioni, quam Galenus præstare solet: pollicetur enim (inquit) securitatem vitæ, sanationis celeritatem, & immunitatem à recidiuando. Si enim quæ relinquuntur incocta, recidiuas faciunt in morbis, vbi vniuersus humor coctus est, nullus relinquitur recidiuæ locus. cùm ergo illic tantũ tribuat coctionis indiciis, hic cocto licet pure nõnunquam mortem sequi doceat, coctionis signa vera continuaque citò indicant sperandam esse plenam humoris coctionem ad statum. vera inquam, quoniam non rarò deluduntur medici, opinantes verum coctionis indicium ex crudo humore in vrina subsidente, quasi verum sit sedimentum; quos contra docuit Auicenna non esse fidendum coctioni contenti antequam minora illa indicia caloris monstrentur & substantiæ: gradatus est enim vincentis naturæ non repentinus progressus. Nec verò coctio vbi vis ex sola petenda vrina est, sed ex eo, quod proximè à loco educitur affecto, in vasorum morbis ab vrina, thorace verò affecto ab sputo, sicut ventre à deiectione petendum est verum coctionis indicium. Continuum verò esse oportet vt fidum sit testantibus & Hippo-

1. Epid. Sect. 2. 44. 2. Præsa. 26. 2. Apho. 13. Coctio an certum salutis signum. Propositio prima. *2. 1. De vrinis.* *1. Cris. 5.*

crate & Galeno præſagiorum ſecundo: fit enim nonnunquam, cùm non ex toto humor à natura euincitur, vt mane appareat, veſperi deliteſcat coctio, ea intercalatio nec breuitatem, nec certam indicat ſanitatem. Quapropter cùm Galenum audimus ex primæ diei coctione præſagientem morbi terminum, in hunc ſenſum interpretandus eſt; ſi in ſimplici affectu (nam & id quandoque explicat) manè pariter & veſperi vna eſt nec intermittens coctio: ſin affectio duplex eſt compoſitaque, vt in duplici tertiana, ex vnius diei euentu de vno pronunciandum eſt; ex eo verò quod incipiente alterà affectione apparet, de alterà iudicium ferendum eſt. quod verò additur certò ſperandam eſſe plenam, id eſt, in toto humore integram (quemadmodum cœperat) coctionem, neceſſitate medica recipiendum eſt. quæ (monſtrante Galeno) euentum ſignificat frequentiſſimum, quique raro fallat, non pepetuum & omnino conſtantem. nam cratiſtonactæ & pictoris ancillæ ſuppurarunt parotides, nec tamen euaſerunt, curante Hippocrate; quod infrequens eſſe & memoria tenendum, Galenus monet; poſſe fieri quapiam in parte priuatim coctionem, toto morbo incocto. Nos verò verba ipſa Galeni mirantis expendere oportet, ne (quod vulgus credit medicorum) tantillum coctioni tribuamus, vt putemus crebro euenire in ea, propter latentes materias deceptionem. Si enim rariſſimum eſt & memoria dignum parotidas ſuppurari, crudo adhuc aut putrente vaſorum humore, cur credetur frequens, continua & vera ex parte humoris intra vaſa coctio, reliquo eorundem vaſorum humore pernicioſe affecto? conſenſus enim partium mutuus, & omnium intro extraque commeatus prohibet, ne talia crebrò eueniant. Decipit verò medicos parum coctioni fidei tribuentes, vel quòd falſam pro vera accipiant, vel quòd non intuentes veſperi vrinam intermittentem, putant eſſe continuam coctionem. Alterum huius diſpoſitionis pronunciatum: non ſemper ſatis eſt certæ ſaluti, etiam continua nec interciſa coctio. cùm enim in morbo materiali momentanea coctio citra excretionem ſanare non ſufficiat, vbi expulſio alterius generis eſt à coquente, fieri poteſt vt naturalis vis potuerit coquere, animalis non poſſit expellere: id quod cum Galeno Raſius teſtatur in pulmonia, pleuritide, & aliis pectoris morbis, qui tuſſiendo cerebri opem deſiderant. Nam animalem facultatem, vt quæ perpetuo copioſoque ſpiritu indigeat, in morbis ampliùs duabus reliquis deiectam eſſe, & experientia & Galenus teſtis eſt. Nec in iis tantum quorum expulſio ab ſpiratione præſtatur, ſed & in reliquis internis inflammationibus (ait libro tertio De creticis) ob purgationis difficultatem. nam per vaſa facilis expurgatio eſt: ad cutem verò ab arte iuuatur; quorum vtroque cùm inflammationes internæ deſtituantur, fit vt cocta licet perimant; vt certa ſalus ex continua coctione expectari debeat, certò prędici non debeat. nam & Auicenna teſtatur anginam ſuppuratá perimere niſi rumpatur: quoniam verò in morbis pectoris auxiliares vires ab animali facultate ſperantur ad pellendum, putauit Aphrodiſæus Hippocratem contra præſcriptum reliquorum morborum conſuluiſſe, vt apparente in pleuritide coctione victus augeatur: & declinante iam morbo pleureticum eſu adſtringente interiiſſe Galenus author eſt. 3. Tertium, ſi toto morbi ductu continua præceſſit coctio, & ad plenam deuentum eſt, quod in ſolo ſtatu accidit, adeſtque iam vacuatio cretica, nec animo concipi poteſt mortem ægrum oppetere. cùm enim ex coctione plena totus humor ſit edomitus, & vacuatio præſens vim indicet naturæ non domantem tantum, ſed & depellentem noxia: nihil eſt quod timeri queat, non inquam metui poteſt, ne mors ingruat morbi eius cauſa, materialis intemperamenti, quem coctio cum vacuatione ſalubrem eſſe demonſtrat: nam coniuncti alterius occaſione, cuius argumentum coctio non eſt, periclitari poteſt; ſic tabidus diutius viuet, & quod ad humores attinet, apparente cocto pure bene habet; ex aucto verò vlcere mors ingruit, ſic pus vlcerati oculi ſanitatem monſtrat, ne vlceris cauſa pereat; cicatrix verò ab vlcere reſidua ſæpenumerò viſum tollit. Si verò anticipat ſtatum vacuatio, tantum à perfectione quantum à morbi vigore abeſt. In hunc igitur modum coctio iugis magnam ſpem boni præbet, idque perpetuò; accedente verò vacuatione, certiſſimam. Supereſt, vtrum deterius ſit, crudum eſſe humorem, an coctum, non expui tamen. poteſt etenim ad vtrunque mors ſequi. Sed præſtat coctum eſſe; partim quia longiorem moram requi-

Marginal notes: Com. 26. — 1. Cret. in fine. — 3. Criſ. 4. — 6. Apho. 58. — 1. Epid. ſect. 2. 84. — Propoſitio ſecunda. — 2. Præſ. 67. Raſ. 10. cont. 1 — 2. Apho. 29. — Cap. 8. — 2. 4. 20. 21 — 1. Probl. 9. — 1. Acut. 27. — Epid. 27.

requirit cum coctione expulsio, quàm pulsio sola: partim quia ex duobus ad sanitatem necessariis coctus humor partem habet, crudus neutrum.

4. *expuitione*] exactè distribuitur per gradus quosdam maliciæ & probitatis, puris à rupta interna vomica excretio apud Aurelianum, tutissima est per vrinam. sequitur per sedem: natura enim hæc membra corporis excipiunt excrementa, minus ergo à pure offendentur: quoniam verò per vesicam non tam confertim vacuatur, minusq; ideo deliquij discrimen est, præfertur. tertium locum habet per vterum: neque enim quotidiana excrementa suscipit, sed per mensis interualla. Inter prauas supremus locus est cordis; minùs damnatur vbi ad asperam arteriam transsumitur, nam & ea nonnunquam repente suffocat; minùs vbi ad pectoris inanitatem, incolumior ad naturalia inter viscera peritoneumque, securissima ad cutem. *Tard. lib. 5. 10* Vomicarum gradus.

5. *incoctas*] cùm pleuritim siccam valdè condemnat, cogimur explicare quid sicci & humidi appellatione intelligendum sit. Sanè morbum siccum duplici significato compellant medici; nonnunquam sicci intemperamenti excessum; in quem sensum marasmus & ventriculi ariditas sicci morbi dicuntur, vt & febrium hectica: nonnunquam omnis materialis morbus ex quocunque ortus temperamento per siccum distribuitur & humidum; vt sit humidus in quauis morbi specie is, in quo per proprios meatus proximosque pars aliqua materiæ destillat; siccus contrà. Igitur in thorace inflammato sicca affectio est, vbi nihil expuitur: innaturalium affectibus, vbi nec per sedem, nec per vesicam: in cerebro, vbi palatum cum naribus, nihil excrementi remittunt: in externis inflammationibus, si nihil resudat: in vasorum morbis (tales sunt febres) si cutis cum lingua aruerunt, nec sudore vllo madent. Vtilissimè igitur de morbis præsagit Galenus, siccum quemuis aut lætalem esse aut longum, humidum contrà; quem locum transcribens Auicenna, non est à suis rectè expositus, ita enim confirmat Thadæus, morbus siccus vel à bile fit, vel à melancholia, quorum humorum prior periculum infert, alter longitudinem. Sed ostensum est omnem morbum & à quouis humore posse esse & humidum & siccum, in eo significato quo Auicenna ex Galeno eo loco agebat. Nec verò quod addit Auicenna internotionem longitudinis à periculo, satis efficax esse videtur. diiudicat enim ex fuscedine tarditatem propter frigoris significationem, ex torrido colore discrimen. Sed cùm siccitas de qua agitur tantum indicet cruditatem: (cruditas enim tam ex negata in totum vacuatione, quàm ex coctionis inopia intelligitur) cruditas autem non sit simpliciter mortis signum aut salutis, sed ex adiuncto virium aut robore aut infirmitate: non ex varietate humoris aut frigidi aut calidi præsagiendum est, sed ex virium statu. Ex qua authorum sententia intelligitur prauum esse in morbis ex humore ortis, nihil excerni, non sudare, sitire, & in pleuritide non expuere. Verùm hîc Rasius & Auicenna monent propter difficultatem expectorationis, fieri nonnullas siccas pleuritides, non propter expultricis imbecillitatem & humoris rebellionem: quare nec prauo vllo præsagio, sed ob contenti humoris paucitatem, quem natura in sensili perspiratu dissoluere sperat, cùm in reliquis morbis & in ipsa etiam pleuritide ferè damnetur siccitas. Quærũt verò vtra pleuritis frequentior sit, dextra ne an læua: cumque referant Rasius & Isacius ex Ruffo frequentiùs infestari læuum, causa ex Nicolo est; maius robur renitentis dextri. Sed si roboris causa maioris, est innati caloris excessus: in sinistro autem pectore ob aortam & spiritum calor viget: robustiora sunt in thorace sinistra, contrà quàm in reliquo corpore. erit ergo illa crebri euentus in sinistro occasio, aorta calidissimo sanguine referta magis suum latus inflammans, quàm possit in dextro vena sine coniuge. Vtra sit periculosior, disceptant Aretæus & Rasius: Auicenna decernit, cùm calor innatus sinistri pectoris amplior sit, augeaturque ad natiui proportionem extraneus; fit vt inflammatum sinistrũ latus breuius, aut suppuret, aut putreat: eritq; & periculosior inflammatio propter sinistri ventriculi cordis præstantiam: & acutior propter explicatã causam.

Sicci morbi & humidi varietas. *Lib. maras. 7. Ther.* *1. Acut. 23.* 2. 4. 3. *1. Apho. 12.* *Ras. 4. cont. Aui. pleur. Cap. 4.* Cuius lateris deterior pleuritis. *1. Hist. 15. 4. Part. 9.*

6. *sunt etiam*] diuisit veram pleurit idem in humidam & siccam, nunc separat à pleuritide vtraque & exquisita & non exquisita laterũ cum febre dolores. vt in summa sint congeneres affectus, exquisita pleuritis ex inflammata primariò pleura cum duro pulsu: non exquisita ex internis intercostalibus cum coloratis sputis; pulsu verò minimè

minimè duro. lateris cum febre dolor aut notha pleuritis ex intercostalibus externis aut incumbentibus costis citra & tussim & sputa, in qua tamen multi putant eo copiosiorem cõuenire phlebotomiam, quominus per os expurgatur; & sanè in pari copia defluxionis copiosior conuenit. Postrema, lateris dolor ex pituitoso humore aut flatu, quem febri iungi nihil impossibile est, in quo periculosissimè mitti sanguinem monet cum Aëtio Trallianus.

Cap. de falsa pleur.

CAP. III.

TERMINVM, *quo thoracis pars inferior finitur, antiqui phrenas (id est, mentem) appellauerunt: siue simpliciter de ipsis in animum venerit, siuè (vt aliqui putant) quia eo inflammatione affecto mens lædatur. A Platone autem diaphragma vocari incepit: qui sanè & ipse alius veteribus similiter phrenas appellauit. Putat autem hunc in animalibus vsum habere diaphragma, vt irascibilem animæ vim in corde contentã ab appetitoria, quæ in iecore sedem habet, septo distinguat: postea medici neglecto prisco nomine, diaphragma ipsum appellare consueuerunt: Id quod in dorsali quoque medulla eos fecisse constat. Quippe huic quoque ob propriæ substantiæ nomen medulla est, quemadmodum instrumentum, cuius nunc mentionem fecimus, phrenes nuncupãtur. Verùm, quo clarior esset dignotio, illi dorsalis, quemadmodum & ceruicalis, & spinalis, atque lumbaris, cognomenta addiderunt. Posteà ferè omnes simpliciter dorsalem appellare cõsueuerunt. Sic in præsenti quoque proposito, phrenum nomine reiecto, diaphragma (id est, septum transuersum) nominare magis placuit.[1] Aristoteles autem hanc animalis particulam, succincturam appellat, nescius ipsam magnæ ac perquàm necessariæ actioni in animalibus esse deputatam, quippè quæ spirationis sit instrumentum. Igitur non immeritò, cùm afficitur, spirationem lædit: vt suprà cùm de spirandi difficultate ageremus, diximus: vbi proprios eius affectus vnà cum his, qui per consensum cum spinali medulla & neruis ab ea exortis in ipso fiunt, tradidimus. At verò nunc eos affectus, qui superno cõsentiẽte principio, ei adueniunt, perstringamus. Igitur, anteaquàm aliquis deliret, frequentẽ ac exiguum: infestante verò iam delirio, multa varietate inæqualem spiritum reddit; vt in libris De spirandi difficultate iam dictum est. Atque delirare[2] etiam solent nonnulli ob vitium, quod in ore ventriculi consistit, & febribus ardentibus, & pleuritide, & peripneumonia. Sed, quæ ob septi transuersi affectum accidunt deliria, non multum distant à phrenitide. Quippe per cæterarum partium affectus, atque per febres ardentes, delirium mitigari solet, quoties morbus declinare videtur. at phrenitidis [3]propria præcipuaque nota est, ne in declinatione quidem febrium, delirium quiescere. Neque enim per consensum duntaxat sub huiusmodi morbo cerebrum afficitur, sed propria primariaque affectione laborat: atque proinde paulatim accidere, quiescere verò neque subito neque affatim solet, vt in aliis partibus, quarum nuper mentionem fecimus, ac anteaquàm inualescat, præcedunt ipsum accidentia non pauca. Eaque omnia [4]phrenitica indicia vocantur, quæ ab iis quoque, qui me præcesserunt, conscripta sunt. Nam interdum vigilias præcedere, siue etiam somnum manifestis imaginibus turbatum, vt & clament nonnulli, & exiliant, videre est. Interdum verò irrationalis accedit obliuio, vt laborantes aliqui, cùm matellam petiuissent, meiere tamen neglexerint: Aut, cùm lotium emitterent, matellam ipsam prodere haudquaquam meminerint. Interdum maiori cum tumultu, aut temeritate respondent, præsertim vbi aliquis anteà fuerit mansuetus. Atque ij omnes exiguo vtuntur*

tur potu. ſpiratio ipſis rara eſt, & magna; pulſus minores magisque neruoſos habent: nonnũquam occiput dolor infeſtat. Cùm verò iam proximè ad phrenitidem accedunt, oculi eius vehementer euadunt ſqualidi, aut ex altero ipſorum acris lachryma effunditur, ac deinde lippitudo innatat, & venæ ipſorum ſanguine plenæ videntur, & ſanguis ſtillat è naribus. Quo tempore nihil, quod exactè ad prudẽtiam pertinet, reſpondent, & floccos auellunt, & feſtucas carpunt, atque aridiore febri, cui non ita magnæ in alterutram partem mutationes accedunt, torquentur: quemadmodum in aliis quibuſdam febribus videre eſt, quæ per vigorem quidem grauiſſimè infeſtant: inclinationes verò habent mitiores. At hæc lingua quoque ſalebroſa eſt: nonnulli interdum audiendo falli videntur, ac interdum mæſti iacent, vix quicquam reſpondentes: atque diſpoſitione dolorifica affecti, vel acriùs premente aliquo, eam haudquaquam ſentiunt. Ergo hoc modo per cerebri affectum paulatim phrenitis euenire ſolet. Ab aliarum verò partium nulla perpetuum delirium procedit, dempto ſolo[6] ſepto tranſuerſo, cuius vitio excitatum delirium, parum à continuo diſtat; adeo, vt veteres putauerint hac parte inflammatione affecta homines phreneticos euadere. Atque ob eandem ſuſpicionem, phrenas (id eſt, mentem) eam appellauerunt, tanquam φρονοῦντι *id eſt, ſapienti, parti conferat quippiam. verùm delirium, quod huiuſmodi vitio accidit, à phrenitide diſtinguitur, & ex oculorum accidentibus, & ſanguinis à naribus ſtillis, atque ſpirationis ſpecie. Quippe phreneticorum ſpiratio magna eſt, & ex longis ſemper interuallis. Contrà, vbi à ſepto delirium oritur, inæqualis, vt modò exigua ſit atque frequens, modò magna & anguſtioſa. Nam incipiente ſepti tranſuerſi inflammatione, priuſquam delirent laborantes, exiguum ac frequentem reddunt ſpiritum: contrà iis, qui ob affectum cerebrum delirant, magna prodit raraque ſpiratio. Atque, vt ſummatim dicam, veluti eorum accidentiũ, quæ phrenitidem antecedere diximus, aut nullum apparet, aut, ſi apparuerit aliquod, id perexiguum eſt in his, quibus ſeptum tranſuerſum inflammatione laborare incipit: ita rurſus ſurſum reuelli hypochondrion, ſepti tranſuerſi ilico ab initio affecti proprium indicium eſt: id quod affecto cerebro poſterius accidit, non incipiente videlicet affectu, ſed cùm factus iam fuerit. Atque calor quoque circa caput & faciem vehementior eſt iis, qui ob cerebri vitium delirant. Reliqui ſepti tranſuerſi affectus, ſiue primarij ſint, ſiue per conſenſum illi eueniant, partim quidem ab hoc noſtro propoſito ſunt alieni, (nempe, qui manifeſtè apparent, vt ſunt tum alia accidentia, tum abſceſſus in ipſo exorti) partim verò iam anteà dicti ſunt.*

DE affectu ſepti frequenti, hoc eſt, de eius inflammatione agit.

1. *Ariſtoteles*] tertio De partibus 10.

2. *delirare*] cùm ex affectibus ventriculi, pleuræ, pulmonis, ſicut in cauſo deliria ſequantur, ſeparat illa Galenus à ſepti delirio.

3. *propria*] exigit hic locus vt diſputetur; Num poſſit cerebrum inflammari, à quo humore frequentiùs, qua parte periculoſiùs. De primo cùm negaſſet Serapio allata ratione, quod duriſſimum, vt oſſa, quia extendi nequit, & molliſſimum, quale cerebrum, quia defluentem humorem non retinet, inflammari vtraque nequeunt: Auicenna conueniens cum illo in euentus raritate, negat perpetuũ eſſe quod argumentans colligit; reiici enim poteſt ratio, quoniam non oportet extendi & tumere quicquid inflammatur: partem enim heryſipelate obſeſſam inflammatam dicimus, & dentes inflammatos nonnunquam, in quorum neutro viſus tumorem agnoſcit. præterea ſi nec illorum ſoliditas nec horum laxitas prohibet, quominus intra poros ſuſcipiatur

Num cerebrum inflammetur.

piatur

piatur apponaturque aliturus humor; cur non similiter erit locus noxio inflammantique? à quo autem humore? constat membranas sæpius à calido tenuique, mollia & laxa à frigido denso pati; effluunt enim non retinentur in eo tenues. nec tamen (quod quidam faciunt) nunquam à bile cerebrum pati affirmandum est: quod enim Hippocrates dixit, morbi omnes in omnibus & temporibus & ætatibus fiunt, sed alij magis aliis; sic omni membro eueniunt, sed aliis magis, aliis minus. membranas enim à frigido etiam humore inflammari author est Galenus. cerebrum verò à bile pleriq; omnes authores fatentur separato capite de cerebri erysipelate agentes, Paulus, Auicenna, Azarauius, Haly, Aëtius. Quarto verò De præsagitione pulsuum cerebrum & pulmonem dixit fortasse non admittere scyrrhum, quoniam passio est duris corporibus familiaris; erysipelas non negauit, & licet ratio temperaméti magis exigat membranas à frigido humore pati, vtpote proportionali: veruntamen cùm tumor magis respiciat compositionem quàm temperamentum, fit vt ab eo humore oriatur crebriùs cui magis aditus patet: quo fit vt membranæ à tenui magis calidoq;, cerebrum & pulmo à frigido crasso lędantur: & pleuritides, biliosum morbum familiares fecerit hyemi Hippocrates, propter recursum bilis intima petentis. Ergo cerebrum læthargo magis & pituitoso humori, quàm bilioso obnoxium est, membranæ eius cõtrà. Est autem nonnihil inter Zoar & Auicennam dissidij etiam in membranis cerebri inflammatis, affirmãte Zoar crebriorem occasionem præstare pituitam bili mixtam, Auicenna verò biliosum sanguinem. Sed non est operosum componere ambos: siquidem sanguis ferè accedit bili & pituitæ cerebrum obsidentibus. De discrimine, certum est crassam membranam cum minore periculo pati, tenuis cum cerebro contendit, potissimum exacti sensus & doloris nomine. Sed cerebrum dignius est, conuoluitur vndique tenui membrana, recipitque multo plus quàm membrana humoris: vertetur igitur in eo inflammato summum omnium periculum. Quod verò ad nomina attinet, licet omnia illa inflammari possint, non obtinent omnia phrenitidis appellationem. Sed est phrenitis, quæ Iuuenali phrenêsis dicitur (quæ est hæc tam crassa phrenêsis) inflammatio alterutrius membranæ cerebrum inuoluentis: quod si aliquando addit Galenus, vel septi, obiter non separat inter phrenitim, & eam, quæ cùm simillima sit, vera tamẽ non est; sicut quod aliquando tenui membranæ cerebri videtur addicere, interpretandum est, plurima ex parte eam in causa esse, non semper. habet enim (μάλιστα maximè ex inflammata tenui oritur) nunquam tamen citra bilem cerebrum vel vnam ex membranis inflammãtem consistet. quidam enim prauè Galenum interpretantes libro De caus. symptomatum secundo, ex immateriali calore nasci aliquando confirmant, quæ verba Galenus de mania, non de phrenitide scripta reliquit. Nec leuiore errato Paulum explicant, apud quem phrenitis oritur ex inflammata alterutra membrana, siue communicata etiam cerebro bile, siue solo calore. nõ enim sentit simplici calore phrenitim constare, sed communicari nonnunquam in phrenetico immaterialem cerebro calorem, aliquando etiam bilem. Illud verò sciendum est, quemadmodum paulo antè inflammata pleura necessariò interni intercostales consentiunt, & affectionis participes sunt, & inflãmatis internis intercostalibus pleura: non tamen idẽ consensus est externorum ad pleuram; non aliter in phrenitide inflammatæ tenui membranæ communicat cerebrum, & è conuerso; non ita crassę. Quapropter apud Galenum & Trallianum definitur nonnunquam phrenitis, cerebri & membranæ inflammatio: ita tamen explicante Paulo, vt transeat in cerebrum vel bilis ipsa, vel simplex caliditas; nomen verò phrenitidis exquisitæ vt illic pleuritidis non indicat primariam cerebri, sed membranæ inflammationem.

A quo humore. — *3. Aph. 19.* — *6. Aph. 33. De const. art. 18.* — *Cap. 8.* — *3. Aph. 23.* — *Zoar lib. 1. Tract. 3. 5.* — *Quę periculosior.* — *Phrenitidis finitio.* — *1. Caus. Puls. 14.* — *Cap. cit.* — *Cap. vlt.* — *4. Præs. pul. 8.* — *2. Caus. sympt. vlt.*

4. *phrenitica*] Numerat signa separantia paraphrenitim à vera phrenitide: Primùm, in vera antecedunt phrenetica indicia; vigiliæ, cephalalgiæ, acutæ febres, & paulatim sequitur delirium; in falsa repente delirant ex Auicenna: ferè enim phrenetici quarto à febre die delirare incipiunt, ait Aëtius. Alterum, propria phrenitidis nota nec in febris inclinatione sapere. In quo signo memorandum est, vt veri phrenetici nunquam ex toto sapiant, licet enim (quod Auicenna ait) modò in eis alienatio excedat, modò abscindatur, id est, minuatur; momentaneo interuallo in totum mentis compotes

Cap. phrenit. Phrenetica signa.

non

non sunt. In falsa autem per inclinationem, ad se redeunt, quod frequens est: rarò enim quidam talium inclinante febre desipiunt magis, aut caput dolent; siue quoniam calor per moram vehementiùs impressit; siue quia refrigerato corpore, minus fuliginum exhauritur. verùm perpetuum est in paraphreneticis non esse perpetuam dementiam: cessat enim per interualla quod sæpius est inclinationis, aliquando vigoris, nonnunquam, quod in synochis fit, eo tempore cessat, quo vaporum ad caput impetus non fertur. Tertium phrenitidis indicium vrina decolor, vniuersa bile in caput migrãte. Quartum & id laudatissimum experimento & Galeno, nunquam paraphrenetici ferocitatem habent in delirio. Quintum, pauci bibuli sunt, de quo suprà dictum est. Sextum luminis auersio. Et quoniam ex inflammationis obstructione exiguus spiritus ad oculos defertur: exiguus autem à lumine dissipatur, ideo expergefacti lucem auersamur, ideo laborantibus oculis nigredo grata est: & quia in omni dolore lux calefaciens humores agitat, commoti autem maiore dolore excruciant. qua de causa febribus implacidis commendauit Hippocrates obscurum conclaue. cæterum aliquando pro lumine tenebras auersantur, siue non diiudicantes noxia, siue ab imaginibus & visis exterriti: porrò oculi ipsi vel immoti sunt, vel immodicè palpitant, quorum alterum est factæ conuulsionis argumẽtum; alterum eius quæ adhuc fit. Septimum, membrorum repentinus nec rationalis motio, & quies. Itaque quidam caput frequenter commutant, alij frequenter oculos tergunt, aut dentes, aut nares: quidam continuò excreant, linguam exerũt & vndique versant: silent pertinaciter, aut immodicè loquuntur: locutio est parum dearticulata submissaque: labra mordent poculorum, & cochlearia (quod malo esse Aurelianus ait) manus potissimum nunquam non mouent, vestes scindentes aut proprias aut alienas: stragula colligentes: festucas vellentes: molliter quiduis palpitantes, aut furiosè insilientes: quarum & motionum & quietum causæ & vniuersales sunt & particulares, partim enim ex temerario iudicio talia committunt: partim quoniam vis sentiendi offensa est talibus, mouendi verò etiam validior perstat: nam posterius cerebrum motionum origo ferè in phrenetico inflammatum non est, propter frigiditatem & vasorum exiguitatem. præterea immodicus calor ad motum excitat: siccitas verò nisi eo accedat vt ligamẽta occallescant, articulorum motiones promouere author est Galenus. Accedit morsus membranarum cerebri, quem vis conatur excutere; non modicè (quod ratio facit) sed vltimo conatu exhaustisque ob discursus inopiam viribus. Cur manus mobiliores habeant, ratio est, quòd sint membrum destinatum creberrimis mutationibus, vt organum organorum dictæ sint Galeno; & quod cerebro vicinissimę sint. Iactãdę linguę occasionẽ forte pręstat immodica ariditas; quærit enim irrigari. Silẽtij causam referũt in linguæ impotentiam prę siccitate, aut vulnere; exertam enim non rarò mordẽt. Festucarum collectio ad fuligines refertur albugineum obsidentes, aut imaginationes clausis oculis conceptas.

[Margin notes: 1.Prorh.25. — 1.Cau.symp.6 2.4.33. — 4.Acut.48. 6.Epid.27.31 — 1.Prorh.6. — Motionum phreniticarũ ratio. — 3.Cau.symp.3 — 1.Vsu 1.]

5. *phrenitim*] φρενιτίζειν, ad phreniticè delirandum, vel ad phrenitidis confirmationem: nam priora illa initium phrenitidi præstabant.

6. *septo*] separat simillima deliria septi à vera phrenitide. cùm in phrenitide sit respiratio magna, rara; in septo inflãmato parua, dẽsa: accedẽte verò delirio, inæqualis ex vtraq; respirationis oppositione permixta: secũdò, cũ ab initio phreneticis adsint signa propria, qualia dicta sunt, citra præcordiorum retractionem: inflãmato septo, è cõtrario.

SECTIO TERTIA.

CAP. IIII.

EAM *partem quæ inter fauces & os ventriculi media est, quam veteres œsophagon nominabant, qui post Aristotelis seculum scripserunt, stomachon, nos gulam dicimus, appellare consueuerunt. quamuis Aristoteles prisco semper vocabulo hanc animalis particulam nominauerit. Eius duplex est vsus: vnus, quod veluti via est eorum, quę deuorantur; alter, quod circa vtranque viam actionẽ quandam efficere videtur, tum deuorando ea quæ ab ore ad ventriculum deferuntur, tum*

reijciendo ea quæ ab hoc ad os eleuantur. Cùm enim geminæ ſint ei partes, (quas diſſectores tunicas appellant)[2] altera ad cibi potusque deglutitionem vtitur: altera ad eam quæ vomendo fit, expulſionem: proinde rationi conſentaneum eſt, duo eſſe affectuum ipſius genera, vnum vt viæ eorum, quæ ingeruntur: alterum, vt inſtrumenti eorum, tum quæ euomuntur, tum quæ deuorantur. Conſtat verò duorum iam memoratorum vſuum alterum quidem ſemper eſſe neceſſarium; alterum verò propter [3] occaſiones quaſdam.[4] Igitur eorum accidentium, quæ ipſum, tanquam viam, infeſtant, genus vnum eſt, cùm ob tumorem aliquem præter naturam anguſtior fit ipſius meatus: alterum cùm proprias actiones perficere nequit. Porrò[5] iam anteà, vbi de angina, quæ ad vertebrarum in ceruice luxationem ſequitur, ſermo habebatur, diximus quod acquiſititia ei anguſtia accidit, vbi à vertebris ipſis cõprimitur, cuius rei nunc quoque admonitum te eſſe velim. Nec obliuioni tradas tumores eorum muſculorum, qui gulam ipſam inuoluunt, quomodocunque fiant: nam de omnibus in libro De tumoribus præter naturam dictum iam eſt. Cæterùm in ijs omnibus commune eſt, quod tanta ſæpenumerò inter deuorandum infeſtat anguſtia, vt potus ad nares remittatur. Cùm verò inflammatione affectam gulam, familiari propriaque anguſtia, non à vicinis partibus acquiſita torquetur: tum grauiſſimis inter deglutiendum dolor infeſtat, accedente quoque perquàm difficili tranſitu: præſertim ſi[6] ſupinus, qui laborat iacens tranſglutire quippiam conetur. quocirca ſic affecti habitũ transformare, atq; erigere ſeſe ſtudent, ex accidente ipſo edocti faciliorem ita fieri deglutitionem: adeo vt haud parum habitus hic ad ciborum in decliues partes delationem conferre videatur, vtpote quæ poſſit ſæpenumerò vel ſola fieri, ſi priùs ex ore vſque ad gulæ initium facta fuerit expreſſio. At ſupino decubitu nullum ſperatur auxilium; quo faciliùs ad infernas partes ferantur alimenta, quippe quod tum à ſola gulæ actione deuorandi munus perfici poteſt. Neque verò latet vos, quod partium inflammatione affectarum nulla non dolet, cùm ſuo munere fungitur. Contrà, vbi quieuerit, dolor mitigari ſolet. Ergo, cùm gula ſentiẽdi facultate ſit prædita, eo ipſo quoque vti licebit quaſi auctario partis, vnde paſſiones eius dignoſcantur: id quod à laborante inter reſpondendum deprehendere licet, niſi adeò fuerit ſaxeus, vt, quid ipſum lædat, narrare non poſſit: quod ſi eiuſmodi eſt, qui poſſit animi ſenſa interpretari, gulæ ſenſus maximum præſtabit corollarium ad affectuum ipſius dignotionem. Etenim imbecillitatem nonnunquam percipere ſe dicunt laborantes, vt longo vix temporis ſpacio per gulam tranſeant ea, quæ ingeſta ſunt, quæ aliquando ad primum impetum facilè deſcendunt, deinde rurſus arcentur, vt videantur impacta, demum per reſiduũ ſpacium expeditè ac facillimè labuntur. Horum primum actionis infirmitatem, alterum particulæ cuiuſpiam anguſtiam indicat. Verùm vtriuſque differentias ex reliquis accidentibus intelligere licet. Nam in imbecillitate, quæ à ſola intemperie citra tumorem præter naturam fit, ingeſtorum in tranſitu tarditas æqualis eſt; & ſine dolore, & in ſupino decubitu augetur: erecta verò ceruice mitigatur, neq; vllus accedit anguſtiæ ſenſus: vbi verò cum tumore eſt imbecillitas, vnam quampiam particulã anguſtiorem cæteris efficit, atq; per eam tardior erit tranſitus. Quòd ſi tumor inflammationis fuerit particeps, aut eryſipelatis, accedit ei pariter & dolor, & ſitis, & multi caloris ſenſus, & febris non admodum ardens, quæ

etiam

etiam siti[7] *proportione haudquaquam respondet. Si verò tumor aliquis ex non ita calidis fuerit: tum citra febrim, & calorem, & sitim, deglutitionis inæqualitas eueniet, retentis in parte quapiam alimentis: præsertim si maiusculum, atque solidum fuerit id, quod deuoratur, acceditque dolor aliquis, sed exiguus. Ergo cum aliquãdo huiuscemodi accidentia longo temporis tractu nobis apparuissent, accedente nonnunquam ephemera febre, nonnunquam etiam horrore, & coniecturam fecissemus abscessum concoctu difficilem esse in gula; accidit procedente tempore, vt laborans ruptionis sensum perciperet, ac subinde pus euomeret: idque non solùm eodem, sed postero quoque die, atque itidem tertio: deinde succedebant ei: deinceps omnia vlceratæ gulæ indicia. Quippe siue acria, siue acida, siue salsa, siue acerba, deuoraret, aut vellicationem, aut adstrictionem sentiebat: dolebatque hac in parte vel nihil deglutiendo, sed moderatius. vehementiorem verò dolorem excitabant ea, quibus mordendi, aut adstringendi vis erat. hic ergo longo temporis spacio vix seruatus est, scilicet, ætatis beneficio: etenim natu maiores, ferè omnes perierunt. Sanè, quotquot dolorificum quempiam in gula habent affectum, omnes ex dorsi quoque dolore ipsum significanter declarant: cuius rei causa haud obscura est his, qui gulam spinæ incumbentem viderunt.*[8] *Quin etiam constat, quod ex gulæ vasis haud secus, quàm ex reliquis omnibus, sanguis vomendo reijci potest. Id si ob ruptum vas acciderit, dolor ibi percipitur, ac locum, vbi aliquid ruptum est, indicat. Haud secus, vbi vena fuerit erosa, siue diabrosin, siue anabrosin, siue aliter quomodolibet nominare volueris. Aperto autem vasis alicuius ore, nullus omnino dolor sentitur: atque hac re à reliquis distinguitur, ac præterea quod neque ictus, neque casus hanc profusionem præcessit, id quod rupto vase videre est. quanquam ob solam sanguinis plenitudinem, nulla adueniente extrinsecus causa, vasa interdum dirumpi possunt. At venæ erosionem, vlcus præcedere solet. Fit autem vlcus vel rupto vase, vel malignorum humorum influentia, id quod in cute quoque sæpenumero accidere videmus.*

ABSOLVTA septi tractatione disputat de gulę affectibus pręsenti capite, sequenti autem de ventriculi.

1. *vtranque viam*] duas vias appellat ab ore ad ventriculum, & à ventriculo ad os.

2. *altera*] Aduersari videtur hic locus ab eo qui est libro Naturalium facultatum tertio. vbi deglutitionem docet perfici quidem posse interna sola membrana longis villis constante, sed deterius quàm si etiam externorum circularium ope iuuetur. Quapropter hic obiter vsus expendit varios duarum membranarum, illic exactius vtrique vsui ambas applicat. & hic primarium, illic etiam minus principem. Sed si ita asseratur, obijci potest, duorum oppositorum motuum idem agans esse non posse, siue temperaturam spectes, siue compositionem : nam expulsioni alia temperatura quam tractui ministrat libro De symptomatũ causis tertio. & alia musculi oppositio extendendo quàm flectendo membro, libro De motu musculorum primo. non ergo externa gulæ membrana & vomitui seruiet, & deglutitioni. Diluitur obiectio, si consideramus ad varios, adde etiam oppositos motus edendos exigi oppositionem in situ mouentium villorum. quomodo qui intus sunt brachium flectunt; qui extra tendunt: aut in corporis mouẽdi situ, licet musculi, eodẽ situ operẽtur: nã qui pergit ad scholas, & ab scholis domũ regreditur, eorundẽ, musculorũ crura flectentium opere vtitur, sed corpore mouẽdo variè cõstituto; modo enim scholas respicit, modo domum: aut saltem in ordine operis partium villi moti: membrana enim gulæ extima, si orditur villorũ circularium contractionem ab ore, deglutitioni seruit : si à ventriculi orificio, vomitui.

Cap. 8.

Deglutitio quomodo perficiatur.

Cap. 3.

3. *propter occasiones*] lege, (ex variis occasionibus) & est sensus; vt viam semper seruire tam vomitui quàm deglutitioni: vt agés verò modò facere ad deglutitionē, modò ad vomitum, prout vel deest ventriculo quidpiam trahendum, vel abundat expellendum. quod enim deglutitionem vis etiam operetur non sola alimenti grauitas, argumento est celeritas & tarditas deglutitionis facultati respondens.

4. *igitur eorum*] lege (genus igitur vnum est symptomatum gulam infestantium ceu viam, videlicet cùm angustior fit meatus: alterum genus affectuum, vbi proprias actiones perficere nequit.)

5. *porrò iam*] docet internoscere hos affectus ex deglutiendi varietate.

6. *supinus*] Colligendum ex hoc loco est deglutitionem in erecto faciliorem esse, non secus quàm de respiratione antè dictum est: quapropter vtrique docente natura eriguntur, & qui difficultatem sentiunt in deglutiendo, & qui in respirando: accedēte enim alimēto ad initium stātis gulę descēdit, et musculorū vi, & innata grauitate: supinus verò situs in deglutitione eclegmatum thoracicorum cōmendatur libro methodi quinto, quoniā ita cōstituto homine, otiantibus verò musculis qui gulæ pręsunt, delabitur medicamētū in arteriam, eo quòd antestat gulæ, estq; patentior multo meatus. gula enim nisi musculorū deuorantiū ope, ingesta nō admittit: prono enim homini (quod quidam fingunt) qui delabetur in pectus quod in excelso loco situ est medicamētum? (margin: Deglutitio eclegmatum. Cap. 12.)

7. *siti*] non respondet febris siti, quia in inflammatione iuxta ventriculi os arescit magis os ventriculi, quàm cor exuratur. Sicut in nonnullis febribus vbi vēter abundat humiditate, minor est sitis quàm pro febris ratione.

8. *quinetiam*] vomitus sanguinis ex gula triplicem differentiam proponit hemoptoisi proportionalem.

CAP. V.

VETERES *os ventriculi cor nominabant, ab accidentibus, quæ inducere videtur, hanc (vt aiūt) deducentes appellationem. Neque enim solum, vt cardiacis syncopis, ita & stomachicis nonnulli corripiuntur: sed etiam conuulsionibus, sopore, morbo comitiali, & melancholia, nec non accidentibus, qualia per suffusiones infestant, vt iam antea, cùm de oculis loqueremur, dictum est. atq; omnes ij affectus, cōsentientibus ei cæteris partibus, in ipso* [1] *fieri dicūtur. nam ad propriam eius rationem pertinet, &* [2] *appetentiam prohibere, & natantes cibos corrumpere, quemadmodum, vbi cibi in ventriculi fundo firmātur, præcipuè si suapte natura non ita facilè corrumpātur, nihil horum patitur. Igitur exactè animum aduertere oportet, vt discernantur affectus, qui* [3] *in ipso per consensum eueniūt, ab ijs, qui huiusmodi particulis, quarum actionibus nocere consueuit os ventriculi affectum, (quod, vt veteres omnes cor appellabant, ita nostra tempestate* [4] *stomachus vocatur) primariò accidere censentur. Sed hæc inter se discernere facilè poterit is, qui assidua exercitatione circa notiones versatus, ea, quæ præcesserunt, diligenter considerauerit. Sunt enim proprietates quædam* [5] *ineffabiles, sed quæ accidentibus, quæ narrari possunt, succedunt, quibus certiores stabilioresq; euadunt affectarum partium notæ: sed hás vnusquisque per se inuenire poterit. Quæ verò tanquam fundamenta vniuersæ dignotionis existūt, atque ex quibus studiosissimi quique ineffabiles accidentium proprietates edíscunt, deinceps explicare aggredior. Igitur* Grammaticus *quidam iuuenis, quoties vel nimis vehementer doceret aut cogitaret, aut inediam sustineret, aut irasceretur, comitiali morbo corripiebatur.* [6] *Perpendi quidem in hoc os ventriculi (vtpote quod facilè sentiret) affectum esse: ác deinde per consensum & totum cerebrum, & corpus vniuersum conuulsione concuti: cui probam concoctionem accuratè procurare, ac* [7] *tertia vel quarta hora panem optimè præparatum exhibere iussi, atq; hunc quidem so-*

dem solum, si non sitiret: si verò siti cruciaretur, ex vino diluto, & quidem albo atq; modicè adstringente. nam huiusmodi vinum vt ventriculum robustum efficit, ita haudquaquā tentat caput: id quod facere solent ea, quæ vehemētes vires obtinēt. Cùm igitur hac victus ratione vtens non, vt antè, afficeretur, exactā iam notitiā me habere arbitratus sum eorum, quæ prius sola coniectura consequebar. Itaque quolibet anno bis, aut etiā ter medicamentū amarum ex aloe ei exhibui: totū enim vētrem à superfluitatibus purgat, & ad proprias actiones roborat: atque ita vir ille viginti annis, quibus postea superstes permansit, integra inculpataque valetudine vitam exegit. Quòd si aliquando ob ingruentia negotia diutiùs à cibo abstinere cogeretur, breuissima quadam conuulsione vexabatur. Iam alios quoque vidimus conuulsione comitiali ob oris stomachi vitium correptos: cùm aut non probè concoxissent, aut vini & quidem meracioris plurimum potassent, aut vbi Veneri immodicè operam dedissent. Quinetiam per [8] febres quosdam conspeximus derepente conuulsione præhendi, nullo, quod eam præsagiret, præcedente indicio: qui biliosò superueniente vomitu, protinus ab omni noxa liberati fuerunt. Atque hoc modo affectorum nonnulli res quasdam fuscas vomendo reiecerunt, alij humorem porri succo similem: quidam etiam vitiosorum eduliorum copia grauati, soporosi permanserunt, donec ea, quæ os ventriculi opprimebant, omnia euomuissent. Atque horum accidentium vix vllum crederes à ventriculi ore procedere, quemadmodum ne syncopas quoque, nisi tā crebrò ita euenire viderentur. Quanquam enim non pauci ad ipsum ex cerebro nerui perueniunt, non tamen tot esse videntur, vt per eos tantus sit principij cum ore ventriculi consensus, vt inde cōuulsio inferri possit: tantū abest, vt quis credat cor ipsum tam vehementer ori ventriculi consentire, vt acuta protinus sequatur syncopa. Porrò multos non solùm [9] insomnia, & somni tumultuosi molestant, sed amentia quoque, propter vitiosum humorem in ore ventriculi aceruatum. De flatuoso verò vocato et hypochondriaco morbo nemo non dixit, quomodo tristitiā, desperationem, mœstitiam inducat: Atque, vt summatim dicam, ad melancholiæ accidentia nihil reliqui facit. Quippe laborantes huiusmodi morbo, post cruditates dictis accidentibus multo vehementiùs infestātur: ac plures ex ipsis [10] splenici quoq; sunt. Quocirca conijciendum est ex hoc etiam viscere vitiosam saniem in ventriculū irruere. Ergo ea accidentia, quæ vel cerebrum, vel oculos afficiunt, vitiosorum humorum vaporationem sequūtur. At syncopa, quæ stomachi vitio solet euenire, ob dolorum ipsius [11] proprietatem exolutionem inducit, eius quoque intemperie ad cor fortasse peruenieнте: quare cùm id quoque vehementē intemperiem suscipit, vires agminatim cadere necesse sit. Atq; constat etiam, quòd κίττα [12] (id est, picæ) vocatæ, mulieribus accidunt, vbi hæc particula affecta est. Quæ enim aut canū more aut nihil omnino, aut malos cibos cupiūt, ijs appetentiæ instrumentum læsum esse certum est: id verò os ventriculi esse iam demonstratum est. Sic enim nausea cordis dolores, singultus inter huiusce partis affectus numerari debent. Verùm omnium harum affectionum causas, in libro De accidētium causis iam diximus, vt nihil nunc opus sit, in earum explicatione temporis iacturam facere. Etenim, quæ per intemperantiam ei veluti similari corpori morborum differentiæ adueniunt, iam ibi enarratæ sunt. Instrumentales verò morbi, qui ei accidere solent, adeo manifestas habent notas, vt latere possint neminem, qui communes signi-

 ficationes,

ficationes, quæ & in his antea commentarijs, et in alijs quibusdam præscriptę sunt, memoria tenuerit. Neque enim abscessus, neque inflammatio, neque erysipelas, neque vlcera huius loci in obscuro sunt, vtpote quorum communes sunt notæ cum ijs, quæ suprà de gulæ affectionibus dictę sunt: atque illis eo manifestiores, quo facilior huic parti sensus est, ac claram quoque promptamque notionem habet. Similiter, vbi ex hac parte sanguis reijcitur, indiciorum proprietas communis est cum illis, quæ de gula iam diximus, verùm cognitio longè manifestior euadit. Atque par esse videtur totum ventriculi spacium simili dispositione affici, quales sunt illæ quas in ipsius ore fieri diximus, atque similia quoque ei aduenire accidentia.[1] *Quod verò longè maiorem inferunt violentiam ea, quæ in ipsius ore contingunt, idcirco medici ea, quæ in parte ventriculi inferiore eueniunt, perinde, ac si omnino non fierent, & despicere & contemnere solent. At, quia coctionis opus in partibus ab ore inferioribus fieri nemo negat, necesse est hanc ipsam partem, cùm malè disposita fuerit, cruditatum esse causam: cùm videlicet vel ob inordinatam alimentorum ingestionem, aut multitudinē, aut qualitatem homo concoquere nequit. Morbi verò cæteris partibus omnibus communes, siue instrumentales sint, siue per solam intemperiem infestent, quorum sedes affectæ manifestę sunt ad hanc præsentem commentationem propriè non pertinent: quippe eas duntaxat partes, quæ sensus iudicium effugiunt, considerare propositum est. Sed de sanguine, qui ex ipso vomendo reiicitur, non conuenit inter medicos. Etenim, sunt qui putent, nequaquam fieri posse, vt sanguis vel ab hepate vel à liene effluens per ipsum euacuetur: similiter de pure quoque ab ipsis erumpēte existimant. Verumenimuerò per artis exercitationem vtranque opinionem examinanti mihi, visa est per ipsum fieri euacuatio ex dictis visceribus. Cæterùm differre voluimus huius rei doctrinam in eum locum, vbi de ipsis sermonem faciemus: quippe deinceps & iocinoris & lienis affectus percurrere propositum est.*

VENTRICVLI affectus prosequitur.

1 *in ipso fieri dicuntur*] lege (propter ipsum fiunt) cùm autem Galenus in reliquis capitibus tradat partis de qua sermo institutus est affectus proprios, & per consensum, hic tradit affectus oris ventris quos hæc pars patitur, & quos aliæ huius consensu: quoniam plura membra ipsi consentiunt, quàm ipse ab illis patiatur.

Cap. 4. 2 *appetentiam*] nono quidem De vsu toti ventri tribuit appetentiam, ita vt intestinis minima ea facultas insit, magis ventriculo, maxima ori ventriculi, eò enim descendunt sensuri penuriam nerui, sicut coctrix caloris indiga magis fundo tribuitur calidiori. Sed de appetentia quæri potest, cur præstentur nerui in vsum, sentiendæ meseraicarum suctionis: sintque in crassis intestinis plurimæ, pauciores in tenuibus & ventriculo, paucissimæ in stomacho, tamen donatur ventriculi os (quod stomachum vocant) grandibus ad sensum neruis: De coctione verò vtri magis accepta referatur calori ne qui in vicinis membris abūdat, an formæ quæ in ventriculo est; ex quibus quod primo loco quæsitum est, in hunc modum expediendum est. In reliquis omnibus partibus quę post ventriculi os sitæ sunt, naturalis sat erat appetētia, qua à se mutuo quasi circulo quodam membra sugunt rapiuntque alimentum, quoad tractionis impetus ori ventriculi occurrat, in quo solo ideo sensus viget, quoniam & munus externum nutrimentum in totius vsus expetendi: ita enim cessat dolor suctioque. nam quæ membra post os ventriculi sunt frustra ex sensata suctione dolerent, & sine fructu famescerent. Illud alterum difficilius. Nam certum est calorem coctioni summopere conferre, siquidem calidiores ventriculi auium propter accedentem fundo carnem semina atterunt, & margaritas columbi breuissimo in orbem eliquant, &(quod

Coquendi & appetendi instrumenta

&(quod fidem omnem ſuperat, & tamen verum eſt) ſtruthio ferrum, non quod Placentinus putat propter duplex exercitium progreſſus & volatus. Eſt enim propter corporis pondus ad volatum iners, progreſſu verò tarda: ſed propter craſſiorem calidioremque ventriculi carnem; & in vniuerſum calidiores hominum ventriculi conficiunt frigidis inſuperabilia: calorem autem vigere magis in vicinis quàm in ventriculo apertiſſimum eſt. quo nomine illis coctio magis tribuenda videri poſſet: tamen quoniam ea exuccatio alimento præſtita, non tam calori debetur vt calor eſt (neque enim eam ab igne tanto calidiore ſperare poſſis,) ſed vt eſt naturæ coquentis inſtrumentum: non aliter quàm ſolaris calor fruges maturat, animalia gignit ſolis agentis magis quàm radij vi, & calore: fit vt alimenti in ſuccum verſio attritioque, & adhuc magis chylificatio, hoc eſt in ventriculi ſimilitudinem mutatio, ea ventriculi forma naturaque magis quàm à communicato è viſceribus circundantibus calore proficiſcatur.

3. *qui in ipſo*] lege, (qui ipſius gratia.)

4. *ſtomachus*] nunc eò deflexit vſus, vt totus ventriculus ita appelletur.

5. *ineffabiles*] qualis eſt dignotio hepatici aut lienoſi ex coloris proprietate, ſenſu quidem exercitato facili, voce verò non explicabili.

6. *perpendi*] ſuo exemplo docet Galenus rimari membrum primariò affectum ex iis quæ propria cuique ſunt, quale erat in Grammatico tam exactus ſtomachi ſenſus, vt à vehementi animi intentione quauis, confeſtim bilis ad ventriculum defluxum, & ab ea ſymptomata pateretur.

7. *tertia*] commodiſſimè enim eo tempore ſumitur ab ijs quorum ſtomachus ieiunus facilè recipit bilioſos ichores apud Trallianum & Galenum: nam protinus à ſomno non ſolùm inutiliter ientaculum, ſed & quiduis aliud ſumitur: ita vt etiam pueros interdicat Galenus ante exercitationem ab eo, ne impediatur retentorum excrementorum & vaporum per ſomnum expurgatio. Siccum verò panem, hoc eſt ſine potu optat Galenus & hic & libro De ſanitate primo, quoniá cibus omnis quem exercitium excepturum eſt, cum potu deterior eſt. Sed nihil nimis. Si enim ſiti cruciatur hic ad ientaculum, ad merendam verò libro Methodi ſeptimo & moleſtum eſſe & inutile ait in totum abſtinere. idem ſuo exemplo laudat ſolum panem ſi toleret ſumi, & ex eo Auicenna. Sed Trallianus commendat in valido ventriculi calore citra, in minore poma, aut oliuas aut vuas paſſas. Addit Galenus dactylos, cùm tamen & oliuæ & dactyli caput offendunt, ſed habet maiorem rationem ſtomachi primariò paſſi quàm compaſſi capitis. Siraſi verò apud Auicennam putat panem ſolum in ventriculo vitiari; ideò præſtare vt miſceatur obſonium: conſentit autem experimentum, ſiue id panis natura & fermenti vis inimica efficiat, ſiue diſſuetudo. Quare niſi ventriculus robuſtus fuerit, qualem Galeno fuiſſe probabile eſt, præſtat quidpiam pani admiſcere.

[Margin: Cap. cephalalgia. 6. San. 8. 1. San. 14. Cap. 14. Ientaculi ratio. Cap. 6. 3. 1. Doct. 2. 7. 2. Local. cephalalgia.]

8. *per febres*] quinto Aphor. primo.

9. *inſomnia*] referuntur inter pueriles morbos inſomnia & pauores ex ventriculi cruditate libro Aphoriſmorum tertio. Sed & in adultis, vbi cruditates patiuntur, tumultuoſi ſomni, & inſomnia pro alimenti natura, & terrentes imaginationes, ex melancholico edulio. Propterea enim quòd per ſomnum ociatur cogitatio ſæpe corporea exactius percipit; vnde lumbricis obnoxij exclamant, maſticant, ſtrident: ſicut communicato ſuaui vapore dormientes rident: deliria verò etiam vẽtriculi vitio fieri, Auicenna quoque author eſt, ſicut & cardiacas Aëtius.

[Margin: Aph. 24. 1. 3. Tract. 4. 8. Ser. 9. 1.]

10. *ſplenici*] opportunè expendendus vſus lienis eſt, & num à liene mandetur ad ventriculum melancholia: num verò etiam incitandæ conferat appetentiæ: poſtremò ſi in hora ipſa fameſcendi. Et vt à primo ordiamur, videtur natura eo artificio iuxta hepar lienem formaſſe, quo agricolæ fecundas ſegetes lupinis circundant. Sicut enim illic allecto in lupinorum incremẽtum terræ amarore, euadit triticum dulcius lætiuſq́; ita hepatis ſanguis tracta in lienis alimoniam fæce. hoc etiam vſu chorion fœtibus indidiſſe videtur, quoniam ſanguis fætum aliturus melancholia abundat. cùm enim non colligatur fex in veſicam inſtar bilis & ſeri, eſt coniectura hæc operantis naturæ multo probabilior, quàm ſi ſimplici expurgationi fecis addicatur. argumentum eſt

[Margin: Lienis vſus. 2. Hiſt. 15.]

quod aues volatu sufficienter sanguinem extenuantes partim nullo, partim minimo liene formantur apud Aristotelem. quoniam enim ex atræ crassitie meatibus obstructio promptissima erat, excogitato remedio alendi ex eo lienis, citra periculum subuenit. attenuationi verò eius præstitit & arterias plurimas & laxissimam conditionem. Mandari verò eam ad ventriculi os authores sunt Paulus & Auicenna. quocirca audiendi esse non videntur qui viam excogitant per exiles admodum & graciles ramos à lienis fastigio ad ventriculi fundum; tum quoniam propagines illæ ori ventriculi non implantantur; tum quia post exactam succi in liene coctionem attenuationemque nihil superesse expurgandum rationabile est: sic vt nec in mamillis menstrui post lactis generationem: quod si superesset, coctione multa edulcorata inutilis ventriculo euaderet: tum quia iecoris analogia docet ab ingressu explantari eam oportere: nam & in iecore, quantum ob crassiciem totum hepar permeare non potuit, ante portas in lienem eructatur. nô secus in liene apparet antequàm lienem vena ingrediatur, explantari insignem ramum ad os ventriculi, illudque instar coronæ circundare, deferentem id quod præ crassitie & austeritate in lienem conscendere nequiuit: vt meritò exclamet Auicenna, & in laudem prorumpat creantis, cuius præcepto leuissimum bilis excrementum infernè ad intestina, ne ventriculum offenderet, delegatû est; grauissimum verò melancholiæ sursum ad ventriculum speratæ commoditatis gratia. Ea verò commoditas præstatur in coquendo astrictione corrugationeque ventriculi. Num verò etiam ad appetendum conferat, ex Galeno quis meritò vertat in côtrouersiam. Nam præterquam quod libro quinto De vsu part. vsum eius in sola retentione agnoscit, etiam quãdoque negare visus est, vt cùm libro Epidemiæ sexto negat à melancholica cacochymia appetentiam augeri. Sed condonanda est sua Galeno consuetudo prætermittendi nonnunquam aliquid eorum quæ ad rem faciunt. Non enim solus Auicenna cum Paulo in appetendi munere beneficium melancholiæ in ventriculo retulerunt, sed & Galenus ipse paulo post. ratio verò ostendit manifestissima, astrictio enim & frigiditas melancholiæ summopere adiumento sunt ad appetendum, ait Galenus, ita quod ars salsamentis, natura melancholiæ illitione parat. & apud Auicennam in melancholicis affectibus fames augetur, & vna causa fastidij asseritur eidem obstructio prohibens eius à liene ad ventriculum delationem. nam quod negauit melancholicam cacochymiam famem inducere; significat eam non esse quæ maximè id operetur, & vehementer, sed ex pituita acida ortam cacochymiam: quod idem scripserat secundo Aphorismorum: Mandari verò eo tempore quo corpus est alimenti indigum non alio, commentitium videtur; nec enim (quod quidam citant) ab Auicenna dictum, nec rationale est, vt naturale membrum rationis opera exequatur. trahi enim ad famescentem ventriculum & ab hepate & à liene prauos ichores & hic, & tertio naturalium dictum à Galeno est; sed ante eum confluxum, fames est confluxus causa: non ergo famem melancholia, sed melancholiam fames auxit. tantum ergo credendum est perpetuum esse & à vesica fellea ad intestina bilis defluxum, & à liene ad ventriculum melancholiæ; huiusque melancholiæ interuentu ventriculum ad meliorem parari appetentiam, retentionem, coctionem: nec quia à melancholia appetentiam excitari dicimus, iam caninam eam famem appellare par est; moderata enim atra ad modicam famem, & ideò naturalem parat; immodica ad vehementem, ideo caninam & morbosam.

Num mandetur melancholia vẽtriculo. *Paul. li. 3.49.* *Aui. 1.33. tract. 2. 1.* *1.1. De humorib.* *Quem vsum atra ventriculo præstat.* *Cap.4.* *Sect.3.37.* *Lib. 6.1.* *2.Caus. Symp.6.* *15. 3. 2.* *13.3.tract. 2.7.* *2.Aph.21.* *1.1.Doct.4.2.* *Quãdo atra mandetur.* *Cap.13.*

11. *proprietatem*] significat quosdam dolores aptiores esse aliis ad inductionem deliquij, licet magnitudine non valdè excedant: videturque ea proprietas in commercio cordis sita: nam dolorum magnitudo experimento seniorum, ait Plinius, est calculi, stomachi, capitis. Galenus verò reiicit ab eo ordine caput, recipit verò coli, auris, oculi, dentis; atrocissimi verò sunt etiam partus & arthitridis; caput verò, quia raro ea sæuitia premitur, à Galeno reiectum est.

12. *pica*] apud Aristotelem à variis picæ coloribus nomen habet, vel quia subinde mutat appetentiam, non secus quàm pica loca, Græcis κίσσα, id est, hedera, quoniam vt hedera obuiis hæret, ita grauidæ eo malo correptæ omni obuio alimento.

13. *quod verò*] hactenus oris ventriculi affectus; nunc reliquæ inanitatis.

Lib.25.3. *Dolorum ordo.* *2. Local.1.* *7. Hist.4.* *Aët.li.16.10.*

14. *visceri-*

14. *visceribus*] constat experimento plurimum sanguinem vomendo ab iis reiici visceribus.

SECTIO QVARTA.

HVIC *parti, quemadmodum & cæteris omnibus, duplex morborum genus accidit: vnum à sola intemperie citra tumorem præter naturam: alterum, vbi vnà cum intemperie tumor quoq; infestat, vt inflãmatio erysipelas, scirrhus, id est, tumor durus: spirituosæ seu flatulentæ distentiones, obstructiones à crassis & viscosis humoribus, idque in* [1] *extremis vasorum partibus, quæ ex venæ ipsius portis exoriuntur: has quidem obstructiones sequitur grauitatis sensus, quæ dextro hypochondrio incubat. Quando verò halituosus quoque spiritus, cui non pateat exitus, ibi concluditur, non solùm grauitas, sed tentionis etiam sensus sequetur. Inflammationes verò, quæ in hoc viscere* [2] *citra ipsius imbecillitatem nascuntur, siquidẽ in gibba parte consistant, præcipuè si grandes fuerint, perfacilè vel solo tactu dignosci possunt. At simarum partium inflammationes per alia potius accidentia, quàm per tactum, inuestigare oportet. Incipiam igitur ab his, quæ in parte gibba oriuntur; si priùs vos admonuero eorum, quos in corporum dissectione conspexistis, musculorum, qui sub cute tenduntur. Sunt verò octo numero, quatuor contenti coniugationibus:* [3] *quarum prima ex musculis constat rectis per totum carneis, à locis, quæ circa sternon sunt, ad pubis ossa; ita enim vocant dissectores; descendentibus. At reliquarum trium coniugationum musculi vsque ad rectorum contactum carnea quidem parte constant: vbi verò primùm illos attigerunt, in deneruationes membranosas degenerare videntur: horum itaque musculorum vna coniugatio, quæ quidem reliquis omnibus exterior est, à thorace obliqua deducitur, in anteriores partes & deorsum descendens. altera huic contraria ab infernis exorta partibus, obliqua ad anteriores et superiores ascendit. huic tertia musculorum coniugatio subiicitur, qui transuersum habent positum, atque peritonæo, id est, membranæ, quæ intestina continet, innituntur. Rectorum autem musculorum tumores præter naturam oblongi, atque per medium totius ventris extensi videntur, vmbilicum, veluti ipsi quoque musculi, comprehendentes: quapropter haud obscura est eorum dignotio, vtpote quos & positus, & figura declarat: accedente ad hæc, quod ipsi à nullo exteriore musculo conteguntur. Hæc autem obliquis quoque musculis, qui à thorace descendunt, sunt communia. At multo difficilior est notitia musculorum, qui iis subiecti sunt; difficillima verò transuersorum. Constat autem iecur intra hos sub peritonæo esse positum; quod cum tribus* [4] *contegatur musculis, fieri non potest, vt tactus aliquam ipsius notitiam præstet, nisi vel magna in ipso oriatur inflammatio, vel incumbentes ei musculi extenuati fuerint. Sed iecur affici declarant in dextro hypochõdrio grauitas, dolor totum hypochondrion retrahens, atque ipsius doloris vsque ad iugulum extensio, (nam & hoc* [5] *nonnunquam euenire solet.) exigua tussis, linguæ color inprimis quidem magis ruber, deinde verò niger euadens, ingens cibi fastidium, sitis inexhausta, vomitus tum* [6] *synceræ bilis, tum eius, quæ ouorum* [7] *vitellis similatur, quæ postea æruginis aliquando colorem referre conspicitur:* [8] *aluus quoque adstringitur, nisi vnà cum visceris huius imbecillitate inflammationem excitari contingat. Erysipelatis autem accidentia his ferè similia*

CAP. VI.

milia sunt, & insuper febris quoque cum [9] vehementissima siti laborantes cruciat: eas enim febres, quas καύσεις, id est, ardentes antiqui vocabant, magna ex parte aduenire videmus iecoris aut ventriculi flammeis dispositionibus, atque in pulmonis inflammatione erysipelatis participe, Græci φλεγμονὴν ἐρυσιπελατώδη appellant) ardentes febres excitantur: quemadmodum vbi in vniuerso quoque corpore biliosi humores ad immoderatum feruorem perueniunt. verùm hæ, quæ aut iecoris, aut ventriculi occasione eueniunt, omnium sunt vehementissimæ, quibus particulis ita laborantibus febres magna ex parte in [10] marcorem transmutantur. Sed de marcore alibi seorsum scriptum est. Quæ in [11] simis iocinoris partibus eueniunt inflammationes, vt magis, quàm illæ, quæ in eius gibbo fiunt, inappetentiam, nauseam, vomitum biliosum, sitim ingentem inducunt: sic è contrario hæ maiori, quàm illæ, inter respirandum dolore (vt dictum est) laborantem afficiunt, magisque tussim excitant: atque dolorem vsque ad dextræ partis iugulum, adeo vt detrahi videatur, extendunt. Porrò, vtrique parti cùm dolor adest, nothæ costæ [12] nonnunquam consentiunt; idque eis commune est, non omnibus; propterea quod iecur per membranas non omnibus ad costas coniungitur: id quod non solum in simijs, sed in aliis quoque animalibus videre est: etenim aliis quidem coniungitur, aliis minimè. Igitur, quemadmodum interdum in gibbis duntaxat, ita & in simis huius visceris partibus inflammatio oritur: quamuis in neutra partium exquisitè distincta possit cōsistere: nam omnium eius partium carnes inter sese continuantur. Cæterùm, quibus natura abdomen gracile est, quando morbo gracilius efficitur, in iis facile est videre ingentem iocinoris inflammationem, quæ propriam hanc à musculis incumbentibus sortitur differentiam, quod moles sub manibus ad coaceruatam circumscriptionem desinit. Musculus enim quilibet, cùm totus sibi continuus sit, inflammationis ipsius [13] molem, quæ sensim diminuatur, habet: quippe soli iocinori proprium est: vt tumoris cumulum comprehensim habeat circunscriptum. Vnde manifestum est, quod durus in ipso tumor, (Græci scirrhon vocant) multò euidentiùs dignosci potest eo, quod durior sit scirrhi ipsius, quàm inflammationis, moles; quodque in huiusmodi dispositione [14] extenuantur corpora, quæ ei incumbunt. At verò, tractu temporis quamuis magis increscat scirrhi tumor; non tamen æquè facilè fuerit per tactum ipsum cognoscere, intercipiente scilicet iudicium aqua inter cutem, quæ ilico scirrhum sequi consueuit.

INTER iecoris morbos, primùm de inflammatione agit. Inde §. (quippe nisi hepar) de aqua inter cutem. tertio §. (porrò vtrum) de morbo regio. quarto §. (itaque ad aliud) de imbecillitate coctricis in hepate. quinto §. (verum meminisse) aliarum facultatum imbecillitates tractat. sexto §. (sic enim) de vesicæ felleæ affectibus.

1. *in extremis*] quoniam cessant illæ propagines in araneosa vasa, vt per visceris carnem sanguis percoletur.

Sup. lib. 1. 5. 1. Prorh. 2. 2. *citra ipsius imbecillitatem*] nam si coniungitur, profluuies sanguinolenta etiam citra tactum indicat hepar laborare. Neque oportet omni inflammationi iungi eam, quam hic appellamus iecoris imbecillitatē ea est momētaneus in sanguificādo lapsus.

Musculorū abdominis ratio.

3. *quarum prima*] lege, (quarum vna) iniusta enim accusatio est, qua quidem Galenum obliuionis insimulant, quasi hic & libro De vsu part. quinto aliter tradiderit musculorum abdominis situm, quàm libro Methodi sexto, nam in Methodo simplicem situm enarrat, in quo omniū extimi habētur descendentes obliqui ab ambobus illis. secundo loco succedunt ascendētes à pube secantesque priores illos decussatim. tertio recti succedunt. postremum locum occupant transuersi. videlicet quoniā pro-

Cap. 14. Cap. 4.

fundiores fasciæ ma gis premunt, validiorem verò oportebat esse pressuram qua intestina transuersim cinguntur, inde oppositam rectam, minus robur requirunt obliqui ductus, potissimum superni, siquidem constrictus venter magis pellit deorsum quàm sursum contenta. Verùm lib. De vsu quinto inquirens illorum munera, primos recenset rectos, proximos transuersos, quoniam ij duo ductus in constringendo premẽdoq; omnium maximè momentanei sunt; quibus ad firmitatem & comprimendi æqualitatem obliqui adduntur; ideo postremo loco à Galeno ibi relati. nam & quod ibi legitur (obliqui transuersis inuehentes) legendum est (inuecti:) substant enim, vti dictum est, omnibus transuersi. In hoc verò loco secutus scopum agnoscẽdi tactu horum musculorum tumores, primos recenset rectos, quos ait nullo externo musculo contegi; quoniam musculi nomen separat à neruosa illa tenuitate minimè tactum impediente. Quapropter meritò ait rectos, cùm toti sint carnei, vbi tument, facillimè agnosci: deinde descendentes obliquos; quoniam qua parte ad ilia sunt carnei, similiter expositi sunt tangenti. reliqui maximè transuersi, licet ex parte carnei, operti tamen multis tendonibus obliquorum, tactum effugiunt. quo enim totus venter vndique æqua carne tegeretur, cùm oporteret musculos sese secare, extenuauit eos in tendines.

4. *tribus tegatur*] recto, transuerso, obliquo descendente.

5. *nonnunquam euenire*] vbi præ magnitudine inflammatio grauat.

6. *synceræ*] syncera bilis nonnunquam Galeno ea dicitur, quę alteri humori impermixta est, ita enim pallidam bilem synceram aliquando appellat. Sæpius synceram vocat eam, quæ naturali sero priuatur; præ calore enim exhauritur & euadit flaua synceraque libro Aphorismorum septimo, in quem sensum hic audienda est inflammato iecore euomi flauescentem iam, quæ pallida erat. Syncera bilis quæ. 2. *Præsa*. 39. 3. *Epid. sect.* 2. 8. *Aphor.* 6.

7. *vitellus*] confert Galenus eius colorẽ crudo luteo qui planè flauet, nam coctum pallet, putatque ex adusta fieri flaua: nam quam ex permixta pituita naturali bili vitellinam vocant Auerrous, Auicenna, Iohanicius, Halyabas, lentorem habeat oportet ex pituita, caloremque infra, non supra pallidum, vt vitellis iure comparari non possit. Lutea bilis quæ. 1. *Cris.* 12.

8. *aluus*] quoniam immodicè fugit inflammatum hepar, nisi vbi ex iuncta coctricis imbecillitate, sequatur lotiua deiectio.

9. *vehementissimæ*] rectè coniectat iungi plurimum causo flammeam dispositionem alicuius ex internis visceribus, id quod vulgò vocant focum aut mineram. meminit autem libro Epidemiæ primo, bilem vbiuis intra vasa putrescentem causam constituere; sed ardentissimam, vbi venas occupat iecoris, ventriculi, pulmonis; longè ardentissimam, vbi in ventriculi ore vel simis iecinoris; quòd eæ partes omnium maximè cordi communicent. Causi ordines. *Com.* 9.

10. *marasmum*] libro De Marasmo capite quinto sexto, quoniam ardor cordi proximus est, & alimenta deurens. Sed si concedimus Isacio ex æruginosa bile febrem non nasci, eam enim opinatur esse eius malignitatem, vt antè à corpore pellatur, quàm putredine sua febrem accendat; quî fiet vt per moram ab ea orta febris hecticam pariat? est id argumentum non inualidum, vt ab eius sententia recedatur. Potissimum cùm alibi idem scripserit Galenus febricitantem, cùm ęruginosam bilem euomuisset, confestim febre liberatum. Et crebris experimentis febricitantium admoneamur, non semper ad perniciem excerni viridia siue sursum, siue deorsum: tantum abest, vt credatur febrem ciere non posse. Prætereà si in corpore moratur vsque ad atræ generationem, quid impediet antequam in atram commigret extraneo calore corripi, etsi à deleterio humore nonnullæ febres oriuntur, quidni etiam à prassiua bile? aut quomodo Zoar & Auerrous eius curationem febris tradiderunt, quæ nunquam visa est? 1. *Febr.* Aeruginosa bilis an febrẽ pariat. 5. *Aph.* 1.

11. *simis*] vtra autem deterior sit, expressit Auicenna deferens gibbo; eo quòd nobilior pars est, in qua coctus iam purgatusque sanguis continetur, & quia magis cordi communicat. quod si symptomata gibbi hic minùs terrent, causa est maior consensus simi cum stomacho, ad terrentia inducenda symptomata, cùm tamen morbus ipse minus habeat mali. 13. 3. *Tract.* 3. 1. Vtra iecoris inflammatio deterior.

12. *costæ nonnunquam*] refertur enim libro De vsu part. quarto, quorundam animalium iecur nothis costis ligamentosis vinculis hærens pendensque, non omnium. *Cap.* 14.

13. *molem*

13. *molem quæ*] id est, extensa est inflammatio, licet multò submissior in vna quàm in altera parte: hepatis autem inflammatio omnino circumscripta est, id est, tota simul elata est, nec ampliùs extenditur. Vtraque autem fixum tumorem repræsentat: nam qui nutat & mouetur, vel fomentum obsidet, vel vterum.

14. *extenuata sint*] ob impeditam enim alimenti delationem per hepar & membra, atrophia consequitur: quare vniuersa membra extenuantur.

QVIPPE, *nisi hepar afficiatur, haudquaquam fieri potest huiusmodi affectus: non tamen semper ob primariam eius affectionem excitatur, quamuis præcipuè admodum ob hoc fiat. Etenim, quia ipsum eius facultatis, quæ sanguinem gignit, instrumentum est, consequens est, vt vitiato hoc viscere actio quoque eius vitietur. Accidit autem, (vt dixi) cùm aliàs aliam partem frigida admodum intemperies afficit, vt hepar quoque* [1] *refrigeretur. Igitur, si vel lienis causa, vel ventriculi, vel intestinorum vniuersorum, maximè ieiuni mesentericæ venæ omnes* [2] *habituali intemperie afficiantur, facile etiam vnà refrigerare possunt omnes simarum iecoris partium venas: quo fit, vt ad hepatis quoque corpus vniuersum intemperies ipsa perueniat. Si verò vel pulmonis, vel septi transuersi, vel renum occasione id accidat, in primis venæ, quæ in visceris huius partibus gibbis consistunt, per consensum afficiuntur: deinde tractu temporis totum hepar quoque eadem dispositione infestatur. Ergo, quæ hucusque diximus, sic se habere nemo inficiabitur, nisi fortè quis aut suapte natura contentiosus, aut omnino fuerit indoctus. De* [3] *obstructione verò non æquè certæ habentur coniecturæ. Etenim quod simarum partium venæ ab ea, quæ in porta exoritur, in tenuissimas extremitates finiantur, haud obscurè apparet. Atque quod ad eundem locum aliæ quoque venarum extremitates à caua vena in gibbas visceris partes distributarum perueniant, similiter constat: licet, quomodo per sua ora ipsæ inter se coniungantur,* [4] *videre nequaquam possimus. Neque enim dubitat aliquis, sed omnes ferè medici ex vno ore enunciant, quod cibus vniuerso corpori distributus ex omnibus simarum partium venis exiens, ad gibbas partes per dictas extremitates transumitur. Quòd si fateamur & hoc, sanguinis transitum, ob tumoris venarum, quæ inflammatione & scirrho occupantur, molem constringi, rationi consentaneum esse videtur, (vt nonnullis placuit) vt pars quæ in sanguine magis tenuis atque aquosa est, transumatur, atque vehatur per vniuersum corpus: sincerus autem sanguis, qui propter suam crassitudinem in caua visceris parte permanet, ei morborum, qui ex plenitudine fieri solent, causa esse censeatur. Perscrutantibus verò nobis huius sectæ placita, videntur partim cum iis, quæ iam suprà dicta sunt, consentire: partim verò nonnihil ab iis, quæ apparere solent, differre. Quòd enim aquosa sanguinis pars transumpta in venam concauam vsquequaque per corpus dispergatur, consequi videtur ad ea, quæ iam in confesso esse diximus. Quemadmodum & crassiorem sanguinem in visceris venis præ angustia earum retentum ad intestinum ieiunum, & tenue, & colon, & cæcum, atque rectum deferri, & (vt quispiam dixerit) in ventrem fortasse: nemo tamen id accidisse vidit, neque in hepatis præter naturam tumoribus, neq; etiam obturationibus: verùm in omnibus corporis partibus, tum supernis, tum inferioribus pituitosus sanguis contineri conspicitur in iis morbis, quos Græci & anasarcas & leucophlegmatias & hyderos nominare consueuerunt: per aluum autem nihil cruentum neque in iis, neque in ascite neque in tympania*

secerni solet: sed spacium, quod inter peritoneum & partes ei subiacentes est, aquoso humore impletur, proinde rationi magis consentaneum est, vt ob visceris refrigerationem cibus, qui reliquis partibus distribuitur, in sanguinem trãsmutari non possit. quin etiam refrigerentur cum ipso vniuersi corporis venæ, idque maximè, vbi nullo plerunque tumore in iocinore apparente, laborans aqua inter cutem molestari videtur: vitio existente vel in liene, vel in ieiuno, aut tenui intestino, aut mesenterio, vel pulmone, vel renibus, aut etiam vbi plurimus per hemorrhoidas sanguis excernitur, aut ob muliebre profluuium, aut cùm retinentur menstrua, aut ob aliam ingentem vteri dispositionem. Nam per omnes huiuscemodi affectus aqua inter cutem hominem vexari contingit, vel nullo existente in hepate præter naturam tumore. Id verò præcipuè intelligitur ab ijs, qui didicerunt, quomodo ex intempestiua aquæ frigidæ potatione iecur affatim refrigeratum, statim aquam inter cutem inducit, antequam scilicet in durum tumorem attollatur. Verùm sic affecti vehementi ciborũ desiderio tenentur: nec mirum, quippe ob refrigeratum os ventriculi, huiusmodi cupiditates accidere iam antè didicimus. Sed de aqua inter cutem, id est, de hyderis vel hydropibus; vel quomodocunque quispiam appellare velit, quantùm ad præsens attinet propositum, hæc dixisse satis est.

TRANSIT ad hydropen, propterea quòd ad scirrhũ, de quo agebat, ferè sequitur.

1. *refrigeretur*] si sæpe iungitur ardori & febri; quomodo semper frigida? dupliciter vel frigida est perpetuo continens & sine medio causa; antecedens, aliquando calida; sic enim libro quarto Symplicium, cùm præmisisset acorem perpetuo à frigore oriri, subdit per æstatem promptiùs res acescere, vel frigida audiatur vt senectus priuato innato calore; extraneus enim nonnunquam cum eo defectu abundat, sic aliquando Aristoteles ophthalmici lachrymam frigidam vocat, quæ tamen præ calore exulcerat; & semen frigidum, quoniam destitutum est postrema illa alimẽti coctione. Auerrous verò concedens frequentem huius morbi occasionem in iecoris frigore, non negat etiam ad calorem aliquando per se referendum esse: nempe quoniam hepatis calor humores gignit in ratione naturalis caloris non absolutè caloris nomine: ignis enim multò calidior humores non gignit: cumque temperatura illa amitti possit vel caloris excessu, vel frigoris; fit vt parum vitiata prauos humores gignat, pituitam multam aut bilem; plurimùm verò vertat humidum inflatum, non aliter quàm ignis aquam, aut ambientis calor cadauer tumefacit; vt pro sanguine flatum creet, & huic tympaniam. Et est facilior responsio & magis ei quæ de mortis causa paulo antè præcessit, consentanea: ita fit à calore tympania; flatus verò à ventris frigore concrescit in ascitem, hyposarca semper frigida est. *Infra li.6. vlt.* Hydrops an semper frigida. *Cap.11.* *31. Prob.25.* *4. Prob. vlt.* *2. Collect.21.*

2. *habituali*] memorandum quàm multi morbi à doctis ad hecticum referantur intemperamentum, quos vulgus medicorum purgationibus sæpe exacerbat, vt hoc in loco aqua inter cutem. Et primo Prorhetici hydrophobia & vitiligo: nonnunquam etiam phrenitis & mania, & plurimi capitis morbi, adde etiam tormina: libro Aphorismorum quarto; prorsum enim diutina fluxio membrum hecticè intemperat, ne antiquum errorem secuti morbum omnem à plenitudine oriri suspicemur. Nec proinde purgationes talium damnandæ perpetuò sunt, sed cum iudicio adhibendæ: quoniam factum partis intemperamentum accedens alimentum vitians cacochymiam non rarò aceruat. Cur verò error nutritionis, quem hydropa appellamus, ad hepar attineat, non satis apertum esse videtur; nam vt demus commune omnium membrorum vitium ex materiæ alentis vitio pendere: certè prauus sanguis ex læso orietur hepate: aliquando etiam illæso hepate ex alimenti prauitate, aut ventriculi coquentis offensa; quàm iecur, quamuis incolume emendare non potuit. sed quod ad alimenti ineptitudinem attinet, prauus ex vitioso alimento sanguis accrescet, non serosus & inconfectus, quod est hydropis proprium; ventriculus verò si minus insigni- *1. Prorh. sect. 2.17. & 33.* *Sup. lib.3.4* *4. Aphor.11* *7. Thec.7* *2. Aphor.22.* Hydrops omnis an iecoris passio.

ter deliquit, non tollet humorum in iecore generationem; si insigniter, etiam iecur in consensum trahet, vt iam sanguificatio non solùm materiæ malè in ventriculo superatæ causa deficiat, sed & peculiari hepatis malo sanguificare nequeuntis. ita in vniuersum aqua intercus hepati tribuēda est: nisi quod rarissimè fieri scribit Paulus ex membrorum omnium vitio, quod idem renum vitio non satis serum vasorum expurgantium fieri, nihil improbabile est: frequentia enim solet Galenus tradere, non rarissima. Quærunt: Num semper hydropa antecedat malus habitus corporis quem cachexam vocant: & in hyposarca quidem semper, in aquosâ & flatulenta frequenter; nonnunquam enim repente mandata ad ventrem materia constituitur, non prægresso futuri mali indicio.

Cachexia an semper antecedat.

3. *de obstructione*] refellit Erasistrati sententiam de hydropis origine.

4. *videre*] ferè enim ita excolat natura quicquid excoquit, nō per meatus aliquos manifestos, sed per inuisibiles deferens breuibus spacijs: sic meseraica vasa osculis non hiant ad intestinorum cauitatem, sed accedunt vt per latera sugendo purius trahant. sic à dextro in sinistrum cordis ventriculum sanguis meat: & à venis ad arterias per occultas anastomoses: sic vrina per renum carnem excolatur: sanguis à porta ad cauam per hepar: animalis spiritus per cerebri substantiam: semen per testium molem: menstruus sanguis ad vbera conscendit non vasorum ductu, sed media per interstitia partium transcolatione; sic aluntur ossa & membra maxima ex parte per inuisibles meatus allicientia, non per apertos, id quod quidam non assequuti Galeno importuni sunt & molesti.

Materierum in corpore transumptio

5. *subiacentes*] nullus ex grauibus authoribus ab hac dissidet sententia: nam præter Galenum hic in Aphorismis, &, primo naturalium, etiam Aëtius & Paulus intra peritoneum contineri affirmant: Auicenna verò addit omento terminari, nec ad intestina transmitti, nisi per moram omentum erodi contigerit; quo verò canali eo deferatur ab hepate aqua aut flatus, disceptabant Prisci; multusque est in eo expediendo Auicenna: modò comperta res esse videtur: Cùm enim omentum peræ speciem habeat, vel impertusi infundibuli, & intra se portæ caudicem excipiat, fit vt per receptæ portæ ramos defluat ceu in venas in omentum aqua.

7. Aphor. 55. Cap. 13. 14. 3. 5.
Aquę hydropicorū locus

CAP. VII.

PORRO, *vtrum semper in*[1] *morbo regio locus affectus sit hepar, an alia præterea dispositio hunc affectum efficere possit, deinceps percurrendo scrutemur: siquidem videmus nonnunquam iocinore nequaquam affecto, per morbi*[2] *iudicationem effundi ad cutem bilem pallidam, quomodo humorum in aliquam partem decubitus quoque aliqui interdum euenire consueuerunt. Videmus etiam aliquando citra morbi iudicationem sanguinem ab extranea quadam*[3] *corruptione in bilem verti: qualis è ferarum morsu fieri solet. Etenim imperialium seruorum quidam, qui viperarum venationi deputatus erat, cùm à vipera morsus esset, aliquanto tempore medicamenta, quibus vti consueuerat, potabat: cumque vniuersi corporis color mutaretur, adeo vt porri colorem referret, accedens singula nobis enarrauit: cui epota theriaca quàm celerrimè color secundum naturam restitutus est. Quia verò medici inuestigare solent, an assumpti veneni propria extent signa, eo quòd sæpenumerò videant citra lætalis veneni potionem humores similiter, vt epoto veneno, corrumpi: non mirum est, si sic aliquando mutentur humores, vt vniuersum corpus auriginosum euadat. fieri verò*[4] *etiam potest, vt iocinoris secundum naturam temperies mutata humores huiuscemodi vitio afficiantur, & quidem citra*[5] *obstructionem, aut inflammationem, aut scyrrhum. Quinetiam manifestè quandoque videmus vniuersum corpus herbis candenti pallore infectis similari interdum*

plum-

plumbeum aut etiam magis fuscum referre colorem, interdum etiam alias quasdam ineffabiles colorum proprietates, quæ iocinore suo munere non rectè fungente, sine tumoribus præter naturam accidere solent. Sic ob splenis quoque vitia, huiusmodi colores eueniunt, sed multò nigriores, quàm ab hepate; quos vt clara interpretatione enarrare difficillimum, ita cognoscere facillimum, ijs præsertim, qui illos sæpenumero conspexerint. Etenim, Stesianus, cùm medicorum iudicium subijsset, nescio quo pacto eorum non pauci abscessum in ipsius hepate consistere crediderunt. Sed postea quam longo temporis spacio, nihil se in melius proficere sentiret, me quoque vocauit. Igitur, simulatque domum, vbi iacebat, fuissem ingressus, aspiciens eum, hoc, inquam, scias, velim, nullum tibi esse in viscere vitium: sed quid aliud te molestet, nudatis præcordijs declarare conabor. Inueni ergo in profundis musculis abscessum, contracto iam pure, in medio spacio eorum musculorum, qui per transuersum incedunt, atque illorum, qui obliquè ab infernis sursum tendunt. qui (vt nouistis) medij sunt inter eos, qui transuersi peritonæo incumbunt, & eos qui sub externa cute obliqui deorsum feruntur, sic etiam alios complures scitis me notasse, per colorem declarando modò iecur, modò splenem esse affectũ, nulla audita præteritorũ accidẽtium narratione, neque etiam per tactum inuestigato viscerum affectu. Proinde sæpenumero audiuistis me malè imprecantem ijs, qui medicæ speculationis principes se esse iactabant, nullius verò ægri volebant aggredi curationem. De quorum numero plurimi fuerunt tum empirici, tum methodici: quibus si quis dixerit fieri posse, vt solo perspecto colore affecta sedes interdum agnoscatur, illi aperto ore, atque rabidi canis exemplo, exerta lingua, impudenter ei resistunt. Verùm præsens sermo haudquaquam ad illos dirigitur.

De morbo agit regio, proponens tres illius differentias, paulo post reliquas additurus, quæ ad felleam vesicam spectant. hic autem solius iecoris rationem habet.

1. *regio*] ab auri colore auriginosus dicitur, & regius; ab aue verò ictero icteritia. ea est quam Latini galbulam, Hispani Ayuão amarelo nuncupant. refert Aurelianus inter causas eius purgantia medicamenta non exclusa à corpore: siue (quod Galenus ait) quoniam colagoga vbi non purgant, humorem alunt purgandum: siue (quod magis videtur) quoniam deleteria purgantium qualitas in eum colorem humores immutat, exemplo externi veneni. pallidum colorem (idem Aurelianus ait) repræsentari maximè in oculorum albis, sub lingua, & plantis. Scilicet in coniunctiua propter summam albedinem, in lingua propter vasorum amplitudinem cum laxa carne; potissimum verò sub lingua vasa amplificantur. in plantis, quoniam eo cessant vasorum ductus. Morbi verò huius differentias non exequitur singulas Galenus; tantum monstrat euenire nonnunquam citra hepatis vitium ex aucta in vasis bile, vel alterata sanguinis massa. *3.Simp.24.* Icteri occasio & notę.

2. *iudicationem*] citra putredinem (ait Galenus) icterum gignit, cum putredine tertianam: intelligenda est autem putredo non quæuis, sed in signis cordi communicans. nam in febre mandata ad cutem bilis initium putredinis habet, & tamen non tertianam, sed auriginem efficit, citra momentaneam putredinem. Cur verò mota bilis ad cutem rigorem non efficit, causa est, quia ferè per vasa fertur, propter quorum hebetudinẽ non magis sequitur rigor quàm in continuæ febris accessionibus. quoniam verò fit nonnunquam vt ad sudorem & icteritiam feratur per musculos bilis, iungitur vtrique vacuationi rigor, testantibus Galeno & Thadæo. Num verò sit salubris morbi iudicatio: decernunt ex tempore iudicandum. nam in *2.Feb.1.* *Gal.4. Acut.81. Thad.4. Aphor.62.*

febribus ante septimum, ait Hippocrates in Aphorismis, reproba est. quæ enim bilis ictero terminatur, exactè tenuis non est; sudore enim excerneretur, non ad cutem retineretur: nō ergo infra dies septem in totum à natura superata est, vt cretice pulsa esse credatur. Sed vel conantis est naturæ & præuertentis iustum iudicij tempus, quare reproba. siquidē eò deficit ab optima crisis omnis, quò ab statu relinquitur: vel succedit
3.Caus.9. symptomatis nomine non crisis ad hepatis affectionem febri iunctam scyrrhi, inflam-
2.4.59. mationis, aut obstructionis, hæc Galenus. Recipienda tamen est cum Auicenna ea quæ in quibusdam libris legitur additio, (nisi aluus simul fluat) nam fit, vt natura nonnunquam crudam partem simul cum cocta ad salutem excernat, & morbum sanet; quod præter Auicennam Hippocrates proprio ostendit testimonio, videns sanatum
2.4.80. febrientem ex arquato in sexto eueniente simul cum vrinæ vel alui profluuio, vel na-
1.Epi.sect.3.6 rium hemorragia. Vera verò est dicta sententia in locis non valdè calentibus, qualis
1.Fract.42. Hippocratis patria, & nostra est. quod enim dixit Hippocrates libro De fracturis, in
4.Collect.43. medicina ferè nulli termini certi sunt, valdè enim distat natura à natura, & ætas ab
7.Collect.9. ætate; vt nihil mirum sit in Arabia (quod Auerrous testatur) morbos citius quàm in temperatis locis terminari, & icteritiam ante septimum ex cocta bile euenire, quod in nostro orbe non apparet: & Plinium Persarum medicorum authoritate locum hunc
Pli.26.12. Hippocratis reiicere; Rasius verò altero indicio explorat crisis huius naturam; ex se-
10.Alim. 21. quente enim leuitate colligit crisis probitatem, ex negata inutilitatem. Decretorium
1.Aphor.12. enim omne non decernens aut mortem indicat, aut difficile iudicium; nam Haly immoderatiùs dixisse videtur, ante septimum esse mortis signum: nam augmenti crisis
Haly.10. imperfecta est, non necessario aut lætalis, aut praua.
Theo.10.

3. *corruptione*] siue ea corruptio in biliosam qualitatem à veneno oriatur externo, siue ab interno, seu quod frequentius est, à iecoris adurentis intemperamento.

4. *quanquam fieri*] lege (fieri etiam potest.)

5. *obstructionem*] & quia moratus in transitu sanguis bilescit: & quia prohibita bilis in vesicam felleam secedere, facilè deflectit in cutem.

ITAQVE *ad aliud accidentium genus, quod sola iocinoris imbecillitate, quæ per se, ac sine inflammatione euenire solet, continetur, nunc transeamus: quemadmodum & de ipsius inflammatione, quæ citra propriæ facultatis suæ imbecillitatem accidit, seorsum iam diximus. Cæterùm, postquam sanguinis generationem, hepatis munus esse intelligimus, si causa aliqua fuerit quæ hunc generare possit, eam hepatis* [1] *propriam facultatem esse dicemus. propriam autem diximus, propter eas, quæ omnibus corporis nostri partibus communes esse dignoscuntur: quas in libro De naturalibus facultatibus iam percurrimus, attractricem dico, & retentricem, & expultricem: nanque quarta generatim quidem alteratrix, speciatim verò sanguificavocatur. Porrò omnium facultatum, essentiam in peculiaribus partium temperantijs consistere didicistis: proinde, cùm iecur ad aliquam octo intemperantiarum labitur, accidet viribus ipsius noxa quæ illi intemperantiæ* [2] *peculiariter debetur. Sed de ijs generalem scripsimus sermonem in tertio libro De accidentium causis: proprius autem cuiusque secundum speciem partis, communi ad portionem respondet. Igitur calidæ iecoris intemperantiæ cum contentos in ipso humores, tum eos, qui per mesenterij venas deferuntur, & assant, & adurunt: frigidæ autem contentos iam in ipso humores, crassos atq; ad fluxū & motū contumaces reddunt: id verò, quod ad ipsum fertur, & pituitosum, & crudū, & semicoctū efficiūt. Sic de reliquis quoq; duabus dicendum est. Arida quidē intemperantia̧ sicciores, crassioresque, humida verò magis tenues, aquasioresq; reddit humores. Igitur cùm alui sedimina*

dumina, aquæ, in qua nuper mactata caro abluta est, similia esse videritis, efficacissimum inde affecti iocinoris signum elicere nequaquam dubitetis. Ac nominantur hepatica, ea præcipuè, quæ ob imbecillitatem ipsius deiiciuntur: quippe ad iecoris essentiam pertinent huiusmodi affectus. Atqui didicistis cuiusque primorum corporum essentiam ex quatuor qualitatum constare temperamento. Sic etiam cùm fæci sanguinis similia per aluum excrementa deiiciuntur, iecur affectum esse coniiciendum est; vt enim tenue & saniosum excrementum infirmi iocinoris sanguinem creare non potentis, ita id, quod fæci similatur, [3]superassantis sanguinem hepatis indicium est. Neque enim à [4]memoria vestra decidit, cùm sæpe videritis quosdam in primis quidem [5]saniem & cruenta quædam, deinde tractu temporis crassum, ac melancholicum sanguinem, postremò atram quoque bilem, & quidem synceram deiicere. Incipit enim interdum affectus ob frigidam intemperiem, citra febrim, quandò tenuis sanies sanguinis excernitur: deinde tractu temporis, dum sanguis in viscere corrumpitur, febris superuenire solet: quæ tamen ab imperitis, vsque adeo negligitur, vt laborantem interdum nequaquam febricitare putent: quippe hunc affectum ob inediam accidisse existimant. Siquidem, quòd nulla sit ipsis cibi cupiditas potius, quàm ob medicorum institutum, laborantes à cibo abstinere inuenerunt. Itaque, cùm interim nihil excernatur, videaturque laborans omnino liber à febre, balneis eum exponunt, ac debitam victus rationem præscribere negligunt. quocirca rursus corruptos cibos aluus deiicit, quos deinde hepaticorum excrementorum nõnihil sequitur. At nonnulli, qui ob frigidã intemperiem laborare incœperunt, non solum non perdunt cibi cupiditatem; verumetiam interdum multo magis, quàm antea, se esurire aiunt. Calidas verò intemperies nunquam comitatur ciborum appetentia, sed ingens cibi fastidium, sitis vehemens, febris insignis, vitiosorum humorum vomitus. Hæc sunt propria hepaticorum accidentia: sic enim nominari iam dixi eos, quibus visceris ipsius vires fuerint imbecilles. qua in re vulgus medicorum errans, hunc affectum putat esse dysenteriam. Inflammationem autem alia (vt dictum est) sequuntur accidentia. cùm itaque ambo interdum affectus conueniant, vtriusque accidentia simul apparere solent, quæ in promptu medicum habere oportet. Sic enim non solùm laudabunt nos, sed admirabuntur etiam ij, qui opera nostra indiguerint, præsertim si accidentia quoque, quæ aliis morbis communia sunt, insuper prospexerimus, veluti quod dolor ad nothas costas peruenit, quod iugulus detrahi videtur, quod spiratio parua redditur & frequens. Equidem, cùm primùm Romam venissem, magnificè admiratus est me Glauco philosophus ob huiuscemodi quandam dignotionem. Etenim per viam mihi occurrens, oportunè (inquit) aduenisti; iungensque dextram dextræ, proximi sumus, inquit, laboranti, quem nuper vidi: itaque oro, vt vnà mecum ad ipsum venias. Est autem Siculus medicus, quem non ita pridem mecum ambulantem vidisti. Ego verò, quid, inquam, molestat ipsum? tum ille & copiosè admodum & apertè id declarare aggressus est. Neque enim adeo erat vafer, vt aliquid me cælare posset. Quoniam heri (inquit) & Gorgias & Apellas mihi nunciauerunt notiones præsagiaque ædidisse te, quæ ad diuinationem potius, quàm ad medicinam pertinere videbantur: cupio equidem periculum facere,

non adeo vt tuam experiar doctrinam, quam vt sciam, num tanta sit in arte Medica tum cognoscendi, tum præsagiendi facultas. Interim, cùm hæc diceret, venimus ad laborantis ostium, vt neque verbo, eius prouocationi respondere, neque etiam ea quæ sæpenumero me dicere audiuistis, effari possem. quod scilicet interdum nobis feliciter apparent aliqua certa signa: interdum verò omnia sunt ambigua, atque idcirco & alteram & tertiam quoque considerationem expectamus. Itaque in primo statim aditu obuiam nobis venit quidam peluim à cubiculo efferens, continentem tenuem cruoris saniem, carnium nuper mactatarum ablutioni haud absimilem, euidentissimum affecti iocinoris indicium: qua vixdum inspecta, vnà cum Glaucone ad medicum ingressus sum. apprehendi itaque manum in carpo, id est brachiali, quo intelligerem, vtrum etiam inflammatio, an sola imbecillitas esset in viscere. Quia verò (vt diximus) medicus erat; nuper (inquit) à deiectione decubui, itaque perpende arterias ob id, quod surrexeram, crebriùs pulsare. Hæc quidem ille dixit, ego autem deprehendi inflammationis indicium, prospiciensque ad fenestram, hyssopum ex aqua mulsa decoctum in olla consideraui: proindeque cogitaui medicum, se pleuriticum esse putare, dolore videlicet nothas costas infestante, qualis iocinoris quoque inflammationibus aliquando accidere consueuit. hunc itaque cùm ipse sentiret, essetque spiratio & parua & crebra, atque exigua tussi infestaretur, pleuriticum se esse existimabat: quamobrem hyssopum quoque ex aqua mulsa præparauerat. Intelligens itaque ego, quòd fortuna viam mihi præberet, qua apud Glauconem clarum nomen adipisci possem, manum eius ad nothas in dextro laborantis latere costas detuli, indicatoque loco dixi eum ibi dolere: quod cùm ipse fateretur, Glauco ex solo arteriarum pulsu existimans me affectam sedem inuenisse, planè admirari me cœpit: verùm vt vehementiùs stuperet, hæc quoque addidi: Quemadmodum hoc in loco dolere te confessus es, ita velim, fatearis etiam tussiendi cupiditate vexari te: & ex longis interuallis tussis exigua, arida, & qua nihil expuis, molestare te solet: atque ita me dicente incœpit fortè fortuna huiusmodi quadam tussis specie (qualem iam diximus) tussire: qua de re tanta admiratione Glauco commotus est, vt continere sese non valens, magna voce exclamando, in laudes meas prorumperet. tum ego, Ne putetis (inquam) sola hæc ex arte circa ægrotos posse præsagiri: sunt enim alia quoque, quæ nunc dicere aggredior, quibus & laborans ipse testimonium feret. Itaque rursus incipiens dixi: Cùm magnam trahis spirationem, dolor ea parte quam notaui, vehementiùs te cruciat, sentisque in dextra præcordiorum parte grauitatem. His auditis, ne infirmus quidem potuit sese continere, quominùs præ vehementi admiratione, vnà cum Glaucone exclamaret. Itaque sentiens equidem arridentem mihi fortunam, de iugulo quoque, quod videlicet ad inferiora trahi videretur, aliquid efferre volebam. at, quia magnas inflammationes, quemadmodum & scirrhum id comitari solet, dicere non sum ausus, veritus, ne laudem quam antea de me excitaueram, sauciarem. Cumque animum induxissem tutò me aliquid eloqui oportere, aspiciens laborantem, haud ita multo post (inquam) iugulum ad infernas partes detrahi senties, nisi fortasse id iam antea tibi euenerit. At, cùm hoc quoque fateretur, conuersis equidem oculis ad ægrotantem mirificè attonitum, vna (inquam)

addenda

addenda est prædictis diuinatio. Etenim dicam, quam de morbo suo laborans ipse habuerit suspicionem. Tum Glauco ne de hac quidem diuinatione desperare se aiebat. laborans autem incredibili hac pollicitatione in stuporem adductus, et acriter me intuens, quid essem dicturus, attenta mente expectabat. Igitur dicente me, quod infestantem morbum pleuritidem esse putasset: ille ingenti cum admiratione huius quoq; rei se testem exhibuit: id quod etiam affirmabat ex adstantibus vnus, vt qui paulo antè latus eius ex oleo fouerat. Atque ex eo tempore Glauco tum de me, tum de vniuersa arte, quamoptimam concepit opinionem, cùm antea nihil magni ab arte expectaret, vtpote qui nunquam cum consummatis in arte viris versari consueuisset. Hæc ideo dicere volui, vt intelligatis, quæ accidentia cuilibet morbo propria sint, & quæ alijs quoque morbis communia: ac præterea, quæ ab vtrolibet genere sint inseparabilia: item, quæ magna ex parte, & quæ rarò videri soleant: atque ea, quæ ancipitem habeant euentum: vt si aliquando fortuna huiusmodi vobis occasionem, qualem mihi fuisse oblatam iam dixi, præbeat, ea commodè vti sciatis. Sæpe enim fortuna non contemnendam adipiscendæ laudis ansam suggerit, ea tamen vulgus medicorum ob[6] imperitiam vti nescit: quanquam doctissimus quisque, cùm accidentium aliquod huiusmodi conspexerit, haud difficulter reliqua quoque inueniet: quorum alia quidem necessariò, alia verò magna ex parte & locum affectum, & morbum ipsum sequuntur.

IMBECILLITATEM coctricis in hepate tractat.

1. *propriam*] disputanda hoc in loco sequentia problemata proponuntur; quæ hepatis particula munus exequatur sanguificationis, vt sit in eo opere princeps, caro ne an vasa? proximò, sint ne quatuor illæ facultates sanguinis opificio dicatæ eædem an diuersæ, ab iis quibus nutritio hepatis peragitur. Succedit: gignat ne iecur sanguinem in propriam, an in totius gratiam & alitionem. Postremò facultates illæ an temperamenta sint (quod hic Galenus docet) an diuinius quiddam & superius temperamento?

Ergo non est recens de carnis viscerum vsu disceptatio, vt quæ etiam priscis illis medicis iam tum agitaretur: nam qui Galenum præcesserant, considerantes in quouis viscere varium quendam ductum distributionemque vasorum vtilem & certam materiam continentium, carnem verò medias inanitates & interualla opplentem, id solum præstare carnem opinabantur, separationem & fulcimentum vasorum, non coquendi munus: quocirca eas carnes parenchymatis, id est, affusionis nomine insignierunt. Galenus contrà in materierum confectione minus vasis inanitatibusq; continentibus tribuit, carni circundanti plurimum. id placitum Galenus vna hac argumentatione colligit. inueniendæ parti in organo principi methodus accommodatissima est, qua rimamur particulam organo peculiarem nec aliis in corpore partibus communem. Est enim admodum cõsentaneum, eam existimare opificem organi partem, quæ propria organo est; vt sicut cuiusque per se organi vna est in corpore functio, ita ab vna illa propria organo proficiscatur; atqui sola iecoris caro nusquam alibi in corpore est, vasa toti corpori communia: est igitur caro sanguificationis princeps. Et est illa quidem neruosa ratio in iis organis, quæ parte vna eaque sola propria donantur. Sunt enim in quibus id non reperias, nec indagare dabitur ea methodo principatum componentis. oculi enim quatuor constát membranis, tribus etiam humoribus, quorum & humorum & membranarum nullum in corpore simile reperias. in musculis contrà nihil proprium, non membranam, non vasa, neruos, ligamenta, carnem: nam nec dissimilis extra musculos, in glande visitur & gingiuis. Sed addamus Galeni probationi manifestiores alias. vna à reliquorum extorum analogia deprometur. chylum ventri- 2.

Carnis viscerum vsus.

2. Natur. 8. 9. 3. Natur. 7. 3. caus. Symp. 1. 4. Vsu 2. 12. 6. Plac. 14.

Quæ iecoris pars sanguificet.

Ratio prima.

culorum membranæ conficiunt in pedeſtribus, potentiùs multò addita volatilibus caro. Semen ſeminaria in auibus vaſa,ſed præſtantiùs pedeſtribus affixi teſtes. Sic animalem ſpiritum magis quàm ventriculi,cerebri ſubſtantia.aërem verò pulmonis caro
3. magis quàm arteria excoquit.præſtat igitur in ſanguificando caro iecoris,vaſis. Altera. conſtat nonnulla animalia ſolis venis citra iecur alimentum conficere, ſine teſtibus gignere,ſine ventriculi carne chylificare:habēt igitur vires canales illi ad materierum elaborationem; cùm verò multis natura carnium adiunxerit,nec temere,adminicula; manifeſtum eſt in coctionis abſolutionem & integritatem formatas eſſe; vt nō ſolùm fieret, ſed plena fieret & abſoluta. Ex quo intelligitur Galeni placitum, ſanguificare
4. quidem vaſa imbecilliùs,carnem perfectiùs.Addamus verò dictis & hanc. coctionum varietas in ſpiritu, lacte, ſemine, ſanguine, exigebat operantis organi diuerſum temperamentū ſubſtantiamq;:eam alterationem canales exangues, denſi laxique ſubire non poterant conficiendis illis aptam ſufficientemque: decuit igitur ope circunſtantis carnis vaſa cingentis operationem peragi, quæ iuxta operantis carnis varietatem mutaretur:ſed quo intellectu carnem conſtituamus principem in ſanguificando partem, non vaſa, expendendum eſt. cùm enim in multis organis actionis authorē vnam ex componentibus ſimilaribus eſſe fateamur, reliquas non agere, ſed agenti vſum quendam & vtilitatem præſtare: in iecore & viſceribus ita carni actionem tribuimus, vt ab eo opere vaſa non excludamus: ſed ſint actionis opifices primùm quidem caro, inde vaſa ſinuſque materias excipientes; nam nec vim informantem excludit ab vtero Galenus, cùm in ſemine vigeat. Siue (quod Galenus ait) ita prouidente natura, ne diſtributionis per canales tempus periret, & otioſum eſſet citra materię elaborationem:ſiue eo artificio vim paulò diſtantioris carnis non impediente remoranteque, magis autem promouente & roborante. qua verò vi ſanguificent venæ,propria ne an à carne mutuata,nō ſatis,nec pro dignitate Galenum proſecutum reperias. Conandum verò eſt id afferre in medium, quod omnium ſit vero ſimillimum. Duo quædam in vaſorum coctione intelligas licet; ſuccorum elaborationem quæ mixtionis perficitur probitate, & temperatione quadam ad humanam naturam; & eorundem ruborem: ex quibus primum eſt à vaſis inſeparabile, & proprio temperamento debetur, ſiquidem etiam citra iecoris præſentiam animalia quædam in vaſis alimentum nutrioni membrorum adparant; & Galenus cauſam explicans ait, quoniam venæ hepati ſunt adſimiles, & primum germen ex illo ducant. Ruborem vaſa præſtare nequeunt, ſiue proprium ſpectes temperamentum, coloremque; ſiue aſcititium & à iecore mutuatum. nam iecur ſuccis ruborem indit,dum rubra caro illos ſua induit ſimilitudine non temperamento tantùm qualitatum primarum, ſed & in iis quæ eas ſequuntur, inter quas color numeratur: calor verò ab ea carne vaſis præſtitus quantumuis procedere concipiatur, nunquam ruboris author erit, quoniam colorem cui aſſimilet non defert: temperamento itaque illo aſcititio rubefacient nunquam, minus verò proprio. quî enim poſſunt alba & exanguia dum in alendo ſibi ſuccum attemperant, rubefacere? prętereà ſeminaria vaſa venę ſunt arteriæque propagines cauę & aortæ, ab hepate cordeque profectæ, cum reliquis cohærentes, nihilo ab aliis differentes, quæ tamen, quia ſanguinem paulo diutius ad coctionem retinent intra cauitates ſuas mōſtrant albiſſimum: vt nullum ſit quorundam ſubterfugium opinantium intra poros ſuos vaſa innato temperamento albefacere, in cauitate mutuato ab hepate ruborem indere. Adde quod rubor ille nihil eſt alenti neceſſarius;antequam enim ſanguis in membra mutetur, eum deponit:& antequam aſſumat, multa naturalia membra alit: vt nihil neceſſe ſit fingere naturę diligentiam in communicanda vaſis rubefaciente illa facultate. nam præter alia, qua probabilitate credamus tingentem illam vim ab exigua viſceris carne in extremos artuū digitos nihilo deficientem aut languentem pertingere? nihil enim minus ruboris eſt in manuum vaſis aut meſeraicis quàm in iecoris ſucco. Ruboris ergo cauſa ſuccorum omnium intra vaſa, non ſolum poſt, ſed & ante hepar, confluxus eſt rubefacti in hepate ſucci. Nec verò idcirco oportet etiam rubere inteſtinorum ſuccum, nam meſeraicæ non hiant ad inteſtinorum inanitatem, ſed in extima mēbrana ceſſant, ſugentes tenuiſſimam ſucci partem, nec ruborem inteſtinis donantes.

Vaſa an vi mutuata ſanguificent.

6. Placit. 14.
4. Vſu. 12.

donantis. nec libro De placit. sexto (quod quidam in Galeno condemnant) venis vim hanc coquendi alimenti, sed rubefaciendi negat; ipsorum verò organorum parenchyma (ita enim prisci parum huic carni tribuentes appellarunt) quo per se totum cum coquenda materia conuersetur, recipit multa vasa; plures verò sine vasis ductus exaratis propriis meatibus; vasa quidem ad crassam materiam per longius spatium deferendam, meatus verò ad tenuem per breue, testes, cerebrum, vbera, ventriculus, hepar, lien, renes, cor. cur verò in quibusdam organis manifestam habet parenchyma cauitatem, vt corde, renibus, ventriculo, cerebro; quædam carent, vt vbera, testes, hepar, lien, hæc causa videtur. quæcunque vel receptura erant vel mandatura confertim vberem copiosamque materiam, obtinuerunt; quæ sensim & modicè, non obtinuerunt. Et de primo quidem proposito ita expedita res videri potest. Num verò in ventriculo & iecore facultates quatuor communes separatæ, ab iis per quas partes suæ aluntur, concedendæ sint, ambigunt. Videtur enim alia tractio, & per villos oblongos exercita in totius vsum, alia in peculiares citra villos meatus. Sic retentio alia intra ventriculi inanitatem peragitur diuersa à membranarum poris. Et coctio illa communis chylum spectat; propria, ventriculi forma terminatur: postremo excernitur communi expultrice ad pyloron chylus, propria excrementum in sensili perspiratu dissipatur. prætereà analogia ad vterum, vesicam vtranque, renes, ostendit alias esse vires communibus illis materiebus præfectas, alias alitioni partis ministrare. Sed nihil necesse est, vt à Galeno hic & sæpe alibi recedatur. In singulis enim partibus alendis materiæ trahuntur ad maiora primùm, deinde in angustiora spatiola; alteratur autem primum in substantiam quandam adsimilem membro, vnde tandem in membri transitur substantiam: quemadmodum ergo vbera alimentum trahunt, & in amplioribus meatibus in lac commutant, ossa in medullam; sic ventriculus externum alimentum in magnam quandam excipit cauitatem, quod in substantiam vertit chylosam; eam paulo post eadem attractrice penitiùs in minores recipiens angustias in ventriculi substantiam commutat, non aliter quàm vbera lac, ossa verò medullam non varia quadam coctrice, sed illa eadem ampliùs progressa. sunt itaque chylus & sanguis coctricis propriæ opera, immediatè illorum membrorum alendorum materiæ. Nam de vesicis & vtero varia ratio est: cùm enim separatis temporibus & obiectis, & finibus agant, vna facultate tam diuersa nõ peragent, & ita oportuit membra sola excrementa recipientia. Naturales autem facultates (id quod tertio loco motum est) non aliorum gratia operantur animalium instrumentorum exemplo. Nam animi instrumenta, quibus cogitatio præfecta est, in eos vsus trahuntur, quos prævidet meditatio ex re corporis esse, vt loqui, vt progredi. Membra verò quæ sola natura ducuntur, de aliena commoditate sollicita esse nequeunt, sed optimè prouidẽte communi creatore, & disponente omnia suauiter, fit vt dum sibi seruiunt, alienis commoditatibus non mediocriter conferant; & dum quod sibi onerosum est pellunt, alia nutriant. Quæ verò quidam in Galenum intorqueant, dignum est considerare. libro De placit. sexto ait, ventrem hepati pręparare. Sanè agit quiddam in quo vertitur hepatis vsus, non agit hepatis aut membrorum gratia, id enim non ita multo post negat. Dices, vesica vtraque trahit, bilem vna, vrinam altera, nec tamen in vsum peculiarem, sicut & vterus semen. non oportet vt quęcunque trahuntur, in commoditatem alendi trahantur, sed vel alitionis vel voluptatis, aut tuendi temperamenti gratia; quomodo creata omnia similia alliciunt, aduersa verò repellunt. Quæres: Naturalia ignorant operum suorum fines, cùm mente careant; si enim sentirent, aqua in suppositũ ignem non descenderet, nec ignis in frigidum aërem conscẽderet: non agunt igitur vsus sibi cogniti gratia, sed eius qui creanti est agnitus: atqui non secus Deus Opt. Max. quędam naturalia propter aliorũ profectus moueri præcipit: similiter igitur in aliorum, vt in suam gratiam feruntur. Aut cur non opinabimur mentem illam creatis omnibus præfectam vereque beatam, quorundam motiones in aliorum vsus conuertere; si in animali vna cogitatio cerebri, instrumenta mentis, id est, musculos in totius vel aliarum partium vtilitates conuertit. cogunt rationes hæ, ita sentire; nec aliud Galenus hoc suo placito suadet, quàm comparatum natura esse, vt naturalia organa sui in opere

rationem

[Margin notes: Cap. 14. — Facultates cõmunes nõ à proprijs dissent. — Ad primum. 3. Caus. Symp. 1. 2. Aph. 39. — 2. — Naturalium membra an aliorum gratia operetur. 3. Natur. 13. De motu liqui. 11. — Cap. 7. — Cap. 14.]

rationem habeant; nec ita alienis vtilitatibus vacent, vt non ipsa sibi interim boni aliquid ex suo opere lucrentur. Quæ est (inquies) vberibus in lacte gignendo commoditas? quæ testibus seminis, cerebro & cordi creati spiritus? quorsum verò ventriculus minimo alimento sibi sufficiens pergit assumere, non antè cessans quàm pro totius captu expleatur? ipsum verò ventriculum qualitatem alimenti expetere vasorum cacochymiæ aduersantem idem author scribit. Propria, inquam, in iis omnibus quædam. vbera suo lacte aluntur, testes semine: ossa medulla; cerebrum spirituum ministerio, nec aliter imaginatur, cogitat, reminiscitur: cor suo pulsat, & quia pulsat viuit. Iam ventriculus non prius cessat à cibo, quàm cesset vasorum suctio: eam suctionem quoniam metitur membrorum omnium tractus, fit vt dum suo medetur dolori, copiam alimenti pro toto moderetur: qualitatem verò expetit aduersantem cacochymiæ non vasorum, sed sui ipsius vasis consentientis. ita enim libro simplic. quarto seipsum interpretatur. hæc & similia pro tuẽdo Galeni placito. qui verò cõsiderat, quam minimè sibi parcentes matres liberis prouident, gestãdis, edẽdis, alendis, fouendisque, quàm in clepsydra aqua alienum inimicumque locum communis naturæ iuuandæ in vacui fuga, nomine quærat: quo naturæ consensu nobis inuitis palpebræ nictent oculi gratia: & pectus in pulmonis vtilitatem tussiat: quàm multis medicamenta viribus in vsum polleant animalium, quàm gratis syderum cursus nobis seruiant: & huius generis multa, non diffitebitur naturam in organis à prouidẽtia superiore directam, nonnunquam alienis vsibus ita seruire, vt nihil ipsa ex opere lucrentur, sæpe amittant. tanta est creantis vis, & naturæ ad obsequendum facilitas. Illud etiam quærebatur: esset ne facultas temperamentum, an etiam compositio cum vnitate, vel certius, diuinius, & aliquid iis omnibus maius. nam vt frequenter Galenus temperamento definit: ita aliquando etiam compositione vnitateque, & debilitatem vocat etiam membri raritatem vel diuulsionem, nec id iniuria. quod enim scribit libro De caus. symptomat. potentia bifariam læditur, aut per suam ipsius essentiam vitiato temperamento, aut per aliquem instrumentorum morbum impedita. Est ergo compositio & vnitas actioni necessaria, sed vt hæc aut illa sit partis actio, temperies quatuor elementorum facit; quam facultatis substantiam appellat: non quasi nihil sit supra temperamentum quod actioni imperet, (id enim supra reiectum est) sed quod nihil medico considerabile aut ab illo mutabile.

1. Caus. Sympt. 6. — Cap. 10. — Facultas an temperies. 4. Ther. 4. Infra li. 5. vlt. & lib. 6. 4. 3. Simpl. 26. 3. caus. Symp. 1.

2. *peculiariter*] de quo tertio De caus. Symptomatum tertio.

3. *superassantis*] libro De caus. Symptomat. tertio, recenset cruentorum excrementorum differẽtias quatuor, quæ omnes Hippocrati dysenteriç, Latinis tormina dicuntur. posterioribus de sola postrema differentia intestinorum vitio exorta verbum dysenteriæ dicitur. primum genus, sola quantitate peccantis sanguinis, quod per muliebres menses euenit, & mutilatis, aut ex laboriosa vita ad desidiam conuersis: proximum, vbi loturæ simile hepatis intemperamento frigidiore: tertium fæci splendenti sanguinis simile ex iecoris calore: postremum vlcera sequitur intestinorum: est tamen quod lectorem remoretur duplex vtriusque loci dissidium: alterum, quod illic tractans cruentorum excrementorum naturam, prodeuntia ab hepate media facit creticorum & eorum quæ sanis, sed plenis exeunt: cùm tamen creticè pulsa sæpe laudentur, quamuis specie sua terreant; ita enim scribit Hippocrates, excretiones liuidæ, cruentæ, fætidæ, si bene exeunt, bonæ: si contrà, malæ sunt. hepaticæ verò perpetuò imbecillitatem principis membri, nec facilè emendabilem ostendunt. Alterum discrimen inter hunc & illum locum; hîc crassa hæc infirmitati addicit coctricis in iecore lapsæ, illic exactè coctum sanguinem esse ait, qui ob impeditam quauis occasione distributionem, ad intestina redit, ea apparens specie. Soluuntur verò dictæ controuersiæ. Si spectentur pulsa cruenta in se tantùm, non penes prodeundi causam, censenda sunt pessima, quæ per morborum excernuntur crises, exitioso colore, fætore, substantia, demum propter inemendabilem pulsa maliciam. cùm quæ iecur remittit, ab integra tantum coctione deficiant præ intemperamenti excessu aut calidi, aut frigidi. sin conferuntur hepatica creticis, quoad causam affectionemq;, vnde contingit emitti, morbosa sunt perpetuò hepatica; cretica sæpe salubria. Quod verò secundò propositum

Cap. 2. — Dysenteriæ differentiæ. 4. Artic. 42. — 4. Aph. 47.

situm est, ita fęx illa splendens assata in hepate est: assatur vel deficiente propter calorem coctrice, vel morato plus æquo in iecore sanguine, nec distributo. nam & ita modicus licet calor aucta mora exurat necesse est, ex iis causis (quod solet Galenus) hic vnam memorat, alteram illic.

4. *à memoria*] potuit recensere duas eas differentias separatim imbecillis in hepate coctricis; priorem loturæ similem, posteriorem fæci. Sed ideo reducit in memoriam ambas in eodem visas ægro, commutata morbi progressu mali natura; quoniam (quod cum Galeno monet Auicenna) rarum est vt incipiat fæculenta; frequens succedit ad lotiuam dysenteriam : simul vt admoneat fieri nonnunquam etiam in frigido affectu cùm computruerit, febrem. Id enim & in Gallico morbo, & in frigidis aliis affectibus intuemur: vt cessante iam excrementi prę imbecillitate excretione, putrefactum, licet frigidum febrem gignat : sicut si affectio fuit vel vlcerosa vel inflammatoria, proximè ante obitum non modò febris vrget, sed & aluus soluitur communicato affectus purè naturalibus excrementis.

8. Compos. Loca. 6. Cap. dysenteria hepatica. Affectus etiã frigidi febrẽ afferunt.

5. *saniem & cruenta*] lege, sanguineos ichores.

6. *ob imperitiam*] vitio vertit Galenus medicis, quòd non vndecunque etiam prudentia & vafricie aucupentur laudem, & vulgi gloriam. qui tamen libro Method. septimo, aliter animatus fuisse videtur, vulgi gloriã non contemnens tantùm, sed & detestans ceu philosophis viris, & qui sufficientia contenti sunt, plurimum afferentem impedimenti, & à rebus abducentem pulcherrimis. Quapropter nulli operum suorum nomen inscripsit suum, & discipulos hortatur, ne illum apud homines immodicè laudarent, aut operibus suis nomen Galeni inscriberent: explicauit eam pugnantiam idem libro De iis quæ in medica trina, comparandam esse medico & corporis & animorum vulgi laudem opinionemque, non ceu ancillarum, id est, ambitionis, sed ceu hominum amatori, quo alter habeat ægros corpore, alter animo obsequentes: ita enim citius sanantur. quapropter non solum honestè, sed & vtiliter commendabit se nonnunquã apud ægros medicus, citans etiã testimonia eorũ qui à se curati sunt: eo tendunt prædictiones omnes: eo etiam quod Hippocrates monet, vt medicus quoad eius fieri possit, ægris gratificetur : & vt concinnè opera artis edat, ita enim maiorem ægri gratiam conciliat : & ne pollicens citam sanitatem mendax deprehendatur; amittitur enim fides authoritasque dicentis. Ita ex re ægri est, vt præclarè de medico sentiat: ipse verò medicus si philosophus est, modico contentus & immodicè laudatur à tam multis crebroque expetitur, vt præ negotiorum mole à suauissima studiorum impediatur meditatione. id Galenus dolens amicos monebat non ne laudarent, sed ne vltra modum (quod faciebant) extollerent, ne occupationibus visendi ægrotos obrutus à libris abstraheretur.

Laus an medico aucupanda. Cap. 1. Sect. 2. 1. 1. Præf. 1. 6. Epid. sect. 4. 8. Lib. de arte. De artic. De fract. 6. Epi. sect. 4. Com. 8. 9.

VERVM *meminisse debetis generalium præceptorum, quæ & vniuersalia appellantur, et quæ multorum specialium[a] communia genera sunt, vt ea in qualibet materia rerum particularium prouidè discernere, assuescatis. Est igitur communis sermo, quem dicere proposui, de naturalibus facultatibus, quas in qualibet parte generatim quatuor esse didicistis. Primam voco attractricem, quæ peculiares parti succos, alendi ipsam gratia, & appetere & attrahere potest. Altera deinde est, quæ alteratrix dicitur, qua succus attractus similis euadit parti, quæ alitur: huic aliæ duæ ministrant; Retentrix, quæ suo munere fungitur, quando pars attractum succum coquit, donec in suam ipsius naturam eum mutauerit: & expultrix, quando à coctione, quod inutile est, excernit: idque excrementum vocatur. Has itaque facultates in qualibet affecta parte, vtrum validæ sint, an infirmæ, consideretis, hortor: vt in hepate, quoniam de hoc dicere instituimus, vis attrahendi, si quomodolibet afficiatur, cibum in ventriculo iam in succum transmutatum relinquet, vt per aluum exactè quidem confectus, verùm liquidus, & haudquaquam exiccatus excernatur.*

cernatur. Atque hoc, quòd ipsa affecta sit, signum vobis erit. Quicquid enim ab aliquo, tanquam à causa, procedit, id illius signum esse constat. Hunc affectum nonnulli ad mesaræum pertinere autumant; vocántque sic laborantes meseraïcos, eo quòd vident cibum per venas mesaræo &[1] mesenterio intextas distribui, vt solebat, non posse: eodem seducti errore, quo ij, qui manus eorum, quos syncopa, vel stomachica, vel cardiaca prostrauit, affectas esse arbitrantur: vtpote quæ haudquaquam, vt antea, munere suo fungantur: quippe iecur mesaræi venis, veluti manibus, quæ ex ventriculo ei cibum afferant, vtitur. Similiter etiam falluntur nonnulli, vbi crura resoluta sunt ob affectum aliquem eam spinalis medullæ partem, quæ iuxta lumbos est, infestantem: quippe neglecta spinali medulla cruribus remedia adhibent. Igitur, si mesenterium, vel inflammatione, vel alio eiusmodi affectu laboret; hunc propriè ad ipsum referemus: si verò iecur ob imbecillitatem per venas suas cibum allicere nequeat, non mesenterio (id est, lactibus) sed iocinori remedia sunt adaptanda. Quemadmodum ne resolutis quidem vel manibus, vel cruribus ob affectum, qui in spinali medulla consistit: verùm, vbi vel inflammatio, vel erysipelas mesenterium afficit, haud ita difficile est discernere, si alui excrementa diligenter consideres. neque enim solùm, qualia excerni diximus in iocinoris imbecillitate, cùm ad sese cibum trahere non potest, talia planè deiiciunt; sed apparet etiam, veluti ab inflãmatione, sanies quædã admixta: nã ab omni parte inflammata, cui spissum crassumq; tegmẽ non incumbit, in primis quidem tenuis sanies defluit, quæ concocta deinde inflammatione, & crassior, & puri similior redditur. Cùm ergo nulla existente in iecore inflammatione, huiusmodi quippiam cum excrementis, succi[2] speciem consecutis, deiicitur, in mesaræo affectum esse, censendum est. Igitur vt non potente ob imbecillitatem hepate, succum à ventriculo attrahere, attrahendi facultas afficitur: ita, cùm retinere nequit, comprehendens continensque facultas infirma putanda est. Proinde in primis quidem cruorẽ saniosum excerni videmus, postea verò crassiorẽ, & veluti fæculentum. Similiter aliæ quædam eueniunt excretiones, non quidem ob imbecillitatem, sed ob expultricis facultatis robur, plerunque quidem integra in omnibus existenti valetudine, [3]plenitudinis ratione: plerunque verò parte aliqua affecta per iecur sese expurgante, viribus ipsius iam factis robustioribus: quippe cõcoctis in ipsa vitiosis humoribus sequitur excretio; sed ita sequitur, vt vtiles humores retineantur, expellantur verò inutiles. Atque sunt nonnulli, qui huiusmodi vacuationes nominent cruentas dysenterias: quæ euenire solent quibusdam, vel mutilato aliquo membro, aut vbi quis in exercitatione educatus, ad ocium se conuerterit. Ac[4] solet quoq; mulieribus, retentis menstruis, huiusmodi per sedem vacuatio fieri: atque interdum per vomitum quoque eandem ob causam quibusdam mulieribus. verùm his [5]syncerus sanguis excernitur, similis ei, qui ab hostia imperfecta profundi consueuit, modò infernè per aluum, modò per superiores etiam partes. At per erysipelata, & inflammationes, accedente concoctione, vitiosus, cænosus, & putris excernitur. Atque, vt in hepaticis affectibus (quanquam raro) medicamentorum auxilio, robustiore euadente iocinore, interdum deiiciuntur excrementa tum colore, tum odore pessima, expurgante se ita viscere: sic eodem modo vrinæ quoque deteriores redduntur: quibus imperiti medici nonnunquam decepti, grauis morbi periculum subesse arbitrantur.

Etenim,

Etenim, quibus sine ratiocinatione rudis duntaxat experientia suffragatur, de his, quæ rarò eueniunt, experimenta habere non possunt, veluti eorum quæ sæpenumerò accidunt, facilè meminerunt. Quòd autem protracto per longum spacium morbo, apparentibusque notis concoctionis, huiusmodi fiant euacuationes, non semel duntaxat, immo creberrimè ex enarrationibus, quas in [6] *Hippocratis opera ædidimus, didicistis.* [7] *Igitur, quemadmodum retentrix facultas, cùm imbecillior est, ac rem, quæ ipsam grauat, retinere non valet, vis expultrix id, quod molestat, euacuat: ita infirma expultrice res quædam retineri solent, facultate retentrice non admodum grauata. nam in quolibet instrumento alias alia facultas vel fortior fit, vel imbecillior, facta videlicet ad actionem relatione: si modò vniuscuiusque facultatis notionem intellexerimus. Nam reuera tota semper particula agit secundum temperamenti, quod ei* [8] *frequentius inest, proprietatem. Verùm aliquando rem grauantem sustinet, ac longo temporis tractu eam vincit, conficit, alterat, & concoquit: deinde rursus alio tempore rei infestantis vel qualitatem, vel multitudinem ferre non valens ad ipsius excretionem insurgit. Sicut è contrario, cùm interim admodum molestatur: ipsam rem molestantem deijcere cupiens, viribus grauissimè infirmis, ob imbecillitatem id efficere non potest. Igitur hæc omnia in quouis naturali instrumento perpendere, atque mentem in ipsis dignoscendis exercere debetis.*

TRANSIT ad reliquas præter coctricem in hepate deficientes facultates agnoscendas.

1. *mesaræo & mesenterio*] lege (appellati mesarei vel mesenterij) eadem enim pars est, Latinis, lactes, dicta.

2. *succi speciem consecutis*] id est, in chylum versis. Est ergo indiciorum summa: attractrix iecoris imbecilla chylosas deiectiones facit, & eas synceras; nam vbi inflammatio mesaræum occupat, iungitur chylosæ deiectioni instar pleuritici sputi saniosum quiddam. Si verò etiam obstruuntur meseraicæ, similiter chylosę prodeunt deiectiones citra saniem permixtam. vbi inualuit attractrix, è diuerso fęx sicca, aluus verò astricta est. Coctrix si frigido vitio, & si calido laborat, quod sanguineas & quales deiectiones pariat, dictum est. Sicut vbi valet floridus color, & carnosa habitudo cõmonstrant. retentrix valida nec per aluum excernit, nec ad corporis alimoniam copiosè remittit. Si inualida finit primùm tenuem sanguinem, aucto verò vitio etiam crassum exire; nec oportet, vt priùs crassum exeat, quia magis grauat. Cùm enim retentrix in suo munere flaccescit & languet, concedit tenui, quod validam expostulat contractionem ad retinendum: deinde, vbi magis lapsa est, etiam crasso. postrema expultrix si labat, nec per sedem excrementa accedunt, nec corpori sufficiens alimentum. Si valet, sequitur aliquando quidem purus, quandoque prauissimus sanguis, vt non sit difficile separare retentricis opus fatigatæ à robusta expultrice. Si enim sanguis sola copia peccat, benignum sanguinem confertim expurgat: si vitiatus per morbum est, aut totius aut partis, post integram coctionem resumptis viribus salubriter pellit noxia quæque. Vtiliter verò nos commonefacit author, ne sola mali specie delusi perpetuò prauas deiectiones reprobemus. Ferè enim in eo sita est prædicendi ratio, ne præsentibus tãtùm (quod idiotæ faciunt) ducamur: sed memoria retinentes quæ præcesserunt omnia, ex omnium collatione sententiam feramus. quapropter si præcedens continua integraq; coctio in terrentia symptomata desinit, oportet generosum medicum imperterritum confidere, iubereque bono animo imminentem crisim expectare. Sic vbi iam vacuatio adest, post naturæ victoriam, perniciosa excreta spem augent, confirmantque aduentantem salutem: sequuntur enim expultricis robur corpus purgantis. Vulgus ve-

Facultatum iecoris indicia.

3. *Crisij.*

4.Aph. 21.47 gus verò Empiricorum ſola frequentia edoctum, ſicut raros morbos non exactè curat, ita excretiones illas ſpecie praua deteſtatur & horret, quoniam ſæpe ad malum conſpexit excerni.

3. *ratione plenitudinis*] lege (plerunque quidem integra in omnibus exiſtente valetudine plenitudinis ratione, plerunque verò parte aliqua affecta per iecur ſe expurgante.

Cap.vlt. Hemorrhagia an ſemper præter naturam.

4. *ac ſolet*] num igitur hemorrhagia omnis præter naturam ſit, diſquiri ſolet. reſpondet verò libro De ſymptomatum differentiis; cùm præter naturam vacuatio intelligi poſſit quatenus actio læſa eſt; & qua ratione exiens mutatum, & qua corporis affectus, hemorrhagiam non ſemper eſſe læſam actionē, ſed vtilem ſæpe & à natura vincente profectam; vt cùm creticè morbum ſoluit: in ratione autem exeuntis mutati, ſola menſalis quantitate qualitateq; moderata naturalis, reliquæ ſunt innaturales. quatenus autem iungitur affectui corporis prauo recluſi aut rupti vaſis, ferè etiam præter naturam eſt; vaſa enim vteri fœminis ſtatis temporibus recludi, ſecūdum naturam, reliqua, innaturale eſt. non eſt tamen omnis hemorrhagiæ etiam non naturalis par momentum, ſed manifeſtis malitiæ quantitatibus diſtant. Inter eas enim ſolam narium innoxiam vocauit libro Aphoriſmorū quinto, minus tuta per hemorrhoidas eſt, licet omnem cacochymiam, & magis melancholicam ſanet: quoniam periculum eſt, ne ſanguis immodicè deorſum feratur, magis quàm ſurſum; per ſedem verò periodica etiam à morbis præcauet, ſed in longo per inteſtina tranſitu, & inteſtini oblæſio & ſanguinis concretio timentur. Vomitus ſanguineus tāto deterior eſt, quanto vomitus omnis deiectione, licet & ipſe nonnullos à morbis imminentibus liberet. peior eſt qui ex pectore tuſſiendo per interualla educitur, quoniam non citra aliquod puris diſcrimen. verùm & is etiam frequenti Pauli, Apponenſis, & multorum experimento à retentis liberat citra noxam menſibus, & ſimilibus affectibus.

(Margin: 3.Cau.ſym.11; Aphor.53.; 6.Epi.ſec.3.47; 5.Aph.53.; 5.Aph.32.)

Sect.3.21. 5. *ſyncerus*] libro Epid. primo, haud vnquam inculpatum prodire ait, ſed variè malignum aliâs pituita, aliâs alterutra bile ſcatentem. prætereà ſi à membris ceu excrementicius pellitur, ſyncerus haudquaquam fuerit. Sed in epidemiis de parturientibus agebat, quarum ſanguis eo deterior eſt, quo bona pars puriorque eius in fœtum abiit, nec verò menſtruus abſolutè purus eſt: ſed cretico collatus ſyncerus à Galeno ſcribitur.

6. *Hippocratis*] potiſſimum, quarto Aphoriſmorum, vigeſimo primo, vigeſimoſecundo, quadrageſimoſeptimo.

Infra li.6.vlt. 3.Cauſ.ſym.3

7. *igitur quemadmodum*] cauſarum admonet medicum non ita frequentium, quod prauæ in corpore materiæ aut vacuentur, aut retineantur: nam vt frequens eſt excretio propter robuſtam expultricem, & retentio ob retentricem: ita aliquando expulſionis cauſa in retinendi imbecillitate ſita eſt, quod de pueris putat Galenus, & retentionis occaſio eſt expellendi infirmitas, quod morbi non creticantes oſtendunt.

8. *frequentius ineſt*] lege (ſemper ineſt) ſignificat partem quamuis ſemper operari pro ratione dominantis temperamenti: cùm ergo aliquando retentricis temperies vincat, nonnunquam ſuccumbat; fit vt viciſſitudine temporis modò operentur, modò otientur ſingulæ facultatum.

S I C *enim inuenietis partium quarundam affectus, antea haudquaquam indagatos, veluti ne folliculi quidem fel continentis. Si enim (vt oſtendimus) bilioſum humorem ad ſe trahit, quemadmodum renes vti*[1] *ſanguinis ſerum, & ſplen id, quod vini fæcibus, aut amurcæ olei ſimilatur: accidet interdum, vt ob huius folliculi imbecillitatem impurus fiat ſanguis, atque idcirco alia eueniat regij morbi ſpecies præter eas tres, quas iam ſuprà propoſuimus. Ac nonnunquam ita repletur etiam (quemadmodum veſica, quæ vrinæ eſt conceptaculum) vt euacuari non poſſit, aut quia obſtructus eſt, aut quia ſecretoria ipſius facultas eſt imbecillior,*

veluti

veluti etiam cum obstructis, aut infirmis vasis, quæ ab [1] ipso exorta, ora sua in hepar extendunt, biliosum humorem interdum attrahere non potest. [3] proinde excrementorum proprietatem in morbo regio considerare, perquàm necessarium est: id enim non mediocre nobis ad huiusmodi notitias auxilium suppeditabit. Hæc equidem considerans inueni quorundam regio morbo affectorum [4] excrementa, flaua bile vehementer colorata, quemadmodum & alijs vrinas: item per cutem quoque vt nõnullis plurimum flauæ bilis à balneo profundi, ita alijs plurimum ipsius retineri, ac per quàm exiguum effundi comperimus. Hanc rem si accuratiori experimento intelligere volueritis, nulla prius adhibita [5] vnctione, homini sudorem [6] strigili auferri iubete: videbitis profecto eundem in omnibus hominibus in strigilis cauitate non colligi, verùm in aliis magis aquosum, atque in alijs magis biliosum. itaque loci affecti notitia vobis multo erit dilucidior, si cum prædictis hanc quoque notitiam adijciatis. Quidam enim acuta biliosáque febre laborans, die septimo, multa flaua bile ad cutem transmissa, à morbo liberatus est, mansitque sequentibus deinde diebus auriginosus: Itaque & [7] excrementa & vrinas considerauimus: vtrisque verò secundum naturam se habentibus, atque ob eam causam nullum [8] visceris affectum declarantibus, venit in mentem fieri posse, vt translata in cutem bilis crassior esset, qua ratione promotus discere volui, qualis nam esset sudor: illo autem apparente aquoso conieci bilem esse dissipari contumacem: præcepi itaque laboranti, vt aqua suapte [9] natura calida, & cui discutiendi vis esset, vteretur, ac prætereà victum adhiberet humidiorem, qui humorum crassitudinem moderatè posset extenuare. Hic autem bonam valetudinem consequutus est, vnico auxilio & notitia confirmata, & curatione absoluta. Quin etiam alium multam in strigili bilem relinquere vidimus, vnde eam plurimam in vniuerso corpore procreari perpendentes, ipsum adhibita idonea curatione sanauimus. Quibus verò citra febrim morbus regius accidit, vrgente in dextra præcordiorum parte grauitatis cuiusdam sensu, ijs omnibus aperiens (vt scitis) obstructiones & cibis & potibus & medicamentis extenuantibus, deinde medicamentum, quod bilem ducere posset, exhibens, eorum plurimos vna die sanitati restituimus. qui verò purgatione liberari non potuerunt, ijs rursus valentiore ad aperiendum data potione, medicamentum, quod vehementiùs purgaret, exhibui: sic deinde sub fine purgationis vel cærulea, vel flaua bilis cum acri mordacitate secernebatur. In ijs igitur conieci fellis folliculum simili quopiam affectu laborare, qualis in vesica [10] exuberante vrina interdum fieri solet: etenim adeò multam nonnunquam recipit, vt nimis intenta nequeat eam, quæ in ipsa continetur, expellere. Verùm in vrinæ receptaculo, (neque enim absurdum fuerit vesicam ita nominare) bifariam id fieri solet: interdum ob excretoriæ facultatis imbecillitatem: interdum vel ob grauem somnum, vel negotia quæpiam retenta, vltrà quam par est, vrina: quæ deinde vesicam nimis intendens, hac ipsa ratione vires eius prosternere potest. At fellis folliculus, vtpote cui nullum succurrit ab animali facultate præsidium, vnicum habet imbecillitatis principium, veluti cætera quoque naturalia instrumenta, à partis intemperie ortum.

De morbis veſicæ felleæ agit.

1. *vti ſanguinis*] id eſt, trahunt id quod eſt veluti ſerum.

2. *quæ ab ipſo*] cur non addit, vel quæ ad ieiunum terminantur? quoniam tunc ob plenitudinem non vacuatam icterus ſequitur, de qua ſpecie paulò antè meminerat: Sunt ergo ictericiæ ex fellea veſica occaſiones tres: imbecillitas tractricis veſicæ: altera meatuum, aut imbecillitas aut obſtructio, ſiue allicientium ſiue pellentium bilem: tertia, vbi ob immodicam plenitudinem excretioni locus non eſt. Cùm enim ad expulſionem contractione tranſuerſorum villorum indigeamus, nec contrahi poſſint extremè ob plenitudinẽ diſtẽti, fit vt in ea, nõ aliter quàm in vrina, excerni quidquam non poſſit, præterquàm quòd ex ipſa diſtentione infirmantur. Nec verò in hac cauſarũ enumeratione, putanda eſt ea origo omiſſa quæ Auicennæ refertur, nempe tractricis robur: Cùm enim ex ea immodica plenitudo ſequatur, & ad plenitudinem impeditus exitus; colligitur apud Galenum ſub ſpecie turgentiæ contineri. Omiſſa verò ob infrequentiam eſt, quam Paulus memorat ob ſolidorum calorem alimentum mutantium.

Ictericię felleæ ſpecies.

15.3. De ictericia.

3. *proinde*] ad certiorem affecti loci notitiam inueſtigare iubet ſignis, vbinam & qualis bilis abundet, petit illa maximè ex exeunte ſtercore, vrina, ſudore.

4. *excrementa*] lege (deiectiones.)

5. *vnctione*] ne pereat iudicium de extracta ſorde olei permixtione.

6. *ſtrigili*], forma erat, in vno extremo manubrium; in altero falci ſimile, ex ebore vel argento conſtructum.

7. *excrementa*] lege (deiectiones.)

8. *viſceris*] laudat puritatem excrementorum, Auicennæ damnatam: quo enim vrina magis tincta eſt ſalubriorem autumat; conatur enim natura non retinere ad aquam inter cutem, ſed pellere quà poteſt bilis ſuperuacuum. Sed vt in fellea ictericia præſtat tincta; ita in hepatica pura illæſum hepar arguit.

9. *ſuapte natura*] αὐτοφυέσι ſponte naſcentibus balneis exhaurit, & victu humido modicè attenuante, videlicet ne plurimum tenuans bilem natura ſiccam arefaciat.

10. *veſica*] oſtenſum eſt enim libro primo, vrinandi opus eſſe animale per accidens, quatenus & ſequitur ad morſus ſenſum, & ad animalis facultatis otium laxantis ſphyncterem, veſicæ ceruicem ambientem.

LIBER SEXTVS.

Tradvntvr hoc libro poſtremarum partiũ affectus Sectionibus ſex.
Primùm, lienis.
Inde inteſtinorum, capite ſecundo.
Tertiò renum, capite tertio.
Quartò veſicæ, capite quarto.
Quintò vteri, capite quinto.
Sextò colis, capite ſexto.

SECTIO PRIMA.

EX IIS, *quæ de iocinore diximus, facilè inuenientur notæ, quibus lienis affe-ctus discernantur. hoc addito, quod ipsius inflammationes ob*[1] *duriciem facilè tangendo deprehendantur. Cùm itaque splen multa habeat accidentia cum hepate communia, illa nulla re differre videntur, nisi quod quædam magis, quædam verò minus, alterutri euenire solent. nam quod ad coloris rationem pertinet, vniuersum corpus, vbi splen imbecillitate affectus est, magis nigricare videtur. nam hoc ei natura officium dedit, vt melāncholicum*[2] *sanguinem ex hepate ad sese trahat, quo ipsum ali iam demonstratum est. Igitur*[3] *attrahendi facultate facta imbecilliore, sanguis ex iecore in vniuersum corpus impurus transmittitur; quocirca color nigrior euadit. Quin etiam hepatis exemplo, sæpenumero excrementa ex se reijcit: ita vt & vomitione, cui nausea quoque accedit, melancholicum sanguinem aliquando excernat: qui interdum per inferiora quoque decedere videtur. At*[4] *& citra huiusmodi euacuationem athymias, id est, animi deiectiones, & disthymias, id est, mœstitias melancholicas facit: ac nonnunquam &*[5] *ciborum vehementissimas inappetentias, præcipuéque quando exquisitè acetosum sit id, quod ad ventrem fertur excrementum: sæpenumero autem subuersionem, & resupinationem, quando aliam quandam habuerit corruptionem. Quòd*[6] *verò indurato ipso aqua inter cutem succedere possit, consentiente iocinore, iam antea dictum est. Quinetiam laborante aliquando*[7] *vtroque viscere, regium morbum euenire conspeximus, nigriore, quàm pro consuetudine, subsequente colore, ita vt putaretur flaua bilis fuligini esse permixta. Atque medici quidam iecur nullo affectu tum laborare existimantes, dubitant, quomodo à splene morbus regius nasci possit. quemadmodum sunt, qui à solo liene indurato, nullo existente in iocinore vitio, aquam inter cutem fieri posse arbitrantur. Haud secus allucinari consueuerunt in ea quoque aquæ inter cutem specie, quæ ad acutos morbos sequitur: quippe ab ijs iecur calida, & sæpenumero sicca quoque intemperie tam grauiter afficitur, vt cibum in sanguinem transmutare nequeat. Atqui ne in ijs quidem iecur affici existimant, ab Erasistrato accepta consuetudine, vt nullam partem affici arbitrentur, nisi vel tumor quispiam, vel vlcus in ipsa consistat. Verùm id illis concedendum est, qui existimant nullum ab intemperie morbum fieri. At medici, qui sequuntur ea, quæ manifestè apparent, qui & refrigerata parte quapiam accidentia quædam fieri suspicantur,*[1] *admiratione digni sunt, quòd aquam inter cutem consistere posse putant, ne vnico quidem loco affecto. Si enim ob id, quod nullus est in hepate tumor, ipsum haudquaquam affectum esse existimant: neque aliarum partium vlla afficietur in his, qui aqua frigida vitiosa affatim & intempestiuè epota, mox aqua inter cutē corripiuntur: quippe noxā infert internis partibus aqua sic ingesta, alias alijs, sed præcipuè & imprimis ei, quæ fortè fortuna eo tempore reliquis fuerit imbecillior. Verùm, nisi ad iecur frigus transmittatur, aqua inter cutem subsequi potest minimè. Sic splenis quoque vitio aqua inter cutem nonnunquam euenire consueuit, aut vbi cum tumore refrigeratum est, sicut in scirris, aut vbi citra tumorem refrigeratum est, vt cùm quis aquam frigidam & vitiosam affatim & importunè potauerit. Quòd verò melancholica mœ-*

stitia, ipso huiusmodi excrementa ad os ventriculi transmittente proueniat, antea, vbi de ore ventriculi tractauimus, iam dictum est: quamobrem in hoc viscere diutius nobis immorandum non est: cùm eius instrumentales affectus rationali dignotione non indigeant: qui verò ab intemperie proficiscuntur, partim ex his quæ iam diximus, partim ex ea doctrina, quam suprà de iocinore proposuimus, noti sunt. Nam alij quidem nominatim sunt explicati: alij verò, qui similiter, vt illi, consistunt, similem quoque habebunt dignotionem.

OSTENDIT lienem affectus iecori similes subire, inflammationem, imbecillitatem, hydropem, arquatum, nec valdè distare in notis, quare ex dictis ferè haberi queût. Cùm enim horum viscerum alterum gignat, alterum purget sanguinem, non ita multum effectis diffident.

1. *duritiem*] Significat, quod attinet ad inflammationum agnitionem, magis in liene patere: cùm ob visceris tenuitatem, ex qua fit vt non solùm gibba, sed & caua tactum non effugiat: tum ob natiuam laxitatem, in qua tumor durus, (ita definitur inflammatio) manifestior est.

2. *sanguinem*] non ita nuper de vesica fellea agens, sed excrementum biliosum pur- gare scripsit: quod enim libro De vsu part. quinto, docuit, ambæ vesicæ cùm merum excrementum inutile alendo alliciant, vasis sanguifluis eguerunt, quorum ministerio alerentur: at verò renes & lien purgantia sanguinem, sed non pura sugētia, sed permixta vtili excrementa, simul ex vtili aluntur & noxium secernunt; manifestissimum est in vasis argumentum, quæ duæ vesicæ separata à meatibus excrementorum habent; non lien & renes. vt nulla sit Auerroo erroris excusatio, dum putat vesicas non dissimiliter ijs visceribus extracto ali excremēto. nec cogimur cũ Auerroo sentire, quoniá tractio omnis sequitur substantiæ similitudinem, in qua nutritio constat: non enim similitudo quæuis ad tractum impellens alendo est, sed maior aliqua ex penitiore facultate coniuncta: nec ideo succinum paleis aletur quia trahit, aut ferro magnes.

Cap. 7.

2. Collect. 19.

3. *igitur attrahendi*] attractricis deficientis symptomata recenset, inde labantis retentricis, aut auctæ expultricis.

4. *at &*] insinuat hypochondriacam melancholiam.

5. *ciborum*] melancholia in ventriculo magna ex parte appetentiam excitat, quoniam ventriculi natura inter morsum acidi sugentisque venæ discernere non potest. Sic pulmo non minùs ex percepto frigore, quàm ex contento humore ad tussim mouetur. Addit Aretæus, quoniam melancholia vigilare facit, vigilia Hippocratis testimonio famem: cùm verò corruptione in multas differentias abeat, fit vt nonnunquam concepta horrida aliqua, & naturam offendente qualitate, magis subuertat appetentiam. natura enim tota in expellendi opere constituta, nec recipere potest, nec trahere. quo fit vt in morbis vehemens fastidium meritò lætale habeatur.

5. Epi. se. 4. 20

6. *quod verò*] hydropis & arquati ortum ex liene tractat, in quo tamen deludebantur medici nonnulli, putantes ea vitia attinere ad solum lienem; Cùm sit ostensum citra iecoris vitium ceu proximam mali causam, hydropem non contrahi.

7. *vtroque viscere*] icterus (qui color est corporis flauescens) nunquam à liene oritur: sed vbi affecto liene etiam accidat iecur affici, succedet niger à liene, pallidus à iecore color: ita nunquàm pallidus à liene conciliatur: sicut nec hydrops citra consentiens iecur, intemperatumque vel lienis scirrho, vel vasorum in acuta febre calore.

8. *illis qui*] innuit eos qui operum causam non ad temperiem membri, sed ad nescio quæ insectilia referebant: de quibus lib. De morborum differentiis disputauerat. qui enim semel temperiem operis causam facit, intemperiem morbum constituat, necesse est.

9. *admirationi digni*] οὐ θαυμαστοί; an non admiratione digni sunt? interrogatiuè legendum est, ne cum quibusdam cogamur lectionem castigare.

SECTIO SECVNDA.

CVM *de vētriculi affectibus superiore libro loqueremur, in duas maximas ipsum partes secari diximus: quarum altera, quæ superior est, gulæ continua est, ex multis neruis sensificis contexta: altera verò huic continua, ad intestinorum vsque exortum extenditur. Porrò, sicut vtraque in animalibus proprio munere fungitur, ac pro vtilitatis differentia diuersa eis eueniunt accidentia: ad eundem modum, quicunque affectus communiter tum similaribus, tum instrumentalibus partibus aduenire solent, ij etiam iis tum inter se, tum etiam cum vniuersis intestinis communes esse censentur. verùm accidentium similitudo, non solùm in iis inter se, sed etiam in vicinis quoque partibus, quæ ipsa attingunt, inuenitur: qualis est renum, & coli communicatio: atque* [1] *horum nonnulla sedem affectam habent cognitu facilem, vt dysenteria, & tinesmus. Sanè in præsentia nomen dysenteriæ propriè audire oportet, vtpote quod ex appellatione ipsa, intestinorum vlcus significat. Neque enim repente & affatim fit huiusmodi affectus, id quod in eo quem hepatis vitio accidere diximus, fieri solet, atque proprias etiam habet notas. Etenim protinus ab ipsius initio, bilis mordax secernitur, quam deinde interaneorum abrasiones sequūtur, postea paulum cruoris simul excerni videtur, quando videlicet affectus ipse iam dysenteria est: cùm itaq; huiusmodi abrasiones solæ excernuntur, considerandum est, num* [2] *pingue quippiam simul cum ipsis deiiciatur: ita enim in crassis intestinis vlcus consistere credendum est. vbi verò cruorem quoque simul excerni videris, intueri oportet, vtrùm is reliquis excrementis ita sit admixtus, vt vniuersus misceatur vniuersis, an pars eius aliqua reliquis supernatet: etenim, si admixtus est, in superioribus: si verò supernatat, in humilioribus intestinis vlcus esse portendit. Ac idem quoque in abrasis excrementis videre est, verùm non ita manifestè, vt in cruore. Similis etiam, si ramenta excernantur, ratio est: nam & ipsa, quod intestinum fuerit oblæsum, declarant tum ab essentia propria, tum ex modo, quo vel commisceri reliquis excrementis, vel vni eorum parti supernatare videntur. Cæterùm nō mediocriter conducit ad curationem, nosse, in qua intestinorum parte consistat vlcus. nam, si in superioribus intestinis est, ab* [4] *epotis medicamentis præsidium petendum est: si verò in humilioribus, clysterem subiicere magis conuenit. Atque huiusmodi dysenteriæ, ab his quæ ab hepate profluūt, ita discernuntur. Nam ab initio tenuis sanies sanguinis ab hepate deiicitur: deinde aucto malo crassus humor, fæcibus vini haud absimilis. Præterea in hepaticis excretionibus nihil abrasum expellitur: atque interdum duorum aut trium dierum interuallo supprimitur euacuatio: deinde rursus redit malum, atque excernūtur excrementa prioribus multo peiora. Id verò per intestinorum vlcera haudquaquam apparet: quippe in iis neque affatim, neque ex longis temporum interuallis, laborantes deiicere consueuerunt. Atque vlcera, quæ in recto intestino oriuntur (tinesmum vocant) vehementi quidem tensione, & prompta deiiciendi cupiditate infestant, paucis admodum sequentibus excrementis, quæ quidem ab initio pituitosa, & pinguia, progressu verò temporis etiam abrasionis specie deiiciūtur: sed per totum morbi spacium iis, quæ à supernis descendunt, haudquaquam misceri videntur.* CAP. II.

AFFECTVS intestinorum ita tractat. Primùm proposita affectuum varietate separat intestinalem dysenteriam ab hepatica: secundò colicam à nephritide, (§. scribunt quidam,) tertiò reliquos intestinorum affectus iliacam, cæliacam, lienteriam. hic præ-

fatur ex affectibus ventriculi quosdam esse vitia facultatum, quę in ventriculo locis seiunguntur: nempe fastidium & deprauatam coctionem, & ij apertam habent affectæ sedis cognitionem, neque cum intestinis communem. At vbi affectus est siue similaris vt intemperies, siue vnitatis vt vlcus, aut instrumentalis, vt tumor, potest & ori ventriculi accidere, potest & fundo, nec secus intestinis: quare in illis necessariæ sunt notæ ad indagandum affectum locum. Nam symptomata similia sunt non solùm vbi intestina & ventriculus afficiũtur, sed & vbi renes: difficile est enim ex symptomatis agnoscere, patiantur ne renes an intestina in valido dolore; quapropter in affectibus communibus, non facultatum illarum locis separatarum, petendum est ab indiciis iudicium quæ sequentur.

1. *atque horum*] notas dysenteriæ intestinalis prosequitur. in qua cùm dolor manifestet affici intestina, sola relinquitur de intestini differentia quæstio.

2. *pingue*] intelligens natura imminẽs intestinis periculum ex delata per ea vtraq; bile, & eà magis impura & acri, subuenit primum membranam intestini, licet vna villorum specie constantem, in duas separans; eodem quo partes omnes geminas constituit scopo; ne facile vitium saperet, & erosio sic accideret; sed vna exesa, reliqua incolumis fęces contineret. quinetiam sensu donauit illa non vulgari, ne sola natura duce ad excretionem mouerentur, sed sensatę bilis acrimonia. Tandẽ muniuit quoad potuit internum intestini sinum pingui concretoque humore, qui & lenitate obtunderet, & crassitie prohiberet, & lubricitate promoueret bilis descensum: sed pingue id non idem obtenditur crassis & tenuibus intestinis. crassa, quoniam amplitudine sua adipis crassitiem & molem ferebant, obtinuerunt: tenuia, ne forte obstruerentur à fęce, non tolerarunt, quare commutauit in illis pingue insolidius quiddam, tenue magis sed concretum; quod non aliter cauitates illorum induit, quàm figulina vasa vitreo vnguine obducuntur. ita enim aptè Rasius apud Almansorem comparauit: vt audiendi non sint qui negant intestina pingui oblini. Illud non immeritò quærũt Galenus & Aphrodisensis, cur bilis perpetuò morata intra vnam tenuemque bilis vesiculam non exulcerat, transiens intestina duplici membrana munita, aut solidissimum dentem exedit. Soluunt, magnum esse naturæ nomen ad impediendos morbos. quid enim dicas aliud, videns vterum à nonimestri fætu valdè distentum non dolere; ab exiguo flatu parum distentum atrociter dolentem? & liquoris guttulam arteriam infestare, plena pocula ventriculum iucunde haurire: contra citra plurimum aërem pectus non durare; minimo ventriculum ructare, torquerique. Scilicet sicut in certis substantiis corporis vis est edendis quibusdam operibus, quam visu tactuúe consequi non possis; vt ventriculo chyli conficiendi, testibus seminis: ita quædam obtinuerunt reliquis negatam vim renitendi offendentibus, vt fellis vesica bili renititur, vrinaria vrinæ, naturã consuetudo fouet. Si enim qui veneno alitur ob contractã similitudinem ab assumpto non læditur, quo reliqui pereunt: cur non vesicæ perpetuò conuersantes aut bili, aut vrinæ non similiter contemperabuntur? Superest de intestinorum villis, & facultatibus disceptatio, contineantur ne omnes in illis, an sola, quod Galeno placet expultrix; cum Auerroo & Haly. Et de attractrice quidem iis authoribus intestinis neganda est, nam præterquam quod superfluebat, etiam læderet si adesset: si enim diu cibum in ventriculo natura retinere conatur pertuso pyloro iuxta ventriculi os, & extuberante ipso ad pyloron; quomodo expulsioni ventriculi accedat vis alia ex intestinorum tractu? Auicennam verò si ab hac sententia discedit, nihil morari oportet: potuit enim induci verisimilitudine quadam non ostendẽtium rationum, quas nonnulli in illius gratiam scribunt. Intestina (inquiunt) non aliter quàm partes reliquæ quæcunque in corpore aluntur vim habent, familiaris alimenti tractricem: atqui familiare esse intestinorum alimentum chylum ostensum est; habent itaque & illa vim

2. chyli tractricem. Præterea si non allicitur, sed detruditur à ventriculo chylus, vi quadam fertur, cùm passum eò non feratur, & ab extrario agente pellatur: quo nihil videtur absurdum magis, quàm vt fateamur motum illum à quo vniuersi corporis nutritio

3. pendeat violentum esse, quare nec durantem. Sed (quod maximum rei argumẽtum putant) reperiuntur in intestinis longi etiam villi, præter transuersos illos: longos verò soli

4. Vsu 21. 5. Vsu 10. Intestinorũ constitutio. Lib. 1. 26. 5. Vsu 10. 1. Prob. 40. Facultates intestinorũ quot. 4. Vsu 21. 16. 3. 1. 1. 1. Doc. 4. 2. Ratio prima. 1. Crif. 11.

soli tractioni dicatos esse nemo vel negare ausus est. Quàm verò nihil ostendant, exacta consideratio docet. tractricem intestini peculiaris alimenti in meatus suos apponentem assimilantemque per proprium temperamẽtum citra villorum ministerium operantem, non minus in intestinis quàm in reliquo corpore agnoscimus: at verò tractum illum ad amplos canales villorum beneficio, quod singulæ partes non habent, similiter intestinis negamus. Iam quod de violentia motus afferunt, vile est; eo enim primùm constituto, violentum esse motum omnem prodeuntem ab extrinseco motore, præter moti ipsius impetum & naturam, distributionem omnem sanguinis ad superas partes alendi gratia violentum fateri opus est: nam præterquàm quod extraria est hepatis vis delato sanguini, innata grauitate deorsùm fertur, à vi vel iecoris vel membrorum sursùm. Detrusio verò à ventriculo deorsùm non repugnat innatæ alimenti grauitati: vt nihil sua conficiant obiectione; præterquàm quod pectoris & arteriarum cum corde motus, cùm sint in vita perpetui, illa eadem violentia participant: quàm verò villi illi longi ad attrahendum non faciant; hinc perspici potest: quotquot membra duplici membrana constant ex villorum varietate constante, longos interna parte, obtinent, non externa. cùm enim id quod illorum ope trahendum est, ad internam cauitatem ferri oporteat, neque pelliciat nisi tangat trahendam materiã, ea parte siti sunt qua materiæ cõmeatus patebat: intestina autem in externa membrana obtinent non interna: in alium ergo quendam non in trahendi vsum. Accedit quod sugere oportebat chylum tenuia intestina quæ ventriculo cohærent, non dissita crassa: constant autem illi in solis crassis, maximè in postremo recto: alteri ergo muneri deseruient quàm trahendi. Itaque intelligens natura crassa intestina solis circularibus villis constantia prę fęcum quas continent duritie periclitari, ne mutuo circulares villi secederent; cum alia, tum potissimum rectum, oblongis quibusdam sed paucis fibris inuicem per interualla quædam extima parte connexuit; qua & vincula complectendis retinendisque circularibus fasciis obtendere solemus. Ita intelligitur attractrice illa communi per villos operante intestina priuari: retentrice, quia & concoctrice intra inanitatem illam amplam nuper ostensum est non carere, licet multo quàm ventriculi ipsius minore. cùm enim ministret coctioni, & necessaria sit retentio, pro coctionis ratione vel concedit natura vel negat: nec tamen ideo eguerũt obliquis ad retinendum villis; cùm enim moram minimam alimento impertiant, ne periret (quod Galenus ait) naturæ distributionis tempus, ad eam sola intestinorum sufficit asperitas, pinguedini inæquali admixta. Ne tamen æquiuocatio in villorum nomenclaturis errorem pariat, intelligẽdum est, vt in attractione rectorum nemo dissentit, sic in transuersis authores variare. Galeno transuersi, rotundi, & circulares iidem sunt excretioni dicati, obliqui retentioni. Auicenna abutens nomine transuersos vocat retinentes de membris agens. Sed & in retentionis opere considerandum est, retentionẽ (quam amplexum etiam vocant) perfici non vno villorum genere agente, (actio autem omnis contractio est) sed omnibus: ita enim cùm quid firmiter retinere libet, vndique coercemus, rectis transuersos ad rectos angelos secantibus, & tertiis qui rectos illos ad obliquos angulos secant; vnde & obliqui appellantur. nam & in abdomine premendo, musculos tribus illis generibus ad pressuræ æqualitatem donat. cur ergo peculiariter obliqui retinere dicuntur? quoniam priores contracti non soli seruiunt retentioni sed & tractui vel pulsui, obliqui complectũtur tãtum: eo fit vt pressus in vena ad extremã manum sanguis confestim recurrat, à retentionis contractione pulsus, & ligato cubito vena secta saliat (contrahitur enim,) qui deligatione auocatus est sanguis. Quod verò per vniuersum corpus meet, expulsio iecoris facit, cum vasorum retentione, & (quod maximum est) membrorum tractu sanguinem suspendente, ne vt in suspenso deorsum labatur.

Solutio prima.

2.

3.

Villorum varietas.

4. *Vsu* 8. 3. *Natur.* 11. 5. *Vsu.* 12.

5. *Vsu.* 11. 6. *Vsu* 8.

3. *excrementis*] lege, abrasionibus.

4. *ab epotis*] plurimùm, cùm in crassis minimùm iuuentur; nam quoniam etiam tenuia medio loco sita sunt, nec infusa vehementer in transitu mutantur (quod Galenus in Methodo habet) vtriusque beneficio fruuntur. *Lib.* 4.7.

SCRI-

SCRIBVNT *nonnulli, quod à forti excernendi conatu, præcedente dolore vehementi, aliqui lapides callosos deiecerunt, iis, qui in vesica nascuntur, haud absimiles: id quod ego neque vidi, neque alium qui viderit, vnquam audiui. Sed coli vehementem dolorem sæpenumerò conspexi, medicis illum non ad colum, sed ad renes pertinere putantibus, veluti renum quoque cruciatus, ad colum referre videntur. Sunt, qui omnino negent in sinistris partibus colicam dispositionem euenire posse. Igitur, vt ab initio, horum affectuum distinctio difficilis est, ita hoc tempore non ita magnam præsidiorum differentiam ipsi requirunt. Itaque accidentia, quorum magna est in his affectibus copia, diligenter intueri oportet: nã & nausea et vomitus vrgent multo grauiores & magis assidui, dolente colo. Euomuntque ita laborantes pituitosa quædã atque corrupta, hac in re nephriticos longè superantes: ac retinent etiam magis excrementa, vt ne flatum quidem neque etiam ructum excernere possint. Sæpenumerò etiam veluti circuire videtur dolor, atque ampliorem locum occupare: nonnunquam verò in diuersis particulis vehementior fit: nephritici verò dolores eodem in loco stabiles, iugiter infestant. Cùm itaque dolor in loco fuerit renibus altiore, manifestum colicæ indicium portendit; si verò in vno loco, vbi scilicet renes ponuntur, stabilis constiterit, nihil ad notitiam potest positus ipse conferre: proinde cum his notis, quas nuper percurrimus, vrinæ quoque considerandæ sunt. nam nephritici ab initio dilutas, purasque reddunt vrinas: deinde sequentibus diebus inæquale aliquid in ipsis subsidere videtur: demum omnino arenosæ minguntur. At in colica, si quid ab aluo deiicitur, id flatuosum quodammodo est, & sæpenumerò aquæ supernatare consueuit, similem habens bubulo stercori consistentiam. quinetiam colicorum cruciatus multo magis, quàm nephriticorum, laxantibus mitigantur clysteribus: atque euenit interdum, vt frigido aliquo humore simul eiecto, ilico quiescant: eritque mitigans præsidium, non mitigans tantùm, sed etiam curatiuum & diagnosticum. Porrò, vt hi frigidum humorem aluo excernente, ita nephritici cum vrina lapide exeunte, et à dolore liberãtur, & simul locum affectum ostendunt. Itaque nihil relinquitur, nisi vt prouideatur, ne posteà tam facilè affici possint. Nam vt perseuerante dolore vtraque pars eisdem indiget præsidiis; ita tempore subsequente oportet diuersa auxilia adhibere. Quapropter nullum, quod ad curationis rationem pertinet, committetis errorem, si in prima protinus horum morborũ accessione eos difficulter discernatis, eo quòd tum neque extrinsecus, neque intrinsecus, differentibus egent auxiliis, quod satis sit ea, quæ dolorem lenire possint, adhibere. Cùm autem omnia intestina à ventriculo ordine quodam descendant; atque [1] omnium supremum ieiunũ sit: deinde quod tenue vocatur; postea cæcum, [2] quod ad infernas partes extenditur: deinde colum, quod ad superiores reuertitur partes, donec sæpenumerò & lienem, & iecur attingat: satis mirari non possum, quomodo non solùm medici ferè omnes, sed etiam populares, vehementissimos quosque dolores, in quacunque parte euenerint, ad colum referant. Id quod mihi quoq; verisimile visum est. Sed, cùm causam quærerem, cur tam vehemens, tamque perseuerans esset dolor: non simpliciter huic assertioni credere potui: neque enim similiter, vt in renibus, atque vreteribus impacto lapide ingentes dolores in transitu excitãtur, sic et in tenuibus intestinis, rationi consentaneum esse censebis, frigidos spiritus retentos, atque similes iis*

humores

humores dolorem in ipsis efficere. Nam tenuium intestinorum tunicæ rara tenuique essentia constant, vt non ita diu huiusmodi causas continere possint. Ergo probabile est frigidum eundemque crassum, aut viscosum humorem, aut flatuosum spiritum, in corpore crasso densoque genitum, sed egredi nequeuntem, dolorem excitare: vehementem quidem, geminam ob causam, intemperantiam, & corporum, quibus continetur, tentionẽ: longum verò quia difficulter vacuatur: nam corpora ambientia tum ob crassitudinem, tum spissitudinem ipsum arcere possunt.

TRANSIENS ad colicam discernit eam à nephritide: internotio enim subsimilium rerum scientia est. Et quidem quod ad nomen attinet, nephritis, id est, renum affectio, docente Alexandrino non quamuis renum affectionem indicat, sed eam quæ reni propria, non cum aliis membris communis est. Ea est lapidis generatio, quæ vel solis conuenit renibus vel certè rarissimè extra renes & vesicam visitur. Ita hepaticum dicimus eum qui sanguificando labitur; cæliacum, qui chylificando. De loco verò gignendi in rene lapidis ambigunt scriptores. Author libri secundi De natura humana (Hippocratem enim non esse, multa alia eius libri commenta testãtur) scribit ex suppurato in rene tumore, nec vacuato, sed crassescente intra renis carnem pure, in lapidem transitum fieri. Subscribit ex Arabibus Zoar in sola carne opinans concrescere. melior pars cum Galeno, Auicenna, Alexandrino sinui renis magis familiarem facit; licet nonnunquam intra carnem lapidescat materiã. cumque in sinu oritur, solo descensus tempore acer dolor ingruit, reliquo sola grauitas molesta est: quod si media caro gignit, acerbus dolor concretionis tempore euadit: & rursum cùm à media carne ad sinum trahitur: postremò, quando à sinu per vreterum angustiam præterlabitur, reliquo tempore grauitas sola est, non acerbus dolor excruciat. hæc apertè Galenus in Epidemiis. Ex quibus intelligitur temerè nonnullos primo gignendi lapidis tempori dolorem detrahere. nam præter Galeni testimonium, durissimum & angulosum lapillum densam renis carnem proscindere citra eximium dolorem quî potest? communicari enim ab externis neruulis modico carnis interuallo sentiendi vim, idem author est; eo magis quòd à tumente rene extima distenditur membrana. nec idem est de phlegmone iudicium; ea enim à leui humore proximè cutem nascitur; nephritis à durissimo lapide mediæ carni impacto. Pariter & illud ex hac sentẽtia colligitur, non semper ad acres renis dolores lapillum excerni; cessare sine vllo excreto sæpe. Nam & concreto iam intra carnem lapide mitescit dolor: rursum cùm concretum intra carnem ad sinum expellit. In tertio tantum doloris genere, opus est conualituro lapilli excretione; in reliquo tempore grauitas sola, non dolor vrget. Sed docente hîc Galeno, discrimen aliquando ex loco apertum desumitur: vbi enim vrget supra renes dolor, certum est ad intestina pertinere non ad renes. prætereà nephriticus ferè dextrorsum vergit, nec ab eo loco vsquam ex toto discedit; colicus sæpe locum mutat, & in pectinem inclinat. Nam quod Galenus ex quibusdam apponit colicam in sinistro latere non euenire, etiam Auicenna expertus & multi reiiciunt. vt enim frequentior est in exortu, hoc est in dextro eius origo, quoniam plus à sede quà excernitur distat; ita in sinistris nonnũquam accidere certum est. Sicut & ex intestinorũ lapide nonnunquam colica, aliquando (quod maiorem admirationem meretur.) fluxus concitatur lapideus, quorum neutrum Galenum vidisse, ipse hoc loco testatur. Alterum indicium est, ex aucto post cibum dolore, quod licet vtrique affectui commune etiam Hippocrati asseratur, consentiente Auicenna, cùm de lapide agit: verum tradens discrimen amborum, inquit, renalem validũ fieri vacuitatis tempore, quo colicus lenitur. hunc locum quidam in hunc sensum accipiunt, vt de vacuitate ventriculi, non intestinorum locutus videatur. nephriticos enim protinus à sumpto alimento non grauius habere putant, cùm non comprimantur renes à pleno ventriculo; addunt etiam leniri communicata leniente laxanteque meatus alimenti humiditate. Cùm autem à ventriculo descendit alimentum & renes premit, dolorem exacerbat: at colici protinus à sumpto alimento acriùs dolent, quoniam plenior ventriculus colum & tenue premit intesti-

6. Epi. 6. Lib. dig no. renum. 1.

Locus lapidis.

Com. 24.

Zoar lib. 2. Tract. 2. 2. Aui. 18. 3. Tract. 2. 17.

6. Vsu. 17.

Discrimina nephritidis & colicæ.

6. Epi. 6. 18. 3. Cit. 16. 3. Tract. 3. 10.

inteſtinum. Sed non conuenit Hippocrati & Galeno, quorum primus habet, nephriticos, cùm cibo implentur, magis grauari; inanito per vomitum ventriculo ſedari alter explicat, inanitione cibi, id eſt, ventriculi & inteſtinorum acrimoniam ſedari doloris, non inteſtinorum tantùm. Adde quod protinus à ſumpto alimento prior fęx confeſtim delabitur renes preſſura. Præſtat ita conciliare vt intelligatur, quod priſci illi docuere, quauis vacuatione & ſurſum & deorſum colicum leniri, quandoque integrè ceſſare, non nephriticũ; is enim etiá inanitionis tempore fit, hoc eſt, manet fortis, conſtante adhuc lapidis ſtimulo, doloris cauſa: ſic cibo ſumpto multo exacerbatur acriùs nephritico colicus: tertium ex vomitu ſumitur, faſtidio, flatu; ea multò ſunt in colico vrgentiora maioraque. nam vomitus colicis ſuccedunt propter conſentientem inteſtinis ventriculum, & quia plenitudo deorſum exhaurienda ſurſum vergit; poſtremò quoniam bilis infernè exire prohibita conſcendens ad nauſeam ſtimulat: faſtidium creat idem ad inteſtina conſenſus: multa ſurſum bilis: natura tota in expellendo contrario appetentiæ opere conſtituta flatuum & humiditatum ad dolentem locum decumbentium copia: flatus verò multus eſt, & quia naturali negatur exitus, & quia retenta excrementa præter naturalem aceruant & augent: ita dicta ſymptomata multa ſunt in colicis; in nephriticis propter cauſas non diſſimiles minora. Pręſertim vomitus vrgent colicum pituitoſi frequentiùs: nephriticum etiam inuadunt pituitoſi, antecedit enim in vomitu pituita, quoniam in ventriculo & continetur & gignitur; ſequitur
2.Prob.58. bilis quoniam à iecore vellicatione maiore conuellitur, ait Aphrodiſienſis. Sed in nephritico propter cruditatem ex inedia, vigiliis, doloribus, ſæpe vomitus etiam æruginoſi ſequuntur, ita tradente cum Hippocrate Galeno, quod in colicùm affectum, magna ex parte frigidum, non incidit. Iungit Hippocrates ex arenulis indicium, quod
4.Aph.70. 2.1.De hypoſta. ceu perpetuum recipit in Aphoriſmis: & author libri De renum affectibus, certũ propriumque lapidis indicium appellat. Auicenna ſemper ait ſignificare lapidem, qui vel
Arenæ an lapidis indiciũ. gignitur vel ſoluitur. Contra tamen ſubinde occurrunt Hiſpani multi in vrinis magna ex parte arenas mingentes, qui nec lapidem genuerunt, neque cùm eas per multos pellant annos, gignunt. Neque huius rei ignarus Auicenna doctè ſcribit: tantum abeſſe vt ſemper atteſtentur vrinæ præſenti lapidi, vt magis tutos nos reddant ab eius generatione. id præſagium neceſſarium non putat, frequens tamen addit rationẽ, quo-
18.3.Tract. 2.16. niam crebra illa arenarum excretio indicat valere renes expultrice, humorem verò in renibus non multum eſſe aut non lentum; multus enim & lentus in lapidem coiret: atqui lapidis occaſio ex agente plurima eſt expultricis imbecillitas, ex materia multus lentuſque in renibus humor: ferè igitur non gignunt lapidem tales. Itaque vt præcedentibus lapidis indiciis & tenui puraque vrina exeuntes arenę certum lapidem monſtrant, ita vbi illa non præceſſerunt, ſed frequens eſt cum bono habitu arenarum expulſio, lapidem non aceruari ſignificatur. Vtri ergo magis à lapide ſeruandi? Vtris magis imminet, iis ne qui purum, an qui arenoſum mingunt? fieri poteſt vt qui purum mingunt, nihil alienum in renibus habeant robuſtis, & facilè ſi haberent expulſuris; quem ſtatum quis non præferat arenoſo, in quo humor adeſt & is aſſatus, & qui paruo momento lapideſcat. fieri etiam poteſt vt qui nihil horum excernit, ob renum imbecillitatem retineat multa craſſa lenta, quæ paulo poſt in lapidem commigrent. hunc peius habere arenoſo manifeſtum eſt. ita frequentes in vrina arenæ quandam ſed exiguam in lapidem propenſionem indicant: quæque ſæpe in lapidem non tranſeat pura vrina vel ſummá immunitatem vel plurimam aptitudinem in morbum. Et vero etiam dictis ſignis annectit Hippocrates cruris recti ſtuporem, Alexandrinus etiam teſtis è regione ſiti contractionem: cùm enim caua deſcendens parte tendat ad renem, alia in crus, tertia ad teſtes, fit vt ad plenitudinem alentis crus ſtupor ſequatur, tumente ve-
16.3.Tract. 2.10. rò ea quæ teſtem addit, & ideo breuiore facta teſtis contrahitur. Sunt & alia quædam
10.Prob.43. doctè ab Auicenna in hunc dignoſcendi vſum explicata. cur verò ſolus inter animalia homo calculoſus ſit, dubitauit Ariſtoteles, nec immeritò. Potant enim bruta turbidas aquas & cruda cibaria ingerunt: quæ ſunt (ſi quæ aliæ) aptiſſimæ lapidis materiæ: & cauſatur ille anfractuoſum, anguſtumque in homine veſicæ meatum. Sed in renibus concreſcit etiam lapis, & turbidæ iumentorum pecorumque vrinæ indicant paten-

tiores esse illis quàm nobis etiam renum meatus per quos vrina meat. fortè præstat referre ad vniuersalem obstructionis originem. Est enim lapis obstructio ex crasso lentoque in renibus humore: & cõstat in homine frequentes esse obstructiones meatuum; ex quibus quæ vasa occupát, febres; quæ mẽbrorum poros diuturnos morbos pariunt, vnde euasit inter omnia animalia maximè morbis obnoxius; quod verò obstructionibus frequenter corripiatur; alimenti copia, exercitij inopia, & naturalium facultatum infirmitas in causa esse videntur.

1. *atque omnium*] discurrit per situs ordinem: nam duodenum lateri apponitur vẽtriculi; infra vẽtriculum supremum locum ieiunum habet, aut quoniam ἔκφυσιν illam multi intestini nomine non dignantur. 6. Anat. 10.

2. *cæcum*] in canibus & simiis: nam in homine præ exiguitate ferè insensile est.

ATQVE *interdum alij quoq; dolores, et quidem vehementissimi in sublimioribus intestinorũ partibus eueniũt, grauiter vomitionibus cruciantes, adeò vt nonnulli sub finem, stercus quoque euomere conspiciantur, à quo effectu vix vnquam aliquis potuit sanus euadere: hunc* εἰλεὸν *(id est, voluulum) vocant, nonnulli etiam cordapsum; cùm scilicet tumor aliquis eminet in tenuium intestinorũ parte, vt videatur intestinũ ad chordæ similitudinem conuolutũ. Itaq; non ab re visum est medicis antiquioribus vel ab inflãmatione vel obstructione aridi stercoris, huiusmodi tenuium intestinorũ affectus* [1] *oriri. Sunt alia quoq; accidentia, quæ quidẽ haud absurdè et intestinis, & ventriculo simul affectis euenire creduntur, vt quas* λειεντερίας *(id est, læuitates* [2] *intestinorum) &* [3] κοιλίακας *(id est, ventrales) dispositiones nominant, cùm videlicet materiæ nequaquam sunt* [4] *mordaces. Nam, vt mordaces ob mordendi vim omnia intestina ad excretionem excitant: ita non mordaces intestinorũ imbecillitatẽ sequi cõsueuerunt, quia retinere contẽta ne exiguo quidem tẽpore possunt: siquidem ilicò excernunt ea, perinde ac si graue aliquod onus deponerẽt: haud secus, quàm in strãguria cõtingit. Nam & in hac modò ob acrimoniã et vellicationem vesica iugiter, quicquid ad eam peruenit, secernit: modò ob id, quod molem ipsius vel exiguam sustinere nequit. Cæterùm, à quibus causis intestinorum læuitas proueniat, alibi particulatim ostendimus, præter ea, quæ in libris De curandi via & ratione, De naturalibus facultatibus, et De accidentium causis iam dixeramus. Etenim hunc librum non incepimus, vt causas, quę morbos efficiũt, sed vt affectorum locorum, qui & tactus & visus iudicium effugiũt, notas perstringeremus. At, quia ad exactam horum notitiam, etiam de ipsis dispositionibus interdum aliquid dicere coactus sum; idcirco de causis quoque, quæ ipsas efficiunt, mentionẽ facere non sum grauatus. Itaq; sermoni de intestinorum affectibus finem imponamus. Sũt enim ipsis affectus quidem cognitu faciles, qui scilicet cum prædictis communes habẽt notas. nam abscessuum, inflãmationum, scirrhorum, inflationum, erysipelatum indicia omnibus cognita, cùm in ventriculi locis apparent, & affectus ipsius, atque simul affectæ sedis notitiam ostẽdunt. Sed de iis iam antea satis dictum est.*

ADDIT reliquos intestinorum affectus; iliacam, lyenteriam, cæliacam.

1. *oriri*] morbum hunc grauissimum ex tenuibus intestinis ortum nos voluulum à causa putata dicimus, quoniam credebatur ignarę antiquitati cõuolutum in nodum intestinum deiectionem impediisse. Græci sileon, nõ ab ἐλεέω quasi misericordia digna affectio, scribitur enim iliaca, non eliaca, licet Arabes à præcipiti periculo nuncupent, Domine miserere: sed ab ileo intestino, cui ea passio familiaris est. Dicitur & illis chordapsos, quod Aurelianus ait, quoniam chordas intestina vocabant, inde & citharæ fides chordas dixerunt, quoniam ex intestinis fiunt arescentibus. Galenus putat ita dictum hũc dolorem, quoniá opinabantur eo malo affecti intestinũm inuolui: à χορδεύω,

implico, quod verò ad affectum attinet; proponit inquirendum Galenus, cur vẽtris dolores medici colicos vocent, quasi vniuersi ad colum pertineāt, cùm sint tam numerosa quæ dolere possint intestina, & diiudicās arbitratur vehemẽtes dolores ferè ad id intestinũ pertinere: quoniam plurimorum occasio est flatus crassus, aut hærens pituita: quæ duo in tenuibus intestinis ob mẽbranarum tenuitatem & adipis inopiam facilè aut dissipantur, aut descendunt. In cæco ob eius in homine exiguitatem locum nõ habet: sicut nec in recto ob amplitudinem cum festino ad secessum exitu. Solum relinquitur colum anfractuosum crassis membranis tectum multò intus & inæquali adipe infarcitum. Et quod maximum est ad affectionem gignendam, & à Galeno prætermissum, secatur per interualla quædam colum cõtractionibus quibusdam cauitatis amplitudinem angustantibus: natura videlicet ita parat fęci ad integrā exuccationem moram, nõ aliter quàm in vasis vmbilicalibus fœtũ ingressuris machinatur, id quod alibi multis inuolutionibus, alibi cæcis anfractibus parat. ergo dum means excremẽtum coli sinuationibus alliditur & impingit, moratur, retinetur, & sæpe dolorem mouet. At verò tenuia intestina vt ab ijs frequẽtibus causis quæ relatæ sunt ferè non dolent, ita ab aliis aliquando & periculosius acriusq; vexantur. nẽpe vel à duro stercore quod rarò in tenuibus visitur, vel ab inflāmatione: horũ alterum si incidat, res est multò quàm in colica grauior; quāto angusti meatus difficiliùs & maiore negocio recludũtur, & periculosius vicina nobilibus mẽbra ægrotant. Vocāt iliacā, quoniā ex tenuibus ileon ob vasorũ copiam sugentiũ magis inflāmationi patet, & quoniā crassis vicinũ est, stercus obdurescens excipit. Illa de iliaca moueri possunt: cur tam arctè ijs qui prauè habent sedes clauditur, vt ne acum quidem possis adigere, clysteres verò citissimè absorbentur, & suppositoria, nisi validè cruri adligaueris: deinde cur Auicenna in ea fœtidũ crepitũ damnauerit, qui Aureliano supra non fœtidũ commendatur. Cur eidem vrina bona momentum ad salutem non habeat, quæ Galeno in omni morbo magnam præbet ad salutem spem. quæ ad hunc fermè modum expedire oportet. expultrix noxā sentiens contractione multa conatur ad noxij excretionem, & primum quidem obseruato ordine à natura instituto, orditur à superiore parte contractionem, quò detrudat excrementum omne, siue siccum fuerit, siue humidum. Id semel & iterum frustrà tentans, inuerso ordine ab infernis contractionem inchoat: idque tanta vi, vt angustet excrementorum exitus, & infusa quæuis aut immissa constrictione absorbeat. & quod euenire videmus, dum ex arbitrio quisquam propter præsentem occupationem excremẽta cohibet, vt incipiens ab infernis cõtractio multa vi sursum excrementa bilemq; eiaculetur, ita vt cephalalgia sequatur, sæpe colicus dolor aut ischuria; ex qua nonnulli periere: & quod fortè non vidit antiquitas, honesta quædam virgo ex ea retentione ante annos viginti, incidit in integram perpetuamque omnis excrementi & humidi & sicci retentionem: & cùm viuat, sed epilepticis conuulsionibus crebrò correpta, in totum mingendi & deijciendi munere priuata est: sed exiguum alimenti sumens per os crebro reijcit. Idem colicis accidit & iliacis vbi non iam voluntas, sed docta natura frustrata inferna deiectione, sursum pellit. Quod verò ad locum Auicennæ attinet; meritò deterrimum facit stercus quod vomitu pellitur aduersa naturæ via: mitior est aliquanto fœtens sudor per totum corpus fusus: soli verò respirationi communicatus leuior, sed eructatione tanto facilior, quanto magis consentit intestinis ventriculus pectore: crepitum verò fœtentem non damnat, cùm sit deterior purus magnitudinem obstructionis intestinorum arguẽs. Sed vt in pure & fœtoris absentiam improbamus & immoderantiam, ita Auicenna immodicum fœtorem, Aurelianus nullum improbat. Maior est in vrinæ significatione difficultas. nam in morbis non febrilibus aliquando Galenus vrinas repudiat, & alia respicit indicia: quandoque contrà, Hippocratis exemplo, pręcipit in omni etiam capitis, pectoris; intestinorum morbo spectare. hic primus nodus est. alter, in non febrili morbo tertio Epidem. bonas vrinas nihil magni polliceri, malas lætales esse pronunciat. & rursũ paulo post in vtrisque multum situm esse contendit: in bonis quidem ad salutẽ, in malis ad mortẽ. Igitur in omni febrili affectione siue sit febris ipsa morbus, vt causus, siue morbo accedat, vt pleuritis, plurimũ sibi vẽdicat vrina, nõ modò ad exitum

Margin notes: Coli dolor cur frequens. — Cur iliacis sedes clauditur. — 16.3.Tra.4.29. — 1.Cris.7. 2.Præsa.26. 3.Epi.sec.2.6 Vrinæ in morbo non febrili. — 1.Cris.7.

tum morbi præſagiendum qualis futurus ſit: Sed & ad perſpiciendam materiæ coctionem,& iuxta eam temporum morbi diuiſionem. Cùm enim febris humor in vaſis cõtineatur,quorum eſt vrina excrementum,non alio ingenio materiæ ſtatũ exactiùs con ſequeris,in ijs verò quibus febris iuncta non eſt,materiæ morbum facientis coctio ex alio potiùs excremento,non ex vrina colligenda eſt;in oculis enim affectis lippa, in inteſtinis deiectio cruditatis,ſunt aut coctionis indicia,non vrina.non tamen idcirco in particulari vitio aut prætermittenda aut obiter conſideranda vrina eſt:in ea enim plurimum ſitum eſt ad præuidendum morbi exitum.nam cùm reliqua excrementa partis vnius ſtatum commonſtrent,vrina vaſorum,hepatis,atque adeo corporis vniuerſi, fit vt nunquam non vrina morbi etiam particularis ſtatum indicet & naturam . indicat enim,quandiu inculpata eſt,non cõmiſceri particulari vniuerſale hepatis aut vaſorum vitium: prætereà nec particulare ipſum malum in corpus permeaſſe, & in conſenſum (quod facere ſolet increſcens) nondum vaſa perduxiſſe. quæ duo non paruam præbent ſalutis ſpem,nam quod prauæ vrinæ vitioſum ſignificantes etiam totius vltra particularem habitum,malo ſint & deſperationi proximæ vel apertiſſimum eſt.quod verò initio commenti libro Epidemiæ Galenus ait,prauas exitium portendere,bonas non valde commendari;non de morbo quouis partis pronunciat; ſed de voluulo: quæ affectio cùm in genere ſuo ſit exitialis,quid magnum ex bonis in ea vrinis ſperes? aut quæ relinquitur mortis dubitatio,ſi particularis morbi extremo diſcrimini,ingens accedit ex vaſis incrementum? quicunque ergo eam Galeni de voluulo ſententiam ad pleuritidem tráſferunt,& ad alios quoſuis partium affectus (ſunt autem plurimi ſcribentium tales) deluſi in interpretatione ſua deprehenduntur. *3.Epi.ſec.2.6*

2. *lyenterias*] definitur Galeno velox incoctinec liquati alimenti à ventriculo exitus.ex quibus duobus non cruditas feſtini exitus,ſed feſtinus exitus cruditatis occaſio eſt.cùm enim citra moram & retentricis officium,coctrix ſuum peragere nequeat,deficiente in lyenterico retentione, collabitur & perit coctio. Igitur ſi deficientis retentionis cauſæ perſpectæ fuerint,lyenteriæ cauſa aperta erit. retẽtrix facultas ſiccitatis & cuiuſdam caloris temperamento,quocum villos contrahit,munus exequitur.eò fit vt potiſſimum deficiat oppoſito intemperamẽto humiditatis frigiditatiſque.fieri autem poteſt,vt quauis quatuor qualitatum immodicè abundante etiam ſiccitate retentio pereat: quod enim docuit Galenus,omnis excedens intemperies operationem exoluit. quia verò rari ſunt immodici illi exceſſus intemperaturarum;frequentes verò modici: fit vt retentrix ſæpe laboret humiditatis frigiditatiſque vitio. Hæc enim etiam parum aucta,quoniam peculiari retentricis temperamento opponuntur,facilè operi officiunt. Cumque ea intemperies poſſit ventriculum offendere & hectica, & fiens rurſumq; fiens, & immaterialis,& materialis: crebro euenit vt propter materiale fiens aucta pituitæ occaſione ſuccedat.hæc vna lyenteriæ origo eſt : pituita enim ventriculo hærens conciliata intemperie lædit retentionem ; fortè verò etiam lubrica fluxaque ſubſtantiæ conditione delabi facit alimentum. Altera occaſio eſt ventriculi exulceratio. fugiens enim natura dolorem ab alimenti contactu excutit, nec morari patitur. non aliter quàm veſica vlcerata feſtinat excernere. Dignoſcit alterutrum Galenus ex ſenſato morſu labentis alimenti,& ex curatione tentante. Nomen verò rudis antiquitas læuitatis inteſtinorum impoſuit,indicans, ignotam fuiſſe primis illis rerum inuentoribus facultatum eſſentiam; quapropter non immeritò in Thymæo optat Plato, vt primi illi nominum impoſitores viri eſſent apprimè docti, & qui rerum naturas optimè tenerent. ita enim multo facilior euaſiſſet rerum ſcientia , quæ modò in obſcuro latet;quoniam ſæpe diſtantibus rebus vna data appellatio eſt, & rurſum multæ vni.ſic opinati retentionis alimenti in inteſtinis cauſam nõ eſſe animæ vim ſuo quodam temperamento ſtabilitam,ſed rugoſam inteſtinorum cauitatem,nomen impoſuerunt morbo læuitatem. vt enim coctionem putrefactioni tribuebant,non facultati;ita retentionem compoſitioni: quàm autem illi toto cælo errauerint,exemplo veſicæ mõſtrat Galenus,quæ cùm nihil minus quàm rugas habeat,retinet tamẽ vi illa ad pręſtitutũ tempus vrinã.humidũ verò iuxta cutẽ ab eadẽ vi cõtineri ne effluat,ſyncopis oſtẽdit.perfundũtur enim eo correpti cõfeſtim toto corpore ſudore,cõcidẽte quę conti-

6.Aph.1.
Lyenteriæ cauſę.
3.Cau.ſym.3
2.Aph.20.
6.Aph.1.
Celſus in proæmio.

1.Aph.14. continebat facultate,quin & in decrepitis causam crebro cibandi,Galenus ad retentricis in membris imbecillitatem refert; quæ vt in iuuenibus dissoluenti calori renititur, ita extremè senibus collapsa non repugnat.

3. *cæliacas*] verbum est à membro passo deductum,significans peculiarem ventris affectionem,quę alimentum liquat quidem,in quo à lyenteria distinguitur,sed nec integrè coquit nec distribuit. per aluum verò deorsum ex medio chylosa descendunt, Cęliaca quid de quo apud Paulum & Celsum sermo est. Aretæus verò exactè definit. (Diuturnum profluuium alimenti non integrè cocti,nec distriburi: tandem autem etiam ex corpore liquatur in ventrē: & ventriculus modò quasi ab igne vritur, modò quasi à crystallo conglaciatur.) Digna memoria & inquisitione verba. Cùm enim affectio corpus non occupet, sed ventriculum,mirabitur quispiam cur tandem ex corpore liquetur in ventrem.nec minùs illud,qui fiat vt eadem affectio ingentis flammæ,& vicissim niuis imaginem laboranti imprimat parti. & primi quidem solutio hæc esse videtur. Quocunq; natura longo tempore excernit humorem, ita partem vnde exit exhaurit, vt dierum progressu,ex paulo longiore interuallo vacui gratia nonnihil succedat, & post illius confluxum aliud succedit remotius eadem vacui necessitate, quousque toti communicet ea necessitas,vt ex toto ad locū confluat defluxionis.Sic in diuturno abscessu colligitur quotidianum pus maiore quàm assumptum alimentum copia. sic in antiquo catarrho,mensali profluuio,aut diarrhœa,aut cæliaca ex toto liquatum defluit in ventrem;quemadmodum enim vbi omphacium madefacta lana destillamus, vniuersum in phiala contentum primam illam oram destillantem consequitur; ita in corporis destillationibus,& defluxionibus euenire credendum est. Alterius verò hæc: Queruntur sæpe laborantes ex occipite,vel genu,vel quauis alia antiqua partis imbecillitate, percipere se per quædam temporum interualla memoratas ab Aretæo intemperamentorum pugnātias: quoniam vbi primum dierum & affectionis progressu innatus calor emarcuit (cuius est & calido agēti & frigido reniti) inualida pars & innato præsidio destituta summopere ab accedente humore mutatur; à bile quidem inflammata,à pituita gelata. quemadmodum enim serpentes,licet calore valeāt acri,quia exiguam habent natiui molem,sicut & inter homines biliosi multi, & hyemis impatientes sunt,& æstus;ita partes quæ præ affectus perseuerantia & magnitudine natiui calidi subsidio priuantur.

Pars laborās cur modò algida,modò æstuans. *Lib.Trem.4.*

4. *mordaces*] fluxus ventris & vrinæ frequentia,ita vt excrementa nec morentur nec retineantur,si fiunt ob vlceratum aliquod intestinorum vel vesicam,non sunt omnium intestinorum,vel totius vesicæ affectus,sed partis vlceratæ tantum per se membri reliqui per consensum: At verò vbi causa imbecillitas facultatis est, ab intemperamento profecta,totum membrum affectus occupat.

SECTIO TERTIA.

CAP. III. IGITVR, *cùm derepente nephritis inciderit lapide notatu digno vel in renum vel in vreterum aliquo in pacto, dolorem excitat, colico haud absimilem. Verùm distinguitur ab eo ex nauseæ tum multitudine, tum magnitudine; suntque per vomitum reiecta & biliosa, & pituitosa, quibus præassumpti quoque cibi aliquid admixtum videtur: sæpenumero etiam ex loco, cùm superiores coli partes afficiuntur: atque ex eo interdum, quòd non vni loco dolor innititur: sed reuoluitur, & ad plurimas extenditur partes: præterea, quod ne flatus quidem transmittitur. Atque omnia hęc colicis duntaxat euenire solent, sed alia quidem magis, alia verò minus. Cùm verò ex his, quæ in vrinis resident, aut lapide cum vrina excreto, planè discerni possunt, nullus relinquitur quæstioni locus. Sunt non pauci laborantium, qui dolorem modicum in profundo lumborum infestantem sentiunt, quamuis ab initio nondum sabulosum quippiam manifestè excernatur. quibus (vt scitis*

ſcitis) dato medicamento, quod lapidem in renibus conterere poſſet, ſimul & affectū ipſum, et ſedem affectam cognouimus, atque ipſum habuimus curationis principium. Cùm enim à medicamenti potione in vrinis ſabuloſa quędam ſubſidere conſpicerem, nephriticum affectum eſſe cognoui: atque deinceps eadem medicamenta exhibendo, reliquam perfeci [1] curationem. [2] *Cumque renem quempiam ita affectum eſſe cognoueris, ſi dolores cum horrore interpellato inæqualique infeſtare videantur, ſequanturq; febres quædā inordinatæ, tum pronum in ventrem decumbere, atque interdum in alterum latus, vt ſublimis ſit affectæ partis poſitus, laborantem ſeſe vertere iube, ac deinde interroga, num circa renem dolentem veluti ſuſpenſi cuiuſdam pōderis ſenſum percipiat. Etenim, cùm hæc ei acciderint, abſceſſum iam collectum conijcere oportet: quo concocto pus mictum vt laborantem à dolore liberat, ita vlceris in rene periculū affert:* [3] *proinde exacto ſtudio laborandum eſt, vt inducatur cicatrice: quod niſi ilico contigerit, difficiliorē reddet curationem. Porrò perſeuerātis vlceris notæ ex vrina haud obſcurè deprehendūtur. Adde, quod laborās creberrimè in affecto rene dolorē ſentit, atque interdum cum vrina exiguum pus, veluti ab vlcere, excernitur. Similiter ramentum nonnunquam cum vrina expelli videtur: ac interim ſanguis quoque, qui eroſi iam vlceris indicium eſt. Quanquam rupto aliquando vaſe, aut ob plenitudinem, aut caſum, aut vehementem ictum, nonnulli magnam ſanguinis copiam meiendo profuderūt: id quod aperto interdum venæ alicuius ore fieri videre eſt. ſed efficaciſſima vlceratorum renum coniectura eſt, ſi cum vrina exiguæ quædam caruncula excernantur, vtpote quas renum eſſentiæ partes, eaſque ob vehementem vlceris eroſionem auulſas eſſe conſtat.*

INTER renum affectus, primum nephritim complet, addens nonnihil de abſceſſu & ſequente ad abſceſſum vlcere. ſecundo §. Ea verò] de morbo pilari. tertio §. atque ad renes) diabeten tractat.

1. *curationem*] cauſæ lapidis gignendi cum ætate illi obnoxia explicandæ ſunt. renum aut veſicæ calor: materia in meatibus vrinæ abundans & illius mora: & de calore quidem nulla dubitatio eſt. Cùm enim concretio omnis vel ab immodico fiat per reſolutionem calore, vel ab excedēte per congelationem frigore: nec in viuente congelās in lapidē frigus reperiri poſſit: ſupereſt vt ad calorem referatur. quod enim Aretęus nephritim ſenum ad concretionem frigidam refert, ſignificat ſeniles humores præ frigore craſſiores eſſe moderato, nō ad lapidis duritiem ob renum coaluiſſe frigiditatem, cùm etiam ſenes ij magis lapidoſi ſint qui magis renibus calent. Cur ergo pueri quorū eſt calor exiguus, & ſenes? Galenus ait, caloris actionem & vim requiri non gradum, & intenſionem neceſſariò: fieri enim vt quemadmodū ex multa ad exiguum ignē mora non minus calefiat quiſquā, quàm ex breui ad focum acceſſu; ita puerorum & ſenum calor humorem diu in vrinæ viis retentum excoquat in lapidem. quo fit vt inter tres dictas lapidis cauſas ſummum locū & momentum retentio obtineat. Sed quid facias Auicennæ inter alia de lapidis curatione ſcribenti, dormire ſupra dorſum lapidi confert. is enim ſitus & materias eò deducit & renes immodicè excalfacit; qui enim eò intorquent, vt ſentiant Auicennam ſignificaſſe lædi ex eo accubitu nephriticos, oſtēdant oportet ea phraſi quandoq; autorē vſum, cōfert colicæ, id eſt, lædit colicos, cōfert pleuritidi, id eſt, offendit pleuriticos; quod nunquam efficient: qui verò putant cōmendari ad humoris cōtenti in renibus reſolutionē, falſum dogma proponunt: nam quęcūq; partes imbecilliores reliquis ſunt ſiue natura, ſiue morbo, nō exigunt aut exercitia aut operimēta aut calorifica quæuis, (inter quę is decubitus numeratur) amplius moderato ſanoq; homine; ſed multò inferiùs. itaq; podagrici pedes ne exercēto, cephalalgici caput ne indumētis cōteguntо, nephritici à veſte, cinctu, aut in dorſum decubitu arcēto: cùm enim

Lapidis cauſæ.

6. Epid. ſect. 3. 15.

Ca. de curat. lapidis.

Supini decubitus damna

cùm enim in partem natura debilem sponte sua excrementa decumbant, quid non facient, vbi ex calorifico tanta accessio ad defluxionem facta est. ergo decubitus supinus multis nominibus condemnatur: primùm morbis cerebri obnoxios reddit: deducit enim ad postremum humores ventriculum, illum omnium dignissimum, vnde epilepsię & incubi frequens occasio præstatur. vulgus verò etiam in febrientibus condemnat quasi vires eneruantem, reclamantibus licet medicis: sed non est omnino vanum à tam longa antiquitate receptum. & sanè membra omnia supino homine otiātur, & in partem imam & grauissimam ceu in nauis carinam decumbunt; quique ex ingenti labore fatigati sunt, eò maximè inclinant; resolutas verò animales vires siue ex cerebri damno, siue ex interitu, non alio situ tueri poteris. Verùm in febriente, cuius membra lecto decumbunt & ab opere omni animali feriantur, & in quo animalis facultas collapsa est, etiam si reliquæ duæ incolumes perstent, supinus habitus laboran-
2.Aph.29. tem idcirco fatigat quia ventrem, pectusque in sublime per inspirationem leuat; quantoque difficilior est conscensus, quàm plana ambulatio; tanto magis respiratio in supino accubitu, quàm in laterali fatigat, eum qui propter febrem magna eget crebraque respiratione: & ex morbo, arbitrario omni motu priuatur vim habens animalem maximè imbecillem. postremò excalfacit renes & ad eos materias detrudit, vt non minus nephriticis quàm cephalalgicis cauendus sit. tamen is situs qui toto reliquo tempore damnatur in excludendo lapide vreteris vel renibus impacto potuit, & debuit Auicennæ commendari. nam in eo symptomate etiam descensum per scalas festinum, & inæqualem equi vectionem quærimus, quæ talibus per sanitatem religiosè cauenda sunt: vt intelligatur in eo remedio Auicenna Hippocratem secutus. is enim libro Acutorũ
Lib.2.4. adhibens lateri dolenti fomentũ, munire illud & contegere docet, ne suffitus ad nares accedat laborantis respirationis crebritatem aucturus & febrem: qui ipse suffitus procedente morbo cùm expectorare animus est, & coctam materiam inanire, ex industria paratur, & naribus offertur: sic decubitus in dorsum reliquo tempore noxius, cùm detrudendus lapis est, viarum laxitate & calore prodest, & pulsioni commodat. Sic se prima ex lapidis generandi causis habet. Sequitur materiæ copia, magis crassicies, maximè lentor. is enim in causa est ne exustus humor comminuatur, sed in vnam substantiam coagmentetur. Summè potest retentio eius in rénibus, siue eam expultricis imbecillitas efficiat, siue meatuum angustia renumque densitas: nam quæ ante renes sunt emulgentia vasa amplitudine sua in omnibus humorem excipere possunt. vreteræ, quæ sequuntur faciunt vel amplæ ad facilem, vel angustæ ad difficilem iam geniti lapis exitum: soli renes substantiæ suæ formatione vel obnoxij sunt vel alieni à lapide gignendo. quo fit, vt ferè transeat in liberos, quoniam sequitur ea aptitudo renum temperamentum, & adhuc magis compositionem, quæ vtraque in genitos commigrant.

Superest de ætate disputatio. puerilem à triennio ad decimum quartum, definiuit
Aetas lapidi obnoxia. Hippocrates, sed ad vesicæ lapidem; renalem enim senibus familiarem facit. Vtraque
3.Aph.26 enim ætas & prima & postrema crassitiem humorum aceruat, promptam morbi materiam. Senes quoniam vniuersum alimentum non conficiunt, sed illiquata manent nonnulla paulo crassiora, vim senum coctricem superantia; pueri verò propter lac in
Cap.lact. gluuiem importunos motus. Quæres, si tertio alimentorum crassum lac & pituito-
Li.4.De morb sum lapidi aptissimum pronunciat, quomodo alibi Hippocrates biliosum eo nomine condemnat, de capitis agens vulneribus. nulla pugnantia est: nam & renum calor & humoris crassities lapidi faciunt obnoxios. Cur pueri in vesica, senes in renibus ma-
6.Epid.sect. 3.15. gis? Galenus respondet, crassities illa in pueris per renes meat, & quia expultrice vi valent, & quia coctrix fundens liquat, & attenuat; cumque ad vesicam ventum est, vbi moratur vrina ad interualla mingendi, subsidens crassities in lapidem coit. At verò senibus fęx in renibus relinquitur & propter expellendi infirmitatem, & propter cras-
1.Proble.109. sa aliquot non satis ab exiguo calore fusa, quæ colari non potuerunt; & præ mora in renibus assantur. Aphrodisæus ait, vbi meatus ampli sunt, subsidet fęx, & subsidens in lapidem commigrat; si enim quiescens non descendit, sed permixta sero labitur, nunquam lapidescet. Ergo vesica puerorum amplitudinem habet ad subsidēdum, non renes propter meatuum in exiguo corpore angustiam: in sene etiam renes conce-

dunt

dunt fęci amplitudinem ad subsidendum, concretionis occasionem.

2. *cumque renem*] transit ad abscessum, congerens notas partim tumoris vniuersim renes affligentis, vt ponderis sensus incumbentis; partim versi iam in abscessum; cuiusmodi est, febris & sine ordine horror: quæ apud Paulum & Auicennam apertiora leguntur.

3. *proinde*] excernunt multi pus partim cum vrina, partim cum deiectione, nec magni faciunt affectum; causa quandoque sanguis est excrescens: siue ob assueti exercitij abstinentiam; siue ob victum solito indulgentiorem; versus enim in vasis in pus ad excretionum ductus à natura salubriter pellitur, de quo meminit Auicenna. frequentior causa vlcus renum est: nam plurimi talium renes dolent; neque opus est vt perpetuò doleant vlcerati renes, nam & renum substantia expers neruorum est, & Galenus sæpe ait eos renes dolere, non perpetuò. Consilium verò Galeni de festinatione ad cicatricem inducendam in rene vlcerato, vulgus cum suo damno sæpe non obseruat; diuturnum enim in sinum transit, qui difficillimè curationem admittit. *1. 1. De egestionib. & de hypostasi.*

EA VERO, *quæ pilis similia sunt, Hippocrates quoq; cum vrinis excerni vidit, quemadmodum in Aphorismis scripsit: ac ipsi etiam vidimus aliquando, quæ semipedis longitudinem æquarent, interdum etiam iis longiora; vt mirarer, quomodo in renum [1] spacio talia possent consistere: proinde probabilius mihi videbatur in [2] venis huiusmodi res procreari: quemadmodum in quodam Arabiæ loco (vt aiunt) in tibiis hominum dracunculi vocati nascuntur, neruosa natura, colore, crassitudineq; lumbricis similes. Igitur, cùm multos audiuerim qui sese vidisse eos dicerent; ipse verò nunquam viderim: idcirco neque de ortu, neque de essentia ipsorum quicquam exactè coniicere possum.[3] At, vbi pilos meiendo excretos vidi, tum ex colore, tum ex mole credidi dicentibus eos ex crassa, lentaque materia, quam calor calfecit exiccauitque, in venis consistere; quamquam longitudinis ipsorum causam non intelligo. Verùm, cùm primùm eos vidissem, curationem à medicamentis, quæ vrinam ciere possent, tentaui: quam postea experientia comprobauit. Omnes verò, quotquot huiusmodi affectu laborare consueuerunt, neque ante ipsum, neque rursus post ipsum nephritico aliquo accidente fuerunt molestati, qui curati fuerunt medicamentis, quæ ciere vrinam possunt. verùm, [4] etiamsi alia quæpiam humorum vitia à venis per vrinam expurgentur, quemadmodum si puris quoque multa fiat per vrinas excretio, nihil ab iis vel renes, vel vesicam, vel vreteras molestari cognouimus. Cæterùm in hac re non parum cum intestinis conuenire videntur, quæ in hepaticis dispositionibus nihil patiuntur, licet à bile syncera lædantur; veluti vesica quoque, vbi longo tempore acres per ipsam vrinæ transeunt, vlceribus affici solet. Est [5] etiã alius renum affectus, quo tenuis sanies sanguinis mingitur, similis excrementis, quę in hepaticorum affectuum initio excernuntur, nisi quod magis videtur cruenta. Cuius rei causa est dispositio haud absimilis ei, qualem in iecore diximus imbecillitatem esse: insuper cùm ora, aut meatus, (vel vtcunque nominare volueris) per quos ex caua vena in renes vrina percolatur, supra modum dilatantur.*

MORBVM pilarem tractat & sanguinis mictum.

1. *spacio*] lege, ventre.

2. *venis*] τριχίασιν vocant Græci, nos capillitium vel pilarem morbum. quo nomine Paulus significat immodicam palpebrarum hirsutiem. frequentior vsus est de lactentium mulierum morbo: persuasum enim vulgo est, bibentium pilum inflammari vbera, & cum multo dolore febrire, petente pilo lactantium vberum laxitatem; quæ omnia exeunte cum lacte pilo quiescunt & cessant. Nec verò inanis fabula est, credidit Aristoteles, vidit etiam & curauit Azarauius, vt minus cõcedamus negantibus iunioribus. *Lib. 3. 22.* *Capillitij differentiæ.* *7. Hist. 11.*

nioribus. Nec absurdum est, vel epotum vel cum cibo sumptũ pilum ob sanguinis ad vbera confluxum; & partis laxitatem eò fluere. frequentissima verò capillitij significatio est, de exeunte cum vrinis oblongo & albo; de quo cùm in Aphorismis Galenus palàm docuerit in renibus consistere, hic fatetur se causam ignorare tantæ longitudinis; æquat enim nonnunquam pedem: de quibus verum est, quod Galenus ait esse infrequentem morbum. nam breues & implicati pili vel frequentissimi sunt. eò autem hic inclinat vt putet in vasis ob formam & lõgitudinem gigni. ne tamen secũ pugnet de vasis renum illum audire par est. Nam & Auicenna proponens, inquit, in vasis renum vel aliis, cùm enim per diuretica sanentur, fateanturque se ex renibus laborare qui talia mingunt, in renibus generationem obtinent, vtroque magis expendisse videtur Actuarius, ad vreteras citra vllam referens hæsitationem. cùm enim renum sinus ferè pituita abundet, quæ rarò ad arenas & lapidem in sinu moratur; sæpe simul cum vrina ad vreteras labitur; consentaneum est vt lentore suo vreteris hærens, & præ calore crassescens, in oblongam & terentem effigiem, pili formam assumat.

Azar. prac. tract. 14. 2. — *4. Apho. 76* — *19. 3. Tract. 2. 20.* — *1. Caus. vri. 21.*

3. *possum*] dracunculi Galeno nomine tenus noti, posterioribus innotuerunt. Paulo dracontium dicitur & dracũculus. Arabibus vena à similitudine, medena ab vrbe Medena, in qua id genus morbi frequẽs visitur; est enim in Aegypto frequẽs & India. nascitur sub cute (nõ quod Galenus coniectat intra venam) vermis satis longus subruberq; qui motu suo cutem erodens & inflammans dolorem excitat: neque sanatur nisi integer eximatur; abruptus enim acerrimos dolores excitat. qui verò negant esse animatum, sed humoris vi serpere, negligentiùs rem expendere. Est enim vermis non secus quàm syrones nostri, non minus dracontiis antiquitati ignoti.

Paul. li. 4. vlt. — *Aui. 3. 4. Tract. 2. 21.* — Dracontiũ.

4. *verumetiam*] iungit doctrinam de omni excremento per ventrem purgato.

5. *est etiam*] iis, quibus non erat perspecta ratio naturæ in colanda per renes vrina, magnam difficultatem inuexit sanguinis ex rupto vase mictio. Si enim ora emulgentium effundunt ad colum quod in renibus est, id quod initio continent purgandum; ruptoque vase extra funditur sanguis; non plus sanguinis propter rupturam ad vreteras, sed minus descendat necesse est. Sed non ita habet secretio quam natura in renibus parat. Ingrediuntur renem vasa duo, dextrum in quinque ramos distribuitur, in totidem sinistrum. circundantia renis molem, & extremis oris mutuo coeuntia, per hæc vasa confluens cum paucissimo sanguine serum, destillat in renum carnem: non per ora quæ mutuo coierunt, sed per laterum poros: suscipitq; ren quicquid sanguinis permixtum labitur, permittens purum sinui serum. eo fit vt scissum vnum ex iis vasis, non per poros sanguineum serum reni destillet, sed per vulnus merum cum sero sanguinem reni affundat; vnde in vreteras delapsus multo & conferto sanguine vrinam maculat. Simul & illud hinc perspicitur, cur natura inter naturalia viscera laxissimum creauit lienem, renes densissimos; nisi enim multa lienis raritas obstaret, crassus humor indies obstrueret: nisi renis densitas sanguinem cohiberet. Sanguinea perpetuò profunderetur vrina. Nam & prouidente licet iustè natura, sępe lien obstruitur, & senibus vrina sanguinolenta meat.

Sanguinis mictio ratio.

ATQVE *ad renes quoque pertinere is videtur affectus, quem alij hydropem matellæ, alij vrinæ profluuium, alij diabeten, alij dipsacon appellant; qui certè quàm rarissimè euenire solet. Equidem eum antehac bis duntaxat videre potui; supra modum videlicet sitientibus infirmis, atque subinde bibentibus: quapropter exuberanter quoque reddunt id, quod biberunt, eo à sua qualitate non mutato: atque hic renum vesicæque affectus similis est ventriculi intestinorumque læuitati. Sed de intestinorum læuitate alibi separatim iam dictum est: vbi ostendimus non ventriculum duntaxat, sed vniuersa quoque intestina ad excretionem tum ciborum, tum potuum assumptorum celeriter excitari; adeo vt ne pauxillo quidem tempore citra molestiam ferre possint, ipsorum aut pondus, aut qualitatem. At, quod affatim celeriterque ad vesicam vrina defertur, id neque ad ventriculi, neque intestini ieiuni, neq; tenuis*

imbecilli-

imbecillitatem, tanquam ad causam, referendum est. Si enim ob id, quòd potum sustinere non possunt, ad excretionem properant, quid obstat, quo minus per sedem excernantur? id quod in læuitatibus intestinorum fieri planè videtur. Neque enim cibus duntaxat tam celeriter per tam longam intestinorum conuolutionem transiens deiicitur, verùm etiam quæ epota fuere. Porrò transmissionem à totius ventris partibus ad hepar didicimus neque per hepatis aut venarum in lactibus, aut ventre, quomodo neque per earum, quæ ab hepate exortæ ad renes tendunt, imbecillitatem fieri. Quippe in libris de naturalibus facultatibus iam ostensum est iecur ex ventriculo per mesenterij venas, veluti arbores à terra per radices, cibum ad sese allicere: sic etiam renes id, quod aquosum in sanguine est. verùm vesicā nō trahere à renibus, quēadmodum neque intestina à ventriculo; sed renes quidem per vreteras excernendo in vesicam mittere, ventriculum autem in ieiunum per eam partem, quam Herophilus dodecadactylon vocat, à duodecim digitorum longitudine nomen ei imponens. Itaque renum potius imbecillitas accusanda est, vtpote qui continere diutiùs vrinam non valent; non verò aliarum partium, per quas potus transire solet. Sed rursus reprehendendo dicet quispiam, cùm infirmi fuerint renes, quomodo fieri potest, vt tam celeriter vrinam ad se attrahant? an dicere possumus, quemadmodum in ventriculo quibusdam lientericis vehementissima excitatur ciborum cupiditas: ita in renibus quoque cupiditatem simul oriri vehementem, atque hanc ob causam eos vrinam per cauam venam ad sese trahere, sed ilico ab attractionis impetu grauari? Etenim, quemadmodum in his, qui canina vocata appetentia vexantur, videmus, vt affatim impleti paulo post aut euomant, aut fluore deiiciant: id quod non solùm iis, qui præter naturam se habent, accidere solet, verumetiam animalibus quibusdam integra valetudine degentibus, vt in auiculis, quas nostrates in Asia seleucidas vocant, videre est; quippe quæ iugiter locustas edunt, easque celeriter excernunt. Ac in aliis quoque animantibus huiusmodi accidens naturale videtur. Vt igitur canina cupiditas in ore ventriculi consistens, non potente ipso deuoratorum pondus sustinere, multa impetuose ingerere, atque ea celeriter excernere cogit: ita in renibus quoque accidit serosæ humiditatis cupiditas, vnà cum virium imbecillitate: vnde & humiditatem affatim attrahere, ac eam deinde in vesicam impellere coguntur. Sed quæres fortasse, quamobrem vrinæ fluor subito euenire potest, læuitas intestinorum non potest, veluti neque canina cupiditas, sed plurium dierum numero opus est: nam affectus initium ab incremento, incrementum à vigore distinguitur? quoniam ventriculi cupiditas, qua cibum potumque appetit, animale officium est, quo citra sensum nostrum nequaquam fungitur. Renum verò desiderium naturale est, neque ab ipso sensus nostri afficiuntur: proinde, cùm ad statum peruenit, ne sensum quidem mouet, quemadmodum appetentia canina: qua de re rationi consentaneum videtur, vt, cùm incœperit, paulatim increscat. In primis enim trahit sanguinis serum ex venis, vel nihil nobis sentientibus, quem cùm totum attraxerit, videaturque sanguis in venis, huiusmodi humiditate spoliatus; exiccata tum vasa humorem trahunt ex hepate, deinde hoc ex intestinis & ventriculo: cùm itaque exiccatæ fuerint venæ, quæ in ore ventriculi sunt, potum desiderat homo, vtpote dispositionem ipsam tum primum sentiens: deinde exhibitam potionem venæ ex hepate ad ventriculum venientes, vtpote

pote

pote aridæ, totam rapiunt; atque ex his aliæ deinceps, donec ad renes perueniat transumptio. Quippe in libris De naturalibus facultatibus dictũ est, nõ solum potionem, verumetiam cibum transumptione per attractionem facta, per vniuersum corpus deferri. Igitur hic affectus, quod ad transitus celeritatem pertinet, persimilis est intestinorum læuitati: atque etiam, quòd renum dispositio, ventriculi dispositioni eadem sit. verùm, hoc vno inter se differunt, quòd, quæ ante renes fit lationis actio, in naturalibus numeretur, attractoria facultate successione agente. Atque hac ratione inter sese differunt, quamuis in vna re similitudo inueniatur: quippe ex caua vena ad renes attractio,[3] primæ deglutitioni eorum, quæ ex ore in ventriculum deferuntur, haud absimilis est. At verò actiones, quæ hanc antecedunt, ad vrinæ fluorem propriè pertinent. Non rectè autem putasse quosdam diabetem veluti caninam cupiditatem, ad ventriculum pertinere, hinc manifestum est. nam, qui præ nimia siti ventriculum impleuerunt, seruare potionem longo tempore possunt: sed vehementi siti laborantes[4] quatuor accidentium periculum à potione subire solent: vnum, & quidem primum, vomitio est: alterum, velox per aluum excretio, aut fluore, aut intestinorum læuitate: tertium, quod potus diutius, quàm par est, in ventriculo manet: quartum id ipsum, de quo nunc sermo est, siue id diabetem, siue dipsacon, siue vrinæ fluorem nominare volueris. Neque enim, vt idoneum ei nomen imponamus, sed vt curationis viam tum ex loco affecto, tum ex ipsa dispositione inueniamus, scrutari animus est. Atque alius interdum affectus occurrit,[5] diabeti perquàm similis, & quidem à multis cibis, qui nec crudi sunt, neque per aluum deiiciuntur, neque plenitudinem efficiunt, neque etiam probè alere possunt, sed dissipantur, discutiunturq; celeriter. Cuius vt crebrior est, quàm dipsaci, euentus: ita faciliorem admittit curationem: quippe quod, prius quàm ad summum peruenerit, cognitum, haud ita difficulter curabitur. Nam vbi quis duplum consuetorum alimentorum assumpserit, neq; corpus ali videatur, idque citra alui fluorem, hunc affectum non solùm priuati, verumetiam medici parui pendunt. Cùm verò triplum ingerit, idoneis auxiliis liberari potest, prius quàm scilicet ad quadruplum aut quintuplum perueniat. Igitur rationi consentaneum est hunc affectum à celeri dissipatione incipere, omnibus partibus attractricem, atque ei coniugatam facultatem, quæ[6] propriè appetentia vocatur, seruantibus. At verò ingentis sitis, quæ citra diabetem accidit, causa est ventriculus aut calida, aut sicca, aut vtraque intemperie affectus, maximè verò os ipsius: proximè ventriculo hepar, sed maximè pars eius sima: simul cum eis exæstuantibus, nimirum mesenterio, ieiuno, ipso ventre, stomacho, & pulmone. Atque huius accidentis radix inde plerunque proficiscitur, quòd à dispositione, erysipelatis naturam referente incenduntur, quæ magna ex parte marcor sequitur, aliâs alius veluti, cùm hanc tractaremus materiam,[7] declaratum est. Hæc itaque propter accidentium communicationem simul cum renũ affectibus dicta sunt. Porrò diabetes proprius renum affectus est, qui caninæ in ore ventriculi cupiditati proportione respondet, accedente præterea retentricis facultatis imbecillitate. nam si citra vehementem cupiditatem, ipsum fieri diceremus, in primis nihil penè vrinæ, quod consideratione dignum esset, ad renes peruenire notaretur: si verò citra retentricis facultatis imbecillitatem, non tanta celeritate sequeretur vrinæ profluuium.

De

De diabete inuestigat affectum locum,quem contra priscos ostendit non esse ventriculum.illi enim sicut immodicã famem ad ventriculũ,ita validam sitim referebant.

1. *dypsacon*] diabetes à διαβαίνω transeo,quoniam in renibus non moratur.dypsacos à siti,vt & sui generis carduus. matellæ hydrops,quoniã aqua aceruatur nõ in ventrem,sed in matellam. Aretæus definit liquationem carnis in vrinam ab humida & frigida causa:& quidem omnis diuturnus fluxus etiam carnes exhaurit, quod paulo antè ostensum est, sed morbi essentia non est carnis liquatio. minus recipiendum est quod de causa affert: nam immodicus calor sæpius occasionem mali præstat. referendum verò malum ad renes esse, inductione confirmat,non ad ventriculum,quoniam vbi in retinendo labitur,per sedem demittit,non ad meseraicarum vel iecoris infirmitatem:similiter enim cibum cum potu distribueret, nec retineret. manaret item non ad solos renes,sed(quod solet) in totum corpus; nec tanta celeritate renes permearet, nisi renes ea imbecillitate retinendi laborarent. Vesicam ideo eximit ab hoc morbo, quoniam vi seri trahendi non pollet,sed recipiẽdi, vt nec intestina chyli; ita ex numerosis illis membris vrinationi præpositis, soli renes morbum hunc alunt. Quod verò hoc in loco negat vesicam è renibus trahere,in hunc sensum accipiendum est, vt censeat vesicam per vreteras non pellicere serum:ingressui enim vrinæ in vesicã villi vesicæ recti(quod alibi Galenus scribit)faciunt. nam vbi materiæ commeatus aut difficilis est,vt in vrinaria vesica,aut longinquus,vt in vasis, addit natura longos receptaculis villos promouẽdæ materiæ delationi:extra has verò necessitates vt in intestinis negat. 5.De vsu 11.

2. *quam igitur ob rem*] non placuit hæc responsio Auicennæ,cùm sit dignissima quę recipiatur; ideo enim diabetes multo est quàm canina & lyenteria deterior, quoniam tardius agnita. 19.3.Tract. 2.17.

3. *primæ deglutitioni*] dũ Galenus deglutitionẽ similẽ facit renũ ex caua attractioni, videtur significare deglutitionis munus ad naturam nõ ad animam pertinere: De quo placito ceu nostro æuo controuerso paucis agere operæprecium est; mox de naturali ipsa tractione, quonam motu peragatur.nam & id nõ satis nostris exploratum esse videtur.Ergo Leonicenus hac ætate celebris medicus longo sermone contendit decipi cum multis Auicennam,opinantem transglutitionem etiam musculorum & animali ope peragi; delusum scilicet operibus quæ deglutitioni ministrant, cibi sumptione, masticatione, & ad gulæ initium applicatione; quæ omnia musculorum fiunt ministerio.deglutitioni verò cùm nullus præsit musculus,nec animalis facultas imperabit:hęc ab illo multi sumentes subscripserunt confirmaruntque. Sed ostendamus deglutitionem ex arbitrario etiam motu non solum naturali pẽdere.Primum vltra Auicennam Galenus non ita pridem inter anginæ species, retulit eam in qua inflammati musculi gulam circundantes vehementer deglutitionem impediũt. Et apertius libro De dissectione vocalium instrumẽtorum,eos apprime deglutitioni conducere docuit.Accedit quod tractrix naturalis ventriculi suo tempore operatur & cessat, nempe illius otium excipit retentrix concoctrixque facultas:atqui etiam in media coctione, imo & in ipso vomendi articulo,quo nihilominus quàm tractionem ventriculus exequitur,vbi volumus,deuoramus:quis igitur audeat auferre voluntati deglutitionem? & (quod maximum est) etiam nostro æuo repente quidam ob resolutionem eorum musculorum integris licet naturalibus facultatibus aliis ægrotarunt: nonnulli perierunt. Vidit ex iis nonnnllos Zerbus. Est & de ea resolutione sermo apud Haly abbatem & Aëtium medicos grauissimos. Postremo si conueniebat primum cibi ingressum & postremum excrementi exitum non esse perpetuum,vt in plantis,sed intercalatum,& ex animalis arbitrio pendentem, siue causa sit,quod Galenus putat, ne vita hominis esset à musis & philosophia aliena; siue quod magis videtur;oportet enim vniuersalis animalium operis, communem præstari non homini propriam rationem, vt animalia inquirendo alimento superessent,non semper instar plantarum in sumendo, occuparentur, æquum esset;vt deuorationi non minus quàm excretioni vis præsideat animalis. Et sanè decebat duo illa inter omnia vitæ opera maximè necessaria alimenti ingressum, & excrementorum vsum, nec soli committi naturæ, ne importunè digniora opera interrumperet;nec soli voluntati, ne vel desidia vel proteruia animal periclitari posset. Nec illi muneri

Deglutitionum animale munus. 3.De erra. medic. 28. 1.1.vlt.16. 3.tract.3.6. Sup.lib.4.5. Lib. dissect. voca. 7. Cap. de anat. gulæ. Haly 9. Ther. 24. Aeti.lib.6.33. 4. Vsu 17. Arist. 2. Poste. 16.

muneri decuit naturam peculiares musculos formasse; assueuit enim abuti ad multa, eo quòd ad vsum aliquem semel formatum est. Cumque inter laryngis numerosos musculos, quidam gulam circundent & gutturi cōiungant, eorum opere apposité detrudit, vbi placet, animal alimentum. quod enim gulæ inferius est, & detrusionis impetu, & grauitate propria, & naturali villi ope peragitur. Ea causa est cur motum per gulam alimenti hoc loco naturalem dixerit, quoniam plurima illa motio per gulam, quam exequitur eo loco post primam illam ad guttur deuorationem, naturæ est. Sed
Naturalis attractionib. ratio. excutiamus motum villorum in attrahendo rectorum. Docent nostri rectum villum primum extendi ad trahendi contactum, tum colligi quo in se recipiat: ita peragi rem totam motibus duobus, quietibus autem tribus. Vna interponitur contrariis motibus; altera in parte est villi inferiore, dum superior paulatim se veluti serpẽdo colligit in tractoalimẽto: postrema in contactu, & adhæsione alimenti a d villum consideratur. confirmant motum illum extensionis in trahente gula, ex larynge inter deuorandum elata, putantes ob membranæ tegentis continuitatem cum extensa gula coextendi. hęc illi. quàm verò labantur & à vero excidant, certa argumẽta sunt. Primum, ipsum quod citant de eleuata larynge: nam ob membranæ cōtinuitatem laryngem simul cum gula operientis, fit, vt contracta gula, & subsidente, larynx sublime petat; non secus quàm in ferrea rota (cui ciconia nomen est) subsidente vno vase, vas alteri catenæ extremo
7. Vsu 7. De morb. liqu. 5. Aui. 13. 3.1. alligatũ suspenditur in sublime elatũ; non modò apud Galenum, sed & apud Auicennam, id quod apertum testimonium est initio deglutitionis non extendi gulam, sed colligi. Deinde si villus vnus sufficeret & naturali contractioni, & extensioni: quorsum ad oppositos arbitrarios motus quosuis, duos oppositos musculos natura parat? quidni
5. Motu. musc. vnus naturali attractioni & expulsioni villus inseruiet? est enim vna musculi functio, contractio. Deinde vna facultas cum vno instrumẽto quomodo opposita peraget, nunc contrahens, nunc verò distẽdens? Adde quod arbitrarius motus est operatio ad quam musculus natura fertur, sequens voluntatis imperium: musculus verò omnis, imo & villus naturæ suæ relictus nunquam extendetur: perpetuò verò contrahitur: Non est igitur voluntaria actio, villi extensio? Quomodo ergo (inquiunt) dilatatio & constri-
3. Natur. 8. 8. Histo. 2. ctio primi sunt animalium, natura constantes motus? Cur verò Galenus ventriculum ait per gulam cibos allicere non secus quàm nos extenta manu eos ori admouemus. Aristoteles verò aliquid & ipse adiiciens inquit, nonnulla animalia præ fame non gulam tantùm promere, sed & ventriculum ipsum in os mandare. Dilatatio (inquam) & constrictio primi motus sunt, & communissimi animalium, non extenso villo dilatato animali, aut collecto in se constricto: sed vtraque res musculi contractionem sequitur, si internus est, constringit; si externus, extendit membrum. Galenus verò aduersus Erasistratum vnum hoc obtinere contendit, rectos illos villos ceu manum pellicere: & sanè similitudo in eo respondet, non in extensione: nec enim quæcunque inter se aliqua similitudine conueniunt, ideo nulla parte dissideant necesse est. Iam vterum procidere in partu nonnunquam præ expulsionis conatu, & experientiæ ostendunt, & Gale-
3. Natur. 3. nus docuit: non secus quàm luctatur dum riualem prosternere contendit, simul ipse concidit. Sicut igitur & vterus illic, & athleta hic, quiescentes non extenti operantur, & tamen ingens ille conatus nonnunquam excutit, & à loco mouet: ita & ventriculus totus in sugendo positus extrà fertur.

4. *quatuor*] potus immodici damna plura sunt hic explicatis; nec enim id modò agit Galenus, sed separat potum plurimum à ventriculi calore aut siccitate ortum à diabete. Separat autem ex aquæ sumptæ delatione, in vẽtriculi vitio vel euomitur, vel deiicitur, vel in ventriculo moratur, vel (quod etiam fieri potest) ad renes confestim commeat: at in diabete perpetuò multa celeritate ad renem festinat: non sunt itaque vna affectio; nec omnis immodica sitis protinus diabetes.

1. Caus. Symp. 7. 5. *diabeti*] caninam hanc secundam libro De caus. symptomatum retulit ad membrorum vel robustam tractricem, vel infirmam retentricem. ideo autem hæc canina similior est diabeti quàm prior; quoniam seruatur in ea non tantùm valida alimenti attractio, sed etiam velocissima distributio; cùm in priore canina vacuentur citra distributionem aut sursum aut deorsum excrementa.

6. quæ

6. *quæ propriæ*] id est, seruata etiamnum moderata animali ventriculi, qua famescimus facultate: quæ coniugata & proportionalis est membrorum omnium tractrici.

7. *declaratum est*] libro de Marasmo.

SECTIO QVARTA.

VESICAE *superueniunt accidentia partim cæteris communia, veluti omnes ipsius præter naturam tumores, dolores, atque, quæ hoc facere possunt, affectiones: partim ipsi soli propria, vt ischuria, (id est, vrinæ retentio) stranguria (id est, vrinæ stillicidium) ac alio quoque modo immoderata vrinæ excretio, verùm huiusmodi vacuationes (vt de renibus supra dictum est) vesica tanquam meatu vtuntur, ipsa haudquaquam affecta.*[1] *At*[2] *verò stillicidium, si ob vrinæ acrimoniam fit, accidens vesicæ est, affectus verò minimè: si verò aut ab vlcere, aut imbecillitate procedit, à vesicæ affectu factum esse dicitur. quemadmodum, vbi acrimonia in causa est, aliquando ob renum vitium, aliquando ob alias partes quæ cum vrinis humorum suorum vitia, aut pus, vbi abscessus aliquem infestauerit, transmittere possunt. Euenit etiam interdum vrinæ stillicidium humoribus, qui in venis sunt, & per renes, & per vesicam expurgatis. Cęterum, cùm ab intemperie vesica sit imbecillior, læditur propria ipsius actio, quæ est vrinæ excretio ad quã animal excitari solet, cùm vel à multitudine contentæ in ipsa materiæ vesica grauatur, vel à mordacitate conuellitur: sed ab horũ vtrolibet magis imbecilli quàm robusti dolere cõsueuerunt. Quin etiam instrumentales affectus imbecillitatem interdum inducere possunt. Item intemperantiæ omnes cum aliæ, tum maximè illæ, quæ nonnullis sæpe eueniunt, cùm*[3] *frigore corripiuntur: tunc enim planè grauari videtur, vel pauco admodum contento in ipsa humore. Atque vesicæ etiam, veluti meiendi instrumento, ischuriæ accidens superuenire solet. Interdum quidem, (vt dictum est) cùm id, quod in ipsa continetur, non ita comprehendere valet, vt ipsum exprimat: interdum etiam obstructo inferiori meatu, aut à crassis humoribus, aut impacto lapide: atque accidit nonnunquam, vel ab inflammatione vel alio huiusmodi tumore, vt angustior reddatur meatus, vel etiam omninò obstruatur. At verò neque neruorum à spinali medulla exortorum, neque etiam spinalis medullæ ipsius*[4] *affectus, vesicæ aliquam imbecillitatem afferre possunt, vt vrina propterea supprimatur: quemadmodum nonnulli putauerunt, credentes vesicæ officium à consilio & electione procedere, quod scilicet, vrinã retinemus, quo ad voluerimus, atque eam pro voluntatis imperio excernimus. verùm satiùs fuisset nosse non*[5] *vesicæ, sed meiẽdi officium, veluti etiã deiiciẽdi, non intestinorũ munus ab electione consilioq; pendere. quippe vesicæ officiũ vnicum est, contractio. At musculus, qui vrinę meatum in circuitu ambit, in origine ceruicis vesicæ extensus, instrumentũ est, cuius opus ab electione excitatur: vtpote qui ambiens vesicæ ceruicem, eam ita exactè stringit, vt nihil humoris ex vesica in meatum ingredi possit. Atq; similem quoque & actionem & vtilitatem habet musculus, qui recti intestini partem extremam ambit. Proinde, ipsis resolutis, neq; vrinam vesica, neq; stercora aluus retinere potest, sed præter voluntatem paucis omnino interuallis vtraq; effluunt. Itaq; veluti in reliquis musculis, quod à resolutione fit nobis inuitis, id electio nostra haud inuita efficere solet: ita eadẽ ratione ab horum actio-*

Cc ne quies-

ne quiescimus, cùm vel stercus, vel vrinam excernere propositum est. Atque, vt nonnulli cum vrinarum, tum cibi excrementorum deiectionem totam ab electione procedere existimantes errauerunt: ita rursus alij his è diuerso, totum hoc opus naturale putantes, à veritate deuiauerunt. Etenim cibi à ventriculo in ieiunum expressio, tota naturæ opus est. Rursus omnino ab electione pendet, & vtrorumq; membrorum, & cuiuslibet digiti tum extensio, tum inflexio. Delatio enim quæ à ventriculo ad ieiunum fit, & quæ ab hoc in tenue intestinum, à sola naturali facultate procedit. At alui deiectio, & vrinæ redditio, vtroque instrumento proprijs suis facultatibus agente perficiuntur. Rectum intestinum, atque vesica naturali vtuntur facultate: musculi verò ea, quæ & animalis & voluntaria nominatur. Quippe musculi, qui fluores cohibere solẽt, tũc quiescunt ab opere, ab dominis musculis munere suo fungẽtibus, maximè verò medijs. Sũt nõnulli, qui cùm non ita facilè deijcere possunt, manibus huiusmodi musculos comprimunt: neq; non vbi vrina ita suppressa est, vt omnino retineatur, idẽ facere consueuerũt. Cùm itaq; nerui, per quos animalis facultas ad iam dictos musculos peruenit, afficiuntur, aut vbi dorsalis medulla ipsa læsa est, resoluitur musculorum actio: atq; excernitur, & vrina, & stercus, vel laborante inuito. Cùm verò vesicæ corpus ita fuerit affectũ, vt quod in ea cõtinetur exprimere nõ possit, supprimitur vrina, nominaturq; hoc accidẽs ipsius, ischuria. Atque accidit interdũ propter obtusum ipsius sensum, vt nõ reddatur vrina citra expultricis facultatis læsionem, si proprij vesicæ nerui afficiãtur, neruis musculi, ceruicem eius stringẽtis, munere suo fungẽtibus, ipsorũ scilicet, facultate seruata. Nã, si resoluantur, proprium indicium, quod musculus hic resolutus sit, est vrinæ præter voluntatẽ excretio. At[6] huiusmodi eueniẽte affectu, cùm meatus ipsius fuerit obstructus, vtraque dispositio cognitu difficilis erit. Proinde, vt exquisitè dignoscãtur, non solũ ij, sed reliqui quoq; omnes vesicæ affectus, perquàm necessariũ est præscire euidentes causas extrinsecus aduenientes, quas propriè procatarcticas (id est, initiatrices) medici vocant. Sed[7] multo etiam accuratiori inuestigatione eos, qui præcesserunt in animantis corpore affectus, inquirere oportet.[8] Igitur cuidam, cùm cecidisset spina sinuata est, quapropter vrinam reddere non potuit. Nam & id aliquando fieri solet, quemadmodum ab[9] Hippocrate dictum est; verùm non ilico suppressa fuit vrina sed perendie, ob afflictarum vertebrarum ad interna luxationem inflammata vesica. Itaque dolebat in ea parte vel nemine tangente, sed multò magis, si quis manu eum tangeret. Atque hunc curauimus, inflammationi remedia adhibentes. [10] Rursus alter luxatis ad externas partes vertebris vrinam inuitus profudit, nullo infestante vesicam dolore: in hoc coniecimus eius musculi neruum, qui vesicam claudit, fuisse affectum; proinde spinalem medullam curare voluimus. [11] Atque in alio similiter affecto suppressa fuit vrina, torpente ob affectos neruos vesicæ sensu. Cùm itaq; inter dormiendum non sentiret homo vesicam impleri, ipsa extensa nihil excernere potuit: Etenim accidit interdum, vt hoc modò vrina supprimatur. Quẽadmodum etiã sanis quibusdã aut vrgentibus negocijs, vel in concionibus, vel senatu, vel foro, vel cõuiuio; tum enim retenta longo tempore vrina extenditur vesica, atque vrina supprimitur contractrice facultate læsa propter immoderatam tensionẽ. [12] Quidam etiam, cum cecidisset, manente spina illæsa, in primis quidem magnã sanguinis

guinis copiam cum vrina emisit, postea verò omnino suppressa est vrina: cuius rei causam esse coniecimus, quod concreti sanguinis grumus intus se opposuit: quocirca demissa per colem fistula paulum vrinæ reddidit, extracta deinde fistula apparuit in ipsius ore grumi indiciũ. [13] *Præterea, cùm alios quosdam diuturni dolores vna cum abscessuum notis infestassent, finitis abscessibus tenue pus cum vrina profluere visum est; deinde subsequens vrinæ retentio coniecturæ occasionem dedit, quod à crasso pure meatus obstrueretur.* [14] *Atque in pueris etiam, quos lapis in vesica cruciabat, vidimus sæpenumero vrinam retineri. Eos itaque resupino figurato corpore concussimus, vt ita à meatu lapis dimoueretur. Cùm verò id, quod iam iam dicam, sæpe videritis, oro, vt ipsum tenaci semper memoria seruetis: Quòd ad grumos vocatos, non solùm eos, qui in vesica, sed multo magis illos quoque, qui in intestinis, ventriculo, atque thorace nonnunquam continentur, animi defectio, & pallor sequi solet: pulsus verò paruus, obscurus, frequens apparet: & laborans ipse cum anxietate resoluitur, quemadmodum in magnis musculorum vulneribus sæpenumero accidit: vt mirari aliquis possit, quæ nam sit huius euentus causa; quippe, cùm omnium, quæ in corpore sunt,* [15]*sanguis maximè nobis sit familiaris: quomodo ex vasis suis effusus tanti mali authorem se præstet; vt & putredo partium, &* [16]*marcor ipsum sequi possit: etenim, vidimus, vbi vesicæ meatum grumus obstruxerat, eadem sequi accidentia: grumum verò adesse coniecimus hoc argumento, quod plurimum antea cruorem laborantes cum vrina reddidissent.* [17]*Itaque medicamẽtum, quod lapidem terere posset ex oxymelite, atque ipsum quoq; oxymeli per se in potu dedimus. At nihilominus alij quidem perierunt, vno quodam seruato, solutis grumis, quos paulatim cum vrina excreuit.*

PRIMVM tradit propria vesicę mala, in quibus reliqua membra non cõmunicant, vrinæ retẽtionem, stillicidium, profluuium: inde §, quoniam verò) docet ex pure cum vrina excreto vlceris locum, vnde prodit agnoscere.

1. *affecta*] pressiùs hoc in loco nomine passionis vel affectus vtitur, quàm suprà libro primo. Illic omnis pars cuius actio lædebatur, patiebatur: hic in sola retentione agnoscit vesicæ affectum, nempe morbum vel intemperamenti vel obstructionis: in stillicidio, quoniã in se nihil mali habet vesica, sed ex vrinæ irritatur acrimonia, symptoma vocat vesicę, nõ affectũ: at verò in profluuio expurgato corpore incolumi vesica nec affici cõcedit vesicã, nec symptomate molestari, sed viã præbere humori purgãdo tãtùm.

2. *at verò*] minutus est, quod non raro facit, hic Galenus in diuidendo; ex tribus enim propriis vrinæ læsionibus, ischuria: id est, retẽtio semper est vesicæ affectus, aut sensifici nerui, strãguria nonnunquã; profusio nũquam; stranguriæ verò, id est, stillicidij causa aut in vesica est, vlcus, vel debilitas: aut extra vesicam renũ acrimonia vel mẽbri superioris, vel vasorum sese expurgantium. ischuria aut ab intemperie, & hac quauis, frequentiùs frigida: aut ab organico vesicæ affectu: & eo, vel distentione valida continentis membranæ, qua veluti diuulsæ fibræ infirmantur: vel obstructione, vel tumore: aut à torpore sensus vrinæ noxam non percipiente. vrina ipsa ad excernendum irritat, morsu, mole, pondere; eò magis, quò vesica ad continendum infirmior est. conuelli verò circundantem musculum, & conuulsione sua mictum prohibere verisimile est: Sed quod non occurrat ea conuulsio in vesica, aut quo defluentis excrementi humiditas contractionem musculi prohibens occasionem habere videtur.

3. *frigore*] quoniam proportionales lapsus frequentiores sunt.

4. *affectus*] vocat neruorum affectum, vt sæpe suprà, resolutionem motricis facultatis; nam de sensifica statim subdit (atque accidit interdum propter obtusum ipsius sensum vt non reddatur vrina.)

5. *non vesicæ*] meritò reiicit eos qui vesicæ opus vel ex parte voluntarium constituebant: cùm enim vesica musculi omnis expers sit ad motum facientis, excretio illius ad solam referẽda est naturam; sicut manuum motus ex toto animalis est. At verò vrinatio ipsa composita functio est, ex naturali vesicæ, animali musculorum qui in abdomine sunt, otio verò sphyncteris.

6. *at huiusmodi*] significat, vbi simul resoluitur sphyncter, & obstruitur meatus, difficillimam esse dignotionem; quoniam deest resolutionis manifestum indicium, vrina inuoluntariè profluens.

7. *sed multo*] ad difficilium causarum internotionem valdè commendat exactam externarum causarum inquisitionem: & adhuc magis antecedentium in corpore affectuum, quanto vicinius præsens qui inquiritur affectus sequitur ad eum qui in corpore præcessit, quàm ad externam præcedentis affectionis causam.

8. *igitur*] Sex historiis ostendit, affectus dignotionem ex pręgressis petendam esse. in prima à membris introrsum luxatis compressa vesica, inflammata est.

9. *ab Hippocrate*] tum alibi, tum sexto Aphorismorum, quadragesimo quarto.

10. *rursus*] secunda.

11. *atque in alio*] tertia in qua laborans in ischuriam incidit, primum lentè propter obtusum ex læsis vesicæ neruis sensum; deinde in integram retentionem; ob immodicã ab vrinæ copia membranæ distentionem, quam secuta expultricis imbecillitas est.

12. *quidam*] quarta.

13. *præterea*] quinta: patiebantur ii abscessus in quauis corporis parte; solent enim omnes per vrinam nonnunquam expurgari, sed magis in naturalibus membris.

14. *atque in*] sexta.

15. *sanguis*] digna inuestigatione quæstio Galeni est, cur sanguis humorum optimus, vbi à loco secedit naturali, confestim vitiatur: cùm bilis tanto deterior, longo tempore incorrupta duret, non solùm in fellea vesica: sed & iuxta cutem in arquatis; & pituita in arthriticorum iuncturis. & quò simplex quęstio duplex euadat, succedit cur in deterrimam vitiatur qualitatem grumum exitialem, & vitæ aduersum. videtur autem prima explicari posse, si reducamus in memoriam quod Aristoteles in vniuersum scribit, pura omnia & impermixta, vt quę magis à cõtrarietate recedant diuturniora esse; contrà citò vitiari aboleríque, quorum essentia multa oppositione constat, elementa, lapides, metalla, propterea quòd vel simplicia sunt, vel eò proximè accedunt, quodámodo immortalia creduntur. cõtrà, lac manifesta mixtione constans intra paucas horas acescit: cuius si partem quamuis seorsum serues, durabit incolumis. palustris locus insalubris habetur propter aquam terræ mixtã; factis verò puteis, secedente in vnũ locum aqua emẽdatur. Homo inter animalia, quoniã est mixtorũ vltimum, creberrimè ægrotat. ita inter liquida, semen & lac postremã elaborationẽ assecuta vel aëris contactu vitiãtur. inter humores verò sanguis, vt qui sit elaboratissima alimẽti pars, & summopere ab elementorum simplicitate recedens; quam reliqui repræsentant humores. æquabilis (dicebat Galenus) quatuor elementorũ temperatura exquisitum sanguinem creat; ita intelligitur, cur sanguis citiùs reliquis humoribus corrũpatur; nã qui de vasis exit in membrorum alimentum, ideo non vitiatur, quia ros est, cuius natiuus locus pori membrorum sunt. Cur verò optima quæque in pessima abeant, magna disquisitione egere putat Galenus. Nam lac concrescens & grumi symptomata inferũt veneni, nec aliter vitiatum per moram in testibus semen: humanum cadauer omnium pessimè olet, & oua putrescẽtia, & odora poma? quidã ita respondent: mutatio omnis à cõtrario est in contrariũ: contrariũ est optimo pessimũ: quidni igitur optima quæq; in pessimã vitiata migrent qualitatẽ? quasi non ea ratione conficiatur, ex albo magis transitũ fieri ad nigrũ, quàm à rubro; est enim magis cõtrarium albo nigrũ, quàm rubrũ: alij familiaritas (inquiunt) quę homini intercedit cũ optimo quoq; in causa est, vt prõptiùs ab ea corruptione patiãtur, sed cur optima illa in pessimã migrãt conditionẽ? Ne ergo fortè illud in causa sit plurima & ex maximè cõtrariis mixtio, vt cũ ab innato calore coërcetur, & in vnã formã redigitur, optima euadit & absoluta: ita cũ eo veluti vinculo soluitur, & fatiscit ille pugnãtiũ concẽtus, dissoluta rerũ cõgeries extraneo calori patet; ab eo quod ad fœ-

Cur optima citò vitiẽtur. Lib. longit. breu. vit.

7. Collect. 1.

8. Placit. 7.

Lib. ench. 6.

Cur in pessima.

ad fœdam constitutionem perducitur propter aduersantium permistionem sapore, odore, coloreque horridis magnæ putredinis indiciis. Si enim simplicitas ne putrescát res causa est; multa mixtio ingētis erit putredinis occasio. fortè etiam de eximiis illis & præstātibus substantiis sollicita natura, non aliter ab eorum prouidentia & cautione desistit, quàm à valida aliqua præter naturam occasione euersa: eò fit, vt magna mali occasio insigniter lædat, non secus quàm morbi qui robustos aggrediuntur.

16. *marcor*] lege, mortificatio.

17. *itaque medicamentum*] Addit Almansor, oxymel validum fit recipiens aceti & mellis plurimum; iūgit Paulus, si pharmacis non cedit vesica ad grumi extrahendum; incidenda est: sed & Auicenna vomitum commendat si in ventriculo continetur; Rasius prohibet, timet enim ne inter vomendum suffocet. Ergo antequam dissoluatur & liquescat ne vomat; liquato verò confert. 31. Contic.

QVOD *verò non satis est ad affectæ sedis inuentionem ea duntaxat accidentia, quæ in præsentia infestant, intueri; sed & ex his quæ præcesserunt, subinde definimus: facilè intelligetis, si eorum, quæ antea vidistis, memineritis. Igitur, cùm multi crebrò pus cum vrina emitterent, præteritorum accidentium memoria, & sedem affectam nobis ostendit, et dispositionem in ipso consistentem declarauit. Quidam enim, cùm priùs in regione renum sæpenumero doleret, accedente inordinato horrore, & exigua concussione, febre correptus est. Alius circa vesicæ positum simul cum horrore ac febre dolores præsensit: nonnulli circa septum transuersum, & thoracem: atq; alii in dextra præcordiorū parte. Cōiecturam itaq; fecimus: in ijs omnibus, quod pus per renes expurgaretur: vomica, scilicet, in loco dolente erupta. Cū indiciis autem suprà propositis non nihil confert puris quantitatem, & quomodo totum cum vrinis misceatur, vtrum confusum, an contrà, considerare; veluti iam antea de intestinis dictum est. Nam, vt in his, si à superioribus intestinis quidpiam defertur, id ciborum excrementis, perinde admixtum videtur, ac si cum ipsis subactum fuisset: si verò ab humilioribus cum vna ipsorum parte excernitur. Simili modò vrina, aut tota à pure, cum ipsa emisso conturbatur, aut per partes quasdam dispersum pus inæqualiter defertur. plerunque etiam solum pus sine vrina excernitur: idque haud obscurè in vesica suppurationem consistere indicat. Quod verò exactè commixtum est, à supernis alicunde partibus venit. sed, quod mediam inter hæc conditionem seruauerit; id à renibus descendisse certum est: Similiter si erupta vomica, cum affecti loci indicijs, vlceris quoque signum aliquod appareat. Nam et hoc aliquādo quidem exactè commixtum videtur, aliquando verò mediocriter, interdum vel nullam habet mixtionem, vel quodammodo superfertur, vel solum excernitur. Atque vocatum quidem ramentum, vlceris: essentiæ verò proprietas, affectæ partis proprium indicium est: quippe partes à vesica auulsæ, lamis: à renibus verò, carunculis sunt similes. Ita etiam, vbi ex sublimioribus pars aliqua affecta est, excrementa cum vrinis eiecta intueri, & ea suspectarum partium essentiæ comparare oportet. Igitur cùm vrina expurgantur gibbæ hepatis partes, atque omnes, quotquot sunt his superiores: per aluum verò pars iocinoris resima, intestina, ventriculus lien. Præter has aliæ quędam fiunt purgationes, sed rarò, vt cùm thorax & pulmo per aluum purgantur: quæ infra septum transuersum positæ sunt partes, per vrinas: quorum causam cùm nonnulli ignorent, neque id vnquam accidisse viderint; quod à multis visum est, negant fieri posse: vt abscessu interim in pulmone orto pus expurgari per renes possit. Nos verò pulmonis vomicam, per vrinam,*

nam; thoracis autem per intestina & aluum expurgari vidimus. Quanquam in primis ex pulmone per renes transitus, nullam re vera dubitationem excitare debet. Etenim vt à caua vena, ita ex magna quoque arteria rami descendunt ad renes. Hæc quæstio tamen Erasistrati sectatores non parum vrget, quippe qui putant solum spiritum in arterijs contineri. Nobis verò nihil difficultatis affert, vtpote intelligentibus, quod læuis arteria pulmonis, quantum puris ex erupta vomica suscipit, id in[2] *sinistrum cordis sinum deferre potest, quod inde in magnam ipsius arteriam incidens, per renes transit in vesicam. Hoc tamen non ita crebrò euenire videtur, vtpote pure prius in asperas arterias magna ex parte transumpto. Itaque quam ob causam pus in pulmone genitum, cum vrinis (licet rarò) excernatur, iam dictum est. Id verò, quod per ventrem expellitur, aliam & quidem raram, (quæ in corporum dissectione apparet,) habet causam: quippe caua vena, mediante vase quodam stelechiæ*[3]*, (id est, venæ quæ arboris caudici proportione respondet) videtur interdum adaptari. Proinde, nihil mirum neque impossibile est, & ex partibus septo transuerso superioribus pus in ventrem defluere, & ex his, quæ eidem supponuntur, ipsum per renes in vesicam peruenire. Nam corporum raras constitutiones par est, vt rara etiam accidentia sequantur.*

DOCET quomodo per vrinæ vacuationem intelligatur affectus locus in pure excreto.

Infra capite.6. 1. *igitur cùm*] ex tribus petit agnitionem: primò ex præcedentibus symptomatis ostendentibus locum ruptę vomicæ: secundò ex mixtione puris cum vrina aut maiore aut minore: tertio, ex eo quod cum pure excernitur suæ substantiæ proprietate monstrante rupturæ locũ. addi verò ex Auicenna potest coctionis indicium. plenam enim coctionem si vrina habet, ex vesica educitur, quia coctio ante renes est: si minor est ex renibus: si abest, supra renes & rupta inflammatio. ita autem recipiendum est quod ait in vlcerata vesica præire pus vrinam, vt per vesicam, colis cum vesicæ collo intelligatur, ne cum experimento pugnet & secum ipse.

2. *sinistrum*] fatetur etiam non lætaliter pus ingredi in sinistrum cordis ventriculum: & tamen ex quauis oris ventriculi offensa, ex cordis consensu deliquium sequitur. causa videtur puris transumptio quæ paulatim fit: in bile enim ventriculi repentina effusio fit: quod si fieret conferta, aut in deliquium incideret is qui laborat, aut in mortem. Sed cur non recipit viam puris à pulmonis venis ad dextrum cordis ventriculum; quam Erasistratus obtrudere potest? quoniam per eam venam trahitur ad pulmonem sanguinis impetus, non pellitur à pulmone, quod læuis arteria facit.

Lib.6.15. 3. *stelechicæ*] raræ huius cõstitutionis corporum in opere de anatomicis aggressionibus meminit; in qua caua venæ portæ, quam vocát & caudicis venã, & stelechieam, per venam quandam mediam vtranq; vnientem committitur: in ijs putat Galenus fieri, vt quandoq; per sedem vacuetur corpus vniuersum; in communi enim constitutione vasorũ hepatis ob summã radicum tenuitatem, tam portę quàm cauę, & quia mutuo nõ coëunt, non posset pus crassum à pectore in ventrem transumi. Eadem illa rara conformatio facit, vt naturalia nonnullis per vrinam purgentur; qua ergo via, obijcies vniuersis hominibus purgatur per agaricum pectus? quidam ex hoc loco vsum condẽnát, licet experimẽtis crebris probatũ. Sed aliud est (dicet Galenus) pharmaco humorẽ trahi, quod etiã per poros fiet attenuato iã humore: aliud, naturã ipsam amplos meatus habentem, illis omissis inuisiles meatus quærere. Sed quid facies diarrhœis & cerebri defluxionibus, tam frequẽtibus vtrisq;, in quibus à ramis cauæ, & à cerebro ipso humor ad cauam deducitur, vnde ad portam cõmigrat? & si (quod aliquãdo Galenus admirãs fatetur) natura per media ossa pus crassum mãdat, cur nõ tenuẽ sanguinẽ per breuissimũ hepatis interuallũ detrudet? aut cur nõ defluet coct⁹ humor attenuatusq;

Num corpus per intestina purgetur.

7.Aph.55.

à caua

à caua ad portam, si crudior crassiorque paulo antè à porta ad cauam permeauit? cur verò non transsumetur à caua ad portam pus, si perpetuò in grauidis menses ad vbera per medias carnes colantur.

SECTIO QVINTA.

ATQVE ne hoc quidem loco sollicitos esse oportet, vtrum vuluam, an vterum appellemus eam partem, quæ mulieribus ad pariendum à natura data est. Neq; rursus, vtrum numero plurali vuluas, aut vteros, an singulari vuluam, aut vterum quis nominauerit. Etenim satius fuerit in rebus vtilibus tempus collocare, ex quibus vel ad notitiam, vel præsagia, vel curationem, fructum aliquem decerpere possimus. veluti in eo affectu, quem nonnulli vteri suffocationem, alij spirationis ob vterum ablationem vocant, volentibus medicis vtraque appellatione vnum quendam affectum explicare: ego verò multas vidi mulieres hystericas, id est, ab vtero suffocatas: (nam priores fæminæ artem medicam professæ, à quibus nomen ipsum audiri potuit, ita se ipsas nominare solebant) alias quidem sine sensu immobiles iacere, cum obscurissimo minimoque pulsu, vel omnino sine vllo pulsu apparere: aliás sentientes quidem, & moueri potentes, atque integra ratione, sed tamen animi defectione, & difficili spiratione laborantes: aliás etiam crura & brachia contrahentes. ex quibus coniecturam feci multas esse [1] vteri affectuum differentias vel pro causæ efficientis magnitudine, vel pro specierum quarundam varietate inter se differentes. Igitur prima species, cuius Heraclides Ponticus in suo commentario mentionem fecit, multam exhibet de ortu suo ambiguitatem: ait enim sub hac specie neque pulsum, neque spirationem mulieris deprehendi posse: atq; ob id duntaxat non videri mortuam, quod exiguum in medijs corporis partibus calorem haberet. Est autẽ libri titulus Apnus (id est, perdita spiratio) Heraclidis. ac adstantes quoque medicos quæsiuisse ait, an nondum sit mortua. Rursus nonnulli Heraclidæ posteriores credentes seruari aliquid spirationis, quamuis ipsa non appareat, carptæ [2] lanæ flocculos coram naribus suspendi iubent, vt exactè deprehendatur, num spiritus aliquis inter spirandum tum intro, tum foras rursum deferatur. Sunt, qui poculum aquæ plenum ori ventriculi imponere præcipiunt, quippe immotum omnino seruari humorem aiunt, si tota perierit spiratio. Itaque si omnes ita affectæ mulieres interiissent, [3] simplex esset quæstio: cùm verò nonnullæ seruatæ videantur, geminam oriri quæstionem necesse est, inuestigantibus nobis tum dispositionem, ob quam spirationis munus deperditur, tum vel magis, quomodo viuere possint, quæ nihil omnino spirant. [4] quippe in confesso est, & spirationem à vita, & vitam à spiratione separari non posse: adeo vt viuentem non spirare, & spirantem non viuere sit impossibile: atque hæc quæstio, quanquam superiore difficilior videtur, non est tamen perinde difficilis. quippe [5] facilè sustinebitur, si latebris inclusa animalia consideres, nulla apparente in ipsis spirationis nota. hoc enim cognito, perspectisque animalibus, vtpote frigidis, atque eo demonstrato, quod maximus respirationis vsus est, vt intimus calor & refrigeratione & ventilatione seruetur, haud ita difficile fuerit perpendere, exiguum illum calorem in ipsis derelictum, arteriarum cordisq; officio conseruari: quæ actio à quibusdam medicis transpiratio, veluti ea, quæ à thoracis pulmonisque officio prodit, respiratio vocatur.

Itaque pereunte ob vteri affectum spiratione, quoniam vniuersum corpus refrigeratur, (id enim manifestè videtur) fieri potest, vt nulla prodeat ab ore spiratio, quamuis ea quæ in arteriis fit, nequaquam intercipiatur. Potest[6] *etiam adeo esse exigua, vt sensum omnino effugiat. Ergo, vt nihil ad hunc effectum pertinens maneat indiscussum, succedit iterum alia quæstio, quam ob causam corpus refrigeretur. Ea verò, haud difficulter dissolui poterit, si causas, quæ præcesserunt, diligenter intueamur. Sunt autem huiusmodi: conuenit inter omnes medicos hũc affectum magna ex parte viduis euenire, iisque maximè, quæ antea probè purgarentur, ac parerent, atq; virorum concubitu gauderent. quibus rebus omnibus priuatæ, quid probabilius excogitari quis posset, quàm quod ob retenta menstrua vel semen cohibitum, huiusmodi mulieres vteri dispositionibus crucientur? siue eas apnæas, (id est, non spirationes) siue suffocationes quis vocauerit: siue etiam contractiones quædam contigerint. Idq; fortasse magis à semine retento accidere potest, vtpote magnam vim obtinente: vt est enim in*[7] *mulieribus humidius, ita etiam frigidius: proinde ipsum excerni oportet, præsertim si naturaliter multo semine exuberat mulier. Id verò viris quoq; euenire solet: quippe non parua est horum differentia. Sunt enim nonnulli, quos protinus à iuuentute concubitus imbecilliores efficit: alij, nisi assiduè coeant, capitis grauitate molestantur, cibos fastidiunt, ac febribus obnoxij fiunt, atque, vt deterior est ipsis appetentia, ita & concoctio minor: hos Plato arboribus immodicè fructiferis comparat. Equidẽ noui quosdam, quibus huiusmodi erat natura, qui præ pudore à libidinis vsu abstinentes torpidi pigriq; facti sunt: nonnulli etiam, melancholicorum exemplo, præter modum mæsti ac timidi, cibi etiam tum cupiditate, tum concoctione vitiata. Quidam vxoris mortem lugens, & à concubitu, quo antea creberrimè fuerat vsus, abstinens, cibi cupiditatem amisit, atque ne exiguum quidem cibum concoquere potuit: vbi verò seipsum cogendo plus cibi ingerebat, protinus ad vomitum excitabatur: mæstus etiam apparebat, non solùm has ob causas, sed etiam (vt melancholici solent) citra manifestam occasionem; verùm hic quàm celerrimè liberatus est, ad pristinam consuetudinem reuersus. Hæc ergo consideranti mihi apud meipsum, visa est longè maior ex retento semine, quàm menstruis, corpori noxa euenire posse; præsertim in his, in quibus ipsum suapte natura prauioris succi est ac copiosius, & qui in ocio sunt educati, quique, cùm antea nihil ad libidinem reliqui fecissent, affatim continere cœperunt. Equidem perpendi in iis naturalem excernendi ipsum cupiditatem huius rei causam esse: cùm enim & tale & tantum fuerit, neminem non ad sui excretionem vi quadam stimulat. Ita Diogenem Cynicum narrant, virum alioqui omnium mortalium, quod ad continentiam pertinet, constantissimum, libidini tamẽ indulsisse: non à copulata illi voluptate, veluti bono aliquo, illectum, sed vt noxam, quæ à retento semine prouenire solet, euitaret. Eum meretrix adire pollicita, cùm diutius cessaret, ipse manu pudendis admota semen proiecit, ac venientem deinde mulierculam remisit, inquiens: Manus hymenæum celebrando te præuenit. At planè constat modestos viros non ob voluptatem, sed vt ab impedimento præseruentur, libidini indulgere: perinde ac si nulla esset ei voluptas coniugata. Sic etiam reliqua*[8] *animalia ad coitum excitari arbitror, non quod existiment voluptatem boni cuiuspiam speciem præseferre, sed vt semen, quod ob retentionem ipsa molestat, excernant: haud*

secus,

secus, quàm deiiciendi stercoris, excernendæque vrinæ desiderio suapte natura moueri consueuerunt. Cogitanti itaque mihi aliquando super hac re, tale quoddam accidens apparuit in muliere ex longo iam tempore vidua, quæ præter cætera mala, neruorum quoque distentione vexabatur. ac dicente obstetrice vterum esse retractum, remediis ad huiusmodi affectus consuetis vti decreuit: quibus adhibitis partim ob ipsorum calorem, partim etiam, quòd inter curandum manibus tractarentur partes muliebres, oborta titillatione, cum labore & voluptate, veluti per coitum vsu venire solet, excreuit crassum plurimumque semen, atque ita à molestia sua liberata est mulier. Proinde manifesta coniectura assecutus sum vitiato semini maiorem, quàm menstruis, esse vim ad noxam vniuerso corpori inferendam. Itaque, licet hæc quidem aliquando profluant è viduis, suppressum nihilominus semen molestiam noxamque ipsis inferre potest. [10] Quibus verò nequaquam persuaderi potest exiguum succum in vna parte contentum tantorum accidentium, quæ vniuerso corpori eueniunt, esse causam, ij omnino immemores esse videntur eorum, quæ quotidie contingũt. Etenim à phalangij ictu totum corpus affici videtur, exiguo veneno per minimum foramen iniecto. Sed longè maiori admiratione dignus est scorpionis ictus, qui breui admodum tempore grauissima infert accidentia: quippe, cùm sese implicat, aut perquàm exiguum est id, quod iniicitur, aut nihil omnino, nullo apparente foramine in ipsius aculeo. Atqui fieri non potest, [11] cùm primum quis perinde, ab acu quasi, punctus est, vt vniuersum corpus veluti grandine percuti videatur animi simul defectione accedente: nam rationi magis consentaneum est, vt vel à spiritu quodam, vel tenui humiditate iniecta, hæc eueniant accidentia. Sunt, qui putant res quasdam solo tactu per qualitatis vim, ea quæ eis vicina sunt, alterare posse, idque planè videri in marina torpedine, vtpote cui tam vehemens sit potẽtia, vt per piscatoris tridentem transmissa ad manum alteratione, derepente totam reddat torpidam. His coniecturis facilè deprehenditur paruæ molis res quasdam solo tactu maximas inducere alterationes. Id quod in heraclio quoque lapide, quem magnetem nominant, videre est: ferrum enim, quod tetigerit, ei adhęret, vel nullo adhibito vinculo: deinde, si aliud id, quod primò tactum fuerit, tetigerit, similiter, vt primum, illi inhærebit: postea tertium secundo: ita [12] vt planè constet rebus quibusdam vehementissimas esse vires. Reliquum est, vt inuestigemus, an in animantibus corruptio aliqua [13] nasci possit adeo vehemens, vt veneni tum qualitatem, tum vires æquet: an id iam medicis enodatum discussumque esse videatur, qui hanc solent proponere quæstionem: vtrum propriæ sint notæ veneni, necne. Nam qui maximè videntur super hac ambiguitate disputasse, ij eosdem fieri affectus concedunt, & à letalis veneni potione, & à corruptione, quæ à corpore ortum habet: verùm facile discerni posse eos, qui venenum sumpserunt, ab iis, qui aliũde affecti sunt: cùm enim homo suapte natura probis humoribus abundans, ac sanorum more educatus, de repente moritur, (vt letali assumpto veneno fieri solet) deinde corpus aut liuens, aut nigricans, aut varium est, aut diffluens: aut putredinem molestam olet: hunc venenum sumpsisse aiunt. Igitur, si huiusmodi affectibus nos infestari fateamur, qui ex nobismet ipsis accepto suæ originis impetu similes sint his, qui pernicioso epoto veneno eueniunt: nihil mirum si vitiatum semen aut menstruum huiusmodi, cùm retinetur, aut putrescit, corporibus, vt afficiantur,

idoneis

idoneis grauia inferat accidentia. Quippe facilè intelligitur à canibus quantam habeat vim afficiendæ rei aptitudo:[15] *cùm enim reliquorum animalium nullum rabie capiatur, solus canis eo affectu corripitur : atque tanta fit in ipso humorum corruptio, vt solùm eius sputum, si humanum corpus contigerit, rabiem excitare possit. Vt igitur ab exiguo initio sputi, videlicet qualitate, aucta quædam in corpore dispositio, quando ad magnitudinem notatu dignam peruenerit, discerni potest : idque post sex menses, cùm nonnunquam ante id tempus nulla nota deprehendatur : sic eodem modo vitioso humore in animalis corpore genito , paulatim tractu temporis principalium partium aliqua consentit, à qua deinde vniuersum corpus celeriter alteratur. Quòd*[16] *autem à priscis iam inde seculis optimo iure creditum fuerit hysterica dicta accidentia ad vterum, tanquam ad radicem, pertinere, vel maximo argumento esse potest, quod & solis viduis, & iis, quibus menstrua supprimuntur, huiusmodi affectus euenire consueuerunt: quòd verò ad eos excitandos, retentum semen maiorem, menstruum verò minorem vim obtineat, facilè intelligitur ab his mulieribus, quibus, cùm non sint viduæ, purgationes supprimuntur: quamuis enim pluribus infestentur accidentibus, (quæ posthac dicentur) spiratione tamen non priuantur, neque animi defectione vehementi, neque alijs quoque accidentibus, quæ paulo antea dicta sunt, laborare videntur. Prætereà ex eo, quòd sunt viduæ quædam, quæ, licet æquè, vt antea, aut paulo minus purgentur, nihilominus similibus corripiuntur accidentibus. Quippe, Medicæ, quæ eas exquisitè tetigerunt, fatentur circa vterum notas quasdam apparere: nam ceruix eius inclinata videtur: interdùm quidem veluti sursum retractus sit totus vterus, interdum verò veluti ad latus trahatur. Proinde quidam, vterum veluti animal esse statuentes; quod creandæ prolis gratia mouetur : si priuetur his, quæ concupiscit, vniuerso corpori nocere dicunt. Qua de re Platonem , ita scripsisse comperimus : ea pars, quę in mulieribus & vterus & vulua nominatur, cùm sit animal, prolem generare cupiens, si intempestiuè diuque infructuosum fuerit, succensens ægrè fert : erransque per totum corpus, & spiritus meatum obstruens, respirareque non sinens, in extremam anxietatem deiicit, atque multos alios morbos excitat. Hæc dicente Platone quidam addiderunt, quòd postea quàm ita per corpus vterus errauerit, ad septum transuersum perueniens, respirationem impedire solet . Alij errare ipsum, veluti animal, negantes, vbi suppressa sunt menstrua, exiccari aiunt: deinde humectari cupientem; ad viscera vsque ascendere; cùm verò ascendendo nonnunquam septum transuersum contingat, idcirco animal spiratione priuari. Etenim, qui ignorant ea, quæ in dissectionibus apparent , quique neque naturales , neque à voluntate pendentes actiones vnquam considerauerunt, quamuis ea, quæ iam diximus, nulla audiant demonstratione roborari : fieri tamen posse arbitrantur, vt aliquid ex ipsis à veritate nequaquam abhorreat. At verò, qui in vtrisque fuerint exercitati, hanc rationem, vtpote infirmam, vel me tacente, despiciunt. Nam, si aliquid vteri ascendere videatur , id perexiguum est, neque sufficit ad hoc , vt totum ipsius spacium ne ad ventriculum quidem ascendisse ostendat : tantum abest, vt hunc prætereundo, ad septum transuersum pertingere possit . Quod si detur etiam, vt attingat , quid momenti habebit id, vt spirationem tollere, aut animi defectionem, aut membrorum*

contra-

contractionem, aut integrum soporem inducere possit? Etenim, cùm aliquis se impleuerit, ventriculus intumescens planè videtur septum transuersum comprimere, atque hanc ob rem spiratio redditur crebrior: sed nullo insuper alio accidente animal infestatur: atque prægnantibus quoque vterus adeò intenditur, vt crebrior fiat spiratio, sed ne has quidem aliunde lædi videmus. Id autem, quod dicunt, exiccatos vteros humoris desiderio ad viscera ascendere, nemini non absurdum videri potest. Si enim simpliciter aliquando vterus requirat humorem, vesicam atque crassi intestini partem inferiorem totam sibi proximam habet: si verò non simpliciter humorem, sed sanguineum humorem desiderat, ad hepar potius, quàm ad septum transuersum, ipsum moueri oportebat. At verò quid opus est, vt aliis extrinsecus irruat partibus, cùm à spissa membrana ipsum ambiente contineatur? quippe omnia quæ ad sese ab aliis humiditatem trahunt, per ora quàmplurima id efficere solent. Atqui ad vterum multa admodum venarum ora perueniunt, per quas ex caua vena, vtpote cui ex hepate sanguis influit, sanguinem attrahere potest. Etenim quam aliam fistulam hac insigniorem quis inuenerit, qua ex hepate in vterum sanguis deferatur: aut per quam aliam omnino vterus ex iocinore quippiam attrahere possit? Quòd si hunc cauę venæ riuum non maximum, saltem non alium esse fateamur, oportet. Quippe sola hæc vena partibus sub transuerso septo constitutis, ex hepate defert sanguinem. Absurda igitur omnino est illorum ratio, cum hoc quod vterum esse animal, hac ratione astruere videntur. Sed, si hoc ipsis concedatur, ergo ægrè feret vterus priuari se eo, quod concupiscit, ac fortasse à cibo quoque abstinebit, quemadmodum Phœnices amatores affici perhibentur: verùm ob hoc neque septum transuersum, neque ad alium quemuis locum perueniet. Nam, vt cætera omittamus, perquàm arida est septi transuersi temperies: atqui vterus iuxta illorum placita, qui ipsum exiccari dicunt, humidarum partium communicatione indiget. Sed [17] interrogaueris fortassè, quam ob causam modò sursum, modò in latus retrahi vterus videatur: id enim obstetrices aiunt: Aut cur ipso in sua sede sæpenumerò manente, nihilominus mulieres quædam ab hystericis accidentibus corripiantur. Equidem huius rei causam explicare tentabo, ea, quæ ab Hippocrate dicta sunt, imitando. Igitur vteri tensiones in causa esse dixerim, cur tangentibus obstetricibus, modò sursum, modò in latus retrahi videatur. Nam simul cum vtero ceruicem quoque ipsius retrahi necesse est. Superest ergo, vt declaremus, quam ob causam vterus vel sursum, vel ad latus retrahatur: hoc enim huic sermoni deerat. Ea esse censetur vasorum ad ipsum peruenientium, & vinculorum plenitudo. Etenim ostendimus in enarratione eius Aphorismi, quo inquit ([18] conuulsionem & à plenitudine fieri, & euacuatione) quod plenitudo, repletorum corpora & in latum & profundum extendit: sed longitudinem abbreuiat. Ergo, quo efficiuntur breuiora, eo magis ad originẽ retrahuntur. Nam Erasistratus musculos quoque, si spiritu impleantur, in latitudine augeri, in longitudine verò minui, atque ob id etiam retrahi dicit. Vnde ergo oritur plenitudo tum venarum, tum vinculorum? nempe ex menstruorũ retentione. Nam peruenit quidem ad vterum sanguis, sed ad interna ipsius ingredi non potest, aut quia crassior est, quàm vt per ora vasorũ possit penetrare, aut quia clausa sunt ora. Itaq; multiplicatus in venis eas extendit, atque vicina ipsis vincula madefacit: ad horum autem tensionem

sionem

ſionem continuo vterum retrahi neceſſe eſt. Igitur, ſi æqualiter vndique trahatur vterus, recta erit, & ſine inclinatione ipſius tranſmutatio: ſi verò inæqualiter, ad partem vehementiùs trahentē intendetur. Non ergo, veluti animal errabundū, aliâs ad alium locū diſcurrit in mulieribus vterus, ſed ab extēſione retrahitur. Quod ſi dixerit quiſpiam vteri corpus [19] tum non eſſe affectum, ſed peruerſione laborare, cùm aliâs alior ſum trahitur, hic haud abſurda dicere videbitur. Nam circa reliquas quoque corporis partes accidit, vt huiuſmodi appareant affectus, & vt ſæpenumerò decipiantur medici, qui peruerſam partem, quia vel incuruari, vel extendi non poſſit, arbitrantur eſſe affectā. Atq; hoc docuit [20] Hippocrates in eo libro, quem De articulis ſcripſit, vbi etiam de vteri vocato errore mentionem fecit, ita ſcribens: ſi in poſteriorem partem caput femoris exciderit, quanquam hoc rarò fit, extendi non poteſt crus, neque ſecundum luxatum articulum, neq; adeo ſecundum poplitem quoque, atque id minus, quàm quibus ex vetuſto idem contigit: hi enim magis & inguinis & poplitis articulum extēdere poſſunt. Hoc ſermone, quamuis poplitis articulus haudquaquam afficiatur, quia tamen cum inguine communicat, ipſum extendi non poſſe ait. Atq; deinceps ſubiungens, inquit: Sanè animaduertere hoc oportet: vt enim vtile eſt, ita magna eſt ipſius habenda ratio: quamuis non paucos lateat, quod ne ſani quidem extendere poſſunt poplitis articulū, non extenſo inguinis articulo, niſi ſurſum admodum leuato pede, ita enim poſſunt. Neque etiam ſimiliter, ſed longè maiori cum difficultate flectere poſſunt poplitis articulum, niſi ſimul flectant articulum inguinis. His dictis deinceps ait: Multa alia quoque iis haud diſſimilia in corpore inueniuntur, & ſecundum neruorum diſtentiones, & muſculorum figuras, quinetiam plurima notatu fortaſſe digniora, quàm quis putauerit, contingere ſolent & ſecundum inteſtinorum naturam, & vniuerſum ventriculū, atq; vteri tum errores, tum extenſiones. His verbis Hippocrates de poplitis articulo dicere propoſuerat, non potente ſecundum naturam moueri, idq; non ob proprium ipſius affectū, ſed quia coxæ cōſentit: quinetiam extenſionum, quæ vtero accidunt, mentionē fecit, cùm videlicet ipſe non per ſe tranſmutatur, ſed à quibuſdam aliis trahitur. Igitur vteri peruerſiones eo, quē diximus modo, ad ſuppreſſa ſequūtur mēſtrua: eas tamen ob hoc accidentium, quæ in animalis corpore apparēt, cauſas eſſe nequaquam putandū eſt: quippe quæ communem habent cauſam plenitudinē à ſuppreſſa menſtruorum purgatione euenientem. Quæ verò citra peruerſionem, aut menſtruorū retentionē viduas moleſtant noxæ, hæ ob retentum ſemen euenire putātur. cæterùm, pro multitudinis qualitatisúe ratione tū menſtruorū, tum ſeminis aliâs aliæ accidētium ſpecies oriri ſolent. Etenim noxia cauſa vniuerſum corpus refrigerare potente, adeo vehementer infrigidatur corpus, vt & ſpiratio, & arteriarum pulſus ſenſu deprehendi nequeant. Quæ ſi vel craſſa fuerit, vel acris, conuulſiones: ſi verò atræ bilis naturam habuerit, mæſtitiam inducet; quemadmodum animi quoq; defectiones & ad fortes extenſiones, & refrigerationes, et ſtomachi æſtuationem ſequi conſueuerunt. Conſtat autem quod in huiuſmodi ſermonibus os ventriculi ſtomachum ſolemus appellare: quippe omnium medicorum mos eſt in ſyncopa, quæ ab oris ventriculi vitio dependet, huiuſmodi vti appellatione.

DE VTERI affectibus agit. Ac primum in bona capitis parte diſputat de vteri præfocatione. Inde §. porrò accidentia) de retentis menſibus tertio §. cùm verò immodicè

modicè) de profluuio eorum. hic inquirit affectionis causam, reiecturus postmodum priscorum in ea inquisitione sententiam.

1. *vteri*] matrix dicitur, quia omniũ mater ὑστέρα, id est postrema: quia situ est viscerum vltima. affectus ipse vterinus à frequentia, & quoniam peculiaris est ea vtero affectio, nõ cum aliis mẽbris communis, apnœa, & præfocatio, à prohibita spiratione. Aet.li.16.1.

2. *lanæ*] secernit mortuum ab apopletico & præfocata primum, lana aut gossipio naribus imposito. oportet autem fenestras clausas esse, & recedere respirantes, & naribus imponi, quoniam nisi res valdè vrgeat, solæ nares respiratorium instrumentum sunt. alterum ori ventriculi cyathus admoueatur aqua plenus: si enim ostensum est in respiratione naturali non pectus, sed septum moueri; & septi consensu ventriculi os, manente respiratione non quiescere ventriculi os necesse est. vulgo etiam speculum ori apponitur nitidum, ex cuius infectione spirationem iudicant. & sunt hæc quidem respirationis aut præsentis aut nullius argumenta; sed si vitam sola pulsatio (dicente Galeno) tueri potest, nulla sunt certa vitæ argumenta. quare prudenter tales aliquãdiu seruantur, etiam nullo respirationis indicio. propter eos qui domum ex sepulchro relati sunt aut ex tumulo auditi, quorũ sunt non solum apud Valeriũ Maximum & Plinium exempla, sed & nostros Gentilem & Nicolum. Cur verò Arabes triduũ definierunt, maxima causa videtur fœtor qui inter triduum ab obitu manifestus fiat necesse est. Addunt alij ex humorum motu causam. Cum enim sanguis perpetuo, pituita quotidie, bilis tertio quoque, melancholia quarto die moueatur, ad vnum horum si superesset homo excitandus erat. Viui indicia.

3. *simplex*] nempe de essentia affectus histerici.

4. *quippe*] lege, (quippe persuasum est) id est, receptũ communi hominũ edicto.

5. *facilè sustinebitur*] lege, facile tolletur.

6. *verùm adeo potest*] lege (fieri item potest vt seruetur, sed adeò exigua scilicet, respiratio. Num verò respiratio sit à vita inseparabilis, hic sub dubio relinquit. verùm libro de dyspnœa definit, neutrum ipsorum omnino durante vita periisse putandum, de quo antea actum est. quomodo verò latentia animalia hic frigida vocat, quorum calorem acerrimum sentimus? quoniam externo aëri potissimum renititur non vehemens sed multus calor. Est autem homo animalium calidissimus, si copiam natiui calidi spectes, non si acrimoniam. Cur ergo minus quàm iumenta & armenta aëris iniurias sustinemus? ob cutis tenuitatem. Cap.7.lib.1 Supr.Li.4.8. 3.Hist.11.

7. *mulieribus*] eo tendit, vt doceat cur si symptomatũ causa est seminis corruptio, non similiter infestat mares fœminis. oportebat enim acrius semen & magis ad accessum irritans per moram vitiari magis. Verùm quoniã id vitiũ versio est in substantiam frigidã vitæ aduersam; par est, id citiùs sentire noxam, quod suapte natura magis in frigidum inclinat. visitur itaque etiam in mare nonnihil histericis simile, sed non fœminarum uehemẽtia & cerebritate; proptetea quod in proportionale vitium est calido viriliq; semini. Iũgitur etiã in muliere cacochymia maior, minor verò ad obsistendum innati caloris copia. cur sola memorat semẽ & mẽses huiusce vitij materias, cùm apud Auicennam & Auerroum ex quouis humore frigida qualitate eaque deleteria vitiato oriri dicta symptomata possint? quoniã sanguis menstruus quatuor humorũ mixtione cõstat (ait Galenus) frequentiorẽ verò causam esse menstruũ sanguinẽ & corruptum semen, illa ratio mõstrat. quod paucissimę eo malo laborant, si & integrè purgãtur, & viri cõmercio fruuntur. Cur deterior sit ex semine affectio, si intro sumpti menses exitiosiùs sumpto semine lædunt? quoniã semen vitiatum non offertur. Accedit quod ostensum est libro De tẽperament. tertio, non idem posse res intro sumptas & extra applicitas. Sed in mediũ afferendæ sunt de huius affectionis essentia sentẽtiæ. veteres illi indagãtes potiùs quàm inuenientes rerũ naturas, vterũ animal esse opinati sunt, argumento quòd tristibus mouetur, & lætis: quod subinde mulieres ex mœstitia in symptomata vterina incidãt, quod bonis gaudeat odoribus, prauos auersetur & fugiat: inter quos etiã Plato & Aretæus numerãtur, nec valdè repugnat Aphrodisæus; Sed indignũ est opinari cõstare ex multis animalibus vnũ. quod enim in magnis animi affectibus vterus agitetur & laboret, nõ magis admiratione dignũ est, quàm quod vertiginosi & epi- Strãgulatus cur nõn mari. 3.Collect.19. Lib.natur. hum.28. Cap.6. Vterus an animal. Plato in Timæo Aret.de vteri strãgulat.

Aphr. 2. Probl. 64. lectici quauis animi ægritudine detenti confestim symptomate corripiantur. Validam enim spirituum & humorum agitationem ea corporis pars maximè sentit quæ omnium est natura imbecillima vel communi vel laborantis propria. Odoribus verò refici etiam ventriculus solet; nec idcirco quod animal sit, authorem vllum hactenus commeruit. recreantur verò membra hæc odoribus, non quasi qualitas ipsa odoris quam solæ narcs percipiunt iucunditatem afferat: sed quoniam vopor boni odoris materia accommodum est & familiare spirituum alimentum, quo partes illæ abundant. Ergo prisci illi talia de vtero persuasi, & in hæc de quibus agitur Symptomata conuersi, fingunt vterum seminis masculini auidum, denegato eo, indignabundum vagari per corpus, conscendereque ad septum, quod vbi pressum est, tollitur efflatio, & sermo efflationis indigẽs, simul & in multis respiratio ipsa, in totum cessante musculorum respiratoriorum opere, siue pœnas de continente matre sumpturus, siue ex ventriculo irrigari quærens in subsidium ariditatis, quam abstinentia contraxerat. Galenus verò licet multum Platoni huius sententiæ authori tribuat, non stat iis inuentis: nam vterus ad vmbilicum accedit, vbi valdè extenditur, non autem in ventriculum conscendit, aut in septum, scilicet (in hunc enim sensum audiendus est) libro *Cap. 2.* De vteri dissectione, dũ nullo fœtu turget; grauidas enim subinde reperias, quæ etiam sub ensiformi cartilagine embrij motum experiuntur. Igitur cum strangulatæ nec fœcundæ angustia & inopia respirationis premantur, nec in illis ad septum conscendat vterus; non potest eo referri strangulatarum apnœa. Sed & si detur conscendere & septum premere, certè non magis premet quàm satietas, quàm grauidatio: quę vt respirationem frequẽtem efficiunt, ita nullo pacto tollunt. Deinde si semen quærit virile, quorsum ex septo conuellit? Si alimenti in ventriculo humorem, quanto paratior est in incumbente vesica, aut vasis quæ vtero implantantur? Quid igitur *Strangulatus essentia.* Galenus de præfocatione? Sentit nomen esse non morbi vnius aut symptomatis, sed multorum ab vna communique origine ortorum, praua in vtero deleteriaque qualitate. Sunt enim in medicorum vsu nonnulla in hanc significationem recepta, vt pestis, venenum, gallicus morbus, casus: est enim pestis morbus omnis vlcus, compositio praua aut intemperatura siue totius, siue partis ex cõtinentis deleteria affectione prodiens. venenum verò noxa quæuis corporis ab epoto aut sumpto veneno. gallicus morbus affectio omnis præter naturã à iecoris occulta & noxia infectione, casus, noxa quæuis à casu contracta. strangulatus, malorum congeries est, ex deleteria vteri proprietate nata. Ita aliqua strangulatio epilepsia est vteri consensu: dixit Auicenna; aliqua *3. 3. De epilep.* melancholia, aut syncopis. habet autem huiusmodi quampiam occasionem. retentum vel semen, vel menstruus sanguis intra vteri vasa dum distendit, longitudinem contrahit, quare conuellit vterum. dum verò vaporem illum vitæ principijs aduersantẽ cordi cerebroque remittit, multorum est in corpore, & admirandorum malorum causa; postquam semel in sui consensum principia illa traxit. Quæras, Cur semini maximè, deinde mensibus Galenus ascribat? Maximè cum Auicenna & Auerrous ad reliquos etiam referant humores; & oporteat, si semen in causa est, vt non minùs vterina symptomata continentes viri quàm fœminæ patiantur? Galenus ideo ad semen refert & menses, quoniam viragines innuptæ viduæque in hoc malum crebrò incidunt, aut saltem quibus menstrua restiterunt. semen verò mulierum propter frigidam temperaturam in frigidam corruptionem multo plus masculino incidit: vt in mare languor; in appetentia; & mœstitia sequãtur, in fœmina etiam apnœa & silentium, sępe etiam conuulsiones. alios verò humores etiam mensium appellatione intelligi, Galenus ipse au- *1. natur. hum. 28.* thor est. Sed accedunt illæ causæ fœminis, quod vterus sit corporis sentina, excrementorum putidorum conceptaculum, vt nihil mirum sit si sæpe deleteriam cõcipiunt in eo excrementa qualitatem; quam mares etiam vel digito, vel femore, vel ventriculo, nonnunquam aceruant, epilepticarum conuulsionum occasionem: adde innati caloris in eo sexu imbecillitatem putredinis causis non repugnantem: huic autem perpetuæ aptitudini magna quædam accessio fit, vbi vel semen vel menses immodicè retinentur. quo fit vt plurimis vterinis mulieribus horum alterum cohibitum sit; cur ergo totis nouem mẽsibus moratus sanguis ille non angit? quoniam à natura prohibetur, nę

tur ne putrescat;neque enim illius dispensationem & cautionem negligit, quod facit vbi præter naturam & citra vsum detinetur;deinde pars illius abit in fœtus alimentũ, pars ad repleda vbera,absumitur etiam aliquid,coctione emendatur, vomitu minuitur:in chorio seorsum ceu in naturali loco seruatur,non minus quàm in sua vesica bilis. Cur frigidus ille corrupti seminis vapor fastidium inferat solitus alioqui appetentiam excitare,aduersa illius qualitas facit.nam & de melancholia paulo antè dixit Galenus,licet vniuersim famem excitet,nonnunquã propter iunctam deleteriam qualitatem vires omnes deijcit,& cum illis appetentiam. Quod verò deterius putreat semen,probitas seminis facit,& maior quàm in sanguine coctio,& de morbi essentia ita statuendum esse videtur.nam quod quidam ad sympathiam referunt omniũ & musculorum & capitis cum vtero,magis ingeniosum,quàm firmum est.Si enim multa in corpore membra motu arbitrario agitata nec aliter quàm per neruos à cerebro deriuatos,non trahunt reliquas in hunc consensum partes, etiam conuulsa aut resoluta; qua verisimilitudine id de vtero quispiam affirmare audeat?mẽbro per similitudinem tantum,non verè neruoso, nec musculis prædito. *Supr.cap.1.* *Fracast.sym.15* *6.Epi.1.*

8. *animalia*] sicut ad cibum feruntur animalia natura docta eo se remedio à suctionis molestia liberari: verùm experta cibi suauitatem,postea non rarò memoria præteritæ voluptatis appetunt alimenta:ita in venerem ruunt & ex doctrina molestiam retenti seminis fugientia,& ex voluptatis recordatione; quoniam verò homines magis quàm bruta ea recordatione feruntur,Galenus ait,bruta venerem appetere excutiendæ molestię gratia,non in libidinis vsum.

9. *semen*] commodè in hoc loco agitanda magna quæstio est de animalium generatione,Num duobus agentibus debeatur mari simul & fœminæ,quod Galenus putat, an mari soli, cui fœmina materiam suggerat, id quod cum Aristotele, & Auicenna & Auerrous putarunt.In qua non secus quàm in alijs quarum discussio ex accurata petitur dissectione, Galenum veriora statuisse ijs qui probè sunt instituti compertum est;ita primum hanc partem argumentis confirmabimus, deinde aduersę rationes proponentur. fœminas omnes suo semine turgere intra testes, aut si testibus carent seminalibus vasis, ostendunt primum partes illæ semini deferendo ad testes, coquendo, & à testibus eiaculando formatæ. Cùm enim illæ omnes nullo numero deficientes in fœmina reperiantur, non dissimiliter maribus; nec in mare vsum habeant vllum præter seminis generationem & in congressu excretionem; apertum est fœminas suo etiam semine abundare: nam (vt refugienti Auerroo iter occludamus) naturam animalia fingentem,quoniam genere vna est, huic animalium differentiæ similitudinem quandam & notam citra vllum vsum imprimere eius mẽbri quod alteri animantium speciei cum multo fructu inditum est, admodum consentaneum est.Sic homini coccygis os donat proportione imitationeque quadam iumentorum caudæ; sic mari exiguas papillas mammarum in mulieribus indices. at verò testes duos insigni magnitudine præditos, vasa multa & anfractuosa multo spiritu & sanguine plena in illos descendentia,meatus alios magni momenti ad contenti in testibus iaculationem,frustra fœminis donari quis ferat? Deinde album hoc crassum & multum in hysterica muliere obstetricis titillatione reiectum, quis credat esse vteri lachrymam,ab eo viri frictione non aliter excussam, quàm ab oculis lachryma emanat? nam vt mittamus quod eos liquores vt ab humidissimo oculo,imò ab oculi humoribus meritò facili occasione decidere verisimile est, ita ab vtero membrana arente,decidere credibile non est: sed demus & id aduersario. vnde crassum album, spumescens ex titillato vtero prodit, si ab oculo tanto humidiore tenuis tantum liquor emanat? aut cur cessarunt symptomata omnia vterina aut concubitu aut excretione illa, si non id album antea ad congressum excitabat? Illud verò etiam cogitandum est. Si sola oblectat mulierem (quod Aristoteles habet) per frictionem vteri titillatio, non secus quàm pueros & eunuchos: sequitur autem ex frictionis necessitate rarefacientis humiditatis in vtero contentæ citra oblectationem excretio, vt ex ridente oculo,& ideo rarefacto lacrymæ:. Cur non cessat earum libido antequam & ipsæ excernant. vnde lasciuus poëta expetit à viro tarditatem : Crede mihi vene-

Semen num ab vtroque parente. *1.Gene.animal.* *Aui.21.3.3.* *Auer.2. Collect.10.* Ratio 1. 2. 3.

ris non est properanda voluptas.& non dissimilis alter: Odi concubitus qui nō vtrinq; resoluunt?cur gonorrhœam similiter maribus patiuntur?cur priapismum, & inexplebilem libidinem,à qua multo accessu liberantur? Cur fœminina bruta stato tempore quasi furentia ad mares properant, & internam inflammationem quibus datum est notis produnt. Si enim à solo sanguine vteri illorum turgerent, non cessarent, & à feruore quiescerent marium accessu, in quo nihil excernitur sanguinis.
4. Et quod maximum est, & rem ceu digito demonstrat; si gallinam, si porcam exceces & testibus illis priues, quos ij notas quasdam sine vsu esse docent,protinus à maribus abstinent, & nullo illorum amplius amore ardent; nec congressus sustinent.
5. tantum in testibus semine turgentibus ad libidinem situm est. Adde quod multę mulierum nocturnis somniis polluuntur, & in accessu sternutant: quorum neutrum fieret, nisi testes semine replerentur. nam si non sequitur ea excretio imaginationem, sed solam rarefacientis frictionis vim, quæ somniat se coire, cùm nulla rarefactione vteri tangatur, & sola ducatur dormiens imaginatione, cur semen excernit album crassumque ? cur verò in accessu sternutat, si non à cerebro per ea
6. tempora semen delabitur? Sed aliò progrediamur. nisi in suo semine vim inderet informantem fœmina,nunquam matri similis fœtus prodiret: prodit autem etiam in minimis, vt verruca, cicatrice hac aut illa corporis parte: fert igitur & fœmina prolificum semen. tergiuersantur autem quidam, nec hac ratione mouentur, quoniam terræ vitio linum in lolium degenerare, triticum in typham autor est Theo-
2.Hist.Plāt.4 phrastus: quidni igitur etiam menstrui vitio à patre degenerabit, in matrem filius? nec tamen vim rationis effringunt aut imminuunt.Nam & apud nos brassica capitata degenerat in foliatam soli vitio. & sanè cum vis in semine formans materiei ineptitudini succumbens, obtinere quod nititur non potest; à creatore edocta in proximam formam fingendam labitur, & substituit simile,sed inferius frustrati primi scopi loco: ita virile semen cùm menstruum in patris similitudinem efformare nequit, in alterius hominis formam decidere fœtum oportet: at verò vt cicatricem dextri humeri qua sola mater insignita est, fœtus repræsentet, impossibile omnino est; si non mater ipsa in suo semine idolum compositionis suæ mandauerit. Obii-
3.1.2.Li.quod ani.mores. cias nutricis mores in infantem transire,sola materiæ communione, igitur & matris. Sed aliud est transire mores qui temperiem sequuntur alimenti, aliud formationem compositionemque diuinioris facultatis munera. Quid quod nisi sic
7. de animalium ortu statuatur, malè de animalibus, & quàm de stirpibus deteriùs meritam naturam accusabimus. plantarum enim semina,ipsa vim habent per totum semen informantem, ipsamque seminis molem fingendam, & in exorientis plantæ fibras & radicationem mutandam. Eò fit propter duorum agentis & passi commercium communicationemque mutuam, vt facilè vis ipsa fingat; materia verò obsequatur: orto verò iam animali resecta pars non regeneratur, quoniam vis membrorum formatrix accedentem ex alimento sanguinem non permeat, sed tangit: si ergo eo iure seiunxit prima animalis exordia natura, vt mas vim solam funderet in fœminæ materiam non permeantem, sed imprimentem, & instar pictoris effingentem; deteriùs multò cum animalium quàm cum stirpium ortu actum est. Faciunt hæc vt cum Galeno credamus, ab vtroque sexu prodire semen, non à mare tantùm: eaque coëuntia simul cum vtero (cui est etiam sua vis informatrix) fœtum effingere. Nunc Aristotelis æstimandæ rationes sunt, quid
Obiectorum solutio ponderis habeant. Si præstat & integrè coctum est, sufficiensque generationis muneri virile semen, quorsùm adijciet natura muliebre? multis (inquam) de causis:
1. primùm, quæ disponit omnia suauiter diuina sapientia, diuinum & summopere necessarium generationis opus non alteri sexuum commisit, sed vtrique; nec voluit inuitam fœminam cum mare congredi, intelligens nihil violentum perpetuum fore,sed sponte sua semine suo turgentem, ideo ad congressum inflammatam. Deinde, si est gignendi finis, indiuidui quoad fieri potest,substitutio & similitudo, quando idem ipsum propter materiæ fragilitatem durare non potest; merito quo fœmina duret, & sua similitudine maneat,dotatam esse vi generante & suo semine oportuit:
si enim

si enim etiam elementa per actiuas qualitates, dum suam similitudinem rebus omnibus indunt, gignunt; qua æquitate solas fœminas eo beneficio priuabit, quo nullum mortalium corporum à natura donatum non est? Accedit etiam & illa causa, vt prodeat auctius virile semen fœminini incremento, & sufficiat gignendis membranis intra quas fœtum formari contegique oportebat. Nec defuerunt qui postremum hunc fœminini seminis vsum etiam irridere ausi sunt. Si enim (aiunt) dicente Galeno exiguum hoc semen fingendis solidis omnibus fœtus membris satis est; quomodo vnius chorij generationi impar æstimabitur & suppetias à fœminino expectans. addunt, si arbori proceræ erigendæ minutum semen citra fœminini accessum sufficit; cur non vni chorio virile? Sed vt à posteriore ordiamur, arboris semen intra corticem tectum & probè vallatum est; potestque intus manens vires suas exercere, eque vicina terra alimoniam sugere in arborem erigendam: animalium semen (quod libro De natura pueri Hippocrates docet) primum oportet mem- *Initio.*
branam intra spiritum & genitalem vim veluti crustam quandam formare, intra quam purus spiritus permeat; & sanguinem ex vteri venis allicit, ex quo partim adhuc sanguine in carnem, partim in seminis naturam mutato solida formantur. Cùm igitur crassæ huic membranæ spiritum inclusuræ ante fœtus formationem, ante etiam alimenti tractum viri semen non sufficiat, fœminino suppletur, & integrum euadit. Altera Aristotelis ratio est. quo tempore mas pubescit, & semen fundit, 2.
pubescit fœmina & ei menstrua proueniunt: Respondent igitur menses semini, non semen alterum. At oportuit considerasse matrem, & gignere cum mare, & alere sine mare fœtum: nihil mirum igitur, si cùm ad eam ætatem ventum est, mas solum semen prolificum gignit; fœmina & semen & menses. si vtrunque principium fœmina habet (ait Aristoteles) sola conciperet. Sanè concipit, sed 3.
sterile; aues subuentanea oua, terrestria verò molas: destituitur enim fœmina integra illa fœcundaque seminali vi, eamque à solo mare sperat. Illud etiam Ari- 4. *1. Gen. 18.*
stoteles in sententiæ corroborationem adducit: fœcunda fit quandoque fœmina nulla humiditatis suæ excretione: nunquam citra fluentes menses: sunt igitur menses, non fœminæ semen ad conceptum necessarij. Cui Dynus ita repugnat, vt putet concipere fœminam non posse, nisi & ipsa semen fundat, non tamen eam excretionem semper cum voluptate coniunctam esse; nempe vbi non accedit ad vteri os eiaculatio, sed ad cauitatem cuius est sensus hebetior. sed si (quod Auerrous *Citato.*
testatur) concepit mulier in balneo recepto ab inscia semine balneati; non est ad generationem necessarium fœminæ semen. Cùm enim melioris vsus gratia etiam illi præstitum sit, potest exquisitiori illo maris semine excusari nonnunquam fœmineum, modò vsum mensium grauida habeat in fœtus & materiam & alimentum. Puer (inquit) eunuchus & fœmina habitu similes sunt; ergo & in seminis inopia. 5. *2. Gene. 4.*
Sanè ij omnes non gignunt exactè coctum in quo virilis animus habitusque consistit. Addit. fœmina extrorsum mittit, non ergo ad internum conceptum. mittit 6.
ad sinum, vbi masculino occurrit, cui & permiscetur ad embrij generationem. Iungit & hanc: menstruum lac repræsentat, nam & lac cocti menses sunt: semen ma- 7.
sculinum vicem gerit in lacte coaguli. est igitur vt lac menstruum sola materia: sed similitudinem menstrui ad lac recipimus; semini verò vtrique vim illam coaguli tribuimus. Cùm verò in medium affert libidinosas fœminas crebrò partu temperari & ad sobrietatem redire: vnde apparet sanguinem dum turget, procacitatis 8. *7. Hist. 1.*
authorem esse, non semen; & nonnullæ ex salaci conspectu ter etiam intra mensem profluuium menstrui sanguinis, patiuntur: quasi conante natura id pellere à quo irritatur. Causam reddimus. quoniam ex vacuatione quauis, maximè sanguinis, proxima seminis materia, semen ideo libido minuitur: fluunt verò menses, quoniam conata natura ex salaci imaginatione semen fundere, & propter vasorum seminalium anfractus impedita, id excernit quod proximum est, & faciliùs descendit, in iumentis quidem frequentem vrinam, in puellis sanguinis per vterum fluorem. Adiicit Auerrous: vbi duo quædam ad actionem conueniunt, oportet vnū esse vniens, 9.
cuius nomine sequitur effectum. Sed non est necessarium tertium vniens, vbi vnius

generis liquores inuicem miſcentur: ipſe enim Galenus ait in medio miſceri iaculatione: nec tamen oportet vt miſceantur, cùm ſolum nonnũquam virile formationem operetur. Sed de fœmineo ſemine ſatis.

10. *quibus verò*] reprobat eos qui non credebant è tantilla materia tantos tamq́ue repentinos cruciatus excitari: quoque modo id fiat, edocet.

11. *cùm primum quis*] lege, quod ſimpliciter, quia quiſpiam quaſi.

12. *ita vt planè*] lege (cùm igitur iam conſtet.

Sup. Lib. 3. 7. 13. *naſci*] innaſci poſſe venenum ſuprà oſtenſum eſt. dignoſcit verò Galenus, num repente moriens externo perierit an interno veneno, notis. Si bene ſanus probiſq́ue humoribus abundans quis, repente perit, nec apoplecticus eſt, & corporis color migrat confeſtim in liuidum aut nigrum, nec continentis conſtitutio peſtilẽs eſt; magna eſt dati veneni coniectura; ſin minus, interni.

14. *canibus*] controuerſus eſt Ariſtotelis locus de rabientibus. (rabiunt canes, & quæ
8. Hiſt. 22. Lib. de dypſade. momorderint omnia, præter hominem) reijcitur enim teſte experimento à Leonicæno, quoniam emorſi à rabido homines rabiunt; & coniectat corruptum locum, legendumq́ue eſſe, pro, πλὴν πρὶν. [rabiunt canes, & quæ momorderint omnia, prius homine] ſed nec illi literæ aſtipulatur experimentum. euenit enim vt bruta priùs, accidit & vt poſteriùs inficiantur. Verùm ſi exactè expendatur locus, vtraque lectio ſeruari poteſt. Conſtat enim venenum hoc ſummam quandam eſſe cum calore ariditatem temperamenti, ex ardentibus oculis, hiante ore, contracta cauda. eo fit (quod Aphro-
1. Probl. 76. diſæus ait & hoc in loco Galenus,) vt per æſtatem ſoli canes rabie corripiãtur, quorum eſt natiua temperies ariditſſima: hoc eſt, nullo alio rabiente animali, frequenter canes eo morbo tentantur: ex reliquis verò, quo quodque humidius eſt, eo rariùs ſuccumbit. humidiſſimum autem animalium, quantitate ſcilicet & mole natiuæ humiditatis,
4. Probl. 6. homo eſt; ideo animalium maximè potat apud Ariſtotelẽ: minimè itaq; omniũ rabie corripitur homo. in quẽ ſenſum recipi poteſt, rabire morſa omnia à rabido cane pręter hominẽ; non quaſi nunquam & homo rabiat, ſed quod ſæpe rabiẽ vitet, vel humiditatis ope innatæ, vel medicæ cautionis, qua reliqua omnia vincit; ſeruari enim nonnullos Dioſcorides grauis author teſtis eſt. Si verò placet legere (priùs) eadẽ ipſa ratio ſuppe-
Lib. 6. 36. tit: quanto enim humidior aliis homo eſt, tanto tardiùs in rabiem vertatur oportet.

15. *cùm enim*] lege (nullo alio capto) ſolus; ſignificat manentibus alijs multis ſanis, canem corripi ob promptitudinem temperamenti, non quaſi etiam alia non rabiant. Ne verò nos decipiat (quod multis etiam doctis accidit) Galeni locus libro De temperament. tertio, [ſpumam rabidi canis & ſimilium non eſt putandum eandem vim habere intrò aſſumptam & extra impoſitam] quaſi ſignificet Galenus, ſi per os ſumatur
Cap. 7. aut minus aut nihil lædere. legendum eſt enim, [introrſum deducta & extra cuti impoſita] quibus verbis docet multo lætalius inficere, ſi vlceratæ cuti accedit, vel quomodocũq; introrſum deducitur, quàm ſi ſanę cuti & illęſæ. vt enim vulgo de ſagitta elleboro tincta perſuaſum eſt, inſignẽ vim perimẽdi tunc exerere, cùm vel per os vel vlcus ſanguinem attingit; ita Galenus de ſerpentium ſaliua pronunciat. Ingredientem enim per os venenum eſſe præſentaneum, Cardanus teſtatur in Veneto patricio, qui ab exoſculato catulo rabiente, antequam emitteret occidendum (amabat enim illũ) rabidus factus eſt. Mathiolus verò duos vidit qui ſaliua vncti rabie correpti ſunt. Sed digniſſimum inquiſitione eſt rarũ illud nec minus mirum ſymptoma, quo ab aqua terrentur: nam aquam & imbres & lachrymas ita timent, vt fugiant & exclamẽt; tandem etiam aquæ ſonitum auerſantur, & nomen ipſum aquæ horrent, & ab ea liquore om-
3. Acut. 9. ni terrentur: non aliter (ait Aurelianus) quàm multi phreniticorũ ærophobi ſunt, alij pantaphobi. Idem memorat nonnunquam malum hoc ſponte ſua ortum, aliquando ex vnguium laceratione pugnantis galli non ſolùm canis. memorat ſarctricem intra triduum rabie correptam, quoniã momordit ſuendã veſtis fimbriam à rabido cane laceratæ. Ergo tanti mali cauſam docti multi referente Auicẽna ad hecticam membrorum
6. 4. Tra. 4. 7. ariditatem reduxerunt; ea enim vt ſimilibus gaudet, ita humidis contrariis offenditur; quocirca gaudẽt in terra volutari. Obiicit Raſius, oportere continuo eos vigilare. cur verò maraſmo laborantes non ſimilia patiuntur. Poſtremò factum intemperamentum con-

tum contraria non appetit, non tamen contrario terretur & expauescit, & eo viso fugit, & exclamat. Illud est multo certius, apparere talibus in liquore, speculo & læui quouis canum idola extaq;. nam multi expetentes aquam, oblatã fugiunt, quærentes, quod canum visceribus scateat; & altera oblata similia respondent. Philosophus verò imaginationi imperans à morbo euasit, secum sæpe reputans, quid cani cum balneo. inspiciebat enim in balneo canes. cur verò spectra illa intueantur, peculiaris est illius maniæ proprietas; quam ratione vestigare nõ magis possumus, quàm cur alius cælum ruiturum opinetur, alius periisse se. hos verò canum phantasia perpetuò detineri, demum spectare canes interso omni, tandẽ etiam se canes esse opinari, aperto argumento est quod latrant, & humi instar canum sternuntur, & obuios mordent; &, quod omnem fidem excedit, testes graues sunt, inter quos non ignobilis est Mathiolus vidisse se in vrinis eorum canum simulachra, & phalangiorum in demorsis à phalange. *Ruffus de melancholia.*

16. *quod autem*] refellit prauas priscorum de præfocato vtero opiniones.

17. *sed interrogaueris*] si non est vterus animal, cur veluti indignabundus errat.

18. *conuulsionem*] vocari verò etiam extra neruos conuulsionem suprà libro tertio ostensum est; nimis enim durum est, quod quidam retracti vteri causam ad inflatum ex tentigine vterum referunt. nam præterquam quod vterus scroto, ceruix vteri coli respondet, vt non sit credibile ex libidine vterum ipsum tumere: oportebat inflatum vterum similiter coli porrigi, non retrahi.

19. *tum non esse affectum*] licet reprobata sit ea sententia suprà libro primo & tertio, non est tamen absurda, quod hic ait. Vterus enim incolumis est, sed ligamentis plenis peruertitur.

20. *Hippocrates*] libro tertio cap. 98.

PORRO *accidentia, quæ ob adstricta menstrua infestare solent, (nam de iis quoque nonnihil me dicturum pollicitus sum) nunc enarrare aggredior, sumpto initio ab his, quæ ab* [1] *Hippocrate in Aphorismis scripta sunt, precipuè verò, cùm dicit: si mulier neq; prægnans, neq; puerpera* [2] *lac habet, menstrua eius defecerunt. At nullo in mãmis apparente lacte mẽstrua suppressa hisce notis deprehendũtur. Grauitas totum corpus molestat, item fastidiũ quoq;, et nulla cibi cupiditas, inæqualitas horrida, quod si citra horrorẽ inæqualitas aliqua fuerit, atq;* [3] *fastidiũ, cupiatq; mulier quædã aliena, iube, vt obstetrix vteri ceruicem tangat. nam si citra duritiem* [4] *clausa inueniatur, eam prægnãtem esse coniicies. Ex his etiam nonnullæ cibum euomũt, ac terrã, aut extinctos carbones, aut alia quædam huiusmodi edunt. Si verò clausum fuerit os ceruicis vteri, ac duritiem quoque habeat, affectum aliquem in vtero esse portendit: opertet itaque speculari obstetricem, ad quam partem vel declinet, vel retrahatur: nam in ea parte affectam vteri sedem esse coniiciendum est. Atque in quibusdam fœminis, eius partis dolor cum grauitate nonnihil significare potest: quinetiam in* [5] *coxã dolor transit: ac crus ipsum, quod è regione est, per incessum claudicat. Quod si longiori tempore supprimantur menstrua, nullamq; medicus mulieri vacuationem offerat, tumor aliquis præter naturam, in* [6] *ilibus, interdum exoritur, ostendens nimirum ex internis partibus quampiam esse inflammatam. Nonnullis* [7] *panus in extrema ilium parte excitatur: veluti viris quoque eodem in loco nonnunquam oriri solet, qui, vbi suppuratus aliquando fuerit, secari debet. Vidimus itaque ipsum et in hac parte & in colo suppuratum dissectumq;, interdum ignorãtibus medicis inexpertis quid inciderent, interdum verò intelligentibus quoque. Atque ab huiusmodi tumore suppurato in colo nemo non facilè sanus euasit. Vteri verò sectiones maiori cum difficultate conglutinantur. Huiusmodi accidentia sequi suppressa menstrua consueuerunt, ac præterea lumborum, & coli, &* [8] *syncipitis dolor, qui etiam oculorum fundamenta infestat:*

item febres ardentes, & vrinæ nigricantes cum rubra quadam sanie perinde ac si aquæ, ex qua nuper mactatæ carnes ablutæ fuerunt, fuliginem quis miscuisset: quibusdam vrina haud difficulter redditur, aut omnino supprimitur. Cùm ergo horũ aliquod in muliere conspexeris, vterum veluti radicem ipsorum cõiicere oportet. Quod si per alium quempiam corporis locum sanguis effluxerit, aut inflammatio, aut erysipelas excitatur, an menstrua purgentur, interrogare debes, siquidem nihil horum accidere solet integrè purgatis. Igitur, quibus menstruorum cohibetur purgatio, iis huiusmodi plerunque eueniunt accidentia.

SYMPTOMATA retentos præter naturam menses sequentia, exponit.

1. *Hippocrate*] quinto Aphorism. 39.

2. *lac*] cur grauidis ad postremos maximè menses, & adhuc magis fœtis mammæ lacte repleantur, prisci inquisierunt. Ac primus Hippocrates retentis per conceptum mensibus putat alimenti abundantia omentũ pinguescere, & recenti adipe albo nec dum concreto abundare: is adeps omẽto, ceu oleum corio illitus à turgido vtero compressus & sursum & deorsum destillat. deorsum quidem in embrij alimentum, quamdiu in vtero est (fruitur enim per id tempus albo pinguiq; in ventre lacte;) sursum verò in mammas recipitur, quod lac vocamus. Ductus est autẽ in hanc Hippocrates coniecturam ex suauitate, albedine, pinguedineque lactis, quibus liquatum adipem planè repræsentat: & quoniam vniuersale est grauidis pinguescere, quod Aristoteles tradit, erant hæ recens natæ artis rudimẽta. cur enim per hydropem turgente ventre & magis quàm per fœtum compresso, in vbera lac non colligitur? Nec verò mulieres, nisi admodum paucæ grauidæ pinguescunt, plurimæ gracilescunt: bruta enim quibus per sanitatem sanguis in menses non purgatur, cùm concipiunt, absumptis in embrium excrementis lautiùs aluntur: mulieres ex retenta excrementorum copia quę effœtis in menses exonerabatur, quandiu vterum gerunt, deterius habent. Aristoteles verò de lactis prouentu ita statuit, cùm grauidis sanguis ille cohibeatur fluere assuetus; superesse eum in corpore necesse est, & abundare non alibi, quàm in fonte, id est, corde; vnde & manat. ex corde ad vbera meat; & propter loci vicinitatem, & propter inanem laxamq; partis compositura: in vberibus verò coctione migrat in lac. magis torquetur in soluendo, cur si postremis mensibus grandior fœtus inopia alimẽti calcitrãs exit (quod dixit Hippocrates) trahit autem ex omni parte, maximè ab vberibus: tamẽ vbera propè partum tumẽtiora sunt & lacte turgidiora. forte ait fœtus pristina vi non trahit. Doctus enim à natura, vbi iustam mensuram accepit, aliò vertitur innatus calor externum alimentum tracturus. Nam & in plantis modò vergit ad folia, relictis marcescentibusque radicibus; modò transit ad flores, quibus absolutis commigrat ad fructus, & flores foliaque alimenti inopia ad fructus migrantis languent, marcescunt, deciduntque. fortè etiam ait, quia minus modò in vbere relinquitur propter aucti fœtus validiorem suctum, coqui potest inutile lac, quod antè præ copia naturam opprimebat magis quàm alebat. Artificiosus Galenus de vtroque proposito ita ratiocinatur. Ex vasis omnibus, quæ in corpore habentur, nulla est superiorum ramorũ ad inferiores communio, demptis iis, quæ ad vterum descendunt & vbera alunt. hæc enim voluit natura mutuo sibi materiam impartiri hac necessitate. Alendus fœtus vel intra vterum est, vel extra ex vberibus pendet: oportuit autem suffici ex toto alimentum ad eam partem quæ fœtum continet, quandiu in vtero est, ad vterum: posteaquam ex vtero exiit ad vbera: quemadmodum igitur grauidis ad vterum vniuersus sanguis colligitur; ita lactanti ad mammas. Cur prope partum mammæ turgent? quoniam alimenti fœtus excrementũ totis nouem mensibus, cùm extrorsum prodire non possit; redit ad mammas: in quibus tempore castigatum coquitur, vt tandem vbera repleat, deficiẽte licet, in vtero grandi fœtui alimento. Dum tamen Galenus commeatum hunc vasorũ causam existimat vberum in grauidis turgentium, minus naturæ prudentiæ & innatæ doctrinæ tribuit, quàm res ipsa nos tribuere compellat; id quod non semel Galenum fe-

cisse

Margin notes: Lib. nat. puer. Lactis gignendi ratio. — 5. Aph. 37. — 4. Gen. 3. — Lib. nat. pueri. — 14. Vsu 8.

ciſſe non ita multo poſt conſtabit. cùm enim ſurſum conſcendentes ab vtero ramuli exigui ſint, nec cum deſcendentibus à thorace coeant, pateantq́ue grandia crurũ vaſa, in quæ exonerari natura ſua grauis & craſſus menſtruus ſanguis poterat, & fœtus ipſe ſuperiora ventris loca occupās deorſum trudat, non ſurſum ſanguinem: niſi accederet formantis naturæ ſapientia occaſiones temporum variis humorum & ſanguinis motibus prouidens, non colligeretur ad mammas; decumberet verò in crura quicquid alimenti fœtui ſupereſſet. Si enim poſt partũ mammæ replentur fluente ex vtero ſanguine, cur non etiam ab eadem vi prope partum repleri incipiēt? etſi vis informans ſimul ad pubertatis initium propter neceſſarios vſus vterum cum mammis auget; ſenectæ verò initio vtrunque deficiente vſu contrahit? ſi vis eadem in ſingulis plantis tempora certa obſeruat producendis floribus, foliis, fructibus? ſi membra principalia cùm habeant prompta vaſa multo maiora, in exigua ſe emunctoria exonerant, vna hac agente facultate, cur non eidem dabimus, vt turgente vtero conſenſus quadam lege vbera repleat? cur verò ædito fœtu ab vtero ad vbera confluat, à quibus paulo antè in vtero fœtus ſugebat? multa conueniunt: conſuetudo naturam nouitate vincens: ita fit vt licet communi vaſorum nomine etiam vberum venæ in vterum mandent, ex recentiore infantis ſuctione vſum permutent, & ab vtero proliciant; ſic enim edacis ventriculus plus appetit quàm pro corporis indigentia, & ſalacis teſtes. Accedit quod eo exercitio partium facultas tractrix roboratur. Et quod inaniti vacuatione meatus vacui gratia vndecunque trahunt, potiſſimùm ab iis partibus quibuſcum connectuntur. cur non omnibus animalibus lac gignitur? Galenus ait, ob naturæ ſiccitatem in auibus gigni non potuit. Nec verò etiam volarent tanti alimenti pondere graues; ideo enim etiam veſica deſtituuntur, & inteſtinorum magis cæcitate quàm numero donantur. iuſtiſſima autem natura altero inuento maioris in filios amoris compenſat lactis penuriam. vt quod matres ſine ſumptu præſtare filiis non poſſunt, amoris ſtimulis vndecunque parare laborent. cur viris omnibus parum quiddam, nonnullis etiam multũ è mamillis lac effluit, Ariſtotele teſte? quoniã in partis alimentum lac datum eſt, multũ verò etiam in fœtus gratiã, non ſecus quàm teſtibus ſemen. 14. *Vſu*. 4. 3. *Hiſt*. 20.

3. *faſtidium*] cur ſi ob alias cauſas menſes cohibentur, non ſimiliter faſtidio reliquiſq́ue ſymptomatis mulieres infeſtantur, ea ratio facit: quòd vbi præter naturam retinentur, totus ſanguis paulatim in vaſis aceruatur: in grauidis repentè dulciſſima optimaq́ue portione in fœtum ſepoſita, quicquid impurum eſt feculentumq́ue in vbera, & ventriculum propter naturalem earum partium conſenſum reponitur: quibus in locis nec propter craſſitiem putret ad febres inducendas, & propter impuritatem ſymptomatis offendit. Alexandrinus verò de grauidarum appetētia ait; in primis menſibus damnari, commendari in poſtremis, quoniam ita exigit ratio aucti fœtus: item laudari modicam, validam damnari: bonam eſſe quæ ad aſſueta feratur, prauam inſuetorum: indicat enim magnum à natura in humoribus receſſum. 6. *Epi. ſec*. 7. 32.

4. *coxam*] ſexto. Epid. comm. primo.

5. *clauſa*] magnam fidem præbet huic indicio Galenus, ſi citra duritiem clauſum eſt vteri os, mulier grauida eſt. Conſtat enim vt vteri os inanis craſſitie ſcriptorij calami hiat, grauidis ne acus quidem cuſpidem admittit. Parientibus ad fœtus exitum aperitur. Si ergo tangenti obſtetrici clauſum occurrit, ſimul & durum, tumor eſt præter naturam (ait Hippocrates) ſi citra duritiem grauida eſt; ſed occurtes: ſi eſt ceruicis vteri modica longitudo digitorum vndecim libro De vteri diſſectione, Auicenna ait, à ſexto ad decimumquintum, quomodo obſtetricis digito tangi poteſt? quoniam digito medio, vbi ab illecebroſo contactu vterus deſcendit, tangi poteſt. Si non aperitur grauidis, non fiet ſuperfætatio. quidam putant in acceſſu perpetuò adaperiri, ſolùm autem veteres docuiſſe ſponte ſua grauidarum vterum non hiare. Alij conſultiùs opinantur tunc tantum aperiri cùm ſuperfætat. ſuperfætat autem rariſſimè: rariſſimè itaque grauidis aperitur, quod priſci docuerunt. Quærunt nonnulli cur inflammata vuea inſtar vteri pertuſa, magis hiat; inflammatus vterus cum duritie clauditur. Sed aperta ratio eſt. tenſa vuea dum inflammatione contrahitur, & in rugas plicatur, foramine lateſcit: vterus laxus dùm humorem ſuſcipit; di- 5. *Aph*. 51. 3. *Natur*. 3. Grauidationis indicium. 5. *Apho*. 54. *Cap*. 2.

pit, distenditur, & tumet, quare os claudit.

6. *ilibus*] in inani) in quo continentur mesenterium, id est, lactes, ieiunum, & gracile.

7. *panus*] supra libr. prim. primo.

8. *accidere solet*] id est, rarissimè euenit bene purgatis : ideo enim subdit (interrogare oportet) aliàs quorsum interrogatio in re certa? conatur enim Galenus quoad fieri potest respondere antequàm ægrum audiat. Fieri enim potest vt retineantur non ex toto menses : fieri item potest vt ex conceptu.

6. Epid. 1. 9. *syncipitis*] cur magis synciput & potissimum vertex doleat in plenitudine omni capitis flatulenta, causæ tres Galeno probantur. Prima : Vasa cerebrum ingredientia iuxta peluim ad anteriores ventriculos cessant, flatus ex corpore deferentes. Altera: natura per sanitatem eò assueuit mandare, quare & in plenitudine quauis molesta: assuescit autem quoniam suturarum ferax is locus est, per quas commodè exhalatio fertur, & caluaria ea parte tenuior, & vasa per suturas egredientia partem, & ipsa deferunt vaporum. Tertia: dolendi causa in maiore sensu sita est; sensus enim vegetior est in parte membranis & vasis abundante, qualis propter suturarum necessitatem syncipitis constitutio est. hæc Galenus. Nec reiici ratio illa ex consuetudine potest, propterea quòd in suturis minus quàm alibi morati flatus, minorem ideo noxam inferre par erat : nam licet commoditas difflationis per eas partes exitum festinet, maiore ideò molestia partes afficiuntur, quoniam ad eas docta consuetudine natura, non ad reliquas excrementa deriuat : quæ interea dum retinentur, dolorem mouent. potuit & duce cum Rasio experimento, dolentis in vterinis affectibus syncipitis causam ad rectitudinem referre. cùm enim in medio vesicæ & recti intestini locetur, recta ad synciput exhalet necesse est. quo nomine sciaticam dolente coxendice, saphenam vtero affecto secare præcipimur.

Vtero cur synciput condoleat.

Li. dolor. iunct. cap. sciatica.

1. Cris. 12. 10. *nigricantes*] De nigra vrina, Galenus ita habet. Pessimus est niger ipse liquor. non vidi (ait Galenus) οὐκ οἶδα, seruatum quempiam ex ea. minus aliquanto mali est in nigro tantum sedimento, minus in sublimamento & nebula : quanto enim valentior causa præter naturam est, quæ totam vrinam in eum extremum colorem & à natura alienum commutat, quàm quæ sola contenta, tanto nigra omnino deterior est nigro sedimento. sedimentum verò si prauum est, magis quàm æqualis nebula condemnatur. statam enim & firmam magis maliciam arguit, non aliter quàm in probo sedimentum nebulæ præfertur. Sic æqualitas in bono optima : in malo pessima habetur. nec tamen temere recipienda est Galeni de vrinæ nigro liquore condemnatio. Sed quasi ipse non viderit seruatum. viderunt posteriores & multi & celebres. quare in vniuersum tantopere damnanda non est, ne si in acutis morbis addas, ne si iungas etiam prauorum signorum societatem. Nam præter Rasium, Ruffum, Auicennam, Actuarium, etiam in Epidemiis vidit nonnullos seruatos Hippocrates. Potest ergo incolumis apparere: sumpto nigro edulio, aut potione diuretica nigrum humorem per vesicam expurgante, de quo est pulchra apud Actuarium historia. Item cretica est expulsio in quartana, splene, retentis aut mensibus aut hemorrhoidibus; quin & dicente Auicenna, sanat nonnunquam prolixas febres, quas vocant nocturnas aut diurnas. Præterea affectis vel renibus vel vesica lapidis concretione nigrescit vrina. demum præsagit nonnunquam febrem hemorrhagia narium aut sudore terminandam. cùm ergo sit nonnunquam planè exitialis vbi ab extremo nascitur, aut frigore, aut calore; nonnunquam innoxia : disterminant vtrunque indicium, Rasius, & Auicenna : si multa est, & tenuis, sequiturque ad aquosam, & antecedit leuitatem, bona : citra dictas occasiones valde mala est. nigra itaque in suppressione mensium familiare indicium est, non perpetuum.

Nigræ vrinæ gradus.

a. 4. 85.

1. indic. vri. vlt.

a. 1. 2.

CVM verò immodicè vacuantur, sequitur color fœdus, pedes molli tumore attolluntur, & totum corpus subtumidum fit : vitiatur ciborum tum concoctio, tum cupiditas. Atque in totum omnia, quotquot immoderatam sanguinis vacuationem

tionem siue ex hæmorrhoide, siuè alio quopiam sanguinis fluore euenientem sequi consueuerunt accidentia, huiusmodi feminas infestant. Sed accidit interdum feminis muliebre vocatum profluuium, vel vtero haudquaquam affecto, cum videlicet vniuersum corpus per ipsum expurgatur euacuaturque: quemadmodum interdum per renes quoque euacuatur. Id verò potissimum fit, si mulier laxis sit carnibus, & pituitosa: huiusmodi mulieres intacto quidem vtero, sed vniuerso corpori adhibitis remediis sanauimus. Atque id, quod excernitur, nonnunquam rubra sanies est, interdum aquosa, aut subpallida: quòd si purus fuerit sanguis, qualis ex dissecta vena profluit, diligenter animaduertere oportet, num erosio sit in vtero: ea verò magna ex parte in ceruice potius, quam alibi, contingere solet, discerniturque per excretam saniem, si fuerit profunda: si verò circa os ceruicis constiterit, non solùm per hanc, sed per tactum quoque cognosci potest. Atque prægnantes quoque, cum ora venarum in ceruice aperiuntur, sanguinem excernunt. Si verò mulieri vtero graui, mammæ subitò extenuantur, abortus expectandus est, atque geminos ferens, si altera mamma extenuetur, alterum amittit: & ferè, si dextra mamma extenuata est, marem: si sinistra, fæminam amittit. Quippe fætus, qui mares sunt, parte vteri dextra continentur: qui feminæ, magis sinistra: atque rarò aliter euenire compertum est: adeo vt in animalibus quoque, quæ suapte natura geminos ferre solent, itidem accidere videamus: vt in capris, ouibus, atque aliis quadrupedibus non paucis videre est. Si mulier promptè quidem conceperit, deinde secundo, aut tertio, aut quarto imprægnationis mense, fætum eiecerit, circa vteri acetabula humorem pituitosum abundare, atque idcirco venarum arteriarumque in chorio tunica existentium, ad ora vasorum in vterum descendentium, nexũ debiliorem reddi coniiciendum est, vt fætum ob grauitatem ferre nequeat, sed facile abrumpatur.

De contrario affectu profluuij mensalis agit, adiiciens nonnulla alia de vtero ex Hippocratis sententiis.

1. *color*] muliebres morbi plurimi vterini sunt; tum quoniam vterus est corporis sentina, vnde fit vt reliquis membris ferè plus viris valeant, vtero sæpe prauè; tum quoniam defluxus omnis à quauis parte assuetudine firmatus morbis obnoxius est, habet enim (inquit Galenus) periculosam vtranque immoderatiam, siue plurimum siue nihil effundatur. Quapropter non est consilium, quempiam eum habitum recipere, nisi inuitet vel maioris mali fuga, vel grandis aliqua vtilitas consequenda. In melancholica valde excedenti natura, cautionis gratia hæmorrhoides admittit Galenus; in mulieribus prolis necessitate menses Aëtius; extra quas necessitates assuetudo fluxus facienda non est; si enim semel exire moratur, non quiuis morbi oriuntur, sed difficillimi periculosissimique; quoniam oriuntur non ex confuso & permixto sanguine, sed ex separato excremento quod ad fluxus locum natura destinarat. Cæterùm diffidet hoc duplex morborum vterinorum genus. ex vacuatione immodica, temperamenti sæpe frigidi sicci morbi prodeunt; ex retentione etiam compositionis, tumores, obstructiones, vlcera. Nam cum sanguinis profluuio corpus necessario sanguine priuetur & spiritu, frigus & ariditas succrescant oportet: nisi si quando accidentario ob frustratam coctionem humiditas superest. Præterea ex vacuatione morbi ad corpus attinent, ex retentione vterum primario infestant: id quod significabat Hippocrates, ex retentione (inquiens) ex vtero morbi contingunt. Si enim ibi morbus constituitur, vnde vel necessarium demitur, vel inutile adiicitur: in vacuatione sæpe corpus à quo sanguis aufertur, ægrotabit: in retentione cui non suum adiicitur, vterus.

4. Aph. 23. — Assuetudo fluxus cauenda. — *Aët. li. 16. 54.* — *5. Aph. 57.*

2. *quòd si purus*] excrementum à toto ad vterum aut vesicam delapsum, sanguis purus

purus esse non solet. quoniam excrementum à toto prodiens eum colorem non habet, inque longo transitu vitiatur. Si ergo effluit merus sanguis, è proximo vtero aut eius ceruice exire censendus est. idque vel aperto vel eroso vase aliquo. diiudicatur ex præsente aut absente pure. pus enim sanguini accidens erosionem ostendit.

3. *prægnantes*] disquirunt Galenus, Phylothæus, & Alexandrinus, qui fit vt grauidæ, quarum fœtus omnibus vteri vasis hæret, ex vteri vasis sanguinem fundant: putantque ea de causa, non ab vtero exire, sed à ceruicis vasis. Sed nulla est, quam mouent, dubitatio. quod enim diligentissimus aduertit Vesalius, non hæret chorion omnibus vteri vasis, sed lateribus tantum. Adde quod grauidis hoc profluuium, non nisi cum male habent euenire solet: quo tempore hiare vterum par est ad profluuium, non occludi. quod tamẽ maius est, in omnibus fœminis ex vtero prodire sanguis, non ex vtero videri potest. Virgines enim periclitarentur ex concreto sanguine nec penetrante hymænem membranam: Grauidæ propter vteri reclusionem. Nec verisimile est, virginibus ex alio loco quàm posterius prodire. quid quod periculum verteretur si sanguis in vteri sinum deflueret, ne in grummum coiret, aut in flatum verteretur; quorum vtroque vitam periclitari necesse foret. nec cum sanguis è naribus fluit in capite vena aperitur, sed extrema vasorum ad nares accedentia: quod si fœtus vteri vasis vnitur non ceruicis, vis informatrix in causa est, eligens locum sustinendo fœtui opportunissimum.

5. Aph. 60. Alex. 6. Epi. sec. 7. 32. Menstruus sanguis vnde

4. *ergo si*] alterum affectum vteri tradit, de aborsuris ex Hippocrate præsagium: quo docemur, & aborsum pręsagire & abortiendi sexũ. cùm enim ostensum sit fœtus mares in dextris, femininos in sinistris contineri magis: item membra secundum rectum plus consentire mutuo in vacuando & reuellendo: fit vt si mamma dextra gracilescat repente, musculinus aborsus expectandus sit: si sinistra, femininus. iudicatur enim tractricem vteri extremo conatu vniuersum ex vberibus alimentum hausisse; post quem nihil superest, nisi vt penuria alimenti calcitrans exeat. Sed paulo latiùs de sexuum causa & varietate agendum est, diuisa pronunciatis quibusdam tractatione. Primum, Mas ab ortu ipso calidior fœmina est apud probatos authores. non solum (quod multi putant) genitalium membrorum calore, sed & totius tempemento ex partium omnium coalternatione collecto. id quod multa suadere possunt, mas citiùs intra vterum & dearticulatur & mouetur. Inanitates omnes ampliores habet fistulante calore etiam vasorum & thoracis. Ferè in dextro continetur perpetuò Galeni experimento, sed & Aristotelis, licet à seipse recesserit, libro De generatione animalium quarto. dextra verò omnia calidiora esse ex hepatis rectitudine, vterum verò dextrum multò sinistro calidiorem ex alentis sanguinis puritate, multis deduxit Galenus: Hippocrates habet, pubertatis initio ferè testis dexter, vt qui vniuersali ratione calidior est, magis tumet: si tamen particulari vitio priùs & magis tumeat sinister, certum est filiarum fore genitorem: sinister autẽ vt vterus, ita & testis frigidiora sunt: fœmina igitur mare frigidior. Dices: inflatio illa prior sinistri indicio erit hominem esse testibus sinistrum, quare expectabuntur sicut in sinistris hominibus, in eo sinistra dextris calidiora. Solutio est: cum dexter testis sit multò sinistro calidior, sinistri tumor quo tempore primum semen in illis aceruatur, non calorem sinistri maiorem arguet, sed genitum esse multum in eo homine frigidum semen, cuius in sinistro copia tumefacit. Sed addamus pronunciato firmamenta: Summè facit experimento ad mares gignendos is in accessu situs, vt mas crus dextrum leuet, fœmina verò ab accessu in dextrum latus vertatur. Præterea menstruus ille sanguis tenuis incoctusque membrorum frigiditatẽ ostendit, dissoluere & incrassare minuereque impotentem, frequẽter in ætate aut puerili aut senili visuntur fœminę, ex parentibus mollibus & minus virilibus, flante Austro ventorum humidissimo, locis aquis crudi scaturientibus. & quod maius est, si Aristoteli creditur, aspectus ipse in initu ad austrum facit vt fœminæ euadant. ligari item dextrum in tauris testem ad vaccas gignendas idem præcipit. Galenus verò in viris. mas in vtero motus edit frequentiores, celerioresque, & in partu acriores dolores infert. Iam colore est nigrior hirsutiorque, vel Hippocratis testimonio. Sed non est perpetuum (inquies) & Hippocrates ipse (ferè) addit.

5. Aph. 37. 53. 48. De sexuum causa. Propositio prima. 4. Gene. 1. 2. semi. 5. 14. Vsu. 14. Vsu 4. 7. Hist. 3. 4. Gen. 14. Vsu. 6. Epid. Sect. 2. 26. Mas fœmina calidior. 1. et 4. gen. ani. Lib. facile. parab. 6. Epid. Sect. 2. 44.

addit. Sed cutis color vnum est ex temperamenti totius indiciis, quod non sem-
per cum significato cohæret: sequitur enim nonnũquam musculorum non reliqua- *Art.paruæ 50.*
rum partium temperiem. Est mas torosior, robustior, maior, solidioris carnis, &
sanguine cocto abundantior, quin & lac ipsum fœtui attemperatum, ex mare
constantius, ex fœmina serosius est; ideo refrigerationibus commendatum. ad
piscatorias cordas equorum non equarum pili eliguntur, quoniam constantiores ex *6.Epi.sec.7.*
equis sunt & firmiores, ait Alexandrinus. licet non sit reiiciendum quod Placenti- *13.*
nus ait, quoniam equarum pili ex defluente vrina humescunt & laxantur. Rasius *Placent.7. Medic.*
inquit, rarissimè fœminas gignit, quæ in dextrum decumbere solita est. gestari por- *Ras.6. Aph.*
tò magis in dextris marem, multa argumenta sunt; tumor vasorum dextrorum ma- *101.*
ximè linguæ marem esse qui continetur arguit. Et Aëtius certissimum arbitratur, si *Aët.lib.16.9.*
dexter pulsus vehementior est, durior, maior, velocior: quæ grauida prius pedem
dextrum mouet, & cùm surgit, brachio dextro innititur, & cuius dextrum vber prius
lactescit marem gestat. Sed gestatio maris in dextro ceu frequentissima recipienda est,
maior maris calor perpetuus est: nã fieri potest, vt mater etiam dextrum vterum frigi- *14. Vsu 4.*
diusculum habeat, & mari gignendo imparem: fieri item potest, vt plus possit calor
immodicus seminis in sinistrũ vterum eiaculati mari concipiendo, quàm sinistri vteri
frigus fœminę formandæ possit: frigidior verò mas quàm fœmina esse quî potest? si
enim proprium fœminę est sanguinẽ præ tenuitate & dissolutionis impotentia ad vte
rum colligere, supparem esse in dissoluente calore mari oportet, etsi (quod Galenus pu
tat) eadem sunt vtrique sexui membra, sed ob caloris inopiam, sicut talpis oculi, intro
mulieri cõdita non prodiere: calore par cum mare mulier esse non potest. nam præter *Lib.7.17.*
alia, citius senescit absumpto exiguo calore mulier, meticulosior est, & minus pendet,
ait Plinius: humidum autem minus coctum læuius est: quo nomine grauissimæ sunt
suillæ carnes, minimum ponderis habent hędina, & volucres ferè omnes. Adde quod
fœminæ maiores sunt inferiore parte, quàm grauis sanguis occupat, ideo laticlunias
vocat Galenus: ideo nullam ambidexteram vidit Hippocrates, licet ex consuetudine *5.Plac.9. 7.Aph.44.*
memoret Apponẽsis vidisse se; potest enim in membrorũ vsu plurimùm vsus. Plinius *Arist.31.*
ait, non visam fœminã sinistram, repugnante experimento. idem defunctas refert flui- *Prob.12.*
tare pronas, ceu parcente pudori earum natura, sed non deest experimento ratio. mu-
lier vertebras dorsi habet minores, vtpote angusto thorace prædita: ilij verò ossa ad an-
ticam partem sustinendo fœtui prominẽtiora: adde etiam vberum molẽ, quæ pronas
eas constituãt. experimur abscissum testem dextrum perpetuò sterilitatem inducere,
non perpetuò sinistrum; à dextro verò marem prodire ostensum est, iis tam multis in-
telligitur ab ortu ipso, marẽ omnino, quod ex Hippocrate refert Auicenna calidiorem *21.3.8.*
esse quauis fœmina scilicet de totius temperamento & eo naturali. nam partem aut
vnam, aut alteram, non rarò calidiorem habent, sicut & asciticio calore quandoq; ma-
rem vincunt. Si verò aliquando aliter visum fuerit, monstrosa res ducẽda est, & erran-
tis in opere naturæ, tertium pronunciatũ fœmina omnis natura mare frigidior est: ex *Propositio*
victu verò ferè est multo frigidior: exercitia enim viris calorem augent, quies illis frigi- *secunda.*
ditatem. Si tamen victu contrario vtantur, potest mulier virum superare; vbi vicerit *3.Caus, Puls.1.*
victus vehementia naturalem sexuum temperiem. Tertium quę causa faciat ex mixto 3.
semine hunc marem; illum verò fœminam, magna lis est. Prisci opinabantur fœmi-
nam fieri à fœminino, marem à masculino semine: quoniam verò modò hoc, modò
illud vincit, quandoque fœmina prodit, quandoque mas, refelluntur Hippocrati & *14.Vsu 7.*
Galeno validissimis argumentis. muliebre nec molam sine viri semine concipit, mul- *Li.gen.1.*
to minus animatum quidpiam; non ergo ipsum poterit fœminam edere. Aues qui-
dem propter temperamenti siccitatem, & coctionis probitatẽ etiam fœminę, subuen-
tanea oua concipiunt; vitalia verò citra marẽ non prodeunt. Addunt, multas filias, pro
dire patri similes, filios matri, vt planè perspiciatur non hanc à patris, illam à matris se-
mine prodiisse. quid quod fœminæ quædam ex multis viris mares semper ediderunt,
quarum viri aliis mixti fœminas genuerunt; vt negari non possit esse in fœminino se-
mine nonnunquam virilem vim, & in virili fœmininum. In eam itaq; sententiam de-
scendit Hippocrates, vt opinetur ab vtroque parente effundi inualidum semen, & va-

lidum: cumque superant vtriusque robustæ portiones, mas est; cum inualidæ, fœmina euadit. Aristoteles verò cōcedens Hippocrati prima hæc sexuū semina, conatur quod quęstioni deest adiicere. deest autem, cur quod ex valido semine, cocto scilicet & sufficienter calido constat, mas euadit; quod ex contrario, fœmina. Separantur ij sexus, primum quidē genitalium membrorum formatione, deinde etiam reliquo corporis habitu. Ergo prudens natura vbi ex cocto semine fœtum condidit, eidē vim crassi constantisq; seminis gignendi pręstitit, quod in alterius aluo fœtum formaret, ideo colem creat. Solet enim facultatibus sua instrumēta cōcedere, oculos visuro, pedes progressuro animali, colem verò fœtui in alrerum prolificū semen effusuro: si verò exordia prima inualida sunt, nec potentia fœtui communicare, prolificum semē, sed aqueum tenueque, hunc fœtum vtero donat: vt quia ob innatam frigiditatem integrum perfectumq; semen fundere non poterat, sanguinis non exhausti copia aleret, quam intra vterum gestaret. reliqui verò corporis habitus ex temperamenti varietate, quo & totum corpus & principalia membra dissident, ortum habet. his acutè & eruditè (quod solet) ab Aristotele dictis, Galenus gloriatur addidisse se non pauca. putat vim in humano semine formantem cùm vna sit, vnum tantum & intendere & posse, nēpe marem: fœmina verò est prima maris imperfectio, in quā natura incidit, cùm materiam ad marem gignendum obtinere non potest. ita licet vniuersali superioriq; naturæ tribuamus scopum variorum ob generationis vsum sexuum: particularis illa vis in semine sita, naturalis vnaq;, varia conari & spectare non potest; sed vnum marem; huic cum muliere reliqua communia sunt, nec genitalia nisi situ distant, mulierum vterus cum contentis testibus, marium scrotum est; ceruix vteri, colis. manserunt verò in fœmina intus propter caloris ad extrudendum infirmitatem. quod enim partes hæ prius interformentur quàm extrudantur, argumento sunt dentes, canū & talparum oculi. quod hæ postremo conficiātur à natura, coniectura ex eo sumi potest: quod sunt maximè imbecilles, ad quas ex vniuerso corpore excrementa pelluntur. verùm salua tanti viri pace, minus tribuit quàm mereatur naturæ. Et quemadmodū antea ostēsum est, eam in multis operari in aliorum nō in sui gratiam, licet discursus & probitatis expertem, & suo tempore vbera vterumque sanguine & lacte replere, ita hic eam modò marem, modò fœminam pro materiæ varietate, licet vna sit, fingere fatendum est. Nam vt non opponamus Galeno nec exprobremus figmenta illa intus creatorum genitalium; quandoquidem nullum aliorum quæ supereminent membrorū intus prius ad perfectionem & integritatem formatum est, non manus, non pedes, non nares, non aliquod aliud. reducamus illi ad memoriam quæ de vasis semen deferentibus ex dissectione docet; quomodo in fœmina ad sinū vteri cornua cessent, & distātes hærentesq; vtero testes, quàm non conueniunt cum masculinis, quoniam muliebre semen intus manere oportebat, in mare ad glandem ferri. Consideremus vteri ceruicē, cùm sit colis sed præ frigore latens, q̃ sit meatu colis amplior; distenditur enim in incredibilem amplitudinem pro fœtus mole exituri. Ipsa pręputij caro in fœmina multis numeris virile excedit. Ossa ilij in fœmina ampliora sunt crassioraq; ad fœtus gestationē. os coccygis retrorsum inflexū ne exeuntē fœtum lęderet, cōtra quā in mare. peritoneū parte inferna crassius ne fœtus ponderi succūberet, pubis ossa multo minus hęrētia: & cùm reliqua superiora habeat multo minora, vberibus est lōgè amplioribus. quid quod ipse genitalium locus in iumētis ad coeūdi oportunitatē varius est: quia enim insilire oportebat marem fœminę clunibus, fœminis pudendū retrorsum ad caudam est, maribus antrorsum tēdit in ventrē. Quod si vna tritici vis vbi soli vitio formā suam imprimere non potest, non in quiduis temerè delabitur, sed auenā fingit aut loliū, præbens aptissimas alterius speciei partes; quomodo nō magis humanum semen cùm marē assequi nequit, non det in aptissima gestando fœtui in fœmina organa? nō secus quàm in genito animali materiam quamuis in membrum vertere conatur: id quod vbi conata non assequitur, exquirit accōmodatissimos expulsioni meatus; non discurrēs, sed innata vi doctrinaq; in varios vsus, congeneres tamē, pro materiæ qualitate mutata. quod si doctrinam & internotionē hęc opera requirere opponat; meminisse oportet, ipsum etiam Platonem secutū, naturalibus plantarum facultatibus sensus aliquid & motus concessisse,

Quæ causa sexuum. 4. Gen. 1.

14. Vsu 7.

14. Vsu 10. 11.

Lib. substant. facul. nat.

fiſſe,vt quodammodo animalia cenſeri poſſint,vt mirari de ea informatricis ſapientia deſinat. quando ergo & quo diſcrimine mas fœminaque diſtabunt?nam & in eo etiá non cōueniūt noſtri. ſanè vſus nominū vulgaris ita habet,vt mas intelligatur quod in alterum ſemen fundit ſiuē fœcundum,ſiue ſterile ſit: fœmina,quod recipit; quo fit vt ante membrorum genitalium formationem neutrum ſtatui poſſit,ſicut nec de caſtrato: puer verò & ſterilis vir mares appellentur. Propoſitio quarta. Cur fœmina in vtero tardiùs,extrà velociùs adoleſcat,explicant Hippocrates libro De pueri natura, Ariſtoteles de hiſtor.ſeptimo: Galenus verò de morb.vulgarib.ſexto. fœmina articulationem habet tardiorem. poſtquàm ſemel formata eſt,& intra & extra vterum velociùs incrementū ſuſcipit: ergo mas formatur breui. quoniá calor auctus,ſemē verò cōſtás breui firmátur,& conſtāt: cur formata fœmina citiùs adoleſcat,cauſa eſt & naturæ humiditas;quę enim humidiora corpora ſunt,promptè extenduntur & augentur: & adhuc magis vitæ terminus breuior quàm mari: reliquas enim ætates,quarū vna adoleſcētia eſt vitæ periodo reſpōdere oportet. breuiori itaq; fœminarum vitæ anguſtæ ætatū partes ſunt. nam libro de ſeptimeſtri partu rhetorica oratio magis quàm ſcientifica eſt. (Intra vterum tardiùs fœminas de articulari maribus,quoniam intra matrem continentur,quibuſcum maior intercedit quàm maribus ſimilitudo: ſimilia verò tardè diſcernuntur. Egreſſæ pubeſcunt,ſapiunt,ſeneſcunt citiùs propter imbecillitatem, & victus rationem) Significans exercitiorum inopiam. quantum autem ſit vtriusque dearticulationis tēpus, definiuit Hippocrates in mare dies. 30. in fœmina. 42. Par eſt enim (ait) vt quia quo tempore formantur,parum menſtrui ſanguinis in alimentū abſumunt,quicquid per id tempus ab alimento ſupererat,in purgationē parientis ſeruetur: purgantur autē à mare ferè dies triginta: à fœmina quadraginta duos. totidem itaque par eſt opinari coaluiſſe & ad integritatē perductos eſſe. quæ ratio ceu veriſimilis digna eſt quæ recipiatur,licet à multis reiecta. quoniá non oportet in excrementis aceruandis & expellēdis parē morá obſeruari: ſiquidē multis annis contracta,vna die criſi purgat natura. Addunt cauſam moroſæ à fœminæ partu purgationis expoſitá eſſe, promptamque,nempe frigiditatem humiditatemque fœtus menſtrua excrementa magis conſeruantem,quàm abſumentē. Sed vt illa omnia certa ſunt,ita non minima coniectura eſt, vtrinſque articulationes illi purgationum numero conſentire, atteſtarique. Sed de ſexibus ſatis.

4. 7. Hiſt. 3. 6. Epid. 2. Sect. 2. penult.

Ad finem.

Lib nat. pueri.

5. *ſi mulier*] Altera ſententia de abortientibus, tertio aut quarto menſe citra cauſam manifeſtam acetabula vteri plena muccore ſunt (ait Hippocrates) & quidē quod ad acetabula attinet, etiam Ariſtoteles in ſolis brutis,quibus vteri vaſa in vnam vmbilicalem non coeunt reperiri docet,non in muliere aut ijs quorum fœtus vna vena vmbilicali alitur. occurrens itaq; huic occupationi Galenus,reſpondens & Hippocratem excuſans,triplex acetabuli ſignificatum agnoſcit. primum, quod ab acetabuli vaſis figura nobis acetabulum,à figura vmbilici Veneris, Gręcis cotilædon,ſinus quidam intra brutorum vterum,in quos vteri vaſa ceſſant,excipientia conſeruantiaq; fœtui alendo materiam;qui primis conceptus menſibus apparent. per abuſum verò etiam ita appellentur in non grauidis ora illa vaſorum inſtar papillarum tumentia,nec dum in ſinus excauata: longiore verò metaphora etiam in mulieribus vaſorum ora ad vterū terminata,quoniá (veriſimile enim eſt) inſtar hemorrhoicarū venarū, & in menſali fluxu, & in grauidis primū turgere,deinde facto ad choriō coalitu inaniri conſentaneum eſt. Quod verò ad Aphor. ſententiá attinet,quæ in tertio aut quarto abortiūt,propter humiditates vaſorum colligantiū vtero fœtum abortiunt; pondere enim aucti fœtus languida vincula & muccoſa rumpuntur. Doctè verò de abortientibus Serapio Arabs ſcribit. In poſtremis menſibus inopiam alimenti cauſam eſſe, in medijs vaſorum quæ acetabula dicimus muccores;in primis verò ſi accidat,flatum aut vehemētem quampiam motionem tenuiſſimas vaſorum fibras abrumpentem.

5. Aph. 45. 2. Gene. 5. De diſſectione vteri 11.

Acetabuli ęquiuocatio

SECTIO SEXTA.

QVEMADMODVM *ab excrementis, quæ per anum deijciuntur, pauca admodum ſuper vicinarum partium affectibus indicia accipi poſſunt, vtpote quæ magna* CAP. VI.

ex parte, & intestinorum, & ventriculi, & splenis, & iocinoris, atque nonnunquam humorum in vniuerso corpore exuperantium notæ sunt: Sic eodem modo pauca per colem educta excrementa, proprium ipsius affectum portendunt, sed complura vesicæ, renum, hepatis, splenis, pulmonis, thoracis, atque humorum in vniuerso corpore dispositiones significant. Verùm huiusmodi signa per alia, quæ vnicuique parti affectæ subseruire diximus, indicia distinguuntur. Igitur affecti colis hæc erunt indicia: Nam vlcus manifestè deprehenditur à dolore ipsum infestante, atque si aliquid ex ijs per vrinas excernatur, quæ vlcera comitari solent. Id verò ab eo, quod ex vesica secernitur, ita discerni potest. Nam ipsum in primo protinus exitu apparẽs, vrinam præuenire consueuit; quod verò à vesica egreditur, vrinæ admixtum videtur. Quinetiam assiduè inter meiendum mordicus dolent pudendorum vlcera, præcipuè cùm vel crustula, vel sordibus solutis, pura fuerint. Sed longè euidentiùs ipsius inflammationes, ac reliquæ huiusmodi dispositiones, vel sine indicijs dignoscuntur. Verùm de gonorrhœa, & priapismo diffusè aliquid percurrere satiùs fuerit. Ergo gonorrhœa, est seminis excretio inuita, quam inuoluntariam quoque nominare licet: sed significantiùs dixeris, seminis assiduam excretionem, cole haudquaquam extenso. Priapismus verò est, cùm colis & in longitudine & circulo totus augetur, nullo stimulante ad libidinem aut desiderio, aut acquisito calore, vt quibusdam accidere consueuit, qui supini decumbunt; sic enim quidam ipsum descripserunt. At breuiori quoque compendio dicere potes, permanentem colis aut auctionem, aut tumorẽ: deducta verò denominatio est à Priapo scilicet. Nam hunc, vt cui suapte natura huiusmodi colis essent, ita finxerunt, atq; pictura descripserunt homines. Gonorrhœæ autem nomen planè compositum est, ex γονῆς, quod semen genitale, & ῥεῖν, quod fluere significat. Etenim semen modò γονὴ, modò γόνος, nominari solet.[1] Porrò, quemadmodum omnia corporis nostri excrementa duobus modis vacuantur; interdum enim à continẽtibus ipsa corporibus excernuntur, interdũ sponte profluũt, eo quòd ob imbecillitatem ab ipsis corporibus contineri non possunt, ita de semine quoque dicendum est. Nam in omnibus huiusmodi, vt excernere tempestiuè, ita continere,[2] naturæ officium est. Verùm secretio quidem fit aperto fluxionis meatu, ac reliquo conceptaculi spatio, & contracto, & ad apertum iam meatum, quicquid in continente spatio continetur, impellente. Retentio verò fit, cùm clausus permanet meatus, & contentum à continente haudquaquam impellitur, sed contra per contractionem comprehenditur, & retinetur. Hoc modo contenti in cauis instrumentis humores, in his, qui integra valetudine degunt, naturaliter & excernuntur, & retinentur. In illis autem, qui præter naturam se habent, retentio quidem ob excretiuæ virtutis imbecillitatem: excretio verò ob retentricis facultatis infirmitatem euenit, vel ob dispositionem aliquam, quæ haud secus, quàm naturalis ipsa excretoria vis, partes mouere possit. Id quod in seminarijs vasis videre licet, vbi aliquis vel comitiali morbo, vel alia conuulsione violenter irruente fuerit correptus. Cæterùm videmus alias quoque partes, vt manus, aut pedes, aut digitos conuelli, modò simul cum vniuersi corporis conuulsione, modò ipsis solis affectis. Proinde haudquaquam absurdum fuerit in seminarijs vasis, & quidem solis, aliquando huiusmodi dispositionem excitari, quemadmodum & gonorrhœam, quæ vrinæ quam

quis

quis inuitus emittit proportione respondet, cùm contentricem videlicet facultatem resolui contigerit. Igitur [3] gonorrhœa instrumentorum seminis affectio est, non pudendorum, quæ genitalis seminis via sunt, quà excernatur.

POSTREMO de colis affectibus, potissimum gonorrhœa & priapismo.

1. *porrò*] vacuationis differentias refert Galenus duas: priorem naturalē, alteram symptomicam: symptomaticæ rursum duę sunt species: prior, vbi nihil agente natura, sponte sua contentum effluit, quia contineri à vi non potest, vt in perituris sudor, & ventris fluxus. Altera hic relata, quando morbosus ipse affectus expellit, vt in epilepsia, semen. Adiicit nonnunquam symptomaticæ genus tertium, vbi vacuatur non deficiente retentrice, non pellente morbo; sed natura irritata, ideo leges suas inuertente nec seruante. præter quæ omnia naturalis est vacuatio, vbi constans natura suo munere fungitur noxia quæque opportunè pellendi. Vacuationis differentiæ. 3. Crisi. 8. 4. Aph. 21.

2. *naturæ*] seminis excretio apertè hic Galeno naturale munus est. nec repugnat fieri præeunte voluntatis arbitrio, non secùs quàm fit vrinatio; quoniam in vrinatione voluntas locum habet ad musculi ocium, in semine excernendo, ad viarum amplificationem, seminisque tenuitatem stimulantis. Ingreditur verò etiam in semine excernendo musculi vasis seminarijs hærentis contractio: huius enim ope expressio fit: cuius consensu in excernendo semine brachia contrahuntur & crura. Igitur inuoluntaria seminis, & vrinæ excretio, analogia sibi respondent; vel enim vtrobique retentrix laborat, vel in vesica musculus resolutus, in testibus conuulsus est: quoniam musculus vrinationem cohibet, excretionem seminis promouet. sed quæ in vacuando voluntariè semen voluptatis causa est? Aristoteles cum Galeno referunt ad exitum valdè prurientis materiæ, quæ quo amplior est, & meatus angustiores, impetus festinus, partes acriùs sentientes, voluptas multo est abundantior. harum causarum quædam in scalpellatione apparent, aliæ in titillatione; omnes verò & vehementes in congressu acris humoris flatus cutis densitate præpeditus & frictione digestus suauitatem affert. Spiritus verò in cauis partibus, vbi & sudor coire solet, congestus, & quo arteriæ multæ suis finibus hiant, sub mento, alis, inguinibus, plantis, (nam volæ ob tractationis consuetudinem tactæ non irritantur) leui frictione agitatus & irruens in angustos meatus suauis est, dum dissipatur; nonnunquam molestus cùm repente irruit, & in poris membrorum impingit. In vasis verò seminariis semen plurimo spiritu turgens, & vrinæ acrimonia pruriens, quę in hunc vsum testibus data est, per angustissima vasa exitum quærens, eiaculatum, voluptatem efficit immensam, reductis quæ distendebantur vasis in naturalem situm, constitutionemque. neque hanc rationem vlla euertunt obiecta; quærunt enim si voluptas oritur ex reditu ad naturalem ex innaturali statu, sentiatur oportet dolor, & noxa remedium accessus antecedens. Præterea si vrina cōfertim per colem exiens eam voluptatē non efficit, cur efficiet paucissima semini permixta. Addunt, in salacibus nullam esse vasorum ad testes turgentiam inanito iam vniuerso genitalium semine; nulla igitur expectanda oblectatio erat. postremam opponūt voluptatem ex venereo somnio, quam nullus tactus comitatur, quia nec sensus ligato primo communique sensorio. Quapropter laudant multi Auicēnę sententiam, causam statuentis non in reditu ad naturam, sed in perceptione obiecti genitalibus suauissimi; non aliter quàm oculus spectaculis, auditus harmonia oblectatur. quod etiā si concedi possit, non vrgent tamen eo obiecta. nam (quod Galenus aliquando scribit) 1. Caus. sym. 6 latet nonnunquam innaturalis affectus ipsum etiam laborantem, nec dolorem inducit, vbi paulatim aceruatur: maximè cùm distentio illa vasorum à plurimo flatu pruriente orta non pridem aderat, sed ex frictione accedente spiritu non secus ad excretionem stimulat, quàm bellicum tormentum imposito igne globum excutit, nec simile est de conferta vrinæ excretione, quæ per amplum meatum liberè means nec in vesica turget, nec inter exeundum cum suauitate titillat: Semen verò & sua natura & spirituum copia & admixtæ vrinæ acrimonia vehementer mouet, & dum per angustissimos & inuisiles meatus conatur, nec potest tamen liberè exire, eo reddit suauiorem, quo tardiorem exitum; ideo ipsa etiam colis in accessu angustia voluptatem Delicię venereę causa.

auget. Salaces verò viri minus ex venere voluptatis capiunt, aliquantam tamen, propterea quòd & ex cõsuetudine & ex cõtrectatione ipsa exhausto licet corpore genitalia turgent, & ex amplo loco ad angustæ spacia semẽ detruditur: Somnia verò voluptatem non exteriore sensu perceptam, sed ex concepta imaginatione imprimunt. Cur verò nonnunquam plus veris somnia vel oblectent vel contristent & terrefaciant, alibi ostensum est. Vter plus oblectetur, indagatio est non perinde necessaria. Hippocrates mari concedit, Isacius fœminæ. Constat verò fœminas longiùs & numerosiùs oblectari; nam & dum virile excipiunt semen, & dum vterus ad suctionem mouetur, & (quod maximum est) dum ipsæ etiam excernunt: vehementia tamen excedere marem, testimonia sunt: maxima virorum exolutio: exolutionem verò voluptas potissimum facit, si Galeno creditur; prætereà eiaculatum à mare est amplius copia, crassius, calidiusq́; per inuolutiones plures, & velocius exiens quanto expultrix virorum quàm fœminarum robustior est, quare in fœmina habetur libido criminosior & minus excusabilis. De gonorrhœa verò ait Aëtius, ferè citra voluptatem effluere, nonnunquam cum voluptate, semper autem cum ingenti virium debilitate non ob fluentem copiam, sed ob locorum proprietatem. scilicet accedit voluptas, vbi gonorrhœæ occasio conuulsio est, qua festinè per non patentia loca effunditur: proprietas verò loci, excretio seminis est, cuius tanta est ad vires infirmandas potentia, vt plus debilitet, quàm si quadragies tantum puri sanguinis exiret, ait Auicenna.

3. Artis paruæ. Hip. lib. Gen. Isac. 6. the. 16

Vter plus oblectetur.

1. Sem. vlt.

1. Sem. 7.

Aet. lib. II. 33

3. Animal. 3.

3. *gonorrhœa*] multis fuit (ait Aretæus) gonorrhœa ad paralysim via, resoluto scilicet refrigeratoque corporis habitu. nam qui viri in totum à venere abstinent, quales athletæ, nec feras timent præ robore audaciaque & natiui caloris integritate. Aurelianus ait, non quãcunq; seminis effusionẽ gonorrhœam esse, sed tunc tãtùm cùm crebro accidit, & cum corporis incõmodo: nec incubonẽ patitur qui semel, sed qui freqũeter ea molestia & cũ corporis dãno infestatur. Idẽ de causa affectionis ait, nasci ex immodica venere, aut ex insolita multaq; continentia. nõnunquam turbatio corporis est, nuncians imminere magnum aliquẽ capitis morbum, vnde plurimus est seminis effluxus.

Tard. lib. I. 3.

PRIAPISMVS *verò planè colis est accidens. At fieri potest, vt nullo præcipuo proprioq; ipsum affectu infestante ad arterias referatur, vtpote quæ solæ interdum huiusmodi habeant præter naturam dispositionem, quali videlicet affici consueuerũt, cùm naturaliter totus colis intẽditur. Atqui à spiritu in tumorem ipsum attolli, manifestè patet ijs, qui celeritatem eius, et cùm intumescit, & cùm iterum residet, perpendũt: quippe nullus humor tam subitam in alterutram partem mutationem efficere posset. His sic se habentibus, cùm in corporum dissectione magnæ videantur arteriæ in pudendum (exiguam scilicet particulam) irruere, sitque colis essentia talis, qualem in nulla alia parte videre est, vtpote cuius corpus neruosum est, atque vndecunque fistulosum, excepta ea parte, quam glandem vocant, quid aliud excogitauerit quis, quàm quod à vaporoso spiritu, ab arterijs affluente per extensiones in tumorẽ attollatur, ideoque glandem æqualem semper habere magnitudinem, quod fistulosus in ipsam neruus nõ ingreditur? Ergo quid causæ est, cùm libidinis impetu quis stimulatur, aut vbi ob supinum decubitum calfacti sunt lumbi, vt colis extendatur? Nẽpe hac inuẽta, facilè priapismi quoq; dispositionẽ inuenire nos posse speramus. Quod verò princeps causa sit plenitudo vel arteriarũ, vel nerui fistulosi, aut etiã vtriusq;, cùm ex priore conditione mutantur, palã constat. At verò, vtrius magis, aut si etiam amborum, deinceps consideremus, hinc sermonis nostri sumpto exordio.*[1] *Natura corporis partes fingens, perficiẽsq;, fecit vt ipsæ citra doctrinam proprias actiones aggrederentur; cuius rei exactissimum aliquando fecimus periculum, hœdum alendo, sed ita alendo, vt matrem, quæ ipsum in vtero gestauerat, nunquam vidisset. Cùm enim capras dissecarem, dissectorum quæstionibus, quibus fœtus in vtero formationem*

speculan-

ſpeculantur, promotus, inueni elegantem quendam hœdum, quem à matre abſolutum, ita pro meo more abſtuli, vt ipſam haudquaquam videret. Atque in domum quandam, vbi multæ pelues erãt, depoſui: quarum aliæ vini, aliæ olei, aliæ mellis, aliæ lactis, aut alterius cuiuſpiam humoris erant plenæ, aderantque fructus non pauci, tum Cereales, tum ab arboribus decerpti. Hunc itaque hœdum conſpeximus in primis quidem pedibus incedentẽ, perinde ac ſi audiuiſſet ſibi inacceſſus gratia crura fuiſſe conceſſa: deinde excuſſit, quam à matre contraxerat humiditatem: poſteà pede latus ſcalpere, ac deinde ſingula vaſa olfacere vidimus: percepto itaque ſingulorum odore, lac tandem abſorbuit: quibus viſis omnes exclamauimus Hippocratem verè dixiſſe, animalium naturas eſſe[1] indoctas. Sic ergo hœdum hunc educando, non ſolùm lac, ſed multa inſuper alia, quæ fortè offerebantur, comeſſe vidimus. At quia non longè aberat vernale æquinoctium, cùm eriperetur hœdus à matre, exactis duobus deinde menſibus tenellos ei tum fruticum, tum aliarum plantarum ramulos obtuli, quorum omnium cùm experiretur odorem, alios quidem contempſit, alios verò guſtauit; atque ſic ad adultarum caprarum cibos conuerſus eſt. Sed hoc fortaſſe non adeo magnum videtur. At longè maiori admiratione dignum eſt, quod, poſteaquam & folia, & teneros ramuſculos deuorauerat, paulò poſt ruminare cœpit. Quod rurſus omnes, quotquot aderant, videntes, exclamauerunt cum magna facultatum admiratione quæ animalibus natura inſunt. Quamuis enim magnum videbatur quod impellente fame, per os, atque dentes cibum aſſumeret: multò tamen vehementiùs admirati ſumus, quòd cibum in ventriculo iam contentum, in primis quidẽ ad os ſubleuando reduceret, deinde multo tempore mandendo tereret, poſtremò rurſus ipſum deuoraret: idque non in eundem, ſed in alium[3] ventriculum. Vulgares autem huiuſmodi naturæ munera deſpiciũt, nihil, niſi peregrina ſpectacula, admirãtes. Nam quis non miraretur, quod medici in ſecandis corporibus peritiſſimi quærere ſolent, à qua cauſa articulus hic extenditur, (ſubijciamus verò exempli gratia articulũ coxæ) aut à qua cauſa incuruatur, aut quid eſt, quod ipſum in vtrãq; partẽ in tranſuerſum abducit, aut quid ipſum vtroque circumuoluit, cùm interim hœdus ſingulos articulos ad quãcunque motionem libitum fuerit, poſſit excitare, quemadmodum homines ipſi, quamuis, à quo muſculo motus efficiatur, nõ intelligãt? Porrò de linguæ motione (nam hanc pro exemplo inducimus) quis non mirabitur, ſi diſſectores inter ſe non ſolùm de muſculorum numero, ſed de ipſorum etiam actione pugnantes viderit; ac infantes quoque quomodo natura vocem, aut aliud huiuſmodi munus imitari docuerit: quomodo etiam linguam moueant, aut quibus muſculis vocem eãdem efficiant? Similiter etiam de omni reliquorum animalium tum voce, tum reſpiratione. Atque (vt ſummatim dicamus) miraberis fortaſſe, quomodo nullo docente, omnibus, quæ à conſilio & voluntate pendent actionibus, inſtructa fuerint inſtrumenta: de quibus quidem actionibus licet acris inter diſſectores ſit pugna, quomodo fiant, & quibus inſtrumentis nihilominus omnia animalia, ſimulatque genita ſunt, & ſpirant, & vocem reddunt. Igitur non mirum eſſe debet genitales partes, eas actiones, quarum gratia à natura inſtitutæ ſunt, protinus ab initio cognoſcere. Etenim quamobrem vterus, cùm ſemen genitale conceperit, donec perfectus fuerit fœtus, exactè clauſus permanet; perfecto verò fœtu plurimum aperitur, ac deinde ſic

apertus fœtum excludit? populares autem hæc propter crebrum euentum & contemnunt, & despiciunt: vtpote qui nihil, quod reuera sit admirabile, sed ea duntaxat, quę rarò vident, admirari consueuerunt. Quid autem in rerum natura potest esse admirabilius, quàm quod nouem perpetuis mensibus clauditur os vteri adeò exactè, vt ne specilli quidem acumen admittat: perfecto autem fœtu, vsque adeò distenditur, vt totum animal per ipsum egredi possit? Non igitur dubites pudendorum facultatem per se doctam esse, vt fistulosum hoc neruosúmque corpus, vbi ad coitum insurgit animal, à naturali facultate, quæ ipsum attollere potest, protinus distendatur. cuius rei simile & in corde, & arteria, planè videre est, nisi quod horum motus perpetuus est, eo quòd sit necessaria nobis eorum actio: fistulosus verò neruus non semper, sed cùm vsus requirit. Cùm ergo sic fuerit extensus, sequitur ex arteriis spiritus, quemadmodum pulmo thoracem ob eam, quam habet ad motum ipsius sequelam. Verùm posses fortasse replentis fistulosum neruum spiritus vim, cùm ad coitum irrumpit animal, ad arterias quoque referre: quanquam multo satius est, vt huiusmodi actionem ad neruum, non ad arterias referamus, cùm præsertim actiones ex propria partium essentia, non ex earum positu, prouenire rationi consonum est. Nam cor, si in alia quapiam parte poneretur, nihilominus actionem suam obtineret. Nec aliter de iocinore quoque, liene, ac reliquis omnibus sentiendum est. Etenim vniuersi corporis arterias eandem habere actionem probabile est: quippe eodem tempore omnes totius animalis arteriæ inter sese similiter dilatantur. Itaque haudquaquam par esse videtur, vt arteriæ pudendis innatæ aliam aliquam habeant facultatem præter eam, quam antea in toto corpore habebant, sed rationabile est, vt latiora, quàm reliquæ arteriæ, ora habeant, vt quæ ad celeritatem sequelæ ad id, quod euacuatur, sint præparatæ. Semper enim natura videtur vnicuique actioni, id quod vtile est, vndequaque expleuisse: cæterùm nullam aliam insuper præcipuam habent actionis facultatem, cùm ad pudendum peruenerint: licet calfactis lumbis par sit, vt & arteriæ calidiores reddantur, & magis etiam pateant ipsarum ora, quamobrem non exiguam tunc spiritus essentiã in fistulosum neruũ effundant: qui paulatim impletus colem extendit, ita vt tota ipsius essentia in fistuloso neruo consistere videatur. [4]His itaque cognitis ad [5]priapismi dispositionem veniamus: quippe ex iis, quæ suprà proposita sunt, constat vel ob arteriarum ora immodicè patentia, vel vaporosum spiritum in fistuloso neruo ortum, hunc fieri affectum. Sed, vtrum potius pro causa sit habendum, inquirere oportet. Namque ab vtrisque ipsum fieri posse mihi videtur: crebrius tamen arteriarum ora patentia sequi: quippe facilius est hæc dilatari, quàm flatuosum spiritum in neruo fistuloso generari. Ac memini me huiusmodi quidem nerui dispositionem semel vidisse: arteriarum verò sæpenumerò. Cuius rei coniecturam feci tum ex iis, quæ præcesserunt, accidentibus, tum ex modo curationis. In illo enim, cui assiduè colis [6]palpitatio præcesserat, causa erat spiritus flatuosus, ad quem cùm omnem curationem conuertissem, hominem sanaui: quibus verò supra modum arteriarum ora patebant, in iis nullum huiusmodi accidens præcedere solebat. Porrò accidit cuidam, vt longo tempore præter consuetudinem à concubitu abstineret: alteri verò vt mali succi alimentis, acribusque vteretur: alij etiam, vt duobus mensi-

mensibus præcinctus peregrè proficisceretur, cùm antea nunquam cingi consueuisset. Coniecimus itaque arteriarum ora nimis patefacta, illis quidem ob humorum vitia, & acrimoniam: his verò ob flatuosum spiritum & sine ordine & violenter commotum. Etenim medicamenta excitandæ tentiginis vim obtinentia, tum epota, tum etiam perinæo, id est fæmini, lumbisque adhibita calida omnino atque flatuosa sunt: quemadmodum contraria omnia ventositatem non excitant, & infrigidant potius, quàm calfaciant. Sed aduerte, ne obiter hunc sermonem præter curas: quippe de medicamentis, non de cibis locutus sum, quoniam sunt quædam alimenta, quæ ob id, quod plurimum seminis pariunt, impetum ad libidinem excitare possunt. Hæc ergo sermonem illum, quem nuper dicebamus, probabiliorem reddere possunt, quòd à concubitu abstinentes, interdum priapismo vexari solent: siquidē accidit his, qui plurimo semine abundant, & præter consuetudinem à coitu abstinent, præsertim cùm non student, vt multa exercitatione sanguinis abundantia dissipetur; maximè verò iis, qui à libidinis cogitatione nondum liberi euaserunt; veluti sunt quidā suapte natura casti, qui cùm longo iam tempore huiusmodi continentia sese exercuerunt, libidinis imagines concipiunt tum ob spectacula, quę illas mouere possunt, tum ob illarum rememorationem. Nam longè diuersa est huiusmodi hominum dispositio, quæ in pudendis generetur, ab eorum dispositione, qui nullo pacto libidinis cogitationi sunt obnoxij. Atque fuit mihi amicus quidam, cui præter eam, quam antea habuerat consuetudinem, omnino à concubitu abstinēti, adeò rigidus tumidusque factus est pænis, vt mihi accidens ipsum declarare cogeretur. Miror, inquit, quòd huic (athletam indicans) ob continentiam rugosus, collapsusque pænis euaserit: mihi verò, ex quo continentiam seruare studui, euenerit contrarium. Tum equidem illi consului, vt collectum iam genitale semen excerneret: posteà verò & à narrationibus, & spectaculis, & meditationibus libidinem suscitare potentibus, summopere caueret. At cantoribus, & athletis, qui iam inde ab initio nullam vitæ partem venereis illecebris contaminauerunt, nullam admittentes huiusmodi vel cogitationem, vel imaginationem, iis pudenda & exilia, & rugosa, veluti senibus, fieri consueuerunt. Nam præter ea, quæ accidere solent iis, qui protinus à prima iuuentute immodicæ libidini sese permiserunt, id etiam euenit, vt horum locorum vasa, amplius patentia, maiorem ad se sanguinis copiam alliciant: & coeundi cupiditas magis increscat, ea videlicet ratione, quam in cæteris quoque facultatibus videre est; & quæ à [7] Platone etiam notata est, cùm inquit, Ignauia quidem exoluit: proprij autem officij exercitatio robur augere solet. Sic mammæ quoque in iis, quæ nondum imprægnatæ fuerunt, contractæ permanent: in aliis verò à partu infantulos lactantibus vastissimæ redduntur, atque ita magnæ permanent, lac emittentes, donec puer fuerit ablactatus: tunc enim haud ita multo post à lactis generatione [8] quiescunt. Igitur, omnia hæc si bene considerentur, ac prætereà causę, ob quas in singulis affectis partibus, affectus ipse consistit, definiantur; non inutilem ad curationis rationem ansam præbere poterunt. Atqui non est nunc tempus ea tractare. Quare adepto huius operis fine, orationi quoque nostræ hic finem imponimus.

RIMATVR priapismi causam, sed prius naturalis erectionis: post morbosæ, quam vocat priapismum.

I- *natura*] considerandum hoc in loco de vi informatrice est, quid superiores tradiderint; deinde quid de ea verisimillimum sit. Galenus agnoscit eam esse vim sapientem; vbi tamen & qualis sit, definire non audet. nulla enim opinio illi carere contradictione videtur. nam fortuna membra hominis & casu talia euasisse qui credas? ccc. ossa in quouis latere cum scopis decem, magnitudinis, soliditatis, formationis, coloris & multorum aliorum insunt, paria omnino & nihilo distantia ab his quę in altero latere visuntur: ita vt scoporum numerus à formante vi seruatus in solis ossibus multa milia excedat; iunge verò parem industriam, memoriam, potentiam; in venis, arteriis, neruis, carne, membranis. Et cùm in nullo videas vel minimum erratum, audes ad authorem fortunam referre? vegetabilem animam si voces, irrationabilis est, nec potens ad tantarum rerum numerum & memoriam. Nec verò anima nostra rationis & memoriæ particeps formauit. quomodo enim formasset quod ignorat, aut quid ignorat, quod operata est, opificium? Deo adscribes authori? Sed indignum Deo munus est, turpium vermium in vili sterquilinio formatio: prætérquam quod oporteret filios parentes similitudine non referre, si nulla vis quæ formet à parentibus prodiit. Vim eam, qualis qualis sit, supra elementa esse, apertum est. Ignotam verò variis nominibus occultat. animam mundi vocat per orbem sparsam omnipotentem nihil non scientem. nonnunquam naturam cum Hippocrate appellat: vocat aliquando vegetabilem in semine animam libro De semine priore. sæpius calidum innatum nuncupat, quæ tamen sit eius essentia aut vnde, ipse cum Hippocrate definire non audet, & quo minus mireris non definiuisse, putat libro De vsu. xv. non esse homini tentandam eius cognitionem. quasi diceret, qui scrutatur maiestatem, opprimetur à gloria: tantum credit vim esse doctissimam, quæ vt formauit, & ingenitum à se semen traducit vim non dissimilem formandi, ita vsus callet singulorum membrorum; nec ignorat quo musculo inter tam innumeros vnaquæq; vox proferenda sit, & antequam partes edat, iam gnara opificij sui operari tentat; hinc vitulus cornu nondum edito petere aggreditur, aper nondum exerto dente mordere. cùm humana, hoc est nostra anima, nec numerum norit partium, nec vsum: vt negari non possit maiorem esse, & sapientiorem homine potentiam. Aristoteles verò contentus est asseuerare eam vim esse & facultatem animæ vegetantis, quæ in semine residet. Explicant autem peripatetici non tribuisse Aristotelem formationis opus soli vegetatiuæ animæ potentiæ, nisi cùm physicum agit: in metaphysico verò negocio addidisse partem aliam nec minorem in eo opere intelligentiam, cuius ope facultas effingit. omnia enim (inquit Auerrous) operatur natura memorans ex superiore intelligentia: & non aliter quàm artificia ex igne & naturalibus machinarum motibus prodeunt, sed docente omnia & instruente arte; ita naturalia à naturæ potentia, sed ab intelligentia superiore directa: sed si respõdet hæc formatio artificiis, & in illis ars ignem varians figuram imprimit, in formatione natiua intelligentia cum elementorum qualitatibus fingeret, citra formatricis opem. Prætereà si datur vt docta illa intelligentia animalia formet, vnde errores & monstra arguentia discursus inopiam & imprudentiam, in ea quæ nos format potentia? Addit Aristoteles vim hanc naturalem non in quouis corpore suscipi, sed in cælesti calore longè ab igneo calore distante: tum quoniam ab igne quomodocunque frigido temperato, nihil prodire formatum conspicitur: tum quoniam gignuntur & plantæ & animalia & in terra, & in aqua, & aëre, quocunq; vis illa cælestis caloris pertingit, aut ex animali profecti siue in semine, siue in excremento. Est autem animalium calor cęlesti similis. Sed non cogunt Aristotelis argumenta. Si enim defluit à cælo vel semine vis illa diuina sapiensque, quorsum addemus qualitatem aliam in quam recipiatur ab ignis calore diuersam: an non satis aptam transmutationi materiam reddet calor quiduis alterans & humiditas obsequentem eam formãti reddens? Igitur ex quo agentium ordine vis illa informatrix sit, siue ea ab stirpe prodeat, siue ab animali, siue communis à cælo in aërem, terram aquam deriuata, ita venandum videtur. Mandantur à summo Creatore in inferiorem hunc mundum influxus plurimi (formas vocant vel actus, vel potentias) nobilitate & ignobilitate distantes, sapientia maiore minoreúe donati.

Lib. form. fœt. 19.
9. Plac. 15.
Vis informatrix quid.
Lib. form. vlt.
2. Temp. 14.
17. Vsu 1.
9. Plac. 15. 16.
1. sem. 7.
15. Vsu 1.
Simpli. 1. phys.
12. Metaph. 18.
2. Gen. Ani. 3. 4.
Naturales rerũ doctrinæ.

primum,

Primum, ex ea doctrina, ſed ignobiliore (vocant naturalem inſtinctum) inanimata quæuis contraria fugiunt, ſimilia pelliciunt, vtrumque diſcernunt: grauia & leuia extrema ſua norunt, & locos ſibi accommodos. Si ab extremo quidpiam ſecedit confeſtim naturæ ſuæ oblita vacuum fugientia ex eadem ſapiente vi, ſed innata ſequuntur recedentia. ex ea ſapientia aqua in globum coit ne diffluens pereat, & à tegulis pendet vnitatis & continuitatis amans. Siccum aquam imbibit in mixti generationem, quam ceu perfectionem & finem quærit. multaque occurrent iis ſimilia inanimis corporibus à ſapiente illa vi profecta. Præſtantior vis ſapientiorque ſtirpibus data eſt, ex qua familiare alimentum agnoſcentia trahunt, alienum percipientia reiiciunt: certos quoſdam motus & deorſum, & ſurſum, & ad latera, habent plantæ ſingulæ, quas niſi meminiſſent, non obſeruarent. Ita intelligitur formas omnes inferiores quemadmodum eſſentia quadam à ſummo ente profecta donantur, ita à ſumma ſapientia potentiaque, nonnulla & doctrina & facultate, impari illa procreatorum diuerſitate, ſed tamen nullibi non conſpicua. Animalium opera multo manifeſtiorem doctrinam oſtendunt, ſiue facultates conſideres naturales, ſiue vitales. Ex naturalibus facultatibus, agnoſcunt ſuos paſtus, hoſtes, morborum remedia, herbas etiam nobis ignotas; in animalis verò formatione tanta nouit, vt nec Galenus libris ſeptemdecim ea potuerit explicare. quæ tamen omnia dum memoria ſeruat, opere exequitur. Eadem hæc in membris manens nouit ſingulorum vſum & functionem nobis ignota, illiſque ad ſuos ſcopos vtitur etiam antequàm manifeſta ſint, & in conſpectum veniant. Eadem partes varias certis temporibus auget, ornat, minuit, dentes ſuo tempore profert, & quia ex materia nec dum ſatis firma prodiere, eos facit prociduos, ſubſtituens multo in totam vitam firmiores. ineunte pubertate genitalia ſpecie & magnitudine proficiunt, particulatim per id tempus fœminis vbera ad lactandum, maribus ad onera ferenda humeri augentur. Pilos alibi ad multam, alibi ad breuem longitudinem perducit, dentes cum vnguibus perpetuò auget: abſciſſas partes regenerat, aut eaſdem, aut ſi id nō poteſt, ſimiles. norunt naturales facultates ſua tempora in variis membris varia: nec agente attractrice retentrix, nec toto coctionis tempore aut attractrix agit, aut expultrix. Suas leges ſeruant, & cùm contraria operentur non pugnant. alia ſunt & ea ſtata retinendi tempora in ventriculo, in hepate alia, in vtero longè alia eædem hæ vires maiores nobilibus mēbris donantur; ignobilibus & cutaneis infirmiores, omnibus pro totius incolumitate iuſtiſſimè prouidente natura. attractrix nouit vſum ſuum & debilior licet in conualeſcente plus appetit, & initio morbi alimenti coctionem ſæpe intermittit, occupata magis in neceſſaria putrentis humoris caſtigatione. nouit attractrix ſimile duplex in qualitate, & ſubſtantia, & vtrunque trahit: expultrix vtrunque diſſimile agnitum expellit, & vbi magis res vrget, validius operatur, vt proximè mortem quidam edant, ſurgant, & imminente periculo muti loquantur, claudi ſaliant. Illa verò naturalium facultatum ad ſuperiores imaginationem & voluntatem obedientia, quantæ ſapientiæ eſt? imaginato ſtupore ſtupent dentes: concepta venere coles diſtenditur, vterus verò deſcendit. Ventriculus ad turpem conſpectum nauſeat, vna vis marem conatur, & perficit in apta materia, in frigidiore fœminea membra ad geſtationem alitionemque appoſitè format; morbificum humoren ſi datur emendat: ſin minus commodiſſimis meatibus excernit: demum omni artificio morbis medetur, vt verè naturas morborum medicatrices appellauerit Hippocrates à partu pubis oſſa ſeiuncta coniungit, ait Auicenna, nihil non ad animalis ſalutem operata, quod ſi aliquando ſcribit Galenus attractricem ventriculi non diſcernere ſubſtantiā attracti potus, ſed in obuium ferri inſtar puerorum, & iumentorum; confert eam ad rationē, quæ præſtantius naturali vires diiudicat obiectorum, non reiicit ab illa ſapientiam; feruntur enim appetitu quidam in vinum, alij in aquam, & hanc variam. eiuſdem ſapientię eſt, quod vbi corpus ſecundum naturam conſtitutum eſt, ſimilia appetimus; vbi contrà, aduerſa. oblatis verò oppoſitis medicamentis mixtiſque vtile allicit facultas naturalis reiecto inutili. natura inſcij conniuemus in oculorum gratiam, & manus oculis obuerſamus, & in diſcrimine oculis ſubuenimus: multaque huius generis alia inſitæ ſapientiæ

In ſtirpibus.

In animaliū naturali facultate.

2. Nat. 6. 6. Sani. 2.

6. Epi. Sect. 5. 1.

9. Anim. 10.

4. Acut. 1.

6. Epi. Sect. 5. 2.

pientiæ

In vitalibus. pientiæ ſoboles naturales facultates exercent. in vitalibus non minor doctrina eſt. hæc vel inuitis nobis conſpecto noxio ſpiritus retrahit, diffundit ad læta, trahit ad ſomnum, & rurſum ſuo tempore emittit ad expergefactionem: agnoſcens eadem pulſus vſum, differentias illius omnes pro occaſione auget, minuit, intermittit, in medio ſubſiſtit, recurrit. iuſtiſſimè omnia prudentiſſimeque pro caloris copia naturalis, pro excrementi purgandi menſura, pro temperamenti varietate. In animi affectibus variè ſpiritum commutat, in gaudio aliter quàm in mœrore, & in verecundia multo
1. Probl.108. aliter. ſpiritus verò motũ, etiã humores, humores mẽbra quædã ſequuntur, ait Aphrodiſæus, quæcunque facilè mobilia ſunt, vt palpebræ, coles: ex ea enim conſecutione membrorum ad ſpiritus fit, vt qui vel gaudio vel ira percitus eſt, ſe continere non poſſit: & qui diu deambulauit, diu ſedere non poſſit, nec pueri ob validum alimenti motum: imo & hominem ipſum ideò rectum conſiſtere, ait Ariſtoteles, quia mul-
2. Parti.9. tus calor ſurſum natura ſua fertur. Genitalia verò & teſtes in magnis malis contra-
2. Præſ.10. huntur retractum ſpiritum ſequentia. Eadem hæc vis calido innato imperat, ad locum mandat vbi alimentum nuper ſumptum conficiendum eſt, ita vt algeant reliqua: aut ad locum vbi humor phlegmones ſuppurandus eſt, aut ad focum, vbi morbificus humor naturæ congreſſurus in acceſſionum initiis. Cum igitur elementa, mixta, plantæ, animalium facultates & naturales & vitales tanta ſint doctrina inſignita (de animalibus enim facultatibus nulla quæſtio eſt) nulla illarum aut rationis particeps eſt, aut diſcurſus; ſed ab ortu ipſo eam doctrinam quaſi in mandatis habent, quam perpetuò exercent, ignara quorſum hoc tantum edocta obedire, & iuſſa creantis citra iudicium & examen facere. Et quemadmodum horologia nihil temporum momenta ipſa intelligentia, nos humano artificio certas temporum menſuras edocent; ita naturæ hæ rerum facultateſque diuino artificio conſtantes præſtantiſſima quædam & ſapientiſſima exercent, ipſa ſui operis inſcia. Inter quas omnes (irrationales dico nec liberas facultes) ſupremum ſapientiæ naturalis & innatæ memoriæ locum habet, ea quam quærimus, informatrix facultas. Vſque adeò vt in admirationem induxerit ſapientes. & quia inter nos exempla deſunt tam ſapientis potentiæ, nihil diſcurrentis tamen, non crediderit Galenus eam vim intellectu vacare: ea eſt diuinus influxus, incorporeus, irrationalis quidem, quia nec colligit, nec liberè eligit: ſummam tamen & ferè infinitam ſapientiam edoctus, retinenſque, & ſuo tempore exequens. qui ab alio diuino influxu (rationalem dico mentem noſtram) partim ſuperatur, partim ſuperat, quod ad cognitionem attinet: quò fit vt ars mentis noſtræ naturam imitetur ceu ſuperiorem, & eandem ceu inferiorem non raro corrigat errantem. eo fit, vt quia facultas hæc à parentibus prodit, ſimilitudinem ſui fœtibus indat: & quia ratione iudicioque caret, nonnunquam monſtrat & errata committat. Supra verò & informatricem vim naturalium ſapientiſſimam, reliquaſq; omnes dictas ſub orbe lunæ facultates innataſque doctrinas, influxus eſt alius diuinior, ſempiternus, rationalis, diſcurrens, & liberè agens in angelis hominibuſque: in quibus & bonitas eſt & malicia, quoniam & electionis libertas, quare aut pœna aut præmium. Quid ſit informatrix facultas, quoq; modo ſuprema portio ſit, digniſſimaq; inter vegetatiuæ animæ potentias, & ab intellectiua facultate ſuperetur, dictum eſt. Illa manet ex Galeno dubitatio, ſi pars eſt aut facultas animæ noſtræ in membris poſt formationem reſidua facultas hæc ſapientiſſima formatrix, eaque nouit partium ſingularum vſus, & ſuis operibus accommodat ſingula, cur latent nos partium noſtrarum compoſitiones & munera, imo & medici poſt tam longas diſquiſitiones decipimur? Sanè non eſt cur de ea ignorantia noſtra magis miremur, quàm quod ſimiliter fugit nos quid anima noſtra in corde & arteriis modò operetur vel diſtendens vel contrahens, quid in ſingulis membris nutritoria, vel vniens, vel aſſimilans, vel apponẽs. Itaq; quid anima noſtra ſuis ipſa facultatibus doctriniſq; natura inſitis in membris noſtris operetur, ſciat, poſſit, non magis ſcimus quàm quid vicini noſtri. Sic compoſitiones muſculorum noſtrorum ignoramus, & cui vſui præſit quiuis illorum; quæ omnia muſculi ipſi norunt exactiſſimè. Videlicet id nos ſcimus quod cogitatio noſtra in cerebro per ſenſus recipit, à quorum idolis imaginationes & memorię & diſcurſus formantur.

At verò

At verò quæ facultas, ſcientia, innata doctrina cuique parti noſtræ inſit, cogitatio noſtra non apprehendit : nec minùs nos latet quàm quæ ſub ſenſus noſtros venere nunquam, ſi verum eſt intellectui noſtro nihil niſi ex præcedente ſenſu accedere, & in tam difficili tractatione hactenus tentaſſe ſatis ſit.

2. *indoctas*] ἀδιδάκτας, id eſt, ſine externa alicuius diſciplina, libro De alimento.

3. *alium ventriculum*] ſecundo de hiſtor. animal. 17.

4. *iis itaque*] explicata cauſa naturalis erectionis inueſtigat morboſam : facit verò certius Galeni reſponſum, quod naturalis erectionis cauſa in fiſtuloſo neruo magis ſit, quàm in arteriis, quod arteriæ quamuis preſſæ in fiſtuloſum neruum exprimere flatum nequirent, niſi ſponte ſua neruus ipſe diſtenderetur: repletur itaque quia diſtenditur non è conuerſo.

5. *priapiſmi*] ſeparat Aurelianus ſatyriaſim à priapiſmo, licet conueniant in rigida & inuoluntaria penis tenſione, quoniam ſatyriaſis acutum malum eſt ex cõuulſione ortum, breui hominem conſumens, cum immenſa Veneris libidine, conſequente ſæpe totius corporis conuulſione, quandoque etiam morte. priapiſmus tarda paſſio ex plurimo flatu, nec facilè ſolubili intra fiſtuloſum neruum contento. Lib. 3. 18.

6. *palpitatio*] eſt enim frigida affectio palpitatio, quare non ab arteriarum ſpiritu, ſed à flatu in fiſtuloſo neruo & genito & denſato.

7. *Plato*] in Theæteto.

8. *quieſcunt*] aſſuetudo rei venereæ reddit homines libidinoſos ex memoria retro actæ voluptatis, & quia corpus lubricum fit, meatus verò latiores: maximè adoleſcentibus quorum membra necdum conſtiterunt. Quapropter per pubertatem & mares & fœminas ſummopere ſeruandas eſſe monet Ariſtoteles, quo per totam vitam continentiores degant. nam & in ventriculo aſſuefactio multi alimenti hominem reddit edacem. Galenus verò harum ex Ariſtotele rationum conſcius addit præter alia validiſſimam ex roborata per exercitium tractrice. Et de agnoſcendis quidem affectis locis à Galeno hoc opere actum eſt; in quo vt de nonnullis affectibus admodum artificiosè demonſtratorieque ſedem rimatur; ita non paucos prætermittit intactos, præterquam quòd diſquiſitio difficilis eſt, dum aliunde ſedis affectæ, aliunde affectionis ipſius cognitio, petenda eſt. 7. Hiſt. 1.

DEO GRATIAS.

PERLEGI *hunc codicem, & nec de religione tractat, nec aliquid orthodoxæ fidei aduerſum habet : quod feci ex commiſſione ſupremi Inquiſitoris*

Frater Martinus Ledehmius.

Sebaſtiano Madua.